

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TBMM - XX. DÖNEM
(1995 - 1999)

II. CİLT

Temuçin Faik ERTAN

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TBMM - XX. DÖNEM
(1995 - 1999)

II. CİLT
DENETİM

Temuçin Faik ERTAN

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ ARAŞTIRMA GRUBU

TBMM
Kütüphanesi

Yer: 94-01

Yıl: 1995-1999

Cilt: 2

Kısım:

Kopya:

Denirbaş No.

201205429

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 27 - 1 (Tk. No.)

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 29 - 5 (2. Cilt)

ÖNSÖZ

Parlamentolar, ülkelerin siyasi tarihlerinin oluştuğu demokratik merkezî kurumlardır. Şüphesiz her ülkenin siyasi tarihi ve parlamento geçmişi aynı zamanda, ülkelerin demokratikleşme süreçlerinin panoramik görünümleridir. Bu bakımdan, Türk parlamento tarihi, yaşanan tecrübelerle ayrı bir önem taşır.

1876'da Kanun-ı Esasi'nin kabulünden sonra (1877) kurulan iki meclisli (Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Âyân) Meclis-i Umumi, ilk anayasalı ve demokratik nitelikli parlamento hayatına geçiş denememizdir. Elbette bu olay, Türk parlamento tarihinin de başlangıcını teşkil eder. Türkiye, bu anayasanın kabulü ve kurulan meclisle parlamenter sistemle tanışmış ve ilk kez millet, siyasal iktidara ortak olmaya çalışmıştır.

Ancak bu ilk parlamento, modern siyasi rejimlerde karşılığını bulan tam bir yasama organı görevini yerine getirmemiştir. Yine de sürekli açılıp kapanmalar dolayısıyla kesintiye uğramasına rağmen, bir 'parlamento geleneği' oluşmasına az da olsa katkıda bulunmuştur.

Ülkemizde parlamento geleneği, bütün kurum ve kurallarıyla ancak, Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla oluşmaya başlamıştır.

İstanbul'dan Meclis-i Mebusan üyelerinin de içinde bulunduğu, Ankara'da 23 Nisan 1920'de kurulan Büyük Millet Meclisi ile Türk parlamento tarihi, önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Kurtuluş Savaşı'nda oluşturulan ve Millî Mücadele'yi fiilen yöneterek ülkeye bağımsızlığını kazandıran bu parlamento, dünyadaki tek "Gazi Meclis" olmuştur. Cumhuriyetin ilanının ardından yaşanan siyasi gelişmeler ise parlamenter rejimimizi olgunlaştırmış, zengin ve çok değişik cepheleri olan parlamento hayatı, cumhuriyetimize ve demokrasimize yön vermeye devam etmiştir.

Meclisimiz, kurulduğu günden bugüne, üzerine düşen tarihî sorumluluğu yerine getirmenin gayreti içerisinde olmuş ve Meclisimizin önderliğinde ülkemiz ve demokrasimiz, geride bıraktığımız yıllarda büyük mesafeler almış ve önemli kazanımlar elde etmiştir.

Çok partili siyasi hayat, işleyen bir demokratik sistem, Meclis'te tecessüm eden millî irade bizim en büyük kazanımlarımızdır. Bunları korumak ve geliştirmek hepimizin ortak sorumluluğudur.

19. asır sonundaki parlamenter hayat denememiz ve dolayısıyla demokratikleşme sürecimiz nasıl kesintilere uğradıysa, 20. asırda da çeşitli şekillerde kesilmiştir. Parlamento tarihimiz, bütün bu kesintileri ve sorunları bünyesinde taşımaktadır. Parlamentomuz ve demokrasimiz, kesintilerle ve sorunlarla bugüne gelmiştir. Bu süreç önemli kayıplara sebep olmuş, ancak ibre demokrasiden hiç şaşmamış ve sekteye uğramalara rağmen demokrasi hep galip gelmiştir.

135 yıllık parlamento ve aynı zamanda demokrasi tecrübemiz, zengin bir siyasi tarih birikimini içermektedir. Bu zenginliğin günümüze kazandırılması kadar, gelecek kuşaklara aktarılması da çok önemlidir. Bu anlayışla başlatılan parlamento tarihi yazım çalışmaları, TBMM'nin 18. döneminden bugüne kadar devam etmiş ve Meclisimiz "Türk Parlamento Tarihi" isimli eseri hazırlayarak demokrasi tarihimizin zenginliklerini gün ışığına çıkarmıştır.

Bu çalışmayı başlatan ve sürdüren önceki Meclis Başkanlarımızı şükranla anıyorum. Çalışmalarda yer alan bilim insanlarımıza, katkıda bulunan Meclis çalışanlarımıza teşekkür ediyorum. Yakın siyasi tarihimizi, parlamento geçmişimizi ve dolayısıyla millî siyaset hafızamızın önemli bir kısmını oluşturan bu eserin yararlı olmasını diliyorum.

Cemil ÇİÇEK
TBMM Başkanı

TEŞEKKÜR VE AÇIKLAMA

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Saygıdeğer Başkanları Sn. Bülent Arınç, Sn. Köksal Toptan, Sn. Mehmet Ali Şahin ve Sn. Cemil Çiçek'e;

Başkanvekilleri ve Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Başkanları Sn. Nevzat Pakdil ve Sn. Prof. Dr. Mehmet Sağlam'a;

Genel Sekreterler Sn. Rauf Bozkurt, Sn. Ali Osman Koca, Sn. Sadettin Kalkan ve Sn. Dr. İrfan Neziroğlu'na;

Yasama Genel Sekreter Yardımcıları Sn. H. Hasan Sönmez ve Sn. İbrahim Araç ile Bilgi ve Bilişim Hizmetleri Genel Sekreter Yardımcısı Sn. Ercan Durdular'a;

Personel ve Özlük İşleri, Kütüphane, Dokümantasyon ve Tercüme, Basın ve Halkla İlişkiler, Kültür Sanat ve Yayın Kurulu ve Basımevi görevlilerine, Sn. Sabit Demirtunç ve Sn. Cemil Tural'a;

Yoğun mesailerıyla yazım sürecinde görev ve sorumluluk üstlenen Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu'nun üyeleri değerli meslektaşlarım:

Prof. Dr. Mustafa Çufalı, Prof. Dr. Zühtü Arslan, Prof. Dr. Mehmet Seyitdanlıoğlu, Prof. Dr. Erdal Onar, Prof. Dr. Menderes Çınar, Prof. Dr. H. Emre Bağce, Prof. Dr. Esat Arslan, Prof. Dr. Yusuf Sarıнай, Prof. Dr. Recep Boztemur, Prof. Dr. Burhanettin Duran, Doç. Dr. Celalettin Yavuz, Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan, Doç. Dr. Ahmet Yıldız'a ayrı ayrı teşekkürlerimi ve iyi dileklerimi sunarım.

Yasama dönemlerine ait ciltlerin yazımı ve basımı “birinci cilt: yasama”; “ikinci cilt: denetim” ve “üçüncü cilt: biyografi” olmak üzere üç ana başlık altında gerçekleştirilmiştir. Bazı dönemlerde yasama ve denetim ciltleri birden fazladır; fakat pek çok dönem üç ciltte tamamlanmıştır ve her cildin sonuna dizin eklenmiştir.

Türk Parlamento Tarihi adlı bu büyük projenin bütün aşamaları, uzun süren, yoğun emek ve zorlu çabanın ürünüdür; yazarlar ve yetkililer bu süreçte katkılarını birleştirmiş ve eşgüdüm içinde bir ortaklıkla yasama dönemlerine ait ciltlerin yazımı ve basımı tamamlanmıştır.

Kullanıcılar için yararlı olması dileğiyle.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu
Koordinatörü ve Editörü
Prof. Dr. Hikmet Özdemir

SUNUŞ

İktidarın sınırlandırılmasının, doğal olarak da demokratikleşmenin en önemli göstergelerinden biri anayasal rejime geçmektir. Söz konusu tarihsel gelişim, demokrasi tarihi açısından, tüm dünyada olduğu gibi, Osmanlı Devleti için de benzer bir siyasal kırılmayı teşkil etmiştir. 19. Yüzyıldaki yenileşme/modernleşme/asrileşme hareketlerinin bir sonucu olarak, 23 Aralık 1876 tarihinde ilan edilen ve yürürlüğe giren Kanun-i Esasi'nin bir gereği olarak Meclis-i Umumi adıyla 19 Mart 1877'de toplanan ilk Osmanlı parlamentosu, Türk parlamento tarihinin de başlangıcıdır. Böylelikle, seçimle gelen üyelerden oluşan Meclis-i Mebusan ve Padişahın kaydı hayat şartıyla atamış olduğu üyelerin oluşturduğu Meclis-i Ayan sayesinde, halk kısıtlı da olsa, ilk kez yönetime katılma olanağına kavuşmuştur. Ancak bu parlamentolu dönem -henüz parlamenter değil- çok uzun sürmemiş ve Meclis, ikinci yasama yılının başlarında 14 Şubat 1878'de, Padişah İkinci Abdülhamit tarafından feshedilmiştir. İkinci Abdülhamit'in, Kanun-i Esasi'nin kendisine verdiği yetkiyi kullanarak Meclis'i feshetmesi, anayasa ve parlamentonun varlığına karşı, iktidarın sınırlandırılması ve egemenliğin kaynağının değiştirilmesi konusunda, Osmanlı Devleti'nin ideal demokrasinin çok uzağında olduğunu göstermiştir.

Osmanlı Devleti, 1878-1908 yılları arasında uygulanmayan bir anayasa ile mutlak bir şekilde yönetilmişse de, bu yönetim tarzına karşı, zamanla gizli ve açık bir muhalefet ortaya çıkmış ve gün geçtikçe de güç kazanmıştır. Söz konusu muhalefet, 1907 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti bünyesinde toplanmasıyla daha da güçlenmiş ve sonuçta İkinci Abdülhamit'in, 23 Temmuz 1908'de, seçimlerin yapılması ve parlamentonun toplanması yönünde "irade buyurması" ile bir kez daha meşrutiyet yönetimine geçilmiştir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin egemen olduğu İkinci Meşrutiyet yıllarında, Kanun-i Esasi'de yapılan değişikliklerle padişahın yetkileri önceki yıllara göre kısıtlanırken, parlamenter rejim yolunda da önemli adımlar atılmıştır. Ancak 1913 yılındaki Bâb-ı Âli Baskını ile İttihat ve Terakki Partisi – artık cemiyet değil- yönetimi tümüyle ele geçirdiği gibi, parlamentoyu da baskısı altına almıştır.

Osmanlı Devleti, bu koşullarda Birinci Dünya Savaşı'na girmiş ve savaş sonunda imzalamış olduğu Mondros Mütarekesi ile siyasi, askeri ve ekonomik açıdan önemli sınırlamalarla karşı karşıya kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedilmesi Osmanlı Devleti'nin siyasi varlığı için bir son olurken, yeni bir devlet ve toplum anlayışının doğmasına da olanak sağlamıştır. Mütareke koşullarına karşı Anadolu'da direnişin hüküm sürdüğü günlerde İstanbul'da toplanan Meclis-i Mebusan, Misak-ı Milli gibi Milli Mücadele açısından önemli bir belgeyi kabul ettikten sonra, İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından resmen işgal edilmesiyle çalışamaz hale gelmiş ve 11 Nisan 1920'de Padişah Vahidettin tarafından kapatılmıştır. Bu tarihten sonra bir daha Osmanlı parlamentosu toplanmayacaktır.

Osmanlı parlamentosunun, bir daha toplanamayacak olması, Türklerin parlamentolu hayattan tümüyle çekilmelerine yol açmamıştır. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak Anadolu'ya geçmiş olan Mustafa Kemal Paşa'nın siyasi mücadelesinin ve öngörülerinin bir parçası olarak, 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi toplanmıştır. Ankara'da toplanan bu Meclis, kısa bir süre sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi adını alacaktır.

1923-1960 yılları arasında hiç devre dışı kalmayan ve siyasetteki varlığını koruyan Türkiye Büyük Millet Meclisi, 27 Mayıs 1960'da gerçekleştirilen bir askeri müdahale sonrasında kısa bir süre de olsa siyaset arenasından çekilmiştir. 1961 Anayasasının kabul edilmesinden sonra yapılan seçimlerle toplanan TBMM, bu kez iki meclisli olarak, yeni bir yapılanmayla siyasetteki yerini yeniden almıştır. Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu'ndan oluşan TBMM, bu niteliğini 12 Eylül 1980 tarihine kadar sürdürmüştür. Bu tarihte gerçekleşen bir başka askeri müdahale ile, 1961 Anayasası ile başlayan parlamenter süreç son bulurken, hem anayasa hem de parlamento açısından yeni bir dönem başlamıştır.

Türkiye'deki siyasal aktörler, ülkeyi 1876 yılından itibaren beş anayasa, daha fazla siyasal partiler yasası ve seçim sistemi yönetmek durumunda kalmışlardır. Anayasalarda, özellikle de 1961 ve 1982 anayasalarında yapılan değişiklikler ve siyasal partiler yasası ile seçim sistemlerinde sıkça yapılan düzenlemeler, siyasetteki istikrarı bozmakla kalmamış, aynı zamanda klasikleşen bir siyaset anlayışının da doğmasını geciktirmiştir. Daha açık bir deyişle toplumu geleceğe taşıyacak siyasi gelenekler oluşmamıştır.

20. Dönem TBMM'nin, Cumhuriyet dönemi parlamentoları arasında önemli ayırıcı vasıflara sahip olduğuna kuşku yoktur. Koalisyon hükümetlerinin kurulmasını önleyecek bir takım düzenlemeleri barındıran 1982 Anayasasına ve seçim sistemine -yüzde onluk baraj- rağmen 20. Dönem TBMM'nin görev yaptığı dört yasama yılı boyunca, üç koalisyon hükümeti, bir de azınlık hükümeti -örtülü de olsa koalisyonu andıran- çıkarmış olması ilginçtir.

20. Dönem TBMM, sadece kurulan hükümetler açısından değil, kapatılan ve kurulan siyasal partiler açısından da incelenmeye değer bir parlamentodur. Susurluk kazası ve 28 Şubat kararları gibi günümüzde hala gündemde olan gelişmeler ile Refah Partisi'nin kapatılması ve Demokrat Türkiye Partisi'nin kurulması aynı parlamento döneminde gerçekleşmiştir.

Parlamentoların temel görevi yasama faaliyetinde bulunmak olduğu halde, aynı zamanda en üst siyasal denetim organı olarak da siyasete yön veren kurumlardır. Parlamentolar denetim yetkilerini anayasalardan aldıkları güçle kullanmışlardır. 1982 Anayasasına göre TBMM'nin yetkisinde bulunan denetim araçları; soru, meclis araştırması, meclis soruşturması genel görüşme ve gensorudur. 20. Dönem TBMM'de söz konusu denetim yollarının hepsi kullanılmıştır. Ancak çok somut sonuçların alındığını söylemek mümkün değildir.

20. Dönem TBMM de, 1982 Anayasasında yer alan hükümlere dayanarak denetim konusunda çok yoğun bir mesai harcamıştır. Dört hükümetin kurulması, bazı partilerin kapatılması ve yine yeni siyasal partilerin kurulması, milletvekillerinin sık sık parti değiştirmesi, 20. Dönem TBMM'deki dengelerin sürekli değişmesine yol açmıştır. Değişen dengeler gergin siyaset anlayışını da beraberinde getirmiştir. Neredeyse hemen her siyasal parti lideri için denetim mekanizmaları çalıştırılmak istenmiş ve zaman zaman kısır bir hesaplaşma mantığıyla Genel Kurul devreye sokulmuştur. TBMM'nin temel görevi yasama olmasına karşın, 20. Dönem TBMM'nin denetim faaliyetlerine de kendisinden önceki ve sonraki parlamentolara göre daha fazla zaman ayırdığı -harcadığı- bir gerçektir. Bu da siyasetin bu en üst kurumunu yormuş ve gereksiz tartışmaların içine çekmiştir.

Söz konusu hassas dönem incelenirken ve kaleme alınırken, elden geldiğince akademik üsluba bağlı kalınmaya çalışılmış, hiçbir kişi ya da kuruma ön yargılı bir yaklaşım sergilenmemiştir. Bilimsel zeminin korunması için azami özen gösterildiği gibi, herhangi bir siyasal düşüncenin ön plana çıkarılmaması yolunda da dikkatli olunmuştur.

Bu çalışmanın başından sonuna kadar, bütün araştırma grubundan yardımlarını esirgemeyen ve eşgüdüm konusunda örnek gösterilebilecek bir yaklaşım sergileyen Prof. Dr. Hikmet Özdemir'e sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca her zaman destek gördüğüm Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu görevlilerine ve TBMM Kütüphanesi çalışanlarına da teşekkür ederim.

Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM: BİRİNCİ YASAMA YILINDA DENETİM

1.1. SORULAR.....	6
1.2. MECLİS ARAŞTIRMASI	9
1- Taşkömürü Üretimindeki Sorunların Çözüm Yollarının Tespit Edilmesi Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge	9
2-İstanbul Kadıköy’de 1 Mayıs Günü Meydana Gelen Olaylarda Gerekli Tedbirlerin Alınmadığı İddialarını Araştırmak Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge.....	25
3- Refah Partisinin Süleyman Mercüme ile Bağlantılarının ve Maddî İlişkilerinin Araştırılarak İddia Edilen Hukuk Dışı Malî Kaynaklarının Tespiti Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge.....	38
4- Zorunlu Tasarruf Kesintilerinin Değerlendirilmesi Konusunda Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge.....	57
1.3. GENEL GÖRÜŞME.....	70
1- Ülkemizin Öz Kaynaklarının Geliştirilmesi Konusunda Genel Görüşme Açılmasına İlişkin Önerge.....	70
2- Çokuluslu Güç Konusunda Bir Genel Görüşme Açılmasına İlişkin Önerge.....	108
1.4. MECLİS SORUŞTURMASI	118
1- Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.’nin Bazı İhalelerinde Usulsüzlük ve Yolsuzluk Yapıldığının Tespit Edilmesine Karşın Gerekli İşlemleri Yapmayarak İhalelerin Belli Firmalara Verilmesini Sağlamak Suretiyle Devleti Zarara Uğratarak Görevini Kötüye Kullandığı İddiasıyla Tansu Çiller Hakkında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önerge.....	118
2- Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.’nin (TEDAŞ) Bazı İhalelerinde Usulsüzlük ve Yolsuzluk Yapıldığının TEDAŞ Teftiş Kurulunca Tespit Edilmesine Karşın İhaleleri İptal Etmek Suretiyle Devleti Zarara Uğratarak Görevini Kötüye Kullandığı İddiasıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Şinasi Altınar Hakkında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önerge.....	129

3- Türk Otomobil Fabrikaları A.Ş. (TOFAŞ) ile TOFAŞ Oto Ticaret A.Ş.'deki Devlete Ait Hissenin Satış Yolu ile Özelleştirilmesi Sırasında Nüfuzunu Kullanmak ve İhaleye Fesat Karıştırmak Suretiyle Devleti Zarara Uğratarak Görevini Kötüye Kullandığı İddiasıyla Tansu Çiller Hakkında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önerge 140

4- Emlak Bankası Eski Genel Müdürü Engin Civan'ın Rüşvet Karşılığı Verdiği Krediler ve Çıkar Temin Eden Bazı Tasarruflarına Karşın Gerekliliği İşlemleri Yapmamak Suretiyle Görevini Kötüye Kullandığı İddiasıyla Mesut Yılmaz Hakkında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önerge 156

1.5. 1996 YILI BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ..... 162

İKİNCİ BÖLÜM: İKİNCİ YASAMA YILINDA DENETİM

2.1. SORULAR..... 194

2.2. MECLİS ARAŞTIRMASI..... 198

1-Yurtdışında Açılan Temsilcilikler ve Buralarda Görevlendirilen Personel ile Çeşitli Nedenlerle Yurtdışına Gönderilen Kamu Görevlilerinin Nicelik, Nitelik ve Malî Yüklerinin Bütün Yönleriyle Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla, Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge 198

2- Gazeteci Metin Göktepe Cinayetinin Açıklığa Kavuşturulması ve Faillerinin Ortaya Çıkarılması Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge ve Meclis Araştırması Komisyonu Raporu 211

3- Yasa Dışı Suç Örgütlerinin Devletle Olan Bağlantıları ile Güvenlik Güçlerinin de Karıştığı İddia Edilen Olayların Boyutlarını Tespit Etmek Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge 224

4- GEMSAN Tersanesinde TPAO Adlı Petrol Tankerinde Meydana Gelen Yangın Faciasının Nedenlerinin Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge..... 248

5- Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Boşaltılan Yerleşim Birimleri Nedeniyle Göç Eden Yurttaşlarımızın Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Tespit Edilmesi Amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğün 104 ve 105 inci Maddeleri Uyarınca Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge	266
6- Bazı Gazete Kuruluşlarının Amaçları Dışında Fon Kaynaklı Kredi Kullandıkları İddialarını Araştırmak Amacıyla, Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge	277
7- Özelleştirme Uygulamalarıyla İlgili Usulsüzlük ve Yolsuzluk İddialarını Araştırarak Alınması Gereken Tedbirleri Tespit Etmek Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge	288
8- Türkiye'nin Avrupa Birliği ile İlişkilerinin İncelenerek Uygulanacak Yeni Strateji ve Politikaların Tespit Edilmesi Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge	308

2.3. GENEL GÖRÜŞME..... 323

1- Basın Ahlak ve Meslek Esaslarına Aykırı Olarak Görsel ve Yazılı Basında Yer Alan Yayınlar Konusunda Genel Görüşme Açılmasına İlişkin Önerge	323
--	-----

2.4. 1997 YILI BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ..... 353

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ÜÇÜNCÜ YASAMA YILINDA DENETİM

3.1. SORULAR..... 399

3.2. MECLİS ARAŞTIRMASI 403

1- Orman Yangınlarının Nedenlerinin Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Tespit Edilmesi Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge	403
2- Kadının Statüsünün Araştırılarak, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin Yaşama Geçirilmesi İçin Alınması Gereken Tedbirleri Tespit Etmek Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge	416

3.3. GENEL GÖRÜŞME.....	432
1- Kosova'daki Olayların Türkiye'nin Gündemine Oturması ve Buradaki Son Gelişmeler Konusunda Genel Görüşme Açılmasıyla İlgili Önerge.....	432
3.4. GENSORU.....	464
1- Karadeniz Karayolu İhalesinde Usulsüzlük Yaptığı İddiasıyla Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu Hakkındaki Gensoru Önergesi.....	464
2- Hakkında Yakalama Emri Bulunan ve Aranılan "Yeşil" Kod Adlı Mahmut Yıldırım'ın Saklı Bulunduğu Yeri Bildiğini Açıklamasına Rağmen Yetkili Mercilere Haber Vermediği İddiasıyla Devlet Bakanı Eyüp Aşık Hakkında (11/16) Esas Numaralı Gensoru Önergesi.....	502
3- İzmit'te SEKA'ya Ait Fidanlık Bir Araziyi Bedelsiz Olarak Ford-Koç Grubuna Tahsis Ettiği İddiasıyla Başbakan A. Mesut Yılmaz Hakkında Gensoru Açılmasına İlişkin Önerge.....	530
3.6. MECLİS SORUŞTURMASI	563
1- 6.1.1998 Tarih ve 98/10496 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle Mevzuata Aykırı Bir Şekilde İstanbul'da Yeni Turizm Merkezleri İlan Ettiği ve Bu Suretle Partizanlık Yapılmasına Yol Açarak Görevini Kötüye Kullandığı İddiasıyla Başbakan Mesut Yılmaz Hakkında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önerge	563
2- Kanuna ve Genel Ahlaka Aykırı Şekilde Mal Edinmek Suretiyle Görevini Kötüye Kullandığı İddiasıyla Tansu Çiller Hakkında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önerge	568
3- İstanbul - Kurtköy Havaalanı İhalesi İçin Hazırlanmış Olan Protokol Hükümlerini Dikkate Almadan İhalenin NATO Enf Dairesi Tarafından Gerçekleştirilmesini Sağlamak Suretiyle Görevini Kötüye Kullandığı İddiasıyla Mesut Yılmaz Hakkında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önerge	581
4- Karadeniz Sahil Yolunun Devamı Olan Yolların İhalesinde Usulsüzlük Yaparak Devleti Zarara Uğrattığı İddiasıyla Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu Hakkında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önerge.....	589
3.7. 1998 YILI BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ.....	598

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: DÖRDÜNCÜ YASAMA YILINDA DENETİM

4.1. SORULAR.....	639
4.2. MECLİS ARAŞTIRMASI	641
1- Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumuyla İlgili Usulsüzlük ve Yolsuzluk İddialarını Araştırmak Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge	641
4.3. GENSORU.....	649
1- İzmit Körfez Geçiş Projesi İhalesinde Mevzuata Aykırı Davranmak Suretiyle Usulsüzlük Yaptığı ve Devleti Zarara Uğrattığı İddiasıyla Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu Hakkında Gensoru Açılmasına İlişkin Önerge	649
2- Çete ve Mafya Liderleri ile Doğrudan İlişki İçinde Oldukları ve Özelleştirmelerde, Özellikle Türkbank'ın Satışı İhalesinde Devletin Menfaatini Gözetmeyerek Görevlerini Kötüye Kullandıkları İddialarıyla Devlet Bakanı Güneş Taner ve Başbakan A. Mesut Yılmaz Haklarında Gensoru Açılmasına İlişkin Önerge.....	680
3- Türkiye Büyük Millet Meclisinin Olağanüstü Toplantıya Çağrılmasını Sivil Darbe Girişimi Olarak Nitelendirdikleri ve Demokratikleşme Çabalarını Engelleyici Tutum Sergiledikleri İddiasıyla Başbakan Bülent Ecevit ve Bakanlar Kurulu Üyeleri Hakkında Gensoru Önergesi	728
4.4. 1999 YILI BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ.....	761

GİRİŞ

TBMM, yasama yetkilerinin yanı sıra, denetim de yapan bir organdır. TBMM soru, Meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve Meclis soruşturması yollarıyla denetim yetkisini kullanır. TBMM, bu denetim yetkisini kullanırken, Anayasaya ve İçtüzüğe dayanır.

Anayasanın 98. Maddesinde soru; *“Bakanlar Kurulu adına, sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere Başbakan veya bakanlardan bilgi istemekten ibarettir”* şeklinde tanımlanırken, Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan inceleme olarak görülmüştür. Genel görüşme ise toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir. Bu üç denetim, denetimle ilgili önergelerin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile cevaplandırma, görüşme ve araştırma yöntemleri Meclis İçtüzüğünde düzenlenmiştir. İçtüzüğün 96. maddesine göre soru; *“kısa, gerekçesiz ve kişisel görüş ileri sürülmeksizin; kişilik ve özel yaşama ilişkin konuları içermeyen bir önerge ile Hükümet adına sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere, Başbakan veya bir bakandan açık ve belli konular hakkında bilgi istemekten ibarettir. Sözlü soru önergeleri yüz kelimeyi geçemez. Soru önergelerine belge eklenemez.*

Soru önergesi, sadece bir milletvekili tarafından imzalanır ve Başkanlığa verilir.

Başkan, İçtüzük şartlarına uygun gördüğü önergeleri gelen kâğıtlar listesinde yayımlar ve Başbakanlığa veya ait olduğu bakanlığa gönderir” şeklinde tanımlanmıştır.

Genel Görüşme ise İçtüzüğün 101–103. maddelerinde düzenlenmiştir. 101. Maddede genel görüşmenin tanımı yapıldıktan sonra, 102. madde genel görüşmenin nasıl açılacağına ayrılmıştır. Buna göre; *“genel görüşme açılması, Hükümet, siyasî parti grupları veya en az yirmi milletvekili tarafından Başkanlıktan bir önergeyle istenebilir. Bu istem derhal gelen kâğıtlar listesine alınır, Genel Kurula ve Hükümete duyurulur.*

Verilen önergenin metni beşyüz kelimededen fazla ise istek sahipleri beşyüz kelimeyi geçmemek üzere önergenin özetini eklemek zorundadırlar. Genel Kurulda bu özet okunur.

Genel görüşme açılıp açılmamasına Genel Kurul karar verir.

Genel Kurulda bu konudaki görüşmede Hükümet, siyasî parti grupları ve istemde bulunan milletvekillerinden birinci imza sahibi veya onun göstereceği bir diğer imza sahibi konuşabilir. Genel Kurul genel görüşme açılıp açılmamasına işaretle oylama suretiyle karar verir.”

Genel görüşme için özel gündem 103. maddede şu şekilde düzenlenmiştir; “Genel görüşme açılmasına karar verilirse, genel görüşme günü bir özel gündem halinde Danışma Kurulunca tespit edilir. Genel görüşmenin başlaya-cağı gün, görüşme açılmasına karar verilmesinden itibaren kırksekiz saatten önce ve yedi tam günden sonra olamaz.

Genel görüşmede ilk söz hakkı genel görüşme önergesi sahibi siyasi parti grubu veya gruplarına yahut genel görüşme önergesindeki birinci imza sahibi milletvekiline veya onun göstereceği bir diğer imza sahibi milletvekiline aittir.

Bundan sonraki görüşmeler hakkında genel hükümler uygulanır.”

İçtüzüğün 104. Maddesinde Meclis araştırmasıyla ilgili olarak; “Meclis araştırması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Anayasanın 98 inci maddesinin üçüncü fıkrası gereğince yapacağı incelemedir” şeklinde bir açıklama yapıldıktan sonra “Araştırma istemi önergesi beşyüz kelimedden fazla ise önerge sahipleri beşyüz kelimeyi geçmemek üzere özetini eklemek zorundadır.

Meclis araştırmasının açılmasında genel görüşme açılmasındaki hükümler uygulanır.

Meclis araştırma komisyonunun raporu hakkında Genel Kurulda, genel görüşme açılır” biçimindeki hükümlere yer verilmiştir.

Meclis araştırma komisyonu ve yetkileri ise 105. maddede düzenlenmiştir. Buna göre; “Meclis araştırmasının yürütülmesi görevi, genel hükümlere göre seçilecek bir özel komisyona verilir.

Bu komisyonun üye adedi, çalışma süresi ve gerektiğinde Ankara dışında da çalışabileceği hususu Meclis Başkanının teklifi ile Genel Kurulca tespit edilir. Araştırmasını üç ay içinde bitiremeyen komisyona bir aylık kesin süre verilir. Komisyon bu süre sonunda da çalışmasını tamamlayamadığı takdirde süre bitiminden itibaren onbeş gün içinde araştırmanın tamamlanmaması nedenleri veya o ana kadar varılan sonuçlar üzerinde Genel Kurulda görüşme açılır. Genel Kurul bu görüşme ile yetinebileceği gibi yeni bir komisyon da kurabilir.

Meclis araştırma komisyonu bakanlıklarla genel ve katma bütçeli dairelerden, mahallî idarelerden, muhtarlıklardan, üniversitelerden, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumundan, kamu iktisadî teşebbüslerinden, özel kanun ile veya özel kanunun verdiği yetkiye dayanılarak kurulmuş banka ve kuruluşlardan, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından ve kamu yararına çalışan derneklerden bilgi istemek ve buralarda inceleme yapmak, ilgililerini çağırıp bilgi almak yetkisine sahiptir.

Komasyon, gerekli gördüğünde uygun bulacağı uzmanların bilgilerine başvurabilir.

Devlet sırları ile ticarî sırlar, Meclis araştırması kapsamının dışında kalır.”

Gensoru ve Meclis araştırmasıyla ilgili düzenlemeler ise hem Anayasada hem de Meclis İçtüzüğünde bulunmaktadır.

Anayasanın 99. Maddesi gensoru önergesine ayrılmıştır.¹ Buna göre gensoru önergesi, bir siyasî parti grubu adına veya en az yirmi milletvekilinin imzasıyla verilir.

Gensoru önergesi, verilişinden sonraki üç gün içinde bastırılarak üyelere dağıtılır; dağıtılmasından itibaren on gün içinde gündeme alınıp alınmayacağı görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasî parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir.

Gündeme alma kararıyla birlikte, gensorunun görüşülme günü de belirlenir; ancak, gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.

Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla olur; oylamada yalnız güvensizlik oyları sayılır.

Meclis çalışmalarının dengeli olarak yürütülmesi amacına ve yukarıdaki ilkelere uygun olmak kaydıyla gensoru ile ilgili diğer hususlar İçtüzükte belirlenir.

---

¹ Meclis İçtüzüğünde gensoru ile ilgili bir takım açıklamalar vardır. 106. Maddede yer alan gensoruda usul başlıklı hüküm şöyledir: “Gensoru önergesi, bir siyasî parti grubu adına veya en az yirmi milletvekilinin imzasıyla verilir.

Gensoru önergesi, verilişinden sonraki üç gün içinde Başkanlıkça bastırılarak üyelere dağıtılır.

Gensoru önergesi beşyüz kelimedenden fazla ise, imza sahipleri beşyüz kelimeyi geçmeyecek bir özeti bu önergeye eklemek zorundadırlar. Genel Kurulda bu özet okunur.

Gensoru görüşmeleri Anayasanın 99 uncu maddesi hükümlerine göre yapılır.

Meclis soruşturması ile ilgili açıklamalar ise Anayasanın 100. maddesinde yer almaktadır.² Buna göre; “Başbakan veya bakanlar hakkında,

² Meclis İçtüzüğü’nün 107-112. maddelerinde, Meclis soruşturmasıyla ilgili düzenlemeler yer almaktadır. Bu maddeler şu şekildedir:

“**MADDE 107**– Görevde bulunan veya görevinden ayrılmış olan Başbakan ve bakanlar hakkında Meclis soruşturması açılması, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği bir önerge ile istenebilir.

Bu önergede; Bakanlar Kurulunun genel siyasetinden veya bakanlıkların görevleriyle ilgili işlerden dolayı hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakanın cezaî sorumluluğu gerektiren fiillerinin görevleri sırasında işlendiğinden bahsedilmesi, hangi fiillerinin hangi kanun ve nizamaya aykırı olduğunun gerekçe gösterilmek ve maddesi de yazılmak suretiyle belirtilmesi zorunludur.

Meclis soruşturması önergesinin görüşülmesi

MADDE 108– Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilen Meclis soruşturması önergesi gelen kâğıtlar listesine alınır ve Genel Kurulda okunur. Okunan önergenin bir örneği, Başkanlıkça hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakana gönderilir.

Meclis soruşturması açılıp açılmaması hakkında yapılacak görüşmelerin günü, önergenin verilmişinden itibaren bir ay içinde görüşülüp karara bağlanacak şekilde, bir özel gündem halinde Danışma Kurulunun teklifi üzerine Genel Kurulca tespit edilir. Bu görüşme günü de ayrıca hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakana bildirilir.

Sırasıyla, önergeyi verenlerden ilk imza sahibinin veya onun göstereceği bir diğer imza sahibinin, şahısları adına üç milletvekilinin ve o sırada görevde bulunsun veya bulunmasın, hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakanın konuşacağı bir görüşmeden sonra, Meclis soruşturması açılıp açılmaması hakkında Genel Kurulca gizli oyla karar verilir.

Meclis soruşturması komisyonunun kuruluşu

MADDE 109– Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, soruşturmanın yürütülmesi görevi, Anayasanın 100 üncü maddesi hükümlerine göre, Başkanlıkça Genel Kurulda yapılacak ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyona verilir.

Komasyon, kendisine bir başkan, bir başkanvekili, bir sözcü ve bir kâtip seçer.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre hâkimlerin davaya bakmasına veya karara katılmasına engel oluşturacak durumlarda bulunan, Meclis soruşturması önergesini veren veya daha önce Türkiye Büyük Millet Meclisinde ya da dışında bu konudaki görüşünü açıklamış milletvekilleri, bu komisyona seçilemezler.

Komisyonda görevli memur ve raporörler ile stenograf için de aynı hüküm uygulanır.

Meclis soruşturması komisyonunun çalışma usulü ve süresi

MADDE 110– Soruşturma komisyonu üye tamsayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir.

Komasyonun çalışmaları gizlidir. Bu komisyona kendi üyeleri dışındaki milletvekilleri katılamazlar.

Soruşturma komisyonu, raporunu Anayasanın 100 üncü maddesine göre kuruluşundan itibaren iki ay içinde verir. Soruşturmanın bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Komisyonun bu konudaki istem yazısı Genel Kurulun bilgisine sunulur. Bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur.

Meclis soruşturması komisyonunun yetkileri

MADDE 111– Komisyon kamusal ve özel kuruluşlardan konu ile ilgili bilgi ve belgeleri isteyebilir; gerekli gördüklerine el koyabilir; Bakanlar Kurulunun bütün vasıtalarından faydalanabilir; Bakanlar Kurulu üyelerini, diğer ilgilileri, tanık ve bilirkişileri dinleyebilir.

Komasyon, naip veya istinabe yolu ile adli mercilerden yardım isteyebilir. Ayrıca Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun tanıklarla, bilirkişilerle, zapt ve arama ile ilgili olarak adli

Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve gizli oyla karara bağlar.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür ve gerek görüldüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verilir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla alınır.

Meclisteki siyasî parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.”

20. Dönem TBMM'nin varlığını sürdürdüğü 1996-1999 yılları arasında Türkiye'nin geçtiği hassas süreç, Meclis'in denetim konusunda da epey mesai harcamasına neden olmuştur. Bu dönemdeki, dört yasama yılında dört ayrı hükümetin kurulmuş olması ve bunların da üçünün koalisyon, birinin azınlık hükümeti niteliği taşıması, denetim faaliyetlerini gündemde tutmuştur. Bu bağlamda 20. Dönem TBMM, yasama açısından olduğu kadar, denetim faaliyetleri açısından da Türk siyasi hayatında ve Parlamento tarihinde özgün bir yere sahip olmuştur.

---

mercilere verdiği hürriyetleri kısıtlayıcı yetkilerin genel hükümler çerçevesinde kullanılmasını, gerekçesini bildirmek suretiyle görevli adli merciden yazıyla isteyebilir.

Komisyon, hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakanın savunmasını alır. Bununla ilgili olarak talep edeceği belgeleri temin ettirir.

Komisyon, gerektiğinde alt komisyonlar kurarak Ankara dışında çalışma kararı alabilir.

Soruşturmanın sonuçlandırılması

MADDE 112– *Soruşturma komisyonu raporu, Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde bastırılarak hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakana derhal gönderilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine dağıtılır. Rapor, üyelere dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür.*

Bu görüşmede, komisyona, şahısları adına altı milletvekiline ve o sırada görevde bulunsun veya bulunmasın hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakana söz verilir. Son söz, hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakana aittir ve süresi sınırlanmaz.

Görüşmeler tamamlandıktan sonra komisyon raporu Genel Kurulca gizli oyla karara bağlanır.

Komisyonun Yüce Divana sevk yönündeki raporları ile Genel Kurulum Yüce Divana sevk kararlarında hangi ceza hükmüne dayanıldığı belirtilir.

Komisyonun Yüce Divana sevk etmeme yönündeki raporlarının reddi, ancak, Yüce Divana sevke dair verilen ve sevk kararının hangi ceza hükmüne dayanacağını gösteren bir önergenin kabulüyle mümkün olur.

**BİRİNCİ BÖLÜM:
BİRİNCİ YASAMA YILINDA DENETİM**

1.1. SORULAR

DÖNEM	YASAMA YILI	BİRLEŞİM	SÖZLÜ SORU ÖNERGESİ VE CEVABI	YAZILI SORU ÖNERGESİ VE CEVABI
20	1	1		
20	1	2		
20	1	3		
20	1	4		
20	1	5		
20	1	6		
20	1	7		
20	1	8		
20	1	9		
20	1	10		1
20	1	11		
20	1	12		
20	1	13		
20	1	14		
20	1	15		4
20	1	16		
20	1	17		
20	1	18		4
20	1	19		61
20	1	20		2
20	1	21		1
20	1	22		1
20	1	23		2
20	1	24		1
20	1	25		3
20	1	26		2
20	1	27		4
20	1	28		9
20	1	29		5
20	1	30		3
20	1	31		12
20	1	32		9

20	1	33		3
20	1	34		23
20	1	35		24
20	1	36		2
20	1	37		114
20	1	38		16
20	1	39		1
20	1	40		5
20	1	41		--
20	1	42		--
20	1	43		--
20	1	44		18
20	1	45		12
20	1	46		4
20	1	47		20
20	1	48		32
20	1	49	13	1
20	1	50		17
20	1	51	7	21
20	1	52	2	7
20	1	53		8
20	1	54	7	12
20	1	55		1
20	1	56		51
20	1	57	64	5
20	1	58		11
20	1	59	2	7
20	1	60		34
20	1	61		7
20	1	62		12
20	1	63		28
20	1	64		4
20	1	65		4
20	1	66	1	23
20	1	67		1
20	1	68		2
20	1	69		39
20	1	70		6
20	1	71		3
20	1	72		4

20	1	73		1
20	1	74		6
20	1	75		4
20	1	76		1
20	1	77		5
20	1	78		5
20	1	79		2
20	1	80		4
20	1	81		6
20	1	82	1	1
20	1	83		1
20	1	84		5
20	1	85		1
20	1	86		1
20	1	87		1

1.2. MECLİS ARAŞTIRMASI

1- Taşkömürü Üretimindeki Sorunların Çözüm Yollarının Tespit Edilmesi Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge³

Zonguldak Milletvekili Necmettin Aydın ve 15 arkadaşının, taşkömürü üretimindeki sorunların çözüm yollarının tespit edilmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi ile Zonguldak Milletvekili Hasan Gemici ve 9 arkadaşının, Türkiye Taş Kömürü Kurumunun içinde bulunduğu durumun araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi aynı olduğu gerekçesiyle birlikte ele alınmıştır. 20. Dönem TBMM'nin 1. Yasama Yılı'nın, 33. Birleşiminin, Birinci Oturumundaki öngörüşmelerde oturum başkanlığını Hasan Korkmazcan yürütmüştür.

4 Nisan 1996 tarihindeki birleşimde öncelikle, söz konusu önergelerin birleştirilmesinin oylanarak kabul edilmesinden sonra, Zonguldak Milletvekili Necmettin Aydın ve arkadaşlarının vermiş olduğu meclis araştırması açılması yolundaki önerge okunmuştur. Söz konusu önerge şu şekildedir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Türkiye’de taşkömürü üretiminin sürekli azalmasının sebepleri ve bu sektörde yaşanan sorunların çözüm yollarının bulunması amacıyla Anayasanın 98, İçtüzüğü’nün 102 ve 103 üncü maddeleri gereğince bir Meclis araştırması açılmasını saygılarımla arz ederim. 01.02.1996

---

³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 1. Yasama Yılı, 33. Birleşim, 2. Cilt, 4.4.1996

Gerekçe:

Taşkömürünün demir-çelik ve enerji sektörü için vazgeçilmez bir hammadde, ülkemiz için ise stratejik bir maden olduğu gerçektir. 1970'li yıllarda 4,6 milyon ton/yıl seviyelerine kadar çıkan satılabilir taşkömürü üretimi bugünlerde 2,5 milyon tonlara kadar düşmüştür. 1970'li yılların sonlarında 58 bin olan çalışan sayısının bugünlerde 20 binlerin altına indiğini üzülenek görmekteyiz. Ülkemizin tek taşkömürü üreten müessesesi olan TTK, sanki gizli bir el tarafından zararları kabul edilemez bir seviyeye çıkarılarak, kapanmanın eşiğine getirilmektedir. Ülkemiz 1996 yılı taşkömürü talebi 10 milyon tonun üzerinde olacaktır. 2010 yılında ülkemizin taşkömürü ihtiyacı 49 milyon ton/yıl tahmin edilmektedir. Almanya'nın bugünkü taşkömürü tüketiminin 79 milyon ton/yıl olduğunu düşündüğümüzde, fazla gibi görülen bu rakamın, sanayileşme noktasında yetersiz olduğu hemen ortaya çıkmaktadır. Gittikçe sanayileşen ülkemizin taşkömürüne olan ihtiyacı büyüyerek artarken, 1 milyar 250 milyon ton alınabilir taşkömürü rezervi bulunan Zonguldak'ta, TTK'nun bugün içinde bulunduğu durum içler acısıdır, kapanmaya doğru gidilmektedir. Ucuz ithal kömür ve ucuz ithal hurda demir gibi, bugün cazip gibi görünen pazar koşullarına dayanarak kendi hammaddesini değerlendirmekten uzaklaşan bir politikanın, ülkemiz ekonomisine hem bugün hem de gelecekte ciddi zararlar vereceği muhakkak görünmektedir. Taşkömürünün stratejik mahiyeti, ülkemizin bugünlerde yaşadığı yoğun dış güvenlik problemleri karşısında, savunma sanayimiz açısından daha bir önem kazanmaktadır. Ayrıca, gittikçe büyüyen dış ticaret açığı problemi açısından önemli bir ithal kalemi olan taşkömürünün üretiminin azalması, döviz kaybını büyütmektedir. Taşkömürünün bulunması ile büyük göçler alarak oluşan Zonguldak, TTK'nun düştüğü hal yüzünden ikâme yatırımlar da yapılamadığı için, bugün çok zor bir duruma düşürülmüştür. Düne kadar enerjinin, taşkömürünün, demirin, çeliğin başkenti olan Zonguldak, son on yılın yanlış ekonomik politikaları yüzünden harabeye dönmüştür. TTK'nun içine düştüğü durumdan çıkarılması, ülke ekonomisi açısından çok büyük bir kazanç olacağı gibi, bir kentin yeniden doğuşu olacaktır."

Öngörüşmelerde ilk sözü, Hükümet adına, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hüsnü Doğan almıştır. Türkiye Taşkömürü Kurumunun, ülkemizin metalürjik özellikte koklaşabilir taşkömürü üreten tek kuruluşu olduğunu hatırlatarak konuşmasına başlayan Hüsnü Doğan, bu kurumun, son yıllarda, bir taraftan reel ücret artışları, diğer taraftan da dünyada giderek yaygınlaşan açık işletmeler nedeniyle dünya kömür fiyatlarının düşmesi sonucunda finansman darboğazına girdiğini açıklamıştır. Petrolde, dünyada, yaklaşık 43 yıllık,

doğalgazda 66 yıllık bir rezervin bulunduğunu ifade ettikten sonra, kömür rezervinin ise 200 yılın üzerinde olduğunu tahmin edildiğini ortaya koymuş ve 1950’den başlayarak, çıkarılan kömür miktarı hakkında bilgi vermiştir.⁴

Hüsnü Doğan, 1990 yılı başında uygulamaya konulan rehabilitasyon programı kapsamında ve uygulanan konsantrasyon sonucunda, işgücü iyileştirme projesinin de ele alındığını ve bu dönemde, günlük ortalama puantaja kayıtlı işçi sayısının 14 bin kişi azaltıldığını belirttikten sonra, buna rağmen, son beş yılın üretim ortalamasının, yılda 2 milyon 700 bin ton seviyesini koruduğuna dikkat çekmiş ve en az elemanla, daha hızlı karar üreten bir yönetim modeli hedeflenerek, işletme ve kurum yönetimi bazında reorganizasyon çalışmalarının sürdürüldüğünü açıklamıştır. Diğer taraftan, kuruma ve dışa dönük makine ve hizmet üreten birimlerin, bağlı ortaklık haline dönüştürülerek, bu işyerlerinin daha efektif, daha verimli çalışmalarının sağlanacağına da vurgu yaparak, kömür ve kömür dışı madenlerde özel girişimciliği geliştirmenin amaçlandığını ve kömürün serbest satışının hayata geçirildiğini ifade etmiştir.

Kapanma eşliğine gelen kurumda, rehabilitasyon projeleri uygulaması, işgücü iyileştirmesi, çalışma alanlarının konsantre edilmesi sonucunda, kişi başına genel randıman yükseltilerek daha dinamik bir kuruluş hedeflendiğini ve yaşatılması için yeni projeler geliştirildiğini dile getiren Hüsnü Doğan, Refah Partisi Grubunun verdiği önergede “*TTK (Türkiye Taşkömürü Kurumu), sanki gizli bir el tarafından, zararları, kabul edilemez bir seviyeye çıkarılarak, kapanmanın eşliğine getirilmektedir*” ifadesinin kabul edilemez olduğunu savunmuştur. Hüsnü Doğan, dünya kömür üretimiyle ilgili olarak ise şu bilgileri

---

⁴ Hüsnü Doğan’ın bu konuda aktardıkları şunlardır: “Ayrıca, bugün için 3,5 milyar ton/yıl olan dünya taşkömürü tüketiminin, 2000’li yılların hemen başında 5 milyar tona kadar çıkacağı da öngörülmektedir. Değerli milletvekilleri, 1950’li yıllarda, Marshall Yardım Planı kapsamında, bugünkü değeri yaklaşık 800 milyon dolar olan büyük çaplı altyapı yatırımlarıyla, havzanın taş kömür üretim kapasitesi, 5 milyon ton/yıl olarak hedeflenmiştir. Yapılan bu yatırımların sonucunda, 1970’li yıllarda, yılda 4,6 milyon ton üretim seviyesine kadar ulaşılmıştır. 1950’li yıllara nazaran, havzada, kömürün daha derin kotlara inmesi, 1970’li yıllardan sonra, dış para harcaması gerektiren yatırımların, planlanan zamanlarda yapılamaması ve bu süre içerisinde, altyapının teknik ve ekonomik ömrünü doldurmuş olması nedeniyle, kömür üretiminin düşmesi de, buna paralel olarak kaçınılmaz hale gelmiştir. 1970’li yılların başında yapılan ve bugünkü değeri yaklaşık 90 milyon dolar olan iki adet tamamlama yatırımları da, bu inişi durdurmaya, maalesef, yetmemiştir. Sayın milletvekilleri, 1990 yılı başında, Dünya Bankasından temin edilen 68,5 milyon dolarlık dış krediyle, modernizasyon çalışmalarına geçilmiş, rehabilitasyon projeleri uygulamaya konulmuştur. Bu rehabilitasyon projeleri uygulanması kapsamında, yatayda ve düşeyde, konsantrasyon sağlanarak verim artışı hedeflenmiştir. Böylece, satılabilir üretimin en yüksek olduğu dönemde, kişi başına günlük 300 kilogram olan genel randıman, 450 kilogram seviyelerine çıkarılmıştır. Söz konusu modernizasyon çalışmaları halen devam etmektedir ve projeler tamamlandığında, genel randımanın günde 800 kilogram seviyesine çıkması hedeflenmiştir. Yalnız, burada, milletlerarası bir mukayese bakımından bazı rakamlar vermek istiyorum. Bugün, dünyada, yaklaşık, yılda 5 milyar ton civarında kömür çıkarılmaktadır. Çalışan sayısı da 10 milyon civarındadır. Dolayısıyla, kişi başına yılda üretilen miktar, aşağı yukarı yılda 500 tondur. Bizdeki buna tekabül eden rakam ise, 1995 yılı itibarıyla 100 ton civarındadır.”

vermiştir: “Japonya’da 1986’dan bu yana, toplam 25 olan ocak sayısı 15’e düşmüştür. Bunun sonucunda üretim seviyesi 7,5 milyon ton iken, yüzde 65 azalmış; toplam işgücünde ise 12 600’lerden 4 350’ye bir düşüş gözlenmiştir. Avrupa’nın, dünya taşkömürü üretimindeki payı -eski Sovyetler Birliği dahil- 1960 yılında, toplam üretimin üçte biri iken, 1993’te bu rakam dünya üretiminin yüzde 21’ine yani, beşte birine düşmüştür. Belçika’da üretim durdurulmuştur, Fransa, Almanya ve İngiltere’de, üretim seviyelerinde düşüş devam etmektedir; sadece İspanya, taşkömürü üretimini, aşağı yukarı, sabit tutmayı başarmıştır. Fransa, 1990’lı yılların sonuna doğru, 2 milyon ton/yıllık üretim yapılan Orta Midi Kömür Havzası ve 6 milyon ton/yıllık üretim yapılan Lorraine Kömür Havzasında, faaliyetlerini, 2005 yılı sonuna kadar sürdürmeyi planlamıştır. Almanya’nın geniş deniz ocaklarında üretim oldukça pahalı ve büyük miktarda devlet sübvansiyonuyla yürütülmektedir. 1992’de, taşkömürü üretiminde toplam sübvansiyon, yaklaşık 11 milyar mark civarındadır. 2000 yılına kadar, 40 milyon ton/yıldan daha az olan üretim beklentisi, tamamen devlet sübvansiyonu seviyesine ve Avrupa Topluluğunun onayına bağlı bulunmaktadır. İspanya’da, düşük üretim kapasiteleri nedeniyle yükselen üretim maliyetleri, ocakların kapatılmasına neden olmuştur. Özel sektörün üretim kapasitesi 2 milyon ton/yıla düşmüştür, 71 özel işletmeden 53’ünde kapanış ya da küçülme planlanmıştır. Bunun yanı sıra, 6 devlet işletmesi kapatılmış bulunmaktadır.”

Dünya taşkömürü satış fiyatlarının çok ucuza açık işletmecilik yapan, büyük rezervlere sahip ülkeler tarafından (Avustralya, Güney Afrika, Amerika Birleşik Devletleri, Kolombiya ve Endonezya) belirlendiğini de ifade eden Hüsnü Doğan, bu düşük fiyatlarla, derin yeraltı işletmeciliği yapan kuruluşların rekabet edebilmesinin zor olduğunu belirtmiş ve bu durumda Türkiye Taşkömürü Kurumunun da küçülmesinin ve yeniden yapılanmasının zorunlu hale geldiğini açıklamıştır. Türkiye Taşkömürü Kurumunun, en iyi haliyle bile, 5 milyon tonun üzerinde bir üretim kapasitesi yaratması ve 2010 yılında, Türkiye’nin ihtiyacı olarak tahmin edilen 40 milyon tonun üzerindeki bir rakama erişmesinin mümkün görünmediğini de sözlerine eklemiştir. Bununla birlikte, Türkiye Taşkömürü Kurumunun, ülke güvenliği söz konusu olduğu zamanlarda, savunma sanayii için de gerekli olan taşkömürünü üretme gücüne sahip olduğunu da açıklamıştır.

Hüsnü Doğan, taşkömürü üretiminin azalmış olmasının, döviz kaybını büyüttüğünü, mevcut şartlarda taşkömürü üretiminin artırılarak 5 milyon tonluk azamî seviyesine çıkarılmasının, Kurum zararını daha da büyüterek millî ekonomide kaynak kaybına sebebiyet vereceği kanaatinde olduğunu ortaya koymuş ve yapılacak çalışmalarla Zonguldak’ın, ağır sanayideki endüstriyel ağırlığını korumayı devam ettireceğini sözlerine eklemiştir.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Sayın Hüsnü Doğan'ın konuşmasını tamamlamasından sonra, ilk sözü Refah Partisi Grubu adına, Zonguldak Milletvekili Necmettin Aydın almıştır. Konuşmasının başında, hayatını kaybetmiş madencilerle ilgili başsağlığı dileyen Necmettin Aydın, taşkömürünün, sanayi açısından önemini vurguladıktan sonra, büyük devletlerin üretimiyle ilgili rakamlar vermiştir.⁵ Taş Kömürü Kurumunun gün geçtikçe güç kaybettiğini de belirten Aydın, taşkömürünün, Türkiye’de yalnız Zonguldak’ta bulunduğunu ifade etmiş ve “*Uzun Mehmet tarafından 1829 yılında bulunan taşkömürü, 1940’lı yılların başına kadar, yabancı firmalar da olmak üzere, özel firmalar tarafından işletilmiş, 1937’de kısmen, 1940’tan itibaren de tamamen devletleştirilmiştir*” şeklindeki sözlerle de geçmişe dönük bilgiler vermiştir.

Zonguldak’ın, İstanbul, Kocaeli, Bursa ve İçel’den sonra, genel bütçeden 5,4 trilyon lira katkı almasına karşılık, genel bütçeye 11,6 trilyon gelir sağladığını, Türkiye’ye beşinci sırada katkı yaparak, ülke ekonomisine, aldığının iki mislinden fazla değeri verdiğini açıklayan Necmettin Aydın, bunda da en önemli etkenin taşkömürü olduğunu sözlerine eklemiş, ancak son on yıllık özelleştirme politikalarında, TTK’nın ve Zonguldak’ın kurban seçildiğini iddia etmiştir. Necmettin Aydın, 1983’lü yıllara kadar, bilançolarında hiçbir sorun olmayan TTK’nın, bu tarihten sonra, yavaş yavaş gerilediğini açıkladıktan sonra, Kurumla beraber topyekûn bir kentin mahkûm edilmek istendiğini öne sürmüştür. Zonguldak’ın, TTK’nın, taşkömürünün veya işçilerin ülke için bir kambur olmadığını, asıl kamburun, yanlış zihniyetli, rantiyeci zihniyetli hükümetlerin anlayışları ve uygulamaları olduğunu söyledikten sonra da Avrupa üretim maliyetleriyle ilgili kısa bir bilgiyi aktarmıştır.⁶

---

⁵ Necmettin Aydın’ın verdiği bilgiye göre; 3,5 milyar ton civarında olan dünya taşkömürü üretiminin 500 milyon tonu ABD’de, 250 milyon ton civarındaki kısmı Avrupa’da, 400 milyon ton civarındaki kısmı ise Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde gerçekleşmektedir. Almanya’nın da üretimi takriben 60 milyon ton; Türkiye’nin ise 2–2,5 milyon tondur.

⁶ Necmettin Aydın’ın Genel Kurula aktardığı kısa bilgi şu şekildedir: “*Almanya, bugün, 60 milyon tonu yakın üretim yapmakta ve 176 dolar/ton maliyetle çalışmakta, Fransa 127 dolar/ton maliyetle çalışmakta, İngiltere 113, İspanya 188, Japonya 150 dolar/ton maliyetle çalışmaktadır. TTK ise, ortalama 130 ilâ 150 dolar/ton maliyetle çalışmaktadır. Dolayısıyla, TTK’nın maliyetinin yüksek olması, uygulanmak istenen yanlış politikalara alet bilançolar meydana getirmeye çalışan zihniyetten kaynaklanmaktadır. Yoksa, bilançoyu doğru yaparsanız, özellikle, Avrupa ülkelerinin, AT ülkelerinin, Avrupa için kabul edilebilir diye ilan ettiği 104 dolarlık rakamı esas kabul ederseniz, kesinlikle, ülkemizde üretilen taşkömürünün ve taşkömürünü üreten bu müessesenin, ülkemizin bir kamburu değil, bilakis, medarı iftihar olduğunu görürsünüz. Hele hele, inanıyoruz ki, 300 milyon ton civarında satılabilir kömür üretmiş ve ortalama 200 dolardan, ülkemize takriben 40-50 milyar dolar -yüz yıla yakındır- katma değer ilave etmiş bir bölgeye yapılan haksızlıkları, elbette ki, kabul etmek mümkün değildir. Bugün, ülkemizin taşkömürü ihtiyacı takriben 10 milyon tondur. Maalesef, bunun 2,5 milyon tonunu üretilmekteyiz. İşin en acıklı tarafı da, Zonguldak’ta mevcut Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları gibi, taşkömürüyle çalışan ve yıllık, takriben, ortalama 1,5 milyon ton taşkömürü kullanan, bahçesi kazılsa 100 metre sonra taşkömürü bulunabilecek olan bir müessesede, maalesef, hemen yanı başındaki taşkömürü işletmesinden, ortalama, en fazla 200 bin ton civarında taşkömürü kullanılabilmektedir”*

Yaklaşık 7,5 milyon ton olan ithalat rakamlarına karşılık, 500 milyon dolar civarında döviz ödendiğine de işaret eden Aydın, Türkiye'nin ithalatta kullandığı her doların ekonomik maliyetinin de en az bir misli fazla olduğunu ifade etmiş ve Zonguldak'a ve TTK'ya her yıl, 60–70 trilyon TL yatırım yapıldığı takdirde, 12,5 milyon ton kömür üretilebileceğini ileri sürmüştür. Necmettin Aydın, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Genel Enerji İhtisas Komisyonunun hazırladığı rapora da değinerek, taşkömürü ihtiyacının artacağına iddia edildiğini ve ihtiyacın 2010 yılında 49 milyon ton olacağını öngörüldüğünü vurgulamıştır. Bu arada sanayileşmiş ülkelerin, kendi ihtiyaçları olan taşkömürünün yüzde 90'ını kendilerinin ürettiğine de dikkat çekmiştir. Bu bilgilerden hareketle, Türkiye'nin, 2010 yıllarında, dünya ölçeklerinde kalkınmış bir ülke gibi değil, Avrupa'nın bir eyaleti, Avrupa Birliğine girmiş bir eyalet ülke olarak planlandığı izlenimini uyandığını da sözlerine eklemiştir.

Necmettin Aydın, TTK ile ilgili olarak tespit ettikleri temel sorunları sıralarken şunları söylemiştir: *“Kurumla ilgili bizim tespit edebildiğimiz temel problemleri de huzurlarınızda zikretmek istiyoruz. Birincisi, Kurum, tüm KİT’lerde olduğu gibi, etkisiz ve yetkisiz bir yönetim biçimiyle yönetilmektedir. Hatta ve hatta bugün, Kurumun Genel Müdürlüğünün, Yönetim Kurulu üyelerinin meslekle de bir ilişkisi yoktur. İnaniyoruz ki, bu Hükümet, bu Kurumda, inşallah, daha iddialı, daha inandırıcı, daha motivasyonu güçlü olan bir yönetim anlayışıyla gelecektir. Ayrıca, tüm KİT’lerde olduğu gibi, TTK’da da, fevkalade ağır, hantal bir hiyerarşik yapı vardır. Koç Grubunun, özellikle, iç şirketlerinde, kendi bünyelerinde yaptıkları ve geçenlerde yayımlanan bir araştırmada, ikinci kademede, talimatların anlaşılabilirlik seviyesini yüzde 78 olarak tespit etmişler; üçüncü kademede, bu, yüzde 60'lara düşüyor; dördüncü, beşinci kademelerde, belki yüzde 50'lerin altına düşüyor; tam rakamlarını bilemeyeceğim ve bu noktada, dünyada, fevkalade yeni, daha etkili yönetim biçimleri üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Bu hususta, Japonya'nın, Güney Kore'nin, muhtelif ülkelerin, kendilerine göre fevkalade iddialı modelleri vardır. Elbette ki, biz de, kendi modelimizi, en etkili, en verimli yönetim biçimimizi, mutlaka bulmak ve uygulamak mecburiyetindeyiz.”*

Zonguldak'taki vasıflı, teknik bir gücün yeterli olduğuna değinen Necmettin Aydın, istenilen sanayii kurabilecek potansiyel işgücüne ve eğitilmiş insan gücüne sahip olduğunu ifade etmiştir. Yeni işletme sahaları açılmadığı gibi, daraltmalar söz konusu olduğunu ve bu nedenle de Zonguldak'ın da bilinçli bir finansman sıkıntısı içerisine sokulduğunu öne süren RP sözcüsü, kurulacak Meclis araştırma komisyonunun, TTK'yı yeniden Türkiye'ye kazandıracak bir rapor hazırlayacağını belirterek konuşmasını tamamlamıştır.

İkinci olarak, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, Artvin Milletvekili Metin Arifağaoğlu söz istemiştir. Kömür denilince, akla, Zonguldak'ın geldiğini ve 165 yıldır faaliyetini sürdüren Zonguldak Havzasının, Türkiye'nin en önemli taşkömürü havzalarından biri olduğunu belirterek konuşmasına başlayan Metin

Arifağaoğlu, Türkiye Taşkömürü Kurumunun, Türkiye’de, metalürjik özellikte taşkömürü üreten tek kuruluş olduğunu ve 28.10.1983 tarih ve 96 sayılı Kararnameyle bir kamu iktisadî teşebbüsü olarak kurulduğunu hatırlatmıştır. TTK’nın gücü ve rezervi hakkında bilgi de veren CHP sözcüsü,⁷ Kurumda, yevmiyeli, kadrolu ve sözleşmeli olmak üzere, üç ayrı statüde personel istihdam edildiğini açıklamış ve 31 Aralık 1995 tarihi itibarıyla işçi durumunun; kayda açık; yeraltı 15 bin, yerüstü 7 585, toplam 22 585. Puantaja kayıtlı; yeraltı 13 565, yerüstü 7 698, toplam 21 263 olduğunu ortaya koymuştur. Son altı yılda ise 1990–1995 arasında, Bakanın da ifadelerine atıf yaparak, 20 909 kişinin de emekli olduğunu ifade etmiş ve çalışanların, üretim alanlarına göre dağılımı konusunda da şu bilgiyi vermiştir. “*Kozlu İşletmesi: Yeraltı 2 408, yerüstü 873, toplam 3 281 işçi; diğer bir deyişle, yeraltında yüzde 73, yerüstünde yüzde 27. Üzülmüş İşletmesi: Yeraltı 4 469, yerüstü 4 097, toplam 8 556; diğer bir deyişle, çalışanların yüzde 52’si yeraltında, yüzde 48’i yerüstünde.*”

Metin Arifağaoğlu, yeraltında çalışanın yüzde 52, yerüstünde çalışanın ise yüzde 48 olduğu bir kurumun, kâr etmesinin sürpriz olacağını ifade ettiği konuşmasında, Kurumun, 1986 yılından itibaren, büyüyen miktarda zarar ettiğini öne sürdükten sonra, 1986 yılında 3,526 milyon ton üretim yapılırken, 36 557 işçinin çalıştığını ve 45,612 milyar lira zarar edildiğini dile getirmiştir. 1990’da üretimin 2,745 milyon tona düştüğünü, 34 349 işçinin çalıştığını ve 780,776 milyar lira zarar edildiğini; 1992 yılında üretimin 2,829 milyon tona çıktığını, ama, zararın da 3 trilyon 926 milyar liraya yükseldiğini; 1995 yılında üretimin 2,248 milyon ton, zararın ise 17,620 trilyon lira olduğunu Genel Kurula aktarmıştır. 1996 yılında da hedeflenen zararın, 21,3 trilyon lira olduğunu sözlerine eklemiştir.

---

⁷ Metin Arifağaoğlu’nun aktardığı bilgi şöyledir: “*Üretim alanı 117,5 kilometrekare: 6 işletme müdürlüğü, 1 maden makineleri imalat ve onarım fabrika işletme müdürlüğü vardır. Üretim birimlerinin yeraltındaki çalışma derinliği, deniz seviyesinden artı 340 metre ile eksi 500 kotları arasında, 840 metreye dağılmıştır. 1995 yılında, 284 milyon 225 bin kilovat/saat enerji tüketilmiştir. 4 adet kömür yıkama tesisi vardır. 14 adet mekanik elektrik atölyeleri, 2 adet motorlu araç ve ağır iş bakım ve yenileme atölyesi, 2 adet geniş hat lokomotif ve vagon tamir atölyesi, 1 adet demir bağ imalat atölyesi, 1 adet tersane, 1 adet saraçhane, 55 adet basınçlı hava tesisi, 44 adet özel havalandırma tesisi, 350 kilometre yeraltı açık nakliyat yolları, 434 adet yeraltı nakliyat lokomotifi, 50 kilometre boyunda yeraltı konveyör bandı, 32 kilometre yerüstü demiryolu uzunluğu, 9 yerüstü nakliyat lokomotifi, 118 adet taşıma aracı, 145 adet iş makinesi, 357 adet idari ve sosyal bina, 410 adet sınaî bina, 2 880 adet lojman bulunmaktadır. Üretim alanı 117,5 kilometrekare: 6 işletme müdürlüğü, 1 maden makineleri imalat ve onarım fabrika işletme müdürlüğü vardır. Üretim birimlerinin yeraltındaki çalışma derinliği, deniz seviyesinden artı 340 metre ile eksi 500 kotları arasında, 840 metreye dağılmıştır. 1995 yılında, 284 milyon 225 bin kilovat/saat enerji tüketilmiştir. 4 adet kömür yıkama tesisi vardır. 14 adet mekanik elektrik atölyeleri, 2 adet motorlu araç ve ağır iş bakım ve yenileme atölyesi, 2 adet geniş hat lokomotif ve vagon tamir atölyesi, 1 adet demir bağ imalat atölyesi, 1 adet tersane, 1 adet saraçhane, 55 adet basınçlı hava tesisi, 44 adet özel havalandırma tesisi, 350 kilometre yeraltı açık nakliyat yolları, 434 adet yeraltı nakliyat lokomotifi, 50 kilometre boyunda yeraltı konveyör bandı, 32 kilometre yerüstü demiryolu uzunluğu, 9 yerüstü nakliyat lokomotifi, 118 adet taşıma aracı, 145 adet iş makinesi, 357 adet idari ve sosyal bina, 410 adet sınaî bina, 2 880 adet lojman bulunmaktadır.*”

TTK'nın sermaye durumu, maliyetler ve finansman giderleri hakkında da açıklamalar yapan Arifağaoğlu,⁸ işçilikleri de karşılıklı şekilde ortaya koymuştur. Buna göre İngiltere'de işçilik yüzde 33, Fransa'da yüzde 40, Almanya'da yüzde 38, Türkiye'de ise yüzde 38 ilâ yüzde 49 arasında değişmektedir. Dışarıdan ithal edilen kömürün tonu 51 dolar ile 61 dolar arasında değişirken, Türkiye'deki maliyetin 130 dolar ile 150 dolar arasında olduğuna dikkat çeken Metin Arifağaoğlu, Taşkömürü Kurumunun zararının aşağıya çekilerek çalıştırılmasının zorunlu olduğunu belirttikten sonra yapılması gerekenlerle ilgili olarak şunları dile getirmiştir: *“Değerli milletvekilleri, TTK'yı, içinde bulunduğu bu hantal bir KİT durumundan kurtarmak için, yöresel ve politik faktörleri aşmak, piyasa koşullarında rekabet gücüne sahip, dinamik bir yapıya kavuşturmak ve Kurumun stratejik özelliği de dikkate alınarak, Türkiye Taşkömürü Kurumuna özgü yasal düzenlemelerin yapılıp, yönetim yapısının özerk hale getirilmesinin gerekli olduğunu düşünüyorum. Çalışanların birbirine göre değerlendirilmeleri, çok ciddi bir şekilde, teşvikli ücret sistemiyle yapılmalıdır. TTK'da, tüm çalışanlar için eğitim programları yapılmalı ve uygulanmalı; böylece, yetişmiş insan gücünden randıman alınmalıdır. Yerüstünde çalışanları eğitime tabi tutarak, yeraltında çalıştırma mecburiyeti hâsıl olmuştur ve bu kaçınılmazdır. Koşulları bize benzer ülkelerde kullanılmakta olan, hidrolik direk, çelik sarma, pünomatik domuz damı ve pünomatik (pneumatic) delme-patlatma metodunun pilot uygulamalarına başlanmış, ancak yeterli hale getirilememiştir. Bu yeni sistemi, bir plan ve program dahilinde yaygınlaştırmak gereklidir. Amasra ve Armutçuk işletmeleri için 0 ilâ 10 milimetre arası kömürlerin daha yüksek fiyattan pazarlanmasını sağlayacak şekilde briketleme tesisi yapılmalı veya özelleştirmeye bu tesisin yaptırılması sağlanmalıdır.”* Metin Arifağaoğlu, KİT'lerle ilgili detaylı bir plan yapılmasının gereğini sık sık vurguladığı konuşmasının sonunda, bürokratlara güvenilmesini, onların işine karışılmamasını istemiş ve söz konusu önergeye CHP olarak olumlu oy kullanacaklarını açıklamıştır.

---

⁸ Metin Arifağaoğlu'nun Kurum ile ilgili açıklamaları şu şekildedir: *“TTK'nın nominal sermayesi, Yüksek Planlama Kurulunun 12.7.1995 tarih 95/T-50 sayılı kararıyla 31 trilyon liraya yükselmiştir; 31.12.1995 tarihi itibarıyla de tamamı ödenmiştir. Kurumun, 2 Ocak 1996 tarihi itibarıyla 408,9 milyar liralık alacağına karşılık, 14,137 trilyon lira borcu bulunmaktadır. Değerli milletvekilleri, bu kurum neden bu kadar büyük boyutta zarar etmektedir?! Bir de maliyetleri incelemek istiyorum. Maliyetleri de kısaca yüzdelersek: Malzeme, 1994 yılında yüzde 3, 1995 yılında 5,7'ye çıkmış. İşçilik, 1994 yılında yüzde 38,2, 1995 yılında yüzde 46,1; 1996 yılında da yüzde 49'a çıkacağı beklenmekteymiş. Memur giderleri, yüzde 2,2 ilâ 4,3 arasında seyretmekte. Elektrik, yüzde 2,3 veya 3,2. Amortisman, 300 milyar lira veya yüzde 1 seviyesinde. Finansman giderleri, 1994 yılında yüzde 51, 1995 yılında yüzde 38,5, 1996 yılında da yüzde 32'ye indirilmesi planlanmaktadır. Şimdi, bu finansman giderlerini biraz açmak istiyorum; finansman giderlerinin içerisinde neler varmış: Geçmiş yılların gecikme zammı 6,3 milyar lira, 1995 yılında 5 milyar liraymış; iş kazası ve meslek hastalıkları 87,5 milyar lira; kıdem tazminatı 1,4 milyar lira; SSK ve sosyal yardım zammı 1,5 trilyon lira, 1995 yılında da 2,6 trilyon liraya çıkacakmış.”*

CHP adına yapılan konuşmadan sonra, Doğru Yol Partisi Grubu adına, Konya Milletvekili Mehmet Ali Yavuz söz almıştır. Taşkömürünün Türkiye’de bulunması ve kullanılmasının tarihi hakkında kısaca bilgi vererek konuşmasına başlayan Mehmet Ali Yavuz,⁹ Zonguldak Kömür Havzasının, 1849’dan beri, İngilizlerin, Rusların, Fransızların ve Almanların kömür çıkarmak için delik deşik etmiş oldukları bir havza olduğunu ifade etmiş ve Türkiye Taşkömürü İşletmeleri Etibank’a bağlı iken 5,5 milyarlık üretim yatırımı yapılmasına karar verilen taşkömürü işletmelerinin o günkü değerinin 103, sonraki değerinin ise 800 milyon dolar olduğunu ortaya koymuştur. “Marshall Yardımı” planı çerçevesinde en büyük yatırımın yapıldığına da vurgu yapan konuşmacı, bununla birlikte, jeolojik şartların çok ağır olması, düzensiz topografik yapısı, şehirleşmenin imalat sahalarının üzerine gelmesi; bazı rezervlerin deniz altı ve su taşıyan tabakalar altında olması ve yeraltında gazlı ve yangına müsait damarların bulunmasının önemli sorunlar yarattığına işaret etmiştir.

Mehmet Ali Yavuz, üretimin artırılması için yapılan çalışmaların, nakliyat, madencilik teknolojisi ve kullanılan enerji nedeniyle istenilen sonucu vermediğini belirttiği konuşmasında, üretim ile ilgili düşüncelerini şu sözlerle ortaya koymuştur: “Üretim, 1960–1970 yıllarında, hedeflenen rakama, yani 5 milyon ton civarına ulaşabilmiştir. 1970 yılından sonra, mevcut söz konusu yatırımların ekonomik ve teknolojik ömürlerini doldurmaları ve yeni yatırımların da yabancı para ihtiyacını beraberinde getirmesinden dolayı yapılamamıştır. 1990 yılına kadar küçük idame yatırımları dışında, önemli tevsi ve yenileme yatırımlarının yapılamamış olması yüzünden üretim düşmüştür. Bahsedilen süreler içinde, işletilebilen, yüzeyde mostra veren kömür damarları tükendiğinden, daha derin kotlarda üretim yapmakta. Yatayda genişletmeler ve yeni galeriler açma çalışmaları nedeniyle, üretim noktalarından uzaklaşmış, çalışılabilir süre azalmış ve neticede, üretimin düşmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu arada, üretimi arttırmaya yönelik olan 1996 yılı yatırım projelerine de değinmek istiyorum. Türkiye Taşkömürü İşletmelerinde, mevcut, 1996 yılı için yatırım programı; üretimin idamesi, makine ve teçhizatın yenilenerek modernleştirilmesi, istikbal vaat eden işletmelerin modernize edilerek gerekli makine ve teçhizatın donatımı ve çalışanların daha da bilinçlendirilmesi, ancak, eğitim projelerinin uygulanmasından ibarettir.”

---

⁹ Mehmet Ali Yavuz’un bu konudaki açıklamaları şu şekildedir: “Bugün, tam 165 yıldır üretim faaliyetini sürdüren Türkiye Taşkömürü İşletmeleri için söz almış bulunuyorum. Havzada kömür, Ereğli’nin Köşeağzı-Neyzenderesi mevkiinde, 8 Kasım 1829’da, Uzun Mehmet tarafından bulunmuştur. Buranın işletmeye ilk açılışı “Hazine-i Hassa İdaresi” adı altında Galatalı Yahudilerce kurulan bir şirket tarafından 1849’da gerçekleşmiştir; bunlar, 1854 yılına kadar çalışmışlardır. 1854-1865 arası İngiliz kömür kumpanyasının, 1865-1900 tarihleri arasında da Fransız şirketlerinin hissedar oldukları bir dönem yaşanmıştır. 1908’de Maden-i Osmanlı Anonim Şirketi bu havzayı devralmış, 1914-1920 yılları arasında Fransız sermayeli Ereğli şirketi kurulmuştur. 1940’da Ereğli Kömür İşletmeleri burayı devralmış, 1957’ye kadar Etibank’a ve 1983’e kadar da Türkiye Kömür İşletmelerine bağlı olarak işletilmiştir. 1983’te Türkiye Taşkömürü İşletmeleri kurulmuştur.”

Darboğazlar üzerindeki görüşlerini de açıklayan Mehmet Ali Yavuz, bu konuda derin yeraltı madenciliğinin açık işletmelere nazaran pahalı ve riskli olması yüzünden, bu sahalarda yatırımın yapılmasının, çekiciliğini kaybettiğini; derin yeraltı madenciliği maliyetinin, açık işletme maliyetleriyle aynı olmasının imkânsız olduğunu; Kurumun ürettiği taşkömürünün ticarî maliyetini teşkil eden 6 önemli girdinin sırasıyla; işçilik, malzeme, elektrik, memur aylıkları, amortisman ve finansman giderleri olduğunu; işçiliğin, yüzde 49'a varan maliyet payına sahip bulunduğunu ifade etmiştir. Taşkömürü üretiminden, özellikle demir-çelik sektörü için çok önemli bir girdi olması nedeniyle, hiçbir zaman tümüyle vazgeçilmesinin düşünülmediğini de ortaya koyan Yavuz, Türkiye Taşkömürü Kurumunun borç-alacak hanesine bakıldığında, Mart 1996 itibariyle, 496 milyarlık alacak, 23 trilyonluk borç olduğunu ifade etmiş ve ardından da rehabilitasyon çalışmaları üzerindeki düşüncelerini de şu şekilde dile getirmiştir: *“İşletmenin mevcut darboğazlarının giderilmesi ve verimli, dinamik ve üretken bir yapıya kavuşturulması için, hızlı bir yeniden yapılanma sürecine girilmiştir. 1990 yılında, Türkiye Taşkömürünün rasyonelleşme ve yeniden yapılanma programı kapsamında, önemli ölçüde işçilik giderlerini azaltılması ve aslı görevi olan, kömür üretimi faaliyetleri dışındaki işçiliğin özelleştirilmesi politikalarına uygun olarak, önemli ölçüde işçi azaltılması gündeme gelmiştir. Diğer taraftan, mevcut yeraltı madenciliğinin iyileştirilmesi ve modernizasyonu çalışmalarının başlatıldığını da görüyoruz. Çalışanların işgücünden azamî şekilde istifade edebilmeleri amacıyla, yeni unvan düzenlemeleri yapılmakta ve işçilerin motivasyonu yükseltilmektedir; keza, prim yönetmelikleri daha rasyonel kullanılmaktadır.”*

Konuşmasında taşkömürünün Zonguldak şehri açısından önemine de değinen Mehmet Ali Yavuz, Türkiye Taşkömürü Kurumunun, mevcut mali yapısıyla ayakta tutulmasının zor olduğunu, ancak yapılması gerekenin de bu kurumun zararını en aza indirecek tedbirler almak olduğunu belirtmiş ve yeni iş alanlarının açılmasının da zorunlu olduğuna da vurgu yapmıştır. Bu arada üretim alanlarındaki kazalardan da bahsederek, 1992 yılının Mart ayında Kozlu üretim bölgesindeki bir grizu patlaması sonucu, 262 işçinin hayatını kaybettiği olayı hatırlatmıştır. Amasra ve Yeniçeltik üretim sahalarında aynı türden faciaların yaşandığına da dikkat çekerek, yangınla mücadelede oksidasyonu önlemek için azot ve köpük uygulaması, erken uyarı ve kontrol sistemleri, fenerli gaz maskeleri gibi iş güvenliğini artırıcı önlemlerin alınmış olmasından duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir.

Mehmet Ali Yavuz, konuşmasının sonlarında Zonguldak'taki kömür rezervleri üzerindeki görüşlerini de ortaya koymuş ve bu konuda şu sözlere yer vermiştir: *“Söz konusu kömür havzamızda, 1,1 milyar ton jeolojik rezerv vardır; bugün, yüzde 40'ı işletilebilir haldedir. Bu da, yaklaşık 450 milyon ton rezerv ediyor; daha 50 yıllık üretim söz konusudur. Şu anda, yılda 2,7 milyon ton satılabilir üretim yapılmaktadır. İhracatı olmayan ve yılda 8 milyon tonluk ülke*

tüketiminin 2,7 milyon tonunu Türkiye Taşkömürü Kurumu karşılamaktadır. Grizuların üretime etkisi olmuş; ama kısa süreli olmuştur. Bu havzada üretim, kesin olarak, ülke ekonomisine katkısı nedeniyle devam etmelidir; ancak, mutlak surette rehabilite edilmelidir. Türkiye Taşkömürü Kurumunun bozuk malî yapısı, derin kömür madenciliği yapılan dünyanın diğer yerlerindeki havzalardan farklı değildir; yani, Japonya'daki, İngiltere'deki, Almanya'daki kömür üretim maliyetleri, Türkiye Taşkömürü Kurumundan farklı değildir. İngiltere'de 180, İspanya'da 180, Almanya'da 200 dolardır -ton başına artı-eksi 10-20 dolarlık farklılıklar söz konusudur- o ülkelerde yeraltı madenleri kapatılmamış, kapatılması da düşünülmemiştir. Tükenebilir fosil yakıtlarından olan kömürün dünyadaki ömrü 240 yıldır; petrol yataklarının 50, doğalgazın 60 yıllık bir geleceğinin olduğu düşünülürse, bütün dünya için kömür havzalarının öneminin halen çok büyük olduğu ve gelecekteki önemi aşikâr gözükmektedir.”

Bu konuşmadan sonra, Anavatan Partisi Grubu adına, Bartın Milletvekili Zeki Çakan söz almıştır. Taşkömürünün, demir-çelik ve enerji sektörü için vazgeçilmez bir hammadde olduğu kadar, stratejik açıdan önemli olduğunu belirten Zeki Çakan, Zonguldak ve Bartın havzasında üretimine 1848 yılında başlanan taşkömürünün, 1940 yılında kurulan ve ETİBANK'a bağlı, Ereğli Kömür İşletmeleri bünyesine alındığını açıklamıştır. 1957 yılında 6974 sayılı Kanunla Türkiye Kömür İşletmelerinin (TKİ) kurulduğuna da işaret eden Çakan, 1983 yılında 2929 sayılı Kanunla Zonguldak taşkömürü havzasının işletilmesinin, Türkiye Taşkömürü Kurumu Genel Müdürlüğüne verildiğini de bir bilgi olarak aktarmıştır.

TTK hakkında açıklamalarına devam eden ANAP sözcüsü Zeki Çakan, bu konuda şu sözlerle yer vermiştir: “Türkiye Taşkömürü Kurumu, şu an kömür üretimi yapan 2 işletme müdürlüğü ve 3 müesseseden oluşmaktadır. Havzada görünür 428 391 ton, muhtemel 448 833 ton, mümkün 249 324 ton olmak üzere toplam 1 126 564 000 ton taşkömürü bulunmaktadır. Yıllara göre, satılabilir üretim devamlı düşmektedir, bir zamanlar 5-6 milyon ton olan üretim, 1994 yılında, 2 838 548 tona, 1995 yılında ise, 2 248 170 tona düşmüştür.”

Zeki Çakan, demir-çelik sektörü için yıllık taşkömürü ihtiyacının 12 milyon ton civarında olduğunu ve bunun yaklaşık 2,5 milyon tonunun Zonguldak ve Bartın havzasında üretildiğini vurguladığı konuşmasında, bazı ocakların hiçbir gerekçe gösterilmeden kapatılmasını eleştirmiş ve kendisinin Belediye Başkanı olduğu dönemde siyasî parti genel başkanlarına, Başbakan Yardımcı-sına, Başbakana ve Cumhurbaşkanı'na özetle şu raporu sunduğunu açıklamıştır: “Biraz önce Sayın Bakanımız da konunun önemini ve özellikle zarara devam edilemeyeceğini, alınacak önlemlerle kâra geçilmesi değil, zararın minimize edilmesine çalışılacağını ifade etmişlerdir. TTK yeniden yapılandırılmalı, üre-timi artırıcı yatırım yapılmalı, yeraltı ve yerüstü dengesi sağlanmalı ve bu oran dünya standartlarına çekilmeli, pazarlamaya özen gösterilmeli, çıkarılan kömürün sanayide mi, yoksa yakacak olarak mı değerlendirileceği belirlenmeli ve buna göre üretime ağırlık verilmeli ve en önemlisi, siyasîler kurumdan ellerini çekmelidir.”

Taşkömürüne siyasi müdahaleler yapıldığını iddia ederek, bundan rahatsızlığını dile getiren Zeki Çakan, kurum zararının minimize edilmesi için gerekli çalışmalara başlanmasını istemiş ve ayrıca özetle şu önerilerde bulunmuştur: Gerek işveren tarafından gerek sendika tarafından gerekse işçi tarafından, Kurum, partizanca yönetilmekten kurtarılmalı; çalışma disiplini ve yönetim etkinliği sağlanmalı; yetki ve sorumluluk mutlaka paylaşılmalı; kömürün satış politikası belirlenmeli; Demir-Çelik'e mi, piyasaya mı satılacağı konusunda net bir karar verilmeli ve üretim buna göre planlanmalı; fiyat politikası, yakıtlık ithal kömür fiyatlarıyla mukayeseli tespit edilmeli; azamî üretim belirlenmeli, buna göre gerekli yatırım yapılmalı; iyileştirme çalışmalarına derhal başlanılmalı; yeraltında çalışanlar ile yerüstünde çalışanlar dünya standartlarına, mutlaka çekilmeli...

Zeki Çakan, ocaklarda, deneyimli başmadenci, madenci, kalifiye şef ve işçinin emekli olduğunu, bunların yerlerine eleman yetiştirilmediğine vurgu yaparak, bu durumun devam etmesi halinde, Zonguldak'taki ocakların kendiliğinden kapanacağını savunmuş ve TTK, hacim itibariyle, mutlaka küçültülmesine karşın, üretim itibariyle mutlaka büyütülmesi gereğine işaret etmiştir. Çakan, kuruma zarar veren ve çoğu boş olarak bulunan yüzlerce lojmanın da, kurumda çalışanların lehine ve adil olarak değerlendirilmesini istediği konuşmasında, Kurumun elinde bulunan Zonguldak Limanı ve Ereğli Limanının politik müdahalelerden ve randımsız çalışmadan kurtarılmasını da bir başka öneri olarak getirmiştir. Zeki Çakan'ın getirdiği diğer öneriler ise şöyledir: *"Kurumun elinde bulunan tüm boş alanlar ve arsalar, yatırımcılara cazip halde verilmeli ve cazip halde verilirken de, bazı kolaylaştırıcı şartlar getirilmelidir. Amasra-B projeleri derhal uygulamaya sokulmalı ve çok ucuza satılan toz kömür, briketleme fabrikası kurularak briketlenmeli ve yakıt olarak satılmalıdır."*

Bartın'a bağlı, Amasra İşletme Müdürlüğünde üretilen kömürün, çok cüzi bir yatırımla işletmeye sağlayacağı kârı da açıklayan Zeki Çakan, bu konuda şu sözleri sarf etmiştir. *"Şu an, 10-100 olarak nitelenen toz kömürün tonu, yaklaşık olarak 48 dolar civarındadır. 10-100 olarak nitelenen parça kömürün tonu ise 80 dolar civarındadır. Piyasalarda, briket kömürün tonu ise, yaklaşık 160 dolara alıcı bulmaktadır. Doları 70 bin lira değil, 65 bin lira olarak düşünsek dahi -aşağıdaki rakamlara dikkatinizi çekmek istiyorum; rakamlarda üç beş oynama olabilir; rakamların, gerçek değeri değil; ama-getireceği rantı size anlatmak istiyorum. Bugün, Amasra işletmesinde, lavuardan 250 ton civarında 0-10 kömür çıkmaktadır. Briketleme fabrikası kurulduğunda, 250 ton çıkan günlük kömür, 300 işgünü çalışıldığı dikkate alınarak, tonu 160 dolara satılsa -yani, 250 ton x300 işgünü x160 dolar- yılda 12 milyon dolar eder. Birakin doların 70 bin liranın üzerine çıktığını, 65 bin liradan hesaplandığında, 780 milyar liralık bir girdi elde edersiniz. Toz olarak satışı düşünüldüğünde aynı hesaplamayı yaparsak -yani, 250 tonx300 işgünüx48 dolar- 3 milyon 600 bin dolar eder. Bunu, TL'ye çevirirsek, 234 milyar girdi sağlamış olursunuz. 780 milyardan 234 milyarı çıkardığımızda, bir yılda, 546 milyar kâr etmiş ve zarar eden bir işletmeyi kâra geçirmede önemli bir adım atmış olursunuz."*

Sık sık Zonguldak'ta Belediye Başkanlığı yaptığı döneme dairi açıklamalar yapan Zeki Çakan, çeşitli firmaların vermiş oldukları tekliflerle ilgili olarak da şunları söylemiştir: *“Birinci firma: 200 ton/gün kapasiteli, beş ayda teslim, inşaat işleri hariç 1 yıl garanti vermiş, inşaatın yapılması bile söz konusu değil. Burada boş binalar mevcut; fiyatı nedir biliyor musunuz: 17 milyar 850 milyon lira. İkinci firma: 10 ton/saat kapasiteli, 150 günde teslim, 1 yıl garantili, inşaat işleri hariç; 7 milyar 951 milyon lira; proforma faturaları dosyamda. Üçüncü firma: 40 ton/saat kapasiteli, pres ve redüktör yurtdışı olmak şartıyla, 55 milyar 560 milyon lira; 6 ayda tüm malzeme teslim edilecek ve 45 günde montajı tamamlanacak. Dördüncü firma: 50 ton/saat kapasiteli ve yurtdışı pres olmak şartıyla, 26 milyar 460 milyon lira.”*

Amasra İşletmesinin durumuyla ilgili açıklamalardan sonra, Zonguldak ve Bartın'da TTK'nın haricinde istihdam oluşturulmadığına dikkat çeken Zeki Çakan, devamlı işçi olarak, Türkiye Taşkömürü Kurumunu zarardan kurtarmanın mümkün olamayacağını savunmuş ve bölgeye yatırıma hız verilmesini istemiştir. Ayrıca çözüm üretilmeyip, ocakların kapatılması ve Zonguldak ve Bartın'ın ekonomik yönden çöküşünün gündeme gelmesi durumunda, bölge milletvekilleri olarak buna rıza göstermeyeceklerini açıklamış ve CHP sözcüsünün konuyu bir gensoru önergesi olarak değerlendirdiğini, oysa bunun bir Meclis araştırma önergesi olduğunu ifade etmiştir.

ANAP Grubu adına konuşma yapan Bartın Milletvekili Zeki Çakan'ın ardından, gruplar adına son konuşmayı yapmak üzere, DSP Zonguldak Milletvekili Tahsin Boray Baycık kürsüye çıkmıştır. Tahsin Boray Baycık konuşmasına, taşkömürünün, hem enerji hem de demir-çelik sektörü açısından, stratejik önem taşıyan bir maden olduğunu vurgulayarak başlamış ve 1848 yılından sonra geçen, 148 yılda Zonguldak havzasından yaklaşık 375 milyon ton satılabilir kömür üretildiğini dile getirmiştir. Taşkömürü üretiminin artırılması için gerekli yatırımları yapmadan, üretimi, kapasite ve teknoloji olarak eski halinde bırakmanın ulusal ekonomiye vereceği zarara değinen Baycık, konuşmasına şu sözlerle devam etmiştir: *“Havzada mevcut ve faal lâvarlar (laverie) ile Zonguldak Limanı kömür yükleme tesisleri, 5 adet derinkuyu ve diğer teçhizat, Amerikan Marshall Planı çerçevesinde sağlanan krediyle, 1949–1956 yılları arasında; yani, kırk yıl önce yapılmıştır. Geniş kapsamlı son krediler ise, 1960–1978 seneleri arasında, Gelişme İkraz Fonu, Amerika Uluslararası Gelişme Fonu kredileridir. Bunun üzerinden de yaklaşık yirmi yıl geçmiştir. Küçük idame yatırımları dışında, önemli tevsi ve yenileme yatırımları yapılmadığı için, havzanın ana hazırlıkları geri kalmış, yatırım ve işletme faaliyetleri büyük ölçüde aksamış; sonuçta, 70'li yıllarda yıllık 4,6 milyon ton olan taşkömürü üretimi yüzde 42 oranında azalarak 2,8 milyon ton seviyesine düşmüştür.”*

Tahsin Boray Baycık, genel randıman düşüklüğünden söz ettikten sonra, kalifiye işçilerin üretimden çıkarılması sonunda, üretim miktarlarında düşüşlerin yaşandığına vurgu yapmış ve yeraltı ve yerüstünde çalışan işçi dengesine ilişkin abartılı açıklamaların da huzursuzluğa yol açtığını iddia etmiştir. Halen Türkiye Taşkömürü Kurumunda çalışan memur ve sözleşmeli sayısının 2577, işçi sayısının ise 20700 olduğunu, bunların yeraltında üretim ve yardımcı üretim sanatlarında çalışanın sayısının 13200, yerüstünde üretim dışı sanatlarda çalışan işçi sayısının ise 7500 olduğunu sözlerine eklemiştir. CHP sözcüsünün verdiği rakamların yanlış olduğunu da söyleyerek, yerüstünde yeraltının 2 katı ya da yerüstünde yeraltından daha fazla işçi çalıştırıldığı yönündeki açıklamanın, maksatlı ve çarpıtılmış olduğunu da iddia etmiştir.

Konuşmasında üretim düşüklüğüne yol açan başka nedenler üzerinde de duran Tahsin Boray Baycık, bu konuda şunları ifade etmiştir: *“Motivasyonun giderek azalmasının yanı sıra, ocağa gidiş geliş mesafelerinin çok uzun olması ve ulaşım teknolojisinin çok yavaş olması dolayısıyla işyerlerinde çalışma süreleri kısalmış ve neticede verimlilik düşmüştür. Üretim çalışmaları, çok kata ve geniş alanlara yayılmış, üretimde yeterli konsantrasyon sağlanamamıştır ve sağlanamamaktadır. Derinlik arttıkça artan tabaka basınçları ve metan gazı, çalışma koşullarını daha da güçleştirmiş; bu da, işgücü verimliliğini düşürmüş, maliyeti ise yükseltmiştir. Finansman sıkıntısı nedeniyle, gerekli makine ve teçhizat ihtiyaçları zamanında karşılanamamıştır. Sonuç olarak, kömürün, ulusal kaynaklardan üretimi, yurt dışından temini ve kullanımı, kömür üretimi ve kullanıma yönelik teknolojilerin ve teçhizat üretiminin geliştirilmesi, eğitim ve bölgesel ve uluslararası işbirliğinin daha verimli hale getirilmesi politikalarının uzun süreli olarak belirlenmesi ve uygulamaların, bir bütünlük içinde, çok ciddi olarak takibi hayati önem taşımaktadır.”*

Tahsin Boray Baycık bu sözlerin ardından, kömür politikasının belirlenmesinde, Demokratik Sol Parti olarak temel yaklaşımları ortaya koyarken özetle şunları dile getirmiştir: Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK) mutlaka, üretimine, artırarak devam etmeli; yakın bir gelecekte, ticarî değeri çok fazla artış gösterecek olan üstün kaliteli kömürler, ilke olarak, yerel kaynaklardan sağlanmalı ve bunu gerçekleştirmek için gerekli önlemler alınmalı; Amasra-B sahası, bir an önce açılmalı; Türkiye’de, yeni taşkömürü yataklarının bulunması için, acilen, bir araştırma programı geliştirilip uygulanmalı; TTK, Türkiye’ye, yurtdışından uygun fiyatla taşkömürü sağlamak ve ithalatı emniyete almak için, yurtdışındaki kömür işletmelerine ortak olmalı ve kömürün, tek

elden tedarikiyle görevlendirilmeli; Karadeniz Ekonomik İşbirliği Uluslararası Enerji Kongresinde oluşturulan birlikteliğin ve kararların geliştirilmesi sağlanmalı; Türkiye, kömür üretimi ve kalitesinin artırılması ile çevreye uyumlu yakma sistemleri konusunda teknolojik seviyesini yükseltmeli; Avrupa Kömür-Çelik Birliği örneğinde olduğu gibi, ülkemizde de belirli bir süspansiyon miktarı tayin edilerek, Kurumun hedefi belirlenmeli; Kozlu-Armutçuk, Ereğli-Arifiye demiryolları ana şebekeye bağlanmalı, üretilen kömürün kolayca nakli sağlanmalıdır.

Taşkömürü üretimi ve TTK'nın durumuyla ilgili olarak, alınması gereken önlemlere de değinen Tahsin Boray Baycık, bu konuda şunları söylemiştir: *“Zonguldak havzası görülür rezervinin artırılmasına yönelik jeolojik ve sondajlı kömür arama programlarına hız verilmelidir. Üretim maliyetinin düşürülmesi ve ürün kalitelerinin yükseltilmesi amacıyla, Zonguldak taşkömürü havzası yeniden yapılandırılmalıdır. Mevcut rezervlerden, yüksek kapasiteli üretimi az sayıda üretim birimlerinden elde edecek biçimde, ocakların organizasyonu yapılmalıdır. Maden işletmelerinde üretimi ve randımanı artırarak, tüvenan kül oranını düşürüp lavar tesislerinde kayıpları asgari seviyeye indirerek, günümüz pazarlama koşullarına uygun nitelikte ürün elde edilmesi için rehabilitasyon ve modernizasyon çalışmalarına hız verilmelidir. İşyerlerine veya çalışma alanlarına gidis geliş sürelerinin, işyerlerinin dışında sürelerine dönüştürülerek, çalışma alanlarında çalışılmayan süreleri asgariye indirecek tedbirler alınmalıdır. Ocağa giriş çıkışların otomatik kontrolünü sağlayacak kart basma veya benzer sistemler uygulamaya konulmalıdır. Çevreye olumsuz etkileri raporlarla kanıtlanmış ve yakılması çok rijit kurallara bağlanmış olan sülfürlü petrokokun ithalinin durdurulması veya çok düşük kükürtlü türlerinin, sınırlı miktarda, sanayide kullanılmak üzere ithaline devam edilmelidir. Ülkemizde, maden kaynaklarından azamî ölçüde yararlanmak, istihdamı geliştirmek, madencilüğimizin ülke ekonomisine olan katma değerini yükseltmek için sektörün teşvik edilmesi amacıyla vergilendirme oranları düşürülmelidir. Ülkemiz için stratejik önemi haiz bir hammadde olması nedeniyle, taşkömürü havzasının sosyal sorunlarına titizlikle destek sağlanması gerekmektedir. Siyasetin, yönetim kademesinin tespitinde rol oynamasına bir an önce son verilmeli ve hatalı atama ve tayinler yapılmamalıdır.”*

Oldukça geniş açıklamalar yapan Tahsin Boray Baycık, Kurumun gelirlerini artırmak amacıyla, özellikle 0–10 milimetre boyutlu Amasra ve Armutçuk kömürlerinin briketlenmesi işine süratle gidilmesi gereğine de vurgu yaptıktan sonra, Kurumun ileriye dönük hedefinin belirlenmesini istemiştir. Bu arada Türkiye Taşkömürü Kurumunun yönetimiyle ilgili olarak da çeşitli

öneriler getirmiş¹⁰ taşkömürü ve TTK için Meclis araştırma komisyonu kurulması önerisini desteklediklerini açıklamıştır. Sadece TTK'nın değil, bölgenin de gelişmesi için plan ve projeler yapılmasını öneren Baycık, bölgeden en çok milletvekili çıkaran DSP'nin bu konuya özen göstereceğini de ifade etmiş ve son olarak da, TTK çalışanlarının ödenmeyen tasarrufu teşvik nemaları ile 1995 senesine ait iki adet ikramiyelerinin bir an evvel ödenmesini istemiştir.

¹⁰ Bu konudaki öneriler şunlardır: “Zonguldak Taşkömürü Havzasında, işletmeciliğin kamu eliyle yürütülmesi ülke yararına olacaktır. Bu konuda, 6 Şubat 1995 tarihli, o tarihteki Hükümetin kurduğu TTK İnceleme Kurulunun vardığı sonuç bu yöndedir. Başka bir deyişle, TTK'nın bir KİT olarak yönetilmesinden başka bir seçenek bulunmamaktadır; ancak, Kurumun hemen tüm sorunlarının da bir KİT oluşundan kaynaklanması çelişki olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çelişki, ya KİT yasalarında yapılacak bir iyileştirmeye ya da TTK'ya özgü yasal düzenlemeler yapılarak, yönetim yapısının özenli bir şekilde çalışmasını sağlayacak, amaca uygun düzenlemeler oluşturulmasıyla aşılabilecektir. TTK'nın politik müdahalelere çok açık yapısı, idarî özerkliği imkânsız hale getirmektedir. İdarî özerkliğin sağlanabilmesi için, çalışanların temsil edileceği, politik baskılardan etkilenmeyecek ve havzayı bilen bir yönetim kuruluna ihtiyaç vardır. Kurumun idarî yapısı ve kadroları daraltılmalı, böylece, bürokrasiye boğulmayan, dinamik bir icra için altyapı hazırlanmalıdır; idarî destek hizmetlerindeki yoğunlaşma, üretim birimlerine kaydırılmalıdır. Kurumun yönetim yapısı yalınlaştırılmalı, işletme ve müessese müdürlerinin yetki ve sorumlulukları artırılarak, doğrudan yönetim merkezine bağlı bir işletme modeli oluşturulmalıdır. Bu model sayesinde, idarî yapı daraltılarak veya daha aşağı kademelere yetki devri yapılırak, Kurumun, daha dinamik, günümüz koşullarına uygun çalışan, çağdaş bir işletme haline gelmesi sağlanmalıdır. Denetleme mekanizması, uygun düzenlemeler yapılarak, yöneticilerin basiretli bir tüccar gibi davranmalarına engel olmaktan çıkarılmalıdır. Kurum, kolayca sağlanabilecek hizmetleri üreten servislerini, uygun projelerle, devrederek, yerüstündeki işçi istihdamından çekilmeli, yeraltındaki uygun sanatlara bu işçileri kaydırarak açık işçi ihtiyacını karşılamalıdır; çünkü, şu anda, tüm müesseselerimizde, yeraltında işçi açığımız mevcuttur. İşçi ücretlerine seyyanen zamlardan vazgeçilerek, iş değerlendirmesine dayalı, üretken sınıfları kollayan ve Kurumun gerçekleriyle bağdaşacak bir teşvikli ücret sistemi uygulanmalıdır. Yakınlık kömür piyasasına yönelmenin, Kurumun genel mali durumunu çok önemli ölçüde olumlu etkileyeceği açıkça görülmektedir. Bu nedenle, Kurum, yakınlık kömür sektörüne sadece Amasra ve Armutçuk kömürleriyle girmekle yetinmemeli, Üzümlüz, Karadağ ve Kozlu kömürlerinin de briketlenerek bu sektörde değerlendirilmesi gündemde tutulmalıdır. Briketleme ve yakınlık kömür pazarlamasına yönelik çalışmalardan sonra, Kurumun mali yapısını kısa vadede olumlu olarak etkileyebilecek olan en önemli çalışma, Çatalağzı Termik Santralına sahip ya da ortak olunmasıdır. Santrala sahip ya da ortak olunmadığı takdirde izlenecek politika ise, kömür fiyatını dünya standartları fiyatlarına çekmek olmalıdır. TTK, uzun vadede yalnız kömür üreten ve satan bir kurum olmaktan çıkarak, genel enerji sektörü içinde yerini almaya çalışmalıdır. Şu anda değerlendirilmeyen lavar (laverie) atığı şistlerini akışkan yatak teknolojisiyle yakan ve elektrik enerjisine dönüştüren bir sistem kurulabilir. Bu iş için, atıl ve kapalı duran eski Çatalağzı Santral kullanılabilir. Bu konuda, TTK'nın iştirakiyle yap-işlet-devret modeli uygulanarak, eski atıl santral, yeni teknolojiyle, tekrar ülke ekonomisine kazandırılabilir. TTK, kömür kimyasının özel alanlarına girerek, dünyada talebi giderek artmakta olan kok üretimini ve kömüre dayalı kimyasal malzemelerin üretimini programına almalı ve bu tür tesislerin kurucusu ya da ortağı olma yönünde modeller oluşturmalıdır. TTK, madencilik sektörünün yoğun bilgi ve deneyimini, yurtiçi ve yurtdışı mühendislik ve proje hizmetleri verebilecek birimler oluşturarak değerlendirmelidir; bu tür birimlerin, öncelikle diğer Türk cumhuriyetleri olmak üzere, dünya pazarlarına açılmasıyla önemli ek gelir elde edecektir. Kurum, kısa, orta ve uzun vadede faaliyet ve üretim çeşitlerini artırma, maliyetleri düşürerek verimliliklerini yükseltebilme vesaire gibi konularda, eğitim ve araştırma-geliştirme çalışmalarına büyük önem vererek kaynak ayırmalıdır. TTK, her türlü mal ve hizmet ürünlerini pazarlayabilecek şekilde yeniden yapılanmalıdır. Türkiye'nin ileriki yıllarda artan taşkömürü talebi dikkate alınarak, Kurumun, kömür ithalatı ve ticareti yapması, yurtdışında kömür işletmelerine gerektiği hallerde iştirak ederek, gelirlerini artırması yararlı olacaktır.”

Tahsin Boray Baycık'ın sözlerini tamamlamasıyla, gruplar adına yapılan konuşmalar sona ermiş ve kişisel söz isteyen milletvekili çıkmayınca da, Meclis araştırması açılıp açılmaması oylanmıştır. Meclis araştırması açılması; Meclis araştırmasını yapacak komisyonun 9 üyeden kurulması; Komisyonun çalışma süresinin, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyenin seçimi tarihinden başlamak üzere, bir ay olması; Komisyonun, gerektiğinde Ankara dışında da çalışabilmesi ayrı ayrı yapılan oylama ile kabul edilmiştir.

2- İstanbul Kadıköy'de 1 Mayıs Günü Meydana Gelen Olaylarda Gerekli Tedbirlerin Alınmadığı İddialarını Araştırmak Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge¹¹

Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan ve 15 arkadaşının, İstanbul Kadıköy'de 1 Mayıs günü meydana gelen olaylarda gerekli tedbirlerin alınmadığı iddialarını araştırmak amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesinin öngörüşmeleri, 1. Yasama Yılı'nın, 51. Birleşiminde yapılmıştır. 14 Mayıs 1996 tarihindeki görüşmelerde oturum başkanlığını Yasin Hatiboğlu yürütmüştür.

Söz konusu önerge şu şekilde düzenlenmiştir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

1 Mayıs İşçi Bayramında İstanbul Kadıköy'de meydana gelen anarşik eylemlerde gereken tedbirlerin alınıp alınmadığı, alınmamışsa sorumlu olanların tespiti açısından, Anayasanın 98 ve İçtüzüğü'nün 102 nci maddesi gereğince bir Meclis araştırması açılmasına delaletinizi saygılarımızla arz ederiz. 3.5.1996

Gereke:

Milletçe henüz anlamını tam bilemediğimiz ve kutlamasını nedense beceremediğimiz “ 1 Mayıs İşçi ve Emek Bayramı” bu yıl İstanbul'un Kadıköy İlçesinde yine kana bulandı, yine yasadışı örgütlerin estirdiği terör ortamında devlet aciz kaldı. 3 sivilin öldüğü, 30 sivilin, 40 polisin yaralandığı, araçların ateşe verildiği, mağazaların cam ve çerçevelerinin kırıldığı, malların yağmalandığı ve yüz milyarlarca lira zararın ortaya çıktığı bu olayda başlıca suçlular elbette taş ve sopalarla bu hain eylemi sergileyen illegal örgütler ve teröristlerdir. Ancak bu olayda devletin de yeterli tedbiri almadığı, gerek caydırıcılık gerek müdahale ve gerekse suçluları yakalama açısından kendisinden beklenen dirayeti gösteremediği herkesçe kabul edilen bir vakıadır. Olay sonrasında, gerek yöneticilerin gerekse toplantıyı düzenleyen sendikacıların beyanatları gerçekten ilginçtir. Bir yanda yöneticiler gerekli

¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 1. Yasama Yılı, 51. Birleşim, 5. Cilt, 14.5.1996

önlemleri almadığı gerekçesiyle sendikacıları suçlamakta, öte yandan sendikacılar güvenlik güçlerinin olaya zamanında ve yeterince müdahalede bulunmadığından yakınmaktadır. Oysa 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, toplantı ve yürüyüşü düzenleyenlerle, toplantı ve yürüyüşün güvenliğini sağlayacak olanların görevlerini teker teker saymıştır.

1- Bu sayılan görevleri taraflar yerine getirmişler midir?

2- Polise, ta Ankara'dan, Bakan veya Başbakan tarafından, yetkilerini kısıtlayıcı müdahalede bulunduğu şayiaları yaygındır. Bu doğru mudur?

3- Poliste izinler kaldırılırken, Vali Bey, gerçekten Marmaris'te tatilde midir?

4- TV kameralarında meydanda 500 polis gözükmezken, Bakanın "5 000 polisle tertibat aldık" demesi gerçek midir?

5- Polise, "olayı uzaktan takip edin" denilmişse, bu "bir sivil polisin linç edilmesine de duyarsız kalabilirsiniz" demek midir?

6- Eylemcileri dağıtmak için elde su sıkacak panzer yok mudur? Varsa neden ortaya çıkmamışlar; göstericileri su sıkarak dağıtmamışlardır? Neden göz yaşartıcı bomba kullanılmamıştır?

7- Devletin çelik ve çelik kuvvetleri, neden, yerli yersiz ve bilinçsiz müdahalelerle, suçludan kaçan bir görüntüye mahkûm edilmiştir?

8- Bu mitinge yasadışı örgütlerin katılacağı, hem de özel üniformaları, bayrakları ve flamalarıyla katılacağı, nasıl olup da haber alınamamıştır?

9- Ankara'da Kızılay'da, İstanbul'da Taksim'de bu gibi toplantı ve gösteri yürüyüşlerine izin verilmezken, en az bu yerler kadar işlek olan Kadıköy Altyol Caddesi ve İskele Meydanında, bu toplantıya, kimler, nasıl izin vermişlerdir?

10- Kadıköy'deki emniyet güçlerinin başında bulunan Emniyet Müdür Muavini Ali Yön'ün ağır şekilde yaralanması, tabanca ve telsizinin elinden alınmasını müteakip, ekipleri kim sevk ve idare etmiştir? Ali Yön, ekipler tarafından niçin korunamamıştır?

11- Olayda çevrede hazır bekleyen askerî birliklerden niye yardım istenmemiştir?

Tüm bu soruların ve olayla ilgili daha bilinmeyen hususların Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından araştırılmasında zaruret görüldüğünden bu önerenin verilmesi lüzumu hasıl olmuştur."

Konuşmalar öncesinde, Oturum Başkanı Yasin Hatiboğlu, İktüzüğe göre, önce Hükümete, sonra grup temsilcilerine, daha sonra ilk imza sahibine ya da birinci imza sahibinin belirleyeceği bir milletvekiline söz vereceğini açıklamış ve bu açıklama çerçevesinde de ilk konuşmayı, Hükümet adına İçişleri Bakanı Ülkü Güney yapmıştır.

Önergenin veriliş amacının, kendisine ve Başbakanı dönük olduğunu söyleyerek konuşmasına başlayan Ülkü Güney, önergenin gerekçesini özetlemiş ve 7 Mayıs 1996 günü, İstanbul'un Kadıköy İlçesinde 1 Mayıs etkinlikleri nedeniyle düzenlenen mitingde meydana gelen üzücü olaylar ile ilgili olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna, gündem dışı bir konuşmayla bilgi verdiğini açıklamıştır. Yeniden ayrıntılı bir konuşma yapmayacağını belirttiikten sonra, Taksim anıtında gösteri yapmak isteyen grupların emniyet güçlerince engellendiğini ve Kadıköy tarafında ise daha önce belirlenmiş olan alana oluşturulan 45 arama ve kontrol güzergâhlarında denetimden geçirilerek göstericilerin alındığını ifade etmiştir. Olayları, DHKP-C ibareli pankart taşıyan, yüzleri maskeli 300 kişilik bir grubun çıkardığı bilgisini de veren Bakan, bu çatışma esnasında biri güvenlik görevlisi, dördü de vatandaş olmak üzere beş kişinin silahla yaralandığını açıklamış ve yaralananların arasında, Marksist Leninist Komünist Partisi ve TİKKO örgütü mensubu olanların bulunduğuna da dikkat çekmiştir. Bu arada Levent Yalçın isminde bir şahsın, silahla yaralanarak hayatını kaybettiğini de belirttikten sonra, 35-40 bin kişinin toplandığı meydana, DİSK, Hak-İş ve KESK Konfederasyonları Başkanlarının konuşmalarının da, kışkırtıcılar ve yasadışı gruplar tarafından engellendiğini açıklamıştır. Bunun üzerine toplantı izni alan düzenleme kurulu başta olmak üzere, konfederasyon üyelerinin alanı terk ettiklerini, meydanın illegal örgütlere kaldığını, bunların güvenlik güçlerinin müdahalesi sonucunda dağıtıldığını ifade etmiştir. Düzenleme kurulunun alanı terk etmesinin bir hata olduğunu da dile getiren İçişleri Bakanı, olaylarda 114 işyerinin tahrip edildiğini, on otomobilin kundaklandığını, iki otunun yakıldığını açıklamış ve bu olayların gerçekleştiği sırada, iddiaların aksine polisin görevinin başında bulunduğunu ve 338 kişinin yakalandığını da sözlerine eklemiştir. Bakanlar Kurulunun ertesi gün toplanarak, incelemeler yaptığını, kendisiyle Adalet Bakanının bizzat olay yerine giderek, bu incelemeleri mahallinde gerçekleştiğini vurgulamıştır.

İçişleri Bakanı Ülkü Güney, olaylarda gözaltına alınanlardan 270'inin mahkemeye sevk edildiğini, 14'ünün tutuklandığını, asıl sorumlu olan 58 kişinin de mahkemeye sevk edilmek üzere olduğunu açıkladığı konuşmasında, olaylara karışanların yüzde 70'inin yakalandığını, geri kalanların ise tespit edildiğini bir bilgi olarak aktarmıştır. İstanbul Valisinin ise daha önce bir günlük izin aldığını, uçağı geç kalktığı için 1 Mayıs günü saat 13.00'da İstanbul'a gelebildiğini de belirterek, tahkikatın sonuçlanmasının ardından tüm sorumlularla ilgili gereken işlemlerin yapılacağını dile getirmiştir. Yine polise, Başbakanın ve kendisinin, Ankara'dan herhangi bir talimat vermediğini açıklayan Bakan, istihbaratın yanılmış olduğuna dikkat çekerek, askeri birimlerle de işbirliğine gidildiğini ifade etmiştir. Tüm tedbirlere karşın, bu tür toplumsal olaylarda her şeyin istenildiği gibi gerçekleşmeme ihtimalinin de bulunduğunu, 1 Mayıs'ta da böyle olduğunu öne sürmüştür.

Polisin görevini yaptığını ve daha sert tedbirlere yönelmesi durumunda istenmeyen olayların gerçekleşebileceğini savunan Ülkü Güney, her türlü görüşe saygılı olduklarını ve yapılacak olan bir Meclis Araştırmasının da yararlı olabileceğini belirterek konuşmasını tamamlamıştır.

İçişleri Bakanı Ülkü Güney'den sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, Ankara Milletvekili Eşref Erdem söz almıştır. İstanbul Kadıköy'de 1 Mayıs günü meydana gelen olaylardan üzüntü duyduklarını açıklayan, ancak olaylara duygusal ve önyargılı olmaktan uzak, sağduyulu ve soğukkanlı bir şekilde bakmak zorunda olduğunu söyleyen Eşref Erdem, Refah Partisinin verdiği Meclis araştırması önergesinin gerekçelerinin tümüne katılmadıklarını da ifade etmiştir. Olayın, üzerinde durulması gereken terör ve demokrasi boyutunun bulunduğunu, ancak bunların bir arada düşünülmemeyeceğini savunan Erdem, CHP olarak, şiddeti her zaman reddettiklerini dile getirmiş ve Kadıköy'de tahrip edilen işyerlerinin listesinin hazırlanarak, Kadıköy Kaymakamlığına İstanbul Valiliğine gönderildiğini ifade etmiştir.

Eşref Erdem, demokrasinin ve düşünce özgürlüğünün önemine değindikten sonra, 1 Mayısın istismar edilmemesini istemiş ve 1 Mayısın, işçi sınıfının sesinin ve insanca yaşamak, barış ve özgürlük istemlerinin, uluslararası ölçekte en gür biçimde yükseldiği tarihsel bir gün olduğunu vurgulamıştır. 1 Mayıs kutlamalarının yapıldığı 1993'te Pendik, 1994'te Hürriyet Meydanı ve 1995 ve 1996'da Kadıköy'de, arama noktalarında olayların çıktığına da dikkat çeken Erdem, ilk defa bu yıl silah kullanıldığını ve 3 kişinin yaşamını yitirdiğini hatırlatmıştır.

Eşref Erdem konuşmasına şu sözlerle devam etmiştir: *“Yürüyüş güzergâhında değil de, toplanma yerinde ve toplanma yerine ulaşan noktalarda arama yapılması yine ilk defa bu mitingde olmuştur. Gerekçesi de, arama sırasında ortaya çıkabilecek gerginliklerin, daha az insanın bulunduğu noktalarda olmasının istenmesidir, sorunların daha kolay ve sessiz aşılma istenmesidir. Ancak, düşünülenin tersi olmuş, küçük bir arama noktasında silah kullanılmış ve 2 insan hayatını kaybetmiştir. Saat 11.00'de başlayacak olan 1 Mayıs kutlamaları öncesi, saat 09.15'te bu olayın yaşanmış olması, tansiyonun, daha sabahın erken saatlerinden itibaren yükselmesine neden olmuştur. Burada, yürüyüşü düzenleyen konfederasyonlarımızın yöneticilerinin ve işçilerimizin, çalışanlarımızın, emekçilerimizin gösterdiği sorumluluk bilinci ve sağduyu, takdire şayandır. Güvenlik güçlerinin de büyük bölümünün itidali, olayın daha da vahim bir boyut almasını önlemiştir. Buna karşılık, toplumda süren huzursuzluktan beslenen toplum ve demokrasi düşmanları da vardır. Ne yazık ki, yıllardır, polis politize edilmiş, belli bir ideolojinin sempatanı olanlar, bu örgüte alınmış ve âdeta, bu anlayış teşvik edilmiş, ortaya bir dev çıkarılmıştır. Bugün, bu deve hâkim olunamamaktadır. Her kitle gösterisinde, polislerin bir kısmına hâkim olmaya çalışan amirlere sıkça rastlanılmaktadır. '1 Mayıs' deyince tüyleri ürperen 'gençlik' deyince saldıran 'işçi' deyince 'komünist' diye tepki gösteren; açıkça, radikal sağ eğilimlerden yana bir Emniyet yaratılmıştır.”*

Haftalar öncesinden başlayan ve giderek yoğunlaştırılan kampanyayla, 1 Mayısın, amacı dışına taşınacağı ve doğrultusundan saptırılacağı kanıtlarına, kimi yazılı basında bolca rastlanmasına karşın, güvenlik güçlerince gerekli ve zorunlu duyarlılığın gösterilmediğini söyleyen Eşref Erdem, emniyet güçlerinin olaylara bilerek seyirci kaldığı yolunda kuşkuların bulunduğunu ve terörü kimsenin onaylamadığını dile getirmiştir. Emniyetin görevinin, olayların gerçekleşmesini bekledikten sonra, onu bastırmak değil, ortaya çıkmadan önlemek olduğunu da belirten Erdem, 1 Mayıs mitinginde bunun tam aksinin yaşandığını, İstanbul Emniyet Müdürünün “fazla müdahaleci olmadık, kamuoyu, bunları görsün istedik, vatandaşlarımız da haklılığımızı nihayet gördü” yolundaki açıklamasının da, bu iddiayı kanıtladığını öne sürmüştür. Güvenlik güçlerinin davranışlarından, gelecek günlerde baskıcı uygulamalara geçileceği ve demokratik ifade kanallarının daha da kısıtlanacağı izlenimi edindiğini açılıyan konuşmacı, 1982 Anayasasının getirdiği yasakçı ve baskıcı anlayışın, antidemokratik düzenleme ve uygulamaların tümünün ortadan kaldırılmasının temel zorunluluk olduğunu da sözlerine eklemiş ve olayların bahane edilerek, yeni kısıtlamaların getirilmesine karşı çıkmıştır. Sendikaların güçlenmesinin, 1 Mayıs’ta ortaya çıkan olayların azalmasını sağlayacağını da savunarak, şiddete yönelenlerin tasfiye edileceğine inandığını belirtmiştir. Bir başka deyişle, yasadışı örgütlenmeyi önlemek için, yasal örgütlenmenin önündeki engellerin kaldırılmasının doğru olacağını savunmuştur.

Eşref Erdem, ülkenin genel durumuna değindiği konuşmasının bir bölümünde, gelir dağılımındaki adaletsizliğe de dikkat çekmiş ve işkence olaylarının, yargısız infazların devam ettiğini, insan hakları ihlallerinin giderek arttığını ortaya koymuştur. Cezaevlerindeki kötü koşullara ve yüksek öğrenim gençliğinin durumuna da vurgu yaparak, kırsal kesimdeki yaşam koşullarının zorluğunu dile getirmiş ve kentlerdeki gecekondulaşmanın getirdiği sorunlara işaret etmiştir. Topluma egemen kılınan ekonomik, kültürel, politik ve hukuksal koşulların, suç ve suçlu yaratmaya çok elverişli bir ortam oluşturduğunu da iddia eden Eşref Erdem, insanı kul, yurttaşlarını potansiyel suçlu gibi gören, insanları etnik kökenlerine ve mezheplerine göre bir şablona oturtan devlet anlayışından uzaklaşılmasını istemiş ve ayrıca olayların, basında belirtildiği gibi varoşların kente inmesinden çıkmadığını öne sürmüştür.

“Başbakan olduğunuz bir ülkede değil de, güvenceli gördüğümüz bir ülkede mal mülk alır, Türkiye’nin parasını dışarıya transfer ederseniz, gençlerimizi, gelecek güvencesi yerine, ülkesine ve geleceğine güvenemez hale getirirsiniz, öfkeli gençlik yetiştirirsiniz. Eğitimi, sağlığı, sadece ve sadece varlıkların erişebilecekleri bir hizmet hal getirirseniz, gençliğin öfkesini artırabilirsiniz. Bir emlak meselesi yüzünden mahkemeye saatlerce ifade veren Amerika Birleşik Devletleri Başkanının, hukukun üstünlüğü ilkesine duyduğu saygı yanında, mahkemenin celbine icabet etmeyen bir eski Cumhurbaşkanı için de, tavrını, gençlere elbette anlatamazsınız. Değerli arkadaşlarım, bu ve benzer

örnekleri artırmak mümkündür. Yazılı ve görsel basın tarafından laleleri kopartırken görüntülenen genç kızın hıncını ve hırsını anlamak ve açıklamak çok zordur belki; ama, 3 yurttaşımızın polis kurşunuyla öldürüldüğünü anlamak ve açıklamak hiç mümkün değildir” diyerek Hükümete dönük eleştiriler de getiren Eşref Erdem, üç kişinin öldürülmesinin çok önemli olduğunu, temel hakların başında bedensel güvenlik hakkının geldiğini açıklamıştır. Hak ve özgürlüklerin önemine de vurgu yaparak, kullanılabilen temel hakların pratik olarak anlam taşıdığını belirtmiş ve bir kişinin can güvenliği tehditler altındayken, eğitim hakkının bir anlamı kalmayacağını örnek olarak göstermiştir.

CHP adına konuşma yapan Eşref Erdem, toplumsal tepkisizlik ve duyarsızlığın, büyük bir tehdit oluşturmaya başladığını belirttiği konuşmasında, yargı kararlarına bağlanmış idam cezalarının dahi tartışıldığı ve bu ceza yandaşlarının argümanlarının tek tek çürütüldüğü Türkiye’de, insanların cinayetlere kurban verilmesinin, herkesin örtülemez ayıbı olduğunu ifade etmiş ve olayın bütün boyutlarıyla, sosyolojik, politik, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla ele alınmasının doğru olacağını savunmuştur. Bu arada terörün, çıkar yol olmadığına da değinerek, bunu önlemek için önceden yeterli önlemlerin alınmasının, bu önlemler sırasında güç kullanıldığında ise orantısız güç kullanılmamasının önemine işaret etmiştir. Güvenlik güçlerinin, kendilerini, taraf olarak görmemeleri gerçeğine de vurgu yapan Erdem, Cumhuriyeti, onun temel ilkelerini ve laikliği tehdit eden tarikatları pazarlıklarla büyük kentlere sokan ve onlara izinsiz gösteri olanağı sağlayan güvenlik görevlilerinin -en azından bir bölümünün- aynı tavrı, ekonomik ve demokratik hakları için gösteri yapan memurlar, öğretmenler, çalışanlar karşısında göstermemiş olmasını, parti olarak anlamakta güçlük çektiklerini açıklamıştır. Erdem, son olarak, sorumluluğu, sadece kamu görevlilerine yüklemenin doğru olmayacağını belirttikten sonra, asıl sorumlunun siyasî otorite olduğunu açıklamıştır.

Eşref Erdem’in konuşmasını tamamlamasının ardından, Demokratik Sol Parti Grubu adına, İstanbul Milletvekili Cevdet Selvi söz almıştır. Cevdet Selvi de konuşmasının başında, Kadıköy’de 1 Mayıs günü yaşanan olaylar hakkında bilgi vermiş ve bundan duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Bu nedenle de olayların tüm yönleriyle incelenmesinin, temel nedenlerinin saptanarak, çözümlerin bulunması ve acil olarak da uygulanmasının gerekli olduğunu ifade etmiştir. Tüm dünyada kutlanan 1 Mayısın, Türkiye’de, 4 işçi konfederasyonu tarafından kutlanmak istendiğine dikkat çeken Selvi, gereken izin alındığı gösteriler sırasında, yetkililerin görevlerini yerine getiremediklerini belirtmiş ve yasa dışı örgütlerin ön plana çıktıklarını açıklamıştır. İstanbul Valisinin böyle bir günde makamında bulunmaması ve Emniyet Müdürünün de “halk görsün istedik” şeklindeki sözlerini talihsizlik olarak nitelemiş ve halkın alana henüz toplanmamış olduğu saat 9.30–10.00 arasında 3 kişinin öldürülmesinin ve bir polisin linç edilme girişimine duyarsız kalınmasının gözden kaçırılmayacağını savunmuştur.

Yasal prosedürü yerine getiren, izinli bir mitingi gerçekleştirmek isteyen sendika ve işçilerin suçlanmasının haksızlık olduğunu belirten Cevdet Selvi, bunun altında, sendikaları baskı altına almak ve kamuoyunda yıpratmak anlayışının yattığını öne sürmüştür. Cevdet Selvi konuşmasının bundan sonraki bölümünde; *“Pahalılığın çekilmez olduğu, gelir dağılımındaki ve vergideki adaletsizliğin uçurum boyutuna ulaştığı, özelleştirmenin hızlandığı, işsizliğin daha da yoğunlaştığı, çiftçinin, esnafın, emeklinin, işçinin ekonomik sıkıntı içinde olduğu, memurun, kamu çalışanlarının sendikalaşma hakkının gündemde bulunduğu, öğrencilerin, gençlerin bunalıma düştüğü bu ortamda yeni hatalar, yeni yanlışlar yapılmamalıdır. Çünkü, sadece alınacak polisiye tedbirler, baskı ve demokratik yasal hak arama yollarının sınırlandırılması veya tıkanması, hiçbir sorunu çözemeyeceği gibi, açılan yaraların derinleşmesine neden olacaktır. Bu bakımdan, 1 Mayıs olayları, öncesi ve sonrasındaki uygulamalar, politikalar, çok yönlü, ayrıntılı ve gerçekçi olarak araştırılmalı ve incelenmelidir. İlk önce, belirli mağduriyete uğrayanlar, can ve mal kaybı olanlar, mesnetsiz ve kanıtsız bir şekilde suçlanarak, oyalanarak, durum geçirtilmemelidir. Kadıköy esnafının zararı tazmin edilmelidir. Her konunun, hatta ayrıntısının incelenerek aydınlatılması sağlanmalıdır. Hukuk devleti olmanın gereği de budur. Bu olaylarda, hangi kademe ve makamda olursa olsun, ihmali, hatası, suçu bulunanlar saptanarak, yasal işlemler başlatılmıdır. Sayın milletvekilleri, önemli ve gerekli olan, acı da olsa, bu Kadıköy olayının bir uyarı niteliği taşıyabilmesidir; tüm toplum kesimlerinin, demokratik kurum ve kuruluşların, devlet içinde yer almış görevlilerin, bu olayı tekrar değerlendirerek, olumlu yönde katkı sağlayabilmesidir. Önemli olan, ülkeyi yönetme yetkisi ve sorumluluğu almış iktidarların, uygulanan politikadaki yanlışları görebilmesidir, yapılan hataların boyutunu ve ülkeyi hangi çıkmazlara sürüklediğini fark edebilmiş olmasıdır. Özellikle, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, bu olaydan hareketle, sorunların kaynağına inerek, temel nedenlerin bulunmasını, gerçekçi, kalıcı ve demokratik önlemler alınmasını sağlamasıdır; bu da, Türkiye Büyük Millet Meclisinin aslı görevidir”* dedikten sonra, Kadıköy’deki olaylarla ilgili olarak basında çıkan rakamları vermiştir.

Türkiyenin, nüfusu en genç ülkelerden biri olduğunu, ancak bir gençlik politikasının bulunmadığını ifade eden Selvi, bazı yasadışı örgütlerin, gençlerin ve çocukların üzerinde, eğitim kurumlarından daha fazla etkili olmaya başladıklarını iddia etmiş ve DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit’in, polisin, kitlesel eylemler, yasadışı eylemler karşısında, can alıcı, öldürücü silah kullanmadan, kitleleri denetim altına alabilecek araçlarla ve yöntemlerle donatılması gerektiğini önerdiğini hatırlatmıştır. Bu arada devletin, hakça, dengeli bir kalkınma politikasının olmaması yüzünden, kırsal alanın ve tarımın ihmal edildiğini, bunun da göçlere yol açtığını ifade ederek, bunun büyük kentlerde, özellikle de İstanbul’da toplumsal sorunlara yol açtığını sözlerine eklemiştir. Cevdet Selvi, bazı gençlerin, hatta çocukların, sadece vitrinleri

taşlamakla, kırmakla kalmamalarının, otomobillere, bankalara saldırmakla yetinmemelerinin, trafik lambalarına, çiçeklere hınçla saldırmalarının, ciddi bir bunalım aşamasına geldiğini belirttiği konuşmasında, bu bunalımın nedenlerinin sosyal bilimciler tarafından araştırılmasını istemiştir. Yine yolsuzluğun, işsizliğin, gelir dağılımındaki adaletsizliğin toplumsal huzuru bozduğuna da vurgu yaparak, bu ve benzeri gelişmelerin toplumsal patlamalara zemin hazırladığını iddia etmiştir.

DSP grubu adına konuşma yapan İstanbul Milletvekili Cevdet Selvi, sendikasız, sigortasız ve güvencesiz iş ortamının, bazı işçilerin illegal örgütlerden etkilenmesini kolaylaştırdığına dikkat çektiği konuşmasında, polisin, hangi olayda, hangi kitlesel eylemde ne gibi bir davranış içinde olacağının anlaşılmasının da incelenmesi gereğine vurgu yaptıktan sonra, güvenlik güçlerinin çifte standartlı uygulamalarından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Bu uygulamaya da şu sözlerle örnek göstermiştir: *“Başka bir örnek de, Aczimendi denilen bir grubun Ankara’ya girmek istemesi karşısında, bunların, güvenlik güçleri tarafından Gölbaşı’nda çevrilerek, girişlerinin önlenmesi; ancak, yapılan tartışmalardan sonra, bu grubun, sert tepkisi, tehditkâr sözleri sonunda ve birkaç saat sonra, Başkente girerek eylemlerini gerçekleştirebilmeleridir. Bu ve benzeri pek çok çelişkili uygulamalar ve pazarlıklar, halkın polise olan güvenini sarsmaktadır. Ayrıca, günümüzde, linç etme istekleri ve eylemleri çoğalmakta, futbol terörü de hızla artmaktadır. Futbol Federasyonuna bir ayda 100’e yakın olay rapor edilmiştir, 74 takımın sahası kapatılmıştır. İşte, bu ve benzeri olaylar da göstermektedir ki, çok yönlü, gerçekçi ve kalıcı önlemlerin alınma zamanı geçmek üzeredir. Bu haksızlıkların, adaletsizliklerin, sosyal devlet ilkesinden uzaklaşmanın, hukuk devleti ilkesini yozlaştırmanın, hukuk devleti ilkesini yok etmeye çalışmanın, toplumu ve ülkeyi hangi yarınlara, nasıl bir geleceğe taşıdığı görülmektedir. Bütün yanıltmalara, saptırmalara ve ısrarlara rağmen, bu düzenin, bu sistemin, nasıl bir gençlik, nasıl bir nesil meydana getirdiği açıkça anlaşılmaktadır.”*

Cevdet Selvi son olarak, İstanbul’da yaşanan 1 Mayıs olaylarının, ülkede yaşanan acı gerçekler ve gelişmelerin çok yönlü incelenmesi, temel nedenlerinin saptanarak çözümler bulunması ve acilen uygulamaya konması yolundaki dileklerini ifade etmiş ve sözlerini tamamlamıştır.

Cevdet Selvi’den sonra, Anavatan Partisi Grubu adına, Ankara Milletvekili Nejat Arseven söz almıştır. Meclis araştırma ve soruşturma önergelerinin çokluğundan ve Meclis’in gündemini gereksiz olarak meşgul etmesinden yakınlıkla konuşmasına başlayan Nejat Arseven, kurulacak olan komisyonlarda görevlendirilecek milletvekilinin fazlalığı karşısında, Meclis’in çalışmakta zorluk çekeceğini de belirtme ihtiyacı hissetmiştir.

Daha sonra 1 Mayıs'ta Kadıköy'de meydana gelen olaylar hakkında, daha önceki konuşmacıların yapmış oldukları açıklamalara benzer bilgiler veren Arseven, güvenlik kuvvetlerinin itidalli davranışının, olayların büyümesini önlediğini ve Kadıköy Meydanının kana bulanmasının önüne geçildiğini ifade etmiştir. Bazı çevrelerin polisin görevini yapmadığı ve ihmali bulunduğu şeklindeki açıklamalarından da duyduğu rahatsızlığı dile getirerek, bunun siyasi malzeme yapılmasının yanlış olduğunu vurgulamış ve bu tür olaylara topyekun tavır alınmasını istemiştir. Çok ciddi olayların gelişmesine karşın, sadece üç kişinin hayatını kaybetmiş olmasının da güvenlik güçlerinin bir başarısı olduğunu iddia etmiştir.

Nejat Arseven, anarşi ve terörün sadece Hükümetin değil, tüm Parlatentonun sorumluluğunda olduğunu, bu konularda doğru tespit ve teşhisin yapılması gerektiğini belirttiği konuşmasının bir bölümünde, şu sözlere de yer vermiştir: *“Yine, burada, netice olarak, son dönemlerde, sokağa hâkim olmak istek ve eyleminde aşırı ısrarlı oldukları görülen şiddet yanlısı grupların, bu davranışları, bir şekilde, mutlaka caydırılmalıdır. Aksi halin, radikal örgütlerin büyüme ve gelişme sürecine önemli katkılar sağlayacağını da gözden uzak tutmamak gerekir. Değerli milletvekilleri, bu ve benzeri olaylarda, görevini layıkıyla yaptığımıza inandığımız tüm güvenlik güçleri ve özellikle polisimizin etkisiz gösterilmesi ve yıpratılmasının da, son derece yanlış olduğunu, burada, huzurunuzda bir kez daha ifade etmek istiyorum. Yine, bu bağlamda, İçişleri Bakanımızın, konuyla ilgili bazı görevliler hakkında gerekli soruşturmanın açılmış olduğu ifadesini ve demin buradaki ifadesini de çok önemli bulduğumuzu sizlere ifade etmek istiyorum. Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; bu olayda, illegal örgütlerin, eylemleri ve provokeleri için 1 Mayıs gününü seçmiş olmaları da, aslında, bir tesadüf değildir. Polisten sâdır olacak çok sert bir davranışın, aslında, orada, fevkalade halisane duygularla bulunan, vatanın birliği ve bütünlüğünü her şeyin üzerinde tutan ve tuttuğuna inandığımız işçi kardeşlerimize yönelik bir olay gibi gösterme gayretleri de burada, asil Türk polisinin olgun ve bilinçli davranışıyla neticesiz kalmıştır. Burada, aslında, çok basiretli davranan ve olayda, büyük ölçüde can kaybına sebebiyet vermeyen güvenlik güçlerimizi takdir etmek gerekmektedir.”*

Ankara'da, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde yaşanan olaylara da değinen ve bu olaylarda polisin ihmalinin bulunduğunun basında çok işlendiğine vurgu yapan Nejat Arseven, toplumsal olaylarda, gerek güvenlik güçlerinin tahriki ve şartlandırılması gerekse vatandaşların aynı yönde yönlendirilmesi sonucunda olayların büyüme ihtimalinin yüksek olduğunu ifade etmiş ve daha sonra verilen araştırma önergesinin gerekçesine sözü getirmiştir. Olaylar karşısında devletin âciz kaldığı yolundaki beyana karşı çıkmış ve Türk devletinin hiçbir dönem acz içine düşmediğini belirtmiştir. Yine güvenlik güçlerine, Başbakanın ve İçişleri Bakanının müdahalelerde bulunulduğu

iddialarını reddeden Arseven, hükümetlerin birinci hedefinin, ülkede, bu gibi olayların önüne geçmek ve ülkede yaşayan bütün vatandaşların, huzur ve refah içerisinde yaşamalarını sağlamak olduğunu dile getirmiştir. Polisin ve diğer güvenlik güçlerinin basiretli davranışları nedeniyle, olayların daha fazla büyümediğini de bir kez daha belirtmiştir.

Nejat Arseven, İstanbul'daki olayları, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde meydana gelen olayları ve bir milletvekilinin polisler tarafından coplanmasının kimsenin tasvip etmeyeceğini de açıkladıktan sonra, son derece zor koşullarda, fedakârca görev yapan emniyet güçlerinin suçlanmasının doğru olmayacağını savunmuştur. Arseven, polisin “bilinçsizce müdahale ettiği iddialarına katılmadığını açıkladığı konuşmasının son bölümünde, araştırma önergesine ret oyu vereceklerini ortaya koymuştur.

Bu konuşmanın tamamlanmasının ardından birleşime ara verilmiştir. Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan ve 15 arkadaşının, İstanbul Kadıköy'de 1 Mayıs günü meydana gelen olaylarda gerekli tedbirlerin alınmadığı iddialarını araştırmak amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi üzerindeki görüşmelere 51. Birleşiminin, İkinci Oturumunda devam edilmiştir.

Yasin Hatiboğlu'nun başkanlığını yaptığı oturumda ilk konuşmayı Refah Partisi grubu adına Aksaray Milletvekili Mehmet Altınsoy yapmıştır. Olayın üzerinden çok geçmediği için ayrıntılı olarak açıklama yapmayacağını vurgulayan Altınsoy, Nejat Arseven'in Meclis araştırması açılmaması gerektiği yolundaki görüşlerine katılmadığını ifade etmiş ve 3 can kaybı, 58'i polis olmak üzere 76 yaralanma, 120'yi aşkın işyerinin tahrip edilmiş olduğu bir olayın, Meclis içinde bir gündem dışı konuşmayla geçiştirilemeyeceğini dile getirmiştir. Tarım sektöründe hayvan nesli için, tehlike arz ettiğinden Meclis araştırmasının yapılmasının uygun görülmesini, ancak insanların can ve malına kasteden bir olay için Meclis araştırması açılmasına lüzum görülmemesinin garip olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Mehmet Altınsoy, olayları tertip edenlerin son derece bilinçli ve tertipli bir şekilde hareket ettiklerini, güvenlik güçlerinin olay çıkacak diye, Taksim Meydanında tedbir almasından sonra, asıl olayların Kadıköy'de başlatıldığını iddia etmiştir. Yasa dışı örgütlerin Kadıköy meydanında saatlerce kendi propagandalarını yaptığını da sözlerine ekleyerek, terör ve anarşinin görüldüğü kadar küçük olmadığını, asıl gücün yeraltında faaliyet gösterdiğini vurgulama ihtiyacı hissetmiştir. Bunların TİKKO, Dev-Genç, PKK ve benzeri illegal örgütler olduğunu da dile getiren Altınsoy, olaylar esnasında güvenlik güçlerinin yetersiz kaldığına, işçi kuruluşlarının da kürsülerini muhafaza edemediklerine dikkat çekmiştir. Çoğunlukla 15 yaş ve altındaki çocukların olayların içinde görülmesinin, rastlantı olmadığını, bunun da emniyet güçlerinin görev yapmasını engellemek için geliştirilen bir taktik olduğunu öne sürmüştür.

Mehmet Altınsoy, olayların çıkış nedenlerinin iyi araştırılmasını istediği konuşmasında; *“Değerli arkadaşlar, bir başka husus da şudur: Bu tarz hareketler olduğu zaman hemen bir bahane bulunuyor; şehrin varoşlarındaki insanlar bu kargaşayı yaratıyor... Şehrin varoşlarında yaşayan insanlar, kendi buldukları yerde can ve mal emniyeti, geçim imkânı bulamadıkları için büyük şehirlere sığınmış, hayatlarına, mallarına, canlarına ve geçimlerine çare arayan insanlardır. Niçin bunları suçluyoruz hemen?! Ha, şehrin varoşlarında iptidai şartlarda yaşadıkları için kötülük tohumları bunların içerisine ekiliyorsa, onların çocukları işgal ediliyorsa, bunu da araştırmamız lazım; hükümetin, devletin güçleri bunlara imkân vermediği için buraları mikrop yuvası haline geliyorsa, bunu getirmenin suçlusunu aramız lazım, onun için araştırma lazım”* dedikten sonra, terörizmi ve anarşizmin, kaynağının kurutulmadan, sadece insanları hapsedmekle bu işin üstesinden gelinemeyeceğini de sözlerine eklemiştir.

Yasadışı örgütlerin ve eylemlerin, zayıf iktidarlar zamanında güç kazandıklarını ve ön plana çıktıklarını söyleyen Mehmet Altınsoy, gerekçede sözü edilen acz konusunda da bir takım sözler sarf etmiş ve görevdeki Hükümeti kastederek, *“güvenoyu alması bile meşkûk hale gelmiş”* bir hükümetten daha fazlasının beklenemeyeceğini öne sürmüştür. Vali izinli miydi, değil miydi; emniyet müdürü beyanat verdi mi, vermedi mi; emniyet güçleri görevlerini kâmil yaptılar mı, yapmadılar mı gibi hususların araştırılacağını, ancak asıl önemli olanın yasadışı hareketleri önleyecek tedbirlerin temelden alınıp alınmadığı olduğunu da ifade eden Altınsoy, tedbirler almanın günlük değil, bir genel politika, bir rejim meselesi olduğunu da vurgulamıştır. Önemli olanın, vilayet makamının görevini gereğince yerine getirmesi olduğunu da savunarak, bu durumda valinin izinli olup olmamasının önem taşımayacağını belirtmiş ve bir şehrin en büyük meydanı yasa dışı güçler tarafından beş saat işgal ediliyorsa, orada iktidardan söz edilemeyeceğini de iddia etmiştir.

“Terörün belini kırdık, anarşistin canına okuduk, bitirdik” gibi sözlerinde de anlamsız olduğunu savunan Mehmet Altınsoy, sözü Meclis araştırma önermesine getirerek, araştırmanın, bir sorunun derinliğine incelenmesi olduğunu, kimsenin itham edilmesi ve cezalandırılması anlamı taşımadığını açıklamıştır. Altınsoy; *“Başka 1 Mayısılara, başka olaylara, başka terörist hareketlere meydan vermemek için, şimdiden üzerinde ciddi olarak, adamakıllı duralım, araştıralım, kaynağını bulalım. Kaynağını kurutacak tedbirleri alırsak, o zaman, yeni 1 Mayısılara, yeni terörist hareketlere, yeni müessif hadiselere şahit olmayız. Bütün mesele bundan ibarettir. Bu olmadığı sürece, bir netice almanın mümkün olmadığı kanaatindeyiz”* şeklindeki sözleri sarf ettikten sonra, hem Hükümete hem de İçişleri Bakanına çağrı yaparak, araştırma yapılması için yardımcı olmalarını istemiştir.

Refah Partisi grubu adına yapılan konuşmadan sonra, Doğru Yol Partisi Grubu adına konuşma yapmak üzere, Muş Milletvekili Necmettin Dede kürsüye çıkmıştır. 1 Mayıs'ta geçmişten beri olayların çıktığına işaret ederek konuşmasına başlayan Necmettin Dede, son 1 Mayıs'ta Kadıköy'de çıkan olaylar hakkında bilgi verdikten sonra,¹² kendi gençlik dönemleri olan 1960'dan beri değişik siyasal partilerin iktidara geldiğini, ancak hiçbirisinin gençliğin sorunlarına çözüm getirecek politikalar üretmediğini öne sürmüştür. Güvenlik güçlerinin de bu ülkenin evlatları olduğunu ve 1 Mayıs öncesinde basında, güvenlik güçleri aleyhinde yazıların yayımlandığını da sözlerine ekleyen Dede, olayları önlemenin kürsüden konuşma yapmak kadar kolay olmadığını dile getirmiştir. Bu arada “gecekondu” yerine “varoş” denilmesini de eleştirdikten sonra, buralarda oturanların sorunlarının çözülmemesinin de olayların büyümesinde etkili olduğunu iddia etmiş ve Doğu Anadolu'da, Güneydoğu Anadolu'da her gün binlerce insan ölüyor, kimsenin kılınını kıpılamadığını, ancak İstanbul'daki 1 Mayıs olayları'nın bir hükümet sorunu haline getirilmesini de sitemli bir şekilde ifade etmiştir.

¹² Necmettin Dede tarafından aktarılan bilgi şu şekildedir: “Bu yıl da 1 Mayıs Bayramı kutlanmış, ülke genelinde 16 ayrı merkezde kutlama ve gösteri yürüyüşü şeklinde 1 Mayıs etkinliklerinin yapılmak istendiği, ilgililer tarafından, mülki idare amirlerine başvurularla gündeme getirilmiştir. 16 merkezde, tahmini 78 bin kişi bu etkinliklere katılmıştır. Meydana gelen bu olaylar sonucu, 3 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 20 vatandaşımız ile 72 amir ve memurumuz saldırılar sonucu muhtelif yerlerinden yaralanmış, olaylara sebebiyet verdiği gerekçesiyle 330 kişi gözaltına alınmıştır. Saldırılar neticesinde 114 işyeri tahrip edilmiş ve 12 otomobile kundaklanarak, maddi hasar verilmiştir. Türk-İş, DİSK, Hak-İş, KESK öncülüğünde yapılan 1 Mayıs etkinlikleri, diğer gruplarının propaganda ortamına dönüşmüştür. İşçinin sosyal ve ekonomik sorunlarının kamuya duyurulmak istendiği böyle bir günde, kürsüde konuşmak isteyen sendika temsilcileri, militan gruplarca, taşlanmak suretiyle, konuşturulmamışlardır. Ülke genelinde gerçekleştirilen 1 Mayıs olaylarının yoğunluğu, İzmir, İçel ve İstanbul'da zuhur etmiştir. İşçi sendika ve yöneticileri tarafından oluşturulan düzenleme kurulu Kadıköy Meydanında yapılan 1 Mayıs kutlamalarına, 40 bin civarında kişi katılmıştır. Saat 9.45'te Kadıköy Evlendirme Dairesi yanında pankart açarak toplanma alanına girmek isteyen 300 kişilik bir grup, ikazlara rağmen, güvenlik güçlerine ve etraftaki binalara taşlı sopalı saldırıda bulunmuştur. Aynı anda Ziverbey Caddesi 1 nolu arama noktasında, aynı örgüte mensup yüzleri maskeli 500 kişilik bir grubun da üstlerini aramadığı, taşlı sopalı olarak polise, etraftaki işyerlerine yönelik saldırılara geçtiği, alan içerisinde toplananlarca da bu gruba destek verildiği, çıkan çatışmada silahla 5 kişinin yaralandığı ve bunlardan 3'ünün hayatını kaybettiği; olay çıkaran bir grup, yürüyüşe geçen kortejin önüne geçmek istemiş ise de, ikaz edilerek, miting düzenleyenlerin önde yürümelerinin sağlandığı; saat 10.30'da Fatih Sultan Mehmet Köprüsünde, araçlarla gelen 300 kişilik bir grubun köprü girişini trafiğe kapattığı, ikaz edilmeleri üzerine araçlarına binerek Kadıköy'e hareket ettiği; saat 11.45'te yürüyüş kortejinin miting alanına geldiği sırada bir siyasi partinin Kadıköy ilçe binasına molotofkokteyli atıldığı, birtakım mağazaların tahrip edilerek yağmalandığı görülmüştür. Saat 12'de miting alanında, sendika yöneticileri konuşurken yüzleri maskeli 30 kişinin kürsüyü işgal ettiği ve topluca, mikrofon eşliğinde yasadışı sloganlar attığı, türküler söylediği; bu arada, işçilerin miting alanını yavaş yavaş boşalttığı; işçilerin dışındaki 5 000 kadar yasadışı örgüt mensubunun saat 15'e kadar çeşitli pankartlar açarak slogan attığı; sonradan, dağılmaya başladıkları sırada, Rıhtım Caddesi ile Söğütlü Çeşmesi Caddesinde bulunan banka, mağaza, oto galerisi, postane, turizm acenteleri, pastane ve muhtelif işyerleri tahrip edilerek yağmalandığı, resmî ve özel otomobillerin maddi zarara uğratıldığı ve kundaklanmak suretiyle yakıldığı müşahede edilmiştir. Olaylarda, 114 işyerinin tahrip edilerek yağmalanması, 10 otomobile maddi hasar verilmesi, 2 otomobilin yakılması olaylarına sebebiyet veren 330 kişi de gözaltına alınmıştır.”

Necmettin Dede, konuya sadece 1 Mayıs olayları olarak bakılması durumunda, çözümünün zor olacağını da vurguladığı konuşmasında, polisin görev yaparken, karşısındakinin kendi öz vatandaşı olduğu gerçeğini hiç aklından çıkarmadığını da savunmuştur. DYP sözcüsü ABD’de bulunduğu sırada başından geçenle ilgili olarak da şu sözleri sarf etmiştir: *“Biz, zamanında, Amerika’ya, terörle mücadele kursuna gittiğimiz zaman, bize, ilk defa, bir terör olayıyla ilgili film gösterdiler ve olayı yapanlar için de ‘Türk teröristler’ dediler. Biz, orayı terk ettik ve yapımcılara ‘böyle bir olay olmamıştır ve Türkiye’deki teröristler tarafından da yapılmamıştır’ dedik. Demek ki, dış güçlerde, biz, her zaman, öcü olarak gösterilmekteyiz. Gelin, elbirliğiyle insaflı olalım, biz imanlıyız, inançlıyız, azimliyiz, bizi kimse yıkamaz; buna ben inanıyorum; gelin, biz de güç birliği yapalım, hangi partiye mensup olursak olalım Türkiye’nin kaderinde oynanan oyunlara müsaade etmeyelim; evimizde müsaade etmeyelim, etmeyelim, hatta ve hatta birleşik yönde, bu Mecliste birlik ve beraberlik içinde olalım. Eğer biz, burada birliğimizi göstermezsek, sokaktaki evlatlarımız da ayrı duyguları taşırlar; biz, burada beraber olursak, sokaktaki çocuklarımız da aynı görüşe sahip olur.”* İşçilerin, memurların ve gençlerin sorunlarının çözümlenerek, terör örgütlerinin bunları kullanmasının önlenmesinin zorunluluğuna da dikkat çeken Necmettin Dede, bu konuda hemen her kesime görev düştüğünü dile getirmiş ve güvenlik kuvvetlerinin teknik bilgi ve teçhizat yönünden takviye edilmesine vurgu yapmıştır. Necmettin Dede, olaylar sırasında, güvenlik kuvvetlerinin görevlerini, soğukkanlılıkla yerine getirdiklerine şahit olduğunu açıkladıktan sonra, son olarak ölenlerle ilgili üzüntülerini dile getirmiştir.

Necmettin Dede’den sonra, önergede birinci imza sahibi olan Şevket Kazan, söz hakkını RP Kırıkkale Milletvekili Mikail Korkmaz’a devrettiğini bir tezkereyle yazılı olarak gönderdiği için, son söz bu milletvekiline verilmiştir. Olayın, güvenoyu almamış bir hükümetin gündemine taşınmasının bir talihsizlik olduğunu ve 1 Mayısın kardeşlik havası içinde omuz omuza kutlanması gerekirken, belinde silahı, elinde sopasıyla birtakım gözü dönmüşler tarafından terör eylemine dönüştürüldüğünü vurgulayan Mikail Korkmaz, yıllar önce düşmanı yurttan kovan insanların, çocuklarının birbirine düşman edildiklerini ifade etmiş ve buna yol açan kültür politikalarını uygulayanları tarihin affetmeyeceğini öne sürmüştür. Gecekonduarda oturanların suçlu ilan edilmesine de karşı çıkarak, buralarda oturanların Anadolu’nun namuslu ve çilekeş insanları olduğunu dile getirmiştir.

Anarşi ve teröre karışmakla okuyup okumamak arasında bir ilişki olmadığını, asıl sorunun vatan sevgisinin varlığıyla yokluğu olduğunu söyleyen Korkmaz; *“1 Mayıs 1996’da, Kadıköy meydanında kan dökülmüş, 3 insan ölmüş, devletin polisi sopa yemiş ve linç edilmiştir. Yüce Meclisin, bu olayların temelindeki sorunlara inerek, çözüm bulması lazımdır. Bu millet, acı bir tecrübe geçirmiştir, 1970’li ve 80’li yıllarda binlerce vatan evladı birbirine öldürtül-*

müştür, bu vatanın sokakları kan gölüne çevrilmiştir. Hükümetin görevi, vatani doğru yönetmektir. Yeniden anaların ağlamaması, çocukların yetim, eşlerin dul kalmaması için, bu Yüce Meclisin, 1 Mayıs ve benzeri yürüyüşlerdeki devletle vatandaş karşı karşıya getiren olayların perde arkasını iyice incelemeye tabi tutması, araştırması gereklidir; sayın üyelerin, bu önergemize olumlu oy vererek, bu görevlerini yapacaklarından eminim. Aynı tarihî değerleri taşıyan Anadolu insanını birbirine öldürten ne idiğü belirsiz görüş ve düşünceleri bu Yüce Mecliste çözelim ve bizleri buraya hayır dualarıyla gönderen asil milletimizin çocuğuna aş, iş hazırlayarak, hayır duaları almaya devam edelim; Meclisin görevi budur, inşallah yapacaktır” dedikten sonra, araştırma önergesine olumlu oy verilmesi için çağrıda bulunmuştur.

Mikail Korkmaz, İçişleri Bakanının, 1 Mayısla ilgili olarak Mecliste yaptığı konuşmada *“her yıl, İstanbul’a ve İstanbul’un varoşlarına, özellikle güneydoğudan, 300-400 bin insanımız geliyor ve yeterince iskân edilemiyorlar; bundan dolayı, bu insanlar bu hale getiriliyor”* şeklindeki sözlerine katılmadığını da açıkladığı konuşmasında, Anadolu insanının sorunlarını demokrasi çerçevesinde çözmeye hazır olduğunu ifade etmiştir. *“Devletine söven, polisini döven, ellerinde sopayla vatan ve milletini bölen insanlar varoşların insanları değil, varoşlarda yaşayanların hakkını bir imzayla yutan ve daha sonra da onun üzerine yatan haramzadeler ve onların piyonlarıdır”* dedikten sonra, Meclis’in olayların üzerine gitmesini istemiş ve ardından farklı bir konuya değinerek, Tayyip Erdoğan’a *“İstanbul’a vize koyacak”* diye laf atıldığını, bunun haksızlık olduğunu vurgulamıştır.

Mikail Korkmaz’ın Meclis araştırmasına destek isteyen son sözlerinden sonra, yapılan oylamalar sonucunda, Meclis araştırması açılması; Meclis araştırmasını yapacak komisyonun 9 üyeden oluşması; komisyonun çalışma süresinin, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyenin seçimi tarihinden başlamak üzere 1 ay olması; komisyonun, gerektiğinde, Ankara dışında çalışabilmesi konuları kabul edilmiştir.

3- Refah Partisinin Süleyman Mercüme ile Bağlantılarının ve Maddî İlişkilerinin Araştırılarak İddia Edilen Hukuk Dışı Malî Kaynaklarının Tespiti Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge¹³

Aydın Milletvekili Ali Rıza Gönül ve 49 arkadaşının, Refah Partisinin Süleyman Mercüme ile bağlantılarının ve maddî ilişkilerinin araştırılarak iddia edilen hukuk dışı malî kaynaklarının tespiti amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge ile ilgili görüşmelere 15 Mayıs 1996 tarihinde başlanmıştır. 1. Yasama Yılı'nın 52. Birleşiminin, Birinci Oturumundaki görüşmelerde, oturum başkanlığını Yasin Hatiboğlu yapmıştır.

¹³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 1. Yasama Yılı, 52. Birleşim, 5. Cilt, 15.06.1996

İlk olarak bir Meclis araştırması önergesinin öngörüşmelerinin, konunun yargı organına intikal etmiş bulunması nedeniyle yapılıp yapılamayacağı hakkında, İçtüzüğün 64. maddesine göre söz talep eden RP Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan'a söz verilmiştir. Önergenin gündeme alınmasının aleyhinde söz alan Şevket Kazan, Anayasanın 2. maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bir hukuk devleti olduğunu; 6. maddede devlet adına yetki kullanacak olan organın, bu yetkiyi Anayasadan almış olması gerektiğini; yine Anayasanın 7, 8 ve 9. maddelerinde, devlet adına yasama, devlet adına yürütme, devlet adına yargı yetkilerinin nasıl kullanılacağı hususundaki hükümlerin açıkça ifade edildiğini; 11. maddede ise "Anayasa hükümleri, yasamayı, yürütmeyi, yargıyı bağlar" denildiğini vurgulayan Şevket Kazan, Anayasanın 87-92 maddelerinde TBMM'nin görevlerinin sıralandığını, 138. maddeye göre ise yargı organına intikal etmiş olan konularda, özellikle dava açılmış olan olaylarla ilgili konularda Mecliste görüşmeler yapılamayacağını hükme bağlandığını, yargı makamlarını etkileyecek herhangi bir faaliyet gösterilemeyeceğini açıklamıştır. Danıştay'ın 128. Kuruluş Yıldönümü münasebetiyle İdarî Yargı Günü konuşan Danıştay Başkanı Füzuran İkinciogulları'nın da konuşmasında aynen şunları söylediğini ifade etmiştir: *"Bu bağlamda, Anayasamızın 138 inci maddesinde ifade edilen 'görülmede olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz' hükmünün, Yasama Organı üyeleri için olduğu kadar, basın dahil, toplumun her kesimi için de geçerli olduğunu ve bu yasaklamanın adaletin etkilenmeksizin gerçekleşmesi ve yargı bağımsızlığının korunması açısından önemini hatırlatmak isterim."*

Şevket Kazan, ayrıca Anayasanın 69. maddesinin de, siyasî partilerin faaliyetleriyle ilgili olduğunu ve bu arada siyasî partilerin malî denetiminin Anayasa Mahkemesine ait bir görev olduğunun açıkça ifade edildiğini de hatırlatarak, herhangi bir organın, herhangi bir makamın, ister icra kuvvetini haiz hükümet olsun ister yasama yetkisini haiz Parlamento olsun, bir siyasî partinin hesaplarını inceleyemeyeceğini ve defterlerine el koyamayacağını öne sürmüştür.

Söz önergenin özünden herhangi bir endişeye kapılmadıklarını, önerge tamamen, son zamanlarda meydana gelen bir siyasî kargaşa içerisinde, iş olsun diye verilmiş olmasına karşın, bunun özüne girmek istemediğini vurgulayan Şevket Kazan, kendisinin doğrudan doğruya, hukukî gerçekleri ortaya koymaya çalıştığını ifade etmiştir. Önergenin iki konuya taalluk ettiğini, birincisinin Süleyman Mercüme isimli bir vatandaşın Bosna'ya yardım paralarını ne yaptığı; ikincisinin ise Süleyman Mercüme ile Refah Partisinin malî bir ilişkisi olup olmadığı konusu olduğunu ortaya koyan Şevket Kazan, bu konunun, Anayasanın 69. maddesine göre, Mecliste kurulacak bir araştırma komisyonu tarafından araştırılabilecek bir husus olmadığını savunmuş ve görüşüne şu cümlelerle açıklık getirmiştir: *"...çünkü bir siyasî partinin malî hesaplarını,*

yani, *Siyasî Partiler Kanununa aykırı olarak, birtakım kaynaklardan, yasak kaynaklardan kasasına para aktarılıp aktarılmadığı hususunu denetleme yetkisi Anayasa Mahkemesine verilmiştir; bu yetki, Anayasa Mahkemesinin hasrî yetkisidir. Dolayısıyla, bu açıdan da bu önerenin görüşülmesi imkânı yoktur.*”

Şevket Kazan, Parlamentodaki çalışmaların Anayasaya ve İçtüzüğe uygun olarak yürütülmesinde hassasiyet gösterilmesini istediği konuşmasında, 19. Dönemde bu hassasiyet gösterilmediği için, özelleştirmeyle ilgili birçok yasanın, Anayasa Mahkemesinden geri döndüğünü açıklamıştır. 20. Dönemde de, 3 hayati konuda yapılan oylamanın da yine aynı şekilde sonuçlandığını ifade etmiş ve bu kez de Anayasa Mahkemesinin benzer bir karar vereceğini iddia etmiştir. Son olarak ise hem yargıda görüşülen bir konu olması hem de siyasi partilerin sadece Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenebileceği kuralı nedeniyle önerenin görüşülemeyeceği kanaatinde olduğunu belirtmiş ve konuşmasını tamamlamıştır.

Hemen sonrasında önerenin görüşülmesi konusunda lehte bir tavır sergileyen Aydın Milletvekili Ali Rıza Gönül söz almıştır. Meclisin gündemine girmiş bir konu üzerinde, daha görüşmelere başlamadan, Başkanlığın tutumu hakkında görüşme açıklamayacağı düşüncesinde olduğunu açıklayan Ali Rıza Gönül, Anayasanın 98. maddesinde "*Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir*" şeklinde bir hükmün yer aldığını, yine 138. maddenin üçüncü fıkrasında "*Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz*" hükmünün bulunduğunu belirtmiş ve Meclis araştırmasıyla, olayın, sadece siyasal yönünün ele alındığını, kesinlikle suçlu tespitine gidilmediğini savunmuştur. Bu nedenle de, yasama organınca yapılacak Meclis araştırmasıyla, mahkemelerin bağımsızlığının zedelenmesinin ve yargı organınca verilecek kararın etkilenmesinin söz konusu olamayacağını ortaya koymuştur. Anayasa Mahkemesinin, 1970 yılın-daki bir dava için, Başbakan hakkında yürütülmekte olan Meclis soruşturmasının, dava bitimine kadar ertelenmesine ilişkin, Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı kararını Anayasaya aykırı bulduğundan, 18.6.1970 tarihinde iptal ettiğini hatırlatan Ali Rıza Gönül, yine Danıştay Başkanın sözlerinin de kendi kişisel görüşünü yansıttığını vurgulamış ve Meclis araştırma önergesinin gündeme alınması, görüşülmesi ve görüşülmeye başlanması yolundaki Başkanlık kararının yerinde olduğunu ifade ederek, konuşmasını tamamlamıştır.

Ali Rıza Gönül'ün kürsüden inmesinin ardından, DSP Trabzon Milletvekili Hikmet Sami Türk söz almıştır. Son günlerde, siyaset ve hukukun iç içe geçtiği bir ortamda yaşandığını, hukukun, siyasal mücadelelerde bir araç, bir silah olarak kullanıldığını söyleyerek konuşmasına başlayan Hikmet Sami Türk, Meclis'in gündeminin sürekli olarak araştırma ve soruşturma önergeleriyle meşgul edilmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve bununla birlikte

yolsuzluk iddialarının araştırılmasının ve sonuçlandırılmasının da çok yararlı olacağını ifade etmiştir. Şevket Kazan'ın öngörüşmenin yapılmasıyla ilgili olarak öne sürdüğü iki anayasal engele de değinen Türk, bu konuda şu açıklamalara yer vermiştir: *“Bunlardan birincisi; siyasal partilerin hesaplarının, gelir ve giderlerinin, mal edinimlerinin Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenmesidir; doğru, Anayasamızın 69 uncu maddesinde bu konu düzenlenmiş bulunmaktadır. Ancak, Anayasa Mahkemesi, hesap incelemesini, siyasî partilerin gelir ve giderleriyle, mal edinimlerinin denetimini, Siyasî Partiler Kanununun 75 inci maddesine göre evrak üzerinde yapar. Oysa verilen araştırma önergesinde, belgeye bağlanmamış bazı hususların da araştırılması gerektiği ve öngerede sözü edilen Süleyman Mercüme ile Refah Partisi arasındaki ilişkilerin aydınlığa kavuşturulması istenmektedir. Anayasa Mahkemesinin incelemesi konusuna girmeyen, giremeyecek olan hususların, Yüce Meclisin oluşturacağı bir araştırma komisyonunca incelenmesinde herhangi bir anayasal engel yoktur, Anayasanın 69 uncu maddesi böyle yorumlanamaz, Meclisin bilgi edinme ve denetleme hakkını kısıtlayıcı bir biçimde değerlendirilemez. Anayasanın 138 inci maddesine gelince: Sayın Gönül'ün de belirttikleri gibi, bu madde, 1961 Anayasasındaki bir düzenlemeyi devam ettirmektedir. 1960 öncesinde yaşanan bazı üzücü olaylar, bu hükümlerin konulmasına neden olmuştur. Öyle zaman olmuştur ki, bir adalet bakanı, Meclis kürsüsünden, bir mahkeme tarafından verilen kararı eleştirebilmiş, onun yanlış olduğunu söyleyebilmiştir. İşte, bu gibi durumlara meydan vermemek üzere, Anayasamızın 138 inci maddesinde, görülmekte olan bir davayla ilgili olarak, Yasama Meclisinde, yargı yetkisiyle ilgili herhangi bir görüşme yapılamayacağını, herhangi bir soru sorulamayacağını hükme bağlamaktadır; ancak, burada altı çizilmesi gereken nokta, yasak kapsamının, yargı yetkisinin kullanılmasyla ilgili olmasıdır. Eğer, 1962 Anayasasında bu hükmün nasıl yer aldığını hatırlayacak olursak, konu kendiliğinden açıklığa kavuşacaktır. Kurucu Meclis, Temsilciler Meclisince kabul edilen 1961 Anayasasının 132 nci maddesinin ilk metninde, "yargı yetkisinin kullanılmasyla ilgili" ibaresi yer almamakta idi. Orada, görülmekte olan bir dava hakkındaki soru sorma ve görüşme yasağı, mutlak bir biçimde ifade edilmişti; ancak, Millî Birlik Komitesinde verilen bir önergeyle bu ibare eklenmiştir. Buradan açıkça görülmüyor ki, getirilen hüküm, hem 1960 öncesi olaylarına bir tepki hem de kuvvetler ayrılığının bir gereği olan hususun belirtilmesinden ibarettir. Burada görüşme yapılamayacak olan konu, yargı yetkisinin kullanılmasyla ilgilidir. Yani, bu kürsüden, herhangi bir kişinin suçlu ya da suçsuz olduğu yolunda bir telkinde bulunulamaz, böyle bir soru sorulamaz, böyle bir görüşme yapılamaz.”*

Hikmet Sami Türk, bu açıklamalarının ışığında, söz konusu araştırma önergesinde olayın, ceza yargısı kapsamı dışında kalan hususlarının olduğunu, son derece hassas olan bu konuda, kurulacak olan araştırma komisyonunun çok dikkatli bir şekilde görev yapacağını belirtmiş ve bu bağlamda, Anayasanın 138. maddesinin, bir Meclis araştırmasına engel olmadığını savunmuştur. Önergenin,

Meclisin bilgi edinme ve denetleme hakkını kısıtlayıcı biçimde yorumlanamayacağına da vurgu yaparak, Anayasanın bütün hükümlerinin bir bütünlük içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini, hükümlerin birbirini engelleyici, birbirini tıkayıcı biçimde anlamlandırılmayacağını öne sürmüştür.

Hikmet Sami Türk, Anayasanın 69. maddesi ve 138. maddesinin, belirtilen çerçeve içerisinde bir Meclis araştırması yapılmasına engel olmadığını belirttiikten sonra, araştırmanın yapılmasının, hem olayın, Anayasa Mahkemesinin hesap incelemesi kapsamı dışında kalan yönleriyle hem ceza yargısının kapsamı dışında kalan yönleriyle aydınlığa kavuşması, hem de Refah Partisinin kamu vicdanında aklanması bakımından yararlı olacağını ifade etmiştir.

Araştırma önergesinin aleyhindeki diğer konuşmayı ise RP Trabzon Milletvekili Şeref Malkoç yapmıştır. Şeref Malkoç, Süleyman Mercümeç'in veya herhangi bir konunun araştırılmasından yana endişelerinin bulunmadığını ifade ettikten sonra, asıl endişe duydukları konunun Türk siyasi yaşamındaki dengenin bozulması olduğunu açıklamış ve Anayasanın 138. maddesine vurgu yapmıştır. Bu maddede mahkemelerin bağımsızlığının vurgulandığını açıklayarak, *"görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz"* hükmünün getirilmesinin arka planı olduğunu dile getirmiştir. Bunu da şu sözlerle ortaya koymuştur: *"Tarih okuyanlar ve yaşı müsait olanlar bilirler; Anayasaya; yani, 1961 Anayasasına bu hüküm konulmadan önce, Türkiye Büyük Millet Meclisinde, 1950–1960 dönemi arasında kurulan tahkikat komisyonları, mahkemelerin işleyişine tesir etmiş, kararlarını olumsuz yönde etkilemişlerdir. İşte, bizim endişemiz de, atılacak olan bu adımın, yanlış olarak alınacak olan bu kararın, ileride endişelere yol açması ve kötü emsal teşkil etmesi sebebiyledir; yoksa Allaha çok şükür, bizim Partimizin, hiçbir şeyden, araştırılacak hiçbir husustan endişesi yoktur."*

Milletvekillerinin göreve başlarken Anayasaya bağlılık yemini ettiğini ve 138. maddenin yanlış yorumunun mahkemeler üzerinde gölgeye yol açacağını söyleyen Şeref Malkoç, yanlışlığın Anayasa Mahkemesinden döneceğini ve Meclis soruşturmasının, Anayasanın 100. maddesinden kaynaklanmasına karşın, Meclis araştırmasının İçtüzük hükümlerine bağlı olduğunu öne sürmüştür. Bu arada Süleyman Mercümeç'le ilgili olarak, 19. Dönemde yapılan araştırmalarda, komisyonun raporunu verdiğini ve raporun 242–243. sayfalarında, Süleyman Mercümeç ile Refah Partisinin alakasının bulunmadığının ifade edildiğini de belirterek, Refah Partisi ile ilgili olarak bu konuda Anayasa Mahkemesinin inceleme yapabileceğini, bunun da hukukun siyasetin önüne geçmesi anlamı taşıdığını dile getirmiştir.

Şeref Malkoç, bu tür Meclis araştırmalarının, gelecekte de muhalefet partileri üzerinde baskı kurulmasına yol açacağını savunduğu konuşmasında, siyasetçilerin ve siyasal partilerin husumetin dışında tutulmasına çalışıldığını, bundan da vazgeçilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Malkoç, Refah Partisinin, malî yönden, Anayasaya veya Siyasî Partiler Kanununa aykırı eylemleri varsa, Anayasa Mahkemesinin yanı sıra, Cumhuriyet Başsavcılığı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının da araştırma yapabileceğini belirttikten sonra, mahkemelere intikal etmiş olan konuların, Mecliste araştırma konusu yapılamayacağı görüşünü tekrarlamıştır. Aksi durumda ise 1950 ile 1960 yılları arasındaki mahke-meler üzerinde belli ölçüde baskı kuran siyasî dönemin yeniden geleceğini iddia etmiş ve sözlerine son vermiştir.

Şeref Malkoç'un konuşmasını tamamlamasından sonra, Oturum Başkanı Yasin Hatiboğlu, Genel Kurulun, 7.5.1996 tarihli 48. Birleşimde, gündemin 46. sırasında yer alan (10/63) esas numaralı Meclis araştırmasının görüşülmesine dair karar verdiğini açıklamış ve bu kararın değiştirilmeyeceğini, görüşmelere geçileceğini açıklamıştır. DYP Tunceli Milletvekili Kamer Genç'in "Genel Kurulun karar verdiği bir konuda usul tartışması açılır mı?" şeklindeki sorusu üzerine başlayan tartışma uzun sürmemiştir.

Aydın Milletvekili Ali Rıza Gönül ve 49 arkadaşının, Refah Partisinin Süleyman Mercümele ile bağlantılarının ve maddî ilişkilerinin araştırılarak iddia edilen hukuk dışı malî kaynaklarının tespiti amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge üzerindeki müzakerelere ikinci oturumda başlanmıştır.

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Refah Partisinin, Süleyman Mercümele ile bağlantılarının ve maddî ilişkilerinin aydınlatılması, RP'nin malî kaynakları açısından ciddi kuşkular doğuran bu konunun açığa kavuşturulması için, ilişikte sunulan gerekçe çerçevesinde, Anayasamızın 98, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün 102 ve 103 üncü maddeleri gereğince bir Meclis araştırması açılmasını saygularımızla arz ve teklif ederiz.

Gerekçe:

Kamuoyuna "Süleyman Mercümele olayı" olarak yanrıyan hadisenin gerçek boyutlarının, uzantılarının ve doğuracağı muhtemel sonuclarının neler olduğunun Türkiye Büyük Millet Meclisince araştırma konusu kılınması hem siyasî hem de hukukî bir zarurettir. Elde mevcut belge ve delillere dayanan bilgiler, önemli sonuclar doğuracak niteliktedir. Bu itibarla, araştırma talebimize dercolunan hususların Yüce Parlamento aracılığı ile araştırılması, bir hukuk ve Anayasa görevinin icrası anlamına gelecektir. Bilgiler, Süleyman Mercümele -bazı Arap ülkeleri finansı- millî görüşe bağlı kuruluşlar ve şirketler, özellikle, Uluslararası İnsanî Yardım Teşkilatı (İHH)- Necmettin Erbakan-Refah Partisi unsurları arasındaki likit bir dolaşımın kesinlikle varlığı yönündedir. Her ne kadar olayın ortaya çıkmasından sonra Süleyman Mercümele'in RP veya Necmettin Erbakan'la irtibatının olmadığı Refah Partisi

yetkililerince açıklanmış ise de, olaylar yumağının izhar ettiği hakikat aksi doğrultudadır. Bilinmelidir ki, legal olmayan işlerde bağlantı, belgeyle sınırlı olmaksızın her türlü delil ve vasıtayla ispatı kabil hususlardandır. Araştırma talebimiz, yalnızca Süleyman Mercümeğin sanık olarak yargılandığı suçla bağlı fenomenleri değil, bunun dışındaki olaylar zincirini de içermektedir. Bulgu ve gelişmelere göre bu odaktaki ana olaylar ayrı ayrı araştırma talebine konu kılınabilecektir.

1. – 1945 Bandırma doğumlu olan Süleyman Mercümeğin, İlim Yayma Cemiyetinin 7.2.1982 tarihli kongresinde seçilen yönetim kurulu üyesidir. Millî Gazetenin basımını yapan Yeni Neşriyat A.Ş.'de de aynı görevde bulunmuştur. Avrupa Millî Görüş Teşkilatının (AMGT) kitap ihtiyacını karşılayan Dağıtım Pazarlama A.Ş'nin (YA-DA) ortağıdır. Süleyman Mercümeğin Refah Partisinin kuruluş çalışmalarında Necmettin Erbakan'ın yanında olduğu ve İstanbul'daki kuruluş çalışmasını Necmettin Erbakan adına üstlendiği bilinmektedir. Kuveyt'ten İstanbul'a gelen yabancı heyeti (23.6.1988) tarihinde Necmettin Erbakan'ın talimatıyla o karşılamıştır. Refah Partisine finansal destek sağlayan Suudi uyruklu Musli ve Yusuf'un havale ettiği paranın Faysal Finansın İstanbul Şubesine, bu zatın hesabı yoluyla intikal gördüğü duyumu alınmıştır. Aynı kişi, muhtelif banka ve şirketler yoluyla ve hatta, Necmettin Erbakan'ın doktor kardeşinin de isminin eklendiği bir halkayla, Refah Partisine aktarılan paranın ara havuzu olmuştur. Ateş çemberindeki Bosna-Hersek'e yardım gibi yüce bir amaç için milletimizden toplanan yüksek miktardaki paraların akıtıldığı yer de aynı havuzdur.

2- Sultanbeyli İlçesinin RP'li Belediye Başkanı, birtakım belediye arsalarını, Avrupa'daki millî görüşçü çevrelere pazarlamış, elde olunan 10000 000 DM'nin büyük bir kısmı, Süleyman Mercümeğin aracılığıyla, Refah Partisine intikal etmiştir. Aynı Belediye İslam üniversitesi kurulması amacıyla, ucuzca kamulaştırdığı büyük bir arsayı "Adil Düzen Mahallesi" adıyla, Köln'de pazarlamıştır. Bu bölgede, yukarıda adı geçen YA-DA'nın 121 dönümlük arsası vardır.

3- Süleyman Mercümeğin ve şirketler simgedir. Süleyman Mercümeğin, Refah Partisinin, insan suretinde tecessüm etmiş kasasıdır. Anayasa hükmü uyarınca, Refah Partisine, Hazinece yapılan 65 milyar Türk Lirası yardımın Süleyman Mercümeğin hesabına aktarılmasının başka bir şekilde izahı olamaz. Bu husus, ceza mahkemesi hükmünün gerekçesine vakta olarak dercolunmuştur.

Hükümdeki bu tespite ve Sayın Necmettin Erbakan'ın Süleyman Mercümeğin'le alakasını izhar eden ve basına da yansıyan ikrarlarına rağmen, olayların akabinde, ilişkinin inkâra gidilmesi düşündürücüdür. Araştırma önergemizde adları geçen ve tahkik ile öğrenilecek diğer şirketler, görünürde Ticaret Kanununa göre kurulmuş, Refah Partisine bağlı siyasî teşekküllerdir. Yukarıda maharet ve vasıfları belirtilen Süleyman Mercümeğin'ın 22.5.1994 tarihinde, Balıkesir İli, Edremit İlçesi, Altınoluk'ta kâin yazlık evde Necmettin

Erbakan'la, üçlü değil, ikili ve gizli görüşme yapması manidardır. İrtibatı olmayan kişinin Genel Başkanla musahabesi -bu sohbetin muhtevası bir yananereye oturtulabilir? Süleyman Mercümeğin olayının, Türk siyaset hukuku çerçevesinde enine boyuna incelenmesi, birçok sırları ve gerçekleri ortaya çıkaracaktır. Refah Partisinin hukuk dışı malî kaynakları ancak böyle ciddi bir araştırma ile vuzuha kavuşabilecektir. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Yüce Milletimiz, Refah Partisinin, Süleyman Mercümeğin perde alınarak yaptıklarını, perdenin arkasındakileri bilmek hakkını haizdir. Şeffaf demokraside, bu olayların Parlamento merceğinin altına yatırılması, Refah Partisinin, bu olaylar ve kökü dışarıda veya hukuk dışında olan finans yumağı içindeki yerinin bilgi ve illiyet bağlamında tespiti Yüce Meclisin anayasal bir görevidir.” şeklindeki önerenin okunmasının ardından, ilk sözü Demokratik Sol Parti Grubu adına, Tekirdağ Milletvekili Bayram Fırat Dayanıklı almıştır.

Demokratik Sol Partinin, ülke çıkarlarıyla ilgili her konuda, Meclis araştırması açılması amacıyla verilmiş önergeleri, hiçbir önyargı içinde olmadan desteklediğini belirterek konuşmasına başlayan Bayram Fırat Dayanıklı, demokrasi için en ciddi tehlikelerden birinin, seçilmişlerin, siyasî parti üyeleri ve ilişki içinde oldukları kişiler karşısında zan altında kalmaları olduğunu vurgulamış ve Mecliste, partilerarası uzlaşmanın öneminden bahsetmiştir. Kamuoyunda, "Mercümeğin olayı" diye bilinen olayın, Anayasanın 24. maddesiyle de ilgili olduğunu söyledikten sonra "*Kimse, siyasî ve kişisel çıkar sağlama amacıyla, her ne suretle olursa olsun, dinî veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez*" şeklindeki hükmü okumuş ve din sömürüsünün demokrasiye getireceği zarara değinmiş ardından, Bosna halkının, yıllarca insanlık dışı katliama maruz kaldığını, Türkiye'de ve yurtdışında yaşayan Türklerin, bu insanlara yardım elini uzatmak ihtiyacını duyduklarını dile getirmiştir.

Bosna ile ilgili olarak düzenlenen yardım kampanyalarından söz eden Bayram Fırat Dayanıklı, bu yardımların Süleyman Mercümeğin ile ilgili boyutu hakkında şu açıklamaları yapmıştır: "*Yürütülen kampanyalarla, binlerce insan, Bosnalılara iletilmek üzere bağışta bulunmuştu; ancak, anlaşıldı ki, bu paralar, bir partiye mensup bazı kişilerin elinde toplanıyor, sonra, Almanya'daki 'Uluslararası İnsanî Yardım Örgütü' isimli derneğe gönderiliyor ve oradan, bir bankanın Fatih şubesindeki, bugün tartıştığımız kişiye ait hesaba aktarılıyordu. Bu kişinin, Fatih 1 inci Asliye Ceza Mahkemesi tarafından suçlu bulunması, bu iyi niyetli yardımın amacına uygun kullanılmadığını göstermektedir. Fatih 1 inci Asliye Ceza Mahkemesi, 'Bosnaya Yardım' adı altında toplanan 115 trilyon 175 milyon lirayı, yardımseverleri hile ve desiseyle hataya düşürüp, onların zararına, yerine ulaştırmayarak haksız menfaat sağlamak suçundan, Süleyman Mercümeğin'i, 4 yıl hapis, 20 655 905 371 716 lira ağır para cezasına çarptırmıştır. Geçtiğimiz günlerde, Yargıtay, Süleyman Mercümeğin ile ilgili kararı oybirliğiyle bozmuş; bu kişinin, zimmetsiz suçlamasıyla ağır ceza mahkemesinde yargılanmasına karar vermiştir. Mercümeğin hakkındaki dosya incelendiğinde, Refah Partisinin, Mercümeğin ile ilişkisini kabul etmediği; ancak,*

söz konusu kişinin, daha önceki yıllarda Refah Partisine ait paraları değerlendirdiği ortaya çıkmaktadır. 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasasına göre suç sayılan bu işlemin, söz konusu araştırma önergesinde yer alması, kaçınılmazdır. Bu yasaya göre, siyasî partiler, paralarını -genel saymanları dahil olmak üzere- hiçbir kişiye ve kuruma borç veremez, emanet edemez ve şahıs hesabına aktaramaz, hatta dövize çeviremez; söz konusu eylemi gerçekleştirenler cezalandırılabilirdiği gibi, parasını başka kişi ve kurumlara veren siyasî partilere kapama cezası dahi verilebilir. Kısacası, Süleyman Mercümelek ile Refah Partisi arasındaki ilişkinin boyutlarının Bosna'ya gönderilen yardımlar konusunu aştığı, kuşku doğurmaktadır.”

RP'yi kastederek, Süleyman Mercümelek'in bir siyasal parti ve o siyasal partinin kontrolündeki uluslararası yardım teşkilatı arasında fikir ve eylem birliği içinde olduğu izleniminin kamuoyunda yaygın olduğunu iddia eden Bayram Fırat Dayanıklı, toplanan paraların, Mercümelek'in, Almanya'nın Düsseldorf kentindeki şahsî hesabına yatırıldığını ve sonra da bu paraların, bir bankanın Fatih şubesindeki döviz hesabına aktarıldığını öne sürmüştür. Mahkemenin tutanaklarından bilgi aktararak, tanık olarak dinlenen Uluslararası Yardım Teşkilatı Yönetim Kurulu Başkanı ve üyesi ile halen Avrupa İslam Birliği Genel Başkanı olan kişilerin, Süleyman Mercümelek ile tavsiye üzerine tanıştıklarını ve görüştüklerini söylediklerini de ileri süren Dayanıklı, oysa, mahkemenin, hesabın Almanya'da, görüşmelerden önce açılmış olmasına dayanarak, tarafların önceden tanışmış olduklarını, hatta fikir ve eylem birliği yaptıklarını da açıklamıştır.¹⁴

Bayram Fırat Dayanıklı, söz konusu gelişmelerin adil düzen anlayışı ile bağdaşmadığını, olayın aysbergin uç kısmındaki ayrıntıdan başka bir şey olmadığını ifade ettikten sonra, Ortadoğu kökenli sermayenin Türkiye'ye gelişi ve elde ettikleri ayrıcalıklarla ilgili de açıklamalarda bulunmuştur. Bütün bu gelişmelerin temiz toplum ve temiz siyaset anlayışına uygun olarak araştırılmasını da önererek, siyasetçilerin, aile bireylerinin veya yakınlarının devlet olanaklarından yararlandırma uygulamalarından vazgeçilmelerini istemiş ve Demokratik Sol Parti'nin "*inançlara saygılı laiklik*" ilkesini savunurken, demokrasinin ve laikliğin gereği olan her türlü özgürlüğün tanınmasının yanı sıra, laikliğin zedelenmesine ve bağnazlığa karşı gelen önlemlerin, demokrasi kuralları içerisinde alınmasından yana olduğunu bir kez daha vurgulamıştır.

---

¹⁴ Bayram Fırat Dayanıklı'nın yargılama süreci ile ilgili olarak Genel Kurula yaptığı diğer açıklamalar şu şekildedir: "*Konya Selçuk Belediyesinden, Bosna'ya yardım için, Uluslararası Yardım Teşkilatının hesabına gönderilen 1 milyon 731 bin markın, doğrudan Mercümelek'in hesabına yatırılması, yöneticilerin, izin almaksızın, bu paralarla 3 kamyon ve 1 TIR alması ve bunların teşkilatın bünyesinde bulunması. Mahkeme, Mercümelek'in hile ve desiseler kullanarak, Türkiye'de muhtelif banka hesaplarına yatırılan, Almanya'daki kuruluşlarca Fatih'teki bir bankanın döviz hesabına aktarılan paraları amacına uygun kullanmadığını belirtmiştir. Yine, mahkeme kararına göre, söz konusu kişi, hesabına, yurtdışındaki bazı vatandaşların paralarını değerlendirmek amacıyla yatırdığını savunmuşsa da, temin edilen banka dekontlarında, bu amaçla hesaba yatırılmış para kaydına ve kişi adına rastlanmamıştır.*"

DSP adına yapılan konuşmadan hemen sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, Erzincan Milletvekili Mustafa Kul söz almıştır. Konuşmasının hemen başında Refah Partisi hakkındaki iddiaların, gerek ülke adına gerekse rejim adına ciddî tehlikeler doğurabilecek en kapsamlı yolsuzluklar dizisi olduğunu söyleyen Mustafa Kul'a RP sıralarından tepki gelmiş ve neredeyse konuşmasının tümü karşılıklı atışma içerisinde geçmiştir.

Refah Partili milletvekillerinin İSKİ hatırlatmalarını yaptığı konuşma sırasında Mustafa Kul, RP yöneticilerini yolsuzluklara dâhil olmakla suçlamış ve Meclis araştırması önergesinin kabul edilmesi durumunda, Refah Partisinden hangi yolsuzlukların hesabının sorulacağını merak ettiğini açıklamıştır. İddia ettiği söz konusu yolsuzlukları da şu şekilde dile getirmiştir: *"Merkezi Libya'da bulunan Uluslararası İslama Çağrı Cemiyetinden alınan 500 bin dolarlık çekin hesabını mı soracağız?... Suudî Arabistan ve Millî Görüş Teşkilatının organizasyonu, yurtdışındaki hacılardan haraç alınır gibi havadan alınan 3,5 trilyon liranın hesabını mı soracağız?.. "Bosna'ya Yardım" adı altında iyi niyetli insanların verdiği paraların nasıl iç edildiğinin, nasıl kasalara indirildiğinin hesabını mı soracağız?.. Parti paralarının, yasalara aykırı olmasına rağmen, bir üyenin hesabına aktarılıp dövize çevrilmesinin hesabını mı soracağız?.. Erbakan ve Erbakan'ın kardeşlerinin mal varlığının hesabını mı soracağız?.. Refah Partisi Genel Merkez Binasının nasıl yapıldığının, kimden alındığının veya Refah Partisi yöneticilerinin her fırsatta yalan söyleyerek kamuoyunu ve adaleti yanıltmalarının hesabını mı soracağız?"*

RP sıralarından gelen itirazlar arasında konuşmasına devam eden Kul, Libya'da şeriat ihraç eden kuruluşlardan alındığı söylenen paralarla ilgili açıklamalar yapmak istemiş ve konunun, öncelikle Milliyet gazetesinde bir yazar tarafından ortaya atıldığını, Libya tarafından kurulan ve Türkiye dahil birçok ülkede şubeleri bulunan Uluslararası İslam'a Çağrı Cemiyetinden "Refah Partisine Yardım" adı altında, Necmettin Erbakan'ın Güvenlik Caddesi 28 numaradaki evinin adresine 500 bin dolarlık bir çek gönderildiğini iddia etmiştir. Konunun mahkemeye intikal etmesinden dolayı da daha fazla açıklama yapmak istemediğini belirtmiş ve Erbakan ve Refah Partili diğer yöneticilerin, bu parayı tahsil eden, Beşir Darçın'ı tanımadıkları şeklindeki ifadelerinin de doğru olmadığını öne sürmüştür. Daha sonra da Beşir Darçın ile ilgili olarak şu iddialarda bulunmuştur: *"1992 yılında Aktüel Dergisiyle yapılan bir söyleşisinde, Refah Partisinde il yöneticiliği yaptığını; Erbakan'a yakın birisi olduğunu; 1980 öncesinde Millî Selamet Partisinde görev almış olduğunu; Refah Partisi Ankara İl Yönetiminde bulunmuş olduğunu; ilçe yöneticiliği yaptığını; hatta Refah Partisi Genel Merkez Binasını Sayın Erbakan'a hatır için 50 milyon liraya kiraya verdiğini ve bunun karşılığında da, her ne hikmetse, zor durumda kaldığı zaman Refah Partili yöneticilerin kendisini tanımadığını söyleyerek, Refah Partililere de sitem etmiştir."*

Mustafa Kul'un Genel Kurulu gerginleştiren konuşması, bundan sonra da aynı üslupta devam etmiştir. Bu arada, Necmettin Erbakan'ın, Avusturya'da düzenlenen Avrupa Müslümanları Meseleleri Konferansına Osman Yumakoğulları ile birlikte katıldığını ve Otel Intercontinental'in faturaları ve uçak biletlerinin de sözü edilen cemiyet tarafından karşılandığını ileri sürmüş ve diğer yandan hac organizasyonu ve hacılardan, RP'nin kasasına 3,5 trilyon lira girdiğini de bir iddia olarak ortaya atmıştır. Suudi Arabistan'ın verdiği 5 bin kişilik kontenjani kullanan şirketlerin, gönderdikleri her hacı adayından 200 dolar Refah Partisine yardım olarak kesildiğini öne sürmüştür.

Doğrudan doğruya Refah Partisini hedef alan bir konuşma yapan CHP Erzincan Milletvekili Mustafa Kul, 22 Şubat 1994 tarihinde, dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in, Partisinin grup toplantısında, Refah Partisinin Bosna'ya yardım için topladığı paraların yarısını yerine ulaştırmadığını ve ayrıntılı bilginin daha sonra verileceğini söylediğini ifade etmiş ve bu suçlamaya ilk yanıtın, Şevket Kazan'dan geldiğini ve "*Çiller, Refah Partisi yardımlarının yerine ulaşıp ulaşmadığını, Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı Alia İzzetbegoviç'e sorsun*" şeklinde bir açıklama yapıldığını söylemiştir. Ayrıca aynı gün, Bosna-Hersek Ankara Büyükelçisi Hayrettin Somun'un, Refah Partisi'nden kendilerine hiçbir yardım iletilmediğini açıkladığını iddia etmiştir. Şevket Kazan'ın, toplanan paraların 2 milyar lirasının elden Bosna'ya ulaştırıldığını, 27 milyar lirasının ise Almanya'daki İnsanî Yardım Teşkilatının (IHH) hesabına aktarıldığını açıkladığını da hatırlatan Mustafa Kul, daha sonra Erbakan'ın yardımı partinin değil, partililerin topladığını söylediğini ileri sürmüştür.

Yardım alınan kişilere makbuz verilmediğini ve İçişleri Bakanlığı'ndan izin alınmadığını öne süren ve Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı Alia İzzetbegoviç'in, Refah Partisine, yardımlarından dolayı göndermiş olduğu teşekkür mektubunun da sahte olduğunu savunan Mustafa Kul, Bosna-Hersek'teki bütün yetkililerin, Cumhurbaşkanı'nın, Başbakanın, Saraybosna Belediye Başkanının ve Türkiye Büyükelçisinin, Refah Partisinden kesinlikle yardım almadıklarını ifade etmelerine rağmen, Refah Partili yöneticilerin yardım ettiklerini savunmalarının anlamsız olduğunu açıklamıştır.

Mustafa Kul'un sert ve suçlayıcı üslubunun getirdiği gergin ortamda, Oturum Başkanı Yasin Hatiboğlu ve bazı RP'li milletvekillerinin müdahaleleriyle Genel Kurul daha da gerilmiştir. Kul son olarak; "*Değerli arkadaşlarım, bu konuyla ilgili Meclis araştırması açılmasının yararlı olduğuna inanıyorum. Aslında, söyleyeceğim daha çok şey vardı... Umuyorum ki, bu konuyla ilgili Meclis araştırma komisyonu kurulur; bildiklerimizi, duyduklarımızı, elimizdeki belge ve bilgileri o komisyonda değerlendiririz; Türkiye'nin en büyük faizcilerinin kim olduğunun, o faizlerde batırılan paraların, insanların iyi niyetini sömürerek topladıkları paraları parti için kullananların, uçakların, helikopterlerin, güllerin, altınların ve hediye sepetlerinin hesabını sormuş oluruz*" şeklindeki sözlerle konuşmasını tamamlamıştır.

Mustafa Kul'un tartışmalar ve müdahaleler içinde geçen konuşmasından sonra, RP Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan, Erzincan Milletvekili Mustafa Kul'un şahsına ve partisine sataşması nedeniyle söz istemiş ve bir takım açıklamalarda bulunmuştur. Mustafa Kul'u, bütün Türkiye'nin, televizyon programlarındaki perişan haliyle tanıdığını ifade ederek söze başlayan Şevket Kazan, kendisinin bir basın toplantısında, 27 milyar liralık bir yardımın Almanya'dan geldiği şeklinde konuşmadığını dile getirmiş ve açıklamalarını şu şekilde sürdürmüştür: *"Sayın Necmettin Cevheri'nin, Bosna paralarıyla ilgili olarak, Refah Partisi aleyhine yaptığı konuşmaya cevaben -iki gün sonra yaptığım konuşmada, sadece Refah Partililerin değil, Refah Partililerle beraber birçok partilere mensup arkadaşların, Bosna-Hersek'e yardım konusunda faaliyet gösterdiklerini, bütün partilerin, liderlerinin, tamamen özel çalışmalar neticesinde yapılan bu yardım çalışmalarına destek verdiklerini, hatta Anavatan Partisi Genel Başkanının ve diğer parti yetkililerinin bu yardımlara destek verdiklerini ifade ettim; bu hususta, bizim camiamız içinde bazı kişilerin toplamış oldukları yardımların makbuzlarını, kişileri adına yatırdıkları yardımların makbuzlarını teşkilattan getirdiğimizi ve bunların da toplamının, Sayın Cevheri'nin ifade ettiği rakam kadar olduğunu beyan ettim; yurtiçinde sadece. Şimdi, o nedenle, bu sözü çarpıttı; bu bir."*

Beşir Darçın konusuna da değinen Şevket Kazan, Mustafa Kul'un bu konudaki ifadelerinin de doğruyu yansıtmadığını ifade etmiş ve Beşir Darçın'ın basında çıkan bu yazılar üzerine, ifade vermek üzere savcıya gittiğini, burada gösterilen belgelerdeki imzaların kendisine ait olmadığını açıkladığını belirtmiştir. Bu arada "İslama Çağrı Cemiyeti" adlı cemiyete yazı yazdıklarını belirtmiş ve gelen şu cevabı okumuştur: *"18 Aralık 1994 günlü mesajınıza cevap. Bu mesajınızda, bazı çevrelerin -bu cevap 20 Aralık 1994'te yazılıyor-geçmiş günlerde, Cemiyetimizin Refah Partisine maddî yardımlarda bulunduğunu iddia etmesine değinmekteyiz. Burada belirtmek isteriz ki, Uluslararası İslama Çağrı Cemiyeti, hükümete bağımlı olmayan, özel nitelikli bir kuruluş olup, Birleşmiş Milletler Teşkilatı, UNESCO ve İslam Konferansı Teşkilâtında gözlemci üye olarak temsil edilir. Amaçları: Kuruluş sözleşmesinde yazıldığı gibi, bütün dünyada insanî ve sosyal yardımlar vermekle birlikte, Müslüman olan veya olmayanların kültürel faaliyetlerini destekler ve herhangi bir siyasi ilişkisi bulunmamaktadır; ne Refah Partisi ne de Türkiye'deki hiçbir siyasi kuruluşa, şu ana kadar, hiçbir maddî yardımda bulunmamıştır."*

Şevket Kazan'ın sataşma nedeniyle yapmış olduğu açıklamaların ardından Meclis araştırması önergesiyle ilgili görüşmelere devam edilmiştir. Bu arada Mustafa Kul da sataşma nedeniyle söz almak istemişse de, bu kabul edilmemiştir. Diğer yandan RP Kayseri Milletvekili Abdullah Gül ve RP İstanbul Milletvekili Osman Yumakoğulları da, Mustafa Kul'un, konuşması sırasında kendilerinden bahsedilğini öne sürerek, söz istemişlerdir. Osman Yumak-oğulları'na söz verilmiş ve o da konuşmasında, on yılı aşkın bir zaman,

Avrupa Millî Görüş Teşkilatlarının Genel Başkanlığını yapan bir insan olarak, söz konusu konferansları Türk Milletine yardımcı olmak için, oradaki insanlara şahsiyet kazandırmak için düzenlediklerini açıklamıştır.

Bu konuşmalardan sonra, Anavatan Partisi Grubu adına, Manisa Milletvekili Abdullah Akarsu söz almıştır. Anavatan Partisi Grubunun bu noktadaki görüşlerinin çok açık ve net olduğunu söyleyerek konuşmasına başlayan Abdullah Akarsu, hatta Hükümet Protokolünün 4. maddesinde de mevcut olan; şeffaflığı ve Koalisyon Hükümetinin, her türlü yolsuzluk olaylarının üzerine gitmesini maddeye bağlamış bir siyasî partinin mensubu olduğunu açıklamıştır. Temiz toplum, temiz siyaset şaibesiz bir siyasal yaşamın öneminden bahsederek konuşmasını devam ettiren Akarsu, 23 Haziran 1983 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan 2860 sayılı Yardım Toplama Yasası, yardım toplamaya yetkili kişi ve kuruluşların, hangi amaçla yardım toplayabileceğine, yardımın toplanılmasına, kullanılmasına ve denetlenmesine ilişkin esasların düzenlediğinin, buna göre yardım toplayacak kuruluşlar arasında siyasî partilerin yer almadığını ortaya koymuştur. Yardım toplarken makbuz vermenin şart olduğunu ve önceden izin almak gerektiğini de sözlerine eklemiştir.

2860 sayılı Yardım Toplama Yasasının 14. maddesine göre; "*yardım toplama faaliyetine girişenler, toplanan para ve eşyanın korunmasından ve amaca uygun şekilde kullanılmasından sorumludur*" diyen ve çok açık bir şekilde siyasî partilerin ne şartlarla yardım alacağını belirttiğini açıklayan Abdullah Akarsu, parti olarak şeffaflıktan yana olduğunu ifade etmiştir. Abdullah Akarsu, Anavatan Partisi'nin en ilkeli siyasal parti olduğunu da dile getirdiği konuşmasında, toplumda kuşkuları giderici davranmanın ve şeffaf politikalar üretmenin Türkiye Büyük Millet Meclisinin ve bütün parlamenterlerin görevi olduğuna vurgu yaparak, sık sık temiz politikaya değindiği konuşmasını tamamlamıştır.

Bu arada Abdullah Akarsu'nun, RP'lilere yönelik olarak, "*Lütfü Esengün, niçin Mal Varlığı Araştırma Komisyonunun kabul edilmeyen görüşüne imza atmadı-nız? Onun cevabını burada veriniz; ondan sonra komisyonda oturalım, beraber konuşalım*" şeklindeki sözleri Genel Kurulda yeni bir tartışmaya yol açmıştır.

Daha sonra, Doğru Yol Partisi Grubu adına, Denizli Milletvekili Mustafa Kemal Aykurt konuşma yapmıştır. TEDAŞ ve TOFAŞ gibi, her türlü hukukî mesnetten yoksun bir dosyayla Genel Kurulun huzuruna gelmediğini vurgulayarak konuşmasına başlayan Mustafa Kemal Aykurt, mahkûmiyetle sonuçlanmış bir dosya ile ilgili söz aldığını ve bu dosyanın RP'nin gizli kasası Süleyman Mercümeç ile ilgili olduğunu açıklamıştır. Süleyman Mercümeç'in kimlik bilgileri hakkında kısa bir açıklama yaptıktan sonra,¹⁵ İstanbul Sultanbeyli ilçesinin Refah Partili Belediye Başkanı Ali Nabi Koçak'ın, İslam

---

¹⁵ Buna göre Süleyman Mercümeç; Ali oğlu, 1945 Bandırma doğumlu, 1966 yılında bir tekstil firmasında veznedar olan ve günlük kazancıyla karnını doyuran bir insandır. Sayın Şevket Kazan'ın muhtelif gazetelerdeki beyanına göre ise Süleyman Mercümeç, 1985 yılında, Refah Partisinin Fatih İlçe Örgütünde kayıtlı üyesidir.

Üniversitesi kurulmak üzere, Sultanbeyli'de kamulaştırılarak düşük ücretle satın alınan arsayı parsellediğini ve "Adil Düzen Mahallesi" adı altında pazarladığını, bu amaçla da, 1-18 Ekim 1993 tarihleri arasında Köln'de yapılan Avrupa Millî Gençlik Teşkilatının 5 inci Kitap Fuarına giderek pazarlama gayretlerini sürdürdüğünü iddia etmiştir. Aykurt, Sultanbeyli'deki 121 dönümlük tapulu arsanın, Süleyman Mercümeğin ortak olduğu Yayın ve Dağıtım, Sanayi ve Ticaret A.Ş. adına kayıtlı olarak gözüktüğünü ve arsanın pazarlama işlemlerinin "Kırmastı Mahallesi, Nalbant Demir Sokak, Doğu İşhanı, No 7, Fatih-İstanbul" adresinde faaliyet gösteren Doğu Malî Müşavirlik Bürosu sahibi Süleyman Mercümeğin tarafından yürütülmekte olduğunu öne sürmüştür.

Mustafa Kemal Aykurt bu konudaki görüşlerine şu sözlerle biraz daha açıklık getirmeye çalışmıştır: *"Süleyman Mercümeğin -buraya dikkat ediniz- 250 metrekarelik bir parsel için, 13 500 mark talep etmektedir. Değerli milletvekilleri, 121 bin metrekare arsayı parsellediğiniz zaman elde edilecek rant, 326 milyar 700 milyon liradır. Rantçılar kim, görüyor musunuz; görüyor musunuz rantyeciler kim?!"*

RP'lilerin iddiasının aksine, Süleyman Mercümeğin Refah Partisi'nin üyesi olduğuna da işaret eden Mustafa Kemal Aykurt, Erbakan ile Mercümeğin arasında, 22 Mayıs 1994 tarihinde, ikili ve gizli görüşme yapıldığını da ileri sürmüş ve yine Avrupa Millî Görüş Teşkilatının kitap ihtiyacını karşılamak üzere kurulan, Yayın ve Dağıtım, Pazarlama, Sanayi ve Ticaret AŞ'nin ortağının ve yönetim kurulu üyesinin de Süleyman Mercümeğin olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda, Refah Partisinin, gerek Avrupa Millî Gençlik Teşkilatı gerekse Arap ülkeleriyle finansal ilişkilerinde de Süleyman Mercümeğin rolünün bulunduğunu bir kez daha dile getirmiş ve şu iddiaları da Meclis gündemine taşımıştır: *"Keza, Süleyman Mercümeğin, 23 Haziran 1988 tarihinde, Kuveyt'ten İstanbul'a gelecek olan şahısları karşılaması ve her konuda onlara yardımcı olması için Necmettin Erbakan'dan talimat aldığı; 22 Şubat 1989 tarihinde, Necmettin Erbakan'ın, Avrupa Millî Gençlik Teşkilatı Başkanı -yine ismi geçecek- Osman Yumakoğulları'na, yardımı, 23 Şubat 1989'da, bir bankanın Bayrampaşa Şubesine Süleyman Mercümeğin hesabına göndermesi talimatını verdiği; Refah Partisine finansal destek sağladıkları bilinen, Suudi Arabistan uyruklu, Musli Meşru ve Yusuf adındaki şahısların Nisan 1990 tarihinde Refah Partisine gönderdikleri paranın, Faisal Finans İstanbul Şubesine Süleyman Mercümeğin adına yatırıldığı; 28 Aralık 1992 tarihinde, Necmettin Erbakan'ın, Kuveyt'li Mustafa Taham ile görüşmesinde Gulfbank kanalıyla gönderilecek 250 birim paranın, Garanti Bankası Hasırcılar Şubesindeki Süleyman Mercümeğin hesabına yatırılmasının, yatırıldı dekontunun ise Necmettin Erbakan'ın kardeşi Doktor Kemalettin Erbakan'ın 5216889 no'lu telefonuna fakslanmasının istendiği; 14 Nisan 1992'de, Necmettin Erbakan ile kardeşi Kemalettin Erbakan'ın görüşmesi, Riyadbanktan Süleyman Mercümeğin adına çıkacak paranın Yapı Kredi Bankası Fatih Şubesine çıkarılmasından*

bahsedildiği hususları, bu konuda kesin bilgilerdir. Değerli milletvekilleri, yukarıdan beri arz edilen operasyonel bilgiler göstermektedir ki, Süleyman Mercümeğin, Refah Partisinin şirketleşme, finans ve illegal temaslarında bizzat Necmettin Erbakan'ın bilgisi ve emri dahilinde faaliyet gösteren bir şahıs olduğu, Refah Partisinin gizli kasası fonksiyonunu üstlendiği açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu arada, Refah Partisiyle bağlantısı bilinen Beşir Darçın ve Ahmet Ertok'un isimlerinin de, para havale edenlerin arasında yer aldığı anlaşılmaktadır."

Süleyman Mercümeğin, yargılandığı Fatih Birinci Asliye Ceza Mahkemesinde yapmış olduğu; *"Sempatizanı olduğum Refah Partisinin mali işler sorumlusu, beni arayarak, Hazine tarafından partiye yapılan 65 milyar lira yardım parasını değerlendirmek maksadıyla, 14 Ocak 1994 tarihinde, benim Yapı Kredi Bankası Fatih Şubesindeki hesabıma aktarmak istediklerini bildirmesi üzerine, talebi kabul ettim. Gelen parayı -65 milyar lira- Refah Partisinin parasını, 8 791 640 no'lu hesaba yatırdım. Bu parayı dövize çevirdim"* şeklindeki açıklamalara da değinen Aykurt, Anayasanın 69. maddesine ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununa göre, söz konusu fiilin müeyyidesinin, partinin, kapatılması için, Anayasa Mahkemesine gönderilmek olduğunu da vurgulamıştır.

Mustafa Kemal Aykurt, kirli olarak nitelendirdiği, Refah Partisi'nin kasasının açılmasının zorunlu olduğunu savunduğu konuşmasında, Fransa'da yakalanan Halit Kahraman'ın eroinle ilgili olan dosyanın Meclis'e geleceğini açıklayınca, özellikle Şevket Kazan'ın sert tepkisiyle karşılaşmış ve Genel Kurul bir kez daha gerilmiştir. RP Şanlıurfa Milletvekili Abdulkadir Öncel'in de karıştığı tartışma, Mustafa Kemal Aykurt'un kürsüden inmesinden sonra da devam etmiştir.

Bu gergin ortamda, Refah Partisi Grubu adına, Erzurum Milletvekili Lütfü Esengün konuşmasına başlamıştır. Bir araştırma önergesinin müzakeresinin yapılmasına karşın, pervasızca Anayasa ihlalleri yapıldığını belirterek konuya giren Lütfü Esengün, Anayasanın 138. maddesine göre yargılanmakta olan bir kişi hakkında ileri geri konuşulamayacağını ifade etmiş ve Mustafa Kul'a cevap vermeye değmeyeceğini, Kul'un daha önce gazetelere RP ile ilgili gerçek dışı beyanlarda bulunduğunu açıklamıştır. Ayrıca bu konuda Yargıtay Başsavcısı, Meclis Mal Varlığı Araştırma Komisyonuna şu yazıyı yazdığını belirtmiştir: *"Haberde konu edilen Refah Partisinin, yabancı devletler, milletlerarası kuruluşlar ve yabancı gerçek ve tüzelkişiler ile yabancı ülkelerdeki dernek, grup ve kurumlardan, herhangi bir suretle, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yardım kabul ettiğini gösteren tüm kanıtların birer örneğinin, ilgili Meclis Araştırma Komisyonundan temin edilerek, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası açısından değerlendirilmek üzere, Cumhuriyet Başsavcılığımıza gönderilmesi rica olunur."*

Lütfü Esengün, Komisyon Başkanının ise şöyle bir cevap yazdığını da sözlerine eklemiştir: *"Komisyonumuz, bu konuda yurtiçinde ve yurtdışında araştırmalarını sürdürmekte olup, bu aşamada, Komisyonumuzda, Savcılığınıza verilecek nitelikte hukukî delil teşkil edebilecek bir belge bulunmamaktadır. İstenilen nitelikte bir belge elde edildiği takdirde Savcılığınıza gönderilecektir."*

Bu bilgilerden hareketle, DYP sözcüsü Mustafa Kemal Aykurt'un, Mal Varlığı Komisyonunun 5 DYP'li sayın üyesi tarafından tanzim edilen raporu hiç okumadığını ya da okuyup anlamadığını iddia etmiş ve Komisyon raporunun bir bölümünde; *"Bununla beraber, Refah Partisinin, kendi tüzelkişiliği adına, yurtiçinde ve yurtdışında, Bosna'ya gönderilmek amacıyla yardım topladığı ve bu yardımların, Refah Partisiyle organik ilişkisi olduğu iddia edilen Süleyman Mercümelek vasıtasıyla, Refah Partisi adına kullanıldığına dair geçerli ve kesin bir belge elde edilememiştir"* denildiğini de belirtmiştir.

Lütfü Esengün, mahkeme kararı ile ilgili soru sorulması üzerine, mahkeme kararının Yargıtay tarafından bozulduğunu belirttikten sonra, İstanbul Valiliğinin, Sultanbeyli Belediye Başkanına; *"İl Makamına; YA-DA Yayın Dağıtım ve Pazarlama Anonim Şirketinin, Sultanbeyli İlçe Belediye hudutları içerisinde kişilerden tapulu arsa aldığı ve bu arsaları, belediyeye başvurmak suretiyle, tevhit ve ifraz işlemi bulduğu; bu işlemlerin usulüne uygun şekilde yürütüldüğü; ayrıca, iddiaların, Ali Nabi Koçak ile -bu şahıs belediye başkanıdır- bağlantılı olduğuna dair somut delil elde edilemediğinden, hakkında soruşturma açılmasına gerek olmadığı bildirilmektedir. Uygun görüldüğü takdirde, konuyla ilgili dosyanın hıfza alınması hususunu müsaadelerinize arz ederim"* şeklinde bir yazı yazdığını ifade etmiştir.

Söz konusu yazının sahibi olan valinin, DYP İstanbul Milletvekili Hayri Kozakçıoğlu olduğunu da söyleyen Esengün, haksız ithamları cevaplandırmak için, 20 dakikalık sürenin yetmeyeceğini, saatlerce sürenin gerekli olduğunu ifade etmiştir. Esengün, 65 milyar liralık dava ile ilgili olarak takipsizlik kararının verildiğini, DYP'lilerin asıl amacının Tansu Çiller hakkındaki soruşturma önermelerini sulandırmak olduğunu iddia etmiştir. Refah Partisi'nin kapatılmasına gerekçe olabilecek bir ihlalinin olmadığını da belirterek, partisinin kirli ya da kapalı kapılar ardından kazanılmış parasının bulunmadığını tekrarlamıştır. Beş DYP'linin raporunda CHP'li, ANAP'lı ve RP'li üyelerin imzalarının olmadığını da öne süren Lütfü Esengün, DYP'li milletvekillerinin Meclis Başkanlığına sundukları bu önergede iki konunun ön plana çıktığını söylemiş ve bunları şu şekilde ortaya koymuştur:

"1- Süleyman Mercümelek isimli bir vatandaşımız hakkında birtakım iddialar ileri sürülmekte, bu iddiaların varit olup olmadığının araştırılması istenilmektedir.

2- Refah Partisinin bu şahısla herhangi bir malî ilişkisinin bulunup bulunmadığının araştırılması talep edilmektedir."

Meclis'in, denetleme görevini, Anayasanın ilgili maddelerinde belirtil-diği gibi, Başbakan, bakanlar ve kamu faaliyetleriyle ilgili olarak yapabileceğini ifade eden Esengün, hem herhangi bir vatandaşın faaliyetlerinin hem de bir partinin herhangi bir konuyla malî ilişkisinin bulunup bulunmadığının denetlenmesi yetkisinin Meclis'e verilmediğini açıklamış ve yetkinin münhasıran Anayasa Mahkemesine tevdi edildiğini de sözlerine eklemiştir. Lütfü Esengün, siyasal partilerin Meclis araştırması yoluyla denetlenmesinin Anayasaya aykırı olduğunu ısrarla vurguladığı konuşmasındaki; *"Bu konuda, öncelikle şu hususları belirtmek mecburiyetindeyim: Türkiye bir hukuk devletidir. Anayasa-nın 7, 8 ve 9 uncu maddeleri açıktır; bu maddelere göre, devlet ve hukuk düzeni-mizde -malum olduğu üzere- kuvvetler ayrımı prensibi vardır. Yasama, yürütme ve yargı erklerinin birbirlerine müdahale etme hakları yoktur; ne yargı yasama görevini yapabilir ne de yasama organı yargı görevini yapabilir. Hukuk devleti olmanın doğal sonucu olarak diğer bir temel prensip de, Anayasanın bağlayıcılığıdır. Anayasanın 11 inci maddesinde yerini bulan bu kurala göre, Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk prensipleridir. Bu açık hüküm karşısında, Yüce Parliamentonun da Anayasaya bağlı olduğu açık bir gerçektir. Üzerinde ittifak olunan bu hukukî duruma göre, herkes Anayasaya uygun hareket etmek zorundadır; yani, filî durumla hukukî durum, tam bir uyum arz etmelidir. Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar; işte, bu temel Anayasal ve hukukî esaslara göre, Anayasanın 138 inci ve 69 uncu maddeleri gereğince, Yüce Mecliste bu araştırma önergesinin görüşülmesi mümkün değildir; önümüzde, Anayasal bir engel vardır. Çünkü, Anayasanın 138 inci maddesinin ikinci fıkrası "Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz" demektedir. Üçüncü fıkrasında ise 'Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz' hükmü mevcuttur"* şeklindeki açıklamalarla, bu görüşüne dayanak sağlamaya çalışmıştır.

Lütfü Esengün, konuşmasının bundan sonraki bölümünde, yargıya intikal eden bir konuda da, Meclis araştırması yapılamayacağını iddia ederek, İSKİ ve Metin Göktepe olaylarıyla ilgili olarak Meclis araştırmasına gidilmesini ise şu şekilde açıklamıştır: *İSKİ ve Metin Göktepe olayı Mecliste ele alınıp araştırma konusu edildiğinde, henüz, Anayasanın bahsettiği şekilde dava*

açılmamış idi ve benim şahsı kanaatime ve Grubumun düşüncesine göre, yargıya intikal eden -dava açılan değil, yargıya intikal eden- hakkında hazırlık tahkikatı yapılan tüm olaylarda, medyada ve Mecliste, hiçbir şekilde, açıklama, inceleme, müzakere, araştırma yapılmamalıdır.” Danıştay Gününde, Danıştay Başkanı Firüzan İkinçioğulları'nın açıklamalarını olumlu bulan RP sözcüsü Lütfü Esengün, Anayasanın 138. maddesinin, titizlikle uygulanmasının gereğine işaret etmiş ve Metin Göktepe cinayetinin araştırılmasıyla ilgili kurulan komisyonun, olay yargıya intikal ettiği için, Mecliste araştırma, soruşturma, inceleme yapılamayacağı gerekçesiyle görevine son verdiğini hatırlatmış ve bu kararın bundan sonraki uygulamalar için güzel bir örnek olabileceğini savunmuştur.

Lütfü Esengün, konuşmasının sonlarında, partisinin herhangi bir yasa dışı uygulaması olmadığını ve asıl amacın, Tansu Çiller ile ilgili soruşturmanın amacından saptırılmak istendiğini iddia etmiş ve 1994 yılındaki bir karar ile ilgili olarak şunları söylemiştir: *“Nitekim, aynı durum 1994 senesinde de yaşanmış; Sayın Çiller'in malvarlığının araştırılması istenildiğinde, 1983'ten sonra kurulan tüm parti, liderleri ve yakınları araştırma kapsamına alınmak suretiyle, araştırma içinden çıkılmaz bir hale getirilmiştir. Şimdi aynı taktikle, soruşturmaların engellenmesi için alelacele Anayasa ve bütün hukuk düzeni bir tarafa itilerek, böyle bir önerge Meclis huzuruna getirilmiştir.”*

Sık sık partisinin sorumluluğunun bulunmadığını, Meclis araştırması açılmasının Anayasaya aykırı olduğunu vurgulayan Esengün, Meclisin, Anayasa ve temel hukuk kurallarına uygun olarak çalışması gereğini dile getirerek konuşmasını tamamlamıştır.

Parti grupları adına yapılan konuşmaların sona ermesinin ardından, birinci imza sahibi sıfatıyla, önerge sahibi olarak, DYP Aydın Milletvekili Ali Rıza Gönül söz almıştır. Lütfü Esengün'ün oturumun başında salonda bulunmadığını düşünerek, Anayasanın ihlal edildiği iddialarına bir kez daha cevap vereceğini açıklayan Ali Rıza Gönül, Anayasa Mahkemesi kararının bir örneğini, oturum sonrasında kendisine göndereceğini ifade etmiştir. Vermiş oldukları önerge ile bir dönem ülke siyaset gündemini dolduran ve aylarca tartışılan Süleyman Mercüme ve bağlantılarının ne olduğunun araştırılmasını istediklerini de belirten Gönül, olayın tümüyle ele alındığında, iddiaların, gizli işlerdeki bağlantının, her türlü delil ve vasıtayla ispatının mümkün olacağını sözlerine eklemiştir.

Süleyman Mercümelek ile ilgili bilgi aktaran ve bir takım açıklamalarda bulunan Ali Rıza Gönül,¹⁶ Süleyman Mercümelek'in, bazı Arap ülkeleri, millî görüşe bağlı kuruluş ve şirketler, Uluslararası İnsanî Yardım Teşkilatı ile Refah Partisi arasındaki dolaşımın mahiyetinin ne olduğunu da bir soru olarak yöneltmiş ve bunu Türk halkının öğrenmeye hakkının olduğunu açıklamıştır.

Ali Rıza Gönül, kendi ellerinde de bir belgenin bulunduğunu ve bunun, bazı çeklerin Refah Partisine yardım amacıyla verildiğini merkezine rapor eden kişinin belgesi olduğunu öne sürmüştür. Gönül konuşmasında, Esengün'ün "Refah Partisini kapatmaya kimsenin gücü yetmez" derken, Anayasayı da hiçe saydığını iddia etmiştir. Eğer Anayasaya aykırı davranılmışsa, Siyasî Partiler Yasası ihlal edilmişse, yasaların uygulanacağını da sözlerine eklemiştir. Daha sonra Süleyman Mercümelek ile ilgili olarak şu rakamları Genel Kurulun bilgisine aktarmıştır: *"Bir holdingin sahibidir, değildir bilmiyorum ama, bir malî müşavirin hesabı vardır bankada; ama, rakamları ve tarihleri okuduğum zaman, sanki devlet kasası, sanki bir holdingin hesap cüzdanı; Kuveyt-Türk Evkafından, Faisal Finans Kurumundan, Albaraka Özel Türk Finanstan birçok para hesabına girmiş. Şimdi, hesap numaralarını da saymıyorum. 17.3.1993 tarihinde 1 753 691 Amerikan Doları hesaba giriyor, aynı gün tamamı çekiliyor. 15.2.1993 tarihinde 1,5 milyon dolar hesaba giriyor, 15.2.1993'te 250 bin dolar giriyor, yine, 15.2.1993 tarihinde 1 milyon 750 bin dolar hesaba giriyor ve neticede, 30.4.1993'te hepsi çekiliyor."*

Ali Rıza Gönül, konuşmasının sonlarında, Necmettin Erbakan'ın mal varlığı konusuna da değinmiş ve hiç kimseye önyargılı olmadıklarını açıklayarak, her şeyin milletin gözü önünde tartışılması gerektiğini savunmuştur.

Ali Rıza Gönül'ün konuşmasıyla, Meclis araştırması önergesi ile ilgili olarak yapılan öngörüşmelerin sonuna gelinmiştir. Oylama öncesinde, RP Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan, DYP Denizli Milletvekili Mustafa Kemal Aykurt'un partisine sataşması nedeniyle söz almıştır. Şevket Kazan, Doğru Yol

---

¹⁶ Ali Rıza Gönül, Mercümelek ile ilgili olarak şu sözleri sarf etmiştir: *"...biz 1982 yılına gelelim. Sayın Mercümelek, İlim Yayma Cemiyetinin kongresinde seçilen yönetim kurulu üyesidir; Millî Gazetenin sahibidir; Avrupa'da Millî Görüş Teşkilatının kitap ihtiyacını karşılayan, dağıtım yapan, basan YA-DA'nın da ortağıdır ve sahibidir. Bir iddiaya göre, Refah Partisinin kuruluş çalışmalarında Sayın Erbakan'ın yanında yer aldığı ve özellikle İstanbul'daki kuruluş çalışmalarını bizzat Sayın Erbakan adına üstlendiği ve yürüttüğüdür. Özellikle, Sayın Erbakan ile ikili temaslarının olduğu ve onun adına yabancı heyetleri karşıladığı ve ağırladığıdır. Her ne kadar, ilk anda, Refah Partisi yöneticileri, Süleyman Mercümelek'i tanımadıklarını iddia ve ifade etmişler ve "her sakallının hesabını biz veremeyiz" demişlerse de, bilahare Süleyman Mercümelek'in parti üyesi olduğunu kabul etmek zorunda kalmışlardır. Bir diğer iddiaya göre, Süleyman Mercümelek ve Beşir Darçın Refah Partisinin kasalarıdır. Kirlidir, temizdir... Geliniz, biraz evvel Sayın Sözcünüzü alkışlayan elleriniz, bunun hangisinin doğru olduğunun tespiti için, kabul yolunda havaya kalksın. Biz, onu istiyoruz. Değerli milletvekilleri, Beşir Darçın, ismi çok geçen bir kişi. Burada, Beşir Darçın'la ilgili iddialar ortaya konuldu. Tabii ki, meselenin üstündeki örtü biraz kaldırıldığı zaman 500 bin dolarlık ve 150 bin dolarlık çekleri aldığı ve bunu imzasıyla teyit eden belgeyi, kendisine bu çeki teslim eden kişiye verdiği sabittir."*

Partisi sözcüsünün konuşmasında, 1989 yılında kendisinin kürsüye saldırdığını iddia etmesi ve Ali Rıza Gönül konuşmasında, Meclisin parti kapatabileceğini söylemesi nedeniyle söz aldığını açıklamıştır. Kazan, Gönül'ün ifade ettiği gibi, Parti Grubunun Anayasanın üstünde olduğu, hiçbir devlet gücünün kendisini kapatamayacağı biçiminde bir algının doğru olmayacağını ifade etmiştir. RP sözcüsünün her cümlenin sonunda Anayasaya uymaya zorunlu olduklarını, Anayasaya bağlı ve saygılı olduklarını ortaya koyduğunu açıklamıştır. Diğer yandan hiçbir zaman kürsüye yürümediklerini de ifade ederek, Refah Partisinin hükmi şahsiyetine, hiçbir araştırma yapılmadan, hakarete varan ifadeler kullanıldığını, bununla ilgili kanunî mercilere başvurulacağını da sözlerine eklemiştir. Mustafa Kemal Aykurt'un 1989'da, kürsüde kendisine saldırdığını söylediğini, oysa o tarihte Refah Partisi'nin Parlamentoda bulunmadığını açıklamış ve gösterilen resimde de, kürsünün ve Aykurt'un görülmediğini ifade etmiştir. Erolin davası ile ilgili olarak ise şunları söylemiştir: *“Evet, o dava açıldı Sayın Aykurt, o dava açıldı; ağır ceza mahkemelerinde Sayın Erbakan yargılandı, 12 Eylül'den sonra yargılandı; beraat etti. Sayın Erbakan'a bu iftirayı yapan adam, üç sene sonra, Almanya'da eroin suçundan yakalandı ve müstahakını buldu.”*

Bu konuşma sonrasında, bu kez Mustafa Kemal Aykurt, kendisinin yalancılıkla itham edildiğini belirterek, söz istemiş ve söz konusu tarihin 1989 değil, 1980 olduğunu açıklamıştır. Bu gergin ortamda yapılan oylamalar sonucunda, Meclis araştırması açılması; Meclis araştırmasını yapacak komisyonun 9 üyeden oluşması; Komisyonun çalışma süresinin, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyenin seçimi tarihinden başlamak üzere, 1 ay olması; Komisyonun, gerektiğinde Ankara dışında da çalışabilmesi kabul edilmiştir.

4- Zorunlu Tasarruf Kesintilerinin Değerlendirilmesi Konusunda Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge¹⁷

Kocaeli Milletvekili Necati Çelik ve 38 arkadaşının, zorunlu tasarruf kesintilerinin değerlendirilmesi konusunda Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi üzerindeki görüşmelere, daha önceki birleşimde Hükümetin olmaması nedeniyle başlanamamıştı. Bu nedenle 9 Temmuz 1996 tarihindeki 74. Birleşimde yeniden gündeme alınan önerge ile ilgili görüşmelere, bu kez Hükümetin bulunmamasına karşın başlanmıştır. Görüşmelerde oturum başkanlığını Uluç Gürkan yürütmüştür.

Söz konusu önerge şu şekildedir:

---

¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 1. Yasama Yılı, 74. Birleşim, 8. Cilt, 9.7.1996

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

3417 sayılı Çalışanların Tasarrufla Teşvik Edilmesi ve Bu Tasarrufların Değerlendirilmesine Dair Kanun hükümlerine göre, çalışanlar adına biriken malî kaynak ile nemasının hangi alanlarda değerlendirildiği ve bu kaynakların piyasa şartlarında nemalandırılıp nemalandırılmadığı hususlarındaki yasal uygunluklarının araştırılması amacıyla, Anayasanın 98 ve İçtüzüğüün yeni 104 üncü maddesi uyarınca Meclis araştırması açılmasını arz ederiz.

Gerekçe:

3417 sayılı Çalışanların Tasarrufla Teşvik Edilmesi ve Bu Tasarrufların Değerlendirilmesine Dair Kanun hükümlerine göre çalışanların ücretlerinden yapılan kesintiler ve buna ek olarak da, çalışanların lehine işveren ve devlet katkıları belirli hesaplarda toplanmakta olup, bu hesaplar büyük meblağlara ulaşmış ve birkaç yüz trilyonla ifade edilmektedir. Konuyla ilgili yasaların hazırlanmasından kaynaklanan eksiklikler dolayısıyla, biriken bu paralar, uygulanacak çeşitli demokratik denetim mekanizmalarının da dışında bulunmaktadır. İdarenin, özellikle ödeme zamanlarında keyfî uygulamalara ve beyanlara başvurusu, kamuoyunda değişik, olumsuz yorumların yapılmasına ve bu da, yürütmenin güvenilirliğinin tartışılır hale gelmesine sebep olmaktadır. Özellikle, ilgili yasalarda birikimlerin açılan hesaplarda tutularak nemalandırılması gerektiği belirtiliyor olmasına rağmen, idarece, ödeme zamanlarında para olmadığı gibi yasal dayanaktan yoksun bir mazeret ileri sürülerek yapılmaması, kamuoyunda, fon kaynaklarının acaba değişik amaçlarla kullanılıyor olup olmadığı gibi bir kısım soruları akla getirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası sistematığı dikkate alındığında, idarenin her türlü eylemi yargı denetimine tabi tutulmakta olup, bunun yanı sıra, parasal harcamaları da bir yüksek mahkeme olan Sayıştay denetimine tabi bulunmaktadır. Yani, Anayasa gereğince, idarenin her türlü eylemi, ister parasal olsun isterse olmasın denetime tabi bulunmaktadır. 1994 yılı başından itibaren, ülkemiz, ne yazık ki, tarihinin en yüksek enflasyonu ve ekonomik kriziyle karşı karşıya kalmış bulunmaktadır. Yaşanan bu yüksek enflasyon ve ekonomik kriz, öncelikle ve en ağır şartlarla, bir bordroya bağımlı olarak ücretli çalışanları etkilemiş ve genel olarak ücretli diyeceğimiz bu kesimin reel gelirleri yarıya varan nispetlerde azalmış bulunmaktadır. Ekonomik göstergelerin nispeten daha iyi olduğu bir dönemde hazırlanmış bulunan Tasarrufla Teşvik Kanunu, yaşanan şartlar itibarıyla amaca hizmet etmez duruma gelmiş bulunmaktadır. Çünkü, çalışanların elde ettikleri ücretler, günümüz şartlarında, aylık cari harcamaları bile karşılamayacak duruma gelmiştir. Böyle bir ortamda, zaten geliri yetmeyen çalışanların ücretlerinden kanun gücüyle halen tasarruf kesintisi olarak zorunlu kesinti yapmanın ekonomik bir karşılığı bulunmamaktadır. Ekonomik istikrarsızlık ve kriz havası çalışma hayatını en derin noktalardan etkilemektedir. Yeni yatırım yapılmıyor olması dolayısıyla istihdam imkânları daralmış durumdadır. Halen var olan istihdam imkânları ise, işverenler tarafından maliyetleri en az etkileyecek şekilde kullanılmak istenmektedir. Tasarruf kesintileri işverenlerin

katkısı da, işverenlerin maliyetlerinde gözardı edilmeyecek rakamları bulmaktadır. Dolayısıyla istihdama yönelik her türlü yatırımda ister istemez bu zorunlu kesintiler dikkate alınmakta, bu ise istihdam imkânlarını daraltan bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışanları tasarrufa teşvik etmeye yönelik kanun hükümleri uygulandığı dönem itibariyle amacına ulaşamamıştır. Zaman içinde nispeten zorunlu bir uygulama olmaktan çıkması amaçlanan kanun hükümleri işçi aleyhine sonuçlara sebep olmuştur. Özellikle bir kısım yerel yönetimlerde ve ekonomik çıkmaz içindeki KİT'lerde, belirtilen kesintiler yapılmamış olması dolayısıyla, olay yargıya intikal etmiştir. Yine 1994 yılında, kanun gereğince, 6 senesini dolduranların sistemden çıkma hakkı olmasına karşılık, kanun düzenlenmesinin işçi aleyhine hazırlanmış olması dolayısıyla, bu imkân da, kimse tarafından kullanılmamıştır. Tasarrufların ödenmesinin hak sahibinin ölmesi veya emekli olması gibi çok uzun bir vadeye bağlı olması dolayısıyla, elde ettiği gelirle ancak yaşadığı günü idare edebilen çalışanlar için kanun zoruyla getirilmiş ve halen uygulanan zorunlu tasarruf uygulamasının çalışma hayatında gerek ekonomik ve gerekse sosyal anlamda bir karşılığı kalmamış bulunmaktadır.”

Önerge üzerinde gruplar adına, ilk konuşmayı, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Erzincan Milletvekili Mustafa Yıldız yapmıştır. Yasanın genel gerekçesi hakkında bilgi veren ve hazırlanan kanun tasarısıyla, çalışanların tasarruflarının artırılması amacının güdüldüğünü ifade eden Mustafa Yıldız, çalışanların aylık ve ücretlerinden belirli bir oranda tasarruf kesintisi yapılarak, bankada adlarına açılacak hesaplara yatırılmasının, devlet veya işverenlerin bu tasarrufa katkıda bulunması ve toplanacak paraların en iyi şekilde nemalandırılmasının öngörüldüğünü de vurgulamıştır. Bundan da anlaşıldığı gibi yasanın temel amacının, dar gelirliye zorunlu tasarruf yaptırılarak, ileride ona daha iyi malî olanaklar sağlanması olduğunu sözlerine eklemiştir. Çalışanlardan yüzde 2, işverenden de yüzde 3 kesilerek toplanan anaparanın 120 trilyon, nemalarla birlikte toplanan paraların ise 300 trilyonu aştığının tahmin edildiğini dile getiren Yıldız, tasarrufu teşvik etmeyi amaçlayan söz konusu yasada önemli eksikliklerin bulunduğunu öne sürmüştür.

Mustafa Yıldız'ın dile getirdiği eksiklikler şunlardır: “*Yasa, idarenin keyfî uygulamalar yapmasına olanak sağladığından, değişik kapsamlarla birlikte bu sıkıntıları yarattığından, toplanan paralar, denetim mekanizmasının dışında kalmıştır. Nema ödemeleri, idarenin istediği zamanlarda ve istediği şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu durum, yürütmenin güvenilirliğini tartışılır hale getirmiştir; çünkü zorunlu olarak tasarruf yapan kişi, nemalarını, çoğu kez, zamanında alamamıştır. Devlet yönetiminde olması gereken açıklık ilkesi, bu konuda yeterince uygulanamamıştır, hatta zaman zaman, ilgili hesapta trilyonlarca paranın toplanmış olması bilindiği halde, ödemenin zamanında yapılamadığı gerekçesiyle, vatandaş, yani, işçi ve memur zor durumda*

birakılmıştır. Değerli arkadaşlar, çalışanların elde ettikleri ücretler, günümüz koşullarında aylık zorunlu giderlerini dahi karşılayamamaktadır. Böyle bir ortamda, zaten geliri yetersiz olan çalışanların ücretlerinden yasa gücüyle bu şekilde zorunlu kesinti yapılması, çalışanları daha da mutsuzluğa itmekten başka bir şeye yaramamıştır. Bugün yapılan uygulama, geçmişte yapılmış tasarruf bonoları uygulamasıyla büyük paralellik arz etmektedir. Bilindiği üzere, tasarruf bonusu uygulamasında da insanlar enflasyona yenik hale getirilmiştir. Bu yasanın bir diğer özelliği de, istihdam vergisinin bir unsurunu oluşturması ve kayıtdışı istihdamı özendirici hale getirmesidir. Bir diğer anlatımla, çalışanlara yüklenen katkı payı, çalışanların maliyetini artırdığından, gerek istihdamı ve gerekse yatırımı olumsuz yönde etkilemektedir.”

Yasanın, çalışan bir işçinin işverene çok yüksek bir bedele mal olmasına yol açtığını, bunun da fazla işçi çalıştıran işverenin cezalandırılması anlamına geldiğini ortaya koyan CHP sözcüsü, bunun sonucunda da hem kayıtdışı ekonominin hem de kaçak işçi çalıştırmanın ağırlık kazandığına dikkat çekmiş ve ayrıca zorunlu tasarruf adı altında biriktirilen paranın da, sağlıklı bir şekilde nemalandırılmadığını iddia etmiştir. Yasanın 10 ve daha fazla işçi çalıştıran işyerlerinde uygulanmasından dolayı, işverenlerin büyük bir bölümünün zorunlu tasarruf uygulaması kapsamında yer almamak için, resmî kayıtlarda 10'un altında işçi çalıştırdıklarını beyan etmeye başladıklarını da belirtmiştir.¹⁸ Yasanın zamanla işçi ve memurun aleyhine sonuçlar doğurduğunu öne süren Mustafa Yıldız, bu nedenle 1994 yılında, yasa gereğince altı yılını doldurmuş olanların sistemden çıkma hakkı olmasına karşın, çok sayıda çalışanın çıkmaya cesaret edemediğini belirtmiş ve çalışanların tasarrufa teşvik edilmesi ve bu tasarrufların değerlendirilmesi ile ilgili yasanın yürürlükten kaldırılmasının doğru olacağını, CHP olarak bu konuda hazırlanacak bir yasa tasarısına da destek vereceklerini açıklamıştır.

Mustafa Yıldız'ın konuşmasını tamamlamasının ardından, Anavatan Partisi Grubu adına, Kırıkkale Milletvekili Recep Mızrak söz almıştır. Yurtiçi tasarrufların, 1983 yılında, gayrisafî millî hâsılanın yüzde 16,4'ü iken, 1986 yılında bu oranının yüzde 22,9'a ulaştığını belirterek konuşmasına başlayan Recep Mızrak, hem yurtiçi tasarrufların daha da artırılması hem çalışanların tasarruflarının artırılması hem de çalışanların bu tasarruflarının en iyi ve en verimli bir şekilde değerlendirilmesi amacıyla, yasa çıkarıldığını ifade etmiştir. Yasayla çalışanların maaş ve ücretlerinden yapılacak kesintinin yanında, devlet veya işveren tarafından muayyen bir oranda katkıda bulunulmasının hüküm altına alındığını da sözlerine eklemiştir. Söz konusu yasayla ilgili ayrıntılı bilgi

---

¹⁸ Mustafa Yıldız bu konudaki görüşlerine şu sözlerle açıklık getirmeye çalışmıştır: “*Sosyal Sigortalar Kurumunun 1994 yılı faaliyet raporuna göre, 2 ilâ 9 arasında işçi çalıştıran işyeri sayısı 400 bin iken, 10 ilâ 24 arasında işçi çalıştıran işyeri sayısı birdenbire 20 bine düşmüştür.*”

veren Mızrak,¹⁹ elde edilen gelirin değerlendirilmesiyle ilgili olarak ise şu açıklamaları yapmıştır: “Değerli arkadaşlar, özetle arz etmeye çalıştığım 3417 sayılı Çalışanların Tasarrufa Teşvik Edilmesi ve Bu Tasarrufların Değerlendirilmesine Dair Kanun hükümleri uyarınca ilk kesinti, 1 Nisan 1988 tarihinde başlatılmış, 31.12.1994 tarihine kadar toplanan kesinti ve işveren katkısı tutarı, 79 trilyon 690 milyar 828 milyon Türk Lirasına ulaşmıştır. Yine, bu tarihler arasında, 60 trilyon Türk Lirası civarında nema, yani, hesapta toplanan paraya gelir elde edilmiş, aynı dönemde anapara, nema vesair ödemeler olarak 32 trilyon Türk Lirası çıkış yapılmıştır ve 31.12.1994 tarihi itibariyle hesap bakiyesi, 107 trilyon 767 milyar 427 milyon Türk Lirası olarak teşekkül etmiştir. 1995 yılı itibariyle 36 trilyon 115 milyar 728 milyon Türk Lirası kesinti yapılmış, 1995 yılı kesintileriyle birlikte anapara tutarı, 115 trilyon Türk Lirasına, elde edilen nemaların tutarı ise, 103 trilyon Türk Lirasına ulaşmıştır. Yine, bu yıl içerisinde anapara ödemesi, şahıs kesintisi, nema, kurumlara iade, Ziraat Bankasına komisyon ve Ziraat Bankasınca yatırım harcaması olarak, 64 trilyon Türk Lirası çıkış yapılmış ve 31.12.1994 tarihinde 107 trilyon olan hesap bakiyesi, 1995 yılında tahsilatlar ve tediyeler sonucunda, 31.12.1995 tarihi itibariyle, 1995 yılı tüm nemaları dahil olmaksızın, 215 trilyon Türk Lirasına ulaşmıştır. Esasen,

---

¹⁹ Recep Mızrak’ın aktardığı bilgi şu şekildedir: “Kanunun ilgili maddelerinde belirtilerek kapsam içine alınan çalışanların ücret ve aylıklarından kesintiler yapılmak suretiyle, tasarrufu teşvik hesabına aktarmalar yapılırken, 1479 sayılı Kanuna tabi olarak, başka bir ifadeyle Bağ-Kur’lu olarak çalışanlarla ilgili bir düzenleme yapılmamış ve bunlarla ilgili, kanunda belirtilen hükümler yürürlüğe konulmamıştır. 1479 sayılı Kanuna tabi olarak Bağ-Kur kapsamında çalışanların dışında kalanların aylık ve ücretlerinden yapılacak kesinti miktarı, aylık ve ücretlerinin yüzde 2’si olarak, devlet veya işverence yapılacak katkı payı ise yüzde 3 olarak tespit edilmiş; bu oranların iki mislinden fazla olmamak kaydıyla artırılması veya yeniden eski nispetlerine indirilmesi hususunda, Bakanlar Kurulu tabii kalmıştır ve bugün itibariyle yapılmakta olan kesinti, çalışanların aylık ve ücretlerinden yüzde 2, devlet ve işverenlerden ise yüzde 3 oranındadır. Kanuna göre, çalışanların aylık ve ücretlerinden yapılan kesinti ile devlet veya işverence yapılan katkı paylarından oluşan meblağ, aylık ve ücret ödemelerinin yapıldığı ayı takip eden ayın sonuna kadar, TC Ziraat Bankası Ankara Şubesi nezdinde Hazine Müsteşarlığı adına açılan hesaba yatırılacaktır. Bu hesaba yatırılan paralarla ilgili olarak, muhtevası Yüksek Planlama Kurulunca tespit edilen bir çüdan düzenlenip hak sahiplerine verilecektir. TC Ziraat Bankası Ankara Şubesi nezdinde açılan, çalışanların tasarruflarını teşvik hesabında biriken meblağ, Yüksek Planlama Kurulunca belirlenecek esaslar dahilinde olmak üzere, gayrimenkul alım ve satım ile yatırımı dışındaki alanlarda değerlendirilmek suretiyle nemalandırılacaktır. Hesapta biriken anapara ve nemalardan doğan hak sahibinin alacağı, emeklilik halinde kendisine, ölümü halinde mirasçılarının tamamen ödenecektir. Emeklilik ve ölüm hali dışında, en az altı yıl tasarrufta bulunanların, istemeleri halinde sadece biriken tasarruf tutarları; en az onbeş yıl tasarrufta bulunanların ise gene istemeleri halinde tasarruf tutarları ile devlet veya işveren katkıları ve bunların nemasının beşte üçü kendilerine ödenecektir. İşverenlerle çalışanlardan yapılan kesintilerin ve kendi hak ve paylarının, en geç, aylık ve ücretin ödendiği ayı takip eden ayın son gününe kadar tasarrufu teşvik hesabına yatırılmaması halinde, yatırılmayan ücret kesintileri, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun sigorta primlerinin tahsiline ilişkin hükümleri uyarınca tahsil edilerek ilgili hesaba yatırılacaktır. Burada, memurların aylıklarından yapılan kesintilerin, zamanında tasarrufu teşvik hesabına yatırılmaması halinde, yatırılmayan kesintinin tahsiline dair herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Çalışanların aylık ve ücretlerinden yapılacak kesintiler, maaş ve ücretlerinin hesaplanmasında Gelir Vergisi matrahından indirilecektir.”

çeşitli tarihlerde, dövize endeksli TEK tahviline yatırılan 387 441 536 doları 31.12.1995 tarihli TC Merkez Bankası döviz alış kurundan Türk Lirasına dönüştürerek, tasarrufu teşvik hesabının Türk Lirası cinsinden bakiyesini hesap edecek olursak, bu tahviller karşılığı TEK'de olan alacak 23 trilyon Türk Lirası olacak ve hesabın toplam Türk Lirası cinsinden gerçek bakiyesinin, 1995 yılı sonu itibariyle, 236 trilyon Türk Lirası olduğu görülmüş olacaktır. Aynı hesaplama yöntemiyle, 31.12.1994 tarihi itibariyle bakiyesi 122 trilyon Türk Lirası olan hesaba, 1995 yılında yüzde 63,46 oranında bir gelir elde edilmiş olmaktadır ki, bu yılda, kamu bankaları tarafından 1 yıl vadeli mevduatlara ödenen faiz ortalamasının yüzde 89,5 Hazine bonoları faiz oranı ortalamalarının yüzde 107,47 civarında olduğunu dikkate alacak olursak; hesapta toplanan paranın değerlendirilmesinde, piyasa fiyatlarının asgarî yüzde 26'sı gibi oldukça aşağılarda kalındığı görülmüş olacaktır. Değerli arkadaşlar, tasarrufu teşvik hesabında, 31 Mart 1996 tarihi itibariyle, anapara ve nema olarak biriken 342 trilyon Türk Lirasının, nemalandırılma maksadıyla kullanıldığı yatırım alanları, miktarları ve şartları ise, şu şekilde bulunmaktadır: 13 trilyon Türk Lirası, Türkiye Şeker Fabrikaları tahvili alımında kullanılmıştır; Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketinin finansman ihtiyacının karşılanması maksadıyla, Yüksek Planlama Kurulu kararıyla verilen Merkez Bankası reeskont faiz oranı -yüzde 63- seviyesinde tahviller olup, vadesi Mart 1996'da bitmiştir. 7 trilyon Türk Liralık kısmı, Türkiye Elektrik Kurumu tahvili alımında kullanılmıştır; bu miktar, Türkiye Elektrik Kurumunun ilk iki yılı yüzde 30, kalan üç yılı yüzde 35 faiz oranlı tahvillerinin alımında kullanılmış olup, vadesi 2000 yılında bitmiş olacaktır. 26 trilyon Türk Liralık kısmı, döviz cinsi Türkiye Elektrik Kurumu tahvil alımında kullanılmıştır. Bu tahvillerin faiz oranı libor seviyesindedir. 22 trilyon Türk Liralık kısmı, Kamu Ortaklığı Fonu gelir ortaklığı senedi alımında kullanılmıştır. Yüksek Planlama Kurulu kararıyla dövize endeksli gelir ortaklığı senedi alımında kullanılan ve Aralık 1993 tarihinde Türk Lirasına çevrilmiş haliyle bakiyesinden oluşan bu miktara, Merkez Bankası reeskont faizi oranı; yani, yüzde 63 faiz tatbik edilmektedir. 360 milyar 380 milyon Türk Liralık kısmı, Kamu Ortaklığı Fonunca ihraç edilen yüzde 30 ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası reeskont oranı seviyesinden faizli tahvil alımında kullanılmıştır. 907 milyar 340 milyon Türk Liralık kısmı, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının yüzde 30 ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası reeskont faizi; yani, yüzde 63 faiz oranlı tahvillerine bağlı bulunmaktadır. 68 trilyon 200 milyar Türk Liralık kısmıysa, değişik faizli hazine bonusu alımında kullanılmış olup, 31.12.1995 tarihi itibariyle hesapta bulunan para miktarı 5 trilyon 129 milyar 271 milyon liradır.”

Recep Mızrak, detaylı bilgi aktardığı konuşmasında, tasarruf kesintilerinin, verimi yüksek yatırımlara yönlendirilerek, getirdiği gelirin daha arttırılmasının gereğine işaret etmiş ve 3417 sayılı Kanunla getirilen sistemin daha iyi çalışabilmesi ve hesapta biriken tasarruf ve dağıtılmayan nemaların daha iyi bir şekilde değerlendirilebilmesi için, uygulamada birtakım yeni düzenlemelerin zorunlu olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda da şu önerilerde bulunmuştur: İşçi sayısındaki 10 kişilik limit, mutlaka kaldırılmalı; kuruluşların yatırmadıkları kesinti tutarı ve katkı paylarının, Ziraat Bankasınca ve dolayısıyla Hazinece takip edilmesi için tedbir alınmalı: alacaklar, kamu alacağı olarak mütalaa edilmeli ve Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri dairesinde tahsilatta bulunulmak üzere, vergi dairelerine görev verilmeli; çalışanların aylıklarından, tasarruf kesintilerini yapmış olmasına rağmen, hesaba yatırmayan kuruluşların, diğer kamu kuruluşlarından her ne nam altında olursa olsun doğan alacaklarının ödenmesi sırasında yatırılmayan miktar mahsuben kesilmeli, ödemeyi yapacak kuruluşların haberdar olabilmeleri için gerekli tedbirler alınmalı; tasarrufa teşvik hesabında biriken kesinti, katkı payları ve dağıtılmayan nemaların iyi bir şekilde idare edilebilmeleri için, işçi ve işveren sendikaları ile ilgili taraflardan oluşan bir kurul oluşturulmalı; hesapta bulunan para, Ziraat Bankasınca bir yıl vadeli mevduata ödenen faiz oranından daha aşağısı uygun görülmeyecek bir biçimde, ihale ile değerlendirilmeli; hak sahiplerine, tasarruf ettikleri miktar ve katkı paylarından oluşan anapara ile nemalarını gösteren bir hesap cüzdanı verilmeli ve bunu sağlamak üzere gerekli tedbirler alınmalı; hak sahiplerinin istemeleri halinde, hesaplarında görülen bakiyenin muayyen bir miktarını geçmemek üzere ve hesaplarında bulunan alacakları teminat olarak kabul edilmek suretiyle kredi verilebilmeli...

Önerge üzerindeki üçüncü konuşmayı, Demokratik Sol Parti Grubu adına, Ankara Milletvekili Hikmet Uluğbay yapmıştır. Çalışanların tasarrufa teşvik edilmesi ve bu tasarrufların değerlendirilmesi amacıyla, 1988 yılında bir yasanın çıkarılmış olmasını başlı başına talihsiz bir olay olduğunu belirterek söze başlayan Hikmet Uluğbay, bu yasayla her şeyden önce, Anayasanın 18. maddesinde yer alan, hiç kimsenin zorla çalıştırılmayacağını öngören angarya yasağının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Çalışanların biriktirilen paraların işletilmesinden doğan nemadan hiçbir pay alamayacaklarını da iddia ederek, eleştiren Uluğbay, söz konusu yasayı yürürlükten kaldıracak yasa tasarısının Meclise sunulmuş olduğundan bahsederek, buna göre çalışanların, mevcut sistemden ayrılmak istemeleri durumunda, maddelerin içerisine yerleştirilen bir fıkrayla, kendilerine, kendi biriktirdikleri paranın iadesinin öngörüldüğünü öne sürmüştür.

Hikmet Uluğbay, tasarrufların nasıl değerlendirileceğine ilişkin kanundaki düzenlemeyi hatırlatırken şu sözlere yer vermiştir: “3417 sayılı Kanunun İnci maddesi, tasarrufların en iyi şekilde nemalandırılmasını amaçlamıştır. 5 inci maddesinde ise ‘Yüksek Planlama Kurulunca belirlenecek esaslar dahilinde gayrimenkul alım satımına yönelik yatırımlar hariç olmak üzere, her türlü menkul kıymetlere ve verimi yüksek yatırımlara yatırmak suretiyle nemalandırılır’ denilmektedir. Bu maddelere göre, çalışanlara, kanun zoruyla yaptırılan tasarruflar, verimi yüksek yatırımlara yatırılacaktır ve bunun esaslarını Yüksek Planlama Kurulu belirleyecektir. Şimdi, bu bilgilerin ışığında, Yüksek Planlama Kurulunun, bu tasarrufların değerlendirilmesi için aldığı kararlardan bazılarını kısaca göz atalım. Yüksek Planlama Kurulu, 15 Aralık 1989 tarih, 89/T-132 sayılı kararıyla, Tüpraş’ın sermaye artırımına katılmaları için, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına, çalışanların tasarruf hesabında biriken paradan, o zamanın parasıyla 700 milyar liralık bölümü, yıllık yüzde 30 faizle ve 10 yıllık tahvile yatırmaları kararını vermiştir. 1989 yılından bu yana, en düşük enflasyon oranının, toptan eşya fiyat endeksi bazında yüzde 52,3 ve tüketici fiyat endeksi bazında yüzde 60 olduğu göz önüne alınırsa, yüzde 30 oranı faizle çalışan tasarrufların 10 yıllık tahvile bağlanması, açıkça, bu tasarrufların, enflasyon vergisine konu edilerek, eritilmesi kararıdır; kanuna aykırı olduğu gibi, çalışanların çıkarlarına da aykırıdır. 3417 sayılı Kanunun çıkmasını izleyen dönemdeki Yüksek Planlama Kurulu kararları, tek tek incelendiğinde, çalışanların tasarruf hesabından, düşük faizli kaynakların, Toplu Konut /Kamu Ortaklığı Fonuna bolca aktarıldığı ve anılan fondan da, düşük faizli kredi olarak, birçok kamu ve özel kuruluşa kullandırıldığını saptamak mümkün olacaktır.”

Bir önceki konuşmacı Recep Mızrak’ın vermiş olduğu bilgileri tekrar eden Hikmet Uluğbay, Yüksek Planlama Kurulunun gelmiş geçmiş üyelerinden hiçbirisinin, kendi gönüllü tasarruflarının bir tek lirasını, benzeri faiz oranlarıyla, bir gün için dahi olsun değerlendirmeyeceklerini iddia etmiş ve 2 Mayıs 1994 tarihinde Milliyet gazetesinde yayımlanan bir haberi Genel Kuruldaki milletvekilleri ile paylaşmıştır.²⁰ 3417 sayılı Kanunun, gerek lafzına gerek ruhuna aykırı uygulamaların da yapıldığını söyleyen Uluğbay, yine halkın zorunlu tasarruflarını değerlendirme konusunda, Yüksek Planlama Kurulunun aldığı kararlardan hiçbirinin yayımlanmamış olduğu tespitini de dile getirmiştir.

---

²⁰ Söz konusu haber şu şekildedir: “1993 yılı sonunda 66,8 trilyon Türk Lirasına ulaşan zorunlu tasarruf hesabında biriken fonlardan 38,1 trilyonluk kısmı dövize endeksli gelir ortaklığı senedine yatırılmıştır. 1994 yılının ilk dört ayında döviz fiyatlarının süratle artması sonucu, dövize endeksli bu tasarrufların değeri 88 trilyon lirayı aştı. Yüksek Planlama Kurulu, nisan sonunda aldığı bir kararla, dövize endeksli gelir ortaklığına yatırılmış bu paraları, 31 Aralık 1993 tarihli kurdan Türk Lirasına çevirdi ve bu kararın altına da 11 Şubat tarihi atıldı.”

Bunun da kamu yönetiminde şeffaflık ile bağdaşmadığını sözlerine eklemiştir. Aykon Doğan ile ilgili olarak ise hem önerenin görüşülmesinin ertelenmesini sağladığını hem de araştırmanın açılmaması için çaba sarf ettiğini iddia etmiş ve Refah Partisi'nin gündemdeki önerenin sahibi olduğunu, iktidarda bulunduğunu ve araştırma ve soruşturma önermelerini samimî olarak verip vermediklerinin ilk sınavını verdiklerini dile getirmiştir.

Hikmet Uluğbay, TBMM'nin, Çalışanların Tasarrufa Teşvik Edilmesi ve Bu Tasarrufların Değerlendirilmesine Dair Kanunu yürürlükten kaldıracak ve tasarruf hesaplarında toplanmış bulunan 440 trilyon lirayı, hak sahiplerine, enflasyonla aşındırılmayacak bir yöntemle, en kısa sürede ödenmesini sağlayacak bir yasal düzenlemeyi yapmasının zorunlu hale geldiğini ifade etmiş ve DSP olarak, Meclis araştırmasının açılmasını uygun bulduklarını açıklamıştır.

Gruplar adına dördüncü konuşmayı Refah Partisi Grubu adına, Adana Milletvekili Ertan Yülek yapmıştır. Diğer konuşmacıların detaylı bilgi verdiğinden söz eden ve Çalışanların Tasarrufa Teşvik Edilmesi ve Bu Tasarrufların Değerlendirilmesine Dair Kanun hakkında bilgi veren Ertan Yülek, önceleri cazip görünen bu yasanın, daha sonra uygulamada bir takım sıkıntılara yol açtığını ifade etmiş ve bu sıkıntılarla ilgili olarak şunları söylemiştir: *"Yine, özet olarak, satırbaşlarıyla geçeceğim. Bugün, 9 milyon kişi, zorunlu tasarruf kapsamında bulunuyor. 350 bin özel kuruluş ve kamu kuruluşu kanun kapsamındadır. Halen, ücretlilerden yüzde 2, işverenlerden yüzde 3 kesinti yapılmaktadır ve bu kesinti, 9'dan fazla elemanın çalıştığı işyerlerinden ve bu yerlerde çalışan işçilerden yapılmaktadır. 1 Nisan 1988'den bu yana, anapara ve nema olarak toplanan paraları size arz ediyorum -bütün özel, arkadaşlar verdiler, ben tekrar vermek istemiyorum- 150 trilyon lira, 1988 Nisan ayından bugüne kadar anapara ve 180 trilyon lira da -ben son olarak bu rakamları veriyorum-bunların nemaları. Dolayısıyla, bugün, takriben 340 trilyon lira, bu fonda para toplanmıştır ve bu parayı da, hemen, kanunun, yine, amaç kısmına baktığımızda 'tasarrufların en iyi şekilde nemalandırılması' tabiri var. Peki, bu, en iyi şekilde nemalandırılmıştır diye baktığımızda, çıkardığımız rakamlara göre, 1988'den bu zamana kadar bir endeks yaptığımızda -1988'de 100 dersek bu nemalara-bugüne kadar, kümülatif toplam, 1 133 gibi görünüyor; yani, 10 misli artmış gibi görünüyor. Buna karşılık, enflasyonu benzer şekilde endekslediğimizde, yani, aynı tarihte, 1988'de 100 aldığımızda, bugüne kadar 9 067 olmuş enflasyon; kümülatiften bahsediyorum; neticeyi veriyorum, ara yılları vermiyorum."*

Ertan Yülek, işçilerden ve işverenlerden alınan paraların, enflasyon oranında nemalandırılmadığını söyledikten sonra, yine çalışanlara iyi bir gelirin temin edilemediğini ve doğal olarak da yasanın çalışanlar açısından amacına ulaşamadığını iddia etmiştir. Yülek, devletin, toplanan parayı adil olarak

kullanmadığını iddia ettiği konuşmasında, Refah Partisi'nin araştırma önergesini verirken, bu durumun incelenmesini amaçladığını ortaya koymuş ve ANAP'ın iktidarı döneminde böyle bir önerenin verilmemesini eleştirmiştir. CHP'nin de, dört yıl fonun yönetiminde bulunduğunu ve hiçbir şey yapmadığını iddia ederek, 3417 sayılı Kanunun kaldırılması hakkında kanun teklifinin, Plan ve Bütçe Komisyonunda beklediğini açıklamış ve yine Hükümet tarafından verilen Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonunda bekleyen bir kanun tasarısının bulunduğunu ifade etmiştir. Söz konusu yasanın en kısa zamanda yürürlükten kalkacağına da vurgu yapan Ertan Yülek, daha sonra şu tespitlerini sıralamıştır: *"1- 8 milyon 460 bin liralık bir asgarî ücretliden, 169 bin lira gibi çok küçük bir paranın alınmasının, aslında bir şey ifade etmeyeceği ortadadır. 2- Zaten, asgarî ücret alan insanların tasarruf edecek halinin olmadığını hepimiz de bilmekteyiz. 3- İşverenin yüzde 3 gibi bir para yatırmasında da -işgücü maliyetini artırdığından- bir fayda görmüyoruz. 4- CHP Grubu Sözcüsü arkadaşımızın belirttiği gibi, siz, 9 kişi çalıştırın; ama, 10 kişinin üzerinde, 11 kişi, 12 kişi çalıştırmayın diyen bir kanundur bu."*

Ertan Yülek, hazırlamış oldukları tasarı ile ilgili bilgi verirken, fondaki paraların bugün ulaştığı toplu miktarın gerçek olarak bilinebilmesine; halen, fon hesabındaki mevcut hak sahiplerine ödenebilir para miktarının ne kadar olabildiğine; 1988 yılından bugüne kadar fonda biriken paraların nasıl kullanıldığına; nemalandırmada hangi ölçütlerin esas alındığına ve bu ölçütlerin yasadaki amaçlarla ne ölçüde bağdaştığına; fon hesaplarındaki paraların diğer yatırım araçlarına göre değerlendirilseydi, bugün ne kadar bir değere ulaşacağı gibi konuların açıklığa kavuşacağına işaret etmiş ve Meclis araştırmasının kamu vicdanı da rahatlatıcı-çağın ifade ederek, konuşmasını tamamlamıştır.

Parti grupları adına son konuşmayı, Doğru Yol Partisi Isparta Milletvekili Aykon Doğan yapmıştır. Bütün dünya ülkelerinde işçi olduğundan ve çalışanların üzerindeki fonların, bütün vergi yüklerinin, OECD ülkelerinde, gelişmiş ülkelerde yüzde 16-17'ye, Türkiye'de ise yüzde 32'ye ulaştığına dikkat çekerek, konuşmasına başlayan Aykon Doğan, yasayla yapılan tasarrufun vergi niteliği taşıdığını savunmuş ve vergi değilse de kaldırılmasının gereğini savunmuştur. Beş senelik iktidarda buldukları süre zarfında niçin hiçbir şey yapılmadığı yolundaki sorular üzerine ise kendisinin yasa çıktığında muhalefete mensup milletvekili olduğunu açıklamış ve yasanın garip olduğunu, devletin en büyük işveren olarak, cebinden para ödediğini, daha sonra da buna faiz verdiğini dile getirmiştir.

Zaman zaman müdahale edilen konuşması sırasında A. Aykon Doğan, yasanın uygulanmasında sadece bakanın değil, aynı zamanda Yüksek Planlama Kurulunun, Yüksek Planlama Kurulu Başkanının, Başbakanın ve pek çok

parlamentelerin imzasının bulunduğunu iddia etmiş ve tek imzası olmayan partinin Refah Partisi olduğunu ileri sürmüştür. Bazı DSP'lilerin de Yüksek Planlama Kurulunun üyesi olduğunu öne sürdükten sonra, CHP'li ve DSP'li bazı isimleri sıralaması tartışmalara yol açmıştır. Aykon Doğan, tasarının hazırlanması sırasında muhalefete mensup milletvekilleri ile ortak çalışma yürütmek istediklerini ifade ettikten sonra, Hikmet Uluğbay'ın, aralarında geçen ikili konuşmayı Genel Kurula taşımamasını bir ahlak zafiyeti olarak gördüğünü açıklamış ancak bu iddiası Uluğbay tarafından tepkiyle karşılanmıştır.

Araştırma önergelerinin tasarının yasalaşmasını geciktireceğini savunan ve bunu da muhalefet milletvekilleri ile –özellikle de Hikmet Uluğbay ile paylaştığını açıklayan Aykon Doğan, toplanan paraların Dolar olarak başka, Türk Lirası olarak başka gelir getireceğini dile getirdikten sonra ise bu konuda şu sözlere yer vermiştir: *“Bakın, dolar olarak yatırırsanız nema ödemiyorsunuz. Yani, bugün bu parayı dolara bağlayın, yıllık neması yüzde 5'tir, bunu Türk parasına bağlayın yıllık neması yüzde 100'dür. Bir dakika, anlatıyorum efendim. Siz Türk parası olarak bağladığınız zaman işçinin lehinedir; ama geliyorsunuz bu kürsüden diyorsunuz ki: "Neden dolardan Türk parasına çevrildi?" Bakın, nemanın hesaplarını hepimize veriyorum. Sonra, şunu da ifade ediyorum: Bu Meclisin bilgi edinme mekanizması sadece araştırma komisyonları değildir. Hazinesin kayıtlarında Sayın Uluğbay'ın yazılı soru önergeleri vardır, Hazine de bunları hep cevaplandırmıştır değerli arkadaşlarım. Bakın, nemalar nerede: 1990'da 133 milyar 204 milyon, 1991'de 1,9 trilyon, 1992'de 3,1 trilyon, 1993'te 8 trilyon, 1994'te ise Türk parasına çevrildiği için, nemayı işçi lehine 5 misli artırmışız, 47 trilyon; sadece mekanizma dolayısıyla. Değerli arkadaşlarım, bakın, bir de şu var: Bu nema Türk parasına çevrildiği için 1995'te ne oluyor; 103 trilyon. Kanun diyor ki: Bunun üçte birini dağıtacaksınız. Peki, 103 trilyonun üçte biri 33 trilyon eder. Eğer bu dolarda kalsaydı 10 trilyon ederdi, dağıtılacak para da 3 trilyon olurdu. Hangisi doğru?! Hangisi işçinin lehine?!”*

Yüksek Planlama Kurulu kararlarına imza atanların devleti düşünmeme veya işçinin hakkını gasbetme gibi bir niyetlerinin asla olmadığını ifade eden Aykon Doğan, buna karşın eleştirilerine devam etmiş ve 17 Haziran 1996 tarihli ve 40 sayılı en son kararı okumuştur. *"Hazine Müsteşarlığının 27 Mart 1996 tarih ve 12302 sayılı yazısı dikkate alınarak..."* şeklinde ifadenin yer aldığı kararda, işlemin Mart ayında başladığının, 17 Haziranda çıktığının anlaşıldığını açıklamış ve *"bunu geç çıkardın, erken çıkardın"* gibi bir iddianın söz konusu olamayacağını ileri sürmüştür. Bu en son kararda imzası olanların isimlerini saydıktan sonra ise 1974'ten başlayarak, enflasyonun Türkiye'nin başının belası olduğunu açıklamış ve bütün siyasî partilerin çalışanlar için bir şeyler yapmaya çalıştığını dile getirmiştir. Komisyonunda alt komisyona havale edilen tasarının, Doğru Yol Partisi-Anavatan Partisi Koalisyonu zamanında sevk edildiğini de hatırlatarak, mevcut Hükümetin de bunu kabul etmesini ve düzelterek çıkarmasını istemiştir.

DYP adına konuşma yapan Aykon Doğan, tasarının hazırlanması sırasında Hikmet Uluğbay'ın da içinde bulunduğu pek çok kişiye başvurduğunu ifade ettikten sonra, sadece Refah Partisinin bilgi sahibi olmadığını açıklamış ve bir milletvekilinin yazılı soru ve sözlü soru önergeleriyle, istediğini öğrenme hakkının bulunduğunu belirtmiştir. Aykon Doğan'ın bu sözleri de Genel Kurulda tartışmalara yol açmış ve karşılıklı konuşmaya dönüşmüştür. Gelinek noktayı memnuniyet verici bulan Doğan, Hazinesinin bütün bürokratlarına kefil olduğunu ifade ettikten sonra, işçinin, memurun bütün müktesep haklarını korumak şartıyla, Meclisin gündemine gelmiş olan tasarının çıkarılmasını ve para kesilmesinin sona erdirilmesini istemiştir.

Bu konuşmadan hemen sonra, Ankara Milletvekili Hikmet Uluğbay, Isparta Milletvekili A. Aykon Doğan'ın şahsına sataşması nedeniyle söz istemiş ve bu isteği de kabul edilmiştir. Aykon Doğan'ın "*Demokratik Sol Partinin, çalışanların zorunlu tasarruflarına ilişkin uygulamalarda hiçbir siyaset ve uygulama rolü olmamıştır*" tarzında ifadesi olduğunu ve bunu kabul etmediğini dile getiren Hikmet Uluğbay, yine kendisinin Hazinesinden herhangi bir şekilde yazılı bilgi talebi olmadığını belirtmiş ve Hazinesinin, bir milletvekili sıfatıyla kendisine o bilgileri, zaten vermek zorunda olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Aykon Doğan'ın söylediğinin aksine, yasanın 1988'de uygulamaya girdiği dönemde aktif bir bürokrat olmadığını da hatırlatan Uluğbay, Aykon Doğan'la yaptığı görüşme için de şu sözleri sarf etmiştir: "...görüşme ki, biraz evvel kendisi de çeşitli kişilerle de aynı mealde görüşmeler yaptıklarını ifade ettiler ve ben, bu görüşmeyi yapışlarını, bir eleştiri olarak değil, haklı olarak bir konudaki kulis faaliyeti anlamında ifade ettim. O noktada altını çizdiğim husus şu idi: Hazinesinin kayıtlarını incelemesine zemin hazırlamakla biz bu araştırmanın açılmasını ileri sürdüğümüzü de ifade etmiştim. şimdi, bana göre ahlakî zafiyet; sizin bir konuda samimî fikriniz, bir siyaset ekolünün belirli yere girmesi inancına sahip değilseniz, o inancı sonuna kadar savunmaktır; yoksa, karşı olduğunuz inanç için gelip burada güvenoyu vermek değildir."

Kocaeli Milletvekili Necati Çelik ve 38 arkadaşının, zorunlu tasarruf kesintilerinin değerlendirilmesi konusunda Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi ilgili görüşmeler, Hikmet Uluğbay'ın sataşma gerekçesiyle yapmış olduğu konuşmadan sonra da devam etmiştir.

Önerge sahipleri adına, RP Kırşehir Milletvekili Cafer Güneş, konuşmasına, 54. Hükümetin, vatana ve millete hayırlı olmasını dileyerek başlamış ve 3417 sayılı Çalışanların Tasarrufa Teşvik Edilmesi ve Bu Tasarrufların Değerlendirilmesine Dair Kanunun olumlu ve olumsuz yönlerinin Meclis tarafından araştırılarak, milyonlarca insanın mağduriyetini gündeme getirmeyi amaçladıklarını açıklamıştır. Söz konusu yasanın büyük umutlarla

çıkarılmasına karşın, kısa zamanda hayal kırıklığı yarattığını, biriken 340 trilyon liranın üzerinde bir meblağın, açılan hesaplarda tutularak nemalandırılması gerektiğini, ancak, ödeme zamanlarında para olmadığı gibi bir mazeret ileri sürülerek ödemelerin yapılmamasının kamuoyunda kuşkulara yol açtığını öne sürmüştür.

Cafer Güneş, biriken paraların demokratik denetim mekanizmalarının da dışında tutulmuş olmasını eleştirdiği konuşmasında; *“1994 yılındaki bir uygulamanın enteresan oluşunu takdirlerinize arz etmek istiyorum: 1994 yılında, bu fonun 38 trilyon liralık kısmıyla, yılbaşında, dolara endeksli senet alınıyor; ancak, kur artışı çok hızlı gidiyor ve para 88 trilyon liraya çıkıyor. Bakılıyor ki, pabuç pahalı, dolara endeksli senetler, yılbaşı kurundan Türk Lirasına çevriliyor; böylece, 50 trilyonluk bir kayıp, çalışanların hanesine yazılıyor. O günleri hatırlayın; bu ve benzeri sözler, çok yazıldı ve çok konuşuldu. Yine, basınımızın gündeme getirdiği bir konu ise, bu fonda biriken paraların, yasa gereğince, verimi yüksek yatırımlara yatırılması gerekirken, tahvil ve bono nemalarının yüzde 100'den aşağıya düşmediği dönemlerde bu tasarrufa yüzde 50'lik nema uygulaması, çalışanların aleyhine olduğu gibi izahı da oldukça güç görülmektedir. Çalışanları tasarrufa teşvik etmek için yürürlüğe konulan kanun hükümleri, uygulandığı dönem içinde amacına ulaşmamıştır. Özellikle bir kısım yerel yönetimlerde ve ekonomik çıkmaz içindeki KİT'lerde belirtilen kesintilerin yapılmamış olması nedeniyle olay yargıya da intikal etmiş, mağduriyetler söz konusu olmuştur. Zaman içinde, nispeten zorunlu bir uygulama olmaktan çıkmasına yönelik hükümler, çalışanlar aleyhine sonuçlara sebep olmuştur”* şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.

Basında söz konusunun yasanın uygulanması ile ilgili olarak çıkan haberlerden de örnekler veren Güneş, 340 trilyon gibi bir meblağın, dar gelirli leri ilgilendiren ve 8 yıl gibi uzun bir sürede denetimi ve kullanımı konusunda doyurucu bilgilerin verilmediği bir uygulama ile araştırma yapılmasının şeffaf yönetim anlayışı ile örtüştüğünü açıklamış ve bunun bir sınav olduğunu, başarıyla çıkacaklarını ortaya koyarak, konuşmasını tamamlamıştır.

Bu konuşmanın hemen ardından Meclis araştırması açılıp açılmaması; Meclis araştırmasını yapacak komisyonun 9 üyeden kurulması; Komisyonun çalışma süresinin, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyenin seçimi tarihinden başlamak üzere, 3 ay olması; Komisyonun, gerektiğinde Ankara dışında da çalışabilmesi konuları ayrı oylanarak kabul edilmiştir.

1.3. GENEL GÖRÜŞME

1- Ülkemizin Öz Kaynaklarının Geliştirilmesi Konusunda Genel Görüşme Açılmasına İlişkin Önerge

a) Öngörüşmeler²¹

Hükümet adına, Başbakan Necmettin Erbakan'ın, ülkemizin öz kaynaklarının geliştirilmesi konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önergesinin gerekçesi, 10 Temmuz 1996 tarihindeki, 1. Yasama Yılı'nın, 75. Birleşiminde okunmuştur. Uluç Gürkan'ın başkanlığını yaptığı Birinci Oturumdaki görüşmeler sırasında okunan önerge ve gerekçesi şu şekildedir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Gerekçesini ekte sunduğumuz Türkiye'nin öz kaynaklarının geliştirilmesi konusundaki genel görüşme önergemizin Anayasanın 98, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddesine göre işleme konulmasının Hükümetimizce uygun bulunduğunu saygılarımla arz ederim.

Prof. Dr. Necmettin Erbakan Başbakan

Toplumumuzu, layık olduğu üstün seviyesine yükseltmek, ekonomik ve sosyal kalkınmamızı tamamlamak sürecinde karşılaşılan kaynak yetersizliğinin üstesinden gelmek üzere, ülkemizin atıl kalmış fizikî ve beşerî imkânlarının süratle harekete geçirilmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bu çerçevede, her şeyden önce, yetersiz kaynakların müsrif bir şekilde kullanılmasına yol açan hantal devlet mekanizmasının yeniden düzenlenmesi ve bu doğrultuda, devletin, ekonomide ticarî ve üretici faaliyetlerden mümkün olduğu ölçüde çekilerek, kamu kaynaklarının, devletin aslı fonksiyonları olan adalet, güvenlik ve altyapı alanlarına tahsis edilmesi gereklidir. Devletin hizmetlerinin ifasında kaynak ve zaman israfına yol açan bürokrasi önlenmelidir. Devleti aslı fonksiyonlarına çekecek temel düzenlemeler yapılacak ve bu çerçevede rasyonel bir özelleştirme programına ağırlık verilecektir. Özelleştirilmesinin zaman alacağı anlaşılan KİT'lerin de, serbest piyasa ilkelerine uygun biçimde çalışması sağlanacaktır. Ülkenin yeraltı ve yerüstü zenginliklerinden, bu arada, madenlerimizden ve ormanlarımızdan da azamî ölçüde yararlanılacak; bunun sağlanması için, özelleştirme ve rehabilitasyon dahil, gerekli çalışmalar yapılacaktır. Altyapı sektörlerinde etkinlik artırılacak, kamu kaynakları yanında, özel kesim kaynaklarından da yararlanılacaktır. Bu çerçevede, yap-işlet-devret ve yap-işlet modellerinin uygulanmasında karşılaşılan sorunlar çözülecektir. Yatırım için ayrılan kaynakların, farklı sektörlerdeki çok sayıda projeye dağıtılması yerine, belirlenecek öncelikli sektörlerdeki önemli projelere aktarılması ve yarım kalmış yatırımların bir an önce tamamlanması sağlanacaktır. Ekonominin, verimsiz, sosyal adalete aykırı, gelir dağılımını ters yönde etkileyen rant ekonomisi

²¹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 1. Yasama Yılı, 76. Birleşim, 11. 7. 1996

özelliklerini ortadan kaldırmak amacıyla, üretim faktörleri üzerindeki vergi yükü hafifletilirken, her türlü rant gelirleri etkin biçimde vergilendirilecektir. Vergi gelirlerini artırmak için, vergilendirilememiş alan ve sektörleri kapsayan bir vergi sistemi kurulacaktır. Bu bağlamda, tek vergi numarası uygulamasına ve vergi idaresinde otomasyona gidilecektir. Özel kesimin yatırıma konu olabilecek fonlarının, gittikçe artan ve pahalı bir biçimde kamu tarafından el konulmasına yol açan iç borçlanmanın en aza indirilmesi için, Hazinesin, malî piyasalar üzerindeki baskısı azaltılacak, bu çerçevede iç borçların vadesi uzatılırken, faizlerinin de makul seviyelere gerilemesi sağlanacaktır. Koalisyon Hükümetinin her iki kanadı da, özellikle kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması konusunda hemfikirdir. Esasen, bu konu başta olmak üzere, Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilen tüm siyasal partilerimiz, yeni kaynaklar oluşturulacak KİT devlet imkânlarının genişletilmesi, kamu fonlarının israfının önlenerek zorunlu hizmetlere daha fazla kaynak aktarılmasının gereğine inanmaktadırlar. Zira, bu konu, yıllarca çözümsüz kaldığından, bir hükümet sorunu değil, bir devlet sorunu haline gelmiştir. Böyle bir konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilen bütün siyasî partilerimizin ortak sorumluluk alanı içerisine gireceğinden, siyasî partilerimizin bu konudaki çağrı ve tavsiyelerinin alınması amacıyla bu genel görüşme talep edilmektedir.”²²

Söz konusu önerenin öngörüşmesi, 1. Yasama Yılıının, 11 Temmuz 1996 tarihindeki, 76. Birleşiminde yapılmıştır. Uluç Gürkan’ın başkanlığını yaptığı Birinci Oturumda, RP Grup Başkanvekili Oğuzhan Asiltürk’ün Genel Kurulun 10 Temmuz 1996 tarihli 75 inci Birleşiminde okunmuş bulunan, Hükümet adına Başbakan Necmettin Erbakan’ın, ülkemizin özkaynaklarının geliştirilmesi konusundaki (8/2) esas numaralı genel görüşme önergesinin öngörüşmelerinin, Genel Kurulun 11 Temmuz 1996 Perşembe günü birleşiminde bütün işlerden önce yapılması; genel görüşme açılması kararlaştırıldığı takdirde, genel görüşmenin, gündemin “Özel Gündemde Yer Alacak İşler” kısmında yer alması ve genel görüşmenin, Genel Kurulun 16 Temmuz 1996 Salı günü birleşiminde yapılması önerilmiştir. Bu nedenle de ilk olarak bu öneri hakkında konuşmalara geçilmiştir. Söz konusu önerinin aleyhinde ilk sözü Anavatan Partisi Grup Başkanvekili, Bartın Milletvekili Sayın Zeki Çakan almıştır.

Zeki Çakan, söz konusu genel görüşme ile ilgili olarak Danışma Kurulunun toplandığını, ancak parti gruplarınca, konuyla ilgili mutabakat sağlanamadığını açıkladıktan sonra, Meclis gündeminde, Refah Partisi Konya Milletvekili Mustafa Ünal ve 12 arkadaşının, ülke kaynaklarının tespit edilmesi ve değerlendirilmesi konusunda Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi varken, hem de bu önerge gündemin birinci sırasında iken, aynı mahiyette bir genel görüşme açılması talebinin iyi niyetle bağdaşmadığını

---

²² TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 1. Yasama Yılı, 75. Birleşim, 8. Cilt, 10.7.1996

savunmuş ve ardından Refah Partisi'nin muhalefetteyken, adil düzen politikaları içerisinde her türlü kaynağın nasıl yaratılacağını, öz kaynaklara nasıl işlerlik kazandırılacağını ve ülkemizde kaynak sorununun olmadığını, dile getirerek hükümet olduğunu ileri sürmüştür. Bu nedenle de yeni kaynak yaratılması ve öz kaynakların geliştirilmesiyle ilgili böyle bir genel görüşme açılması isteğini anlamanın mümkün olmadığını dile getirmiş ve muhalefette başka, iktidarda başka konuşulduğunu iddia etmiştir.

Zeki Çakan, Necmettin Erbakan'ın daha önce, *“Önümüze getirilmiş olan bütçenin alternatifini, kalem kalem ortaya koyduk; ama bunu lafla söylemedik. Peki, bu paraları nereden bulacağız? Kuruş kuruş onu da gösterdik; nasıl gösterdik; bak, rantyeciler, bir senede 47 milyar dolar kazanç elde etti. Bu 47 milyar doların 15 milyar doları haklıdır; ama, 32 milyar doları haksızdır”* şeklindeki sözlerini tutanaklardan okumuş ve artakalan bu 32 milyar doların, bir kaynak olduğunu belirtmiş ve hemen sonrasında da yine Necmettin Erbakan'a ait olan; *“İkinci sebep nedir; bu Hükümet Programında çözümler getirilmiş. Şimdi, bunların alternatiflerini ortaya koymak lazım. Nerede o babayiğit bakayım; şu Programda getirilen teklifin alternatifini ortaya koysun da, onunla, şurada, saatlerce, o meseleyi bir tartışalım bakalım”* şeklindeki sözleri hatırlatmıştır. Son olarak ise Genel Kuruldan, “kerhen destekle” güvenoyu alan Hükümetin, kaynak yaratmakta da ustaca davranacağını, siyasî partilerin ve milletvekillerinin görüşlerine ihtiyaç duymayacağını öne sürerek konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra DYP Denizli Milletvekili Mehmet Gözlükaya önerenin lehinde söz almış ve konuşmasına Refah Partisinin, Danışma Kuruluna getirdiği genel görüşme önerisi bütün gruplarca kabul görmediği için, grup önerisi olarak Meclisin huzuruna geldiğini açıklamış genel görüşmenin yapılmasında herhangi bir sakınca olmadığını savunmuştur. Genel görüşmenin aleyhinde olanların; *“Hükümetler, Meclisi dışlıyor, Meclisin fikrini almıyor. Halbuki, Meclis öne çıkarılmalıdır. Meclisin, iktidarın faaliyetlerinde, katkıları sağlanmalıdır”* diye görüş beyan ettiklerini hatırladığını ifade etmiş ve *“öz kaynakların tespitini Hükümet yapsın”* gibi bir gerekçeye sığınacaklarını iddia etmiştir.

Mehmet Gözlükaya, muhalefetin iktidara yapmış olduğu yardımın, aslında ülkeye hizmet olduğunu belirterek, önerenin lehinde yapmış olduğu konuşmayı bitirmiştir.

Mehmet Gözlükaya'dan sonra, önerenin aleyhinde DSP Zonguldak Milletvekili Mümtaz Soysal söz almıştır. Mümtaz Soysal, konuşmasının hemen başında Mehmet Gözlükaya'nın, Refah Partisi için *“partimiz”* ifadesini kullanmasına vurgu yapmış ve RP-DYP arasındaki Hükümet ortaklığına bir kez daha eleştiri yöneltmiş ve sonrasında, önerenin gündeme gelmesiyle ilgili olarak üç noktada hayrete düştüklerini açıklamıştır. Soysal'a göre bu üç nokta şunlardı: Birincisi gündemde, birinci araştırma önergesi olarak gözükken bir konunun neden bir genel görüşmeye dönüştürülmek istenmesi; ikincisi bu isticalin, bu aceleciliğin neden böyle bir iki gün içerisinde ortaya çıkivermesi; üçüncüsü de genel görüşme konusunun, acaba, konunun genelliği üzerinde mi böyle bir isim taşıması...

Özkaynakların neler olduğu konusundaki belirsizliğe de değinen Mümtaz Soysal, bunun doğal kaynaklar mı, enerji mi, insan kaynakları mı olduğunun belli olmadığını belirtmiş ve bu konunun araştırma komisyonları tarafından bile ele alınamayacak kadar geniş olduğunu savunmuştur. Ziya Paşa'nın "Sen herkesi kör, âlemi sersem mi sanırsın?" şeklindeki sözlerinden hareketle, memura verilen zamların kaynağının bulunmamasının, enflasyonun yükselmesine yol açacağını öne süren Mümtaz Soysal, sözü parlamenter sisteme getirerek, bu sistemin, iktidar-muhalefet ikilemi üzerine dayandığını ve politikaları üretmenin, politikaları meclisin önüne getirmenin iktidarların görevi olduğunu, muhalefetin ise yapıcı olmak, fikir vermek yoluyla muhalefet yapması gerektiğini ifade etmiştir. Kurtuluş Savaşı yıllarındaki Meclis Hükümeti Sistemi hakkında da bilgi verdikten sonra, Parlamenter Sistemde Hükümetin politika üreteceğinin, kaynak yaratacağının, bunun da Meclis'te tartışılacağına gereğine işaret etmiş ve Genel görüşme düşüncesinin basit bir taktik olduğunu öne sürmüştür. Bu uygulamanın Anayasadaki genel görüşme kavramına – parlamenter sisteme uymadığını da sözlerine eklemiştir. Son olarak ise söz konusu önergeye "hayır" oyu vereceklerini açıklamış ve kürsüden inmiştir.

Daha sonra, önerenin lehinde RP Malatya Milletvekili Oğuzhan Asiltürk söz almıştır. Hükümet olarak Meclis'i Hükümetin üstünde gördüklerini ifade eden Oğuzhan Asiltürk, bu nedenle de planlanan icraatların önce Meclis'e getirildiğini, doğacak başarısızlığın ise Hükümete ait olduğunu dile getirmiştir.

Oğuzhan Asiltürk, Meclis'in katkısının da önemine vurgu yaptığı konuşmasında, Mümtaz Soysal'ın özkaynakların neler olduğunun açık olmadığı yolundaki eleştirilerine cevap vermiş ve bu konuda, özkaynak olarak kastedilenin, dış kaynağın karşısında olan millî kaynak olduğunu ifade etmiştir.

Memur maaşlarıyla ilgili olarak da açıklamalarda bulunan Asiltürk, maaşın ödeneceği zamana kadar 120 trilyonluk, bir meblağın Hazineye toplanacağını açıklamış ve Hükümet olarak kaynakların neler olduğunu çok iyi bildiklerini dile getirmiştir. Meclis'e saygılarından dolayı, yapmayı düşündükleri düzenlemeleri Genel Kurula getirmek istediklerini de belirterek, Danışma Kurulunun konuyu bu nedenle ele aldığını, ancak muhalefetin söyle-yecek bir şeyi yoksa, bu tercihe de saygı duyacaklarını açıklamıştır. Son olarak ise çoğulcu demokrasinin öneminden bahsetmiş ve konuşmasını tamamlamıştır.

Bu konuşmayla, Hükümet adına Başbakan Necmettin Erbakan'ın, ülkemizin özkaynaklarının geliştirilmesi konusundaki (8/2) esas numaralı genel görüşme önergesinin öngörüşmelerinin Genel Kurulun 11 Temmuz 1996 Perşembe günü birleşiminde bütün işlerden önce yapılması, genel görüşme açılması kararlaştırıldığı takdirde, genel görüşmenin gündemin "Özel Gündemde Yer Alacak İşler" kısmında yer alması ve genel görüşmenin, Genel Kurulun 16 Temmuz 1996 Salı günü birleşiminde yapılması yolundaki önerinin lehinde ve aleyhinde yapılan konuşmalar sona ermiştir. Yapılan oylama ile söz konusu öneri kabul edilmiştir.

Ardından Hükümet adına Başbakan Necmettin Erbakan'ın, ülkemizin özkaynaklarının geliştirilmesi konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önergesi ile ilgili öngörüşmelere geçilmiştir. İlk konuşmayı, Hükümet adına Maliye Bakanı Abdülatif Şener yapmıştır.

Necmettin Erbakan tarafından kurulan 54. Hükümete güvenoyu veren vermeyen bütün milletvekillerine teşekkür ederek konuşmasına başlayan Abdülatif Şener, siyasal partilerin demokrasi açısından vazgeçilmezliğinden bahsettikten sonra, kendi Hükümetlerinin muhalefetin sesine kulak vereceğini, görüşleri dikkate alacağını açıklamıştır. Sorunların ülke ve devlet sorunu haline gelmesi durumunda iktidar ile muhalefetin farklı görüşleri bulunmasına karşın, bu konudaki önerilerin Hükümet tarafından değerlendirileceğini de ifade etmiştir. Abdülatif Şener, terörün getirdiği olumsuzluklara da değinerek, bunun ekonomik açıdan da olumsuzluklara yol açtığını, bu nedenle konunun, ortak bir zeminde tartışılmasının zorunlu olduğuna vurgu yapmış ve toplumunun bütün kesimlerinin sorunların çözümü için Meclis'ten beklentilerin bulunduğunu belirtmiştir. 47 milyar dolar olarak belirlenen 1996 yılı bütçesinin yeterli olmadığını, eğitim, savunma, adalet ve sağlık konularında daha iyi hizmet verilebilmesi için 32 milyar dolarlık bir ilave kaynağa ihtiyaç bulunduğunu dile getiren Şener, 176 milyar dolar olan GSMH'nin, yeterli olmadığını, bu rakamın İspanya'da 700 milyar dolar, İtalya'da 1,4 trilyon dolar, Almanya'da ise 2,2 trilyon dolar olduğunu hatırlatmıştır.

Abdülatif Şener, ülkenin genel ekonomik durumunu ortaya koyduğu konuşmasında, enflasyon, dış borç, işsizlik gibi sorunların önemine vurgu yapmış ve şu ifadeleri kullanmıştır: *“Sadece bu tablo, kesit olarak verebileceğimiz tablo değildir. Son yıllarda, hatta 1980 sonrasındaki yeni ekonomik politikaların -bazı olumlu yönleriyle birlikte- yuvarlayarak günümüze getirdiği problemlerle karşı karşıyayız. Kamu kesimi borçlanma gereğinin gayri safi millî hâsılaya oranı, bu noktadan, nasıl büyük bir artış seyriyle karşı karşıya kaldığımızı göstermektedir. 1991 yılında yüzde 10,2 olan kamu kesimi borçlanma gereği, 1993'te yüzde 12,2, 1994'te yüzde 8, 1995'te yüzde 6,5, 1996'da yüzde 7,5 olarak öngörülmüş olmakla birlikte, devraldığımız tablo, yılsonu itibariyle yüzde 10 civarında gerçekleşeceğini göstermektedir. Buna bağlı olarak destekli bütçe açıklarının gayrisafi millî hâsılaya oranı da yıllar itibariyle bir birikimin ifadesi olarak sürekli artmaktadır; 1991 yılında yüzde 5,3 olan bu oran, 1993'te yüzde 6,7; 1995'te yüzde 4,2; 1996'da yüzde 6,1 olarak öngörülmüş olmakla birlikte -devraldığımız tablo itibariyle- yüzde 10'a yakın bir düzeyde gerçekleşeceği anlaşılmaktadır. 1996 yılı bütçesinde öngörülen bütçe açığının 861 trilyon lira olmasına rağmen, 53 üncü Hükümetin bize devrettiği tablo itibariyle, yılsonunda gerçekleşecek olan bütçe açığının 1,3 katrilyon lira olacağını da burada tespit etmek zaruretiyle karşı karşıyayız. Kamu harcamalarının dağılımında da belli bir çarpıklığın olduğu, hepimiz tarafından gözlenecek bir husustur. Toplam bütçe harcamalarının yüzde 50'ye*

yakını -şu ana kadarki bütçenin seyriinden anlaşıldığına göre- faiz harcaması olarak görülmektedir. Devredilen itibariyle personel harcamaları yüzde 26, sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan yardımlar yüzde 9,7, yatırım harcamaları ise, sadece yüzde 2,3 dolayındadır. Sosyal güvenlik kuruluşlarına yardımlar, bütçede 270 trilyon lira olarak öngörülmüş olmakla birlikte, devredilen tablo, bunu, 315 trilyon lira olarak nihayetlendireceğe benzemektedir. Görüldüğü gibi, şü ana kadar, 1996 bütçesinin seyriinden şü nokta tespit edilmektedir: Bütçedeki personel harcamaları, sosyal güvenlik harcamaları ve yatırım harcamalarının tamamı, ancak faiz harcamalarına yetişebilmektedir. Personel için yapılan harcamalar, ayda, sadece 65 trilyon lira düzeyinde seyrederken, faizler için her ay 115 trilyon lira kaynak ayrılmaktadır. 1996 bütçesinde 1 295 trilyon lira faiz ödemesi öngörülmekteyken, devraldığımız tablo itibariyle gerçekleşme tahmini 1,5 katrilyon lira civarındadır.”

Maliye Bakanı Abdülatif Şener, yukarıdaki açıklamaları sonrasında, Hükümet olarak hedeflerinin, destekli bütçe açığını azaltarak yatırımları artırmak; çalışan, üreten insanlarımızın, emekli ve muhtaçlarımızın bütçeden aldıkları payı artırmak; bütçeden ranta, faize giden kaynakları kısmak olduğunu ifade etmiştir. 1992 yılında, bütçe içerisinde personel harcamalarının payı yüzde 41 iken, 1993'te yüzde 34'e, 1994'te yüzde 30'a, 1995'te yüzde 29'a düştüğünü, 1996'da ise yüzde 26 olarak öngörüldüğünü de belirterek, Hükümetin çalışanların, işçilerin, köylülerin, memurların haklarını korumak için kararlı olduğunu açıklamıştır. Bütçedeki açık ve faiz nedeniyle, devletin üreten insanlara kaynak aktaran bir mekanizma olmaktan çıktığını, rantiyecilere kaynak aktaran bir çark haline geldiğini de dile getiren Abdülatif Şener, Başbakanın da belirttiği gibi reel ekonomiye geçebilmek için şunların yapılması gerektiğini ifade etmiştir:

“1- Para politikası IMF'ye bağlılıktan kurtarılmak suretiyle millî menfaatlerimize uygun hale getirilmelidir,

2- Döviz kurları enflasyona uygun lineer trend takip etmelidir,

3- Halihazırda tatbik edilmek istenen düzende, faize üst bir sınır getirilmelidir,

4- Faiz gelirlerinden vergi alınmalıdır,

5- Şü reklam ve yanlış promosyon furyası kaldırılmalıdır,

6- Özelleştirmede peşkeş fikrinden vazgeçilmelidir; özelleştirme, üretim, verimlilik ve istihdam artışı sağlayacak bir anlayışa kavuşturulmalıdır,

7- Kredilendirmede, üretim, istihdam, yeni teknoloji, bölgesel kalkınma, ihracat esasları getirilerek adil bir kredi dağıtım mekanizması kurulmalıdır,

8- Mevduattan fazla kredi kullanılması önlenmelidir,

9- Faizler de gidere yazılmamalıdır,

10- Batık kredi olmamalıdır” diye, 10 reçetesini, net ve somut olarak ortaya koymuştur. Şimdi, Hükümet Programımızda ortaya koyduğumuz çözümlerimiz de açıktır. Biz, kendi Programımıza inanıyoruz;

Maliye Bakanı Abdüllatif Şener'in konuşmasını tamamlamasının ardından, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, Hatay Milletvekili Nihat Matkap söz almıştır. Konuşmasına önergieyle ilgili birkaç tespitini sunarak başlayan Nihat Matkap, bu konuda çeşitli eleştiriler getirmiştir. Önergede Hükümet programında yapılacak olanların yeniden ifade edildiğini belirterek, bu programla ilgili görüşlerin, güvenoylaması sırasında ortaya konulduğunu ifade etmiş ve yapılacak olanların sıralanmasından sonra, muhalefetin görüşünün sorulmasının anlamsız olduğunu öne sürmüştür. İkinci olarak, önergeyi Başbakanın ve bakanların okumadan imzaladıklarını iddia etmiş ve buna da kanıt olarak metnin Türkçesinin son derece bozuk olmasını göstermiştir. Söz konusu önergede yer alan sorunların devlet sorunu olarak gösterilmesine karşı çıkan Nihat Matkap, böyle bir konunun, Mecliste temsil edilen siyasî partilerin ortak sorumluluk alanı içine gireceğinden söz edilmesini de eleştirerek, bu anlayışın Refah Partisinin bugüne kadarki mesajlarıyla bağdaşmadığını iddia etmiş, RP'nin seçim öncesinde diğer partileri, emperyalizmin ve batının bir uzantısı olarak takdim ettiğini hatırlatmıştır. Bunun halkı kandırmak için yapıldığını da sözlerine eklemiştir.

Konuşmasına; *“20 Ekim 1991 seçimleri öncesinde, halkımız, enflasyonu 500 günde yüzde 10 düzeyine indireceğini, ülkeyi demokratikleştireceğini vaat eden dönemin Doğru Yol Partisi Genel Başkanı, bugünün Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'e inandı, güvendi ve DYP'yi oylarıyla birinci parti yaptı. Geçen dönem, DYP'nin yüzde 90 düzeyinde yönlendirdiği hükümetlerde, ne yazık ki enflasyon oranı yüzde 10'a düşeceğine, gün geldi yüzde 140'lara çıktı, gün geldi yüzde 70'ler düzeyinde seyretti. Doğru Yol Partisinin, yine, 1991 seçimleri öncesinde vaat ettiği demokratikleşme konusunda Cumhuriyet Halk Partisi kanadınca atılmak istenen adımlar Doğru Yol Partisi milletvekilleriince destekleneceği yerde kösteklenince, halkımız, DYP'ye olan güvenini yitirdi ve DYP'nin oyları büyük ölçüde geriledi. Halkımız son genel seçimde; yani, 24 Aralık 1995 seçimlerinde, Refah Partisinin, ülkenin sorunlarına bakış açısını, ülke sorunlarına çözüm önerilerini benimsedi ve Refah Partisini birinci parti yaptı”* şeklindeki açıklamalarla devam eden Nihat Matkap, RP'ye düşen görevin, seçimler öncesi söylemlerine, vaatlerine, çözüm önerilerine sahip çıkmak olduğunu ifade etmiştir.

Nihat Matkap, Refah Partisinin iktidara gelmeden önce yaptığı tespitlerden ve sunduğu çözüm önerilerinden bir kısmını hatırlatmış²³ ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak, bu önerge konusunda Hükümetin bu talebine katkı verebilmeleri için, sıralanan çözüm önerilerinin yaşama geçmesini beklemek durumunda olduklarını açıklamıştır. Bunu da söz konusu vaatler doğrultusunda Refah Partisine oy veren kesimlerin yanıtılmasını, aldatılmasını engellemek için yaptıklarını belirtmiştir.

---

²³ Nihat Matkap bu konuda RP'nin şunları ifade ettiğini söylemiştir: *"Bu sistem sorgulanmalıdır. Sorun, Türkiye'de uygulanan ekonomik politikaların burada üretilmediğidir. Türkiye'nin ihtiyacına göre değil, bu politikaların üretildiği ülkelerin sorunlarına çözüm bulmak için bize ihraç edilen politikalar burada uygulanmaktadır."*

"Kimsenin yetkiyi halktan alıp Amerika'ya vermeye hakkı yoktur."

"Bugünkü kapitalist dünya, kendi gördüğü, kendi ulaştığı refahı, kendi emeklerinin, kendi kaynaklarının bir ürünü olarak elde etmiş değildir; tüm dünyanın gözyaşı ve alnteri vardır onların harcında ve işte küresel düzen, evrensel değerler denilen şey budur. Meclisin bu rahat ve sıcak ortamında rehavete kapılmayarak, Anadolu'nun bağrında, üzerinde yılların yorgunluğu ve yılların yoksulluğu yüklenmiş çilekeş Anadolu insanının dertlerini, gerekirse evrensel değerleri gerekirse küresel düzenleri sorgulayarak aşmak için geldik"

"Bu kapitalizm, Papa'nın ifadesiyle, günah yumağıdır; bir zulüm düzenidir, bir soygun düzenidir. Bütün kavramları, ilke ve kurumlarıyla bu düzen sorgulanmadan hiçbir yere varılmaz, Türkiye'nin hiçbir sorununa çözüm bulunmaz." "Milletimiz bu sıkıntıları niçin çekiyor? Bunun iki tane önemli sebebi vardır; eğer, bu sebepleri doğru olarak tespit ve teşhis edemezsek dertlere çare bulamayız. Sebeplerden bir tanesi, bilelim ki, bugün Türkiye'de tatbik edilen bu koyu faizci kapitalist düzendir. Bu şikâyetler, düzenin kendisinden geliyor. İkinci sebep de, Türkiye'de işbaşına gelen yönetimler, bu düzeni, yanlış bir görüşle, eksik, noksan ve yetersiz bir şekilde tatbik ediyorlar. Bu faizci kapitalist sistem neden bu meseleleri çözemiyor; çünkü, bu sistemin içerisinde, her zaman ifade ettiğimiz gibi, beş tane mikrop vardır."

"Piramidin tabanında yer alan az gelişmiş ülkeler, tepedeki gelişmiş ülkeler tarafından uyarılıyor ve kendi ihtiyaçlarına uygun olarak biçimlendiriliyor. Açıkçası, bir yandan, çarpık, az gelişmiş ülkelerin kendi ihtiyaçlarına çoğu kez uygun düşmeyen bir yapılanma ortaya çıkıyor, diğer yandan, tüm az gelişmiş ülkelerin ekonomik kaynaklarının anlamlı bir kısmı Batı ülkelerine akıyor. Böylece, zamanla, ekonomi fiilen dışa bağımlı bir hale geliyor, arkasından ekonomik bağımlılık siyasî bağımlılığa dönüşüyor."

"Bugünkü bankacılık düzeni, bu sistemde, yüksek kredi faizleriyle fakirden alıp, zenginine cebine basan bir emme basma tulumba gibi çalışıyor."

"Bu düzende, istediği lüks otellerde, istediği gibi masraflar yapıyor, mevcut kanunlar karşısında bunların hepsi masrafa yazılıyor, sonra vergi kadar alınmak suretiyle fakire ödetiliyor. Büyük sermaye bu düzende banka kuruyor, kendi parasını kullanmıyor; parasını bankaya veriyor, bankadan faiz alıyor; kendi bankasından yüzde 120 kredi faiziyle borç para alıyor; üretimi, bu borç parayla yapıyor; maliyetlerini yükseltiyor; o nispette de kâr koyuyor; neticede, fakir fukara eziliyor... Kurulan fabrikalar, yönetimlerin yanlış tercihlerinden dolayı hatalı kurulmuş; mesela, bizim gübre fabrikalarımızın hepsi, hammadde bakımından dışarıya bağımlıdır. Mazıdağı'nda, bizim, 100 milyon ton olarak bilinen fosfat rezervimiz var; yıllık üretim, sadece 130 bin ton; ama, asgarî ihtiyacımız, 1 milyon 100 bin ton. Nereden geliyor bu; dışarıdan. Biz, fosfat ihraç edeceğimiz halde, maalesef, dışarıdan fosfat ithal ediyoruz."

Daha sonra bazı öneriler de sıralayan Nihat Matkap, mevcut sistemin, nasıl olacaksa bir an önce sorgulanmasını; dış ülkelerde üretilip, Türkiye’de uygulandığı iddia edilen politikalar hangileri ise bir an önce tespit edilip, yürürlükten kaldırılmasını; halktan alınıp, Amerika’ya verildiği iddia edilen egemenliğin yeniden halka verilmesi için gereken düzenlemenin yapılmasını istemiş ve Hükümetin “*Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkiler daha da geliştirilecektir*” diye bir açıklama yapmasının bir tutarsızlık olduğunu da öne sürmüştür. Yine RP’nin vaatleri arasında yer alan, işsizliği yaratma ve de ekonomik gelişmeyi tıkama nedeni olarak takdim edilen faiz uygulamalarının bütünüyle iptal edilmesi; vergi kanunlarında değişiklik yapılarak, faiz ve reklâm ödemelerinin gider olarak yazımı uygulamasının yürürlükten kaldırılması; yüksek kredi faizleriyle fakirden alıp, zenginin cebine, bir emme basma tulumba gibi çalışan bankacılık düzeninin, bir an önce değiştirilmesi; Mazıdağı ve Refah Partisince bilinmekte olan ülkenin diğer doğal kaynaklarından gerekli üretimin sağlanması gereğine de dikkat çekmiştir. Biraz da alaycı bir üslupla RP’nin bütün bunları bir an evvel hayata geçirmesini istemiştir.

Parti grupları adına ikinci konuşmayı, Doğru Yol Partisi Grubu adına Denizli Milletvekili Mehmet Gözlükaya yapmıştır. Söz konusu önerenin öngörüşmelerininin, Anayasanın 98. maddesinin dördüncü fıkrası, İttüzüğün 101 ve 103. maddelerinde öngörülen şekilde yapıldığını ifade eden Mehmet Gözlükaya, bu gibi görüşmelerde sadece eleştirilerin değil, somut önerilerin de yapılması ve bu yolla Hükümete katkıda bulunulması amacına yönelik olduğunu belirttiklerini hatırlatmış ve herkesin görüşünü ortaya koyacağını, ancak sorumluluğun Hükümete ait olduğunu belirtmiştir. Türkiye’nin çeşitli sorunları olduğunu söyleyen Gözlükaya, bunları hantal devlet anlayışı, sağlık ve sosyal güvenlikteki sorunlar, eğitimdeki sorunlar, tarım ve hayvancılıktaki sorunlar, dış borçlar ve kayıt dışı ekonomi gibi başlıklarda sıralamıştır. Geçmişe takılı kalmanın da yarar getirmeyeceğini söyleyerek, bu sorunların aşılmasında Hükümete destek verilmesinin gereğine işaret etmiştir. Bu arada özelleştirme ve yatırımların teşvik edilmesi konularında da Hükümetin çeşitli çalışmalar yaptığını dile getirmiş ve Türkiye’nin nüfus açısından yeraltı ve yer üstü kaynaklar açısından çok zengin olduğunu vurgulayarak konuşmasını tamamlamıştır.

Bu konuşmadan sonra, ANAP Grubu adına Iğdır Milletvekili Adil Aşırım söz almıştır. Söz konusu önerenin Meclis’i boşuna meşgul ettiğini savunan ve Plan ve Bütçe Komisyonunda, memur maaşlarının tartışılması sırasında, Komisyonunda olan ve Bakanlar Kurulunda bulunan Refah Partililerin hiçbir önerge vermediklerini ve hiçbir özkaynak da öngörmediklerini açıklamıştır. Ardından, şu şekilde bir kaynak önermiştir: “*Devlet İstatistik Enstitüsünün, 1995’in Nisan ayında yaptığı hane halkı işgücü anketinde, istihdamın sektörel dağılımını nasıl göstermiş: Neredeyse son üç yılda tarım yüzde 47, sanayi yüzde 25, hizmetler -yani, sattığımız hizmetler- yüzde 32. İşte, kaynak kaybı...*”

Adil Aşırım, memur ve işçiye zam yapılmasına karşın, bu zamları karşılayacak kaynağın bulunamamasını üzüntü verici olarak gördüğünü açıkladıktan sonra, Hükümetin bu konuda deneyim sahibi olmadığını ifade etmiştir. Diğer yandan, işgücünün bol olduğu yerlerden, kıt olan yerlere göç etmenin, ülke kaynaklarının etkin kullanımı açısından yararı olduğu halde, büyük şehirlerin, özellikle de, İstanbul ve İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlarının, vatandaşlara vize koymayı önerdiğini hatırlatarak, insan gücünün verimli dağıtılmasının ve eğitimin önemine değinmiştir.

Bu arada Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planına da değinen Adil Aşırım, bu planın görüşülmesi sırasında, o dönemde muhalefette olan Refah Partisi'nin olumsuz bir tutum takındığını, hatta *"Bu Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye'yi, Avrupa Birliğine teslim etmektir. Tıpkı, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında hiçbir şey olmadığı gibi, burada da olmamakta"* şeklinde ifadeler kullandıklarını iddia etmiştir. Yine, KOSGEB'den aldığı bilgiye göre, TESK'e ve TOBB'a kayıtlı KOBİ'lerin resmî olmayan sayısının 4 milyon olduğunu açıklayarak, KOBİ'lere çok ufak miktar sayılacak 1 milyar lira gibi bir para verilmesi durumunda bile birkaç katrilyon lirayı bulacağını, bunun da bütçedeki açığı arttıracığını dile getirmiş ve Meclis'te yapılan 20'şer dakikalık konuşmalarla kaynak bulunamayacağını öne sürmüştür. Hükümetin en fazla önem vermesi gereken şeyin ise insangücü kaynağı olduğunu tekrarladıktan sonra, bunun eğitime öncelik verilmesinin zorunluluğuna değinmiş ve başta demiryolları olmak üzere, ulaşım, turizme ve sınır ticaretine önem verilmesini istemiştir.

Gruplar adına dördüncü konuşmayı, Refah Partisi'nden Sivas Milletvekili Temel Karamollaoğlu yapmıştır. Kısa bir süre önce kurulan 54. Hükümete başarılar dileyen ve teşekkür eden Karamollaoğlu, söz konusu önerenin Meclis'e taşınmasının yararlarından bahsetmiş ve bunu olumlu bulduğunu açıklamıştır. Muhalefetin şaşkınlık içinde olduğunu da öne süren RP sözcüsü, Adil Aşırım'ın, gündemde ülkenin kaynaklarının araştırılması gereğini dile getiren bir önerge olduğu için, kendisini lehte hazırladığını, ancak kürsüye gelince bunu ters çevirmek istediğini iddia etmiştir. İktidar ve muhalefetin birlikte çözüm bulmalarının yararına değinerek, bu şekilde Meclis'in de verimli olacağını sözlerine eklemiştir.

Temel Karamollaoğlu, geçmişte iktidar ve muhalefetin üzerlerine düşeni tam olarak yerine getiremediğini belirttiikten sonra, yapıcı teklifler beklediklerini, Türkiye'yi lider ülke yapacak teklif ve projelerin gündeme getirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Daha sonra da kendisi bir takım önerilerde bulunmuştur. Kısa vadede yapılacak olanları sıralarken, rant getiren arsaların satılmasını; işçi dövizlerinin Türkiye'ye getirilmesini; rekabet gücü olmayan tesislerin hayata geçirilmesini; teröre giden paranın ortadan kaldırılmasını; vergi ıslahının ele alınmasını; özelleştirmenin sağlanmasını önermiştir. Orta vadeli bir çalışmada ise köklü vergi reformunun; köklü personel reformunun yapılmasının

gereğine dikkat çekmiş ve ardından uzun vadede yapılacak olanları sıralamıştır. Bütün bunlarla ilgili olarak muhalefetin de önerilerde bulunmasını isteyen Karamollaoğlu, kısa vadeli düzenlemelere öncelik verilmesinden yana olduğunu da açıklayarak, üretimin arttırılmasının zorunluluğuna sık sık vurgu yapmıştır. Bu nedenle de yatırımların en kısa zamanda tamamlanmasının gereğini bir kez daha dile getirmiştir. Bu arada benzin istasyonunun açılmasına ve bu alana yatırım yapılmasına da karşı çıkarak, bu alanda yatırım yapacak olanların başka alanlara yönlendirilmesiyle 20 trilyonluk ek kaynağın ortaya çıkacağını savunmuştur. Konuşmasının sonunda ise önerilerini şu şekilde özetlemiştir: *İnsangücü bizim en büyük kaynağımız, kalifiye insangücüne ehem-miyet vermeliyiz, beyin göçünün durması için çare aramalıyız. Amerikalıların gazetelerdeki ilanlarına dikkatinizi çekerim: Kalifiye bir elemansanız, doktora yapmışsanız, mastırınız varsa, Amerika vatandaşlığı size hazır diyor. Hükümetimiz, bu konuda, mutlaka, gerekli tedbirleri almalı, o insanlar burada kalmalı, burada istihdam edilmeli... Üniversitelerimiz, o ilin kalkınması için bir motor vazifesi görmeli; topraklarımız, sularımız süratle değerlendirilmeli, yeraltı kaynaklarımız, bilhassa mermercilik gibi hemen üretime geçecek, hemen ihracata yönelecek olan tesislere çok büyük destek verilmeli; kültür varlıklarımız, tabiat varlıklarımız kültür turizmini geliştirebilmek için mutlaka açılmalı, mutlaka yeniden yapılanmaya gidilmeli, karar mekanizmaları kısaltılmalı; sanayileşmenin hızlandırılması, bölgesel dengesizliklerin ortadan kaldırılabilmesi için yeni teşvik mekanizmaları mutlaka sağlanmalı.”*

Öngörüşme sırasında, parti grupları adına son konuşmayı DSP İstanbul Milletvekili Zekeriya Temizel yapmıştır. Türkiye'nin kaynakları konusunda en ilgili olması gereken bakanların, Bakanlar Kurulu sıralarında bulunmamasını eleştirerek söze başlayan Zekeriya Temizel, Başbakan konuşurken, ilgili bakanlar gelip kendisini dinleyebileceklerini, bu durumda da, görüşmenin, Mecliste değil de, Bakanlar Kurulunda yapılmamasının nedenini kendi kendilerine sormak hakkına sahip olacaklarını açıklamıştır. Önergede yer alan; *“Genel görüşme isteminin amacı, yıllardır çözümsüz kalması nedeniyle, bir hükümet sorunu değil, bir devlet sorunu haline gelen, dolayısıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilen bütün siyasî partilerin sorumluluk içerisine girdiği iddia edilen bir konuda, siyasî partilerin çağrı ve tavsiyelerini almaktır.”* şeklindeki ifadeyi okuyan Temizel, konunun bir devlet sorunu haline gelmesine, kamu harcamalarının sağlıklı gelir kaynaklarıyla karşılanmamasının ve zaten kıt kaynaklarla karşılanan kamu harcamalarında da, aşırı israfın olmasının neden olduğunu savunmuştur. Diğer yandan, kamu yönetiminde, özellikle, kayıtdışı ekonominin denetim altına alınarak, bu konu başta olmak üzere, yeni kaynaklar oluşturularak ve kamu fonlarında israfi önleyerek, aslî kamu hizmetlerine daha fazla kaynak aktarılmasını önermiştir. Sorunların çözümünde siyasal partilerin farklı yaklaşımlarının bulunmasını da doğal karşılayarak, Başbakanın, Hükümet

Programıyla ilgili konuşmasında “*Hükümetin gereksinimi olan kaynağın, nominal faizlerin yüksekliğinden ve kârlar ile kiralardan kaynaklanan haksız rant gelirlerinden elde edileceğini*” söylediğini, muhalefet olarak kendilerinin, bunun ne şekilde gerçekleştirileceğinin merakı içerisinde olduklarını ifade etmiş ve yeni kurulan Koalisyon Hükümetinin, daha kuruluşunun haftasında, kaynak sorununun, hükümet sorunu değil, devlet sorunu olduğunu söyleyerek, sorunun altından kalkamayacağını işaretlerini verdiği iddia etmiştir.

Zekeriya Temizel, kamunun sağlıklı gelir kaynaklarına kavuşturulması ve kamu harcamalarında israfın önlenmesinin, devlet yönetiminde bir parça değil, devlet yönetiminin ta kendisi olduğunu söyledikten sonra, bu konunun Meclis’te ele alınmasının doğal olduğunu belirtmiş ve ardından konuşmasını şu şekilde sürdürmüştür: “...çünkü israf, toplum gereksinmelerinden fazla, bazı alanlarda eğitim vermek üzere açılan okullarda ortaya çıkabileceği gibi, verimli tarım alanlarında sanayi kurarak ya da sulanan tarım arazilerine, hem de ucuz devlet kredileri vererek, ikincil konut yaptırarak da ortaya çıkar. İsraf, kamu yönetiminde liyakat ve kariyer esasına uymayarak, kamu hizmetlerinin yeteneksiz kişilere gördürülmesiyle ortaya çıkabileceği gibi, çalışanına hakkı olan ücretini ödemeyerek, bu ücret yerine, aynı ödeme yapılmasıyla da ortaya çıkar. İsraf, ağaçlandırılacak arazinin ağaçlandırılmayarak, erozyona bırakılmasıyla ortaya çıkabileceği gibi, ormanların talan edilerek arazi mafyası tarafından tahribiyle de ortaya çıkar. İsraf, 5 liralık bir kamu hizmetinin, İhale Yasasının yetersizliği nedeniyle, 5 bin liraya yaptırılmasıyla ortaya çıkabileceği gibi, önceliği olmayan yatırımlara trilyonlarca lira harcayarak da ortaya çıkar.”

Adaletten güvenliğe, eğitimden personel yönetimine kadar, hemen bütün alanlarda israfın önlenmesini, iyi bir kamu yönetiminin ta kendisi olarak gören Zekeriya Temizel, tüm bu alanlarda, Hükümette bulunanların bir program ve yaklaşımlarının olması gerektiğini de ifade etmiş ve Meclis’te yapılacak görüşmelerle de, muhalefetin kendi önerilerini açıklayarak, yapılan düzenlemenin iyileştirilmesi için çalışacaklarını dile getirmiştir. 20 dakika içerisinde peş peşe sıralanan birkaç cümleyle, bir partinin, bir hükümete veya devlete katkısının ortaya konulmasının ise imkânsız olduğunu savunmuş ve sözü kayıtdışı ekonominin denetim altına alınması konusuna getirmiştir. Kayıtdışı ekonominin denetim altına alınması konusunda, Koalisyon Partilerinin hemfikir olduğundan bahsedildiğine vurgu yaparak, o halde, denetim altına almak konusunda da gereğinin yapılmasının zorunluluğuna dikkat çekmiş ve bu konuda DSP’nin bütün deneyimlerini aktaracağını açıklamıştır. Sorunların konuşmalarla değil, devletin birikiminden de yararlanarak çözüleceğinin bilindiğini de vurgulayarak, kayıtdışı ekonominin öncelikle tanımının yapılmasını istemiş ve siyasî partilerin, kayıtdışılık konusunda, bir kavram birliğine sahip olduklarına kesin olarak ihtimal vermediğini belirtmiştir.

Bir Maliyeci olan Zekeriya Temizel kayıtdışı ekonomi konusunda görüşlerini şu sözlerle ortaya koymuştur: *“Kayıtdışı ekonomi, sadece vergi kaçığından kaynaklanan ekonomi midir; yoksa, vergiden muaf ve istisna olan kazançların kayıtlara intikal ettirilmemesi nedeniyle vergi alınmayan alanları da mı kapsamaktadır? Öncelikle, bunların yanıtını vermek gerekmektedir. Kayıtdışı ekonominin denetim altına alınması, vergi sisteminin mevcut kurumlarını olduğu gibi koruyarak mı; yoksa vergi sisteminde gerçek anlamda bir reform yapılarak mı sağlanacaktır? Bu vergi oranlarını değıştirmeden, kayıtdışı ekonominin tamamını, olduğu gibi kayıtiçine alabilecek misiniz, alamayacak mısınız? Vergi almak yerine, borç alarak kamu giderlerini karşılamak, bir siyasî tercih olarak ortaya çıkmış ve bugünkü rant ekonomisini doğurmuştur. Şu anda da tercihte herhangi bir değışiklik yoktur. O zaman, bu tercihi değıştirecek misiniz değıştirmeyecek misiniz? Öncelikle, bunların ortaya konulması gerekir; tartışılması gereken bunlardır. Bunların da, bu komisyonlar yerine, burada, bir genel görüşme sırasında ortaya konulması gerçekten olanaksızdır. Bundan kaçıldığı için değıl; herhangi bir alanın çok sınırlı bir sıra içerisinde ortaya konulması, belki de, bu konular nasıl olsa görüldü, oralarda herhangi bir şey bulunmadı diye gözardı edilmesine ve doğru dürüst incelendiğinde, gerçekten bulunacak özkaynakların gözardı edilmesine neden olabilir. Dolayısıyla, bu kadar geniş bir konunun, bir genel görüşme sırasında, 20 dakika içerisinde dile getirilmesi kesinlikle ve kesinlikle söz konusu olamaz değıerli milletvekilleri.”*

Temizel, konuşmasını genel görüşme açılmasının, herhangi bir yarar sağlamayacağına olan inancını bir kez daha vurgulayarak son vermiştir.

Parti grupları adına yapılan konuşmaların tamamlanmasının ardından önerge sahipleri adına Başbakan Necmettin Erbakan söz almıştır. Ülkenin en temel sorunu hakkında Meclis’in görüşlerinin alınmasının yararına değınererek konuşmasına başlayan Başbakan, Hükümetin kurulduğu günden beri, halkın sorunlarını çözmek için canla başla çalıştığını memurlarla ilgili olarak açıkladığı zam miktarıyla 7,5 milyon insanı doğrudan, 30 milyon insanı da dolaylı olarak ilgilendiren bir konuda önemli bir adım atıldığını, çok sayıda insanın sevindirildiğini ifade etmiştir. İşçilerin, köylülerin ve emeklilerin de daha iyi koşullarda yaşamaları için çalışmalar yapıldığını dile getiren Erbakan, sözü hayvancılık konusuna da getirerek, *“bütün bu hayvanlarınızı getirin, bu kombinaları çalıştıracağız, değıeri pahasına alacağız”* şeklinde açıklama ile bu kesimin de memnun edildiğini belirtmiştir.

Başbakan Necmettin Erbakan, asgari ücret konusundaki iyileştirmeye, fındık taban fiyatlarının yükseltileceğine, köylünün borçlarının affedileceğine, esnafın ise ağır vergi yükünden kurtarılacağına vurgu yaptıktan sonra, kaşıkla verip kepçeyle geri almayacaklarını açıklamış ve böyle bir genel görüşme önergesinin verilmesinin nedenlerini ortaya koymuştur. Erbakan bu konuda şunları söylemiştir: *“Refah Partisinin kıymetli sözcüsü arkadaşımızın belirttik-*

leri gibi, kaynakların geliştirilmesinin acil atılacak adımları vardır, kısa vadede atılacak adımları vardır, orta vadede, uzun vadede atılacak adımları vardır. Bizim araştırmalarımız, olsa olsa, ancak, kısa, orta, uzun vadeli ihtiyaçlar hakkında bize fikir verecektir, ışık tutacaktır. Hâlbuki ülkemizin kaybedecek zamanı yok, halkımızın sabrı yok; asıl önemli olanlar, acil kaynak artışı temin edecek hususlardır. İşte, bu genel görüşmeden asıl maksat, süratle, devletimizin gelirlerini, vergiyle, faizle değil, başka kanallar ve imkânlardan nasıl artıracacağız; bunu konuşmak. Bunun, uzun boylu, aylarca sürececek araştırmalara tahammülü yoktur; bunun, bir an evvel görüşülmesinde büyük fayda vardır ve inşallah, bir yandan, halkımıza her gün yeni bir müjde verilirken; bu müjdelerden önce de, o müjdelerin malî karşılıkları temin edilecektir. Bu kaynaklar hakkındaki çalışmalarla, biz, bir yandan, ülkemizin bütün uzmanlarından bu fikirleri alırken, en kıymetli işadamlarımızdan da bu hususta tavsiyelerini almak üzere program hazırladık; ama, uzmanların ve en kıymetli insanların fikirlerini alırken, asıl, Yüce Meclisimizin bu konudaki tavsiyelerini almadan yapamazdık; onun için huzurlarımızdayız.”

Meclis'te hemen her konuda uzmanların, akademisyenlerin bulunduğunu ifade eden ve Meclis'in, Hükümetin üzerinde olduğunu söyleyen Necmettin Erbakan, “bir icra organı var; o, yaptığını yapsın, karşımıza gelsin, biz sonra tenkit edelim” şeklindeki düşüncenin doğru olmadığını dile getirmiş ve ülke sorunlarının milletin gözü önünde tartışılmasıyla, herkesin düşüncesinin anlaşılacağını da savunmuştur. Yine söz konusu genel görüşmenin çoğulcu demokrasi ile bağdaştığını, herkesin görüşünü ortaya koymasının gerektiğini belirterek, sonraki günlerde Çekiç Güç ve olağanüstü hal için alınacak kararlarda da, Meclis'in görüşünü öncelikli olarak ortaya koymasının gereğine işaret etmiştir. Genel görüşmenin gündeme alınması durumunda, her bir partiye görüşlerini açıklamaları için bir saat süre verileceğini de ifade eden Başbakan; “Partilerimizin çok iyi hazırlanıp geleceğine inanıyorum; bu bir saatlik vakit içerisinde, millî kaynaklarımızı geliştirmek için fevkalade kıymetli tavsiyelerde bulunacaklarına inanıyorum. Arkadaşlarımızın bir kısmı “efendim, bu işler zaten ihtisas komisyonlarında yapılıyor” buyurdu. İhtisas komisyonlarımızda, hazırlanmış olan kanun tasarı ve teklifleri üzerinde fikirler ortaya konuyor. Hâlbuki biz, şimdi, başka şey yapıyoruz; bütün o kanun tasarı ve teklifleri hazırlanmadan önce, ülkenin bu temel meselesini çözmek için nelere başvuracağız diye bir genel görüşme yapıyoruz. Bu görüşmenin ışığında hazırlanacak olan kanun tasarı ve tekliflerimiz, tabii, Yüce Meclisin komisyonlarında ayrıca incelemeye tabi tutulacaktır, ondan sonra Genel Kurulumuzda gene incelemeye tabi tutulacaktır; o hizmetler, o görevler ayrı görevlerdir; böyle temel bir ülke meselesini çözmek için baştan hepimizin fikirlerimizi orta yere koymamız ayrı bir görevdir.”

Bütün bu işlerde, asıl gayelerinin, halkın mutluluğunu sağlamak ve ülkenin sorunlarını elbirliğiyle çözmek olduğunu ifade eden Başbakan Necmettin Erbakan, bu konuda her zaman yeni önerilere açık olduklarını belirtmiş ve kıymetli arsaların satışının getireceği yararları değerlendirerek, bu yolla devletin acil paraya kavuşmasının temin edilmesinin doğru bir uygulama olacağını savunmuştur. Irak'a giden kamyonların akaryakıt taşımaları için depolarının büyütülmesinin ve daha fazla sınır kapısının açılmasının da, ekonomik açıdan faydalı olacağını savunmuş ve yine ülkedeki et üretimini arttırılmasının ülke ekonomisini olumlu yönde etkileyeceğini dile getirmiştir.

Başbakan Necmettin Erbakan'ın konuşmasını tamamlamasından hemen sonra, genel görüşme açılıp açılmaması konusunda oylama yapılmış ve genel görüşme açılması kabul edilmiştir.

b) Genel Görüşmeler²⁴

Hükümet adına Başbakan Necmettin Erbakan'ın, ülkemizin özkaynaklarının geliştirilmesi konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önergesi üzerine, Genel Kurulun 11 Temmuz 1996 tarihli 76. Birleşiminde açılması kabul edilen genel görüşme, 16 Temmuz 1996 tarihindeki 77. Birleşimde yapılmıştır. Hasan Korkmazcan'ın oturum başkanlığını yapmış olduğu görüşmelerde, önerge sahibi olarak Hükümet adına, Devlet Bakanı Ufuk Söylemez söz almıştır.

Kaynakların harekete geçirilmesi konusunun, yalnız hükümetlerin değil, tüm ülkenin sorunu olduğunu ifade eden Ufuk Söylemez, dünyayla tamamen bütünleşmeyi, rekabet gücünü artırmayı, gelirini gelişmiş ülkeler düzeyine çıkarmayı hedefleyen Türkiye'nin, bunun için, iktisadî gerçekçilikten uzaklaşmadan, orta vadeli ve sürdürülebilir bir yapıda yüksek büyüme hızına ulaşması gerektiğini dile getirmiştir. Bu çerçevede, makroekonomik istikrarın sağlanmasının yanı sıra, ülkenin tüm kaynaklarının en iyi şekilde kullanılmasına imkân sağlayan ve bunu ekonomik ve sosyal hayata yansıtan yapısal değişikliklerin de bir an önce hayata geçirilmesinin elzem olduğunu belirtmiştir. 1989 yılında, uluslararası sermaye hareketlerinin tamamen serbest bırakılması ve kamu kesiminde yeniden yapılanma çalışmalarının başlatılmasına karşın, kamu açıklarının, kronikleşen yüksek enflasyonun, imalat sanayiindeki yatırım eksikliğinin ve özellikle de, rekabet ortamını geliştirecek yapısal değişikliklerin kamu ve özel kesimde gerçekleşmemesinin yarattığı sorunların devam ettiğini de sözlerine eklemiştir.

Ufuk Söylemez, makroekonomik istikrarı sağlamak, ekonomik kalkınmayı sosyal dengeleri dikkate alacak şekilde sürdürmenin yolunu açacak politikaların oluşturulmasına ortam sağlamak üzere, 5 Nisan 1994 tarihinde, bir ekonomik önlemler uygulama planı yürürlüğe konulduğunu hatırlattığı konuşmasında, ancak, seçim ortamıyla gelen belirsizlik ortamı, yeterli dış kredinin

---

²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 1. Yasama Yılı, 77. Birleşim, 8. Cilt, 16.7.1996

bulunamaması ve yapısal reformların yapılamaması nedeniyle söz konusu paketin tam olarak uygulanamadığını açıklamıştır. Enflasyon, kamu açıkları ve iç borçlanmanın ülkenin temel ekonomik sorunları olduğunu ifade eden Söylemez, genel görüşme sayesinde sözü edilen sorunların çözümüne dönük tartışmaların yapılacağını vurgulamıştır.

1988–1995 döneminde, ortalama fiyat artışlarının yüzde 72 olarak gerçekleştiğini hatırlatan Söylemez, bunun en önemli nedeninin kamu açıkları ve iç borçlanma olduğunu ifade etmiş ve konuşmasının devamında şunları dile getirmiştir: “*Kamu kesiminin malî sistem üzerindeki baskısının giderek artması, malî derinleşmenin yeterince sağlanamadığı bir ortamda, faiz oranlarının yükselmesiyle birlikte vade yapısının kısılmasına ve enflasyonist bekleyişlerin süreklilik kazanmasına yol açmaktadır. Böyle bir ortamda, mal ve faktör piyasalarında fiyatlar geçmiş döneme endekslenmekte ve enflasyonist süreç âdeta kendi kendini besleyen bir yapıya dönüşmektedir. Türkiye ekonomisinde enflasyonun kalıcı bir biçimde düşürülmesi, enflasyonla mücadelede yapısal reformların gerçekleşmesine öncelik veren orta vadeli bir programın uygulamaya konulmasıyla mümkündür. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, böyle bir programın temel unsurlarını da içermektedir.*”

Ufuk Söylemez, kamu açıklarının, 1989 yılından itibaren, özellikle personel ve faiz giderlerinin yükselmesi sonucunda hızla arttığı bilgisini aktardıktan sonra, bunda ise 1984 yılı sonrasında kamu açıklarının yüksek reel faizli iç borçlanmayla finanse edilmesinin getirdiği faiz yükü, borçlanma vadelerinin giderek kısılması ve 1989 ve 1993 döneminde maaş ve ücretlerde sağlanan yüksek reel artışların etkili olduğunu ileri sürmüştür. Yüksek maliyetle verimsiz olarak çalışan KİT'lerin, aktüaryal dengeleri bozulmuş, zarar üreten ve devamlı Hazine'den desteklenen sosyal güvenlik kuruluşlarının, rasyonel olmayan teşvik politikalarının ve tarımsal destekleme politikalarının olumsuz gidişte rol oynadığını belirtmiş ve 5 Nisan kararlarıyla sağlanan iç ve dış dengelerin korunması ve sürekli hale getirilmesinin zorunlu olduğunu da savunmuştur.

Bu denli önemli konunun tartışıldığı bir genel görüşmede, ele alınmasının yararlı olacağını düşünen Ufuk Söylemez, bir takım rakamlar verdiği konuşmasını şu şekilde sürdürmüştür: “*Gayrisafî millî hâsıla, 1995 yılında yüzde 8,1 oranında arttı. 1996'nın ilk çeyreğinde, özellikle sanayi üretimi, ticaret ve ithalattaki hızlı artışın etkisiyle, gayrisafî millî hâsıla büyümesi, yüzde 9,9 olarak gerçekleşmiştir. 1996 yılının ilk üç aylık döneminde ise, sanayi üretimi yüzde 8,4, imalat sanayi üretimi de, yüzde 7,9 olarak gerçekleşmiştir. Aylık imalat sanayi üretim endeksine göre, üretim artış hızı, yılın ikinci çeyreğinde de aynı şekilde devam etmiştir. 1994 yılında yüzde 73 olan imalat sanayii kapasite kullanım oranı, 1995 yılında yüzde 79,7'ye yükselmiştir; bu eğilim, 1996 yılının ilk aylarında da devam etmiş ve 1995'in ilk çeyreğinde yüzde 75'lerde olan kapasite kullanımı, 1996'nın aynı döneminde,*

birkaç puan daha artarak, yüzde 76,6 gibi bir rakama ulaşmıştır. Haziran ayı itibariyle, geçtiğimiz ay itibariyle ise, ekonomi, kapasite kullanımında yüzde 80 gibi çok yüksek bir seviyeye erişmiş vaziyettedir. İhracatımızın, 1995 yılında yüzde 19,5 artarak, 1994'teki 18 milyar dolarlık seviyesinden 21,6 milyar dolara çıktığını hepimiz biliyoruz.”

Gruplar adına ilk konuşmayı, Demokratik Sol Parti Grubu adına, Genel Başkan İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit yapmıştır. Hükümetin açıklamalarından, genel görüşmelerin Meclis gündemine sık sık getirileceğinin anlaşıldığını söyleyen Bülent Ecevit, Hükümetin amacının, sorunları Meclisin ve Meclis'teki muhalefet partilerinin üzerine yıkmak, en azından, onlarla sorumluluğu paylaşmak olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca kaynak yetersizliği sorununun yıllarca çözümsüz kalmasının baş sorumlusunun ise Refah Partisinin, Hükümet ortağı olan DYP olduğunu iddia etmiştir. Burada muhalefetin görevinin, çözümleri denetlemek veya iyileştirmeye çalışmak olduğunu, sorumluluğun ise Hükümete ait olduğunu belirtmiştir. Meclis'in ulusal güvenlik, dış politika, rejim sorunu, Anayasa değişiklikleri gibi konularda çözüm yeri olmasına karşın, ekonomik ve sosyal sorunların çözümünün, öncelikle, hükümetlerin görevi olduğunu dile getiren Ecevit, genel görüşmenin Erbakan'ın ince bir taktiği olduğunu öne sürmüş ve *“Köylü kuruluşları dahil, çeşitli meslek kuruluşlarının hepsinin, emekli derneklerinin, işçi sendikalarının, memur sendikalarının hücumuna uğradık; büyük sevgi tezahüratı gördük”* şeklinde konuşma yapan Erbakan'ın, Meclis'in desteğine ve önerisine ihtiyacının olmadığını, biraz da sitemkar bir ifadeyle dile getirmiştir.

Bülent Ecevit, genel olarak Refah Partisi ve Necmettin Erbakanı eleştirmek üzerine kurduğu konuşmasında, Hükümetin verdiği sözü yerine getirememesi durumunda, sorumluluğu, Meclisin ve muhalefetin üstüne yıkmaya da kimsenin hakkının olmayacağını ifade etmiş ve genel görüşme önergesinin kapsamına, kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması, vergi düzenindeki çarpıklıkların, adaletsizliklerin giderilmesi, doğal kaynakların değerlendirilmesi, o arada doğa dengesinin korunması, devlet elindeki olanakların verimli kullanılması, rant ekonomisinden üretim ekonomisine geçilmesi, gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi, KİT'lerin kurtarılması veya özelleştirilirken ona buna peşkeş çekilmemesi, enflasyonun aşağı çekilmesi, arazi mafyasının dize getirilmesi, altyapıların yeterli duruma getirilmesi, yatırımlarda önceliklerin belirlenmesi, eğitim ve sağlık sorunlarının, sosyal güvenlik sorununun ve hepsinin de üstünde, öncelikle, Güneydoğu sorununun çözümü ve daha bunlar gibi pek çok konunun girdiğini Genel Kurula aktarmıştır. Bunların Meclis'e getirilmesi durumunda, konulardan her birine ilişkin ayrıntılı veriler ve araştırma sonuçlarının da Meclisin önüne getirilmesi gerektiğini savunmuştur. Konuşmasının bundan sonraki bölümünde bir takım öneriler sıralayan Bülent Ecevit, bu konuda şu sözleri sarf etmiştir: *“Kaynak sorunu ve kamu yönetiminde kaynak israfının önlenmesi sorunu, personel rejimiyle çok yakından ilişkilidir. Demokratik bir personel rejiminin oluşturulmasında da kamu görevlileri sendikalarının, mutlaka, etkin katılımı sağlanmalıdır. Bunun için, kamu görevlileri sendikalarıyla toplugörüşme süreci bir an önce*

başlatılmalıdır. Kamu görevlilerinin özlük haklarının ve maaşlarının belirlenmesinde olsun, kamu yönetiminde israfın önlenmesi ve kaynak oluşturulması konusunda olsun, yönetimle kamu görevlileri sendikaları mutlaka anlaşmalıdırlar ve Hükümet, kaynak sorununu, kamu görevlileri sendikalarıyla da anlaşmış olarak Meclisin önüne getirmelidir.”

Ecevit'in, Hükümetin, ekonomik sorunlara ve doğal olarak da kaynak sorununa yaklaşımının, ciddî ve demokratik devlet yönetimi anlayışından çok uzak ve laubalice olduğunu söylemesi, RP Şanlıurfa Milletvekili Abdulkadir Öncel'in tepkisine yol açmış ve Bülent Ecevit de, Necmettin Erbakan'ın 6 Temmuzda, Mecliste, Hükümet Programı görüşülürken, kaynak sorununun nasıl çözüleceği konusunda şunları söylediğini öne sürmüştür: *"Peki, paraları nasıl bulacağız? Bak, rantiyeciler, bir senede 47 milyar dolar kazanç elde etti. Bu 47 milyar doların 15 milyarı haklarıdır; ama 32 milyar doları haksızdır. İşte, bu rantiyecilerden bu haksız 32 milyar doları alıp işçiye, köylüye, memura, esnafa vermenin adıdır adil düzen."* Maliye Bakanı Abdüllatif Şener'in de, aynı rakamları başka bir bağlamda dile getirdiğini öne süren Ecevit, 32 milyar doların, Maliye Bakanının dediği gibi bütçenin ek kaynak gereksinmesi mi, Başbakanın dediği gibi rant gelirlerinin haksız bölümü mü, olduğunu bir soru olarak yöneltmiştir. Yine, *rant gelirlerinin tıpatıp bütçeye mi denk, rant gelirlerinin haksız bölümü de tıpatıp bütçenin ek kaynak gereksinmesine mi denk?"* şeklinde bir soru daha sormuş ve Erbakan'ın kaynak sorununu çözmek için haksız rant gelirlerinden yararlanmayı düşündüğünü ve bunu da kolay zannettiğini öne sürmüştür. Maliye Bakanının, 11 Temmuz gecesi, bir televizyon kanalında faizlere üst sınır getirileceğinden; faizlere vergi konulacağından ve faiz giderlerinin vergiden düşürülmeyeceğinden bahsettiğine de değinerek, bu düşüncenin uygulamaya geçmesinin zor olduğunu, yapay yöntemlerle veya buyrukla faizlerin sınırlandırılmasının, tasarrufların, ulusal paradan, dövize, taşınmaz mallara veya dayanıklı tüketim mallarına yöneleceğini savunmuştur. Yatırımların ve üretimin gerileyeceğini, işsizliğin artacağını da sözlerine eklemiştir.

Bülent Ecevit, Hükümetin sunduğu ekonomik politikaya sert eleştiriler yönelttiği konuşmasında, önceki DYP-SHP Koalisyon Hükümetinin rant gelirlerini engellemek isterken, ekonomiyi çıkmaza götürdüğünü iddia etmiştir. Hükümetin, kaynak sorununu çözmek için, kamu mallarını satmaya yönelmesini de eleştirerek, Refah Partisi'ne göre, bu satıştan 2 katrilyon liralık gelir beklenirken, Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller'in sadece 300 trilyon liralık gelir beklendiğini açıkladığını, bunun da Hükümetin ciddiyetsizliğinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Ayrıca kamu mallarının satılmasının çalışanları, memurları ve askeri personeli zor durumda bırakacağını ileri sürmüştür. Türkiye'de yaklaşık 300 bin kamu konutunun olduğunu, bunların yüzde 61'inin genel bütçeli kuruluşlara ait, yüzde 30'unun da özelleştirme kapsamındaki veya özelleştirme kapsamına alınacak kuruluşlara ait bulunduğunu ifade eden Ecevit,

genel bütçeli idarelere ait yaklaşık 180 bin kamu konutunun büyük bölümünün ise Millî Savunma Bakanlığına, Emniyet Genel Müdürlüğüne, Millî Eğitim Bakanlığına veya Sağlık Bakanlığına bağlı hizmet alanları içinde yer aldığını açıklamıştır. Diğer yandan kamu malı arazilerin satışının da ülke yararına olmadığını savunmuş ve yeni rantıye yaratılacağını, var olan rantiyelere yeni olanaklar sağlanacağını iddia etmiştir.

Bülent Ecevit, konuşmasında Hükümete bir takım önerilerde bulunmayı da ihmal etmemiştir. Bu öneriler özetle şu şekildedir: Süratle, etkin ve yaygın bir vergi denetimine geçilmesi; Sosyal Sigortalar Kurumunun çok büyük meblağlara varan alacaklarının, mutlaka ve bir an önce tahsil edilmesi; tüm işçilerin, Sosyal Sigortalar Kurumuna bağlanması; hakça bir vergi reformunun yapılması; vakıfların denetlenmesi; yolsuzluk ve rüşvetin, manevî değerleri yozlaştırmanın önlenmesi; Başbakanlığa bağlı olan Yüksek Denetleme Kurulunun Başbakanlıktan ayrılması ve sadece biçimsel olarak Meclis Başkanlığına bağlı olması, özerkleşmesi... Söz konusu önerilerden başka Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu'daki teröre de değinen Ecevit, Körfez Krizinin getirdiği ek mali yükten söz ederek, Hükümetin konuya iyi niyetli yaklaşmasına karşın Başbakan Necmettin Erbakan'ın, son derece duyarlı olan bu ulusal sorunu, bir siyasal istismar konusu yapma eğiliminde olduğunu sezdiklerini açıklamıştır. Boşaltılan köylere dönülmediğini, bölgede can güvenliğinin sağlanmadığını da belirterek, sözde Huzur Harekâtı düzenlemesine son verilmesini, onun yerine, Türkiye'nin ve Türk insanının, Türkiye insanının haklarını, güvenliğini daha sağlıklı bir şekilde sağlayabilecek bir düzenlemeye geçilmesini istemiştir. Ancak bu sayede insanların köylerine ve mezralarına döneceklerini dile getirmiştir. Hem Güneydoğu Anadolu'nun sağlıklı bir yerleşim düzenine kavuşması hem de sağlıklı bir üretim düzenine erişebilmesi için bir plan hazırlanmasının, yıkılıp yıkılmış köylerin bir an önce içerisinde barınılır hale getirilmesinin gereğine de işaret ederek, bunlar için hayalci değil, gerçekçi politikalar üretilmesinin zorunlu olduğunu vurgulamıştır.

Ecevit, Güneydoğu Anadolu'nun, feodal yapıdan kurtulabilmesinin gerekli olduğuna da dikkat çektiği konuşmasında, 65 bin köy korucusuna, bir yılda yaklaşık 9,5 trilyon lira ödenmesinin beklendiğini, bunun bir kaynak israfı olduğunu, oysa bu paranın yarısı ile bölge halkının ekonomik ve soysal pek çok sorununun çözülebileceğini savunmuştur.

Dokuz yıl önce, Demokratik Sol Parti olarak, bölgenin güvenlik sorunu ile gelişme sorununu uyum içerisinde, bir bütün olarak ele almayı ve çözmeyi öngören bir plan hazırladıklarını hatırlatan Bülent Ecevit, genel ekonomik gidiş konusunda Hükümetin daha bir hafta dolmadan hatalar yapmaya başladığını şu sözlerle ortaya koymuştur: *"İvedilikle 100 trilyon liraya yakın miktarda borçlanması gereken, borç ödeyebilmek için borçlanması gereken Hazine, dün, 100 trilyon yerine veya 90 trilyon yerine, ancak 16,5 trilyon liralık bono satabildi. Bu durumda, Hükümet, bugün yapacağı borç ödemeleri için, Merkez*

Bankası avansına başvurmak ve piyasaya bol para sunmak zorunda kalacaktır. Para bolluğunun, büyük ölçüde dövize yönelmesini frenlemek için de, bir yandan Merkez Bankasının döviz rezervlerini büyük ölçüde eritmek, bir yandan da faizlerin yükselmesine, Hükümet, katlanmak zorunda kalacaktır. Nitekim Hazinesinin dün yaptığı ihalede, faiz 12 puan birden yükseldi; kamu borçlanma faizi yüzde 140'a çıktı. Sadece bunun, Hazineye ek maliyeti 2,3 trilyon lirayı buldu. Borsada büyük dalgalanmalar şimdiden başladı; borsa endeksi bir günde 2 500 puan birden geriledi. Merkez Bankasının piyasaya döviz sürmesine karşın dolar bir günde 700 lira değer kazandı. Hükümet ortağı iki partinin acemilikleri, sorumsuzlukları ve kendi aralarındaki çelişkileri yüzünden, o arada, özellikle de Refah Partisi kanadının hayalciliği yüzünden, ekonomi, hükümete dönmede bile eşi görülmemiş bir belirsizlik ve kargaşa ortamına sürüklenmeye başladı.”

Bülent Ecevit konuşmasının sonlarında, Başbakan Necmettin Erbakan ile ilgili kısa bir anısını anlatmak istemiş ve bunu da şu şekilde dile getirmiştir: *“1974 başında, bir sabah Başbakanlıkta gazetelere bakıyorum, manşette Sayın Erbakan'ın bir demeci: ‘100 bin tank, 100 bin uçak yapacağız.’ O sırada da, dünyada ekonomik bunalım başlamış, bizde de başlamış, Sayın Erbakan'a dedim ki, Sayın Erbakan, nasıl böyle bir demeç verirsiniz, 100 bin uçağı, 100 bin tankı nasıl yapacağız; niçin yapalım; 100 bin uçağı nasıl, nereden pilot bulalım? Sayın Erbakan aynen şu yanıtı verdi ‘Efendim, siyasette böyle sözler temenni manasında söylenir.’ Şimdi, madem bizden tavsiye isteniyor, benim, Sayın Refah Partililere ve Doğru Yol Partililere bir tavsiyem şu: Siz, siz olun Sayın Erbakan'ın hayalleri ve temennileriyle yaşamın gerçeklerini birbirine karıştırmayın; yoksa gerçeklerin sillesi altında, hem sizler ezilebilirsiniz hem de millet büyük zarar görebilir.”*

Ecevit'in, Başbakan Erbakan ile anısıyla tamamladığı konuşması sonrasında, Maliye Bakanı Abdüllatif Şener, Bülent Ecevit'e cevap vermek için söz talebinde bulunmuş, ancak bu talep Oturum Başkanı tarafından, Hükümet adına konuşma sırasında cevap verilmesinin doğru olacağı gerekçesiyle kabul edilmemiştir.

Gruplar adına ikinci konuşmayı, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Genel Başkan ve Antalya Milletvekili Deniz Baykal yapmıştır. Hükümetin göreve başlamasının hemen ardından, Türkiye'nin özkaynaklarının artırılmasına ilişkin bir genel görüşme istemesinin, çok olağan, doğal, yaygın bir yöntem olmadığını söyleyerek konuşmasına başlayan Deniz Baykal, siyasal partilerin seçimlere girerken, plan ve projelerini halka anlattıklarını, hükümet oldukları zaman ise bir programla halkın karşısına çıktıklarını ifade etmiş ve daha sonra da bu programın uygulanmasının beklendiğini ortaya koymuştur. Böyle bir genel görüşme önergesinin, bazı ekonomik gerçeklerin ortaya çıkması, bazı karanlık noktaların aydınlanması ve ekonomi yönetimine egemen olan tereddütlerin

ortadan kalkması konularında yarar sağlayacağına inandıklarını da söyleyen Baykal, buna karşılık, Hükümetin, böyle bir genel görüşmeyi talep ederek, kendi ekonomik politikalarıyla ilgili tereddütler içerisinde olduğunu itiraf ettiğini öne sürmüştür. Yine Hükümetin, ekonomik sorunlar karşısında hazırlıksız olduğunun anlaşıldığını da sözlerine eklemiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin, Hükümetin istişare organı olmadığını, Hükümet ile Parlamento arasındaki ilişkilerin, Anayasada, çok açık bir biçimde ortaya konulduğunu savunan Deniz Baykal, Hükümetin, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden görüş sormasının, Parlamenter demokratik rejimimizin özüne de uygun olmadığını belirtmiş ve Hükümetin temel kurucusu olarak gördüğü Refah Partisi'ne dönük eleştiriler sıralamıştır. Refah Partisi'nin, daha önce düzen partileri, taklitçi partiler olarak gördüğü partilerden görüş sorma noktasına geldiğini ifade etmiş ve 47 milyar dolarlık bütçe içerisinde ya da bütçe dışında 32 milyarlık, rant kesiminden alınabilir nitelikte bir kaynak bulunduğunun iddia edilmesinin ciddiyetle bağdaşmadığını öne sürmüştür.

Deniz Baykal, Refah Partisi'nin kendi önerisini sunmasının gerektiğine vurgu yaptıktan sonra, muhalefette başka, iktidarda başka konuşulmasının ülkeye yarar sağlayamayacağını, ancak böylesi genel görüşmelerde gerçeklerin ortaya çıkacağını dile getirmiştir. Baykal, ekonomik politikanın temel dayanaklarının belirlenmesini de istediği konuşmasında, define arar gibi kaynak arandığını iddia ederek, bunu eleştirmiştir. Ayrıca kaynak sorununun bugünün sorunu olmadığını, gelecekte de devam edeceğini belirtmiş ve Ulusal Kurtuluş Savaşının son derece kıt kaynaklarla kazanıldığını hatırlatarak, öncelikle olanakların ve hedeflerin belirlenmesini istemiştir.

Ardından da rakamlara dayanarak şu sözleri sarf etmiştir: *“Bakın, Türkiye, 1980 başına gelinceye kadar, yurtdışına, sadece 13,6 milyar dolar borç yaptı, yani 1920–1980; 60 yıl boyunca, Türkiye'nin dış borç miktarı 13,5 milyar dolardı, yuvarlak hesap. 1980–1996; şimdi 75 milyar dolar borcumuz var. 16 yılda 60 milyar doların üzerinde bir borç yaptık, dış kaynak kullandık, 60 yılda 13,5 milyar dolar dış kaynak kullandık. Onlar, o kaynakla neler yaptılar; biz, 60 milyar doların üzerinde kaynakla ne yaptık; Türkiye'nin gözleri önündedir. Değerli arkadaşlarım, kaynak konusunu, böyle bir anlık bir sorun gibi düşünmek kesinlikle mümkün değildir.”*

Fonların Türk ekonomisindeki etkisine de değinen Deniz Baykal, Başbakan ve Maliye Bakanının açıklamalarının ekonomideki dengeleri alt üst ettiğini, faizlerin birden bire yüzde 128'den, yüzde 140'a çıktığını öne sürmüş ve kaynak konusunda yapılacak ilk işin, enflasyonu indirmek olduğunu, enflasyonu indirmeden rant ekonomisini ortadan kaldırmanın mümkün olmadığını ifade etmiştir. Gelir dağılımının adaletsizliğinde, rüşvet ve haksız kazançta da yine yüksek enflasyonun birinci derece etkili olduğunu savunmuş ve Siemens ve Bosch gibi yabancı firmaları örnek göstererek, yabancı sermayenin güven duymadığını iddia etmiştir.

Deniz Baykal, Türkiye'nin laik ve demokratik bir ülke olduğunu vurguladıktan sonra, dünyadaki gelişmelerin iyi izlenmesini, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya'da Türkiye için kaynak teşkil edecek ekonomik yatırımların gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir. Ayrıca hiçbir proje gerçekleştirilmeden, kaynak yaratılmayacağını söyledikten sonra, Refah Partisi'nin, kaynak konusuyla ilgili yaklaşımında, şu üç aşamalı değişimi gördüğünü açıklamıştır: "Birinci nokta - bu, üç ay önceki nokta; bu kürsüden de ifade edilmiştir- şuydu: 'Kaynak diye bir sorunu yoktur Türkiye'nin; 64 tane pınarı var Türkiye'nin. Sayın Başbakan, devlet bakanlarının her birisini -sabahlara kadar uyutmadan- 'bana kaynak getirin' diye görevlendirmiştir; her birisi, devlet bakanı başına 5 tane proje getirirse, 64 tane kaynak rayına oturmuştur, 64 tane pınar vardır. Türkiye'nin, 32 milyar dolarlık, her an kullanabileceği, değerlendirilebilir, rantiyeye kesimine haksız yere, yanlış yere devredilmiş bir potansiyeli vardır; onu çekeceğiz ve kaynak sorununu çözeceğiz.' Bu, üç ay önceki tablodur. Üç ay önce, umutla, iddiayla, inançla, cesaretle, bilgiyle, ayrıntılı olarak, her kalemde ne var ne yok açıklanarak -bütün bunlar- hikâyesi bize anlatıldı; birinci aşama bu. İkinci aşama: Türkiye Büyük Millet Meclisine "bize kaynak göster" aşamasıdır; Hükümet şekillenmeye başladıktan sonra, memura bir zam yaparak -o da çok mütevazı bir zam- yüzde 50'lik bir zam..."²⁵

Memura zam yapıldı, yüzde 50'lik bir zam yapıldı; hepsi de bu, tümü de bu. Birinci aşama ortada; birinci aşama pınar aşaması.

İkinci aşama, memura zam yapıp 125 trilyon liralık bir açık ortaya çıkınca, bu 125 trilyon liralık açığı nereden karşılamak sıkıntısından kaynaklanarak, Türkiye Büyük Millet Meclisine 'bize kaynak bul' aşaması. Şimdi, bu aşamayı da geçtiğimiz anlaşılıyor, üçüncü aşamaya giriyoruz. Bu üçüncü aşama, yurt gezilerinde Sayın Başbakanın ifade ettiği gibi 'Allah bize, biz sana'

---

²⁵ Deniz Baykal, RP Kayseri Milletvekili Salih Kapusuz'un tepkisi üzerine bu konuda şu açıklamaları yapmıştır: "1995 yılında 52 gün işbaşında kalan Hükümet, yüzde 54,7'lik zam yapmıştır. Ne zaman yapmıştır... Daha önce yüzde 30 civarında, yılın ilk yarısıyla ilgili olarak yapılan zamma ek olarak. 1995 yılında, yılın ilk yarısında yüzde 30 civarında bir zam yapılmıştır, ikinci yarısında da, Cumhuriyet Halk Partisinin ortak olduğu 54 günlük Hükümette de, yüzde 54,7 zam yapılmıştır. Üstelik bu zam, seyyanen, herkese aynen aktarılmamıştır, az aylık alanlara yüzde 75 düzeyinde bir artış getirilmiştir, çok aylığı olanların da yüzde 25-30 civarında bir artış alması sağlanmıştır; ortalama ise yüzde 54,7 olmuştur. Memura da verilmiştir, emekliye de verilmiştir, SSK emeklisine de verilmiştir, Bağ-Kur emeklisine de verilmiştir ve ancak o zamları 1995 yılının enflasyonu altında memurun ezilmemesi sağlanabilmiştir. Şimdi, 1996 yılındayız, yılın temmuz ayındayız, yılın ilk yarısıyla ilgili bir kuruş zam verilmedi. Yılın ikinci yarısı için başka bir zam verileceğine dair hiçbir işaret yok; verdiğiniz vereceğiniz zam yüzde 50, seyyanen yüzde 50, bütün bir yıl için yüzde 50. Enflasyon kaç: Yüzde 80. Şimdi, siz memuru, emekliyi, Bağ-Kur'luyu, Sigortalıyı enflasyonun altında ezdirmemiş mi oluyorsunuz?! Değerli arkadaşlarım, diyorlar ki; efendim, sizin yaptığınız o zammı da buraya bağlayalım, yüzde 54'lük zammı da buraya bağlayalım. Ee, 1995'in hesabını tasfiye etmek için yapıldı... 1996 yılının hesabını yaparken, sen 1995'in zammını alıyorsan, enflasyonunu da al o zaman; 1995'in enflasyonunu da 1996'ya taşı, hesaba öyle bakalım, ezmiş misin ezmemiş misin... Değerli arkadaşlarım, Nasrettin Hoca'nın dediği gibi, eğer bu kediye, ciğer nerede; eğer bu ciğere, kedi nerede?"

aşaması. Şimdi, o üçüncü aşamada bulunuyoruz. Değerli arkadaşlarım, altını bir kez daha çizmekte yarar var. Allah, vatandaşa vereceğini Erbakan'ın aracılığıyla vermez. Erbakan, Allah'ın komisyoncusu değil, aracı değil. Güzel dinimizde bir aracı kullanmayan, aracıya yer vermeyen, İslam dininde aracı unsurunu reddeden bir anlayışın, bir zihniyetin, dünyevî işlerde kendisine aracı kullanacağını düşünmek kesinlikle mümkün değildir. Eğer Sayın Erbakan, yavaş yavaş kaynak bulmaktan umudunu kesip de, bunun sorumluluğunu ona buna yıkmaya çalışıyorsa, hadi Meclise, bize yıkmaya kalksın anlarız; ama, oradan yukarıya çıkmasın.”

Başbakanın "İslam ülkeleriyle işbirliği, İslam NATO'su, İslam Birleşmiş Milletleri, dış ticaretimizi İslam ülkeleriyle artırarak bu kaynakları buluruz" dediğini de hatırlatan Deniz Baykal, Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'in Türkiye'yi ziyareti sırasında yapılan görüşmenin iç yüzünün açıklanmasını da istemiş ve Erbakan'ın, İsrail ile Türkiye arasındaki savunma anlaşmasının, Mısır tarafından da anlayışla karşılandığını görerek, bir (U) dönüşü yaptığını ileri sürmüştür. Diğer yandan Hükümeti gerçekçi olmamak ve güvenilir siyaset izlememekle de suçlayarak, basına yapılan baskıdan söz etmiş ve bütün bu olumsuzlukların, Hükümetin diğer ortağı, Doğru Yol Partisi'nin "piyasa ekonomisi esas olacaktır" şeklindeki açıklamaları ile giderilemeyeceğini iddia etmiştir.

Deniz Baykal, konuşmasının sonlarında, Parlatentonun Hükümete yardımcı olması gerektiğini ifade ettikten sonra, somut ihtiyacın 125 trilyonluk harcamanın kaynağını bulmak olduğunu, bu konuda herkesin önerisinin tartışılması gerektiğini ortaya koymuş ve Mercüme davasının ilk aşamasında, 27 trilyonluk bir mahkûmiyet çıktığını, bu 125 trilyonluk memur maaş kaynağının, 27 trilyonluk kısmının buradan karşılanabileceğini, biraz da anlamlı bir şekilde dile getirmiştir.

Parti grupları adına üçüncü konuşmayı, Anavatan Partisi Samsun Milletvekili Biltekin Özdemir yapmıştır. Biltekin Özdemir, konuşmasına oldukça sert ve eleştirel bir üslupla başlamış ve Hükümeti oluşturan partileri siyasi çıkar uğruna takıyyeci davranmakla suçlamıştır. Söz konusu genel görüşmenin Anayasaya ve İçtüzüğe aykırı olduğunu öne sürmüştür. Anayasanın Hükümete geniş yetkiler tanıdığını, bu nedenle de iktidarların mazeret üretmemeleri gerektiğini dile getirmiş ve sorumluluk Hükümete ait olmakla birlikte, Meclisin yetkilerinin, özel durumlar dışında, Hükümetle bölüşülmesinin söz konusu olamayacağını açıklamıştır. Hükümetin de, hiçbir çare önermeden, hazırlık yapmadan, karar almadan ve icraat yapmadan sorumluluklarını Meclisle paylaşmaya kalkışmasının da hiç mümkün olmadığını savunmuştur.

Hükümeti ciddi ve samimi olmamakla da suçlayan Biltekin Özdemir, Çekiç Güç konusunda tutarsızlıkla itham etmiş ve ardından da, Hükümetin gündemi değiştirerek, çaresiz olduklarını halktan saklamak gibi bir strateji geliştirdiğini iddia etmiştir. 1993 yılı ortalarından itibaren, halkın hükümetlere güveninin kalmadığını söyledikten sonra konuşmasına şu ifadelerle devam

etmiştir: “Anavatan Partisi gibi, siyasî hesabını Türk adaleti önünde vermeden, bankalar üzerinden işlenmiş, herbiri ayrı bir Hazine soygunu içeriğindeki tüyler ürpertici vurgun ve spekülasyonların, vergi hukuku, kambiyo hukuku ve Mal Bildirimi Kanunu önünde izahı mümkün olmayan servet artış ve edinimlerinin, bazı partilerin yaptıkları kaynağı belirsiz büyük harcamaların, devlet idaresindeki diğer gayriciddî ve kokuşmuş, kişisel ve ailevî davranışların, bugünkü tablonun ortaya çıkışına yol açan nedenlerin başında olduğunu kim inkâr edebilir?! Değerli milletvekilleri, geçen dönemde izlenen ekonomi ve maliye politikaları ise daha da içler acısı olmuştur. O zamanın Koalisyon İktidarları, ölçüsüz ve kaynaksız vaat ve taahhütlerle işe başlayarak, tıpkı şimdi olduğu gibi, ekonomideki temel dengeleri altüst eden, kısa vadeli ve popülist yaklaşımla, uygulamalarla işe koyulmuşlardır. Türkiye şartlarına ve ülkemiz ihtiyaçlarına cevap verebilir politikalar uygulayabilme ehliyet ve mahareti, bu dönemde hiç söz konusu olmamıştır; işe, sosyal güvenlik sistemini tahrip etmekle başlanmıştır. Oy uğruna yapılan bu düzenlemenin, bütçeye, sadece bu yılki yükü 300 trilyonu geçmektedir. Zaten, bu büyük yanlışın giderilmesi, o zamanın koalisyon ortakları arasında ibret verici mücadelelere sahne olmuş, bakanları istifâ ettirmiş, bir sonuca da ulaşamamıştır. Aynı şekilde, bu dönemde gerçekleşen yapay örgütlenme ve gereksiz kadro ihdaslarının bütçeye bu seneki ek yükü de, yine, 50 trilyonu aşmıştır. Kamu harcamaları içinde, yatırımları ve temel hizmet karşılıklarını kısıp, ondan sonra da, kalkıp, harcamaların disipline edildiğini iddia etmek ise tam bir aldatmaca olmuştur. Fonlar konusunda yapılan yanlışlar da, hepinizin malumudur. Bütçe, maliye ve sosyal güvenlik alanlarındaki bu büyük yanlışlar ekonominin her alanında gösterilmiş, vergi politikaları ise, üstün başarısızlık gösterilen hususların başında yer almıştır. Hele, 1994 yılında yapılan düzenlemeler, vergilendirilmemiş, kayıtdışı kalmış ekonominin vergilendirilmesi üzerinde hiç mesai ve çaba gösterilmeden, âdil olmayan ölçülere oturtulmuş, bir defalık alınmak üzere düşünülmüş, hem ekonomiye ve gelecek yönetimlere zarar veren hem de "ben maliyeciyim" diyenleri âdetâ güldüren özellikler taşımıştır. KİT'lerin yönetim biçimleri ve özelleştirme uygulamaları ise, bir başka başarısızlıklar ve yolsuzluklar sahası olarak, ne yazık ki, karşımıza çıkmıştır. Maliye politikalarına bu yıllarda gösterilen ilgisizlik ve bilgisizce uygulamalar, hazine-para-banka operasyonlarıyla giderilmeye ve telafiye çalışılmış; ancak, Hazinesinin, kâğıt üzerindeki siyasî ve idarî asıl yetkilileri, yetkisiz ve ilgisiz başka merkezlerden ve akrabai taallukattan aldıkları emirlerin esiri olmaya mahkûm bırakıldıklarından, ülke sorunları adamakıllı ağırlaşmıştır. Bu geçen dönemin bariz özellikleri şunlar olmuştur: Disiplinli bir ekonomi politikası yoktur. Ekonomiye omuzlayacak bir maliye politikası uygulanmamış, aksine, maliye alanında büyük hatalar yapılmıştır. Bunların sonucunda, devletin gelir-gider dengesi tamamen bozulmuştur; borcu borçla ödeme kıskacına girilmiştir. Kamu yatırımları durmuş, işsizlik artmıştır. Para politikaları iflas etmiş, spekülâtif ve rantiyeye gelirler, yatırım istek ve heyecanını yok etmiştir. Ücretler ve yatırımlar reel olarak

geriletildiği halde, kamu açıkları azalmamıştır. Kamu yönetimindeki ciddiyetsizlik, ekonomi yönetimindeki ehliyetsizlik, bankaların batmasına, bir kısım bankaların boşaltılarak soyulmasına, para-banka-döviz oyunları ile, yolsuzlukların ve tüyler ürpertici suistimallerin artmasına yol açmış, devletin saygınlığı yıpratılmış, kamunun ekonomik gücü zayıflatılıp, kaynak açığı ağırlaştırılmış, belki de en önemlisi, halkın, bize, siyasilere itimadı kırılmıştır.”

Refah Partisi'nin geçmişte söyledikleri ile iktidara geldikten sonra yaptıklarının birbirini tutmadığını da öne süren Özdemir, Tansu Çiller ile çalışmayı içine sindiren Erbakan'ın "Adil Düzen" adını verdiği çözümü, ütöpik, hayal mahsulü, bilim dışı olarak gördüğünü açıklamış ve bunun her işe devleti sokan, âdeta komünizmi çağrıştıran bir anlayış olduğunu iddia etmiştir. Buna karşılık, 1983'ten beri Anavatan Partisinin yerleştirmeye çalıştığı, rekabete dayalı, özel sektörü ve Türk insanını esas alan, dünyayla bütünleşmeyi öngören serbest piyasa rejiminden Türk toplumunun geri dönmeyeceğini belirtmiş ve Hükümetin, Protokolü ve Programıyla beyan ve uygulamaları arasında ciddi farklar bulunduğunu da bir kez daha dile getirmiştir. Koalisyon ortaklarını uyumsuz ve tutarsız gördüğünü açıklayan ANAP sözcüsü, Hükümetin amacının kaynak bulmak olmadığını, bir yıl önce, plan konusunda *"Bu planda, hiçbir şekilde gerekli kaynaklar öngörülmemektedir. Bu işler için, işbaşına gelecek iktidarın, ufku açık, bilgili ve bu işlere dirayetli insanlardan olması gerekir"* denildiğini hatırlatmış ve kamu personeline yapılan artışların bunu gösterdiğini iddia etmiş, kaynak bulmanın bir maharet olduğunu ve bunun da hükümete düştüğünü belirtmiştir.

Biltekin Özdemir, Sosyal Güvenlik konusuna ve vergi konusuna değindiği konuşmasında, bu alanlarla ilgili bakanlara sorular yönelmiş ve gelecekle ilgili planlarında belirsizlik bulunduğunu ifade etmiştir. Faizlerin yükselmesinden duyduğu rahatsızlığı da vurgulamış ve Maliye Bakanının açıkladığı planın iktisadi bir mantığının olmadığına dikkat çekmiştir. Peşin verginin kaldırılmasına, lojmanların satılmasına karşı çıkararak, devletin varlıklarının satılmasıyla ekonominin düzlüğe çıkmayacağını öne sürmüştür. Ayrıca Hükümetin oluşturduğu politikalarla ilgili şunları söylemiştir: *"Birincisi, yolsuzluk gibi, devlet ciddiyeti gibi, kamu yönetiminde sağlıklı yaklaşımları sağlayacak çalışmaları, bir defa, dondurmuşlar. Özellikle, büyük ortak, bu konuda, kendisinden bekleneni yapmamaktadır. İkincisi, devletin takati ve malî gücü, keyif getirici uygulamalarla, bir süre kullanılacaktır ve bu takat bittiği anda, tutup, halkımızı, seçim sandığına davet edip "gördünüz mü, bakın, biz, ne kadar sizi memnun edici uygulamalar yaptık" diyerek tuzağa düşürmeye çalışmaktadır. Böyle bir şeyi kabul etmek mümkün değildir ve buna mutlak surette engel olmamız gerekir."*

Konuşmasında ülkenin genel ekonomik durumuna ağırlık veren Biltekin Özdemir, özellikle bütçe açıkları konusunda rakamlar ortaya koyarak, endişelerini dile getirmiş ve bunun enflasyonu arttıracaklarını, "adil düzenin" siyasi bir hayalet olduğunu söylemiştir.

Biltekin Özdemir'in konuşmasını tamamlamasından sonra, Doğru Yol Partisi Grubu adına, Isparta Milletvekili Halil Yıldız söz almıştır. Konuşmasında, Türk ekonomisinin mevcut sorunları ve çözüm teklifleriyle, harekete geçirilebilecek kaynaklar ve yapılabilecek düzenlemeler üzerinde duracağını söyleyen Halil Yıldız, 1980 sonrasında ekonomik açıdan atılan adımlar hakkında bilgi vermiş ve son yıllarda ortaya çıkan gelişmelerin, kamu açıkları ve sıcak para girişiyle desteklenen tüketime dayalı büyüme ortamının sürdürülebilir olmadığını; ekonomik dengelerin sağlanmasında, para ve maliye politikalarının uyum içerisinde uygulanması gereğini ve sürekli büyümenin temel şartı olan verimlilik artışını sağlayacak ortamı yaratmak için, yapısal sorunlara süratle çözüm getirilmesinin zorunluluğuna dikkat çekmiştir. Ayrıca Türkiye ekonomisinin yapısal sorunlarının şunlar olduğunu ifade etmiştir: Enflasyon, kamu açıkları, yüksek faizli ve kısa vadeli iç borçlanma, eğitim düzeyinin yetersizliği, hızlı nüfus artışı, sağlık hizmetlerinin yetersizliği, işsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik, tarımsal üretimdeki istikrarsızlık ve sektörde düşük gelir düzeyi, sanayide rekabet gücünün zayıflığı ve teknolojik gelişmenin yetersizliği, finans piyasalarında malî derinleşmenin sağlanamaması, yetersiz vergi gelirleri, sosyal güvenlik sistemindeki bozulma ve artan finansman açıkları, genişleyen kayıt dışı ekonomi...

1988 sonrasında yüksek kamu açıklarının, malî piyasalar ve Merkez Bankası kaynakları üzerinde baskı yaratarak, enflasyonist beklentilere süreklilik kazandırdığını da ifade eden Yıldız, 1988–1995 döneminde, ortalama fiyat artışının yüzde 72 seviyesinde gerçekleştiğini belirtmiştir. Kamu açıklarının enflasyonun yükselmesinin en önemli nedeni olduğunu söylediği konuşmasında, 5 Nisan 1994 tarihindeki ekonomik tedbirlerden bahsetmiş ve bu dönemde sıkı para politikası ile mali disiplinin sağlandığını ifade etmiştir. Yıldız, borçlanma ihtiyacının, 1993'te yüzde 12,2 seviyesinden, 1994 yılında 8,1 seviyesine geldiğini, 1995 yılı, bir önceki yıl uygulamaya konulan tedbirlerin de etkisiyle, enflasyonun üç haneli rakamlardan yüzde 65'ler seviyesine düştüğünü de sözlerine eklemiştir.

Diğer yandan yapılması gerekenlerle ilgili olarak da şunları dile getirmiştir: *“Bununla beraber, 1995 yılının son çeyreğinde, erken seçim kararının alınmasıyla ortaya çıkan siyasi belirsizliğin iç piyasalarda yeniden yarattığı istikrarsızlık sonucu, kamu kesimi finansman ihtiyacında artış kaydedilmiştir. Türkiye ekonomisinde enflasyonun kalıcı bir biçimde düşürülmesi, enflasyonla mücadelede yapısal reformların gerçekleştirilmesine öncelik veren orta vadeli bir programın uygulamaya konulmasıyla mümkündür. Orta vadeli program çerçevesinde kamu açıklarında sağlanacak daralma, verimlilik artışıyla uyumlu gelirler politikası, kamunun, Merkez Bankası ve malî piyasalar üzerindeki baskısının hafiflemesi sonucu, para politikalarının etkinliğinin artması ve yapısal reformlarda sağlanacak gelişmelere bağlı olarak, enflasyonun tedricen düşmesi mümkün olacaktır. Kamu kesimi borçlanma gereğinin gayrisafi millî hâsılaya oranının azalması, kamunun, malî*

piyasalardaki kullanılabilir fon talebini azaltacaktır; bu da reel faiz oranlarında düşmeye neden olacaktır. Ayrıca, özel kesimin kullandığı fonların maliyeti, malî tasarrufların artırılması ve malî sistemin etkinleştirilmesi suretiyle düşecektir. Böylece, enflasyonun aşağı çekilmesinde, artan üretim kapasitesinin de katkısıyla üretim genişlemesi, önemli ölçüde katkıda bulunacaktır. Avrupa Birliğiyle gümrük birliğinin getireceği rekabet ortamının, özellikle imalat sanayiinde gözlenen ve rekabetçi yapıdan uzak, endüstriyel organizasyonun belirlediği subjektif fiyatlandırma uygulamalarını engellemesi beklenmektedir. Dışa açılma ve koruma oranlarındaki önemli ölçüde düşüş ve devletin, gerek rekabet ortamını sağlamak gerekse kendi içinde etkinliği artırma yönünde yeniden yapılandırılması, piyasaya giriş çıkış engellerinin azalmasına yol açarak, enflasyonun düşmesine, kaynak tahsislerinin etkinliğine ve tüketici refahının artışına neden olacaktır. Özelleştirmede sağlanacak gelişmeyle kaynak tahsisi etkinleşecek; işletmelerin, rekabet ortamında faaliyet göstermeleri temin edilerek, verimlilik artışı ve fiyatların, uluslararası düzeyde oluşması sağlanacaktır.”

Halil Yıldız, kamu harcamalarının artışından ve ortaya çıkan açıklar nedeniyle, KİT'lerin de zor duruma düştüğünü, kamu açıklarının ve yüksek faizin getirdiği yükün ortadan kaldırılması için orta vadede, özelleştirmenin, sosyal güvenlik reformunun, vergi gelirlerinin artırılmasının, teşviklerin ve tarımsal desteklemenin rasyonel hale getirilmesinin gerekli olduğunu ifade etmiştir. İç borçlanmanın ve yüksek faizin sakıncalarından sık sık bahseden Yıldız, dış borçların, sürekli olarak, iç kaynaklardan finanse edilmesi uygulamasına son verilmesini ve öncelikli olarak, dış borcun anapara geri ödemelerinin dış kaynaklardan yapılmasını önermiştir. Ayrıca borçlanma politikasının disipline edilebilmesi için, bütçe kanunundaki ikraz ve limit dışı borçlanmaya imkân veren hükümlerin kaldırılmasının gereğine de vurgu yapmıştır.

Konuşmasında eğitim alanındaki yetersizliğe de rakamlar vererek değinen Halil Yıldız, yükseköğretimin, bürokratik ve merkeziyetçi yapıdan kurtarılarak, sistemde rekabeti geliştirici düzenlemelerin yapılmasının doğru olduğunu savunmuştur. Aynı şekilde sağlık reformunun da önemine değinmiştir. Nüfusun tamamını kapsayan sağlık sigorta sistemi oluşturularak, prim ödeme gücü olmayanların primlerinin devlet tarafından karşılanmasını önermiştir.

Yatırımların artırılmasının işsizliğin azaltılmasının da zorunluluğuna işaret ederek, işgücünün hem nitelik hem de nicelik olarak geliştirilmesi için çalışmalar yapılmasını isteyen Halil Yıldız, tarımdaki sorunları da özetledikten sonra, dengeli ve yeterli beslenmenin önemine vurgu yapmıştır. Yıldız, tarımla ilgili olarak şu önerilerde bulunmuştur: “...tarım ürünleri fiyatlarına olan devlet müdahaleleri azaltılarak, bunun yerine, kayıtlı hedef kitleye doğrudan gelir desteği verilmesi yoluna gidilmelidir; girdi destekleri aşamalı olarak azaltılmalıdır; arz fazlası olan ürünlerin üretimleri, ekim alanları sınırlandırılmalıdır; iç ve dış talebi olan ürünlerin üretimine yönelme sağlanmalıdır; tarımsal üretimin yönlendirilmesi, pazarlanması ve üreticilere hizmet götürülmesi konularında faaliyet göstermek üzere üretici birliklerinin kurulmaları ve koopera-

tiflerin geliştirilmeleri özendirilmelidir; çiftçi gelirlerine istikrar kazandırmak üzere tarım ürünlerinin sigortalanması sistemi mutlaka geliştirilmelidir; tarıma dayalı sanayi teşvik edilmeli, işlenmiş tarım ürünlerinin ihracı desteklenmelidir; destekleme alımı kapsamındaki arz fazlası olan tütün, çay gibi ürünlerin yerlerine, talebi olan alternatif ürünlerin tarıma dayalı sanayi kuruluşları tarafından üreticiye ektilmesi sağlanmalıdır.”

Türkiye'nin coğrafi açıdan ve doğal kaynaklar açısından zenginliğine de vurgu yapan Halil Yıldız, kronikleşen yüksek enflasyonu, sermaye maliyetinin yüksekliğini, sanayinin temel girdi fiyatlarının yüksek olmasını, kurumsal yapıdaki istikrarsızlığı, teknolojideki gelişmelerin yeterince izlenmemesini, sanayide teknoloji üreten bir düzeye ulaşamamasını, sermaye birikiminin yetersizliğini, ölçek meselelerini, uluslararası standartlarda ürün kalitesinin, satış sonrası hizmet anlayışına ulaşamamasını ise rekabet gücünü olumsuz etkileyen faktörler olarak sıralamıştır. Bunu önlemek için de araştırma ve geliştirmeye, teknolojik yenilemeye, yeni istihdam imkânları geliştirmeye, çevreye, küçük ve orta ölçekli sanayilere rekabet gücü kazandırmaya ve bölgesel gelişme farklılıklarını azaltmaya yönelik yatırımlara öncelik verilmesini de önermiştir.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planından da bahseden Yıldız, Ziraat Bankası ile Halk Bankası dışındaki kamu ticarî bankalarının özelleştirilmesini istemiş ve vergi gelirlerindeki düşüklüğün getirdiği sorunları dile getirmiştir. Vergi alanında temel stratejinin ise Avrupa Birliği vergi politikası ile vergi yapısını dikkate alarak, tüm ekonomik faaliyetleri kapsayan, üretim faktörleri üzerindeki vergi yükünü azaltan, tüketim vergilerine ağırlık veren, gayrimenkul rantlarını vergileyen bir sistem oluşturulması olması gereğine işaret etmiştir.

Yedinci Plan döneminde, öncelikle, vergi idaresi ve denetiminin daha etkin hale getirilmesi ve idarenin yeniden yapılandırılması sağlanarak, vergi kayıp ve kaçığının asgarî seviyeye indirilmesini; bu kapsamda, herkese bir vergi numarası uygulamasının yaygınlaştırılmasını, vergi idaresinin otomasyonu gerçekleştirmesini, belge düzeni yerleştirilmesini, yeminli ve serbest malî müşavirlik sistemlerinden etkin bir şekilde yararlanılmasını, vergi kanunlarının daha açık, daha anlaşılır bir hale getirilmesini diğer beklentiler olarak ortaya koymuştur.

Halil Yıldız, teknik açıklamalarla yüklü konuşmasında, sosyal güvenlik kurumlarının finansman açıklarına da değinerek, şu rakamları vermiştir: *“1990'lı yılların başından itibaren, kamu kesimi açıkları içerisinde önemli bir mesele olmaya başlamıştır. Bu kurumların açıklarının gayrisafî millî hâsılaya oranı 1991 yılında yüzde 0,2 iken, 1995 yılında yüzde 1,6'ya yükselmiştir; 1996 yılında da, bu açıkların gayrisafî millî hâsılaya oranının yüzde 1,8'e yükselmesi beklenmektedir. Kurum açıklarının finansmanı için, bütçeden, 1995 yılında 108 trilyon Türk Lirası kaynak aktarılmıştır; 1996 yılında da 280 trilyon civarında bir kaynağın aktarılması beklenmektedir.”*

Diğer taraftan da sosyal güvenlik kurumlarıyla ilgili olarak yapılması gereken reform için şu önerilerde bulunmuştur: “*Sosyal güvenlik kurumları-nın tek çatı altında toplanması amacı doğrultusunda sigortalılara sağlanan haklar ve sorumluluklarda norm ve standart birliğine gidilmelidir. Sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin temel esaslarını belirleyecek temel sosyal güvenlik yasası çıkarılmalı ve uzun vadeli sigorta programlarıyla sağlık sigortası programı birbirinden ayrılmalıdır. Asgari ücretten alınan vergi tedicen kaldırılarak sigortasız çalıştırılan işçilerin sigorta kapsamına alınması sağlanmalı ve bu şekilde SSK’ya kaynak yaratılarak, çalışan-emekli dengesinin olumlu hale getirilmesi temin edilmelidir. Siyasî mülahazalarla sürekli müdahale edilen emekli olma yaşıyla, gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra, kesinlikle oynanmamalıdır.*”

Dünya piyasaları ile bütünleşme ve Avrupa Birliğine tam üyelik hedefi ve Gümrük Birliği süreci doğrultusunda, ekonomide verimliliğin ve maliyet yapısının rekabet edebilir seviyelere getirilmesi ve serbest piyasa şartlarının sağlanması için, KİT’lerin süratle özelleştirilmesini de savunan konuşmacı, bunun Avrupa Birliği ile olan ilişkiler açısından yararlı olacağını belirtmiş ve ardından yabancı sermaye ile ilgili olarak şu bilgileri aktarmıştır: “*Yapılan yasal düzenlemeler neticesinde, 1980–1990 yılları arasında 6,4 milyar dolar seviyesinin altında olan yabancı sermaye izinleri, 1991–1996 Haziran sonu itibariyle 11,4 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. 17,4 milyar dolarlık kümülatif iznin yüzde 63,5’i son beş yıla ait olup, sadece 1995 yılındaki izin tutarı 2,94 milyar dolardır. 1990 sonu itibariyle 1 856 olan firma adedi, 1996 Haziran sonunda, geçmiş dönemlere kıyasla yüzde 81 oranında artmış ve 3 371 adede ulaşmıştır. 1996 yılında 3,5 ilâ 4 milyar dolar tutarında yabancı sermayeye izin verilmesi hedeflenmektedir. Fiilî girişler için bu hedef 1,5 milyar dolar seviyesinde olup, yabancı sermayenin, özellikle otomotiv sanayii, kimya sanayii, elektrikli elektriksiz makine sanayii ve gıda sanayiine gelmesi beklenmektedir. Son gelişmeler göz önüne alındığında, bankacılık ve sigortacılık sektörlerinde de yabancı sermayenin gün geçtikçe artacağı beklenmektedir.*”

Halil Yıldız konuşmasının sonlarında harekete geçirilebilecek kaynaklar ve yapılabilecek düzenlemeler konusunda da bilgi vermiş ve Türkiye’de, her yıl, ortalama, yüzde 8,5 oranında bir elektrik enerjisi talebi artışı olduğunu, 21500 megavat kurulu elektrik enerjisi gücü mevcut bulunduğunu, bu güce, her yıl, yaklaşık olarak 1 800 megavat kapasitede yeni üretim tesisleri ilave edilmesi gerektiğini ifade ettikten sonra, 1996 yılında 1,5 milyar kilovatsaat, 1997’de -TEAŞ’ın yaptığı değerlendirmelere göre- 6,5 milyar kilovatsaat, 1998’de ise 12 milyar kilovatsaat gibi büyük rakamlara ulaşacağını açıklamıştır. Bunun yol açacağı zararları önlemek için, kısa sürede işletmeye alınabilecek elektrik üretim tesislerinin devreye sokulmasının gerektiğini de sözlerine eklemiştir.

Yine enerji tasarrufunu içeren teknolojilerin uygulamaya konulmasını da gündeme getirerek, bunun gerçekleştirilebilmesi için, yetkililerin kojenerasyon projelerinin, birleşik ısı - güç ve ısı üretim tesislerinin ana girdisi olan doğalgazı temin edecek şekilde gerekli önlemleri alması lazım geldiğini de ifade etmiş, doğalgaz konusunda şunları söylemiştir: *“Bunun için, doğalgaz santrallerinin maksimum kapasiteyle çalıştırılması sayesinde ve yapılmakta olan ve bundan sonra yapılacak olan kojenerasyon santralleriyle, en az 1 200 megavat kapasitede, 7 milyar kilovatsaatlik yıllık enerji üretim desteği sağlanabilecektir. 1996’da doğalgaz talebimiz en az 9 milyar metreküp, 1997’de ise 12 milyar metreküp olacaktır. BOTAS, Rusya ile yapılan son anlaşmayla, 6 milyar metreküpün üzerine 2 milyar metreküplük ek bir tahsisat almış, buna, çeşitli ülkelerden alınan 2,5 milyar metreküplük sıvılaştırılmış doğalgaz kapasitesini eklediğimizde, ancak, 10,5 milyar metreküp rakamına ulaşıyoruz. Yani, 1997’de, BOTAS’ın tüketimi değil serbest bırakması, yeni sınırlamalar getirmesi bile söz konusu olabilir. Bunun için, BOTAS’a doğalgaz nakil ve dağıtım sistemlerinin kurulması ve işletilmesi yetkisini veren 397 sayılı Yasanın yeniden ele alınması, elektrikte 3096 sayılı Yasayla özel sektöre verilmiş hakların benzeri, doğalgaz tesislerinin kurulmasında ve işletilmesinde mutlaka verilmelidir. Bakanlıkta incelenmekte olan yaklaşık 45 kojenerasyon projesi onaylanıp bir seneden kısa bir sürede hayata geçirildiği zaman, yaklaşık 7,5 milyar kilovatsaatlik bir elektrik enerjisi katkısıyla, ısı yönünden de 1,5 milyon ton petrol eşdeğeri millî ekonomiye kazandırılmış olacak; ayrıca, 1 milyar doların üzerindeki enerji yatırımı özel sektör tarafından yapılmış olacaktır. Bugünkü şartlarda, Türkiye’de tesis edilecek birleşik ısı-güç üretim sistemleri, eşdeğer enerji maliyetini TEDAS’ın enerji satış fiyatlarının yüzde 50’si civarında mal edebilecekleri için, bu tesislerin geri ödeme süresi 2 ilâ 3 yıl arasında olacaktır. Değerli milletvekilleri, özellikle, yoğun elektrik ve ısı kullanılan kâğıt sanayii, tekstil ve gübre fabrikaları kojenerasyon sistemine geçtiğinde, mallar yüzde 15 daha ucuza üretilerek, dünya piyasalarında fiyat açısından avantajlı duruma geçilecektir. Ayrıca, gelişmiş ülkelerde gıda endüstrisi, toplukonut alanları, turistik tesisler, tatil köyleri, büyük mağazalar, ilaç fabrikaları gibi, birçok alanda kojenerasyon uygulanarak, bunların, kendi elektrik, ısı ve soğuk hava ihtiyaçlarını kesintisiz bir şekilde daha ucuza karşılamaları ve her yıl yapılması gereken 4 milyar dolarlık enerji yatırımının büyük kısmının özel sektör tarafından yapılması mümkün hale gelecektir.”*

Halil Yıldız, Türkiye’nin elektrik enerjisi konusundaki görüşlerini ortaya koyarken, enerji tasarrufunun ve yeni hidroelektrik santrallerinin açılmasının zorunluluğuna dikkat çekmiş ve Türkiye, elindeki en önemli özkaynak olan sınıraşan sular kapsamındaki Fırat ve Dicle nehirleri konusunda da, mutlaka bir hidrostrateji oluşturmasını istemiştir. Rusya-Türkiye-İsrail doğalgaz boru hattı, Bakü-Ceyhan petrol boru hattı, Gürcistan-Türkiye doğalgaz boru hattı, Türkmenistan-İran-Türkiye-Avrupa doğalgaz boru hattı gibi stratejik projelerin gerçekleştirilmesine de vurgu yaptıktan sonra, yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinin önemine değinmiş ve bu sektörün gelişmesi için şunları önermiştir:

“1- Eximbank’ın sorumluluğunda bulunan yurtdışı proje sözleşmelerinin politik risk sigortası programına işlerlik kazandırılması;

2- Sektörün kullanımına yönelik sendikasyon kredileri sisteminin oluşturulması;

3- Özellikle, müzakeresi tamamlanan ve Rusya Parlamentosunda onanması beklenen Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmasının yürürlüğe girmesi için gerekli diplomatik girişimlerde bulunulması;

4- Yurtdışı mühendislik-müşavirlik hizmetleri sektörünün desteklenmesi;

5- Yurtdışına Türk işçisi götürme konularında uygulanan mevzuatların gözden geçirilmesi ve çözüme kavuşturulması gerekmektedir.”

Halil Yıldız, madencilik gelişmesi için MTA’nın önündeki engellerin kaldırılmasının gerekliliğine de dikkat çektikten sonra, küçük ölçekli maden işletmeleri teşvik edilmesinin ve ihracatı kolaylaştırmak için kesinlikle bir maden borsası oluşturulmasının zorunlu olduğunu savunmuştur. Son olarak ise Kafkasya ve Orta Asya’daki Türk Cumhuriyetleriyle de ekonomik olarak bütünleşmesini ve Asya’nın sınırsız doğal kaynaklarının Avrupa’nın ileri teknolojisiyle birleştirilmesini de ifade etmiş ve konuşmasını tamamlamıştır.

Refah Partisi Grubu adına iki konuşmacı söz almış ve verilen süreyi paylaşmışlardır. İlk konuşmayı, Gaziantep Milletvekili Kahraman Emmioğlu yapmıştır. Kaynak konusunun Meclis çatısı altında tartışılmasından duyduğu memnuniyeti dile getirerek konuşmasına başlayan Emmioğlu, insanın vatani için çalışmasının önemine vurgu yaptıktan sonra, idarî örgütlenmedeki sorunlara değinmiştir. Bu bağlamda merkezî yönetim ile yerel yönetimler arasında işbölümünün sağlıklı olmadığını, bu konuda yeni bir yapılanmaya ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir. İstismlardan, özellikle de İSKİ’den bahseden RP sözcüsü, Refah Partisi’nin İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ni kazanmasından sonra yapılan yatırımları sıralamıştır.

Kahraman Emmioğlu, İGDAŞ ile ilgili açıklamalar yaptıktan sonra, sözü Hazine arsaları ile yap-işlet-devret modeline getirmiş ve bu konuda şu sözleri sarf etmiştir: *“Arsalarla ilgili kaynak değerlendirme konusundaki çalışma da çok enteresandır. Maalesef, mevzuatın müsait olmaması sebebiyle -ki, bu mevzuat inşallah düzeltilecektir; bu mevzuat düzeltildiğinde, emin olun, şehirlerimizin görüntüsü çok değişecektir- şu anda, devlet arazileri yağma edilmiştir, işgal edilmiştir, mafyanın eline düşmüştür ve bunlar, maalesef, değerlendirilmemiştir. Bir taraftan gecekondular olgusu devam ederken, diğer taraftan arsalar gerektiği şekilde değerlendirilmemiş, vatandaşın hizmetine sunulamamıştır. Bununla ilgili basit birtakım mevzuat düzenlemesiyle bütün bunların yapılması ve yeni kaynaklar meydana getirilmesi mümkündür; hepimiz bunu söylüyoruz. Bir sözcü ‘arsaları satarak bu işleri hal mi edeceksiniz’ diyor. Arkadaşlar, küçük küçük derecikler büyük nehri oluştururlar. Siz, küçük küçük bu dereleri getirirseniz, büyük nehri o zaman elde edersiniz. Siz, küçük dereleri daha başından tıkarırsanız ve onları mevzuatla veyahut da ehil olmayan insanlarla kurutursanız, neticede, kaynaklar da meydana gelmeyecektir. Bakınız,*

yine, çok enteresan bir misal: Yap-işlet-devret modeli, çok güzel bir model. Bu modelin belediyeler tarafından uygulanması mümkün değil, şu andaki durum itibariyle. Bununla ilgili mevzuat düzenlemesi süratle yapılmalı ve özel sektörün birçok kaynağını -ilk baştan tarif ettiğim- halkın mutluluğuna kanalize etmemiz lazım. Bir misal daha vereceğim -çok enteresandır, çarpıcıdır- Bostancı ile Pendik arasında bir dolgu alanı var; sırf bir mevzuat kötülüğü sebebiyle, bu dolgu alanı senelerce hiçbir işe yaramadı, bir pislik membaı olarak kaldı; borular da oraya serildi, sonra boruların gereksiz olduğu anlaşıldı ve orası, halkın hizmetine bir türlü giremedi. Niye giremedi; çünkü, senelerce belediyede para yoktu.”

Kahraman Emmioğlu konuşmasının sonlarında herkesin kaynaklarla ilgili projesini sunması gerektiğini dile getirmiş ve özellikle de israfın önlenmesinin önemine değinmiştir.

Refah Partisi adına ikinci konuşmayı, Kütahya Milletvekili Ahmet Derin yapmıştır. Türkiye'nin arazi, insan gücü, yer üstü ve yer altı kaynaklar açısından son derece zengin bir konumda bulunduğunu belirterek söze başlayan Derin, bu kaynakların ekonomiye katılması konusunda başarılı olunmadığını iddia etmiş ve sadece zam, vergi ve kambiyo, para oyunları, para politikalarıyla ülkenin olumsuzluğa sürüklendiğini öne sürmüştür. Serbest piyasa ekonomi-lerinde, bir ürünün sermaye, hammadde, emek ve kâr olmak üzere dört bölümden meydana geldiğini belirterek, para olmadan da servete dönüştürülebilecek kaynaklara değinmiş ve ilk olarak da, ormanlarla ilgili bilgiler vermiştir. Almanya'nın, 1 hektar ormandan 3,7 metreküp ürün elde ederken, Türkiye'nin, sadece, 1 hektardan 300 desimetreküp ürün elde edebildiği bilgisini aktarmış ve “28 milyon hektar ekilebilir arazimiz vardır. Bugün, yaklaşık 7-8 milyon hektarı, kıraç arazi şekliyle, bakım yapılmadığından dolayı ekilememektedir. 5 milyon 200 bin hektara yakın bir arazimize, yıllardan beri, yüksek girdiler nedeniyle, ülkemizde gübre üretilmediği için, fosfat tesisi kapatılıp, dışarıdan ithalat yapıldığı için, Ziraat Donatım Kurumunun elinden gübrenin tedariki alınıp, belli holdinglere, üretim yapan 3-5 gübre fabrikasına Türkiye'nin gübre ihtiyacı tevdi edildiği için, zamanında gübre verilememiş, zamanında tohum verilememiştir. Gene, doğuda, yakacak temin edilemediği için, onlar da tezek kullanır, hayvan gübresi kullanır hale getirilmişlerdir. Eğer o değerler, bu nadas arazilere sarfedilmiş olsaydı, çiftçiye verilmiş olsaydı, aktarılmış olsaydı, en azından, bugün, 10 milyon ton daha fazla buğday elde etmek mümkündü; bugünkü parayla 2,5 milyar dolarlık, yaklaşık 200 trilyonluk kaynak elde etmek mümkündü” diyerek, yapılacak düzenleme ile Türkiye'nin kısa zamanda tarımda ürün ihraç eden ülke durumuna geleceğini iddia etmiştir.

Ahmet Derin, Türkiye'de 44 çeşit madenin bulunduğunu ifade ettikten sonra, bunların dördünde dünyada, rezerv itibariyle, birinci durumda, 18'inde ilk 10'un içerisinde bulunduğunu dile getirmiş ve maden yasasının çıkarılmasının gerekliliğine dikkat çekmiştir. Yine aynı konuda şu ifadelere yer vermiştir:

“Sadece İtalya, bugün, dünyaya, Türkiye’nin toplam maden ihracınının tam 12 misli, aşağı yukarı 3,5 milyar dolarlık mermer ihraç etmektedir. 28 milyon hektar ekilebilir arazimiz var dedim. Hollanda 35 bin kilometrekarelik bir ülke; 35 bin kilometrekare, Konya İlimizin topraklarından daha küçük. Denizi doldurmuş... Hollanda’nın, seralarda yetiştirdiği çiçeklerle -Türkiye’nin toplam ihracatının 1,5 misli- Avrupa ülkelerine 28 milyar dolarlık çiçek ihraç ettiğini bildikten sonra, 600 adet sıcak su kaynağı olan, termal yatakları olan ve bunun 160 adedi enerji sektöründe kullanılabilir bu kadar korkunç potansiyele sahip bir ülkede, sadece, mevsim itibariyle, Antalya yöresinde seracılık yapılmakta. Türkiyemizin her tarafındaki -doğu, güneydoğu bölgeleri, Orta Anadolu Bölgesi de dahil olmak üzere- 600 adet termal kaynak, yine maden yasasında, mülkiyeti nasıl tespit edilecek, nasıl istihrac edilecek, nasıl çalıştırılacak?.. Yıllardan beri, belki bir ayda çıkarılması gereken, çıkarılabilecek, maden yasası çıkarılmadığı için, bu tabii servetler, yıllardan beri, bu ülkede, kullanılmamış ve bu ülke, fakir bir ülke haline getirilmiştir.”

Kamu açıklamalarından da bahseden Ahmet Derin, KİT’lerin, 1995 yılında, yaklaşık 2 trilyon zarar edeceğinin söylendiğini, bu alanda sağlıklı bir özelleştirme planlamasının yapılmasının zorunlu olduğunu savunmuş ve KİT’lerdeki misafir ağırlama giderlerinin ciddi bir kaynak israfı olduğunu ileri sürmüştür. Bu rakamın yılda yaklaşık 50–60 trilyon lira civarında olduğunu açıklamıştır. Bu arada devletin, kendi eliyle içki üretmesini de eleştirerek, Tekel’in 1995 yılındaki reklâm giderlerinin 229 milyar lira, Ziraat Bankası’nın 1 trilyon lira, Emlak Bankası’nın 1,5 trilyon lira, Türk Hava Yollarının ise 1,5 trilyon lira olduğu bilgisini ortaya koyduktan sonra, KİT’lerin bir arpalık olarak kullanılmasından duyduğu rahatsızlığı da dile getirmiştir. 1987 yılında, 506 sayılı Kanununun ek 24 üncü maddesine 3395 sayılı Kanunla eklenen bir fıkrayla “sosyal yardım zammını KİT’ler kendileri ödeyecekler, belediyeler kendileri ödeyecekler” şeklindeki hükmü de eleştiren Derin, bu durumda, özel sektör ile devlet kuruluşu aynı ürünü üretmesi karşısında, sosyal yardım zammının KİT’e ödettirmesiyle, haksız rekabetin yaratıldığını belirtmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatının hazırladığı rapora dayanarak da şunları söylemiştir: *“KİT stokları incelendiğinde görülecektir. KİT’ler 1989 yılına kadar kâr etmiştir, istihdam imkânı sağlamıştır, döviz girdisi getirmiştir bu ülkeye. 1989 yılına kadar KİT’lerin stokları -ticarî mal, mamul mal stoku- aşağı yukarı, 1987 fiyatlarıyla, 6–7 trilyon civarında iken, 1990, 1991, 1992, 1993 yıllarına gelindiğinde -yine, 1987 fiyatlarıyla- 100 trilyona yaklaşmıştır ki, bu ya haksız ya da bir kötü yönetimden kaynaklanmaktadır. Hiç gerek olmadığı halde, ticarî mal alındığı veyahut da mallarını satamadığı için, KİT’ler korkunç bir stoka duçar kalmıştır ve bilâncoları incelendiğinde görülecektir ki, 1994’te, 1995’te, hatta şu gün bile, kamu iktisadî teşekkülleri işletmecilik kârı yapmaktadır. Niçin zarar görünmektedir; çünkü öyle KİT stokları vardır ki, malını satamamaktadır; haksız ithalatla karşı karşıya bırakılmıştır, düşük*

fonlarla ithalat yapılmıştır, döviz kurları düşük tutulduğu için, reel kur tatbik edilmediği için, âdeti, ithalat desteklenip, ihracat kösteklendiği için, KİT stokları artmış, mallarını satamadığı için -işçi ücretlerini ödemek mecburiyetindedir- yüzde 256'lara varan faiz oranlarıyla kredi kullanmak mecburiyetinde bırakılmıştır ve kamu iktisadî teşekkülleri, böylelikle, âdeti, zarar ettirilmiştir. İşte, kamu iktisadî teşekküllerindeki bu kötü yönetim iyi yönetime dönüştüğü, ilmî ölçülerde stoklara dönüldüğü takdirde, 200 trilyon kâr eden kamu iktisadî teşekkülleri görülecektir ki, hem 200 trilyon zarardan kurtulacaktır hem de büyük bir bölümü de kâr ederek, devlet bütçesine korkunç bir kaynak aktaracaktır.”

DSİ, Köy Hizmetleri, Karayolları gibi 400 küsur tane kamu iktisadî teşekkülü ve diğer devlet kuruluşlarının hepsinde, yedek parça, elektronik cihaz, bilgisayar, makine gibi konularda ciddi kaynak israfı yapıldığına işaret eden Derin, konuşmasının sonlarında, grevlerin ciddi boyutlarda işgücü kaybına yol açtığını ifade etmiştir.

Ahmet Derin'in yapmış olduğu konuşmayla, gruplar adına yapılan konuşmalar da tamamlanmıştır. Bu arada Maliye Bakanı Abdülatif Şener, Bülent Ecevit'in konuşması sırasında, kendisine ait olmayan görüşlerin atfedilmesi nedeniyle söz istemiş ve kısa bir tartışma sonrasında Oturum Başkanı kendisine söz vermiştir. Abdülatif Şener, kendisinin söyledikleri ile ilgili olarak yanlış anlamaların bulunduğunu ve yanlış yayınların yapıldığını ifade etmiş, ardından da şu açıklamaları yapmıştır: “Birincisi, benim neyi, ne zaman, nerede, nasıl söylediğim konusunda bir tutarlılık yoktur. Dün akşam bir televizyon kanalında bile ‘yapılan bir basın toplantısında’ deniliyor; bazı yerlerde ‘yapılan bir canlı televizyon programında’ deniliyor. Sanki, bazı gazetelere demeç vermişim gibi yayınlar yapılıyor. Bu karmaşanın, bu Genel Kurulda da değişik parti sözcüleri tarafından ifade edildiğini müşahede ettim. Önce, şunu söylemek istiyorum: Bana atfen ifade edilen sözler, içerik itibarıyla öyle değilse bile, bu kaynaklarla ilgili genel görüşmenin öngörüşmesi sırasında Mecliste yaptığım konuşmadır. O konuşma dışında, bu meyanda, bugüne kadar hiçbir televizyona bir demeç vermiş değilim, beyanatta bulunmuş değilim ve gazetelere de bu konuda bir beyanatta, açıklamada bulunmuş değilim. Bu kürsüden, geçen hafta ortasında yaptığım konuşma, ancak iki gün sonra basın ve televizyonlar tarafından keşfedilmiştir, üç dört gün sonra da gündemin ana maddesi haline getirilebilmiştir; yani, gecikmeyle, belli bir amaç elde edilebilmek maksadıyla, birtakım yaygaraları ortaya yayabilmek maksadıyla yayınlar yapılmıştır. Dolayısıyla, bunun meydana geliş biçimi açısından düzeltilmeye ihtiyacı vardı, bu açıklamayı burada yapıyorum. İkincisi, burada yaptığım konuşmalardan da o sonucu çıkarmak mümkün değildir. Yapmış olduğum konuşmada, Hükümet Programına güvendiğimizi, Hükümet Programı içerisindeki prensipler, esaslar dairesinde çözümlerimizin bulunduğunu, çözümlerimize güvendiğimizi, inandığımızı, kendimize inandığımızı, kaynak meselesini de halledeceğimizi; ancak, muhalefetin de söyleyecekleri varsa, bunu

ilk günlerde söylemesi gerektiğini beyan etmiştim. Bunu eleştiren muhalefet sözcülerine, 'kaynak meselesi sizin meselenizdir, niçin bizden soruyorsunuz' gibi yaklaşımda bulunan muhalefet sözcülerine cevap olabilmesi açısından da, orada şunu ifade ettim: Bakın, vaktiyle biz muhalefetteydik, siz de iktidardaydınız. Sizin iktidar olduğunuz günlerde, biz, muhalefet partisi olarak, bu görevi zaten yapmıştık. Genel Başkanımız, 1996 yılı bütçesi üzerinde yaptığı konuşmada, size somut önerilerde bulunmuştu dedim ve bu somut önerileri saydım ve dedim ki, şimdi, biz iktidardayız, siz muhalefettesiniz. Bizim yaptığımızı sizden de bekliyoruz. Siz de gelin, buradan, Hükümete somut önerileriniz neyse, bu somut önerileri ifade edin ve biz de bunu değerlendirelim. Yapmış olduğumuz konuşma buydu, açıklama buydu; ama, maalesef, bu konuşmalarım içerisinde, basın, iki gün sonra bazı şeyleri keşfettiğini hissetti, üç - dört gün sonra da gündeme soktu ve bu üslup, bu Meclis kürsüsüne de geldi. Ben, hemen ifade etmek istiyorum. Biz, Hükümet Programı ve Koalisyon Protokolü çerçevesinde, 54 üncü Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti olarak, kendi programımıza inanıyoruz, güveniyoruz; kaynak meselesini çözeceğimize de inanıyoruz. Burada, istihsal edilmeye çalışılan şey, sadece, muhalefet ve iktidar arasındaki olumlu bir diyalogu geliştirmektir. Saygılar sunuyorum."

Bu açıklamalardan sonra, özkaynakların geliştirilmesi konusundaki genel görüşme ile ilgili konuşmalara devam edilmiştir. Gruplar adına yapılan konuşmalar tamamlandığı için, şahıslar adına yapılacak konuşmalara geçilmiştir. Şahsı adına ilk sözü Büyük Birlik Partisi Kayseri Milletvekili Recep Kırış almıştır.

Genel görüşmeyi yerinde bir davranış olarak gördüğünü açıklayan Recep Kırış, bu yolla parlamentonun da etkinliğinin artacağını dile getirmiş ve alınması gereken tedbirleri şu şekilde sıralamıştır: Yolsuzlukların önlenmesi; israfın önlenmesi; adil bir vergi reformunun yapılması; üretimin artırılması...

Recep Kırış, üretimin artırılması için de, enerji sorununun çözümlenmesinin ve ucuzlatılmasının gereğine vurgu yaptıktan sonra, özelleştirmenin, devlet malını peşkeş çekme anlayışından uzak olarak gerçekleştirilmesinin zorunlu olduğunu ifade etmiş ve devletin elinde bulunan lojmanların -milletvekili lojmanları başta olmak üzere- bütün dinlenme tesislerinin satılmasını savunmuştur. Emlak Vergisi oranlarının da düşürülmesini savunduğu konuşmasında, Atatürk'ün büstüne karşı yapılan saldırıya sözü getirmiş ve bunun bir kışkırtma olduğunu iddia etmiştir.

Recep Kırış'ın kürsüden inmesinin ardından Hükümet adına Başbakan Necmettin Erbakan söz talebinde bulunmuştur. Siyasal Partilerin genel başkanlarına ve Recep Kırış'a konuşmalarından dolayı teşekkür eden Necmettin Erbakan, genel görüşmenin son derece yararlı olduğunu ifade etmiştir. Ülkede bir devlet-millet kaynaşması olduğunu da açıklayarak, Meclis'in en önemli görevinin, ülke sorunlarını oluşturmak, genel politikalara yön vermek olduğunu belirtmiş ve bundan dolayı da, "Hükümetin görevidir, yapsın, gelsin, biz tenkit edelim" şeklindeki mütalaalarının isabetli olmadığını savunmuştur.

Necmettin Erbakan, muhalefet sözcülerinin sinirli olduklarını söyledikten sonra, öneriler getirilmesinin daha doğru olacağını, bu tür genel görüşmelerin sorunların çözümüne ışık tutacağını açıklamıştır. Bülent Ecevit'e de aydınlatıcı bilgiler sunmasından dolayı teşekkür ettikten sonra, *"bu konuşmayı biz niçin yapıyoruz; siz, katsayı artışını yapmışsınız, halktan da alkışı toplamışsınız; şimdi, gelip, bize, para bulun diyorsunuz"* şeklindeki yargının doğru olmadığını iddia etmiş ve Bülent Ecevit'in de değişimi gördüğünü, görevdeki Hükümetin bir değişim hükümeti olduğunu ortaya koymuştur. Allahın verdiği nimetlerden yararlanacaklarını, vergiye, zamma ve faize dayanmayacaklarını da açıkladıktan sonra, Ecevit'in *"kayıtdışı ekonomiyi kayıt altına alalım, vergileri adil yapalım, toplayalım, doğal kaynaklarımızı geliştirelim, rant ekonomisinden reel ekonomiye geçelim, KİT'leri kurtaralım, verimli çalıştıralım, enflasyonu düşürelim"* şeklindeki sözlerinde, haklı olduğunu da belirtmiştir.

İşadamları, işçiler, KOBİ'ler, ihracatçılar ve müteahhitlerle, devamlı temas halinde olacaklarını açıklayan Erbakan, kendilerinin, muhalefette iken 32 milyar dolar olan bütçenin takviye edilmesiyle ilgili somut öneriler getirdiklerini de sözlerine eklemiştir. 32 milyar doların işçiye, köylüye dağıtılması görüşünü de tekrarlamış ve devlette güvenirliliğin ve devamlılığın esas olduğunu dile getirerek, devletin yüksek faizle borçlanmalarını ortadan kaldırmayı amaçladıklarını açıklamıştır.

Necmettin Erbakan, sık sık devleti iç borç sarmalından kurtarmak gayesinde olduklarını vurguladığı konuşmasında, kendisinin bütçe içerisinde rantiyecilerin bir yılda ettikleri 47 milyar dolarlık kazancın 15 milyar dolarının haklı, 32 milyar dolarının ise haksız kazanç olduğunu söylediğini, amaçlarının bunu ortadan kaldırmak olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan da, *"İç borç faizlerinin yüksek olması dolayısıyla, rantiyecilerin haksız kazançları..."* Birinci madde buydu. Ne demek bunun manası; devlet -işte, görüldüğü gibi- borç alıyor; bunu, serbest piyasada oluşan bir faizle alıyor. Bu serbest piyasada oluşan faizler, çok yüksek faizler; bundan dolayı da, rantiyecilere büyük bir kazanç transferi yapılmış oluyor; söylenen budur. Burada, hiçbir zaman, bu kazançlara, daha doğrusu, piyasadaki faizlere bir limit getirilecek diye tek kelime yoktur, böyle bir maksat da söz konusu değildir; çünkü, hemen ifade edeyim ki, asıl özel sektörcü zihniyet, Refah Partisinin zihniyetidir. Diğer partilerimizin temelinde yatan kapitalist düzen, aslında, tam özel sektörcü bir düzen değildir, tatbikatta monopollerin düzenidir. Orada büyük karteller birleşirler, fiyatı kendileri tespit ederler, öyle serbest piyasa filan olmaz. O serbest piyasanın olması için, adil düzene geçilmesi icap eder. Biz, vaktiyle de bunları söyledik; şimdi de, tabii, aynı fikirlerimizin elbette sahibiyiz ve bu fikirler münasebetiyle ifade ediyorum ki, gerçek özel sektörcü biziz; çünkü, bizim birinci temel kuralımız, bütün ekonomik faaliyetlerin şahıslar tarafından yapılmasıdır, devletin hiçbir ekonomik faaliyette bulunmamasıdır. Şimdi, bundan dolayıdır ki, bizim, herhangi bir şekilde, serbest piyasaya müdahale diye

en ufak bir zihniyetimiz yoktur. Bu, sadece, söylenen sözler çarpıtılıyor; ondan sonra da, bir insan, on kere yanlış bir şeyi söyleyince, kendisi de, onu, doğruymuş gibi kabul ediyor” şeklindeki sözleriyle görüşlerini güçlendirmek istemiştir.

Kamu mallarının satılması konusuna da açıklık getiren Necmettin Erbakan, Silahlı Kuvvetlere ait lojmanların, Güneydoğu Anadolu’daki öğretmenlerin yararlandıkları konutların satılmasının söz konusu olmadığını, tesislerin büyük bir kısmının ikametgâh değil, dinlenme tesisi olduğunu belirtmiş ve “*bu tesisleri satalım, daha çok memura, dinlenmek için ilave para verelim, istediği yerde dinlensin”* şeklinde bir görüşe sahip olduklarını ifade etmiştir.

Ankara ve İstanbul’da satışından çok önemli gelir sağlanabilecek arazilerin bulunduğunu belirten Başbakan, elde edilecek kaynakla, Güneydoğu Anadolu’nun gelişmesinin önündeki engellerin kaldırılacağını, bölgede yaşamın yeniden canlanacağını dile getirmiş ve konuşmasının devamında da Konya’da TÛMOSAN Fabrikası ile ilgili olarak şu bilgileri vermiştir: “*Malum, yirmi sene önce bu fabrikanın temelini biz atmıştık; şimdi, o konuya da geleceğim. Sayın Bülent Ecevit Beyefendi -TÛMOSAN’dan söz açıldığı için oraya söyleyeyim-bunu birçok defalar, bugüne kadar açıkladılar. O noktaya geçeceğim; ama, ona geçmeden önce, bu konunun ekonomik yönünü arz edeyim: Biz, bu TÛMOSAN Fabrikasının, o vakit temelini attık, 100 bin motor yapmak üzere. Bu fabrika, sonradan, 1982 yılında -biz kuruluşunu yaptık, başlattık- tevsî edilecekti, o tevsiat planı da değiştirildi ve 50 bin motor yapacak hale getirildi. Biz, bu fabrikayı, 100 motor yapmak üzere planladık. Şimdi, bu fabrika, bugün, ne yazık ki, kapasitesinin yüzde 10’u ile çalışıyor ve şu anda, yılda 25 milyon dolarlık üretim yapıyor, 300 kişi çalıştırıyor. Halbuki, bu fabrika, yılda 500 milyon dolarlık üretim yapabilir, 250 milyon dolarlık ihracat yapabilir ve 3 bin kişi çalıştırabilir.”*

Başbakan Necmettin Erbakan, Hükümet adına yaptığı konuşmasının sonlarında, Ecevit’in, kendileriyle ilgili olarak yaptığı hayalci şeklindeki değerlendirmeye de cevap verme ihtiyacı duymuş ve hayalin çok değerli olduğunu, insanların hayal kurdukları sürece başarılı olabileceklerini savunmuştur. Bu bağlamda daha önce hedeflerinin, Türkiye’de 100 bin motor yapan fabrika kurmak, aynı zamanda uçak ve tank yapmak olduğunu da açıklayarak, kendilerinin gerçekleştirdiklerini, başkalarının hayal bile edemeyeceğini iddia etmiştir. Ülkenin birçok yerini dolaştığını ve hemen her yerdeki önemli fabrikaların kendi zamanlarında yapıldığını (Millî Selamet Partisi) öne sürerek, şimdi de DYP ile kurdukları koalisyon hükümeti sayesinde yine bütün sorunların çözümleneceğini açıklamıştır.

Ecevit’ten sonra, Deniz Baykal’a da cevap veren Erbakan, Hükümetin Türkiye’nin kalkınması için yardım istediğini, bunun tereddütle ilgisinin olmadığını belirtmiş ve Meclis’in ve değerli insanların fikirlerinden yararlanmak istediklerini ifade etmiştir. Rantiye ekonomisinden reel ekonomiye geçmek için kaynak aradıklarını da ortaya koyan Başbakan Erbakan, kaynağı bulmak ve bunları en verimli şekilde kullanmak istediklerini dile getirmiştir. Ayrıca Deniz

Baykal'ın "efendim, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası var, döviz var, vesaire... Günde yarım milyar dolarlık tahviller oluyor. Dolayısıyla, Türkiye'nin ekonomisi, Hükümetin kontrolünden çıkmıştır" dediğini belirtmiş, buna katılmadığını açıklamıştır.

Necmettin Erbakan, yapılan eleştirilere cevap verirken, Anavatan Partisi'nin sözcüsünün kendisini, sukutu hayale uğrattığını ifade etmiş ve Biltekin Özdemir'i kastederek, Maliye Bakanlığında müsteşarlık yapmış olan bir kişiden daha ciddi öneriler beklediğini vurgulamıştır. Diğer yandan bütün partilere çağrı yaparak daha ciddi konuşmacılar çıkarılmasını istemiş ve konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır: "Bakınız, mesela, bir kardeş İran, bizden geçen her kamyonun 1500 dolar alıyor; biz, İran'ın hiçbir kamyonundan 1 kuruş almıyoruz ne hikmetse... Şu İstanbul Boğazından, Montrö Antlaşmasına göre, her geçen geminin, bir altın frank -o günkü para- ödemesi lazım; ama, zaman içerisinde bunlar ortadan kalkmış; 1,5 trilyon lira kaybediyoruz, sadece Boğaz'daki geçişten; Montrö'yü uygulasak, bu paraları alacağız. Hemen ifade edeyim ki, ne yazık ki ülkemiz, uzun zaman sahipsiz kalmış. Geçen sefer de söyledim; şimdi, (PETKİM) Petro Kimya Sanayiinin parası var; ama, öbür tarafta başka bir KİT'in parası yok; o KİT gidiyor, yüzde 150 faizle para alıyor, o da parasını yüzde 80 faizle repoya veriyor. Halbuki, biz, bütün bu KİT'leri bir havuzda toplasak; hatta, bugünkü gelişmiş olan bilgisayar tekniğiyle, kamunun bütün maliyesini bir havuzda toplasak; bir yerde paraya ihtiyacı olduğu zaman, öbürünün henüz kullanmadığı parayı kullansa, emin olunuz ki, trilyonlarca lira tasarruf edilir. Bu memlekette, çok büyük zenginlik var; bunların teferruatına bir bir girecek değilim. Evet, ben, geçen sefer, 68 tane önemli kaynak var demiştim; şimdi, 100 tane var diyorum; çünkü, o günden beri boş durmadık ve iki günümüzün de birbirinin aynı olmaması lazım geliyor. İnşallah, bu kaynakları harekete geçireceğiz, bunlarla çok ciddi bir program yapacağız; bunlar konuşulduğu yerde kalmayacak. Biz, şimdi devlete, ne kadar trilyon, ne kadar katrilyon para temin edeceğiz, ne kadar dövizli süratle temin edeceğiz; inşallah, sizlerin bütün bu konuşmalarınızdan almış olduğumuz bilgilerle, ışıklarla bu programımızı hazırlayıp huzurlarınıza getireceğiz. İnanıyorum ki, hepimiz sevineceğiz, ülkemiz de sevinecektir. Yeni bir dönem başlamıştır, müjdelers olsun. Hepinizi Allah'a emanet ediyorum."

Genel görüşmenin son konuşmacısı Anavatan Partisi Sinop Milletvekili Yaşar Topçu olmuştur. Hükümetin, parlamenter rejimde alışık olunmayan ve aynı zamanda da uygun olmayan bir uygulamaya yöneldiğini, Başbakanın "Birinci Büyük Millet Meclisi de böyle yapıyordu; biz de o metodu takip ediyoruz" şeklindeki sözlerinin anlamsız olduğunu savunmuştur. Bu açıdan hükümet başkanını ve Bakanlar Kurulunu Birinci TBMM seçtiği için, Başbakan Necmettin Erbakan'ın istifa etmesi gerektiğini iddia etmiştir. Konuşmasında Birinci TBMM dönemi ile ilgili açıklamalarına devam ederek, sözü genel görüşme önergesine getirmiş ve Başbakanın, demokratik rejimin parlamenter sistemi aşındırmaya çalıştığını öne sürmüştür.

Parlamente rejim içerisinde, ülkenin kaynaklarının; kullanılabilir kaynakların, yararlanılabilir kaynakların konuşulabileceğini vurgulayan Topçu, bunun bir yerinin ve zamanının olması gerektiğini belirtmiş ve ardından da bir yıl evvel 12 Temmuz günü bu Parlamenteonun, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planını yaparken ülkenin kullanılabilir, yararlanılabilir bütün kaynaklarının, nasıl kullanılacağını, hedeflerini, stratejisini ortaya koyduğunu hatırlatmıştır. Sanki bu tartışma olmamış gibi davranıldığını da sözlerine eklemiştir.

Yaşar Topçu, Ahmet Derin'in çok ölçsüz rakamlar vererek bir Şeyler söylediğine dikkat çektikten sonra sözlerini şu Şekilde srdrmştir: *"...devletin misafirhaneleri senede 60 trilyon harcıyor falan gibi, böyle ölçsüz rakamlar söyledi. Devletin ne kadar su kaynağı var, ne kadar toprak altı kaynağı var, ne kadar toprak üstü kaynağı var, ne kadar tarımsal kaynağı var, ne kadar sanayi kaynağı var, ne kadar gayrisafi millî hsulası var, ne kadar borcu var, ne kadar alacağı var, her Şeyin hesabı kitabı bellidir. Devletin -MTA'sından Petrol Ofisine kadar- bütün kurumları, bu fizikî yapı içerisindeki, altyapıdaki bütün imkânlarını bilir, bunların nasıl çalıştırılacağını bilir. Burada yeni bir Şey keşfediyor falan değiliz."*

Hükümetin, kalkınma programlarının, kaynak bölümlerinde değişiklik yapma yetkisine sahip olduğunu ifade eden Yaşar Topçu, Anayasanın bunu hükme bağladığını açıklamış ve Başbakan Necmettin Erbakan'ın, *"Muhalefet olmasın. Siz peşinen söyleyeceğinizi söyleyin de, biz ondan sonra getirelim, sonra kimse sesini çıkarmasın, muhalefet olmasın"* Şeklinde bir düşünceye sahip olduğunu ileri srmştir. Kimsenin Başbakanın ve Hükümetin müşaviri olmadığını da sözlerine ekledikten sonra, RP'nin din üzerindeki söylemlerine atıf yaparak konuşmasını tamamlamıştır.

Yaşar Topçu'nun konuşmasıyla, Hükümet adına Başbakan Necmettin Erbakan'ın, Türkiye'nin özkaynaklarının geliştirilmesi konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önergesi zerine, Genel Kurulun 11 Temmuz 1996 tarihli 76. Birleşiminde açılması kabul edilen genel görüşme tamamlanmıştır.

2- okuluslu G Konusunda Bir Genel Görüşme Açılmasına İlişkin nerge

a) ngrřmeler²⁶

Hükümet adına Başbakan Necmettin Erbakan'ın, okuluslu G konusunda bir genel görüşme açılmasına ilişkin önergesi ile ilgili ngrşmelere 20. Dönem, 1. Yasama Yılı'nın, 17 Temmuz 1996 tarihindeki, 78. Birleşiminde başlanmıştır. Birinci oturumdaki ngrşmelerde Oturum Başkanlığını Hasan Korkmazcan yrtmştir.

---

²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 1. Yasama Yılı, 78. Birleşim, 17.07.1996

Öngörüşmelere geçilmeden önce, Meclis Başkanlığına, bir grup Anavatan Partili milletvekili tarafından verilen; *“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına Başbakan Prof. Dr. Necmettin Erbakan’ın imzasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına gönderilmiş bulunan, ülkemizde konuşlandırılan Çokuluslu Güç’ün görev süresinin Türkiye Büyük Millet Meclisince nihai karara bağlanmasından önce, Mecliste temsil edilen siyasi partilerin katılımlarıyla oluşturulacak bir komisyonda ele alınması ve bilahara, bu konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisinde, 23.07.1996 tarihinden önce, gizli bir oturumda görüşülmesine dair önergede yer alan ‘...diğer tarafı teşkil eden ülkelerden Amerika Birleşik Devletleri Elçiliği ve temsilcilerinden etraflıca bilgi alınarak...’ ifadesinin metinden çıkarılmasını arz ve teklif ederiz. Saygılarımızla”* şeklindeki önerge okunmuşsa da, Oturum Başkanı Hasan Korkmazcan, İçtüzüğe göre, bu önerge ile ilgili işlem yapılamayacağını açıklamıştır.

Ardından Hükümet adına Başbakan Necmettin Erbakan’ın, Çokuluslu Güç konusunda bir genel görüşme açılmasına ilişkin önergesi okunmuştur.²⁷

İçtüzüğe göre ilk söz Hükümete verilmiş ve Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan, Hükümetin görüşlerini ortaya koymak için kürsüye çıkmıştır. Tayan, konuşmasının hemen başında, içinde bulunulan Temmuz ayı sonunda, Çekiç Güç’e verilen sürenin dolacağını açıklamış ve bu harekâtın geleceğini, Meclis’in vereceği kararın belirleyeceğini vurgulamıştır. Çekiç Güç hakkında bilgi verdikten sonra, acil insanî yardım amaçlarına dönük olarak oluşturulmasına karşın, 1992 yılından itibaren nitelik değiştirdiğini ve PKK sorunu ile bağlantılı hale geldiğini ifade etmiştir. Çekiç Güç’ün karargâhının İncirlik’te olduğunu, bu karargâha, Türk ve Amerika Birleşik Devletleri generallerinin, eşkomutanlık statüsüne göre komuta ettikleri bilgisini de vermiş ve Zaho’daki Askerî Koordinasyon Merkezi Komutanlığının da, eşkomutanlık statüsüne uygun olarak, Türk ve ABD’li subaylar tarafından yürütüldüğünü dile getirmiştir.

---

²⁷ Söz konusu önerge şu şekildedir: *“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına; Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığının 18.6.1996 tarihli ve 435 sayılı kararı ile Çokuluslu Güç’ün görev süresinin 31.7.1996 günü saat 17.00’ye kadar uzatılmasına karar verilmiştir. Önümüzdeki günlerde, bu konuyla ilgili, yeniden, bir karar alınması söz konusudur. Bu konunun Türkiye Büyük Millet Meclisinde nihai karara bağlanmasından önce, Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilen siyasi partilerin temsilcilerinden oluşturulacak bir komisyonda, bu konu hakkında etraflıca bilgi elde edilebilmesi için, Genelkurmay Başkanlığı ile Dışişleri Bakanlığı yetkilileri ve diğer tarafı teşkil eden ülkelerden Amerika Birleşik Devletleri Elçiliği ve temsilcilerinden etraflıca bilgi alınarak, nasıl bir sonuca gidilmesinin uygun olacağı hakkında bir teklif oluşturulmasının yararlı olacağı kanısındayız. Partilerimiz ve Yüce Meclisin, çözümün oluşmasında yardımcı olmasının, gerek Parlamentomuz gerekse çoğulcu demokrasi açısından faydalar getireceğine inanıyoruz. Konunun, 23.7.1996 tarihinde Genelkurmay Başkanlığının Hükümetimize vereceği brifingten ve 25.7.1996 günü toplanacak olan Millî Güvenlik Kurulundan önce, siyasi parti temsilcilerimizden oluşacak komisyonda ele alınması ve bir görüş oluşması, Hükümetimizin alacağı karara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine sunacağı karar teklifine ışık tutacaktır. Bu inançla;1- Adı geçen komisyonun bir an evvel oluşturularak, çalışmaların yapılması için gerekli çağrının yapılması, 2- Bu konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisinde 23.7.1996 tarihinden önce bir gizli oturumda ele alınması, için yardımlarınızı saygılarımla arz ederim. ‘Prof. Dr. Necmettin Erbakan Başbakan*

Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan, yaklaşık dört buçuk yıldan beri faaliyet gösteren Huzur Harekâtının, Türkiye'nin genel güvenliğini sağlama ve Irak'ın bölünmüşlüğüne son verme amacı güttüğünü, ancak giderek PKK ile mücadelede güvenilir ve tutarsız bir politikaya yöneldiğini açıklamıştır. Hükümetin önerdiği tedbirlerden de söz ederek, bu konuda son olarak, Amerika Birleşik Devletleri tarafından Irak'ın toprak bütünlüğünden yana olduklarını resmen deklare etmelerini, Irak'a uygulanan ambargonun kaldırılması yönünde çaba göstermelerini, Zaho'daki askerî koordinasyon merkezinin kaldırılmasını veya Türkiye sınırları içine çekilmesini, bölgedeki uçuşların azaltılmasını ihtiva eden, siyasî, ekonomik ve askerî tedbirlerle ilgili tekliflerde bulduklarını açıklamıştır. Genel görüşmede bunların dikkate alınmasını istemiştir. Tayan, Kerkük-Yumurtalık boru hattının işletmeye açılması yönündeki çabalardan da bahsettikten sonra, Kuzey Irak'taki otorite boşluğunun Türkiye'ye getirdiği sıkıntıları dile getirmiş ve Çekiç Güç Harekâtı hakkında şu ifadelere yer vermiştir: *“Çekiç Güç Harekâtının yeniden düzenlenmesine ilişkin olarak, Amerika Birleşik Devletleri tarafıyla yapılan müzakerelerde her ne kadar tam bir mutabakat sağlanamamış ise de, makul bir yol bulunabileceği ümidini muhafaza ediyoruz. Bu konudaki olumsuzlukları ortadan kaldırmak başlıca amacımız olacaktır; ancak, bütün bu gerçeklerin yanında, Çekiç Güç Harekâtının ülkemize sağladığı avantajları da göz önünde tutmamız gerekmektedir. Askerî koordinasyon merkezinin kaldırılması ve Kuzey Iraklı gruplar ile Merkezî Bağdat Yönetimi arasında diyalogun sağlanması hususundaki çabaların sürdürülmesi kaydıyla, harekâtın, Kuzey Irak'ta PKK'ya karşı icra ettiğimiz faaliyetlerde bize kolaylıklar sağladığını, yine, bu bölgedeki halkın can güvenliğini temin ettiğini, ayrıca, koalisyon ülkeleriyle icra edilen harekâtın sorumluluğunun müşterek paylaşılmasının, bize, dış politika alanında avantajlar sağladığını gözardı etmememiz gerektiğine de inanıyoruz. Koalisyon ülkelerinin, Kuzey Irak'taki insanları Saddam'ın insafına terk etmesi mümkün değildir. Koalisyon içinde olsak da olmasak da bu harekât devam edecektir. Bu Güç, Türkiye sınırları içinde ya da dışında çalışmalarını sürdürecektir.”*

Öngörüşmelerde Hükümet adına konuşma yapan Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan'dan sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, Grup Başkanvekili Hatay Milletvekili Nihat Matkap söz almıştır.

Hükümetin genel görüşme isteğini, çoğulcu demokrasi adına, uzlaşma adına yapıldığı şekilde görüşüne katılmadığını belirterek, konuşmasına başlayan Nihat Matkap, Hükümetin samimi olmadığını, Meclisi dayatmalara, emrivakilere muhatap ettiğini öne sürmüştür. Örnek olarak da tezkerelerin Genel Kurulun bilgisine sunulmadan, ivedilikle görüşülmesinin sağlanmasını göstermiştir.

Olağanüstü hal ve Çekiç Güç tezkerelerini birlikte ele alan Nihat Matkap, olağanüstü halle ilgili tezkere metninin son bölümündeki *“Bu konunun Türkiye Büyük Millet Meclisinde 23 Temmuz 1996 tarihinden önce bir genel görüşme ile ele alınması için yardımlarınızı”* denildiğini, Çokuluslu Çekiç

Güç'le ilgili istem yazısında ise *“Bu konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 23.7.1996 tarihinden önce bir gizli oturumda ele alınması için yardımlarınızı...”* şeklinde bir ifadenin yer aldığını ve bu ifade farklılıklarının Meclis'te tereddütlere yol açtığını savunmuştur. Özel komisyon kurma talebinin, hiçbir dayanağı olmadığı için Meclis Başkanlığınca reddedildiğine de değinerek, Hükümetin ciddi konularda büyük hatalar yaptığını iddia etmiş ve Çekiç Güç ile ilgili genel görüşmenin yapılmasına karşı olduklarını bir kez daha dile getirmiştir.

Nihat Matkap, Refah Partisi'nin muhalefette iken karşı çıktığı Çekiç Güç'e iktidara geldiğinde farklı baktığını ve tutarsız bir siyaset izlediğini öne sürmüş ve buna karşılık, en kritik zamanda bile, Cumhuriyet Halk Partisi Grubunu, Çekiç Güç'e, bütünüyle oy vermeye ikna edemediklerini açıklamıştır. Çok sayıda CHP'linin, Çekiç Güç'ün görev süresinin uzatılmasına çoğu zaman kabul oyu vermediğinin tutanaklarda belli olduğunu da sözlerine eklemiştir. ABD'ye destek verilmesinin RP'ye yakışmadığını ve Atatürkçülükle de bağdaşmadığını belirtmiş ve daha önce Çekiç Güç'ün görev süresinin uzatılmasının görüşülmesi sırasında, RP sözcüsünün; *“Asıl yapılmak istenen, bölgede İsrail'in gücünü yaymak, yine, bölgede Ermenilerin genişlemesi için zemin hazırlamaktır”* şeklinde ifadeler kullandığını da hatırlatmıştır. Nihat Matkap, konuşmasının bundan sonraki bölümlerinde de, yine RP'lilerin Çekiç Güç ile ilgili olarak daha önceki günlerde yapmış oldukları açıklamalardan söz etmiş ve Refah Partisi Grubunun, muhalefetteyken, sorumsuzca, dayanaklardan yoksun sergilediği iddiaların boşluğa düştüğünü iddia etmiştir.

Konuşmasında Anayasa'nın öngördüğü sistemle ilgili açıklamalara da yer veren Nihat Matkap, bu konuda şunları söylemiştir: *“Anayasamızın öngördüğü sistem, kuvvetler ayırımını öngörmektedir. Bugün diğer arkadaşlarım da bu konu üzerinde durdular. Sistemimiz, demokratik parlamenter rejimi öngörmektedir. İcra organı, yürütme, yasamanın emir ve talimatıyla çalışmaz, yönlendirilemez. Yasamanın görevi, yasa yapmanın yanında, yürütmeyi denetlemektir. Denetlemenin nasıl olacağını hepiniz biliyorsunuz. Soru sorarak, Meclis araştırma önergesi vererek, Meclis soruşturması önergesi vererek, gensoru önergesi vererek yapılır. Anayasanın bu kadar açık tarifine karşın, genel görüşme müessesesini, hükümetin politikalarını belirleme aracı olarak kullanmak, Anayasaya aykırıdır. Hükümetin, son günlerde, bu yola sık sık başvurması, bizde, Anayasaya aykırı bir geleneğin, Türk anayasa hukukuna yerleştirilme gayreti; ayrıca, parlamenter rejimi, Anayasaya aykırı bir biçimde, bir Meclis hükümeti rejimine dönüştürme gayreti izlenimi doğurmaktadır.”*

Nihat Matkap'ın konuşmasından sonra, Anavatan Partisi Grubunun görüşlerini ortaya koymak için, Balıkesir Milletvekili İsmail Safa Giray söz almıştır. Yaklaşık dört saatten beri, Hükümetin, Meclis'e getirmiş olduğu, tezkere mi, önerge mi, ne olduğu belirsiz bir mektupla meşgul olduğunu söyleyerek konuşmasına başlayan Safa Giray, söz konusu metnin bilgisizce ve usule aykırı olarak hazırlandığını ifade etmiş ve genel görüşmenin Anayasaya

aykırı bir şekilde istendiğini iddia etmiştir. Komisyon kurulmasına ve bu komisyonun, Amerikan Elçiliğinden, birtakım temsilcilerden bilgi isteyecek olmasını da eleştirerek, Hükümetin çalışmalar yapmasının ve çözüm önerileri getirtmesinin doğru olacağını savunmuştur. Giray, 1921 Anayasasına göre çalışan Meclis Hükümeti Sistemi dönemi olmadığını hatırlattığı konuşmasında, kuvvetler ayrılığı ilkesinin geçerli olduğunu ifade etmiş ve Hükümetin bu sistemi değiştirmek istediğini öne sürmüştür.

Çekiç Güç ile ilgili olarak geçmişte yapılan anlaşmalara da değinen Giray, anlaşmanın gizli maddesinde, *“bir defaya mahsus olmak üzere üç ay uzatılabilir”* şeklinde bir hükmün bulunduğunu açıklamış ve sonraki dönemde diğer partilerin de uzatma kararına katıldıklarını ileri sürmüştür. Daha sonra ise koşulların değiştiğini ve Çekiç Güç’ün Türkiye açısından sorun teşkil etmeye başladığını belirterek, bu konuda görüş alışverişinde bulunulmasının yararına değinmiştir.

Safa Giray, diğer milletvekillerinin müdahalesiyle zaman zaman tartışmalı geçen konuşmasının sonunda; *“Anayasaya aykırı böyle bir genel görüşmede bulunmayız. Biz, usullerimizin, böyle gözümüzün içine baka baka, kandırmaca kelimeler kullanıla kullanıla değiştirilmesine rıza göstermeyiz. Protesto ediyoruz ve sizi, buradaki sorumluluğunuzla tek başına, yalnız başına bırakıyoruz”* diyerek kürsüden inmiştir.

Safa Giray’ın konuşması sonrasında, söz sırası, Hükümet ortağı, ve Doğru Yol Partisi Grubu adına konuşacak olan Erzurum Milletvekili İsmail Köse’ye gelmiştir. Muhalefette olan partilerin iktidarda olduklarında, gündemdeki tezkereye benzer tezkerelere olumlu yaklaşıklarını belirten İsmail Köse, SHP ya da CHP’nin, Hükümetin bir ortağı olduğu dönemde, Çekiç Güç’ün görev süresinin ve olağanüstü halin uzatıldığını hatırlatmıştır. Bu nedenle, bir yıl sonra aynı konuya farklı yaklaşılmamasının ve ulusal çıkarlara aykırı olarak değerlendirilmesinin anlamsız olduğunu vurgulamıştır. Irak Körfez Savaşının, Türkiye’ye 30 milyar dolara mal olduğuna da dikkat çektikten sonra, Çekiç Güç’ün konuşlanmasındaki koşullarda herhangi bir değişikliğin olmadığını, bu nedenle de farklı yaklaşımlar sergilenmemesi isteğini dile getirmiştir. Yine bölgedeki otorite boşluğuna da değinerek, bu durumun PKK’nin eylemlerini arttırdığını ve Çekiç Güç’ün bu eylemler karşısındaki duruşunun izlendiğini açıklamıştır.

Çokuluslu Çekiç Güç’ün zararlı bile olsa, Türkiye’nin kontrolünde olmasının yararlı olacağını da savunan İsmail Köse, dünyadaki yeni gelişmeler için de şu değerlendirmelerde bulunmuştur: *“Değerli milletvekilleri, dış politika, dinamik ve her gün değişen şartlara sahiptir. Yani, yetmiş yıllık cumhuriyet hükümetlerinin dış politikasını, bugün, uygulama imkânınız yoktur. Belki, millî hedeflerimiz aynı şekilde devam edebilir; ama, hiçbir zaman aklımızdan geçmiyordu, 5 tane Türk Cumhuriyetinin ortaya çıkacağı. İdealimizdi; ama, ortaya çıktı... Şimdi, Kafkaslarda, Balkanlarda, Ortadoğu’da bakın neler*

oluyor: Bir taraftan dinî işbirliği meydana getiriliyor; yani, Ortodoks, Protestan düşüncesine dayalı bir dinî ittifak meydana getiriliyor; diğer taraftan, petrole dayalı ekonomik bir gücü ele geçirmek için, Almanyası, Amerikası, diğer devletleri bir politika oluşturuyor. Peki, Türkiye ne yapacaktır? Türkiye, 2,5-3 milyara yakın Müslüman milletlerin gözünün olduğu ve 300 milyona yakın Müslüman Türk varlığının gözbebeği bir ülke. Türkiye güçlü olacaktır; bulunduğu yerde güçlü olacaktır, lider olacaktır ve dünyada da saygın bir devlet olmak mecburiyetindedir. Şimdi, hiç kimsenin emrinde ve inisiyatifinde bir devlet ve millet olmamız mümkün değildir. Bunu söylemeyi de, ben, âcizlik kabul ediyorum. Bunu ne milletimizin ne devletimizin ne de siyasî partilerimizin kabul etmesi mümkün değildir.”

DYP adına konuşma yapan İsmail Köse, genel görüşmenin gizli yapılmasının getireceği yararları değindiği konuşmasında, söz konusu görüşmenin, Türkiye'nin ekonomik ve dış politikadaki sorunlarının çözümüne katkı sağlayacağı umudunda olduğunu açıklamıştır.

İsmail Köse'nin sözlerini tamamlamasının ardından, Hükümetin diğer ortağı olan Refah Partisi'nin görüşlerini, Manisa Milletvekili Bülent Arınç ortaya koymuştur. Konuşmasına iki önemli konuya değinerek başlayan Arınç, bu konuda şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bugüne kadar, 1991'den bu yana, Çekiç Güç'le ilgili, hatta, olağanüstü halle ilgili Meclis tezkereleri, Başbakanlık tezkereleri, Millî Güvenlik Kurulunun tavsiye kararlarına uygun olarak Meclise getirildi, üzerlerinde konuşmalar yapıldı, kabul edildi. Bugün, değişik bir uygulamayla karşı karşıyayız. Aslında bundan hepimizin memnun olması gerekir. Şimdi, Meclisimiz, hep birlikte, bu konuyu enine boyuna tartışmak, hatta mümkün olabilirse, bir kapalı oturumda tartışmak, bu konu hakkında tam bilgi sahibi olmak ve sonucunda, kendi vicdanî kanaatlerine göre, en doğru, en isabetli kararı vermek durumundadır. Elbette, genel görüşme isteği, Anayasamızın 98 inci maddesine göre, -başlığına dikkat edilirse- Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yollarından biridir; sadece denetimle ilgili bir konu değildir. Elbette, bilgi edinmek de, Meclis için fevkalade önemli yollardan biridir. Kaldı ki, denetim kabul edilse dahi, bir Başbakanın, hükümetin bu konuda bir talepte bulunmasına, Anayasa açısından da bir yasaklama veya bu konuyu reddetme durumu mevzubahis değildir. O bakımdan, genel görüşme isteği, bu ikincisi oluyor. Daha önce, ülke kaynaklarımızın tespiti ve değerlendirilmesi konusunda bir genel görüşme yapılmış ve fevkalade yararlı olmuştur. Bu taleplerin de, ülkemiz için, Meclisimiz için, halkımız için hayırlı olacağına inanıyorum.”*

Bülent Arınç, bu açıklamalarından sonra, Hükümetin değişim hükümeti olduğu görüşünü de tekrarlayarak, Meclis'in üstünlüğüne verdiği önemin de bunun kanıtı olduğunu ifade etmiş ve gizli oturumu yadırgayan milletvekillerini eleştirmiştir. Meclis'in görüşlerine değer verdiklerini de belirterek, daha önce gizli görüşme taleplerinin bulunduğunu iddia etmiş ve gizli görüşme önerisinin anayasal bir hak olduğunu dile getirmiştir. Özellikle millî konularda ve İçtüzükte

de yer aldığı gibi, toplumu ve devlet faaliyetlerini ilgilendiren konularda, hem genel görüşmelerin açılmasında hem de bu görüşmelerin, gerekiyorsa, gizli biçimde yapılmasında hiçbir sakıncanın ve engelin bulunmadığına da vurgu yaptıktan sonra, bir başka konuya değinmiştir. Muhalefete mensup milletvekillerinin büyük bir kısmının Genel Kurulun dışında bulunduğunu, yoklama yapıp da toplantı yetersayısı mevcut olduğu anlaşılınca içeriye girdiklerini öne sürmüş ve bunun da Meclis'in işlevlerini aksattığını ifade etmiştir.

Mümtaz Soysal'ın *“Neyi görüşeceğiz tekrar tekrar; hangi konularda gizlilik kaldı ki, herkes her şeyi biliyor”* şeklindeki ifadesine de cevap verme gereği duyan Bülent Arınç, Soysal'ın *“evet, bunlar, bağımsız Kürdistan'ı kurmak için bu eylemleri yapıyorlar; Türkiye'yi terör belasıyla başbaşa bırakmak için bu eylemleri yapıyorlar”* biçimindeki sözlerine de sevindiğini açıklamıştır. Bu arada Oturum Başkanı ile süre konusunda yaşanan kısa bir tartışmadan sonra konuşmasına devam eden Arınç, CHP'li Önder Sav'ın konuyla ilgili olmayan şu sözleri sarf ettiğini belirtmiştir: *“Toplum da, Türkiye Büyük Millet Meclisi de, sizin hayalci program ve politikanıza sonuna kadar direnecektir. Hükümet etmeye kararlıysanız gelin, şapkadan tavşan çıkarma huyunuzdan vazgeçin. Üstelik, görüyorsunuz her zaman şapkadan tavşan da çıkmıyor, bazen aslan çıkıyor, adamı paralayiveriyor!..”*

CHP'nin kendisini aslan görmesini eleştiren ve asıl tavşanın CHP olduğunu söyleyen Bülent Arınç, sözü konu dışına çıkararak, Adalet Bakanlığı'nın durumuna getirmiş ve bu bakanlıkta iddia edildiği gibi herhangi bir atama veya memur kıyımı yapılmadığını açıklamış ve Adalet Bakanlığı'nın daha önceki DYP-CHP Hükümeti döneminde yıpratıldığını ve tanınamaz hale getirildiğini öne sürmüştür. Arınç, ulusal çıkarlar konusunda, dış politika konusunda, uluslararası ilişkiler konusunda, birlikte karar verilmesi için muhalefet partilerini genel görüşmeye katılmaya çağırarak, Çekiç Güç ile ilgili olarak şu bilgileri vermiştir: *“1991'den bu yana, yani, Körfez Harbinden başlayarak, ülkemizde konuşlandırılan -bu tabir söylendiği için ben de aynen tekrar ediyorum- Amerika, İngiltere, Fransa -son kalan haliyle- askerlerinin bulunduğu çokuluslu bir güçtür. Uçağıyla, silahıyla, az sayıdaki askeriyle Türkiye'de bulunmakta; gözetleme, keşif, istihbarat yapmakta; özellikle, Kuzey Irak'ta, Saddam'ın Kuzey Iraklı Kürtlere karşı yeniden yapabileceği bir olaya karşı bir baskı unsuru olarak bulunmaktadır. Beş yıldan beri defalarca süresi uzatılan bu Çekiç Güç konusunda, biz, her defasında endişelerimizi dile getirdik, Türkiye'de ve çevremizde gelişen olaylara karşı dikkat çektik. Bu konuların açıklanmasını; terörüyle, dış politikadaki birtakım tehlikeleriyle, bu Çekiç Güç'ün, hem istihbarat hem de lojistik destek sağlamak suretiyle, Türkiye için tehlikeli olabileceğini her zaman söyledik ve bunu savunduk. Bunları desteksiz atmadık, sadece Amerika içinde var diye veya sadece kuru bir bağımsızlık kavgasıyla da konuşmadık; akıl, mantık ve bilgi içerisinde, bu olaylara bir çözüm bulmaya gayret ettik.”*

Amerika'nın hem ekonomik hem de siyasal çıkarları için, Türkiye'nin toprak bütünlüğüne aykırı olarak, Kuzey Irak'ta, Türkiye'nin güneydoğusunda yeni bir devletin ortaya çıkaracağı endişesinin olduğunu da yineleyen Arınç, bu konuda bazı belgeleri ve haberleri sıralamıştır. Eski Amerikan Büyükelçisi Morton Abromowitz'in bulunduğu "Karneci Endoment" isimli kuruluştaki bir senaryo ile ilgili rapor ve belgelerin bulunduğunu da ileri sürmüş ve Türkiye'de şu soruların sıkça sorulduğunu ifade etmiştir: *"Çekiç Güç'ün görevi ne zaman bitecek; nasıl bitecek? Bölgede faaliyet gösteren pek çok sivil Batılı yardım kuruluşunun amaçları nedir? Çekiç Güç PKK ilişkisi hangi düzeydedir; amacı, bölgede bir Kürt devleti oluşturmak mıdır? Çekiç Güç'ün Kuzey Irak'taki faaliyetleri konusunda neden Türkiye bilgi sahibi edilmiyor? Türkiye'nin bağımsızlığı açısından Çekiç Güç'ün tahlili yapıldı mı?"*

Bülent Arınç konuşmasının sonunda, Kuzey Irak'ta bulunan Zaho ve Etrüş Kamplarında, Türkiye'nin güvenliği açısından tehlike bulunduğunu; özellikle Irak ambargosu nedeniyle Güneydoğu Anadolu'da ve Kuzey Irak'ta, halkın, işsizlik ve açlık sebebiyle teröre destek olduğunu; bu ekonomik çöküntünün mutlaka halledilmesi gerektiğini; Birleşmiş Milletler Yasasının 50. maddesi gereğince, Türkiye ile Irak arasındaki ambargo konusunun gözden geçirilerek kaldırılmasının zorunlu olduğunu vurgulamıştır.

Oturum Başkanı Hasan Korkmazcan RP adına yapılan konuşma sonrasında, Bülent Arınç'ın kendisi için *"sizin, Refah Partisi Grubuna iğbirarınız var"* dediğini, bir siyasetçi olarak herhangi bir partiye sempatisi ve antipatisi olabileceğini, ancak oturum başkanlığı için kürsüde bulunduğu süre içerisinde, duygu ve düşüncelerini görevine yansıtmayacağını ifade etmiştir.

Çokuluslu Güç'ün süresinin uzatılmasıyla ilgili açılmak istenen genel görüşme üzerinde, DSP'nin görüşlerini İzmir Milletvekili Şükrü Sina Gürel ortaya koymuştur. Huzur Operasyonu diye adlandırılan; ama, kamuoyunda genel olarak Çekiç Güç diye bilinen Çokuluslu Güç'ün, Türkiye açısından, Körfez bunalımından bu yana ortaya çıkan güvenlik sorunlarını daha da ağırlaştırdığını, ekonomik ve toplumsal sorunların da artmasına yol açtığını belirterek konuşmasına başlayan Gürel, bu nedenlerle DSP olarak Çok Uluslu Güç'ün görev süresinin uzatılmasına hep karşı çıktıklarını açıklamış ve Mesut Yılmaz Hükümeti dönemindeki uzatma için şu ifadelerle yer vermiştir: *"Yalnız, son olarak, 28 Martta, bu, Çokuluslu Güç'ün görev süresinin haziran sonuna kadar uzatılmasını isteyen Sayın Yılmaz Başbakanlığındaki Hükümet, Demokratik Sol Partinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde bu sürenin haziran ayının sonuna kadar uzatılması konusunda çekimser oyla destek vermesini sağlamıştır. Nasıl sağlamıştır; Sayın Yılmaz Başbakanlığındaki Hükümet, Demokratik Sol Parti Grubu olarak, Çokulusu Güç'le ya da Huzur Operasyonu ya da Çekiç Güç'le -hangi adı verirseniz verin- burada, bölgede, bizi kaygılandıran koşullar yaratan bu Güç'le ilgili olarak duyduğumuz derin kaygıları paylaştıklarına bizi*

inandırılmışlardır ve bu Güç'ün statüsüyle ve koşullarıyla ilgili değişiklikler yapmak için ellerinden gelen çabayı gösterecekleri konusunda bizi ikna etmişlerdir ve biz, o yüzden, 28 Martta, Demokratik Sol Parti Grubu olarak, bu sürenin haziran sonuna kadar uzatılmasını, çekimsiz oylarımızla Türkiye Büyük Millet Meclisinin kabul etmesine olanak sağlayarak, Hükümete, böyle bir iyileştirme fırsatı vermeyi uygun bulmuştuk."

Anayasa Mahkemesinin, belirli Türkiye Büyük Millet Meclisi kararlarını iptal etmesi dolayısıyla ortaya çıkan hukuk boşluğunun giderilebilmesi için, bu sürenin, Temmuz sonuna kadar uzatıldığını da hatırlatan Gürel, parti olarak bu süreçte boş durmadıklarını, Çekiç Güç'ün, Huzur Operasyonunun koşullarının değiştirilmesi ve ulusal kaygıların giderilmesi yolunda yapılacak düzenlemeler için çalışmalar yaptıklarını açıklamıştır. Bu çalışmalar sırasında Genelkurmay Başkanlığının ve Dışişleri Bakanlığının görüşlerini de aldıklarını ve bir bölgesel güvenlik planı hazırladıklarını ifade etmiştir.

Şükrü Sina Gürel sözünü ettiği bölgesel güvenlik politikası ile ilgili olarak ise şu açıklamaları yapmıştır: *"Bu bölgesel güvenlik planına göre, Demokratik Sol Parti, bir kere, başlangıçta, sınır güvenliğimizin sağlanması için neler yapılması gerektiğini ortaya koydu. İkincisi, Türkiye'nin, bir yandan turmanan PKK teröründen, bir yandan da Irak'a uygulanan ambargodan çok yönlü zararlar gördüğünü saptayarak, bu çok yönlü zararların nasıl giderilebileceği konusunda bir dış politika stratejisi saptanmasını istedi ve bu stratejinin ana hatlarını oluşturdu. Üçüncüsü, Ortadoğu'da huzur, güvenlik ve barışı sağlayabilmek için ve demokratikleşme sürecine katkıda bulunabilmek için somut öneriler ortaya koydu. Dördüncüsü, Irak'ta ortaya çıkabilecek ve Türkiye için kaygı ve tehdit oluşturabilecek yeni oluşumların engellenebilmesi için neler yapılması gerektiğini ortaya koydu ve Demokratik Sol Parti Meclis Grubu, böyle bir çalışmayı ortaya koyan tek siyasal parti grubu oldu."*

Söz konusu bilgileri milletvekilleri ile paylaştıklarını ve bu nedenle de Bülent Arınç'a RP'nin herhangi bir çalışma yapıp yapmadığını sormaya haklarının bulunduğunu savunmuş ve ayrıca bu koşullarda genel görüşme yapılmasının doğru olmadığını belirtmiştir. TBMM'nin bir danışma organı olmadığını da vurgulayarak, Hükümetin öncelikle bir politika oluşturması gerektiğine işaret etmiş ve diğer taraftan hem genel görüşmeye hem de bu görüşmenin gizli yapılmasına karşı çıkmıştır. Kamuoyuna bu denli mal olmuş bir konunun gizli görüşmeyle ele alınmasının anlamsız olduğunu bir kez daha dile getirdikten sonra, bu gizliliğin kamuoyunun denetimine engel olacağını belirtmiş ve siyasette görüşlerin değişmesiyle ilgili olarak da şu sözleri sarf etmiştir: *"Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım; siyasette (u) dönüşleri olabilir. Aslında, siyasetteki (u) dönüşleri, karayollarındaki (u) dönüşleri gibidir; yol tıkanıdığı zaman (u) dönüşü yapılır ve sanırım Refahyol, ekonomide olduğu gibi, dış politikada da tıkanmışa benziyor."*

DSP İzmir Milletvekili Şükrü Sina Gürel'in partisi adına yapmış olduğu konuşma, Çokuluslu Güç konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önerge ile ilgili yapılan öngörüşmelerin son konuşması olmuş ve ardından yapılan oylama ile genel görüşme açılması kabul edilmiştir. Oturum Başkanı Hasan Korkmazcan genel görüşme gününün, İçtüzüğün 103. maddesi uyarınca, genel görüşme açılmasına karar verilmesinden itibaren kırksekiz saatten önce ve yedi tam gündenden sonra olmamak üzere, bir özel gündem halinde, Danışma Kurulunca tespit edilerek Genel Kurulun onayına sunulacağını açıklamıştır.

b) Genel Görüşme²⁸

Hükümet adına Başbakan Necmettin Erbakan'ın, Çokuluslu Güç konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önergesi üzerine Genel Kurulun 17 Temmuz 1996 tarihli 78. Birleşiminde açılması kabul edilen genel görüşme 23 Temmuz 1996 tarihindeki, 81. Birleşimin, İkinci Oturumunda gerçekleşmiştir. Gizli oturum kararı alınması nedeniyle, yeminli görevliler ile yeminli stenografların dışındakiler Genel Kurul salonundan çıkarılmış ve Üçüncü Oturumda kapalı bir şekilde yerine getirilmiştir. Söz konusu birleşimde oturum başkanlığını Yasin Hatiboğlu yapmıştır.

---

²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 1. Yasama Yılı, 81. Birleşim, 8. Cilt, 23.7.1996

1.4. MECLİS SORUŞTURMASI

1-Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.’nin Bazı İhalelerinde Usulsüzlük ve Yolsuzluk Yapıldığıın Tespit Edilmesine Karşın Gerekli İşlemleri Yapmayarak İhalelerin Belli Firmalara Verilmesini Sağlamak Suretiyle Devleti Zarara Uğratarak Görevini Kötüye Kullandığı İddiasıyla Tansu Çiller Hakkında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önerge²⁹

“Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan ve 75 arkadaşının, Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.’nin (TEDAŞ) bazı ihalelerinde usulsüzlük ve yolsuzluk yapıldığıının tespit edilmesine karşın gerekli işlemleri yapmayarak ihalelerin belli firmalara verilmesini sağlamak suretiyle devleti zarara uğratarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Tansu Çiller hakkında Meclis soruşturması açılmasına ilişkin önergesi” üzerindeki öngörüşmeler 1. Yasama Yılıının, 45. Birleşiminin, birinci oturumunda yapılmıştır. 24 Nisan 1996 tarihindeki birleşimde başkanlığı Kamer Genç üstlenmiştir.

Söz konusu soruşturma önergesi şu şekildedir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Türkiye Cumhuriyeti bir hukuk devletidir. Devletin yönetim esasları Anayasayla belirlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, kuvvetler ayrılığı prensibine dayanır. Bu prensibe göre, yürütme organı olan Bakanlar Kurulu, başta Başbakan olmak üzere, her türlü icraat ve faaliyetlerinden tek tek ve topluca sorumludurlar. (Anayasa 112/2 ve 3) Yasama organı olan Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin de Bakanlar Kurulu üyelerini denetlemeleri anayasal bir görevdir. Geçtiğimiz yasama dönemlerinde, bu görevler, halkın beklentilerine cevap verecek şekilde gerçekleşmemiştir. Bu yüzden, kamu vicdanında, aşağıdaki kanaat oluşmuştur.

‘Sayın Çiller’in 25.6.1993 tarihinde Başbakan olmasından sonra, Sayın Özer Çiller’in, bazı iş arkadaşlarıyla beraber, kamuoyunda ‘Yalı Çetesi’ diye adlandırılan bir ekip teşekkül etmiş, bu ekip, Başbakan Sayın Çiller vasıtasıyla kamu kuruluşlarını belli istikametlerde yönlendirerek ve baskı yaparak, kendilerine ve yandaşlarına gayri meşru kazançlar ve menfaatler sağlamışlardır.’

Bu faaliyetlerle ilgili iddialar ve haberler o derece yaygınlaşmıştır ki, ülkenin ve medyanın gündemini sürekli olarak işgal etmiş; fakat o dönemdeki Meclis aritmetiği yüzünden, tüm bu vahim olaylara ve ithamlara rağmen, Meclis soruşturma müessesesi bir türlü çalıştırulamamıştır. Bu dönem farklı olmalıdır. 20 nci Dönem, bir yandan geçmiş dönemin soruşturulamayan konularının soruşturmasını yaparken, diğer yandan da, ülkemizde şeffaf ve dürüst yönetimi sağlamalıdır. İşte, biz, aşağıda imzaları bulunan milletvekilleri, geçtiğimiz

²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 1. Yasama Yılı, 45. Birleşim, 24. 4. 1996

dönemle ilgili fevkalade önemli bir konuyu Meclis soruşması olarak Genel Kurul gündemine getiriyoruz. Olay nedir? 'Yalı Çetesi' olarak adlandırılan bir ekibin, Sayın Tansu Çiller vasıtasıyla, ülkenin en büyük yatırımlarını yürüten TEK ile ilgili 10 trilyon TL'lik bir ihalenin, önceden belirlenen firmalara çok kârlı fiyatlarla verilmesini sağlamak ve bu maksada ulaşabilmek için, Başbakanın etkisiyle, her türlü kanunî icapları hiçe sayarak, gerektiğinde bakanları, umum müdürleri değiştirerek, usullere, nizamalara aykırı olarak, devleti bir çiftlik gibi kullanması olayıdır. Bu, soruşturma önergemize ek olarak sunduğumuz belge ve delillerle sabit olan bir olaydır. Gerek olayın cereyan tarzı ve gerekse ekteki belgeler, yukarıdaki gerçeği açık bir şekilde ispat etmektedir. Olay şu şekilde cereyan etmiştir: Yukarıda sözü edilen ekip, önceden planladığı bir faaliyeti yürütebilmek için, dönemin Başbakanı Sayın Tansu Çiller'in direktifleriyle, eskiden TEK ismiyle anılan, sonra ikiye ayrılıp biri Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş adını alan TEDAŞ'ın vekâleten yönetildiği 18 Ağustos 1995 tarihinde, ihale bedeli 3,5 trilyon ve fakat bitiş tarihi itibarıyla 10 trilyon TL'yi geçecek olan 32 şehir şebekesini ihaleye çıkarmıştır. İhalenin son günü olan 6.9.1995 tarihine kadar 850 firma teklif vermiş ve teklifler, gerekli puanlamalar yapılmak üzere, ihale alt komisyonuna havale edilmiştir. Ancak, gerek TEDAŞ Teftiş Kurulunun ve gerekse Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun ilişikteki raporlarında da açıkça belirtildiği gibi, bu alt komisyon etki altında bırakılarak, ihaleler, haksız bir şekilde, önceden planlanan firmalara yönlendirilmiştir. Bu haksızlıklar karşısında, ihaleler çok kârlı ve büyük meblağlara baliğ olduğu için, işlerin kendilerine ihale edilmesi gereken firmalar, duruma itiraz etmişlerdir. Bu arada, hükümet düşmüş, yeni bir hükümet kurulmuş ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı da değiştirilmiştir. (5.10.1995) Yukarıdan aldığı talimat doğrultusunda her türlü haksızlığı yaparak, ihaleleri belirli firmalara yönlendiren alt komisyon, ihalelerin bu firmalara verilmesi için gereken resmî prosedürü tamamlayabilmek için, hazırladığı raporu, 16.10.1995 tarihinde Satınalma ve İhale Komisyonuna sunmuş; 27.10.1995'te ihaleyi, adı geçen ekibin arzusuna uygun bir şekilde protokole bağlamış ve bu protokol, aynı istikametten gelen baskılar sonucu, 15.11.1995'te Genel Müdüre tasdik ettirilmiştir. Ekip, böylece, hedefine ulaşmış iken, kendi kontrolü dışında bir olay olmuş, protokolün tasdikinin ertesi günü 16.11.1995'te, görevden alınan eski TEDAŞ Genel Müdürü, Danıştay kararıyla görevine dönmüş ve ilk iş olarak, konu ve yapılan yolsuzluklar hakkında bilgisi olduğundan, bu ihale dosyalarını tetkik ederek, yolsuzlukları önlemek istemiştir. Ekip tarafından duruma müdahale edilmiş, dosyalar, müessesenin en yüksek yetkilisi olmasına rağmen, göreve dönen Genel Müdüre verilmemiş, daha da ileri gidilerek, dört gün sonra, 20.11.1995 tarihinde, Başbakan Sayın Tansu Çiller'in direktifleriyle, Genel Müdür, kuruluşun başından uzaklaştırılmıştır. Ne var ki, ihalelerde yolsuzluk yapıldığına kani olan Umum Müdür, oynanan

oyunları fark ettiği için, durumu, bir yandan Cumhurbaşkanlığına bir yandan da Başbakanlığa ihbar etmiştir. Cumhurbaşkanlığı, bu ihbarı, Başbakanlığa intikal ettirmiş, Başbakan Sayın Tansu Çiller ise, bu kadar önemli bir ihbarı kendi teftiş kurullarıyla tahkik etmesi gerekirken, konuyu küçültmek ve gözlerden saklayabilmek ve yeni tertiplerle ekibin planının aksamamasına zemin hazırlayabilmek için, gerek Cumhurbaşkanlığınca yapılan ikazı ve gerekse kendisine yapılan ihbarı, 22.11.1995 tarihinde, tahkikatın üst makamlarca yapılmasını talep eden Genel Müdürlük taleplerini hiçe sayarak, tahkikatın, yine aynı Genel Müdürlükçe yapılması için Bakanlık üzerinden evrakı iade etmiştir. Böylece, tüm ihbarlar, TEDAŞ Teftiş Kuruluna intikal ettirilmiştir. Bu noktada, dikkat çekici en önemli olay, işleri düzeltmek isteyen TEDAŞ Genel Müdürünün vazifeye döndükten sonra, devletin en yetkili mercilerince tahkikat yapılması hususundaki müracaatlarının, çok kısa bir sürede Genel Müdürün görevden uzaklaştırılması ve tahkikat evrakının, yeniden kontrol altına alınan Genel Müdürlüğe süratle intikal ettirilmesi olayıdır. Bu işlemlerin dört gün gibi kısa bir sürede yapılmış olması, ekibin programını, ne pahasına olursa olsun seçimlerden önce sonuçlandırmak istediğini göstermektedir. Ne var ki, artık, seçim ilan edildiği için, TEDAŞ Teftiş Kurulu incelemelerini rahatlıkla yapabilmiş ve bir ay süreyle yaptığı incelemelerinin sonucunda hazırladığı raporu, seçimin ertesi günü, 25.12.1995 tarih ve 1665/57 sayılı gizli raporuyla Genel Müdürlüğe takdim etmiştir. TEDAŞ Teftiş Kurulunun bu raporunda, aşağıdaki hususlar açık bir şekilde, delilleriyle tespit olunmuştur.

1.- Komisyonlarda yolsuzluk yapılmıştır.

2.- İhalenin kendilerine verildiği bazı firmalar sahte belge kullanmışlardır.

3.- İhalede, bazı firmalar özellikle korunmuşlardır.

İhalelerin iptalinin gerektiğini belirten bu rapor, 29.12.1995 tarihinde Genel Müdür tarafından onaylanmıştır. Bu durum muvacehesinde, ihalelerin iptal edilmesi gerektiği halde, ekip yeniden baskı yaparak, TEDAŞ Yönetim Kuruluna, ilk kademedeki Genel Müdürlüğün yetki limitleri içerisindeki 19 ihalenin yürütülmesi, bu yetki dışındaki 13 ihalenin ise yürütülmesinin durdurulması kararı aldırmıştır. Ancak, ne var ki, ihaleler arasında böyle bir ayırım yapılmıca, 31.1.1996 tarihinde, Kurumun iki genel müdür yardımcısından biri diğerine makamında silah çekerek, tehdit ve kavga etmişlerdir. Bu kavga, karakola ve dolayısıyla medyaya intikal etmiş ve TEDAŞ'taki yolsuzluk iddiaları böylece ayyuka çıkmış ve ekibin sessizce yürütmek istediği plan yeni bir engelle daha karşılaşmıştır. Bir yandan günlerce manşetleri işgal eden yolsuzluk iddiaları, bir yandan ihalelerin durdurulması, diğer yandan firmaların şantaj tehditleri karşısında istifa etmiş bir hükümetin başbakanı olduğu halde Sayın Çiller, meseleyi örtbas edebilmek için, TEDAŞ Teftiş Kurulunun karşı raporuna

rağmen, kalan 13 ihalenin de geçerli sayılması için, 7.2.1996 tarihinde eksik üyeyle toplanan TEDAŞ Yönetim Kuruluna baskı yaparak karar aldırtmıştır. Böylece bir hafta evvel Yönetim Kurulunun aldığı 30.1.1996 tarihli karar yeniden değiştirilmiştir. Yine medyanın, Yönetim Kurulunun eksik toplanıp, 3'e 2 oyla karar almış olması dolayısıyla kararın geçersiz olduğunu ortaya çıkaran yayını karşısında, bu sefer müstaifi hükümetin başbakanı Tansu Çiller, 29.2.1996'da TEDAŞ Yönetim Kurulunu 6 kişiyle toplatarak bu defa 3'e 3 oyla 32 ihalenin tamamının geçerli sayılması için karar aldırtmıştır. Böylece olayların meydana getirdiği her türlü zorluğa rağmen, ekip eski Başbakan Sayın Çiller'in her kademedeki müdahalesi, takibi, sevk ve idaresi sayesinde planını uygulama imkânını bulmuştur. Ekteki delil ve vesikalarıyla her türlü kanun ve nizamın çiğnenmesi suretiyle gerçekleştirilen bu misal, ekibin, yani 'Yalı Çetesi' nin, Sayın Başbakan Tansu Çiller'in himayesiyle geçtiğimiz dönemde gerçekleştirdikleri pek çok uygulamasından sadece birini göstermektedir. Yukarıdaki özet açıklamalarımızdan da açıkça görüldüğü gibi, sabık Başbakan Sayın Tansu Çiller;

1. Devletin en büyük yatırımcı kuruluşlarına, büyük kârlı ihaleler tanzim ettirip, bunların her türlü kanunsuz davranışlar pahasına da olsa belli firmalara verilmesini sağlamak,

2. Bu yolsuzlukları önlemek isteyen umum müdürü görevinden uzaklaştırmak,

3. Kendisine vaki yolsuzluk ihbarlarının, Başbakanlık Teftiş Kurulunca incelenmesini engellemek,

4. TEDAŞ Teftiş Kurulu raporlarındaki açık tespitlere rağmen, yolsuz ihaleleri ne pahasına olursa olsun yürürlüğe koydurmak suretiyle, görevini kötüye kullanmış ve devleti büyük zarara sokmuştur.

Kamu vicdanında yer alan bu kanaat karşısında, Sayın Tansu Çiller'in, Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine göre görevini kötüye kullanmak ve devleti zarara sokmaktan dolayı suçlu olup olmadığının tespiti maksadıyla, Anayasanın 100 ve İçtüzüğü'nün ilgili maddeleri gereğince, Meclis soruşturması açılmasını saygılarımızla arz ederiz.

Şevket Kazan (Kocaeli) ve arkadaşları”

Öngörüşmelerde ilk sözü önergedeki birinci imza sahibi sıfatıyla, Refah Partisi Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan almıştır.

Söz konusu önerenin, Meclis Başkanlığına 2 Nisan tarihinde verildiğini ve geçen süre zarfında kamuoyunun en önemli gündem maddesini oluşturduğunu ifade ederek konuşmasına başlayan Şevket Kazan, “Refah Partisi, bunu, Hükümeti yıkmak için verdi”; “TEDAŞ bir KİT'tir; icraatından bakan bile sorumlu değilken, Başbakan nasıl sorumlu olur”; “efendim, yazmışlar; ama, önerenin içi boş, içerisinde kesin delil diye bir şey yok”; “kaldı ki, Tansu

Çiller'in olaydan haberi bile yok; önerge üzerine, eski bakanı çağırılmış da öğrenmiş" "soruşturmadan önce araştırma önergesi verilmesi daha isabetli olurdu" gibi polemiklerin yapıldığını, bunların da gerçeği yansıtmadığını dile getirmiştir. Ayrıca, Anayasanın 87. maddesine göre, Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemenin, Meclisin aslî görevleri arasında olduğunu hatırlattıktan sonra, yine Anayasanın 112. maddesine göre ise Bakanlar Kurulu, genel siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumlu olduğunu; eylem ve işlemlerinden ise Başbakana karşı, münferiden sorumlu olduklarını Genel Kurulun bilgisine sunmuştur. Bu arada, Anayasanın 109. maddesine göre de, gerektiğinde başbakanın önerisi üzerine, bir bakanın cumhurbaşkanınca görevden alınabileceğine vurgu yapmıştır. Bu konuda son olarak da, Anayasanın 110. maddesinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önergeyle, başbakan veya bakanlar hakkında soruşturma açılmasının istenebileceğini sözlerine eklemiştir.

Soruşturma açılması önergesinin, bir iddianame olmadığına da değinen Şevket Kazan, seçim öncesinde Anavatan Partisiyle Doğru Yol Partisinin, birbirlerini çok ağır ifadelerle ve yolsuzluklarla suçladıklarından söz ettikten sonra, özellikle Tansu Çiller, eşi ve çevresi hakkında hoş olmayan kanaatlerin araştırılmasının zorunlu hale geldiğini belirtmiş ve ardından da, sözü TEDAŞ'a getirmiştir. Şevket Kazan'ın bu konudaki ilk açıklamaları şu şekildedir: *"TEDAŞ ihalelerindeki yolsuzluklar hakkında, seçimlerden önce ve sonra, basında hayli şeyler yazıldı. Şu dosya içerisinde, 17 Mayıs 1995 tarihinden 15 Şubat 1996 tarihine kadar 9 aylık süreç içerisinde, TEDAŞ yolsuzluklarıyla ilgili sayısız haber kupürleri vardır ve bazı büyük gazeteler, bu olayın takibi için özel muhabirler görevlendirmişlerdir. 15 Ocak, Hürriyet: 'TEDAŞ ihaleleri iptal edildi.' 19 Ocak, Hürriyet: 'TEDAŞ ihaleleri arapsaçına döndü.' 5 Şubat, Hürriyet: 'TEDAŞ'ta bürokratlar silahla konuştu.' 9 Şubat, Hürriyet: 'Usulsüz TEDAŞ ihaleleri onaylandı.' 10 Şubat, Yeni Yüzyıl: 'TEDAŞ kovboyları görevden alınıyor.' 10 Şubat, Günaydın: 'TEDAŞ yolsuzluğu incelemede.' 10 Şubat, Hürriyet: 'Bakan: Rüşvet varsa bürokratlar almıştır. 15 milyar istediler.' 13 Şubat, Hürriyet: 'Böyle cürete pes. Bakanın teftiş açtığı gün, evrak sahtekârına ihale verdiler.' Hep bunlar, basında çıkan haberlerdir. Hükümet çalışmaları sırasında, bize, resmî ve gayriresmî birtakım kişiler gelerek, birtakım hususları açık açık anlattılar, belgeler getirdiler. Şunu açıkça ifade etmek istiyorum ki, biz, bu önergeyle ilgili belgelerimizi dosya içerisinde Meclis Başkanlığına takdim etmiş olmamıza rağmen, dosya içerisinde yeni yeni belgeler getirilmektedir. Bu manzara karşısında, olayı ciddi bulduk; hukukçu milletvekillerimizden bir özel komite kurarak, her şeyi inceledik ve bu önergeyle şimdi huzurunuzda geldik."*

Şevket Kazan, gazete haberlerine dayanan bu açıklamaları sonrasında konuşmasına, olayın detayına girerek devam etmiştir.³⁰ Bu arada Tansu Çiller hakkında verdikleri önergenin gerekçelerini de madde madde açıklamak istediğini belirtmiş ve şunları sıralamıştır:

³⁰ Şevket Kazan iddialarını şu sözlerle devam ettirmiştir: “TEDAŞ’ın başında dürüst bir Genel Müdür vardır. Bu Genel Müdür, 16 Mayıs 1995 tarihinde görevden alınmış, yerine, vekâleten birisi getirilmiştir. TEDAŞ Yönetim Kurulu, 4 Temmuz 1995 tarihinde, başlangıç itibarıyla 3,5 trilyon lira, ama, neticeten 10 trilyon lira tutarında 32 şebeke ihalesi için bir şartname hazırlamış, 18 Ağustos 1995 tarihinde Resmî Gazetede bu şartname ilan edilmiş ve 6 Eylül 1995 tarihinde bütün teklifler toplanmıştır; 167 firma, 850 teklif vermiş ve bu tekliflerin tasnifine başlanılmıştır. İşte, bu arada, hükümet değişikliği olmuş, 5 Ekim 1995 tarihinde, Başbakan, yine, Tansu Çiller olarak, Hükümet, göreve başlamıştır. İhale komisyonuna, yukarıdan, konuttan, Bakan aşan müdahaleler başlamış -tabii, Özer Beyden- 27 Ekimde, 32 ihale, 800 teklif veren 167 firma içerisinden, 25 firmaya bağlanmak suretiyle, ihale sonuçlandırılmıştır; ancak, beklenmeyen bir durum olmuş, 16.11.1994 tarihinde, eski Genel Müdür, Danıştay kararıyla geri gelmiş, göreve başlamış; hemen, ihale dosyalarını istemiş, vermemişler; genel müdür yardımcılarını çağırmış, gelmemişler; ertesi gün de, 17.11.1995 tarihinde, kendisini geçici bir görevle İstanbul’a göndermişler, cuma günü saat 16.30’da. Bu Genel Müdür, Başbakanla görüşmek istemiş, telefonla randevular istemiş; ama, randevu verilmemiş; yazılı müracaatta bulunmuş; ama, bu müracaat kabul edilmemiş. Pazartesi günü saat 16.00’da, İstanbul’da, özel olarak görevlendirildiği görevine başlarken, emre uymadın diye, aynı gün, kendisini açığa almışlar. İşte bu Genel Müdür, 20.11.1995 tarihinde, ihaleyle ilgili yolsuzluk endişelerini ve Bakan hakkındaki şikâyetlerini, Başbakanlık Teftiş Kuruluna, Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kuruluna yazıyla bildirmiştir. Başbakanlık Teftiş Kurulu, şikâyet, Bakan hakkında olduğu halde ve doğrudan doğruya kendisinin tahkikat yapması gerektiği halde, işi, Bakanlık Teftiş Kuruluna, o da, TEDAŞ Teftiş Kuruluna ilemiştir. TEDAŞ Teftiş Kurulu olayı incelemiş ve 32 ihalenin tamamının, yetkisizlik, yolsuzluk, sahtekârlık, rüşvet ve kayırma sebeplerinden dolayı iptali gerektiğine dair 25.12.1995 tarihli gizli raporunu hazırlamış ve Genel Müdürlüğe takdim etmiş, Genel Müdür de, bu raporu 29 ‘unda onaylamıştır. Ancak, ihaleyi alan bazı müteahhitler, ihalenin iptal edildiğini haber alınca, yönetime baskı yapmaya başlamışlardır; çünkü, bu ihaleyi yapan yönetimle kendileri arasında birtakım maddî ve manevî ilişkiler vardır. İşte, bu noktada, yukarıyı tekrar devreye girmiş, ihalenin tamamen iptali için Ticaret Dairesi Başkanlığınca 5.1.1996 tarihinde Yönetim Kuruluna sunulmak üzere hazırlanan raporu veya yazıyı, iki gün sonra muhtevasını değiştirmiş, kısmen kabul kısmen iptale çeviren bir taleple Yönetim Kuruluna sunmuştur. Yönetim Kurulu, 30 Ocak 1996’da, 19 ihaleyi kabul, 13 ihaleyi iptal etmiştir. Bu kısmi iptalden bir gün sonra, bu ihale yüzünden, genel müdür yardımcılarında biri, diğerine silah çekmiş, tehdit etmiş ve iş karakola kadar intikal etmiştir. Yine, yukarıyı devreye girmiş, Bakan, Genel Müdür, kavga eden ve açığa alınması gereken Yönetim Kurulu üyesi olan iki genel müdür yardımcısı, birlikte yemek yemişler, şikâyetler geri alınmış ve iş tatlıya bağlanmış. 7.2.1996’da, Yönetim Kurulu tekrar toplanarak, daha önce iptal ettiği 13 ihaleyi de geçerli saymıştır. Böylece, 7.2.1996 tarihli bu toplantıda, 32 ihalenin 32’si de geçerli hale getirilmiştir. 9.2.1996’da, Bakan, iki genel müdür yardımcısının görevden alınması için kararnamesini imzalayıp Başbakanlığa göndermiş -çünkü, artık ihale bağlanmıştı- ancak, bu arada, 7.2.1996 tarihli Yönetim Kurulu kararının geçersiz olduğu anlaşılmış. Yine, bu arada, eski Genel Müdürün açıkta kalma süresi 20 Şubatta dolmakta- o gelirse her şey ortaya çıkacak- hemen kararname hazırlanmış, diğer genel müdür yardımcılarının tayin kararnameleleri Başbakanlıkta bekletilip neticeten kadük olurken, eski Genel Müdürün tayin kararnameleleri hemen çıkarılmış. Yukarıdan gelen talimat üzere ‘bu genel müdür yardımcısı görevdeyken işi bitirin; zira, yeni hükümet kurulacak, iş yatacak’ denmiş. 29.2.1996’da TEDAŞ Yönetim Kurulu aynı kişilerle toplanarak, 3-3’le ve başkan oyu ağırlığıyla, tüm ihalelerin yürürlüğüne karar vermiş; böylece iş bitirilmiş, dedikodusu ise ayyuka çıkmış. Kamu vicdanının rahatsızlığı, görüldüğü, gibi son haddinde. Olay özetle bu ve birkısmı da soruşturma önergemizde açıklandığı gibi.”

1. Önce, sadece biz Refah Partili milletvekilleri değil, tüm kamuoyu, bu tür devlet ihalelerinde kontrolün, konuttan, Özer Çiller tarafından yapıldığına ve yönlendirildiğine kani olur hale gelmişizdir. Şimdi, size, iki belge okuyacağım. Sayın Mesut Yılmaz'ın, 1 Mayıs 1995 tarihinde, ANAP Grup toplantısında yaptığı konuşmadan bir iki cümle: "Erdemir'in, şu safhada özelleştirilmesi, bize göre sakıncalıdır. Hiç kimse de, bunu, bizim özelleştirme politikamızın bir çelişkisi olarak niteleme hakkına sahip değildir; çünkü, özelleştirme farklı şeydir, Özer'leştirme farklı şeydir" diyor Sayın Yılmaz. Ve yine devam ediyor: "Şimdi, değerli arkadaşlarım, bir insan, ya başbakanlık yapar ya ihale komisyonu başkanlığı yapar." Ve devam ediyor... "Benim aldığım bilgilere göre, buna benzer altı yedi tane daha böyle ihale olayı olmuştur. Başbakanın, zarflarını isteyip, sonra neticeyi tebliğ ettiği altı yedi tane ihale vardır benim bildiğim" diyor. Kim diyor; o günün Anamuhalefet Partisi Genel Başkanı, bugünün Başbakanı Sayın Mesut Yılmaz söylüyor. Evet, bunun yanında, yine, sizlere ikinci bir belgeyi daha okumak istiyorum. Bu belge, 10 Mayıs 1994 tarihli KİT Komisyonu toplantısında, o günün Kalkınma Bankası Genel Müdürü Özal Baysal'ın ifadeleridir; bakınız ne diyor: 'Bana, Sayın Başbakanımızın bir emrini iletme istediklerini söyledi birisi... Emir de şu: 'Özel bankalardan paralarınızı çekiyormuşsunuz Kalkınma Bankası olarak; bu, halkta müthiş bir panik yaratabilir; o yüzden, o paralarınızı çekmeyin' şeklinde idi. Bu, Sayın Başbakanın emri mi dedim, 'evet' denildi. Bu görüşmemizden sonra -öğleden sonra idi- Sayın Özer Çiller Bey tarafından arandım...' Arayan Özer Çiller! '...Kendilerinin konuşması şu: Finansbank'ta...' TOFAŞ'la ilgili Finansbank; görüşeceğiz. '...bir mevduatımız olduğunu ve Hüsnü Özyiğen Beyle görüşmemi istediler.' Özer Çiller 'Hüsnü Özyiğen Beyle görüşeceksiniz' demiş; tabii, görüşmüşler; Kalkınma Bankası Genel Müdürü, verilen emri dinlememiş, parayı çekmiş; batık bankalardan paralarını topluyor diye, gece yarısı, kendisini de görevden almışlar. Bunu anlatmamın maksadı, kimler nerelerden işe karışıyor; bunu ortaya koymak içindir. O nedenle, bu önergeyi, inisiyatifi elinden alınmış bir Bakan hakkında değil, her şeyi kendisi tanzim eden Başbakan hakkında vermek zarureti gerekmiştir.

2. Bu yolsuz ihalelerden dolayı, şayet Bakan suçlu idiyse, Anayasanın 109 uncu maddesine göre, Sayın Çiller'in, Bakanın görevden alınmasını teklif etme yetkisi vardı; bu yetkisini kullanmamıştır.

3. Anayasanın 112 nci maddesine göre, Sayın Çiller'in, Bakanın işlerini denetleme, yanlışlarını düzeltme görevi vardı; çılgınlara ve silah seslerine rağmen, nedense kulaklarını tıkamış, bu görevini yerine getirmemiştir.

4. TEDAŞ bir KİT'tir; 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye tabidir; Bakanlığa bağlı değil, Bakanlıkla ilgili bir kuruluştur; kararlarını Yönetim Kurulunda alır. Genel Müdürlük icra eder; bu doğrudur; buna, aynen katılıyorum; ancak, yine, aynı kararnamenin 39 ve 40 ıncı maddesine göre, KİT'ler, hem ilgili Bakanın hem de Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun

denetimine tabidir. Kaldı ki, başta Genel Müdür olmak üzere, tüm Yönetim Kurulu üyelerinin atanması, görevden alınması, müşterek kararnameyledir; yani, Başbakanın imzasıyladır. Burada, bu kadar yolsuzluk yapıldığına göre, bu kişilerin, bu yolsuzluğu yapan kişilerin, teftiş raporlarına dayanılarak görevden alınması gerekirken, görevden alınmamıştır; kararnameyle başka yere tayini gerekirken, bu dahi yapılmamıştır; biz, bunun için önergeyi Çiller hakkında verdik.

5. Yine, Sayın Çiller, soruşturma yapılmasını onaya sunan Başbakanlık Teftiş Kurulunun talep yazısını işleme koymamıştır; cüretini arkadaşına silah çekecek noktaya getiren Genel Müdür yardımcılarının görevden alınmasıyla ilgili kararnameyi rafa koyarken, bu yolsuzlukları önleyebilecek eski genel müdürün ise bir hafta içinde tayinini başka yere çıkarmıştır.

6. Değerli milletvekilleri, Sayın Çiller'in en büyük görev suistimali, sağır sultanın duyduğu bu yolsuzluk olaylarından 'benim haberim yok' diyerek sıyrılmaya çalışmasıdır. Bütün milletin haberdar olduğu bu yolsuzluk olayından, asıl sorumlu olanın haberdar olmaması mümkün müdür?! Buna inanmak mümkün müdür?! Bu durum dahi, Başbakanlık makamını küçültmek, o göreve gölge düşürmek demektir.

7. Değerli milletvekilleri, eski Başbakan Sayın Çiller'in en büyük hatası, eşinin, devlet işlerine, özellikle tayin ve ihalelere müdahale hırsını engelleymemesi olmuştur; ama, bu zafiyet, bugünkü sonuçları doğurmuştur. Biz, Sayın Çiller'in aklanmasını istiyoruz. Bu önergeyi, istemeye istemeye, ama, görev yapmak için verdik. Tekrar ediyoruz; biz, sorgu hâkimi değiliz, soruşturma açılırsa, komisyonlarda görev alacak da değiliz.

Görevden alınan Genel Müdürün Tansu Çiller ile görüşmek için telefonda ısrar etmesine ve bunun kabul edilmemesine dair bir belge ve Bakanın, iki genel müdür yardımcısının görevden alınması için hazırladığım kararnamenin yine Tansu Çiller tarafından imzalanmamasına dair bir başka belgeyi de Genel Kurula okuyan Şevket Kazan, gazetelere verilen ilanlardan da bahsettikten sonra, sözlerine son vermiştir.

Şevket Kazan'dan sonra, şahsı adına DYP Aydın Milletvekili Ali Rıza Gönül söz almıştır. Şevket Kazan'ı gösteri yapmakla suçlayan ve gerçek belgeleri sakladığını iddia eden Ali Rıza Gönül, önergenin dedikodularla dolu olduğunu ve TEDAŞ olayını irdelemek için, öncelikle, 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin iyi bilinmesi gereğini dile getirmiştir. 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 39. maddesine göre, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun, kamu iktisadî teşebbüslerini, idarî, malî ve teknik yönden denetlemesine bağlı olduğu ifade etmiş ve 40. madde de, "KİT yönetimiyle ilgili bakan ve bağlı bakan" kelimelerinin anlamının ortaya konulduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda da ihaleyi yapmak, yapmamak, iptal etmek ve onaylamak yetkisinin, yönetim kuruluna ait olan bir yetki olduğunu, bu yekinin bakana devredilemeyeceğini öne sürmüştür.

Konuşmasına; “Başbakan, Anayasa hükümlerine göre, görevini yapmıştır. Bakan, 40 ıncı maddeyle kendisine yüklenen görevleri yerine getirmiştir; kendisine yapılan ihbarları, TEDAŞ Genel Müdürlüğüne “alın bakın, bunları inceleyin, ihbar mektupları geliyor, birtakım dedikodular var” diye iletmış. Ne zaman; 22.11.1995 tarihinde ve derhal, Genel Müdür de kurum teftiş heyetini 23’ünde görevlendirmiş ve tahkikat, soruşturma başlamıştır. 25 Aralıkta, bir de ara rapor verilmiş -ara raporda gayet açık olarak görülüyor- ara raporda Genel Müdür, ihalenin feshedilmesi yolunda “olur“ vermiş; çünkü, yetki onun. Ancak, bir süre sonra, yönetim, bu ihaleyi onaylamış; hukukî ve cezaî sorumluluk kendisine aittir; kime; Yönetim Kuruluna aittir. Siz, bu hukukî ve cezaî sorumluluğun, Bakana veya Başbakana ait olduğunu mu iddia ediyorsunuz?!” şeklindeki ifadelerle devam eden Ali Rıza Gönül, Bakanın buna dair 22 Kasım 1995 tarihli yazısına bakılması gerektiğini savunmuştur.

Ali Rıza Gönül, genel müdürün, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Veysel Atasoy tarafından görevden alındığını, 18 Ağustos 1995 tarihinde ihale ilanı yapılmış olmasına ve 6 Eylül 1995 tarihine kadar müracaatların son gününün olduğu belirlenmiş olmasına karşın suçlanan Şinasi Altın’ın henüz bakan olmadığını ileri sürerek, Başbakanın (Tansu Çiller) suçlanmasının da anlamsız olduğunu iddia etmiş ve Başbakanın hukukî ve cezai sorumluluğunun bulunmadığını bir kez daha tekrarlamıştır. Ayrıca bütün bu iddiaların partisi Doğru Yol Partisi üzerinde oynanmak istenen oyunların bir parçası olduğunu da belirten Gönül, iddiaları ortaya atanları iftira atmak ve siyasi gösteri yapmakla suçlamıştır. Hatta Refah Partililere dönük olarak da, Hucerat Suresinin 12. Ayetinde; “Ey iman edenler, zandan çok çok sakının; çünkü zannın bir kısmı günahtır” şeklindeki ifadeyi hatırlatmıştır.

Önergeyi hazırlayanlara dönük ithamlarına devam ederek konuşmasını sürdüren Ali Rıza Gönül, bu tür çabaların Türkiye’deki siyasi istikrarı bozacağını ve hem Çiller hem de Altın için hak ve hukukun parmak hesabıyla belirlenemeyeceğini ifade etmiştir.

Konuşmasının büyük bir kısmında, muhalefeti iftira ve çamur atmak ve siyasi rant sağlamakla suçlayan Ali Rıza Gönül’ün sözlerini tamamlayarak kürsüden inmesinden sonra, şahsı adına konuşma yapmak üzere Refah Partisi Kütahya Milletvekili Ahmet Derin kürsüye çıkmıştır. Hemen konuya giren ve Şevket Kazan’ın yapmış olduğu konuşmayı ve öne sürdüğü kanıtları özetleyen Ahmet Derin, bir soruşturma komisyonu kurulduğu takdirde önemli bir şahidin ismini vereceklerini ve yüzleştirme yapacaklarını açıklamıştır. Söz konusu kişinin, “ben, bu ihaleler anında Ankara’ya geldim, Doğru Yol Partisi Genel Merkezinin bulunduğu yerde, otelde 2 gün kaldım ve bu ihalelerden birkaç tanesinin bir firmaya verilmesi için çalıştım, gerçekleştirdim; fakat, ne yazık ki -şikâyet etmesinin sebebi- bana vermeleri gereken komisyonu dahi bu firmalardan alamadım. Ben bunu soruşturma komisyonunda, bizatihi geleceğim, ifademi vereceğim” dediğini belirterek, Şevket Kazan’ın herhangi bir abartma ve

ekleme yapmadan bütün olayı tüm gerçekliğiyle ortaya koyduğunu savunmuştur. Ayrıca yapılan bu konuşmadan; *Anayasadan bahsettiler, 233 sayılı KİT Yasasının 6 ncı ve 8 inci maddesinde, Bakanın ve yönetim kurulu üyelerinin ataması veyahut yolsuzluğa alet olmuş, birbirine silah çekmiş -bunu da bizatihi Bakanın kendi basın bülteniyle, alınması gerektiğini bir kararnameyle Başbakanı takdim etmiş oldukları- iki genel müdürü, sözleşmeler, ihaleler kesinleşmeden, önünde yirmi gün bekleterek, eski Başbakan Sayın Tansu Çiller'in, onları görevden almamaları, aslında 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye aykırıdır, kanunu yerine getirmemiştir; Anayasada 112 nci maddede başbakanı yüklenen görevi yerine getirmemiştir*” şeklinde hatırlatmalar yapmıştır.

Dört yıldır Ali Rıza Gönül ile birlikte KİT Komisyonunda görev yaptıklarını ve 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye göre incelediklerini ifade eden Derin, çok sayıda dosyanın yargıya intikal ettiğine ve o dönemdeki genel müdürün, hem Cumhurbaşkanına hem Başbakanlık Teftiş Kuruluna hem de medyaya ihalelerde yolsuzluk olduğunu söylemesine; aynı yönetim kurulunda olumlu oy kullanan genel müdür yardımcısının, olumlu oy kullanmayan ikinci genel müdür yardımcısına silah çektiğinin zabıtlarla, savcılık zabıtlarıyla, karakol zabıtlarıyla tevsik edilmesine rağmen, Başbakan veya Bakanın, ilgili olmadıklarını açıklamalarının şaşkırtıcı olduğunu vurgulamıştır. Yine birbirine silah çeken iki genel müdür yardımcısının kararnamesinin günlerce bekletilmesinin; bunları şikâyet eden bir genel müdürün kararname-sinin ise dört beş gün içerisinde, Başbakan tarafından imzalanmasının da yadırganacak bir davranış olduğunu savunmuştur.

Ahmet Derin son derece ayrıntılı açıklamalara yer verdiği konuşmasının bir bölümünde, 10 trilyona yakın bir ihalenin iptal edilmesi, araştırılması, sorumlularının tespit edilmesi için önergeyi hazırladıklarını, buna karşılık Meclis'in ne yargıç ne de savcı olduğunu ifade etmiş ve 15 milletvekilinden oluşacak komisyonun raporuyla Parlatentonun ve hukuk düzeninin itibar kazanacağını dile getirmiştir. Bu arada yine aynı konuya dönerek, 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 6. maddesine göre, yönetim kurulu başkanının ilgili bakanın teklifi üzerine, üçlü kararnameyle Başbakan tarafından atanacağını belirtildiğini de sözlerine eklemiş ve yine atandıkları usule göre de görevinden alınacağını yazdığını açıklamıştır.

Zaman zaman Ali Rıza Gönül ile karşılıklı atışma şeklinde geçen konuşma sırasında Ahmet Derin, Tansu Çiller'i ihbar edenin, bizatihi eski Enerji Bakanı olduğunu öne sürdükten sonra, bu iddiasını; *...9' unda... 7'sinde ihale bitmiştir... Hazine, bunu şey yapacağı aklına gelmiyor... İkiye iki mesele bitti zannediyor ve 9'unda, tutuyor... İş bitmiştir, ihale tamamlanmıştır; Başbakanı, alınması gereken, üzerlerinde şaibe olan; birbirine silah çektiği, zabıtlarla, karakolla, savcılıkça tespitli bu genel müdürlerin görevden alınmasının kararnamesini imzalayıp, başbakanı takdim ettiğini kendisi ifade ediyor. Bakın, ihale bitmiyor, işte, burada oyun bozuluyor; iş bitti zannediyorlar; fakat ihale*

2-2'ye; 2 kabul 2 ret ile gerçekleşmeyince, dosya -20 gün sonra 29 unda ancak ihaleler gerçekleşebiliyor- 20 gün Başbakanın önünde bekliyor, -hatta devam ediyor, hükümet değiştiği için de kadük olmuştur- imzalamamıştır Başbakan. Bu kadar açık bir delile rağmen, buna nasıl şov diyebiliyorsunuz? Bu ne biçim insafsızlık, bu ne biçim hukuk tanımazlık?" biçimindeki sözlerle kanıtlamaya çalışmıştır.

Anayasanın 112. maddesinde; "Başbakan, bakanların, görevlerinin, Anayasa ve kanunlara uygun olarak yerine getirilmesini gözetmek ve düzeltici önlemleri almakla yükümlüdür" şeklinde ifadenin yer aldığını, bu görevini yapmayan bir Başbakan için de Meclis soruşturması açma hakkının Parlamenteoya ait olduğunu söyleyen Derin, Genel Kurula konuyla ilgili bir takım belgeleri sunacağını açıklamıştır. DYP'li Ali Rıza Gönül ve Saffet Arıkan Bedük'ün de katılmasıyla bir söz düellosuna dönüşen konuşma sırasında, Derin, Enerji Bakanının raporu Başbakanlık Teftiş Kuruluna göndermediğini iddia etmiş ve aynı zamanda soruşturma açılmadığını ifade etmiştir.

Ahmet Derin, karşılıklı atışma şeklinde geçen konuşmasının bu bölümünde, Kalkınma Bankası Genel Müdürü Özal Baysal'ın kendilerine; "ben, bunu, mahkeme önünde de bu konuda -eğer, ibra edilmez de mahkemeye giderse ben, mahkemeye de geleceğim- Özer Çiller'in, bu batan bankalardan parayı çekmemem hakkında talimat verdiğini, bizzat, orada da ifade edeceğim" dediğini öne sürmüş ve yine o günkü Hazine temsilcisi, Namık Dağalp'e "Hakikaten, size, Başbakan tarafından, bu paraları çekmemek için, Özal Baysal'a iletilmesi için, böyle bir talep geldi mi?" diye sorduklarını ve aynı cevabı adlıklarını iddia etmiştir. Yine eski genel müdürün de "Sayın Başbakanıma, TEDAŞ Genel Müdürlüğünde meydana gelen çok önemli gelişmelerle, ortaya çıkması muhtemel olan gelişmeleri aktarmak üzere çok acele randevu talep ediyorum" diyerek randevu talep ettiğini de sözlerine eklemiştir.

Ahmet Derin'in Tansu Çiller ve Şinasi Altın'er'i suçlayıcı ifadelerine devam etmesi Genel Kurulun gerilmesine yol açmış ve DYP'li milletvekilleri ile Ahmet Derin arasında sert tartışmalar yaşanmıştır. Bu arada Doğru Yol Partisi'ni Tansu Çiller'in değil, eşi Özer Çiller'in yönettiğinin söylenmesi de gerginliği tırmandırmış ve Refah Partisi hakkındaki Meclis araştırması önergesinin de bir şantaj olduğu iddiasına yer verilmiştir. Yine Tansu Çiller'in önergeye evet denilmesi durumunda koalisyonun dağılacağını söyleyerek, Anavatan Partisi'ne baskı yaptığını öne süren Derin, laf atmalar ve tartışmalarla geçen konuşmasını, Tansu Çiller'e kendisini aklamaları için fırsat tanıdıklarını ifade ederek son vermiştir.

Ahmet Derin'in konuşmasını tamamlamasıyla soruşturma önergesi üzerindeki müzakereler de tamamlanmıştır. Oturum Başkanı Kemer Genç, oylamanın, açık oylama suretiyle yapılmasına ilişkin iki önerge bulunduğunu açıklamış ve yapılan yoklamadan sonra, açık oylamanın, kupaların sıralar arasında dolaştırılması suretiyle yapılması yolunda DYP'liler tarafından verilen önergenin

oylanması gündeme gelmiştir. Bu oylama öncesinde Kamer Genç ile RP'li Oğuzhan Asiltürk arasında İtüzük tartışması çıkmıştır. Abdüllatif Şener'in de karıştığı uzun tartışma sonrasında oylama gerçekleştirilmiş ve açık oylamanın, kupaların, sıralar arasında dolaştırılmak suretiyle yapılması kabul edilmiştir.

Eski Başbakan Tansu Çiller hakkında verilen (9/1) esas numaralı Meclis soruşturması açılıp açılmamasına ilişkin önerge üzerinde yapılan açık oylamaya 417 milletvekili katılmış; 235 milletvekili soruşturmanın açılmasını kabul etmiş, 178 milletvekili ret oyu vermiş, çekimser 1, geçersiz 2, mükerrer 1 olmuştur. Böylece, eski Başbakan Tansu Çiller hakkında verilen (9/1) esas numaralı, Meclis soruşturması açılmasına ilişkin önerge kabul edilmiştir. Anayasanın 100. maddesi gereğince, soruşturma, siyasî partilerin güçleri oranında komisyona verecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her parti için ayrı ayrı ad çekmek suretiyle kurulacak 15 kişilik komisyon tarafından yapılacağı açıklanmış, yine Anayasaya göre, soruşturma komisyonunun görev süresi iki aydır; bu sürenin, komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üye seçimi tarihinden itibaren başlaması oylanmış ve kabul edilmiştir. Anayasanın 100. maddesine göre, hakkında soruşturma açılması istenilen bakan veya başbakanla ilgili soruşturma komisyonu, kurulduğu tarihten itibaren iki ay içinde raporunu vermek zorunda olduğu belirtmiş ve bu sürenin, komisyonun, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyesinin seçilmesinden sonra başlaması da oylanarak kabul edilmiştir.

2- Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.'nin (TEDAŞ) Bazı İhalelerinde Usulsüzlük ve Yolsuzluk Yapıldığının TEDAŞ Teftiş Kurulunca Tespit Edilmesine Karşın İhaleleri İptal Etmek Suretiyle Devleti Zarara Uğratarak Görevini Kötüye Kullandığı İddiasıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Şinasi Altınler Hakkında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önerge³¹

Zonguldak Milletvekili Mümtaz Soysal ve 59 arkadaşı tarafından verilen, Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.'nin (TEDAŞ) bazı ihalelerinde usulsüzlük ve yolsuzluk yapıldığının TEDAŞ Teftiş Kurulunca tespit edilmesine karşın ihaleleri iptal etmemek suretiyle devleti zarara uğratarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanı Şinasi Altınler hakkında Meclis soruşturması açılmasına ilişkin önerge ile ilgili görüşmelere 24 Nisan 1996 tarihinde, 1. Yasama Yılı'nın, 45. Birleşimin, Birinci Oturumunda başlanmıştır. Tansu Çiller ile ilgili olarak verilen soruşturma önergesinin kabul edilmesinin hemen sonrasında başlayan görüşmelerde Oturum Başkanlığını Kamer Genç yürütmüştür.

---

³¹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 1. Yasama Yılı, 45. Birleşim, 24.4.1996

İlk olarak önerge sahibi sıfatıyla DSP Zonguldak Milletvekili Mümtaz Soysal söz almıştır. Daha önce milletvekillerine dağıtılmış olan önergenin, Genel Kurulda okunmasını istemesinin nedenini açıklayan ve bunun sadece bir biçimsellikten kaynaklanmadığını ortaya koyan Mümtaz Soysal, söz konusu soruşturma önergesinin Türk demokrasisinin geleceği açısından önemli olduğunu vurgulamıştır. Bir başbakanı ve bakanını, sonu Yüce Divana kadar gidebilecek olan bir sürecin içerisine sokmak kararının vicdanen zor bir karar olduğunu da ifade eden Soysal, bunun için, gereksiz yere suçlamalardan, gereksiz yere bu süreci başlatmaktan uzak durulması gereğine dikkat çekmiştir. Meclis Soruşturmasının öneminden de bahsederek, 1924 Anayasası uygulanırken, tahkikat komisyonunun, yargı yetkisi kullanır gibi davranmasından dolayı, sonraki anayasalarda bu konunun daha kapsamlı düzenlendiğine işaret etmiştir. Meclis'in herhangi bir yargılama yapmayacağını da belirttiikten sonra, yine 1924 Anayasası ile bir başka karşılaştırma yapmış ve eskiden bir kişinin imzasıyla bile tahkikat komisyonu kurulmasının istenildiği bilgisini aktarmıştır. Mümtaz Soysal, üçüncü nokta olarak da, sürecin kısa zamanda sonuçlanmasını göstermiştir. Önergenin, verilişinden itibaren bir ay içerisinde Mecliste karara bağlanmasının gerektiğini, iki ay, uzatmayla birlikte dört ay içerisinde de söz konusu soruşturmanın sonuçlanmasının zorunlu olduğuna dikkat çekmiştir. Soruşturma komisyonunun, partilerin milletvekili sayısına göre oluşmasını da dördüncü nokta olarak göstermiştir.

Mümtaz Soysal, milletvekillerinin vicdanen rahat olmaları için çok ayrıntılı bir araştırma yapılmasını söyledikten sonra, Meclis soruşturması süreci ile ilgili açıklamalarına devam etmiş ve şu ifadeleri kullanmıştır: *“Sayın Başkan, bu komisyonun sonuçta hazırlayacağı rapor, yine, bu Mecliste aylarca savsaklanamayacaktır. Anayasanın kullandığı bir ibareyi tekrarlıyorum “öncelikle görüşülür” diyor; yani, başka şeyleri beklemeden, o komisyonun raporunu görüşmemiz gerekir. Daha önemlisi, bu rapora göre, Meclisin, eğer, kanaat getirirse, Yüce Divana sevk kararının da rasgele bir çoğunluk değil, üye tamsayısının yarısından 1 fazla olması gerekir; yani, biraz önceki oylamaya benzer bir oylama yetmez, 275'ten 1 fazla oyun, bu kadar soruşturmadan sonra, Yüce Divana sevk zorunluluğu bakımından kanaat getirmesi gerekir. Onun içindir ki, yine, bu bakımdan, Anayasa, bu sürecin hiçbir aşamasında -en önemli nokta budur- grup kararı alınmamasını emretmiştir. Yani, hepimiz, parti disiplinini vesaire, onları da aşarak, vicdanlarımızla karşı karşıya karar vermemiz gerekir. Şimdi, bütün bunları söyledikten sonra Sayın Başkan, konunun, belki siyasal gözükebilecek olan bir yönüne geliyorum. Böylesine önemli, titiz kullanılması gereken bir aracın, bir yöntemin, bir yolun titizlik ölçüleri neler olabilir; bir kere, temel koşul şudur: Önümüze getirilen konu, ya çok iyi kanıtlanmış olmalıdır ya da bu aşamada, belgelerle kanıtlanmamış olsa bile, ileri sürülen iddialar, gazete haberlerinden, dedikodulardan öteye, olgulara -vesikalara, belgelere değilse bile- durumlara dayanan ciddi iddialar olmalıdır.”*

Bu sözlerin hemen ardından, dosyadan kötü kokuların geldiğini ve ancak kokunun kimden geldiğinin bulunması gerektiğini söyleyen Mümtaz Soysal, bir KİT olan TEDAŞ'ın özerk olduğu savunmasının ciddi olmadığını belirtmiştir. Atamalarda ve görev almalarda bakanın sorumluluğu bulunduğu da dikkat çekerek, konuyu araştırmak isteyen genel müdürün görevden alınmasını ve birbirlerine tabanca çekmiş olanların barıştırılmak istenmesini eleştirdikten sonra, TEDAŞ Teftiş Kurulunun, 32 ihalenin iptal edilmesini istemesine karşın bunun da gerçekleşmediğini dile getirmiş ve ihalelerin tümünün araştırılmasının gereğine dikkat çekmiştir.

Mümtaz Soysal, Yüksek Denetleme Kurulunun hazırladığı rapora da değindiği konuşmasında, böylesine bir durumda Meclis'in soruşturma açmasının gerekli olduğunu savunmuş ve ayrıca konunun Sayıştay'a gönderilmesinin doğru olmayacağını belirtmiştir. Yine benzer konuların İtalya'da tümüyle araştırıldığını ve soruşturulduğunu da hatırlatarak, ünlü İtalyan avukat Di Pietro'yla konuştuğunu; *"bunu yapmak zorundaydık; zorladık, sistemi zorladık, çünkü, sistem kendisini zorlamıyordu ve bunu yapmak zorundaydık"* dediğini ifade etmiştir. Benzer soruşturmaların Türkiye'nin ihtiyacı olduğunu da vurgulayarak, Parlamentonun Türkiye'yi temize çıkarmasının sağlanacağını dile getirmiştir.

Mümtaz Soysal'ın konuşmasının ardından, şahsı adına, DYP Aydın Milletvekili Ali Rıza Gönül söz almıştır. Bakanın sorumluluğunun bulunup bulunmadığı konusunda açıklamalar yapacağını belirterek konuşmasına başlayan Ali Rıza Gönül sözlerini; *TEDAŞ, 1995 yılı 18 Ağustosunda, 32 yerleşim biriminin, eskiyen, yıpranan veya tevsie ihtiyaç duyan yerleşim biriminin elektrik şebekesini, Resmî Gazetede ilan etmiş ve teklif verme süresini 6 Eylül olarak ilan etmiştir. Şüphesiz, 32 şehirde, eskiyen ve yıpranan elektrik şehir şebekesinin veya tevsie edilecek şehir şebekesinin ihalesinin ilanı, onbeş günlük bir olay, bir günlük, bir aylık bir olay değildir. Herhalde, kurumun yatırım programına alınması ve birtakım teknik hazırlıkların yapılmasından sonra bu safhaya gelmesi gerekir ki, teknik bir kişi olmamakla birlikte, bunun altı veya sekiz aydan önce gerçekleşmeyeceği kanısındayım. Resmî Gazetede ilanı takiben, bu işi yüklenmek isteyen birtakım şirketler 6 Eylül tarihine kadar başvuruda bulunmuşlar. 167 firma, aşağı yukarı 850 civarında teklif vermiş ve muhammen kıymeti de 3,5 trilyon lira olarak ilan edilmiş"* şeklindeki ifadelerle devam ettirmiştir.

Bir görevlinin, yasayla kendisine tanınan yetkiyi kullanmayarak, kendisinden bir üstteki kişiye devretmesi durumunda, sorumlunun o yetkiyi kullanmaktan içtinap eden ve yetkisini bir başkasına devreden kişi olacağını savunan Gönül, özerk olan kurumun, İhale Yasasına tabi olmadığını ve bu tür kurumların 3346 sayılı Yasaya göre, Kamu İktisadî Teşebbüsleri, Yüksek Denetleme Kurulunun idarî, malî ve teknik denetimine tabi olduğunu

açıklamıştır.³² Basında bazı yazıların ve dedikoduların yer alması üzerine, Bakanın kendisine ulaşan bu ihbar mektupları sonucunda, 22 Kasım 1995 tarihinde, “ihalenin onaylanmasında acele edilmesini; pek çok dedikodular, ihbar mektupları geliyor, bu konu da araştırılsın” diye, Teftiş Kurulu Başkanlığı vasıtasıyla Genel Müdürlüğe yazı yazdığını açıklayan Gönül, bakanın hiçbir şey yapmadığı şeklindeki düşüncelerin doğru olmadığını belirtmiş ve Genel Müdür, 23 Kasım 1995 tarihindeki emri ile Teftiş Kurulunun harekete geçtiğini ifade etmiştir. Yapılan inceleme sonucunda düzenlenen bir ara raporda da, söz konusu ihalede birtakım yanlışlıkların yapıldığı ve bunların tespit edildiği; ihale raporunun onaylanması ve ihalenin iptal edilmesi gerektiğinin, Genel Müdürlüğe bildirildiğini açıklamıştır. Bütün bu işlerden bakan Şinasi Altınar’ın herhangi bir sorumluluğunun bulunmadığını sözlerine eklemiştir.

Ali Rıza Gönül, Ahmet Derin’e cevap olarak yapmış olduğu açıklamalarda, olayın gelişimi hakkında tarih ve belgelere dayanarak bir takım ifadelerde bulunmuştur. Gönül, 29 Aralık 1995 tarihindeki, Genel Müdürün, teftiş raporuna olur verdiğini, bu raporda; “İhalenin iptali; ihale şartnamesinin yenilenmesi” denildiğini; 5 Ocak 1996 tarihindeki, 28 sayılı yazıyla ise Genel Müdürün cevap verdiğini ortaya koymuştur. Daha sonra da Yönetim Kurulunun toplanarak, Genel Müdürün yetki limitindeki 19 ihalenin yapılmasına, geriye kalan 13 ihalenin de durdurulmasına karar verdiğini belirtmiştir. İki genel müdür yardımcısının kavgasında da Bakanın soruşturma açılmasını isteyerek, üzerine düşeni yaptığını savunmuştur.

Ali Rıza Gönül konuşmasını; “*Bu arada, 7 Şubatta, Yönetim Kurulu tekrar toplanıyor, 3’e 2 oyla, geri kalan 13 de dahil olmak üzere, tüm ihalelerin kabulüne ve onaylanmasına karar veriyor. Şimdi, değerli arkadaşlarım, Genel Müdür, kendisini, şöyle izah etmiştir, böyle savunmuştur; Yönetim, meseleye şu açıdan bakmıştır... Haklı veya haksızlığın ötesinde, Sayın Bakan, bunu, kendilerinden hemen sorduğunda, 3,5 trilyon muhammen kıymette olan bu ihalelerin 2,2 trilyon liraya ihale edildiğini ve yüzde 27 ilâ yüzde 38 arasında bir kırım sonucu, bu işlerin verildiğini Genel Müdür ifade ediyor ve diyor ki, ben bunu iptal edersem, altı ay sonra, sekiz ay sonra bu rakamları yakalamam mümkün değil; o zaman, daha yüksek fiyatla ihale olunduğunda, bu sefer de bana, niye devleti, ihaleyi iptal edip, geciktirmek suretiyle zarara soktun, yüksek fiyattan ihale ettin diye sorabilirler*” biçimindeki sözlerle sürdürmüştür.

---

³² Ali Rıza Gönül bu konudaki açıklamalarını şu sözlerle sürdürmüştür: “*Zaten, bu denetim, rutin olarak, her yıl yapılmaktadır. Şüphesiz, buradaki savunmaların doğruluk derecesi -ben de inanıyorum ki- Yüksek Denetlemenin, o rutin, bu yıla ait olan incelemesi bitip, yayımlandıktan sonra, ortaya çıkacak ve çıkarılacaktır. Şimdi, teklif verilmiş; alt komisyon değerlendirmesini yapmış, ihale komisyonu, tabii ki, yine, bu kurumun, bu yasalar çerçevesi içinde, kendisinin düzenleyip uygulamaya koyduğu bir ihale yönetmeliği var. İhale komisyonunu atayan, tespit eden, Kurumun yetkili organları, onaylayan, Yönetim Kurulu; almışlar, değerlendirmişler ve neticede bunu sonuçlandırmışlar. Bu, tamamıyla, siyasi iradenin dışında olan bir olay. Yasal olarak, alt komisyon, değerlendirmesini yapmış, ihale komisyonu belirlemiş, rapora bağlamış ve 15.11.1995 tarihinde, Sayın Genel Müdürün oluruna sunmuş. Genel Müdür, satın alma komisyonunun bu değerlendirmesini incelemiş ve kendisi olur vermiş; ama, değerlendirme başladıktan, daha bir ay sonra, Sayın Altınar, 5.10.1995 tarihinde Enerji Bakanı olmuş. Bizim kanaatimize göre, işin buraya kadar gelen kısmıyla hiçbir alakası, hiçbir ilgisi yok; zaten sorumluluğu da yok.*”

Bakanın yasadan doğan yetkilerini tümüyle kullandığı görüşünde olduğunu vurgulayan Gönül, olayın siyasi açıdan değerlendirilmesinin Türkiye'ye zarar vereceğini ve inandırıcı belgelere dayanmadan kişilerin onurlarıyla oynamanın yanlış olduğunu ifade etmiştir.

Ali Rıza Gönül'den sonra, şahsı adına ikinci konuşmayı, Refah Partisi Kayseri Milletvekili Salih Kapusuz'un yapması gerekirken, bundan vazgeçmesi ve konuşma talebinde bulunan diğer milletvekillerinin de salonda bulunmaması nedeniyle, hakkında önerge verilen, Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanı Şinasi Altınar söz almıştır. Kendisine yönelik suçlamalara cevap vereceğini açıklayarak konuşmasına başlayan Şinasi Altınar, Şevket Kazan'ın iki genel müdür yardımcısıyla yemek yediği ve onları barıştırdığı doğrultusundaki iddiasına dönük olarak şunları söylemiştir: *"Değerli arkadaşlarım, Hürriyet Gazetesinde çıkan, 'Bakan: Rüşvet varsa, bürokratlar almıştır' başlıklı yazıdan bir pasaj okuyorum: 'Bakan Altınar, dün karakolluk olan iki genel müdür yardımcısının görevden alınabilmesi amacıyla Başbakanlığa kararname gönderdiğini söyledi. Altınar, bu konuda, kazık kadar adamlar; kararnameyle atanan iki üst düzey bürokrat karakolluk oluyor; barıştırmak bir yana, görevden alınmaları için kararname sevk ettim, dedi' Bu varsayım üzerine, Yüce Heyetinize bu açıklamayı yapmak istiyorum: Bu iki genel müdür yardımcısı arkadaş, bugün, şuraya gelseler; tanımıyorum; daha önce de tanımadım değerli arkadaşlarım. Şimdi, bunu, Sayın Ahmet Derin, eğer yanlış anlamışsam, teftişe havale ettiğimi; yanlış anlamışsam eğer... Sayın Derin, teftiş başka, Yüksek Denetleme Kurulunun denetimi başkadır. Sizinle biz, uzun süre, KİT Komisyonunda beraber çalıştık. Yüksek Denetleme Kurulu teftiş yapmaz değerli arkadaşlarım; Yüksek Denetleme Kurulu, KİT'leri, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu sıfatıyla denetler. Denetim başka şey, teftiş müessesesi ayrı bir şey. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu elemanları, KİT'lerin, Türkiye'deki tüm KİT statüsündeki kuruluşların yerleştikleri binaların birer katına, yerleşik düzende yerleşmiş-lerdir. Orada, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, KİT'leri, yıllık denetime tabi tuttuğu halde, isterse, kamuoyundaki söylentilere istinaden, resen, otomatik olarak, ara denetimlere tabi tutabilir. Ben, TEDAŞ'taki yolsuzluk söylentilerini o kanaldan araştırırsaydım, dört ayda o neticeyi alamazdım. Ben, direkt olarak, teftiş mekanizmasını çalıştırarak netice almayı yeğledim. Bunun takdir edilmesi lazım. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, bir KİT'i denetlese bile, yine, o da, yazıyla teftiş mekanizmasını devreye sokar; denetim başka bir müessese, teftiş müessesesi başka bir müessese. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, denetimlerini, doğrudan doğruya KİT Komisyonuna getirir -KİT Komisyonu, bir ihtisas komisyonudur- orada denetler. Bunu da bir bilgi olarak arz ettim."*

Bu açıklamaların Mümtaz Soysal'ın da bazı sözlerine cevap olacağını belirten Altınar, konuşmasının ayrıntısına geçmiş ve öncelikle, kamu iktisadi teşebbüslerinde yetki ve sorumluluk hiyerarşisinin nasıl işlediği; ilgili bakanın,

bu sorumluluk zincirinin neresinde bulunduğu veya bulunmadığı konularına değinmiştir.³³ KİT'lerin yönetim kurullarının altı üyeden oluştuğunu, genel müdürün aynı zamanda yönetim kurulu başkanı olduğunu, üç üyenin ise Hazine, Maliye ve ilgili bakanlık temsilcileri olarak bulunduğunu belirten Bakan, KİT yönetim kurulu kararlarının kesin olması nedeniyle ilgili bakanın onayına gelmediğini açıklamıştır. Yine KİT'lerin, kendi satın alma yönetmeliklerini kendilerinin hazırladıklarını ve uyguladıklarını da vurgulayarak, KİT'lerin tüm hesap ve işlemlerinin, yıllık bilânçolarının, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca denetlenerek, Türkiye Büyük Millet Meclisi KİT Komisyonuna geldiğini ifade etmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda da ibra edilmediği durumlarda ise KİT Yönetim Kurulu üyelerinin tümünün hukuk ve ceza mahkemelerine sevk edilmiş olacağını sözlerine eklemiş ve konuyu TEDAŞ'a getirmiştir.

Önergenin temel nedeni olan TEDAŞ'la ilgili olarak; *“TEDAŞ Genel Müdürlüğü, ülke sathında, birbirinden bağımsız, 32 ayrı şehir ve kasaba merkezlerinde eskiyen, yıpranan elektrik dağıtım şebekesini yenilemek ve tevsi etmek için, kendi usullerine göre ihaleye çıkar. Bu 32 ayrı ihalenin toplam keşif bedeli 3,5 trilyon civarındadır.18.8.1995, Resmî Gazetede ilan ve ihaleye çıkış -kısa geçiyorum; tekrarlandı- tarihi; 6 Eylül 1995, teklif vermenin son günü, tekliflerin açılması ve ihaleyi değerlendirecek olan alt komitenin değerlendirmeye başlaması; 5 Ekim 1995, Şinasi Altın'ın, yani benim Enerji Bakanı olma tarihim ve 10 Ekim 1995'te ihale değerlendirmeleri alt komitede tamamlanmış ve bir üst kurul durumunda olan ihale komisyonuna takdim edilmek üzere hazır*

---

³³ Şinasi Altın'ın açıklamaları şöyledir: *“KİT'ler, 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle kurulup, ticarî esaslara göre faaliyet göstermek üzere, özerk bir tarzda, ekonominin kurallarına göre yönetilirler. Devlet İhale Kanununa ve Genel Muhasebe Kanununa tabi değillerdir, Sayıştay denetimine tabi değillerdir. Tabii, bunlar bu denetime tabi değil deyince, hemen bunun arkasından, layüsel hareket ederler diye bir iddia, maksadımı aşan bir iddia olur; onu söylemiyoruz. Onun içindir ki, KİT'ler için, KİT Komisyonu vardır; Yüce Heyetinize gelir. KİT Komisyonu bir ihtisas komisyonudur. KİT'lerin kararları, genel ve katma bütçeli idarelerde olduğu gibi, bakana tasdike gelmez. Çünkü, genel ve katma bütçeli idarelerde 'bağlı bakan' tabiri vardır, KİT'lerde 'ilgili bakan' tabiri vardır. Bağlı bakan, yetki ve sorumluluk zincirinin son halkasıdır; halbuki, KİT'lerin bunlardan farkı ise, yönetim kurullarının oluşudur değerli arkadaşlarım. Onun içindir ki, KİT'lerdeki yetki ve sorumluluk zincirinin son halkası ilgili bakan değil, yönetim kurullarıdır ve nihai karar orada teessüs eder. KİT'lerde, ilgili bakanın sadece gözetim ve denetim yetkisi vardır. Bu yetkisini teftiş mekanizmasıyla kullanır; kesinlikle, icracı organ durumunda değildir. Değerli arkadaşlarım, biraz önce arkadaşlarım okudu; ama, tam okumadı; ben, 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin, bakanın, yani ilgili bakanın gözetim ve denetim yetkisiyle ilgili maddesini okuyacağım; bir tek maddedir zaten. 40 ıncı madde, birinci fıkrâ: 'İlgili bakanlık, teşebbüs, müessese, bağlı ortaklık faaliyetlerini, kanun, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak yürütülmesini gözetlemekle görevlidir. İkinci fıkrâ: 'Birinci fıkrada belirtilen amaçla, ilgili bakanlık, gerekli hallerde teşebbüsün hesaplarını ve işlemlerini teftiş ve tahkike tabi tutmaya ve bunların iktisadi ve mali durumlarını tespit ettirmeye yetkilidir. Bu yetki, kuruluşların görev ve yetkilerini daraltmayacak, normal faaliyetlerini aksatmayacak şekilde kullanılır.' Değerli arkadaşlarım, hepsi bu kadar. Şimdi, demek ki, bakanı tamamen soyutlamıyor KİT'lerden; bunu iddia eden de yok zaten; ama, gözetim, denetim görevini veriyor; bu görev için elinize verdiği alet sadece ve sadece teftiş mekanizmasıdır; teftiş ve tahkik mekanizmasıdır.*

hale getirilmiştir. Burada, kronolojik açıdan belirtmek istediğim husus şudur ki; Bakan olmadan önce, tüm ihale fiyatları afişe edilmiş, müteahhit değerlendirmeleri yapılmış ve bunların sıralamaları da yapılmış. Şu dosyayı -ihale dosyasıdır- geriye dönük olarak inceledim ve durum o şekildedir. 27.10.1995'te -arkadaşlar söylediler- satın alma ve ihale komisyonu tarafından tekemmül ettirilen 32 adet ihalenin toplam ihale bedeli de 2,2'ye düşürülmüş; 3,5'ten 2,2'ye düşürülmüş. 15 Kasım 1995'te bu ihaleye -kendi prosedürünü anlatıyorum- Genel Müdür onay vermiştir. Genel Müdürün onay vermesini izleyen tarihlerden itibaren, gerek Kuruma ve gerekse Bakanlık makamına imzalı-imzasız şikâyet mektupları gelmeye başlamıştır. Zaten, basına da ağırlıklı olarak yansımaları, o tarihe rastlar. Kurum Genel Müdürüne, bu şikâyetlerin TEDAŞ Teftiş Kurulunca incelenmesi talimatını veriyorum; çünkü, o talimatı vermek zorundayım; biraz önceki gibi, Yüksek Denetleme Kuruluna yazarsanız, bu, aylarca sürer. Bu şikâyetlerin, TEDAŞ Teftiş Kurulunca incelenmesi talimatını veriyorum; yoksa, değerli arkadaşlarım, DSP'nin hakkımda verdiği soruşturma önergesinin ikinci sayfasında değinildiği gibi 'yoğun söylentiler ve yakınmalar nedeniyle TEDAŞ Teftiş Kurulu konuya el atmıştır' diyorsunuz..." şeklinde ifadelere yer veren Altın, söylentiler ve yakınmalar nedeniyle, TEDAŞ Teftiş Kurulunun konuya el atamayacağını da belirtme ihtiyacı hissetmiştir.

Şinasi Altın, Teftiş Kurulunun çalışma tarzı hakkında da bilgi verdiği konuşmasının bu bölümünde, kendisiyle ilgili iddialara şu sözlerle cevap vermiştir: "Teftiş kurulları talimatla görevlendirilirler; kendi bilişine, gidip 'şurada bir söylenti var; ben, bunu teftiş edeyim' deme hakları yoktur. Onları görevlendirme talimatı da, benim tarafımdan Genel Müdüre verilmiştir; 22.11.1995 Esasen, TEDAŞ Teftiş Kurulu ön raporunda da, açıkça, bu talimatın Bakanlığımdan geldiği serdedilmektedir; ama, her nedense, DSP'nin önergesinde, bu yazılırken, o nokta unutulmuş; yani, benim tarafımdan teftiş edildiği noktası unutulmuş. 25.12.1995'te TEDAŞ Teftiş Kurulu Başkanının, teftiş sonucu, Genel Müdüre verdiği ön raporda, değerli arkadaşlarım, bazı firmaların korunduğu, teklif isteme şartnamesinde değişiklik gerektiği, usulsüzlük yapıldığı; ayrıca, rüşvet alındığı yolundaki -dikkat edin- soyut suçlamaların, teşekkülümüzün boyutlarını aşarak basında yer almasının çalışanlar üzerinde olumsuz etki yaptığı, kamuoyunda teşekkülün itibarını zedelediği ve teşekkül çalışanları hakkında, yolsuzluk yaptıkları şeklinde bir imaj doğmasına yol açtığı, şüyyu vukuundan beter bir sonuç yarattığı kanaatine varıldığı sebeple... deniyor ve 32 adet ihalenin iptali isteniyor. 29.12.1995'te, Genel Müdür, TEDAŞ Teftiş Kurulu Başkanının bu iptal istemine aynen uymuş ve olur vermiştir. Genel Müdür, kendi Teftiş Kurulu Başkanına 'sana katılıyorum; ben, bu ihaleyi iptal ediyorum' demiş, 'olur' demekle iptal etmiş; bununla da kalmamış, alt servislere de 'bu işi dağıtın, bozun bu ihaleyi, tamam' demiş. 5 Ocak 1996 tarihinde, Genel Müdür ve TEDAŞ Teftiş Kurulu Başkanı, müşterek imzalı yazıyla Bakanlık Teftiş Kurulu Başkanlığına bilgi vermiştir. Bu bilgiyi niçin veriyor biliyor musunuz arkadaşlar; normal olarak kendisi teftiş etse bu bilgiyi de vermez, vermek zorunda değil; bana gelen imzalı-imzasız, ihaleyi kazanamayan bazı müteahhitlerin bana şikâyete gelmesi dolayısıyla, benim kanalımdan oraya bu talimat

verildiği içindir ki, bana, bilgiyi, geri besleme yapıyor. Yoksa, bana, herhangi bir şekilde 'ben bunu iptal edeyim mi etmeyeyim mi' diye sorduğu bir şey yok; 'ben iptal ettim, haberin olsun' diyor; 'sen böyle bir yazı yazmıştın, iptal ettim' diyor. Yoksa, hakkımda verilen soruşturma önergesinde değinildiği gibi, değerli arkadaşlarım, 'Bakan, raporun gereğini yapacak yerde' -hayır, Bakan, raporun gereğini yapmayacak; yok böyle bir müessese; raporun gereğini Genel Müdür yapacak ve yapmış Genel Müdür gereğini- diye başlayan ibaredeki gibi, yazı, bana, gereği için onayıma gelmiyor. Onayıma gelmesi söz konusu değildir, mümkün de değildir. Sadece, Genel Müdürün, iptal doğrultusunda onay verdiğinin bilgisi geliyor. Zaten, bu yazıdan anlaşılan da, ihalenin iptal edildiğidir; çünkü, müteahhitlerle o sırada bir bağlantı yapılmadığı ve Yönetim Kurulundan tasdike gelmediği için, Genel Müdür, zaten, kardeşim -bu kuruluşlar, İhale Kanununa da tabi olmadığı için- yapmıyorum, tamam, biz vazgeçtik deme hakkına sahip; Genel Müdür aynı zamanda Yönetim Kurulu Başkanı çünkü. Değerli arkadaşlarım, ihalenin iptali yönündeki bu bilgi üzerine, ayrıca izah ettiğim biraz önce, 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin, gözetim, denetim yetkim tarifi içinde, yetkim olmadığı halde, bir de benim, bilgi için bana gelen bir ihale iptal kararını, bir de ben 'hah, bir de ben bunu iptal ettim' gibi, böyle bir mantık, prosedür zaten söz konusu değil. Değerli arkadaşlarım, 1 Şubat 1996'da, TEDAŞ Genel Müdür Yardımcısı iki kişinin aralarında kavga etmeleri ve silah çekme iddialarını Bakanlığımıza ihbar ederek, soruşturma açılmasını talep ediyor. Genel Müdür, iki genel müdür muavininin hakkında, savcılığa suç duyurusunda bulundum, sen bunlara bir soruşturma açtır... Niçin kendi teftiş kuruluna vermiyor biliyor musunuz değerli arkadaşlarım? Kurumların teftiş kurulları, genel müdür, genel müdür yardımcılarını ve yönetim kurulu üyelerini teftiş edemezler; onların bir üst durumunda olan teftiş mekanizması bakanlık teftiş mekanizmasıdır. Onun için, genel müdür bana yazmıştır; derhal olur vermişimdir teftiş heyeti başkanına, derhal soruşturma açılması... Evrakı budur. Değerli arkadaşlarım, 7.2.1996'da, TEDAŞ Yönetim Kurulu üyesi ve Bakanlık Temsilcisi olan Müsteşar Yardımcısı bana gelerek, akşamüstü, 'bugün yönetim kurulu toplandı' dedi ve 'daha önce Genel Müdürün iptal ettiği ihalenin, 3'e 2 oranında kabul edildiğini, kendisinin muhalefet şerhi koyduğunu' söyledi. Derhal, aynı anda -akşamüstüydü, çok iyi hatırlıyorum- ilgili Genel Müdürü, Müsteşarı, Hukuk Müşavirini ve Bakanlık Teftiş Kurulu Başkanını çağırdım ve konuyu görüştüm; çünkü, bilgi açısından, zaten -şu bilgiye göre, bana göre, Bakana göre, Bakanlığa göre- ihale iptal edilmiş; ama, gelmişler, Genel Müdür, önce, iptal kararından vazgeçtiğini, ihalenin onaylanması doğrultusunda ısrarlı olduğunu, karar değiştirdiğini -oradaki heyet bunun hepsini biliyor- ihalenin ortalama yüzde 33 oranında tenzilatla elde edildiğini, iptal etmesi halinde bu oranda bir tenzilat yakalayamayacağına inandığını ve sonunda devleti zarara sokmaktan korktuğunu, sorumluluğun kendisinde olduğunu vurgulayarak -bunu ısrarla vurgulamış ve- kararını değiştirmiş; ama bu karardan vazgeçmeyeceğini söylemiştir. Karar, o anda önüme geldiğinde, Yönetim Kurulu karar defterine zaten olay işlenmiş. Değerli arkadaşlarım, hiçbir bakana, KİT kuruluşunda, yönetim kurulları önceden bir gündemi belirleyerek 'Bakanım, ben, işte,

perşembe günü yine yönetimi toplayacağım, şu şu kararları alacağım' diye, KİT'lerden -30 tane KİT var Enerji Bakanlığında- böyle bir gündem falan gelmez; iş olup bittikten sonra sizin haberiniz olur; böyle bir şikâyet vukuunda olur. Eğer, o Yönetim Kurulu kararı 3'e 2 değil de, 6 kişinin -genel olarak KİT'lerde kararlar ittifakla alınır; ekseriyetle alındığı, muhalefet şerhiyle alındığı çok az vakiadır- ittifakıyla alınmış olsaydı, zaten benim haberim olmazdı. KİT'lerin aldığı Yönetim Kurulu kararları, 399 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye göre, yirmi gün içerisinde, bilgi için Yüksek Denetleme Kuruluna gider; bakanlığa da gelir. Demek ki, benim Bakanlık Müsteşar Yardımcım ve Yönetim Kurulu üyesi olan arkadaş, aynı gün, ayın 7'sinde bana gelmiş ve şu karardan bir fotokopi getirmiş, demiş ki 'burada, Genel Müdür ve iki Genel Müdür Yardımcısı, bugün, bizi çağırdı, topladı; Yönetim Kurulu kararını aldı. Biz, zannettik ki, ihaleyi iptal kararı gelecek.' Öyle zannediyorum, bu heyet, bunu, benden sonraki Sayın Bakan Hüsnü Doğan'a da anlatmış olmalıdır. Değerli arkadaşlarım, burada, özellikle, Bakanlığın dışından, yani, Genel Müdürlüğün dışından gelen, hariçten gelen, Bakanlık, Maliye ve Hazine temsilcileri, bu olaya muhalefet etmişler. Yalnız, ortada bir nokta var, 3'e 2; 6 kişi gelmemiş olaya, 6 kişi yok; 5 kişi gelmiş, 3 kişi onay vermiş, 2 kişi reddetmiş. Reddedenlerden birisi, Bakanlığımıza ait bir Müsteşar Yardımcısı; bu Müsteşar Yardımcısı, aynı zamanda, Yönetim Kurulu üyesi. Benim çabuk haberdar olmamın sebebi de, oradaki Müsteşar Yardımcısının, bana, süratle meseleyi intikal ettirmesidir. Şimdi, oradaki heyete ve hukuk müşavirine, Yönetim Kurulunun, bu ihale kararını bakan olarak iptal etmemin mümkün olup olmadığını sordum. Başta izah ettiğim 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamedeki, denetim, gözetim yetkim içerisinde, bunun mümkün olmadığını; nihai kararın Yönetim Kuruluna ait olduğunu; ancak, bu işin -tüm yönleriyle- Bakanlık Teftiş Kurulunca tahkikini isteyebileceğimi vurguladılar; muhalefet şerhi koyanlar da böyle istedi. Zaten, muhalefet şerhinde -şurada yazıyor- Yönetim Kurulu kararının muhalefet şerhinde 'ben, ihalenin iptalini istedim; Bakanlık bunu acele teftiş ettirmelidir' diyor; yoksa, derdi ki 'Bakan bunu iptal etsin.' Değerli arkadaşlarım, 7.2.1996'da bu karar alınıyor; 7.2.1996 akşamı, ben, Teftiş Heyeti Başkanına, aynen şu talimatı veriyorum... Teftiş Heyeti Başkanı, bana, 7.2.1996'da, şifahi emirlerin üzerine... Bütün yönleriyle, daha önce kavga eden iki Genel Müdür Yardımcısını da bu işin içine katarak, en geniş manada, derhal tahkikini istiyorum. İnceleme değildir, tahkik; en geniş manada... Bu Teftiş Heyeti Başkanı, bana, 9'unda bu yazıyı hazırlayarak, onayımı da alıyor; evrak da budur. Değerli arkadaşlarım, aynı gün, 9.2.1996'da resmî çıkışlı basın bildirisi yayınlıyorum -bu durum basına artık yansımıştır; arkadaşlarım, basın bildirisinin tamamını burada okudular, burada tekrar etmeyeceğim- ve TEDAŞ Yönetim Kurulu üyesi olan iki Genel Müdür Yardımcısının görevden alınma kararnameyi Başbakanlığa gönderiyorum, 9.2.1996 tarih ve 01144235 sayıyla. Biraz önce konuşan Sayın Ali Rıza Gönül arkadaşım, o günlerde bunu anlattılar. Değerli arkadaşlarım, müstaifi bir hükümetti -tarihe bakarsanız- artık yeni hükümet kurulma aşamasındaydı. Kararnamelerin, gerek Başbakanlıkta gerekse Cumhurbaşkanlığında tam tekemmül etmesi... Değerli arkadaşlarım, 14.2.1996' da "Basın ve Arena

Programında” yer alan bazı söylentiler, DSP’nin hakkımda verdiği araştırma önergesinde de yer alıyor, firma adı olarak da var. Orada, “Genel Müdür Yardımcılarından birisi, aracı marifetiyle 15 milyar lira, eğer o ihale kazanamayan müteahhide verseymiş ihaleyi kazanmış” Bu, basına da yansdı, programlarda da konuştu. Değerli arkadaşlarım, gerek Arena Programında, gerek basında, biraz önce size aktardığım, şurada da, “15 milyar lira istediler” diyen bir müteahhit, aynen yazıyor. Ben burada isim vermiyorum. Orada bulunan arkadaşlardan, bir Genel Müdür Yardımcısını suçlayarak, ‘aracı vasıtasıyla benden 15 milyar lira istedi. Eğer bunu verebilseydim ihaleyi kazanırdım’ diyor, geriye giderek, geri tarafa giderek. Değerli arkadaşlarım, ona ne yapıyorum: Aynı anda, belki savcılık, cumhuriyet savcılığı, bu gazeteyi veya televizyondaki programları ihbar kabul etmesi lazım ama belki edemez diye, takviyeli olsun diye, 14’ünde cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunmak üzere, müsteşara talimat veriyorum. Müsteşara talimatım şudur. Bunları okumuyorum. ‘Bakan adına’ diye imza etmiştir; TEDAŞ Genel Müdürüne talimat veriyorum bu yazı ile derhal cumhuriyet savcılığında, bunu ihbar kabul ederek değerlendirilmesi’ diye; çünkü bunun tersi işlem de doğrudur. Eğer cumhuriyet savcılığı bir üst düzey yöneticisi hakkında bir takibata gelirse, zaten ilgili bakandan onay alır; ben bu onayı önce veriyorum, önce veriyorum. Ayrıca değerli arkadaşlarım, görüldüğü gibi -şimdi burada arkadaşlar bahsettiler- kendi aralarında, bu soruşturmayı açtırdığımı kamuoyuna açıkladıktan sonra -ben 5 Martta Bakanlıktan ayrıldım- duyuyorum ki, geriye dönük olarak, 29 Şubat, yani şubat ayının sonunda, -ondan beş gün sonra da Hükümet değişiyor- bu yönetim kurulu bir daha toplanıyor. İttifakla alınmayan kararlarda, aralarında bir ihtilaf çıkıyor, bu karar geçersiz diye; 3’e 2 kararın geçersiz olup olmadığını Hazine Müsteşarından soruyorlar. Hazine Müsteşarına yazı yazıyorlar; bunu, geriye dönük incelemelerimden anlıyorum. Hazine Müsteşarlığı, TEDAŞ Genel Müdürüne, bu sefer cevaben, yazı yazıyor. Sayın Genel Müdür, “hayır, 3’e 2 kararın yanlıştır, o karar geçersizdir” diyor. Ne yapacağım?.. ‘Bir yönetim kurulunda, muhalefet olduğu yerde, tamsayı olacak, yarı yarıya olacak; Tamsayı 6 kişi olacak -çünkü biri gelmemiştii 7 Şubat- 3’e 3 olduğu takdirde, Genel Müdürün oy kullandığı taraf kazanır, aksi takdirde bu geçersizdir’ diyor. 29 Şubat, aynı Genel Müdür, Yönetim Kurulunu bir daha topluyor, tekrar bu kararı alıyor, 3’e 3 kararını alıyor. Kararında ısrarlı olduğunun en büyük delili, kanıtı budur değerli arkadaşlarım. Ben, bunu geriye dönük öğreniyorum. Zaten, beş gün sonra da, ben, gittim oradan. Zaten teftişi, tahkikatı, ben, 7’sinde başlattım; onu bildikleri halde, bu kararında ısrar ediyor. Demek ki, kendi yetkileri var, o kararları iptal etmek mümkün değil. Görüldüğü gibi, hakkımdaki soruşturma önergesinde ağırlıklı konu olan, ilgili Bakan olarak benim, ihaleyi niçin iptal etmediğim sorusu, KİT’lerin bakanlıklarla ilgisini gösteren, yasal mevzuat karşısında, açıkça cevaplanmış olmaktadır. Ayrıca, kamuoyuna yansımış, yoğun söylentiler karşısında, duyarsız kaldığım ve görevi ihmal ettiğim iddialarının ise, denetim, gözetim görevimi ne denli duyarlı yaptığım, tüm belgelerimle ortada olduğu, anlaşıldığında, son derece cılız kaldığını takdirlerinize sunarım.”

Hakkında Meclis Soruşturması açılması için önerge verilen Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Şinasi Altınar, son derece ayrıntılı yapmış olduğu açıklamaların ardından, kendisinin bir bakan olarak gözetim ve denetim görevini fazlasıyla yaptığını, hazırlanan önergede kendisinin bakan olduğunun unutulup, bazen genel müdür yerine, bazen ihale komisyonu üyeliği yerine, bazen de KİT yönetim kurulu üyesi gibi değerlendirildiğini ileri sürmüştür. Kendisinden önceki Genel Müdürün görevden alınması konusuna değinen Bakan,³⁴ görevi ihmalin başka, görevi kötüye kullanmanın ise başka bir şey olduğunu ifade etmiş ve bu anlamda DSP'nin önergesinde çelişki bulunduğunu ileri sürmüştür. Son olarak ise olayın kendilerini ilgilendiren boyutu olmadığını belirterek, konuşmasını tamamlamıştır.

³⁴ Şinasi Altınar'ın bu konudaki açıklamaları şöyledir: *"Bir tarih hatanız var, burada söylediniz, her iki taraftan da arkadaşlarımız söylediler. Buradaki Genel Müdür arkadaşına biraz söyleyelim. Eğer, evvelki Genel Müdürü alma görevi bir karineyse -ben, kesinlikle buna karine demiyorum- Sayın Atasoy'un yirmi yıllık arkadaşıdır ve kendisini Genel Müdür yapmıştır; ihale açılmadan birbuçuk ay evvel, bu Genel Müdürü görevden aldığı, tarihlerden belli. Şimdi, kesinlikle maksadımı aşan, tekrar ediyorum, maksadımı aşan bir söz söylemek istemiyorum. O ilgili Genel Müdürün görevden alınışı, bu ihalenin, ilk başlangıçta, ilanından birbuçuk iki ay önceye rastlar. Şimdi, ilgili Genel Müdür, görevden kararnameyle alındıktan sonra, bu arkadaş, idari mahkemeye işi kazanıyor. Değerli arkadaşlarım, ben, bu arkadaş 16 Kasım'da göreve başlatıyorum; ama, bu arada, bu Genel Müdür, teftiş dosyaları içerisinde, orada -benden sonraki Bakan da belki inceleme fırsatı buldu, ben de buldum- benden önceki yönetim hakkında çok ağır ithamlarda bulunmuş -ben, burada, ona girmek istemiyorum- ve bana da bu derdi yandı ve aynen şunu dedi: "Beni bir saat oturt; önümüzde seçim var, bir saat sonra buradan ayrılacağım, ben de aday olacağım" dedi. Ben, bu arkadaş, gittim, oturttum; ama, bu arkadaşım, benden evvel, bu olaylardan dolayı amirlerini bizden önceki Bakan hakkında yazılı şikâyetleri var. Bu şikâyetleri de gördüğüm için, ben bir Bakan olarak, -geçenlerde Sayın Başbakanımız Mesut Yılmaz da burada açıkladılar, bir başka vesileyle- yani, benim tanımadığım bir kişi, ben, bu arkadaşla çalışmayacağımı yüzüne söyledim. Seni tanımıyorum, kusura bakma, belki, biz, başka bir değişiklik yapacağız diye kendisine söyledim. 'Ben, onu takdirlerinize sunarım; işe başlayayım, bir gün sonra ayrılalım' dedi. Başladı, ayrıldı; ayrılmayınca -zaten, hakkında, benden önce cezaları var, disiplin cezaları var- ben başka bir göreve gönderdim; doğrudur; kabul edilmedi, gitmedi; sonra da, alma kararını aldım. Yalnız, burada, dikkat edeceğiniz husus çok enteresandır: Değerli arkadaşlarım, bu arkadaş görevden aldığı tarih 20.11.1995, benim, ihale soruşturmasını başlattığım tarih 22.11.1995; yani, bu arkadaş görevden aldıktan iki gün sonra soruşturma başlattım. Biraz önce konu olan Başbakanlığa yazıyı yazdığı tarih -burada var- 29.11.1995. Yani, 29'unda, benim soruşturma başlattığımı duyuyor ve kendisi de "bu ihalelerde bir yolsuzluk var" diyor. Ondan evvelki şikâyetlerinde hiç ihaleden bahsetmiyor; geçmişteki yöneticilerine ve müsteşarlara 'hırsız, arsız' gibi laflar ediyor; o da var burada, oraya girmek istemiyorum; surf, tarih zamanlamasını söylemek istiyorum. İhaleyle bağlantı kurmasının sebebi... Benim, soruşturmayı açtığım tarihten itibaren tam 8 gün sonra, Başbakanlığa bir yazı yazıyor "burada ihale yolsuzluğu var, filan..." diyor; o yazı da burada. Başbakanlık Teftiş Kurulundan bana gelen yazıda 'sizin hakkınızda böyle böyle bir şeyler var' diyor. Bana da kızmış orada, bana da laflar var; yani, öfkeler arasında, benim de ismim var, beni de içeriyor ve benim de ismim olan yazı dahil olmak üzere, Başbakanlıktan bana 5 Aralıkta gelen... 5 Aralıkta da, 15 gün sonra, zaten, benim daha evvel başlatmış olduğum teftiş bitmek üzere. 'Teftiş Kurulu Başkanlığına Aynı konuda, daha önce başlatılan işlerle birleştirilerek, bütün yönleriyle incelenmesi ve soruşturulmasını rica ederim.9.12...Bakan Şinasi Altınar'Ben, benim için şikâyetini dahi tahkik ettiriyorum. Sadece ben değil, müsteşar ve orada daha başka kim varsa -zaten hırsız olmayan kimse kalmamış- ben bunları teftiş ettiriyorum değerli arkadaşlarım. O teftiş sonuçlandı mı, sonuçlanmadı mı bilmiyorum; zaten ben de beş gün sonra 5 Martta ayrıldım."*

Şinasi Altın'er'in konuşmasının sona ermesinin ardından, kupaların sıralar arasında dolaştırılmak suretiyle açık olarak yapılan oylama sonucunda, Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanı Şinasi Altın'er hakkında verilen (9/2) esas numaralı soruşturma önergesi kabul edilmiştir. Oylama sonucu şu şekildedir: oylamaya katılan milletvekili: 395; kabul 228, ret 157, çekimser 1, geçersiz 4, mükerrer 5.

3- Türk Otomobil Fabrikaları A.Ş. (TOFAŞ) ile Tofaş Oto Ticaret A.Ş.'deki Devlete Ait Hissenin Satış Yolu ile Özelleştirilmesi Sırasında Nüfuzunu Kullanmak ve İhaleye Fesat Karıştırmak Suretiyle Devleti Zarara Uğratarak Görevini Kötüye Kullandığı İddiasıyla Tansu Çiller Hakkında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önerge³⁵

Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan ve 56 arkadaşının, Türk Otomobil Fabrikaları A.Ş. (TOFAŞ) ile TOFAŞ Oto Ticaret A.Ş.'ndeki devlete ait hissenin satış yolu ile özelleştirilmesi sırasında nüfuzunu kullanmak ve ihaleye fesat karıştırmak suretiyle devleti zarara uğratarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ve 366 ncı maddelerine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Tansu Çiller hakkında Meclis soruşturması açılmasına ilişkin önergesi üzerindeki öngörüşme 20. Dönem TBMM'nin, 1. Yasama Yılı'nın, 50. Birleşiminin, birinci oturumunda gerçekleştirilmiştir. 9 Mayıs 1996 tarihindeki oturumda başkanlığı Uluç Gürkan üstlenmiştir.

Söz konusu önerge şu şekildedir:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Konu: TOFAŞ (Türk Otomobil Fabrikaları) AŞ ile TOFAŞ Oto Ticaret AŞ'deki devlete ait 600 milyon dolarlık hissenin satış yolu ile özelleştirilmesi sırasında yaptığı iddia edilen yolsuz ve kanunsuz eylemlerinden dolayı sabık Başbakan Sayın Tansu Çiller hakkında Anayasanın 100, İçtüzüğü'nün ilgili maddeleri gereğince Meclis soruşturması açılması talebimizdir.

İzahat: Malum olduğu üzere TOFAŞ AŞ, ülkemizde otomobil üreten, TOFAŞ Oto Ticaret AŞ ise üretilen otomobillerin satışını yapan birer kuruluştur. Otomobil üretimi, bir ülkenin sanayileşmesinde âdeta belkemiğini teşkil eder. Bu nedenle, bu üretimin teşviki için, devlet, vaktiyle, bu kuruluşlara sermaye katkısında bulunmayı uygun görmüştür. Daha sonra, ülkede otomobil üretimi gelişince, devletin buradaki hisse senetlerini satarak, bundan elde edeceği meblağlarla yurt ekonomisine daha faydalı katkılarda bulunulabileceği düşünüülerek, 30.4.1987 tarihinde Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Yüksek Kurulunca TOFAŞ'taki devlet hisselerinin satışına karar verilmiştir. Ne var ki, bu konuda 6 yıl boyunca, 1991 yılında hisse senetlerinin yüzde 1'ine bile ulaşmayan bir satış dışında, hiçbir ciddi işlem yapılmamıştır. Hal böyle iken, Sayın Tansu Çiller'in Başbakan olmasından kısa bir süre önce ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı iken DYP'ye Genel Başkan olmak maksadıyla

³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 1. Yasama Yılı, 50. Birleşim, 9.5.1996

görevinden ayrılmadan önce hazır yetkiler elinde iken TOFAŞ'taki devlet hisselerinin satılması için gereken mekanizmaları harekete geçirmesiyle olay başlatılmıştır. Eğer, bu satış, o tarihte yürürlükte bulunan 28.5.1986 tarihli ve 3291 sayılı Kamu İktisadî Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi Hakkındaki Kanunda öngörülen esaslara uygun olarak yapılmış, yani her şeyden önce kamu yararı gözetilmiş olsaydı, bu konu üzerinde durulması gerekmeyecekti. Halbuki Sayın Tansu Çiller gerek özelleştirmeden sorumlu Devlet Bakanlığı ve gerekse Başbakan olarak KOİ Yüksek Kurulu Başkanlığı yaptığı dönemde TOFAŞ'la ilgili ve bugünkü satış değeriyle takriben yarım katrilyon tutarındaki bu büyük satış işinde, kamuoyunda yerleşen kanaate göre gerek bu satışın malî danışmanlığını yapacak ve gerekse hisseleri satın alacak olan firmaların elde edecekleri büyük menfaatleri göz önünde bulundurarak bu özelleştirmeyi önceden planladığı bir biçimde yönlendirmiş ve bu işten çıkar sağlamak isteyenlerin arzusuna uygun olarak nüfuzunu kullanmış, devleti devlet yapan kuralları çiğnemekte tereddüt göstermemiştir. Bu olayın aşağıda açıklanan cereyan tarzı ve bu esnada bizzat sabık Başbakan Sayın Tansu Çiller'in müdahaleleriyle atılan adımlar, kamuoyunda yerleşen bu kanaati ispata kâfi olduğu gibi, konu ile ilgili yolsuzluk ihbarı üzerine Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun yaptığı özel inceleme raporu da, bu iddiaları doğrulamaktadır. İşte, bundan dolayı konunun bir soruşturma önergesiyle Yüce Meclisin huzuruna getirilmesi zaruret haline gelmiştir. Bu olayda, bizzat Sayın Çiller'in sorumluluğunu görebilmek için olayın kronolojik seyri tablosunda bazı noktaları ortaya koymak yeterlidir. Nitekim, gerek resmî devlet dokümanları gerek basına intikal eden haberler gerek Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun özel inceleme raporundaki tespitlere göre olay aşağıdaki şekilde cereyan etmiştir.

1. 1993 Nisanında Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın vefatı üzerine, bir ay sonra, 16.5.1993 tarihinde, Doğru Yol Partisi Genel Başkanı ve Başbakan Sayın Süleyman Demirel Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Demirel'den boşalan yere Sayın Tansu Çiller talip olmuştur. Yukarıda da belirtildiği gibi, tam bu aşamada, yani DYP Genel Başkan adayı olabilmek için ekonomiden sorumlu Devlet Bakanlığından ayrılarak yetkilerini kaybetmeden önce, Sayın Çiller, 27.5.1993 tarihinde, TOFAŞ hisselerinin satışı için, KOİ Başkanını harekete geçirmiş ve beş kişilik bir komisyon kurdurtmuştur.

2. 13.6.1993 tarihinde DYP Genel Başkanı olan Sayın Çiller, hükümeti kurmakla görevlendirilmiş ve 25.6.1993 tarihinde Başbakan olmuştur.

3. Sayın Tansu Çiller, böylece, Başbakanlık yetkilerini eline alır almaz, bu sefer daha yetkili bir kimse olarak, KOİ'yi mutlak surette kendi kontrolüne alabilmek için, ilk iş olarak, özelleştirmeyi yapacak olan KOİ Başkanını değiştirmiş; yeni gelen Başkana verdiği talimatla, iki ay önce göreve getirdiği ve satış hazırlığı yapmakla görevlendirdiği birinci komisyonu gerekçe göstermeden, 22.7.1993'te değiştirmiş; bu ikinci komisyon, teklif sahiplerini görüşmeye davet etmiş, görüşmeler esnasında amaca ulaşamayacağını anlayınca, yine gerekçe göstermeden 4.8.1993'te bu komisyonu da değiştirtirerek, üçüncü komisyonu kurmuştur.

4. Bu komisyonların sebep gösterilmeden kısa sürelerle değiştirilmesinin tek sebebi, ihalenin planlanan firmalara verilebilmesinin teminidir. Nitekim, ilk komisyona, bu işi yapabilecek yurtiçinde ve yurtdışında pek çok firma bulunduğu ve bunların hepsinin ilanla davet edilmesi gerektiği halde, sadece önceden planlanan beş firma davet edilmiş; bu firmalardan üçü teklif verirken, ikisi maksatlı olarak davet edildiklerini fark ederek teklif vermekten kaçınmışlardır. Birinci Komisyonun bu üç teklifi değerlendirmek hususundaki davranışları, Sayın Tansu Çiller'in planına uygun görülmediğinden, değiştirilmiş; ikinci komisyon, üç firmayı çağırarak kendileriyle görüşmeye başlamıştır. Bu görüşmelerin seyri de, Sayın Çiller'in arzusuna uygun cereyan etmemiştir. Bu yüzden, bir hafta sonra, Sayın Çiller, bu komisyonu da değiştirmiştir. Üçüncü Komisyon, 4.8.1993'te kurulduğunun ertesi günü teklif veren üç firmayı ikiye indirmiş ve bu firmaların 9-10 Ağustos 1993 tarihinde görüşmeye davetle ayrı ayrı görüşmeler yapmıştır. Bu görüşmeleri takiben, her iki firmadan, 14.8.1993 tarihinde tekliflerini vermeleri istenmiştir.

5. Bu talep üzerine, Interbank-Sekroders ortaklığıyla kurulan konsorsiyum aşağıdaki teklifi vererek ihaleyi kazanmıştır.

Alternatif 1: Satışlara göre değişen oranlı teklifler. Arz yöntemi %50'ye kadar %50-%75 %75 üzeri 144A %3,60 %3,65 %3,70 SEC Kayıtlı %3,60 %3,70 %3,80

Alternatif 2: Satışlara göre sabit oranlı teklifler. Her seviyedeki SEC kayıtlı arz için yüzde 3,75. Her seviyedeki 144A arzı için yüzde 3,65.

6. Hal böyle iken, Sayın Çiller'in talimatıyla, komisyon, tekrar her iki firmadan tekliflerini revize ederek 18.8.1993 günü yeni tekliflerini getirmelerini istemiştir.

7. Bu tekliflerin, 18.8.1993 günü komisyon tarafından incelenerek, ihalenin en uygun fiyat veren firmaya verilmesi lazım gelirken, Sayın Çiller, komisyona "teklif zarflarının komisyon tarafından açılmadan kendisine gönderilmesi" talimatını verdiği için, komisyon huzurunda firmalara kapalı teklif zarflarının üstünü imzalattırması ve zarfları açmadan tuttukları bir tutanakla, talimata uyararak, Sayın Tansu Çiller'in konutuna göndermiştir.

8. Bu olaydan sonra, Sayın Çiller'in, kendisinin zarfları açtığını ve her iki firmanın aşağıdaki teklifleri vermiş olduklarının görüldüğünü bildirmesi üzerine, komisyon, bu talimata uyararak olayı yeni bir zabıtla tespit etmiştir. Ortaklıklar: Seç Kayıtlı: Rule144A:Lehman-Finansbank 3,885% 3,695% Schroder-Interbank 3,870% 3,770% Her iki ortaklık da reklam masraflarını tekliflerine dahil etmemişlerdir.

9. Ne var ki, ihaleyi alan firmalardan, 14.8.1993 tarihli tekliflerindeki fiyatlarını indirmeleri talep edilmişken ve normal olarak daha düşük fiyat vermeleri beklenirken, 18.8.1993 tarihli ve Başbakan Sayın Çiller tarafından açılan ve komisyona geri gönderilen tekliflerin ilkinden daha yüksek olması son derecede şüpheyi calip bir husustur ve yine böyle büyük bir ihalede her iki

firmanın birbirine çok yakın fiyat vermiş olmalarını da bir tesadüf olarak kabul etmek oldukça zordur. İşte bundan dolayıdır ki, hiçbir ülkede, hiçbir başbakan, komisyonlarca yürütülen ihalelerin içine bizzat girerek ve ihale zarflarını komisyonun gıyabında kendi konutunda bizzat açarak bu şüpheleri kendi üzerinde toplamaz. Sayın Çiller, ayrıca, ihalenin bu şartlar altında en uygun teklifi veren firmaya verilmesi yerine her iki firma arasında taksim edilmesi talimatını resen vermişlerdir.

10. Ayrıca, Sayın Çiller, bu firmalara daha da yüksek komisyon verdirtebilmek için, komisyona “firmalardan köprü kredisi isteyin” talimatını da resen vermiştir.

11. Sayın Çiller, 18.8.1993 günü, planına uygun olarak, resen verdiği emirlerle, ihaleyi böylece yoluna koyduktan sonra, bu planını kanunî çerçeveye oturtabilmek için mezkûr 18.8.1993 gününden bir hafta sonra 26.8.1993 günü Kamu Ortaklığı Yüksek Kurulunu toplayarak, koalisyon ortağına da, o güne kadar yapılan işlerden ve olayın detayları hakkında hiçbir bilgi vermeden, sanki ihale bundan sonra yapılacaktı gibi “İhale ve satışlarla ilgili her türlü işlemin yürütülmesi konusunda idarenin yetkilendirilmesine” karar aldırtmıştır. Böylece, koalisyon ortağını devre dışı bırakmış ve kendi kontrolü altındaki KOİ vasıtasıyla planını yürütme imkânını elde etmiştir.

12. Bu karardan dört gün sonra, zaten önceden her şeyi hazırlamış olan ihale komisyonu, 31.8.1993’te toplanarak, hisselerin, yurtdışında satışını ihaleye katılan bir konsorsiyuma, yurtiçindeki satışını ise, ihaleye katılan diğer konsorsiyuma vermiştir. Kamuoyundaki kanaate göre, ihalenin verildiği firmalardan birinin sahiplerinin Sayın Tansu Çiller’in aile dostu olmasıdır.

13. İhale böylece yoluna konduktan sonra, tatbikatta, Sayın Tansu Çiller’in etkisiyle, yukarıdakilere ilaveten aşağıdaki hukuk dışı icraat yürütülmüştür.

a) Firmalara ihale verilirken, satışın SEC mi yoksa 144 A’ya göre mi yapılacağına açık bir şekilde karara bağlanması lazım gelirken bu önemli konu, bililtizam meşkûk bırakılmıştır.

b) Firmalar, bu durumdan yararlanarak, satışı, kamuya daha yüksek gelir getirecek olan SEC satışı yerine, daha az gelir getiren 144 A esasına göre yapmış ve fakat ihale bedeli alınırken kendilerine daha yüksek para ödenmesini temin eden SEC satışı üzerinden ödemeler yaptırılmıştır. Böylece, devlet, ödemeler yüzde 3,695 üzerinden yapılması gerekirken, yüzde 3,87 üzerinden yapılmak suretiyle, 575 500 dolar zarara sokulmuştur.

c) Ayrıca, ihale şartlarına göre, ihaleyi alan firmalara, reklâm parası olarak 750 bin dolar ödenmesi gerekirken, 1 milyon dolar ödetilmek suretiyle, Hazine, 250 bin dolar daha zarara uğratılmıştır.

d) Bütün bunlardan çok daha önemlisi, TOFAŞ hisselerinin, Londra'da da satışa çıkarıldığı gün, İstanbul Borsasındaki değeri 82 bin TL olduğu halde, Londra Borsasında aynı hisseler 72 bin TL'den satışa sunulmak suretiyle 1 trilyon 115 milyar TL'den daha fazla Hazine zararına sebebiyet verilmiş; buna mukabil borsa brokerleri arkasındaki asıl alıcıya, bu muazzam meblağ kadar haksız menfaat sağlanmıştır. Bütün bunlar bilinçli olarak yapılmıştır. Gerek özelleştirme gerek ihale kanunlarındaki hükümler açıkça çiğnenmiş, Tansu Çiller'in veya çevresinin menfaati uğruna, komisyon üzerine komisyon kurulmak ve komisyon üyelerinin görevlerine müdahale edilmek ve hatta ihale zarfları Sayın Çiller'in konutunda açılmak suretiyle ihalelere fesat karıştırılmış ve Devlet 1 trilyon TL'den fazla zarara uğratılmıştır.

14. Böylece kamuoyuna yerleşen kanaatlerin gerçek olduğu, Devletin en yüksek denetleme kurulu olan Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca yapılan özel inceleme sonunda tanzim olunan raporla da sabit görülmüştür. Bu zarara muttali olan bazı kişiler Başbakanlık Yüksek Denetim Kurulunun üyelerini durumdan haberdar etmişler ve bu kurumun yöneticileri satıştan takriben 9 ay sonra 23.12.1994 gün ve 75 sayılı kararla olayı incelemeye almıştır. Yüksek Denetleme Kurulunun yaptığı inceleme sonucunda, yukarıda belirttiğimiz yasalara aykırı hususların hepsi tespit edilmiş ve bu ihalede söz konusu bütün yolsuzluklar için soruşturma açılması istenmiştir. (Ek-Rapor Dosyası)

15. Öte yandan bir ihbar üzerine olayı öğrenen o günün Anamuhalefet Partisi Lideri Sayın Mesut Yılmaz 1 Mart 1995 tarihinde ANAP Meclis Grubunda yaptığı konuşmada, olay ve olayın asıl faili Sayın Tansu Çiller hakkında "Başbakan zarfları isteyip açıyor, tesadüf bu ya bankalardan biri Başbakana çok yakın olan bir banka", "Bir insan, ya başbakanlık yapar, ya ihale komisyonu başkanlığı yapar", "Suç duyurusunda bulunuyorum, bu belgeleri savcılığa vereceğim, Yüksek Denetleme Kurulunu göreve çağırıyorum" diye konuşmuş; bir gün sonra çıkan Milliyet, Sabah ve Cumhuriyet gazeteleri olayı manşetten vermiştir.

16. Anavatan Partisi, böylece, Sayın Tansu Çiller'in yukarıda açıkladığımız suçları işlediğine kani olduğu için konuyu, 29.3.1995 tarihinde gündem dışı bir konuşmayla Meclise getirmiştir. Anavatan Partisi sözcüsü, bu konuşmada, Sayın Tansu Çiller'i, açıkça, aşağıdaki fiilleri işlediğinden dolayı suçlamıştır. Danışman firma seçimi için ihale komisyonunun üç defa değiştirilmesi. Başbakan Tansu Çiller'in hiçbir yetkisi olmadan şifahî talimat ile kapalı ihale zarflarını celbetmesi ve hiçbir komisyon üyesinin bulunmadığı bir yerde açması, böylece ihaleye fesat karıştırması. Başbakan Tansu Çiller'in, köprü finansman faktörünü devreye sokarak, yeniden müzakere istemesi ve ihalenin sonuçlanmasını engellemesi. Özelleştirme İdaresinin, en düşük fiyatı vereni değil, Çiller'in dostu iki ayrı konsorsiyumu devreye sokması. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun 23.3.1995 tarihli raporunu işleme koydurup bırakması. Başbakan Çiller'in, olayı duyuran (yani suçu ihbar eden) kamu görevlisi hakkında tahkikat açması. (Tutanak ektedir)

17. Bütün bu olaylar cereyan ederken, medyada, Sayın Tansu Çiller tarafından, bu ihale münasebetiyle birçok suçların işlendiğini manşetlerinde uzun süre yayınlamışlardır. Bu medyanın bir kısmının manşet özetleri ektedir. Ayrıca, köşe yazarları da, yine uzun süre, bu konu üzerinde ısrarla durmuşlardır. Bunlar da, ilgili dosyada ekte takdim edilmiştir. (Ek dosya)

18. TBMM'nin 19 uncu Döneminde cereyan eden bu olaylar, Sayın Mesut Yılmaz'ın grup konuşmaları, ANAP sözcülerinin Meclis konuşmaları, medyanın sürekli manşetleri ve köşe yazarlarının ısrarlı suçlamalarına rağmen, o dönemdeki Meclis aritmetiği dolayısıyla, kamuoyunu aydınlatacak bir sonuca bağlanamamıştır.

Sonuç:

Parlamentar demokrasilerde bu duruma seyirci kalmak mümkün değildir. Bir hukuk devleti olan ülkemizde, mevcut anayasal düzene göre, sabık Başbakan Sayın Tansu Çiller'in görevi sırasında yaptığı işler dolayısıyla kendisine vaki isnatların varit olup olmadığı hakkındaki soruşturma ancak TBMM'de yapılabilir. Bu bakımdan, yukarıda madde madde arz edilen sebeplerden dolayı; kanunlara, usul ve teamüllere, Anayasa Mahkemesi kararlarına, kendi imzaladığı Kamu Ortaklığı Yüksek Kurulu kararlarına aykırı davranarak, makam nüfuzunu kullanmak suretiyle, dostlarına ihale, kendisine menfaat sağlamak peşinde ısrarla koştuğu ve böylece ihaleye fesat karıştırdığı, devleti 1 trilyondan fazla zarara soktuğu ve görevini kötüye kullandığı iddia edilen Sayın Tansu Çiller'in bu olayda, TCK'nun 240, 366 ve diğer maddelerini ihlal edip etmediğinin tespiti için, Anayasanın 100 üncü ve İktüzüğün ilgili maddeleri gereğince hakkında Meclis soruşturması açılmasını saygılarımızla arz ederiz.

Şevket Kazan (Kocaeli) ve arkadaşları”

Öngörüşmelerde ilk konuşmayı önerge sahibi sıfatıyla Refah Partisi Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan yapmıştır. Konuşmasını dört bölüme ayırdığını ve birinci bölümde soruşturma önergesinden maksatlarını açıklayacağını; ikinci bölümde, TOFAŞ ihalesi olayının kısa bir özetinin yapılacağını; üçüncü bölümde, eski Başbakan Tansu Çiller'in TOFAŞ ihalesinden dolayı neden sorumlu olduğunun, hukukî gerekçeleriyle ortaya konulacağını; dördüncü bölümde ise son günlerde sıkça sözü edilen bir mahkeme kararı ile milletvekillerine dağıtılan hukukî mütalaanın kısa bir değerlendirilmesinin yapılacağını ifade etmiştir. Bu arada Tansu Çiller'in Başbakanlığını engellemek, koalisyon ortaklarının arasını açmak gibi bir amaçlarının da olmadığını açıklayarak, İktüzüğün öngördüğü nezaket kuralları çerçevesinde davranacaklarını dile getirmiştir.

Bu açıklamaların ardından TOFAŞ olayının ne olduğunu ortaya koymaya çalışan Şevket Kazan, öncelikle TOFAŞ Oto Ticaret Anonim Şirketinin ülke ekonomisi için öneminden bahsederek, bu kuruluşlardaki hisse senetlerinin, 30 Nisan 1987’de satılmasına karar verildiğini; ancak 1991 yılında, fabrikada çalışanlara yapılan küçük bir satıştan başka herhangi bir satış yapılmadığını ifade etmiştir. Tansu Çiller’in ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı olduğu günlerde, perde arkası güçlerin harekete geçerek, devletin TOFAŞ’taki 600 milyon dolarlık çok büyük miktardaki hisselerinin satışına özel ilgi duyduklarını ve şu planlı tertibi gerçekleştirdiklerini iddia ederek şunları söylemiştir: *“Bu perde arkası güçler, ihalenin, planlanan firmalara verilebilmesi için, buna mâni olabilecek her engeli ortadan kaldırmaya muvaffak olmuşlardır. Bu güçler, hisselerin arzu edilen şekilde satışı için, hisseleri satışa hazırlayacak müşavir firmaların önemini düşünerek, daha baştan, bunların, planlanan firmalar olmasında her türlü etkiyi kullanmaya özen göstermişlerdir. Bunun için, ilk önce, KOİ Başkanı değiştirilmiştir. Bu değişiklik, Sayın Başbakanın imzasıyla gerçekleştirilmiştir. Bundan sonra, kurulan ihale komisyonu, iki ay içerisinde 3 defa değiştirilmiştir. Bu satış işini, gerek yurtiçinde gerek yurtdışında yapabilecek çok sayıda firma varken, bunlardan, ihaleye sadece 5’i davet edilmiş; 2’si, planı sezmiş ve baştan çekilmiştir. Burada, yüksek huzurunuzda, yine, KOİ tarafından hukuk müşaviri olarak seçilen White And Case Firması tarafından, bu ihale için aday gösterilen firmalar istenilmiş -burada 20’den, bir diğer sayfada da 30’dan fazla firma- yani 50 firma, dünyanın en yüksek firmaları olarak, ismen bildirilmiştir; ama, bu 50 firmanın içinden KOİ Yüksek Kurulu, seçe seçe sadece -veya ihale komisyonu- 1 firmayı seçmiştir. Perde arkasındaki dış alıcının -bu çok önemli- TOFAŞ’ın üretici firmasıyla ilgilenip satış firmasıyla ilgilenmemesi ve aynı zamanda müşavir firmaların ihaleye daha kolay katılmalarını sağlamak maksadıyla, devletin asıl maksat ve menfaati, 600 milyon dolarlık hisselerin tamamının satışında olduğu halde, özel maksat ve plan doğrultusunda ihale yapılırken, TOFAŞ’ın pazarlama yapan değil, sadece üretim yapan firmasının, 300 milyon dolarlık hisse senetleri muameleye konulmuştur. İhale, ihaleyi kazanan bir tek firmaya değil, perde arkasından gelen talimatlar doğrultusunda, kamuoyunda yerleşik kanaate göre, Sayın Çiller ailesinin yakını ve yüksek himayelerine mazhar firmaya da verilebilmek için ihale, 2 firmaya birden verilmiştir. Esasen, Sayın Çiller’in, ekonomiden sorumlu olduğu dönemde, birçok kereler özel himaye gösterdiği bu firmanın, bir kere daha korunabilmesi için, kapalı teklif zarfları, Başbakan tarafından, komisyonun elinden alınmış, hiçbir komisyon üyesinin içeriye alınmadığı bir yerde, sayın eski Başbakanın evinde açılmış ve iş, orada talimata bağlanmıştır. Yine kamuoyunda yerleşik kanaate göre, bu esnada, firmalarla perde arkası görüşmeler yapılmış, birbirine yakın teklifler oluşturulmuş ve zarftan çıktı diye, beklemede olan komisyona, hazırlanan metinler gönderilmiştir.”*

Şevket Kazan, Tansu Çiller'e dönük iddialarını konuşmasının sonraki bölümünde de devam ettirmiş ve Çiller'in Erdal İnönü ve Onur Kumbaracıbaşı'nın haberleri olmadan üyesi oldukları Kamu Ortaklığı Yüksek Kuruluna, yetkililere işin bağlanması talimatını verdiğini ve ihaleye yeni çıkılıyormuş gibi, KOİ'ye yetki devri kararı aldığını öne sürmüştür. Yine ihaleyi alan firmaların, 14.8.1993 tarihinde komisyona verdikleri düşük teklifler uygun görülmezken, dört gün sonra, 18.8.1993'te verdikleri yüksek tekliflerin kabul edildiğini ve 31.12.1993 tarihine kadar, çok kâr getirecek hisse senetlerinin satışının geciktirildiğini iddia etmiştir. Bu arada iç piyasada 82 bin Türk Lirasına satılan senetlerin, dış piyasada 72 bin liradan satılarak, kamunun, fahiş bir zarara uğratıldığını da sözlerine eklemiş ve bu yolla hisse senetlerinin, hedeflenen yere satışının sağlandığını da dile getirmiştir.

Konuşmanın bir bölümünde Tansu Çiller'in, hukukî ve cezaî sorumluluğu üzerinde de duran Şevket Kazan, Başbakan'a; özelleştirme kapsamına alınan kuruluşların da KOİ'ye bağlı olduğunu, TOFAŞ'taki devlet hisselerinin, KOİ'nin tasarrufu altında bulunduğunu açıklayarak, Çiller'in olan bitenle ilgilenmediğini ve yasalara uygun davranmadığını söylemiştir. Bu yüzden de gündemdeki soruşturma önermesini hazırladıklarını dile getirmiştir. Tansu Çiller'in görevini kötüye kullandığını da ileri süren Refah Partili konuşmacı, ihaleye fesat karıştırmasının delilleri üzerine de açıklamalar yapmıştır.³⁶

Şevket Kazan ihale hukukunun temel prensiplerini ortaya koyduktan sonra, Kamu Ortaklığı İdaresinin İhale Yönetmeliğine de vurgu yapmış ve bu yönetmeliğin "Zarfların Açılması" başlıklı 31. maddesinde, "Tekliflerin verildiği dış zarflar, komisyon tarafından tutanakla belirlendikten sonra, zarfların, komisyon önünde, komisyon başkanı tarafından açılıp, bir üye tarafından okunacağı ve tutanak tutulacağı..." şeklinde bir ifadenin yer aldığına dikkat çekmiş ve Çiller'in buna uymadığını öne sürmüştür. Hatta, zarfları talimatla celb ettiğini, ihale komisyonu üyelerinden, bir tek kişinin içeriye alınmadığı kendi evinde ve bir rivayete göre de, ihaleye katılan aile dostunun yanında zarfları açtığını ve açık zarfları, ihale komisyonuna tekrar iade ederek, gerekli talimatı verdiğini iddia etmiştir.

İkinci olarak ise Tansu Çiller'in, zarfların açıldığı tarih 18 Ağustos - 14 Ağustos tarihinde düşük fiyat veren firmaların, dört gün sonra daha yüksek olarak verdikleri teklifleri kabul ettiğini ve kabul talimatı verdiğini de vurgulayarak, "satıştan azamî yarar" ilkesini ihlal ettiğini sözlerine ekleyen

---

³⁶ Şevket Kazan'ın bu konudaki açıklamaları şu şekildedir: "İster kamu, ister özel sektörde olsun, ister kapalı zarf, ister pazarlık usulüyle yapılsın, bir ihalede, ihale hukukuna göre kabul edilmiş birtakım prensipler vardır ve bu prensiplere uyulması gerekir. Bu prensiplerden birincisi, ihalede tam rekabet ortamının sağlanmasıdır. İkincisi, ihalenin her safhasında adaletin gözetilmesidir. Üçüncüsü, ihaleyi verenlerin, her safhada şaibe altında kalmayacak tarzda, dürüst ve titiz hareket etmeleridir. Dördüncüsü, kamu güveninin temini için aleniyettir, şeffaflıktır. Beşincisi ise, ihale edenin, asgari külfetle, azami faydayı gözetmesidir."

Şevket Kazan, yapılan ihlalleri sıralamaya şu sözlerle devam etmiştir: “Üçüncüsü, 1 firmaya verilmesi gereken işi, 2 firmaya, hem de miktarı yarıya indirerek vermiştir. Dördüncüsü, ihaleye giren ve özel himayesine her zaman mazhar olan bir aile dostunun firmasını burada da himaye etmiştir. Sadece birkaçını saydığımız tüm bu eylemler, Türk Ceza Kanununun 366 ncı maddesinde unsurları sayılan “ihaleye fesat karıştırma” suçunun tipik örneğini oluşturmaktadır.”

Görevi kötüye kullanma iddiaları üzerine de açıklamalarda bulunan konuşmacı, Çiller’in, Kamu Ortaklığı Yüksek Kurulu üyelerinden gerçeği sakladığını belirterek, işin ihale edileceği firmalar ve ihale bedelleri belli olduktan bir hafta sonra, 18.8’de, her şeyin belli olduğunu; 26 Ağustos 1993 tarihinde, ihale hazırlıkları sanki yeni başlıyormuş gibi, KOİ Yüksek Kuruluna konuyu getirdiğini ve karar aldığını ileri sürmüştür. Senet satışlarının, sözleşmelere göre, 144 A usulüne göre yapıldığı halde, firmaların komisyon ücretlerinin daha pahalı olan SEC değer üzerinden ödenmesi nedeniyle devletin 577500 dolar zarara uğratıldığını, bunun da görevi kötüye kullanma olduğunu ifade etmiştir. Yine, reklam masrafı olarak, anlaşma gereği, ihaleyi alan firmalara 750 bin dolar ödenmesi gerekirken, 1 milyon dolar ödenmiş olmasını; bu yüzden, devletin, 250 bin dolar zarara uğratılmasını da aynı bağlamda değerlendirmiştir. Satışın sözleşmeden üç ay sonra yapılmasına dikkat çektikten sonra, satışın, piyasalar canlı iken yapılmadığını, ölü sezonda, hem de, iç piyasada 82 bin Türk Lirasına satılan senetler, dışarıda, 72 bin Türk Lirasından satılarak, devletin 1 trilyon liradan fazla zarara uğratıldığını da iddia etmiştir.

Şevket Kazan söz konusu iddiaların kendilerine ait olmadığını, bunların Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun raporunda da yer aldığını belirttiği konuşmasında, vatandaşların konu üzerinde hassasiyetle durduklarını ifade etmiş ve Anavatan Partisi’nin de konuyla ilgilendiğini belirtmiştir. Bu arada Adapazarlı Eczacı Hüsnü Akıncı tarafından, KOİ Başkanı Tezcan Yaramancı’ya yazılan mektuptan birkaç satır okumak istemesi nedeniyle DYP’li milletvekilleriyle kısa süren bir tartışma yaşanmış ve sonunda mektuptaki şu ifadeleri Genel Kurula okumuştur: “13 Ocak 1994’te 125 bin TL, karşılığı 8,46 dolar, 11 Şubat 1994’te 83 bin TL, karşılığı 4,67 dolara satılma imkânı varken, bu senetler niye 72 bin liradan satıldı?” Bunu bir hesap sorma olarak gören Şevket Kazan, konuşmasının sonunda, bürokratlar hakkındaki mahkeme kararı ve bir profesörün milletvekillerine dağıtılan hukukî mütalaası üzerindeki görüşlerini ortaya koymuştur. Şevket Kazan’ın konuşmasının sonunda sarf ettiği sözler aynen şöyledir: “Önce karar; Ankara Asliye Ceza Mahkemesinin kararı: Ankara Asliye Ceza Mahkemesinin bu kararı, savcılığın, 2.3.1995 tarihli gazete haberlerini ihbar kabul ederek başlattığı tahkikat üzerine, bürokratlar aleyhine açılan davada sadece bürokratlar hakkında verilmiş bir karardır, Sayın Çiller dava kapsamında değildir. O tarihte, Tansu Çiller hakkında ne yapılması gerektiğini Ankara savcısı, esasen, basına açıklamıştır. 3 Mart tarihli gazeteleri okursanız, görürsünüz. Ne diyor sayın savcı: ‘Sayın Çiller’in suçu varsa, o bir

Başbakan'dır, hakkında, ancak Meclis soruşturması açılabilir. Mesut Yılmaz Bey bu yolu işletsin' diyor; gayet açık söylüyor. İşletmemiş... İkinci olarak; kaldı ki, bu davada; ne iddianamede ne mahkemenin gerekçeli kararında, bu suçun kesin karar niteliğinde olan Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu raporu ile Başbakanlık Teftiş Kurulu raporundan tek kelimeyle bahsedilmemiştir. Karar burada."

Şevket Kazan'ın kürsüden inmesinden sonra, DYP Amasya Milletvekili Ahmet İyimaya söz almıştır. Şevket Kazan'ın sözlerini vicdanı sızlatan bir senaryo olarak gördüğünü belirterek konuşmasına başlayan Ahmet İyimaya, öncelikle konu hakkında bilgi vermiştir.³⁷

Ahmet İyimaya, konuyla ilgili hemen bütün belgeleri incelediğini ve hukuk açısından bakıldığında ortada kural dışı herhangi bir uygulamanın bulunmadığını açıkladığı konuşmasında, Tansu Çiller'in, Başbakan olmadan önce, TOFAŞ hisselerinin özelleştirilmesi için gerekli altyapıyı hazırladığı ve komisyonu kurdurttuğu iddiasının yalan olduğunu belirtmiş ve söz konusu iddiaların kasıtlı olarak ileri sürüldüğünü ifade etmiştir. Yine tasarlanan amaca ulaşmak için, kısa aralıklarla üç kez ihale komisyonunun değiştirildiği iddiasının yalan olduğunu söyleyen konuşmacı, komisyonun oluşturulması ve değiştirilmesi yetki ve görevinin Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığına ait olduğunu dile getirmiştir. Buna bağlı olarak ihale komisyonlarının tamamen değiştirilmesi diye bir olayın gerçekleşmediğini de sözlerine ekleyerek, Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanının görevinden alınmadığını, istifa ettiğini açıklamıştır.

Konuşmasına; *"Teklif dokümanlarının komisyona ulaşması ve müzakere sürecinin yoğunlaşması üzerine, teknik İngilizce bilen üyelere ihtiyaç duyulmuş, yine birinci komisyondan gelen üyeler de ibka olunarak, korunarak, İngilizce bilen üyelerin komisyona ithalleri sağlanmıştır. İşte, bu kısmî değişiklik de, sadece, iş hacmi ve dil gerekçelerine dayalıdır, senaryoya değil. Değerli Başkan, değerli milletvekilleri; ihale komisyonunun bütün çalışmaları video kayıtlarına alınmıştır. Komisyonun her müzakeresi, ayrıntılı bir biçimde tutanaklara geçmiştir. Önemli bir gerçeği de bilgilerinize sunmak isterim: TOFAŞ özelleştirmesini gerçekleştiren ihale komisyonunun değerli başkanı, şu anda Mesut Yılmaz Hükümetinin tasarrufuyla, Kamu Ortaklığının, yani yeni adıyla Özelleştirme İdaresinin başkanlığına getirilmiştir. Bilindiği gibi Kamu Ortaklığı İdaresi, karma Hükümetin ANAP kanadındadır. Komisyon Başkanının*

---

³⁷ Ahmet İyimaya'nın konuşmasının başında yapmış olduğu açıklamalar şöyledir: *"Ekonominin, o gün içinde bulunduğu şartlar ve ekonomik devletten, altyapı ve güvenlik devletine geçişi hedefleyen özelleştirmeye hız kazandırma ve benzeri zorunlu sebeplerle, TOFAŞ'taki devlet hisselerinin dış ve iç piyasaya arzı yoluyla satışı işlemlerine 27.5.1993 tarihinde başlanmıştır; bu tarihte, Sayın Çiller, ne Başbakan'dır ne de Kamu Ortaklığı İdaresinden Sorumlu Devlet Bakan'dır. Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu kaynaklı, yönetim yetkisi vermeyen bu azınlık hisselerinin özelleştirilmesi, esasen 1987 yılında kararlaştırılmış ve fakat, muvaffak olunamamıştır."*

o gün yaptıkları yanlışsa, bugün, Özelleştirme İdaresinin başına getirilmesini nasıl izah edebiliriz ve onun, o hareketinden, günün Başbakanını hangi mantık ve haklulukla sorumlu tutabiliriz?” şeklindeki sözlerle devam eden İyimaya, Komisyon Başkanının yaptığına doğru olduğunu, yanlış olanın çarpıtarak, siyasî çıkar sağlamaya çalışmak olduğunu öne sürmüştür.

Ahmet İyimaya, devletin zarara uğratıldığı iddiasına karşı da açıklamalar yapmış ve bu konudaki iddiaların doğru olmadığını söyledikten sonra, söz konusu iddialara şu şekilde cevap vermiştir: *“Yüklenici firmalara komisyon ödemesinin, satışın gerçekleştiği 144 A esasından yapılması gerekirken, SEC sisteminden yapılmış olmasının, 575 bin 500 dolar zarara yol açtığı öne sürülmektedir. Bu iddia, sözleşmenin ve dokümanlarının gereği gibi incelenmemesine dayanmaktadır. 3.9.1993 tarihli sözleşmenin 4 (a) hükmüne göre, arzın, satış şeklinin nevi ne olursa olsun -SEC veya 144 A olsun-müşavirlik ücreti, toplam satış değerinin yüzde 3.87’sidir. Hukukî anlatımla, sabit ücret esası benimsenmiştir. Satış, SEC üzerinden gerçekleşseydi, Amerika piyasasına girmiş 144 A’nın aksine, kurumsal yatırımcılar yerine, geniş yatırımcı kitlesine ulaşmış olacaktı; fakat sıkı denetim standartları olan SEC sistemine, TOFAŞ’ın İtalyan ortağı FIAT firması karşı koymuştur. Bütün bu durumlar düşünülerek, sözleşme ihtilaflarına mahal vermemek için -tekrar ediyorum- arz çeşidi ne olursa olsun, sabit oransal ücret öngörülmüştür ki, bu, icabı hale, oportüniteye uygundur. Sözleşmenin doğru ve akte uygun uygulanması, zarar değil, aktin gereği gibi ifası hadisesidir. Reklâm ve benzeri giderlerin ödeme tavanı, sözleşmenin 4(a) hükmünde, açıkça, 1 milyon dolar olarak gösterilmiş, bu miktarı aşan masrafların karşılanmayacağı öngörülmüştür. Nitekim müşavir firmalar, 3 milyon 500 bin dolarlık reel masraflarını fatura etmelerine rağmen, Kamu Ortaklığı İdaresi, 2 milyon 500 bin doları ödemiştir. Bir isnadı yaratmak uğruna, sözleşmenin bu apaçık hükmünü görmezlikten gelerek, bağlı şartın gerçekleşmediği, 750 bin dolar ödenmesi gerektiği iddiası da, sözleşmenin bu sarih hükmü karşısında havada kalmaktadır. 250 bin dolar zarar değil; aksine, 250 milyon 500 bin dolarlık gideri ödememe yoluyla, ekstra yarar sağlanmıştır. İstanbul borsasında, değer 82 bin TL olduğu günde, hisselerin, Londra borsasında 72 bin TL’den satılması sebebiyle 1 trilyon 115 milyar zarara yol açıldığını iddia etmek, uluslararası sermaye piyasasının işleyişini ya hiç bilmemek veya ‘nasıl olsa kimse bilmez’ düşüncesiyle, olayı çarpıtarak, zihinleri bulandırmaktır. Böyle büyük hisselerin bir kalemde piyasaya arzında yüzde 10–20 iskonto, sistemin doğasında vardır. Sözgelimi, İstanbul’da, o gün, bu hisseler blok olarak arz edilseydi, fiyat 22 bin TL’ye düşerdi. Bugün de, fiyat 8 bin TL’dir arkadaşlar... Değerli Başkan, değerli milletvekilleri; satış 16,5 dolardan gerçekleşmiştir. Bu satış, iki hafta sonra olsaydı, 9,5 dolardan gerçekleşecekti; elimize, 330 milyon dolar değil 190 milyon dolar geçecekti. Satış, eğer, şu günlerde gerçekleşseydi, ancak, 80 milyon dolar elde edebilecektik; aradaki fark, 250 milyon dolardır. Aktin, böylesine*

büyük bir basiret ve ihtimam içerisinde kurulması, ifası ve tasfiyesi başarısıyla sağlanan net kâra, biz, kalkıp “devlet zararı” diyoruz ve bugün, bu kârı sağlayanın da ‘sorumlu’ diye yakasına yapışmaya çalışıyoruz; işte, demin ‘ibretle’ dediğim olay budur.”

İhalenin, neden en ucuz teklifte bulunan konsorsiyuma verilmediği yolundaki sorulara da açıklık getirmeye çalışan İyimaya, sadece fiyatın, tek belirleyici olamayacağını, belirttikten sonra, müşterek ihale, bir konsorsiyumun Amerika’daki yatırımcılar nezdinde, öbür konsorsiyumun Avrupa Kıtasında kuvvetli satış ağı olmasının; piyasaya arz güvenliğinin, başarı şansının artmasının, önerilen komisyon ücretlerinin, esasen, uluslararası ihalelerde ihmal edilebilecek kadar birbirlerine yakın olmasının ve benzeri kriterler içerisinde, Türkiye’nin, söz konusu maliyetle bir daha yakalayama-yacağı bir büyük başarı olduğunu savunmuştur. Tansu Çiller’in Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanına, kendi çalışma ofisinde, iç zarfı açtırmasına da değinen İyimaya, Kamu Ortaklığı İdaresinin yürüttüğü işlerde, özellikle, özelleştirme ve müşavir firma seçimlerinde, 2983 sayılı Yasanın 13. maddesiyle, Devlet İhale Kanunu ve bağlı mevzuat hükümlerinin uygulanmayacağını öngörüldüğüne vurgu yapmış ve Kamu Ortaklığı İdaresi İhale Yönetmeliğinde, Devlet İhale Kanunundaki kriterlerden tamamen ayrılarak, pazarlık usulü ihale hükmünün düzenlendiğini dile getirmiştir. Şevket Kazan’ın okuduğu 31. maddenin ise kapalı zarf usulü ihalesiyle ilgili olduğunu, ancak TOFAŞ’ın özelleştirilmesinde pazarlık usulünün benimsendiğini açıklamıştır.

Ahmet İyimaya ihalenin tümüyle kurallara uygun bir şekilde gerçekleştiğine dikkat çektiği konuşmasında, bunun kanıtlarını da ortaya koymaya çalışmış ve komisyonun ve ihaleye katılanların huzurlarında açık olarak cereyan ettiğini; kayda alındığını; zarftaki tekliflerin, kendilerine ait olduğu firmalarca yazılı olarak beyan olunduğunu; tekliflere, köprü finansman, avans yönünde kamu yararını içeren revizyon kaydının konulduğunu; rekabet ortamını bozma ve yükleniciler lehine herhangi bir telkinin olmadığını tekrarlamıştır.

Söz konusu önerenin haksız olduğunu iddia eden Ahmet İyimaya, TOFAŞ’la ilgili Meclis yargısına taşıyan anlayışın, adalet ve hukuk dünyasında yerinin olmadığını savunmuş ve söz konusu iddiaların, dönemin Anamuhalefet partisi lideri Mesut Yılmaz tarafından, basına açık grup toplantısında ortaya atıldığını, ertesi günü dört büyük gazetede ki yayınlar üzerine, Ankara Cumhuriyet Savcılığının olaya el koyduğunu belirtmiştir. Ankara 13. Asliye Ceza Mahkemesinin, zarf açma fiili dahil olmak üzere, ihaleye hiçbir şekilde fesat karıştırılmadığı, fiillerin asla suç oluşturmadığı, yapılanların, tamamen, hukuka uygun olduğu kati ve vicdanî kanaatine vararak, beraat kararını verdiğini ve hükmün kesinleştiğini ifade etmiştir. Yeniden yargı yolunun açılmayacağından hareketle, Meclis soruşturması sürecinin, bir adli görev süreci olduğunu, Anayasanın 138/4 hükmüne göre, yasama organının mahkeme kararlarına uymak zorunda olduğunu hatırlatmıştır. Bu nedenle yeniden yargı yolunun açılmasının Anayasaya aykırı olacağını iddia etmiştir.

Ahmet İyimaya konuşmasının sonlarında, önerge ile ilgili olarak, Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlere göre karar verilmesini istemiş ve “*Yüce Divana gitsin, ne olur sanki böylece aklansın*” şeklindeki ifadenin de vicdan kökenli olmayan ince bir oyunun bir parçası olarak gördüğünü açıklamıştır. Bu arada seçimden hemen sonra RP-DYP koalisyonu gerçekleşmesi durumunda, bu önerenin verilip verilmeyeceğini sormuştur.

Şahısları adına ikinci ve son konuşmayı, Refah Partisi Erzurum Milletvekili Lütfü Esengün yapmıştır. Konuşmasının hemen başında, kendisinden hemen önce konuşma yapan DYP’li Ahmet İyimaya’nın bazı sözlerine cevap vereceğini açıklayan Lütfü Esengün, soruşturma önergesindeki iddiaların, kendilerinin değil, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun iddiaları olduğunu ifade etmiş ve konuyla ilgili Yüksek Denetleme Kurulunun, Başbakanlık Teftiş Kurulunun veya Devlet Denetleme Kurulunun raporlarının bulunduğunu açıklamıştır.

Lütfü Esengün’ün sözlerine tepki gösteren bazı DYP’li milletvekilleri, RP’nin DYP ile koalisyon yapma girişimlerini hatırlatmışlar ve bu konuda sert tartışmalar yaşanmıştır.

Anayasanın 38. maddesinde “suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz” şeklindeki hükmü hatırlatan ve yine, Anayasanın 11. maddesine göre, yasamayı, yürütmeyi, yargı organlarını, tüm kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarındandır olduğunu belirten Esengün, bu durum karşısında, hakkında soruşturma açılması istenilen sayın başbakan veya bakanların peşinen suçlu olduğunu kabul etmenin yanlış olacağını ifade etmiştir. Bu bağlamda da, Tansu Çiller’in, hakkındaki bu iddialardan dolayı aklanmasını, ortada hiçbir suçun ve suçlunun olmadığı tespit edilmesini temenni etmiştir.

Lütfü Esengün’ün konuşmasında değindiği bir başka konu, önergelerin bir dosya savaşı halinde algılanması olmuştur. Bunun yanlış olduğunu belirttikten sonra, soruşturma önergesiyle, Hükümeti hedef almak, koalisyon ortaklarının arasını açmak ve Çiller’in 1997 yılı başında başlayacağı varsayılan başbakanlığına engel olmak gibi bir düşünceyle hareket edildiğine ihtimal vermediğini açıklamıştır. Ayrıca Meclis’in denetim görevini yerine getirmesinin, demokrasiye ve parlamenter sisteme sağlık kazandıracağını savunarak, “Siyasî Komploda Usul Hilesi” başlığını taşıyan bir rapor üzerinde görüşlerini ortaya koymuştur.

“Bu rapor, bir bilim adamı tarafından hazırlanmıştır; ancak, baştan sona çelişkilerle ve hukukdışı düşüncelerle doludur ve olaylar çarpıtılmaya çalışılmıştır. Bu sayın bilim adamı, Kamu Ortaklığı İdaresi nezdinde kurulan ihale komisyonunun hizmetin gereği olarak değiştirildiğini, komisyonun hukukî varlığını sürdürdüğünü, ancak üyelerinin değiştirilmesi yoluna gidildiğini, bunda da hukuka aykırı bir durum olmadığını iddia etmektedir. Gerçekten, komisyon varlığını devam ettirmiştir; ama, komisyon üyelerinin ve başkanının,

kısa bir sürede, üç defa değiştirilmesi sonucunda, nihaî işlem, konutta zarf açanların amacı doğrultusunda gerçekleşmiştir. Komisyon görevine devam etmiş; lakin üyelerin değiştirilmesi suretiyle beklenen amaç elde edilmiştir. Burada önemli olan, komisyonun hukukî varlığını sürdürmesi değil, üyelerin değiştirilmesi suretiyle istenen amacın gerçekleşmesidir” diyerek, konuşmasına devam eden Esengün, Tansu Çiller’in, 30 Haziran 1993’te Başbakan olmasından sonra, 14 Temmuz 1993’te, Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanının, 22 Temmuz 1993’te, komisyonun bazı üyelerinin, 4 Aralık 1993’te, komisyonun yine bir kısım üyelerinin değiştirilmiş olduğuna dikkat çekmiştir.

Lütfü Esengün’ün Tansu Çiller’i suçlayıcı ifadeler kullanması, DYP’lilerin tepkisiyle karşılanmış ve karşılıklı söz düellosu yaşanmıştır. Önergeyi hazırlayan Şevket Kazan’ın iddialarının benzeri ifadeler kullanan Esengün,³⁸ ihalenin pazarlık usulüyle yapılacak olması durumunda, kapalı zarflarla tekliflerin niçin alındığını sormuş ve yine zarfların konutta değil, bir komisyonun huzurunda ve ihaleye girenlerin önünde açılması gerektiğini belirtmiştir. Raporda, zarfların, Tansu Çiller’in huzurunda yetkili memur tarafından açıldığından bahsedilmesine karşın, komisyonun kendi tuttuğu zapta göre, zarflar Başkanvekili Can Yeşilada tarafından Başbakanlık makamına götürülmüş ve dönemin Başbakanı Prof. Dr. Tansu Çiller tarafından açılmış olduğuna işaret etmiştir. Esengün, buna dayanarak, konutta zarf açmanın, başlı başına ihaleye fesat karıştırma suçunun bütün unsurlarını ihtiva eden bir eylem olduğunu ileri sürmüştür.

Konuşmasının büyük bir kısmını, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu raporuna dayandıran Lütfü Esengün; *“Yine, bu rapora göre, Sayın Başbakan, idarî vesayet makamı durumundadır; TOFAŞ Anonim Şirketinde devlet hisselerinin pazarlanmasına dair ihaleyi gözetmek ve denetlemek, genel yükümlülüğü altındadır... Bu raporun, belki, tek doğru cümlesi varsa, bu. Gerçekten, Sayın Başbakan, devlet hisselerinin pazarlanmasına dair ihaleyi gözetmek ve denetlemek genel yükümlülüğü altında, sorumluluğu altında olan bir insandır. Böyle olunca, Sayın Başbakanın, ihaleyle ilgili, Yüksek Denetleme Kurulu raporunda bahsedilen bu konuları, tek tek izah edilen bu yolsuzlukları denetleme mecburiyeti vardır. Bu konuda gereğinin yapılmaması dahi, Sayın*

---

³⁸ Bu ifadelerin bir kısmı şu şekildedir: *“Efendim, ihaleye 5 firma davet edilmiş, 2 firmanın teklif vermediği, birisinin yeterli görülmediği ve geride işi yapmaya yeterli 2 firmanın kaldığı, bunlarla da pazarlık usulüyle görüşmeler yapıldığı, tekliflerin kapalı zarf içinde alınmış olmasının fazladan işlem olduğu mütalaa edilmektedir. Muhterem arkadaşlar, bu bahsi geçen bürokratlar, bakanlar, Başbakan devlet idare ediyor, şirket idare etmiyor. Devlet yönetiminde fazladan işlem diye, fuzuli işlem diye işlem olmaz; devlet yönetiminde her işlemin bir yeri vardır, bir değeri vardır...”*

Başbakanın görevini kötüye kullandığını, dolayısıyla Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesini ihlal ettiğini göstermektedir” dedikten sonra, olayın nasıl ortaya çıkarıldığına dair görüşlerini de ortaya koymuştur.³⁹

Türk Ceza Kanununda ve Anayasada kolektif sorumluluğun olmadığını, şahsiliğin bulunduğunu vurgulayan Refah Partili Lütfü Esengün, Ahmet İyimaya'nın sözünü ettiği mahkemenin, sadece komisyon üyelerinin fiillerini tartışarak, beraat kararı verdiğini öne sürmüş ve bu beraat kararının Tansu Çiller'i kapsamadığını iddia etmiştir. Tansu Çiller için ne bir soruşturma ne de bir dava engeli olduğunu da söyledikten sonra, raporun 12. sayfasındaki şu ifadeyi Genel Kurula okumuştur: *“TBMM, bu olayda, kesin hüküm kuralı dolayısıyla, Meclis soruşturması açılmasına karar verilmesi erkine sahip bulunmamaktadır. Bu tür bir karar alınması halinde, karar, yok hükmündedir. Böyle olunca, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Meclis soruşturması açılması kararı veremez; ancak, Meclis soruşturması açılmaması kararı vermek zorundadır.”*

---

³⁹ Lütfü Esengün'ün bu konudaki açıklamaları şöyledir: *“Sayın arkadaşlar, bu olay nasıl ortaya çıkmıştı; hepimizin bildiği gibi, geçen dönemin Anamuhalefet Partisi Genel Başkanı, bu devrin Başbakanı Sayın Mesut Yılmaz'ın Grupta yaptığı konuşmayla bu yolsuzluk ortaya atıldı. Sayın Başbakanın o günkü konuşmasını sizlere yine tek tek arz edemeyeceğim; ama, bakın, burada şu ifadeler var, onları arz edeceğim; Sayın Yılmaz diyor ki: 'Şimdi, değerli arkadaşlarım, bir insan ya başbakanlık yapar ya ihale komisyonu başkanlığı yapar. Bakın, tesadüfen bu evraklar bana geldi. Başbakan olduktan üç dört ay sonra olmuş bu olay, iki üç ay sonra olmuş. Ben, hukukçulara inceledim; dediler ki, ihaleye fesat karıştırmamanın okullarda okutulabilecek bütün unsurlarını ihtiva eden örnek bir olaydır; yani, ihaleye fesat karıştırmaya diye bir suç varsa, bu suç nedir diye hukuk fakültelerinde öğrencilere öğretilmek gerekse, bu olayı örnek göstermek lazım..’ Bu olay, Sayın Mesut Yılmaz'ın geçen sene ifade ettiği gibi, gerçekten, hukuk fakültelerindeki öğrencilere, Türk Ceza Kanununun 366 ncı maddesinin örneği olarak gösterilecek bir olaydır. Sayın Yılmaz'ın gazetelerde yer alan bu iddiaları üzerine, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından soruşturma açılmıştır. Ancak, Sayın Yılmaz'ın beyanlarında suçlanan kişi Başbakan olmasına rağmen, savcılık tarafından, Sayın Çiller hakkında hiçbir işlem yapılmamış, fezleke tanzim edilmemiş ve dokunulmazlığının kaldırılması için Meclis Başkanlığına müracaat edilmemiştir. Sadece, komisyon üyeleri hakkında, Türk Ceza Kanununun 366 ncı maddesine muhalefetten dolayı dava açılmıştır. Bu dava, bugün, beraatle sonuçlanmış ve kesinleşmiştir. Bunun üzerinde, sırf hukukçu olarak, şu tenkitleri ileri sürmek hepimizin hakkıdır: Bakınız, öyle bir iddianameyle dava açılmıştır ki, bu iddianame, bana göre, iddianameden ziyade, müdafianame mahiyetindedir. İlk tahkikatta ve son tahkikatta yeterli soruşturma yapılmamış, işin teknik bir yönü olmasına rağmen bilirkişi incelemesi gereği görülmemiş ve iki celse içerisinde dava beraatle sonuçlanmıştır. Özelleştirme İdaresi, bu davaya, ne hikmetse, müdahil olarak katılmamıştır. Devlet adına açılan, devletteki yöneticilerin sanık olarak bulunduğu davalarda, o işten zarar gören devlet idaresinin davaya müdahil olma mecburiyeti vardır; bu davaya müdahil olunmamıştır. Dava sonucunda karar verilmiştir, müdahil olmadığı için temyiz eden olmamıştır, sayın savcı da temyiz etmemiştir. Sonuç itibarıyla, bir hâkim tarafından verilen -yeterli tahkikat yapılmadan verilen- bu karar kesinleşmiştir. Şimdi, bu beraat kararı gerekçe gösterilmek suretiyle, ortada bir kesin hükmün varlığı ve Meclis soruşturması açılmasına dair önergedeki fiillerle, mahkemece verilen beraat kararındaki fiillerin ayniyet arz ettiği; dolayısıyla, kesin hükme konu olmuş fiillerin bir daha yargılama konusu yapılamayacağı ileri sürülmektedir. Öncelikle şunu arz etmek, şunu açıklamak durumundayım ki, mahkemelerde fiiller değil, failler; yani, suç isnat edilen şahıslar yargılanır.”*

Lütfü Esengün, bu konuyla ilgili olarak soruşturma önergesinde, hem 366. maddeden hem de 240. maddeden dolayı soruşturma açılması isteminin mevcut olduğunu vurgulamış ve hiç kimseyi peşinen suçlamak gayreti içinde olmadıklarını tekrarlayarak, sözlerine son vermiştir.

Bu konuşmanın tamamlanmasının ardından, sataşma nedeniyle yapılacak olan konuşmalara geçilmiştir. İlk olarak DYP Ankara Milletvekili Saffet Arıkan Bedük söz almıştır. Saffet Arıkan Bedük'ün açıklamaları şöyledir: *"Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Sayın Esengün, konuşmasının başlangıcında, Sayın İyimaya'nın özellikle temas ettiği bir konuda; yani, Doğru Yol Partisi ile Refah Partisi arasında bir koalisyon olsaydı, acaba bu konuda yine önerge verecek miydiniz? şeklindeki ifadesinden sonra bir cevap verdi. Biz, Doğru Yol Partisi olarak, geçmişiyile, geleceğiyle, yolsuzlukların üzerine gitmiş olan bir partiyiz; bununla da onur duyuyoruz! Ve şunu bilirsiniz ki, nerede yolsuzluk varsa, şu parti, genel başkanıyla, milletvekiliyle ve teşkilatıyla mutlaka üzerine gidecektir; bundan emin olun; ama, eğer, gayriciddî bir kısım iddia ve ithamlar olursa, bunu da hiçbir suretle kabul etmeyeceğimizi, hatta yüce milletimizin kabul etmeyeceğini de, mutlaka bilmeniz lazım. Değerli arkadaşlar, bir konuya daha temas edildi. Diyor ki, yine, Sayın Esengün, bir bilim adamının yazmış olduğu siyasi komployla ilgili şu görüşteki; Başbakanlıktan çıkmış olan genelge 1985/8 numaralı genelgedir."*

Saffet Arıkan Bedük'ten sonra, hakkında soruşturma önergesi verilen Tansu Çiller söz almıştır. Tansu Çiller savunma yapmak için söz almadığını belirterek konuşmasına başlamış ve kimsenin önünde eğilmeyeceğini, tarihin, kendisini değil, siyasî bir oyun olarak gördüğü önergeyi düzenleyenleri yargılayacağını iddia etmiştir. O da yargının daha önce vermiş olduğu karara karşın, soruşturma önergesinin verilmiş olmasını tepkiyle karşılamış ve soruşturma komisyonunun 4 üyesinin Refah Partisinden, 4 üyesinin de Anavatan Partisinden oluşmasının, alınacak kararda etkili olacağını öne sürmüştür.

Meclisin siyasi bir oyuna alet edildiğini de ileri süren Tansu Çiller, bunun nedenlerini şu cümlelerle ortaya koymaya çalışmıştır: *"Şimdi, kısaca anlatayım; niçin suistimal: Sayın Erbakan, yani, önerge sahiplerinin Sayın Genel Başkanı, bana, üç saat boyu, hükümet olmayı teklif etti mi; ilk söze başlayıp, tam 55 dakika, nefes almadan, nokta virgül koymadan, bana, birlikte hükümet olmayı teklif etti mi etmedi mi? İkinci soru: Sayın Erbakan ve Refah Partisi 'bizimle koalisyon yapacak olan, süten çıkmış ak kaşıktır' dedi mi demedi mi? Ben, o teklifi kabul etseydim, bu tertipler yapılır mıydı; soruyorum, yapılır mıydı? Bu soruları sormak, yalnız benim değil, Meclisin de, milletin de hakkıdır. Değerli milletvekilleri, bu Meclis, yüce milletin çare kapısıdır; bu Meclis, iktidar hırısıyla siyasî oyunların arenası değildir; kimsenin de, onu öyle kullanmaya hakkı yoktur. İşte, benim önlemeye çalıştığım iktidar buydu. Ben, Refah Partisine oy vermiş değerli vatandaşlarımın iktidarını değil, meydanlarda daha birkaç gün önce 'bize oy vermeyenleri evliyalar çarpar' diyen samimiyetsiz siyasetin iktidarını öndedim."*

Tansu Çiller'in önergeyle ilgili görüşlerini ortaya koyarken vurgu yaptığı bir başka konu, dokunulmazlıkların kaldırılması olmuştur. Başbakanlığının ilk günlerinde, özelleştirmeyi hızlandırmak için siyasî irade konulmasının gerekli olduğunu, TOFAŞ hisselerinin satışının geciktirilmeden gerçekleştirilmesi gerektiğini söyledikten sonra, 330 milyon dolara satılan TOFAŞ hisselerinin, iki hafta gecikmesi durumunda, 190 milyon dolara satılabileceğini ve 140 milyon dolar zarar edileceğini iddia etmiştir. Her şeyi ülkenin kazanması için yaptığını da dile getiren Çiller, teröre karşı vermiş olduğu mücadeleden, gümrük birliği için yapmış olduğu çalışmalardan, petrol boru hattının Türkiye'den geçirilmesinden ve Kardak sorunundaki çabasından bahsetmiş ve tarih önünde ve millet önünde hesaplaşmak için soruşturma açılmasından yana olduğunu açıklamıştır.

Tansu Çiller'in sözlerini tamamlamasıyla, öngörüşmelerde yapılan konuşmalar da sona ermiştir. Hemen ardından, oy kutularının sıralar arasında dolaştırılması suretiyle yapılan açık oylama sonucunda, eski Başbakan Sayın Tansu Çiller hakkındaki 9/3 esas numaralı Meclis soruşturması önergesi kabul edilmiştir.⁴⁰

4- Emlak Bankası Eski Genel Müdürü Engin Civan'ın Rüşvet Karşılığı Verdiği Krediler ve Çıkar Temin Eden Bazı Tasarruflarına Karşın Gerekli İşlemleri Yapmamak Suretiyle Görevini Kötüye Kullandığı İddiasıyla Mesut Yılmaz Hakkında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önerge⁴¹

Ankara Milletvekili Saffet Arıkan Bedük ve 57 arkadaşının, Emlak Bankası Eski Genel Müdürü Engin Civan'ın rüşvet karşılığı verdiği krediler ve çıkar temin eden bazı tasarruflarına karşın gerekli işlemleri yapmamak suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Mesut Yılmaz hakkında Meclis soruşturması açılmasına ilişkin önergesi üzerindeki öngörüşmeler, 1. Yasama Yılı'nın 64. Birleşiminde, 19 Haziran 1996 tarihinde yapılmıştır.

Önerge üzerinde ilk konuşmayı DYP Muğla Milletvekili Mustafa Dedeoğlu, yolsuzluğun, politik yozlaşma olgusunun bir türevi olduğunu ve "işini bilme" zihniyeti üzerine bina edildiğini söyleyerek konuşmasına başlayan Dedeoğlu, bu konudan Anavatan Partisi'nin sorumlu olduğunu belirtmiş ve

---

⁴⁰ Oylama sonucu şu şekildedir: Oy sayısı: 518; Kabul: 374; Ret: 139; Geçersiz: 4; Mükerrer: 1

⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 1. Yasama Yılı, 64. Birleşim, 19.6.1996

Engin Civan'ın kim olduğunu ortaya koyacağını açıklamıştır.⁴² Aslında, Engin Civan'ın, ANAP dönemi yolsuzluklarının kahramanlarından sadece birisi olduğunu da iddia ederek, devlet yönetiminin kurallarının bulunduğunu ve ciddiyet istediğini vurgulamıştır. 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameden de bahseden Dedeoğlu, iktisadî hayata yön vererek, ticarî esaslara göre faaliyet gösterecek olan devlet kurumlarının, ekonomik gereklere uygun olarak, verimlilik ve kârlılık ilkeleri doğrultusunda, kendi aralarında ve millî ekonomiyle uyum içerisinde çalışarak, sermaye birikimine yardım etmek ve daha fazla yatırım kaynağı yaratmak amacını güdeceklerini ifade etmiş ve bunların genel müdürlerinin üçlü kararnameyle atandıklarını hatırlatmıştır.

Bu bağlamda genel müdür yardımcılığı sırasında, 40 milyar liralık usulsüzlüğe adı karışan birinin, önce Denizcilik Bankası Genel Müdürlüğüne, kısa bir süre sonra da Emlak Bankası Genel Müdürlüğüne atanmasının düşündürücü olduğunu belirtmiş ve bunun bir çıkar ilişkisi olduğunu öne sürmüştür. Mustafa Dedeoğlu, Engin Civan'ın genel müdürlüğü döneminde, Mesut Yılmaz'ın başbakan oluşunu ve bu nedenle sorumluluğu bulunduğunu da iddia ettiği konuşmasında; *"Sayın Mesut Yılmaz, kendisinden beklenen ve yerine getirmekle yükümlü olduğu, dikkat, ihtimam ve gözetme görevini layıkıyla yerine getirmemiş, olaylara duyarsız kalmıştır. Sayın Mesut Yılmaz, Engin Civan'*

⁴² Mustafa Dedeoğlu'nun bu konudaki açıklamaları şöyledir: *"Engin Civan 1987 yılından önce, Dünya Bankasında "junior memur" yani, stajyer memur olarak çalışıyordu. Hatırlarsınız, ANAP İktidarında, tersine beynin göçü edebiyatı oldukça yaygındı. İşte, bu akım sırasında, Civan'ı Türkiye'ye getiren Ahmet Özal ve Bülent Şemiler, bütün tecrübeli bürokratların itirazlarına rağmen, öncelikle, Emlak Bankasında müşavir olarak görevlendirdiler. İsmi birçok olaya karışan ve yurtdışına çıktığında 'Bülent Chemy' ismiyle kart bastıran Şemiler, 13.5.1992 tarihinde yaptığı basın toplantısında, Civan'ı, bakan nasıl suçluyor: 'Engin Civan, benim, bankaya sokmadığım siyasiler ve şirketlerle kulise başladı.' 'Beni Genel Müdür yaparsanız, bütün işlerinizi hallederim' diyordu. 'Engin Civan'ın çok ilginç bir yükselişi olmuştur. Önce, Emlak Bankası Genel Müdür Yardımcılığına, daha sonra, 40 milyarlık bir yolsuzluğa adı karışmasına rağmen, Denizcilik Bankası Genel Müdürlüğüne, altı ay geçmeden, Emlak Bankası Genel Müdürlüğüne getirilmiştir. Civan'ın ilk icraatı, banka bünyesinde, banka müfettişlerinden ve bankacıardan oluşan Horzum Araştırma Komisyonunu dağıtmasıydı. Civan'ın adı geçen yolsuzlukları şöyle devam ediyor: Anatepe Uydu Kent Projesiyle ilgili olarak birim fiyatlarının çok yüksek tespit ettirilmesi. Anatepe kapsamındaki işlerin Mang firmasına devredilmesi ve bankanın 264 milyar lira tazminat yükümlülüğüne sokulması. ESKA şirketine ait Uluslararası Turizm ve Ticaret Projesinde yapılan usulsüzlükler. Ortadoğu Şehircilik Yatırım Anonim Şirketine fazla ödemedi bulunulması. EKSAN firmasına, 35 milyon Alman Markı kredinin, bankanın zarara uğratılarak, kullandırılması. KUTLUTAŞ firmasına, İzmir-Bostanlı'da yaptırılacak konutlar için, o günün fiyatlarıyla 101 milyar lira usulsüz avans verilmesi. CAMEL Anonim Şirketine açılan krediler sonucu, bankanın zarara uğratılması. LOYTAŞ firmasına, bankanın zarara uğratılması uğruna, kredi kullandırılması. En son, bir kurşunlanma olayı sonucunda ortaya çıkan, İşadamı Selim Edes ve birçok kişinin de adının karıştığı, hepimizce malum, bir sürü suç. Bu son olayla ilgili olarak Türk Ceza Kanununun 212, 214 gibi maddeleri uyarınca cezalandırılması amacıyla kamu davası açıldı. İstanbul İkinci Ağır Ceza Mahkemesince yapılan yargılama sonunda, sanık İbrahim Engin Civan hakkında, 6.4.1995 gününde, Türk Ceza Kanununun ilgili maddelerine göre yedi yıl altı ay ağır hapis cezası ve 62 milyar 500 milyon lira ağır para cezası verilmiş ve karar, Yargıtay Birinci Ceza Dairesinin 20.9.1995 gün ve 1995/2389-2481 sayılı ilamıyla onaylanarak kesinleşmiştir."*

yakından tanınmaktadır. Nitekim, 23.9.1995 tarihli beyanında, Engin Civan'ı, kardeşi Turgut Yılmaz vasıtasıyla tanıdığını itiraf etmiştir. Bir iddiaya göre de, 1991 seçimlerinde, Engin Civan'ı, Anavatan Partisi milletvekili aday olarak düşünmüştür. Görülen odur ki, Sayın Yılmaz, Engin Civan'ı, rüşvet, yolsuzluk, beceriksizlik, deneyimsizlik ve hırsızlığına rağmen korumuş, kollamış, hukukî işlemleri başlatmamıştır; açıkça, Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesinde ifadesini bulan 'görevi kötüye kullanma' suçunu işlemiştir. Hukukta iki kavram vardır; suça iştirak ve müteselsil sorumluluk. Suçun işlenmesine, eylem veya ihmalleriyle katkıda bulunanlar müşterek suçludur..." diyerek iddialarını devam ettirmiştir.

Engin Civan olayında, Mesut Yılmaz'ın, müşterek suçlu ve müteselsil sorumlu olduğu kanısında olduğunu açıklayan Dedeoğlu, Engin Civan'ın, rüşvet alma, görevi suistimal, görevi ihmal, hizmet sebebiyle emniyeti suistimal suçlarına, Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığı süresince de devam ettiğini belirterek, söz konusu eylemin, Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğunu ve bu nedenle de Anayasanın 100. maddesi uyarınca, Mesut Yılmaz hakkında Meclis soruşturması açılması gerektiğini dile getirmiştir.

Bu konuşmanın ardından, şahı adına ANAP İstanbul Milletvekili Yılmaz Karakoyunlu söz almıştır. Nasıl bir konuşma yapması konusunda epeyce düşündüğünü belirterek söze başlayan Karakoyunlu, Ali Rıza Gönül'ün bir süre önce *"Türkiye, günlerdir bir siyasî şovu izlemektedir... Açıkça söylüyorum, günlerdir tartışılan ve ileri sürülen iddia ve isnatların böylesine gayriciddî delillerle ifade edilmiş olmasına -orada bir teneffüs ediyor ve Yüce Meclisinize bir sıfat izafe ediyor- bu gazi Meclis ilk defa şahit olmaktadır"* biçiminde sözler sarf ettiğini hatırlatarak, şimdi kendisiyle çeliştiğini ve hazırlanan önerenin, çeribaşı torbasından farklı olmadığını öne sürmüştür.

Siyasette rivayet kadar tehlikeli bir silahın olmadığını belirten Yılmaz Karakoyunlu, bunun boş işle uğraşmak olduğunu, ceza hukukunda ise suç uydurmak ve suç yakıştırmak anlamına geldiğini ileri sürerek, adil aklın yitirilmesi sonucunu doğuracağını söylemiştir. Bir önceki konuşmacı Mustafa Dedeoğlu'nun Anavatan Partisi'nin, 1991 seçimlerinde Engin Civan'ı milletvekili adayı göstermek istediğine dair sözlerine de cevap verme ihtiyacı hissetmiş ve bunun gülünç bir iddia olduğuna vurgu yaparak konuşmasında; *"...artık rivayetten, iddiadan çıkıp, giybetin ahlakı içerisinde tartışılabilir zaaflarla malul noktaya geliyor ve giybet de, eğer, kıyasa alet edilecek noktaya getirilirse, son derecede tehlikeli bir silah oluyor; acemilerin elindeyse bu silah, sahibini yaralar"* şeklindeki ifadelerle yer vermiştir.

Yılmaz Karakoyunlu'nun karşı çıktığı bir başka nokta, ANAP'ın 1991 yılında Engin Civan'ı milletvekili adayı göstermesi konusunda olmuştur. Bunun haksız bir yargı olduğunu belirtmiş ve iddiaların Pandora'nın kutusunu veya doğu mitolojisinin lafiyla "rivayet torbasını açmak" anlamı taşıdığını öne sürmüştür. Önerenin, Türkçe yazım kuralları açısından büyük hatalar barındırdı-

ğını ve Bedük, Gönül ve Gözlükaya gibi Türkçesi iyi olan grup başkanvekillerinin bunu okumadan imzaladıklarını da iddia etmiştir. Konuşmasının sonlarında ise 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle ilgili bir takım açıklamalar yapmış ve Ali Rıza Gönül'ün yapmış olduğu konuşmada kullandığı; "233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname veya ona bağlı olarak getirilmiş 399 sayılı Kanun Hükmünde Kararname veya 3071 sayılı Kanunda tamamen özerk, özel hukuk hükümlerine tabi, kendi denetimlerini kendi içinde yürüten, buna mukabil, almış oldukları karar itibarıyla Yüksek Denetleme Kurulunun malî, teknik ve idarî denetlemesine tabi olan ve yine, yasal düzenlemeyle, KİT Komisyonunda herhangi bir noktaya varılmadığında da Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülüp ibra edilen hukuk sistematiği içerisinde herhangi birisine... Değerli arkadaşlarım, TEDAŞ olayını izlemek için, 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyi çok iyi bilmek lazım. KİT yönetimiyle ilgili bakan ve bağlı bakan 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 39 uncu maddesi veya yanılmıyorsam, 40 uncu maddesindeki ilgili bakanlık..." şeklindeki ifadeleri hatırlatmış ve TEDAŞ olayı ile ilgili olarak, Tansu Çiller'i kastederek, gerçeklerden uzak, sadece siyasî amaçla, sadece bir siyasî parti liderini istihfaf etmek, istiskal etmek, Meclis nazarında küçük düşürmeye yönelik siyasî tertip olduğu için, reddettiğini açıklamıştır. Gündemdeki önerenin de Mesut Yılmaz'ı küçük düşürmeye dönük bir tertip olduğunu ileri sürdükten sonra, siyasetin üslubuyla ilgili görüşlerini ortaya koymuştur. Bu konuda ifade ile safsata arasındaki farklara da değinmiş⁴³ ve "...siyasî tertipçiliğin gizlemeye çalıştığı gerçeği açıklamak için, pislik kokan bir şeye el sürdüm -Yüce Meclisten özür dilerim- gidip ellerimi yıkayacağım" diyerek sözlerini tamamlamıştır.

Yılmaz Karakoyunlu'dan sonra, DYP Afyon Milletvekili Nuri Yabuz söz almıştır. Yılmaz Karakoyunlu'nun itiraf ederek, kendilerine hak verdiğini savunan Nuri Yabuz, şuurlu bir davranış olarak nitelediği bu tavrın zamanında gösterilmesi gerektiğini ifade etmiş ve konuyu anlamak için biraz geriye gidilmesini belirtmiştir. 1983 yılında iktidara gelen Anavatan Partisi'nin ABD'de öğrenim gören ve bir anlamda "prens" olarak nitelenen kişileri Türkiye'ye çağırarak görev verdiğini ve bu yolla da memurlar arasındaki hiyerarşiyi bozduğunu ileri sürmüştür. Engin Civan'ın da bu süreçte atandığını söyledikten sonra, köşe dönmek, birden zengin olmak, katma değer üretmeden kâğıt alıp kâğıt satmak suretiyle kısa zamanda zengin olmanın cazip hale getirildiğine dikkat çekmiştir.

---

⁴³ Yılmaz Karakoyunlu'nun bu konudaki açıklamaları şu şekildedir: "Değerli arkadaşlar, siyasetin lisanında üslup çok önemlidir. Bu üslup, iki türlü tezahür edebilir: Birinin adına 'ifade' ötekine 'safsata' deriz. Safsatacı siyaset mantığı ve yaklaşımı kadar tehlikeli unsur yoktur; çünkü, bu cüret, hareket halindeki cehaletin ifadesidir. Safsataadan kurtulmanın, elbette ki, yolu ve zahmeti vardır. Bunu, Rönesans düşünürleri gündeme getirmişler ve tartışmışlar. Mevlana'nın bir sözüyle konuşmamı bitirmek istiyorum. Mevlana diyor ki: 'Pislik kokan bir nesneyi atmak için maalesef, ona dokunmak gerekir.' "

Turgut Özal'ın "Anayasayı bir defa delmekle ne olur" ve "Benim memurum işini bilir" gibi söylediği sözleri hatırlatan Nuri Yabuz, bazı ANAP'lı milletvekillerinin sözlü müdahalesine maruz kalarak yapmış olduğu konuşmada, devlete kleptokrat bir zihniyetin getirildiğini iddia etmiş ve hemen sonrasında da temiz eller operasyonu ile ilgili görüşlerini açıklamıştır. Devletin şeffaflaştırılacak ve temiz eller operasyonu yapacak duruma getirilmiş olmasını da eleştiren Yabuz, Mesut Yılmaz'ın, kendi Başbakanlığı döneminde genel müdür olarak çalıştırdığı, her türlü yolsuzluğu, her türlü haksızlığı, usulsüzlüğü yaptığını bildiği bir kişiyi görevden almamak suretiyle görevini ihmal ettiğini öne sürmüştür. Başbakanın, kendisine bağlı olan, Emlak Bankası Genel Müdürünün işlediği tüm cürümlerden Türk Ceza Kanununun 240. maddesine göre sorumlu olduğunu da savunarak, Türkiye'nin içte ve dışta çok önemli sorunları varken, bu tür konularla zaman kaybettiğini de sözlerine eklemiştir.

Önerge üzerinde üçüncü konuşmayı, ANAP Tekirdağ Milletvekili Enis Sülün yapmıştır. Konuşmasına; *"Seçenlerin hür iradelerinin sisteme egemen olduğu yönetimlerde, hem toplumsal ihtiyaçlara cevap vermek hem de kendini, kendi içerisinde kontrol etmek amacıyla siyasal kurumların güçleri dengelen-dirilmiş, görevler paylaştırılmıştır. Kamunun ihtiyaç duyduğu hizmetler, genelde, yasama, yargı ve yürütme şeklindeki faaliyetlerle yerine getirilmektedir. Bunların aralarındaki uyum, kuvvetlerin, diğeri üzerindeki tahakkümünün engellenmesi toplumsal barışı, diğeri yönden de, toplumsal morali oluşturmaktadır. Geleceğe güven, sisteme saygı, kurumlara itibar, bu faaliyetlerin inandırıcılığı oranında ve süresince fert ve toplum için bir anlam taşıyacaktır. Siyasî tarihimiz içerisinde, özellikle son zamanlarda, ülkemizde artan yolsuzluk ve suistimal olaylarında, bu kurumlar ile diğeri yargı organları; dolayısıyla, sistem tartışılır olmuştur. Olaylarda, bazen atanmışlar, bazen de seçilmişler suçlanmıştır; sonuçta, tartışılan, toplum olmuştur"* şeklindeki genel açıklamalarla başlayan Enis Sülün, yolsuzluk olaylarının siyasi malzeme ve çirkin pazarlıklara konu edilmesinin yanlışlığına değinerek sözlerine devam etmiştir.

Enis Sülün, bu açıklamalarından hareketle, cumhuriyet tarihi boyunca, böylesine çirkin pazarlıklar neticesinde, hükümetlerin yıkılması ve yeni koalisyon formüllerinin ortaya atılmasında, yolsuzlukların üzerinin örtülmesi kaygısının yattığı bir dönemin görülmediğine de vurgu yapmış ve Mesut Yılmaz ile ilgili olarak ortaya atılan iddiaların haksız olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca ANAP'ın iktidar olduğu dönemlerde zaman zaman ortaya atılan yolsuzluk iddialarının yargıdan döndüğünü belirtmiş ve sözü Engin Civan olayına getirerek, o dönemde Başbakan olan Mesut Yılmaz'ın suçlanmasının bir şaşkınlık olduğunu ifade etmiştir. Bu görüşünü de Mesut Yılmaz'ın, Engin Civan'ı görevden alma girişimlerini başlattığını ancak, 1991 seçimleri sonucu muhalefete düşünce bunu gerçekleştirmediğini iddia ederek güçlendirmeye çalışmıştır.

Enis Sülün, Engin Civan olayını ortaya atanların aslında kendi yolsuzluklarını örtbas etmek gayreti içinde olduklarını belirttikten sonra, yine Mesut Yılmaz'ın yolsuzluklar karşısındaki tutum ve davranışlarından örnekler vermiştir. Bu örneklerle Yılmaz'a destek veren Sülün, Koalisyon Protokolünde, yolsuzlukların araştırılmasını içeren bir maddenin de mevcut olduğuna işaret ederek, siyasi cezalandırmanın yerinin sandık (seçimler) olduğunu vurgulamıştır.

Enis Sülün'ün konuşmasından sonra, Ali Rıza Gönül'ün, Başkanlığa "Sayın Yılmaz Karakoyunlu, konuşmasında, şahsıma sataşmada bulunduğundan, İçtüzük gereğince, cevaplandırmak için söz talebinde bulunuyorum" şeklindeki isteği, kabul edilmemiş ve Mesut Yılmaz'a söz alıp almayacağı sorulmuştur. Mesut Yılmaz'ın herhangi bir konuşma yapmayacağını açıklaması nedeniyle, oylamaya geçilmiştir.

Kupaların sıralar arasında dolaştırılarak yapılan oylamaya, 460 milletvekili katılmıştır. 337 kabul, 116 ret, 1 çekimser ve 6 da mükerrer oy kullanılmıştır. Böylece eski Başbakan Mesut Yılmaz hakkında Meclis soruşturması açılmasına karar verilmiştir.

1.5. 1996 YILI BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ⁴⁴

1996 Malî Yılı Genel ve Katma Bütçe Kanunu Tasarıları üzerindeki son görüşme 22 Nisan 1996 tarihinde yapılmıştır. 1. Yasama Yılı'nın 43. Birleşiminin, Birinci Oturumundaki görüşmelerde, başkanlığı Hasan Korkmazcan yürütmüştür.

Görüşmelerde ilk sözü, Doğru Yol Partisi Grubu adına, Elazığ Milletvekili Cihan Paçacı yapmıştır. Dünyanın sıkıntılı bir siyasal ve ekonomik süreç yaşadığını belirten küreselleşmenin yanı sıra bölgeciliğin de hız kazandığını ifade eden Cihan Paçacı, Avrupa Birliği, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi olan NAFTA, Asya Pasifik bölgesinin ekonomik örgütü olan Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Teşkilatı APEC gibi bölgesel ekonomik blokların oluştuğuna dikkat çekmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin ise askerî, siyasî, ekonomik mevcut kapasitelerine sahip bir ülkenin karşılaşması gerekenden çok daha büyük sorunlarla karşı karşıya kaldığına vurgu yapmış ve bunun jeopolitik konumdan kaynaklandığını dile getirmiştir. Türkiye'nin bir Balkan ülkesi, bir Karadeniz ülkesi, bir Kafkasya ortağı, bir Akdeniz ülkesi ve bir Ortadoğu gücü olması nedeniyle bütün bu bölgelerin sorunlarıyla karşı karşıya olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Konuşmasında yeni dünya düzenine de değinen ve bunun adaletsiz olduğunu belirten Paçacı, Suriye, Yunanistan, Ermenistan ve zaman zaman İran'ın Türkiye'ye yönelik saldırgan tavırları karşısında, cumhuriyet hükümetlerinin hep ağırbaşlı tavrı sergilediğini söyleyerek, bundan sonraki dönemlerde karşılık verilmesi gerektiğini savunmuş ve ağırbaşlılığın zayıflık olarak algılanabileceğine işaret etmiştir. PKK sorununa da değinen ve ulusal sorunlarda parti çıkarlarının ön planda tutulmaması gereğini dile getiren konuşmacı, Suriye ve İran'a dönük eleştiriler de getirmiş ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin önemine vurgu yapmıştır. Ekonomiden çok, iç ve dış politikada yaşanan sorulara ağırlık veren Cihan Paçacı, Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti ve TBMM açısından önemine de değinerek, çağdaşlaşma hamlelerinden bahsetmiştir. Bu arada Kürtçe eğitime karşı olduğunu da özellikle dile getirmiştir.

Cihan Paçacı, Türk ordusunun önemine sık sık vurgu yaptığı konuşmasında, ordusunun çekildiği bölgelerde yaşayan Türklerin ezildiklerini, millî ve dinî baskılara maruz kaldıklarını öne sürmüş ve ordunun günlük siyasî tartışmaların dışında tutulmasının gereğine işaret etmiştir. Daha sonra da sözü 1968 yılından sonra başlayan öğrenci-gençlik hareketlerine getirmiş ve 12 Eylül 1980 öncesinde binlerce insanın kaybedildiğini açıklamıştır. Bu nedenle de üniversitelerin ve gençliğin sorunlarına Meclis'in el atmasını ve terörün önlenmesi için tedbirler alınmasını istemiştir.

---

⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 1. Yasama Yılı, 43. Birleşim, 4. Cilt, 22.4.1996

Şevket Süreyya Aydemir'in "Tek Adam" adlı eserinde, Atatürk'ün, 1938'de, hasta yatağında, hep, yeni kurulmakta olan Karabük Demir-Çelik Fabrikasının yüksek isale fırınının çalışmaya başlayıp başlamadığını sorduğunu hatırlatan DYP sözcüsü, Türkiye'nin, artık çelik üretiminde ilk onbeşin içinde olduğunu ifade etmiş ve konuşmasına şu sözlerle devam etmiştir: "13 milyonluk yaşlı, yaralı bir nüfustan, genç, dinamik, 65 milyon nüfusa erişen, üç beyazı üretmezken bugün 20 milyar doları aşan ihracatının yüzde 80'ini sanayi ürünleri oluşturan bir Türkiye'ye ulaşılmıştır. Değerli milletvekilleri, Türkiye nerededir?.. Bu sorunun cevabı, coğrafi sınırlarının durumunu belirlemek değildir. Türkiye, nüfusu 1923'ten bugüne yüzde 500 artmıştır; dünyada bunun bir örneği yoktur. Türkiye, son kırk yıl içinde nüfusunun yüzde 52'sini şehir ve kasabalara taşımış, 80 bin olan köyünü 28 bine indirmiş bir yerleşim modelidir; dünyada bunun da örneği yoktur. Türkiye, 65 milyonluk nüfusunun yüzde 53'ü 0-33 yaşında olan bir ülkedir; araştırabildiğim kadarıyla, bunun da bir örneği yoktur. Türkiye, 780 bin kilometrekarelik ülkesini yol, haberleşme, sağlık ve eğitim hizmetleri ağıyla birbirine bağlamak, bütünleştirmek için uğraşılıyor; dünyada bunun da bir örneği hemen hemen yoktur. Türkiye nerededir? Türkiye, 3 katrilyon 511 trilyon liralık toplam bütçesini yapmış bir ülke; ancak, bu bütçe içerisinde, yukarıdan beri saydığım özel durumlar var ya; işte, onların doğurduğu veya şekillendirdiği sıkıntılardan dolayı, maalesef, yatırıma kaynak aktarmada sıkıntısı olan bir ülkedir. Aslında, devlet yatırımları, sınırlı sektörlerde, sınırlı büyüklüklerde olmalıdır. Ancak, Türkiye, gelişmekte olan, sosyal bütçe yapmaya mecbur sayılan, kalkınma hızı düzenli artması gereken bir ülkedir. Bunu, genç nüfusumuza, yer, iş, aş ve huzur vermek üzere öncülük etmek anlamında kullanıyoruz. Türkiye'nin, cumhuriyet tarihinden bu yana dış politikasında önemli bir unsur olan Avrupa'yla ilişkilerde büyük yol katedilmiştir. 1 Ocak 1996 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiş olan gümrük birliği, Avrupa Birliğiyle entegrasyon sürecinde önemli bir basamak taşıdır. Gümrük birliği kanalıyla Avrupa Birliği bünyesinde serbest dolaşıma giren mallarımızın yanı sıra, mevzuat uyum çalışmalarımız da hızla devam etmektedir. Gümrük birliğiyle, 370 milyonluk Avrupa pazarına açılmış olunacak, yabancı sermaye ve ihracat artışı gerçekleşecek, uzun vadede verimlilik ve istihdam artacaktır; ancak, gümrük birliği, Avrupa'yla entegrasyona tam üyelik yolunda atılan önemli bir adımdır. Bundan da anlaşılacağı gibi, esas olan tam üyeliğdir. Gümrük birliğini, tam üyelik yoluna giden bir tünel olarak kabul ederek, tüm politikalar, tam üyeliğe göre oluşturulmalıdır. Bu tünelden başarıyla çıkmak, yeni dünya dengeleri içerisinde siyasal ve ekonomik açıdan güçlü ve stratejik öneme sahip bir Türkiye anlamına geleceğinden, üstlenilen sorumlulukların yerine getirilmesinin önemi idrak edilmeli, bu yolda kaydedilecek gelişmelerin, Türkiye'nin gelecek yüzyılda üstleneceği yeni rolleri belirleyecek unsur olacağı unutulmamalıdır."

Cihan Paçacı, bu ifadelerden sonra, sözü ekonomiye getirmiş ve ekonomide verimliliğin ve istihdam imkânlarının artırılmasının önemine değinerek, bu çerçevede, eğitim seviyesinin hızla yükseltilmesinin, girişimcilik ruhunun canlandırılmasının ve yeni olanakların yaratılmasının gerekliliğine dikkat çekmiştir. Bunun için de makro ekonomik istikrarın sağlanmasının şart olduğunu savunmuş ve kamu açıklarıyla ilgili olarak da, kamu açıklarının gayrisafî millî hâsılaya oranı, 1993 yılında yüzde 12’ler seviyesinde iken, 1996’da bu oranın yüzde 6’lar seviyesine gerilediğini iddia etmiştir.

Cihan Paçacı genel ekonomik tablo ile ilgili görüşlerini ortaya koyarken özetle şunları ifade etmiştir: Genel bütçe, KİT’ler ve birliklerin harcamalarının disipline edilmesine yönelik tedbirlerin sonuçlarının alınmaya başlandığı; 1991 - 1995 dönemi göz önüne alındığında, faiz dışı bütçe dengesinde açıkların giderek azaldığı ve son iki yılda fazla verdiği; 5 Nisan kararlarıyla ekonomiye verilen istikrar sayesinde, 1994 yılındaki gayri safî millî hâsılanın, 1995 yılında OECD ülkeleri ortalamasının üzerine çıkarak, yüzde 8,1 oranında büyümeye dönüştüğü; imalat sanayii kapasite kullanım oranının, ekonomideki büyüme süreciyle yüzde 80’lere ulaştığı; tutarlı ekonomik program sayesinde, toplam yatırımlar içerisindeki özel kesim sabit yatırımlarının payının arttığı; iç borçlanma faiz oranlarının, düşme eğilimine girdiği; Hazinesin, daha uzun vadeli borçlanma imkânlarını araştırır ve değerlendirir bir konumda bulunduğu...

Bu arada faiz ödemelerinden kaynaklanan açığın henüz giderilememiş olmasının, gelecek dönemde, çözülmesi gereken bir sorun olduğunu da belirterek, makroekonomik istikrarın sürdürülmesi yanında, Türk insanının dinamizminden azamî faydalanabilmek için kalıcı, yapısal düzenlemelerin bir an önce gerçekleşmesi gerektiğini de ifade etmiş ve Türkiye’nin hem Avrupa Birliği hem de yeni kurulan Türk Cumhuriyetleriyle olan ilişkilerini geliştirmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planının, hedeflere ulaşma yolunda önemli bir araç olduğunu da belirttikten sonra, bununla ilgili bir takım açıklamalarda bulunmuştur.⁴⁵ Ardından da devlet girişimciliğinin yerini, son dönemde dünyada

---

⁴⁵ Cihan Paçacı’nın Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile ilgili olarak yapmış olduğu açıklamalar şöyledir: “Nitekim, daha öncekilerden değişik bir yaklaşımla hazırlanmış olan ve Yüce Meclisimizin tasvibine mazhar olan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000 yılına kadar gerçekleştirilmesi öngörülen yapısal değişim projelerini belirlemiştir. Bu projelerin temel hedefi, Türkiye’nin, 21 inci Yüzyıla, dünya ekonomisine ve Avrupa Birliğine entegre olmuş, dışa açık, rekabetçi piyasa koşullarına ayak uydurmuş ve hakettiği yeri almış olarak girmesidir. Yedinci Plan, yirmi temel yapısal değişim projesi üzerine inşa edilmiştir. Bunlar, insan kaynaklarının geliştirilmesinden sanayileşmeye, dünyayla bütünleşmeye, ekonomide etkinliğin artırılmasına ve bölgesel dengelerin gözetilmesine kadar uzanan, geniş kapsamlı ve devletin görevlerini yeniden belirleyen ve piyasa ekonomisinin tüm kurum ve kurallarıyla oluşmasının teminine yönelik yüksek öneme sahip projelerdir. Planda öngörülen projelerin, 1996 yılında ve önümüzdeki yıllarda titizlikle uygulanması, büyük önem arz etmektedir. Bu bakımdan, söz konusu uygulamaların sektöre uğratılmadan yürütülmesi, Yüce Meclisimizin fikir birliği içerisinde yasalaştıracağı kanunlarla mümkün olacaktır.”

ve Türkiye’de serbest piyasa koşullarında ve daha verimli hizmetler sunma imkânı bulunan, özel girişimciliğe bırakma zamanı geldiğini ve devletin, ekonomik hayata doğrudan müdahalesinin, en aza indirilmesinin gerekli olduğunu savunmuştur. Bu görüşünü de şu sözlerle desteklemiştir: *“Kamunun, üretime yönelik faaliyetlerinden giderek çekilmesi ve özel kesim için uygun rekabet şartlarında, yatırım iklimini hazırlaması, ekonominin serbest piyasa koşullarında etkin işleyişi için son derece gereklidir; bu çerçevede, devlet fonksiyonları, düzenleyici ve gözetici faaliyetlerle sınırlı tutulmalıdır. Bu nedenle, devletin ekonomiye doğrudan müdahalesini kaçınılmaz kılan işletmelerin, en uygun koşullarda özelleştirilmesi gerekmektedir. 1992-1995 döneminde gerçekleştirilen 2 milyar dolarlık özelleştirme gelirine, bu yıl -mayıs ayından itibaren- 2 milyar dolarlık ilave öngörülmüş olması, memnuniyet vericidir. Bu konudaki uygulamalar, ilke olarak, sağlam hukukî temeller üzerine oturtulmalı, rekabet ortamının oluşturulması doğrultusunda ve toplumca arzu edilen bir şeffaflık içerisinde yürütülmelidir.”*

Sosyal Güvenlik konusundaki görüşlerini de açıklayan ve bu alandaki kurumların aktüeryal dengelerinde ve prim tahsilâtındaki aksaklıklar yüzünden, bütçe üzerinde yük oluşturduklarını iddia eden Paçacı, 1996 yılı bütçesinde, sosyal güvenlik kuruluşları için ayrılan payın, cumhuriyet tarihinde gelinmiş en yüksek nokta olmasına karşın, sadece yüzde 8 civarında olduğunu açıklamış ve bu kuruluşların bütçe üzerindeki yüklerinin azaltılması için, sosyal güvenlik sisteminin süratle daha rasyonel bir yapıya kavuşturulmasının gerekli olduğunu ifade etmiştir.

Ekonomik ve malî dengelerin sağlanması için vergi gelirlerinin artırılmasının zorunluluğuna da değinen ve ancak verginin, üretim, yatırım, ihracat ve istihdam üzerinde olumsuz etki yaratmaması için, gerekli yasal ve idarî tedbirlerin zamanında alınmasının zorunlu olduğunu vurgulayan DYP Elazığ Milletvekili Cihan Paçacı, bunun için verginin adil, katlanılabilir ve mevzuatının mükellefler tarafından anlaşılabilir olmasının gerekli olduğu iddiasında bulunmuştur. Ayrıca asıl önemli olanın toplumda vergi bilincinin artırılması olduğuna dikkat çekmiştir. Bu konularda 53. Hükümet Programında öngörülen düzenlemeleri desteklediğini de açıkladıktan sonra, ihracattaki artışa değinmiş ve 1995 yılında, Türkiye tarihinde ilk kez, 20 milyar doların üzerine çıkarak, 21,6 milyar dolara ulaştığı bilgisini aktarmıştır. Gümrük birliğinin de yararlı olacağını belirterek, yabancı sermayenin önemine vurgu yapmış ve Türkiye’nin kalkınma yolundaki ülkelerin yaşadığı değişimin sancılarını yaşamakta olduğunu ve bu nedenle de yabancı sermayeden beklediği yatırım seviyesine ulaşamadığını sözlerine eklemiştir.

Cihan Paçacı, Türkiye’de, son dört yıl içinde, toplam 39 milyar dolarlık fizikî altyapı yatırım harcaması gerçekleştirildiğini ifade ettiği konuşmasının bir bölümünde, sulamaya 3 milyar dolar, elektrik üretimine 2,2 milyar dolar, dağıtımına 1,8 milyar dolar, otoyollara 4,7 milyar dolar, karayollarına 3,6 milyar

dolar, haberleşmeye 3,4 milyar dolar, içme suyu ve kanalizasyona 1,6 milyar dolar, belediye hizmetlerine 2,3 milyar dolar harcama yapıldığını ortaya koymuş ve gelecekteki en önemli sorunun, elektrik enerjisi olduğunu ileri sürmüştür. Cihan Paçacı'nın üzerinde durduğu bir başka konu, turizm olmuştur. Turizm gelirlerinin artışından bahsederek, 1995 yılında, 5 milyar dolara yaklaşan gelirin, 2000 yılına gelindiğinde, 10 milyar doların üzerinde gerçekleşmesinin hiç de hayal olmadığını savunmuş ve yeni açılan sınır kapılarının da olumlu sonuçlar doğuracağını ifade etmiştir.

Konuşmasının sonlarında GAP'ın bir an evvel bitirilmesi, KOBİ'lerin desteklenmesi ve tarımda rasyonel büyüklükte işletmelerin kurulması konularına değinen Paçacı, bilgi ve teknolojiye de azami şekilde yararlanılarak, gelişmiş ülkeler düzeyine çıkılması hedefinden bahsetmiştir. Yine araştırma geliştirme faaliyetlerinin gayrisafî millî hâsılaya oranının yüzde 1,5 seviyesinin üzerine çıkarılmasının hedef olmasını isteyen Paçacı, Hükümete gerekli desteğin verilmesini ve yardımcı olunmasını arzuladığını açıklamış ve son söz olarak şunları ifade etmiştir: *“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; daha önce de belirttiğim gibi, Türkiye, Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla oluşan Türk cumhuriyetleri ve Avrupa Birliği ile kurulan gümrük birliği ilişkileriyle çok önemli tarihî bir fırsatı yakalamış bulunmaktadır. Önümüzdeki günler, bu fırsatların en iyi şekilde değerlendirilip, Yüce Meclisimizin de çabalarıyla, ülkemiz açısından önemli sonuçların gerçekleştirileceği dönem olacaktır. Bu dönem, özellikle devletin tüm fonksiyonlarının eksiksiz ve gerektiği seviyede yerine getirilebilmesini teminen, yeniden yapılandırılması yönünde, köklü değişikliklerin uygulamaya konulduğu bir dönem olacaktır; ancak, ülkemizi, gelişmiş ülkeler seviyesine çıkaracak bu atılımlar gerçekleştirilirken, yurtiçinden ve yurtdışından kaynaklanan ve geleceğimizi etkileyecek boyutta olan tehditleri ortadan kaldıramamamız ve komşu ülkelerle olan problemleri en kısa sürede çözebilmemiz için, birlik, beraberlik içinde, güçlü olmamız gerekmektedir. İşte, tüm bu geleceğe yönelik beklentiler ve umutların gerçekleşmesi, aynı zamanda, siyasî istikrar ve özverili çalışmaya bağlı bulunmaktadır. Tüm partilerimiz, Yüce Meclisimizin siyasî istikrarını bozacak teşebbüslerden uzak durmalı, Hükümet, üzerine düşen görevi eksiksiz yerine getirmeli, muhalefet, yıkmaya değil, yapmaya uğraşmalı, yapıcı ve yol gösterici eleştirilerle, Hükümetimize destek olmalıdır; çünkü, milletimizin, Yüce Meclisten beklentilerine en iyi şekilde cevap verebilmenin yolu, geçmişe ait, gereksiz tartışmalarla vakit kaybetmekten değil, el ele vererek özverili çalışmaktan geçmektedir. Bu vesileyle, 1996 yılı bütçesinin, ülkemize hayırlı, uğurlu olmasını Allah'tan niyaz eder, şahsım ve Doğru Yol Partisi Grubu adına, hepinize saygılar sunarım.”*

1996 yılı bütçesi üzerinde DYP adına yapılan konuşmadan hemen sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, Genel Başkan, Antalya Milletvekili Deniz Baykal söz almıştır. Plan ve Bütçe Komisyonunda, sonra, Genel Kurulda tartışılan bütçenin gelişmesine önemli bir katkı sağlamadığını öne süren ve

bununla birlikte tartışmaların yine de yarar sağlayacağı umudunda olduğunu belirten Deniz Baykal, bununla birlikte yeni bir yaklaşımın da söz konusu olmadığını ifade etmiştir. Yine aynı bağlamda bütçenin alışımlı ve klasik bir nitelik taşıdığını, bütçenin, bir borç ve faiz ödeme bütçesi olduğu şeklindeki görüşlerin de doğru olmadığını dile getirmiştir. Tam aksine bütçenin borcu ve faizi artırma, biriktirme bütçesi olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Deniz Baykal Türk ekonomisinin içinde bulunduğu durumun hiç de iç açıcı olmadığını özellikle vurguladığı konuşmasında, artan borç stokunun ortaya karamsar bir tablo çıkardığını ve bir önceki yıl dış borçların iç borçlanma yapılarak ödendiğini ifade etmiş ve ardından şu sözleri sarf etmiştir: *“Yine, bu bütçeyle açıkça görülmüştür ki, sıcak para çarkı daha hızlı bir biçimde döndürülecektir. Önümüzdeki yılda sıcak para çarkının döneceği kesinlikle ortadadır. Bakınız, bu bütçenin kabulüne göre, dolar, 1996 yılı için ortalama 75 lira (75 Bin TL’yi kastediyor T.E) olarak planlanmıştır. En son gelişmeleri izleyemedim; ama, sanıyorum doların değeri 74 civarında. Daha yılın dördüncü ayının içerisindeyiz ve bütün yıl için 75 lirayı hedef alan bir bütçe dengesi, bütçe kabulü söz konusudur; dolar gelmiş 74 liraya, biz, 75 lira varsayımıyla bir denge kurmuşuz. Bu da açıkça gösteriyor ki, bütün iyi niyete rağmen, bütün gayrete rağmen, bir yeni siyasî irade, bir cesaretli ekonomik açılım ortaya konulmadığı takdirde, fazla bir şeyi değiştirme imkânı, bu bütçede de olmayacaktır. Bu bütçenin vergi yükü bakımından hiçbir umut verici işaret getirmeyeceği açıktır. Vergiler, yine, az gelirli, sabit gelirli, çalışan, namuslu, dürüst, bir lokma helal ekmeğe peşinde koşan milyonların sırtına binecektir; yine, havadan para kazananlar vergi vermeyeceklerdir; yine, rant, spekülasyon, köşe dönme himaye altına alınmış gözükmektedir. Bunu değiştirecek bir kararlılığın bu bütçeye yansımadağını üzüntüyle görüyoruz. Vergi adaletsizliği ve vergi verimsizliği bir gerçek olmaya devam edecektir.”*

Bütçede yüzde 65’lik bir resmî enflasyonun belirtilmesinin, enflasyonla mücadelede dönük bir siyasî iradenin bulunmadığını gösterdiğini ileri süren Baykal, aynı şekilde ileriye doğru bir atılımın görülmediği gibi, işsizlikle herhangi bir mücadelenin öngörülmediğini ve yatırımların teşvik edilmediğini iddia etmiştir. Ayrıca söz konusu tablodan Türkiye’nin, bunalımdan çıkışının mümkün olmadığını, adaletin ve dengenin sağlanamayacağını anlaşıldığını da vurgulayarak, Türkiye’nin tehlikeli bir biçimde sıkıştığını dile getirmiştir. Tarım ve hayvancılığın perişan olduğunu ancak, Türkiye nüfusunun yüzde 45’inin tarımla geçindiği için bu sektörden vazgeçilemeyeceğini belirten Deniz Baykal, hayvancılık için de aynı durumun geçerli olduğunu ifade etmiş ve bu sektörlerle sahip çıkacak politikalar üretilmesini istemiştir. Bu düşünceden hareketle de, Toprak Mahsulleri Ofisi, Zirai Donatım Kurumu, Et ve Balık Kurumu, Yem Sanayii, Gübre Sanayii, Şeker Şirketi kuruluşlarının tasfiye edilmesi çalışmalarına karşı çıkmış ve dünyanın her yerinde, tarım politikasının kendi mantığına göre bir yapılanmasının bulunduğunu dile getirmiştir. Ayrıca

dünyanın en gelişmiş ülkelerinde bile kooperatifçiliğin, tarımda ve hayvancılıkta çok önemli bir işlevleri yerine getirdiğine vurgu yapmış ve GATT Antlaşmasıyla ilgili olarak şu açıklamaları yapmıştır: “*GATT Antlaşması çerçevesinde, dünyada, tarımı serbestleştirmek için, gelişmiş, kalkınmış ülkeler, kendi aralarında, önümüzdeki on yıl sonrası için hedefler koymuşlar ‘tarıma yönelik destekleri, tarım ürününün yüzde 10’unu aşmayacak düzeye indirelim demişler’ Kim demiş; kalkınmış ülkeler... Ne zaman için demiş; 10 yıl sonrası için... Türkiye, daha bugünden o ölçünün altında... Yani, dünyanın on yıl sonra, büyük bir gayretle, çabayla tarımda ulaşmaya çalıştığı kamu desteğinden yoksun kalma hedefini, Türkiye, daha bugünden, çok fazla aşarak gerçekleştirmiş halde. Böyle bir şey olur mu; böyle bir şey olabilir mi?!*”

Deniz Baykal hayvancılığın geliştirilmesi ile ilgili görüşlerini ortaya koyarken, hayvancılığın kârlı bir uğraş haline dönüştürülmesinin gereğine işaret etmiş ve bir takım temel standartların bozukluğundan bahsetmiştir.⁴⁶ Yine Et Balık Kurumunun kapatılmasının yarar sağlamayacağını da tekrarlamış ve tarımın küçümsenmesinin sorun yaratacağını özellikle örneklerle vurgulamıştır. Bu arada sözü bütçeye getirerek, tarım ve hayvancılığın sorunlarını çözmeye dönük herhangi yeni bir yaklaşımın bulunmadığını iddia etmiş ve tarım ithalatının açıldığını öne sürerek, bu konudaki eleştirilerini de sıralamıştır. Özellikle de deli dana hastalığı ile ilgili alınan tedbirlerin yetersiz olduğunu savunarak, Hükümetin vatandaşı doğru yönde bilgilendirmesinin zorunlu olduğunu dile getirmiştir.

Konuşmasında Anayasaya aykırılık konusuna da değinen Deniz Baykal, bütün siyasal partilerin “Anayasanın bir defa ihlal edilmesiyle bir şey olmaz” şeklinde bir yaklaşım içinde olduklarını ifade etmiş ve ardından dış politika ile ilgili olarak da şu değerlendirmeleri yapmıştır: “*Dış politika konusunda, bir siyasal partinin, muhalefetten iktidara geçişi sürecinde, belki mazur görülmesi gereken, bir doğal intibak dönemi vardır. Çünkü, muhalefet döneminde yapılan değerlendirmeler, çok değişik bir ortamda yapılır; iktidara geldikten sonra gerçekler, kısıtlamalar, zorunluluklar, dengeler daha iyi ortaya çıkar; gene iyi niyetle, sorumlulukla yaklaşılır, yeni bir çizgi ortaya konulabilir. Böyle bir*

---

⁴⁶ Baykal’ın dile getirdiği bu bozukluk şu şekildedir: “*Süt ve yem ilişkisi. 1 kilo süt, 2 kilo yem almak durumunda, almak zorunda; asgari ölçüsü bu; yıllarca böyle olmuş, daha fazlası olmuş. Şimdi, yem 16 bin lira; süt, 20 bin liraya daha yeni, son çabalarla, gayretlerle çıkarılabildi; bunun kârlı hale getirilmesi mümkün mü? 1 kilo et için 20 kilo yem harcamak lazım. 320 bin lira yem parası, sadece eti oluşturmak için; diğer çabaların, harcamaların hiçbirisinin bunda yeri yok. E, bu temel dengesizliği bozmadan, değiştirmeden tarımı ve hayvancılığı ayağa kaldırmak mümkün mü? Bunu kim değiştirecek? Bir yeni yapılanmaya, bir yeni politika yaklaşımına ihtiyaç var; yani, yeni kurumlar lazım. SEK’i kapatacağız... SEK’i kapattık, süt 16 bin liraydı, 10 bin liranın altına düştü; şimdi yeniden tekrar toparlanıp çıkmaya çalışıyor. SEK’i kapatın. Pazar ekonomisi içinde dağıtık üreticiyi, besiciyi bir araya getirip, birbirinden güç alarak piyasa koşullarını değerlendirme imkânını onlara sağlayacak bir yapılanmayı ortaya koymak devletin görevi değil mi?! Bu konuda bir çaba var mı?*”

intibak süresinin tanınması gerektiğine inanıyorum ve bu anlayışla da olaya bakıyorum. Bu çerçevede, örneğin, gümrük birliği konusunda muhalefette yapılan değerlendirmelerin, estirilip savrulan lafların hiçbir ciddi içeriği olmadığı, bugünkü uygulamayla, açıkça gözüküyor. Yani 'Gümrük Birliği Antlaşmasını yurtacağız, Gümrük Birliği Antlaşmasını Meclise getireceğiz, değiştireceğiz, yeniden bir onay isteyeceğiz' sözlerinin, sıradan, alalade bir muhalefet söylemi olmasının ötesinde bir değer taşımadığı, uygulamayla ortaya çıkmış bulunuyor. Bunu tespit ediyorum. Bu tespitin yapılmasının da bir hak olduğuna inanıyorum; çünkü, bu iddialara, bu tezlere doğrudan maruz kalmış milletin gözü önünde televizyonlarda maruz kalmış, bir siyaset adamı olarak, yaşadığımız gerçeğe yönelik bu tespiti yapmamı, herkesin anlayışla karşılayacağına inanıyorum. Aynı çizgiye girilmiştir ve Gümrük Birliği Antlaşmasıyla ilgili olarak yetkililerin yaptığı açıklamalar, açıkça, bir politika tutarlılığının bulunduğunu ortaya koymuştur. Şimdi, Çekiç Güç konusunda bunu göreceğiz. İki buçuk ay sonra, Çekiç Güç ile ilgili olarak, durumu birlikte izleyeceğiz. Daha şimdiden ANAP ve DYP Grubuna verilen bilgilerin, brifinglerin böyle bir hazırlığın altyapısını oluşturmaya yönelik olduğunu anlıyorum. Değerli arkadaşlarım, bunu da yaşayacağız. Çekiç Güç konusundaki arayışların, gayretlerin, çabaların, projelerin, programların, planların neye yönelik olduğunu, ne ürettiğini hep beraber yaşayacağız, göreceğiz. Bunlar, dış politika yaklaşımlarından çok, iç politika yaklaşımları, tribüne yönelik politikaların açmazları olarak değerlendirilebilir; ama, başka bir iki konu var ki, onun daha büyük önem taşıdığı kanısındayım. Bunlardan birisi, bu Türk-Yunan ilişkilerinde başlatılmak istenen yeni dönemle ilgili yaklaşımdan çıkıyor. Hükümet, kuruluşundan kısa bir süre sonra, çok iddialı bir biçimde, bir yeni siyaset deklarasyonu, Türk-Yunan ilişkilerine yönelik yeni bir siyaset, iddialı, işte otuz yıldan beri yapılmamış, Bayar döneminden beri denenmemiş bir büyük barış taarruzu anlayışı içinde bir açılım yaptı. Olayın özünde, Lahey Adalet Divanına gitmeye hazır olduğumuzun, çeşitli koşullara bağlanarak da olsa, sonunda, şu ya da bu biçimde, Türkiye'nin Yunanistan ile ilgili ihtilaflarında Lahey Adalet Divanına gitmeye hazır olduğunu taahhüt etmesi dışında, başlangıçta yapılan bir iki küçük teknik hata da bir kenara bırakılırsa, karasularımızın uluslararası hukuka uygun bir biçimde çözülmesini kabul etmeye hazır olduğumuza ilişkin bir yanlış ifade, yine, ayıklanarak değerlendirilecek olursa, çok önemli bir değişme söz konusu değil; ama, sanki, bugüne kadar izlenen politikadan şikâyetçiymişiz, bugüne kadar izlenen politika yanlışmış, büyük hatalar varmış ve yeni bir barışçı açılım yapma noktasına nihayet Türkiye gelmiş gibi bir izlenim verebilecek böyle iddialı bir dış politika açılışının, beklenen amaca hizmet etmekten çok, Türkiye'nin ulusal yararlarına ciddi tehditler getirmesi ihtimali var idi. Şimdi, bunun, yavaş yavaş gerçekleşmekte olduğunu, üzüntüyle görüyoruz."

Deniz Baykal konuşmasının bundan sonraki kısmında da dış politika konusuna değinmiş ve Hükümetin, dış politikadaki sorunlarını çözerken, bu sorunların Türkiye’den kaynaklandığı gibi bir anlayış içerisinde girdiğini, bunun da tehlikeli bir varsayım olduğunu ifade etmişti ve çok hassas bir coğrafyada bulunan Türkiye’nin kimsenin toprağında ve egemenliğinde gözünün olmadığını belirterek, sorunların diğer ülkelerin Türkiye üzerindeki plan ve projelerinden kaynaklandığını dile getirmiştir. Diğer yandan böylesi bir dönemde teslimiyetçi politikaların ciddi zararlar getireceğini söyledikten sonra, Dışişleri Bakanının, Dışişleri bütçesinde, Yunanistan’la son ihtilaf konusunda Türkiye’nin haklılığını çok berrak bir biçimde ortaya koymuş olmasından duyduğunu memnuniyeti belirtmiştir.

Deniz Baykal kendisine tanınan sürenin sonlarında İran ile olan ilişkilere de değinmiş ve bu devletin Türkiye’de Çetin Emeç gibi bazı aydınların öldürülmesinden sorumlu olmasının göz ardı edilemeyeceğini ifade ederek, böyle bir ortamda İran Dışişleri Bakanı Velayeti’nin Türkiye’yi ziyaretinin hoş karşılanamayacağını belirtmiştir. Bu konuda özellikle Refah Partisi’ne de dönük eleştiriler getirmiştir.

Son olarak ise kamu çalışanlarına sendika kurma hakkının tanınmasını, bazı kesimlerin içlerine sindiremediklerini öne sürerek, kamu çalışanlarının taleplerinin karşılanmasının gerekli olduğunu savunmuş ve Anayasada yapılan değişikliklerin, yasalara hemen yansıtılmasını istemiştir. Türkiye’nin yeni bir anlayışa, hoşgörüye, iyi niyete ve demokrasiye ihtiyacının bulunduğunu söyleyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Gruplar adına üçüncü sözü, Demokratik Sol Parti Antalya Milletvekili Metin Şahin almıştır. Bütçenin, 24 Aralık 1995 genel seçimlerinin neden bir oldubittiye getirildiği ve ülkenin sorunlarının bir göz boyama ile geçirildiğini ortaya koyduğunu söyleyerek konuşmasına başlayan Metin Şahin, yine bütçenin borç ve faiz ödemelerinin tehlikeli boyuta ulaştığı, açığın katrilyonlara ulaştığı, yatırımlar ve üretim için yeterli kaynağın yaratılmadığı bir nitelik taşıdığını da ifade etmiş ve Hükümetin, iktidar olmaya hazırlıklı bir görüntü çizmediğini sözlerine eklemiştir.

Kendilerinin bütçe görüşmeleri sırasında yapıcı bir politika izlediklerini de söyleyen Metin Şahin, geçmiş dönemlerden kaynaklanan olumsuzlukların sorumlusu olanların Hükümet kurduklarını öne sürmüş ve ayrıca benzer bir eleştiriyi de CHP’ye getirmiştir.

Metin Şahin, Deniz Baykal’ı da kastederek son dönemdeki olumsuzluklardan sorumlu olduğunu, şimdi de hiçbir şey olmamış gibi eleştiri yönelttiğini belirtmiş ve ardından bütçe ile ilgili olarak rakamlara dayanarak şu açıklamaları yapmıştır: *“Değerli arkadaşlar, bu bütçenin malî yapısı, gelecek için umut vermemektedir. Bütçenin gelir ve gider kalemleri arasındaki açık, giderek büyümektedir. Bu açığın temel nedeni, borçlanmadır. Kartopu gibi büyüyen içborç, 1991’de 97,6 trilyon lira iken, 1995’te 1,4 katrilyon liraya yükselmiştir;*

dört yılda 12-13 kat artmıştır; içerisinde bulunduğumuz yılda 2,5-3 katrilyon liraya yükselmesi beklenmektedir. Aynı şekilde, dışborç stokumuz da, 1991'de 55 milyar dolar iken, 1995'te 73,3 milyar dolara yükselmiştir. Giderek artan iç ve dışborç stokumuz karşısında, gelirlerimiz, bu borçları, sosyal amaçlı harcamaları, yatırımları, tarıma destekleri karşılamaktan uzaktır. 1996'da beklenen 3,511 katrilyon liralık giderlere karşılık, 2,650 katrilyon liralık gelirlerle, bu yılın 861 trilyon lira açık vereceği ifade edilmektedir. Kâğıt üzerinde belirlenen bu açığın, yıl sonunda daha da büyüyeceği beklenmelidir; çünkü, borçlanma ve faiz ödemeleriyle gelir hedefleri gerçekçi değildir. Hepinizin bildiği gibi, Ekim 1995'te Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan tasarıda, 1996 yılı için öngörülen 410 trilyon liralık açık, daha senenin ilk dört ayında aşılmıştır. O nedenle, bütçe açığı tahminleri, gerçekçi görünmemektedir.”

Enflasyonun yüksekliğinden yakınan ve Hükümetin mücadele edemeyeceğini öne süren Şahin, çalışanlara, memur ve işçilere ödenen ücretler ile tarıma verilen desteklerin, yatırımların, KİT'lerin bütçeye yüklerinin yüksek enflasyonun nedenleri olarak gösterilmesine de karşı çıkarak, asıl nedenin bütçedeki, yüzde 36,9'luk faiz ödemeleri olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda bütçe açıklarını kapatmak için, vergi alma yerine, kolay yol olan borçlanmanın tercih edilmemesi gerektiğini ifade etmiş ve yasal bir düzenlemeyle, borçlanmaya sınır getirilmesini önermiştir. Yine dolaylı vergi olarak nitelendirdiği özel tüketim vergisi düşüncesinin yeniden gözden geçirilmesini de bir başka öneri olarak getirmiştir. Ayrıca, özel tüketim vergisinin, KOBİ'lere getireceği yüklerin dikkate alınmasını istemiştir. Bu arada 4046 sayılı Özelleştirme Yasasında yer alan Hazineye yük olmayan KİT'lerin korunması ve kuruluşlara verimlilik kazandırılması ilkelerinin hayata geçirilmediğini öne sürmüş ve Demokratik Sol Parti olarak, Hükümete, KİT'lere bakış açısını gözden geçirmesini önermiştir. Yine DSP olarak, özelleştirmeye karşı olmamakla beraber, öncelikle, KİT'lerin özelleştirilmesi yerine özzerkleştirilmeden yana olduklarını açıklamış ve söz konusu kuruluşların teknolojilerinin yenilenmesinin zorunluluğuna dikkat çekmiştir.

Metin Şahin konuşmasında, tarıma da değinmiş ve 1996 bütçesinin köylüye, çiftçiye umut vermediğini ifade ederek, gübre, ilaç, tohumluk gibi girdilerdeki desteklemelerin yetersiz olacağını belirtmiştir. Yine şekerdeki muhtemel açığı da işaret ederek, buğday üretimindeki düşüşün kaygı verici olduğunu söylemiştir. Gerek üreticinin gerekse Türk tarımının esenliği için, Demokratik Sol Parti olarak yıllardır ısrarla önerdikleri köy-kent projesini de gündeme getirerek, bu projenin yararlarından bahsetmiştir.

Metin Şahin'in konuşması sırasında değindiği bir başka konu ise sağlık olmuştur. Bu konuda; *“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; bu bütçe müzakereleriyle görüldü ki, ulusal sağlık politikası da yoktur. Sayın Sağlık Bakanının, sağlıkla ilgili kesimlerin ve ilgili meslek örgütlerinin görüşlerini de alarak, bir an önce, ulusal sağlık politikasını oluşturmasını bekliyoruz. Geçim*

zorluğu çeken insanlarımız için verilen yeşilkart olumludur; ancak, bu kartlardan yararlananların, hastanelerde hak arar olmaktan kurtarılmaları gerekir. Ülkemizin birçok yerinde doktor, birçok hastanesinde uzman hekim yoktur. Doktorların yüzde 50'si, üç büyük kentimizde toplanmıştır. Devlet ve SSK hastanelerinde yeni bir organizasyonla, bu yığılma, dengeli bir şekilde yurdun belirli bölgelerindeki hastanelere kaydırılmalı; halkımıza, yerinde tedavi ve sağlık hizmetleri verilmelidir. Bütçede sağlığa ayrılan paylar yetersizdir. Öyle görünüyor ki, özelleştirmenin cazibesi sağlığı da etkilemekte ve sosyal devlet ilkesi terk edilmektedir” dedikten sonra, zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılmasının gerekliliği üzerinde durmuştur.

Dış politika konusuna da değinen Metin Şahin, İran, Suriye ve Irak'ın PKK'ya destek verdiğini iddia ederek, bundan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Aynı konuda ABD'nin ve bazı Batılı ülkelerin tutumunu anlamının güç olduğunu ifade etmiş ve “Huzur Harekâtı” adı verilen planın bölgeye huzursuzluk getirdiğine vurgu yapmıştır. Devletin yeniden yapılanması için bir takım öneriler de getirmiştir.⁴⁷

Konuşmasının sonunda Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde verilmiş olan Ulusal Kurtuluş Savaşına değinen ve TBMM'nin öneminden bahseden Metin Şahin, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı ile Kurban Bayramını kutlamıştır.

Demokratik Sol Parti Grubu adına ikinci konuşmayı, Ankara Milletvekili Gökhan Çapoğlu yapmıştır. İlk söz olarak bütçelerin, siyasî iktidarların programlarını somutlaştırdıkları belgeler olduğunu belirten Çapoğlu, Deniz Baykal'ın yaptığı eleştirilerde haklı olduğunu, ancak 24 Aralık 1995 tarihindeki seçimin olmaması durumunda bütçeyi DYP-CHP koalisyonunun uygulayacağını öne sürmüştür. Hemen ardından da, ANAP-DYP Koalisyonuyla DYP-CHP Koalisyonu ve DSP'nin tercihleri arasındaki farkları ortaya koyacağını açıklamıştır. İlk olarak bütçe rakamları üzerinde açıklamalar yapmıştır. Giderlerin 3,5 katrilyon, gelirlerin 2,65 katrilyon, açığın ise 861 trilyon olduğunu ortaya koymuş ve bütçenin DYP-CHP Hükümeti döneminde uygulanması durumunda ilk sunulmuş haliyle, o bütçede kurun 62800 lira ve açığın 400 trilyon lira olduğunu, bu kurun da, ocak ayının ilk iki haftasında aşıldığını ortaya koymuştur. Bütçede belirtilen 75 bin lira kur ortalamasının, yüzde 65 enflasyonun ve 861 trilyon lira açığın aşılabileceğini kendilerinin de tahmin ettiklerini ifade etmiştir.

---

⁴⁷ Metin Şahin'in bu konudaki önerileri şunlardır: “Başbakanlıktan başlayarak taşra kuruluşlarına kadar, verimliliği sağlayacak idarî ve hukukî düzenlemeler yapılmalıdır. Kamu çalışanlarının örgütlenme ve hak arayışlarının önündeki hukukî engeller kaldırılmalıdır. Yüksek Denetleme Kurulu, özleştirilerek Başbakanlıktan alınmalı, Türkiye Büyük Millet Meclisine bağlanmalıdır. Deneyimli, uzman, dürüst ve namuslu bürokrat ve teknokratlar, partizan anlayışlar ve hukuk dışı muamele ve tayinlerle mağdur edilmemelidir. İçgüvenlikten sorumlu güvenlik güçlerimizce, toplumsal olaylarda, gençlerimize, öğretmenlerimize, kamu çalışanlarımıza karşı, kaba kuvvet kullanmadan, yansız, hoşgörülü bir yaklaşım sergilenmelidir.”

Çapoğlu'na göre bütçedeki ana tercihler şöyledir: Bütçeden, eğitime yüzde 12; sağlığa yüzde 3,3; adalet ve emniyet hizmetlerine yüzde 3,8; personel giderlerine yüzde 25,9; yatırım harcamalarına yüzde 6,9 pay ayrılırken, faiz ödemelerine yüzde 36,9 pay ayrılmıştır. Bu yüzden de bütçe, tercihleri bakımından, 1995 yılı bütçesinden o kadar da farklı olmadığını belirtmiştir. En büyük kalemin faiz ödemelerine ayrılmasını da eleştirerek, bunun kontrol edilemeyeceğini söylemiş ve konuşmasını şu açıklamalarla sürdürmüştür: *“Şimdi, bütçe içerisinde, faiz ödemeleri, neden o kadar yüksek bir pay almakta; faiz ödemelerinin bütçe içerisindeki yüksekliğinin nedeni, devletin borçlanmasında, reel faizlerin çok yüksek olmasından dolayıdır. Eğer, hükümet programları, istikrara yönelik değilse, bütçe açığını kapatma yönünde inandırıcı değilse, piyasalar, enflasyonun çok üzerinde bir nominal faiz talep edeceklerdir ve bugün olduğu gibi, faiz reel olarak yüzde 40’larda olacaktır. Amerika Birleşik Devletlerinde, Avrupa’da, geçen sene reel faiz yüzde 4’ü geçmemiştir. Şimdi, 1995 yılında, devletin, ortalama borçlanma maliyeti yüzde 122,7 olmuş, enflasyon 64,9 olarak gerçekleşmiş; yani, reel faiz, 1995 yılında yüzde 35 olmuştur. Bunu, bırakın Türkiye, Amerikası da, Almanyası da, Japonyası da kaldıramaz; bunu açık bir şekilde ortaya koymak gerekiyor. Şimdi, bu sene, bütçe açıkları artacağı için, reel faizlerin de artacağını beklemek normaldir; yani, yüzde 40 civarında gerçekleşecektir. Bugüne kadar, ocak başından nisan ortasına kadar, borçlanmada, devletin, ortalama borçlanma faiz haddi yüzde 158,5 olmuştur. Şimdi, onu bırakacağım; çünkü, faizlerde bir düşme var; yüzde 240’la başladık yıla, mart ortasında, mart başındaki borçlanmada bir ara yüzde 112’ye düştü; ama, ondan sonra, mart sonunda, tekrar yüzde 144’e çıktı. Ortalama yüzde 130’la borçlansın Hükümet; eğer, Hükümetin dediği gibi enflasyon yüzde 65 olursa, o zaman reel faizler yüzde 40 olacak; ama, eğer, kamu inandırıcı olabilseydi, bütçe açıklarını kapatabilseydi ve Hükümet, yüzde 9 reel faizle -bırakın yüzde 4 veya yüzde 5’i, yabancılara, gelişmiş ülkelerin yaptığı gibi- borçlanmış olsaydı, sadece, bütçe faiz ödemelerinden, asgarî bir hesaplama ile, 500 trilyonun çok üstünde bir tasarruf sağlayabilecekti. İşte, Demokratik Sol Partinin farkı burada yatmaktadır.”*

Gökhan Çapoğlu, faizlere müdahale edilmesini istemediklerine özellikle vurgu yaptığı konuşmasında, asıl istediklerinin kadronun ve programın inandırıcı olması olduğunu ifade etmiş ve 3 Mart 1996 tarihli Hükümet Protokolü ile ilgili bir hatırlatmada bulunmuştur.⁴⁸ Ayrıca ilk önce, Anayasaya uyum yasalarından başlanmamasını da eleştirerek, bunun hükümetin inandırıcılığını sarstığını ileri sürmüş ve yine Hükümette 34 bakanlığın bulunmasını doğru bulmadığını açıklamıştır. Buna bağlı olarak da tasarrufun önemine işaret ederek, Hükümetin

⁴⁸ Çapoğlu'nun hatırlatmasını yaptığı protokolde şu ifadeler geçmektedir: *“Bütçe kanunundan önce çıkarılması gereken kanun tasarıları: Meclis İçtüzüğü, ÖTV, Telekom, SSK ve Bağ-Kur, Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri, Bankalar, Sermaye Piyasası ve Sigorta, Gümrük ve Gümrük Müsteşarlığı Teşkilatı yasalarında değişiklik yapılması ve Ekonomik ve Sosyal Konseyin Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı...”*

hâlihazırda süren, 4239 adet yatırım projesinden, öncelikli olanları seçmesini ve tamamlamasını istemiştir. Bu arada vergi reformu yapılmasının önemine de değinme gereği duymuş ve sözü sosyal güvenlik konusuna getirmiştir. Bu konuda “*Sosyal güvenlik sistemimiz, geçmiş hükümetlerin sorumsuz uygulamaları sonucu, 1996 yılında 300 trilyon lira açık verecek duruma gelmiştir. Sosyal güvenlik sisteminin içerisinde bulunduğu bunalımdan çıkması için, son iki ay içerisinde, çözüm yolunda çok önemli girişimlerde bulunulabilirdi; bunların en önemlisi, işçi ve memur sendikalarını, işverenleri, emeklileri bir araya getirerek, toplumsal uzlaşma sağlanabilirdi; ancak, Hükümet, toplumsal uzlaşmayı bir yasa olarak görmektedir. Gerçi, DYP-CHP Hükümeti, ekonomik sosyal konseyi kullanmıştır; ama, bir defa kullanmıştır, o da, işçilere baskı yapmak için kullanmıştır*” dedikten sonra, toplumsal uzlaşmanın vazgeçilmezliğine değinmiştir. Ülkede demokrasi kültürünün gelişmesi için ANAP-DYP Azınlık Koalisyonunun kuruluşuna destek verdiklerini açıklamıştır. Bu açıklamaya bağlı olarak da, toplumsal uzlaşmanın ülke sorunlarının çözümündeki önemine vurgu yapmıştır.

ANAP, DYP ve CHP ile Demokratik Sol Partinin anlayış farklılıklarının bulunduğu da dikkat çeken Çapoğlu, 1995 yılı bütçesinin Anayasaya aykırı olan ve iptal edilen maddelerinin yayınlandığını ve bunun 87 sayfa tuttuğunu ifade etmiştir. Özellikle de 29. madde ile ilgili bazı açıklamalarda bulunmuştur.⁴⁹ Çapoğlu, Demokratik Sol Parti, mülkiyetin değil, rekabetin ve verimliliğin önemli olduğu inancında olduğundan hareketle, özelleştirmenin, verimlilik ve rekabet artışı sağlamasından ve mülkiyeti tabana yaymak için yapılmasından yana olduğunu da belirtme gereği hissetmiştir. 29. madde ile ilgili olarak devam ettirdiği sözlerinde şunları da dile getirmiştir “*Demokratik Sol Partinin, devlet dahil, herkesin kurallara uyduğu, verimlilik ve üretkenliğin ve rekabetin önplana çıktığı, sosyal devletin işlevlerini yerine getirdiği rekabetçi piyasa*

⁴⁹ Gökhan Çapoğlu'nun bu konudaki açıklamaları şu şekildedir: “*Biz, Anayasaya aykırılığı, ülke sorunu içinde düzeltmeye çalıştık; ancak, 29 uncu maddenin özü değişmedi. 29 uncu madde, merkez sağ partiler, CHP ve Demokratik Sol Parti arasında özelleştirme, piyasa ekonomisi ve devlet yönetimi konusunda farklılıkları açık bir şekilde göstermektedir. Sayın Bakan, demiştir ki ‘29 uncu maddeyi, biz, bugün uygulamaya koymuyoruz’ ama, 1994’ten beri uygulanmaktadır -yanılmıyorum değil mi Sayın Bakan? - ve o madde demektir ki ‘devlet, Türk Telekom A.Ş’nin gayrisafi hâsılasının yüzde 10’una ve TEDAŞ’ın da yüzde 8’ine el koyacaktır.’ Şimdi, bu maddeleri tek tek ele alalım: Hükümet, bir yandan Türk Telekom’un yüzde 49’unu özelleştireceğini söylüyor, öbür yandan da gayrisafi hâsılasının yüzde 10’una el koyuyor. Bakanız, ANAP ve DYP içerisinde işadamı olan birçok milletvekili var, onlara sormak istiyorum, siz, gayrisafi hâsılasının -kârına da değil; çünkü, biliyorsunuz kâr gayrisafi hâsılayla gider arasında farktır- yüzde 10’una el konulan bir şirketi satın almak ister misiniz?.. Veya satın alırsanız, çok ucuz fiyata alırsınız. İşte bu örnek, Hükümetin, özelleştirme konusunda bir mirası gibi, sadece gelir elde etme kaygısı taşıdığını göstermektedir. Eğer, Türk Telekom verimli değilse, hizmetinde aksaklıklar varsa, o zaman, gelirlerini bu alana yatırım ki, Türk Telekom kendini yenileyebilsin. Hem Hükümet Programı hem de bütçe, özelleştirmeye son on yıldır egemen olan bağnaz yaklaşımı sürdürmeye devam etmektedir. Özelleştirme, eğer rekabeti, verimliliği artırıyorsa, siyasî talan ve yağmaya son veriyorsa yararlı olur; ama, özelleştirmenin kendisi talan ve yağma konusu olursa, özel tekeller ve haksız kazanç sağlıyorsa, zarar verir. 1985 yılından beri sürdürülen propagandaya rağmen, 31 Aralık 1995 tarihi itibarıyla, özelleştirmeden sadece 2,6 milyar dolarlık gelir sağlanmıştır; ama, Aktaş’larda, ÇEAŞ’larda yapılan vurgunların yanında, örnek gösterilen çimento fabrikalarında bile bölgesel tekeller yaratılmış, haksız kazançlar elde edilmiştir.”*

ekonomisinden yanadır. 29 uncu maddenin ortaya çıkardığı diğer bir konu ise, devlet anlayışındaki farklılığı göstermektedir. ANAP ve DYP Hükümeti, geçmiş hükümetlerin Anayasaya ve en temel ticaret yasalarına aykırı uygulamalarını devam ettirmekte bir sakınca görmemişlerdir. Bu keyfî devlet yönetim anlayışı, tabii, insan hakları dahil, diğer konularda da kendini göstermektedir. Demokratik Sol Parti, Türkiye’de, hukuk devletinin yerleştirilmesinin, insan haklarını güvence altına almak, demokrasiyi geliştirmek ve ekonomik sistemin düzenli çalışmasını sağlamak için gerekli olduğu inancındadır; her türlü keyfilığe karşıdır, bu keyfiliklerin yarattığı belirsizliğin ekonomik ve toplumsal maliyetinin çok yüksek olduğu görüşündedir.”

DSP adına konuşma yapan Gökhan Çapoğlu, Demokratik Sol Parti, Güneydoğu sorunundan Huzur Harekâtına kadar, bütün konulardaki girişimciliğe öncülük ettiğinin altını çizdiği bölümde, terörün durdurulmasının zorunluluğuna dikkat çekmiş ve aynı zamanda da toplumsal yozlaşmanın önüne geçilmesinin gerekli olduğunu da özellikle ifade etmiştir.

Gökhan Çapoğlu’nun sözlerini tamamlamasının ardından Refah Partisi grubu adına Genel Başkan Necmettin Erbakan konuşma yapmıştır. 17 Nisan günü yapmış olduğu konuşmada üzerinde durduğu konulardan özet olarak bahsederek söze başlayan Necmettin Erbakan, bütçenin Anayasaya aykırı olduğu görüşünü tekrarlamış ve 3,6 katrilyonluk bütçenin, üçte birinin açık, üçte birinin faiz olduğunu ve içerisinde hiçbir yatırımın bulunmadığını ifade etmiştir. 47 milyar dolar olan bu bütçeye, en az, 32 milyar dolar daha eklenmesi durumunda halka hizmet verilebileceğini iddia etmiştir.

İspanya ve İtalya gibi ülkelerin bütçelerinin Türkiye’ye göre çok daha yüksek olduğunu da öne süren Erbakan, halka doğruların söylenmediğini, dış borçlar konusunda doğru bilgi verilmediğini belirtmiştir. Necmettin Erbakan konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: *“Bakın, bütçenin bu Meclise getirilirken, 3,6 katrilyon lira olarak getirilmesi doğru değil; çünkü, bütün bu borçların taksitlerinin hepsi, birer giderdir ve bunları karşılamak için yapılacak olan yeni borçlanmalar birer gelirdir. Bundan dolaydır ki, siz, bu çizginin üzerindeki kısmı buraya getirmekle yetinemezsiniz; bunun altında -geçen sefer aysberk diye tarif ettiğim- 5,6 katrilyonluk iç ve dışborç taksitleri var, bunlar için yapılacak yeni ödemeler var; 74 milyar dolarlık kısmı da beraber getirmeniz lazım; yani, bütçeyi, buraya, 121 milyar dolar olarak getirmeniz ve bunların, önümüzdeki yılda, hangi tarihte, hangi şartlarla ödeneceği hususunda da Meclisten izin almanız lazım. Halbuki, programınıza yazmışsınız ‘Biz, borçlanmaları, faizleri, serbest piyasaya göre yapacağız.’ Doların değerini de 7 tane özel banka tespit ediyor. Bugün Merkez Bankası ilan ediyor; ama, o da, 7 bankanın alış fiyatının ortalamasını alıyor. İşte o 7 tane bankanın arkasında, bir lordlar meclisi var, bir rantiyeciler meclisi var. Dolayısıyla, doların değerini onlar tespit ediyor; devlet, hangi tarihte ne kadar borç alacak, hangi faizle borç alacak, onlar tespit ediyor. Halbuki, bunu, bu Yüce Meclisin tespit etmesi lazım. Bu sebepten dolaydır ki, asıl katrilyonları ihtiva eden borç ödeme, yani, rantiyecilere ait olan bütçe Meclise getirilmemektedir.”*

Başbakan Mesut Yılmaz'ı da gerçekçi bütçeyi kabul etmediği iddiasıyla eleştiren Necmettin Erbakan, rantiyecilerin haksız kazanç elde ettiklerini öne sürmüş ve 10 maddeyle, bir reel ekonomiye geçiş programı takdim etmiştir.⁵⁰ Söylediklerinin hiçbirisinin hayal olmadığını da söyledikten sonra, geçmişte Türklerin kazandıkları zaferlerden bahsetmiş ve insanlığın, 16. Yüzyıla kadar adil düzen içerisinde yaşadığını, kapitalizm ve komünizmin bunu bozduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca kendilerinin 1974-1978 yılları arasında hükümette buldukları sırada reel ekonomiyi uyguladıklarını da sözlerine eklemiştir. Şimdi ise yatırıma, gayrisafî millî hâsılanın yüzde 1'inin bile ayrılmamış olmasından şikayet etmiş ve geçmişte hükümet ortağı oldukları dönemlerle ilgili örnekler vermiştir.

Erbakan, Reel ekonomiyi ellerinde bulunan 400 belediyede uyguladıklarını belirttiikten sonra sözlerini şu şekilde devam ettirmiştir: *“Bakın, biz, 400 belediyede ne yaptık, bir tek rakamla ifade edeyim: Bu belediyelerimizin 1994 bütçeleri -400 trilyon borçla aldığımız halde- 200 trilyonu, 60 trilyonluk yatırım yaptık; 1995 bütçesi 500 trilyondur, 200 trilyonluk yatırım yapıyoruz. Ne demek bu; reel değerlerle, biz, belediyelerimizde, yıllık, yüzde 20'den fazla kalkınma yapıyoruz; Uzakdoğu'dan daha büyük kalkınmayı yapıyoruz; neyle; adil düzenle. Biz konuşmuyoruz, yapıyoruz. Bakın, şuraya gidin, Söğütözü'ndeki üst geçidin fotoğrafını alın, bu rantiyeci zihniyetin perişanlığını görün; iki senedir çamur... Bir üst geçidi yapamaz bu rantiyeci yönetim. Bir de, şu Ankara'da, bizim, bir yılda yaptığımız 4 tane üst geçide bakın. İstanbul'da Sazlıdere Barajına bakın; dört senedir 2 trilyon harcanmış; çamur deryası; bir de, bizim, Istrancalarda dört ayda bitirdiğimiz barajlara bakın, hem de, temelini atarken, hangi ay hangi gün değil, hangi saatte işletmeye açacağımızı da belirterek yaptığımız tatbikata bakın. Hiç uzağa gitmeye lüzum yok, buyurun dışarıya çıkalım; işte, rantiyeciler; sizin bakkalınızda ekmek 15 bin lira, bizim reel ekonomimizde ekmek 7500 lira. Hayal mi?!”*

---

⁵⁰ Erbakan'ın bu konudaki görüşleri şöyledir: *“Para politikası IMF'ye bağlılıktan kurtarılmalıdır. Türkiye'de, para, planlı olarak dar tutuluyor. Döviz kurları, enflasyona uygun lineer trend takip etmeli; böylece, sunî para ihtiyacı, faizlerin yükselmesi, ithalatın artması, ihracatın azalması, yatırım ve üretimin artırılması suretiyle sıcak döviz problemi ortadan kaldırılmalıdır. Hali hazırda tatbik edilmek istenen düzende faize üst sınır getirilmeli. Tabii, biz, bunu sizin için tavsiye ediyoruz; yoksa, bize kalsa, faizlerin hepsini kaldırırız. Faiz gelirlerinden vergi alınmalı, böylece, kaynaklar, yatırım ve üretime yönlendirilmeli ve bu husustaki vergilendirme işi, ileriki yıllara aktarılmalıdır. Siz geldiniz, rantlardan, hükümet borçlarından alınmış olan kazançlardan vergi alınması konusu görüşülürken 'bunu 97'ye, bunu 2 000'e aktaralım' dediniz. Neden; çünkü, ranticilerin hipnotik sahası içerisindeyiz de, onun için. Şu reklam ve yanlış promosyon fıryası kalkmalıdır; bu bir nevi, halkın sömürülmesidir. Özelleştirmede, peşkeş fikrinden vazgeçilmelidir. Kredilendirmede, üretim, istihdam, yeni teknoloji, bölgesel kalkınma, ihracat esasları getirilerek adil bir kredi dağıtımı yapılmalıdır. Mevduattan fazla kredi kullanılması önlenmelidir. Faizler de gidere yazılmamalıdır. Batık kredi olmamalıdır.”*

Bu sözlerden sonra asıl konuya gireceğini açıklayan Necmettin Erbakan, bütçenin ihtiyaçları karşılamaktan uzak olduğu görüşünü tekrarlamış ve sözü sağlık konusuna getirerek, toplumun yüzde 40'ının sağlık sigortasının bulunmadığını dile getirmiş ve sağlığa 96 trilyon ayrılmış olmasını eleştirmiştir. Bebek ölüm oranının gelişmiş ülkelerde binde 6 olduğu bir dönemde Türkiye'de yüzde 0,53; anne ölüm oranının ise gelişmiş ülkelerde yüzbinde 10 iken Türkiye'de yüzbinde 150 olmasının sağlık konusundaki açmazı gösterdiğini ortaya koymuş ve yine kişi başına düşen doktor ve hemşire rakamlarını da aktarmıştır. Türkiye'de 1000 kişiye 1 doktor düşerken, gelişmiş ülkelerde 250 kişiye 1 doktorun düştüğünü, Türkiye'de 3 yatağa 1 hemşire düşerken, gelişmiş ülkelerde ise 1 yatağa 1 hemşire düştüğünü ifade etmiştir.

Necmettin Erbakan, sağlıktan sonra, Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi üzerinde durmuş ve sınıflardaki öğrenci sayısının kabarıklığından ve öğretmen açığından şikâyet etmiş ve ardından ortaöğretimdeki program kargaşasına değinmiştir. Bu arada Milli Eğitim Bakanlığının ilköğretimi 8 yıla çıkartma girişimlerinden duyduğu rahatsızlığı da dile getiren Erbakan, imam hatip okullarının kapatılmasına dönük çabalar bulunduğunu iddia ederek, bu anlayışı eleştirmiştir. Hatta bu okulların kapatılmasını halkla savaş olarak nitelendirmiştir.

Konuşmasında yüksek öğretim kurumlarının durumuna da değinen Necmettin Erbakan, bu alanda dağınıklığın ve öğretim üyesi sayısının yetersizliğini vurgulamış ve YÖK ve ÖSYM'ye dönük eleştiriler sıralamıştır. Millî eğitime ayrılmış olan 4 milyar doların yetersiz olduğunu da sözlerine ekleyen Erbakan, adalet konusundaki görüşlerini de şu sözlerle ortaya koymuştur: *“Çok aziz ve muhterem arkadaşlarım, çok önemli bir konu da, tabii, adaletimizdir; devletin en önemli görevidir. “Adalet mülkün temelidir.” Ne olması lazım; adaletin, önce mevzuatı kolay anlaşılır, adaleti tesis edecek olan dairelerin, yurdumuzun her yerine yaygın olması, adli hizmetlerin, basit, kolay, süratli, ucuz, adli hizmetlerde çalışan hâkim, savcı ve diğer personelin çok iyi yetişmiş, adli dairelerin her bakımdan çok iyi teçhiz edilmiş, adli hizmetlerde kullanılacak vasıtaların elverişli ve yeterli olması, hâkim kadrolarının ihtiyaçla orantılı olması, adli hizmetlerde çalışan hâkim, savcı ve diğer personelin mali imkânlarının tatminkâr ve özlük haklarının teminat altına alınmış olması, suç ve cezaların toplum bünyesine uygun ve caydırıcı nitelikte olması lazım gelirken, bugün, halimiz çok acıklıdır; çünkü, şu anda mahkemelerimizde 10 milyon dosya var. Bu 10 milyon dosya demek, 30 milyon insanın mahkeme kapısında beklemesi demektir. Gelişmiş ülkelerde, bir hâkim, yılda en çok 200 tane dosyaya baktığı halde, bizde, bu adet 1000-1500 civarındadır. Hâkimlerimizin hangi müşkülât altında olduğunu görelim. Hâkim kadro sayısı 7 bindir; şu anda, bunun da yüzde 25'i boştur. Halbuki, bugün, Türkiye'nin hâkim ihtiyacı, en az 40 bindir. Bunları, yine, bir bir sayacak değilim. Maalesef, bizim millî bütçemizden adalete ayırmış olduğumuz paralar gittikçe azalmaktadır. Bu paylar, 1992 yılında yüzde 1,5 iken, şimdi, binde 8'e düşmüştür. Düşününüz, bütün adalet*

mekanizmasına sadece 400 milyon dolar ayrılıyor; yani 29 trilyon lira. Halbuki, demin söylediğim şekilde, adalet hizmetinin yayılması, hâkimlerimizin tatminkâr özlük hizmetlerine kavuşması, adalet binalarımızın hizmetlerini yapar hale getirilmesi için -yine dökümünü ayrı ayrı sayacak değilim- adalet mekanizmasına, toplam olarak en aşağı 3 milyar dolar verme mecburiyetimiz vardır.”

Necmettin Erbakan, güvenlik konusundaki görüşlerini açıklarken, silahlı kuvvetlere 4,3 milyar doların ayrılmasını eleştirmiş ve bunun yetersizliğine vurgu yaparak, silahlı kuvvetlerin modernizasyonu için on yıl için 67 milyar dolara ihtiyaç bulunduğunu ifade etmiştir. Diğer taraftan Türkiye'nin silah ihraç eden ülkeler arasında yer alması gereğine işaret ettikten sonra, bir ülkenin yerli savunma sanayine sahip olmamasının acısının Kıbrıs Barış Harekatı sırasında çekildiğini söylemiş ve silah sanayinin gelişmesi için araştırmaya daha fazla para ayrılmasının zorunlu olduğunu savunmuştur.

Devletin, dört temel hizmetini (sağlık, eğitim, adalet ve savunma) yerine getirmesi için sağlığa 4, millî eğitime 14, adalete 3, millî savunmaya 7 olmak üzere 28 milyar dolar daha bu bütçeye ilave edilmesi gerektiğine dikkat çeken Erbakan, diğer yatırımlar için de 32 milyar dolar ilave edilmesi icap ettiğini önceki konuşmasında ifade ettiğini hatırlatmış ve bütçenin 10 milyar dolardan aşağı olmaması gerektiğini bir kez daha vurgulamıştır. Millî gelirin artmamasını da rantiyecilere bağlamış ve bu nedenle de faizlerin yüksek tutulmasına karşı çıkmıştır.⁵¹

Necmettin Erbakan, 1996 yılı bütçesiyle ilgili olarak yapmış olduğu konuşmada dış politika ile ilgili görüşlerini de açıklamıştır. Dış politikada üç eksik bulunduğu bahseden ve bunların birincisinin, dış politika stratejilerini oluşturacak strateji enstitülerimiz olmaması olduğunu belirten Erbakan, beyin takımının bulunmamasını ve dış politikanın arkasında milletin olmamasını da diğer eksikler olarak göstermiştir. Ama asıl sorunun bir milli dış politikanın bulunmaması olduğunu da sözlerine eklemiş ve Yunanistan'a karşı izlenen politikanın yetersizliğinden söz ettikten sonra, özellikle Kıbrıs üzerinde durmuştur. Erbakan, Avrupa Birliği ve Batı Trakya sorunu ile ilgili görüşlerini açıkladığı konuşması sırasında, Yunanistan'ın Bizans'ı kurmak amacıyla

---

⁵¹ Necmettin Erbakan bu konudaki açıklamalarına şu sözlerle devam etmiştir: “Onun için bir elleriyle devlet kasasından 32 milyar dolar alırken, öbür elleriyle 40 milyar dolarlık millî gelir artışını da engelliyor. Eğer, bu rantiyeci politika değişirse, bu 32 milyar haksız kazançları halka döner, ülkenin gelişmesini engellemek suretiyle mâni oldukları 41 milyar dolarlık millî gelir artışı da, söylediğim gibi, devletin millî savunmasında, devletin, eğitiminde sağlıkta ve adalet hizmetlerinde projelerini canlı bir şekilde yürütmesine yeter. Türkiye'nin, bugün bu imkânları var; her şey, yönetimdeki hataya geliyor. İşte, Sayın Mesut Bey, 22 Şubat günü, aslında, demokrasinin arkasından, bir görünmeyen ihtilal yaptı; vaktiyle, 12 Şubat'ta, demokrasiye karşı ihtilal yapıldı. Şimdi, Sayın Mesut Bey de, 22 Şubat'ta, bayramın üçüncü günü, tuttu, demokrasiye karşı; hayır, bu rantiyeci düzen devam edecektir; bırakalım, bu rantiyecilerin bir eli devletin cebinde olsun, 32 milyar dolar haksız kazanç devam etsin; bırakalım, bir eli direksiyonda olsun; millî gelirin 41 milyar dolar artışını engelleyelim demişlerdir. Bunu, elbette, isteyerek yapmadıklarımı biliyorum. Neden yapıyor; haberi yok!...”

olduğunu iddia etmiş ve ardından sözü ikinci bir emperyalist ülke olarak nitelendirdiği Ermenistan'a getirmiştir. Bu konuda "Büyük Ermenistan ideali var. 'Ta, Sivas'a kadar Doğu Anadolu benimdir' diyor. 'Azerbaycan'ın da büyük kısmı benimdir' diyor ve Azerbaycan'ın yüzde 25'ini işgal etmiştir, Karabağ'ı yutmak için planlar hazırlıyor ve de 24 Nisanı "Soykırım Günü" olarak ilan ediyor, kendi ideallerine kavuşmak için. Bizimkiler ne yapıyor; Azerbaycan'a bir helikopter vermediği halde, Ermenistan'a 50 bin ton buğday, bir daha 50 bin ton buğday; elektrik, hava koridoru, liman, kapı... Bütün, onların gayelerine hizmet ediliyor. Böyle millî politika olmaz" şeklindeki ifadelerle görüşlerini ortaya koymuştur.

Necmettin Erbakan'ın hedefindeki bir başka ülke ise İsrail'dir. Bu devlete de sert eleştiriler yönelten Erbakan,⁵² Türkiye'nin İsrail politikasını eleştirmiş ve bu devletin yaptıklarının görmezlikten gelinmesinin nedeninin rantyeciler olduğunu öne sürmüştür.

Necmettin Erbakan'ın sözlerini tamamlamasının ardından birleşime ara verilmiş ve görüşmeler kısa bir süre sonra başlayan ikinci oturumda devam etmiştir. 43. Birleşimin ikinci oturumunda, 1996 Malî Yılı Genel ve Katma Bütçeli İdareler Bütçe Kanunu Tasarıları üzerindeki konuşmalar devam etmiştir.

---

⁵² Necmettin Erbakan'ın İsrail'e dönük sözleri şöyledir: "İsrail, planını 1897'de yapmıştır. Dünya hâkimiyetidir gayeleri ve Basel'de, Theodor Herzl'in başkanlığında yaptıkları toplantıda, buna üç adımda ulaşacaklarını tespit etmişlerdir; en geç elli senede İsrail'i kuracağız, yüz senede de arzı mev'uda sahip olacağız."Azrı mevud, Fırat ile Nil arası; bizim topraklarımızı da istiyor. Elli senede İsrail'i kurdular. Bayraklarının üzerine koydukları üstteki mavi çizgi -İsrail bayrağında-Fırat'ı temsil eder; alttaki mavi çizgi, Nil'i temsil eder. Fırat ile Nil'in arası, siyon hâkimiyetinde olacak; ortadaki yıldız da budur; bayrakları bile budur. Şimdi, böylece, kendi planlarını yapmış ve bütün... Bakınız, işte, bu İsrail... Şimdi, bu sene 1996'yı, gelecek sene 1997; yüzüncü yıl geliyor. Arzı mevud, yani büyük İsrail'in gerçekleşmesi lazım. İsrail'i kurduktan beri, elli yıldır, haksız tecavüzlerini yaptı... Yaptı... Yaptı... Ancak, Allah'a şükürler olsun, silahla gayesine ulaşamadı. Bu sefer, barış yoluyla gayesine ulaşma hilesine saptı; onların barış dedikleri budur; yine, arzı mevudu, barış yoluyla elde etmektir. Arzı mevudu barış yoluyla elde etmek isterken, ne görüyor önünde; önce, Irak; bu politikaya mani oluyor; öyleyse, onu yerle bir edeceğim. Şimdi neyi görüyor; İran'ı; yerle bir etmek istiyor. İşte, İsrail devlet sözcüsünün The Times gazetesindeki makalesi 'evet, yeni hedefimiz İran'dır. İran'ı, aynen Irak gibi, yerle bir edeceğiz' diyor; devlet sözcüsü, laf değil... Yine, aynı şekilde, İsrail Savunma Bakanı "evet, hedefimiz İran'dır" diyor ve 'biz, Türkiye'yle anlaşmayı bunun için yaptık; uçaklarımız bunun için gidiyor, silahlarımızı götüreceğiz' diyor, açıkça. Bizim bilmediğimiz anlaşmayı, onlar, bütün gazetelerinde, açık, açık söylüyorlar. Bakınız, hadise şudur: ABD, Kuveyt'te, İran'a karşı bir büyük adayı almıştır, üç dört ay önce; burayı, şimdi, bir üs olarak tahkim ediyor. Etiyopya, İsrail'in kontrolindedir. Hıniş Adası var Kızıldeniz'de; bu ada'yı, iki ay önce, Etiyopya'ya işgal ettirdi İsrail. Burayı, Sudan'a karşı ve Kızıldeniz'deki kendi ikmal hatlarını korumak için tahkim ediyor. Şimdi, aynı İsrail, bugünlerde anlaşma yaptı Güney Kıbrıs'la. Güney Kıbrıs'taki bütün üslerden, İsrail uçakları istifade edecek. Aynı İsrail, Türkiye ile anlaşma yaptı. Sorarım size: Şu yaptığımız anlaşmayı biz mi yapıyoruz Allahaşkına, yoksa, birileri "yap" dediği için mi altına imza atıyoruz?!. Adam, orada, planını yürütüyor; sadece Türkiye çapında değil, bütün bölge çapında. Ne bu: İran'ı kuşatıyor... Şimdi, kendilerinin en modern silahları var bildiğimiz gibi; bu fire finder; gidiyor, istediği noktayı vuruyor, istediği evi vuruyor ve karşı taraftan atılmış olan füzeleri, havada yakalayıp düşürüyor. Bütün bu silahlarını getirecek, İran hududuna yerleştirecek ve böylece, sözde, biz, savunma anlaşması yapmış olacağız. Bunların hepsi, büyük İsrail planından ibarettir."

Bu oturumda ilk konuşmayı, Anavatan Partisi Grubu adına, İstanbul Milletvekili Yılmaz Karakoyunlu yapmıştır. Yılmaz Karakoyunlu, ANAP adına kendisinden başka Aydın Milletvekili Yüksel Yalova'nın da konuşma yapacağını belirterek söze başlamıştır. 1996 bütçesinin, malî terminolojiyle eksik zamanlı bütçe olduğunu söyleyerek konuşmasının ayrıntısına geçen Karakoyunlu, eksik zamanlı aksak bir bütçenin tartışıldığını ifade etmiş ve bu görüşe şu sözlerle açıklık getirmiştir: *“Bütçenin ilk dört aylık uygulaması, bir önceki hükümetçe -yani, bir başka siyasi irade tarafından- nasıl oluşacağı kendisi tarafından kestirilemeyen bir başka hükümete -yani, bir diğer siyasi iradeye- âdeta, elini kolunu bağlayan bir telaş içerisinde hazırlanmış ve devredilmiş olduğu için, kaynak tahsisleri dengesine, ihtiyaçların gereklerine ve plan hedeflerine uygun olup olmadığı konusuna yeteri kadar özen gösterilmemiştir.”*

Yılmaz Karakoyunlu, bütçenin bütün zaaflarına rağmen, gerek Plan ve Bütçe Komisyonunda gerekse Meclisteki müzakereler sırasında iyileştirildiğine dikkat çektikten sonra, toplumun sorunlarına çözüm üretebilmek, artık, bütçenin, sayısal dengelerindeki muhasebe kültüründen çıkarılıp, politika değerlerine egemen olan noktalardaki sosyolojik ve siyaset biliminin değerlerine bağlı olarak verilmesi gereğini dile getirmiştir. Bu nedenle de bütçenin tartışmasını, temel ilkeler çerçevesinde ikiye ayırmış, kendisinin ekonomik kimliği ve siyaset sosyolojisi açısından, Aydın Milletvekili Yüksel Yalova'nın ise siyaset bilim açısından ele alacağını açıklamıştır.

Yılmaz Karakoyunlu, 1996 bütçesinin, Hükümeti oluşturan siyasi partilerin, malî ve ekonomik tercihlerini, politika ortamında somutlaştıran, kâmil anlamda bir belge olmadığını ve bu yüzden de Hükümeti oluşturan partilerin siyaset taahhütleri ve telakkileri açısından kendilerine sorumluluk verilemeyeceğini ifade ettiği konuşmasında, bu görüşünü şu sözlerle örneklendirmiştir. *“Bir örnek isterseniz, eğer bir bütçe, ekonomik şahsiyetinde, fert başına düşen millî gelirin 2 300 dolar olduğu dönemde, eğer bütçeyle, bu bütçeyle fert başına isabet eden borç miktarı 1 700 dolara getirilmişse, bu tıknafes ekonomiye maliye dehlizlerinde çare üretmeniz mümkün değildir; ama, bütçe profili üzerindeki her vicdanlı düşünce, bu tespitin doğruluğuna da ittifak edecektir. Bu ittifakın siyaset lisanındaki itirafı ve kabulü de açıktır. Bu itirafın kabul ettiği gerçek, bu işin sorumlusunun Sayın Mesut Yılmaz Başbakanlığında teşekkül eden 53 üncü Hükümetin olmadığıdır.”*

Daha sonra eksik zamanlı aksak bütçe konusuna değinen Karakoyunlu, bütçenin, fiziksel veya parasal olarak ölçülebilir aktifleri ekonomi politikalarını tam kavrayamıyorsa, malî açıdan etkinlik sağlayacak seviyeye ulaştırılmasının mümkün olamayacağını, bunun da ekonomik hedefler açısından belki de en ciddi sorun olduğunu belirtmiştir. Yine uluslararası ekonomilerin sağladığı verimliliği yakalayamayan ulusal ekonomi sistemleri içerisinde, yurttaşın refah sağlanamaya-çağına vurgu yapmış ve son dört yılda benimsenen politikaların, çok ciddi ölçüde, ekonomik ve sosyal yapı yıpranmalarına yol açtığını da dile getirmiştir.

Konuya sadece, bütçe hazırlama tekniği veya maliye pratiği olarak da bakılmayacağını söyleyen konuşmacı, geleceğe dönük hedeflerin ön plana çıkarılmasının gereğine işaret etmiş ve siyaset sosyolojisi ve ekonomi politikği açısından Türk ekonomisini en darboğazda sıkıştırmış bulunan “İpotek koordinatları” denilen durumun da bu düzlemde teşekkül ettiğini öne sürmüştür. 1996 bütçesiyle darboğazı aşabileceğinden olan beklentisini ortaya koyan Karakoyunlu, olası aksaklıklar için kamuoyunun hoşgörülü davranacağını, çünkü bu bütçenin Hükümet tarafından hazırlanmadığını bir kez daha tekrarlamıştır. Yılmaz Karakoyunlu daha sonra, Başbakanın herhangi bir eleştiri bulunmamasına karşın “*Yeni yüzyılın gereklerini karşılayacak reformları gerçekleştirecek ekonomik yapı sağlanmadıkça, bütçelerle önemli politika kararlarını uygulamaya koymanın mümkün olamayacağını*” şeklinde açıklamalarda bulunduğunu belirtmiş ve 53. Hükümetin kendinden bir önceki siyasî iradenin hazırlayıp kendisine devrettiği bütçenin teknik detaylarına fazla girmeksizin, sadece, politika kararlarını etkileyen dengeleri açısından bir örnek vermiştir.⁵³

⁵³ Karakoyunlu'nun vermiş olduğu örnek şudur: “Eğer, bir bütçe, alınan verginin iki katını “faiz” adıyla gelir olarak dağıtıyorsa, o bütçenin, Türkiye’yi, gelişen dünya standartlarına ulaştırarak altyapıyı oluşturması; otoyollar, telekomünikasyon, havalimanları gibi ciddi altyapı yatırımlarını gerçekleştirmesi mümkün değildir. O zaman da, böyle bir bütçeyi zorunlu olarak devralan 53 üncü Hükümete fatura çıkarmak, siyaset ahlaki açısından mümkün değildir. Bu gerçeğin bugünden tescil edilmesi bakımından, bu örneğe ve bu hususiyete işaret ediyorum. Çünkü, bütçenin içerdiği büyüklüklerle, geleceğimizin istenilen ölçüde planlanamayacağı açıktır. Eski hükümet tarafından hazırlık aşamasında öngörülen hedeflerin gerçekçi olmadığı, bir önemli başlık olarak ortaya çıkmıştır; ancak, Bütçe Komisyonu, benimsediği gerçekçi yaklaşımla, bu bütçeyi, oturması gereken zemine oturtmuş; fakat, önümüze kimliği değişmiş bir bütçe getirme şansını kullanamamıştır. Örneğin; faiz ve personel ödemelerindeki artış harcamaları sağlam kaynaklara dayanmamaktadır. Örneğin; bu bütçenin yatırımları hiç mesabesinde ve dört yıllık geleneğini sürdürerek hazırlanmış olan bu bütçe, sadece bir prosedür zaruretiyle, bu sevimsiz alışkanlıkla bugünkü Hükümete devredilmiştir. Nitekim, Sayın Başbakan, bütçenin tümü üzerindeki görüşmelere cevap arz ederken, bu konunun da altını çizme ihtiyacını duymuş ve sıkıntısını şöyle ifade etmiştir: Kaynak yetersizliğinin sınırladığı yatırım bütçesiyle iktifa ediyoruz. Sayın Başbakanın nezaketindeki üslup zarafetiyle açıkladığı bu ifadenin, gündelik dilde; yani, sizin, benim, bizi televizyondan izleyenlerin anladığı manada, o dilde kullanırsak; Mesut Yılmaz Hükümeti, kaynakları yönünden hadım edilmiş bir yatırım bütçesi devralmıştır. Bunun sebebi açıktır; 1993 yılından itibaren konsolide bütçe açıklarının sürdürülebilirliği inkâmı kalmamış olmasına rağmen, o anlayış içerisinde uygulamaya devam edilmesi, netice itibarıyla, ekonomiyi 1994 Nisanına getirmiştir. O tarihteki tehlike çanlarının feryadı hâlâ kulaklarımızdadır. Yine, maliye terminolojisinin sevimli ifadesiyle, içborç servisi ya da açık anlatımıyla; yani, sizin, benim ve bizi televizyon başında izleyenlerin anladığı deyimle bakarsak, 1 yıllık borç mükellefimiz bütün vergiler toplamını aşan bir orana; yani, yüzde 105’e ulaşmıştır. 5 Nisan kararlarını aldırın alarm buydu. 5 Nisan kararlarından bugüne kadar bu alarm hâlâ devam etmiş ve Mesut Yılmaz Hükümetine devredildiğinde, bu oran, yüzde 182 seviyesine getirilmiştir. Hatta, dışborçtan da belli bir miktarı koyduğumuz ve gerçek rakamı elde etmek istediğimizde, bu oran yüzde 200’e ulaşmaktadır. Bu sonuçların yarattığı çözümsüzlüğün giderilmesindeki sıkıntıyı, yine Sayın Başbakan, herhangi bir spesifik soru de tevceüh etmek veya bir eleştiriye cevap vermek gereği olmaksızın, sadece karşılaşılmış soruna işaret etmekten kaynaklanan ihtiyaçla durumu açıklamış ve nazik bir ifadeyle şöyle demiştir: ‘Hazinemizi 45 günlük borçlanmaya mecbur eden acılı finansman talebini nihayet 7 aya çıkarabildik.’ ”

Ekonomik önlemlerin uygulamalarının yarar sağlamadığına da değinen Karakoyunlu, 1996 yılı için öngörülen yatırım seviyesinin, 1992’de Mesut Yılmaz’ın devrettiği bütçedeki yatırım seviyesinin gerisinde olduğunu öne sürmüş ve Mesut Yılmaz Hükümetine devredilen 1996 bütçesinin de, Plan ve Bütçe Komisyonunda gerçekçi bir baza oturtulduğunu savunmuş ve emeği geçenlere teşekkür etmiştir. Bununla birlikte bütçede öngörülen enflasyon oranının, dolayısıyla deflatörün, sunulan sayıyı aşacağını, ortalama dolar kurunun yükseleceğini ve faiz fiyatının yeniden yükselmeye geçebileceğini de iddia etmiştir. Bu arada Deniz Baykal’ın “bu bütçe enflasyonu artıracaktır” tarzındaki işaretlerinin, aslında Baykal’ın tanzim etmiş olduğu bütçe düzeninden kaynaklandığını dile getirmiştir.

Konuşmasında mali disiplinin önemine de vurgu yapan Karakoyunlu, bütçede bunun ihmal edildiğini öne sürerek, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, 1996 yılının ilk uygulama yılı olarak seçildiğine dikkat çekmiştir. 2000’li yıllardaki ekonomik ve sosyal yapıya ulaşılması için 1996 yılı bütçesinin hayati önem taşıdığını belirttikten sonra eksik zamanlı aksak bütçenin getirdiği ve eleştirilmesi gerekli önemli bir konu olarak da şunları söylemiştir: *“Böyle bütçeler, hızlı tartışılmak zorundadır; ancak, 1996 yılı bütçesini, yani, bu, eksik zamanlı aksak bütçeyi hızlı tartışalım derken -Komisyon da dahil, Meclis müzakereleri de dahil olmak üzere- kendimizi telaşa kaptırdık. Dolayısıyla, söylenecek çok şeyi, anlatılabilecek çok meseleyi açıklama fırsatlarını da ellerimizden kaçırdık. Bizi izleyen yurttaşlarımızın, bu hususu dikkate almalarını bilhassa ifade etmek istiyorum; çünkü, bu ifade, bütçenin detaylarına yeteri kadar ehemmiyet vermediği tarzda doğması muhtemel bir yanlış kanaati düzeltmek için başlangıçta açıklanması gerekli olan hatırlatma notudur. Sayın Başkanım, değerli milletvekilleri; bizim, bu yılki bütçeyle, içerisinde bulunduğumuz Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi bakımından çok ciddi bir sorumluluğumuz var. Bu sorumluluk, en derin ölçüyle, Yüce Meclisimizin çatısı altında gerçekleştirilebilecek bir sorumluluktur.”*

Yılmaz Karakoyunlu konuşmasının bundan sonraki bölümünde enerji kaynaklarındaki, teknolojiadaki ve insanların yeteneklerindeki değişikliklere yer vermiş ve bunların önemine değinmiştir. 2000’li yılların eşliğindeki Türkiye’nin bu gelişmelere ayak uydurmasının ne denli gerekli olduğuna da vurgu yaparak, Meclis bünyesinde bir bilgi ve teknoloji komisyonunun kurulmasını önermiştir. Aynı şekilde bilim ve sanat komisyonu, bağımsız bir kültür komisyonu kurulmasını da gündeme getirmiştir. Bilgi ve teknoloji komisyonu Milletvekili Prof. Dr. Ziya Aktaş’ın konuşmasından; bilim ve sanatla ilgili olarak da Dr. Yüksel Yalova’dan ilham aldığı açıklanmış ve sözü tekrar bütçenin ekonomik kimliği konusuna getirmiştir. Karakoyunlu bu konuda, insan merkezli ekonomi politikalarının oluşturulmasının, modern, örgütlü ve çoğulcu demokrasi için temel olduğunu belirttikten sonra, sözü Koalisyon Protokolünün “4F” başlığındaki temel düzenlemenin, siyasi ahlak açısından kapsadığı kavram

genişliği ve zenginliği konusuna vurgu yapmıştır. Bütçe konusunda getirilen eleştirilerin önemine de değinerek, 832 sayılı Sayıştay Kanununa yapılan ek bir maddeyle, birtakım soruşturmaların, Anayasanın 100. maddesinden çıkarılıp, Sayıştay bünyesinde tetkik edilmesine ilişkin bazı tedbirlerin alınmasıyla ilgili olarak görüşlerini açıklamıştır. Bu konuda Plan ve Bütçe Komisyonunun, mutlaka Anayasa Komisyonundan görüş alması gerektiğini savunmuş ve konuşmasının son bölümünü Türk halkının siyasi özelliklerine ayırmıştır.

Türk Halkının, siyasetçinin alınının yüksekliğiyle değil, aklığının seviyesiyle ilgilendiğini ifade ettikten sonra, *“Değerli milletvekilleri, bizi televizyondan izleyenler; Kutlu Doğum Haftasını yaşıyoruz. Kutlu Doğum Haftası, Peygamberimizin dünyayı teşrifinin miladî takvimdeki 1425 inci yılının idrakidir. Bu idrak, bu tartıştığım siyasi ahlak ve değerlendirme metodolojisinin kutsiyetinde ayrıca önem taşır ve onu ayrıca bir hükme ulaştırmıştır. Buna, kamu vicdanındaki hüküm cümlesi denir ve o hüküm, ilahi adalete hacet kalmadan, mülkün adaletinde verilmelidir. Bu vesileyle, hepinize saygılar, sevgiler sunuyor; bütçenin ülkemize, milletimize hayırlı olmasını Ya Rabbim, senden diliyorum; teşekkür ederim”* diyerek sözlerini tamamlamıştır.

Yılmaz Karakoyunlu'nun kürsüden inmesinin ardından, Oturum Başkanı Hasan Korkmazcan, Meclis'te yapılan İçtüzük değişiklikleri sırasında, Sanayi ve Ticaret Komisyonunun, Sanayi, Ticaret, Bilim ve Teknoloji Komisyonu olarak yeniden düzenlendiğini ve yeniden yapılandırıldığını açıklamıştır.

Daha sonra Anavatan Partisi adına konuşma yapmak üzere Aydın Milletvekili Yüksel Yalova söz almıştır. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramını kutlayarak konuşmasına başlayan Yüksel Yalova, ilk olarak Atatürk'ün *“İktidarın, gökyüzünde mi, gökyüzündeki iktidarın yeryüzündeki temsilciler adına mı kullanıldığı; yoksa yeryüzündeki, yani millete ait mi kullanıldığı”* şeklindeki sorusunu hatırlatmıştır. Meclis Başkanı Mustafa Kalemli'ye de Genel Kurul'un daha sağlıklı çalışması getirmiş olduğu teknolojiye dolayı teşekkür eden Yalova, yapılan konuşmaların olumlu olduğunu da belirtmiş ve konuşmasının ayrıntısına geçmiştir. Bu arada kendisinin de bir parça devlet sosyolojisine girerek açıklamalarda bulunacağını ifade etmiştir.

Yüksel Yalova, konuşmasının tarzıyla ilgili açıklamalardan sonra, öncelikle Deniz Baykal'a cevap vermiştir. Baykal'ın tarım ve hayvancılığın perişan halde olduğuna dair sözlerine, CHP niçin perişansa tarım ve hayvancılığın da o yüzden zor durumda olduğunu belirterek şunları söylemiştir: *“1991 yılında bir traktörün 50 milyon lira olduğu, Türkiye'de bilinen bir gerçek; 1995 seçimlerinde de -herhalde 30 milyon lira filan değil, 20 milyon lira değil, 40 milyon lira değil- 1 milyar lira...”*

Geçmişe dönük eleştiriler getirirken, 1983 yılı öncesine de değinen ve CHP ile devletçilik uygulamasından yana olanları eleştiren Yüksel Yalova, içeride olsun, dışarıda olsun sorunları kimin çıkardığının önemli olmadığını, ne

olursa olsun Hükümetin bu sorunları çözmesinin zorunlu olduğunu savunmuştur. Bu konuda da yine Deniz Baykal'ın sözlerine eleştiri yöneltmiştir. Bu arada dış politikadaki yeni açılımlardan ve iç politikaya yansımalarından bahsetmiştir.⁵⁴

Daha sonra ise hangi partiye mensup olursa olsun, devleti yönetenlerin bilgi çağına ayak uyduramayışları nedeniyle ortaya çıkan olumsuzlukların kaldırılmasını isteyen ve bunun için yasal düzenlemelerin çok kolay olduğunu öne süren Yalova, Necmettin Erbakan'ın bütçenin hukukiliği konusundaki görüşlerine de itirazının olduğunu ifade etmiş ve 7 noktadan Anayasaya aykırı olduğu şeklindeki görüşe katılmadığını açıklamıştır. Ardından da bütçe ile ilgili teknik açıklamalarda bulunmuştur. Bütçenin bir kanun tasarısı olduğunu söyleyerek, bununla yürütme organına belirli işlemleri, belirli sürelerle yapma izninin verildiğini belirtmiş ve bütçe görüşmeleri sırasında bütçe dışında genel politikaların da konuşulmasının normal olduğunu dile getirmiştir.

Yüksel Yalova, konuşmasına; *“Şimdi, gelin, Türkiye’de ortak sancısını çektiğimiz, yıllardır sancısını çektiğimiz bir uygulamayı, şu bütçe görüşmeleri sırasında, ortak payda diye andığım pozitif yaklaşımla, o denetim mekanizmasını da, sene sonunda, yine, aynı ortak paydayı elde ederek tekrar gündeme getirelim; başka ulusların, böylesi bütçe kanunları karşısındaki parlamentolarının tutumları nasıl olmakta; neye bakmaktalar; biz, nasıl bakmaktayız; o zaman mukayesesi yapalım...”* şeklindeki sözlerle devam etmiş ve bütçenin hayırlı olmasını dileyerek sözlerini tamamlamıştır.

Yüksel Yalova'nın konuşmasından sonra, CHP Hatay Milletvekili Nihat Matkap, ANAP Aydın Milletvekili Yüksel Yalova'nın partilerine sataşması nedeniyle söz almıştır. Nihat Matkap, hem DSP hem de ANAP sözcüsünün

---

⁵⁴ Yüksel Yalova'nın dış politika anlayışını yansıtan sözleri şöyledir: *“Dış politikaya ilişkin yepyeni açılımlar meselesi. Neden?.. 1980’li yılların başına kadar; yani, bundan onbeş yıl öncesine kadar, uluslararası ilişkilerde, sınırlar, ülkeleri birbirlerinden ayıran unsurlar olarak algılanırdı. Oysa, yepyeni bir versiyon ortaya çıktı; sınırlar, ülkeleri birleştiren unsurlar olarak algılanıyor. Şimdi, siz, bu unsurlar kavramına böyle yaklaşıyorsanız, kendi iç sınırlarımız içerisinde de, anayasa hukukunda, devletin en önemli özelliklerinden birisi olan egemenlik hakkının kullanılmasına bakıyorsanız; eğer, biz, Anavatan Partisi olarak dört yıl eleştirme durumunda kalırsak, yapılamayan, ertelenen konuları, mesela, 24 Aralık milletvekilleri seçimlerini, biz, bu egemenlik hakkının kullanamayışı meselesinde daha iyi kullanırız, daha iyi örnek olarak ortaya getiririz; ama, sorun o değil. Neden o değil; çünkü, siz, bu ülkede tapu sorununu halledememişseniz... Neyi söylüyorum; bir tarafta devlet, bir tarafta birey, vatandaş. Bakıyorsunuz, vatandaş ile devlet ilişkisine -devlet soyut bir kavram, vatandaş somut bir kavram-devletin organlarına bakıyorsunuz -adı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğüdür, adı Orman Genel Müdürlüğüdür, adı Vakıflar Genel Müdürlüğüdür, adı Millî Emlak Genel Müdürlüğüdür, adı Arsa Ofisi Genel Müdürlüğüdür- birçok ihtisaslaşmış kurum; ama, yüzbinlerce -örneğin- orman davası... Ee, şimdi bunun adı, adalet sistemine yepyeni sorunlar üretmek değil midir; tabii ki öyledir. O zaman, eğer beş yıl sonra biz, Türkiye olarak, istesek istemesek de, bilgi çağına gireceksek, yapmamız gereken bir iş var; nedir o; kent bilgi sistemleri kurmak. İşte, bizim Belediye Başkanımız Aydın’da yaptı. Kent bilgi sistemlerini kurarak, bizim, devlet bilgi sistemini oluşturmamız lazım. Düşünün, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü’nün kullandığı aletlerdeki teknolojinin, Orman Genel Müdürlüğü’ndekilerden farklı model olması nedeniyle, vatandaş mahkeme kapılarında sürünüyor.”*

bütçenin, Doğru Yol Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti tarafından hazırlandığını iddia ettiklerini dile getirmiş ve bunun kamuoyunun yanılttığını ifade etmiştir. Bütçenin, Doğru Yol Partisi-Cumhuriyet Halk Partisi tarafından kurulan 52. Hükümet tarafından değil, kurulma cesaretini, Demokratik Sol Parti ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin verdiği 51. Azınlık Hükümet tarafından hazırlandığını öne sürmüş ve CHP'nin herhangi bir katkısının olmadığını özellikle vurgulanmıştır. Plan ve Bütçe Komisyonunda CHP Grubu adına görev yapan üyenin hiçbir önerisinin dikkate alınmadığını da sözlerine eklemiştir. "Eğer 24 Aralık seçimleri olmasaydı, bütçeyi DYP-CHP Hükümeti uygulayacaktı" şeklindeki görüşün de doğru olmadığını savunarak, söz konusu seçimler olmasaydı, DYP-CHP Hükümetinin de kurulmayacağını söylemiştir.

1996 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu ile Katma Bütçeli İdareler 1996 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu üzerindeki görüşmelere, Nihat Matkap'ın açıklamalarından sonra devam edilmiştir. Hükümet adına, Başbakan Yardımcısı, Aydın Milletvekili Nahit Menteşe söz almıştır. 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılmasına vurgu yaparak konuşmasına başlayan Menteşe, Atatürk'e ve Birinci TBMM'nin üyelerine saygılarını sunmuştur. Bu arada Kurtuluş Savaşı yıllarına da değinmiş ve ne denli büyük fedakârlıklarla ülkenin kurtarılmış olduğunu dile getirmiştir. Daha sonra PKK terör örgütüyle ilgili görüşlerini açıklayan Menteşe, bu örgütün Türkiye'yi bölmek için Şemdinli ve Eruh'ta masum vatandaşları katlettiğini, siyasî çözümden yana olduğunu açıkla-yan Abdullah Öcalan'ın, barış ilan etmesine karşın, Elazığ-Bingöl yolunda 33 silahsız vatandaşın katledildiğini hatırlatmıştır.

Nahit Menteşe 1984 yılından sonra başlayan terör hareketleri ile ilgili olarak da, rakamlara dayanarak şu bilgileri vermiştir: "Türkiye genelinde, 1984 yılında başlamış olan terör hareketleri, 1989 yılına kadar ortalama yüzde 43 oranında bir artış hızıyla yükselmiştir. 1990 yılında yüzde 39 olan artış hızı, 1991 yılında tekrar tırmanarak yüzde 62'ye ulaşmıştır. Terörün en yüksek seviyeye tırmandığı 1991 yılı içerisinde, hükümet değişikliği sonucu gösterilen tavır ve kararlılıkla birlikte, olayların 1992 yılında, bir önceki yıla göre artış hızı yüzde 28'lere düşmüştür. 1993 yılında olay artış hızı yüzde 22 olmuştur. 1994 yılı olaylarında ise 1993 yılına oranla yüzde 5 nispetinde gerileme olduğu görülmüştür. 1995 yılı nisan ayı itibarıyla Türkiye genelinde meydana gelen olaylar, 1994 yılının aynı dönemine oranla yüzde 21'lik bir azalma göstermiştir. İstatistiki rakamlar değerlendirildiğinde, terörün etkisi, mücadeleyle birlikte kontrol altına alınmıştır. Artık mukavemet döneminden çıkmış, devlet, aktif hale gelmiştir. Geçen gün Diyarbakır Sağgöze'de yapılan da budur; ama, üzümlere ifade edelim ki, gerçekten şehit verdik."

Nahit Menteşe'nin PKK'nın terör eylemleri ile ilgili olarak aktardığı bilgiler bunlarla sınırlı kalmamıştır. Devletin almış olduğu tedbirlerle herkesin sokaklarda rahatça dolaşabildiğini söyledikten sonra, sözü terör örgütünün dış

bağlantılarına getirmiştir. Suriye'nin büyük Suriye ideali için PKK'ya destek verdiğini iddia etmiş, Suriye'de Hafız Esat'la yapmış olduğu görüşmede bunları dile getirdiğini, ancak Suriyelilerin devamlı şekilde PKK'yı himaye etmediklerini söylediklerini açıklamıştır. Ancak PKK'nın ve Abdullah Öcalan'ın bazen Lübnan'da, bazen Suriye'de yaşadığının bilindiğini de sözlerine eklemiştir. Nahit Menteşe, İran'a da, PKK konusunda hassas olması için devamlı ihtar yapıldığını ifade ettiği konuşmasında, yine bu devletin Hizbullah örgütü konusunda da uyarıldığını açıklamış ve ancak Başbakan Mesut Yılmaz'ın İran Dışişleri Bakanını kabulü sırasında, Deniz Baykal'ın ifade ettiğinin aksine, Refah Partisinin adının gündeme dahi gelmediğini de belirtme ihtiyacı hissetmiştir.⁵⁵ Bu arada söz konusu bütçenin hangi hükümet tarafından sevk edildiğinin çok önemli olmadığını, asıl olarak bütçenin hep beraberce hazırlandığını da ifade etmiştir. Bu bağlamda, seçim kararı alınması üzerine dört aylık geçici bütçenin TBMM'den geçmiş olduğunu hatırlatmıştır. Ayrıca 24 Aralık seçimlerinden sonra ortaya çıkan tablo sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisinin aritmetiğinin hiçbir siyasi partiye tek başına iktidar olma şansı tanımadığını tekrarlanmış ve kamuoyunun baskısı sonucu görevdeki hükümetin kurulduğunu ileri sürmüştür.

Hükümetin kurulmasını, koalisyonun her iki kanadının, kamuoyunun taleplerini ve isteklerini dikkate alarak, ülke sorunlarını bir an önce çözmek için yapmış oldukları fedakârlık olarak değerlendiren Menteşe, tek parti hükümeti ile koalisyon hükümetinin karar alma süreçlerinin ve uygulamalarının farklı olduğunu dile getirmiştir. Sözü edilen 5 Nisan kararları ile ilgili olarak da şu kısa açıklamayı yapmıştır: *“İstikrar tedbirleri veyahut stabilizasyon kararlarını almak o kadar kolay değildir. Bakınız, 1958’de stabilizasyon kararları alınmış; 1957 seçimlerine giderken alınması icap eder; 1956’da. Demek ki, zor... Ondan sonra, 1970 yılına gelinmiş; 10 Ağustos 1970’te de, yine stabilizasyon kararları alınmıştır; 1980 yılının 24 Ocak’ında da, yine, bildiğiniz gibi, bu ekonomik kararlar alınmıştır. Kolay kararlar değil. 5 Nisan kararları, elbette, geç kalmış kararlardır; esasen, 1991 seçimlerine girilmeden önce alınması icap ederdi; ama, 5 Nisan 1994’e kadar beklemiş, ondan sonra alınmış.”*

Nahit Menteşe, vergi konusunda Deniz Baykal'ın radikal kararlar alınması yolundaki önerisine katıldığını ancak, bunun vatandaşları rahatsız etmemesi gerektiğini belirtmiş ve bütçe açığı ve faizlerin yüksek olduğu yolundaki eleştiriler için de şu cevabı vermiştir: *“1995 yılı ortalama faizi yüzde 122,67’dir; bu rakam 1996 yılı Ocak ayında yüzde 199,9, Şubat’ta yüzde 153, Mart’ta yüzde 127,8 ve Nisanda yüzde 124,5 olmuştur. Demek ki, faiz nispetleri düşmeye başlamış bulunmaktadır. Bugünkü ihaleden beklenen faiz oranı aynı. Bayram öncesi ve vergi ayı olmasına rağmen, faizler düşüş göstermektedir; bu sevindirici bir olaydır, bunu kaydetmek istiyorum.”*

---

⁵⁵ Nahit Menteşe konuşmasının bu bölümünde, Başbakanın İranlı Bakana şunları da söylediğini ifade etmiştir: *“İran’ın Türkiye’deki rejimi değiştirme hevesine kapılmaması gerektiğini, Türkiye’de laiklik ilkesinin, dışarıda zannedildiğinden çok daha köklü olduğunu ve son seçimlerin de bunu gösterdiğini”* belirtmiştir.

Kötümserliğe gerek olmadığını da savunan Menteşe, yeşil kart ve sağlık sigortası ile ilgili çalışmaların sürdüğünü, gençliğe önem verilmesi gerektiğini ve bunun için de önceliğin eğitime verildiğini ifade etmiştir. Eğitime bütçeden önemli bir pay ayrıldığını da sözlerine ekleyen Menteşe, yeni okullara ihtiyaç duyulduğunu, bunun için özel sektörün özendirilmesinin zorunluluğuna dikkat çekmiştir. Belki bunlardan daha da önemlisi hedefin sekiz yıllık temel eğitim olduğunu, hatta onbir yıla çıkarılmasının gerektiğini ortaya koymuştur. Bu konuda Japonya, Kore ve Almanya gibi ülkeleri örnek göstermiştir. Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Nahit Menteşe'nin sekiz yıllık temel eğitime dair sözleri, Refah Partisi Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan'ın müdahalesine yol açmış ve özellikle imam hatip okullarının amaçlarıyla ilgili tartışma yaşanmıştır. Şevket Kazan'ın, bu okulların bilgili imam yetiştirmek için kurulmuş olduğunu hatırlatması karşısında, Nahit Menteşe, imam hatip okullarını siyasetin dışında tutmaya özen gösterdiklerini, din ile siyasetin ayrılması gerektiğini dile getirmiştir.

Necmettin Erbakan'ın bütçe kanunlarında yer alan Anayasaya aykırı hükümlerle ilgili görüşlerine de cevap veren Nahit Menteşe,⁵⁶ kamu çalışanlarının sendikal hakları konusunda ilgili olarak ise bu soruna, Anayasa sınırları içinde çözüm bulmak zorunda olduğunu ifade ederek açıklık getirmiştir. Bununla birlikte memur, işçi ve kamu çalışanın kimler olduğunun tanımlanması gerektiğini belirtmiş ve 657 sayılı Kanun ile 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname arasındaki farklılıkların giderilmesinin gerekliliğine

---

⁵⁶ Nahit Menteşe'nin bu konudaki sözleri şöyledir: “Bütçe kanunlarında, bütçeyle ilgili olmayan hükümlere yer verilemeyeceği kuralı, hem 1961 hem de 1982 Anayasalarında yer almıştır. Bilindiği gibi, kanunların anayasaya aykırılıklarının Anayasa Mahkemesi vasıtasıyla kontrolü de, 1961'den sonra başlamıştır. Bütçe kanunlarına bütçeyle ilgili olmayan kurullar konulduğu ve düzenlemeler yapıldığı iddiasıyla 1970'li yıllarda çok sayıda iptal davası açılmış ve Anayasa Mahkemesince iptal kararları alınmıştır. Buna göre, 1971, 1972, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978 ve 1979 yıllarının bütçe kanunlarının bazı hükümleri, Refah Partisinin hükümet ortağı olduğu dönemlerde, vakıflarla ilgili kararlar dahil, bu nedenlerle, Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir. 1982 Anayasası dönemindeyse, 1989 ve 1991 yılları bütçe kanunlarının bazı hükümleri de Anayasaya aykırı bulunarak iptal edilmiş, bunun üzerine, bu aykırılıkların giderilmesi, düzenlemelerin ilgili kanunlarda yapılması ve yılı içinde yapılacak değişiklikler için, bütçe kanunlarıyla düzenleme yapma yetkisi sağlayacak kanun tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmuş, 20 nci maddesine kadar Genel Kurulda görüşülmüş; ancak, tamamlanmadan kadük olmuştur. Bütçe kanunlarıyla ilgili son iptal kararı, bilindiği üzere, 1995 Yılı Bütçe Kanunu maddeleriyle ilgili olarak 13.6.1995 tarihinde verilmiş ve 18.4.1996 tarihli Resmî Gazetede neşredilmiştir. Anayasa Mahkemesinin iptal kararını 13.6.1995 tarihinde açıklamasını takiben, bir yandan aykırılıkların giderilmesi için Eylül 1995 tarihinde bir tasarı hazırlanmış, öte yandan 1996 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarısında önemli açıklamalar yapılmıştır. Nitekim, 1995 yılı bütçesinin 41 hükmü iptal edilmişken, bunların 29 adedi 1996 Bütçe Kanunu Tasarısına konulmamış, sadece, gelir ağırlıklı ve kamu kuruluşları arasında gelir - gider ilişkilerini düzenleyen fonlar ve döner sermayelerle ilgili 12 adet hüküm konulmuştur. 1996 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarısında mevcut aykırı hükümlerin ilgili kanunlarda düzenlenmesi ve böylece Anayasaya aykırı görülen tüm hükümlerin ayıklanması amacıyla Maliye Bakanlığınca bir kanun tasarısı hazırlanmış olup, mayıs ayı başında Yüce Meclise sunulacaktır. Değerli arkadaşlarım, çok ifade edildiği için, bu şekilde geniş bilgi arz etmek lüzumunu hissettim.”

dikkat çekmiştir. Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkati ve Türk Ceza Kanununun ilgili hükümlerinin gözden geçirildiğine vurgu yaptıktan sonra, sorunun Deniz Baykal'ın önerdiği gibi sadece bir Sendikalar Kanunuyla çözümlenemeyeceğini savunmuştur.

Konuşmasının bir bölümünde sosyal güvenlik kurumlarının verdiği açıklarla ilgili bilgi veren Devlet Bakanı Nahit Menteşe, erken emekliliğin işsizliğe çözüm gibi görünmesine karşın, söz konusu kurumların bu yüzden çökme noktasına geldiğini de ifade etmiştir. Ardından belediyelerin borçları ile ilgili olarak, bazı RP'li milletvekillerinin itirazlarına yol açan şu açıklamalarda bulunmuştur: *“Belediye garantili borçları, 1996 Mart ayı itibarıyla, 881,5 milyon dolar mertebesine ulaşmış ve bunlar, bu tarihe kadar Hazine tarafından ödenmiş bulunmaktadır. Bu meblağ içerisinde, 384 milyon doları Ankara Belediyesine ait bulunmaktadır; 384 milyon doları... 228,9 milyon doları Büyükşehir Belediyesine, 150 milyon doları EGO'ya, 5,4 milyon doları ASKİ'ye ait bulunmaktadır. Hazinesin üstlendiği toplam kamu kurumları garantili dış borçlar, 3,4 milyar dolar mertebesindedir. Değerli arkadaşlarım, görüyorsunuz ki, devlet, her türlü imkânını, Refah Partili de olsa, her partiye sağlamaktadır.”*

Nahit Menteşe, koalisyonda uzlaşmanın kolay olmadığını belirttiği konuşmasında, geçmişte kurulan koalisyonlardan örnek vermiş ve muhalefetin de desteği ile zorlukları aşacaklarına inandığını ifade ederek sözlerine son vermiştir.

Nahit Menteşe'nin sözlerini tamamlayarak kürsüden ayrılmasından hemen sonra bütçenin lehindeki ve aleyhindeki konuşmalara geçilmiştir. Refah Partisi Rize Milletvekili Şevki Yılmaz bütçenin lehinde konuşma yapmak için söz almıştır. TBMM'nin 76 yıl önce dualarla açıldığını söyleyerek konuşmasına başlayan Şevki Yılmaz, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı ile Kurban Bayramını kutlamış, kutlu doğum haftasını da tebrik etmiştir. Ardından Hükümete, bütçe ile ilgili bazı önerileri olduğunu söyleyerek, bunları sıralamaya başlamıştır. Öncelikle bütçenin IMF'nin kontrolünde olduğunu iddia ederek, fakirin memnun edilemeyeceğini savunmuştur. Yine Dünya Bankası'nın da baskısına değinerek, Türk parasının değerini yitirdiğini, bunun da olumsuz sonuçlar doğuracağını iddia etmiştir. Bu arada devletin korunması gereken üç ana unsurunun bulunduğunu belirtmiş ve bunlarla ilgili olarak şu açıklamaları yapmıştır: *“Devlet insanı benzediğine göre, insanın üç tane uzvu çok önemlidir. Gözsüz, kulaksız, ayaksız insan yaşar; ama, beyinsiz, kalpsiz ve midesiz insanın yaşaması mümkün değildir. İşte, bu devletin beyni, dış politikasıdır. Dışarıdan aldığı talimatlar ve telefonlarla bir ülke yönetiliyorsa, o ülkenin beyninde ur var demektir, kanser var demektir. Ona karşı, devletimizin, mutlaka tedbir alma zarureti vardır. Biraz evvel, Sayın Başbakan Yardımcısı, Suriye'den bahsettiler, Apo'dan bahsettiler. Suriye'nin, orada, PKK'yı beslemesini hiçbirimizin tasvip etmesi mümkün değildir; ama, bugün, ordumuzun, askerimizin, mazlum doğulumuzun katili PKK eşkiyasını, bu Parlamentonun desteğini alarak, Çekiç*

Güç'ün himayesinde desteklediğimizi ne çabuk unutuyoruz. Bugün, hâlâ, Abdullah Öcalan, Türk vatandaşıdır. Hâlâ, vatandaşlıktan çıkarılmasına dair bir çalışma yapılmaması, bizi derinden üzmektedir. Yine, Türkiyemizde Avrupa Birliğine girme sevdasından vazgeçmeyi, kardeşleri olarak öneriyorum. Avrupa Birliğinin bir Hristiyan birliği olduğunu, geçen günkü konuşmamda gösterdiğim şu İncil'de bulunan haritadaki gerçekleri ortaya koyarak arz etmiştim. Türkiye bölünmüş!.. Kilisedeki haritadır bu İncil'deki harita. İsrail, Bizans, Ermenistan ve Pontus-Rum diye Türkiye'yi dörde bölen bu haritanın bulunduğu İncil'in içinden bir ayeti, bugün sizlere, burada, okuyacağım...Fransa'nın en meşhur La Provaritée Dergisinde, bir yazar, Kitab-ı Mukaddesin peygamberliği, son günlerde Avrupa'da idarî yönden merkezileşmiş siyasî ve ekonomik bir sistemin ortaya çıkacağını önceden haber veriyor diyor. Bu, yeni akdin son kitabı Apokles'in 18 inci bölümünde yazılıdır ve Roma İmparatorluğunun yeniden canlanmasını müjdelemektedir. İşte bir kilisedeki İncil ayetinde, Türkiye'nin yutulması, plan olarak gösterilmiştir. Şimdi, burada, sizlere birçok belgeyi takdim etme imkânına sahip değilim; ama, kardeşiniz olarak söylüyorum. Yetmişaltı yıl evvel bu Parlamentoda oturan hocalarımız, alimlerimiz, paşalarımız, hep birlikte "hakkıdır, Hak'ka tapan milletimin istiklal" diyerek istiklal mücadelesini vermişse, gelin, devletin beynindeki uru, devletin midesi olan ekonomideki ülseri ve devletin kalbi olan aile yapımızın içindeki -kalpteki-yüksek tansiyonu hep birlikte ortadan kaldırmak için mücadele edelim."

Yine konuşmasının başlarında ekonominin IMF'ye, Türk parasının Dolara, ahlak ve kültürün UNESCO'ya, siyasî bağımsızlığın Birleşmiş Milletlere teslim edildiğini öne süren Şevki Yılmaz, Atatürk'ün "bağımsızlık benim karakterim" sözünü hatırlatmış ve sözü çay fiyatlarına getirmiştir. Bu arada Genel Kuruldan bütçe ile ilgili konuşması yolunda uyarılar da almış ve lehte konuşmadığı yolunda eleştirilere maruz kalmıştır.

Bütçeden çok, başta Rize olmak üzere, ülkenin genel durumu ile ilgili açıklamalarına devam eden Yılmaz, Kurban Bayramı nedeniyle kurban derilerinin nereye verilmesi konusundaki görüşlerini de ortaya koymuştur. Şevki Yılmaz, derilerin verilmesi konusunda müdahale edilmemesini istemiş ve camilere para ayrılmadığını iddia ederek, bu durumdan şikâyet etmiştir. Ardından da Türkiye'de, imam-hatip mezunları arasında, devletine, bayrağına, ülkesine ve polisine kast eden hiçbir caninin bulunmadığını söylemiştir.

Konuşmasının sonlarında belediyelerin durumuna değinen Şevki Yılmaz, Rize Belediye Başkanı olduğu dönemden örnekler verdikten sonra, hac konusundaki görüşlerini de açıklamıştır. Vatandaşların yaya da karayoluyla da, hacca gitme hürriyetine ve hakkına sahip olmaları gerektiğini savunmuştur. Son olarak da; "Muhterem kardeşlerim, muhterem milletvekili arkadaşlarım ve televizyonlarından bizi izleyen vatandaşlarım; bütçenin son konuşmacısı olarak, bizden sonra gelecek arkadaşlara imkân tanımak için, sözlerimi burada toparlıyorum. Şu, Sağlık Bakanının bu kürsüden yaptığı konuşmanın özetidir; ben, buna da değinerek sözlerimi bitiyorum. Avrupa'da, her tarafta, nüfus

planlamaları, kürtajlar yasaklanmışken, Sağlık Bakanlığı, aile planlamasında, modern yöntem payının yüzde 70'e çıkarılmasını ve yıllık nüfus artış hızının yüzde 1,5'e indirilmesini hedef görmüştür ve ABD parasıyla bedava, Türkiye'de, doğum kontrolü için, 1,5 milyar lira yardım geliyor. Fabrikalarımıza yardım yapmayanlar, anaların, kız kardeşlerin karnındaki Mehmetlerin, Ayşelerin öldürülmesi için, neden bu ülkeye yardım yapıyorlar? Dünyanın hiçbir ülkesinde... Oniki yılını Avrupa'da geçmiştir; Avrupa'da, doğum yapan anaya, onsekiz ay, ayda bin mark doğum yardımı yapılır. Japonya'nın nüfusu 125 milyon; Türkiye topraklarının üçte biri kadar toprağı varken, Japonya'da planlama yasağı iken, bu Parlamentoda planlamanın yapılmasını üzüntüyle karşılıyorum. Bu bütçeye, maalesef, Başbakan da sahip çıkmadı. DYP, ANAP ve diğer grupların da konuşmalarını dinledim "bütçe, hedeflediğimiz bir bütçe değildir" diye konuştular. Kimsenin sahip çıkmadığı bu bütçe, cami avlusuna bırakılan bir yavruya benziyor. İşte, Allah'ın izniyle, ben, burada, kardeşiniz olarak, lehte, acı gerçekleri söyledim; dost acı söyler; bu sözlere uymaya mecburuz. Devletin beynini urdan, midesini ülserden ve devletin kalbi olan aile yapımızı televizyonların ahlaksız saldırılarından korumak için, Türkiye'nin bizleri beklediğine yürekten inanıyorum. Hepinize saygılar sunuyorum" diyerek sözlerini tamamlamıştır.

Şevki Yılmaz'ın ülkenin genel durumuyla ilgili olarak yapmış olduğu açıklamalar ve iddialar üzerine Maliye Bakanı Lütfullah Kayalar, söz istemiş ve bütçeden, camilere bir lira dahi yardım yapılmadığı veya ödenek ayrılmadığı yolundaki iddianın gerçeğı yansıtmadığını belirtmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü, Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Diyanet İşleri Başkanlığı bütçeleri ile valilikler ve il genel meclislerine gönderilen paralardan camilere yardım yapıldığını da açıklayan Bakan, Hükümetin bu konuda hassas davranacağını da sözlerine eklemiştir ve kürsüden inmiştir.

Daha sonra da Refah Partisi Trabzon Milletvekili Kemalettin Göktaş söz almıştır. Konuşmasına Başbakan Yardımcısı Nahit Menteşe'nin "dini okula sokmayacağız, dini kışlaya sokmayacağız" şeklinde sözler sarf ettiğini belirterek başlayan Kemalettin Göktaş,⁵⁷ bunu, bir dil sürçmesi olarak değerlendirdiğini ifade etmiştir. Yine Mesut Yılmaz'ın ille başbakan olacağını duygusuyla Hükümeti kurduğunu da iddia ederek, ülkenin genel durumu ile ilgili görüşlerini, rakamlara dayanarak ortaya koymuştur.⁵⁸ Daha sonra da adını açıklamadığı bir

⁵⁷ Nahit Menteşe bu sözlere oturduğu yerden "din istismarını" diyerek cevap vermiştir.

⁵⁸ Kemalettin Göktaş'ın bu konudaki açıklamaları şöyledir: "1,5 katrilyon içborcun, 5 katrilyon dışborcun, yüzde 75 enflasyonun, toplam vergilerin yüzde 140'ının faize gittiği bir Türkiye; işçisinin, köylüsünün, memurunun, çiftçisinin, dul ve yetiminin ekonomik bunalımlar içerisinde kıvrandığı Türkiye; öğrencileri sokağa dökülen Türkiye; ucuz ekmeğ almak için saatlerce kuyrukta bekleyen insanların bulunduğu bir Türkiye; karnını doyurmak için yiyeceklerini çöplükte arayan insanların bulunduğu bir Türkiye; çocuklarını doyuramadığı için, iki yavrusuyla beraber, kendini trenin altına atan anaların bulunduğu bir Türkiye; bürokrasisi hantal ve vatandaşın en basit işlerinin dahi torpille görüldüğü bir Türkiye; terörü bir türlü bitmeyen bir Türkiye."

milletvekilinin şunları söylediğini iddia etmiştir: “*Bunlar oturdukça, benim partim kaybediyor; onu bırak, ülkem kaybediyor; ona üzüliyorum, onun için isyan ediyorum. İş yapacaksan yap, yapmayacaksan yapamıyorum de; yapacak olan gelsin. On ay süren kaldı, bunca zamanda sen hiçbir şey yapmadın, yapacağın da meçhul*”.

Göktaş, bu sözlerden de anlaşıldığı gibi, kendi milletvekillerinin bile Hükümetten ümidini kestiğini belirtmiş ve 5 Nisan kararlarından iki yıl sonra, dört kişilik ailede gıda harcamalarının yüzde 28 azaldığını; asgarî ücrette yüzde 40,4; işçi ücretlerinde -ortalama- yüzde 59; memur maaşlarında yüzde 46; memur emekli maaşlarında -ortalama- yüzde 55 azalma olduğunu öne sürmüştür. Zamlardan şikâyet eden Kemalettin Göktaş, iki yıl önce İsviçre’ye gittiğini ve burada benzine 10 kuruş zam yapılıp yapılmaması konusunda referandum yapıldığına şahit olduğunu açıklamıştır. Devletin imkânlarının bir kısmının medyaya âdeta peşkeş çekildiğini öne süren Göktaş, bundan önceki DYP-CHP Hükümeti zamanında bunun yaygın olduğunu belirterek, Mesut Yılmaz’ın Yaşar Kemal’den özür dilemesini de eleştirmiştir. Asıl Güneydoğuda şehit edilen askerin annesinden, dul eşinden, yetim kalan yavrusundan özür dilenmesi gerektiğini sözlerine eklemiştir. Bingöl Belediye Başkanının “Şeriatı başım feda olsun” dediği için ceza aldığını da ifade eden ve Başbakanın özür dilemeyi bilmediğini öne süren RP’li Göktaş’a bazı ANAP’lı milletvekilleri tepki göstermiş ve Genel Kurul’da gerginlik yaşanmıştır.

Kemalettin Göktaş, belediyelere yapılan yardımlarla ilgili olarak da görüşlerini açıklarken, şu sözlere yer vermiştir: “*Gerçekten, Sayın Başbakan, burada kendisi de, geçmiş dönemde muhalefet belediyelerine yardım yapılmadığını ikrar etti, söyledi; elimde belgesi var; bakınız ‘ANAP’lı olmayan belediyeye para yok’ diyor. Yani, bu yazının muhtevasında; geçmiş dönemde muhalefet belediyelerine yardım yapılmadı, bu dönemde, biz, o açığı kapatacağız ve yalnızca ANAP’lı belediye başkanlarına yardım yapacağız deniliyor. Arkadaşlar, bakınız, elimde, hangi belediyelere yardım yapıldığına dair Maliye Bakanlığının bir listesi var. Evet, bu yardımlar içerisinde, Refah Partili belediyelere yardım yapıldı; ama, ne kadar; bir ilçe belediyesine 125 milyon lira, bir belde belediyesine 125 milyon lira, bir DSP’li belediyeye 500 milyon lira, ANAP’lı belediyelere ise, 1 milyarla 2 milyar lira arasında yardım yapıldı. Eğer yardım yapılacaksa, adaletli yardım yapılmalıdır. Sayın Başbakandan da bunu bekledik. Sayın Başbakan Yardımcısı, belediyelere yardım yapıldığını söylüyor ve ‘bizim dönemimizde belediyelerin borçları ödendi’ diyor. Sayın Bakanım biz, Refah Partili belediyeler olarak dışborç almadık. Ankara Büyükşehir Belediye-since alınan ve Hazinesin ödediği tüm paralar, Büyükşehir Belediyesinin Refah Partisine geçmesinden önce, Karayalçın zamanında alınan dışborçlardır. Anavatan Partisiyle beraber, o zaman, yine, burada, bu kanunlar çıkmasın diye muhalefet İller Bankası payı yüzde 8,55’ten 7,55’ e düşürüldü; hal gelirleri düşürüldü; Elektrik Tüketim Vergisi yüzde 1,2’den binde 8’e düşürüldü;*

Akaryakıt Tüketim Vergisinden pay verilmiyor. Önceki dönemden kalan borçları, bugün, Refah Partili belediyeler ödüyor. Arkadaşlar, belediye gelirlerine 2005 yılına kadar haciz konuldu ve şimdi, burada, belediyelere yardım yapıldığı söyleniyor; bu, doğru değildir. Evet, belediyelere yardım yapıldı; ama, hakkaniyet ölçüsü içerisinde değildir, kendi yandaşlarına yardım yapıldı. Bundan sonra, eğer adaletli yardım yapılacaksa, her partinin belediye başkanına, devlet baba şefkati içerisinde yapılmalıdır.”

Hükümete işçinin, memurun, çiftçinin, emeklinin güvendiğini de ileri süren Göktaş, Karadeniz Bölgesinin, yatırımlardan en az pay alan bölge olduğunu vurgulamış ve kurban bayramı öncesinde, Fiskobirlik'in borçlarını ödemesini beklediğini ifade etmiştir. Buna bağlı olarak da fındık üreticisinin zor durumda bulunduğuna değinmiş ve sözü Trabzon'a getirmiştir. Trabzon'a yatırım yapılması yolundaki sözlerle de konuşmasını tamamlamıştır.

Kemalletin Göktaş'tan hemen sonra yanlış anlaşılmalara meydan verilmemesi gerekçesiyle Maliye Bakanı Lütfullah Kayalar bir kez daha söz almıştır. Kayalar, belediyelere yapılan yardımlar konusunda parti gözetmediklerini, Refah Partisinin 104 belediyesine yeni yardım yapıldığını açıklamıştır. Aynı şekilde Demokratik Sol Partili, Büyük Birlik Partili, Doğru Yol Partili, Anavatan Partili ve Cumhuriyet Halk Partili belediyelere de yardım yapıldığını dile getirmiştir. Ayrıca Ankara ve İstanbul Belediyelerinin 1996 ve 1997'de -iki yıl içerisinde- 1 milyar 400 milyon dolar, ödenecek, Hazine garantili borçlarının bulunduğuna dikkat çekerek, bu borçları da Hazinesinin ödediğini açıklamıştır.

Daha sonra sataşmalara ilişkin konuşmalara geçilmiştir. İlk olarak Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Nahit Mentеше söz almıştır. Nahit Mentеше, Trabzon Milletvekili Kemalettin Göktaş'ın, maksadını aşan beyanda bulunduğu belirterek başladığı konuşmasında, imam hatip okullarından bahsederken, camiden bahsederken, kışladan bahsederken, buralarda, dinin politik istismar konusu yapılmamasını ifade ettiğini belirtmiştir. Türk Milletinin, yüzde 99,5'inin Müslüman olduğunu, ancak din istismarını da kınadığını vurgulayan Nahit Mentеше *“Ve diyorum ki, dine hizmet, Allah rızası için yapılır; bunu ifade ediyorum. Yoksa, dine hizmet, siyasî amaç için yapılmaz; siyasî amaç için yapıldığı zaman, Allah'ın da gücüne gider ve Müslümanlığa da aykırı hareket etmiş olursunuz. Bunu belirtmekte zaruret görüyorum”* diyerek açıklamalarına son vermiştir.

Sataşma gerekçesiyle söz alan bir diğer milletvekili Şevket Kazan olmuştur. Refah Partisi Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan, Maliye Bakanının Göktaş'ın temas ettiği bir noktaya açıklık getirmediğini ileri sürmüş ve Refah Partili belediyelere yapılan yardımların yetersizliğini bir kez daha gündeme getirmiştir. Oturum Başkanı ile Şevket Kazan arasında tartışmaların yaşandığı konuşma sırasında, Refah Partili milletvekili, kendi partisine mensup belediyelere 125 milyon yardım yapılırken, DSP'li belediyelere 750 milyon ve diğer ANAP'lı belediyelere de 1,5-2 milyar yardım yapıldığını iddia etmiştir.

Şevket Kazan'ın kürsüden inmesiyle 1996 Malî Yılı Genel ve Katma Bütçeli İdareler Bütçe Kanunu Tasarıları üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır. Ardından 1996 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ile Katma Bütçeli İdareler 1996 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının açık oylamasına geçilmiştir. Ama önce her iki kanun tasarısının açık oylamasının bir arada ve adı okunan milletvekilinin kürsü önüne konulacak iki ayrı oy kutusuna oylarını atması suretiyle yapılması oylanmış ve kabul edilmiştir. Daha sonra ise oylamaya geçilmiştir. 1996 Malî Yılı Katma Bütçeli İdareler Bütçe Kanunu Tasarısı için oylamaya katılan 451 milletvekilinden 249'u kabul, 194'ü ret oyu kullanmıştır. Üç oy geçersiz sayılmış ve beş de mükerrer oy çıkmıştır. 1996 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının açık oylamasına ise 447 üye katılmıştır. Kabul oyu 252, ret 190 çıkmıştır. İki oyun geçersiz sayıldığı oylamada, üç de mükerrer oy kullanılmıştır. Sonuçta her iki tasarı da kabul edilmiştir.

1996 Malî Yılı Katma Bütçeli İdareler Bütçe Kanunu Tasarısı ve 1996 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının kabul edilmesinden sonra Başbakan Mesut Yılmaz bir teşekkür konuşması yapmıştır. Başbakanın konuşması şu şekildedir: *“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; 1996 Yılı Bütçe Kanunu, Yüce Heyetinizin oylarıyla kabul edilmiş bulunmaktadır. Ben, bu bütçe kanunu tasarısının Meclisteki görüşmelerine nezaret eden Meclisin Sayın Başkanına, Başkanlık Divanına, bu bütçenin hazırlanmasında emeği geçen değerli bürokratlarımıza, Plan ve Bütçe Komisyonunun Sayın Başkanına ve üyelerine, bütçe kanunu tasarısının Genel Kuruldaki görüşmeleri sırasında, eleştirileriyle, görüşleriyle, dilekleriyle katkıda bulunan siyasî partilerimizin değerli sözcülerine ve oylamaya katılan bütün milletvekillerine şükranlarımı sunuyorum. Bu bütçeyi, azamî disiplin anlayışı içerisinde uygulayacağımızı ve bize verdiğiniz bu yetkiye dayanarak, sarf edeceğimiz her kuruşa özen göstereceğimizi, bir defa daha tekrarlıyorum. Hepinize saygılar sunuyorum.”*

İKİNCİ BÖLÜM:
İKİNCİ YASAMA YILINDA DENETİM

2.1.SORULAR

DÖNEM	YASAMA YILI	BİRLEŞİM	SÖZLÜ SORU ÖNERGESİ VE CEVABI	YAZILI SORU ÖNERGESİ VE CEVABI
20	2	1		85
20	2	2		1
20	2	3		
20	2	4	103	3
20	2	5	64	
20	2	6	--	--
20	2	7	6	5
20	2	8	--	--
20	2	9		6
20	2	10		16
20	2	11	--	--
20	2	12		11
20	2	13	11	46
20	2	14	45	18
20	2	15	--	--
20	2	16		21
20	2	17		13
20	2	18		8
20	2	19	--	28
20	2	20		4
20	2	21		6
20	2	22		12
20	2	23	34	7
20	2	24		5
20	2	25		16
20	2	26		4
20	2	27		7
20	2	28		4
20	2	29		5
20	2	30		3
20	2	31		4
20	2	32	--	--

20	2	33		2
20	2	34		10
20	2	35		2
20	2	36		5
20	2	37		13
20	2	38		3
20	2	39		17
20	2	40		3
20	2	41		5
20	2	42	40	29
20	2	43	4	6
20	2	44		2
20	2	45		15
20	2	46	7	2
20	2	47		6
20	2	48		6
20	2	49	40	9
20	2	50		1
20	2	51		13
20	2	52	18	2
20	2	53		5
20	2	54		16
20	2	55		2
20	2	56		1
20	2	57		29
20	2	58		5
20	2	59		8
20	2	60		30
20	2	61	58	6
20	2	62		3
20	2	63		25
20	2	64	85	5
20	2	65		6
20	2	66		15
20	2	67	20	5
20	2	68		1
20	2	69		13
20	2	70	70	14
20	2	71		5
20	2	72	32	17

20	2	73		4
20	2	74		6
20	2	75		25
20	2	76		7
20	2	77		10
20	2	78		4
20	2	79		11
20	2	80		5
20	2	81		7
20	2	82		10
20	2	83		24
20	2	84		--
20	2	85		4
20	2	86	10	26
20	2	87	17	4
20	2	88		7
20	2	89	9	15
20	2	90		3
20	2	91		10
20	2	92		19
20	2	93		8
20	2	94		5
20	2	95		26
20	2	96	18	3
20	2	97		12
20	2	98		15
20	2	99	73	11
20	2	100		8
20	2	101		39
20	2	102		4
20	2	103	--	--
20	2	104		16
20	2	105	100	4
20	2	106		5
20	2	107	34	18
20	2	108	47	6
20	2	109		5
20	2	110		9
20	2	111		4
20	2	112		10

20	2	113		21
20	2	114		2
20	2	115		4
20	2	116		10
20	2	117		2
20	2	118	117	2
20	2	119	--	4
20	2	120		8
20	2	121	1	5
20	2	122		1
20	2	123		3
20	2	124		18
20	2	125		6
20	2	126		10
20	2	127	3	12
20	2	128		6
20	2	129		3
20	2	130		10
20	2	131	54	3
20	2	132		5
20	2	133	27	8
20	2	134		3
20	2	135		3
20	2	136	--	--
20	2	137		2

2.2. MECLİS ARAŞTIRMASI

1-Yurtdışında Açılan Temsilcilikler ve Buralarda Görevlendirilen Personel ile Çeşitli Nedenlerle Yurtdışına Gönderilen Kamu Görevlilerinin Nicelik, Nitelik ve Malî Yüklerinin Bütün Yönleriyle Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla, Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge⁵⁹

Daha önce alınan karar gereğince, gündemin 70. sırasında yer alan, “Bitlis Milletvekili Kâmrân İnan ve 24 arkadaşının, yurtdışında açılan temsilcilikler ve buralarda görevlendirilen personel ile çeşitli nedenlerle yurtdışına gönderilen kamu görevlilerinin nicelik, nitelik ve malî yüklerinin bütün yönleriyle araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla, Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü’nün 104 ve 105 inci maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge” üzerindeki görüşmelere 8 Ekim 1996 tarihinde 2. Yasama Yılı’nın, 4. Birleşiminde başlanmıştır. Birinci oturumdaki görüşmelerde, oturum başkanlığını Kamer Genç yürütmüştür.

Gündeme alınan önerge şu şekildedir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Bürokrasimiz, dış dünyaya kontrolsüz bir şekilde yayılmaktadır. Devlet kuruluşları bu alanda birbirleriyle yarışmaktadır. Dışarıda temsilcilik açma ve tayinlerde, hizmetin gereğinden ziyade, maddî ve şahsî düşünceler hâkim olmaktadır.

Türkiye, dışarıda en büyük sayıda müşavir bulunduran memleket durumundadır; maliyetleri yüksek, verimlilikleri en düşükler arasındadır. Aynı temsilcilikte, Maliye, Hazine, Dışticaret ve -bazı hallerde de- Devlet Planlama müşavirlerinin yan yana bulunduğu tek örnek Türkiye’dir. Eğitim müşaviri yanında kültür müşaviri bulunduran tek memleket de Türkiye’dir. Buralara tayin edilenlerin yüzde 80’inden fazlası, hizmetin gerektirdiği, başta yabancı dil olmak üzere, vasıflara sahip değildir.

Türkiye, halen, yabancı memleketlerde görevli 7 500 personele 10 trilyonun üzerinde maaş ödemektedir. Bunun yarısından fazlası ihtiyaç dışıdır. Bunlara yüksek rakamlar ödenmektedir. Orta Asya’daki bir kardeş cumhuriyet bakanı ayda 45 dolar maaş alırken, aynı memleketteki Türkiye Büyükelçisi, ayda 8 bin dolar maaş almaktadır.

Bu daimî kadrolardan başka, devlet kuruluşları her yıl dışarıya "görgübilgi" örtüsüyle, 300-350 görevli göndermektedir. Bunlar, altı aydan iki yıla kadar dışarıda kalmakta, maddî külfetten başka bir fayda da sağlamamaktadır.

---

⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 4. Birleşim, 8.10. 1996

Başta, ABD, Kanada gibi devletler olmak üzere yabancı memleketler, tasarruf düşüncesiyle, dış temsilcilik sayısını indirirken, Dışişleri Bakanlığımız, şahıslara yer açmak üzere yeni temsilcilikler açmaktadır. Bir temsilciliğin, sadece ilk kuruluş masrafı 1 milyon doların üzerindedir. Son olarak, Roma'da, Gıda ve Tarım Teşkilatı nezdinde daimî delegelik, Cenevre'de ikinci bir daimî delegelik kurulması, bunun üzücü ve çarpıcı örneği olmaktadır. Aynı Bakanlık, dış lüks ve israf bakımından da Türkiye gerçekleriyle ters düşmekte, rahatsız edici olmaktadır. 1995 yılında, 55 milyon Alman Markına 140 Mercedes-500 ve Mercedes Jeep alınmıştır. Her biri 428 bin mark olan Mercedes-500'ü kullanan başka hiçbir yabancı büyükelçi gösterilemez. Dışişleri Bakanlığının bu ölçüsüz israfını, 20 bin köyünde içme suyu bulunmayan, 1 milyon çocuğu -okul noksanlığından- ilkokula gidemeyen, çadırlarda, ahırlarda yaşayan insanları bulunan, merkebin ulaşım vasıtası, tezeğin enerji kaynağı olduğu Türkiye gerçekleriyle bağdaştırmak mümkün değildir.

Durum, Meclisin el koymasını, denetim hakkını kullanmasını gerektirmektedir.

Dış teşkilat, tayin ve seyahatler konularını bütün yönleriyle incelemek üzere, Anayasanın 98 inci maddesi çerçevesinde Meclis araştırması açılmasını tensiplerinize saygılarımızla arz ve rica ederiz.”

İlk konuşmayı, Hükümet adına Kültür Bakanı İsmail Kahraman yapmıştır. Bütün gelişmiş ülkelerin yurt dışına tanıtımı için okulları, kültür merkezleri, lisan kursları, müşavirlikleri ve ataşelikleri bulunduğunu belirten İsmail Kahraman, Türkiye'nin tanıtımı için de bu tür oluşumların kurulmasının önemli olduğunu, varsa eksikliklerin tamamlanmasının gerektiğini vurgulamıştır.

Son derece kısa bir konuşma yapan Kültür Bakanı, söz konusu Meclis araştırmasının yararlı olacağına ve Türkiye'nin tanıtımının akılcı bir tarzda gerçekleşeceğine olan inancını dile getirmiştir.

Kültür Bakanı İsmail Kahraman'dan sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, İzmir Milletvekili Birgen Keleş söz almıştır. Kamran İnan'a, konuyu gündeme getirdiği için teşekkür ederek konuşmasına başlayan Birgen Keleş, son dönemde yaşadığını iddia ettiği politik skandallardan söz edince, Genel Kurulda tartışmalar yaşanmıştır. Birgen Keleş, Dışişleri Bakanlığının devre dışı bırakıldığını öne sürdüğü konuşmasında, Türkiye'ye geldiği zaman Anıtkabiri ziyaret etmeyen, İstiklâl Marşına ve Türk bayrağına saygı göstermeyen insanlarla diyalog kurulduğunu iddia ederek, Hükümeti eleştirmiştir. Meclis araştırması için gerekli olan konuları sıralarken, Kuzey Irak politikasına da vurgu yapmış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin aldığı kararları uygulayamayan bir ülke durumuna düşürüldüğünü belirtmiş ve yine Avrupa Birliği ile ilgili uyum yasalarının çıkarılmasının gerektiğini de sözlerine eklemiştir.

Körfez Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin uğradığı, 27 milyar dolarlık zararın da araştırılmasını isteyen Birgen Keleş, Türkiye Cumhuriyeti yetkililerinin kapı önlerinde bekletilmesinin ve Afrika seferinin hesabının sorulması için de Meclis araştırması açılabileceğini ifade etmiştir. Sık sık Türkiye Cumhuriyeti'nin onurunun korunmasına değinen Keleş, Atatürk ilke ve devrimlerine bağlı kalındığı takdirde, ülkenin dış politikada da saygınlığının artacağını belirttiikten sonra, konuşmasını şu sözlerle devam ettirmiştir: “*Sayın milletvekilleri, dış politika, kelimelerin, nüansların, zamanlamanın fevkalade önem taşıdığı bir uzmanlık alanıdır. Bu nedenledir ki, başka ülkeler, bu dış politikalarıyla ilgili olarak uzmanlaşmaya büyük önem verirler ve diplomatlarını, çeşitli konulara göre, belli ülkelerle olan ilişkilere göre özel olarak yetiştirirler. Yine bu nedenledir ki, Türkiye Cumhuriyetinde de iktidarlar, kendi siyasî düşünceleri doğrultusunda kadrolaşmak istedikleri zamanlarda bile Dışişleri Bakanlığını bu işten uzak tutmuşlardır. Dışişleri Bakanlığının 1996 yılı bütçesi, genel bütçenin binde 57'si kadardır. 512 tane meslek elemanı, 471 tane destek elemanı, 361 tane koruma görevlisi vardır. Sürekli azalan -1990 yılından sonra, bir yıl dışında sürekli azalmıştır- bütçesiyle bunlar yanında 2 157 sözleşmeli personel bulundurmaktadır; ama, Dışişleri temsilciliklerinde, başka bakanlıkların temsilcileri de vardır ve sayıları hiç de küçümsenmeyecek kadar çoktur; 481 tane meslek memuru, 157 tane de başka bakanlık ve kuruluşların sözleşmeli personeli vardır.*”

Birgen Keleş, bakanlık ve kuruluşlardan bu kadar çok elemanın yurtdışı temsilciliklerinde bulunmalarının; Cumhurbaşkanı ve Başbakanın seyahatlerine katılan insan sayısının; üniversiteler dışında yapılan dış görevlendirmelerin gözden geçirilebileceğine vurgu yaptığı konuşmasının bu bölümünde, Dışişlerinin teşkilatı ve harcamalarıyla ilgili olarak yapılacak araştırmaların, hiçbir zaman onları görev yapamaz noktaya getirmemesi gerektiğini, bunun üniversitelerden sonra, Dışişleri Bakanlığının da, meslek elemanı bulmakta zorluk yaratacağını dile getirmiştir.

Dışişleri Bakanlığının yapısında gözden geçirmeye ihtiyaç duyulan bazı noktalara da değinen Birgen Keleş, “*Bunlardan bir tanesi şudur: Dışişleri, elemanlarını ciddi sınavlar sonunda alır ve siyasî iktidarlar tarafından da rahat bırakıldıkları için, genellikle meslek elemanlarının nitelikleri konusunda bir sorun yoktur; ama, ne kadar nitelikli olurlarsa olsunlar, bu elemanlar, birkaç yıl, bir konuda veyahut da bir ülkeyle ilişkilerde veya bir ülke grubuyla olan ilişkilerde çalıştırılırlar; ondan sonra da bir başka alana kaydırılırlar. Tabii, bu, birikimi, deneyimi sınırlayan, kısıtlayan bir sonuç yaratmaktadır. Başka ülkeler, bunu, çeşitli şekillerde çözmüşlerdir. Bir kısmı, belli konularda özel olarak yetiştirdikleri elemanları, tekrar tekrar aynı ülkelerde görevlendirmektedirler. Bir kısmı, değişik alanlarda görev yapan, farklı ülkelere atanan diplomatlar yanında, belli konularda, sürekli olarak merkezde kalan ve görev yapan insanlar tutmaktadırlar*” şeklindeki ifadeleri kullanmış ve ardından Avrupa Topluluğuyla olan ilişkilerde, benzer bir teşkilatlanmaya ihtiyaç duyulduğunu da sözlerine eklemiştir. Avrupa Birliği ülkelerinin, gümrük birliği söz konusu olduğunda, çeşitli ülkelerle olan ilişkilerini Avrupa Topluluğu Komisyonunun hazırladığı raporlar ve öneriler doğrultusunda yürüttüklerine de dikkat çekmiştir.

CHP'li Birgen Keleş, Dışişleri Bakanlığının yapısında gözden geçirmeyi gerektiren bir başka noktanın ise gönüllü kuruluşlarla ilgili olduğunu söylemiş ve sonrasında da, kadın haklarının tartışıldığı uluslararası toplantılarda, bu gönüllü kuruluşların önemine vurgu yapmıştır. Türkiye'nin, bu tür toplantılarda ya hiç temsil edilmediğini ya çok eksik temsil edildiğini bazen de tesadüfen iyi temsil edildiğini iddia etmiş ve Türkiye'nin olmadığı her toplantıda, bu boşluğun, başta Yunanistan tarafından istismar edildiğine işaret etmiştir. Keleş, konuşmasının sonunda, CHP olarak her türlü Meclis araştırmasını sıcak karşıladıklarını açıklamış ve ancak daha önemli konular varken, ikinci derecede konularla uğraşılmasını yeterli görmediklerini de vurgulama ihtiyacı hissetmiştir.

Birgen Keleş'in konuşmasını tamamlamasının ardından, önergede imzası bulunan Bitlis Milletvekili Kamran İnan, söz almıştır. Konuşmasının ilk bölümünü ANAP adına yapan ve ardından da önerge sahibi olarak devam eden Kamran İnan, ilk söz olarak önergeye verdikleri desteklerden dolayı, Kültür Bakanına ve Cumhuriyet Halk Partisi sözcüsü Birgen Keleş'e teşekkür etmiştir. Daha sonra konuya girmiş ve Dışişleri Bakanlığının dış teşkilat olması itibarıyla de iç denetimden uzak kaldığını belirtmiştir. Bürokrasinin sayısal fazlalığının getirdiği sıkıntılardan bahseden İnan, devletin, dışarıda maaş ödediği insan sayısının 10261 olduğunu, bunlara ödenen ücretin ise 10 trilyonun üzerinde olmakla birlikte, yan masraflarıyla, bina ve bütünleyenleriyle bunun 300 milyon dolar civarına ulaştığını açıklamıştır. Ayrıca birçok çalışana yer ve iş bulunamadığını, sadece aybaşlarında maaş almaya gelenlerin bulunduğunu da iddia ederek, OECD üyesi ülkeler arasında kişi başına millî geliri en düşük olan ülkenin de Türkiye olduğunu belirtmiştir.

Kamran İnan, yurt dışında görevli memurlardan büyük bir kısmının hizmetin gerektirdiği kadar bir yabancı dil bilmediğine de vurgu yaptıktan sonra, konuşmasını, Cenevre Daimî Delegeğinde 7 müşavirin bulunduğunu, çok yüksek maaş alan bu görevlilerin herhangi bir iş yapmadıklarını ifade ederek devam ettirmiş ve aynı zamanda hiçbir ülkede görülmeyecek derecede çok başlılığın var olduğuna dikkat çekmiştir. Birimler arasındaki iletişimsizliğe de vurgu yapan İnan, Washington'daki askerî temsil heyeti, ekonomik temsil heyeti ve büyükelçiliğin birbirlerinden habersiz görüşmeler yaptıklarını bunların da diplomatik sıkıntılar yarattığını dile getirmiştir. Ayrıca ticaret müşavirlerinin, öğrenci müfettişlerinin, kültür müşavirlerinin, turizm müşavirlerinin eski dönemlerden kaldığını, bunlara hem çok fazla harcamalar yapıldığını hem de beklenen verimin alınmadığını öne sürmüş ve bu konudaki tespitlerini şu cümlelerle sürdürmüştür: *"Zürih'te 6 ticaret müşaviri var, her geçtiğimde merak eder giderim, her defasında kapalıdır. Singapur'da, turizm müşavirliğini zorlamayla açtılar. Tetkik ettim, neden acaba; Singapurlular bize turizme mi geliyor?.. 2,5 milyonluk, dünyanın en çalışkan, gayretli toplumu. Hayır, sebebi şu: Singapur Havayollarının Singapur-İstanbul-Glasgow seferiyle İstanbul'dan transit geçen insanlar turist olarak gösterilmiş, Türkiye'ye turist olarak gelmiş. Binaenaleyh, bir turizm müşaviri, Turizm müşavirinin yanında, müşavir. Müşavir. Müşavir. Hatta, o derece ki -bunu biraz daha abartarak, biraz da karikatürize ederek- bizim, bir tek basketbol müşavirlikleri eksik kaldı.*

Dünyanın hiçbir büyükelçiliğinde, maliye müşaviri, yanı başında ticaret müşaviri, yanı başında hazine müşaviri ve bazı yerlerde -teşkilat kanunundan kaldırmamıza rağmen- Devlet Planlama Teşkilatının yıllık bütçeler içerisinde gizli kadroyla göndermeleri. Ki, demin arz ettiğim 10 261 kişi, kanunen öngörülmüş 984 kadrosu bulunmasına rağmen, kadro dışı yapılan tayinlerdir.”

Avrupa Birliği nezdindeki, personel sayısının, tam üye olan ülkelerden daha fazla olduğunu da belirten ve bir büyükelçilik örgütlenmesi içinde genç memurların çalışma şevkini zayıflatacak bir ücret ödeme sistemi bulunduğu anısına Kamran İnan konuşmasının bir bölümünde şu anısını aktarmıştır: *“NATO Daimî Deleğeliğimizde, maliye müşaviri olarak gönderilen arkadaşı, sekreteryaya Türkçe mektup yazıyor ve sekreteryaya bize soruyor ‘bu nedir’ diyor. Bunlar mümkün değil. Bütçe Komisyonuna katılıyor... NATO'nun iki dili var; İngilizce ve Fransızca. NATO'nun Bütçe Komisyonunda Türkçe konuşmak!.. Bunlarla ne oluyor; devletin dışarıda menfaati mi muhafaza ediliyor; hayır, tahrip oluyor ve eğer, bugün, Türkiye, dış ilişkilerinde, bilhassa ekonomik ilişkilerinde son derece büyük zararlara uğruyorsa; bu, bu şekilde dışarıdaki temsilinin neticesidir. Ayrıca, dış politikayla ekonomik politikayı, ticari politikayı ayıramazsınız, hatta büyük ekonomik projeleri dış politikanızın aracı olarak kullanmanız lazım bir nevi baskı unsuru olarak. O büyük projeyi, 300 milyon-500 milyon dolarlık projeyi verdiğinizde, bunun, bir nevi siyasi karşılığını isteyeceksiniz. Biz, bunu, iki defa yapabildik; onun dışında yapamadık.*

Bir; İsveç'in İstanbul metro ihalesine girmesinde, İsveç parlamenterlerinin ve hükümetinin her yerde Türkiye'ye yaptığı hücumlar karşısında, ihaleye sokmadık ve İsveç bunu anladı; ondan sonra gelişmeler değişti.

İkincisi; İspanyolların meşhur 630 milyon dolarlık CASA uçakları projesinde, İspanyol milletvekilleri Strasbourg'da başımızda her gün böyle ağır ithamlarla... İspanyollara dedik ki, ‘ikisi beraber gitmez. Ya milletvekilleriniz efendice davranır, bu projeyi ciddi müzakere ederiz yahut da projenizi kaldırın’ Bunu anladı. Sayın eski Başbakan Gonzales, heyetini iki-üç defa Strasbourg'a göndermedi. "Gidip, Türklerle başımı belaya sokuyorsunuz" dedi ve sonunda da proje gerçekleşti; ama, bu ikisiyle kaldı. Gerisi?.. Hazineye gittiğiniz zaman bir başka devletin imparatorluğu... Dışişleriyle âdeta savaş halinde; şimdi, bir de ayrıldılar; ticaret... İnanın, ben, 1980'de ısrar ettim. Bu işin çok senelerdir takipçisiyim. İdareye dedim ki "ticaret müşavirlerinizin yüzde 80'i dil bilmiyor; bunun üzerine gidin" Bir imtihana tabi tuttu o zamanki idare, zorlamayla ve bunların 30'unun dil bilmediği, binaenaleyh, iç ticarete nakledilmesi gerektiği tespit edildi; ama, o 30'unun hepsi senelerce dışarıda çeşitli postlarda bulunmuş, sözümona hizmet vermiştir. Bunlar yazıktır. Bugün, yabancı memleketlerin Ankara'daki temsilciliklerine bakın; onların -çoğunuzu ziyaret ediyorlar- meselelere hâkimiyeti, birlikte hareket etmeleri... Bir de gidin, dışarıda bizim sergilediğimiz manzaraya bakın... Cenevre daimi deleğeliği, bugün, oradaki 113 memleket daimi deleğeliğinin en kalabalığı.”

Kamran İnan, Dışişleri Bakanlığının örgütlenmesine dönük eleştirilerine bundan sonra da devam etmiştir. Bakanlığın gereksiz yerlere misyonlar açtığını ve bunun yüklü masraflara yol açtığını, oysa Anadolu'da okul bekleyen, yol bekleyen yerlerin bulunduğunu ifade eden İnan, kişiye görev ihdas edilmesinden de yakınmıştır.⁶⁰ Dünyada parlamentoların, vatandaşın verginin alınması ve bunun harcamasının kontrolü için kurulduğuna da, Fransa ve ABD örnekleriyle değinen İnan, dışarıda görev yapan personelin, ülke içinde görev yapana göre çok daha fazla maaş aldığını belirtmiş ve buna karşılık, dış görevlilerin Türkiye'nin çıkarlarını yeterince savunmadığını iddia etmiştir. Yine aynı bağlamda, Türk büyükelçilerinin kullandığı lüks otomobillerden de duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve bunların devletin sırtına büyük bir yük getirdiğini öne sürmüştür. Okulsuz ve elektriksiz köyler varken, bu tür lüks harcamaların gereksizliğine vurgu yaptıktan sonra, bir diğer gereksiz harcama olarak da, uluslararası toplantılara gönderilen Türk heyetlerinin kalabalık olmasından duyduğu rahatsızlığı da ifade etmiştir.

ANAP adına ve önerge sahibi olarak konuşma yapan Kamran İnan, hiç dil bilmeyen müşavirlerin görev aldığını da iddia ettiği konuşmasında, yapılan harcamaların Sayıştay tarafından bile takip edilemediğini belirtmiş ve kendi

---

⁶⁰ Kamran İnan'ın bu konuda vermiş olduğu örneklerin bir kısmı şu şekildedir. "Son olarak, Roma'da, Dünya Gıda ve Tarım Teşkilatı nezdinde, zorlamayla, daimî delegelik, büyükelçilik... Niye; çünkü, bir arkadaşımızı Avustralya'ya tayin ettiler; beğenmedi, uzak dedi. Ee, bunu, Avrupa'ya tayin etmek lazım; sunî olarak bunu ihdas ettiler. Ben, Roma'da genç bir diplomatken, büyükelçilikteki işime ilaveten oraya bakardım; haftada bir saatten fazla işi yok. Bunun kuruluş masrafı, eğer kirayla olursa -ikametgâh ve büro- 1 milyon dolardır ilk adım; eğer, satın alma olursa, 5 ilâ 10 milyon dolardır. Ve Türkiye'nin gerçekleri..."

Aynı hadiseyi Cenevre'de yaptılar. Ben, orada da görev yaptım. Eski GATT Teşkilatı, Uruguay Raund'dan sonra, Dünya Ticaret Teşkilatı haline getirildi; Dışişleri Bakanlığı, bunu derhal yakaladı. Bir post... Neden; 8 ilâ 10 bin dolar maaş... Bir müşavirler ordusu... Hatta, Hükümetin, Sayın Başbakanın "gitmesinler" demesine rağmen, fiilen gitti. Cenevre, Roma'dan iki misli pahalıdır. Onun da açılış masrafı, başlangıçta 2 milyon dolar, satın alma olursa 10 milyon dolardır. Ee, peki, bu memleket, bu kadar zengin mi?!

Amerika Birleşik Devletleri, geçen sene, trilyon dolarlık bütçesinde 12 milyon dolar tasarruf yapmak için, 19 dış temsilciliğini kapattı. Bunlar içerisinde İzmir Başkonsolosluğu dahil; ki, İzmir'de NATO karargâhı var.

Bir başka daimî delegeliğimiz var Viyana'da. Birleşmiş Milletlerin iki kuruluşu var; birisi Sınai Kalkınma, birisi Sosyal İşler. Senelerce, büyükelçilikten bir memurun, büyükelçinin takip ettiği, yine şahıs için açıldı. Daimî delegelik altı memleketin var; yani, bu vaziyette, Türkiye, dünyanın altı zengin memleketinden birisi. İnsaf buyurun efendim!..

Şanghay'da başkonsolosluk kuruyorlar... Kaç Türk var Şanghay'da?.. Napoli'de, vaktiyle deniz seferleri olduğunda, başkonsolosluk kurulmuş; doğrudur; bugün, hiçbir Türk yok. Napoli askeri karargâhındaki personelimizin hepsi diplomatik pasaport sahibidir; dolayısıyla, Roma'ya tabidir, büyükelçiliğe; çünkü, başkonsolosluklar diplomatik pasaporta bakmaz. Senede 750 bin, 1 milyon dolar... Neden?.. Bir arkadaşımıza post olsun... Bunları önlemek lazımdır.

partisi dahil, hiçbir partinin bunlardan siyasi prim kazanma amacı gütmeyeceğini açıklamıştır. Bu arada, üç aylık bir sayın hükümetin, önünde son derece önemli ve öncelikli iç meseleler varken, Başbakanın uzun mesafeli iki dış geziye çıkmasının, dünyada görülmediğini belirterek, bu duruma da eleştiri yöneltmiş ve Başbakan Necmettin Erbakan'ın bu ziyaretleri ile düşüncelerini şu şekilde ortaya koymuştur: "...yeni sayın başbakanlar, ziyaret kabul eder, ziyarete gitmez. Kaldı ki, eğer, o sayın başbakan, Türkiye Cumhuriyeti Sayın Başbakanı, büyük bir tarihi olan ve büyük bir güç olan bir devletin Sayın Başbakanıysa, yapacağı ziyaretlerde iki üç defa davet alır, inceler ve ondan sonra kararını verir. Kaldı ki, bir sayın başbakanın ziyareti, devlet hayatında mühim bir hadisedir; milletlerarası ilişkilerde mühimdir, altı aylık bir çalışma ve altyapı hazırlanmasını gerektirir. Öyle sümmettedarik' geliyorum' demek rahatsız edici olur.

Mısır seyahati, Mısır yönetiminin, üç saat Sayın Başbakanı meydana bıraktığı anda kesilmeliydi... Mısır beni nasıl bekletir?!. Şimdi, bakınız, bu yöreler, Mısır olsun Libya olsun bize yabancı yöreler değildir. Bunu biliyoruz. Bugün, Kahire'nin ortasındaki Kavalalı Mehmet Ali Paşa heykelinin dibindeki yazıları benden iyi bilmeniz lazımdır.

Binaenaleyh, benim tarihime dil uzatıyor Libya Devlet Başkanı. Kendisinin üç günlük tarihi olup olmadığı şüpheli bir zat, benim bin yıllık tarihime nasıl dil uzatabilir?!.

Değerli milletvekilleri, Sayın Başbakan muhalefetteyken, hükümetlerin Batı dünyası ile ilişkilerinde, bizim tarihimiz ve büyüklüğümüzle uyumlu olmayacak şekilde veya uyumlu şekilde hassasiyet göstermediğinden, çok defa haklı olarak şikâyet ederdi. Peki bugün, aynı şikâyeti bizim tekrar etmeye hakkımız yok mudur? Yani, bütün Akdeniz'e hükmeden ve dört yüz yıl Libya'da bulunan koca bir imparatorluğun Sayın Başbakanı Libya'ya gidecek, misafir olacak ve ev sahibi de, kendilerine, kendi şahsına ve onun şahsında Türk Devlet ve Milletine bu saygısızlık ve hakarete bulunacak... Ki, bunun en bariz ifadesini de saygı duyduğum ve tutumunu da takdirle takip ettiğim, sağduyu sahibi Sayın Gül yapmıştır "deli saçması, çılgınlık" diye. Bunlara dikkat etmek lazımdır."

1716'da Paris'e giden Osmanlı Devleti Büyükelçisi Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin, "Beni saraydaki törenlere davet edecekseniz, bilin ki yalnız kralın yanında otururum. Zira, ben Babiali'nin sefiriyim" dediğini, yine Fransa Kralının karşısında eğilmediğini örnek gösteren Kamran İnan, Başbakanın son ziyaretlerinin bu geleneklere aykırı olduğunu iddia etmiş ve yeniden Libya'ya değinerek, bu ülkenin, Amerika'nın veya Batı'nın değil, Birleşmiş Milletlerin koyduğu bir ambargo altında olduğunu ortaya koymuştur. 1974 Kıbrıs harekâtından sonra ise bu gelişmeden rahatsız olan Batının, Türkiye'ye gizli ekonomik ambargo uyguladığını, bunun da sıkıntılara yol açtığını ifade etmiş ve ardından şu anısını aktarmıştır: "Beni, Hükümetin talebi ve kararıyla... Yoksa, şahsen bana verilmiş en büyük cezadır. Osmanlı İmparatorluğunun külleri üzerinde bitmiş büyük bir cumhuriyetin bir bakanı olarak, yüzyıllarca eyaletim

olan bir yerin başkanına gidip de borç tecilini istemek, bir insana verilebilecek en büyük cezadır; bu cezayı sineye çektik. 26 Ağustos 1977... Sayın Saddam kabul etti ve de iki dakika, böyle, havada gözleri; katiyen iltifat yok ve ben durumu anlattım. Dedi ki 'bunu komuta konseyi kararlaştırır, oraya götürürüm.' Tabii, tavrıyla, bakışıyla, fazlasıyla rahatsız olduk. O, aslında, tarihî intikamı alıyordu bana yukarıdan bakmakla. Ben de, sıkıntı içerisinde; ama, orada bir sözü söyledim. Dedim ki, Sayın Başkan, bu petrol sizindir, istediğiniz zaman kesersiniz; ama, bunun kaynağı tükenebilir. Bende ise size iki tane hayat damarı akıyor, Dicle ve Fırat; o tükenmez. Bir gün bu muamelenizi hatırlarsam, bizi herhalde anlarsınız. Ertesi gün tecil oldu."

Kamran İnan, konuşmasının sonlarında, Batman, Kralkızı ve Dicle Barajlarının tamamlanması durumunda, Türkiye'nin çok güçleneceğini iddia etmiş ve Cumhuriyetin büyüklüğüne uygun davranışlar sergilenmesini isteyerek, Libya Lideri Kaddafi'nin sözlerinden duyulan rahatsızlığı bir kez daha dile getirmiştir.

Kamran İnan'ın son derece ayrıntılı açıklamalar yaptığı konuşma sonrasında, DSP Grubu adına, Bursa Milletvekili Ali Rahmi Beyreli söz almıştır. Kamran İnan'ın konuşmasında vermiş olduğu bilgilerin üzerine yeni eklemeler yapmayacağını, sadece konuya genel olarak yaklaşacağını açıklayan Beyreli, konuşmasının başında, Türklerin yaşamadığı, İtalya'nın Torino kentindeki bir Türk konsolosluğu olduğunu, bu konsolosluğun Türk görevliler tarafından değil, İtalyanlar tarafından çalıştırıldığını öne sürmüştür. Venedik'te de aynı durumun söz konusu olduğunu, Türkiye adına görev yapılmakla birlikte, Türkiye'ye katkı sağlanmadığını ifade etmiştir. Beyreli, Demokratik Sol Parti Grubu olarak, Türkiye'nin yabancı ülkelerde gerektiği gibi temsil edilmesini sağlayan bürokratlara uluslararası ölçütlerde uygun donanım ve olanak sağlanmasını savunduklarını, bunun ne yazık ki, büyük bir savrukluğa dönüştüğünü tespit ettiklerini açıklamıştır.

Ali Rahmi Beyreli, 1980 sonrasındaki gelişmelere yer verdiği konuşmasında, Dışişleri Bakanlığının ve Maliye Bakanlığının yetkilerinin azaltılmasının, Türkiye'nin dışarıda temsilinde sorunlara yol açtığını ve sonuçta dış temsilciliklerde, yeteneği ve verimliliği tartışılabilir danışmanlar görevlendirildiğini öne sürmüştür. Beyreli; *"Devletin çeşitli idarî birimleri, yurtdışında görevlendirmenin yönetmelikle düzenlenmesinden yararlanarak yurtdışı görevlere atanacaklarda aranan nitelikleri sulandırmak yolunu seçmektedirler. Örneğin, daha önce de belirtildiği gibi, pek çok birimin yurtdışı görevlendirme yönetmeliğinde, yurtdışına atanacaklarda aranan nitelikler arasında en başta sayılması gereken yabancı dil bilme koşulu çıkarılmıştır; hatta, bazılarında da sulandırılmıştır. Böylece, Türkiye, bugün, yurtdışına yolladığı binlerce personele trilyonlarca lira ödeyen ve bunun karşılığını alamayan bir ülke durumuna düşürülmüştür. Ayrıca, dışarıda ne yaptığı, hatta, ne yapabileceği belli olmayan, yabancı dil bilmediği için başkalarıyla iletişim kuramayan yüzlerce kişi, Türkiye'nin ulusal onuru bakımından da sakıncalar*

yaratmaktadır” şeklinde açıklamalar yaptıktan sonra, israfın durdurulmasının gereğine değinmiş ve Türkiye'nin dışarıda temsili işinin, yeniden ve asıl olarak, Dışişleri Bakanlığına bırakılması ve bu Bakanlığın, uzmanlık gerektiren hizmetleri yerine getirebilecek biçimde yeniden düzenlenmesini önermiştir. Buna bağlı olarak, Dışişleri Bakanlığı Teşkilat Yasasında yapılacak bir değişiklikle kariyer tanımlamasının getirilmesini istemiş ve bu yolla, bazı uzmanların yatay geçişle ya da geçici görevlendirilebileceğini, Dışişleri Bakanlığının belirli sürelerle yararlanmasının sağlanabileceğini de sözlerine eklemiştir.

Ali Rahmi Beyreli, Dışişleri Bakanlığında masaların olduğunu, ancak masa görev tanımlarının bulunmadığını da belirterek, dünyanın bütün ileri ülkelerinde belirli bölge veya ülkelerle ilgili uzmanlıkların oluşturulduğunu, Türkiye’de henüz böyle bir yapılanmaya gidilmediğini ifade etmiş ve bu nedenle de, Türkiye'nin dış politikada sürprizlerle karşılaştığını ve yakınında oluşan olayları başkalarının ardından izlediğini öne sürmüştür. Dışişleri Bakanlığının, 93'ü büyükelçilik, 12'si daimî temsilcilik ve 59'u başkonsolosluk olmak üzere toplam 164 dış temsilciliğinin bulunduğu bilgisini veren Beyreli, bu temsilciliklerin hangilerinin ne kadar hizmeti yerine getirdiği, hangi diplomatik temsilciliklerin Türkiye'nin siyasal ilişkileri bakımından önemli olduğunun, hangi konsolosluk hizmetinin daha verimli hale getirilmesi gerektiğinin araştırılmasını istemiştir.

Beyreli, son günlerde çok tartışılan ve gündemde bulunan Başbakan Necmettin Erbakan'ın yurt dışı ziyaretleri ile ilgili olarak ise şu açıklamaları yapmıştır: *“...son hafta dış politikadaki olaylar bütün ulusumuzu yaralamıştır; devletimizi bugüne kadar hiç yaşamadığı haksız durumlara düşürmüştür. Öncelikle, şunu bilmek ya da savunmak gerekir: Bir başbakan resmî bir ziyarette bulunmadan önce, o ziyaretin zemininin hazırlanması gerekir; gündemdeki temel konular üzerinde anlaşmaya veya uzlaşmaya varılması güvence altına alınır; eğer bu sağlanamamışsa, ziyaret yapılamaz, ertelenir. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Cumhurbaşkanı, Başbakanı, hatta bakanları, bu koşullar gerçekleşikten sonra dış ziyaret yapmak zorundadırlar.*

Bu temel yaklaşımları dikkate almadan yapmaya çalıştığımız resmî dış geziler, doğal olarak, geçtiğimiz hafta yaşadığımız, tüm ulusumuzu üzmüş olan olaylarla karşılaşılması sonucunu doğurmuştur. Sırf İslamî yapısı var diye, bir başka ülkenin terör örgütü temsilcilerini kabul ederseniz, onlarla görüşürseniz, daha sonra da o ülkeye ziyaret yaparsanız, o ülke de, haklı olarak, sizin gelişinizi erteler, geciktirir, size randevu vermez, sizin gelişinizde ve gidişinizde bayrağınızı çekmez, bu aymazlığı gösterir ve bunda da kendini haklı bulur. Aynı şekilde, Türkiye aleyhinde haksız ve dayanıksız görüşlerini kamuoyuna defalarca duyurmuş bir lideri olan bir ülkeye ön hazırlıkları yapmadan gitmeye çalışırsanız, onlar da ‘biz ne yaparsak yapalım, Türkiye ses çıkarmıyor’ anlayışıyla, devlet büyüklerimizin olduğu ortamlarda aynı görüşlerini dile getirirler, Türkiye'nin toprak bütünlüğüne dil uzatırlar, bu cüreti gösterirler; buna hakları yoktur, bu davranışları bütün Türk Ulusunu yaralamıştır.”

Demokratik Sol Parti Grubu olarak, Türkiye'nin dış teşkilatlanmasının bütün yönleriyle ve ayrıntılarıyla gözden geçirilmesi gerektiğini düşündüklerini ve bu amaçla bir Meclis araştırması açılması önerisini desteklediklerini belirterek konuşmasını tamamlayan Ali Rahmi Beyreli'den sonra, Refah Partisi Grubu adına konuşma yapmak için, Konya Milletvekili Abdullah Gencer küsüye çıkmıştır.

Dünyadaki ve Türkiye'deki dışişleri örgütlenmesi hakkında bilgi vererek, konuşmasına başlayan Abdullah Gencer, Dışişleri Bakanlığı personelinin görevini gereği gibi yerine getirdiğini belirttiikten sonra, hem dünyadaki gelişmelerin hem de çok sayıda Türk'ün yurtdışına işçi olarak gitmesiyle, Türkiye'nin yurtdışında temsilcilik açmasının ve yurtdışındaki Türk vatandaşlarının ihtiyaçlarını gidermesinin zorunlu hale geldiğini ifade etmiştir. ANAP adına konuşma yapan Kamran İnan'ın ortaya koyduğu rakamların çok fazla olduğunu, Dışişleri Bakanlığı yetkililerinin kendisine vermiş oldukları bilgilere göre, Dışişleri Bakanlığında yaklaşık 7500 civarında personelin görev yaptığını açıklayan Gencer, Dışişleri Bakanlığının, yurtdışında, mesleklere göre görev yapanların dağılımını şu şekilde ortaya koymuştur: *"Meslek memuru, hukuk müşaviri ve uzman müşavir 512; idarî memur, haberleşme, teknik personel ve mahallî kâtip 471; güvenlik görevlisi 361; sözleşmeli personel 2 157; diğer kuruluşların meslek memurları 481; diğer kuruluşların sözleşmeli personeli 158 olmak üzere 4 140; din görevlisi 1 025; öğretmen 1 166; böylece 6 331'e ulaşıyor. Kültür Bakanlığının, Çalışma Bakanlığının ve diğer bakanlıkların da temsilcilerini ilave ettiğimizde, bu sayı 7 500 civarına gelmektedir."*

Yine söz konusu görevlilere, 116 adet makam ve hizmet aracı tahsis edildiğini, bu araçların Mercedes-500 SEL'lerden, 300, 320 ve 420 tipi Mercedeslerden meydana geldiğini, bunların toplam maliyetini de 39.621.964 Deutsche Mark olduğunu açıklamış ve yurtdışındaki personele yapılan harcamanın, 10 trilyonu aştığını dile getirmiştir. Abdullah Gencer, araştırma önergesinin gerekçesinde yer alan ifadelere dayanarak yapmış olduğu açıklamalarda, Hazine, Maliye Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı için ayrı ayrı temsilci gönderme yerine, iyi yetişmiş, iyi dil bilen ve Avrupa'yı iyi tanıyan tek bir kişinin bu kurumlar adına görevlendirilmesinin doğru olacağını ve belli bir tasarruf sağlayacağını ifade etmiştir. Eğitim müşavirleri ve eğitim ataşeleri için de aynı durumun söz konusu olduğunu belirtmiş ve bununla birlikte özellikle, öğretmenler ve din görevlileri konusunun çok önemli olduğunu sözlerine eklemiştir.

Abdullah Gencer öğretmenler ve din görevlileri ile ilgili görüşlerini ise şu şekilde ortaya koymuştur: *"Şu anda, sadece Almanya'da, okul çağında olan -anaokulundan üniversite son sınıfa kadar- 400 bin küsur öğrencimiz mevcuttur. Bunların 20 binden fazlası üniversite öğrencisidir. Özellikle ilkökul seviyesindeki, ortaokul seviyesindeki öğrencilere eğitim vermek amacıyla gönderilen öğretmenlerimizin, ülkemizi eğitim alanında ne kadar temsil edebildiklerinin ve*

yavrularımızı ne kadar millî menfaatlerimiz çerçevesinde yetiştirebildiklerinin mutlaka araştırılması ve tartışılması gerektiği kanaatindeyim; çünkü, Belçika'daki bir kız öğrencimiz bize şunu ifade etmişti: 'Ben, lisenin son sınıfına geçmişim. Belçikalı öğretmen bana demişti ki, başörtüyle sınıfa geliyorsun, sebebi nedir? Ben inanıyorum, inandığım gibi yaşıyorum; sebebi budur. Ama, bir süre sonra Türkiye'den bir öğretmen geldi. Bu öğretmen geldikten sonra, Belçikalı öğretmen yine beni çağırdı ve 'bakın, siz bizi kandırıyormuşsunuz; aslında, siz, kendi ülkenizde de okula başı açık girmek zorundaymışsınız' dedi.' Bu şekilde, Türkiye'den, aziz Müslüman Türk Milletinin vergileriyle maaşını ödediğimiz öğretmen, orada, bir Belçikalıya bir öğrencisini gammazlayabiliyor. Dolayısıyla, bunların da mutlaka araştırılması gerektiği kanaatindeyim.

Değerli milletvekilleri, özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı vasıtasıyla gönderilen din görevlilerinde de, Dışişlerimizin ya da yetkililerimizin adil davranmadıkları kanaatindeyim; çünkü, Almanya'da, yaklaşık 2,5 milyondan fazla insanımız yaşamaktadır. Bu insanlar, her şehirde, kendi inançlarını yaşamak amacıyla gerekli teşkilatlarını kurmuşlardır.

54. Hükümetin israfı önlemek için çalışmalar yaptığını, Dışişleri Bakanlığı'ndaki israfın da önlenmesinin gerekli olduğunu ortaya koyan Abdullah Gencer, RP olarak araştırma önergesine destek vereceklerini açıkladıktan sonra, CHP sözcüsü Birgen Keleş'e dönük sitemlerini dile getirmiş ve Afrika'ya gidilmesinin yadırganmasına şaşırıldığını açıklamıştır. Nijerya'nın sporda ön planda olan bir ülke olduğunu, petrol üretiminde önde gelen ülkeler arasında bulunduğunun, dikkate alınması gerektiğini savunmuştur. Barışçı politikaların, Atatürk'ün temel ilkelerinden biri olduğuna ve Kamran İnan'ın, Libya ziyaretini eleştirmesine de değinen Gencer, devlet başkanının çadırda mı, sarayda mı yaşamasına karışılmasının, o devletin içişlerine karışmak olduğunu, bunun da doğru olmayacağını savunmuştur.

Abdullah Gencer, son olarak araştırma önergesine destek vereceklerini açıklamış ve sözlerini tamamlamıştır.

Daha sonra, iktidarın diğer ortağı olan Doğru Yol Partisi Grubu adına, Isparta Milletvekili Halil Yıldız konuşma yapmıştır. 1990 yılı sonrasındaki gelişmeler sonucunda, Türk dış politikasının gündeminin yoğunlaştığına dikkat çekerek konuşmasına başlayan Yıldız, hassas bir coğrafyada bulunan Türkiye'nin, etkin olabilmek için, sayılı personel ve sınırlı malî kaynaklarla yoğun bir mesai verdiğini, ayrıca yeni dönemde, Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak, kısa adı TİKA olan Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı kurulduğunu dile getirmiştir. Boğazlardan Bosna-Hersek'e kadar birçok uluslararası sorunla doğrudan ilgilenmek zorunda kalan Türkiye'nin, hemen her ülkede büyükelçilik buldurmak durumunda kaldığına da işaret eden Yıldız, ayrıca yabancı ülkelerde yaşayan yaklaşık 3,5 milyon Türk vatandaşının da sorununun çözümünün de bu örgütlenmeye bağlı olduğunu vurgulamıştır.

Halil Yıldız, halen, 93'ü büyükelçilik, 12'si daimî temsilcilik ve 61'i de başkonsolosluk olmak üzere toplam 166 dış temsilcilikte görev yapan meslek memuru, hukuk müşaviri ve uzman müşavirin toplam sayısının 493 olduğuna vurgu yaptıktan sonra, merkezde çalışan meslek memurlarının sayısının ise yalnızca 312 olduğunu; idarî memurlar, hukuk müşavirleri ve danışmanlar eklendiğinde ise bu sayının 515'e ulaştığını ifade etmiştir. Son elli yıl içerisinde yurtdışındaki misyon sayısının yüzde 322 oranında artmasına karşın, aynı dönemde personel artışı oranının yüzde 93 seviyesinde kaldığını da sözlerine eklemiştir. Yıldız'ın rakamlara dayanarak, aktardığı bir diğer bilgiye göre ise yurtdışında, Dışişleri Bakanlığı haricinde teşkilatı bulunan Genelkurmay Başkanlığı, İçişleri, Maliye, Millî Eğitim, Tarım ve Köyüşleri, Turizm, Kültür, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları ile Dışticaret Müsteşarlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğünün toplam kadro adedi 648 olup, bunun, hâlihazırda 481'i kullanılmaktadır.

Söz konusu memurların yabancı dil bilmedikleri görüşüne de katılmayan Halil Yıldız, 1991 yılında yürürlüğe giren bir yönetmelik uyarınca, kamu kurum ve kuruluşlarının yurtdışı teşkilatında görevlendirilecek personelde, ÖSYM tarafından yapılan dil sınavlarında asgarî (C) seviyesinde başarılı olma şartının arandığını hatırlatmış ve yurtdışında görevli personel sayısının 7500 değil, 1825'i devlet memuru, 2315'i de sözleşmeli olmak üzere, 1166 öğretmen ve 1025 din görevlisi ile birlikte toplam 6331 olduğunu öne sürmüştür. Bu personele maaş olarak ödenen meblağın da, aylık yaklaşık 10 milyon dolar civarında olduğunu belirttiikten sonra, yurt dışında görevli olan memurların maaşlarının tatminkar olmaktan uzak olduğunu da belirtmiş ve bunu başta ABD olmak üzere diğer ülkelerden örnekler vererek kanıtlamaya çalışmıştır.⁶¹

---

⁶¹ Halil Yıldız'ın Genel Kurula aktardığı bilgiler şöyledir: “Batılı ülkelerin ve Amerika Birleşik Devletleri büyükelçisinin Türkiye'deki maaşları 15 ilâ 20 bin dolar civarındadır. Bu ülkelerin büyükelçilerinin ve diğer büyükelçilik mensuplarının eğitim masrafları ve giderleri, hükümetleri tarafından karşılanmaktadır. Millî geliri bizden çok düşük olan Bangladeş ve Pakistan'da da durum aynıdır. Yunanistan, dış görevde bulunan bütün memurlara, dış maaşlarına ilaveten merkez maaş tutarını da döviz olarak ödemektedir. Her yıl memurlara ve ailelerine, yurtdışından Yunanistan'a gidiş-dönüş uçak biletlerini sağlayan Yunanistan, ayrıca, yurtdışındaki büyükelçilik müsteşarlarına büyükelçi maaşının yüzde 30'u tutarında kira katkısı da yapmaktadır. Yunanistan, yurtdışında görevli memurlarının çocukları için, çocuk başına -yaşlarına göre- büyükelçi maaşının yüzde 6'sı ilâ yüzde 14'ü arasında ek ödeme yapmaktadır.

Yurtdışında görevli memurlarımızın maaşları tatminkâr olmaktan uzaktır. Orta Asya'daki Türk cumhuriyetlerinde görevli bir büyükelçinin maaşı, Meclis araştırma önergesinde belirtilen rakam olan 8 000 dolar değil, 5 100 dolardır.

Değerli milletvekilleri, diğer ülkelere kıyasla daha az maaş alanı yurtdışında görev yapan memurlarımız, çocuklarının eğitim masraflarının karşılanması gibi, Türkiye'den çok daha mütevazî ekonomik şartlar içerisinde bulunan ülkeler dahil, birçok ülke tarafından dış görevdeki memurlara sağlanan imkânlardan daha da azdır.

Meclis araştırması açılması talebinde, 1996 yılı içerisinde, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO) ve Dünya Ticarete Örgütü Teşkilatı nezdinde bir daimî temsilcilik açılmasının da eleştiri konusu yapıldığını hatırlatan Yıldız, “*Güneydoğu Anadolu Projesinin tamamlanmasını müteakip, ülkemiz, dünyanın tarım ürünleri üretimi yapan en önemli ülkelerinden birisi olacaktır. GAP'ın günümüzde almış olduğu mesafe bile çarpıcıdır. Türkiye'nin önemli bir tarım ülkesi olması ile ekonomileri büyük ölçüde tarıma dayalı olan Orta Asya Cumhuriyetlerinin FAO ile yakın zaman içerisinde tesis ettikleri ilişkiler, Kostarika ve Honduras'ın da aralarında yer aldığı 39 ülkenin müstakil temsilciliği bulunan bu teşkilatta, Türkiye'nin de temsilcilik açmasında büyük rol oynamıştır.*

Dünyanın yeni bir ticaret düzenine kavuşturulmasını teminen, 1 Ocak 1993 tarihinden itibaren, GATT sistemi yerine, Dünya Ticaret Teşkilatı kurulmuştur. Ülkemizin dünya ticaretindeki payını artırma yönündeki çabaları ve Avrupa Birliği ile tesis edilen gümrük birliği, Dünya Ticaret Teşkilatı nezdinde bir daimî temsilcilik açılmasında önemli bir rol oynamıştır. Yaklaşık birbuçuk yıldır faaliyette bulunan bu teşkilat nezdinde, halen, El Salvador ve Sri Lanka'nın da dahil olduğu 20 ülkenin temsilciliği vardır. Avrupa Birliğinin de Dünya Ticaret Teşkilatı nezdinde bir temsilciliğinin bulunduğu göz önüne alındığında, toplam 35 ülkenin, anılan teşkilat nezdinde faaliyette bulunduğu açıkça görülmektedir. Diğer yandan, Avrupa Birliği üyesi Fransa ve Almanya, Dünya Ticaret Teşkilatı nezdinde ayrıca temsil edilmektedirler” ” diyerek, bu konuya açıklık getirmeye çalışmış ve Halil Yıldız'ın konuşmasında değindiği bir başka konu, ise Dışişleri Bakanlığınca, 1995 yılı içerisinde, 55 milyon Alman Markına, 140 Mercedes ve 500 Mercedes Jeep alınması olmuştur. Yıldız, 1995 yılı içerisinde, 140 değil, 4'ü makam, 15'i de servis aracı olmak üzere toplam 19 adet taşıt satın alındığını, bu alımlar için de, 6 milyon 700 bin Alman Markı tutarında ödeme yapıldığını açıklamıştır. Yine yurtdışındaki Türk temsilciliklerine yapılan saldırılar nedeniyle, can güvenliğinin sağlanması için, zırhlı makam ve servis araçları satın alınmaya başlandığını da belirtmiş ve ekonomik ömrünü tamamlayan taşıtların yenilenmesi amacıyla son dört yıl içerisinde, 1992 yılında 22, 1993 yılında 39, 1994 yılında 19 ve 1995 yılında 19 zırhlı araç satın alındığını ifade etmiştir. Son beş yıl içerisinde zırhlı araç alımları için ödenen toplam meblağın ise 39 milyon 621 bin Alman Markı olduğunu da açıklama gereği hissetmiştir.

Dışişleri Bakanlığı'nda israf yapılmadığını iddia ederken, bu bakanlığın genel bütçedeki payı ile ilgili açıklamalar yapan Yıldız, Dışişleri Bakanlığının 1995 yılı bütçesinin genel bütçe içerisindeki payı binde 87 iken, 1996'da binde 57'ye düştüğünü ortaya koymuş ve bütçede yer alan paranın, yüzde 21'inin de uluslararası kuruluşlara katkı payı ödeneklerine ve din görevlileri ile öğretmenler gibi bakanlık dışındaki kuruluşların yurtdışındaki personelinin maaşlarının ödenmesine harcandığını dile getirmiştir. Halil Yıldız; “*10 milyon nüfusa sahip*

Yunanistan'ın Dışişleri Bakanlığı bütçesi 288 milyon dolar, İsrail Dışişleri Bakanlığının 1996 yılı görünen bütçesi 244 milyon dolar olmasına rağmen, yurtdışında 3,5 milyon vatandaşı bulunan 65 milyonluk Türkiye'nin Dışişleri Bakanlığı bütçesinin 325 milyon dolar olması bütçemizin yetersizliğine en çarpıcı örnektir.

Pakistan ve Bangladeş gibi ülkeler bile yurtdışında bulunan memurlarına tam kira katkısı vermekte, çocuklarının eğitim masraflarını karşılamaktadır. Belki az gelişmiş bazı ülkelerin diplomatları hariç tutulursa, en düşük maaşla ve en az imkânla çalışanların Türk diplomatları olduğu bile söylenebilir” şeklindeki açıklamalardan sonra, DYP olarak Meclis araştırması önergesine katıldıklarını belirtmiş ve konuşmasını tamamlamıştır.

DYP adına yapılan konuşmayla, gruplar adına yapılan konuşmalar da sona ermiştir. Bu arada Birgen Keleş, *"Refah Partisi sözcüsü konuşmamı yanlış yansıttığı için, İçtüzüğü'nün 69 uncu maddesi uyarınca söz istiyorum"* gerekçesiyle söz istemiş ve kendisinin böyle bir söz sarf etmediğini, CHP olarak itirazlarının, Afrika'ya seyahat düzenlenmesi değil, Afrika'ya, altyapısının hazırlanmadan, gerekli sonuçları hazırlanmadan gidilmesi ve orada hakarete maruz kalınması ve bunun içe sindirilmesi olduğunu açıklamıştır.

Bu açıklama sonrasında, Meclis araştırması açılması; Meclis araştırması yapacak komisyonun 9 üyeden kurulması; Komisyonun çalışma süresinin başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyenin seçimi tarihinden başlamak üzere üç ay olması; Komisyonun, gerektiğinde Ankara dışında da çalışabilmesi konuları ayrı ayrı oylanarak kabul edilmiştir.

2- Gazeteci Metin Göktepe Cinayetinin Açıklığa Kavuşturulması ve Faillerinin Ortaya Çıkarılması Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge ve Meclis Araştırması Komisyonu Raporu⁶²

Yalova Milletvekili Yaşar Okuyan ve 21 Arkadaşı ile İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit ve 12 Arkadaşının, Gazeteci Metin Göktepe Cinayetinin Açıklığa Kavuşturulması ve Faillerinin Ortaya Çıkarılması Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önergeleri ve Meclis Araştırması Komisyonu Raporu ile ilgili görüşmeler, 20. Dönem TBMM'nin 2. yasama Yılı'nın, 7. Birleşiminde gerçekleştirilmiştir. 15 Ekim 1996 tarihindeki birleşimin, birinci oturumundaki görüşmelerde, oturum başkanlığını Uluç Gürkan yürütmüştür.

Komisyon ve Hükümetin yerlerini almalarından sonra, İçtüzüğe göre Meclis araştırması komisyonunun raporu üzerindeki genel görüşmede ilk söz hakkının Meclis araştırması önergesi sahibine ait olduğu, yine İçtüzüğü'nün 72. maddesine göre, siyasi parti grupları adına birer üyeye, şahısları adına iki üyeye söz verileceği açıklanmıştır. Ayrıca, istemleri halinde, Komisyon ve Hükümete de söz verileceği ifade edilmiştir.

⁶² TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 7. Birleşim, 12. Cilt, 15.10.1996

Önerge sahipleri adına konuşmak isteyen olmayınca, parti grupları adına konuşmalara geçilmiştir. İlk konuşmayı Cumhuriyet Halk Partisi Grubu İçel Milletvekili Oya Araslı yapmıştır. Bir hukuk devletinde, devletin, yükümlü olduğu değerlerin en başında kişinin yaşam hakkının, beden bütünlüğünün ve özgürlüğünün geldiğini vurgulayarak söze başlayan Araslı, yine özgür ve suçsuz kişilerin olduğu kadar, gözaltına alınmış veya tutuklanmış kişilerin de, yaşam hakkının, beden bütünlüğünün korumasının devletin görevi olduğunu belirtmiştir. Bütün bu temel ilkelere karşın, Metin Göktepe'nin can güvenliğinin sağlanmadığını ifade etmiş ve olayın gelişimi ile ilgili olarak şu bilgileri vermiştir: “*Gazete muhabiri Metin Göktepe, 8 Ocak 1996 tarihinde, Eyüp İlçesi Alibeyköy Mezarlığındaki cenaze törenini görevi gereği izlemek istemiş, uygulama noktasındaki emniyet görevlilerinin, sarı basın kartı olmadığı için kendisine izin vermemeleri nedeniyle çıkan tartışma sonucu gözlem altına alınmıştır. Gözlem altına alındıktan sonra tartaklanmış, Eyüp Kapalı Spor Salonuna götürüldükten ve özellikle gazeteci olduğu öğrenildikten sonra, salonda, bir grup polis memuru tarafından fenalaşınca kadar dövülmüştür. Fenalaştığı zaman, Eyüp Spor Kulübü masörü, tıbbî olmayan yöntemlerle ona yardımcı olmaya çalışmış, salon sorumlusu olan emniyet amiri, kendisine haber verilmesine ve gelip durumu görmesine rağmen onu hastaneye göndermemiştir. Kapalı Spor Salonunun yakınındaki büfenin yanında bulunan bir bankın üzerine bırakılan Metin Göktepe, daha sonra ölü olarak bekçiler tarafından bulunmuştur. Adli tıbbin verdiği otopsi raporu, Metin Göktepe'nin dövülerek öldürüldüğünü göstermektedir. Dövenlerin ise, emniyet örgütümüzdeki bazı görevliler olduğu, bugün artık bilinmektedir.*”

Oya Araslı, bir hukuk devletinde, hukuk kurallarına, öncelikle devletin ve onun güvenlik görevlilerinin uymasının beklendiğine, ancak Metin Göktepe olayında bu beklentinin karşılanamadığına işaret ettiği konuşmasında, olayın ilk ortaya çıktığında, resmî makamların, Metin Göktepe isminin gözaltına alınanlar listesinde bulunmadığı, Eyüp'te, çay bahçesinde otururken düşüp öldüğü ya da duvardan düşerek öldüğü yolunda birtakım çelişkili açıklamalar yaptıklarını dile getirmiştir. CHP'nin, bu konuya eğilen ilk siyasî parti olduğunu da iddia eden Araslı, partisinin, özel bir komisyon kurarak olayı incelediğini ve sonuçlarını kısa zamanda kamuoyuna duyurduğunu açıklamıştır. TBMM'de kurulan Meclis Araştırması Komisyonunun ise Metin Göktepe'nin ölüm olayının nasıl meydana geldiğini araştırdığını ve hangi etkenlerin bu olayın oluşumuna neden olduğunu, emniyet örgütünün yapısı ve işleyişiyle ilgili aksaklıkları, bundan sonra bu tür olaylarla karşılaşılmasını için ne gibi önlemler alınması gerektiğini ortaya koymaya çalıştığını ifade etmiştir. Çalışmalar sonucunda ortaya çıkan tablo ile

ilgili bilgi verdikten sonra da,⁶³ müfettişler tarafından yürütülen soruşturma yanında, İstanbul Emniyet Müdürü Orhan Taşanlar'ın talimatıyla asayiş şube müdürlüğünce yürütülen ve yasal dayanakları konusunda farklı yorumlar yapılan bir başka soruşturma yapıldığını da öne sürmüş ve *“Bu soruşturmada ifadesi alınan polis memurları, baskı ve işkence gördüklerini, kendilerine kötü muamele yapıldığını ifade etmişlerdir. Tek bir kalemden çıkmış gibi gözükseler ve akla, verilen ifadeleri geçersiz kılarak suçlanmaktan kurtulmak için ileriye sürüldükleri olasılığını getirirler bile, bu iddialar, insanı, polis polise baskı ve işkence uygularsa, vatandaşa ne yapar diye düşünmeye yöneltmektedir. Bunu fazla merak etmeye gerek yoktur; çünkü, vatandaşa ne yapıldığı Eyüp Kapalı*

---

⁶³ Oya Araslı şu bilgiyi vermiştir: *“Bu çalışma sonucunda ortaya çıkan tablo şudur: 8 Ocak 1996 günü cezaevinde çıkan olaylarda ölen Orhan Özen ile Rıza Boybaş'ın cenazelerinin Alibeyköy Mezarlığına getirilişleri ve defnedilişleri sırasında alınacak önlemlerle ilgili olarak, 7 Ocak 1996 tarihinde, İstanbul Emniyet Müdürlüğünce gönderilen talimat yazısında, ilgili birim ve görevlilere, olay çıkarmaya eğilimi olan belirli yaş grubundakilerin gözaltına alınarak ilgili birimlerde incelenmelerinin sağlanması yetki ve görevi verilmiştir. Bu, sınırları açıkça gösterilmemiş ve olay çıkarma eğiliminin nasıl saptanacağı konusundaki kişisel değer yargılarına göre farklı ve keyfi uygulamalara yol açabilecek bir yetkilendirme. Nitekim, bu yazılı emir uyarınca yapılan uygulamalar sonucunda, çeşitli karakollarda ve Eyüp Kapalı Spor Salonunda bini aşkın insan gözaltına alınmış ve saatlerce özgürlüğünden mahrum bırakılmıştır.*

Gözlem altına alınanlar, gerek karakollarda ve gerekse Eyüp Kapalı Spor Salonuna götürülüşlerinde, bu salonda çok kötü muamele görmüşlerdir, hakarete uğramışlardır. Eyüp Kapalı Spor Salonunda görev yapan polis memurlarının büyük bir kısmı, gözaltındakilerin, spor salonuna darp edilmiş, dövülmüş, hırpalanmış, kafası yarılmış vaziyette getirildiklerini ifade etmişlerdir. Kapalı spor salonunda, hukukçu, öğrenci olanlar, gazeteci olanlar çok daha fazla dövülmüşlerdir.

Olay günü, görevli Emniyet Müdür Yardımcısı, Eyüp İlçe Emniyet Müdürü ve emri veren İl Emniyet Müdürü, yaklaşık bin kişinin gözaltına alındığı salona hiç uğramamışlar, operasyonu telsizle bile işlememişler ve bu nedenle, bu boyuttaki bir gözaltına alma faaliyetine yönelik herhangi bir önlem almamışlar; sonuçta, Metin Göktepe'nin ölümü yanında, pek çok başka üzücü olay da meydana gelmiştir.

Hal böyleyken, olayı soruşturan müfettişlerin, olayda sorumlu gördükleri çeşitli düzeydeki emniyet görevlileri hakkında ceza ve disiplin soruşturması açılması talebinde bulunmuş olmalarına rağmen, İçişleri Bakanlığının, bu talebi bütünüyle değil; fakat, İstanbul İl Emniyet Müdürü Orhan Taşanlar ile İl Emniyet Müdür Yardımcısı Kemal Bayrak dışındakiler için kabul etmesi, son derece ilginç ve Yüce Meclisin, üzerinde dikkatle durması gereken bir husustur.

Diğer yandan, müfettişlerce, Metin Göktepe'nin ölümünden sonra suç delillerini karartmaya yöneldiği gerekçesiyle, Eyüp İlçe Emniyet Müdürü hakkında ileriye sürülen yargılama talebi de, il idare kurulu tarafından uygun görülmemiştir. Bu uygun görmeme kararı hakkında, Danıştay'ca yapılan incelemede, Danıştay, Eyüp İlçe Emniyet Müdürüyle ilgili itirazı reddetmiştir. Her ne kadar yargı kararlarını tartışmak olanağımız yoksa da, bu da, üzerinde durulması gereken önemli bir durumdur. ”

Spor Salonunda geçenler kanalıyla açıkça ortaya çıkmıştır. Eyüp Spor Salonunda geçenler, emniyet görevlilerinin bir kesiminin, siyasal tercihlerine veya mesleklerine göre, toplumun bir kısmını potansiyel suçlu olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Emniyet görevlilerinin bir kesimine hâkim olan bu düşünce tarzının ne kadar büyük sakıncalara yol açacağı, polis örgütünde ne kadar tehlikeli bir bölünmeye neden olacağı ortadadır. Diğer yandan, bu olayda yaşananlar, bir kısım emniyet görevlilerinin, gözaltına alınanların veya ideolojisini beğenmedikleri kimselerin yaşam haklarının, diğer vatandaşların yaşam hakları gibi anayasal güvence altında olduğunu düşünmediklerini, yasaların kendilerine verdiği zor kullanma yetkisinin birtakım sınırları olduğu konusunda bilinçlendirilmemiş bulduklarını ve kendilerine karşı çıkılması halinde bu zor kullanma yetkisini en ağır biçimiyle uygulayacak bir psikolojik yapı içerisinde olduklarını açığa çıkarmıştır” şeklindeki iddialara yer vermiştir.

Polisin çifte standart uygulamasından duyduğu rahatsızlığı da ifade eden Oya Araslı, gözaltına veya gözlem altına alınanlar açısından güvencesiz bir durum bulunduğunu belirterek, bunun ortadan kaldırılmasını istemiştir. Yeniden Metin Göktepe olayının yaşanmaması için tedbir alınmasını öneren CHP sözcüsü, emniyet örgütünün saygınlığının koruması için çaba sarf edilmesinin gereğine de vurgu yapmıştır.

Söz konusu açıklamalardan sonra, emniyet örgütünün yeniden yapılanmaya muhtaç olduğunu öne süren Araslı, emniyet görevlilerine özellikle, zor kullanımı konusunda, yetkilerinin sınırlarının ve sorumluluklarının öğretilmesi gerektiğini savunmuş ve mesleğe girişte, görevlendirmelerde liyakatin esas alınmasını istemiştir. Yine aynı bağlamda, emniyet görevlilerinin, adli olaylarda, sadece sanığı ve suç kanıtlarını toplayıp cumhuriyet savcılığına sunmak gibi sınırlı görevlerle yükümlü olduğunu belirtmiş, emniyet ve asayiş hizmetlerinin yürütülmesinden sorumlu makam ve birimlerin eşgüdüm içinde olması gereğine işaret etmiştir. Emniyet örgütünün, modern araç ve gereçlerle donatılmasına da dikkat çektikten sonra, emniyet örgütü mensupları, görevlerinin her türlü maddî ve manevî olanağa kavuşturulmasının gerekli olduğunu savunmuştur. Bu arada, polislerin ve her türlü memurun suç işlemesi halinde, adaletin zamanında gerçekleşmesine engel olan, Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkatın hükümlerinin tekrar gözden geçirilmesinin yararlı olacağını ifade etmiştir.

Oya Araslı son olarak, İçişleri Bakanının, polislerin, "şeriat isteriz" diye eylem yapanları dağıtmak için üzerlerine su sıkmak gibi incitmeyici yöntemler kullanırken, memur hakları için gösteri yapanların veya cezaevleri olaylarını protesto edenlerin üzerine copla yürüyüp, kan revan içerisinde bırakması gibi çifte standartlı uygulamalarına ses çıkarmadığını iddia etmiş ve devletin vatandaşına tekli standart uygulamasını ve suçlu-suçsuz herkesin can güvenliğinin sağlanmasını dileyerek, konuşmasını tamamlamıştır.

Oya Araslı'nın kürsüden inmesinden sonra, Demokratik Sol Parti Grubu adına, İzmir Milletvekili Hakan Tartan söz almıştır. TBMM bünyesinde oluşturulan Metin Göktepe Araştırma Komisyonunun çalışmaları hakkında bilgi vererek konuşmasına başlayan Tartan,⁶⁴ daha sonra Metin Göktepe'nin gözaltına alındığı olayla ilgili açıklamalar yapmış ve Eyüp Spor Salonunun tribünlerinin gözaltına alınan kişilere yetmediği için, bir grubun da salondaki basketbol sahasına alındığını ifade etmiştir. Polisin gazeteci, hukukçu ve öğrencilere daha sert davrandığının belirlendiğini de öne süren Tartan, gözaltına alınanlarla ilgili olarak üst düzey emniyet yetkililerinin gerekli denetimi yapmadığını da iddia etmiştir.

Hakan Tartan, rahatsız olduğunu belirten Metin Göktepe'nin hastaneye götürülmemesinin, affedilemez türden bir kusur olarak gözlendiğini de ifade ettiği konuşmasında, Eyüp Spor Kulübü masörü tarafından tedavi edilmek istenmesinin de bir başka büyük hata olduğunu savunmuş ve sözü edilen masörle ilgili olarak şunları söylemiştir: *"Burada, kilit isim olarak masör dikkat çekmektedir. Alınan bilgilere göre, Metin Göktepe'yi son gören kişinin Eyüp Spor Kulübü masörü olması, belki de yeni bir faili meçhul cinayeti önlemiştir. Masöre, Metin Göktepe'nin, öldükten sonra, morgta çekilen fotoğrafları da gösterilmiştir. Masörün "ben tedavi ettiğimde bu morluklar yoktu" şeklindeki ifadesi de dikkat çekicidir. Bu, akla, Metin Göktepe'nin, masörün stattan ayrılma saati olan 17.00'den sonra da belki dövmüş olabileceği ihtimalini getirmektedir. Ancak, bazı morlukların, olaydan 5-6 saat sonra belirginleşebileceği ihtimali de vardır ve bilinmektedir."*

Çevik Kuvvetin, copa "haydar" adını verdiğini, Aleviler arasında yaygın olarak kullanılan bu adın, olaylara karıştığı iddia edilen kişilere karşı bir gözdağı amacıyla kullanıldığına dair görüşlerin bulunduğunu dile getiren Hakan Tartan, İstanbul Emniyetinin ve İçişleri Bakanlığı müfettişlerinin, bir cinayeti soruşturmak adına olaya kısa sürede müdahalesinin yerinde olduğunu, ancak olaya karıştığı iddia edilen bazı polis memurlarının bir süre sonra verdiği değişik ifadelerin inandırıcı olmadığını açıklamıştır. Bu arada sanık konumundaki bazı polislerin, ifadelerinde, işkence gördüklerini, hakarete uğradıklarını belirttiklerini ortaya koyan konuşmacı, bu tür olayların yeniden yaşanmaması için tedbirlerin alınmasının gereğine işaret etmiştir. Bu bağlamda polisin eğitiminin

---

⁶⁴ Hakan Tartan'ın komisyonla ilgili yapmış olduğu açıklamalar şöyledir: *"Komisyon çalışmaları sırasında, dönemin İstanbul Emniyet Müdürü başta olmak üzere, çok sayıda emniyet görevlisi, cinayetle ilgili raporu hazırlayan müfettişler, Evrensel Gazetesi yöneticileri, Metin Göktepe'nin ailesi ve komuyla ilgili 70'e yakın kişiyle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bu arada, bazı televizyon kanallarının olay günü kayda aldıkları çekimler de izlenmiş, görüntülerde, gözaltına alınan kişilerin Eyüp Spor Salonuna girişleri sırasında kötü muameleyle uğradıkları saptanmıştır. Gerek tanık ifadeleri gerekse müfettiş raporları, 8 Ocak günü Eyüp Spor Salonunda gözaltına alınan çok sayıda kişinin kötü muameleyle maruz kaldığını ortaya koymaktadır."*

önemli olduğunu vurgulayarak, branşlaşmanın önemine değinmiş ve her olayda emniyet örgütünün tümünün suçlanması doğru olmayacağını belirtmiştir. Kurumların saygınlığını sağlamanın yolunun, onları her türlü denetim ve tartışmaya açmaktan, çok seslilikten geçtiğini de ifade ettikten sonra, raporda yer alan şu ifadeleri Genel Kurula okumuştur: “*Avukat Gülizar Tuncer ‘insanlar cop ve kalasla dövüldü; polisler insanları dövmekten yorulmuştu’ diyor.*

Yaşar Gökşık (polis müfettişi) ‘tekerlekli iskemleli felçli bir kişi de sandalyesiyle gözaltına alınmıştı’ diyor.

Orhan Taşanlar (dönemin Emniyet Müdürü) ‘Metin’in, gözaltına alınmasında yaşanan kargaşa sırasında darbe aldığını sanıyorum. Metin, hastaneye kaldırılrsa kurtarılabilirdi’ diyor.

Ş. M. adli polis memuru, ‘neden dövdüklerini sordum, bana ‘ezan okumasını, İstiklal Marşını bilmiyor’ cevabını verdiler, bir tekme de ben attım’ diyor. “

Metin Göktepe’nin katillerinin mutlaka cezalandırılmasını ve davanın en kısa zamanda sonuçlandırılmasını isteyen Hakan Tartan, gençlerin ve öğretim üyelerinin siyasete katkılarını hedefleyen bir parti olduklarını açıklayarak konuşmasını tamamlamıştır.

Hakan Tartan’ın konuşmasından sonra, Anavatan Partisi Grubu adına, Konya Milletvekili Ahmet Alkan söz almıştır. Metin Göktepe olayının nasıl geliştiğini anlatarak konuşmasına başlayan Ahmet Alkan, Komisyonun, araştırmanın amacını, "mücerret olarak bir ölüm olayının araştırılması" ve "Emniyet Teşkilatının sistemiyle ilgili olarak mevcut aksaklıkların neler olduğu ve bunların giderilmesi için nelerin yapılabileceğini tespit" olarak ifade etmiş ise de, Yaşar Okuyan ve 21 arkadaşının, önergelerinde, "Metin Göktepe nasıl ölmüş, belli değil, bizde kaydı yok" diyebilen veya "duvardan düşerek ölmüş" hükmünü açıklayabilen bir yönetim anlayışının tahlil edilmesi zarureti olduğunu ifade ettiklerini ortaya koymuştur.

Ahmet Alkan her ferdin yaşama hakkının, kanunun korumasında olduğunu ifade ettiği konuşmasında, son dört yıl içerisinde 2 bin olayın faili meçhul kalmış olmasının emniyet örgütünün insanüstü gayretlerine gölge düşürdüğünü belirtmiş ve Metin Göktepe olayı soruşturulmaz, sonucu kamuoyunu tatmin edecek nitelikte ortaya konulamazsa ve sorumluları bulunup, gerektiği şekilde cezalandırılmazsa, bütün polis teşkilatının, aleyhinde haksız ve kasıtlı suçlamaların olabileceğini açıklamıştır. Ayrıca, böylesine önemli bir araştırmayla, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin, demokratik geleneklerin oluşması sürecinde önemli bir adım atmış olacağını da sözlerine eklemiştir. Araştırma yapılırken, emniyet personelinin tümünün hedef alınmamasının gereğine de işaret eden Alkan, büyük sıkıntılar içinde fedakarca çalışan emniyet personelinin demoralize edilmemesi için hassas davranılmasını istemiş ve ardından raporla ilgili olarak şu sözleri sarf etmiştir: “*Raporun genelinde ve sonuçlarında açıkça ifade ediliyor ki, olayda kötü muamele, ne yazık ki vardır. Bunun sebepleri ve*

derecesi hakkında da, değişik konumdaki kişi ve taraflar farklı yorumlar yapmaktadır. Komisyon, bu noktada, bizim de katıldığımız şekilde, idarî yönden gerekenin yapıldığını, cezaî yönden de İstanbul 6 ncı Ağır Ceza Mahkemesinde dava açıldığını ve işlemlerin devam ettiğini de tespit etmiştir. Böylece, konu, bağımsız Türk adaletine intikal ettirilmiştir. Bu noktada, yüce yargıyı etkilemeye dönük değerlendirmelerden de özenle kaçınılması gerektiğine inanıyorum. Gereken yapılacaktır. Önemli olan, bundan sonra aynı hataların tekrar edilmemesidir, bunun için, alınması gereken önlemlerin doğru tespit edilmesi ve cesaretle uygulanmasıdır.

Araştırma esnasında aşlamayan bir handicap; ifadesine başvuru olan insanlardan üçte ikisini değişik rütbelere emniyet görevlilerinin, geri kalanların da, olayların içinde olduğunu, ifade vermek istediğini beyan ederek, tamamı da emniyet güçleri aleyhinde ifade veren gönüllü insanların oluşturmasıdır. Gözaltına alındıktan sonra serbest bırakılan, ortalama vatandaşın ifadesine erişme imkânının bulunamamış olması, olayın gelişmesini sağlıklı değerlendirmek bakımından bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Zira, gözaltına alınan binden fazla insanın gözaltı tutanağı, bir bölümünün de serbest bırakma tutanağı yoktur. Serbest bırakma tutanağında ismi bulunan insanlara da ulaşma imkânının olmadığı resmî makamlarca ifade edilmiştir. Bu soruşturmada olayın içinde bulunan ve güdümlü ifade vermeyebilecek, ön yargısız tanıkları dinleme imkânını yok etmiş gözükmektedir. Bunun, araştırma muhtevasına olumsuz yansımaları da kaçınılmazdır.

Raporun muhtelif yerlerinde tekrar edilen "toplumsal olaylarda, bir örgütün, kendi reklamını yapmak için topluluk oluşturduğunu, bu topluluğun, ortada herhangi bir olay olmadan dağılması halinde örgütün reklamının yapılmasının mümkün olmadığını ve basında yer alamadıklarını; bu nedenle, mutlaka polisle çatışması ve polisi, güç kullanır hale getirmesi gerekliliği" türündeki ifadeler, olayın öncesinin de ciddiyetle ve dikkatle araştırılması, bunun arkasındaki sebeplerin de ortadan kaldırılmasına yönelik tedbirlerin alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu tedbirlerin de tek yönlü tedbirler olamayacağı, mutlaka geniş kapsamlı değerlendirmeler ve tedbirlerle sonucun alınabileceği açıktır."

Ahmet Alkan, konuşmasının bir bölümünde yaşama hakkının kutsal olduğuna değindikten sonra, bu hakkın tek yönlü ve tek bir kurumun çabalarıyla temin edilmesinin mümkün olmadığını araştırma raporuyla da teyit edildiğini açıklamış ve araştırma raporunda yer alan önerilere ve tespitlere katıldıklarını ifade etmiştir. Ayrıca büyük bir değişim geçiren Türkiye'nin sorunlarının ve 10 milyonluk İstanbul'un güvenliğinin, yeteri kadar profesyonelleşmemiş, psikolojik eğitimden, meslekî olgunluk sürecinden geçmemiş, genç, tecrübesiz ve heyecanlı insanlarla çözümlenemeyeceğine dikkat çekmiştir. Bunun başarılması için de, emniyet teşkilatının bütün kurumsal yapısını gözden geçirmesinin zorunlu hale geldiğini ifade etmiştir.

Metin Göktepe'nin, polis teşkilatı içindeki iletişim ve koordinasyon eksikliği sebebiyle kaybedilmiş bir kişi olarak hatırlanacağını dile getiren Ahmet Alkan, asıl olarak, ülke genelinde makro dengeleri kurabilecek, yeni bir kurumsallaşma, gelişme, yerleşme ve kültürleşme programının hedeflenmesinin gerekli olduğunu da belirtmiştir. Yalova Milletvekili Yaşar Okuyan ve 21 arkadaşıyla, İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit ve 12 arkadaşı tarafından verilen bu araştırma önergesinin, önemli ölçüde amacına ulaştığını da vurguladıktan sonra, tüm önerilere, ANAP Grubu olarak katıldıklarını açıklamıştır.

Ahmet Alkan'ın sözlerini tamamlamasının ardından, Refah Partisi Grubu adına konuşma yapmak için, Kahramanmaraş Milletvekili Ahmet Dökülmez kürsüye çıkmıştır. 20. Dönem TBMM'nin Metin Göktepe olayının üzerine gitmesini isabetli bulan ve 1. Yasama Yılında üzerinde müzakere yapılan ilk araştırma raporu olduğunu açıklayan Ahmet Dökülmez, Meclis Başkanlığına iki ayrı raporun verildiğini söyledikten sonra, bunu şu cümlelerle ortaya koymuştur: *"İlk rapor 15.5.1996 tarihini taşımaktadır. Bu raporun ekinde, Komisyonun bir kararı var. Bakan ne diyor bu Komisyon kararında: 'Komisyonumuz 14.5.1996 Salı günü saat 14.00'te 475 numaralı salonda, Komisyon Başkanı İstanbul Milletvekili Mehmet Ali Şahin'in başkanlığında; üyeler, Van Milletvekili Mahmut Yılbaş, İzmir Milletvekili Hakan Tartan, İstanbul Milletvekili Gürcan Dağdaş ve İstanbul Milletvekili Göksal Küçükali'nin iştirakleriyle toplanarak, aşağıdaki kararı almıştır: 6 Mayıs 1996 tarihinde Metin Göktepe'nin gözaltı sırasında dövülerek öldürüldüğüne dair iddialarla ilgili kamu davası açılmış olmasının tespiti nedeniyle, Anayasanın 138/3 maddesinde ifade edilen 'Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması anlamına gelen soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz' açık hükmüne dayanılarak Komisyon çalışmalarına son verilmesine ve şu ana kadar elde edilmiş bulunan belge, bilgi ve delilleri içeren dosyaların davaya bakmakta olan İstanbul 6 ncı Ağır Ceza Mahkemesine gönderilmek üzere, Meclis Başkanlığına intikaline karar verilmiştir.'*

Bu kararın altında 6 kişinin ismi var; 3 tanesinin imzası, 2 tanesi imzada bulunamadı şeklinde...

Neden böyle bir karara gerek duyulmuş: Komisyon Başkanı İstanbul Milletvekili Mehmet Ali Şahin, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığına 13.5.1996 tarihinde bir dilekçeyle başvuruyor ve 'basında çıkan birtakım haberler üzerine, 8.1.1996 tarihinde gözetim altında öldürüldüğü ileri sürülen gazeteci Metin Göktepe olayıyla ilgili, Savcılığımızca hangi tarihte kamu davası açıldığına dair dilekçeme derkenar verilmesini arz ederim' diyor. İstanbul Savcılığı cevap vermiş: "İstanbul Milletvekili ve Metin Göktepe Cinayetinin Araştırılması Komisyonu Başkanı Mehmet Ali Şahin imzalı 13.5.1996 tarihli dilekçede belirtilen Gazeteci Metin Göktepe olayıyla ilgili olarak, Başsavcılığımız, esas 1996/7149 sayımıza kayden 6.5.1996 tarihinde İstanbul 6 ncı Ağır Ceza Mahkemesinde kamu davası açılmıştır" demiş. İstanbul Cumhuriyet Savcılığının

verdiği bu yazılı bilgi üzerine, Komisyon Başkanı, oturmuş, Meclisin, Anayasanın 138 inci maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen yargı yetkisini kullanamayacağı gerekçesiyle, Komisyonun işini bitirmiş ve dosyayı Meclis Başkanlığına göndermiş. Bu karar üzerine, Meclis Başkanlığına, 15.5.1996 tarihli, Komisyonun yaptığı çalışmalarını özetleyen, ekli tutanaklarının ayrı bir yazıyla gönderileceğini beyan eden bir rapor gönderilmiş ve Komisyon kararlarının da rapora eklendiği söylenmiştir.”

Müzakere edilen raporun bu rapor olmadığını açıklayan Dökülmez, bunun İctüzüğe aykırı olduğunu öne sürmüş⁶⁵ ve Araştırma Komisyonu üyeleri huzurunda ifade veren bazı tanıkların, daha önce verdikleri beyanlarını baskı altında verdiklerini iddia ederek, olayı açıklığa kavuşturacak değil, daha da belirsiz hale getirecek bir tavrın içine girdiklerini ileri sürmüştür.

---

⁶⁵ Ahmet Dökülmez bu iddiasını şu şekilde temellendirmiştir: “Bir: Komisyon 14.5.1996 tarihinde biraz önce okuduğum kararı almış ve Meclis Başkanlığına, çalışmalarının neticesini bir raporla bildirmiş, çalışmalarına son vermiştir. Bundan sonra, Komisyonun çalışması mümkün mü? Bir açıdan mümkün. Eski Tüzüğün 44/2, yeni Tüzüğün 43/2 maddesine göre, komisyon raporu, Meclis Başkanlığına verilmeden önce, komisyon üye tamsayısının salt çoğunluğunun gerekçeli ve yazılı isteği üzerine bir defa için mümkün. Bu istem nereye yapılacak? Komisyon Başkanlığına. Ama, Komisyon defteri kapatmış; aynen mahkemelerde gördüğümüz gibi, bir kere karar verdikten sonra, Komisyonun, dosyayı yeniden açması, kararı yeniden müzakereye açması mümkün değil. Üstelik, Komisyon Başkanlığına da müracaat edilmemiş. 16 Mayıs'ta, Komisyonun bir kısım üyeleri, medyanın birtakım çağrılarını üzerine, Meclis Başkanlığına şikâyet için gitmişler ve dilekçe vermişler. Bu dilekçe üzerine, Meclis Başkanlığı da, Komisyonun 16 Mayıs'ta bir yazı yazarak, Araştırma Komisyonunun konusunun Anayasanın 138/3 maddesine girmediğini iddia etmiş ve Komisyonun, "siz gidin çalışın" demiş. Halbuki, Komisyonun, ancak, Komisyon Başkanı toplantıya çağırabilir. Tüm bunlara rağmen, daha sonra Komisyon Sözcüsü -buna ilişkin yazıların hepsi burada var- Komisyonun toplantıya çağırılmış. Yapılan bu iş yanlış. Çünkü, Meclis İctüzüğü'nün 26 ncı -eski İctüzüğü'nün 27 nci- maddesi "komisyonlar, kendi başkanları tarafından toplantıya çağırılabilirler" der. Komisyon Başkanının böyle bir çağırısı yok; ama, sözcüsü tarafından çağırılmış, toplanmış, şu ana kadar duyduğunuz, çoğunlukla da daha önceki bir kısım emniyet mensuplarının ve müfettişlerinin yapılan, Komisyon tarafından ortaya konulmayan birtakım şeyler dile getirilmeye başlanmış.

İkinci bir husus: Komisyonların, Meclis Başkanlığına toplantıya çağırılması bir defaya mahsustur; o da Genel Kurulca üye seçimi tamamlandıktan sonra. Görev taksimatı yapmış olan bir Komisyon üzerinde Meclis Başkanının yetkisi sadece denetimden ibarettir, başka bir tasarrufu söz konusu olamaz. O halde, Meclis Başkanının ve iki üyenin dışında kalan diğer Komisyon üyelerince hazırlanan bu rapor, bir komisyon raporu mahiyetini taşımamaktadır. Meclis Başkanlığı, bu açıdan hata yapmıştır. İctüzüğe uygun alınan karara dayalı, Komisyon Başkanı ve iki üyenin imzasını taşıyan rapor burada görüşülmeliydi. Gerek Meclis Başkanlığı ve gerekse birtakım Komisyon üyeleri böyle bir yola niçin gittiler; bu cinayetin açıklığa kavuşturulması ve faillerinin ortaya çıkarılmasının yargı yetkisini kullanmak olmadığı iddiasıyla. Peki, bu iddia sahiplerinin hazırladığı rapor, Gazeteci Metin Göktepe cinayetini açıklığa kavuşturmuş mudur, faillerini ortaya çıkarmış mıdır?”

Ayrıca raporun 105 ve 106. sayfalarındaki sonuç kısmında yer alan ifadede *"Komisyonun, Metin Göktepe cinayetinin açıklığa kavuşturulması ve faillerinin ortaya çıkarılması amacına dayalı görevi dikkate alındığında, 14.2.1996 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul toplantısında Meclis Başkanının da ifade ettiği gibi 'faillerin bulunmasını temin etmek amacı' idari soruşturma aşamasında, soruşturma yapan yetkililerin olay faillerini araştırma ve bulmalarının Memurun Muhakematı Kanunu Muvakkatından doğan görevleri gereği olması, adli işlem safhasına gelindiğinde ise bu kişilerin suçlu olup olmadığının tespiti işinin yargı yetkisi içerisinde kalan bir husus olması nedenleriyle Komisyon, faillerin bulunması yönünde hiçbir faaliyet göstermemiştir"* denilerek açıkça ikrar edildiğini savunan Ahmet Dökülmez, Komisyonun, bir cinayetin aydınlatılmasının ve faillerinin ortaya çıkarılmasının, Yasama Organının yargı yetkisini kullanmak anlamına geldiği halde, bu doğrultuda hazırlanan ilk karara ve rapora muhalif kalarak, zaman kaybına neden olduğunu iddia etmiştir.

Ahmet Dökülmez, kendisinden önceki konuşmacılardan farklı konulara değindiği konuşmasında, Komisyon Başkanı Mehmet Ali Şahin'in, Komisyonun görevinin sona erdiğine dair verdiği raporun tarihinin 14 Mayıs 1996, görüşülen raporun tarihinin ise 19 Temmuz 1996 olduğunu, iki ayı aşkın bir süre zaman kaybına neden olduğunu belirtmiş ve "Refah Partili Komisyon Başkanı Mehmet Ali Şahin bu olayı örtmek istiyor" ve "Metin Göktepe'yi ikinci defa öldürdü" şeklindeki açıklamaları eleştirmiştir. Bağımsız yargının gerçekleri ortaya çıkaracağına ve sorumlulara gerekli cezaları vereceğine inancını da vurgulayan RP adına konuşma yapan Ahmet Dökülmez, birkaç kişinin yasa dışı davranışı nedeniyle, tüm emniyet örgütünün suçlanmasının doğru olmayacağını belirtmiş ve yargı kararlarına saygı duyulmasını isteyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Ahmet Dökülmez'den sonra, Doğru Yol Partisi Grubu adına Adana Milletvekili İ. Cevher Cevheri söz almıştır. Metin Göktepe olayının nasıl geliştiği konusunda bilgi aktaran ve kendisinin de görev yaptığı Araştırma Komisyonun yapmış olduğu çalışmalardan bahseden Cevher Cevheri, Anayasanın 138. maddesinin üçüncü fıkrasındaki *"Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz"* hükmü karşısında, Komisyonun mevcudiyeti ve faaliyetleri hakkında tereddütlerin doğduğunu ve bazı üyelerin görevden çekildiğini ifade etmiştir. Komisyonun da varlığının sona erdirilmesi yönündeki görüşler üzerine TBMM Başkanlığının, Komisyonun Genel Kurulun verdiği araştırma görevinden kaçınamayacağını, Anayasanın getirdiği kısıtlamanın, münhasıran yargı yetkisinin kullanılmasıyla ilgili işlemleri kapsadığını yazılı olarak bildirdiğini açıklamıştır. Komisyonun da, bu görüşler doğrultusunda ve Anayasanın ruhuna uygun bir şekilde çalışmalarını sürdürerek, tamamladığını sözlerine eklemiştir.

Cevher Cevheri, Araştırma Komisyonunun önüne gelen dosyada yer alan bilgileri Genel Kurul ile paylaşırken, “*Dosya münderecatına göre, bütün kusuru, görevli memura itiraz mahiyetinde birşeyler söylemek olan Metin Göktepe, önce gözlem altına alınmış, sonra dövülmüş ve nihayet canlı veya ölü olarak bir kenara bırakılmıştır. Bazı tanıkların beyanlarına göre Metin Göktepe dayak sonucu bayılınca, başına su dökülerek ayıltılmış ve yeniden dövülmüştür. Su dökülen şişenin üzerindeki marka dahi belirtilmektedir bu tanıkların beyanlarında. Adli tıp raporu ve fotoğraflarda, maktulün baş kısmına sert cisimlerle vurulan darbeler açıkça bellidir. Her şeye rağmen, eğer, Metin Göktepe, tedavi için zamanında hastaneye götürülseydi ya da birkısım polis memurlarının bu yönde, amirlerine yönelik uyarılarına kulak verilebilseydi, belki, bu insan hayatını kaybetmeyecekti*” şeklinde sözler sarf ettikten sonra, diğer konuşmacılar gibi yaşama hakkının vazgeçilmezliğine değinmiş ve bazı cenaze törenlerinin yasadışı örgütler tarafından istismar edildiğini öne sürmüştür.

Devlet gücünün sembolü olan üniforma ve silahın, keyfi olarak kullanılmasının, ancak kapalı ve baskıcı rejimlerde söz konusu olduğunu belirten Cevher Cevheri, kontrolsüz bir devlet gücünün, siyasî düşüncelerin, hınçların, öfkelerin, insanların fizikî varlıkları ve psikolojileri üzerindeki tahribatının çok ağır olduğunu dile getirmiş ve her toplulukta olduğu gibi, güvenlik kuvvetlerinin içerisinde de kuralları çiğneyen insanların bulunabileceğini vurgulamıştır. Sürekli toplumsal olaylarda görev yapan Çevik Kuvvetin gerginliğinin, yorgunluğunun, meslekî tecrübelerinin noksanlığının, tahriklerin ve nihayet kontrol eksikliğinin, Metin Göktepe olayının gerçekleşmesine yol açtığını belirtmiş ve böyle bir olayın gerçekleşmesinin, o tarihte görev yapan bütün yöneticileri üzdüğünü ifade etmiştir. Başından beri olayın üstüne kararlılıkla gidildiğine de vurgu yapan Cevheri, bazı alt seviyedeki yöneticilerin olayı örtbas etme teşebbüslerinin, basının olayın üstüne kararlılıkla gitmesinin etkisiyle sonuçsuz kaldığını dile getirmiş ve bu bağlamda, mülkiye başmüfettişlerine ve polis başmüfettişine teşekkür etmiştir.

“*İçişleri Bakanlığının vermiş olduğu soruşturma izniyle, İstanbul İl İdare Kurulunun lüzumu muhakeme kararlarında bazı görevlilerin soruşturma dışında tutulması birkısım haklı tenkitlere sebep olmuştur. İstanbul Valiliği İl İdare Kurulunun 8.2.1996 tarihli lüzumu muhakeme kararıyla 49 sanık hakkında Türk Ceza Kanununun 463, 245, 482 ve 228 inci maddeleri gereğince kamu davası açılmıştır. İstanbul Altıncı Ağır Ceza Mahkemesinde 23.7.1996 tarihinde yapılan ilk duruşmada, Yargıtayın güvenlik gerekçesiyle aldığı karar doğrultusunda, dosya, yargılama için Aydın Ağır Ceza Mahkemesine gönderilmiş olup, duruşması 18.10.1996 tarihinde yapılacaktır*” teknik bilgiler veren Cevher Cevheri, emniyet örgütünün yıpratılmasının kimseye yarar sağlamayacağını da sözlerine eklemiştir.

Cevher Cevheri, konuşmasının sonunda, Metin Göktepe'nin ölümüyle sonuçlanan bu müessif olayın, herkese acı bir ibret olmasını beklediğini açıklamış ve kamu gücüyle donatılmış görevlilerin, yetkilerini keyfi olarak kullanamayacağını vurguladıktan sonra, bir daha, Meclis çatısı altında, Metin Göktepe olayına benzer bir olay için araştırma açılmamasını dilemiştir.

Cevher Cevheri'nin konuşmasının sona ermesiyle, parti grupları adına yapılan konuşmalar da tamamlanmıştır. Bu arada Araştırma Komisyonu sözcüsü Hakan Tartan'ın konuşma talebinin uygun görülmemesinin ve şahıslar adına konuşma talebinde bulunan milletvekilinin bulunmamasının ardından, Hükümet adına İçişleri Bakanı Mehmet Ağar söz almıştır.

Konuşmasının başında, Refah Partili Ahmet Dökülmez dışındaki konuşmacıların sözlerinden bazı sonuçlar çıkardığını açıklayan ve bunları sıralayan Ağar, olayla ilgili olarak örnek bir çalışma yürütüldüğünün; emniyet örgütünün bazı eleştiriler olsa bile, yıpratılmamasının gerektiğinin vurgulandığını memnuniyetle ortaya koymuştur. Ağar, olayın, seçim dönemi olması dolayısıyla, tarafsız İçişleri Bakanının görevde bulunduğu bir dönemde meydana gelmesine karşın, daha sonra kurulan Hükümet döneminde de tahkikatın devam ettiğini, sonraki dönemde kurulan müfettiş heyetinde en ufak bir değişiklik yapılmadığını açıklamıştır. Bu arada "çete" sözlerinden duyduğu rahatsızlığı da dile getirmiş ve olaylarda talimatlara uygun bir şekilde davranıldığını ifade etmiştir. Aynı şekilde konunun üzerine gidilmiyor şeklindeki iddiaları reddeden Bakan, kurumlarda, bütünlüğü ve ahengi bozanların olabileceğini, bunlara tahammül edilmemesi gerektiğini de sözlerine eklemiştir.

Emniyet teşkilatının yüksek disiplin kurulunun sürekli çalıştığına da dikkat çeken Mehmet Ağar, 160 bine ulaşan personel içerisinde, yıllık ihraç edilenin sayısının 250–300 civarında olduğunu açıklamış ve emniyet örgütüne ÖSYM tarafından yapılan sınavla eleman alındığını vurgulamıştır. Bütün teşkilatlarda olduğu gibi, emniyette de siyasî birtakım fikirlere, ideolojilere sahip olan insanların bulunduğuna dikkat çekerek, bu konudaki şikâyetlerin üzerine şiddetle gittiklerini ifade etmiş ve polis okullarında daha ciddi programların uygulanması yoluna gidildiğini dile getirmiştir. Polis okullarındaki eğitim-öğretim hakkında bilgi aktaran İçişleri Bakanı Mehmet Ağar, buralarda devletin temel kuruluşu, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ve insanların haklarına dair olan dersler okutulduğunu açıklamış ve ancak bunların da yeterli olmadığını belirtmiştir.

Mehmet Ağar, komisyon raporundan çok, genel asayiş sorunlarına değindiği konuşmasında, *“Bugün, Ankara, İstanbul, İzmir, Adana gibi dev şehirlere ve dünya üzerindeki örneklerine de bakalım; hangi ciddi bir olay vardır buralarda, hangi faili meçhul kalmış terör olayı vardır, hangi büyük toplumu yerinden oynatan toplumsal olaylar olmuştur, ne olmuştur, insaf ile bir bakalım; hiçbir şey yoktur, dünya ölçüleriyle mukayese edilmeyecek oranda da büyük bir başarı söz konusudur; hem olayları önlemede, zaman zaman bu*

süzgecin dışına kaçmış, var olan olayların da faillerinin yakalanmasında yüzde 95'lere, yüzde 98'lere varan büyük bir başarı vardır. Bu da, hiç, tesadüf sonucu falan değildir; tamamıyla şuurlu, planlı ve bilinçli şekilde hazırlanmış, bu mücadeleye yatkın sistemleşme, eğitim ve insan istihdamının da şuurlu ve bilinçli bir şekilde yapılmasının net bir sonucudur. Bunu da büyük bir iftiharla, bu teşkilatta büyük bir görev şuuru içerisinde, vatandaşın hizmetinde olmaktan zevk duyan insanların adına bir vicdanî borç olarak da ifade etmekte fayda görüyorum” şeklindeki ifadelerle yer vermiş ve ardından da, yabancı ülkelerden gelen katılımcıların katılacağı bir büyük polis şûrasının toplanacağı bilgisini aktarmıştır. İstanbul Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Ege Üniversitesi gibi üniversitelerle ortak eğitim programlarının da yürütüldüğünü ortaya koyan Ağar, Oya Araslı'nın konuşmasına atıfta bulunarak, bir toplumsal olaya, müdahale etmenin, bir şeklinin ve sıralamasının olduğunu ifade etmiştir. Gelen topluluğa karşı önce ikaz, sonra su sıkma, ardından cop kullanma ve topluluğun kullandığı şiddet oranına göre silah kullanmaya kadar giden bir zor kullanma metodunun kullanıldığını açıklamıştır.

İçişleri Bakanı Mehmet Ağar, her türlü toplumsal olaya karşı, olayın niteliğine göre şiddetin kullanılması konusunda, kanunların gerektirdiği gibi davranıldığını, başta İstanbul, Ankara, İzmir vali ve emniyet müdürleri olmak üzere, bütün bu tür toplumsal olay potansiyeli olan illerdeki görevlilere açık talimatların verildiğini vurgulamış ve konuşmasının devamında da, asıl olanın anayasal rejim olduğunu, rejime karşı yasadışı her türlü faaliyetin etkisiz hale getirilmesinin birinci görevleri olduğunu ortaya koymuştur. Bir takım yasal düzenlemelerin yapılmasının gerekliliğine de dikkat çektikten sonra, olayla ilgili olarak yapılacak akılcı çıkış yolunun, bundan gerekli dersleri çıkarmak olduğunu belirtmiş ve asayiş konusunda büyük şehirlerdeki olumlu gidişten bahsetmiştir.

İçişleri Bakanı Mehmet Ağar'ın, asayişle ilgili genel açıklamalara ağırlık verdiği konuşmasıyla, Gazeteci Metin Göktepe Cinayetinin Açıklığa Kavuşturulması ve Faillerinin Ortaya Çıkarılması Amacıyla Kurulan (10/3,4) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu raporu üzerindeki genel görüşme tamamlanmıştır. Oturum Başkanı Uluç Gürkan, *“Yüce Meclisimizin bir bakıma ortak sesi haline gelen bu duyarlılıktan aldığım güçle, Türkiyemizde, bundan böyle, hiçbir insanlık ayıbı yaşanmasın, işkence ve kötü muamele olmasın, gözaltında ya da cezaevinde kimse ölmesin, kimse kaybolmasın diyorum”* şeklindeki sözlerle söz konusu Metin Göktepe cinayeti ile ilgili raporun genel görüşmesini kapatmıştır.

3- Yasa Dışı Suç Örgütlerinin Devletle Olan Bağlantıları ile Güvenlik Güçlerinin de Karıştığı İddia Edilen Olayların Boyutlarını Tespit Etmek Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge⁶⁶

Alınan karar gereğince, 69. sırada yer alan, Ankara Milletvekili Sayın Eşref Erdem ve 23 arkadaşının; 88. sırada yer alan, İstanbul Milletvekili Sayın Mehmet Cevdet Selvi ve 21 arkadaşının; 90. sırada yer alan, Batman Milletvekili Sayın Ataullah Hamidi ve 22 arkadaşının; 104. sırada yer alan, İçel Milletvekili Sayın Oya Araslı ve 20 arkadaşının ve 105. sırada yer alan, İstanbul Milletvekili Sayın Halit Dumankaya ve 23 arkadaşının yasa dışı suç örgütlerinin faaliyetleri ve devletle olan ilişkileri konusunda, Anayasanın 98. İctüzüğün 104 ve 105. maddeleri uyarınca birer Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergelerin birlikte yapılacak öngörüşmelerine, 12 Kasım 1996 tarihinde, 2. Yasama Yılı'nın, 16. Birleşiminde başlanmıştır. Birinci oturumdaki görüşmelerde, oturum başkanlığını Yasin Hatiboğlu yürütmüştür.

Birleştirilen önergeler üzerinde ilk konuşmayı, Hükümet adına Adalet Bakanı Şevket Kazan yapmıştır. Şevket Kazan, gerek son olarak 3 Kasım günü Susurluk'ta meydana gelen olay sebebiyle ve gerekse daha geniş çapta, mafyanın devlete etkinliği konusunda, konunun derinlemesine incelenmesi için verilmiş bulunan dört tane Meclis araştırma önergesinin, Danışma Kurulunda birleştirilerek ve hep birlikte görüşülmesine karar verildiğinden söz ederek, konuşmasına başlamış, İçişleri Bakanının Plan ve Bütçe Komisyonundaki görüşmelere katılması nedeniyle, Adalet Bakanı olarak, Hükümet adına söz aldığını açıklamıştır.

---

⁶⁶ Bu meclis araştırması ile ilgili öngörüşmeler, beş ayrı önergenin birleştirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Söz konusu önergeler şöyledir: 1.- *Ankara Milletvekili Eşref Erdem ve 23 arkadaşının, yasa dışı örgütlerin faaliyetlerinin boyutlarını ve varlığı iddia edilen kamu görevlileriyle olan ilişkilerini araştırmak amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/89)*

2.- *İstanbul Milletvekili Mehmet Cevdet Selvi ve 21 arkadaşının, yasa dışı suç örgütleri ile bunların Devletle olan bağlantıları konusunda Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/126)*

3.- *Batman Milletvekili Ataullah Hamidi ve 22 arkadaşının, yasa dışı suç örgütlerinin devletle olan bağlantıları ile güvenlik güçlerinin de karıştığı iddia edilen olayların boyutlarını tespit etmek amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/110)*

4.- *İçel Milletvekili Oya Araslı ve 20 arkadaşının, yasa dışı örgütlerin devletle olan bağlantıları ile Susurluk'ta meydana gelen kaza olayının ve arkasındaki ilişkilerin aydınlığa kavuşturulması amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/124)*

5.- *İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya ve 23 arkadaşının, yasa dışı örgütlerin devletle olan bağlantıları ile Susurluk'ta meydana gelen kaza olayının ve arkasındaki ilişkilerin aydınlığa kavuşturulması amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/125)...*

Susurluk'taki olayın, Meclis araştırması önergelerinin Meclis'te bir an önce görüşülmesini ve bir karara bağlanmasını zorunlu kıldığını vurgulayan Şevket Kazan, Susurluk'ta meydana gelen olayla ilgili açıklamalarda bulunmuş⁶⁷ ve basındaki bazı köşe yazarlarının aksine, savcıların görevlerinin bilincinde olduklarını ve olayın örtbas edilmeyeceğini savunmuştur. Ayrıca İçişleri Bakanlığı olarak konu üzerinde büyük bir hassasiyetle durduklarını da sözlerine eklemiş ve her türlü kirli ilişkinin ortaya çıkarılacağına da vurgu yapmıştır.

Şevket Kazan, olayla ilgili olarak hem Susurluk Cumhuriyet Savcılığına hem Balıkesir Cumhuriyet Başsavcılığına hem de İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığına talimatların verildiğini, bu makamların da gerekli tahkikatlarını yürüttüklerini açıklamış ve trafik kazası yönünden açılan dava ile ilgili olarak da, kararın mahkeme tarafından verileceğini ortaya koymuştur. Olayın Meclis araştırmasına konu olabilecek yönü itibariyle ise araştırmayı ve tahkikatı İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi Başsavcısının yapacağını ifade etmiştir.

Kazada ölen üç kişi hakkında tahkikat yapmanın ve bir amme davası açmanın mümkün olmadığını da belirten Adalet Bakanı Şevket Kazan, yaralı olan ve hastanede yatmakta olan Şanlıurfa Milletvekili Sedat Edip Bucak'ın da, dokunulmazlığı dolayısıyla, ifade vermek istememesinin doğal olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle de konunun Meclis araştırması yoluyla derinliğine ele alınmasının uygun olacağı görüşünde olduğunu ifade etmiş ve Hükümet olarak, önergeye olumlu baktıklarını açıklayarak konuşmasını tamamlamıştır.

---

⁶⁷ Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın bu konudaki açıklamaları şu şekildedir: “Bildiğiniz gibi, 3 Kasım günü, Hüseyin Kocadağ yönetimindeki 06 AC 600 plakalı ve Şanlıurfa Milletvekili Sedat Bucak'a ait Mercedes marka araba Susurluk'u geçtikten sonra, Bursa istikametine seyrederken, benzinlikten çıkan bir kamyonun, birden bire, arkasına vurması suretiyle, arabada bulunan dört kişiden İstanbul Emniyet Müdürlerinden Hüseyin Kocadağ ve bilhassa bu olayla ilgili olarak ismi büyük yankılar uyandıran, hıviyeti itibariyle Mehmet Özbay, ama, gerçek kimliği itibariyle Abdullah Çatlı ve yine, arabada bulunan Gonca Us isminde bir hanım hayatını kaybetmiştir. Arabada bulunan dördüncü kişi Şanlıurfa Milletvekilimiz Sedat Bucak'ın, yaralı olarak kurtulmuştur, tedavi edilmek üzere önce Balıkesir Devlet Hastanesine, oradan da -bildiğiniz gibi- İstanbul'a nakledilmiştir.

Şimdi, olay bir trafik kazasıdır basit yönü itibariyle; önce birinci yönü... Dolayısıyla, Susurluk Savcısı, bu olayı bu yönüyle araştırmış, tahkikatını yapmış, bilirkişi raporlarını alarak kusur derecelerini tespit etmiş ve onu takiben de, bugünkü tarihle, kamyonu kullanan ve bu kazaya sebebiyet veren Hasan Gökçe'yi bir ölçüde kusurlu görerek, sanık sıfatıyla, asliye ceza mahkemesinde, bu kişi hakkında, dikkatsizlik ve tedbirsizlik sonucu birden fazla kişinin ölümüne ve bir kişinin de yaralanmasına sebebiyet suçundan davasını açmıştır; bu, açılması gereken birinci davadır, yapılması gereken aslı görevidir.

Ancak, bu kazanın arkasından, kazada hayatını kaybeden kişilerden Hüseyin Kocadağ'ın İstanbul Emniyet Müdürlüğünde görev yapması, Abdullah Çatlı'nın 1980 öncesi birtakım olaylardan dolayı aranan kişilerden olması üzerinde Mehmet Özbay adıyla sahte bir kimlik çıkması ve yine, olayın içinde Gonca Us adında bir hanımın bulunması, bilindiği gibi, basında büyük yankılar uyandırmış ve bu perdenin arkasının mutlaka açılması gerektiği hususunda yoğun yayınlar yapılmıştır. Tabiiyle, Adalet Bakanlığı, basını dikkatle takip etmek mecburiyetinde olan bir bakanlıktır. Adalet Bakanlığının Ceza İşleri Genel Müdürlüğünde ayrıca bir basın bürosu vardır ve ayrıca, Adalet Bakanlığının Ceza İşleri Genel Müdürlüğünde bütün televizyon kanallarını, özellikle haber saatinde, takip eden ve önemli olan safahatı video kasetlere çeken bir servisi vardır. Bütün bu yayınlar, Adalet Bakanı olarak, elbette, bizim, konu üzerine eğilmemizi zorunlu kalmıştır.”

Bu konuşmanın ardından, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, Antalya Milletvekili Deniz Baykal söz almıştır. Susurluk'ta gerçekleşen kazanın Türkiye gündemine oturduğunu, kısa sürede dört Meclis araştırması önergesinin Parliamentonun gündemine girdiğini, ayrıca bir de gensoru verildiğini açıklayan Baykal, Mehmet Ağar'ı kastederek, bir İçişleri Bakanının, trafik kazası sonrasında, üç günlük bir vicdan muhasebesi yaptıktan sonra, görevinden ayrılma kararı aldığını öne sürmüştür. Bu arada, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in; *"nereye kadar giderse oraya kadar gidin; ama, devleti koruyun"* dediğini hatırlatmış ve söz konusu kazanın Türkiye'yi ne denli sarstığını yinelemiştir.

Deniz Baykal, 20 Eylül 1995 günü, zamanın Başbakanı Tansu Çiller'in yapmış olduğu konuşmada, Çiller'in; *"Türkiye'de devlet çok yönlü bir kuşatma altındadır"* dediğini belirttikten sonra, geçen zaman zarfında ortaya çıkan çetelerin Türkiye'nin ne denli kuşatılmış olduğunu gösterdiğini ifade etmiştir. Söz konusu çetelerle bazı kamu görevlilerin işbirliği içinde olduğuna da değinen Baykal, devlet otoritesinin zaafa uğradığına vurgu yapmıştır. Bu arada, Susurluk'taki trafik kazasının 3 Kasım'da gerçekleşmesine karşın, Eylül ayı içerisinde, basına, Millî İstihbarat Teşkilatı kaynaklı olduğu ifade edilen bir raporun intikal ettiğini belirtmiş ve bu rapor hakkında bilgi vermiştir.⁶⁸ Daha

⁶⁸ Deniz Baykal'ın söz konusu raporla ilgili olarak Genel Kurula aktardığı bilgi şu şekildedir: *"Devletin güvenlik güçleri içerisinde oluşturulmuş bir özel büro vardır.*

Teşkilat şemasında gözükmeyen, yasal çerçeve içerisinde mesnedi bulunmayan; ama, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü çerçevesi içerisinde işlemekte olan bir özel büro söz konusudur. Bu özel büro, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürünün yönetiminde çalışmaktadır; ona bağlı olarak çalışmaktadır. Emniyet Genel Müdür Müşaviri Korkut Eken tarafından da sevk ve idare edilmektedir.'

İddia budur. İddia, eylül ayı içinde basında yayınlanmıştır ve bu özel büroyla ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir.

'Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Harekât Daire Başkanlığındaki görevli polis memurları Ayhan Akça, Ziya ve Semih bu grupta birlikte çalışmakta" denilmekte ve grubun başlıca isimleri olarak sunlar sıralanmaktadır:

Birinci sırada, Abdullah Çatlı: Ahmet Remzi oğlu, 1956 Nevşehir doğumlu.

1977'de Ülkü Ocakları Derneği Ankara Şubesi Başkanı,

1978'de Ülkü Ocakları İkinci Başkanı,

1978'de Ankara Bahçelievler'de 7 TİP'linin öldürülmesi olayı sanığı,

Mehmet Ali Ağca'nın kaçışına yardım,

1982'de cinayetten aranma,

1984'de eroin ve silah ticaretinden aranma,

Papa suikastının planlayıcısı,

Uyuşturucu kaçakçısı.

İş telefonu, ev telefonu, yeni ev numarası, cep telefonu.

İş adresi: Sultan Tekstil Küçükçekmece Kanaryayolu.

Mehmet Özbay adına kimlik taşımaktadır.

Polis kimliği ve yeşil pasaportu vardır.

Bordo Audi bir otomobil kullandığı bilinmektedir.'"

sonra Haluk Kırcı, Abdurrahman Buğday, Sami Hoşnav, Sedat Peker, Mehmet Gözen gibi isimlerin sıralandığını, bu grubun "Drej Ali" diye bilinen Ali Yasak ve Urfa Siverekli Bucak Aşireti mensuplarıyla yakın ilişkide olduğunu belirten Baykal, daha sonra sözü 3 Kasım'da Susurluk'ta gerçekleşen kazaya getirmiş ve Bakanın bazı gerçekleri söylemeyi uygun bulmadığını ifade etmiştir.

Deniz Baykal, Türkiye'de, silah taşıma yaygın olmakla birlikte, susturucu taşıma gibi bir alışkanlığın bulunmadığına temas ettiği konuşmasında, Abdullah Çatlı'nın üzerinden çıkan yeşil pasaport, kimlik kartı ve silah ruhsatına dikkat çekerek, Türkiye'de mafyanın varlığının su götürmez bir gerçek olduğunu dile getirmiş, ancak dünyanın her yerinde var olan mafyaya karşı, Türkiye'de iktidarın aciz kaldığını ve meşrulaşmaya doğru gittiğini iddia etmiştir. Ayrıca mafyanın devlete karşı olduğunu ve bu gerçeğin hiçbir zaman değişmeyeceğini özellikle vurgulamıştır.

Trafik kazası ile su yüzüne çıkan gerçeklerin, resmi bir niteliğinin de bulunduğu işaret eden ve bunun araştırılmasını isteyen Deniz Baykal, Abdullah Çatlı'ya verilen hizmet pasaportunun, hangi yetkilinin imzasıyla verildiğinin açıklanması gereğine vurgu yapmış ve yine bulunan silahların balistik incelemesinin yapılmasını da istemiştir. Konuşmasının devamında ise şu sözleri sarf etmiştir: *"Değerli arkadaşlarım, o kimlik kartı -yani bir Maliye uzmanı olduğuna, bir malî yetkili olduğuna ilişkin resmî kimlik kartı- nasıl oluşturulmuştur? Yine sahte imza ile mi? Yine, birisinin, devleti aldatmak için hazırladığı bir belge midir o, yoksa devletin bir belgesi midir; yetkililerin verdiği, meşru mercilerin verdiği bir belge midir? Eğer öyle ise, kim vermiştir, ne hakla vermiştir, nasıl vermiştir?"*

Eğer, biz, devletin aradığı, katil zanlısı, yurt dışında uyuşturucu kaçakçılığından mahkûm olmuş, cezaevinden kaçmış, kırmızı bültenle İnterpol tarafından aranan, Türkiye'de aranan birtakım insanları resmî yetkili haline getirerek devletin ulaşamayacağı bir noktaya, özel büronun içine sokuyorsak, bunu kim yapıyor, anlamamız lazım.

Değerli arkadaşlarım, bu özel bürodur işte. Özel büronun içinde, eğer, yeraltında aranan insanlarla devletin görevlileri bir arada bulunuyorlarsa, polis yöneticileri, politikacılar bunlarla bir arada bulunuyorlarsa ve bunlar birtakım karanlık işlerin içine giriyorlarsa, bu büronun aydınlatılması bu büroyu kim kurdurmuştur, kim yetki vermiştir, kim desteklemiştir, kim yönlendirmiştir, bunun ortaya çıkarılması, Türkiye'de rejimin varlık-yokluk kavgasıdır. Bu, bir demokrasi sorunu da değildir; bir cumhuriyet sorunudur, devlet olup olmama sorunudur."

Konunun mafya değil, mafya-devlet ilişkisi olduğunu ve bunun araştırılması gerektiğini de söyleyen Baykal, örtülü ödenek örneğinde olduğu gibi, bu tip konuların üzerine gidilmediğini, yeterince araştırılmadığını iddia etmiştir. Ardından MİT raporundan bahsederek, bu raporda yer alanlarla ilgili olarak şu açıklamaları yapmıştır: *"MİT raporunda bu özel büro aracılığıyla cinayet işlendiği ifade ediliyor; Tarık Ümit'in öldürülmesiyle bu büro doğrudan*

irtibatlandırılıyor; iki İranlı eroin kaçakçısıyla ilgili olarak bu büro irtibatlandırılıyor; Gaziantep'te şantaj yoluyla para alınmasına yönelik bir uygulamayla bu büro irtibatlandırılıyor ve bu MİT raporu, özel büronun bundan sonraki faaliyetlerinin siyasal cinayet işlemeye yönelik olarak gelişebileceği konusunda bir uyarıyı da ortaya koyuyor.”

Deniz Baykal, açıklamaların bundan sonraki bölümünde TBMM varken, özel büronun kurulmasının yasa dışı, hukuk dışı anlayışın eseri olduğunu vurgulamış ve Türkiye'nin bu tür iddiaları açıklığa kavuşturmadan, demokrasiye geçemeyeceğini savunmuştur. Bu arada iktidarın Anayasa Mahkemesi kararlarına karşı çıkmasına da eleştiri getirerek, Başbakan olmanın her şeyi yapabilmek anlamı taşımadığını belirtmiş ve daha önce, faili meçhul cinayetler konusunda kurulmuş olan Komisyonun görevini yerine getiremediğini açıklamıştır. Bu nedenle de aynı durumla karşılaşılması için dikkatli davranılmasını önermiştir.

Deniz Baykal, kurulacak olan Komisyonun görevini yapabilmesi ve sonuç alınabilmesi için, hukuk düzeninde, engelleri ortadan kaldıracak yeni düzenlemeler yapılmasının; milletvekili dokunulmazlığının kalkmasının; yargının gerçekten bağımsız bir kuruluş haline getirilmesinin zorunlu olduğuna dikkat çekmiş ve Komisyonun kuruluşundan hemen sonra, belgeler ve iddialara dayanılarak, olayın üzerine gidilmesini istemiştir.

Konunun çözülebilmesi için, yeni ifşaatlara, yeni bilgilere, yeni bulgulara, yeni açılımlara ihtiyaç olduğu kanısında olmadığını, eldeki verilerin, olayı aydınlatmaya yeteceğine inandığını açıklayan Baykal, konuşmasının son bölümünde; *“O nedenle, tekrar, aynı noktaya getiriyorum; o hizmet pasaportunun verilmesini sağlayanlar kimlerdir; o kimlik kartının verilmesini sağlayanlar kimlerdir; o silah ruhsatının verilmesini sağlayanlar kimlerdir; bunun aydınlığa kavuşturulması lazım. Bunların ortaya çıkması, öyle sanıyorum ki, bu özel büro gerçeğinin aydınlanmasını sağlamaya büyük ölçüde yetecektir ve Türkiye'yi, Anayasanın öngördüğü, hukukun işlediği bir çağdaş devlet, bir demokratik hukuk devleti, bir çağdaş cumhuriyet haline getirmenin yolu mutlaka bulunmalıdır.*

Bu konudaki tartışmaları değerlendirirken kimse, Anadolu'nun dört bir köşesinde, çok güç koşullarda, ayda 40 milyon, 50 milyon maaş karşılığı hizmet veren, canını tehlikeye atan polislerin arkasına saklanmamalıdır. Kimse, bu konudaki iddiaları, polislerimizin arkasına saklanarak örtbas etmeye kalkışmamalıdır. Hepimiz biliyoruz, bu olaylar, polisimizi ilzam etmez. Polis teşkilatımızda görev yapan, namusuyla, cesaretiyle, ahlakıyla görev yapan onbinlerce insan vardır, onlar da Türkiye'nin, büyük sorumluluk üstlenmiş, şerefle devlet görevi yapan insanlarıdır. Onların arkasına bu tezgâhları kuranlar, mafya ile işbirliği yapanlar, uyuşturucu parasını paylaşma peşine düşenler ya da rakiplerini tasfiye etmek için binbir türlü desiseye tevessül edenler, onların arkasına saklanmamalıdır. Olay, polis olayı değildir, olay, Emniyetin yetkilerini, hukuk dışı, yasa dışı yöntemlerle kullanmaya teşebbüs etme olayıdır” dedikten sonra, önergeyi CHP olarak destekleyeceklerini ifade etmiştir.

Deniz Baykal'ın sözlerini tamamlamasının hemen ardından, Adalet Bakanı Şevket Kazan; Baykal'ın, konuşmasında ileri sürmüş olduğu görüşten farklı bir görüşü kendisine atfetmesi nedeniyle söz istemiş ve CHP liderinin deneyim sahibi bir siyasetçi olmasına karşın, tam aksi tavır sergilediğini ileri sürmüştür. Devletin mafya ile ilişkisi olduğunun iddia edilemeyeceğini belirten Adalet Bakanı, İstanbul Başsavcısının, devlet kelimesini kullanmadığını, özellikle "*siyaset-mafya ilişkisi*" dediğini hatırlatmıştır.

Diğer yandan hiçbir açıklama yapılmadığı şeklindeki ifadeye de katılmadığını belirten Şevket Kazan, devlet sorumluluğu olduğu için, bir takım bilgilerin gizli tutulabileceğini ortaya koymuş ve bulunan silahların listesinin var olduğunu, Jandarma Genel Komutanlığına teslim edildiğini açıklamıştır. Yine, sürücü belgesi, banka kartı, ticaret odası üye kartı, silah taşıma ruhsatı gibi belgelerin de Ankara Başsavcılığına gönderildiğini ifade ederek, araştırmanın gizlilik içinde yapıldığını tekrarlamıştır.

Şevket Kazan'ın tartışmalara neden olan söz konusu açıklamaları sonrasında, birleşime ara verilmiş ve görüşmelerin bundan sonraki bölümü sonraki oturuma bırakılmıştır.

İkinci Oturumun başında, CHP'li milletvekilleri Oturum Başkanı Yasin Hatiboğlu'nu eleştirerek, kendisinin tutumu hakkında söz istemişler, ancak bu talep kabul edilmemiştir. CHP'lilerin sıra kapaklarına vurdukları bir ortamda, Yasin Hatiboğlu, konuşmacıyı kürsüye davet ettiğini belirterek, söz isteyenlerin isteğini kabul etmemiş ve ortam gerilmiştir. Tartışmanın devam etmesi üzerine birleşime bir kez daha ara verilmiştir.

Üçüncü oturum, usul hakkında Oturum Başkanı Yasin Hatiboğlu'nun Genel Kurulu yönetme üslubu hakkında görüşmelerle başlamıştır. Başkanlığın tutumu lehinde iki üyeye ve aleyhinde de iki üyeye söz hakkı verileceğini açıklayan Hatiboğlu, ilk konuşmayı CHP Genel Başkanı ve Antalya Milletvekili Deniz Baykal'ın yapacağını ifade etmiştir.

Deniz Baykal, konuşmasında, Yasin Hatiboğlu'nun yönetme üslubunun Genel Kurulda ortamın gerilmesine yol açtığını öne sürmüş ve özellikle bir şakalaşma ve sohbet üslubu olarak belirttiği üslubun, Meclis Başkanlığına uygun düşmediğini savunmuştur. Baykal, söz konusu makamın bir ağırlığının, bir sorumluluğunun olduğunu, laubali bir üslubu kaldırmayacağını vurgulamış ve ayrıca Adalet Bakanı Şevket Kazan'a da, sataşma gerekçesiyle söz verilmesinin, tarafsızlıkla bağdaşmadığını ileri sürmüştür. Son olarak ise yine Yasin Hatiboğlu'nu eleştirerek, Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın sözlerine cevap vermek için, kendilerine söz hakkının verilmemesinin de tarafsızlığın ihlal edilmesi anlamı taşıdığını savunmuştur.

Deniz Baykal, konuşmasının bundan sonraki bölümünde, Oturum Başkanı Yasin Hatiboğlu'ndan üslup konusunda ağır başlı; eşit ve adaletli yönetim, kimsenin söz hakkını kesmeyen bir yönetim tarzı belediklerini açıklamış ve Şevket Kazan'ın sözlerine cevap vermek istediklerini açıklamıştır. Bu ifadeler üzerine Baykal'ın da konu dışına çıktığı öne sürülmüş ve yeniden kısa bir tartışma yaşanmıştır. Oturum Başkanının, Deniz Baykal'a, cevap hakkının bulunduğunu belirtmesi üzerine, CHP Genel Başkanı konuşmasını sürdürmüştür. Baykal, yeşil pasaport, kimlik kartı ve silahlar konusunda açıklama beklediğine dair, daha önce kullanmış olduğu ifadeleri tekrarlamış ve kamuoyundan bir takım gerçeklerin saklandığı iddiasını bir kez daha dile getirmiştir. Yine "polislerin arkasına saklanmayın" dediğini, şimdi ise "devletin arkasına da saklanmayınız" diyerek, bu görüşünün arkasında olduğunu açıklamıştır. Son olarak ise CHP'nin, devlete saygı anlayışını, Refah Partisinden öğrenecek parti olmadığını, Refah Partisine devlet anlayışını, devlet saygısını, gerekirse, öğretecek olan partinin CHP olduğunu ifade etmiştir.

Deniz Baykal'ın konuşması sonrasında, Oturum Başkanının yönetim üslubunun lehinde konuşma yapmak için, RP Kayseri Milletvekili Salih Kapusuz söz almıştır. Salih Kapusuz konuşmasının hemen başında, iktidarın büyük ortağı olarak, araştırma önergesine destek vereceklerini ilan ettiklerini ortaya koymuş ve Genel Kurulun, şova dönük olarak, gereksiz yere gerginleştirildiğini öne sürmüştür. Kapusuz'un bu sözleri yeni bir tartışmaya yol açmış ve Oturum Başkanı tarafından konuya dönmesi yolunda uyarılmıştır. Bunun üzerine Oturum Başkanının tutumu ile ilgili görüşlerini açıklamaya başlayan Kapusuz, Yasin Hatiboğlu'nu yönetim üslubunun yerinde olduğunu, herhangi bir kötü niyetinin bulunmadığını belirtmiş ve Baykal'ın sözlerine atıfta bulunarak, RP'nin devlet geleneğini bilen bir parti olduğunu iddia etmiştir. Yine tartışmalar ve müdahaleler arasında, Deniz Baykal'a cevap vermeye devam etmiş ve devletin veya polisin arkasına sığınmadıklarını açıklamıştır. Salih Kapusuz'un konuşmasıyla, usul hakkındaki görüşmeler de tamamlanmıştır. Yeniden araştırma önergelerinin öngörüşmelerine geçilmiş ve bu oturumda ilk sözü, Anavatan Partisi Grubu adına, Adana Milletvekili Uğur Aksöz almıştır.

Kaygılı olduğunu belirterek söze başlayan ve bunun nedenini de "*Neden kaygılıyım: biliyorsunuz, eti kokmaması için eti tuzlarsınız; peki, ya tuz kokmuşsa ne yapacaksınız? İşte bugün, tuz kokmuş, devlet kokmuştur, arkadaşlar. Refah Partisi anlatıyor: 'Devleti ezdirmem, mağdur ettirmem...' Yahu, daha dün, senin Kayseri Belediye Reisi 'bu devlet diktatör Musolini devleti' demedi mi?.. Onu niye konuşturuyorsunuz? O adamı, partinizden attınız mı?*" şeklindeki sözlerle açıklayan Aksöz'ün bu sözleri, ANAP, DSP ve CHP sıralarından alkış alırken, RP sıralarından tepki görmüştür.

Uğur Aksöz, RP'nin devletin ezdirilmeyeceği yolundaki sözünü tutmadığını da belirttiği konuşmasının başında, söz konusu önerenin, Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli araştırma önergesi olduğunu ifade etmiş ve Başbakanın, Başbakan Yardımcısının salonda bulunmamasını eleştirmiştir. Mevcut durumun, devlet adına üzüntü verici olmasına karşın, millet adına, demokrasi adına ve hukukun üstünlüğü adına kıvanç verici olduğunu vurgulamış ve Hükümet yüzünden devletin yıprandığını iddia etmiştir.

Konuşması, RP'li milletvekillerinin müdahalesiyle sık sık kesilen Uğur Aksöz, Atatürk ilkelerine ve hukukun üstünlüğüne yapılan saldırılarda aciz kalan Parlamentoyu şikâyet için insanların Anıtkabir'e gittiklerine vurgu yapmış ve ardından, duygu yüklü ifadelerle, Türkiye'nin bütün zorlukların üstesinden geleceğini vurgulamıştır.

Uğur Aksöz, kimseyi suçlamadıklarını, ancak yetkili ve sorumlu makamda bulunanların, ya konuya açıklık getirmeleri ya da başaramazlarsa görevlerinden ayrılmaları gerektiğini dile getirdikten sonra, Interpol'ün kırmızı bültenle aradığı bir kişiye polis kimliğini, maliyeci kimliğini veya yeşil pasaportu kimin verdiğinin aydınlatılmasını istemiş ve daha sonra şu soruları yöneltmiştir: *"Bir polis müdürü, aranan bir suçlu ve bir siyasetçi aynı otele, aynı arabada günlerce ne yaptı? Onları bir araya getiren ortak payda neydi? Bu arabada bunca silah, susturucu ne arıyordu? Kimse savunma için susturucu kullanmayacağına göre, bu susturucudan amaç neydi? Günlerdir medyada söylendiği ve yazıldığı gibi, Aydınlık Dergisinde yayımlandığı gibi -bakın, orada yayımlandığı gibi diyorum- 700 kişilik bir özel suç örgütü var mı? Bunun başında Mehmet Ağar ve Tansu Çiller var mı? Bu yayımlananlar için bir araştırma yapıldı mı?"*

Uğur Aksöz'ün bu sözleri de RP sıralarında gürültülere ve Genel Kurulun gerilmesine yol açmıştır. *"Özer Çiller, MİT'e, Mehmet Eymür ile Tolga Atik'i özel olarak aldırды mı? Müsteşar Sönmez Köksal, bunlar için 'gözümüz üstlerinde, yanlış yapamazlar' dediğine göre, MİT bunlardan rahatsız mı; rahatsızsa, neden işlerine son veremiyor? İddia edildiği gibi, Özer Çiller'in, adı mafya babasına çıkmış kişilerle çok yakın ilişkisi var mı; onlarla resimleri, fotoğrafları, oturmuşluğu kalkmışlığı var mı? Sayın Çiller'in korumalarının Ağansoy'un yanında ne işi vardı, ilişkileri ne idi, üzerlerinden nasıl olduda bu kadar büyük paralar çıktı?"*

Sekiz sene önce yayımlanan MİT raporunda, Mehmet Eymür, tüm suçların babası olarak Mehmet Ağar'ı göstermişti. Bugün, yeni MİT raporunda ise, hem Mehmet Ağar hem Mehmet Eymür birlikte suç ortağı gibi gösteriliyor. Bunun bir izahı var mı? Neler oluyor bu ülkede?" şeklinde de sorular yönelten Aksöz konuşmasını başka sorularla sürdürmüştür.⁶⁹

⁶⁹ Konuşmasının büyük bir bölümünü sorulara ayıran Uğur Aksöz'ün sorularının bir kısmı şöyle idi; "Özer Çiller, iddia edildiği gibi -bakın, hep iddia edildiği gibi diyorum ve hep soru şeklinde soruyorum- bir nükleer madde kaçakçılığı işine bulaştı mı? Bu ne iştir?.. Böyle bir kaçakçılık var mı, hangi ülkelerle ilgilidir?"

Sayın Çiller Başbakan iken, Cumhurbaşkanı, Meclise ve Bakanlar Kuruluna hiç sormadan İran'a sınırötesi harekât emrini neden verdi? Bunları kimlere danışıp verdi?

Kumarhaneler kralı olarak bilinen Ömer Lütfü Topal'ı kimin öldürdüğü belli mi? Sanık olarak yakalanan polisler "bizi suçlamayın, eğer biz suçluysak, yukarıdakiler de suçlu" dediler mi? Böyle bir ifade var mı? Bunlar ne anlama geliyor? Aynı polisler, bundan sonra apar topar Ankara'ya getirildi mi? Olay örtbas edildikten sonra, bu polisler, Sedat Edip Bucak'a koruma olarak verildi mi?

Faili meçhul cinayetlere kurban giden 3 binden fazla insanın öldürülmesiyle, bu özel suç örgütünün ilgisi var mı; araştırıldı mı, soruldu mu? Kayıplarla bu örgütün bir ilgisi var mı?

Yurtdışında kullanılan eroinin büyük bir çoğunluğunun Türkiye'den gittiği söyleniyor. Güneydoğuda mühiş bir uyuşturucu trafiği var deniliyor. Orada yüz binlerce polis, asker, özel tim varken, bu uyuşturucular nasıl oluyor ele geçirilemiyor? Bu tacirler neden yakalanamıyor; yoksa, iddia edildiği gibi, bizzat, bu özel suç örgütü uyuşturucu işi mi yapıyor, oradan gelir mi temin ediyor? Özel örgüt, çek-senet tahsilatı mı yapıyor?

Yine, çok vahim bir iddia var: MİT ile diğer güvenlik birimleri, birbirlerini zor durumda bırakmak için, tuzaklar kurup, birbiri hakkında raporlar yayımlıyor ve bunları basına sızdırıyorlar mı? Bunlar gerçek iddialar mı?

Daha önce, görülen lüzum üzerine, bütün polislerden mal beyanı istendiği halde bunlar takip edildi mi; malı fazla görülenlere "sen nereden buldun" diye soruldu mu?

Ve işin püf noktası olan, örtülü ödenekten, gece yarısı bankalar açtırılarak alınan 500 milyar nereye gitti; bu örgüte mi gitti? Eski ve usta MİT'çi Mahir Kaynak, neden "bu 500 milyarı çözün Türkiye'yi çözersiniz" diyor; neden?

Uğur Mumcu olayı ne oldu; nereye vardı?

Güneydoğuda etkin ve köklü değişiklikler yapmaya hazırlanan Eşref Bitlis Paşa olayı nedir; kaza mıdır, başka bir şey midir?

Özer Çiller hakkında çok şey bildiği iddia edilen ve onun kuryesi olduğu söylenen Mehmet Urhan, Manukyan'ın yanında, tesadüfen mi ölüverdi?

Tarik Ümit kimdir? Onu kim öldürttü; neden öldürttü?

Söylemez çetesinde 2, Kocaeli çetesinde 1, Ankara çetesinde 8, Adana çetesinde 5, Yüksekova çetesinde 2 emniyet mensubu ve bazı üniformalılar var. İşin ilginç yanı, bu çeteler ya çatışmayla ya da trafik kazasıyla ortaya çıkmış. Peki, devletin istihbaratı nerede; hiç mi bir şeyden haberi yok? Trafik kazası olmasa, silahlı çatışma olmasa bir tek çete ortaya çıkmayacak mı bu ülkede? Ve bulunmayan pekçok çete olması ihtimal dahilinde değil mi?"

Tansu Çiller'e dönük eleştiriler de getiren Uğur Aksöz, kaçakçılıkla itham edilen Aydınlık Dergisine dava açılmamasını da gündeme getirerek, araştırma önergesi ile ilgili olayların kilit noktasının İçişleri Bakanlığı olduğunu savunmuş ve Mehmet Ağar'ın istifasının suçu üstlenmek anlamı taşıdığını öne sürmüştür. Tansu Çiller'in Ağar'a destek vermemesinin altında, geleceğe dönük genel başkanlık yarışının olduğu iddialarının bulunduğunu ifade eden Aksöz, Meral Akşener'in İçişleri Bakanlığına getirilmesinin altında da, gerçeklerin örtbas edilmesi amacının yattığını iddia etmiştir. Bu arada Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in de konuyla ilgili olarak bazı açıklamalar yaptığını, Meclis'in olaya bütün ağırlığını koymasını istediğini belirtmiş ve ancak sonuna kadar gidilmesi durumunda, Mal Varlığı Komisyonunda ve Mercümeke olayında olduğu gibi, Erbakan ve Çiller'in birbirlerini koruyacaklarını ileri sürmüştür. Cumhurbaşkanı'nın; *"Ne yapayım, elime sopa alıp çete mi kovalayayım?"* şeklindeki sözüne cevap olarak da, sopaya gerek olmayacağını, Anayasanın verdiği yetkileri kullanmanın yeterli olacağını ifade etmiş, ayrıca liderlerin toplantıya çağrılmasını ve Devlet Denetleme Kurulunun çalıştırılmasını önermiştir.

Yapılacak araştırma ve soruşturma için pek iyimser ifadeler kullanmayan ve sık sık Erbakan-Çiller ikilisinin birbirlerini kurtaracaklarını tekrar eden ANAP sözcüsü Uğur Aksöz, Başbakanın konuşmamasının, açıklama yapmamasının garip olduğunu açıklamıştır. Bu arada diğer güncel olaylara değinmesi, Refah Partililerin tepkisine yol açmışsa da, Aksöz konuşmasını, aynı üslupta sürdürmüştür. Kayseri Belediye Başkanının, Sultanbeyli Belediye Başkanının RP için birer kambur olduğunu, bu nedenle de görevlerinden alınmaları gerektiğini savunmuş, üniversite öğrencileri dövülürken, Aczimen-dilerin korunduğunu iddia etmiştir.

Uğur Aksöz, Türkiye'de, olayların bir türlü önünün alınamamasının nedenlerini ortaya koyarken, birinci nedenin, yukarıdaki yöneticilerin, kendi kişisel yararlarını, devletin yararından önde tutması olduğunu; ikinci nedenin, Güneydoğuda uygulanan sakat sistem olduğunu, bu bölgede onbinlerce korucunun maaş aldığı ileri sürmüştür. Üçüncü nedenin, güneydoğudaki adı konulmamış savaş olduğuna vurgu yapmış ve Türkiye'deki sistemle ilgili olarak şu bilgileri vermiştir: *"Bakınız, Türkiye'de sistem nedir: Bir olay olduğu zaman olaya ilk el koyan kimdir; polis, polis kime bağlı; İçişleri Bakanına, İçişleri Bakanı kim; ya Mehmet Ağar, ya Meral Akşener. Yani, MİT'le suçlanan Mehmet Ağar, "Suna Abla" diye suçlanan Meral Akşener.*

Peki, polisin tuttuğu raporlar... Polisin tuttuğu raporlar nereye geliyor; savcıya, savcı kime bağlı; Adalet Bakanına, Adalet Bakanı kim; Sivas'ta yananları değil; yakanları savunan bir Avukat.

Peki, hâkime geldik, hâkim nereye bağlı; Yüksek Hâkimler Kuruluna, Yüksek Hâkimler Kurulunun Başkanı kim; yine Adalet Bakanı. Şimdi, siz gelin, böyle bir sistemden sonuç çıkarın..."

RP sıralarından yoğun tepki alan bir konuşma yapan Uğur Aksöz, sorunların çözümüyle ilgili olarak ise şu önerilerde bulunmuştur: “Önce Türk Milletine güveneceksiniz. Sonra, Yüksek Hâkimler ve Savcılar Kurulunu tam bağımsız yapacaksınız; dolayısıyla savcı ve hâkimleri tam bağımsız kılacaksınız. Hâkim ve savcılar, polise hiç bağımlı olmadan, yeni kurulacak, kendine bağlı adli zabıtayla tahkikatı yürütecek. Tüm ifadeleri, yalnız savcılar alacak, polis ifade almayacak; sadece engelleyen, yakalayan bir kolluk gücü olacak. Milletvekilliği dokunulmazlığı -Meclisteki konuşmaları hariç- derhal kaldırılacak. Devlet memurlarının yargılanması önündeki tüm engeller kalkacak; savcılar, her memur için anında soruşturma açacak. Cumhurbaşkanına bağlı Devlet Denetleme Kurulu, çok işlevli, çok etkili ve çok yetkili olacak ve iktidarın elinde, kendine taraftar bulmaktan başka bir işe yaramayan devlet bankaları derhal özelleştirilecek.”

Uğur Aksöz, bu sözlerden sonra, Atatürk’ün Gençliğe Hitabesinden bir bölümü kendince gündelik siyasete uyarlıyarak okumuş⁷⁰ ve konuşmasını tamamlamıştır.

Uğur Aksöz’ün tartışmalı konuşmasından sonra, Doğru Yol Partisi Grubu adına, Niğde Milletvekili Ergun Özkan söz almıştır. Gündemdeki araştırma önermelerini, 3 Kasım’da meydana gelen bir trafik olayının üzerine bina ettirilen önermeler ve genel olarak, yasadışı kirli işlerle vatandaşın infialine sebep olan olayların derinlemesine incelenmesi ve bu olayların, kamu görevlileriyle muhtemel ilgilerinin olup olmadığının tespiti ile ilgili önermeler olmak üzere iki grupta incelemenin mümkün olduğunu belirterek söze başlayan Özkan, söz konusu önermelerin ana hedefinin, suçluları, bir an önce, hiçbir gizliliğe mazhar kılmadan, fiiller örtbas edilmeden, açık bir suretle tespit edilip, adliyeye tevdi ve teslimini mümkün kılmak olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Birinci grubu açıklarken, 1996 yılında mafya usulü bir takım kirli ilişkileri bulunan kişilerden bazılarının yakalandığını belirten Özkan, "Söylemez çetesi" adı verilen şebekenin yakalanması ile ilgili bilgi verirken, 23 şebeke elemanının adliyeye sevk edildiğini, bunlardan 11'inin tutuklandığını, ayrıca iki emniyet müdürü ve bir de emniyet amirinin gıyabî tutuklama kararıyla arandığını dile getirmiştir. Bunu da devletin üzerine düşen görevi yaptığının kanıtı olarak göstermiş ve ardından, Hakkâri Yüksekova'da, fidye almak için

---

⁷⁰ Uğur Aksöz’ün okuduğu bölüm şöyledir: "Ey Türk Milletinin vekili! Siyaseten veya hıleyle, aziz vatanın devlet kuruluşlarına sızılmış, bütün devlet kurumları çürümeye yüz tutmuş, memleketin her tarafından yolsuzluk kokuları çıkmaya başlamış olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere, iktidardakiler, çetelerle işbirliği gafleti ve dalâleti içinde bulunabilirler. Hatta, bu iktidar sahipleri, sahip buldukları oyçokluğuyla, birbirlerinin yolsuzluklarını örtbas edebilirler. Millet, umutsuzluk ve çaresizlik içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Ey Türk Milletinin vekili! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türkiye Cumhuriyetini, bu pislikten, bu kokuşmuşluktan kurtarmaktır.

Muhtaç olduğun kudret, arkandaki millet desteğinde mevcuttur."

adam kaçıran ve bir ihbar sonucunda jandarma tarafından ortaya çıkarılan bir çeteden bahsetmiştir. Bu çetede yer alan bir polis memuru, bir komiser, üç geçici köy korucusu ve bir itiraflının tutuklandığını açıklamıştır. Yine Diyarbakır, İçel ve Hakkâri’de yapılan operasyonlarda yakalanan çetede , üçü polis olmak üzere yedi kişinin tutuklanmış olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Ergun Özkan, ikinci önerge mevzuunun, 3 Kasım günü, Balıkesir-Bursa karayolu üzerinde, Susurluk civarında meydana gelen kazadan kaynaklandığını ortaya koymuş ve olayın öncelikle adi hukuk kurallarına tabi bir cezaî olay olduğunu öne sürmüştür. Bununla birlikte, olayda, ölen üç kişi (Emniyet Müdürü Hüseyin Kocadağ, Gonca Us isminde bir kadın ve İnterpol tarafından aranan Abdullah Çatlı) ve yaralı kurtulan Şanlıurfa Milletvekili Sedat Bucak’ın birlikte bulunmasının zihinlerde yarattığı tereddütler üzerine, araştırma önergesinin mevzu edildiğini belirtmiştir. Özkan, demokratik rejimin, hukuk üstünlüğü ve hukuk devleti ilkesinin uygulanabilmesi için, her yapılan fiilin, sonuna kadar, örtbas edilmeksizin, tarafsız bir şekilde araştırılması, incelenmesi ve bunun sonucunda da suçlu bulunanların, tecziye edilmek üzere adliyeye teslim edilmelerinin gerektiğine vurgu yaptıktan sonra, söz konusu araştırma önergelerini veren milletvekillerini tebrik etmiş, ancak yine de bazı parlamenterlerin Tansu Çiller fobisiyle hareket ettiklerini ileri sürmüştür. Bu arada Aydınlik Gazetesine dayanılarak, bir takım ithamlarda bulunulmasını da eleştirmiştir.

Söz konusu önergelere, DYP olarak destek vereceklerini açıklayan Ergun Özkan, konuşmasının sonlarında; *“Devleti, mafyayla el ele, kol kola gören; devleti, mafyanın müdafiymiş gibi gösteren düşünceleri yadırgamaktayım. Hele hele, devleti kokuşmuşlukla itham etmenin hiç doğru olmadığına inanmaktayım. Bu ithamların, ne yapana ne yüce millete ne de güçlü olmasını, adil olmasını, daim olmasını istediğimiz ve buna inandığımız devletimize fayda vereceğine inanmıyorum.*

Biz, devletin zan altında kalmaması, devlete mensup olup, doğru yolu şaşırılmış kişiler, personel varsa, devleti, bunların tasallutundan kurtarmak, arındırmak, temizlemek için bu öneriye ‘evet’ demek düşüncesindeyiz. Meclis araştırmasını isteyen bu önergelere, bu şekilde düşündüğümüz için, Doğru Yol Partisi olarak ‘evet’ diyeceğiz.

Yine, tereddütle karşıladığımız beyanlardan bir tanesi de genellemedir. Şu anda, yakalanan, adliyeye sevk edilip tutuklanan bu çetelerin, bu teşkilatların içerisinde, maalesef, emniyet teşkilatımıza mensup 357 kamu görevlisi bulunmaktadır. Bunların 294’ü polis, 6’sı emniyet müdürü ve diğerleri de emniyet teşkilatımızın içerisinde yer alan kişilerdir. Elbette ki, her camiada olduğu gibi, emniyet teşkilatımızın içerisinde de, güvenliğimizi sağlayan kolluk kuvvetleri içerisinde de yanlış hareket eden, eksik hareket eden, avamî tabirle, şeytana uyan kişiler bulunacaktır. Yalnız, 170 bin civarında emniyet görevlisinin vazife başında olduğunu düşünürsek, 357 personel, rakam olarak, yüzde yarımın da yarısını ancak teşkil etmektedir” şeklinde açıklamalar yapmış ve genellemelerden duyduğu rahatsızlığı sık sık tekrarlayarak, sözlerini tamamlamıştır.

DYP adına yapılan konuşmanın ardından, Demokratik Sol Parti Grubu adına, İçel Milletvekili M. İstemihan Talay söz almıştır. Sadece, Susurluk'ta meydana gelen bir kazanın değil, mafya düzenine karşı, neler yapabileceğinin, siyasal partilerin bu konularda ne gibi öneriler getirdiğinin tartışılması ve değerlendirilmesi gerektiğine inandığını ifade ederek, konuşmasına başlayan Talay, son yıllarda yolsuzluk ve yoksulluğun ülkede birlikte yaşamaya başladığına dikkat çekmiştir. Yine terörle ve enflasyonla beslenen karaparanın, bir taraftan mafya babalarının ve şiddet çetelerinin oluşmasını sağlarken, diğer taraftan da, siyaset ve bürokrasi içine nüfuz ederek, devleti kemirmeye başladığını iddia eden Talay, bütün bu sorunlara Meclis'in çözüm üretmek zorunda olduğunu belirtmiştir.

İstemihan Talay, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, öncelikle, kendi içindeki yolsuzluk dosyalarını karara bağlayarak görevini yerine getirmesini önerdiği konuşmasında, DSP'nin sorunlara çözüm üreten bir parti olduğunu ifade etmiş ve bu çerçevede milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılmasının gerekliliğine işaret etmiştir. İkinci olarak ise fikir özgürlüğünün sağlanması ve korunması dışında, milletvekillerinin, bütün suçlardan yargılanabilmesi ve kovuşturulabilmesi, anayasa değişikliğine gidilmesini de isteyen İstemihan Talay, daha sonra Susurluk kazası ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: *Şu anda, karşımızdaki durum buna çok somut bir örnek oluşturmaktadır. Susurluk'ta meydana gelen kazada, bir arabanın içinde dört kişi bulunmaktaydı ve bunlardan üçü kaza sonucunda vefat etmiştir. Geriye kalan tek görgü tanığı ve adalete bilgi vermesi gereken kişi ise şu anda bir milletvekilidir ve toplumun gözü bu kazanın üzerinde odaklaşmıştır; bu karanlık ilişkilerin kaynağı öğrenilmek istenmektedir. Bu dört kişinin birlikteliği hangi amaçlardan, hangi nedenlerden kaynaklanmaktadır? Bunun çözülmesi gerekmektedir; ancak, tek görgü ve bilgi tanığı olan kişi milletvekili olduğu için ve yasama dokunulmazlığı nedeniyle kendisinin soruşturulamamasından dolayı bu bilgilerin elde edilmesi de şu anda mümkün olmamaktadır veya olamayacaktır. Bu, sadece, Sayın Bucak'ın şahsıyla ilgili bir durum değildir; bu, milletvekili dokunulmazlığının bu kadar abartılı bir şekilde, şu anda uygulanmasının yarattığı ve adalet sistemimizi felç eden bir durumu anlatmak için burada ifade edilmiştir.*

Yargı bağımsızlığının vazgeçilmezliğine vurgu yapan Talay, DSP'nin, yargının bağımsızlığını teminat altına alınması, yargıçların ve savcılarının, Adalet Bakanlığının etkisi ve baskısından kurtulması için Anayasa değişikliği önergesini Türkiye Büyük Millet Meclisine sunduğunu açıklamış ve ardından da yargının hızlı çalışması için bir takım düzenlemelerin yapılmasının gereğine işaret etmiştir. DSP sözcüsü İstemihan Talay, adli zabitanın kurulması ve savcılarının, olayları doğrudan kendilerine bağlı bir kolluk gücüyle soruşturmalarının sağlanmasının bir zorunluluk haline geldiğini belirttikten sonra, Memurin Muhakemat Kanununun da gözden geçirilmesini istemiştir. Ayrıca, bir suçun, bir yolsuzluğun objektif ve tarafsız bir şekilde incelenip araştırılabilmesi için, bağımsız denetim organlarına da ihtiyaç olduğunu belirtmiş ve Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun özerk bir yapıya kavuşturulması için DSP'nin, TBMM'ye bir önerge verdiği hatırlatmıştır.

Güneydoğu'daki terörü, Türkiye'deki karaparayı ve mafya örgütlenmesini destekleyen bir başka unsur olarak gören Talay, feodal yapıdan kaynaklanan sıkıntıların, koruculuk sisteminin, ağalık ve şeyhlik rejiminin daha da kökleşmesine yol açan koşulların değiştirilmesinin gereğine vurgu yapmış ve köy korucularına akıtılan para ile bölgede çok büyük yatırımların gerçekleştirilebileceğini savunmuştur. Yarım kalan tesislerin tamamlanması ve yeni okulların açılmasının da bölgedeki teröre darbe vuracağını belirtmiş ve kayıtdışı ekonominin de önüne geçilmesinin önemli olduğuna değinerek, Demokratik Sol Parti Grubunun, Diyarbakır'daki polis, özel harekât timi ve korucuların içinde yer aldığı uyuşturucu ve silah kaçakçılığı şebekesini, Tevfik Ağansoy ile Sayın Tansu Çiller'in korumalarının ilişkisini, Adana'da silah ticareti yaparken yakalanan bazı güvenlik mensuplarını, Hakkâri'deki organize suç şebekesinin varlığını bir genel görüşme önergesi ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin gündemine getirdiğini hatırlatmıştır. Amaçlarının kurumların gizli ve kirli ilişkilere karışmış kişilerden arındırılarak, temizlenmesi ve yıpratılmasının önlenmesi olduğunu da sözlerine eklemiştir.

İstemihan Talay, konuşmasının bir bölümünde Tansu Çiller'e dönük eleştirilere de yer vermiş ve son beş yılda başbakanlık ve başbakan yardımcılığı yapan Çiller'in, "devlet çökmüştür" şeklinde ifade kullandığını, bunun bir itiraf olduğunu ileri sürmüş ve böyle bir itiraftan sonra, istifa edilmesi gerektiğini savunmuştur. Hükümetin de, bir yolsuzluklar dengesi üzerinde ve yolsuzlukların soruşturulmaması kavramı üzerinde kurulduğunu iddia ettikten sonra, Tansu Çiller ile ilgili olarak şu iddialarda bulunmuştur: "*Siyaset, güvenle ayakta kalır; siyasetçiye güven yoksa, siyasete saygınlık da kalmaz. Şimdi, bir eski Başbakan düşününüz ki, devletin imkânlarını, Turban'ın imkânlarını kullanıyor, sonra, her şeyi inkâr ediyor ve ardından, iki faturayla 100 bin markın üzerinde bir para Turban'a ödeniyor. Yine, siz, bir Başbakan düşünün ki, yabancı sermayeyi Türkiye'ye davet ediyor; ama, kendi, milyonlarca dolarını götürüyor, Amerika'da çeşitli yatırımlarda değerlendiriyor.*

Değerli arkadaşlarım, Büyük Atatürk, ilk defa Yerli Malı Haftasını başlatıp yerli sanayimizi desteklemeye başladığı zaman, bir karar alıyor; gardırobundaki İngiliz kumaşlarından yapılmış, yabancı ülkelerden getirilmiş bütün elbiselerini dağıtıyor, boşaltıyor ve Sümerbank'ın yaptığı kumaştan elbiselerini diktiriyor. Eğer, siyasetçi, vatandaşına güven verecekse, söylediği gibi olmalıdır veya olduğu gibi görünmelidir.

Değerli arkadaşlarım, bazı yeni konular gündeme geliyor; Sayın Özer Çiller'in MİT'e kendi danışmanını atadığı veya yerleştiği konusunda. Bu, gerçekten soruşturulması gereken bir konudur. Acaba, bunun arkasında ne gibi ilişkiler vardır, ne gibi amaçlar vardır? Sayın Özer Çiller'in sivil bürokrasi üzerindeki etkinliği bilinmektedir; ama, MİT'e yönelik bu ilişkileri de, bu vesileyle burada dikkatinize sunmak istiyorum."

Konuşmasının bundan sonraki bölümünde de Tansu Çiller'e eleştiriler getiren DSP'li İstemihan Talay, Çiller'in korumalarından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve ayrıca Mehmet Açar'dan sonra, kendisinin de istifa etmesi gerektiğini savunmuş ve Meral Akşener'in İçişleri Bakanlığı gibi önemli bir bakanlığa getirilmesini eleştirmiştir. Yine Kayseri'de bir 10 Kasım gününde, Atatürk'e dönük olumsuz ifadeler kullanan Belediye Başkanı için işlem yapılmamasının da kabul edilemez olduğunu açıklamıştır.

İstemihan Talay'ın, Kayseri Belediye Başkanı Şükrü Karatepe ile ilgili sözlerine, bazı RP'li milletvekilleri tepki göstermiş ve kısa süreli bir gerginlik yaşanmış ve Talay'ın konuşması bu ortamda sona ermiştir.

Bu konuşmadan sonra, DYP Ankara Milletvekili ve Grup Başkanvekili Saffet Arıkan Bedük, hem Uğur Aksöz'ün hem de İstemihan Talay'ın Tansu Çiller'e dönük ifadeleri nedeniyle söz istemişse de, bu kabul edilmemiş ve öngörüşmeler kaldığı yerden devam etmiştir. Araştırma önergeleriyle ilgili olarak Refah Partisi Grubunun görüşlerini, İstanbul Milletvekili Mehmet Ali Şahin ortaya koymuştur.

Mehmet Ali Şahin, 20. Dönem TBMM'nin faaliyete başlamasından sonra verilen araştırma ve soruşturma önergelerinin hiçbirisinin gündeme gelmesinden önce, tüm siyasi partilerin oluru ile karşılaşmadığını ortaya koymuş, daha sonra da Meclis'teki tartışmalarının düzeyinden şikâyet etmiştir. Danışma Kurulunda bütün siyasi partilerin olumlu oy kullanmalarına karşın, öngörüşmeler sırasındaki üsluptan rahatsızlığını dile getiren Şahin, Susurluk'taki kaza ile ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur: *Değerli arkadaşlarım, Susurluk yakınlarında meydana gelen trafik kazasını diğerlerinden ayıran özellik neydi? Bu kazanın önemi nereden geliyor? Objektif olarak baktığımızda, bir kamyon, bir Mercedes otomobilin önüne çıkmış, bir trafik kazası olmuş, üç kişi ölmüş, bir kişi yaralanmış.*

Değerli arkadaşlarım, bir gece, bir benzinciden çıkan kamyonun aydınlattığı, sonra ebediyen kararttığı Mercedes otomobildeki dört kişinin kimliği, tüm dikkatleri bu olayın üzerine toplamıştır. Niçin; bir sayın milletvekili, bir eski emniyet müdürüyle yolculuk yapamaz mı; hiç şüphesiz ki, yapar; ama, tabii, şu konular, kamuoyunun kafasında ve vicdanında hâlâ büyük bir soru işareti olarak duruyor ve durmaya devam ediyor: Peki, bu arabada, yıllardır içeride ve dışarıda aranan bir kanun kaçağının işi ne? Bu araçta bulunan çeşitli türdeki silahların işi ne; susturucunun işi ne?"

Söz konusu silahların ve bunlarla ilgili soruların kamu vicdanını rahatsız ettiğine değinen Şahin, Türkiye'nin bir yasa devleti olduğunu, kuvvetler ayrılığı sistemiyle yönetildiğini ve bir suçun araştırılmasının, suçluların tespitinin ve cezalandırılmasının yargının görevi olduğunu ortaya koymuştur. Susurluk Kazası ile ilgili olarak da, yargının görevinin başında olduğunu açıklamış, İstanbul ve Ankara Cumhuriyet Savcılıklarının soruşturmayı sürdürdüklerini, İçişleri Bakanlığının da, olayı araştırmak üzere üç müfettiş görevlendirdiğini

ifade etmiştir. Bu arada tahkikatın gizli yapıldığını özellikle vurgulamıştır. Başbakanın bir şerif olmadığını, Türkiye'nin bir hukuk devleti olduğunu, kanunların ve nizamların bulunduğunu da belirten Şahin, eğer, kanun dışı birtakım ilişkiler varsa ve bu ilişkiler birtakım devlet kuruluşlarına kadar uzanıyorsa, sonuna kadar takip edilmesinin ve sorumluların ortaya çıkarılmasının yargının görevi olduğunu vurgulamıştır.

Mehmet Ali Şahin, devletin töhmet altından kurtarılmasının gereğine değindiği konuşmasında, devlet çarkının, Anayasal düzenin ve Hükümetin çalışmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiş ve kurulacak olan komisyonun bugüne kadarki en önemli komisyon olacağını öne sürmüştür. Şahin, araştırmanın, sonu nereye varırsa varsın, kime dayanırsa dayansın, hangi noktaya giderse gitsin, sonuna kadar gidilmesinden yana olduklarına işaret ettikten sonra, Anavatan Partisi sözcüsünü, CHP'li konuşmacı sandığını söylemesi, kısa süreli bir tartışmanın yaşanmasına yol açmıştır. Uğur Aksöz'ün; "Deri çürümesin diye tuzlanır; peki, tuz çürüyünce ne olur?" ve "devlet çürümüştür ve batmıştır" şeklindeki ifadelerini de eleştirerek, devletin yıpratılmaması yolunda uyarı yapmıştır.

ANAP sıralarından tepkiyle karşılanan sözlerine devam eden Mehmet Ali Şahin, Hükümeti eleştirirken, devletin yıpratılmaması gerektiğine vurgu yapmış, kanun dışı olayların, birtakım suç örgütlerinin ortaya çıkarılmasının, sadece polisiye tedbirlerle, Meclis araştırmasıyla ve Meclis soruşturmasıyla mümkün olmayacağını savunarak, başka tedbirler alınmasını önermiştir. Öncelikle de ekonominin düzeltilmesinin gereğine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda sonraki gün görüşülecek olan, karaparanın aklanmasının önlenmesi amacını taşıyan bu kanun tasarısına sözü getirmiş ve bununla birtakım yasa dışı örgütlerin, kaçakçılıkla, uyuşturucuyla, tehditle, şantajla elde ettikleri paranın, emtianın, meşru yoldan kazanılmış bir para gibi piyasaya girmesinin önlenmesinin amaçlandığını açıklamıştır.

Mehmet Ali Şahin, bu tasarıdan niçin bahsettiğine dair eleştiriler (sorular) gelmesi üzerine, söz konusu tasarının mafya ve çetelerle ilgili olduğunu ifade etmiş ve bu konudaki görüşlerine şu sözlerle açıklık getirmiştir: "Değerli arkadaşlarım, karapara kazananlara engel olmak, devletin, hükümetin öncelikli görevidir hiç şüphesiz. Bu konuda, arzu edildiği gibi başarılı olunamadığı anlaşılmıştır ki, 1990 yılında bu tasarı Meclisimize gelmiştir. Yasa dışı örgütler, çeteler, mafya, sadece bizim sorunumuz değildir değerli arkadaşlarım, dünyanın bir sorunudur. Nitekim, uyuşturucu kaçakçılığının önlenmesi için, 1988 yılında, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi imzalanmıştır. Görülmektedir ki, bu karapara sorunu dünyanın bir sorunudur, Birleşmiş Milletlerin gündemine aldığı bir konudur. Dolayısıyla, mafya türü bir örgütlenme bize özgü bir şey değil, bizden önce Batı'nın tanıdığı, Batı'nın içerisinden çıkmış olan bir olgudur. Bu işin en çok acısını da Batılılar çekmiştir, şimdi biz de çekmeye başladık."

Batılı düşünürlerin ve devlet adamlarının, toplum yapısının düzeltilmesi ile ilgili çalışmaları olduğunu ortaya koyarken, Fransız düşünür Profesör Tony Anatrella'nın, 1992 yılında yazdığı "Bunalımlı Toplumda Hayır" adlı kitabından söz eden Şahin, bu kitapta *"Batı, bugün, amansız bir hastalığa yakalanmıştır. Yalan, sahtekârlık, ahlaksızlık ve hırsızlığın hâkimiyet kurduğu bir toplumda yaşıyoruz. Günümüz insanı da ölüm korkusuna kapılmıştır. İntihar ve uyuşturucu müptelalarının artması bunun örneğidir. Bu hastalığın adı imansızlıktır. Bunalımın kaynağı da budur. Hayatı yaşanır hale getiren, ahlak ve ideolojidir. İdealsiz toplumların sunî bir hayat yaşamakta olduklarını görüyoruz. Bugün, parçalanma ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıyayız. Gelecek nesillere bırakacak hiçbir şeyimiz kalmamıştır"* şeklinde ifadelerin yer aldığını açıklamıştır.

Mehmet Ali Şahin, konuşmasının sonunda, her şeyin polisiye tedbirlerle önlenemeyeceğini, olayın manevî ve kültürel boyutunun bulunduğunu tekrarlamış ve bir toplumsal bunalım yaşandığını iddia etmiştir.

RP adına Mehmet Ali Şahin'in sözlerini tamamlamasıyla, gruplar adına yapılan konuşmalar da sona ermiştir. Bundan sonra sıra, önerge sahiplerinin imza sırasına göre konuşmalarına gelmiştir. İlk söz, (10/110) esas numaralı önergeyle ilgili olarak, İzmir Milletvekili Suha Tanık'a verilmiştir. Önerge ile ayrıntılı bir konuşma yapmayacağını ifade ederek konuşmasına başlayan Suha Tanık, bütün siyasi partilerin ve Hükümetin önerge ile ilgili ortak düşünceye sahip olduklarını belirtmiştir. Toplumun bütün kesimlerinin "ne olacak bu işler; nedir siyaset-polis-mafya üçgeni" diye sorduğunu ifade eden Tanık, kimsenin örtbas etmek için çaba sarf etmemesini, sonuna kadar gidilmesini istemiş ve *"Kim kuradan çıkarsa, bu arkadaşlar, çok önemli görevler yapacaklar. Yapacakları bu çok önemli görevde, bu 550 mebus arkadaşımızın üzerinde fevkalade önemle durduğu konuyu neticelendirecekler. Bu konuda hassasiyetimi dile getirerek, akşamın bu vaktinde fazla vaktinizi almadan, hayırlı, uğurlu olsun diyerek, bu kurulacak olan bu komisyonun çalışmalarında şimdiden başarılar diliyorum"* diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra, (10/124) sıra sayılı önergeyle ilgili olarak ve imza sahibi sıfatıyla CHP Ankara Milletvekili Önder Sav söz almıştır. Acı gerçekler olarak nitelendirdiği gelişmelerin, Susurluk'ta tesadüfen meydana geldiği sanılan trafik kazası nedeniyle ortaya çıkmasının, üzüntü ve kaygı verici olduğunu söyleyen Sav, Susurluk'taki kazadan önce ortaya çıkarılan Adana, Ankara, Kocaeli, Yüksekova çetelerinin, devletin organlarının en seri biçimde harekete geçmeleri için olumlu uyarılar olduğunu, ancak harekete geçilemediğini öne sürmüştür. Aynı bağlamda, Söylemez çetesiyle ilgili araştırma önergelerine gereken önemin verilmediğini; Yüksekova'daki bazı güvenlik güçleri mensuplarının, mafya, cinayet ve uyuşturucu çeteleriyle ilişkisini belirleyen raporlarının tepkiyle karşılandığını iddia ederek, Türkiye Büyük Millet Meclisinin de üzerine düşeni yapmadığını vurgulamıştır.

Önder Sav, 19. Dönemde, Faili Meçhul Cinayetleri Araştırma Komisyonunun çok somut değerlendirmeler yaptığını, Komisyon raporundaki şu cümlelerin gerçekten ibret verici olduğunu söylemiştir: *"Bir merkezden yönetiliyormuşçasına gizli örgüt şeklinde örgütlenen oluşumlar, devletin seçimle işbaşına gelmiş organlarınca denetlenememektedir. Bu örgütler hakkında zaman zaman kamuoyunda haberler çıkmaktaysa da, nedeni bilinmez bir şekilde, bunlar hakkındaki iddialar hiçbir zaman soruşturmaya konu olamamaktadır. Devletin seçimle işbaşına gelmiş organlarınca denetlenmeyen ve yargı organlarınca da soru sorulmayan bu örgütler, istedikleri gibi devlet idaresindeki organlara hâkim olmakta ve devleti her türlü emellerine alet etmektedirler."*Devlet, içerisinde bulunduğu izlenimi Komisyonumuzca tespit edilen birtakım odakların devlet içerisinde temizlenmesi ve hukuk kurallarının hâkim kılınması için, otoriteyi eline almak zorundadır."

Önder Sav, bu açıklamalardan sonra, Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller'in "devlet-mafya ilişkisi yoktur" sözlerinin, çelişki oluşturduğunu vurgulamış ve devlet organlarının, Çiller'in hayali fetvalarıyla korunamayacağını ifade etmiştir. Bazı gerçeklerin örtbas edilmek istendiğini, basında yazılanlara itibar edilmediğini ve bazı eski ülkücülere Emniyet Genel Müdürlüğüne polis hüviyeti ve yeşil pasaport verildiğini de iddia eden Sav, söz konusu grubun, teröristlere karşı faaliyetlerde bulunma görünümünde, Almanya, Hollanda, Belçika, Macaristan ve Azerbaycan'da uyuşturucu kaçakçılığı yaptıklarını gündeme getirmiştir.

Konuşmasında, bazı emniyet görevlilerinin ismini vererek, bunların Abdullah Çatlı ile yasa dışı ilişkileri olduğunu belirten Önder Sav, Abdullah Çatlı, Sedat Edip Bucak ve Hüseyin Kocadağ'ı bir araya hangi etkenlerin getirdiğinin araştırılması gerektiğini ifade etmiş ve Çatlı ile ilgili şu sözleri sarf etmiştir: *"1978 yılından beri cinayet işlediği, uyuşturucu kaçakçılığı yaptığı, Abdi İpekçi'nin katili Mehmet Ali Ağca'nın hapisneden kaçmasına yardımcı olduğu iddia edilen, üzerinde sahte polis kimliği ve yeşil pasaport taşıyan ve İnterpol tarafından kırmızı bültenle arandığı söylenen Abdullah Çatlı, nasıl oluyor da, Hükümet ortağı bir partinin bir milletvekili ve bir üst düzey görevliyle bir araya geliyor?! Nedir ortaklıkları?.. İtalya'nın ünlü bir savcısının dediği şey çok ilginç: 'Doğrusu, böylesi bizde bile görülmedi' diyor; mafyanın yatağı İtalyanları bile şaşırtmış oluyoruz.*

Bazı özel birimlerin bilgileri dahilinde, bazı özel görevlerde kullanıldığı iddia edilen Abdullah Çatlı, acaba arabada hangi bilinmeyen özel görevi ifa etmekte idi?! Acaba, gerçekten İçişleri eski Bakanı Sayın Mehmet Ağar'ın söylediği gibi, olayın bir özelliği yok mudur?! Ya da, Emniyet Genel Müdürünün belirttiği gibi, kaza, normal olduğu söylenecek kadar, hafife alınacak türden bir olay mıdır?! Ya da Sayın Ağar'ın 'Sedat Edip Bucak ile Hüseyin Kocadağ eskiden beri tanışıyorlar. Bize gelen duyumlara göre, Kocadağ ile Bucak, Abdullah Çatlı'yı İstanbul'a teslim etmeye götürüyorlardı' şeklindeki beyanı gibi, olayı örtbas etme çabaları mı söz konusudur?!"

Sav, Başbakan, Başbakan Yardımcısı ve İçişleri Bakanının sustuğunu, Drej Ali gibi şahısların konuştuğunu da öne sürdükten sonra, Abdullah Çatlı'nın Türk bayrağına sarılı tabutla, şanlı bir cenaze töreni ile toprağa verilmesini de eleştirmiştir. Bu arada mensubu olduğu CHP'nin, demokratik, laik, hukuk devletinin üstünlüğüne inanan, Atatürk devrim ve ilkelerine, cumhuriyetin temel niteliklerine bağlı bir siyasal parti olduğunu ve devletin üstüne titrediklerini açıklamıştır.

Devletin, Doğuda ve Güneydoğuda olduğu gibi, koruculardan medet umarak, aşiretlere devlet otoritesini tanıyarak, kendisini koruyamayacağını da dile getiren Önder Sav, yasama, yürütme ve yargının üzerine düşen görevi yapması gerektiğini, Meclis'in duruma el koymasının zorunlu hale geldiğini ifade etmiş ve siyasetçilere, bakanlara kadar uzanan yolsuzluğun, rüşvetin, mafya ilişkilerinin didik didik edilmesini istemiştir.

Önder Sav'ın önerge sahibi olarak yapmış olduğu konuşmanın ardından, üçüncü sıradaki (10/125) sıra sayılı önergeyle ilgili olarak ANAP İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya söz almıştır. İçişleri Bakanının salonda bulunmamasını eleştirerek, konuşmasına başlayan Dumankaya, son derece deneyimli olan ve bürokrasiden gelen politikacılar bulunmasına karşın, İçişleri Bakanlığına Meral Akşener'in getirilmesine şaşırıldığını açıklamıştır. Bu atamada Çiller ailesine yakınlığın etkili olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Halit Dumankaya, Mehmet Ali Şahin'in "Türkiye Teksas değil, Türkiye'nin Başbakanı da şerif değil" şeklindeki ifadesine de atıfta bulunarak, Susurluk'taki kazada yaralanan Sedat Bucak'ın adamlarının hastane önünde bulunmalarının, koruma görevini üstlenmelerinin bu sözle bağdaşmadığını öne sürmüştür. Çok ciddi bir çürüme başlamasına karşın, hiçbir önlem alınmamasını da eleştirerek, ANAP olarak emniyetin ve ordunun yıpratılmasına izin vermeyeceklerini, bu kurumların gözlerinin bebeği olduğunu açıklamıştır.

Koruculuk sistemini de eleştiren Dumankaya, bu uygulamanın günün koşullarına göre değiştirilmesi gerektiğine işaret etmiş ve aksi durumda tamamen kaldırılmasını önermiştir. Daha sonra sözü TURBAN'a getirerek, bu konuda şu açıklamaları yapmıştır: *"Bakın, ben, Meclis kürsüsünden size 'eğer, TURBAN'da yolsuzluk yoksa istifa edeceğim' dedim. Bu, Anayasada, İktüzükte yoktu; ama, kararlılıkla 150 bin evrakı inceledik, 109 tane dosya gönderdik, 308 sayfa rapor hazırladık. Haydi bakayım -size soruyorum- bir taneniz buraya çıksın 'o raporda bir tane kelime noksan var' desin... Bugün gazeteleri okuyorsunuz; öyle 80 bin mark değil, 130 bin markı Özer Çiller yatırdı.*

Değerli arkadaşlarım, evet, komisyonu kuracağız. Biz, üç ayda TURBAN'la ilgili Komisyonda evrakı çok rahat aldık; ama, nasıl ki yönetim değişti, bu iş öyle bıçakla kesilir gibi kesildi. Evrak akışı olmadıktan sonra hiçbir yere varamayız. Ne olacaktır: Bu işler, çileli, zor işlerdir; bunların üzerine giderken çok zorluk çekileceğini biliyorum. TURBAN Komisyonu kurulduğu zaman, burada, üst düzey bir bürokrat 'buradan, bu araştırma komisyonlarından hiçbir şey çıkmaz' dedi. Nereden biliyorsun dedim, 'yirmi senedir buradayım' dedi. Demek ki, yirmi senedir bu komisyonlar iyi çalışmamış. Ondan sonra, raporu gönderdim ona; 'çıktı mı, çıkmadı mı bir bak bakayım' dedim."

Halit Dumankaya ne yapılması gerektiği konusunda düşüncelerini açıklarken, bir takım önerilerde bulunmuştur. Bu önerileri şu şekilde sıralamak mümkündür: Milletvekillerinin dokunulmazlığının sınırlandırılması; Memurin Muhakematı Hakkında Kanunun değiştirilmesi ya da kaldırılması; hâkimler ve savcılar üzerindeki baskıyı kaldıracak kapsamlı bir adalet reformu yapılması...

Araştırma önergesinin bütün siyasal partiler tarafından desteklenmesinden duyduğu memnuniyeti de belirten Halit Dumankaya, konuşmasının sonunda, komisyona seçilecek üye sayısının fazla olmamasını önermiş ve sözlerini tamamlamıştır.

Halit Dumankaya'dan sonra, (10/89) sıra sayılı önergeyle ilgili olarak ve önerge sahibi sıfatıyla CHP Ankara Milletvekili Eşref Erdem kürsüye çıkmıştır. Konuya makro açıdan yaklaşacağını açıklayan ve olayların gün geçtikçe derinleştiğine dikkat çeken Erdem, mafya, çek-senet tahsilatı, uyuşturucu bağlantıları, adam öldürmeler, faili meçhul cinayetler, ülkücü-üniformalı kamu görevlisi-siyasetçi ilişkilerine bakıldığında, sözü edilen suç odağının boyutlarının çok daha büyük ve örgütlü olduğunun açıkça görüldüğünü ifade etmiştir. Bununla birlikte ortaya çıkarılan olayların, aysbergin su yüzünde kalan küçük bir parçası olduğunu da sözlerine ekleyen Erdem, Susurluk'taki kazadan önce, Söylemez çetesinin ortaya çıkarılması sonrasında CHP olarak vermiş oldukları araştırma önergesiyle ilgili bilgi vermiştir.

Eşref Erdem, İtalya'da olduğu gibi, Türkiye'de de temiz eller operasyonunun yapılmasının zorunlu hale geldiğini açıkladığı konuşmasında; ülkenin içine düştüğü bu durumdan, 12 Eylül 1980'de gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin ve sonrasındaki yönetim anlayışının sorumlu olduğunu iddia etmiştir. Siyasetin ticarileşmesinin ve kirlenmesinin, ahlak sisteminin bozulmasının, bütün değer yargılarının tahrip edilmesinin bu dönemde gerçekleştiğini de iddialarına eklemiştir. Daha sonra bütün dünyada gelişen küreselleşme dalgasının da Türkiye'yi olumsuz etkileyen bir başka etken olduğunu da belirterek, bu konuda şu ifadeleri kullanmıştır: *"Küreselleşme, gerçek anlamıyla küresel değildir. Uluslar ötesi işler, sanayileşmiş dünyada ve kalkınmakta olan ülkelerin belirli bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Çoğu insan bu sistemin dışındadır ve vitrini seyredenler ile işsizlerden oluşan ordu, iş sahibi olanlardan çok daha hızlı büyümektedir. Bu sistemin en rahatsız edici yönü, dünya çapındaki şirketlerin, hükümetlerin kendi halklarının yararına olan politikaları yürütmelerine engel olma gücü ve olanağıdır. İnsanların sık sık dediği gibi, dünya küçülmekte; ama, bütünleşmemektedir. Ekonomiler birbirine yaklaştıkça, uluslar, kentler, bölgeler birbirinden ayrılmaktadır. Küresel ekonomik bütünleşme süreci, politik ve sosyal dağılmayı da beraberinde getirmiştir; aile bağları kopmakta, yerleşik otoriteler sarsılmakta, yerel toplum bağları zorlanmaktadır. Yeni doğan küresel düzenin öncülüğünü, çoğu bazı bağımsız uluslardan da büyük olan birkaç yüz dev şirket yapıyor. Örnek vermek gerekirse; Ford'un ekonomisi, Suudi Arabistan ve Norveç'inkinden büyüktür; Philp Morris'in yıllık satışları, Yeni Zelanda'nın gayri safi millî gelirinden fazladır; Türkiye'de bir holding, 12 Eylülü izleyen on yılda 148 kat büyümüş, kârını ise 236 kat artırmıştır."*

Yoksulluğun ve işsizliğin yoğun olduğu yerlerde, düzensizlik ve kuralsızlığın egemen olacağını, IMF'nin önünde diz çöktüğünü iddia ettiği, Refah Partisinin de diğer sağ partiler gibi durumu düzeltemediğine dikkat çeken Eşref Erdem, tek çözümün sosyal demokrasi ve CHP olduğunu belirttiikten sonra, sözü milletvekili dokunulmazlığına getirmiş ve parti olarak yargı bağımsızlığı ve Memurin Muhakematı Yasasında değişiklik yapılması yolunda öneriler verdiklerini hatırlatmıştır. Yapılacak soruşturma ile olayın sonuna kadar gidilmesini de isteyen Erdem, Başbakanın suskun kalmasını eleştirerek, konunun üzerine kararlılıkla gidilmesinin, ülkemizin bu kirli ilişkilerden ve suç odaklarından arındırılmasının, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yüz akı olacağını ifade etmiş ve konuşmasını tamamlamıştır.

CHP Ankara Milletvekili Eşref Erdem'den sonra, (10/126) sıra sayılı önerenin ilk imza sahibi sıfatıyla, DSP İstanbul Milletvekili M. Cevdet Selvi söz almıştır. Hükümetin araştırma önerilerine gereken ilgiyi göstermediğinden yakınlara söze başlayan Cevdet Selvi, Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller'in açıklama yapmasını beklediğini, ancak bunun gerçekleşmediğini dile getirmiştir.

Cevdet Selvi, Susurluk kazası meydana gelmeden, 20. Dönemin İkinci Yasama Yılı'nın ilk günü, bir genel görüşme önergesi ve yine yargı bağımsızlığının gerçekleştirilmesi için bir de Anayasa değişikliği önergesi verdiklerini hatırlatmış ve Hükümetin duyarsız ve ilgisiz kalmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Bu arada son dönemde ortaya çıkarılan çetelerle ilgili olarak da açıklamalar yapmış ve bu çetelerde kamu görevlilerin de bulunduğu dikkat çekmiştir.⁷¹ Mafya ve suç örgütleriyle ilgili olarak uluslararası raporlarda ifadelerin bulunduğunu söyleyen ve Amerika Dışişleri Bakanlığının 1996 yılı uluslararası narkotik ve strateji raporu ile Uluslararası Af Örgütü'nün raporlarını örnek olarak gösteren Selvi, Susurluk kazasının artık hiçbir şeyin örtbas edilemeyecek kadar açığa çıkmasında etkili olduğunu açıklamış ve daha sonra geçmişte yaşanan bazı yolsuzluklardan bahsetmiştir. Selvi'nin gündeme getirdiği olaylar şunlardır: *“Geçmişte ortaya çıkan olaylar da, bu gerçekleri açıkça göstermekteydi. Sadece birkaç tanesini hatırlamak yeterli olacak kanaatindeyim. Engin Civan olayı, bir iç hesaplaşma sonucu çıkmıştır; mafya-bürokrat ilişkisi ortaya çıkmış, yüksek siyasetçilerin aileleri de orada bulunmuştur. Sonuç ne olmuştur: Engin Civan kaçmıştır ve hâlâ daha*

---

⁷¹ Cevdet Selvi'nin çetelerle ilgili vermiş olduğu bilgiler şöyledir: *“İşte, Söylemez çetesi, 7 asker, 2 polis; Ankara çetesi, 4 asker, 8 polis; Kocaeli çetesi, 1 emekli asker, 1 polis; Adana çetesi, 1 asker, 5 polis; Hakkari Yüksekova çetesi, 4 polis, 6 korucu, 1 de itirafçı; Batman çetesi, 1 asker; İstanbul'da porno kasetli şantajcılar, 1 polis, 1 itirafçı; Boğazdaki mafya hesaplaşmasında 2 polis; diğeri de -Allah rahmet eylesin, bütün şehitlere Allah rahmet eylesin, yakınlarına sabır versin-başka yerde görev başında ölmüştü, diğeri de başka mafyanın yanında bulundu. Bunlar, sadece ortaya çıkan birkaç tanesi ve ilk anda tespit edilenler. Bilonço: 45 devlet görevlisi, 14 asker, 23 polis, 6 korucu, 2 itirafçı. Bu, İzmir çetesi ve diğeri dahil olmayan şeklidir, görünen küçük bir bölümdür.”*

tartışmalar, hesaplaşmalar mafyada görülmektedir; ama, Hükümet, bundan hiç de etkilenmemiştir. Bezmen, Edes gibi pek çok kişiler suçlu bulunmuş; ama, yurtdışına çıkararak... Hiç de halkı tatmin edecek bir sonuç alınamamıştır ve onlar yurtdışına çıktıktan sonra da gıyabî kararlar alınmıştır. Zanlı olarak aranan polis şefleri, müdürleri bulunamaz hale gelmiştir. Mafya, medyadan kamuoyuna ahkâm kesmekte, fetva vermekte, birtakım tehditler yöneltmektedir ve polis şeflerini bile tehdit eder hale gelmiştir; ama, ülkeyi yönettiğini iddia eden iktidarlar, hiç de bundan ders almamışlardır. Her gün, medyada, halkı üzen, huzursuz eden, görevlileri, yetkilileri utandıracak olaylar sergilenmiş; ancak, Hükümet, olayı ciddiye almamış, pişkinlikle geçiştirmeye, gündem değiştirmeye çalışmıştır. Susurluk kazasından önce, sadece son aylarda medyada ayrıntılı olarak sergilenen olaylar, devlet-mafya ilişkisi hakkında bilgi vermeye yetecek, acil çözüm alınmasını gerektirecek boyuttadır.”

Bu arada bazı siyasetçilerin de kamuoyuna yapmış oldukları açıklamalarda mafya-bürokrasi-siyasetçi-güvenlikçi ilişkisine değinildiğine vurgu yapan DSP’li Selvi, İsmail Köse’nin, Ömer Vehbi Hatipoğlu’nu bu yöndeki demeçlerinden örnekler vermiş ve Tansu Çiller’in de "devlet çökmüştür" şeklinde bir ifade kullandığını dile getirmiştir. Meclis’in kavga etmeden, bütün bu sorunları çözmesi gerektiğine vurgu yaparak, bazı gerçeklerin örtbas edilmesinin, devletin bazı kurumlarının yıpranmasına yol açacağını savunmuş ve görevini yapan kamu görevlisi ile yapmayanın ayırt edilmesinin zorunlu olduğuna dikkat çekmiştir.

Cevdet Selvi, konuşmasının sonlarında, devletin, terörün her türüne eşit muamele etmediğini ve taraf olduğunu iddia ederek, şimdi bunun bedelini ödemekte zorlandığını ileri sürmüş ve araştırma önergesine “evet” oyu kullanacaklarını açıklayarak, sözlerini tamamlamıştır.

Cevdet Selvi’nin konuşmasıyla, önerge sahiplerinin yapmış olduğu konuşmalar da sona ermiştir. Bu arada Elazığ Milletvekili Mehmet Açar, Adana Milletvekili Uğur Aksöz’ün, konuşmasında kendisine sataşması nedeniyle bir konuşma yapmıştır.

Mehmet Açar, konunun, Meclis gündemine gelmesinden evvel, DYP Grup Başkanvekilleriyle, Genel Başkan ve parti yöneticileri ile daha önceden yapılan görüşmelerde, genel görüşmeye, şahsen talebinin olduğunu, olumlu oy kullanılması yolunda karar aldıklarını açıklamış ve Susurluk kazasından sonra, herhangi bir talimatının olmadığını, her şeyin hukuk düzeni içerisinde gerçekleştiğini ifade etmiştir. Daha sonra ise soruşturmanın selameti açısından istifa ettiğini belirttiikten sonra, Uğur Aksöz’ün ifadeleriyle görüşlerini açıklamaya başlamıştır.

Uğur Aksöz’ün ifadelerini biraz yadırgadığını ifade eden Açar, bu konuda şu açıklamalara yer vermiştir: *“Kendilerinin bahsettiği gazete konusunda -çıkarcı çıkmaz- Sayın MİT Müsteşarını telefonla aradım "bu konudaki görüşünüzü almak istiyorum, ona göre kanunî gereğini yapacağım" dedim "bizim açımızdan böyle bir rapor söz konusu değildir, biz muhatap alıp cevap*

vermiyoruz" dediler. Devletin bu makamına gelmiş bir kişinin şifahî beyanı benim için yeterlidir. Daha sonra, olayın temadi etmesi üzerine, kendisiyle tekrar görüştüğümde "ben, bu konuda bir açıklama yapacağım, sizin herhangi bir açıklamada bulunmanız gerekmez" beyanı üzerine, kendileri teşkilat olarak resmen bir açıklama yaptılar.

Bizim, devletin çeşitli güvenlik kurumları arasında, geçmiş tarihlerde büyük sıkıntılar yaratan büyük olayları, kavgaları yaratmak gibi bir gayretin içerisinde veya bir polemğin içerisinde olabilmemiz de hiçbir zaman mümkün değildir."

Yıllardır terörle mücadele edildiğini ve hata yapan görevlilerin, başkalarını rencide etmeksizin ayıklandığını dile getiren Mehmet Açar, devlet geleneklerinin korunmasının gerektiğini vurguladıktan sonra, görevini hakkıyla yapan onurlu insanların gelişmelerden rahatsızlık duyduklarını belirtmiş ve Söylemezler olayının, Ülkü Güney'in İçişleri Bakanlığı zamanında ortaya çıkarıldığını, kendisinin de göreve gelmesinden sonra, müfettişlerin raporları doğrultusunda alınan karara imza attığını açıklamıştır. Ayrıca devlette devamlılığın esas olduğunu da özellikle vurgulayarak, Ülkü Güney'in Teftiş Kurulu Başkanlığına vekil olarak getirdiği kişiyi, kendisinin asaleten atadığını vurgulamıştır.

Mehmet Açar, Kocaeli çetesiyle ilgili olarak da Kocaeli Valisine, Emniyet Müdürüne, Cumhuriyet Savcısına en ufak bir telefonunun olmadığını, Adana, Ankara ve Yüksekova'daki çetelerin ise kendi döneminde yakalandığını belirtmiş ve hiçbir tahkikatı engellemediğini ısrarla dile getirmiştir. Açar kendisine dönük bir takım suçlamalarla ilgili olarak şunları söylemiştir: "*Ben, Emniyet Genel Müdürü olduğumda, Sayın Tansu Çiller'i hiç tanııyordum; yüz yüze bile gelmişliğimiz yoktu. Burada, bu Parlamento içerisinde şu an görev yapan, benim bakanlığımu yapmış çok değerli insanlar var; bunların hepsi, bizi bilirler, tanurlar; hepsi, bizi, görevlerde muhafaza etmişlerdir. Sonra, biz, yüzlerce, binlerce, milyonlarca insanlar beraber olduk. Geçen gün de sordular 'servetiniz var mı' diye; var tabii, çok büyük servetim var; eşsiz bir dost servetim var benim; Anadolu'nun her tarafında, Türkiye'nin her tarafında... Bu Parlamentonun içerisindeki birçok insan bilir; hangi birisi, bir telefon açmış, kapımıza gelmiş de -şu mudur, bu mudur, gayrimeşru bir işin sahibi olmuşuz-kime yardım etmemişiz; bizden mağdur olan, hangi erbabı namus adam var? Varsa, bir örneğini, bana, hemen gösterebilirler."*

TBMM'nin egemenliğine vurgu yapılan konuşmada, rejim üzerindeki gölgenin parlamento tarafından kaldırılacağı ve yüce bir değer olan devlette de yanlışlık yapanların ayıklanacağı ifade edilmiş ve konuşmalar sırasındaki önerilere vurgu yapmıştır. "*Burada gayet faydalı öneriler olmuştur, zaman zaman bizim de önerdiğimiz... Yargı bağımsızlığında daha başka türlü adımlar atılabilir; milletvekilliği dokunulmazlığı belli ölçüler içerisinde sınırlandırılabilir. İşte, ben görevdeyken, yazımla gönderdiğim, organize suçlarla mücadele*

yasa tasarısı var; buyurun, hep beraber çıkaralım. Avrupa örnekleri ayarında, son derece güçlü mekanizmaların olduğu, organize suç şebekelerinin çok rahatlıkla ortaya çıkarılmasına imkân sağlayacak hukukî mekanizmalar var. Eksik varsa tartışılır, daha iyisi bulunur, daha güzeli bulunur. İşte Karapara Yasa Tasarısı, yarın gelecek gündeme. Bunun hazırlığını da karınca kararınca bütün arkadaşlarımızla biz yaptık geçen yıl, diğer bürokrat arkadaşlarımızla. Kumarhaneler trilyonluk rantları bir anda yok edecek kararın altına imza attık biz, öyle kolay bir iş değil, bunlar, attık onun altına imza” diyen Ağar, PKK’nın uyuşturucu madde kaçakçılığı yaptığı ve karapara akladığı konusundaki raporları da gündeme getirerek, durum bu haldeyken, birkaç görevlinin yaptığı yanlışın, tüm devlete mal edilmesinin doğru bir yaklaşım olmadığını savunmuştur.

Mehmet Ağar konuşmasını; Dediğim gibi, şahsî bir menfaat ve çıkar gözetmedim; bilerek hiçbir hata yapmış değilim. Devleti kutsal bildim, mukaddes bildim, o ekmele büyüdüm ben. Devleti küçük düşürecek hiçbir hareketin içinde olmam. Varsa hatam onun da ceremesini de çekerim ben. İstifa etmemim sebebi de, bütün bu araştırmaların istenilen ölçülerde rahat yapılmasını temin içindir” şeklindeki sözlerle tamamlamış ve böylece konuşmaların tümü de sona ermiştir.

Tüm görüşmelerin tamamlanmasının ardından, “Ankara Milletvekili Eşref Erdem ve 23 arkadaşının, yasa dışı örgütlerin faaliyetlerinin boyutlarını ve varlığı iddia edilen kamu görevlileriyle olan ilişkilerini araştırmak amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/89)”; “İstanbul Milletvekili Mehmet Cevdet Selvi ve 21 arkadaşının, yasa dışı suç örgütleri ile bunların devletle olan bağlantıları konusunda Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/126); “Batman Milletvekili Ataullah Hamidi ve 22 arkadaşının, yasa dışı suç örgütlerinin devletle olan bağlantıları ile güvenlik güçlerinin de karıştığı iddia edilen olayların boyutlarını tespit etmek amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/110)”; “İçel Milletvekili Oya Araslı ve 20 arkadaşının, yasa dışı örgütlerin devletle olan bağlantıları ile Susurluk'ta meydana gelen kaza olayının ve arkasındaki ilişkilerin aydınlığa kavuşturulması amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/124); “İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya ve 23 arkadaşının, yasa dışı örgütlerin devletle olan bağlantıları ile Susurluk'ta meydana gelen kaza olayının ve arkasındaki ilişkilerin aydınlığa kavuşturulması amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/125)” şeklindeki araştırma önergeleri ile ilgili oylamalara geçilmiştir.

Yapılan oylamalar sonucunda, Meclis araştırması açılması; Meclis araştırması yapacak komisyonun 9 üyeden oluşması; Komisyonun çalışma süresinin, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyenin seçimi tarihinden başlamak üzere, 3 ay olması; Komisyonun gerektiğinde Ankara dışında da çalışabilmesi kabul edilmiştir.

4- GEMSAN Tersanesinde TPAO Adlı Petrol Tankerinde Meydana Gelen Yangın Faciasının Nedenlerinin Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge⁷²

Genel Kurulun, 3 Nisan 1997 tarihli 77. Birleşiminde alınan karar gereğince, 22 Nisan 1997 tarihli 83. Birleşiminde görüşülmesi gereken; ancak, Hükümetin temsil edilememesi nedeniyle görüşmeleri bir defaya mahsus olmak üzere ertelenen, bu kısmın 132. sırasında yer alan, Ankara Milletvekili Hikmet Uluğbay ve 20 arkadaşının; 133. sırasında yer alan, İstanbul Milletvekili Mehmet Sevigen ve 42 arkadaşının; 134. sırasında yer alan, İstanbul Milletvekili Emin Kul ve 27 arkadaşının; 145. sırasında yer alan Sivas Milletvekili Temel Karamollaoğlu ve 28 arkadaşının TPAO adlı petrol tankerinde meydana gelen yangın faciasının nedenlerinin ve Boğazlar ve Marmara Denizinde uluslararası seyir yapan gemilerin oluşturduğu tehlikelerin araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla, Anayasanın 98. İÇTüzüğü'nün 104 ve 105. maddeleri uyarınca birer Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergelerinin birlikte yapılacak öngörüşmelerine, 20. Dönem TBMM'nin, 2. Yasama Yılı'nın, 86. Birleşiminde başlanmıştır. Birinci oturumda gerçekleşen görüşmelerde, başkanlığı Hasan Korkmazcan yürütmüştür.

Önerge üzerindeki ilk konuşmayı ANAP Grubu adına İstanbul Milletvekili Emin Kul yapmıştır. Konuşmasının başında, 13 Şubat 1997 tarihinde İstanbul Tuzla Aydınli Limanındaki GEMSAN Tersanesinde bulunan DİTAŞ'a ait TPAO tankerinde çıkan yangında hayatını kaybedenlere Tanrıdan rahmet dileyen Kul, mevzuatın önleyici hükümlerine rağmen, Aydınli Limanındaki tersaneler bölgesine, dolusundan daha tehlikeli olan, 160 736 dwt'lik, 308 metre boyunda ve 43 metre genişliğindeki bir tankerin alınmasını eleştirmiştir.

---

⁷² Bu meclis araştırması ile ilgili öngörüşmeler, dört ayrı önergenin birleştirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Söz konusu önergeler şu şekildedir: 1.- *Ankara Milletvekili Hikmet Uluğbay ve 20 arkadaşının, GEMSAN tersanesinde TPAO adlı petrol tankerinde meydana gelen yangın faciasının nedenlerinin araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/162)*

2.- *İstanbul Milletvekili Mehmet Sevigen ve 42 arkadaşının, TPAO adlı petrol tankerinde meydana gelen yangın faciasının nedenleri ile itfaiye teşkilatının sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/163)*

3.- *İstanbul Milletvekili Emin Kul ve 27 arkadaşının, TPAO adlı petrol tankerinde meydana gelen yangın faciasının nedenlerinin araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/164)*

4.- *Sivas Milletvekili Temel Karamollaoğlu ve 28 arkadaşının, Boğazlar ve Marmara Denizinde uluslararası seyir yapan gemilerin oluşturduğu tehlikelerin araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/175)*"

TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 86. Birleşim, 25. Cilt, 29.4.1996

Emin Kul; “Bu vesileyle; açılmasını öngördüğümüz Meclis araştırmasında başlıca hususlar olarak geminin kiralanması, satın alınması işlemleri ile DİTAŞ tarafından çalıştırıldığı sürede hangi onarımların, hangi tersanelerde yapıldığının; işçi sağlığı ve işgüvenliği ile onarım ve bakım kapasitesi ve konumu yönünden GEMSAN Tersanesinin sahip bulunduğu yeterliliğin, geminin ne maksatla, hangi güvenlik önlemleri alınarak GEMSAN Tersanesine çekildiğinin, yangına müdahale eden kara ve deniz araçları ile personelin yeterliliği ve durumu ile söndürmede kullanılan teçhizat ve malzemenin yeterliliğinin; geminin yangın söndürmeyle ilgili olarak mevcut donanımlarının yangın sırasında kullanılıp kullanılmadığının; olayda yaralanan ve hayatını kaybeden fedakâr ifaiye personelinin hangi teçhizata sahip olarak, yangına ne şekilde sevk edildiğinin; tersane sahip ve yöneticileri ile DİTAŞ yönetimi arasında, anılan tersanenin tercihi bakımından, ilişkilerinin iş ilişkisi dışında herhangi bir etkene bağlı olup olmadığının; mevzuat açısından, olayın doğması, gelişmesi ve sonuçlandırılması yönlerinden belirleme, yetki, görev ve sorumluluk yetersizliklerinin ve çatışkanlıklarının bulunup bulunmadığının ve olaya ilişkin bütün safhaların, nedenleri ile bundan böyle alınması gereken önlemlerin neler olması gerektiğinin, kurulacak komisyonumuzca her yönüyle araştırılması ve gerekli belirmelerin yapılması, kaçınılmaz bir zorunluluk olarak karşımızdadır” şeklindeki soru dolu ifadelerden sonra, Meclis araştırmasının yukarıda ifade ettiği unsurları kapsayacak biçimde yapılmasını istemiştir.

Türkiye'nin limanlarının kaza tehlikesi açısından hassas bir durum taşıdığına ve bunu önlemek için tedbirler alınmasının gereğine dikkat çeken Emin Kul, Türk denizciliği ile ilgili olarak Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet'e kısa bir özet yapmış ve Türk Boğazlarının önemini ortaya koymuştur.⁷³ Verdiği bilgilerden hareketle de, tarih boyunca Boğazlardaki Türk egemenliğinin kısıtlanmak istendiğini öne sürmüş ve Boğazların güncel önemi hakkında da şu sözleri sarf etmiştir: “Kazak ve Azerî petroleri, bildiğiniz gibi, son yüzyılın enerji kaynakları üzerindeki güçlü devletlerin bir çekişme alanı halindedir ve çeşitli savaşların temel sebeplerini teşkil etmiştir. Dağılan Sovyetler Birliği sonrasında, Rusya Federasyonu, Baltık Denizindeki limanlarını kaybetmiştir; sadece, Novorossisk ve Soçi Limanlarıyla Karadenize açılabilir.”

⁷³ Emin Kul'un Boğazların tarihi ile ilgili yapmış olduğu açıklamalar şöyledir: “1453 ilâ 1774 yılları arasında boğazlar bölgesi, eksiksiz şekilde egemenliğimiz altındaydı. Bakınız, bölgenin önemi, sadece bu bölgeyi kapsayan kaç tane değişikliği ve kaç tane dayatmayı tarih sahnesine getirmiş: 10.7.1774'te Küçük Kaynarca Antlaşması, 23.12.1789'da boğazlardan geçişle ilgili Rusya ile yapılan anlaşma, 6.1.1809 Türk-İngiliz Antlaşması, 2.9.1829 Edirne Antlaşması, 13.7.1841 Londra Boğazlar Sözleşmesi, 3.3.1856 Paris Antlaşması, 13.3.1871 Londra Antlaşması ve Sevri'den, Mondros'tan sonra, 24.7.1923 Lozan Boğazlar Sözleşmesi, 20 Temmuz 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi. Yani, yakın tarihimizde yer alan bu antlaşma ve sözleşmelere konu olan boğazlar bölgemizin, ülkemiz ve ülkemizin egemenliği için ne denli önem taşıdığı ve dünya güçleri için ne denli önemsendiği, sanırım, bu tarih perspektifi içinde anlaşılacaktır. Bunları takip eden yakın dönemde de, ülkemizin onaylamamış olmasına rağmen, boğazlar bölgesini ilgilendiren 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi ile 1982'de düzenlenen Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi de, boğazlar bölgemizi ilgilendiren önemli tarihi belgelerdir.”

Baltık Denizinde, Leningrad Limanı, doğa koşulları nedeniyle verimli olmamakta, Barents Denizindeki limanları ise, hemen her mevsimde buzlarla kaplı olduğu için ve ayrıca konumları nedeniyle deniz taşımacılığına cevap vermediği için muattal durumdadır. Karadenizdeki Yalta, Sivastopol, Odesa Limanları ise Ukrayna'da kalmıştır. Bu nedenle, Rusya Federasyonunun, Karadeniz üzerinden yoğunlaşacak bir deniz ticaretini geliştirme zorunluluğu gözükmemektedir.

Karadenizde kıyısı olan Gürcistan, Ukrayna, Romanya ve Bulgaristan dışında, Karadenize kıyısı olmayan Moldova, Ermenistan ve Azerbaycan gibi ülkeler ile Asya cumhuriyetlerinin deniz ticaret kapısı da Karadenizdir ve Karadenize açılmaktadır.

Hazar Denizi ve Karadeniz bağlantılı Volga-Don Kanalı yanında, 6'lar Avrupasının başlatıp 12'ler Avrupasının geliştirdiği Main-Tuna, Tuna-Ren projesinin gerçekleşmesiyle doğan Avrupa iç su yolları taşımacılığı, Kuzey Denizini, Manş Denizini, kıta Avrupasıyla birlikte Karadenize bağlamış durumdadır.

Biraz önce burada konuşan Romanya Devlet Başkanı, Köstence Limanının ve Köstence Serbest Bölgesinin kendileri için ne denli önemli olduğuna uzun boylu işaret ederek dikkatlerimize sunmuştur.”

Karadeniz'de deniz trafiğinin yoğunlaşmasından dolayı Boğazların öneminin bir kat daha artacağına işaret eden Emin Kul, serbest geçiş kuralının gözden geçirilmesini istedikten sonra, Boğazlardan geçen gemi sayısı ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Emin Kul'a göre; yılda, yaklaşık olarak, her iki yönde geçiş yapan gemi sayısı 50 bini aşmaktadır. Toplam 120 milyon grostonu aşan gemi trafiğinin 26 bini aşkın adedi yabancı bayraklı gemilerden oluşmaktadır. Yine aynı konuşmacıya göre, bu geçişler esnasında kirlilik de son derece artmıştır. 31 kilometre uzunluğu olan İstanbul Boğazı'nın, genişlik bakımından oldukça dar ve çeşitli sığlıkları, bankları barındıran, geçiş seyri sırasında oldukça önemli tehlikeler arz eden bir konumda olduğunu da belirten Kul, bu konuda şu bilgileri aktarmıştır: “Beylerbeyi, Kandilli, Yeniköy, Büyükdere önlerinde 80 dereceye kadar keskin dönüşler yapılmasını gerektiren bir seyir sistemine uyulmak zorunluluğundadır. Güney yönlü rüzgârlar haricinde, sahillerde Marmara'dan Karadeniz'e, orta sulara Karadeniz'den Marmara'ya doğru akan sürekli bir akıntı mevcuttur. Aşağısuyu denilen bu akıntı, 3 ilâ 7 mile kadar varan bir güce ulaşan ve sahillerdeki ters akıntıyla zaman zaman kesişen güney rüzgârlarında, örneğin lodos rüzgârında tamamen tersine dönerek, orkoz ismini alarak, şiddetlenen bir nitelik göstermektedir. Değişik yönlü ve güçlü akıntılara maruz bu su yolunda, sis, tipi gibi, mevsime göre, görüş mesafesini, güvenli bir seyir yapılmasını engelleyecek seviyelere düşüren doğal olaylar da sıkça görülmektedir. Gemiler, Boğazın bu coğrafik ve oşinografik yapısı nedeniyle, 31 kilometrelik yolda, normal seyirde yaklaşık 12 kez rota değiştirerek gelişli gidişli iki yönlü seyretmektedir. Birisinin ayakları denize fevkalade yakın, 58 metre yükseklikte iki asma köprüyü ve sahillerinde yalı türü yapıları ve yoğun yerleşim bölgelerini sinesinde barındıran İstanbul

Boğazı ile Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı çevresinde 15 milyonu aşkın insanımız yaşamaktadır. Çanakkale Boğazı da, özellikle Kilitbahir ve Nara Burnu önleri itibarıyla, bekleme ve dönüşler ile mevcut akıntılar bakımından tehlikeler içeren bir yapıdadır. Dolayısıyla, boğazlar bölgemiz seyir, can ve mal güvenliği açısından dikkatle değerlendirilmesi gereken bir bölgedir.”

ANAP Grubu adına konuşma yapan Emin Kul, konuşmasının sonlarında, 1982’den sonra geçen sürede, 120 deniz kazasının meydana geldiğini ve Boğazlar bölgesinde, 1965 ve 1982 yıllarında gerekli düzenlemeler yapıldığını, ancak düzenlemelerin uluslararası alana gönderilmediğini ifade etmiş ve daha sonra da, şahsı adına yapacağı diğer konuşmada, Boğazlarda ne gibi tehlikelerin bulunduğunu açıklayacağını söyleyerek, sözlerine son vermiştir.

Gruplar adına, ikinci konuşmayı, Doğru Yol Partisi Grubu adına, İstanbul Milletvekili Tekin Enerem yapmıştır. Enerem konuşmasına, TPAO adlı tankerle ilgili açıklamalar yaparak başlamıştır.⁷⁴ GEMSAN Tersanesi tarafından

⁷⁴ Tekin Enerem’in TPAO ile ilgili açıklamaları şu şekildedir: “TPAO adlı tanker, ülkemizin en büyük 4 tankerinden, 307,27 metre boyu, 43,8 metre eni, 23,5 metre derinliği, 159 982 dwt taşıma kapasitesi ve 20 adedi yük tankı olmak üzere, 44 tankıyla en büyüğüydü. Diğer 3 büyük tanker, özel sektöre ait olan Endostar, Göle ve Bülent Kalkavan adlı tankerlerdir. TPAO tankeri, 1977 yılında, İtalya’nın Palermo Tersanesinde cevher/ petrol gemisi olarak inşa edilmiş, 1984 yılında tanker yapılarak tadil edildikten sonra, önce finansal kiralama yoluyla, Türk Bayrağı çekilerek kullanılmış, daha sonra da, Türk Bayrağı çekme hakkını kaybedeceğinden, 9 636 728 Amerikan Doları bedelle 14.12.1993 tarihinde satın alınmıştır.

TPAO Tankeri, yüzde 51 hissesi Özelleştirme İdaresi Başkanlığına, yüzde 29 hissesi Türkiye Petrol Rafinerileri Anonim Şirketine (TUPRAŞ), yüzde 20 hissesi de Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfına ait olan Deniz İşletmeciliği ve Tankerciliği Anonim Şirketinin (DİTAŞ) malıdır. Bu Şirket, anılan hissedarlar tarafından atanan üyelerden oluşan 7 kişilik Yönetim Kurulu tarafından yönetilmektedir. TPAO Tankerinin, sıcak çalışmaya uygun biçimde slaç temizliği, yani hampetrol çamuru temizliği işlerini yaptırmak amacıyla, DİTAŞ Yönetim Kurulunun 21 Kasım 1997 tarihli kararı doğrultusunda ihale açılmış ve bu çerçevede Çindemir, GEMSAN, GEMAK, Sedef, Çelik Tekne ve Türkiye Gemi Sanayii Anonim Şirketine ait Pendik Tersanelerinden teklif istenmiştir.

Türkiye Gemi Sanayii Anonim Şirketi dışındaki teklif istenen 5 tersane, 1993 yılında, Ulaştırma Bakanlığı İstanbul Bölge Müdürlüğünden alınan yazıyla, TPAO’nun, su derinliği nedeniyle emniyetle yanaşabileceğinin uygun görüldüğü ve bu uygun görüş doğrultusunda, daha önce de TPAO Tankerinin temizlik işleri ile bakım ve onarımının yaptırıldığı Tuzla Aydınlık Koyu Tersaneleridir. DİTAŞ, daha önceki yıllarda, TPAO Tankerinin özel bakım ve onarım dışındaki temizlik ve onarım işlerini, genel olarak bu tersanelere; ancak, özel bakım ve onarım işlerini, fiyat ve diğer teknik hususları göz önünde tutarak, Türkiye Gemi Sanayii Anonim Şirketi Pendik Tersanesine yaptırmıştır. DİTAŞ’ın teklif istediği tersanelerden, Türkiye Gemi Sanayii Anonim Şirketi Pendik Tersanesi, söz konusu dönemde siparişlerinin yoğun olması nedeniyle ihaleye katılamayacağını bildirmiş; diğer 5 firmadan 2’si, GEMSAN, toplam 492 000 dolar artı 900 dolar rıhtım bedeli; Çindemir ise toplam 721 880 dolar artı gün başına 400 dolar ek hizmet bedeli ücret önermişler; diğer 3 tersane ise, işlerinin yoğunluğu nedeniyle fiyat teklifi veremeyeceklerini ifade etmişlerdir.

Teklif sahibi 2 tersaneyle yapılan pazarlık görüşmeleri sonunda, GEMSAN Şirketinin teklifi 410 bin dolara indirilerek, diğer taleplerden vazgeçilmiştir. DİTAŞ İhale Komisyonunun yaptığı değerlendirmeden sonra, DİTAŞ Yönetim Kurulunun 20 Ocak 1997 tarihli toplantısında TPAO Tankerinin sıcak çalışmaya uygun biçimde slaç temizliği işlerinin, 410 bin dolar bedelle GEMSAN Şirketine yaptırılmasını kararlaştırmıştır. Bu tersanenin, Ekim 1992-Şubat 1997 tarihleri arasında, büyüklü küçüklü, Türk ve yabancı bayraklı değişik tür tanker ve diğer gemilerin işlerini yaptığı ve bu işlerin bazılarının, TPAO Tankerine yapılan işlere eşdeğer nitelik ve büyüklükte olduğu bilinmektedir.”

yapılan işler için klas kuruluşlardan alınan onay belgelerinin, GEMSAN Tersanesinin yeterliliğine temel oluşturabilecek nitelikte olduğunu belirten Tekin Enerem, bunun yanı sıra, hemen hemen tüm Akdeniz ve Karadeniz ülkelerinde slaç çıkarma olarak yapılan temizlik işlerinin de, GEMSAN Tersanesinde TPAO Tankerine uygulanana benzer biçimde gerçekleştirilmekte olduğunu açıklamış ve DİTAŞ'ın, Türkiye'nin en büyük tankerinin bakım, onarım ve temizliğini, teknik donanımı, kapasitesi ve personeli yetersiz olan GEMSAN'a vermesi konusundaki iddiaların gerçekleri yansıtıp yansıtmadığı konusunda peşinen hüküm vermenin doğru olmadığını savunmuştur.

Yangınla ilgili olarak *“TPAO Tankeri, Mısır'dan yüklediği 145 bin ton hampetrol yükünün, Aliğa'da boşaltma işlemlerini 5 Ocak 1997 günü tamamlamış, aynı gün Çandarlı Körfezinde demirlemiş ve burada gerçekleştirdiği gasfree işlemlerini 31 Ocak 1997 günü bitirmiş ve ilk gasfree raporunu almıştır. Daha sonra Çandarlı Körfezinden hareketle, 3 Şubat 1997 günü Tuzla açıklarına gelmiş, 5 Şubat 1997 günü tersane önüne yanaşmış, 6 Şubat 1997 günü tersane tarafından slaç çıkarma çalışmaları başlatılmıştır. Tüm bu süreçte, gasfree raporları düzenli olarak alınmaya devam edilmiştir. Slaç çıkarma işlerine aynı şekilde, Ramazan Bayramının birinci günü hariç, devam edilmiş iken, 13 Şubat 1997 günü, yine, tersane ve gemi görevlilerince gasfree ölçümleri yapılmış, temizlik kontrollerinin yanı sıra sac kontrolleri de yapılmaya devam edilmiştir. Tersane personelinin, TPAO Tankerini mesai bitiminde terk etmesini müteakip, gemi kaptanının emir ve yönetiminde, ilgili gemi personeli slaç ve hampetrollü yıkama sularını tanklar arasında aktarırken, 10 numaralı merkez kargo tankında çok güçlü bir patlama olmuş, yangınlar çıkmış, bu yangınlar bir diğer tersaneye ve orada bulunan gemilere sirayet etmiş, denize dökülen yanmakta olan maddeler denizde de yanmaya devam etmiştir. Bu arada, gemide bulunan personel gemiyi terk etmiş, olay yerine gelen güvenlik güçlerince, TPAO Tankerinin kıyı bölgesi ve tersane güvenlik kordonu altına alınmış, tanker ve tersane personeli de güvenlik kordonu dışına çıkarılmışlardır. Olay yerine karadan gelen Tuzla, Pendik, Kartal, Üsküdar ve Büyükşehir Belediyelerine ait itfaiye müfreze ve grupları, önce, diğer tersanede bulunan gemilerdeki yangınları söndürmüşler, daha sonra olay yerine gelen Türkiye Denizcilik İşletmeleri, TÜPRAŞ ve Deniz Kuvvetlerine ait yangın söndürme ve kurtarma deniz araçlarının, özellikle, suyla soğutma biçiminde yürüttükleri aralıksız çalışmaları sonucu 20 Şubat 1997 günü yangını söndürmüşlerdir”* şeklinde açıklamalarda bulunan Tekin Enerem, TPAO Tankerinde patlama ve patlamalar sonrası çıkan yangına bazı itfaiye görevlileri ve erlerinin elbise ve donanımlarının yeterli olmamasına, bir petrol tankeri yangınına yakından müdahale edebilmek için özel bilgi ve deneyime ihtiyaç duyulmasına rağmen, büyük cesaret işi bu fedakârlığı üstlenmeleri, olayın en üzücü yönünü oluşturduğunu ifade etmiştir.

Tekin Enerem, işçi sağlığı ve iş güvenliği konularında basılı kitapçıklar ile "Slaç Çıkarma Talimatnamesi", "Yangın Talimatı", "Rihtımda Tamire Gelen Gemilerde Çıkabilecek Yangına Karşı Yapılacak İlk Müdahale", "Gemide Yangına İlk Müdahale Rölesi", "Yangın Rölesi", "Yangına Karşı Kullanılan Malzeme Listesi", "Yangın Durumunda Haber Verilecek Makamlar" gibi konuların, GEMSAN Tersanesi tarafından çok ayrıntılı olarak yazılı ve eğitici biçimde ele alındığı dikkat çektiği konuşmasında, ayrıca, GEMSAN Tersanesinin, özellikle güvenlikle ilgili personelinin, eğitim açısından yetişmiş olduğunu da dile getirmiştir.

Enerem, konuşmasının bir bölümünde, deniz kazalarında oluşan deniz kirliliği ile gemi yangınlarına, ülkelerin birlikte ve yardımlaşarak müdahale etmelerine ve zararların giderilmesine ilişkin INTERVENTION-1969, CLC-1969, OPRC-1990 ve CLC Protokol-1992 gibi uluslararası sözleşmelerin yapıldığına vurgu yaptıktan sonra, söz konusu yangınları söndürebilmek için çok büyük boyutlu yatırımlara ve organizasyonlara gerek duyulduğunu açıklamış ve daha sonra da, İstanbul Boğazındaki, Independenta Tankeri kazasını hatırlatmıştır. Hem bu kazada hem de Körfez Savaşında çıkan yangınların, aylarca sürmesine izin verilmek zorunda kalınmasını örnek olarak göstermiştir.

TPAO Tankerinin GEMSAN Tersanesine girmeden önce gerekli önlemler alınarak boşaltılıp boşaltılmadığı, manevra için tanklarında ne miktarda yakıt bulunduğu konusunda da açıklamalar yapan Enerem, TPAO Tankerinde GEMSAN Tersanesine girmeden önce, tahminen 500 ilâ 550 ton fuel - oil, 35 ton kadar dizel oil ve 10 ilâ 11 ton kadar yağlama yağı bulunduğunu ifade etmiş ve 25 Şubat 1983 günlü 17970 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Tuzla Liman Yönetmeliğinin 13. maddesinde *"Gemilerin kendi ana ve yardımcı makineleri için yakıt tanklarında bulunan parlayıcı maddeler dışında, limana, patlayıcı, parlayıcı ve yanıcı maddelerin taşınması yasaktır. Limandaki gemilerin güvertelerinde açıkça ateş yakılamaz"* hükmünün bulunduğunu hatırlatmıştır. Tuzla Liman Yönetmeliğinde, gemilerin Tuzla Limanına ya da tersanelere girişlerinde, kendi ana ve yardımcı makineleri için, yakıt ve yağlama yağı tanklarındaki yakıt miktarının sınırlandırılmasıyla ilgili herhangi bir kural bulunmadığı için de, TPAO Tankerinin, GEMSAN Tersanesine girerken, kendi ana ve yardımcı makineleri için tanklarında, normal miktarlarda fuel-oil, dizel-oil ve yağlama yağı bulunduğunun uzmanlarca belirtildiğini ortaya koymuş ve konuşmasını; *"Bu arada, gasfree işlemleri ve raporlarına bakılacak olursa; bir gasfree raporu, kapalı bir valfin açılması, geniş yüzeylerden aşırı kalın pas tabakalarının sökülmesi, kapalı hacimlerin açılması gibi yeni bir gazlaşma işlemi yapılınca dek geçerli olur. Uygulamada, gasfree raporları, olağan durumlarda 24 saat için ve yoğun çalışmaların yürütüldüğü durumlardaysa, her bir vardiya veya bazı durumlarda da daha kısa süreler için geçerli olabilir. Bu sürenin uzunluğunu veya kısalığını yetkili bir kimya mühendisi belirlemelidir.*

Ancak, mevzuatımızda, henüz, yetki belgesi verme gibi bir düzenleme bulunmamakta, yalnızca İTÜ Denizcilik Fakültesince, bu konuda, ileriye dönük bazı eğitim ve uygulama çalışmaları yapıldığı bilinmektedir” biçimindeki açıklamalarla devam ettirmiştir.

Tekin Enerem, kendisine ayrılan konuşma süresinde, patlama ve yangının nedeni ile ilgili görüşünü açıklarken, tanklararası yapılan aktarma işlemleri sırasında, önce patlayıcı gaz karışımların oluştuğunu, daha sonra da, yine tanklararası aktarma sırasında, büyük bir ihtimalle, statik elektrik birikimi sonucu kuvvetli kıvılcım atlamalarıyla ilk patlama ve ardından çıkan yangını diğer patlamaların izlediğini vurgulamıştır. Boğazlardaki kazaların kamuoyunda kaygı yarattığına da dikkat çeken ve çevre sorunlarına değinen Enerem, Boğaz trafiğinin artmasının gelecekte sorun yaratacağını belirtmiş ve bu trafiği daha iyi organize etmek ve deniz kazalarını önlemek için alınması gereken tedbirleri sıralamıştır. Söz konusu tedbirler şunlardır:

“1. Türk Boğazları bölgesinden geçecek tüm gemiler, bu bölgede yeni yeni tesis edilmiş bulunan deniz trafik düzenine riayet etmelidir.

2. Bu bölgedeki deniz trafiğini, girişlerden itibaren bir bütün olarak güvenlik içerisinde organize edecek hızlı ve güvenli akışını sağlayacak ve denetleyebilecek çağdaş bir "gemi trafik yönetim sistemi" kurulmalıdır.

3. Bu bölgede tesis edilmiş bulunan Trafik Ayırım Düzenleri içerisinde emniyetle ve şerit ihlali yapmaksızın seyredebilecek gemi boyutu belirlenmeli ve tüm gemilerin Türk Boğazları bölgesini eşit kullanması için, belirlenen boyuttan büyük gemilerin geçişine müsaade edilmemelidir.

4. Deniz trafiği güvenliğinin sağlanmasında en önemli unsur olan kılavuzluk hizmetleri yaygınlaştırılarak, bu bölgeden geçecek tüm gemilerin kılavuz kaptan almaları sağlanmalıdır.

5. Bu bölgeden serbest, aynı zamanda zararsız geçmesi gereken gemilerin, herhangi bir sebepten meydana getirebilecekleri deniz kazalarına en kısa zamanda yetişerek, zararlarını en alt düzeye indirebilecek tedbirler alınmalıdır.

6. Bu bölgeden, uluslararası anlaşmalar doğrultusunda serbest; fakat, zararsız geçeceğinden şüphe edilip tespit edilen gemilerin geçişine müsaade edilmemelidir.

7. Bu bölgeden geçecek gemilerden, can ve mal güvenliği ve çevre kirliliği yönünden doğurabilecekleri zararlara karşı tedbir olarak en yüksek sigorta garantisi istenmelidir.

8. Türk Boğazları bölgesi deniz trafiğini etkileyebilecek Karadeniz deniz trafiğinin organize edilmesi, denetlenebilmesi ve gelebilecek zararların önlenmesi için Karadeniz ülkeleriyle işbirliği yapılarak, Karadeniz gemi trafik kontrol sistemi kurulmalıdır.”

Türkiye'nin, yıllar itibariyle, 1995'te 22 milyon ton, 1996'da 25 milyon ton hampetrol ithal etmiş olduğunu ve 1997'de 26 ilâ 27 milyon ton ithalat planlandığını ortaya koyan Enerem, ithal edilen hampetrolün, ortalama 150 bin dwt'lik tanker gemileriyle taşındığını, TPAO Tankeri, 1996 yılında, 4 milyon 250 bin ton hampetrolü, ithal edilen hampetrolün yaklaşık yüzde 15'ini taşıdığını ve 4,5 milyon dolarlık bir döviz tasarrufu sağladığını ifade etmiş ve Türk tanker sayısının yetersiz olması nedeniyle, yabancı bayraklı gemilerin, özellikle de Yunanlı armatörlerin gemilerinin hampetrolü taşıdığını dile getirmiştir. Bu bağlamda tanker taşımacılığının, ekonomik bir olay olmakla birlikte, bir ülke için, özellikle stratejik bir öneme sahip olduğunu da sözlerine eklemiş ve Japonya'nın 6 milyon dwt'lik tanker filosu mevcutken, Türkiye'nin, 450 bin dwt'lik bir tanker filosunun bulunmasını örnek olarak göstermiştir. Konuşmasının sonlarında doğalgaz ithalatına ve Manavgat suyu ihraç projesine de değinerek, Türkiye için çok önemli stratejik boyutlar içeren hampetrol ve doğalgaz ithalatı ile Manavgat suyu ihracatı taşımacılığının, devletin kontrol ve denetiminde, tek bir elden, merkezden, DİTAŞ ve BOTAŞ organizasyonu ile yapılmasında yarar olduğunu vurgulamıştır.

Tekin Enerem, oldukça uzun ve kapsamlı açıklamaları sonrasında, Demokratik Sol Parti Grubu adına, İstanbul Milletvekili Mehmet Aydın söz almıştır. TPAO isimli tankerde çıkan yangınla ilgili önergelerinde, bu faciannın gerisinde yatan nedenlerin araştırılması gereğini vurguladıklarını açıklayan Mehmet Aydın, bu tip faciaların yaşanmaması için hangi alanlarda araştırma yapılması gerektiği üzerinde durduklarını ve Boğazlar ve Marmara Denizinde deniz trafiğinin yoğunlaşması nedeniyle alınması gereken önlemlerin aynı komisyon tarafından araştırılmasının yararlı olacağını vurguladıklarını açıklamıştır. Daha sonra Boğazların tarihsel öneminden bahsederek, konuşmasını sürdürmüş ve Boğazlardaki trafik yoğunluğunun uluslararası bir soruna dönüşme tehlikesi bulunduğunu ifade etmiştir. Bu yöndeki ilk darboğazın ise Rusya'nın dayatması sonucu, Hazar Havzası erken petrol üretiminin Novorossisk üzerinden dünya pazarlarına sunulmasıyla gündeme geldiğini de hatırlatmıştır.

Mehmet Aydın, Boğazlar bölgesindeki sorunlara, panik içinde çözüm aramak yerine, kurulacak Meclis araştırması komisyonunca önlem üretilmesinin uygun olacağını belirttikten sonra, Demokratik Sol Parti olarak, bu konudaki önerilerini sıralamıştır. Söz konusu önerileri şöyledir: *"Hazar Havzası petrollerini ve doğalgazını, dünya pazarlarına sevk etmek için en uygun yaklaşım Bakü-Ceyhan boru hattı projesidir. Bu proje, aynı zamanda petrolün en ucuz naklini de sağlayan çözümdür. Türkiye, bu çözümün gerçekleşmesi için her türlü çabayı göstermelidir.*

Boğazlardaki mevcut trafiği denetlemek açısından, ülkemizin yürürlüğe koyduğu Boğazlar Tüzüğü'nün ödünsüz uygulanması gerekmektedir. Zira, tehlikeli ve yanıcı maddelerin, 12 milyonluk bir metropolün ortasından geçen bir su yolundan taşınması, ancak, gereken güvenli geçiş önlemlerinin alınmasıyla sağlanabilir.

Ayrıca, Boğazlardan geçen gemilerden Montrö Sözleşmesine göre alınması gereken ve şimdiye kadar daha az miktarlarda tahsil edilen ücretler, Sözleşmenin ek 1 inci maddesinde yer alan rakamlar üzerinden alınmalıdır. Bu nedenle, Hükümet, tanker taşımacılığındaki artışın boğazlara yükleyeceği riski caydırmak için, petrol ve sıvı gaz taşımalarında, Montrö Sözleşmesinin ek 1 inci maddesinde yer alan ücretleri, altın frankın güncel değeri üzerinden talep etmelidir.

Petrol ve sıvı gaz tanker taşımacılığında maliyetleri yükseltecek diğer bir uygulama da, Boğazlardan geçecek tankerlerin kaza halinde çevreye verecekleri hasara karşı, belirli düzeyde tazminat ödemelerini güvence altına alacak sigorta poliçesine sahip olmaları koşulu getirilmelidir. Amerika Birleşik Devletleri, İskandinav ülkeleri gibi birçok ülkenin petrol tankerleri, kıyılarından çok uzakta seyretme koşulunu nasıl koyabiliyorlarsa, ülkemizin de Boğazlardaki kazalara karşı akçalı tazminat talep hakkı olmalıdır.

Ayrıca, Boğazlardan (İstanbul Boğazı-Marmara Denizi-Çanakkale Boğazı güzergâhından) bir tankerin geçişi tamamlanmadan diğerinin boğazlar bölgesine sokulmayarak, Ege Denizinde veya Karadeniz’de bekletilmesi yoluna gidilmelidir.”

Petrol ve doğalgaz taşımacılığının Boğazlar yerine, Bakü-Ceyhan boru hattına dönmesini özendirerek bu önlemlere rağmen, Karadeniz Bölgesi ülkelerinin pazar ekonomisine geçişlerinin yaratacağı ticaret hacmindeki artışın, Boğazlarda kaza riskini yüksek düzeyde tutmaya devam edeceğini belirten Mehmet Aydın, bunun önlenmesine dönük önerilerini de sıraladıktan sonra,⁷⁵ Komisyonun, çalışmaları sırasında üzerinde durmasında yarar gördükleri diğer bazı konuları da şu şekilde özetlemiştir:

“a) Radar kontrollü gemi trafik hizmet sisteminin kurulmasındaki gecikme nedenleri tespit edilmelidir. Ayrıca, bu hizmetin en kısa sürede devreye sokulabilmesi için alınması gereken önlemler belirlenmelidir.

b) Boğazlar sistemi içinde -Çanakkale Boğazından İstanbul Boğazına kadar olan kuşağı kapsayacak şekilde- faaliyet göstermek üzere, tek bir merkeze bağlı bir deniz itfaiyesi teşkilatının -havadan mücadele tekniklerini de kullanacak şekilde- oluşturulması için, Hükümete tavsiyeler sunulmalıdır.

c) Deniz itfaiyesi, kurtarma gemileri ve kara itfaiyesi sistemlerinin acil durumlarda ortaklaşa kullanabilecekleri bir frekans kanalı ayrılmalıdır.”

---

⁷⁵ Bu öneriler şu şekildedir: “a) Trakya yöresinde Karadeniz ile Saros Körfezini bağlayacak bir karayolu ve iki ucuna da birer liman inşa edilirse, yüklerden uygun olanların ro-ro gemileriyle bu limanlardan birine getirilip, diğer limandan başka ro-ro gemileriyle varış limanlarına sevk edilmesi sağlanabilir.

b) Trakya yöresinde Karadeniz ile Saros Körfezi arasında inşa edilecek demiryoluyla konteyner taşımacılığı özendirilebilir.”

DSP adına yapılan bu konuşmanın ardından, Refah Partisi Grubu adına konuşma yapmak için, İstanbul Milletvekili Ekrem Erdem kürsüye çıkmıştır. Ekrem Erdem, 13 Şubat 1997'de meydana gelen TPAO Tankerinin yanmasıyla, Boğazlar ve Marmara Denizinin çok büyük bir tehlike atlattığını ifade ettikten sonra, yangının çıkması ve yayılması hakkında bilgi vermiş, ölen ve yaralanan itfaiye erleri ile ilgili üzüntülerini dile getirmiştir. Ayrıca itfaiye örgütünün eleştirilmesinin de üzüntü verici olduğunu ve yanmaz elbise konusundaki ithamların haksız olduğunu açıklamıştır. Bu arada Boğazlar ve Marmara Denizinde, ihtisas isteyen özel bir deniz itfaiyesinin kurulamamış olmasının da düşündürücü olduğunu belirttiikten sonra, yanlış olanın, kara yangınlarına göre eğitilmiş ve donanımı ona göre olan İstanbul İtfaiyesinin böyle bir yangınla karşı karşıya bırakılması olduğunu savunmuştur. İstanbul İtfaiye Teşkilatının, her bakımdan, 27 Mart 1994 öncesine kıyaslanamayacak kadar çok daha iyi noktada olduğunu da ifade ettikten sonra, yapılan iyileştirmeler hakkında şu bilgileri aktarmıştır: *“Bir taraftan itfaiyecilerin ekonomik durumları iyileştirilirken, diğer taraftan da makine ve teçhizat bakımından önemli adımların atıldığını görmekteyiz. 1994'te göreve gelir gelmez, daha önceden teşkil edilen şartnameye uygun bin adet yağmurluk alınmış; bilahare, 1996'da, itfaiye teşkilatı araştırma yaptırmış, hem mevzuata uygun hem de dünya standartlarını yakalayacak şekilde yeni bir şartname hazırlanmıştır. Bu şartnameye göre, Avrupa normu EN-471'i baz alarak, kaplaması yanmaz PVC yerine, yüzde 100 poliüretan, içerisinde yüzde 100 pamuk astar şartı getirilmiş; yanma mukavemeti ise, ISO-6941'e endeksenerek, 20 santigrat şartı da 200 santigrata çıkarılmıştır. Bu şartnameyle, 27.12.1996'da, 2 bin adet yeni koruyucu giysi alınmış; ancak, firmanın şartnameye uygun olmadığı tespit edilince, 12 Şubatta, yangından bir gün önce iade edilmiş ve 20 Şubatta da teslim alınarak itfaiyecilere dağıtılmıştır.*

4.4.1994 tarihinden itibaren, İstanbul itfaiyesine, su tahliyesinde kullanılmak üzere 10 adet Ford transit kamyonet, ruhsat denetim işlerinde kullanılmak üzere 8 adet Ford minibüs, 10 adet merdiven aracı, 10 adet çok maksatlı araç, 5 adet baca aracı, 5 adet imdat aracı, 2 adet büyük kurtarım aracı, 15 adet seyyar jeneratör, 32 adet kombi, 2 adet 40 tonluk vinç kazandırılmıştır. Ayrıca, itfaiye eğitim merkezi kısa sürede faaliyete geçirilmiş ve itfaiyecilerin eğitimi hızlı bir şekilde sürdürülmüş, halen de sürdürülmektedir.”

13 Şubat'taki kazanın, Boğazların ve Marmara Denizinin güvenliği konusundaki endişelerin bir kez daha gündeme gelmesine yol açtığını belirten Erdem, Türk Boğazlarının, dünyanın en uzun ve en zor deniz geçitlerinden biri olduğunu ifade etmiş ve her gün yaklaşık olarak, 100 geminin geçiş yaptığını, 2 bin geminin de seyir halinde bulunduğunu açıklamıştır. Bu nedenle de, başta Çarlık Rusyası olmak üzere, emperyalist devletlerin saldırısına maruz kaldığını, geçmişten örnekler vererek ortaya koymuştur. Lozan Antlaşması ve Montrö Sözleşmesi'nden de söz ederek, bu antlaşmaların önemini vurgulamıştır. Ekrem

Erdem, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, Boğazlardaki trafiğin arttığına dikkat çektiği konuşmasında, özellikle petrolün pazarlanması açısından daha da önemli bir hale gelen Türkiye'nin önlem almak zorunda olduğunu ifade etmiştir. Yine aynı konuşmacı, Boğazlardaki önemli kazalardan örnekler verirken, şöyle konuşmuştur: *"14 Aralık 1960'ta, World Harmony ve Zeronic adlı gemiler çarpışmış, 20 kişi ölmüş, 25 kişi de yaralanmıştı. 15 Eylül 1964'te, Norveç bandıralı North Home adlı gemi, batık durumdaki Peter Zoranic tankerine çarpmış, tonlarca akaryakıt denize yayılmış ve o günlerde çok büyük bir çevre kirliliği meydana gelmişti. Yine, 1 Mart 1966'da, Sovyet bandıralı Lutsk ve Kransky çarpışmış, petrol denize akmış ve Karaköy ve Kadıköy iskeleleri yanmıştı. 15 Kasım 1979'da, Yunan bandıralı Evriali ile Romen bandıralı Independenta çarpışmış, günlerce petrol yanmış ve 43 kişi, yine bu kazada ölmüştü."*

Türkiye'nin, Montrö Antlaşması gereği, 1994 yılında, yürürlüğe koyduğu Boğazlar ve Marmara Bölgesi Deniz Trafik Düzeni Hakkında Tüzük ve uygulamalarını, hayata geçirmek zorunda olduğunu vurgulayan RP'li Ekrem Erdem, Gemi Trafik Yönetim Hizmetleri Servisinin uygulanamamasını eleştirmiş ve Türkiye'nin, tüzük gereği, Türk Boğazları ve Marmara Denizi güzergâhında seyir güvenliğini sağlayıcı teknik düzenlemeleri gerçekleştirme-sinin de gereğine işaret etmiştir. Erdem, Boğazlarla ilgili teknik düzenlemeleri yapacak, finanse edecek kurumun, Türkiye Denizcilik İşletmeleri olduğunu söyledikten sonra, Boğazlardaki kılavuzluk ve römorkaj hizmetleri, seyir güvenliğiyle ilgili kıyı tesisleri, gemi kurtarma ile yangın söndürme görevlerini yürüten bu kurumun, özelleştirme kapsamında olduğunu öne sürmüştür.

Türkiye'de denizcilikle ilgili olarak, 57 kanun, 1 kanun hükmünde kararname, 29 tüzük, 41 yönetmelik ve 18 kararname bulunduğunu; uygulamalarda 8 bakanlığın yetkili olduğunu açıklayan Erdem, yaşanan yetki karmaşasının, ortaya büyük bir otorite boşluğuna yol açtığını ve Türk denizcilik sektörünün gelişmesini engellediğini iddia etmiştir. Buna karşılık Türkiye'nin, uluslararası konvansiyonlar gereği, Türk Boğazları ve Marmara Denizinde seyir güvenliğini, can ve mal güvenliğini sağlamak zorunda olduğunu vurgulamıştır. Bunun için milli denizcilik politikasının oluşturulmasını ve denizcilikle ilgili yetkilerin bir idarede toplanarak, yetki kargaşasının acilen önlenmesinin kaçınılmaz bir ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir.

Gruplar adına son konuşma, Cumhuriyet Halk Partisi İzmir Milletvekili Ali Rıza Bodur tarafından yapılmıştır. Ali Rıza Bodur'un konuşmasının başında, Refah Partisi yöneticilerinin her fırsatta dini siyasete alet etmek alışkanlığından söz etmesi, Genel Kurulda tartışmalara neden olmuştur. RP'li milletvekillerinden Cafer Güneş ile Ali Rıza Bodur arasındaki tartışmaya, RP Kırıkkale Milletvekili Mikail Korkmaz da katılmış ve Genel Kuruldaki ortam iyice gerilmiştir. Oturum başkanı Hasan Korkmazcan'ın çabasıyla Ali Rıza Bodur konuşmasına devam edebilmiştir.

Türkiye'nin üç tarafının denizlerle çevrili olduğunu ve bunun en az petrol kadar zenginlik teşkil ettiğini belirterek konuşmasını sürdüren Ali Rıza Bodur, denizcilik sektörünün, Türkiye'nin kalkınması açısından çok önemli olduğunu vurgulamış ve Denizcilik Müsteşarlığına gereken önemin verilmediğinden yakınmıştır. Bu Müsteşarlığın, birçok bakanlıkla iç içe çalışmak zorunda kalmasından da şikâyet ederek, arama-kurtarma çalışmaları ve liman işletmeciliği için Ulaştırma Bakanlığının; sahil güvenlik hizmetleri için İçişleri Bakanlığı; denizlerin gemilerden dolayı kirlenmesi yönünden Çevre Bakanlığının; yatçılık ve yatların sertifikalandırılmaları konusunda Turizm Bakanlığının; açıkdeniz balıkçılığı ve su ürünleri konusunda Tarım Bakanlığının; seyir, hidrografi ve oşinografi hizmetleri bakımından Millî Savunma Bakanlığının yetkili olmasını da örnek olarak göstermiştir. Bu karmaşayı önlemenin yolunun da Denizcilik Bakanlığının kurulması olduğunu sözlerine eklemiştir. CHP'nin bu yöndeki çabalarının destek görmediğini ve sonuçsuz kaldığını da iddia ederek, ANAYOL ve REFAHYOL Hükümetleri dönemlerinde de durumun değişmediğini dile getirmiştir.

Ali Rıza Bodur'un, denizcilikten sorumlu Devlet Bakanlığında, Refah Partisi'nin kadrolaştığını iddia etmesi, bir kez daha tartışmaya yol açmış ve Bodur, konuşmakta zorlanmıştır. Sukunetin sağlanmasının ardından sözlerine devam eden Ali Rıza Bodur; *"Cumhuriyet Halk Partisi döneminde, eğer bağnaz kafalar engellememiş olsaydı, bugün, denizcilik bakanlığı kurulmuş olacaktı; Devlet Bakanlığı arşivlerinde olduğunu umduğumuz belgelerin incelenmesi sonucu görüleceği gibi, kıyı emniyeti genel müdürlüğü kurulmuş olacaktı. Boğazlardaki deniz trafiği için yaşamsal önemi olan radar sistemi ihalesi, önce, Denizcilik Müsteşarlığı bütçesi içerisine alınmıştır. Denizcilik Müsteşarlığı, Deniz Kuvvetlerine bir keşif hazırlatmıştır. Hazırlanan bu keşfe göre, proje, 4 milyon dolara mal olacaktır. Sonra ne olmuşsa olmuş, proje, gizli bir el tarafından, özelleştirme kapsamında bulunan Türkiye Denizcilik İşletmelerine aktarılmıştır. Bu kuruluş, aynı projeyi, 40 milyon dolara birilerine yaptırmaya yeltenince, Cumhuriyet Halk Partisinin girişimiyle, bu vurgun engellenmiştir"* biçimindeki ifadelerle iddiasını sürdürmüştür.

Meclis araştırmasına konu olan (DİTAŞ) Deniz İşletmeciliği ve Tankerciliği Anonim Şirketine ait 86595 grostonluk, 159982 dwt'luk ve 307,20 metre uzunluğundaki "TPAO" isimli petrol tankerinin özgeçmişine de değinen CHP sözcüsü Ali Rıza Bodur,⁷⁶ *"GEMSAN'la, son olarak, 400 bin dolar*

⁷⁶ Ali Rıza Bodur'un bu konudaki açıklamaları şu şekildedir: *"Bu tanker, 1977 yılı İtalyan yapımıdır. Bu tür gemilerin ekonomik ömürleri onbeş yıldır. Atıl dururken, 1988 yılında, yani doğal ömrünün bitimine dört yıl kala, bu tanker, hangi gerekçeyle satın alınarak bizim mülkietimize girmiştir? Üstelik, 12 milyon dolar değerindeki bu tankere 16 milyon dolar ödendiği iddia edilmektedir. Bu sürecin sorumlularının ortaya çıkarılması için, bu araştırma komisyonunun kurulması bir fırsat olmayacak mı?*

Teknik adamlar "bu tankerin alımının yanlış olduğu, beş yıldır aralıklarla bakımda olmasından anlaşılıyor mu" diyorlar. Gemi, 1991 yılının nisan ayında Pendik Tersanesinde tamire alınarak sekiz ay devredışı kalmış. Bu bakım işlemine de 13 milyon doların ödendiği iddiaları var. Bunların yanıtlarını, bu araştırma komisyonu mutlak bulacaktır.

karşılığında, bakım için bir anlaşma yapılmış mıdır?; GEMSAN'ın 1996 yılında hiçbir iş almadığı savları doğru mudur? ” biçimindeki sorulara cevap aramış ve yine DİTAŞ Yönetim Kurulu Başkanı Alev Akiş'in Doğru Yol Partisi İzmir eski İl Başkanı olduğunu bildiğini, GEMSAN'ın ortaklarından Erkan Dereli'nin Doğru Yol Partisi İstanbul Örgütünde il sekreterliği yapıp yapmadığını merak ettiğini açıkladıktan sonra, “TPAO tankerinin, GEMSAN gibi yetersiz olduğu teknik adamlar tarafından öne sürülen tersaneye yönlendirilmesinde siyasî yandaşlığın etkisiyle oluşan bir kıyak var mıdır?” şeklinde bir soru yöneltmiştir.

Ali Rıza Bodur, konuşmasının bundan sonraki bölümünde de, Refah Partisi'ne dönük eleştirilerine devam etmiştir. Denizcilikten sorumlu Devlet Bakanının sorumluluktan kaçtığını iddia etmiş ve benzeri faciaların bir daha yaşanmaması için, kazanın iyi araştırılmasını istemiştir. Daha sonra da, Tuzla Tersaneler bölgesinde meydana gelen kaza hakkında, ön olay raporundaki şu tespitleri aktarmıştır:

”1. TPAO isimli tankere, acente talebi tersanenin onarım yapacağına dair yazısı ve gasfree raporunun alınarak, Tuzla Denet Şefliğince 4.2.1997 tarih ve 9732 no'lu yanaşma ordinosunun verildiği;

2. Tankerin, 5.2.1997 tarihinde onarım yapılmak üzere tersaneye yanaştığı;

3. Yangına sebep olan patlamanın, 13 Şubat 1997 günü saat 17.30 sırasında meydana geldiğinin ifade edildiği;

4. Yangın haberinin hemen ardından, olayın, Müsteşarlığımız Trafik Kontrol Merkezince telsiz kanallarından duyurulduğu ve bilginin İstanbul Liman Başkanlığına verildiği; Liman Başkanlığınca, durumun, Liman İşletmesi ile Kıyı Emniyeti ve Gemi Kurtarma İşletmesi Müdürlüğüne intikal ettirilerek, Söndüren ve Kurtarma gemilerinin olay yerine hareket etmelerinin sağlandığı ve olaydan, İstanbul Valiliğinin, Kuzey Deniz Saha Komutanlığının ve Büyükşehir Belediye Başkanlığının bilgilendirildiği;

5. Olay yerine, derhal, Müsteşarlığımız İstanbul Bölge Müdürü, Liman Başkanı ve uzmanların intikal ettirildikleri;

6. Yangına ilk müdahale eden kaza itfaiyesi ekiplerinin, geminin güvertesine çıktıkları ve ikinci bir infilak sonucu 4 gemi personeliyle birlikte toplam 27 kişinin yaralandığı ve çeşitli hastanelere kaldırıldıkları;

7. Diğer 2 gemiye sirayet eden yangının kısa sürede söndürüldüğü;

8. Söndüren 3-5-11 römorkörlerinin denize yayılan yangını söndürmek üzere gemiye müdahaleye saat 20.45'ten itibaren başladıkları;

9. Uzun süre, soğutma ve gemiden akan akaryakıtla mücadele edildiği;

10. Alemdar 2 ve Kurtaran gemilerinin, 14.2.1997 günü saat 01.00'de olay yerine gelerek çalışmalara iştirak ettikleri;

11. TÜPRAŞ Rafinerisinden hareket eden Hasan Tural isimli geminin de, 14.2.1997 günü saat 01.30'da çalışmalara katıldığı;

12. 14.2.1997 günü saat 01.45'te gemiden akan yakıtın durduğu; söndürme ve soğutma çalışmalarının geminin iskele ve sancak tarafından yapılarak 03.00'te de yangının kontrol altına alındığı;

13. TÜPRAŞ Rafinerisinden karayolu ile getirilen bariyerlerin 14.2.1997 günü saat 05.30'da intikal ettiği;

14. 14.2.1997 günü saat 14.00 civarında Sayın İstanbul Valisinin emriyle, Tuzla Kaymakamının Başkanlığında, Tuzla Belediye Başkanı, Sağlık Grup Başkanı, Çevre Bakanlığı Daire Başkanı, İtfaiye Müdürü ve İstanbul Liman Başkanından oluşan bir kriz masasının kurulduğu;

15. İzmit TÜPRAŞ Rafinerisi Müdürlüğü ve İzmit Shell tesislerine ait skimmer yakıt atık ve artık emicisi sistemlerinin getirildiği; atık ve artıkların mevcut ortamdan uzaklaştırılabilmesi için de, Kocaeli'de, 1 vidanjör ve 2 kara tankerinin hizmet için bekletildiği;

16. Çalışmaların halen devam ettiği makine dairesine ve yaşam mahallerine sirayet eden yangının söndürülmeye çalışıldığı; tespit edilmiştir.”

Yangının gelişimi hakkında da açıklamalar yapan Ali Rıza Bodur, "Mısır'dan Aliğa'ya hampetrol getirdikten sonra, 6 Şubatta temizlik ve bakım için Tuzla'ya çekilen 13 personelli TPAO'da kaynak çalışmaları yapılırken, dün saat 17.25'te büyük bir patlama oldu. Patlamanın akaryakıt tanklarında biriken gazın sıkışması sonucu meydana geldiği bildirildi" şeklindeki iddiadan bahsetmiş ve Tuzla Kaymakamı Erdoğan Gürbüz'ün, TPAO'daki yangının gaz sıkışmasından kaynaklandığının belirlendiği ve yangında herhangi bir sabotaj ihtimalinin olmadığı yolundaki açıklamasına da değinmiştir. Diğer yandan TPAO'nun kaptanı Cem Yücer'in ise yangının, yandaki diğer gemide çıktığını, oradan sıçrayan kıvılcımların tankeri tutuşturduğunu öne sürdüğünü hatırlatmış ve bütün bu çelişkili açıklamaların aydınlığa kavuşturulması için, Türkiye Büyük Millet Meclisi araştırma komisyonunun kurulmasının önemli olduğunu ifade etmiştir.

Bir gemicinin; "Gasfreenin alargada yapıldıktan sonra, tankerin tersaneye çekilmesi gerekir; ama, gasfreeyi kontrol için gemiye gelen uzman, tankların dibine inmeden, yukarıdan gelişigüzel kontrol yapıp, normal rapor düzenliyor; fakat, tankın dibi gaz dolu oluyor. Bu arada, gasfree yapıldıktan sonra kaynak yapılacak yerde çok iyi yangın önlemi alınması lazım; bu da yapılmıyor ve onun için, bu tür tehlikeler her zaman kapımızı çalıyor" dediğini de iddia eden Bodur, araştırma komisyonun aşağıdaki sorulara cevap araması gerektiğini sözlerine eklemiştir: "1. Tankerin gasfree işlemini kim yapmıştır? İşlem gerçekten yapılmış mıdır; yoksa, yapılmış gibi rapor mu düzenlenmiştir?

2. Tankerin çıkış limanı olan Aliğa'da mevcut yönetmelik hükümlerine göre mi hareket edilmiştir; yoksa, belge üzerinde mi işlem yapılmıştır?

3. Tankerin sahibi DİTAŞ ile GEMSAN Tersanesi arasında nasıl bir bakım ve onarım anlaşması yapılmıştır?

4. Tersanenin bu tür kazalara karşı donatımlı olup olmadığının kontrolü, en son, ne zaman ve kim tarafından yapılmıştır?

5. Tersanede yapılacak işlem sadece havuzlama mı, yoksa ölçümleme midir?

6. Bu tersane, bu büyüklükteki bir gemiyi kabul edecek kapasiteye sahip olmadığı halde, Gemi İnşa Sanayiinin tersane seçiminde bu kararı veren yetkililerden, verdikleri kararın hesabı sorulacak mıdır?

7. Tanker demirli olsa bile, güvertede bulunması gerekli olan mürettebat, yangın çıktığı sırada nerededir?

8. Tankerin otomatik yangın sistemi çalışmamıştır; neden çalışmamıştır? Tersane ilgilileri, önceden bu sistemin kontrolünü niye yapmamışlardır?

9. Özel uzmanlık isteyen tanker yangınında, bu konuda eğitimsiz itfaiye görevlilerinin tankere çıkmasına kim izin vermiştir?

10. Cumhuriyet Halk Partisi ve SHP dönemlerinde, bu tür kazalara karşı donatımlı helikopter alımı için gereken ödeneğin bütçeye konulmasına karşın, ödemeyi serbest bırakmayan yetkililerin vicdanlarının rahat olup olmadığı sorulmalıdır.”

CHP adına konuşma yapan Ali Rıza Bodur, konuşmasının bundan sonraki bölümünde, Denizcilikten sorumlu Devlet Bakanının olay sonrası açıklamalarına dönük eleştirilerine devam etmiş ve Bakanın yetkisini kullanmadığını öne sürerek, söndürülen gemilerin mülkiyetinin Denizcilik Müsteşarlığına ait olduğunu, kullanım hakkının ise kiralama yoluyla Denizcilik İşletmelerinin olduğunu belirtmiştir. Yine Türkiye Denizcilik İşletmelerinin, özelleştirme kapsamında olması nedeniyle yeni yatırım yapılamadığını iddia etmiş, öncelikle ve ivedilikle İstanbul için, genç, çağdaş ve teknolojik bakımdan donatımlı bir denizcilik itfaiyesi örgütlenmesinin kaçınılmaz olduğuna vurgu yapmıştır. GEMSAN Tersanesi ile ilgili yatırımların yapılıp yapılmadığının denetlenmesi görevinin Denizcilik Müsteşarlığına ait olduğunu, bu Müsteşarlığın da denizcilikten sorumlu Devlet Bakanlığına bağlı olduğunu açıklamıştır. Bodur, konuşmasının sonunda da Devlet Bakanına dönük eleştirilerini sürdürmüş ve denizcilik bakanlığının kurulmasının gereğine bir kez daha dikkat çekmiştir.

Ali Rıza Bodur'un sözlerini tamamlamasıyla, parti grupları adına yapılan konuşmalar da sona ermiştir. Bundan sonra sıra kişisel görüşlerin açıklanmasına gelmiştir. Şahsı adına ilk konuşmayı, önerge sahibi sıfatıyla, ANAP İstanbul Milletvekili Emin Kul yapmıştır. Parti grubu adına söz aldığı sırada yapmış olduğu konuşmayı tamamlayacağını açıklayan Kul, bazı konuşmacıların tanker kazasını araştırılmaya değer bir konu olarak görmemelerini eleştirerek, konunun tam aksine son derece hassas olduğunu vurgulamıştır. Boğazların güvenliği konusuna ve geçişle ilgili olarak yapılan düzenlemelere de değindiği bölümde, 11 Ocak 1994 tarihli Resmî Gazetede yayımlanarak 1 Temmuz 1994 tarihinde yürürlüğe konulan Boğazlar ve

Marmara Bölgesi deniz trafik düzeni hakkında bir tüzükle ilgili bilgi vermiştir.⁷⁷ Tüzüğün, boğazlar bölgesinde cereyan edebilecek deniz kazalarının önlenmesine yönelik trafik düzeni için teknik ve meslekî açıdan yeterli olduğunu da vurgulayarak, zararsız, güvenli geçiş kuralı ihlallerini tespit etmek ve bunu yaptırma tabii tutmak ve izlemek, araç, gereç ve eğitilmiş bir ekip ve insangücü sağlanmasına yönelik olarak düşünülmesini istemiştir. Bu arada tüzüğe aykırı davranış ve ihlallerin tespiti, trafiğin denetimi ve yönlendirilmesi için kılavuz kaptanların yönetiminde görev alacağı radar kontrollü gemi trafik hizmetine de ihtiyaç bulunduğunu sözlerine eklemiş ve diğer eksik yönleri sıralamaya devam etmiştir.

Emin Kul'un temas ettiği eksiklikler şunlardır: *“İkel bir şekilde faaliyet gösteren mevcut trafik istasyonları ile geçiş yapan gemiler arasında ve kontrol istasyonlarının kendi arasında yeterli bir haberleşme ağı ve kanalı yoktur; rapor sistemi işlememektedir, gemilerin teknik durumları denetlenmemektedir, akıntıölçer, görüş uzaklığıölçer gibi teçhizatlar, yeterli güçte ve sayıda çekme, yedekleme römorkörleri, yeterli kılavuz, istasyon araç ve gereçleri yoktur.*

Geçiş emniyetini ve denetimini sağlayacak eğitilmiş, yeterli lisan bilen personel yoktur.

Bir kaza sonucu akaryakıt taşıyan gemilerin sebep olacağı yangınları söndürecek yangın gemileri, oturan, çarpışan gemileri kurtaracak kurtarma gemileri, çevre kirlenmesini önleyecek teçhizat, araç, gereç ve ekipman yoktur. Radar kontrollü gemi trafik hizmeti sistemi için defalarca ihaleye çıkılmış, ihaleler, defalarca bilinmeyen nedenlerle iptal edilmiştir. İşte, kurulacak komisyon, bu iptal sebeplerini de, alınacak önlemler meyanında araştırılması gereken bir konu olarak görmelidir.

Türk boğazlar bölgesinde oturan 15 milyon insanımız ile geçiş yapan gemiler ve personelinin can ve mal emniyetinin kuru bir tüzük düzenlemesiyle sağlanabilmesi asla mümkün değildir. Montrö Sözleşmesinin hükümlerine göre kılavuz alma zorunluluğu olmayan bu bölgede, Türk gemileri için kılavuz alma zorunluluğu özendirici olsun diye uygulama yapılırken, yabancı bayraklı gemiler, zararsız güvenli geçiş kuralını hiçe sayarak hareket etmekte ve facialara sebebiyet veren kazaları yapmaktadırlar.”

Montrö Sözleşmesi'nin 1 numaralı ekinde yer alan, vergi ve harçların indirimsiz uygulanmasıyla denetim sonunda ihlallerin yaptırma bağlanması, zararsız geçiş kuralının uygulanmasında bir etken ve kaynak olarak kullanılmasını da isteyen Emin Kul, UNESCO ve Avrupa Konseyi tarafından

---

⁷⁷ Emin Kul'un vermiş olduğu bilgi şu şekildedir: *“Biz, bu tüzükle, boğazlar bölgesinde can ve mal güvenliğini sağladığımızı zannetmekteyiz; sadece bir tüzük yürürlüğe koyarak bu güvenliği yerine getirdiğimizi zannetmekteyiz. Üstelik, hiçbir zorunluluk ve gerek yokken, belirttiğim gibi bu tüzük, Birleşmiş Milletler kuruluşu olan Uluslararası Denizcilik Örgütü IMO'ya onay için sunulmuş, Montrö Antlaşmasıyla sağlanan hükümler hakkımızın örselenir hale getirilmesine de ayrıca sebebiyet verilmiştir. Nitekim, IMO, bu sunuşumuzu yürürlüğe girdikten tam dört ay sonra, 25.11.1994 tarihinde, tavsiye mahiyetinde kurallar olarak ilan etmiştir.”*

korunması gerekli tarihî bir şehir olarak ilan edilen İstanbul'un ve boğazlar bölgesinde oturan 15 milyon insanın ve geçen gemilerle personelinin can ve mal güvenliğiyle ilgili alınacak önlemlerin de araştırılması gereğine, önergede yer verildiğini açıklamıştır. Bu arada, Karadeniz'den yeni bir kanal açılarak Marmara'ya bağlantı yapılmasının düşünülebileceğini ortaya koyan Kul, Denizcilik Bakanlığının kurulması görüşünü desteklediğini açıklamış, ancak geçmiş hükümetler dönemlerindeki çabalara da bakıldığında, bunun laftan öteye geçemediğini savunmuş, Osmanlı Devleti'ndeki Bahriye teşkilatının önemine vurgu yapmıştır.

Önerge sahibi olarak konuşma yapan ANAP İstanbul Milletvekili Emin Kul, Denizcilik Müsteşarlığı personelinin merkez kademesinin yüzde 1,5'inin denizcilikle ilgili olmasına değinerek, bu zihniyeti değiştirmedikçe, beklenen sonucun alınamayacağını iddia etmiş ve 1701'deki Bahriye Kanunnamesinden bir hüküm okuyarak konuşmasını tamamlamıştır.⁷⁸

Emin Kul'un kürsüden inmesinin ardından, DSP Sinop Milletvekili Metin Bostancıoğlu da önerge sahibi olarak söz almıştır. İstanbul'un, 13 Şubat 1997 günü meydana gelen kaza nedeniyle bir kez daha büyük bir facia ile yüzyüze geldiğini ifade ederek, konuşmasına başlayan Bostancıoğlu, bu yangın nedeniyle ölen ve yaralananlardan duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir.

Metin Bostancıoğlu, İstanbul Boğazında, 1940 yılından bu yana 40'ı aşkın kaza olduğunu, 20'yi aşkın da gemi yangını çıktığını belirttiği konuşmasında, İstanbul'un bu yangınlarla baş edecek yeterli teknik donanım ve altyapıdan yoksun olduğunun ortaya çıktığını ifade etmiş ve şu soruları sormuştur: *“Şimdi soruyorum; bunca kazadan sonra, bu tür yangınlarda etkili olabilecek, yeterli teknik donanımlı bir deniz itfaiyesinin İstanbul'da niçin kurulmadığını vatandaşlarımıza nasıl açıklayabiliriz? 13 Mart 1994 tarihinde, yine İstanbul Boğazında, Kıbrıs Rum bandıralı Nasia adlı tanker ile Sea Broker adlı kuruyük gemisinin çarpışması sonucunda çıkan yangınla yok olma tehdidini yaşadıktan sonra, İstanbul halkına, üç yıldır böyle bir deniz itfaiyesinin neden kurulmadığını, gelmiş geçmiş hükümetler nasıl izah edecekler? TPAO tanker yangınından sonra, bu itfaiyenin kurulması yolunda henüz ciddi bir adım atılmamasını şimdiki Hükümet nasıl açıklayacaktır? Bunca deniz yangınından sonra, İstanbul itfaiyesine, niçin bu tür yangınlara müdahale edecek helikopter birimleri dahil edilmemiştir? Tanker yangınlarıyla mücadele köpük kullanılması gereken bir mücadeleyle, niçin bu yangında bu teknik kullanılmamıştır? Mücadelede su kullanılmış olması, felaketin boyutunu nasıl etkilemiştir?”*

---

⁷⁸ Emin Kul'un, 1701'lerde Mezamorto Hüseyin Paşa'nın yardımcılarıyla hazırlanan ve Amcazade Hüseyin Paşa'nın sadrazamlığı sırasında hayata geçirilen 1701 tarihli Bahriye Kanunnamesinin 1 numaralı hükmü şöyledir: *“Derya kapudanluğu gayre verilmek lazım geldikte fenni deryaya ve ahvali ricali donanmaya vukufu olmayan karapaşalarından zinhar ve zinhar birine verilmeyip ol vakitte kapudanei humayun kapudanu her kim bulunursa yoluyla ona tevcih ve taklid oluna.”*

Benzer nitelikteki bir kazada Çanakkale Boğazı'nın durumunun ne olacağını, bu kente yönelik önlemlerin alınıp alınmadığını; tanker yangınlarının kendine özgü özellikleri açıkça bilinirken, itfaiye erlerinin niçin yangın alanına kolayca yanabilen giysilerle gönderildiğini; İstanbul İtfaiye Teşkilatında aleve dayanıklı kaç giysisinin olduğunu; TPAO gibi ülkenin en büyük tankerin niçin Pendik Tersanesinde bakıma alındığını; GEMSAN Tersanesinin bu boyutta tanker bakımını yapacak teknik birikiminin ve yangın olasılığına karşı gerekli güvenlik donanımının olup olmadığını; TPAO isimli tankerin bakıma alınmadan önce gaz boşaltma işleminin sağlıklı bir biçimde yapıp yapılmadığını; tekne dibindeki petrolün bir yangına neden olmaması için ne gibi önlemlerin alındığını; geminin yakıt tanklarının dolu olup olmadığını; tankların yangın söndürme sisteminin, söndürme çalışmaları sırasında niçin devreye sokulmadığını gündeme getiren Bostancıoğlu, itfaiye örgütünün de gerekli eğitimden geçirilmesi gereğine dikkat çekmiştir.

Konuşmasının büyük bir bölümünü sorulara ayıran Metin Bostancıoğlu,⁷⁹ hem bu soruların doğru ve yansız yanıtlarını bulabilmek hem de bu tür yangınları önleyebilmek için alınması gereken önlemlerin neler olduğunun saptanabilmesi amacıyla, böyle bir Meclis araştırmasının son derece yararlı olacağını savunmuş ve bu bağlamda, Hazar havzası petrolerinin deniz yoluyla boğazlardan geçmesinin ortaya çıkarabileceği sorunların ve bunlara karşı alınması gereken önlemler ve stratejilerin ele alınması gereğini vurgulamıştır.

Metin Bostancıoğlu'nun konuşmasının sona ermesiyle, Meclis araştırması önermeleri üzerindeki görüşmeler de tamamlanmıştır. İlk olarak Meclis araştırması açılıp açılmaması hususu oylanmış ve önermeler oy birliğiyle kabul edilmiştir. Daha sonra, Meclis araştırmasını yapacak komisyonun 9 üyeden kurulması oylanarak kabul edilmiş, ardından Komisyonun çalışma süresinin başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyenin seçimi tarihinden başlamak üzere üç ay olması ve Komisyonun gerektiğinde Ankara dışında da çalışabilmesi ayrı ayrı oylanarak kabul edilmiştir.

---

⁷⁹ Metin Bostancıoğlu'nun cevap aradığı diğer sorular şunlardır: *"Tersanelerin bir araya toplandığı bölgede, ortak bir yangın söndürme sistemi niçin kurulmamıştır?"*

Bölge tersaneleri açılırken kamu otoritesi, niçin böyle bir yükümlülüğü girişimcilerden talep etmemiştir; etmiş ise, uygulanmasını niçin denetlememiştir?"

Bütün bu sorular, 13 Şubat 1997 tarihinden itibaren cevapsızdır. Hükümet, bugüne kadar, kaç sorunun cevabını kamuoyunun vicdanını rahatlatacak şekilde vermiştir?!"

5- Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Boşaltılan Yerleşim Birimleri Nedeniyle Göç Eden Yurttaşlarımızın Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Tespit Edilmesi Amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü'nün 104 ve 105 inci Maddeleri Uyarınca Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge⁸⁰

Genel Kurulun, 27.5.1997 tarihli 98. Birleşiminde alınan karar gereğince, bu kısmın 6. sırasında yer alan, İstanbul Milletvekili Algan Hacaloğlu ve 9 arkadaşının, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da boşaltılan yerleşim birimleri nedeniyle göç eden yurttaşlarımızın sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin tespit edilmesi amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü'nün 104 ve 105 inci maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesinin öngörüşmeleri, 3 Haziran 1997 tarihindeki 101. Birleşimde yapılmıştır. Birinci oturumdaki görüşmelerde, başkanlığı Yasin Hatiboğlu yürütmüştür.

Görüşmelerde ilk sözü, Anavatan Partisi Grubu adına, Şırnak Milletvekili Mehmet Salih Yıldırım almıştır. PKK'nın ülkeyi bölmeye çalıştığını ve bazı dış güçlerden destek aldığını söyleyerek, konuşmasına başlayan Yıldırım, gayrimeşru yollardan hak elde edilmesine karşı olduğunu açıklamış ve teröre destek vermenin bir insanlık suçu olduğunu ifade etmiştir. Yoksulluğun ve ekonomik geriliğin sadece Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'ya özgü olmadığını, yurdun diğer yörelerinde de ekonomik ve sosyal açıdan geri yörelerin bulunduğunu vurguladıktan sonra, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında, yurdun her yöresinde olduğu gibi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da da insanların gönüllü olarak askere gitmek için, askerlik şubelerinin önünde kuyruklar oluşturduğunu hatırlatmıştır.

M. Salih Yıldırım, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'daki yerleşim merkezlerinin boşaltılması ve onun sonucu olan göç olgusunu üç aşamalı olarak incelemenin mümkün olduğunu ifade ettikten sonra, bu konuda şunları söylemiştir: *"1984 yılından önceki süreçte, bölgede, uzun süreden beri mevcut olan göçün olduğunu biliyoruz ve bunun nedenlerini incelediğimizde, karşımıza çıkan tablo şudur: Toprak dağılımındaki dengesizlik, nüfus artış oranının yüksekliği, tarımda makineleşme, işsizlik, eğitim olanaklarının sınırlı oluşu, köyün iticiliği, kent çekiciliği, kan davaları ve aile geçimsizlikleri, bu süreçteki en önemli köy boşalmaları ve göç nedeni olarak karşımızdadır.*

1984-1990 yılları arasındaki süreçte köy boşalma ve göçün nedenlerine baktığımızda, terörün etkinliğini hissettirdiğini bu süreçte görüyoruz ve göçün nedeni farklılaşmaya başlıyor. Göç, artık, ihtiyarî olmaktan çıkıyor, çoğu kez zorunlu hale geliyor. Öncelikli nedenler arasında; geçim sıkıntısı yüzde 43 oranında, kan davaları yüzde 6 oranında, bölgesel olaylar yüzde 4,5 oranında ve köy yakılması nedeniyle göç yüzde 16 oranında karşımıza çıkmaktadır.

---

⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 101. Birleşim, 28. Cilt, 3.6.1997

1990'dan sonraki süreçte köy boşaltılmaları, boşalmaları ve göçün nedenleri biraz daha farklılık arz etmekte ve dikkat çekmektedir. Burada, öncelikli nedenler arasında, köyünün yakılması yüzde 58 oranına çıkmaktadır; bölgesel olaylar yüzde 24, geçim sıkıntısı yüzde 18, kan davaları ise yüzde 1 oranında göç nedeni, köy boşalmasının nedeni olarak karşımızdadır.”

PKK'nın, karşısındaki güçlere ve yandaşlarına gözdağı vermek amacıyla yerleşim birimlerini bastığını ve tahrip ettiğini ifade eden Yıldırım, köylerin boşaltılmasındaki diğer etkenleri de sıralamış⁸¹ ve ardından köy boşaltmanın güvenlik güçleri tarafından bir yöntem olarak görülmemesi gerektiğine işaret ederek, bunun geçici bir çözüm olacağını savunmuştur. Bu arada çeşitli rakamlar verdiği konuşmasında, büyük çoğunluğunun 1993–1995 yıllarına ait olmak üzere, 987 köyün 752'sinin tamamen, 235'inin kısmen boşal-tıldığını; 1676 mezranın 1.535'inin tamamen, 141'i ise kısmen boşaltıldığını; toplam olarak 2.663 yerleşim biriminin 2.287'si tamamen, 376'sı ise kısmen boşalmış veya boşalttırılmış olduğunu açıklamıştır.

M. Salih Yıldırım, sonraki yıllara ait rakamlar da verirken, 1994'te 1.500 yerleşim birimi boşaltılmıştır, 1995'te 243; 1996'da 68; 1997'de de 6 yerleşim birimi boşalmış veya boşalttırılmış olduğuna dikkat çekmiş ve olaylar sonucunda, 3 milyon insanın, kendi yurdunda, kendi ülkesinde göçmen konumuna geldiğini ve bunun da ülkeye getirdiği ekonomik kaybın yaklaşık olarak 50 trilyon Türk Lirası olduğunu açıklamıştır. Özellikle bölgede hayvancılığın ciddi bir düşüş yaşadığını da vurgulayarak, işsizliğin ve açlığı arttığını dile getirmiş ve ardından eğitim konusuna değinmiştir. Halen yörede, 3 223 okulun kapalı, 200 bin çocuğun ilköğretimden yoksun halde olduğunu, açık olan okullarda da eğitim düzeyinin çok düşük olduğunu sözlerine eklemiştir. Aynı durumun sağlık konusunda söz konusu olduğunu söyledikten sonra, göç eden yurttaşların, gittikleri yerlerde potansiyel suçlu muamelesi gördüklerini ve bunun sosyal barışı tehdit ettiğini açıklamıştır. Çarpık kentleşmeye de değinen Yıldırım, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya atanan kamu görevlilerinin, çeşitli bahanelerle görev yerlerine gitmediklerinden şikâyet etmiş ve göçün göç edenlerin mutsuz olduklarını dile getirmiştir.

---

⁸¹ Salih Yıldırım'a göre, PKK'nın baskınlarından başka, Köylerin korunamaması, köylülerin koruculuğu kabullenmemeleri ve PKK'ya yardım ettikleri iddiası, yerleşim birimlerinin boşalmasına neden olan bir diğer etkidir. Yine, komşu köylerin korucu olması nedeniyle iki ateş arasında kalma korkusu, yurttaşların, köylerini boşaltmasına yol açtığını söylemiş ve faili meçhul cinayetler, adam kaçırmaya olayları, tehditle para toplanması, gözaltına alınma ve tutuklanma korkusunun bir başka etken olduğunu ileri sürmüştür. Salih Yıldırım'a göre, yaylaların, yasak ve korku nedeniyle kullanılamaması; tarımla uğraşmanın çalışma güvenliğinin olmaması; can güvenliği nedeniyle, eğitim, sağlık, ulaşım gibi temel hizmetlerin yeterince sağlanamaması; PKK'ya gideceği korkusuyla, kaygısıyla gıda ambargosunun uygulanılması; tarım ve hayvancılıkta üretimin azalmasıyla, giderek yoksulluğun artması, yörede, köy boşaltmalarının ve göçün önemli nedenleri arasında sayılabilir.

M. Salih Yıldırım, 29 Kasım 1994 tarihinde, dönemin Başbakanının (Tansu Çiller), Merkezköy Projesi için Avrupa İskân Fonundan 10 trilyon Türk Lirası sağlanacağını açıklamasına karşın, bu konuda herhangi bir ilerleme sağlanmadığını da belirttiği konuşmasında, verilen diğer sözlerin tutulmadığını ileri sürmüş ve boşaltılan köylere geri dönüş için ciddi bir çalışma yapılmadığından yakınmıştır. Daha sonra rakamlara dayanan şu sözleri sarf etmiştir: “Başbakan, geriye dönüş programı için 17 trilyon Türk Lirası ayırdığını söylemiştir. Bugüne kadar bu proje için gönderilen para ise sadece 491 milyar liradır. Bu paranın 231 milyar lirası harcanmış, 260 milyar lirası ise harcanmaya çalışılmaktadır.

Dönemin Sayın İçişleri Bakanı, Acil Destek Fonundan, olağanüstü hal bölgesine 2 trilyon 808 milyar lira gönderdiğini belirtmiştir. Gönderilen paranın karşılığı olan hizmet ise ortada görünmemektedir. 8 Şubat 1997 tarihinde Ağrı'da açılan 12 trilyonluk altyapı, 12 trilyonluk destek tedbirlerini içeren paketten de bir öncekiler gibi, maalesef, bir şey çıkmamıştır.

Nihayet, Nisan 1997 tarihinde, Sayın Başbakan, en büyük Doğu ve Güneydoğu Anadolu kalkınma paketini açmıştır. Pakette 421'i 1997 yılında bitirilecek 1 239 proje vardır. Pakette 119 trilyon liralık harcama öngörülmektedir. Pakette belki her şey vardır; ancak, olmayan güven ve tutarlılıktır. Bu nedenle, doğulu vatandaş ne bu paketten ne de bu Hükümetten bir şey beklememektedir.”

29 Temmuz 1996 tarihinde, olağanüstü hal ve mücavir alanlarından Van'da 11 köy, 2 mezra; Tunceli'de 2 köy; Şırnak'ta 32 köy, 6 mezra; Siirt'te 71 köy, 94 mezra; Muş'ta 13 köy, 67 mezra; Mardin'de 46 köy, 26 mezra; Hakkâri'de 36 köy, 80 mezra; Elazığ'da 10 köy, 21 mezra; Diyarbakır'da 8 köy, 7 mezra; Bitlis'te 23 köy, 29 mezra; Bingöl'de 129 köy, 126 mezra ve Batman'da 10 köy, 23 mezra yeniden iskâna açılacak denilmesine karşın,⁸² 16 Nisan 1997 tarihli Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin beyanına göre yeniden iskâna açılan köy sayısının 107, mezra sayısı ise 55 olduğunu ifade eden Yıldırım, bunun da bölgede ciddi bir eve dönüşün gerçekleşmediğini gösterdiğini belirtmiştir. Yıldırım, konuşmasının sonlarında, sorunun sadece Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu değil, tüm ülkeyi yakından ilgilendirdiğini vurgulamış ve eve dönüş projesi ile ilgili olan proje için gerekli 30 trilyon liranın mutlaka sağlanmasını istemiştir.

M. Salih Yıldırım'dan sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, İstanbul Milletvekili Algan Hacaloğlu konuşma yapmıştır. Türkiye'nin bazı temel sorunlarını henüz aşamadığına dikkat çekerek konuşmasına başlayan

---

⁸² İskâna yeniden açılacak denilen köy sayısı 391, mezra sayısı ise 466'dır. Toplam rakam 857 yerleşim birimine tekabül etmektedir.

Hacaloğlu, ülkede yıllardır yaşanan yüksek enflasyonun, dünyanın hiçbir ülkesinde görülmediğini, işsizlik ve hayat pahalılığı yüzünden sosyal devletin çökme noktasına geldiğini açıklamıştır. Daha da önemlisi, iç barışın bozulduğunu, REFAHYOL Hükümeti döneminde sıkıntıların daha arttığını, laik, demokratik cumhuriyete yönelik, Atatürk ilke ve devrimlerine yönelik, yıkıcı, özensiz politikaların uygulamaya konulduğunu belirtmiştir. Laik demokratik cumhuriyetin temellerini yıkmaya dönük çalışmaların PKK terörü kadar önem taşıdığına da vurgu yaparak, CHP olarak buna izin vermeyeceklerini ifade etmiştir. Algan Hacaloğlu'nun bu ifadelerine bazı RP'li milletvekilleri karşı çıkmış ve kısa bir tartışma yaşanmıştır. Son 14 yıldır yaşanan terörden dolayı, bölge insanın büyük sıkıntılar yaşadığını ifade eden Hacaloğlu, sorunun, terör boyutuyla bir iç barış sorunu ve Kürt sorunu boyutuyla bir demokrasi sorunu olduğunu savunmuştur.

Konuşmasını; *“Ülkemizde terörün kaynağını birçok boyutuyla değerlendirebilmek mümkün. Tabiiyle, ülkemizin içinde olduğu ekonomik koşullar, biraz evvel belirttiğim yirmi yıllık enflasyon, yüzde 70'ler düzeyindeki kronik enflasyon, sosyal devletin çökmekte oluşu ve demokrasimizin içindeki koşullar, yetersizlikler, terörün beslenmesinin altında yatan temel öğeler arasında; ama, şu temel, şu diğer unsurları da gözardı etmememiz lazım: Ülkemizde devlet kadrolarının ırkçılar ve tarikatçılar tarafından kuşatılmasıyla daha da güç kazanan feodal yapılanma, bölgedeki terörün güç odaklarından birini oluşturmaktadır. Ülkemizde yolsuzluk, mafyalaşma, çeteleşmeyle boyut kazanan kuralsızlık, yörede, terörün kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Ülkemizde hukukun üstünlüğüne, yargının bağımsızlığına duyarsızlık temelinde ortaya çıkan hukuksuzluk, bölgede, terörün güç kazanmasının, terörle mücadelenin başarısızlığa yönelmesinin nedenleri arasında saptanması gerekir. Tabiiyle, rant ekonomisi, işsizlik, adaletsizlik ve biraz evvel belirttiğim gibi, sosyal devletin çöküşü, yoksulluk ve eşitsizlik olarak da bu ortamı, terör ortamını beslemekte. Üstüne üstlük, yıllardır, yörede, teröre karşı mücadele anlayışı uygulaması içinde, devletin, yurttaşlarına yönelik olarak, yurttaşların temel haklarına yönelik olarak yeterli özeni göstermeyişi, zaman zaman, baskı ve şiddet görüntüsü uygulamasına dönüşen davranışlara yönelmesi, zaman zaman, işkence olarak, yargısız infazlar olarak, kayıplar olarak, faili meçhul cinayetler olarak ortaya çıkan rahatsızlıklar ve uygulamalar, yine, terörün altında yatan nedenler olarak belirtilebilir; ama, bütün bunlar, PKK'nın oradaki davranışlarını hiçbir şekilde meşrulaştıramaz. Hiçbir güç, hiçbir kesim, 2000'li yıllara girerken, amacına ulaşmak için, şiddeti ve silahı kullanmayı meşru addedemez”* biçimindeki sözlerle devam ettiren Hacaloğlu, devletin teröre karşı, hem sınırlarını savunmak hem de ülkesinde ortaya çıkabilecek silahlı terör yapılanmalarına karşı yurttaşlarını ve ülkesini savunma sorumluluğu ve zorunluluğu altında olduğunu, ancak bu mücadele esnasında, demokrasinin temel kurallarından, temel insan haklarından vazgeçilemeyeceğini savunmuştur.

Algan Hacaloğlu, araştırma önergesinin temelinde, bu mücadele sürecinde, Doğu ve Güneydoğuda teröre karşı mücadelede ve terör ortamında ortaya çıkan sorunları çözmeye yönelik arayışta, temel sıkıntının saptanması ve buna yönelik politikaların belirlenmesi ihtiyacının bulunduğunu söyledikten sonra, Meclis'in devre dışı kalmasının, sorumluluğu askere ve güvenlik güçlerine devretmesinin hata olduğunu belirterek, teröre karşı aktif sıcak mücadelenin gerekli olduğunu, ancak sorunu çözebilmek için, o yörede insanlarla en kısa sürede kucaklaşmak, yeni yabancılaşmalara neden olmamak, gençleri terör batağına malzeme olarak sunmamak gerektiğini ifade etmiştir. Köylerin bir bölümünün terör örgütünün baskısıyla ve gönüllü köy korucularının isteği il boşaltıldığını, ama büyük bir bölümünün, güvenlik güçlerinin talebiyle zorunlu olarak boşaltıldığını iddia etmiş ve boşaltılan yerlerin de, bir daha kullanılmaması amacıyla, PKK tarafından yakılıp yıkıldığını öne sürmüştür.

Devletin aldığı önlemin, sonrasındaki sorumlulukları yerine getirmesi ve mağduriyetleri önlemesi şartıyla, anlamlı olacağına vurgu yapan Hacaloğlu, konuşmasının bu bölümünde durum tespiti yaptığını, şahsı adına yapacağı konuşmada ise Cumhuriyet Halk Partisi olarak düşündükleri önlem ve politikaları ortaya koyacağını açıklayarak, sözlerini tamamlamıştır.

Algan Hacaloğlu'nun ardından, Doğru Yol Partisi Grubu adına konuşma yapmak üzere, Erzurum Milletvekili Zeki Ertugay kürsüye çıkmıştır. Araştırma önergesinde ileri sürülen Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yerleşim birimlerinin vatandaşlarımızın istekleri dışında zorla boşalttıkları, göçe zorlandıkları, göç etme mecburiyetinde bırakılan vatandaşların mağduriyetlerinin bugüne kadar giderilmediği ve bazı temel haklarının ihlal edildiği tarzındaki görüş ve iddialara katılmadığını ifade eden Ertugay, yapılan araştırmalara ve devletin bilgilerine göre, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden göç eden vatandaşların yüzde 35'inin ekonomik ve sosyal nedenlerle, yüzde 40'ının terör örgütünün baskıları sonucu kendi istekleriyle, yüzde 20'si bölücü terör örgütü PKK saldırılarının yarattığı korku ve tedirginlik sonucu göçerek köylerini boşalt-tıklarını öne sürmüş ve sadece yüzde 5'inin, can ve mal güvenliği nedeniyle idarî makamların gördüğü zaruret üzerine göç ettirildiğini savunmuştur.

Olağanüstü hal ve mücavir iller kapsamındaki 11 ilde 785'i köy, 1932'si mezra olmak üzere toplam 2717 yerleşim biriminin boşaldığını tespit edildiğini ifade eden Zeki Ertugay, söz konusu yerleşim birimlerinden, 44642 hanede yaşayan 296765 kişinin göç ettiğini; hassas iller kapsamındaki 8 ilde, 66'sı köy, 94'ü mezra olmak üzere toplam 160 yerleşim biriminin boşaldığını ve bu yerleşim birimlerinden de 2.913 hanede yaşayan 14743 kişi göç ettiğini bir bilgi olarak aktarmıştır. Ancak bu göçlerin iddia edildiği gibi, devletin zorlaması sonucu gerçekleşmediğini belirtmiş ve göçlerin, PKK baskısı ve sosyo-ekonomik nedenlere bağlı olarak gerçekleştiğini savunmuştur. Bu göçlerin ise 1993-1994 yıllarında yoğun iken, 1995-1996 yılları arasında hız kaybettiğini ifade etmiş ve daha sonra da konunun iç politikaya malzeme edilmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir.

Zeki Ertugay, alınan tedbirler sonucu, PKK'nın güç kaybetmesine paralel olarak, bölgeye hizmet götürülmesi için uygun bir ortamın doğduğunu ve göç eden yurttaşların geri dönmelerini sağlamak için planlanan 6795 konutun, tamamlanarak dağıtıldığını ve yine çok sayıda işyeri ve konutun da onarımının yapıldığını açıkladığı konuşmasında, geri dönenlerle ilgili olarak şu rakamları vermiştir: *“Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizin genelinde, olağanüstü hal ve mücavir illerde, 108 köy, 90 mezra olmak üzere toplam 198 yerleşim yerine, 3 475 hane, 19 879 nüfus geri dönüş yapmıştır. Ayrıca, geri dönüş için asayiş ve güvenlik açısından sakınca görülmeyen olağanüstü hal ve mücavir illerde, 168 köy ve 124 mezra olmak üzere, toplam 292 yerleşim yerine, 4 821 hane, 31 737 nüfusun geri dönebileceği ortam yaratılmıştır. Hassas illerde ise, 15 köy ve 27 mezra olmak üzere, toplam 42 yerleşim yerine geri dönülebilecek şartlar oluşturulmuştur.”*

Göç edenlerin bir kısmının gittikleri yerlerde daha iyi yaşam koşullarına kavuştuklarını ve bu yüzden de geri dönmeyi istemediklerini vurgulayan Zeki Ertugay, bununla birlikte hala güvenlik konusundaki endişelerinden dolayı dönmeyenlerin bulunduğu dikkat çekmiş ve göçler nedeniyle, nüfusu azalan yerlerde, ekonominin bozulduğunu, özellikle tarım ve hayvancılığın gerilediğini, göç alan büyük şehirlerde ise iskân, sağlık, eğitim, istihdam, asayiş gibi sorunları arttığını öne sürmüştür. Doğu Anadolu Bölgesinde, 1945 yılından itibaren nüfus artış oranlarının, Türkiye ortalamasının oldukça gerisinde olduğunu da iddia eden Ertugay, 1945–1990 döneminde, Türkiye nüfusu yüzde 203 oranında artarken, bölge nüfusu yüzde 140 oranında arttığına işaret etmiştir. Bunun da en önemli nedeninin göç olduğunu sözlerine eklemiş, bu göçlerin, başta İstanbul olmak üzere, büyük şehirlerde asayiş ve eğitim gibi sorunlara kaynaklık teşkil ettiğini savunmuştur.

Bütün bu olumsuzlukların giderilmesi için Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine yönelik olarak kalkınma çabalarına ve projelere hız verilmesini de isteyen Zeki Ertugay, bu çözümlerle ilgili olarak gereksiz tartışmalara girilmesini istemiş ve Türkiye Cumhuriyeti devletine zarar verecek yaklaşımlardan kaçınılmasını önermiştir.

DYP adına konuşma yapan Zeki Ertugay'dan sonra, Refah Partisi Grubu adına, Bingöl Milletvekili Hüsamettin Korkutata söz almıştır. Hüsamettin Korkutata, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki sorunun, kısa sürede anlatılacak bir konu olmadığını ifade ettikten sonra, Algan Hacaloğlu'nun sözlerine çok üzüldüğünü, daha önce iktidarda iken, hiçbirşey yapmayanların, şimdi Hükümeti eleştirmelerinin doğru olmadığını dile getirmiştir. Faili meçhul cinayetlerin aydınlatılması için büyük çaba sarf ettiklerini de vurguladıktan sonra, güvenlik kuvvetlerinin bölgede asayişin sağlanması ve olayların önüne geçilmesi yolunda görevlerini yapmalarına karşın, sonrasındaki sosyal, ekonomik ve kültürel hiçbir projenin uygulanmamasından şikayet etmiştir. Bu arada olağanüstü hal bölgesine, 12 bin olağanüstü hal kadrosu verildiğini, ancak işe alınanların büyük bir çoğunluğunun daha sonra işten atıldığını iddia eden Korkutata, bunun da terörün artmasında etkili olduğunu öne sürmüştür.

Okulların ve ormanların yakılmasına önlem alınmadığını, devletin ulaşamadığı köyleri güvenlik endişesi ile boşaltmak zorunda kaldığını ifade eden Korkutata, 14 Ekim 1993 tarihinde, vermiş olduğu yasa teklifi ile ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur: *“Bu kanun teklifiyle dedim ki, gelin değerli arkadaşlar, halkın devletine güven duyması, halkın insan şeref ve haysiyetine yakışır şekilde hayatını idame ettirmesi için bir geçici kanun çıkaralım. Bu kanunla, köyden şehre göç eden veya varoşlara gelen insanlara asgarî ücret verelim ve bunlara bir ev tahsis edelim veya kirasını verelim; köyü güvenli hale geldiğinde veya güvenli ortam oluştuğunda bu insanlar yine dönsün ve biz de bunu keselim. O zaman ne olacak değerli arkadaşlar; o zaman, vatandaş, devletin şefkatine, merhametine, adaletine inanacak ve terörle kesinlikle işbirliği yapmayacaktır. Ama, bunlar yapılmadığında, kırgın, üzgün, küskün vatandaştan her şey olur. İşte, zirve, o zaman, öylece oluştu; bu, hiç kale alınmadı ve günlerce bu kürsüden durumu arz ettim, teklifi -38 inci maddeye göre- Genel Kurula da indirdim; ama yine de fayda etmedi.”*

Diğer yandan kaç kişinin göç ettiğinin, kaç köyün boşaltıldığının devlet tarafından bilinmemesini de eleştirerek, bu boşluğu giderebilmek için, 1994 yılında, sıfırlı ve beşli yıllarda nüfus sayımı yapılması için kanun teklifi verdiklerini, ancak dikkate alınmadığını ileri sürmüştür. Hüsamettin Korkutata'nın, bölgedeki insanların oy hakkının gasp edildiğini iddia etmesi, CHP'li bazı milletvekillerinin tepkisine yol açmış ve kısa süreli bir tartışma yaşanmıştır. Boşaltılan köy ve mezralarla ilgili olarak, daha önceki konuşmacılar gibi rakamlar veren Korkutata, olayların başlamasından 1996 yılına kadar geçen sürede, 2498 köy ve mezranın boşaltıldığını, bunun 877'sinin köy, 1 621'inin ise mezra olduğunu ortaya koymuş ve bunların çok azına geri dönüldüğünü belirtmiştir. Diğer yandan köye dönüşün özendirilmesi için, insanlara daha yaşanılır bir ortamın ve koşulların sağlanmasını istemiş ve göç eden insanların gittikleri yerlerdeki zor yaşam koşullarından örnekler vermiştir. Göç edenlerin insanların, gittikleri yerlerde kabul görmediklerinden bahseden Korkutata, mevcut hükümetin bu olumsuzlukların üstüne gittiğini ve 1996'dan 1997'nin başlarına kadar, köye dönüş yapan 10 binin üzerinde insana iş temin edildiğini ifade etmiştir. Hükümete ulaştırılmak üzere olan, 52 tane projeden söz ederek, bunun maliyetinin 3,5 trilyon lira olduğunu açıklamıştır.

Hüsamettin Korkutata, konuşmasının bundan sonraki bölümünde rakamlara dayanarak şu ifadelere yer vermiştir: *“Geçen sene, konut için son olarak gönderilen paranın asıl miktarı 528 milyar liraydı. 528 milyarın -kuruş kuruş, tek tek nereye harcanmış, rakamların hepsi şurada, dosyamda var- 430 milyar 538 milyonu harcanmış, 90 milyarı da harcanmamış. Sebep ne; tabii ki, bazı köylerde, yüksek rakımlı köylerde, son zamanlarda faaliyet bile gösterilemezdi, çok zordu. Bazı ova köylerde ve mümkün olan yerlerde... Bu bölgelerde inşaat mevsimi çok kısa olduğu için, maalesef, para bile harcanmamış. Bu yıl, bunun daha erken yapılabilmesi için... Geçen yıl, nasıl ki, hiçbir formaliteye tabi tutulmadan, direkt Başbakanlıkça, mevcut valilerin emrine para gönderildi "alın, siz harcayın" denildi ve onlar, yerinde yaptıkları*

planlamayla, bu parayı daha hızlı şekilde harcadılar; bu yıl da, inşallah, bu uygulama yeniden yapılacaktır ve bu uygulamanın mutlak şekilde yapılmasını da Hükümetimizden istiyoruz; bunu yapacaklarına da inanıyorum.”

Büyük şehirlerde iş bulan ve gerçekten, artık şehirde kalmak isteyen insanların oranı kesinlikle yüzde 15'leri geçmeyeceğini iddia eden Korkutata, büyük bir kısmının geri dönmek istemesine karşın, PKK'dan korktukları için dönemediklerini savunmuş ve asıl sorunun bölgeden batıya doğru yönelen beyin göçü olduğunu vurgulamıştır. Bölgeye yatırım yapılarak, bu göçün önlenmesi gereğine dikkat çektikten sonra, *“Biz, bu önergeye destek veriyoruz; güç veririz, araştırmasını yaparız; hem de araştırmasını yaparken, hiçbir fikrin ve görüşün yanında değil, hakkın ve hakikatin yanında olarak bu projenin yanında oluruz, sonuna kadar da destekleriz”* diyerek, konuşmasını tamamlamıştır.

Refah Partisi grubu adına yapılan bu konuşmanın ardından, Demokratik Sol Parti Grubunun görüşlerini ortaya koymak için, Kars Milletvekili Çetin Bilgir söz almıştır. Köy boşaltmalarının temel nedeninin PKK tehdidi olduğunu belirterek konuşmasına başlayan Bilgir, yaklaşık 320 bin kişinin yerlerinden edildiğini ve Diyarbakır'ın son yıllardaki nüfus artışının da buna bağlı olduğunu öne sürmüştür. Sorunların çözüm yolu için sadece güvenlik ve gelişmenin önerilmesi durumunda, hem geçici ve soyut projelerin üretilmiş olacağını hem de göç edenlerin ve yörede kalanların geleceklerine dair gerçek çözüm önerilerinin gölgede kalacağını savunmuş ve mevcut hükümetin söz konusu sorunları çözmekte yeterli olmadığını iddia etmiştir. Daha sonra da DSP'nin daha 1987 yılında çözüm önerileri getirdiğini, ancak bunların dikkate alınmadığını ileri sürmüş ve ayrıca Genel Kuruldaki milletvekili sayısının azlığından yakınmıştır.

Çetin Bilgir, partisinin 1987 yılındaki önerileri hakkında bilgi verirken; *“Partimiz, 30 Haziran 1987 yılında kapsamlı çözüm önerilerinde bu hususu irdelemiş, göçü doğuran sorunlar ve çözüm yollarını göstermiştir. Baştan da söylendiği gibi, göç, terörden etkilenmekle beraber, çözümünü, sorunların topyekûn ortadan kaldırılmasına bağlıdır. Ancak, göç ettirmenin çözüm olmadığı, can güvenliğinin ise sadece güvenlik önlemleriyle sağlanamayacağı, uzun, orta, kısa vadeli ve çok yönlü sosyal, ekonomik, kültürel önlemlerin ve uluslararası ilişkilerin de güvenlik önlemleriyle bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Güvenliğin, sadece askerî yöntemlerle sağlanamayacağı artık genel kabul görmektedir. Güvenliğin sağlanmasını kolaylaştırmak için zorunlu olan, sosyal, ekonomik, kültürel önlemlerle Silahlı Kuvvetlerin ilgilenmesi hiç doğru değildir”* dedikten sonra, kendisi de bazı önerilerde bulunmuştur.⁸³

⁸³ Çetin Bilgir'in önerilerinin bazıları şunlardır: Köy koruculuğu sistemi kaldırılmalı; bölgeye, önyargısız kamu görevlileri gönderilmeli, halkla iyi diyalog kurabilen ve yardımcı olabilen sivil ve resmî merciler oluşturulmalı; bölgede eğitim sorunu çözümlenmeli, kapalı okullar açılmalı; orta ve yükseköğrenim görmüş gençler arasındaki işsizlik ortadan kaldırılmalı; geçimini çiftçiliğe veya hayvancılığa bağlayan köylülerin hızla yoksullaşmasının önüne geçilmeli; bölgede gelişmeyi hızlandıracak ve yarı feodal yapıdan çağdaş açık toplum yapısına geçişi sağlayacak bir bölge planlaması yapıp uygulamaya geçirilmeli; sanayi yatırımları yapılmalı, özellikle tarım ve hayvan ürünlerini değerlendirici sanayiler kurulmalıdır.

Bölgede gerçek bir toprak reformuna büyük bir gereksinim olduğunu ifade eden Bilgir, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde, iller bazında, bölgeye has bitki ve hayvancılıkla ilgili sistemli bir şekilde, yeniden, planlı, programlı düzenlemeler yapılmasını gereğini dile getirmiş ve küçük üretici kooperatiflerin özendirilmesini de bir öneri olarak getirmiştir. Sadece Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine ait olmak üzere bir yatırım veya kalkınma bankası kurarak, sadece bu bölgedeki yatırımların yönlendirilmesi ve kredilendirilmesi için beş on yıl süreli uygulamalar başlatılmasını da savunmuş Hollanda, İtalya ve Kanada'nın bu konudaki başarılarına değinmiştir.

Çetin Bilgir, konuşmasının bir bölümünde GAP'a da vurgu yaparak, devlet-halk işbirliğine dayalı yatırımlara ve büyük halk yatırımlarına öncelik verilmesini belirttiikten sonra, DSP'nin büyük yerli ve yabancı sermaye yatırımlarına ideolojik açıdan karşı çıkmasının söz konusu olmadığını açıklamıştır. Bununla birlikte Güneydoğu Anadolu'nun özellikleri ve stratejik konumu nedeniyle, bu konuda da dikkatli davranılmasını savunmuş ve süratle köy-kent uygulamasına geçilmesini istemiştir. Köy-kent projesi ile ilgili olarak da şu açıklamaları yapmıştır: *"Genelde, gelişmeyi kırsal alana da yayararak hızlandırmayı ve uygarlık nimetlerinden tüm köylüleri kısa sürede yararlandırmayı amaçlayan köy-kent projesi, güneydoğuda aynı zamanda güvenlik açısından da yararlıdır. Şimdiki İktidarın da, köy-kent deyimini kullanmamakla beraber, o yönde bazı düşünceleri olduğu seziliyor. Ancak, görünüşe göre İktidar bundan dağınık köylülerin toplulaştırılmasını anlıyor. Oysa, Demokratik Sol Parti Programında öngörülen köy-kent projesinin, köylüyü yerinden ederek, köylüleri toplulaştırmakla ilgisi yoktur. Bu, hem çok masraflı olur hem de uygulamada altından kalkılamayacak sorunlar yaratır.*

DSP'nin köy-kent projesi, hızlı ve sağlıklı gelişme için gerekli hizmetleri ve altyapıları, belirli köy grupları arasında merkezîleştirip yoğunlaştırarak, tüm köyler halkının ortak kullanımına sunmayı amaçlamaktadır. Bu amaç gerçekleştirilirken sağlanacak ulaşım ve iletişim kolaylıkları ve dayanışma, güvenlik önlemlerini de, haliyle, kolaylaştırmış olacaktır."

Türkiye'de değişik etnik kökenlerden gelen yurttaşların bulunduğundan ve bunların arasındaki ulusal birlik bilincinin geliştirilmesi gerektiğinden de söz eden Bilgir, "Türk" adının, bir ırkın değil, bir ulusun adı olduğunu ifade etmiş ve anadilin yasaklanması yoluna gitmeden, özellikle kadınlara yönelik hızlı bir Türkçe ve okuma-yazma öğretimi kampanyasının açılmasını istemiştir. Ayrıca radyo ve televizyon yayınlarının her yere ulaşmasının da Türkçe öğre-nilmesini olumlu etkileyeceğini savunarak, özellikle sınır bölgelerinde, yabancı televizyonların etkisinin kırılması için çalışmalar yapılmasının zorunluluğuna işaret etmiştir.

DSP adına konuşma yapan Çetin Bilgir, “*Türkçe ve okuma-yazma öğretimi, bölge köylerine, mutlaka, meslek ve sanat eğitimiyle, sağlıklı yaşam eğitimiyle birlikte götürülmelidir. Tüm bölge köylerinin otomatik telefona kavuşturulması, öncelikle ve süratle sağlanmalıdır. Telsiz konuşmaları teröristler tarafından da dinlenebildiği için, güvenlik açısından, telsiz değil, telefon iletişimine ağırlık verilmelidir. Olayın uluslararası boyutu da göz önüne alınmalı ve dış etkilenmelerin güçlü, kişilikli ve tutarlı politikayla çözülebileceği düşünülmelidir*” biçimindeki önerilerden sonra, Avrupa’yı örnek göstererek, geri kalmış bölgelere özgü özel teşvik uygulamalarından bahsetmiş ve bunun Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğusu için de uygulanabilirliğini belirtmiştir. Bu arada KOBİ’lere de değinmiş ve sonuç olarak, Güneydoğu Anadolu’nun sorunlarının temelde etnik olmadığını dile getirmiştir. Çetin Bilgir’e göre, sorunların temelinde, sosyal ve ekonomik nedenler, bölgenin feodal yapısından ve bazı dış tertip ve tahriklerden kaynaklanan etkenler vardır.

Önergeye olumlu oy kullanacaklarını açıklayarak, konuşmasını tamamlayan Çetin Bilgir’den sonra, önerenin birinci imza sahibi sıfatıyla CHP İstanbul Milletvekili Algan Hacaloğlu söz almıştır. Konuşmasının başında Hüsamettin Korkutata’nın sözlerine değinen ve Korkutata’nın muhalefet milletvekili gibi konuştuğunu iddia eden Hacaloğlu, Hükümetin toplumun taleplerine cevap veremediğini öne sürmüştür. İnsan hakları konusunda, daha önce hiçbir şey yapılmadığı şeklinde bir söz sarf edilmesi üzerine de, Mustafa Kul’un vermiş olduğu önerenin, Refah Partisinin oylarıyla reddedildiğini belirtmiştir.

Algan Hacaloğlu, Köye Dönüş Projesinin isim babası olduğunu ileri sürdüğü konuşmasında, CHP’nin Hükümet ortağı olduğu dönemde, bunun bir proje haline getirildiğini açıklamış ve bu proje ile ilgili şu sözleri sarf etmiştir: “*Türkiye’de -bütün dosya buradadır- ilk defa, boşaltılmış köylerin envanterini çıkardık ve bütün valilere yazdık, köye dönüşün güvenlik içerisinde nerelerde mümkün olabileceğini araştırtmak istedik; ama, tepki alamadık. Neden; çünkü, İçişleri Bakanı biz değildik, Millî Savunma Bakanı biz değildik, Millî Eğitim Bakanı biz değildik; o valileri, o kaymakamları, o emniyet müdürlerini biz atayamamıştık. Bakandık; ama, o konularda, o alanlarda o politikaları izleyenler ayrı bir dünyadaydılar; hatta, iddia ediyorum, o dönemin İçişleri Bakanları da, oradaki uygulamaları o kadar etkileyememekteydiler; özel timi, korucuları, Acil Destek Fonunu ne biz oluşturduk ne biz yönlendirdik.*”

DYP-SHP koalisyonunu da savunan Hacaloğlu, mafya-polis-aşiret üçgeninden oluşan çete başlarının ve korucu başlarının CHP’li veya SHP’li olmadığını ifade etmiş ve Güneydoğunun politikasında etkili olmadıklarını itiraf ederek, bunun bedelini 1995’te ödediklerini, şimdi de Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi’nin ödeyeceğini dile getirmiştir. Bu arada bölgede boşaltılan köy ve mezra sayısının 1995 yılına göre çok arttığını da iddia ederek, 1995’te 311291 kişi iken, bu rakamın 500 bini bulduğunu ileri sürmüştür.

Algan Hacaloğlu, konuşmasının bundan sonraki bölümünde rakamlar vererek, şu açıklamaları yapmıştır: *“Bugün Diyarbakır'ın nüfusu 1.5 milyon; oysa, 1990'da 380 bindi. 1990'da Hakkâri'nin nüfusu 20 bindi, bugün 100 bin. Nüfus, köylerden buralara aktı ve sefalet her tarafı sardı. Değerli arkadaşlarım, Beritan Aşiretini o yöre insanı iyi bilir, Beritan Aşireti çöktü. Beritan Aşiretinin 1990 yılında 650 bin küçükbaş hayvanı vardı; 1996 yılında bu rakam 20 bine inmişti. Tabii, yöredeki sefaleti, yöredeki demokrasinin eksikliğinden kaynaklanan, insan hakları ihlallerinden kaynaklanan, ekonominin çökmüş olmasından kaynaklanan eşitsizliği, hukuksuzluğu, kuralsızlığı saatlerce konuşsak anlatamayız. Bugün, Diyarbakır'a göç eden 700 bin insanın 300 bini açlık sınırında, 400 bini yoksulluk sınırında.”*

Göçün, yerlerini terk edenleri, başta Diyarbakır olmak üzere, büyük şehirlerde olumsuz koşullarda yaşama zorladığına da değinen Hacaloğlu, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 12 ve 13. maddeleri ile Anayasanın 17, 21, 23 ve 125 inci maddelerine vurgu yaparak, konut hakkının, yaşam hakkının ve yerleşme hakkının vazgeçilmezliğine vurgu yapmıştır. Hükümetin kamulaştırma konusundaki uygulamalarını eleştirerek, 1994 Kasımında, Avrupa Konseyi İskân Fonuna, 111 bin kişiye iskân sağlamak, ev sağlamak amacıyla, 258 milyon dolarlık bir proje verildiğini, bu projenin takip edilmediğini bir soru olarak yöneltmiştir.

Bu arada isim babasının kendisi olduğunu belirttiği köye dönüş projesine de sahip çıkan CHP'li Hacaloğlu, valilere yazmış oldukları yazıların hiçbirisine cevap gelmediğinden yakınmış ve öneri niteliği taşıyan şu sözleri sarf etmiştir: *“Şimdi, dönülebilecek köylerde köye dönüş projesi uygulanmalıdır, köylülerimizin mağduriyetleri giderilmelidir, onlar yaşama kavuşturulmalıdır. O yörede, yaşam, tarımıyla, hayvancılığıyla, arıcılığıyla, kilim dokumacılığıyla ve diğer el sanatlarıyla canlandırılmalıdır. Bunun yapılamadığı yerlerde toplu çiftlik ve merkez köy projeleri uygulanmalıdır. Onun yapılamadığı yerlerde, kentlerde, bizim dönemimizde yapıldığı gibi, toplukonut projeleri uygulamaya konulmalı, sağlık ve eğitim kurumları etkinliğe kavuşturulmalı, kapalı okullar açılmalı, yol ve altyapı hizmetleri gibi diğer hizmetlerin gereği yapılmalıdır.”*

Algan Hacaloğlu'nun çözüm önerileri bunlarla sınırlı kalmamıştır. 200 bin kişiye istihdam olanağını sağlayacak geçici kırsal iş projesinin derhal uygulamaya geçirilmesini; yörede, işsizlik sigortası öncelikle uygulamaya konulmasını; yörede, özelleştirme uygulamalarına "dur" denilmesini; sınır ticaretinin, mafyanın kontrolünden kurtarılmasını; üretim rehabilitasyon projesinin uygulanmasını; GAP'ın, bir toprak ve tarım reformu anlayışı içinde, demokratik kooperatifçiliğin desteği altında hızla tamamlanmasını; besi projesinin halka taşınmasını; yerel yönetimlerin, mevcut borç ve bütçe açıklarının kapatılmasını da önerileri içinde sıralamıştır.

Algan Hacaloğlu, konuşmasının sonunda, CHP'nin programında, Kürt sorununa, etnik duyarlılıklara, demokrasi içinde çözüm ettirdiğini ifade ettikten sonra, devletin, her dinden, her etnik kökenden yurttaşlarına eşit mesafede olması gereğine vurgu yaparak, herkesin kendi kültür ve kimliğini geliştirilebilme olanağına kavuşmasını savunmuştur. Bu arada sözü, Şevki Yılmaz'a getirerek, *“Eğer, Şevki Yılmaz'lar susturulmazsa, Şevki Yılmaz'larla şekillenen teokratik devlet arayışının ve onun seviyesiz ahlak anlayışının haddi bildirilmezse biliniz ki, ÷lkemize kalıcı barış gelmeyecektir”* dedikten sonra, kürsüden inmiştir.

Algan Hacaloğlu'nun uzun ve kapsamlı konuşması sonrasında, Meclis araştırması açılıp açılmaması konusu oylanarak kabul edilmiştir. Ardından, Meclis araştırmasını yapacak komisyonun dokuz üyeden oluşması; komisyonun çalışma süresinin, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyenin seçimi tarihinden başlamak üzere üç ay olması; komisyonun, gerektiğinde Ankara dışında da çalışabilmesi konuları ayrı ayrı oylanarak, kabul edilmiştir.

6- Bazı Gazete Kuruluşlarının Amaçları Dışında Fon Kaynaklı Kredi Kullandıkları İddialarını Araştırmak Amacıyla, Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge⁸⁴

Konya Milletvekili Mustafa Ünalđı ve 37 arkadaşının, bazı gazete kuruluşlarının amaçları dışında fon kaynaklı kredi kullandıkları iddialarını araştırmak amacıyla, Anayasanın 98 inci, İtüzüğün 104 ve 105 inci maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi üzerindeki öngörüşmelere, 12 Ağustos 1997 tarihinde başlanmıştır. 2. Yasama Yılı'nın 133. Birleşiminin, Birinci Oturumundaki görüşmelerde, Oturum Başkanlığını Uluç Gürkan yürütmüştür.

Önerge üzerindeki ilk konuşmayı, Hükümet adına Devlet Bakanı Güneş Taner yapmıştır. Güneş Taner ilk olarak, önergedeki ilk imzası bulunan Konya Milletvekili Mustafa Ünalđı'nın Genel Kurul salonunda bulunmadığını ifade etmişse de, Ünalđı'nın salonda bulunduğunu belirtmesi üzerine özür dilemiş ve konuşmasının ayrıntısına geçmiştir. Görevdeki koalisyon hükümetinin hemen her konuda olduğu gibi, açıklıktan yana olduğunu ve kimlere, nasıl kredi verildiği konusunda, devletin elindeki rakamlardan, verilış tarihi itibarıyla, verilenlerin isimlerini de sayarak, açıklama yapacağını belirtmiştir. Geçmişteki

---

⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 133. Birleşim, 32. Cilt, 12.8.1997

uygulamalardan madde madde örnekler sunan Güneş Taner,⁸⁵ bu açıklamaları çerçevesinde verilen teşviklere ilişkin tabloyu da ortaya koymuştur. Güneş Taner'in Genel Kurula yansıttığı bu bilgilere; Medya Holding'e nakit olarak sağlanan teşvik türlerine ilişkin tablo şu şekildedir:

"Tarih: 13.10.1992; aracı banka: Emlak Bankası; ödeme tarihi: 12.5.1993; teşvik türü: Fon kaynaklı kredi; ödenen tutar: 8.877.600.000 Türk Lirası, o günkü kurdan 80. 790 dolar."

Güneş Taner'in isim isim yapmış olduğu açıklamaların devamı şöyledir: *"Firma adı: Sabah Yayıncılık; tarih: 13.10.1992; aracı banka: Emlak Bankası; verilmiş tarihi: 26.1.1994; teşvik türü: Fon kaynaklı kredi; ödenen tutar: 98. 660 dolar."*

Firma adı: Sabah Yayıncılık; belge tarihi: 13.10.1992; aracı banka: Emlak Bankası; ödeme tarihi: 10.8.1993; teşvik türü: Fon kaynaklı kredi; ödenen tutar: 911. 046 dolar."

Firma adı: Medya Holding; belge tarihi: 15.10.1992; aracı banka: Emlak Bankası; ödeme tarihi: 12.5.1993; teşvik türü : Fon kaynaklı kredi; ödenen tutar: 761 507 dolar."

Firma adı: Medya Holding; belge tarihi: 15.10.1992; aracı banka: Emlak Bankası; ödeme tarihi: 26.1.1994; teşvik türü : Fon kaynaklı kredi; ödenen tutar: 66 582 dolar."

---

⁸⁵ Devlet Bakanı Güneş Taner, bu konudaki açıklamaları şu şekildedir: *"1. 13.1.1995 tarihinde yürürlüğe giren 96/6411 sayılı Kararname öncesi yayımlanmış bulunan, 23.2.1992 tarihli 92/2805 sayılı ve 29.1.1993 tarihli 93/4000 sayılı Kararnameler uyarınca düzenlenen teşvik belgeleri kapsamında gerçekleştirilen yatırımlara, Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonundan; teşvik primi, kaynak kullanımı destekleme primi ve fon kaynaklı kredi ödemeleri öngörülmüş ve bu kararnameler gereğince müstesep hakları olarak halen Fondan ödemeler sürdürülmektedir."*

2. Düzenlenen teşvik belgeleriyle ilgili yatırımların gerçekleşip gerçekleşmediği hususları, aracı bankalar (Türkiye Kalkınma Bankası, Türkiye Emlak Bankası, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ve Sınai Yatırım ve Kredi Bankası) vasıtasıyla, yatırımın fizikî durumu ve harcama belgeleri de dikkate alınarak, Fondan hak ettikleri tutarlar, ilgili aracı bankalarca, Müsteşarlığımızdan talep edilmektedir. Bu taleplere istinaden, Fonun kaynaklarının müsait olması durumuna göre, belirli zamanlarda tüm yatırımcılara ödemeler yapılmaktadır."

3. Yukarıda belirtilen kararnameler çerçevesinde, basın yatırımlarına yönelik olarak da, benzer şekilde teşvik belgeleri düzenlenmiş ve bu prosedür içerisinde, basın yatırımlarına yönelik, Fondan ödemeler sürdürülmüş ve halen de sürdürülmektedir."

4. Yatırımın, amacına uygun olarak gerçekleşip gerçekleşmediği ve Fondan sağlanan imkânların yatırımda kullanılıp kullanılmadığı hususlarının, bir taraftan Hazine Müsteşarlığı uzmanları, diğer taraftan da aracı bankaların uzmanları vasıtasıyla takip ve kontrolü yapılmakta olup, mevzuata uygun yatırımın gerçekleşmemesi halinde, yatırımcılar hakkında gerekli müeyyideler uygulanmaktadır."

Firma adı: Medya Holding; belge tarihi: 15.10.1992; aracı banka: Emlak Bankası; ödeme tarihi: 20.7.1994; teşvik türü: Fon kaynaklı kredi; ödenen tutar: 108 253 dolar.

Firma adı: Gazete ve Matbaa; aynı grubun içerisinde yer alıyor; belge tarihi: 13.10.1992; aracı banka: Emlak Bankası; ödeme tarihi: 24.1.1994; teşvik türü: Fon kaynaklı kredi; ödenen tutar: 168 242 dolar.

Firma adı: Gazete ve Matbaa; belge tarihi: 13.10.1992; aracı banka: Emlak Bankası; ödeme tarihi : 14.7.1994; teşvik türü: Fon kaynaklı kredi; ödenen tutar: 175 727 dolar.

Ceman, Medya Holding'e nakit olarak sağlanan teşvik türlerine ilişkin olan fon kaynaklı kredinin toplamı, 3 milyon 101 bin küsur dolardır.

Firma adı: Hürriyet Grubu; belge tarihi: 6.5.1992; aracı banka : Emlak Bankası; ödeme tarihi : 16.4.1993; teşvik türü: Fon kaynaklı kredi; ödenen tutar: 732 098 dolar.

Aynı bankadan, değişik tarihlerde alınan tutarları söylüyorum; hepsi fon kaynaklı kredidir:

Ödeme tarihi: 10.8.1993; ödenen tutar: 911 046 dolar.

Ödeme tarihi: 18.6. 1993; ödenen tutar : 1 358 734 dolar.

Ödeme tarihi: 26.1.1994; ödenen tutar: 168 242 dolar.

Ödeme tarihi: 20.7.1994; ödenen tutar: 439 742 dolar.

Ödeme tarihi: 20.7.1994; ödenen tutar: 160 899 dolar.

Ödeme tarihi: 24.6.1996; ödenen tutar: 46 476 dolar.

Ödeme tarihi: 4.12.1996; ödenen tutar: 29 220 dolar.

Ödeme tarihi:13.3.1997; ödenen tutar: 10 000 dolar.

Toplam: 4 028 043 dolar.

Firma Adı: Milliyet Grubu:

Teşvik türü: Fon kaynaklı kredi.

Aracı banka: Emlak Bankası.

Ödeme tarihlerini ve ödenen tutarını dolar bazında söylüyorum; bunları aynı baza oturtmak açısından ifade ediyorum:

Ödeme tarihi: 6.1.1993; ödenen tutar: 513 000 dolar.

Ödeme tarihi: 8.4.1993; ödenen tutar: 642 000 dolar.

Ödeme tarihi:14.5.1993; ödenen tutar: 2 679 000 dolar.

Ödeme tarihi:10.8.1993; ödenen tutar: 911 000 dolar.

Ödeme tarihi: 26.1.1994; ödenen tutar: 168 000 dolar

Ödeme tarihi:20.7.1994; ödenen tutar: 807 000 dolar.

Ödeme tarihi:28.9.1994; ödenen tutar: 33 648 dolar.

Ödeme tarihi:23.12.1994; ödenen tutar: 718 000 dolar.

Ödeme tarihi:23.8.1995; ödenen tutar: 119 677 dolar.

Ödeme tarihi:24.6.1996; ödenen tutar: 76 000 dolar.

Ödeme tarihi: 4.12.1996; ödenen tutar: 48 293 dolar.

Ödeme tarihi: 13.3.1997; ödenen tutar: 16 560 dolar.

Firma Adı: İhlas Holding:

Ödeme tarihi: 30.11.1990; ödenen tutar: 32 749 500 000.

Toplam: Yaklaşık, 5 milyon dolar civarında.”

Devlet Bakanı Güneş Taner, daha önce, 1983 tarihinden 1991 tarihine kadar “faiz farkı iadesi” diye bir teşvik türü olduğunu, tüm basına yapılan teşvik, fon kaynaklı kredi ve faiz farkı iadesi diye nitelendirilmek istenmesi durumunda, ise 1983 tarihinden başlayarak, toplam rakamları da vereceğini ifade etmiş ve bu konuda şunları söylemiştir: “*Firma adı: Dünya Süper Web Ofset AŞ; ödenen tutar: 4 039 800 000; ödeme tarihi: 15.12. 1992; ödenen tutar: 6 612 300 000; ödeme tarihi: 15.12.1992; toplam: 10 652 100 000 lira.*”

Ödemelerin ve teşviklerin, 1992–1997 yılları arasında olduğunu ve ağırlıklı olarak da, Tansu Çiller’in Başbakanlığı sırasında yapıldığını iddia eden Taner, 1983–1996 döneminde; Medya Holding’e 25,3 milyar; Doğan Holding’e 163,7 milyar; Feza Gazetecilik ve Yayıncılık AŞ’ye (Zaman Gazetesi, Samanyolu TV) 4 milyar; İhlas Holding’e (Türkiye Gazetesi, TGRT) 33 milyar; toplam 222,4 milyar Türk Lirasının ödenmiş olduğunu, 1997 yılı değerleriyle, 17,1 milyon doların karşılığı olarak, 2,3 trilyon liralık nakit devlet desteğinin sağlandığını dile getirmiştir. Daha sonra da bu teşviklerin koşulları hakkındaki görüşlerini açıklamaya başlamıştır. Koşullara uygunluğunun denetlenmesinin, Hazine Müsteşarlığı uzmanları ve aracı bankaların uzmanları aracılığıyla yapıldığı bilgisini veren Taner, kendilerine herhangi bir ihbar veya bilginin gelmediğini, geldiği takdirde işlen yapma konusunda kararlı olduklarını ifade etmiştir.

Devlet Bakanı Güneş Taner, Hükümetlerin, Meclis araştırmaları ve soruşturmalarından çekindiklerini ve bu nedenle de uzak durduklarını belirttiikten sonra, kendi Hükümetlerinin açıklık ve şeffaflık doğrultusunda, Meclis’e ve kamuoyuna en geniş bilgiyi aktardığını söylemiştir. Yine kendilerine ulaştırılacak bilgi ve bulgu çerçevesinde, araştırma yapacaklarını tekrar etmiş ve Başbakanlığa bağlı birimlerle devlet denetleme organlarının görevlerini yerlerine getireceklerini belirtmiştir. Son olarak da, daha fazla bilgi istendiği takdirde, yeniden söz alarak açıklamalar yapabileceğini ifade etmiş ve sözlerini tamamlamıştır.

Hükümet adına yapılan konuşmadan sonra, gruplar adına yapılacak konuşmalara sıra gelmiştir. İlk sözü Refah Partisi Grubu adına, Kütahya Milletvekili Ahmet Derin almıştır. Türkiye’de son dönemde yaşanan sel felaketlerindeki can kayıplarıyla ilgili üzüntülerini dile getirerek, konuşmasına başlayan Derin, öngenenin herhangi bir dönemi veya hükümeti hedef olmadığını, fon kaynaklı kredilerin yerinde kullanılıp kullanılmadığının; fonun yönetmeliğine uygun verilip verilmediğinin; geri dönüşlerin yapıp yapılmadığının araştırmasına dönük olduğunu açıklamıştır.

Bazı medya gruplarının kullandıkları fon kredilerinin 1992 yılı öncesine dayandığını da öne süren Derin, önergeyi verme amaçlarından bahsederken, şu sözlere yer vermiştir: “Şimdi, böyle bir önergeyi vermemizdeki gayelerden bir tanesi de, bir zarurete binaen kurulmuş olan bu fonların, Başbakanlık Hazine Müsteşarlığından aldığım aylık istatistiklere göre, yaklaşık 59 adedi bütçe içi fonlar, 17 adedi de bütçe dışı fonlar; topladığımız takdirde, 76 adet fon ihdas edilmiş. Bu fonlar, sadece bizim elimizdeki kaynaklar... Sayın Bakanım, Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonundan bazı rakamlar ifade ettiler. Halbuki, 76 adet fon var; altı yıldır KİT Komisyonunda olmam hasebiyle, denetimini yaptığımız 6-7 fon dışında, 70’e yakın daha fon var. Her siyasi dönemde, bu fonlar üzerinde, basına intikal eden veya parlamentodaki milletvekilleri tarafından, kullanım biçimleri noktasında şaibelerin olduğu ifade ediliyor ve KİT Komisyonunda, mesela, Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonunun hangi firmalara kullanıldığı noktasında, bir milletvekili arkadaşımıza, iki üç yıl süresince, 7-8 adet soru önergesi verdiği halde cevap verilmediğini, biz, bizzat yaşadık. En sonunda, 1996 yılında yaptığımız hesap denetimlerinde, 1994 yılına ait hesap denetimlerini o gün bitirmedik ‘tek tek firmaların dökümü komisyona getirilmediği müddetçe sizin denetiminizi yapmayacağız’ dedik ve fon yöneticilerinin denetimini kabul etmedik.

Şimdi, trilyonlarla ifade edilen, adet olarak birçoğu bütçeye dahil edilmiş; ama, miktar olarak azınlıkta olmasına rağmen, fonda toplanan kaynaklar itibariyle çok büyük rakamlara ulaşmış olan bu fonların denetimi yapılamamaktadır; bunu, burada, Sayın Bakanım da ifade ettiler.

Bu fonların birçoğu belli bankalar aracılığıyla kullanılıyor ve o bankalardan sorumlu olan bakana veya başbakana soru önergesi verildiği takdirde, gelen cevapta ‘Bankalar Yasasına göre, bazı firmaları açıklayamadıkları, açıklayamayacakları, açıklamalarının kanunen suç olduğu’ müteaddit defa ifade olunmuştur.”

Ahmet Derin, Meclis araştırması komisyonu kurulduğunda, fonların amacına ve kuruluş maksadına uygun bir biçimde kullanılıp kullanılmadığını araştıracağını belirttiikten sonra, konunun en fazla istismar edilen konu olduğunu vurgulamış ve diğer yandan yine bu fonların, medya kuruluşları tarafından kullanılıp kullanılmadığının da önemli olduğunu, ifade etmiştir. Hürriyet gazetesine, 18.4.1988’de 15 802 dolar, 28.2.1989’da 104 000 dolar; Sabah gazetesine, 1990’da 7 milyon 113 bin dolar, - 1991’de 47 milyon 191 bin dolar teşvik verildiğini hatırlatmış ve ne kadar prim alındığının, ne kadar faydalandığının, ne kadar fon kullanıldığının bilinmediğini ileri sürmüştür. Bütün bunların, Meclis araştırma komisyonu kurulduğu takdirde anlaşılacağını da sözlerine eklemiştir.

Şahsî olarak verilen soru önergesine cevap verilemediğinden de yakınan Ahmet Derin, Bankalar Yasasının buna engel olduğunun gerekçe gösterildiğini belirtmiş ve var olan 76 tür fonun fazlalığından şikâyet etmiştir. Fonların, 1996 yılında 620 trilyon olduğunu, 1997 yılında ise bu rakamın 1 katrilyonu aşacağını da söylediği konuşmasının bu bölümünde, söz konusu fonlardan, ancak 7-8 tanesinin denetlenebildiğine de dikkat çekmiştir. Coşkun Kırca'nın, 8 Ekim 1993'te, Cumhuriyet gazetesinde, yayınlanan bir yazısına da değinen Derin,⁸⁶ daha sonra, 3-4 holdinge ait olan basın, turizme, bankacılığa, sigortacılığa, ticarete el attığını ve aldıkları kredileri amaçları dışında kullandıklarını iddia etmiş ve böyle bir basının dünyanın hiçbir ülkesinde olmadığını savunmuştur.

Türkiye'de basına bir düzen verilmesinin gereğine ve birinci güç olma hayalinden artık kurtulması gerektiğine de işaret eden konuşmacı, Basın Yasasında değişiklik yapılmasını da önerdiği konuşmasında, iddialarıyla ilgili bilgileri, sadece gazete haberlerinden elde etmediklerini, 11 Mayıs 1997 tarihinde, Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü'nün bir basın açıklamasında korkunç rakamların ifade edildiğini açıklamıştır. Basının yatırım indirimi, gümrük vergisi ve fon muafiyeti, yurt içinde makine teçhizat alımında KDV desteği, ithal makine teçhizat alımında KDV ertelemesi, vergi, resim, harç, yatırım finansman fonu, bina istisna harcı gibi teşvikler aldığını da belirterek, şu rakamları açıklamıştır: *"Medya kuruluşlarının yaklaşık yatırım tutarları 918 milyon dolar. 1983-1993 arası 859 milyon dolar, 1994-1997 arasında 59 milyon dolarlık yatırım teşvikleri kullandıkları ifade edildi. Aynı zamanda, orada bir şey daha ifade edildi: Tüm medya sektörüne verilen toplam teşviklerin yaklaşık yüzde 90'ının sadece iki medya grubuna verilmiş olması ve bu medya kuruluşlarının, sadece görsel veya yazılı basın şeklinde iştigalleri olmadığı, bankacılık, ticaret, turizm ve sigorta sektörlerinde de faaliyet gösterdikleri ve bu kuruluşlarına verilen kredilerin dahil edilmediği bir rapor yayımlandı."*

Bu açıklamalarına dayanarak bir Meclis araştırması komisyonu kurulduğu takdirde elde edilecek yararlardan bahseden Derin,⁸⁷ hiçbir siyasî

---

⁸⁶ Ahmet Derin, Coşkun Kırca'nın şunları yazdığını ifade etmiştir: *"...basının hükümetle bu tür parasal bağları olmamalıdır. Teşvikli basın da ne demek? Basın özgürlüğü, bu tür teşviklerle ayakta kalabilir mi? Aslında, basının devletle hiçbir şekilde maddî bağı olmaması gerekir. Böyle teşvikli basın olur mu? Basına, devlet ve kamu kuruluşları tarafından kredi ve hibe gibi desteklerde bulunulmaması için yasal düzenlemelere gidilmelidir."*

⁸⁷ Ahmet Derin'e göre Meclis Araştırma Komisyonu kurulduğu takdirde; *"...fonlar bir denetim altına alınacak; gayelerine uygun bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı, fon yönetmeliğine uygun olarak kullanılıp kullanılmadığı, verilen kredilerin şartlarının yerine getirilip getirilmediği, niçin birkaç kuruluşa verildiği, geri ödemelerin vadesinde yapılıp yapılmadığının kontrolü sağlanmış olacak hem de teşvik uygulamalarında da, ülkemizin kalkınması ve çağa yetişmesi, çağı aşması noktasında, desteklenmesi gereken sektörlerin yeterince desteklenip desteklenmediği, hangi sektörlerin teşvik kapsamından çıkarılması gerektiği, hangi fonların gayesine matuf olarak kullanılmadığı tespit edilerek, bir teşvik uygulama, teşvik politikasını da oluşturma imkânı sağlanmış olacak"* demiştir.

partinin, Meclis araştırması önergesinin aleyhinde oy kullanmayacağı kanaatini taşıdığını vurgulamış ve önerenin kabul edilmesinin Parlamenteoya ve bürokrasiye itibar kazandıracağını iddia etmiştir.

Ahmet Derin'in konuşmasının tamamlanmasının ardından, gruplar adına ikinci konuşmayı, Cumhuriyet Halk Partisi Ankara Milletvekili Yılmaz Ateş yapmıştır. Önerenin verilmesinden dolayı Mustafa Ünal ve arkadaşlarına teşekkür ederek konuşmasına başlayan Ateş, bir takım kavramların yerine oturtulmasının gerekliliğinden bahsettikten sonra, teşviklerin ne olduğuna dönük açıklamalara geçmiştir. Ateş'e göre, teşvikler, yatırım yapan, koşulları yerine getiren sanayi kuruluşlarına sağlanan olanaklardır, kolaylıklardır; bütün ülkelerde, ekonominin kalkınması, yatırımların artırılması ve iş sahaları yaratılması için, koşulları yerine getiren yatırımcıya sağlanan kolaylıklardır. Araştırma önergesinde sözü edilen fon kaynaklı kredilerin, diğer teşvik kredilerine göre, yatırımcıya daha çok kolaylık sağlayan bir unsur oluşturmakta olduğunu da vurgulayarak, bunun sadece basın kuruluşlarına sağlanan bir kolaylık olmadığını açıklamıştır.

Verilen teşviklerle ilgili devlet bilgilerinin ellerinde olmadığını söyleyen Yılmaz Ateş, özellikle Sayın Çiller'in Başbakanlığı döneminde, 1995 yılında, 2,1 katrilyonluk teşvik verildiğini, bunun 1,4 katrilyonunun, Aralık ayında verilen teşvikler olduğunu açıkladıktan sonra konuşmasını şu sözlerle devam ettirmiştir: *"Devletin 1995 yılı konsolide bütçe gelirinin 1,4 katrilyon, giderlerinin ise 1,7 katrilyon olduğunu bildiğimize göre, bu teşviklerin ne kadar büyük, ne kadar önemli olduğunu görmüş oluyoruz. Daha önce ve şimdi -yani, Refah Partisinin iktidarda olduğu dönemi atlayarak söylüyorum; çünkü, Refah iktidarda olduğu zaman bunları suç görmüyor; ama, muhalefete düştüğü zaman hemen suç unsuru halinde göstermeye çalışıyor- Refahyol İktidarı döneminde de, bu teşviklere devam edilmiştir. Örneğin, Esenboğa Havalimanında kaçak para, kaçak dövizle yakalanan bu Kombassan Holding'e 6 aylık süre içerisinde verilen teşvik belgesi tutarı, 3 trilyon 200 milyar liradır.*

Yine, 7 Eylül 1996 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan listelere göre, Refahyol tarafından, 132,9 trilyon lira tutarında 399 adet yatırım projesine ve 20 Eylül 1996 tarihli ikinci listede de, yine 267,5 trilyon lira tutarında 342 yatırım projesine teşvik verilmiştir; yani, Refahyol İktidarının yaklaşık 3 aylık döneminde, toplam 400 trilyon lira tutarında 741 adet yatırım projesine teşvik verilmiştir."

Yılmaz Ateş, basından elde ettiği bilgilere dayanarak yapmış olduğu açıklamalar sırasında, bir besleme basın yaratılıp yaratılmadığının araştırılmasının gerekli olduğunu savunmuş ve REFAHYOL Hükümeti döneminde Nakşibendilere kolaylıklar sağlandığını iddia etmiştir. Bu konuda Kültür Bakanlığı'nın, Nakşibendi Tarikatı lideri Esat Coşan'ın sahibi olduğu Vefa Yayıncılık ve Ticaret AŞ'ye ait dört süreli yayına toplam 2 milyar 205 milyon lira; Rahmet Vakfının aylık "Rahmet" adlı yayınının 400 adedine 1 milyar 260

milyon lira; Türkiye Ekonomik ve Kültürel Dayanışma Vakfının “İslamî Araştırmalar” adlı yayınına 2 milyar 160 milyon lira; Asya Basın Yayın Limitet Şirketinin “Mavi Kuş” adlı dinî içerikli çocuk dergisinin 1260 adedine 2 milyar 41 milyon lira; Türk Dünyası Araştırmaları ve Türk Dünyası Tarih Dergisine 1 milyar 890 milyon lira; Türk Yurdu Dergisine 1 milyar 125 milyon lira; Sızıntı Dergisine 810 milyon lira, “Tarih ve Medeniyet” adlı yayına -İhlas Holdinge ait- 594 milyon lira; İcmal Yayınlarına 405 milyon lira; “Feyz” adlı yayına 612 milyon lira; “Türk Kültürü” adlı yayına 900 milyon lira; “Türkiye Günlüğü” adlı yayına -Cedit Neşriyat ve Matbuat Sanayiine ait- 720 milyon lira; “Yedi İklim” adlı yayına 432 milyon lira; “Bizim Aile” adlı yayına -Yeni Asya Gazeteciliğe ait- 216 milyon lira; “Çağrışım” adlı yayına 216 milyon lira; “Bir” adlı yayına -Yesevi Yayıncılığa ait- 180 milyon lira; “Köprü” adlı yayına 170 milyon lira; “Bayrak” adlı yayına 162 milyon lira para ödediğini iddia etmiştir. Ayrıca “Kanal 7” adlı televizyon kanalının da REFAHYOL Hükümeti döneminde, 2,9 trilyon liralık reklam geliri elde ettiğini ve bu reklamı veren kuruluşların başında da 379 milyar 16 milyon lirayla İstanbul Büyükşehir Belediyesinin geldiğini ileri sürmüştür. Yine Ankara Anakent Belediyesinin de, Kanal 7’nin de içinde bulunduğu 3 televizyon şirketine 387 milyar liralık bir reklam verdiğini ifade ettikten sonra, ASKİ Genel Müdürlüğünün reklama ihtiyaç duymasının garip olduğunu dile getirmiştir.

Yılmaz Ateş, Refah Partisi’ne mensup milletvekillerinin araştırma önergesini verirken kendi partilerini de kapsayacağını beklemediklerini savunmuş ve REFAHYOL Hükümeti döneminde basına karşı saldırıların arttığına vurgu yapmış, Hürriyet ve Milliyet gazeteleri ile ATV ve Flash TV’ye yapılan silahlı saldırıları örnek olarak göstermiştir. Merkezi Amerika’da bulunan Uluslararası Gazetecileri Koruma Komitesinin yayınlamış olduğu bir raporda, Necmettin Erbakan’ın da içerisinde bulunduğu 10 ülkenin liderinin, basın özgürlüğüne tahammül göstermemekle ve düşmanca tavır ve eylemlerde bulunmakla suçlandığını öne sürmüştür. Son söz olarak da, CHP olarak önergeye destek verdiklerini açıklamış ve bütün çevrelere sağlanan ahlakdışı, kuraldışı ve yasadışı bütün olanakların Türkiye kamuoyunun gözlerinin önüne serilmesinde yarar gördüklerini belirtmiştir.

CHP adına yapılan konuşmadan sonra, Demokratik Sol Parti Grubu adına, Kars Milletvekili Çetin Bilgir söz almıştır. Basın ile ilgili olarak besleme basın, karşıt basın, bir kısım medya ve alçak medya kavramlarının kullanılmasından duyduğu rahatsızlığı dile getiren Bilgir, siyasi iktidarın demok-rasiye inanmasının gereğine işaret ettikten sonra, Tansu Çiller’in başbakanlığı sırasındaki uygulamalardan örnekler vermiştir. Çetin Bilgir’in açıklamaları şu şekildedir: *“Sayın Çiller başkanlığındaki hükümetler zamanında, basına, toplam yatırımlarının yüzde 30’u oranında fon kaynaklı teşvik kredisi verilmekte; ancak, bu, yine, bazı özel şartlara bağlanmaktaydı. Sonra, Sayın Necmettin Erbakan geldi; onun başkanlığındaki Hükümette, bu miktar, yüzde 50’ye çıkarıldı. Yani,*

yatırımlarının yüzde 50'si kadar fon kaynaklı krediyi devlet karşılıyordu ve bunun teşvik alan kuruma desteği, faiz oranının düşüklüğü ve sağlanan diğer yan desteklerle beraber yüzde 70'i geçiyordu. Bu basın kurumları, bilgisayar alımları, taşıma, ulaştırma, bina işleri ve satış bayilikleri kurarlarken yapacakları veya yaptıkları yatırımların yüzde 70'ini geri alacaklardı. Buna dair genelgesi ise, 8.12.1996 tarihinde yayımladılar ve başvurusu da 31 Mart 1997'ye kadar uzattılar. Bu genelgeyle verilen fon kaynaklı krediler, iki yıl ödemesiz ve dört yıl vadeli; ancak, verdikleri destek halkın parasıdır ve bu destek çok büyüdüğünde, sermaye birikimiyle beraber holdingleşme başlar ya da kârı ve haksız geliri gören holding, gazeteyi ve medyayı satın alır veya ona dayanmak ihtiyacını duyar; yolsuzluklara da göz yumularak haksız çıkar sağlanır ve sonrasında, verilen destek, basından çok holdinglere yarar. Oysaki, hesaplamadıkları, holdingin yine devletten kaynak alan veya alamayan patronunun elindeki imkânları, lehine düşünmeyenlere de yöneltebileceğidir. Gerçi, bu ihtimal, her koşulda ve her zamanda da var. Oysaki, basın, gerçek anlamda kamusal fonksiyon ifa eder. Kamusal fonksiyon ise, bağımsızlıktan, yani, basının bağımsızlığından geçer. Eğer, basının bazı kesimleri, olayı ticarî kazanç aracı olarak görürlerse, kamusal fonksiyon kalmaz ve bu arada, basın - yani dördüncü kuvvet- çok tehlikeli olur ve devlet sistemini de tehdit edebilir. Bu arada, tabii, besleme anlamındaki basın, halk adına konuşması gerekirken, siyasî iktidara yağdanlık olabilir veya bazıları da fikirlerinden ötürü cezalandırılabilirler; yani, susturulabilirler, hapse atılabilirler. Bütün bunlardan kurtulunabilir. Tabii, çözüm, sadece ve sadece, basının özgürleştirilebilmesinden geçer. Özgürleştirme ise, birçok yöntemle beraber -araştırma isteminin konusuna bağlı kalarak söylüyorum bunu- alınan veya verilen nereye gittiğinin araştırılmasıyla bulunabilir. Ancak, bunu haksız biçimde verenler, elbette ki soruşturamazlar, şu kadar destek verdik diye de şikâyette bulunamazlar.”

Çetin Bilgir, yukarıdaki sözlerin ardından, basının özgürleştirilmesinin bütün sorunları çözeceğini belirtmiş ve basın kuruluşlarının, Türkiye Büyük Millet Meclisini yıpratmaktan ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin herhangi bir kararı karşısında “falan caminin önünde buluşalım, şu yasayı protesto edelim” şeklinde kışkırtmalardan vazgeçmelerini istemiştir. Diğer yandan, Basın Ahlak Yasasının bağlayıcılığının olmayışından da şikâyet ederek, bazı gazetecilerin hapse atılmasına karşın, tüccar, sanayici ya da holdinglere karşı bir şey yapılamadığını sözlerine eklemiş ve bunun çözümünün, siyasetçilerin, basından ellerini çekmelerine bağlı olduğunu dile getirmiştir. Basında tekelleşmeyi önlemek için, Rekabet Kanunu, Tekelleşmeyi Önleyen Kanun, Medenî Kanun, Borçlar Kanunu, Ticaret Kanunu gibi kanunların işletilmesinin, besleme ya da yandaş basının ortadan kaldırılmasını da, yine konuşmasında ifade etmiştir.

Araştırma talebini içeren metinde birçok yanlış bulunduğunu da belirten Çetin Bilgir, araştırmanın, daha çok evrakta sahtecilik, emniyeti suiistimal, dolandırıcılık gibi, Türk Ceza Kanununda yerini bulan, cumhuriyet savcılarının

soruşturması gereken konuları içerdiğini öne sürmüştür. Bunun için de savcılarının göreve çağrılmasının gereğini savunmuş ve bu araştırmada, Hazinesinin fon kaynaklı kredileriyle sınırlamadan, her türlü Hazine desteğiyle beraber, kamu bankalarından kredi kullanımının, kamu kurumlarının, bu arada örneğin belediyelerin verdikleri reklamlardan ihalelere kadar ve hatta Telekom'a olan borçları dahil olmak üzere, her türlü haksız desteğin de sorgulanması gerektiğini dile getirmiştir.

Çetin Bilgir'in, önceki konuşmacılara göre, daha kısa tuttuğu konuşması sonrasında, Anavatan Partisi Grubu adına, İstanbul Milletvekili Yılmaz Karakoyunlu söz almıştır. Yılmaz Karakoyunlu da son derece kısa bir konuşma yapmış ve araştırma önergesinin 12 Şubat 1996 tarihinde verildiğini, 12 Ağustos 1997 itibarıyla onsekiz ay önce verilmiş bu önergenin, verildiği günün konjonktüründen çok uzak kaldığını dile getirmiştir. Araştırma önergesini olumlu karşıladığını ve önceki konuşmacıların sözlerine katıldığını açıklayan Karakoyunlu, Anavatan Partisinin olumlu oy kullanacağını belirterek, sözlerine son vermiştir.

Gruplar adına başka söz talebi olmayınca, önerge sahipleri adına, Konya Milletvekili Lütfi Yalman söz almıştır. Sel felaketlerinde ölenlere rahmet dileyerek konuşmasına başlayan Yalman, Yılmaz Ateş'e cevap olarak, teşvik belgesiyle fon kaynaklı kredinin farklı olduğunu ve yine sanayi yatırım teşvikinin de çok farklı bir olay olduğunu ifade etmiştir. Bu arada Kombassan'a verilen teşvik kredileri ile ilgili olarak da, teşvik kredisinin kime verilirse verilsin, yerinde kullanılmak kaydı şartıyla ülke ekonomisine ve istihdama büyük faydası olacağı kanaatinde olduğunu açıklamıştır.

ANAP Grubu adına konuşan Yılmaz Karakoyunlu'nun araştırma önergesinin, zamanının geçtiği, güncelliğini yitirdiği şeklindeki ifadelerine katılmadığını açıklayan Lütfi Yalman, asıl olarak, Türkiye'de basın yayın organlarına verilen reklamların, verilen kredilerin, fon kaynaklı kredilerin basını ne hale getirdiği konusuna değineceğini ifade etmiştir. Yalman bu konuda, öncelikli olarak şu sözleri sarf etmiştir: *“Gazeteler, eskiden, haberler toplar, halk da bu haberleri okurdu; Türkiye de, gelişen olayları bu vasıtayla takip ederdi. Gazetelerin yazarları vardı eskiden, kendi doğru bildiklerini, inandıklarını yazarlardı. Yazarların yazdıkları, bazen, aynı gazetede yazan diğer köşe yazarlarıyla bile çelişirdi. Hatta, patronlarıyla bile aynı konuyu, aynı görüşü paylaşmadıkları olurdu. Aynı gazetelerde, farklı yazılar, farklı yorumlar görüldü. Gazetelerde, âdeti bir fikir ticareti vardı, alanla veren arasında karşılıksız bir fikir ticareti, çıkarsız bir haber alışverişi vardı. Gazeteler, şantaj yapmazdı, çanak, tabak, bisiklet almaz ve vermezdi. Beyin jimnastiği yapılan, yapılmasını sağlayan bir kurumdu gazeteler. Eskiden gazeteler vardı, gazetede yazarlar vardı, şairler vardı, şiirler yazarlardı ve bu şiirler, genç gönüllere ilham verirdi; kimi insanları teşviki vasıtasıyla şair yapar, kimilerini de yazar yapardı.”*

Eskiden Türkiye’de 8 kişiye 1 gazete düşerken, 1997’de 17 kişiye 1 gazete düştüğüne vurgu yapan Yalman, artık, gazetelere olan güvenin azaldığını ve öngenenin aslı hedeflerinden birisinin bunu araştırmak olduğunu açıklamıştır. Medyanın düzensiz, dengesiz ve sağlıksız beslenmesinin de söz konusu olduğuna dikkat çektikten sonra, 1983 yılından sonra, basın gazetecilikten yavaş yavaş uzaklaştığını ve gazete patronlarının, fabrika, inşaat şirketleri, enerji şirketleri ve bankalar kurmaya başladıklarını ileri sürmüştür. Yine promosyondan para kazanmak, vergilerden kurtulmak, vergi kaçırmaktaki değişik bahanelerle basın dışı işlere yöneldiklerini sözlerine eklemiştir. Konuşmasında kartelci basının şantajlarının iş gördüğünü de öne süren Yalman, meşhur bir gazete patronunun “biz, hükümet kurar, hükümet yıkar, ihtilaller bile yaptırırız” dediğini iddia etmiştir.⁸⁸

Lütfi Yalman, alınan kredilerden ve reklamlardan da çok kısa örnekler verdiği konuşmasında, 1985 yılında sadece bir gazete grubuna verilen kredinin, 1997 yılının değeriyle 37 trilyon lira civarında olduğunu, yine 1995 yılında sadece bir kamu bankasının verdiği reklam tutarının ise 1,5 trilyon liraya yakın olduğunu belirtmiştir. Oysa asıl olarak Anadolu basınının desteklenmesinin gerekli olduğunu savunmuş ve kartellere veya tekeli sermayeye para aktarılmasını çağırısında bulunmuştur. Şeffaflık ve açıklığı da savunan Yalman, yapılan her türlü ödemelerin, fon kredilerinin veya benzeri teşviklerin ve hatta verilen reklamların mutlaka araştırılmasını istemiştir.

Yılmaz Ateş’e de araştırılmasını istedikleri konu ve önem için önerge vermesini öneren Yalman, milletin bilgi sahibi olmaya hakkı olduğu inancında olduğunu ifade ederek konuşmasını tamamlamıştır.

Lütfi Yalman’ın kürsüden inmesinin ardından yapılan oylama ile Meclis araştırması önergesi kabul edilmiştir. Hemen sonrasında, Meclis araştırmasını yapacak komisyonun 13 üyeden kurulması; Komisyonun, çalışma süresinin, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyenin seçimi tarihinden başlamak üzere, üç ay olması; Komisyonun gerektiğinde Ankara dışında da çalışabilmesi konuları da ayrı ayrı oylanarak kabul edilmiştir.

---

⁸⁸ Lütfi Yalman iddialarını şu sözlerle sürdürmüştür: “Hükümetler de bu konuda hiç adil davranmadılar. İki medya grubu, destekledikleri iki ayrı siyasi grup tarafından beslendi. Öyle ki, bir grup kendisine destek ve kredi vermeyen parti genel başkanını mason bile ilan etti. O da, bu grubun gazetelerinin okunmamasını teşkilatlarına ilan etmişti. Gerçi, şimdi 5,5 trilyon liralık vergi cezasının üzerine yatılınca pek sevdiler birbirlerini ama; hayırlısı!

Bu arada, karteli oluşturan gazetelerin trilyonluk beslenmeleri katrilyonlara dönüşünce, rakiplerini de engellemeye başladılar, bir baskı kurmaya başladılar. Kimi gazeteleri bayilerde sattırmamaya, kimilerini dağıttırmamaya başladılar. Akşam Grubu gazeteler, sokaklara çıktı çocuklar vasıtasıyla.

Bir üzüntü verici konu da; Gazeteciler Cemiyeti, Gazeteciler Sendikası ve Basın Konseyi, âdeta ortalıktan kayboldu; çünkü, onlar da kartel patronlarının elemanı durumuna düştü. Ülkenin siyasi ve ekonomik politikalarını, neredeyse tamamen, yandaş basın belirler hale geldi. Bir haberle, borsayı altüst ediyorlardı. Artık, eğitim sistemimiz bile bunlar tarafından yönlendirilmeye başlandı. Bunlardan, karteller, holdingler kazanıyordu ama, hep halk kaybediyordu; Türk ekonomisi ve Türk demokrasisi zarar görüyordu. Basına destek veren hükümetler iyi, vermeyenler mürteci oldu; bunlar kaybedince herkes kaybetmeli anlayışı yayıldı. Gazetelerde yazılanlar, haber değil artık, magazin, sansasyon ve masabaşı düzenlemelerdi.

7- Özelleştirme Uygulamalarıyla İlgili Usulsüzlük ve Yolsuzluk İddialarını Araştırarak Alınması Gereken Tedbirleri Tespit Etmek Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge⁸⁹

İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya ve 13 arkadaşının, özelleştirme uygulamalarıyla ilgili usulsüzlük ve yolsuzluk iddialarını araştırarak alınması gereken tedbirleri tespit etmek amacıyla Anayasanın 98. maddesi, İçtüzüğü'nün 104 ve 105. maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesinin öngörüşmelerine, 17 Haziran 1997 tarihindeki, 2. Yasama Yılı'nın, 107. Birleşiminde başlanmıştır.

Başkanlığını Kamer Genç'in yürüttüğü Birinci Oturumdaki görüşmelerde, ilk olarak, söz konusu önergenin konusu ile 8. sırada yer alan Zonguldak Milletvekili Necmettin Aydın ve 19 arkadaşının (10/29), 19. sırada yer alan Konya Milletvekili Veysel Candan ve 12 arkadaşının (10/40), 61. sırada yer alan Kocaeli Milletvekili Necati Çelik ve 23 arkadaşının (10/88), 68 inci sırada yer alan Kütahya Milletvekili Emin Karaa ve 22 arkadaşının (10/98), 92. sırada yer alan İzmir Milletvekili Işın Çelebi ve 25 arkadaşının (10/127), 115. sırada yer alan Zonguldak Milletvekili Tahsin Boray Baycık ve 22 arkadaşının (10/150) ve 127. sırada yer alan Hatay Milletvekili Fuat Çay ve 25 arkadaşının (10/166) esas numaralı Meclis araştırması önergelerinin konuları benzerlik arz etmesi nedeniyle, sekiz önergenin birlikte görüşülmesi oylanarak kabul edilmiştir.

---

⁸⁹ Bu meclis araştırması ile ilgili öngörüşmeler, çeşitli önergelerin birleştirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Önergeler şunlardır:” 1.-İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya ve 13 arkadaşının, özelleştirme uygulamalarıyla ilgili usulsüzlük ve yolsuzluk iddialarını araştırarak alınması gereken tedbirleri tespit etmek amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/19)

2.- Zonguldak Milletvekili Necmettin Aydın ve 19 arkadaşının, Türkiye'de cevherden demir çelik üretiminin azalmasının nedenlerini ve Erdemir'in özelleştirilmesinin sakıncalarını araştırmak amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/29)

3.- Konya Milletvekili Veysel Candan ve 12 arkadaşının, PETLAS'ın zarar etmesinin nedenleri ve özelleştirilmesi konusunda Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/40)

4.- Kocaeli Milletvekili Necati Çelik ve 23 arkadaşının, EBK ve SEK'nin özelleştirilmeleri sonucunda meydana gelen Devlet kayıplarını belirlemek amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/88)

5.- Kütahya Milletvekili Emin Karaa ve 22 arkadaşının, Kütahya Manyezit İşletmeleri A. Ş. (KÜMAŞ)'ın özelleştirilmesi sırasında yapıldığı iddia edilen usulsüzlük ve yolsuzluk iddialarını araştırarak meydana gelen devlet kayıplarını belirlemek amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/98)

6.- İzmir Milletvekili Işın Çelebi ve 25 arkadaşının, özelleştirme uygulamaları ve bu konudaki sorunları araştırarak alınması gereken tedbirleri belirlemek amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/127)

7.- Zonguldak Milletvekili Tahsin Boray Baycık ve 22 arkadaşının, demir ve çelik üretimiyle ilgili sorunların ve Erdemir'deki kamu hisselerinin blok satışı konusundaki iddiaların araştırılması amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/150)

8.- Hatay Milletvekili Fuat Çay ve 25 arkadaşının, özelleştirme uygulamalarının yarattığı sorunların tespiti ile alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/166).

Öngörüşmelerde ilk konuşmayı, Hükümet adına Devlet Bakanı Ufuk Söylemez yapmıştır. 1995 yılından sonra, özelleştirme konusunda sekiz önerenin verildiğini hatırlatan Söylemez, uygulamanın Turgut Özal ile başlamasına karşın, altyapıya ve uygun yasaya kavuşmasının 1994 yılı sonlarını bulduğunu ifade etmiş ve özelleştirmeye yönelmeyen ülkenin neredeyse hiç kalmadığını (Küba hariç) açıklamıştır. Türkiye'nin ise geciktiğini dile getirmiş ve bazı çıkar gruplarının özelleştirmeye engel olduğunu belirttikten sonra, Turgut Özal zamanında daha çok hisse satışı biçiminde olan özelleştirmelerden sonra, esas sorunlu olanların, işletme bazında, bilanço bazında zararıyla kârıyla, yatırımıyla borcuyla, özelleştirildiğini hatırlatmıştır. Bu arada Türkiye'de, 4046 sayılı yasanın, özelleştirmenin temel yasal altyapısını oluşturduğuna da vurgu yaparak, 1994 sonunda, DYP-SHP Koalisyonu döneminde çıkan bu kanunun, 1995'te ilk kez uygulanabildiğine dikkat çekmiştir. Özelleştirmenin bir devlet politikası olması gerektiğini de savunan Ufuk Söylemez, ticaret ve üretimin, bütünüyle özel sektöre, yabancı sermayeli girişimlere ve rekabete açılacağını, ancak yine de devletin, bu konuda, düzenleme ve kontrol etme görevini sürdüreceğini sözlerine eklemiştir.

Yasanın çıkmasından sonra, Özelleştirme İdaresinde bir dizi tedbir aldıklarını ifade eden Söylemez, bu konuda şu açıklamalarda bulunmuştur: *“Bunlardan ilki şuydu: Özelleştirme, dediğim gibi, bir devlet politikasıdır, bir toplumsal uzlaşma içinde götürülmelidir; tabii ki, yasal tabanı olmak koşuluyla. İşte, 4046 sayılı Kanun ve onunla kurulan Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, bu yasal eksikliği gidermiştir. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, yaptığı işlemlerde -gururla söyleyebilirim ki- belki de, Türkiye cumhuriyetinin en açık, en şeffaf ilk kurumudur. Diliyorum ve umuyorum ki, başka kurum ve kuruluşlarda da, Özelleştirme İdaresi Başkanlığında yapılan uygulamaların benzerleri örnek alınır. Bu, toplumumuzun da özlediği, açık toplum, şeffaf toplum özelliklerine uymaktadır.*

Bakınız, 1995 yılının ikinci yarısından itibaren yapılan bütün özelleştirme işlemlerinde, özelleştirme işlemlerinin tamamı kapalı devre video kayda alınmıştır. Bir adım daha ileri gidilmiş; ilgili sendika temsilcilerinin, özelleştirme ihalesini ve özellikle son fiyatlandırma aşamasındaki sonuçlandırma bölümünü izlemelerine imkân ve fırsat tanınmıştır. Özelleştirme ihaleleri basına açık yapılmıştır. Her ihale öncesi, Türkiye çapında ve yerel basında ihale duyuruları yapılmış; ayrıca, uluslararası temsilciliklere ve yabancı misyonumuza da, bu konuda duyurular yapılmıştır. Herkesin katılımına olanak sağlayan, herkesin eşit yarıştığı, herkesin basının ve kamuoyunun gözü önünde yarıştığı Türkiye'nin en şeffaf kurumunu oluşturmanın mutluluğu içerisindeyiz.”

Ufuk Söylemez, Türkiye'deki özelleştirme uygulamasının, örneklerinin en şeffaflarından biri olduğunu belirttiği konuşmasında, herşeyin kamuoyunun önünde gerçekleştiğini ve her gelişmenin açıklandığını açıkladıktan sonra, Yüksek Denetleme Kurulunun raporlarında da özelleştirme uygulamalarına ilişkin herhangi bir eleştirinin yer almadığını ortaya koymuştur. Devletin kamu bankacılığında çekilmesi konusunda da ciddi adımlar atıldığına değinen ve Sümerbank ve Etibank'ın özelleştirilmesini örnek olarak gösteren Söylemez, Halk Bankası'nın da yönetiminin özelleştirildiğini açıkladıktan sonra, özelleştirme'nin başarılı olabilmesi siyasal istikrarın şart olduğunu dile getirmiş ve KİT'lerin tarihsel gelişimi ile ilgili bilgi vermiştir.⁹⁰ Konuşmasının sonraki bölümünde ise Et ve Balık Kurumu ve SEK'in özelleştirilmesinin önemli ölçüde tamamlandığını açıklamış ve bu kurumların verimliliğinin artırılmasının amaçlandığını ifade etmiştir.

Ufuk Söylemez, özelleştirmede temel hedeflerini ortaya koyarken, devletin özellikle giderlerini azaltmak, rasyonelliği sağlamak, devletin yapmaması gereken ticaret ve üretimden devleti aşağıya çekerek, geriye çekerek, devleti aslı fonksiyonlarında güvenlikte, adalette, altyapıda etkin ve güçlü kılabilmek konularına değinmiş ve ardından da sözü Türk Telekom'un özelleştirilmesine getirmiştir. Bu konuda; *“Türk Telekom gözbebeği bir özelleştirmedir. Goldman Sachs önderliğindeki bir konsorsiyumla bunun birinci dilim özelleştirmesinin anlaşması imzalandı, değerlendirme ve denetim çalışmaları sürüyor, yıl sonuna kadar; eğer, siyasette tahmin etmediğimiz bir aksaklık olmazsa, birinci dilimi yetiştirmeye çalışıyoruz ve Türk Telekom, inşallah, 1997 yılının sonunda, 1998 başında birinci dilim özelleştirme aşamasına ancak gelecek. Hem seviniyoruz bu aşamaya geldiğimiz için hem de keşke diyoruz, bu, 1994 yılından beri engellenmeseydi de, bu, Türk Telekom gibi çok önemli, büyük gelir getiren, büyük rant getirecek özelleştirme yapılabilsen de, bu ülkeye milyarlarca dolar gelebilseydi, Telekom da yeni yatırımlarını yapacak paraya kavuşabilseydi, Türkiye rekabete kavuşabilseydi.*

---

⁹⁰ Ufuk Söylemez'in bu konudaki sözleri şu şekildedir: *“Türkiye'de, önemli miktarda, özelleştirilmesi gereken KİT vardır. Kamu iktisadi teşebbüslerinin, cumhuriyetin ilk yıllarında ülkeye verdikleri hizmetleri hepimiz şükranla anmak zorundayız. Türkiye'de sanayii başlatan, Türkiye'de ekonomiyi ayağa kaldıran bu işletmeler, aradan geçen otuz kırk yıl içerisinde, birçok sebeple -siyasal iktidarların kusuruyla olabilir, ekonomideki gelişmeyle olabilir, rekabetle olabilir, siyasetin ticarete karışmasıyla olabilir, sendikaların aşırı istihdam arzusuyla olabilir, üretim yetersizliği ve yatırım eksikliğiyle olabilir- şu ya da bu sebeplerle, biriken sebeplerle, o, ekonomiyi katkıda bulunan KİT'ler, artık, zarar üretmeye başlamışlar, spekülasyon üretmeye başlamışlar, kârlılıklarını yitirmişlerdir.”*

1994 yılında çıkan Telekom Kanunu, bildiğiniz gibi, iki üç kez Anayasa Mahkemesinden döndü; döndürüldü. Anayasa Mahkememizin son kararına şükranlarımızı sunuyoruz. Önünü açmıştır; ama, Türkiye, üç yıl gecikmiş; geciktirilmiştir. Bu gecikmenin bedelini hepimiz, kamu iktisadi teşebbüslerinin zararlarını, aşırı istihdamını, geri teknolojisini, spekülasyonlarını omuzlayarak, enflasyon diye, borç diye ödüyoruz değerli arkadaşlar. Önemli olan, özelleştirmenin az önce saydığım şeffaflık ve açıklık içerisinde devam etmesini sağlamak; önemli olan özelleştirmenin partilerüstü neredeyse, bir devlet politikası gibi, bir maraton gibi hayata geçmesini sağlamaktır. Kurumların özelleştirilmesindeki yöntemler üzerinde her türlü görüşe açığız; ancak, özelleştirmeyi sıradan bir iş gibi görüp, ikide bir engelleyip, ikide bir önüne birtakım setler çekerek bu şekilde bir reformun önüne geçmemek de lazımdır; çünkü, özelleştirme, bugün bütün hükümetlerin yapmak durumunda olduğu, yapması gereken en rasyonel, en akılcı malî reformlardan biri olarak önümüzde durmaktadır; işte, bizim Hükümetimizin de önünde...” şeklinde açıklamalar yaptıktan sonra, faizlerin düşürüldüğü ve 16 milyar dolar civarında döviz rezervinin bulunduğu bilgisini aktarmıştır.

Artık yapısal reformların yapılmasına sıra geldiğini belirten ve bu reformlar içinde birinci sırayı özelleştirmenin aldığını ifade eden Söylemez, bunu bir devlet politikası yapma konusundaki kararlı olduklarını ortaya koymuş ve sözü mali reform konusuna getirmiştir. Telekom'un birinci diliminin özelleştirilmesinden ve GSM'den elde edilecek gelirle Türk Hazinesinin iç ve dış piyasalarda gereksiz, kısa vadeli ve yüksek faizle borçlanması önleneceğini, piyasalara rekabetin geleceğini, verimsizliğe engel olunacağını iddia etmiştir. Yine Türkiye'nin özelleştirme konusunda, 1994–1995 yıllarına göre çok iyi bir noktada olduğunu açıklamış ve başta işçiler olmak üzere, kimsenin hak kaybına uğramaması için çaba sarf ettiklerini ifade etmiştir.

Özelleştirmenin her ülkenin kendi özgün koşullarında yapıldığına da vurgu yapan Ufuk Söylemez, her türlü öneriye açık olduklarını, ancak “özelleştirme yapma, devlet hâlâ patiska ticareti yapsın” şeklindeki anlayışa karşı olduklarını belirtmiş ve özelleştirmenin malî bir reform, toplumsal bir dönüşüm ve bir devlet politikası olarak ele alınması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca Özelleştirme İdaresinin, Türkiye'nin en açık ve şeffaf kurumu olduğunu tekrar ederek, televizyondan naklen, açık ve şeffaf özelleşmelerin devam edeceğini açıklamıştır.

Devlet Bakanı Ufuk Söylemez'in konuşmasını tamamlamasından sonra, ANAP Grubu adına, Kırıkkale Milletvekili Recep Mızrak söz almıştır. Türkiye'de özelleştirmenin, bütün dünyada da olduğu gibi, bir malî reform, bir yapısal değişiklik olarak düşünüldüğünü vurgulayarak konuşmasına başlayan

Mızrak, özelleştirme kapsamında olan kuruluşların, 1923-1924 yıllarında kurulurken bile, bunların görevlerini tamamladıktan sonra özelleştirilme niyetinin olduğunu şu sözlerle ortaya koymuştur: “Hepimizin çok yakından bildiği gibi, cumhuriyetin ilk yıllarında, Yüce Atatürk tarafından birtakım müesseseler kurulurken ve o tarihte, izlenmesi gereken ekonomik politikaları kendileri tarafından ifade edilirken -ki, Birinci İktisat Kongresinde de söylenildiği gibi- aslında, ülke kalkınmasının özel sektör eliyle, özel sermaye eliyle yapılması çok arzu edilmiş olmasına rağmen, özel sermayenin temerküz etmemiş olması dolayısıyla, o tarihlerde özel sektör yerine kamu kuruluşları kurulmuş; ancak, biraz önce de ifade etmeye çalıştığım gibi, bu kamu kuruluşları, bilahara özel sermayenin temerküzünden sonra bunlara devredilmek üzere kurulmuştur. Nitekim, o yıllarda ilk kurulan Etibank (1924), Sümerbank (1933), TİGEM (1937) ve diğerleri bunları takip etmiştir.

Özelleştirme, ta 1923'lerde, bu kuruluşlar kamu tarafından kurulurken o tarihlerde hedef olarak seçilmiş olmasına ve 1950'li yıllardan sonra da yine bu hedefin gerçekleştirilmesi yönünde ciddi niyetler bulunmuş olmasına rağmen, bir taraftan 1950'li yıllarda henüz kamu kuruluşlarının görevlerinin bitmemiş olması ve diğer taraftan da özel sermayenin yeterince temerküz etmemiş olması dolayısıyla, 1950'li yıllardan sonra da yine yapılamamıştır ve 1980'li yıllara gelindiğinde, bir taraftan başlangıçtaki hedefe ulaşmak, diğer taraftan ülke kaynaklarının rasyonel bir şekilde kullanılması, kamu açıklarının esas sebebinin ortadan kaldırılarak kaynağından kurutulması ve buradan sağlanan tasarruflarla; yani, devlet kaynaklarıyla, millî savunma, millî eğitim, sağlık ve kamunun diğer altyapı yatırımlarını tamamlama maksadıyla 1980'li yıllarda özelleştirmeye özel bir önem verilmiştir. Bunun ilk mevzuatı, 29 Şubat 1984 tarihinde 2983 sayılı Kanun olmuştur. İkincisi; 28 Mayıs 1986'da 3291 sayılı Kanun ve bilahara, bunu birtakım kanun hükmünde kararnameler izlemiş ve bu kanun hükmünde kararnamelerin iptal edilmesi üzerine, uzunca bir süre çalışmadan sonra, 24.11.1994 tarihinde 4046 sayılı Kanun takip etmiştir ve bunu da -hepimizin yakından bildiği gibi- bu sene nisan ayında çıkarılan yeni bir kanun takip etmiştir.”

Recep Mızrak, özelleştirmenin tarihsel gelişimi ile ilgili olarak yaptığı bu açıklamalarından sonra, 2983 sayılı Kanun zamanında 2,2 milyar dolarlık, en mükemmeli olarak addedilen ve 1994 yılında çıkarılan 4046 sayılı Kanun zamanında ise 802 milyon dolarlık bir özelleştirme yapıldığını iddia etmiş ve uygulamadaki başarının asıl olarak, siyasî irade ve gayrete bağlı olduğunu savunmuştur. Bir takım hataların yapıldığını da öne süren Mızrak, öncelikle özelleştirilmesine karar verilenlere bakıldığında zaman, burada yanlışlıkların bulunduğu dile getirmiştir. Özelleştirme kararı alınırken, ciddi bir araştırma yapılmadığını da sözlerine eklemiştir. Tarımın desteklenmesinin önemine de değinen Mızrak, bunun iki yolunun olduğunu ifade etmiş ve bunun kamu iktisadî

teşebbüslerinin vasıtasıyla müdahale alımı yaptırmak ve özerk üretici birlikleri oluşturarak bunlar vasıtasıyla alım yaptırmak şeklinde olduğunu açıklamıştır. Tüm dünyada yaygın olan bu destekleme yönteminin Türkiye’de de uygulandığını söylemiş ve ardından sözü Süt Endüstrisi Kurumuna getirerek bir takım açıklamalarda bulunmuştur.⁹¹

Et ve süt üreticilerinin desteklenmesinin gereğine ısrarla ve tekrar tekrar vurgu yapan Mızrak, özelleştirilecek kuruluşların önceliklerinin tespitinde ve bu kuruluşların kendi içerisindeki hangi müesseselerinin öncelikle özelleştirileceği konusunda yanlışlık olduğu iddiasını yinelemiş ve Sümerbank’ı da örnek olarak göstermiştir. Diğer yandan da gerek değer tespit komisyonlarında gerekse ihale komisyonlarında, özelleştirilecek olan kuruluşların idarelerinden üyelerin mutlaka bulunması gerektiğine ve bu komisyonların alacakları kararlarda, ilgili kuruluştan katılan üyelerin etkili bir şekilde bulunmalarında fayda olduğunu dile getirdikten sonra, konuşmasını; “...çünkü, bunların bulunması halinde, bu kuruluşların, daha isabetli, daha kârlı ve daha iyi fiyatlarla satılabileceği kanaatini taşımaktayız. Bu kuruluşların, öteden beri kuruluşunda, onların ne zor şartlar altında tedarik ve faaliyette bulunduğunu ve onların ne zor şartlar altında yatırım yapılarak tesis edildiklerini bilen müesseselerin kendi yönetiminin, kendi personelinin bu kuruluşları satarken, bunlar hakkındaki düşünceleriyle, tabiri caizse babadan kalma bir malın satışı şeklinde düşüne-

---

⁹¹ Recep Mızrak bu konuda şunları söylemiştir: “1996 yılında enflasyon yüzde 81,9’ ken, et fiyatlarındaki artış yüzde 37 olmuştur. Sebebine baktığımız zaman; yurtiçi üretimin az olması ve ithal kapularının tümüyle açılarak, ihtiyacımızın yurt dışından, Avrupa Birliği tarafından destekli, ucuz etlerle, maalesef kalitesiz etlerle karşılanmış olması, üreticimizi bitirmiştir. Kendi üreticimizi desteklemezen, başkasının üreticisinin ürettiği, kendi devletlerinin, kendi hükümetlerinin destekli etlerini yemek zorunda kalmışız.

1996 yılında durum bu iken, 1997 Mayıs itibariyle baktığımız zaman değerli arkadaşlar, yılbaşından itibaren enflasyon oranı yüzde 30,4, et fiyatlarındaki artış ise yüzde 51...Tarım Bakanlığının, bu sene, kontrol belgesi vermemesi dolayısıyla yurtdışından et ithal edilmemesi, kapalı devrede ülke arz ve talebinin ne durumda olduğunu gayet iyi göstermiştir.

Yine, süt fiyatlarına baktığımız zaman değerli arkadaşlar, şu günlerde bir kilogram süt yeminin fiyatı 33 bin lira civarındadır. Süt ile süt yemi arasındaki fiyat orantularına baktığımız zaman, bir litre sütün maliyeti 1,5 kilogram yem bedeli kadar, satış fiyatı ise 1,7 kilogram yem fiyatı civarında olması lazım ki sütçülerimiz üretime devam edebilsinler. Bu hesaba göre, bir litre süt 49 500 lira, satış fiyatı ise 56 100 lira civarında olması gerekirken; yine bir kilogram yem 33 bin lira iken, bir litre süt 35 bin lira civarındadır ki, süttozu ithalatındaki patlama da zaten bunun bir işareti olmakta ve bu gidişatla, ileride, bir taraftan, süttten zarar eden, para kazanamayan; bir taraftan, etten zarar eden, para kazanamayan bir üretici ve ülkemizde hayvancılığın bitişi noktasına gelinecektir.

Değerli arkadaşlar, esasen, biraz önce arz ettiğim gibi 35 civarında kamu iktisadi teşebbüsü, 300 civarında da bunların müesseseleri, iştirakleri ve kamu denetimine tabi olmayan diğer iştirakleri var iken, Et ve Balık Kurumu ve Süt Endüstrisi Kurumunun 1992 yılında özelleştirme kapsamına alınmış olmasını bir tesadüf, yapılan çalışmaların bir sonucu olarak görmek de, maalesef, mümkün değildir. Bu, gümrük birliği ve gümrük birliğinde bulunan diğer ülkelerle yapılan pazarlığın bir sonucudur.”

bilecek olan ile başkalarının satışı çok daha farklı olacaktır diye düşünmekteyiz” şeklindeki sözlerle devam ettirmiştir. Sümerbank’ın özelleştirilmesi sırasında, Sümer Holdinge ait diğer kuruluşların ve diğer değerlerin satışından, yaklaşık olarak 362 milyon dolarlık bir gelir elde edildiğini, bunun yüzde 86,60’lık kısmının Sümer Holdingin kendisi tarafından, 1 yıllık süre zarfında yapıldığını hatırlatmış ve Et ve Balık Kurumunun, 12 tesisinin yaklaşık olarak 42 milyon dolara satıldığını, bunu da yüzde 81’lik kısmının kuruluşun kendisi tarafından, yüzde 19’luk kısmı idare tarafından yapıldığını öne sürmüştür. Et ve Balık Kurumu tarafından, neredeyse yok denecek bir fiyatla satılabilecek durumdayken, yapılan itirazlar sonucunda, bir kısmının 15, diğer bir kısmının da 20 misli gibi bir fiyatla satıldığını da belirten Recep Mızrak, PETLAS’ın, 250 milyon dolar takdir edilen ve 35 milyon dolar bir harcamayla son derece verimli bir hale gelebilecek iken, yüzde 10’u peşin, (3,5 milyon dolarlık kısmı peşin) geri kalanı 7 yılda ödemek üzere satıldığını dile getirmiştir. Yine Etibank’ın 186 milyon dolara, Anadolu Bankası’nın 60 milyon dolara, Denizbank’ın 60 milyon dolara satıldığını ifade etmiş ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından uygulanan danışmanlık anlaşmalarının yanlış olduğunu vurgulamıştır. Danışmanlık anlaşmaları dolayısıyla 1994 yılında 4,5 milyon dolar, 1995 yılında ise 7,5 milyon dolar ödeme yapılmasını da buna örnek olarak göstermiştir. En önemli ve en yararlı danışmanın, söz konusu kurumların kendilerinin olacağını da sözlerine eklemiş ve ardında da, halka ve çalışanlara satış modelinin mutlaka geliştirilmesi gereğine dikkat çekmiştir.

Recep Mızrak’ın uzun ve ayrıntılı açıklamalarından sonra, gruplar adına ikinci konuşmayı, Cumhuriyet Halk Partisi İzmir Milletvekili Birgen Keleş yapmıştır. Özelleştirmenin, üretimi, yatırımı, dış ticareti, altyapıyı, sanayileşmeyi, teknolojiyi, kalkınmayı, diğer bir deyişle, bir ülkenin sadece bugününü değil, yarınlarını, geleceğini ilgilendiren çok önemli bir konu olduğunu ifade ederek, konuşmasına başlayan Birgen Keleş, özelleştirmeyi savunuların çelişkili açıklamalar yaptıklarını ve konuya ideolojik yaklaşıtlarını öne sürmüştür. Zarar edenlerin satılacağını söylenmesine karşın, kâr edenlerin satılmasının; özelleştirme gelirlerinin bütçe açıklarını kapatmak için kullanılmayacağı ileri sürülmesine karşın, tam tersi bir uygulamaya gidilmesinin; kamu kuruluşlarının etkinliğini ve verimliliğini artırmak için özelleştirme yapılacağı ileri sürülmesine rağmen, kamu arazileri ve etkinlik ve verimlilikle hiç ilgisi olmayan Hazine arazileri konusunda inanılmaz tedbirlerin geliştirilmesinin; yatırımları artırmak için özelleştirme yapılacağı ileri sürülmesine karşın, özelleştirme gelirlerinin Özelleştirme Fonunda toplanmasının ve yatırımların Kamu Ortaklığı Fonuna terk edilmesinin; Güneydoğuda özelleştirme gelirlerinin yüzde 10’u ile yatırım yapılacağı söylenmesine karşın, Özelleştirme Fonunun yatırımlarla bağlantısı kesildiği için, güneydoğudaki yatırımların gerçekleştirilememesinin çelişki olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca uygulamanın, 4046 sayılı Yasaya da aykırı olduğunu sözlerine eklemiştir.

Birgen Keleş, kamu kuruluşlarının çok etkin ve verimli çalışmadığı yolunda yaygın bir kanaat bulunduğunu, ancak, bu zararların nereden kaynaklandığının sorgulanmadığını belirttiği konuşmasında, bu yargının da doğruluğunun tartışmalı olduğunu ve 1981-1988 dönemini ele alan bir araştırmada, kamu yatırımlarının yüzde 20 oranında azaldığını, buna karşın, kamu kuruluşlarındaki verimliliğin arttığını ortaya konulduğunu, aynı süre içerisinde, özel kuruluşlardaki verimlilik artışının yatırım artış oranlarından daha düşük olduğunu ileri sürmüştür. Keyfi uygulamaların getireceği sıkıntılara da değindikten sonra, konuşmasını şu sözlerle devam ettirmiştir: “*Özelleştirilecek kuruluşlar, karar alındıktan sonra, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına bağlanmaktadır. Yatırım yapma, teknolojik yenilik sağlamak gibi olanaklar ellerinden alınmakta, zaten sınırlı olan olanaklara da imkân tanınmadığı için, hareket serbestileri iyice kısıtlanmaktadır. Özelleştirme İdaresi Başkanlığında, o konuyla ilgili ihtisaslaşmış kişiler bulunmadığı halde, özelleştirme kapsamına alınan kuruluşlar, Özelleştirme İdaresi Başkanlığının aldığı kararlarla, onların yönlendirmeleriyle idare edilmektedir.*

Özelleştirme kapsamına, birkaç kuruluş dışında, aşağı yukarı bütün kuruluşlar girmektedir; ama, giren kuruluş neden giriyor, dışarıda kalanlar neden dışarıda kalıyor; bunu anlamak çok mümkün olmadığı gibi, bir süre sonra, kapsam dışında kalan kuruluşlar, özelleştirme kapsamına alınmaktadır ve neden olduğunu yanıtlamak mümkün değildir; çünkü, bunlar, ciddi çalışmalarla bu kapsama alınmamaktadır. Bu yaklaşımı, devlet sorumluluğuyla bağdaştırmak mümkün değildir.

4046 sayılı Özelleştirme Yasası, aslında, keyfiliğe ve yolsuzluğa çok imkân veren bir yasadır. Nisan ayında çıkarmış olduğumuz 4232 sayılı Yasa da, bu durumu değiştirmemektedir. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, âdeta, tek yetkilidir ve onun üzerinde bir Özelleştirme Yüksek Kurulu vardır; ama, Yasaya göre, Kurul, özelleştirme işlemlerinin onaylama yetkisini bile Özelleştirme İdaresi Başkanlığına devredebilmektedir.

Özelleştirme kapsamına alınan kuruluşların kaynak kullanımları, taşınmaz edinmeleri, iç ve dış borçlanmalarıyla ilgili tüm kararlar Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından alınmaktadır. Ayrıca, Yönetim Kurulu Başkanlığı dahil, bütün yönetim kademelerine isim önerme görevi de Özelleştirme İdaresi Başkanlığındadır. Aslında, özelleştirilecek olan kuruluş, eğer, müesseselere, işletmelere ve birimlere ayrılıyor ve her biri ayrı ayrı anonim şirkete dönüşüyorsa, kurumun hak ve yetkilerinden hangilerinin, hangi şirkete verileceği de, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından kararlaştırılmaktadır. Cumhuriyet tarihinin hiçbir döneminde, hiçbir bürokrata bu kadar geniş yetki tanınmamıştır.”

Özelleştirme İdaresi Başkanlığının, özelleştirilecek kuruluşun arzile-riyle ilgili bir mevzi planlama yapabilmesinin, belediyelerin hak ve yetkilerinin sınırlandırılması anlamı taşıdığını da savunan Birgen Keleş, bunun Avrupa Konseyinde, yerel yönetim şartı ilkeleriyle bağdaşmadığını dile getirmiş ve daha sonra da kamu kuruluşlarının kullanımında bulunan Hazine arazilerinden bazılarının, özel mülkiyete konu olamayacağını, kullanılma yetkisinin devredilmesinin öngörüldüğünü ifade etmiştir. Bu arada hazine arazilerinin kamu kuruluşlarına tahsis edilmesinin kaldırılması sonucu, bu arazilerin, birden, özel kişi veya şirketlere satılabilir hale geldiğine dikkat çekmiş ve kamu taşınmazlarıyla ilgili 4182 sayılı yasanın çıkarıldığını, arazilerin ve kamu taşınmazlarının, Bakanlar Kurulunun belirleyeceği esas ve usullerle satılmasını öngören bu yasanın, Anayasa Mahkemesi tarafından, hem de yürütmeyi durdurma kararıyla iptal edildiğini hatırlatmıştır.

Birgen Keleş, yukarıdaki açıklamaları ışığında, Hükümetin, Anayasayı, yasaları ve Anayasa Mahkemesi kararlarını dinlemediğini iddia ettikten sonra, uygulamada usulsüzlük yapıldığı iddiasını tekrarlamış ve KİT'lerin özelleştirilmesinde rayiç bedel aranmadığını, işsizliğin giderilmesi için çaba sarf edilmediğini öne sürmüştür. Yine stratejik tesislerin özelleştirilmesinin, başlı başına bir araştırma konusu olması gereğine de işaret ettiği konuşmasının bu bölümünde; *“Örneğin, söz konusu olan Erdemir bunlardan bir tanesidir; üretimin yüzde 60'ını kontrol eden bir tesistir, tek yassı ürün üreticisidir, kâr etmektedir, zararı söz konusu değildir, ihracat yapmaktadır, hammadde vermektedir; dolayısıyla, pek çok sanayie bağlıdır; ama, bunun özelleştirilmesi çok incelenmelidir. PTT, haklı olarak, Anayasa Mahkemesi kararlarına konu olmuştur. Et ve Balık Kurumu ve Süt Endüstrisi Kurumunun özelleştirilmesiyle Bakan övünmektedir; ama, bizzat Tarım Bakanı, bunların özelleştirilmesinin hata olduğunu, sektördeki üreticilerin fevkalade güç durumda kaldığını, kendisi -yetkili bir kişi olarak- itiraf etmiştir. TEAŞ'ın 12 termik santrali ile TEDAŞ'ın dağıtım tesislerinin devredilmesi söz konusudur. Bunların, 1,5 yıllık kâr karşılığında 20 yıllığına devredilmesi öngörülmektedir; bu da, başlıbaşına bir araştırma konusu olmalıdır. Nitekim, Cumhuriyet Halk Partisi olarak, bu konunun da bir Meclis araştırmasına konu olmasını önerdik ve Türkiye Büyük Millet Meclisine bu önerimizi sunduk. Söz konusu olan santraller, üretim kapasitesinin yüzde 32'sini, 1996 yılı üretiminin yüzde 33'ünü sağlamaktadır ve TEAŞ'a bağlı santraller ile TEDAŞ'ın dağıtım tesislerinin özelleştirilmesi, daha doğrusu işletme hakkının devredilmesi sonucunda, 80 trilyonluk bir gelir, kişilere, özel şirket ve yabancı şirketlere aktarılmış olacaktır”* biçimdeki sözlerle görüşlerine haklılık kazandırmaya çalışmıştır.

Özelleştirmenin, tam bir rant dağıtma, haksız kazanç sağlama mekanizması haline geldiğini de öne süren Birgen Keleş, çevre sorunlarına dikkat çekmiş ve son olarak mensubu olduğu CHP'nin, özelleştirmenin bir amaç olarak belirlenmesinin doğru olup olmadığının araştırılmasını istediğini belirterek, söz konusu araştırma önerilerine olumlu oy vereceklerini açıklamıştır.

CHP adına yapılan konuşmadan sonra, Refah Partisi Grubu adına, Gaziantep Milletvekili Kahraman Emmioğlu söz almıştır. Erdemir'in kamu hisselerinin blok satışı, Et ve Balık Kurumu, Süt Endüstrisi Kurumu, Petlas, Konya'daki yem fabrikaları, tersaneler; Sümer Holdinge bağlı Sümerbank, Hereke ve Eskişehir fabrikaları ve KÜMAŞ (Kütahya Manyezit İşletmeleri Anonim Şirketi) gibi münferit kuruluşların özelleştirilmesindeki endişeler ile genel özelleştirme problemlerinin, Meclis araştırmasına konu edildiğine vurgu yaparak konuşmasına başlayan Kahraman Emmioğlu, dönemin özelleştirme dönemi olduğunu dile getirmiştir. Atatürk dönemindeki devletçilik uygulamalarından ve açılan işletmelerden bahseden RP sözcüsü, bu dönemde başlayan özel sektörü canlandırma gayretlerinin, 1938-1950 yılları arasında durduğunu iddia etmiş ve Demokrat Parti'nin iktidar olmasından sonra yeniden canlandığını ileri sürmüştür. O tarihten itibaren Türkiye'de özel sektörün devletin yapabildiği her şeyi yapabilecek düzeye ulaştığını da belirttiikten sonra, Özelleştirme İdaresi Başkanlığının istenilen düzeye gelememesinden yakınmış ve özelleştirme yöntemi ile ilgili olarak şu açıklamaları yapmıştır: *“Özelleştirme, alıcı bir özel kuruluş, kendi kârını düşünecek ve mikroekonomik olarak bir fizibilite yapacaktır; müessesenin kârlılığı onun için esastır. Devlet ise, bir satıcı olarak, yapacağı çalışmalarda, mutlaka ve mutlaka sosyal maliyet ve faydaya bakmalıdır. Sosyal maliyete bakılmaksızın ve onun getireceği kâr durumu, fayda durumu iyice tetkik edilmeksizin satılması halinde, elbette, bir diğerine peşkeş çekmeyle karşı karşıyayız ve bu satışın mutlaka ve mutlaka, özel sektörün müessese kârlılığı ile devletin sosyal faydasının tam arakesitinde olması gerekir. Bununla ilgili her türlü satışta böyle bir analizin mutlaka yapılması gerektiği inancındayım ve ümit ediyorum ki, bu analizler yapılmaktadır. Bunun yanında, özelleştirilen kuruluşlarda çalışan işçi ve personelin mağdur edilmemesine çalışılmalıdır. Çıkarılan işçilerin, kıdem ve ihbar, iş kaybı tazminatları ve sosyal yardım zamları şu anda verilmektedir; ancak, bazı gecikmelerin veyahut bazı haksızlıkların da mutlaka zamanında önlenmesi gerekmektedir. Emekli olmak isteyenlere ek primin verildiğini de biliyoruz.”*

Kahraman Emmioğlu, özellikle enerji üretilmesinde ve dağıtılmasında, özel sektörün daha faal olmasını sağlamak için yoğun çalışmaların yapıldığını ve bunları desteklediklerini belirttiği konuşmasının bir bölümünde, özelleştirilmeyen yerlerde, siyasi amaçlarla haksızlıklar yapıldığını iddia etmiş ve o tarihe kadar 114 kuruluşta özelleştirme işlemi yapıldığını, bunun 95'inde kamu paylarının tamamen satılmış durumda bulunduğunu; ancak işlemler sonucunda, 3,1 milyar dolar sağlanabildiğini bir bilgi olarak aktarmıştır. Bundan hareketle de özelleştirmenin hızlandırılmasının gereğine işaret etmiş ve sözlerine son vermiştir.

Refah Partisi adına konuşma yapan Kahraman Emmioğlu'nun ardından, Doğru Yol Partisi Grubu adına, Balıkesir Milletvekili İlyas Yılmazyıldız söz almıştır. İlyas Yılmazyıldız, özelleştirme uygulamalarının, yasalarla belirlenen

ilkeler çerçevesinde açıklık içinde yürütüldüğünü ifade ederek başladığı konuşmasında, ülkenin ekonomik ve stratejik çıkarlarının gözetilmesi ile kamu çıkarlarının korunmasının temel ilke olduğunu belirtmiş ve 4046 sayılı Yasa hakkında bilgi vermiştir.⁹² 1997 yılı için hazırlanan program çerçevesinde, ilk etapta, TURBAN, Sümer Holding ve ORÜS'e ait işletmelerle, Meybus, Karadeniz Bakır İşletmeleri ve Sivas Demir-Çelik'teki kamu paylarının satışına ilişkin ihalelerin açılacağını dile getirmiş ve yine, Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketinin hisse satışı konusundaki danışmanlık hizmeti verecek firmasının belirlendiğini, özelleştirilmesi düşünülen TÜPRAŞ, POAŞ ve PETKİM'in de Özelleştirme Yüksek Kurulunun gündemine alındığını açıklamıştır.

İlyas Yılmazyıldız, özelleştirmenin tüm dünyada önem kazandığını ve ancak, devletin, yıllardır üstlendiği üretici ve satıcı rolünden çıkarak, aslı görevlerine dönmesinin uzun zaman alacak bir süreç olduğunu vurguladıktan sonra, KİT'lerin zararlarının her geçen gün artarak devletin bütçesine büyük bir yük olduğuna değinmiş ve bu açıkların vatandaşın cebinden çıktığına dikkat çekmiştir. Ayrıca daha demokratik, verimli ve çağdaş bir devlet anlayışının gerekliliğine işaret etmiştir. Ardından da 1997 yılında yapılması öngörülen özelleştirmeler hakkında bilgi vermiş ve ayrıca söz konusu uygulamanın açıklık, şeffaflık, kararlılık, toplumsal bütünlük ile ortak katılım çerçevesinde gerçekleştirildiğini belirtmiştir.

Özelleştirme ile ilgili daha önceki konuşmacıların vermiş olduğu rakamları tekrarlayan Yılmazyıldız, bütün olumlu gelişmelere karşın, Türkiye'nin geç kaldığını, engellerle karşılaştığını iddia etmiş ve Türk müteşebbisine güvenil-

---

⁹² İlyas Yılmazyıldız'ın bu konudaki açıklamaları şu şekildedir: "Buna göre, özelleştirilen kuruluşlarda memur statüsünde çalışan personelin diğer kamu kurumlarına nakli sağlanırken, işçilerin kıdem ve ihbar tazminatları devlet tarafından güvence altına alınmakta, iş kaybı tazminatı ve sosyal yardım zamları gibi diğer maddi yükümlülükler devlet tarafından üstlenilmektedir. Özelleştirmeye konu kuruluşlarda çalışanların normal sürelerinde emekli olmalarını teşvik etmek için, bu şekilde emekli olacaklara, Özelleştirme Fonundan yüzde 30 oranında ekprim ödenmektedir.

Öte yandan, özelleştirme ihalelerine daha fazla sayıda ciddi ve güvenilir yatırımcıyla, yöresel müteşebbislerin katılımını sağlamak amacıyla bir dizi uygulama getirilmiştir. Bu çerçevede, ihale ilanları, yüksek tirajlı günlük gazeteler ve Resmî Gazetenin yanı sıra, ihaleye konu şirketin bulunduğu ildeki yerel gazetelerde de yayımlanmakta; ayrıca, ihaleye ilişkin ayrıntılı bilgiler, valilikler, sanayi ve ticaret odaları, diğer meslek birlikleri ve yurtdışı temsilciliklerine gönderilmektedir.

Yine, 4046 sayılı Yasa ışığında, ihaleye hazırlık aşamasından satış sözleşmesinin imzalanması aşamasına kadar her safhada kamuoyu bilgilendirilmekte, bu konuda genel faaliyet raporlarının yanı sıra basın açıklamaları yoluyla bilgi aktarımı sağlanmaktadır. İhalelerin nihai pazarlık görüşmeleri noter huzurunda ve kamuoyuna açık olarak gerçekleştirilmekte, basın mensupları başta olmak üzere, sendika temsilcileri ve ilgili tüm çevrelerin bu ihalelerde hazır bulunabilmeleri imkânı sağlanmaktadır. Geçtiğimiz aylarda gerçekleştirilen bir uygulamayla, bu konuda daha da ileri bir adım atılmış ve özelleştirme ihaleleri TV kanallarından canlı olarak yayınlanmıştır. Bu şekilde, ihaleler, tam bir açıklık ve şeffaflık içerisinde gerçekleştirilmekte ve sonuçlar Özelleştirme Yüksek Kurulunun onayına sunulmaktadır."

mesi gerektiğini savunmuştur. Konuşmasının sonlarında ise “*Belki burada eleştirilmesi gereken bir husus varsa, özelleştirmenin yavaş yapıldığıdır; çünkü, bir kuruluşu özelleştirme kapsamına aldığımızda, aradan geçen sürede - doğrudur- yasa gereği yatırım yapamazsınız, yasa gereği yenileyemezsiniz, eleman alımında zorluk vardır, teknolojiyi devamda zorluk vardır. İşte, ben diyorum ki, özelleştirme daha da hızlandırılarak bir an önce tamamlanmalıdır; hiç olmazsa, bu kuruluşlarda çalışanlar ne yapacaklarına karar vermelidirler, hiç olmazsa bu kuruluşlarda yeni alanlara gerekli yeni yatırımlar yapılarak ülkemizin ekonomisine daha fazla katkıda bulunması sağlanmalıdır*” dedikten sonra, sözlerine son vermiştir.

İlyas Yılmazyıldız’ın konuşmasından sonra, Oturum Başkanı Kamer Genç, sürenin dolması nedeniyle birleşime son vermiş ve görüşmeler sonraki günlerdeki birleşimlere bırakılmıştır.

İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya ve 13 arkadaşının, özelleştirme uygulamalarıyla ilgili usulsüzlük ve yolsuzluk iddialarını araştırarak alınması gereken tedbirleri tespit etmek amacıyla Anayasanın 98. İÇTüzüğü’nün 104 ve 105. maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi ile Zonguldak Milletvekili Necmettin Aydın ve 19 arkadaşının (10/29); Konya Milletvekili Veysel Candan ve 12 arkadaşının (10/40); Kocaeli Milletvekili Necati Çelik ve 23 arkadaşının (10/88); Kütahya Milletvekili Emin Karaa ve 22 arkadaşının (10/98); İzmir Milletvekili Işın Çelebi ve 25 arkadaşının (10/127); Zonguldak Milletvekili Tahsin Boray Baycık ve 22 arkadaşının (10/150) ve Hatay Milletvekili Fuat Çay ve 25 arkadaşının (10/166) esas numaralı Meclis araştırması önergelerinin, görüşülmesine, 2. Yasama Yılı’nın, 113. Birleşiminde devam edilmiştir.⁹³

1 Temmuz 1997 tarihindeki Birleşiminin, Birinci Oturumundaki görüşmelerde, Oturum Başkanlığını Hasan Korkmazcan yürütmüştür. Önceki birleşimdeki görüşmelerde, Hükümet ile Anavatan Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi Grupları adına konuşmalar tamamlandığı için, Demokratik Sol Parti Grubu adına, Bartın Milletvekili Cafer Tufan Yazıcıoğlu’na söz verilmiştir.

Verilen önergelerin gerekçelerine bakıldığında, özelleştirmenin hukuki altyapısının oluşturulmadığının, kurumların gerçek değerlerinin altında satıldığına, kuruluşların uzun süre özelleştirme bünyesinde tutularak işletme vasıflarının kaybettirildiğinin, özelleştirme kapsamındaki kuruluşların buldukları bölgeye yarattıkları sosyal fayda ve katmadeğerin gözardı edildiğinin ve uzun vadede ülkenin ekonomik, sosyal ve stratejik çıkarlarının gözetilmediğinin anlaşıldığını söyleyerek söze başlayan Yazıcıoğlu, kendisinin şu tespitini Genel Kurula aktararak, konuşmasını sürdürmüştür: “*Geçtiğimiz mart ayında, Meclisi-miz KİT Komisyonunda, Özelleştirme İdaresinin 1994 yılı hesap ve faaliyetleri-nin görüşülmesi sırasında, tutanaklardan okuduğuma göre, ülkemizdeki özelleş-*

⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 113. Birleşim, 30. Cilt, 1.7.1997

tirme uygulamalarının, özelleştirme kapsamında bulunan ve bulunmayan KİT'ler üzerindeki olumsuz etkileriyle ilgili yapılan eleştirilere, Özelleştirme İdaresi Başkanımız 'tabii, bizim İdaremiz Özelleştirme İdaresi; Özelleştirme İdaresi, kanunda yazılı olduğu üzere, özelleştirmeyi gerçekleştirmekle yükümlü ve mükellef bir kurum; yani, eleştirilerin bu kapsamda biraz göz önüne alınmasını arz ediyorum' diyerek cevap vermiştir. Adı üzerinde, Özelleştirme İdaresi, sorumluluğunu bu şekilde değerlendirebilir. Ancak, geçmiş dönemde ülkemizi yönetenlerin, özelleştirmenin başarısını, satılan kamu kuruluşu sayısı ve bu satışlarda elde edilen dolar miktarıyla ifade etmeleri ve asıl amaçlarının bu kuruluşların satışından elde edilecek gelirlerle bütçe açıklarını kapatmak olması, ülkemiz ve kamu kuruluşlarımız için çok büyük talihsizlik olmuştur. Nedense, özelleştirme konusunda başarılarıyla övünmeye çalışanlar, bu zihniyetleriyle ülkemizdeki kamu kuruluşlarını nasıl tahrip ettiklerinin farkında dahi değildir."

Yazıcıoğlu, KİT'lerin durumunun araştırılmasının gereğine de işaret ederek, geçmişte kalkınma yolunda katkıları olan bu kuruluşların, sonraki yıllarda ekonomiye yük getirdiklerini, önceki dönemde, REFAHYOL Hükümetinin, her ne şekilde olursa olsun, bu kuruluşlardan kurtulmak amacına yöneldiğini iddia etmiştir. KİT'lerin kötü duruma düşmesinde, 1985 yılından itibaren, sermaye artırımı yapılmamasının çok etkili olduğunu vurguladıktan sonra, KİT'leri gerilemesindeki diğer etkenleri sıralamıştır.⁹⁴ Görev zararlarını almadıkları için, finansman yapıları bozulan KİT'lere de değinen DSP sözcüsü, örnek olarak, Ziraat Bankası'nı, Türk Hava Yolları'nı, Et ve Balık Kurumu'nu göstermiştir.

---

⁹⁴ Cafer Tufan Yazıcıoğlu'nun açıklamaları şu şekildedir: "Bozulan finansman yapısı sonucu özel bankalardan yüksek faizle kredi almak zorunda kalan KİT'ler, bu bankalara çok büyük kaynak aktarmışlardır. Bu dönemde, KİT'ler, idame-yenileme yatırımlarına izin verilmeyerek teknolojik geriliğe mahkûm edilmişlerdir.

Yoğun özelleştirme propagandaları, her türlü kamu işletmeciliğinin kötülenmesi, bazı kuruluşların gelecekle ilgili belirsizlik içinde tutulmaları, yönetici ve çalışanların çalışma şevk ve heyecanlarını yok etmiş, motivasyonları kaybolmuştur.

Bazı KİT'lerin de zararlarının giderek büyümesinin diğer önemli iki nedeni, sosyal yardım zamları ve görev zararlarının Hazine tarafından zamanında karşılanamayışıdır. Örneğin, 1996 yılında Zonguldak Türkiye Taşkömürü Kurumunda 38 trilyon 59 milyar lira olan toplam giderlerin 18 trilyon 847 milyar lirası, yani toplam giderlerin yüzde 46,8'i finansman giderleridir. Finansman giderlerinin 6 trilyon 952 milyar lirası ise sosyal yardım zammı aslı ve gecikme faizleridir. Bu durumda, sosyal yardım zammı giderlerinin toplam gider içindeki payı yüzde 18,3, finansman giderleri içindeki payı ise yüzde 36,8'dir.

Yine, Sosyal Sigortalar Kurumunun iflas noktasına gelmesinde, Kurum kaynaklarının kamu harcamalarında ucuz kaynak olarak kullanılması yanında, ödemeler içindeki payı yüzde 48'lere ulaşan sosyal yardım zamlarının Hazine tarafından zamanında karşılanmayışının olduğu, artık herkes tarafından kabul edilmektedir.

Destekleme alımları yapmakla görevli Çay-Kur ve Tekel gibi kuruluşlara kampanya döneminde gerekli finansman kaynağı sağlanmaması da, bu kuruluş faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir."

KİT'lerin sorunlarından bir bölümünün de, yönetim ve denetim yapılarından kaynaklandığını ileri süren Yazıcıoğlu, Karabük Demir-Çelik Fabrikalarının özelleştirilmesindeki başarının, siyasi müdahaleden uzak ve özerk yapıdan kaynaklandığını belirtmiş ve bütün KİT'lerin yönetiminde, gerek eğitimi gerekse iş tecrübesiyle kuruluşa katkıda bulunabilecek kişilerin bulunmasının gerekli olduğunu savunmuştur. Bu arada, KİT'lerin denetimi konusundaki sıkıntılara da değinerek, bilançolarının kamuya açıklanması, yönetim kurullarının aklanması ya da aklanmaması kararlarının verilmesinin geciktirildiğini, bunun da denetimin güncelliğini ve etkinliğini olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Bunun giderilmesi ve KİT denetiminin tarafsız ve etkili biçimde yapılabilmesi için, Demokratik Sol Parti'nin, Meclis'e sunduğu öneriye uygun olarak, Yüksek Denetleme Kurulu doğrudan Türkiye Büyük Millet Meclisine bağlanmasını ve gerekli yasal düzenlemeler mutlaka yapılmasını da istemiştir.

Cafer Tufan Yazıcıoğlu, sözü Refah Partisi'ne getirerek, bu partinin, Hükümet ortağı olduğu dönemde, Avrupa Birliği, İsrail'le ilişkiler, Çekiç Güç, faiz, rantıye konularında "U dönüşü" yaptığını, tutarsızlık sergilediğini iddia etmiş ve yine özelleştirme politikasında da aynı durumun söz konusu olduğunu öne sürmüştür. Özelleştirmede amacı, her ne pahasına olursa olsun kamu kuruluşlarından kurtulmak olmaması gereğine de değinerek, uygulamanın hukuki altyapısındaki eksikliklerin de giderilmesini ve KİT'lerin peşkeş çekilmesini istemiştir. Bu bağlamda, KÜMAŞ ve Kombassan satışlarını eleştirmiş, Et ve Balık Kurumunun devreden çıkarılmasının, hayvancılıkta ve sosyoekonomik hayatta olumsuz sonuçlara yol açtığını, Çay-Kur'un özelleştirilmesinde durumunda da benzer olumsuzlukların yaşanacağını öne sürmüştür.

DSP adına konuşma yapan Cafer Tufan Yazıcıoğlu, özelleştirmenin nasıl yapılması gerektiği konusunda bir takım önerilerde bulunmuştur. Yazıcıoğlu'na göre; özelleştirme sonrası, çalışanların malî ve sosyal hakları güvence altına alınmalı; işten ayrılacak işçiler meslek eğitimine tabi tutulmalı; kendi işini kuracak olanlar krediyle desteklenmeli; memurlarda olduğu gibi, işçilerin de kıdem tazminatları yüzde 30 zamlı ödenmeli; blok satış yerine mülkiyetin tabana yayılması tercih edilmeli idi. DSP olarak özelleştirme veya devletçilik konusunda katı düşünmediklerini de belirten Yazıcıoğlu, kamu iktisadî teşebbüslerinin ciddî bir ayırma tabi tutularak, ekonomik ve sosyal gerçekler ışığında, hangilerinin özelleştirileceğinin, hangilerinin kısmen özelleştirileceğinin ve hangilerinin devlet elinde tutulacağını tespit edilmesini istemiş ve kurulacak araştırma komisyonunca, özelleştirilen kuruluşların özelleştirme öncesi ve sonrası ödedikleri dolaylı ve dolaysız vergiler, verimlilik, üretim, istihdam ve yarattıkları katmadeger karşılaştırmalarının mutlaka yapılmasını ifade etmiştir.

Cafer Tufan Yazıcıoğlu'nun konuyla ilgili getirmiş olduğu diğer öneriler ise şu şekildedir: Uygulamanın, özelleştirme bünyesinde bulunan-bulunmayan KİT'lerdeki olumsuz etkileri incelenmeli; mevcut KİT'lerdeki yönetim ve denetim sistemi sorgulanmalı; komisyon raporu, tüm konulara cevap verecek şekilde hazırlanmalı; yapılacak tüm özelleştirmeler de, bu komisyonunun hazırlayacağı rapor sonuna ertelenmeli...

DSP adına yapılan konuşmayla parti grupları adına yapılan konuşmalar da sona ermiştir. Hemen sonrasında, önerge sahiplerine söz verilmeye başlanmıştır. Önerge sahipleri arasında ilk konuşmayı (10/19) esas numaralı önerge sahibi İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya yapmıştır. Mesut Yılmaz başkanlığında yeni kurulmuş olan 55. Cumhuriyet Hükümetine başarılar dileyerek konuşmasına başlayan Dumankaya, kendisine verilen 10 dakikalık sürede öncelikle, mensubu olduğu Anavatan Partisi'nin özelleştirmeye karşı olmadığını, amaçlarının şeffaf, açık ve hiçbir suistimale meydan vermeyecek bir özelleştirme olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, milletin malının ve devletin parasının, özelleştirme kisvesi altında hiç kimseye peşkeş çekilmemesi gerektiğini ifade etmiş ve sözü Et ve Balık Kurumu'na getirmiştir.

Konuşmasına; *"Et ve Balık Kurumu Kars Kombinasyonunun, 583 dönüm arazisi, 630 kilovat gücünde trafosu, ayrıca, 100 kilovat gücünde bir başka trafosu vardır. 3'ü alçak, 3'ü yüksek kademede olmak üzere, 6 adet soğutma deposu vardır. 12 nakil vasıtası vardır, bunları 4 tanesi frigoriftir. 6 adet artezyen kuyusu vardır. 3 katlı, 2 750 metrekarelik yönetim binası vardır. 5 474 metrekarelik sosyal tesisleri -diğer kapalı alanı 5 500 metrekare- 30 adet kaloriferli lojmanı vardır. Buzhaneleri, soğutma odaları vardır.*

Değerli arkadaşlarım, burası, 20 milyar liraya, özelleştirilip birisine verildi. Bu 20 milyar liraya karşılık, 25,5 milyar lirası işçilere tazminat, 7,5 milyar lirası ilave tazminat olmak üzere, toplam 33 milyar lira ödeme yapıldı ve devlet kesesinden 13 milyar lira verildi. Elazığ'daki de aynı şekildedir, Malatya'daki de aynı şekildedir. Böyle özelleştirme olmaz" şeklindeki sözlerle devam eden Dumankaya, daha sonra, Pendik Tersanesi ve Motor Fabrikası, Haliç Tersanesi, Alaybey Tersanesi ve Camialtı Tersanesi'ndeki uygulamalardan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Gemi Sanayinde büyük oyunların oynandığını da iddia ederek, bu konuda, 29 Mayıs 1997'de, dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan'a açıklamalar yaptığını belirtmiş ve bir takım yolsuzlukların yapıldığı iddiasını yinelemiştir.⁹⁵

⁹⁵ Halit Dumankaya açıklamalarını şu sözlerle devam ettirmiştir: *"Gemi Sanayininin 70 parça gemisi vardı; bunu, 29 parçaya düşürdüler ve bunun -129 milyon dolara- 20.3.1997 tarihinde özelleştirilmesine karar verdiler; dikkatinizi çekmek istiyorum. Esasında bunu üçe bölseler 200-300 milyon dolar olur; ama, biz vazgeçtik; madem burayı Yüksek Kurul 129 milyon dolara verdi; bir şey demiyoruz; ama, ne yapıyor biliyor musunuz değerli arkadaşlarım: 4 sendika, 2 de genel müdür ve onun yardımcısı, 5 milyar sermayeli bir şirket kuruyorlar ve bu şirketin 300 milyon lirası (A) grubu hisse senedi. Sözleşmesi -Ticaret Gazetesi- elimde.*

Şimdi, diyor ki: 'Yönetim Kurulu, (A) grubu hisse senedi sahiplerinden veya göstereceği adaylardan seçilir.' Yani, 129 milyon dolarlık Deniz Nakliyatın Yönetim Kurulu, 300 milyon liralık hisse senedine sahip üyelerden seçilecek; yani 300 milyona alacaklar, diğerlerini de paravan olarak kullanacaklar.

Değerli arkadaşlarım, o zamanın Yönetim Kurulu... Yani, Yönetim Kurulu Başkanı DYP İzmıt eski Milletvekili Kâzım Dinç, bunların imza yetkisini alıyor. Aynı gün, o Yönetim Kurulunu, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Bakan, görevden alıyor değerli arkadaşlarım. Yani, bu şirketi kuranların imza yetkisini alan, doğruyu yapan Yönetim Kurulu Başkanını, o zamanki iktidar görevden alıyor değerli arkadaşlarım. Onların da belgesi buradadır. Kimi koyuyor biliyor musunuz: Özelleştirmede bu işleri yapan kişiyi yönetim kurulu başkanı ilan ediyor, altına da onun memurlarını koyuyor."

Halit Dumankaya, yapmış olduğu açıklamaların ardından, konuşmasının sonunda, Mesut Yılmaz Başkanlığındaki Hükümetin Deniz Nakliyata el koymasını ve kurulacak olan komisyonun olayı tüm ayrıntısına kadar araştırmasını istemiştir.

Halit Dumankaya'nın kürsüden inmesinden sonra, önerge sahipleri adına ikinci konuşmayı, (10/40) esas numaralı önergede imzası bulunan Konya Milletvekili Veysel Candan yapmıştır. DSP sözcüsüne cevap olarak, RP'nin geçmişte vermiş olduğu önergelerin, özelleştirmeye dikkat çekilmesini ve peşkeş çekilmesini önlemeyi amaçladığını belirten Candan, geçmişe dönük bir inceleme yapıldığı takdirde, en fazla cürümün, suçun ANAP döneminde işlenmiş olduğunun görüleceğini öne sürmüştür.

PETLAS'ın 5 milyon 750 bin dolar fazla veren firmaya satıldığını, bunun peşkeş anlamı taşımadığını da ortaya koyan Candan, KİT'lerin iyileştirilmesi ile ilgili olarak bir takım açıklamalarda bulunmuştur. Söz konusu açıklamalar şu şekildedir: *“Yıl 1974, Kıbrıs Barış Harekâtı ve uçak lastiklerine ihtiyaç var. PETKİM'e görev veriliyor, deniyor ki: “PETKİM uçak lastiği üretsin.” Bilindiği gibi, bizim öve öve bitiremediğimiz çok muhterem Amerikalı dostumuz bize uçak lastiği vermiyor ve onun üzerine, o günün Hükümeti, Petlas'ta lastik üretecektir. 1976'da şirket kuruluyor, 1992-1993'e kadar üretim yapamıyor; yani, bir ilgisizlik var; bu, onüç yıl devam ediyor. Nihayet, daha fabrika üretime geçer geçmez, 1990'da, PETKİM'le birlikte, özelleştirme kapsamına alınıyor. Bakın, onüç yılda tamamlıyorsunuz, bu bir suç. Teknoloji eskiyor, para vermiyorsunuz, yatırım yapmıyorsunuz, kontrol etmiyorsunuz. Neticede, Çekoslovak Barum, Fransız EMS, İngiliz Dunlop firmalarıyla anlaşma yapılıyor.*

1989-1993 arası kapasite yüzde 40, pazar payı yüzde 5, ihracat yüzde 20. 5 Nisan kararları geliyor, üretimin durdurulması noktasında bir karar alınıyor, çok enteresan!.. Yavaşlatabilirsiniz; ama, durdurma kararı demek, iflas demektir, bayilik sisteminizin ölmesi demektir.”

Veysel Candan, özelleştirilmesine karar verilen kuruluşla ilgili olarak, Özelleştirme İdaresi, DPT Müsteşarlığı, bilimsel kuruluşlar ve sendika temsilcilerinin bir rapor hazırladıklarını, tedbir aldıklarını bir bilgi olarak Genel Kurula aktardıktan sonra, sözü PETKİM'e getirmiş ve 1976–1989 arasında, bu kuruluştan 241,7 milyon dolar, 1990–1996 arasında Özelleştirme İdaresi Fonundan 216,7 milyon dolar harcadığını (toplam 458,4 milyon dolar), ancak PETKİM'in 36 milyon dolara bile satılmadığını iddia etmiştir. Yine Kurumun, 1995'te, 1 trilyon 16 milyar, 1996'daki 882 milyar zarar ettiğini de sözlerine eklemiş ve satışın gerçekleştirilememesini eleştirmiştir.

Özelleştirme İdaresinin kendisinin bizzat bir kambur oluşturduğunu da savunan Veysel Candan, yabancı kuruluşlara hazırlatılan raporlara çok büyük meblağlar verildiğini, bunun israf olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca soygun olarak nitelediği ilan-reklam uygulamasının da durdurulmasını istemiş ve denetimlerin yıl sonunda yapılmasını önermiştir. Aynı bağlamda Yüksek Denetleme Kurulu ve KİT Komisyonuna ciddî denetleme yetkisinin verilmesini de isteyen Candan, denetleme sonucunda, ortaya çıkan yolsuzluk olaylarının bir ayda neticelenmek üzere, anında ilgili ticaret mahkemelerine sevk edilmesini de bir başka öneri olarak getirmiştir.

Veysel Candan, genel müdürlük koltuğuna dürüst insanların oturmasının gereğini vurguladığı konuşmasında, KİT'lerde havuz projesinin, çok cazip ve uygun bir proje olduğunu, bu sayede 1,3 katrilyon lira tutarında bir iç borçlanma azalmasının gerçekleştiğini dile getirdiği konuşmasında, Ziraat Bankası'nın kendi parasını düşük faizle kredi olarak vermesini, bir bankaya, dışarıdan daha yüksek faizle kredi almasını eleştirmiştir. Konuşmasının sonlarına doğru ise PETLAS konusuna bir kez daha değinmiş ve bu kuruluşun özelleştirilmesiyle ilgili olarak olumlu ifadeler kullanmıştır.⁹⁶

Gelir dağılımının önemine ve devlet mallarının verimli kullanılmasının zorunluluğuna da dikkat çeken Veysel Candan, partililik yapılmadan, KİT'lerdeki yolsuzlukların ortadan kaldırılmasının gereğine vurgu yaparak, konuşmasını bitirmiştir.

Daha sonra, (10/98) esas numaralı önergede imzası bulunanlardan Kütahya Milletvekili Emin Karaa, konuşma yapmak üzere kürsüye çıkmıştır. Sadece Kütahya'daki KÜMAŞ'ın içyüzünü anlatacağını söyleyen Karaa, refrakter hakkında bilgi kısa bir bilgi verdikten sonra,⁹⁷ Manyezitin ham cevher olarak ihraç edilmesinden doğan kayıpları önlemek ve refrakter malzemede ithal ikamesi sağlamak amacıyla, 24 Ekim 1972 tarihinde, Etibankın öncülüğünde, 54 girişimci ortak tarafından Kütahya Manyezit İşletmeleri Anonim Şirketi

---

⁹⁶ Veysel Candan'ın PETLAS'a dönük ifadeleri şöyledir: “Petlas'tı yeni alan Kombassan Şirketi, kapasiteyi yüzde 50'ye çıkarıyor; yüzde 60 ihracat yapıyor; İtalya, Suriye, Irak, Mısır, Azerbaycan, İngiltere ve Yunanistan'la anlaşma yapıyor; işçi çıkarmayı düşünmüyor, işçiyle anlaşma zemini var; 30 milyon dolarlık bir yatırım öngörüyor; yabancı bir şirketle ortak oluyor ve ihracata yönelik çalışıyor ve satış müdürünün ifadesi “uçak lastiğinde hedefimiz, Türk Silahlı Kuvvetleri uçaklarının lastik ihtiyacını karşılamaktır.” Rapor bu. Peki, şimdi, Kombassan'a ne yapılıyor: SPK hesaplarını incelemeye alıyor. Tabii ki inceleyecek, herkes kamuna uyacaktır; ancak, öyle değil; davulla zurnayla, gazete ilanlarıyla yapıyor bunu; yani, bir panik havası içinde, kanunsuz işlem yapıyor. Ayrıca, resmi kuruluşlar... O, brifinglerde çıkan listeler işlemeye başlıyor, Millî Savunma Bakanlığı uçak lastiğini -yeni anlaşmaları- almıyor, dışarıdan ithal ediliyor; sendika toplu sözleşme pazarlığında devam ediyor vesaire...”

⁹⁷ Emin Kara bu konuda şu açıklamayı yapmıştır: “Refrakter, yani, ateşe dayanıklı malzemeler, ağır sanayiın temel girdilerindedir ve stratejik önem taşırlar. Türkiye, 1969 yılına kadar, demir-çelik ve diğer sanayi kollarında kullanılan sinter manyezitten üretilen malzemelerin tümünü ithal etmekte, ürettiği ham manyezit cevherinin tümünü ise ihraç etmekteydi.”

adıyla bir şirket kurulduğunu ifade etmiş ve bu şirketin, 1983 yılında, 2929 sayılı Kanunla, Türkiye Çimento ve Toprak Sanayii Türk Anonim Şirketinin bağlı ortaklığı haline getirildiğini ortaya koymuş ve konuşmasının devamında şu sözleri sarf etmiştir: “233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle de bu statüsünü korumuştur. 3291 sayılı Kanunun 13 ve 14 üncü maddeleri uyarınca, Yüksek Planlama Kurulunun 20.5.1992 tarih ve 92/3 sayılı kararıyla, şirketin yüzde 98,28 oranındaki kamu hissesi, özelleştirilmek üzere Kamu Ortaklığı İdaresine devredilmiştir. Daha sonra, Yüksek Planlama Kurulunun 3.6.1994 tarih ve 94/18 sayılı kararıyla, özelleştirme kapsamından çıkarılarak, yeniden ÇİTOSAN'ın bağlı ortaklığı haline getirilmiş ve sermayesi 945 milyar liraya çıkarılmıştır. Sermaye artırımıyla ilgili işlemlerin tamamlanmasını müteakip KÜMAŞ'taki ÇİTOSAN'a ait hisseler, artırılan sermaye miktarı ÇİTOSAN'ın şirketten olan alacağına mahsup edilerek, 23.1.1995 tarihinde Özelleştirme İdaresi Başkanlığına devredilmiştir. KÜMAŞ, 5.9.1995 tarihinde de araştırma önergemize konu olan birtakım şüpheli işlemlerle özelleştirilmiştir.

KÜMAŞ, demir-çelik, çimento, şeker, kireç ve benzeri sanayinin temel girdilerinden olan bazik karakterli (manyezit esaslı) ateşe dayanıklı malzeme üretmektedir. Bu malzemeler arasında, manyezit, krommanyazit, kimyevi bağlı, saç bağlı tuğlalar ve zift veya karbon tuğlalar ile çeşitli tipte harçlar bulunmaktadır.”

KÜMAŞ'ın, 1994 yılında 835 milyar 497 milyon lira kâr ettiğini, gayri safi millî hâsılaya katkısının 840 milyar 133 milyon lira olduğunu ve bu haliyle de, İstanbul Sanayi Odasının 1994 yılında gerçekleştirdiği araştırmada Türkiye'nin 500 büyük sanayi kuruluşu arasında 273. sırada bulunduğunu ifade eden Emin Karaa, söz konusu şirketin özelleştirme kapsamına alındığı 1992 yılından 1994 yılına kadar hiçbir yatırımın yapılmadığını ileri sürmüştür. Bu bilgilerden de hareketle, özelleştirmenin amacı olarak gösterilen, zarar eden KİT'lerin satılmasının hiçbir şekilde gerçekleştirilmediğini iddia etmiş ve KÜMAŞ'ın özelleştirilmesi aşamasında devletin zarara uğratıldığını ileri sürmüştür. Malî değerlendirme raporuna göre, 31 Mayıs 1995 tarihi itibarıyla KÜMAŞ'ın değerinin 99 milyon 531 bin dolar, maden rezervinin değerinin ise 82 milyon 70 bin dolar olduğunu söyleyen Karaa, buna karşılık, Değer Tespit Komisyonu Başkanı olan, o dönemde de Özelleştirme İdaresi Başkanı olan kişinin içinde bulunduğu komisyonun, DRT adlı müşavirliğin 99 milyon 531 bin dolarlık tespitini 87 milyon 203 bin dolara indirdiğini, 82 milyon dolar tutan maden rezervini ise hiç dikkate almadığını açıklamıştır. Bu bağlamda, devletin zarara uğratıldığını savunmuş ve konuyla ilgili şu iddialarda bulunmuştur: “Dahası, özelleştirildiği günlerde, KÜMAŞ'ın, kamu bankalarında yaklaşık 35 milyon dolar nakit parası vardı. Bu para, ihale bedelinin peşinatı olan 54 milyon doların Özelleştirme İdaresine ödeneceği 28.9.1995 tarihinden bir gün önce, hem de Özelleştirme İdaresininin 25 Eylül 1995 tarihli “şirketin nakit varlığı, sözleşme imzalanıp söz konusu hisseler alıcıya devredilinceye kadar kamu

bankalarında değerlendirilecektir” talimatına rağmen, o tarihte KÜMAŞ Genel Müdürü olan Burhanettin Özdemir’in emriyle, 27.9.1995 tarihinde kamu bankalarından çekilerek, KÜMAŞ’ın yeni sahibi Zeytinoğlu Grubuna ait Esbanka yatırılmıştır. Ertesi gün de, ihale bedelinin ilk taksiti, 54 milyon dolar, Zeytinoğlu Grubu tarafından Özelleştirme İdaresine yatırılmıştır.”

Emin Karaa, burada hem devlet zarara uğratıldığını hem de açıkça bir görev suiistimali olduğunu söyleyerek, konuşmasını tamamlamıştır.

Emin Karaa’nın kürsüden inmesinden sonra önerge sahiplerinin konuşmalarına devam edilmiştir. (10/150) esas numaralı önergede imzası bulunanlardan, Zonguldak Milletvekili Tahsin Boray Baycık söz almış ve konuşmasında Erdemir hakkında açıklamalara yer vermiştir. Özelleştirme uygulamalarının başarısızlığından söz ederek konuşmasına başlayan Baycık, PETLAS örneğinde olduğu gibi, birçok ihalede, gerekli incelemelerin yapılmadığının görüldüğünü ifade etmiştir. Özelleştirmenin bir hükümet değil, devlet politikası haline getirilmesinin gereğine işaret eden konuşmacı, konuşmasının bundan sonraki bölümünü Erdemir’e ayırmıştır. Erdemir’in kuruluşu hakkında bilgi verdikten sonra,⁹⁸ Erdemir’in, Türkiye’de yassı sac üreten tek kuruluş olması nedeniyle, stratejik bir öneme sahip olduğunu vurgulamış, ancak, özelleştirme söylentileri nedeniyle iki üç yıldır yatırım yapılmadığını öne sürmüştür.

“Erdemir, 2,8 milyon ton olan 1997 yılı sıvı çelik üretim programını 3 milyon tona ulaştırma çabası içindeyken, 5 aylık kârı 3 trilyon lira civarındayken, 1998 yılı yatırım programları için 2 milyon dolara yakın yatırım yapmayı planlarken, Sayın Erbakan Hükümetine soruyorum: Bu kuruluşu, hangi akla hizmet ederek, 180 ile 300 milyon dolar arası bir fiyata satmayı düşünebildiniz? Bu vatan malına yazık değil mi? Erdemir ürünleri, kurulacak paravan ana pazarlama şirketleriyle, yurtiçine ve yurtdışına pazarlanacak, uyduruk araçlarla Erdemir’den dışarıya aktarılan ürün, yurt dışında yüksek fiyatla satılabilecektir. Erdemir içeride zarar ederken yurt dışında büyük paralar stok edilecek, bu paraların nereye gittiği meçhul kalacak ve bu nedenle, devlet, büyük vergi kaybına uğrayacaktır” biçimindeki teknik açıklamalarla konuşmasını sürdüren Baycık, Erdemir’in, siyasilerin elinden kurtarılarak, özerk bir yapıya kavuşturulmasının zorunlu olduğunu savunmuş ve daha önce bu kurumun özelleştirilmesine karşı çıkan Refah Partisi’nin “U dönüşü” yaptığını iddia etmiştir.

---

⁹⁸ Tahsin Boray Baycık’ın bu konudaki açıklamaları şöyledir: “Erdemir, 28 Şubat 1960 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sevk edilen 7462 sayılı Yasayla kurulan özel statüde bir anonim şirkettir; 1997 yılı itibarıyla sıvı çelik üretim kapasitesini 2,8 milyon tona yükseltmiştir. Gümrük birliğine girmemizin ertesinde, Erdemir, Avrupa Kömür Çelik Üreticileri Birliği ile imzalanan anlaşmaya göre, 2 000 senesine kadar, bugün 3 milyon ton olan üretim kapasitesini 4,5 milyon tona çıkarması gerekmektedir; eğer bu kapasiteye erişemez ise, konulan kısıtlamalar nedeniyle kapasite artamayacak, ithalata ve dışa bağımlılık, artan bir şekilde devam edecektir. Özelleştirme çalışmaları yüzünden şirketin mali yapısı zayıflatılmıştır. Erdemir, bu sene değilse bile, seneye, mutlaka sermaye yapısını artırmalı ve nihai hedef olan 6 bin tona ulaşmalıdır.”

Anayasa Mahkemesi'nin iptal ettiği özelleştirmelere de değinen Baycık, sözü yine Erdemir'e getirmiş ve anonim bir şirket olan bu kuruluşların, hisse senetlerinin bulunduğunu, bunların da her gün menkul kıymetler borsasında işlem gördüğünü hatırlatmıştır. Erdemir'in kendisinin bu hisseleri satmasının doğru olduğunu ve mutlaka yatırım yapılması gerektiğini sözlerine eklemiştir. DSP olarak, özelleştirmenin, bir talana ve yağmaya dönüştürülmesine karşı olduklarını açıkladıktan sonra, sözlerini, Erdemir'deki kamu hisselerinin blok satışıyla ilgili durumlarının araştırılmasını isteyerek tamamlamıştır.

Önergeler üzerindeki son sözü, (10/166) esas numaralı önergede imzası bulunanlardan İstanbul Milletvekili Algan Hacaloğlu almıştır. Özelleştirmenin son 18 yıldır denetimsiz bir şekilde yapıldığını ve konuya ideolojik olarak bakanların, tümüyle Batı'dan ithal Thatcherist, Reaganist politikaların etkisi altında, devletin, ticaret yapmasına, üretim yapmasına, hatta hizmet sektörüne girmesine karşı olduklarını öne sürmüştür. Bunun Türkiye'nin çıkarları ile bağdaşmadığını vurgulamıştır. Bu nedenle de konuya, Türkiye'nin koşulları çerçevesinde bakılmasını önermiş ve ideolojik yaklaşımdan kaçınılmasını istemiştir.

Türkiye'de, 1930'lu yıllarda başlayan devletçilik uygulamasının, ülkenin sanayileşmesindeki yetersizliği ve ülkenin farklı coğrafik bölgeleri arasındaki dengesizliği nedeniyle geniş olarak yer kapladığını belirten Hacaloğlu, artık uygulamanın aynı kalmayacağını, ancak devletin de tümüyle tasfiye edilmemesi gerektiğini dile getirmiştir. Hacaloğlu, KİT'lerle ilgili bir takım öneriler sıraladığı konuşmasında; *“Türkiye'nin stratejik mal ve kamusal yarar amaçlı hizmet üreten bir sürü kuruluşu, son onbeş yirmi yıldır içine ittikleri çökertilme sürecinden kurtarılarak, gerçekten kamu yararı ön planda tutularak ayağa kaldırılmalıdır. Bunu yaparken, zaman zaman, stratejik mal üreten kuruluşlarda uluslararası evliliklere de gidebilirsiniz; kontrolü kaybetmeden, yeniden yapılanmanın gereklerini sağlayabilmek için ona da gidebilirsiniz; çünkü, bugün, KİT'lerin temel sorunu teknolojik yetersizliktir; yıllarca yatırımsızlık, bu kuruluşları bakımsız kılmıştır. Bu kuruluşların dış pazarlarda rekabet edebilecekleri yeni yapılara kavuşturulmaları gerekir. Bunları, siz, sadece kamu açıklarını kapatmak için satarsanız; bunları, siz, sadece devleti bu alanlarda tasfiye etmek için satarsanız, sattığınızla kalırsınız ve bu kuruluşlar, onun bunun elinde çöker veya sadece arsaları, değerlendirilmek üzere elden çıkar; olan, Türkiye'nin sanayisine olur; Türkiye'nin yatırımsız, üretimsiz ve sanayisinin yeterince gelişmemiş olmasından kaynaklanan eşitsizlik içerisinde Türk insanı boğulur kalır”* diyerek uyarı nitelikli sözler de sarf etmiştir.

KİT'lerin siyasilerin arpalığı haline getirilmesinden duyduğu rahatsızlığa da vurgu yapan Hacaloğlu, bu kuruluşların yaşaması için, siyasilerin elini çekmesinin şart olduğunu ifade etmiş ve KİT'lerle ilgili yatırımlara hız verilmesini istemiştir. Özelleştirme ile ilgili olarak halkın yeterince bilgilendirilmediğinden yakınlık, söz konusu araştırma önerleriyle KİT'ler üzerinde oynanan oyunların ortaya çıkarılacağına inandığını açıklamıştır. Stratejik mal üreten ve kamusal yarar amaçlı kuruluşların özelleştirilmemesi gerektiğini vurguladıktan sonra son söz olarak, özelleştirmenin, dürüst yönetim, açık toplum, temiz siyaset çerçevesinde yapılması yolundaki dileğini ortaya koymuştur.

Algan Hacaloğlu'nun konuşmasının sona ermesiyle, Meclis araştırması önermeleri üzerindeki öngörüşmeler tamamlanmıştır. Hemen sonrasında, Meclis araştırması açılıp açılmaması oylanmış ve kabul edilmiştir. Ardından, Meclis araştırması yapacak komisyonun 9 üyeden kurulması; Komisyonun çalışma süresinin, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyenin seçimi tarihinden başlamak üzere 3 ay olması; Komisyonun, gerektiğinde Ankara dışında da çalışabilmesi konuları ayrı ayrı yapılan oylamalar sonucunda kabul edilmiştir.

8- Türkiye'nin Avrupa Birliği ile İlişkilerinin İncelenerek Uygulanacak Yeni Strateji ve Politikaların Tespit Edilmesi Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge⁹⁹

Kahramanmaraş Milletvekili Hasan Dikici ve 37 arkadaşının, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerinin incelenerek uygulanacak yeni strateji ve politikaların tespit edilmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi üzerindeki öngörüşmelere, 29 Temmuz 1997 tarihinde, 2. Yasama Yılı'nın, 127. Birleşiminde başlanmıştır. Görüşmelerde oturum başkanlığını Hasan Korkmazcan yürütmüştür.

Hükümetin, Genel Kurulda gecikmeli olarak temsil edilmesinden dolayı yaşanan kısa tartışma sonrasında başlayan görüşmelerde, ilk konuşmayı, Doğru Yol Partisi Grubu adına, Elazığ Milletvekili M. Cihan Paçacı yapmıştır. Küreselleşmenin önemine vurgu yaparak konuşmasına başlayan Paçacı, bütün ülkelerin yeni gelişmelere uymak zorunda kalacaklarını belirtmiş ve yeni oluşumlar içerisinde Türkiye'yi en fazla ilgilendirenin Avrupa Birliği olduğunu açıklamıştır.

---

⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 2. Yasam Yılı, 127. Birleşim, 32. Cilt, 29. 7.1997

Konuşmasına Avrupa Birliği ile Türkiye ilişkilerinin tarihi hakkında bilgi vererek devam eden Paçacı,¹⁰⁰ kurulan komisyonun görüşü ve işbirliği programından, Birliğin Türkiye'ye bakışını yansıtan iki önemli noktayı ortaya çıkardığını ve aşağıdaki hususların altını çizdiğini ifade etmiştir:

¹⁰⁰ M. Cihan Paçacı'nın aktardığı bilgi şu şekildedir: "6 Batı Avrupa ülkesinin aralarında imzaladığı Roma Antlaşmasının 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe girmesinin ardından, 1959 yılı haziran ayında Yunanistan, temmuz ayında da Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğuna katılmak için müracaat etmişlerdir. Türkiye ile AET arasında görüşmeler dört yıl sürmüş ve taraflar arasında bir ortaklık kurmuş olan Ankara Antlaşması, 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanarak, 1 Aralık 1964 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

Ankara Antlaşmasının amacı, 2 nci maddesinde açıkça ortaya konulmuştur; "Antlaşmanın amacı, Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk Halkının istihdam seviyesinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlama ereğini tümüyle göz önünde bulundurarak, taraflar arasında ticarî, ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmektir." Antlaşmanın giriş bölümünde açıklanan ilkelerini ise, şöyle sıralamak mümkündür:

- 1- Hızlandırılmış bir ekonomik kalkınma ve uyumlu bir ticaret artırılmasıyla Türkiye ekonomisi ve Topluluk üyesi devletlerin ekonomileri arasında açığı kapatmak,
- 2 - Türk Halkıyla AET üyesi ülke vatandaşları arasında sıkı bağlar kurmak,
- 3- Türkiye ekonomisinin kalkınmasına yardımcı olmak üzere, Topluluğun, belli bir sürede, Türkiye'ye ekonomik yardımda bulunmasının gerekliliği,
- 4- Roma Antlaşmasının esinlediği ülküyü birlikte izleyerek, barış ve hürriyet güvencesini pekiştirmek.

Ankara Antlaşması, Türkiye'nin Topluluğa tam üye sıfatıyla katılması yolunu açık tutmakta ve yürürlük süresine ilişkin bir hüküm taşımamaktadır. Diğer bir ifadeyle, Antlaşmanın fesih hükmü yoktur. Bu nedenle, Antlaşma, amaçları gerçekleşene kadar yürürlükte kalacaktır.

Ankara Antlaşması, Türkiye ile Topluluk arasında üç kademe tamamlanacak bir ortaklık ilişkisi kurmuştur. Bunlar, hazırlık, geçiş ve son dönemlerdir. Hazırlık ilişkilerinin geliştirilmesi bakımından Türkiye'nin herhangi bir yükümlülük üstlenmesi öngörülmemiş, geçiş dönemi ve son dönem boyunca üstleneceği yükümlülükleri yerine getirebilmesi için, Topluluğun yardımıyla ekonomisini güçlendirmesi öngörülmüştür. Bu dönem içinde kullanılmak üzere Türkiye'ye, Birinci Malî Protokolle, 175 milyon ECU kredi de sağlanmıştır.

Hazırlık dönemi içerisinde, Türkiye'nin isteği üzerine, bir sonraki dönemin -yani, geçiş döneminin- usul ve şartlarını belirlemek üzere Toplulukla yeniden müzakerelere başlanmış ve 23 Kasım 1970'te Katma Protokol imzalanmıştır. 1 Eylül 1971 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol ile hazırlık dönemi sona ermiş ve geçiş dönemi fiilen başlamıştır; ancak, geçiş döneminin hukuken başlaması, Katma Protokolün 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmesiyle olmuştur. Bir diğer ifadeyle, gümrük indirimlerinin gerçekleştirilmesi amacına yönelik Topluluk yükümlülükleri 1971'de, Türkiye'nin bu alandaki yükümlülükleri ise 1973'te başlamıştır. Ankara Antlaşmasının Katma Protokolde düzenlenen geçiş döneminin yirmüiki yıl sonunda tamamlanmasıyla birlikte son dönemin başlaması öngörülmüştür. Bu dönemde, tarafların ekonomik politikaları arasında eşgüdümün güçlendirilmesinin sağlanması hedeflenmektedir.

Ankara Antlaşmasının 28 inci maddesi de "Antlaşmanın işleyişi, Topluluğu kuran Antlaşmadan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye tarafından üstlenilebileceğini gösterdiğinde, akit taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılma olanağını inceleyeceklerdir" demek suretiyle antlaşmanın nihai hedefini belirlemiştir.

Türkiye, 14 Nisan 1987'de Avrupa Ekonomik Topluluğunu kuran Roma Antlaşmasının 237 nci maddesine istinaden, Topluluğa tam üyelik müracaatında bulunmuştur. Müracaata karşılık yapılan incelemeler sonucu komisyon tarafından hazırlanan rapor, Aralık 1989'da Konseye sunulmuş ve Şubat 1990'da Konsey tarafından onaylanmıştır. Böylece, Nisan 1987'de başlayan ve Şubat 1990'da bir aşaması sonuçlanan Türkiye'nin Avrupa Topluluğuna katılma başvurusuyla, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde yepyeni bir dönem başlamıştır.

“1- Topluluk, tek pazar, ekonomik ve malî birlik ile Avrupa siyasî birliği yönünde ilerlemektedir. Genişleme, bu süreç açısından zararlar doğuracağından, komisyon, olağanüstü durumlar dışında yeni katılma müzakerelerine başlanmasını yerinde bulmamaktadır.

2- Topluluk açısından Türkiye'nin katılma başvurusu, Topluluğa üye bütün ülkelerden daha geniş bir alana ve daha büyük bir nüfusa sahip olmasının yanı sıra, genel gelişmişlik düzeyinin Topluluk ortalamasından büyük ölçüde düşük olması dolayısıyla, daha da önem kazanmaktadır.

3- Türkiye ekonomisinin 1980 yılından bu yana kaydettiği ihracatın artışı, altyapının iyileştirilmiş olması, modernleşme ve dünya ekonomisiyle giderek daha fazla bir bütünleşme gibi konulardaki gelişmenin altı çizilmiştir.

4- Türkiye'nin olası uyum sorunlarını aşabilmesi açısından, tarım ve sanayi alanındaki yapısal farklılıklar, giderek daha belirgin hale gelen makro ekonomik dengesizlikler, sanayi yüksek ölçüde korunması, sosyal güvenlik düzeyinin düşüklüğü gibi unsurların üstesinden gelinmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.

Görüşte, ayrıca:

1- Kişi başına düşen millî gelirin, satın alma paritesi itibariyle, Topluluktaki ortalamanın üçte biri düzeyinde bulunması,

2- Hızlı bir nüfus artışı, işgücünün yüzde 50'den fazlasının tarımda istihdam edilmesi ve sosyal güvenlik alanındaki normların yetersizliği,

3- Dış borçları istikrara kavuşturmuş ve ödemeler dengesi sorunlarını çözümlenmiş olmasına rağmen yüksek enflasyonun varlığı gibi hususların, Türkiye'nin Topluluğa katılması halindeki yükümlülüklerini üstlenebilmesini güçleştireceği belirtilmiştir.”

Cihan Paçacı, komisyonun raporunda, bunlardan başka, siyasal alanda 1980 yılı Eylülünden itibaren, Anayasanın kabulü, serbest seçimler ve referandumlar yoluyla Topluluk normlarına benzer bir parlamenter rejimin oluşturulmasına rağmen, insan hakları, azınlıkların kimliği, tüm siyasî oluşumların ve sendikaların kamu yaşamına dahil edilmesine ilişkin kuralların henüz bütünüyle tesis edilmemiş olması gibi etkenlere de yer verdiğini, Topluluk üyesi bir ülke -Yunanistan- ile Türkiye'nin aralarındaki soruna da değindiğini belirtmiştir. Kıbrıs konusu gündeme getirildiğini ve Kıbrıs'ın birliği, bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğü üzerinde durulduğunu da açıklamıştır.

1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe giren gümrük birliğine değinen ve Avrupa Birliğiyle ilişkilerde önemli bir sıçrama teşkil ettiğini söyleyen Cihan Paçacı, gümrük birliği kararının ayrılmaz bir parçası olan malî işbirliğinin Yunanistan'ın vetosu nedeniyle yürürlüğe konulamamasına rağmen, önemli bir sorunla karşılaşmaksızın işlemekte olmasının Türkiye açısından olumlu olduğunu vurgulamıştır. Tam üyelik hedefinden vazgeçilmediğini hatırlatan DYP sözcüsü, Türkiye'nin NATO üyesi olması ve AB ile gümrük birliğini kurması nedeniyle, zaten bunu hak ettiğini ifade etmiş ve Türkiye-AB ilişki-

lerinin geçmişinde, kültür ve dinin bir koşul olarak öne sürülmediğini iddia etmiştir. Bu nedenle, bazı Hıristiyan demokrat yetkililerin ileri sürdükleri görüşleri çağdışı olarak nitelediklerini açıklamış, kültürel ve dinî ayrımcılığı kınamıştır. Bu noktadan hareketle de, Avrupa Birliğini bir Hıristiyan birliği olarak nitelendirmenin mümkün olamayacağını, Türkiye'nin tam üyelik hedefinden vazgeçmemesi gerektiğini dile getirmiş ve Türkiye'nin jeopolitik konumunun da, Avrupa'dan ayrı düşünülmesini imkânsız kıldığını açıklamıştır.

Cihan Paçacı, Avrupa Birliği için savunmanın ve ordunun da önemine vurgu yaptığı konuşmasında, Türkiye'nin NATO içinde yer alan ilk ve tek Müslüman ülke olmasının önemine de değinmiş ve daha sonra, Türkiye'nin AB ülkeleri ile sanayi alanında rekabet edemeyeceği yolundaki görüşlerin doğru olmadığını savunmuştur. Gümrük Birliği anlaşmasının yürürlüğe girdiği 1996 yılından itibaren, Türk sanayi ürünlerinin, Avrupa Birliği ürünleriyle rekabet halinde bulunduğunu açıklamış ve ayrıca 55. Hükümetin gümrük birliğini yeniden müzakereye açacağı yolundaki girişimleri yanlış bulduklarını belirtmiştir. Bunların yanı sıra, enflasyon gibi bazı ekonomik göstergelerin, Avrupa Birliğince belirlenmiş kriterlere uymadığının da bir gerçek olduğunu sözlerine eklemiş ve ardından sözü Avrupa Birliğinin, nihâî sınırlarına ulaşma dolayısıyla çektiği sıkıntılara getirmiştir. Bu konudaki görüşlerini de şu sözlerle ortaya koymuştur: *“16-17 Haziranda tamamlanan Amsterdam zirvesinde, Avrupa Birliğinin yeni genişleme sürecinin başlama vuruşu yapılmıştır. Bu kez genişlemeye “Avrupa'nın yeniden bütünleşmesi” denilmektedir. Yani, soğuk savaşın bölüğü Avrupa, yeniden bir araya gelmektedir.*

Türkiye, bu genişlemenin içinde yer alabilecek mi; yoksa, kaderimiz, bizi, Avrupa'nın gölgesinde, bu oluşumdan etkilenen ancak onu etkilemeyen, bir anlamda bağımlı ancak eşit ve egemen olmayan bir statüde mi bırakacaktır?”

Doğru Yol Partisi olarak, son yıllarda, Türkiye'nin genişlemenin içinde yer alması yönünde çaba gösterdiklerini açıklayan Cihan Paçacı, 1996 yılı sonrasındaki gelişmeler hakkında bilgi vermiş ve 29 Ocak 1997 tarihinde Roma'da, Türkiye ile İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya ve İspanya Dışişleri Bakanlarının katılımıyla gerçekleştirilen Altılı İstişare Toplantısında, Türkiye'nin diğer adaylarla aynı kıstaslara göre, eşit şartlar altında değerlendirilmesi gerektiği hususunda görüş birliğine varıldığını ifade etmiştir. Buna karşılık, Türkiye'nin adaylığının Avrupa gündemine yeniden girmesi yüzünden, Avrupa Birliği içerisinde çeşitli odaklardan menfi seslerin yükseldiğini öne sürmüş ve buna örnek olarak da, Avrupa Hıristiyan Demokrat Partileri Birliğinin, 4 Mart 1997 tarihinde Brüksel'de yaptığı toplantının sonunda “Avrupa Birliğinin bir medeniyet projesi olduğu ve bu projede Türkiye'nin yerinin bulunmadığı” şeklindeki ifadeyi göstermiştir. Ancak 15-16 Mart tarihlerinde, Hollanda'nın Apeldoorn Şehrinde Avrupa Birliği Dışişleri Bakanları Konseyi gayriresmî

toplantısında ise Türkiye'nin Avrupa kimliğinin teyit edildiğini açıkladıktan sonra, Türkiye ile ilgili olarak yapılan diğer toplantılar hakkında bilgi aktarmıştır.¹⁰¹ Son olarak da, tam üyelik yönünde yapılması gerekenlerin ortaya konulmasını ve ulusal çıkarlara en uygun koşulların sağlanmasını istemiş ve konuşmasını tamamlamıştır.

DYP adına yapılan konuşmanın ardından, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, İzmir Milletvekili Birgen Keleş söz almıştır. Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin uzun zamandır yeterince tartışılmadığından yakınlık konuşmasına başlayan Birgen Keleş, Katma Protokolün Türkiye ile Avrupa Birliği açısından dengeli hükümler içerdiği yolundaki görüşlerin doğru olmadığını ifade etmiş ve Türkiye'nin nispeten zayıf olduğu, sanayi sektöründe rekabet etmek zorunda bırakıldığını öne sürmüştür. Topluluğun, Türkiye pazarlarında protokolle elde etmiş olduğu avantajların korunmasına karşılık, bazı Akdeniz ülkelerine tanınan avantajların Türkiye'ye tanınmadığını da ifade etmiş ve serbest dolaşım ile ilgili olan hükme değinerek, 1976–1986 yılları arasında serbest dolaşımın gerçekleştirilmesinin öngörülmesine karşın, bunun yaşama geçirilmediğinden bahsetmiştir.

Birgen Keleş, Gümrük birliğinin tamamlanması aşamasında Türkiye ile Avrupa Birliği arasında imzalanmış olan anlaşmanın dengeli hükümler içermediğine vurgu yaptığı konuşmasında, yardımlar konusunda farklılıkların bulunduğunu; Türkiye'nin, ortak gümrük tarifesini uygulama yanında, ortak tarım politikasına uyma yükümlülüğünün olduğunu; Türkiye'nin mevcut mevzuatı kabul ettiği gibi, geleceğe dönük fevkalade önemli bir sorumluluk altına girdiğini belirtmiştir. Sadece yürürlükteki mevzuatın değil, Topluluğun ileride kabul edeceği mevzuatın da kabul etme, benimseme ve ona uyum sağlama yükümlülüğünü üstlenmenin olumsuz olduğunu iddia eden Keleş, özetle

---

¹⁰¹ Cihan Paçacı'nın bu konudaki açıklamaları şöyledir: “*Apeldoorn toplantısını takiben, Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklık Konseyi, gümrük birliğinin yürürlüğe girişinden sonra, ilk kez, 29 Nisan 1997 tarihinde Lüksemburg'da bir araya gelmiştir. Ortaklık Konseyi hazırlıkları meyanında, Gümrük Birliğinin karşı karşıya bulunduğu teknik sorunlarla ilgili beklentilerimiz hakkında bir muhtıra hazırlanmış ve bu muhtıra esas alınarak, gerek komisyon gerekse üye ülkeler nezdinde girişimlerde bulunulmuştur. Ortaklık Konseyinde Türkiye'nin tam üyelik ehliyeti bir kez daha teyit edilirken, Türkiye'nin diğer adaylarla aynı objektif kistaslara göre değerlendirileceği, Avrupa Birliği tarafından, resmen bildirilmiştir. Ortaklık Konseyi, ayrıca, ilişkilerde karşılaşılan söz konusu teknik sorunlara ilişkin bir de tavsiye kararı kabul ederek, Türkiye'ye yeni avantajlar verilmesinin önünü açmıştır.*

Türkiye'nin adaylığının diğer adaylarla aynı objektif kistaslara göre değerlendirilmesi ilkesinin Ortaklık Konseyinde resmen kabulünün sağlanmasını takiben, Türkiye'nin Merkezî ve Doğu Avrupa ülkelerinden ileride olduğunu ortaya koymaya matuf mukayeseli çalışmalar hazırlanarak, bunlar, Avrupa Birliğinin karar organlarının bilgisine sunulmuştur.

Nihayet, bütün bu çalışmalar sonucu, 16-17 Haziran 1997 tarihlerinde Amsterdam'da aktedilen Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi Başkanlık Sonuçları belgesinin genişlemeye ilişkin bölümünün, Türkiye ile diğer adaylar arasında herhangi bir ayırımı yer vermeyecek şekilde kaleme alınmış olduğu görülmüştür.

Türkiye'nin, geçiş dönemini yeterince değerlendiremediğini ileri sürmüştür. Diğer yandan 1980 sonrasında Türkiye'nin sanayileşme hedefinden vazgeçtiğini savunmuş ve bunu eleştirdikten sonra, dış politikanın, iç politika malzemesi yapılmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Daha sonra da; *“Eşit kriter-eşit muamele ilkesinin çok önemli olduğu, bunun Türkiye tarafından önerildiği, Topluluk tarafından da kabul edildiği, o dönemin Dışişleri Bakanı tarafından sık sık ifade edilmiştir. Oysa, Türkiye, otuzbeş yıldır ortak üye olan bir ülkedir; büyük bir özveriyle ortak üyeliğin koşullarını yerine getirmiştir. Son dakikada ortaya çıkan adaylara nazaran, bir ayrıcalığı, avantaj marjı, özelliği olması gerekirdi. 1973'ten beri, hem Topluluğa hem de üçüncü ülkelere karşı gümrüklerini indirmiş, miktar kısıtlamalarını kaldırmıştır; ama, bunu yaparken, biraz önce bahsettiğim madde nedeniyle, sürekli olarak, Avrupa'nın ayrıcalığını, avantaj marjını korumuştur. Tam üyelik söz konusu olduğunda, Topluluğun da, otuzbeş yıldır ortak üye olan Türkiye'nin ayrıcalığını, avantaj marjını koruması beklenirdi; ama, bu gerçekleşmemiştir”* şeklindeki ifadelerle konuşmasına devam etmiştir.

Türkiye'nin AB ile ilgili olarak çok özverili davrandığını, yükümlülüklerini yerine getirdiğini çeşitli rakamlar vererek ortaya koyan Birgen Keleş,¹⁰² bazı çevrelerin din, kültür ve medeniyet nedeniyle, Türkiye'nin tam üye olamayacağı yolundaki görüşlerinin yanlış olduğunu belirtmiş ve özellikle Kıbrıs konusunun, Türkiye'yi dışlamak için kullanılamayacağını ifade etmiştir. Kıbrıs konusunda AB'nin çifte standart uyguladığını iddia ederek, bu konudaki açıklamalarını şu sözlerle sürdürmüştür: *“Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin ayrı bir devlet olmasını tanımayan, kabul etmeyen ve buna itiraz ederken, Kıbrıs'la ilgili Zürih ve Londra Antlaşmalarına atıfta bulunan Topluluk, Kıbrıs'la ilgili tam üyelik söz konusu olduğunda, bu antlaşmaların varlığını tümüyle unutmuş gibidir, gözardı etmektedir, gündeme bile getirmemektedir. Oysa, söz konusu antlaşmalarda, Kıbrıs'ın bir topluluğa bir bütün olarak üye olabilmesi için, mutlaka Türk tarafının onayının gerektiği yazılıdır. Yine söz konusu antlaşmalar 'eğer Türkiye Yunanistan'la birlikte bir topluluğa üye değilse, Kıbrıs da o topluluğa üye olamaz' demektedir.”*

¹⁰² Birgen Keleş'in rakamlara dayanarak yapmış olduğu açıklamalar şöyledir: *“1996 yılında Türkiye'nin dışsatımı içerisinde Topluluğun payı yüzde 49,8'dir, dışalım içindeki payı ise yüzde 52,6'dır ve bir yıl içerisinde bu oranlar önemli değişiklik göstermiştir; çünkü, Topluluğun dışsatım içerisindeki payı yüzde 51'2'den yüzde 49'lara inmiş, dışalım içerisindeki payı da yüzde 47,2'lerden yüzde 52,6'lara yükselmiştir. Türkiye'nin dışsatımı yüzde 3,5 oranında artarken, Topluluktan yaptığı dışalım, bir yılda yüzde 32,5 oranında artmıştır. Bu, çok dehşet verici bir artıştır ve eğer başka bir ülkede söz konusu olsaydı derhal önlem alınırdı. Türkiye'de ise, önlem alınmadığı gibi, geçen iktidar döneminde, gerek bürokratlar gerek politikacılar, dışalımdaki bu hızlı artıştan ürkmemek gerektiğini, çünkü, yatırımlarda artış olduğunu ve bunun da iyi bir şey olduğunu söylemişlerdir; ama, hemen, sabit fiyatlarla yatırım artışına baktığımızda, hiçbir zaman, dışalımdaki bu artışı haklı çıkaracak bir oranda artış olmadığını görmekteyiz; yatırımlardaki artış yüzde 11 iken, Avrupa'dan yapılan yatırım malı ithalatındaki artış yüzde 71'dir. Bu demektir ki, yurt içinde yapılmakta olan makineler ve yatırım malları ithal mallarla ikame edilmektedir. Bunun da sanayileşme açısından ne derece yararlı olduğunu takdirlerinize sunuyorum.”*

Birgen Keleş, Türkiye'nin gümrük birliğine dair tüm yükümlülüklerini yerine getirmesine rağmen, tam üyelik olanaklarından mahrum olmasının sıkıntı yarattığını ifade ettiği konuşmasının bir bölümünde, ortak tarım politikasının da fevkalade pahalı bir politika olduğunu, tam üye olmayan bir Türkiye'nin, çeşitli fonlardan ve kaynaklardan yararlanmayacak olmasının sorun olduğunu belirtmiş ve yine Türkiye'nin tam üye olmaması durumunda, hem kaynaklardan yararlanmayacağına hem de Parlamentoda olmadığı için, Konseyde ve Komisyonda temsil edilmeyeceğine dikkat çekmiştir. Geleneksel noktada ise Hükümetlerarası Konferansın tamamlandığını ve Komisyonun bir rapor hazırladığını açıklamıştır.¹⁰³ Bu arada insan hakları ve demokratikleşme konusunda eksikliklerin bulunduğu bir gerçek olduğunu belirttikten sonra, Komisyonun raporuna bir kez daha değinerek, bu raporda bazı işbirliği alanlarının, Türkiye'nin bütün ısrarına rağmen yer almadığını ifade etmiş ve konuşmasının sonlarında, sorunun sadece Hükümeti ilgilendiren bir konu olmadığını, bu nedenle de gündemdeki Meclis araştırmasının, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri konusundaki sorunların saptanmasına ve çözüm önerilerine katkıda bulunabileceği gibi, Komisyon raporunun değerlendirmesine ve bu raporun varlığı karşısında neler yapılabileceğinin araştırılmasına da katkıda bulunacağını savunmuştur.

Birgen Keleş'in konuşması sonrasında, Refah Partisi Grubu adına Kahramanmaraş Milletvekili Hasan Dikici söz almıştır. Konuşmasına Avrupa Birliği'nin kuruluş sürecinden bahsederek başlayan Dikici, Avrupa Birliğinin gerçek amacının, Avrupa Birleşik Devletleri kurmak olduğunu ve temelinde de, Hıristiyan Batı kültürünün bulunduğunu iddia etmiştir. AB'in genişleme sürecinden de bahsettikten sonra, sözü Türkiye'nin başvurusuna getirmiş ve bu konuda şu bilgileri aktarmıştır: *“Türkiye, üye olmak için 1959 yılında Ortak Pazara başvurmuştur; dört yıl süren görüşmelerden sonra, Türkiye'yle Topluluk*

---

¹⁰³ Birgen Keleş raporda; başvuru yapmış olan ülkelerle ilgili görüşlerin, katılma öncesindeki strateji konusundaki değerlendirmelerinin ve 2000'li yıllardan sonraki mali durumun incelendiğini ve bazı önerilerde bulunduğu ortaya koymuştur. Yine Komisyon tarafından hazırlanan raporda, Kıbrıs dışında, Slovenya'nın, Estonya'nın, Çek Cumhuriyeti'nin, Macaristan'ın ve Polonya'nın tam üyelik müzakerelerinin başlayabileceği belirtilmiştir; Slovakya'nın, Litvanya'nın, Letonya'nın, Romanya'nın ve Bulgaristan'ın da, bir süre sonra tam üyelik müzakerelerine başlayabileceğinin ifade edildiğini; Türkiye'nin ise bu 11 üyeden ayrı bir şekilde ele alındığını ifade etmiştir. Türkiye ile ilgili bölüm için ise şu ifadeler yer vermiştir: *“Türkiye'yle ilgili bir bölümde, 1964 yılındaki ortaklık antlaşmasına, 1987 yılında yaptığımız tam üyelik başvurusuna Topluluk tarafından verilmiş olan yanıtta ve Nisan 1997 yılında yapılan Ortaklık Konseyine atıfta bulunmaktadır; Türkiye'nin tam üyeliğe ehil olduğu, gümrük birliğini büyük bir dinamizmle yürüttüğü belirtilmekte, ama, makro istikrarsızlıklar nedeniyle, insan hakları ve demokratikleşme eksiklikleri nedeniyle güneydoğu sorunu ve Kıbrıs nedeniyle Türkiye'nin tam üyeliğinin düşünülemeyeceği ifade edilmektedir. Bu, Türkiye'ye karşı yapılmış büyük bir haksızlıktır. Türkiye, ekonomik ve sosyal kriterler ve demokrasi geleneği açısından, aday olan ülkelerin hiçbirinden geri değildir, tam tersine, pek çok noktada daha ileri bir konumdadır.”*

arasında, 12 Eylül 1963'te Ankara Antlaşması imzalandı. Türkiye, bu Antlaşmayla, Topluluğa tam üye olarak değil, ortak üye olarak katılıyordu. Ortak üyeliğin üç aşaması vardı:

- 1- Hazırlık dönemi,
- 2- Geçiş dönemi,
- 3- Son dönem.

Buna göre, geçiş döneminin tamamlanacağı Katma Protokolün yürürlüğe girişinin 22 nci yılından itibaren -yani 1995- son dönem başlıyordu.

Topluluğun temellerine baktığımız zaman, bu temellerden hiçbirisinin gerçekleşmediğini görmekteyiz. Bazılarına göre, Roma Antlaşması, bir anlamda, büyüyen pastadan herkesin daha fazla pay almasını amaçlar. Oysa, Türkiye'nin, bırakın büyüyen pastadan daha fazla pay almasını, elimizdeki kuru ekmeğimizi bile zaman zaman kaybetmişizdir.”

Aynı zamanda gündemdeki araştırma önergesindeki ilk imzanın da sahibi olan Hasan Dikici, yukarıdaki açıklamalardan sonra, Türkiye'nin ödediği yüksek faizden söz ederek, bundan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve bu yüksek faizle AB ile rekabet edilemeyeceğini öne sürmüştür. Aynı durumun enerji, işgücü maliyeti, teknolojik altyapı konularında da söz konusu olduğunu belirtmiş ve makro dengeler düzelmeden Türkiye'nin AB'ye girmesi durumunda üstlendiği yükün altından kalkmasının mümkün olmadığını iddia etmiştir. Avrupa'nın sürekli olarak Türkiye'yi dışladığını ve AB'nin, pek çok ülkenin üyeliğine olumlu bakarken, Türkiye'ye engeller çıkardığını ifade eden Dikici, bunun altında yatan gerçek nedenin din ve kültür olduğunu savunmuştur. AB'nin verdiği sözleri de bu nedenle yerine getirmediğini öne sürmüştür.

Gümrük Birliğinin, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında tarım ürünleri ticaretinin artırılmasını öngörmesine karşın, Yunanistanın karşı çıkması yüzünden hayata geçmediğini, bunun da büyük bir kayıp olduğunu ileri süren Dikici, Avrupa Birliğinin, Türkiye'yi, ortak transit, ulaşım ve taşımacılık sistemine bile dahil etmemesini eleştirmiş ve hemen her konuda olduğu gibi, bu konuda da Türkiye'nin dışlandığını iddia etmiştir. Sözü Kıbrıs konusuna da getirerek, bu konuda şu sözleri sarf etmiştir: “Güney Kıbrıs Rum yönetiminin, Avrupa Birliğine üyelik girişiminin nedeni elbette ekonomik değildir. Çeşitli organizasyonlardan ve devletlerden dünya kadar yardım alan ve kişi başına düşen millî geliri yüksek olan Rum kesiminin, ekonomisini geliştirmek için Avrupa Birliğine üye olmaya ihtiyacının olmadığını, bütün dünya gibi, biz de çok iyi bilmekteyiz, Rumlar da bilmektedir. Buradaki amaç, tamamen siyasidir; hedef, dolaylı yoldan Enosis'tir; bunu da, Avrupa Birliğiyle yapmak istemektedirler, Türkiye'yi güneyden kuşatmak istemektedirler. Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk Halkının, böylesine bir kuşatma planının Avrupa Birliği kalfi altında gerçekleşmesine onay vermesi beklenemez. Avrupa Birliğinin bu tutumu devam ettiği sürece, görüşmeler, Birleşmiş Milletler zemininden, Yunanistan'ın etkili olduğu Avrupa Birliği zeminine kayacak ve Kıbrıs Türkleri, haklı oldukları ulusal Kıbrıs davasını kaybedecektir. Avrupa Birliğinin tek yanlı ve haksız aldığı kararlar, bunun en açık ve net delilidir.

Bütün bunları, Türkiye'nin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin, Avrupa Birliğine girmesi için söylemiyorum; tam tersine, Türkiye'nin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin, Avrupa Birliğine girmemesi için söylüyorum. Rum yönetimi, tek yanlı ve gayri yasal, Avrupa Birliğine alınrsa, Kıbrıs Türk Halkı da seçeneksiz değıldir elbet.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Meclisinin 29 Ağustos 1994 tarihinde aldığı karar uyarınca, Türkiye ile ekonomik, güvenlik ve dışışleri konularında yeni ikili anlaşmalar gündeme gelecektir. "Türkiye ile tam ekonomik entegrasyona gidilmesi ekonomik sıkıntılarımızı halledeceği gibi, otuzdört yıldır süren insanlık dışı ambargolar da kırılarak, Türkiye üzerinden dünyaya açılmamız mümkün olacaktır" diye, bir karar alınmıştır. Böylece, iki ayrı Kıbrıs tescil edilmiş olacaktır: Avrupa Birliğine üye Güney Kıbrıs Rum Devleti, Türkiye ile entegrasyona girmiş olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti. Tercih, Avrupa Birliğinin ve Rumlarındır."

Hasan Dikici, konuşmasının son bölümünde Almanya'daki Türk-İslam düşmanlığına değinmiş ve Türk sanayisinin içinde bulunduğu durumla ilgili görüşlerini ifade ederek, AB'nin Türkiye'ye herhangi bir yarar sağlamayacağını öne sürmüştür.

Daha sonra, Anavatan Partisi Grubu adına, Manisa Milletvekili Sümer Oral kürsüye çıkmıştır. Hasan Dikici ve 37 arkadaşının vermiş olduğu önergeyi maddeler şeklinde özetleyerek söze başlayan Sümer Oral,¹⁰⁴ yine önergede Türk kültürü, geleneği ve diğer hükümlerinin bütünleşmeyle eriyeceğinin savunulduğunu, bunun ise doğru bir yaklaşım olmadığını ifade etmiş ve aynı zamanda Türk milleti için bir haksızlık olduğunu öne sürmüştür. Önergenin Refah Partisi'nden bağımsız olmadığını belirten ve bu nedenle de bu partiyi eleştiren Oral, önergenin AB'ye, AB ile bütünleşme sürecine ve gümrük birliğine karşı tamamen olumsuz olarak yaklaştığını ve bu yüzden birçok olayın birbirine karıştırıldığını savunmuştur.

---

¹⁰⁴ Bu özet şu şekildedir: "1.- Avrupa Birliği, Hristiyan ideolojisine göre kurulmuş bir katolik Avrupa birliğidir.

Türkiye, Müslüman bir ülkedir. Buraya girilmesi demek, siyasi, sosyal ve kültürel değerlerimizin bir kenara itilerek, milletimizin maddeten ve manen yok olması demektir.

2.- *Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesi halinde, hükümlerimiz katolik Avrupa birliğine teslim edilecektir.*

3.- *Türkler, Avrupa Birliğinde, Avrupa'nın zencisi muamelesine muhatap olacaklardır.*

Bunların dışında, ayrıca, sanayimizin rekabet gücü, finansman modelleri ve malî yardım mekanizmalarına hafif biçimde değinilmişse de, bu konular, önergede, esasen ayrıntudan öteye geçmemektedir. Önergenin can alıcı temel boyutu, esprisi, gerçekte yukarıda üç noktada belirlenen görüşler ve konulardır."

Sümer Oral, küreselleşen dünyadaki yeni gelişmelere karşı ilgisiz kalınmayacağını dile getirdiği konuşmasında, uluslararası ticarete, üç kutuplu bir bloklaşmanın bulunduğunu, bunların da Avrupa Birliği, ABD'nin önderliğindeki NAFTA ve Japonya ile çevresinden oluşan Asya Pasifik Ekonomik Birliği olduğunu ifade etmiştir. Bunların en büyüğünün de Avrupa Birliği olduğunu sözlerine eklemiştir. Türkiye'nin bu oluşumlara kayıtsız kalamayacağına vurgu yaptıktan sonra konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: *“Son derece yüksek bir bilim ve teknoloji düzeyi kullanılabilir ve ülkemize çekilebilecek yabancı sermaye imkânı... Ayrıca, bölgesel bütünleşme hareketi, uluslararası ticaret düzenini ciddi ölçüde etkilemiştir. Uluslararası ticaret, serbest rekabet ve korumacılıktan uzaklaşarak, karşılıklılık ilkesine dayalı bir yapıya geçmiştir. Bu yeni sistemde bloklar kendi aralarında karşılıklılık ilkesini uygularken, bloklar dışında kalan ülkelere karşı çok sert ve katı bir korumacılık politikası izlemektedirler. Böyle bir gelişme ve tablo karşısında, ülkelerin bölgesel bütünleşmeler dışında kalarak, pazar hacimlerini koruması, hele hele büyütmesi son derece zordur. Türkiye'nin toplam dışticaret hacminin yarısını Avrupa Birliği ile gerçekleştirdiği, yabancı sermaye girişimlerinin yüzde 70'ini de Avrupa Birliği ülkelerinden aldığı hepimizce bilinmektedir.*

Bütün bu veriler, bölgesel bütünleşme olarak Avrupa Birliğinin Türkiye açısından ne boyutta önem taşıdığını gözler önüne sermektedir. Bugün Avrupa'nın yeni mimarisi oluşmaktadır, yeni Avrupa mozaïği ortaya çıkmaktadır. 15 üyeli Avrupa Birliğinin kapısında, Birliğe tam üye olmak için 11 ülke beklemektedir. Fransız İhtilalinin 200 üncü yılında ortaya çıkan serbestiyetçilik ve bağımsızlık rüzgâr ve hareketleriyle birlikte dağılan eski Doğu Bloku ülkeleri, Orta ve Doğu Avrupa memleketleri, bugün Avrupa Birliğinin müstakbel üyeleri olarak karşımızdadır. Unutmamak gerekir ki, eski Doğu Blokuna dahil bu Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, Balkan memleketleriyle birlikte, Türkiye'nin ciddi ticarî rakipleridir.”

Avrupa Birliği ile bütünleşmenin, Türkiye'nin 1959 yılından bu yana önemli bir hedefi olduğuna ve bu konuda çok büyük çabalar sarf ettiğine işaret eden Oral, 1997'nin, dünya ve Avrupa'nın yeni yapısı ve stratejileri açısından çok önemli bir yıl olduğunu ifade etmiş, NATO ve Avrupa Birliği'ndeki gelişmelerin buna örnek olduğunu dile getirmiştir. Gümrük birliğine de değinerek, bunun Avrupa Birliği ile bütünleşmede önemli bir kilometre taşı olduğunu söylemiş ve bunun, Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerinin hukukî altyapısı sayılan Ankara Antlaşması, Katma Protokolün hükümlerinin bir gereği olarak kabul edildiğini açıklamıştır. ANAP adına konuşma yapan Oral, önergenin, Avrupa Birliğiyle de sınırlı kalmamasını, diğer uluslararası ve dışpolitika sorunlarını da kapsamasını önerdiği konuşmasının sonlarında, gelecekte Türkiye'nin, ekonomisini güçlendireceğini, malî dengelerini kalıcı bir biçimde kuracağını, demokratik normlarını daha ileri düzeye getireceğini belirtmiştir.

Sümer Oral'ın Avrupa Birliği ile olan ilişkilere olumlu yaklaşan konuşmasından sonra, söz sırası, Demokratik Sol Parti Grubu adına Tekirdağ Milletvekili Bayram Fırat Dayanıklı'ya gelmiştir. Avrupa Birliği ile ilişkilerin, 24 Nisan 1997 tarihinde, bir genel görüşme isteğiyle gündeme geldiğini, sonraki günlerde ise Türkiye Cumhuriyeti'nin, içerisine düştüğü rejim ve hükümet bunalımından başarıyla çıkarak, ulusun laik, demokratik cumhuriyete sahip çıkışı olan yeni Hükümeti işbaşına geldiğini ifade ederek konuşmasına başlayan Dayanıklı, Demokratik Sol Parti olarak, Avrupa Birliği ve gümrük birliği çerçevesindeki ilişkilerin iç politika malzemesi yapılmasına karşı olduklarını açıklamış ve tam üyelik konusunda kimseyi kandırmak niyetinde olmadıklarını dile getirmiştir.

Konuşmasında REFAHYOL Hükümeti'ne, özellikle de Tansu Çiller'e dönük eleştiriler de getiren Dayanıklı, eleştirilerini; *“Sayın Çiller, iç politikadan zaman bulup, son dış görevi olan Amsterdam Zirvesine gitti. Dönüşte toplantıyı öyle anlattı ki, Türkiye Cumhuriyeti, âdeta Avrupa Birliğine kabul edilecek ülkeler arasında yerini almış gibi mesajlar verdi; ama, Alman Dışişleri Bakanı dahi, sanki Sayın Çiller'e yanıt vermiş gibi “Türkiye Cumhuriyetinin Avrupa Birliğine şu anda kabul edilmesi mümkün değildir. Avrupa Birliğine üyelik milyonlarca Türk'ün amacı, hedefi, vazgeçilmez tutkusu; ama, buraya girmek gerçekçi insanların, gerçekçi politikacıların çabasıyla mümkün olacak” dedi. Yani, Sayın Çiller'in ortaya koyduğu hayali tablolarla amaca ulaşmak mümkün değil, Türkiye Cumhuriyetine bu şekilde hizmet etmek mümkün değil”* şeklindeki sözlerle sürdürmüştür.

Bu arada Amsterdam'daki zirvede önceden, davet edilecek ülkelerin “candidate” bir başka deyişle “aday” diye ifade edildiğini, zirveden hemen önce ise “applicants” yani “başvuranlar” teriminin kullanıldığını öne sürmüş ve Avrupa Birliği'nin, 16 Temmuz 1997'de açıklanan Ajanda 2000 Raporunda, Avrupa Birliği Komisyonunun, tam üyelik görüşmelerinin başlatılması yönünde aldığı tavsiye kararında Türkiye'nin adının geçmediğini belirtmiştir. Buna karşılık Kıbrıs'ın adının geçtiğini ve Türkiye'ye, Yunanistan ile ilişkiler ve Kıbrıs konusu çeşitli dayatmaların getirildiğini iddia etmiş ve Kıbrıs Rum Yönetiminin -Ada'nın bütünlüğünü temsil ederek- Avrupa Birliğine tam üyelik için davet edilmesinin, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran anlaşmalarda yer alan açık hükümlere aykırı olduğunu savunmuştur.¹⁰⁵ Bayram Fırat Dayanıklı, konuşma-

---

¹⁰⁵ Bayram Fırat Dayanıklı bu görüşüne şu sözlerle açıklık getirmiştir: *“Kıbrıs'ın, 1959, 1960 Londra ve Zürih Anlaşmalarına göre, hem Türkiye Cumhuriyetinin hem de Yunanistan'ın üye olmadıkları bir örgüte üye olması mümkün değildir. Bunun yanı sıra, Avrupa Birliği Komisyonunun, Kıbrıs Cumhuriyeti ile üyelik müzakerelerinin 1998'de başlatılmasına yeşil ışık yakması, Ajanda 2000 Raporunda belirtilenin aksine, Kıbrıs'ta çözümü hızlandırmayacak, aksine, engelleyecektir. New York'ta Denktaş ve Klerides'in görüşmeleri başlamışken, Madrid'te, Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan arasında yeni bir hava yaratılmışken, Türkiye Cumhuriyetinin ve KKTC'nin bu konuyla ilgili hassasiyeti bilinirken, Komisyonun, Kıbrıs Rum Yönetimine “buyurun” demesi vahim sonuçlar yaratabilecek hatalı bir harekettir. Türkiye 20 Temmuz 1974 günü ne kadar kararlı idiyse, bundan sonra da, Kıbrıs konusunda o kadar kararlı olacağını, bütün Kıbrıslı kardeşlerimiz ve bütün dünya bilmelidir.”*

sında, araştırma önergesi metninin, çok çalakalem ve özensiz hazırlanmış olduğunu da belirttiikten sonra, Refah Partisi'nin, REFAHYOL Hükümeti döneminde defalarca, Avrupa Birliğine üyelik konusunda hiçbir itirazlarının olmadığını açıkladıklarını, şimdiki önergede yer alan ifadelerin bir çelişki oluşturduğunu ileri sürmüştür. Avrupa Birliğine tam üye olmanın, Türkiye Cumhuriyeti'nin sadece bir siyasal hedefi olmadığını, bunun ötesinde, 1964 Ankara Antlaşmalarından doğan bir hak olduğunu da vurgulamış ve AB'nin öngördüğü kriterlere karşı olmadıklarını, ancak Türkiye'nin, Avrupa Birliği ile 22 Aralık 1995 tarihinde Avrupa Parlamentosunda onaylanarak 1 Ocak 1996 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren gümrük birliği ilişkisinde, pazarlık gücünü iyi kullanmadığını savunmuştur.

Gümrük birliğinin Türk ekonomisine olumlu bir katkı sağlamadığına da dikkat çeken Bayram Fırat Dayanıklı; *"...bizim nüfusumuzun ancak yedide veya sekizde biri olan Yunanistan'a, Avrupa bağlamında, yılda 7-8 milyar dolar destek yardımları sağlandığı halde, Türkiye'ye ancak 5 yılda 3,5 milyar dolarlık bir kredi olanağı sağlama sözü verilmişti; bunun da hibe kısmı, ancak 450 milyon dolardan ibarettir. Bu konularda, Avrupa Birliği, kesin söz vermiş, taahhütte bulunmuş olduğu halde, o sözlerini dahi yerine getirmemektedir.*

Sonuç olarak, Türkiye'nin, Avrupa Birliği ile ekonomik ilişkileri, hızla Türkiye'nin aleyhine işlemeye başlamıştır. Düşünün ki, bir yıl içerisinde, bu ülkelerle dışticaret açığımız, yaklaşık 6 milyar dolardan 11 milyar dolara yükselmiştir ve bu açık, maalesef, giderek artmaktadır" şeklindeki sözlerle konuşmasını sürdürmüştür. Ayrıca Türkiye'nin AB üyeliği konusunda yapması gereken ödevleri de sıralamıştır. Buna göre; birtakım yasal düzenlemelerin yapılması, örneğin, Gümrük Kanununun değiştirilmesi, sınaî mülkiyet hakkı değiştirilmesi, Millî Akreditasyon Kanununun işlerlik kazanması; birtakım ekonomik düzenlemelerin yapılması, örneğin Rekabet Kurulunun yönetmeliklerinin çıkarılması, bunların işlerlik kazanması için çalışmaların yapılması, üçüncü ülkelerle serbest ticaret antlaşmalarının onaylanması gerekmektedir. Avrupa Birliğine girme konusundaki kararlılığı vurguladıktan sonra ise dünyanın başka bazı ülkeleriyle de ilişkilere önem verilmesini istemiş ve sözü tekrar gümrük birliğine getirerek, bunda bir gümrük birliğinde bulunması gerekli aslı koşulların bulunmadığını iddia etmiştir. Dayanıklı'ya göre, tarımsal ürünlerin serbest dolaşımı, ortaklık anlaşmalarında bulunan hizmetlerin serbest dolaşımı ve işgücünün serbest dolaşımı gümrük birliği uygulamasında yer almamaktadır. Yine bu özgün ilişkide, Türkiye Cumhuriyeti, karar alma mekanizmalarının dışında bırakılmıştır. Diğer yandan Türkiye gibi, AB'nin de üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesinin gerekliliğine dikkat çekmiş ve ilişkilerin eşitlikçi ve gerçekçi temeller üzerine inşa edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Bayram Fırat Dayanıklı, Türkiye'nin Avrupa Birliği açısından önemini ortaya koyarken, Batı için, İslam köktenciliğine karşı evrensel değerlerin, demokrasinin kalesi, huzursuz bir bölgede istikrar faktörü olarak büyük önem taşıdığına vurgu yapmış ve sonrasında da şu sözleri sarf etmiştir: *“Onun ötesinde, Türkiye Cumhuriyetinin tam üyeliği için birçok neden daha mevcuttur. Öncelikle, Almanya'da yaşayan 2,3 milyon Türk'ün, anavatanlarıyla aynı siyasi gruba ait olması sağlanabilir. Bu, iki taraf arasında bir yakınlık doğuracağı gibi, yabancı düşmanlığının beslendiği zeminin ortadan kalkmasına da katkı sağlar.*

İkinci olarak, Alman Cumhurbaşkanı'nın da dediği gibi, “Avrupa, Hıristiyan kulübü değildir. Vatikan dışında kalan ülkeler laiktir. Bu nedenle de, laik bir Türkiye, Avrupa'daki yerini bulacaktır.” Avrupalılar, bunun yerine, Hıristiyan köktenciliği yaparlarsa, bunun, Türk aşırı dincilerinin işine yarayacağını bilmelidirler.

Üçüncü olarak, Avrupa, Türkiye'ye sırtını döndüğünde, ülkesini gerçekten uygarlaştırmak, demokratikleştirmek isteyenlerin cesaretini kırmaktadır. Türkiye'nin dışlanması, kültürel çatışmaların Avrupa'ya da yansımına neden olabilir.

En son olarak, Türkiye'nin stratejik önemi, bugün, soğuk savaş döneminde olduğundan daha az değildir. Ülkemiz, bölgenin bir istikrar unsuru olarak, Avrupa Birliği içinde, Avrupa'nın güvenilir bir dostu olmakla, hem Batı'ya hem Doğu'ya daha çok güven sağlayacaktır.”

Son söz olarak ise Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerini, gümrük birliği çerçevesinde mutlaka ve mutlaka gerçekçi şekilde kurmasını önermiş ve konuşmasını tamamlamıştır.

DSP adına söz alan Bayram Fırat Dayanıklı'nın kürsüden inmesiyle, parti grupları adına yapılan konuşmalar da sona ermiştir. Bundan sonra önerge sahipleri adına konuşmayı, Sakarya Milletvekili Cevat Ayhan yapmıştır. Gümrük birliğini yeni olmasına karşılık, Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasındaki ticaretin çok öncelere dayandığını, ancak, Topluluğun Türkiye'nin ihracatına devamlı zorluk çıkardığını belirten Ayhan, ticari seyir ile ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur: *“1964'te başlayan ortaklık münasebet-lerinde - 1997 Temmuz ayı içerisindeyiz- bu dönemde Türkiye'nin Toplulukla ticareti devamlı açık vermiştir. Bir ara oturup hesaplamıştım, otuzüç otuzdört yılda 90 küsur milyar dolar ithalatımız, 60 küsur milyar dolar ihracatımız ve 30 küsur milyar dolar mertebesinde de ticaret açığımız var. Son yılların rakamlarına bakıyorum: Toplulukla ticaret açığımız 1990'lı yılların başında 2 milyar dolar mertebesinde; 1993'te 5,6 milyar dolar olmuş; 1994'te -büyük bir devalüasyon oldu; 5 Nisan kararları hatırlarsanız, dolar, mark fevkaledede pahalılandınca ithalat geriledi- 2 milyar dolar, 1995'te yine 5,7 milyar dolar ve 1996'da 10 milyar dolar mertebesinde. Genelinde de Türkiye'nin 1996'da 19 milyar dolar ticaret açığı var. Bu, Türkiye'nin, Toplulukla münasebetlerinin sıhhatli gelişmediğini göstermektedir. Devamlı biz zarar ediyoruz, açık veriyoruz ve*

açıklar 10 milyar dolar mertebesine de ulaşmış bulunuyor. Bu 5,7 milyar ve 10 milyar dolar mertebesinde açıkların arkasında, 1995'te gümrüklerin, gümrük birliğine yaklaşım sebebiyle düşürülmesi, ortak gümrük tarifelerinin düşürülmesi ve 1996'da da Topluluğa gümrüklerin sıfırlanması, fonların kaldırılması ve üçüncü ülkelere de ortak gümrük tarifesinin belli bir takvimle yüzde 10'un altında yüzde 6, 7, 8 mertebesine takriben düşürülmüş olmasıdır; yani, bütün bunlar, Türkiye'nin ithalatını hızlandırmakta, Topluluktan da ithalatı hızlandırmakta ve açıklarını büyütmektedir.”

Cevat Ayhan, antidamping soruşturmalarıyla ilgili olarak yapmış olduğu açıklamalarda, Türkiye için özellikle Kahramanmaraş'ta, Denizli'de ve diğer illerde de yaygın bir istihdam ve üretim sahası olan tekstilde, ham bezde antidamping soruşturmasının kaldırıldığını, sonra tekrar başlatıldığını ortaya koymuş ve benzeri diğer mallarda da antidamping soruşturmalarının Türkiye'nin ihracatını engellediğini ileri sürmüştür.¹⁰⁶

55. Hükümetin, gümrük birliğini tekrar müzakereye açmak istemesinden duyduğu memnuniyeti belirten ve Birgen Keleş'e, gümrük birliğinin dengesiz olduğunu söylemesinden dolayı teşekkürlerini sunan Ayhan, REFAHYOL Hükümetine dönük eleştirilere de cevap verme ihtiyacı hissetmiş ve bu dönemde ihracatta artış olduğunu, ihracatçıların bu koalisyon hükümetinden memnun olduklarını belirtmiştir. Yine Necmettin Erbakan'ın başbakan iken, Asya ülkelerine yapmış olduğu ziyaretin Türkiye'nin dış pazarını genişletmeyi amaçladığını açıklamış ve sonra da Avrupa Topluluğun Türkiye'deki Büyükelçisi Michael Lake'in, bir gazetede yayınlanan makalesinden bir cümleyi okumuştur.¹⁰⁷

---

¹⁰⁶ Cevat Ayhan bu konudaki teknik açıklamalarını şu sözlerle devam ettirmiştir: “*Topluluk tarafına baktığımız zaman, bunun gerekçesi olarak, Gümrük Kanununun değiştirilmemiş olması, Türkiye akreditasyon konseyinin kurulup -ki kanunla kurulacak- çalıştırılmamış olması, sigortasız işçiler olması -ki, rekabet kurallarını ihlal ettiği gerekçesiyle Topluluk bu iddiaları ortaya koymaktadır- çocuk işçilerin olması ve insan haklarıyla ilgili birtakım meseleler, Türkiye'nin Toplulukla olan münasebetlerini giderek zorlaştırmaktadır.*

Yine, Toplulukla olan ticaretimize baktığımız zaman, tek pazar-tek sektör istikametinde -hem genelinde hem Toplulukta- bir gelişme olduğunu görüyoruz. Tek pazar_ Hakikaten Türkiye ihracatının yüzde 50'si Topluluğadır, yüzde 70'i de OECD ülkelerindedir. Bu, sıhatsiz bir gelişmedir, dünyanın diğer pazarlarına da -Karadeniz Ekonomik İşbirliği olur, ASEAN ülkeleri olur, İslam ülkeleri olur- dengeli bir dağılımın olması lazım. Hatırlarsanız, 1980'li yıllarda Türkiye'nin İslam ülkeleriyle olan ticareti yüzde 8, 10, 15'ten yüzde 40, 45 hatta 48'e kadar ulaşmıştı; bugün, yüzde 15 mertebesine düşmüş bulunmaktadır. Genel olarak, dışticaretin değişik pazarlar arasında dengeli yayılması, Türkiye'nin ekonomik büyümesi bakımından da bir emniyettir, hem siyasî hem de iktisadî bakımdan bir güven çizgisidir; bunun korunması ve geliştirilmesi gerekir.”

¹⁰⁷ Bu ifade şu şekildedir: “*Türkiye-Topluluk münasebetlerinin önündeki engel: Millî Güvenlik Kuruluna özel bir rol veriyor Türkiye'nin Anayasası ve hukukî yapısı ve Bakanlar Kurulunun, Millî Güvenlik Kurulu kararlarına öncelik vermesini öngörüyor. Türk hukuk sisteminde, Silahlı Kuvvetlerin sivil siyasî denetimi konusunda muğlaklıklar var; bu muğlaklıklar, başvuran öteki ülkelerde görülmüyor. Türkiye'nin önündeki, insan haklarıyla ilgili, muhtelif meselelerden bir tanesi de budur.”*

Ayhan, asıl yapılması gerekenin, Türkiye'nin ekonomisini dünya pazarlarında rekabet edebilecek şekilde güçlendirmek olduğunu söyleyerek konuşmasını tamamlamış ve kürsüden inmiştir.

Cevat Ayhan'ın sözlerini tamamlamasıyla, Meclis araştırması önergesi üzerindeki öngörüşmeler sona ermiştir. Hemen sonrasında, Meclis araştırması açılıp açılmaması hususu oylanarak kabul edilmiştir. Ardından, ayrı ayrı yapılan oylamalarla, Meclis araştırması yapacak komisyonun, 13 üyeden kurulması; Komisyonun çalışma süresinin, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyenin seçimi tarihinden başlamak üzere, 3 ay olması; Komisyonun, gerektiğinde Ankara dışında da çalışabilmesi kabul edilmiştir.

2.3.GENEL GÖRÜŞME

1- Basın Ahlak ve Meslek Esaslarına Aykırı Olarak Görsel ve Yazılı Basında Yer Alan Yayınlar Konusunda Genel Görüşme Açılmasına İlişkin Önerge

a) Öngörüşmeler¹⁰⁸

Yozgat Milletvekili Kazım Arslan ve 26 arkadaşının, basın ahlak ve meslek esaslarına aykırı olarak görsel ve yazılı basında yer alan yayınlar konusunda, Anayasanın 98 inci içtüzüğün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca, bir genel görüşme açılmasına ilişkin önergesinin öngörüşmelerine 1. Yasama yılının, 19. Birleşiminde başlanmıştır. 19 Kasım 1996 tarihindeki birleşimde oturum başkanlığını Uluç Gürkan yürütmüştür.

Öngörüşmelerde ilk sözü Adalet Bakanı Şevket Kazan almıştır. Konuşmasına Hükümetin, bütün gruplarla diyalog kurarak çalışacağını söyleyen Bakan, verilen önerge için teşekkür etmiş ve hemen ardından da Basın Kanunu ile ilgili herhangi bir değişiklik çalışması içinde olmadıklarını açıklamıştır. Temel hak ve özgürlükler ile kamu düzeninin sağlanmasından başta hükümet olmak üzere, herkesin sorumlu olduğunu vurgulayan Şevket Kazan, Anayasada belirtilen basın hürriyetinin sağlanmasının temel hedefleri olduğunu dile getirmiştir.

Şevket Kazan daha sonra, Basın Konseyi'nin kuruluş nedenlerinden ve Konseyin 1994 yılına ait faaliyet raporunun 6. maddesinde yer alan basın meslek ilkelerinden söz etmiştir. Burada yer alan "*kişileri ve kuruluşları eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez*" ifadesini özellikle okumuştur. 5. maddede

ise "*kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında yayın konusu olamaz; soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olunmaksızın yayınlanamaz; suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse suçlu ilan edilemez; şiddet ve zorbalığı özendirici yayın yapmaktan kaçınmak zorunludur; basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tezkip hakkına saygı duyarlar*" denildiğini belirtmiştir. Ancak bu hükümlerin yaptırımının olmadığı, sadece meslek ilkeleri olarak kaldığını ifade etmiştir.

31 Ocak 1994 tarihli bir uzlaşma deklarasyonundan bazı maddeler okuyan Şevket Kazan,¹⁰⁹ bu deklarasyonda Oktay Ekşi, Ertuğrul Özkök, Umur Talu, Zafer Mutlu gibi önemli gazetecilerin imzalarının bulunduğunu açıklamış ve ardından da Basın Konseyi Yüksek Kurulu Üyesi İstanbul Barosu Başkanı

¹⁰⁸ **TBMM Tutanak Dergisi**, 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 19. Birleşim, 19.11.1996

¹⁰⁹ Şevket Kazan şu hükümleri okumuştur: "*Yayınlarmızda hiç kimseyi ırkı, cinsiyeti, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınamaya hakkımız olmadığına inandığımızı; şiddet ve zorbalığı özendirici yayın yapmaktan kaçınacağımızı; insanların özel hayatına ve insanlık onuruna saldırı, hakaret ve iftira gibi davranışları, kendi iç denetim mekanizmalarımız yoluyla önleyeceğimizi veya düzleteceğimizi; hukuk devletinin temel ilkelerine ve masumiyet karinesine azami özen göstereceğimizi; yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve düzeltme haklarının en hızlı ve en etkili biçimde kullanılmasına daha çok özen göstereceğimizi taahhüt ederiz.*"

Avukat Turgut Kazan'ın, Medya Terörü konulu bir toplantıda yapmış olduğu şu değerlendirmesini aktarmıştır: "*Basın özgürlüğü adına hukuk devleti tahrip edilemez. Bir konuda hukukun ne olduğuna yalnız yargı organları karar verir. Kameralar, meydanlar, mikrofonlar ve gazete sütunları insanları yargılayamaz. Serinkanlı olmalıyız, bu gidişi durdurmalıyız. Evet, haber verme hakkı vardır; ama, haber verme hakkı kullanılıyor diye, başka temel haklarla ve yargı organlarıyla oynanamaz; basın bilgi verir, haber iletir. Mahkumiyet veya beraat hükmü tesis edemez. 'Biz suçlar, biz mahkûm ederiz' anlayışı çok tehlikelidir. Yargılanan kişiler için sosyal alarm yaratılamaz.*"

Bu açıklamalardan sonra, Basın Konseyi'ne kendi koyduğu esaslara aykırı davranışlardan dolayı başvuruların olduğunu söyleyen Adalet Bakanı, Konseyin bunlarla ilgili herhangi bir işlem yapmadığını belirtmiş ve sözü "Kuvay-i Medya" ismindeki, haftalık dergiye getirmiştir. Bu derginin 18 Kasım 1996 tarihli sayısında yer alan; "*Basında Sorumluluğa Davet; bu yıl da, ülkemizdeki basın yayın organlarının bir bölümü, habercilikten uzaklaşıp, dar çevrelerin çıkar aracına dönüşüp, gazetecilik ahlak ve ilkelerini de hiçe saymaktadırlar. Kimi basın kuruluşları ve gazeteciler de, sorumsuzca, toplumun sorunlarına ilgisizliklerini sürdürmektedirler. Basının, belli bir zümrenin sözcüsü gibi görünmesi, mesleğimize olan güvenin kaybolmasına ve saygınlığının ortadan kalkmasına yol açmıştır. Bu durum, halkın haber alma hakkını ortadan kaldırmaya yönelik ciddi bir tehdittir. Bu nedenlerle, biz aşağıda imzası olan gazeteciler;*

1. Yalan ve şike haberciliğe,
2. Siyasi ve ticari amaçlara alet olmaya,
3. Kendisini yargıdan üstün görmeye,
4. İş takipçiliğine,
5. Şiddetin körüklenmesine,
6. Din ve inanç sömürüsü yapılmasına,
7. Piyango ve lotarya yapılmasına,
8. Meslek ilke ve onuruna uymayan görevlere zorlanmaya,
9. Sendikayı yok etme ve keyfi işten çıkarmalara,
10. Siyaset, din etnik ve cinsiyet ayrımcılığı yapılmasına,
11. Anadolu basınına yeterince sahip çıkılmamasına,
12. Ülkeyi İstanbul'la sınırlı görme yanlılığına 'hayır' dediğimizi

kamuoyuna ilan ediyoruz" şeklindeki bildiriye Genel Kurul ile paylaşmıştır. Ayrıca bu yazının altında yüzlerce gazetecinin imzası bulunduğu dikkat çekmiş ve yazıdan da anlaşıldığı gibi basınla ilgili sorunun bulunduğunu ileri sürmüştür.

Şevket Kazan, Çağdaş Gazeteciler Derneğinin de durumdan, özellikle basındaki tekelleşmeden şikâyetçi olduğunu, bununla ilgili kitaplar çıkardığını ifade ettiği konuşmasında, sermayenin koyduğu kurallar olduğu iddiasında bulunarak, gelişmelerden şikâyetçi olduğunu açıklamıştır. Bu nedenle Adalet

Bakanlığı olarak çalışmalar başlattıklarını, ancak henüz bunu bir tasarı haline getirerek, Hükümete vermediklerini söyleyen Bakan, yalan haber yapanların mutlaka disiplin altına alınmasının zorunluluğuna işaret etmiş ve "Refah Partisi, Genelkurmay Başkanlığının, Milli Savunma Bakanlığına bağlanması konusunda teklifte bulundu" şeklindeki haberin de yalan olduğunu özellikle belirtme gereği hissetmiştir.

Bu yayın politikasıyla partilerinin mahkûm edilmek istendiğini öne süren Şevket Kazan, her şeye rağmen basının haber alma imkânlarını kısıtlamak istemediklerini ve basının toplumu bilgilendirmesi için bir büro bile oluşturduklarına vurgu yapmıştır. Adalet Bakanı Kazan, önergeyi veren milletvekillerine bir kez daha teşekkür ederek, konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra, parti grupları adına yapılacak konulara geçilmiştir. İlk sözü, CHP Genel Başkanı Deniz Baykal almıştır. Önergeyi verenlerin basın ve televizyon alanında toplumu tedirgin eden uygulamalar olduğunu öne sürdüklerini, bu konuda bir yasal düzenleme yapılmasını istediklerini söyleyerek konuşmasına başlayan Baykal, ancak bu gerekçeleri geçerli saymak konusunda zorlandıklarını açıklamış ve bu konuda doğru uygulamanın, öncelikle partilerin komisyon kurarak, sonuca ulaşmaları olduğunu ifade etmiştir. Bu denli önemli bir konunun genel görüşme ile çözümlenemeyeceğini de savunarak, alelacele hazırlanan önergenin kamuoyundaki kuşkuları arttırdığını iddia etmiştir.

Deniz Baykal konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: *"19 uncu Dönem Parlamentosunda, bundan önceki Parlamento döneminde, Hükümetin işbaşında bulunan, DYP-SHP Hükümetinin bu alanda yaptığı bir hazırlık var. Basınla ilgili bir düzenleme ihtiyacı hissedilmiş, bu konuda bir çalışma yapılmış ve bu çalışma da somutlaşmış. Bunun ne getirdiği ortada, buraya gelen deneyimin ortaya koyduğu sonuç ortada. Ne getiriyor bu tasarı; basın özgürlüğünün daha güvenceli bir biçimde kullanılmasını sağlayacak düzenlemeleri getiriyor; bir de, cevap hakkının kullanılmasının güvence altına alacak, onu etkinleştirecek düzenlemeler getiriyor. Yani, demek oluyor ki, kısa bir süre önce, seçim öncesinde, Doğru Yol Partisinin, Türkiye'de, basın alanında düzenleme ihtiyacı olarak ortaya çıkan burada duruyor. Bu metinde, şimdi şikayet edilen konulara yönelik düzenleme anlayışı yok. Ne oldu, o şikayet konuları yeni mi ortaya çıktı?.. Son beş altı ayın deneyiminden kaynaklanan şikâyetler mi söz konusudur? Bir süre önce getirdiğiniz yasal düzenlemedeki öz, içerik ve hedefler ile bugün arayışına kalkıştığınız yeni düzenlemelerin birbirinden farklı olduğu, bu genel görüşmenin altında yatan anlayışın iyi niyetini kabul etme konusunda bizi engellemektedir."*

Deniz Baykal, Hükümetin kuruluşu esnasındaki çalışmalar sırasında Necmettin Erbakan'ın; *"Bu medya şimdi bize karşı; ama, birkaç gün sonra bizi methetmeye başlayacak. Hele bir methetmesin bakalım. Şu bankaya olan borcunu öde bakalım dediğimiz zaman, methetmeye başlayıp, bu Refah Partisi ne nimetmiş demeye başlayacak"* dediğini hatırlattıktan sonra, Hükümetin kurulmasının hemen ardından bu kez de; *"Bir kısım medyaya da haddini*

bildireceğiz; ya halkın sesi olacaklar, ya da yok olacaklar" şeklinde ifade kullandığını, bunun da Hükümetin basını baskı altında tutmak istemesinin kanıtları olduğunu söylemiştir. Bu nedenle yeni bir yasal düzenleme girişimini iyi niyetli bir girişim olarak görmediklerini belirtmiş ve bu arada demokrasi için kuvvetler ayrılığının önemine değinerek, yargının Hükümetin denetimine girmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir.

Bu ortamda, çıkış yolunun, basın ve kamuoyu olduğunu savunan Baykal, bu nedenle, basının ve kamuoyunun, siyasi parti disiplininin parlamentoyu ve hükümeti etkisi altına aldığı dönemlerin, demokratik rejim açısından önemli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Hükümetin bir partinin diğerini tehdit etmesi sonucu kurulduğu iddiasında bulunmuş ve televizyon ve gazetelerin rejimin kurumları olduğuna dikkat çekmiştir.

Deniz Baykal, basın üzerinde baskı kurulmasının rejim için bir tehdit oluşturacağını iddia ettiği konuşmasında, şahsi hesaplaşma ile kamu görevinin yerine getirilmesinin yanlış olduğunu savunmuş ve Türkiye'nin geçiş dönemi yaşadığını ileri sürmüştür. Baykal, 12 Eylül döneminin etkisinin hala devam ettiğini ve ülkenin karanlık bir rejimden şeffaf ve berrak bir rejime doğru geçmek için çaba sarf ettiğini dile getirmiştir. Bu bağlamda Parlatmentonun da, medyayı suçlamadan, kendisini sorgulaması gerektiğini ve bir an evvel 1982 Anayasasında gerekli değişikliklerin yapılmasını ifade etmiştir. Yapılacak değişikliklerle sendikaların, demokratik kitle örgütlerinin, öğrencilerin, öğretim üyelerinin temel hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasını istemiştir.¹¹⁰

Yasanın çok zamansız olarak gündeme geldiğini savunan Baykal, Türkiye'nin büyük bir bunalımdan geçtiğini, bir muhalefet partisi liderinin *"Ömer Lütfi Topal'ı şu üç kişi öldürdü; o insanlar da, şimdi, Sedat Bucak'ın koruması olarak görev yapıyor"* dediğini hatırlatmış ve hem Susurluk kazasının hem de Topal'ın öldürülmesinin takip edilmediğini ileri sürmüştür. Medyanın bu bağlamda toplumu aydınlatmak görevini üstlendiğini, İLKSAN, İSKİ, Mercümeç olaylarının Medya sayesinde ortaya çıktığını ifade etmiştir. Artık bu olayların üstünün örtülemeyeceğini de sözlerine eklemiştir. Basın ve televizyonların demokrasiye ve hukukun işlemesine yararlı hizmetlerde bulduklarına da vurgu yaparak, bunun Avrupa'da da takdir edildiğini, böylesi bir ortamda basına saygı gösterilmesinin gerekli olduğunu dile getirmiştir.

¹¹⁰Baykal'ın 1982 Anayasası ile ilgili diğer düşünceleri şöyledir: *"Biz, 1982 Anayasasını benimsemeye devam ediyoruz. Anayasadaki değişiklikleri uygulamaya yönelmiş değiliz. Yargı bağımsızlığını gerçekleştirme konusunda, artık, herkesin üzerinde durduğu temel noktaları ele almış değiliz. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun demokratikleştirilmesi, yargı bağımsızlığını güvence altına alacak bir biçimde yeniden düzenlenmesi doğrultusunda bir çalışmaya yönelmiş değiliz. Milletvekillerinin dokunulmazlığının Türkiye'de ne gibi sıkıntılar yarattığı yaşanarak görülmüş, bu sıkıntıları ortadan kaldırmaya yönelik hiçbir adım atılmış değiliz. Memurin Muhakematı Kanunu, bir kanunu muvakkat olarak gelmiş; ama, hala, Türkiye'de bir temel yasa olarak işlemeye devam ediyor ve Türkiye'de, pek çok sorun, sıkıntı varlığını koruyor; biz, bu konuda, o temel yaklaşımları bir yana bırakarak "basınla derhal hesaplaşacağız" diye yola çıkıyoruz. Bunun, iyi niyetle olduğunu, ülkenin bir zafiyetini ortadan kaldırmaya yönelik iyi niyetli bir düzenleme amacına dayalı olduğunu kimseye kabul ettiremezsiniz. Olayın, bir siyasi kavgaın sonucu olduğu, bir hesaplaşma arayışının sonucu olduğu, bir intikam alma kararının uygulanması sadedinde sahneye konulduğu, çok açık bir biçimde görülmüyor."*

Deniz Baykal, basının kendisini reforma tabi tutmak istediğini, Hükümetin dışarıdan müdahalesinin rahatsızlık verdiği savunduğu konuşmasını, basın ve televizyonlara müdahalenin demokrasiye zarar vereceğini söyledikten sonra, şu sözlerle tamamlamıştır: *“Uyarılarımızı, bu aşamada, bu şekilde ifade ediyoruz; genel görüşmenin açılması halinde, bu anlayışımızı daha yaygın bir şekilde dile getireceğiz ve bu konuda mücadelemizi sonuna kadar sürdüreceğiz.”*

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal’dan sonra, Anavatan Partisi Grubu adına Adana Milletvekili Uğur Aksöz söz almıştır. Genel görüşme ile ilgili açıklamalar yaparak konuşmasına başlayan Aksöz, öncelikle söz konusu genel görüşmeye ihtiyaç olup olmadığı konusundaki görüşlerini ortaya koymuştur. Aksöz, Türkiye’de medyayı düzenleyen 157 adet yasa ve kanun hükmünde kararnamenin bulunduğunu, yine iki ayrı taslağın da hazırlandığını ifade etmiş ve genel görüşmenin apar topar gündeme getirilmesini eleştirmiştir. Daha sonra da genel görüşmeden Hükümetin amacının şu olduğunu iddia etmiştir. *“Hükümet, bugün, maalesef, acz içindedir; yolsuzluklardan, artık hareket edemez hale gelmiş, son, Susurluk olayıyla nakavt olmuştur; bir yol ararken, ne yapalım diye bir çare ararken, gündemi nasıl değiştirelim diye düşünürken, demokrasi yolunu değil de, tarih boyunca tüm diktatörlerin seçtiği yolu seçmiş, pisliğin üzerine gideceğine, o pislği yazan basının üzerine gitmeyi tercih etmiştir; fakat, Hükümet, bunu yaparken bir şeyi unutmuştur; Türk Ulusunu unutmuştur, demokratik kitle örgütlerini unutmuştur, yeminine sadık milletvekilleri olduğunu unutmuştur ve bu unutkanlığı, onun, basını susturmak için getirdiği bu önerenin nasıl ters tepeceğini, tıpkı bir bumerang gibi nasıl kendisini vurduğunu öğrenmesiyle noktalanacaktır.*

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; bu önerge, basına zincir vurmak için, basının ağzına bant yapıştırmak için getirilecek muhtemel yasalara bir ön hazırlıktır; güya bir altyapı, güya basına karşı bir kamuoyu oluşturulacak ve arkasından da basına ölüm yasaları ya da idam fetvaları gelecektir. Dünya demokrasi tarihinde bu film çok görülmüştür. Refahlılar unutmuşlarsa, biz, birkaç olayla hatırlatalım. Hatırlarsanız, vaktiyle, Demokrat Parti basınla kavgaya girdi, sus yasaları getirdi, kaybetti. Adalet Partisi aynı yanılsa düştü., basınla uğraştı, kaybetti. 12 Mart gibi katı bir rejim, yine basınla uğraştı, yine kaybetti ve 12 Eylül en sert biçimde uğraştı, o da gitti.

Bu nedenle sevgili Refah Partililer, bu işten, yani, doğruları yazdığı müddetçe basınla uğraşmaktan hayır gelmez. Sizi çirkin gösteren aynayı kırmakla bir yere varamazsınız. Aynalara kızmayın kendinize çekidüzen verin. Basın bir aynadır.”

Uğur Aksöz daha sonra Akit gazetesinde Abdurrahman Dilipak’a ait olan bir yazıda; *“Erbakan niye susuyor, korkuyor mu; yoksa, bırakıyor DYP iyice dize mi gelsin. Konuş, Hocam konuş, sükût ikrardır çünkü”* şeklinde ifadelerin yer aldığını belirtmiş ve buna cevap verilmesini istemiştir. Bu arada Devlet Bakanı Namık Kemal Zeybek’in, hazırlanan yasa tasarısını onayladığını, genel görüşmeye de protesto ederek gelmediğini öne sürmüş ve önerenin

2. sayfasındaki şu ifadeyi Genel Kurula okumuştur: *"Anayasamızın 38 inci ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 ncı maddesi gereğince, mahkemece hüküm giymeyen herkes ve her kurum masumdur; bunun adı, masumluk karinesidir."* Bu ifadeden hareketle, tam aksi davranış sergilediğini iddia ettiği Refah Partisi'nin takiyye yaptığını ileri sürmüş ve hukuka saygı gösterilmediğini tekrarlamıştır.

Tansu Çiller'in mal varlığını, TURBAN krizini, Mercümeek olayını, Beşir Darçın olayını, İSKİ ve İLKSAN yolsuzluklarını hatırlatan Aksöz, bunların yalan olmadığını ve basın sayesinde toplumun öğrendiğini dile getirmiş ve The Economist'te şöyle bir ifadenin yer aldığını söylemiştir: *"Türkiye'de, devletin en dip noktalarına kadar sızan yolsuzluklar, sadece, medya tarafından takip ediliyor ve bu sayede ortaya çıkan müthiş kamu ilgisi yüzünden, Türkiye'de, ilk defadır ki, yöneticiler bu olayı kapatamayacaktır."*

Benzer örneklerle konuşmasını sürdüren Aksöz, Türk basınına, tüm dünyanın alkışladığını, basının da bazı yanlışlarının olabileceğini, ancak buna rağmen demokrasinin temel güvencesi olduğunu ifade etmiş ve basının susturulmasının diktatörlükte görülen bir uygulama olduğunu da sözlerine eklemiştir. Refah Partililerin basına tahammül etmelerini de önerdikten sonra, basının hukuk içinde düzenlenen yasalara ihtiyaç duyduğunu savunmuş ve basının, demokrasi için dördüncü kuvvet olarak nitelendirildiğine dikkat çekmiştir. Bu arada önergedeki; *"Basın, halkı galeyana getiren bir kurumdur"* şeklindeki ifadeden çok rahatsız olduğunu açıklamış ve RP-DYP koalisyon protokolünde yer alan *"Devlet yönetiminde açıklık ve şeffaflık esastır"* ifadesini hatırlatmıştır. Basının tüm işlevlerini kaybettirecek yasa hazırlığının şeffaflıkla bağdaşmadığını savunmuş ve DYP'lilere dönük olarak, *"Doğru Yol Partisi, basın özgürlüğünü temel hak ve özgürlüklerin garantisi sayar"* şeklindeki ifadesine niçin aykırı davranıldığını sormuştur. Namık Kemal Zeybek'in *"ben, Sayın Kazan'ın hazırladığı yasayı desteklemiyorum"* sözünü tekrarlamış ve genel görüşmeyi iktidarların istemeyeceğini, bu konuda önerge getiremeyeceklerini, söz konusu uygulamanın da dünyada eşi benzerinin görülmediğini iddia etmiştir. Gündemdeki genel görüşme önergesinin Meclis'i gereksiz yere meşgul etmek olduğunu da belirten Aksöz, iktidarın halk desteği olmadığı iddiasında bulunduktan sonra, Tansu Çiller ile ilgili bir takım iddiaları gündeme getirmiştir.¹¹¹

---

¹¹¹ Uğur Aksöz şu iddialarda bulunmuştur: *"Alt komisyon, TEDAŞ olayından dolayı Tansu Çiller'i suçlu buldu ve Yüce Divana sevkine karar verdi. Bu karar, komisyonda oylanacak. Komisyonda çoğunluk kimde; Refah Partisinde. Refah Partisi, bakalım ne yapacak? Niye 'ne yapacak' diyorum; çünkü, yanlış, yaparsa, Refah Partisi çok kötü bir duruma düşecek. Niye; çünkü, TEDAŞ konusunda Meclis soruşturması açılmasını isteyen Şevket Kazan ve 75 arkadaşıdır; onlar istemiş, soruşturma komisyonu kurulmasını. Bakın, orada, Şevket Kazan ve 75 arkadaşı ne demiş: 'Özer Çiller, arkadaşlarıyla yalı çetesi diye bir ekip oluşturmuştur. Bu ekip, kamu kuruluşlarını yönlendirerek, kendilerine gayrimeşru kazanç sağlamıştır.' Şimdi de, alt komisyon 'suçludur' demiş. Yarın, sizin oyunuzu görecektir bu memleket, bu ülke görecektir; bakalım ne yapacaksınız?"*

ANAP adına konuşma yapan Adana Milletvekili Uğur Aksöz, John Keane'in Medya ve Demokrasi isimli kitabından; *"Basın, yurttaşların gözüdür, dilidir. Bilgi edinme, bir yurttaşın en doğal hakkıdır; hiçbir güç bu hakkı yok edemez; hele hele kendi paçalarından akan kokuları durdurmak sevdasına düşmüş, kokuşmuş hükümetler asla yok edemezler"* biçimdeki ifadeyi okumuş ve konuşmasını bitirmiştir.

Salih Kapusuz'un, Uğur Aksöz'ü sözlerinden dolayı kınayan kısa bir açıklaması sonrasında, Adalet Bakanı Şevket Kazan, yerinden söz alarak, bakanlığı döneminde basına yasak getirmediğini, sadece bakanlıktaki basın müşaviri ile muhatap olunmasını istediğini, bu nedenle de yeni bir basın müşavirinin daha görevlendirildiğini açıklamıştır.

Daha sonra, Demokratik Sol Parti Grubu adına, Kayseri Milletvekili İsmail Cem söz almıştır. Cem, teknik açıklamalar yapacağını söyleyerek konuşmasına başlamış ve ilk olarak Hükümetin DYP kanadı ve RP kanadı tarafından ayrı ayrı bir yasa taslağının gündemde olduğu bir dönemde, böylesi bir genel görüşme talebinin zamanlama açısından yanlış olduğunu belirtmiştir. Daha sonra, basındaki gidişattan rahatsız olana gazetecilerin bir kısmının isimlerinin okunduğunu, ancak bu gazetecilerin durumu düzeltmek isterken; *"aman, Hükümetimiz ne olur gelsin de şu basına bir el atsın, bir takım soyut ve yanlış ölçü, kavram getirip, bunlarla basına çekidüzen versin..."* demediklerini ifade etmiştir. Buna ek olarak basında yanlışların da olduğunu kabul etmiş, ancak bu yanlışların RP'nin yasa taslağı ile düzeltilemeyeceğini savunmuştur.

Genel görüşme talebinde; *"Doğruluğundan emin olmaksızın bir haberi yayınlamak, gerçeğe aykırı yayın yapmak, gerçekdışı havadisle devletimizin siyasi ve mali itibarının sarsılmasına neden olmak..."* şeklinde ifadenin yer aldığı söyleyen İsmail Cem, gazetelere 50 milyarlık, 100 milyarlık cezaların ön görüldüğünü, bunun da basın özgürlüğüne ve demokrasiye zarar vereceğini savunmuştur. Ayrıca yalan haber, gerçeğe aykırı haber gibi ifadelerin açık olmadığını, bunun kişiden kişiye değişebileceğini belirtmiş ve bir memlekette hükümetin itibarının gazete haberlerine göre biçimlenemeyeceğini dile getirmiştir. Böyle bir durumda hükümetle ilgili bazı haberlerin yalan haber kapsamında ele alınabileceğini ve böyle bir durumda da hiçbir gazetenin ayakta kalamayacağını iddia etmiştir.

Bazı ülkelerde hükümetlerin başarısız olmaları durumunda, kusuru basında ve televizyonlarda gördüklerini ifade eden Cem, Kıbrıs Sorununun, Güneydoğu Sorununun ve ekonomik sorunların çözülmediğini, Hükümetin iç ve dış siyasette başarılı olamadığını dile getirmiş ve konuşmasını Refah Partisi'ne dönük şu eleştirilerle sürdürmüştür: *"Bunu biz fark ediyoruz da, Refah Partisinin sayın milletvekilleri fark etmiyor mu?!. Biz bunu -diyelim muhalefetiz-belki biraz fazla abartıyoruz da, Refah Partisine oy vermiş, olan insanlar bu hesabı sormuyorlar mı?!. Bütün bunların yarattığı -ve basında da, elbette bunlar yansıkça- sıkıntı, bütün bunların yarattığı telaş, bu düşünceler, ne yazık ki, -*

maalesef de böyle gözüküyor- Hükümetin bir kanadına aittir; çünkü, Hükümetin öbür kanadı, kendi sorumlu bakanı vasıtasıyla bir basın kanunu tasarısı hazırlamış, sendikalara göndermiş, ilgisine yollamış. Üstelik de, bu tasarı, hakikaten iyi niyetli bir tasarı; belki eksiklikleri vardır -ayrı konu- ama, fevkalade iyi niyetli bir tasarı. O dururken, birdenbire, yeni suç tanımlarıyla Hükümetin bir ortağı ortaya çıkıyor.”

İsmail Cem, basına haksızlık yapılmamasını istediği konuşmasında, basının eksiklerinin giderilmesi için çalışmalara ihtiyaç olduğunu belirtmiş ve basındaki tekelleşmenin önüne geçilmesini istemiştir. Ayrıca Hükümetin siyasi ve mali itibarının sarsılmasının sorumlusunun basın olmadığını ifade etmiş ve daha önceki konuşmacıların da dile getirmiş oldukları yolsuzluklara vurgu yaparak, bütün bunların basın sayesinde ortaya çıkarıldığına işaret etmiştir. Yine, asıl işkence iddialarının Türkiye'nin itibarını sarstığını öne sürmüş ve hem demokrasi denilmesini hem de basın özgürlüğünün engellenmesini tutarsızlık olarak nitelemiştir.

Genel görüşmede önceliğin basına değil, siyasette ahlaka verilmesini de öneren Cem, eşitsizlik ve yolsuzluğun konuşulmasını, halk kitlelerinin geçim sıkıntısının görüşülmesini istemiştir. *“Ve Demokratik Sol Parti olarak diyoruz ki: Dikensiz gül bahçesi özlemlerinden hiçbirimize bir fayda gelmez. Gelin bu tehlikeli oyundan vazgeçelim. Basının ve yayının özgürlüğünü sınırlamayalım ve Türkiye'yi bir meçhule doğru yola çıkarmayalım”* diyerek sözlerini tamamlamış ve kürsüden inmiştir.

Daha sonra, Doğru Yol Partisi Grubu adına, Afyon Milletvekili Nuri Yabuz konuşma yapmıştır. Kendisinden önce konuşma yapan Uğur Aksöz'e cevap vermek istediğini açıklayan Yabuz, Aksöz'ün bomba haber olarak açıkladığı haberle ilgili görüşlerini ortaya koymuştur.¹¹² Daha sonra demokrasi ve özgürlüğün vazgeçilemezliğinden bahsetmiş ve ardından basın meslek ilkelerinin bazılarını saymıştır. Nuri Yabuz'un dile getirdiği ilkeler şunlardır:

---

¹¹² Nuri Yabuz'un bu açıklamaları şu şekildedir: *“Bomba haber, (9/1) sayılı soruşturma komisyonunun alt komisyonunun raporuymuş. Bu komisyon, Sayın Tansu Çiller'in TEDAŞ'ta ihaleye fesat karıştırdığıyla alakalı bir komisyon.*

Bakınız, bu bombayı ben size açıklıyorum ve bu, bugün, Milliyet Gazetesinde baş manşet; Hürriyet Gazetesinde, ön sayfada ‘Tansu Çiller Yüce Divanda’ diye yayımlandı.

Bakınız, burada, komisyonun basın açıklaması var ‘Her partiden birer kişinin katılımıyla teşekkül etmiş olan ve TEDAŞ alt komisyonumuz, üst komisyona sunulmak üzere -nihai kararlar ilgili, sonuç bölümü hariç, bir taslak rapor hazırladık- nihai, sonuçla ilgili kararı üst komisyona verecektir. Alt komisyon olarak, bunun ötesinde bir çalışmamız olmamıştır. Alt komisyon çalışmalarıyla ilgili medyada yer alan haberler tamamen komisyonumuzun bilgisi dışında olup, basında yer aldığı şekliyle sonuca ulaşan herhangi bir karar yoktur; böyle bir çalışmamız da olmamıştır... Durumu alt komisyon üyeleri olarak kamuoyuna duyuruyoruz.’

Ben, bu bombayı, bumerang olarak size iade ediyorum, buraya bırakıyorum”

"Yayınlarda, hiç kimse, ırkı, cinsiyeti, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınanamaz ve aşağılanamaz. Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünün sınırlayıcı, genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı ya da incitici yayın yapılamaz. Kamusal bir görev olan gazetecilik, ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez. Kişileri ve kuruluşları eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez. Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğrudan emin olunmaksızın yayınlanamaz. Basın organları yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar."

Nuri Yabuz, basının saydığı ilkelere saygılı olmadığını ve özen göstermediğini iddia ettiği konuşmasında, kuvvetler ayrılığının demokrasinin en güçlü taraflarından biri olduğunu, yasama, yürütme ve yargının birbirlerini denetleyerek, hem sistemi güçlendirdiklerini hem de kişisel hak ve çıkarları güvence altına aldıklarını ifade etmiştir. Basının da dördüncü güç olup olmadığını tartışıldığını söyleyen Yabuz, bazı kesimlerin basını birinci güç olarak gördüklerini, genel görüşmenin nedenlerinden birinin bu olduğunu açıklamıştır. Meclis'in yasama gücünden de söz etmiş, basın konusunda aksayan yönleri ortadan kaldırmak için düzenlenme yapma yetkisinin Meclis'e ait olduğunu, medyayı iktidarın kulu-kölesi yapmak gibi bir amaçlarının olmadığını, şerefi üzerine yemin ederek, basının da muhalefetin cellatlığını yapmamasını istemiştir.

1950 yılında çıkarılan 5680 sayılı Kanunda yer alan; *"Madde 33: Kanunen evlenmeleri men edilmiş, kimseler arasındaki cinsi münasebetlere dair haber veya yazıların neşri yasaktır. 18 yaşını doldurmamış olan suç fail ve mağdurlarının hüviyetlerini açıklayan malumat veya resimlerin neşri yasaktır. Bu yasağa aykırı hareket etmenin cezası üç aya kadar hapis ve on milyon lira ile otuz milyon lira arasında para cezasıdır"* şeklindeki hükmü okuyan Nuri Yabuz, medya karşısında yurttaşların da haklarını korumak istediklerini ifade etmiş basına yönelik açılan davaları yıllar itibarıyla ortaya koymuştur. Yabuz'un açıkladığı rakamlar şöyledir: 1990 yılı, 327 dava, davaya konu kişi sayısı 600; 1991 yılı, 328 dava, davaya konu kişi sayısı 495; 1992 yılında davaya konu kişi sayısı 482; 1993 yılı, 1664 dava, 1994 yılında 1420 dava, 1995'te 1872...

Nuri Yabuz, bu rakamlardan hareketle, basın aleyhinde kişilerin açtığı davanın her geçen gün arttığına dikkat çekmiş ve DYP Grubu olarak yapmak istediklerini sıralamıştır. Basının tekelleşmesinin önüne geçilmesini isteyen Yabuz sözlerini tamamlayamamıştır. Oturum başkanının, çalışma süresinin uzatılması için oylamaya gitmek istemesi yüzünden, bazı milletvekilleri karar yetersayısının aranmasını istemişler ve yapılan sayımda karar yetersayısının bulunmadığı anlaşılmıştır. Böylece Yabuz'un konuşması, sonraki birleşime kalmış ve görüşmelere son verilmiştir.

Yozgat Milletvekili Kâzım Arslan ve 26 arkadaşının, basın ahlak ve meslek esaslarına aykırı olarak görsel ve yazılı basında yer alan yayınlar konusunda, Anayasanın 98. İktüzüğün 102 ve 103. maddeleri uyarınca, bir genel görüşme açılmasına ilişkin önergesi” üzerinde 19. Birleşimde başlayan öngörüşmelere, 20 Kasım 1996 tarihindeki, 20. Birleşimde devam edilmiştir. Öngörüşmelerde oturum başkanlığını Uluç Gürkan yürütmüştür.¹¹³

20. Birleşimin, Birinci Oturumundaki öngörüşmeler, bir önceki birleşimde, konuşmasını tamamlayamayan Doğru Yol Partisi Grubu adına, Afyon Milletvekili Nuri Yabuz'un söz almasıyla başlamıştır. Önceki konuşması sırasında, yedi dakika süresi olan Yabuz'a, bu kez 15 dakika daha süre verilmiştir.

Nuri Yabuz, konuşmasına, medya ve siyaset ilişkisi üzerinde yapmış olduğu açıklamalarla başlamış ve medya ile siyasetin her rejimde bulunduğunu, özgür medya ve özgür siyasetin ise ancak demokrasilerde mevcut olduğunu dile getirmiştir. Medya ve siyasetin ortak özelliklerinden birinin, devlet ile millet arasında köprü oluşturmaları olduğunu da belirttikten sonra, bu nedenle bu iki kurumla ilgili bir takım iddialar ortaya atılırken, çok dikkatli olunmasını istemiş ve kurumları tahrip edecek abartılı suçlamalardan kaçınılması gerektiğini savunmuştur.

Basının sorunları olduğunu da kabul eden ve bunları sıralarken şu konulara vurgu yapan Yabuz, tekelleşmenin temel sorun olduğunu dile getirdikten sonra, dağıtım konusuna değinmiş ve gazetecilerin objektifliği ile ilgili şu örnekleri vermiştir: *“Ben, gazeteciyi tarif etmek istiyorum: Gazeteci kimdir; gazeteci, asla gazetenin patronu değildir, o, gazetenin sahibidir, ekonomik işlerinin sahibidir. Gazeteci, o okulda okumuş, eski adıyla gazetecilik yüksek okulunda, yeni adıyla iletişim fakültesinde okumuş kişidir ve bu titizlikle de, buradan seçilmelidir gazeteci dediğimiz arkadaşlar; ama, maalesef, gelin, bakın ki, elan durum böyle değildir. Lise mezunu, ortaokul mezunu, tahsili, kariyeri ne olursa olsun herkes gazetecilik yapabilmektedir; basın yayın yüksek okulunda, iletişim fakültesinde okuyanlar ise sadece gazetecilik yapamamaktadır. Örnek vereyim: Faal futbol hayatını bitirmiş olan bir futbolcu, antrenörlük yapar, menajerlik yapar; ama, birçoğu, gazetelerimizde spor yazarlığı yapar ve üstelik, yaptıkları yazarlık spor yazarlığına da benzememektedir; onlar, ya Fenerbahçe yazarıdır ya Galatasaray yazarıdır yahut Beşiktaş yazarıdır; yani, objektif olarak gördüğü spor hadiselerini orta yere koymak gibi bir tavırları yoktur...”*

Nuri Yabuz, yaşanan kısa bir tartışma sonrasında devam ettiği konuşmasında, mevcut yasada, yasaklarla ilgili cezaların güncelleştirilmesinin gereğine işaret etmiş, basının, kişi ve kurumlara karşı mütecaviz bir tavır aldığını iddia ederek, özel hayata yapılan müdahaleyi de bir başka sorun olarak

---

¹¹³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 14. Cilt, 20. Birleşim

göstermiştir. Bu konularda basın, yasaya ve yazılı kurallara, hatta yazılı olmayan vicdanî kurallara uyması gerektiğini dile getirmiş ve sözü basın çalışanlarının sorunlarına getirmiştir. Bu konuda güvencesiz gazeteciler için, Basın Kanunu kadar, Basın İş Kanunu'nun da önemli olduğunu belirtmiş ve sendikal hakların geliştirilmesinin önemine ve kıdem tazminatlarının gerekliliğine vurgu yapmıştır. Sosyal güvenliği olan insanların daha özgür olduğuna inandığını da açıklayan Yabuz, 12 Eylül sonrasındaki sendikasılaşma furyasından etkilenenlerin başında gazetecilerin bulunduğunu iddia etmiş ve patronların etkisine giren gazetecilerin görevlerini yerine getirmekte zorlandıklarını ortaya koymuştur. Bu bağlamda da, bütün gazetecilerin en büyük sorununun güvencesizlik olduğunu öne sürmüştür.

5953 sayılı Kanunla, basın mesleğinde çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki münasebetlerin düzenlendiğini ve “*Meslekte en az 5 yıl çalışmış olan gazetecilere kıdem tazminatı hakkı tanınır*” şeklinde bir ifadenin bulunmasına karşın, bundan birçok gazetecinin yararlanamadığını iddia eden Yabuz, buna örnek olarak, Cumhuriyet gazetesinde çalışan Emin Göktaş'ın, 7 yıllık kıdem tazminatı hakkını alamamasını göstermiştir. Yine aynı kanunda; “*Gazeteci, mukavele hükümleri dışında olarak işveren tarafından verilen işler veya sipariş edilen veya yayınlanması kabul edilen yazılar için ayrıca ücrete hak kazanır. Bu işlerle ilgili ilave ücretlerin, sigorta primlerinin ödenmesi mecburidir*” biçimindeki hükmün de hiç uygulanmadığını ifade etmiştir. Bu arada, gazetecilerin kendi işlerini yapamaz hale gelmelerinden, siyasetçiye ve bürokratlara yakın olmaya çalışmalarından şikayet etmiş ve patronlarının bazı işlerinin takipçisi olduklarını ileri sürerek bundan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir.

Nuri Yabuz, konuşmasının sonunda, geçmişte Afyon'da yaşanan bir olaydan bahsetmiş ve burada gazetecilik yapan ve kamu görevlisi olan Ali Türk Keskin'in yazdığı yazılar nedeniyle Kurtalan'a sürüldüğünü ifade etmiştir.¹¹⁴

---

¹¹⁴ Nuri Yabuz, bu şahsın, ANAP'lı Yaşar Topçu'nun kayınpederi olduğunu açıklamış ve kişinin kaleme aldığı şu şiiri okumuştur:

“Aç yatar, çıplak gezer, sırtımda taş taşırım

Başıma bela yağsa, sabreder alışırim

Canıma kasteyleyen hasmımla barışırim

Yalnız bir şey yapamam çıkarma hiç kafandan

Kusura kalma beyim, ben gidemem Afyon'dan.

Bu şehrin kuzusunu, yılanımı severim

Sözünü, sohbetini, yalanımı severim

Bir şey dersem gülersin, hatta, seni severim

Rica ederim, çıkarma beni dinden imandan

Kusura kalma beyim, ben gidemem Afyon'dan.”

Oturum Başkanı Uluç Gürkan, Nuri Yabuz'un "gazeteci kimdir" tanımına katılmadığını ve basın çalışanlarını "iş takipçisi" diye tanımlayan sözleri ise maksadını aşan beyan saydığını açıkladıktan sonra sözü, Refah Partisi Grubu adına, konuşma yapacak olan İstanbul Milletvekili Mukadder Başegmez'e vermiştir.

Hükümetin basına düşman olmadığını belirterek söze başlayan Mukadder Başegmez, muhalefetin basınla kavgasız gibi görünmesinin gerçeği yansıtmadığını ifade etmiş ve diğer partilerin de geçmişte basınla ciddi sorunlar yaşadıklarını vurgulamıştır. Basının sorunlarının konuşulmasının ve tartışılmasının, basına düşman olunması anlamı taşımadığını da dile getirerek, medyada da Hükümetin ve parlamentonun konuşulmasını da örnek olarak göstermiştir. Genel görüşmenin de bu bağlamda yararına değinen Başegmez, televizyon kanallarının sayısındaki artışa dikkat çekmiş ve bu konuda şu sözleri sarf etmiştir: *"Türkiye'de, ülke çapında, 17 televizyon istasyonu var; bölgesel yayın yapan 15 televizyon istasyonu var. Bu rakamlar belki yanlış olabilir, benim bildiğim daha çok var; Düzce'de televizyon istasyonu var. Yerel TV istasyonu 245 adet; buna karşılık, ülke çapında yayın yapan 36, bölgesel 108 ve yerel 1 115 radyo istasyonu var. Gazeteleri saydığımız zaman 20, 30, 40, 50 tane gazete, mecmua hepsi bir şirketin; öbür taraftan 20, 30, 40 yeni üç beş basınyayın mezunu arkadaşımız bir mecmua çıkaracak olsa, buna isim arasa, bütün isimler patentli, hepsini birkaç holding almış, mümkün değil, isim bulmakta bile zorluk çekiyorlar, hepsine el konulmuş. Şimdi, böyle bir olguyla karşılaşıyorsunuz. Niye, parlamento, daima eşya ve olayların arkasından gitsin? Biliyorsunuz ki, özel televizyon İnter Star yayına başladı, kanunu ta ne zamandan geldi; hani istimi sonradan gelir diyorlar ya. Niye, biz, olayların önünde gidemiyoruz; niye, hadiseler olduktan sonra 'tüh, keşke şu konuda bir yasa çıkarsaydık' diyoruz?.."*

Mukadder Başegmez, Türkiye'nin içinde düştüğü durumdan kurtarılması gerektiğini, bunun için herkesin tutarlı tavır sergilemesinin zorunluluğunu da vurgulayarak, basındaki birçok kişinin, bazı basın mensuplarının gazetecilik ahlakının ve ilkelerinin dışına çıkmalarından rahatsız olduklarını açıklamıştır. Bu durumun halkın haber alma hakkını ortadan kaldırmaya dönük ciddi bir tehdit olduğunu da dile getirdikten sonra, yalan haberciliğe; siyasi ve ticari çıkar peşinde koşmaya; iş takipçiliğine; din ve inanç sömürsü yapılmasına; şiddetin körüklenmesine; siyasi, dini, etnik ve cinsiyet ayrımcılığı yapılmasına Anadolu basınına yeterince sahip çıkılmamasına; ülkeyi İstanbul'la sınırlı görme alışkanlığına hayır dediklerini açıklamıştır. Diğer yandan da, Milliyet Gazetesinden Melih Aşık, Dünya Gazetesinden Osman Arolat, Cumhuriyet'ten Doğan Akın, Hürriyet'ten Emin Çölaşan, Kanal-D'den Uğur Dündar, Refik Erduran, Edip Emil Öymen, Örsan Öymen, Yalçın Pekşen, Hasan Pulur, Deniz Som, Nurettin Şafak gibi ve diğer gazetecilerin dileklerine ve şikayetlerine kulak verilmesini istemiştir.

Promosyon hakkında yasa çıkarılırken, basın özgürlüğünün yok edilmek istendiğinin iddia edildiğini, ancak Basın Konseyi Başkanı Oktay Ekşi'nin de, Türk basınındaki tekelleşme tehlikesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirdiğini söyleyen Mukadder Başeğmez, basının promosyona verdiği değer kadar, gazeteciye değer vermesi gerektiğini savunmuş ve partisinin basın ile herhangi bir sorununun olmadığını açıklamıştır. Başeğmez, bazı basın organlarının demokrasiden yararlanarak, kişilik haklarına müdahale ettiklerini, demokrasinin aslında bir disiplin ve hukuk rejimi olduğunu dile getirmiş ve Hükümet ile medya patronları arasında ülkeyi yönetme konusunda büyük bir kavga yaşanmış olduğunu öne sürmüştür.

Tekelleşmenin getireceği zararlara sık sık değinen RP sözcüsü Mukadder Başeğmez, bunun bilgi alma hakkını zedeleyeceği gibi, sansüre yol açacağını iddia etmiş ve Libya'da iş yapan Müteahhitler Derneği Başkanının, Başbakan ve Başbakan Yardımcısına etmiş olduğu teşekkürün, hiçbir televizyonda yayınlanmamasını da buna örnek olarak göstermiştir. Yine aynı bağlamda, basının, Hükümete ve Refah Partisi'ne karşı olumsuz tutumuna vurgu yapan örnekler sıraladıktan sonra, sözü bir başka konuya, dokunulmazlıkların kaldırılmasına getirmiştir. Bu konunun sulandırıldığını ileri sürerek, en başta parlamenterler ve gazeteciler olmak üzere, Türkiye'deki bütün insanların dokunulmaz olmaları gerektiğine işaret etmiştir.

Mukadder Başeğmez'in dokunulmazlıklarla ilgili sözleri, muhalefete mensup milletvekillerinin tepkisine yol açmış ve Genel Kurulda tartışma yaşanmıştır. Yine aynı konuşmacının, muhalefeti Meclis'e gelmemekle suçlaması üzerine, tartışmalar devam etmiş ve bazı ANAP'lı milletvekilleri Susurluk Kazasını hatırlatmışlardır. Özellikle Artvin Milletvekili Süleyman Hatinoğlu ile Mukadder Başeğmez arasında başlayan karşılıklı söz düellosu, Oturum Başkanının müdahalesiyle son bulmuş ve Başeğmez konuşmasının sonlarında; *"Niye rahatsız oluyorsunuz? Bu panik ne? Siz, basından yana mısınız; basın emekçilerinden yana mısınız; hür haber alma ve halkın hür bilgilenmesinden yana mısınız?"* şeklindeki sözleri sarf etmiş ve tiraj düşüklüğünden rahatsızlığını dile getirmiştir.

Mukadder Başeğmez, gazetecilerin korunması gerektiğine de vurgu yaptığı konuşmasında, son olarak; *"Bütün dağlarda, taşlarda, güneydoğuda, şurada, burada hayatını kaybeden, kaçırılan, faili meçhul cinayetlere kurban giden gazetecilerimizi rahmetle anıyorum. Türk basınının, inşallah sağlık, selamete çıkacağına, önündeki problemleri aşacağına, Anadolu basınının kuvvetleneceğine, her şeyin İstanbul'dan ibaret olmadığını anlaşılabacağına inanıyorum."*

Dün Güneri Civaoglu 'bu iş, meşru zeminlerde tartışılıyor; meşru zemin de Parlamentodur' dedi. İşte, bu meşru zeminde tartışıyoruz, kendileri de tartıştı, kıyamet de kopmadı, herkese, hepsine teşekkür ediyoruz.

Doğru haber... Yalan habere asla. Herkes konuşsun; ama, bildiğini konuşsun, doğru konuşsun, inandığını konuşsun; bizim ilkemiz bu. Kimseyle kavgamız yok, kimseyle savaşımız yok, kimseyi susturmak diye bir niyetimiz yok. Demokrasinin ve basın desteğiyle buralara gelmiş bir insan olarak söylüyorum bunu” demiş ve kürsüden inmiştir.

Mukadder Başeğmez’in konuşmasının sona ermesiyle, öngörüşmelerde gruplar adına yapılan konuşmalar da tamamlanmıştır. Son olarak önergeyi verenler adına RP Yozgat Milletvekili Kâzım Arslan söz almıştır. Genel görüşme önergesini vermekteki amaçlarının, olayın ahlakî boyutunu dile getirmek olduğunu, ancak muhalefetin işin ahlakî boyutunu bir kenara bırakarak, olayı başka yerlere çekmeye çalıştığını iddia eden Arslan, televizyonlarda ahlak dışı ve geleneklere aykırı görüntülerin bulunduğunu öne sürmüş ve bundan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Bu arada ahlaktan ve Müslümanlıktan bahsedilmesi nedeniyle, Artvin Milletvekili Süleyman Hatinoğlu ile başlayan tartışma, yine Oturum Başkanı Uluç Gürkan’ın müdahalesiyle son bulmuş ve Kâzım Arslan konuşmasına devam etmiştir.

Kâzım Arslan yaşanan tartışmayla ilgili açıklamalar yaparken, şu sözleri sarf etmiştir: *“Bir insan bir hata işlemiş olabilir, bir insan bir günah işlemiş olabilir; ama, hiç kimsenin, hiçbir medyanın, basın özgürlüğü adına, o insanın ailesini, çocuğunu çocuğunu toplum içine çıkamaz hale getirmeye hakkı yoktur. Bir adam, bir günah işlemiş olabilir; ama, onun oğlu var, kızı var, ailesi var, sülalesi var... Buna hiç kimsenin hakkı yok. Biz, olayın, bu ahlâki boyutunu gündeme getirmeye çalışıyoruz ve şunu söylemek istiyorum: Tamamdır, iktidar partileri önyargılıdır, basına sansür getirmeye çalışıyorlar, onu da kabul ettik; ama, muhalefete ne oluyor?.. Onlar da önyargılı olarak basının avukatlığına soyunuyorlar burada.”*

Hiç kimsenin sınırsız özgürlüğü olamayacağını belirten Kâzım Arslan, genel görüşmede, konunun daha yararlı ve daha önyargısız bir şekilde Meclis’te tartışılacağını ifade etmiş ve sözlerine son vermiştir.

Kâzım Arslan’ın ANAP sıralarına bakarak, “sizlerin Müslüman olduğunuzu kabul ediyoruz” şeklinde sözler sarf etmesi nedeniyle, Konya Milletvekili A. Turan Bilge, söz almış ve şunları söylemiştir: *“Sayın Başkan, bizim tarafı göstererek, “sizlerin de Müslüman olduğuna inanıyorum” dedi, “kabul ediyorum” dedi. Acaba, arkadaşımızın, bizlerin Müslüman olmasıyla ilgili, elinde bir referans, gücü mü var? Onu açıklamasını istiyoruz.”*

Kâzım Arslan ise bu sözlerle; *“Ben “sizin” diye bir kelime kullanmadım, zabıtlara bakabilirsiniz. Hepimizin Müslüman olduğunu kabul ederek, inancımızın gereği olan bir şeyi hatırlatmak istiyorum, dedim”* şeklinde bir cevap vermiş ve konu kapanmıştır.

Bu açıklamalarla öngörüşmeler de tamamlanmıştır. Genel görüşme açılıp açılmaması oylanmış ve kabul edilmiştir.

b) Görüşmeler

“Yozgat Milletvekili Kâzım Arslan ve 26 arkadaşının, basın ahlak ve meslek esaslarına aykırı olarak görsel ve yazılı basında yer alan yayınlar konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önergesi üzerine, Genel Kurulun 20.11.1996 tarihli 20 nci Birleşiminde açılması kabul edilen genel görüşme” 2. Yasama Yılı'nın, 22. Birleşiminin İkinci Oturumunda gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında Oturum Başkanlığını Kamer Genç yürütmüştür.¹¹⁵

Genel görüşmenin ilk konuşmasını, önerge sahibi Refah Partisi Yozgat Milletvekili Kâzım Arslan yapmıştır. Günlerdir medyanın tartışıldığını ve iktidarın, medya üzerinde sansür oluşturmak istediği iddialarının tam aksine, basının iktidar üzerinde bir baskı kurmak istediğini ifade eden Arslan, her şey gibi basının da tartışılması gerektiğini savunmuş ve basında tekelleşmeye çalışanların bu görüşmenin yapılmasını istemediklerini öne sürmüştür.

Kâzım Arslan, hiçbir gazete patronunun, asıl mesleğinin gazetecilik olmadığını da belirttiği konuşmasında, şu konuya dikkat çekmiştir: *Öngörüşmeler sırasında da söyledim, medyada yargısız infazlar yapılıyor, insanların özel hayatlarına giriliyor ve bir kişi eline bir kamera alıyor, hem hâkim hem savcı hem avukat yerine koyuyor kendisini, kararını veriyor, insanları yargılıyor, insanları toplum içerisine çıkamaz hale getiriyor ve onları intihara kadar götürebiliyor. Evet, Türkiye'de basın özgürlüğü olabilir; ama, insanların özel hayatına bu kadar şuarsuzca saldırmanın da özgürlüğü olamaz; bu iki noktayı birbirinden ayırt etmemiz lazımdır. Türkiye'de, demokratik sistem içerisinde, herkes, yaptığı'nın hesabını vermelidir. Eğer, yarın bir basın yasa tasarısı gelecekte buraya, tabii ki, basının yaptıklarının hesabını vermeye yönelik birtakım düzenlemeler getirecektir. Basının doğru yaptığı şeyler için hiç kimse, ona, bir kısıtlama getiremez; ama, birtakım yalanlar yazıyorlarsa, birtakım yanlış işler yapıyorlarsa -herkesin, hesabını verdiği gibi- basın da bunun hesabını vermelidir; bundan daha normal birşey olamaz...”*

Gazeteci dahil, her kesin bağımsız mahkemelerde yargılamasının önemine de değinen Arslan, basın, insanların özel hayatını didiklemesinden duyduğu rahatsızlığa vurgu yapmış ve yine basının fotoğrafları istismar ettiğini, hukukun çiğnendiğini iddia etmiştir. Kâzım Arslan, genel görüşmede herkesin düşüncesini açıklamasını istedikten sonra, yargısız infaz yapılmamasını ve bazı kişilerin medyanın avukatlığına soyunmamasını beklediğini söylemiştir. Son olarak ise *“...herkesin, yaptığı şeylerin hesabını vermesi lazım, yanlış yaptığı şeylerin hesabını vermesi lazım, kanuna uymayanın yaptığı şeylerin hesabını vermesi lazım; buna, herkes gibi, basın da dahildir, basının bu konuda bir istisnası olamaz, bir ayrıcalığı olamaz”* diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

¹¹⁵ (8/8) esas numaralı genel görüşmenin öngörüşmeleri 19.11.1996 tarihli 19. ve 20.11.1996 tarihli 20. Birleşim Tutanak Dergilerinde yayımlanmıştır. Genel görüşme tutanakları ise **TBMM Tutanak Dergisi**, 2. Yasama Yılı, 22. Birleşim, 14. Cilt, 26. 11. 1996'da yer almaktadır.

Önerge sahibi Kazım Arslan'ın konuşması sonrasında, gruplar adına konuşmalara geçilmiş ve ilk sözü, Cumhuriyet Halk Partisi Ankara Milletvekili Önder Sav almıştır. Hükümetin genel görüşme tutkusu olduğunu eleştirel bir tarzda dile getirerek konuşmasına başlayan Sav, ülkenin kaynaklarının geliştirilmesi, olağanüstü hal ve Çekiç Güç konularındaki genel görüşmelerle, Türkiye Büyük Millet Meclisinin zamanının boşa harcadığını iddia etmiştir. Hükümetin ülkenin ana sorunlarında çözüm önerileri getirmesini söyledikten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, deneyimsiz, hazırlıksız ve beceriksiz iktidarların deneme tahtası olmadığını ifade etmiştir. Genel görüşme yerine, basın sorunlarıyla ilgili bir taslak hazırlanmasını ve siyasi partilerle ilgili, basın kuruluşlarıyla üzerinde çalışılarak, tartışılarak oluşturulacak bir metin ortaya çıkarılmasını önermiştir. Bu arada Hükümet ortağı DYP'nin geçmişte, basınla ortaya koyduğu görüşlerin dışına çıkarak, farklı bir politika izlediğini de sözlerine eklemiştir.

Genel görüşme önergesinin gerekçesinde, basına yöneltilen suçlamalara katılmadığını açıklayan Sav, Hükümetin diğer politikalarında devletin itibarını sarstığını ve demokratik yaklaşımlardan uzaklaştığını öne sürmüştü ve Refahiyol Hükümetinin, 17. yüzyıldan kalan kötü alışkanlıklarını artık terk etmesini istemiştir.

Önder Sav'ın, sert eleştirileri Genel Kurulda gerginliğe yol açmış ve RP'li milletvekilleri ile tartışmalara neden olmuştur. Bu arada önergede yer aldığı iddia ettiği yanlışları da şu şekilde sıralamıştır: *“Genel görüşme önergesinde yollama yapılan ve alınılara yer verilen basın ahlak esasları, ilk kez, önergenizde söylendiği gibi, maalesef, 9 Haziran 1984 tarihinde değil -öğreniniz lütfen- 9 Haziran 1964 tarihinde kabul edilmiştir. Bir yanlışlığınız bu... İkinci yanlışlığınız, önergeye aktarılan bu basın ahlak esasları ise 18.11.1994 tarihli Basın İlan Kurumu Genel Kurulu kararıyla değiştirilmiş, 30 Kasım 1994 tarihli Resmî Gazetede de yayımlanmıştır. Önerge sahiplerinin yollama yaptıkları, 1964'ün demode basın ahlak yasaları yerine, çağdaş, uygar esaslar benimsenmiştir. Bu esaslar arasında, önerge sahiplerinin unuttuğu çok önemli bir ilkeyi de buradan ben anımsatayım. Esaslarda aynen şu yazılı: ‘Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ve cumhuriyetin insan haklarına dayalı demokratik, laik, hukuk devleti niteliği, Atatürk ilke ve inkılâpları ve Anayasanın 174 üncü maddesinde yazılı inkılap kanunları aleyhinde yayın yapılamaz.’ Herhalde bunu unutmusunuz, bir dahaki önergenizde hatırlarsınız.”*

Basın Kanununda yeni düzenlemelere gerek olduğu görüşüne katılmayan ve Hükümete yasa taslağı için TBMM'nin genel görüşmeden yararlanmasını yutturmaca olarak gören Sav, iktidarın basını yok edinceye kadar baskı oluşturmayı hedeflediğini ileri sürmüştü ve vakıflar destekli tarikat basını yaratılmaya çalışıldığını iddia etmiştir. Diğer yandan idarenin eylem ve

işlemlerinin bağımsız yargıçlarca denetlenmesi kadar, halkın bilgilendirilmesinin önemli olduğuna işaret ederek, iletişimin ve bilgilendirmenin, demokrasinin olmazsa olmaz koşullarının başında geldiğini belirtmiştir. Önder Sav, Demokraside dördüncü güç diye nitelenen basın özgürlüğünün önemine ve vazgeçilmezliğine sık sık değindiği konuşmasında, temiz toplum için, temiz basının şart olduğunu dile getirmiştir.

CHP’li konuşmacı Sav, Hükümetin, basınla uğraşmak yerine, faizi kaldırmakla, pahalılığı önlemekle, zamları kaldırmakla, vergi adaletini sağlamakla uğraşması gerektiğine vurgu yapmış ve hem DYP’ye hem de RP’ye Libya ziyareti, Parsadan Olayı ve Mercümeç Olayı nedeniyle sert eleştiriler yöneltmiştir. Önder Sav’ın sözleri genel Kurulda ciddi tartışmalara yol açmış ve CHP adına yapılan konuşma, tartışmalar arasında sona ermiştir.

Önder Sav’ın konuşmasına ve iddialarına Mikail Korkmaz ve Temel Karamollaoğlu sert tepki göstermiş ve söz talebinde bulunmuşlarsa da, Oturum Başkanı bu talebi kabul etmemiş ve DSP adına konuşma yapmak isteyen Hikmet Sami Türk’e söz vermiştir. DSP Trabzon Milletvekili Hikmet Sami Türk, verilen önerge den, Refahyol İktidarının, şu iki konuda, basına karşı yeni düzenlemeler getirmeyi düşündüğünün anlaşıldığını ortaya koymuştur:

“1- Devletin siyasî veya malî itibarını sarsan yayınlar.

2- Kişilerin özel hayatı hakkında, onları küçük düşüren, aşağılayan yayınlar.”

Bu ifadelerin devamında söz konusu iki konuya medyada tekelleşmeye karşı tedbir alınmasının da eklenebileceğini dile getirmiş, ancak iktidar partilerinin kendi aralarında bile anlaşma olmayan bir konuda, Meclis’i görüş birliğine çağırmanın doğru olmadığını belirtmiştir.

Hikmet Sami Türk, sorumluluğun iktidara ait olduğunu söyledikten sonra, sınırlama getirilmek istenen konunun temelindeki olay ile ilgili olarak şu sözleri sarf etmiştir: *“Dünyanın her yerinde, zaman zaman, medya skandalları yaşanmış, basın özgürlüğünün kullanılmasında aşırılıklara gidildiği görülmüştür. Bizde de, daha fazla dinleyici toplamak ya da tirajı artırmak için, sansasyonel veya abartmalı, hatta, gerçeğe uymayan haber ve yorumlara, eleştirilere yer verildiği sık sık görülmektedir. Ancak, birçok ülkede olduğu gibi bizde de, kamuyu ilgilendiren çeşitli yolsuzluklar ve karanlık işler de, basının araştırmacı çalışmalarıyla ortaya çıkarılmıştır. Bu anlamda, basın özgürlüğü, bütün toplum, hatta siyasal iktidarlar için, bir emniyet supabıdır. Basın özgürlüğünün yararları ile kullanılmasındaki aşırılıklardan doğan sakıncaları göz önünde bulundurarak, öncelikle şu soruya cevap aramamız gerekir: Acaba, basın hakkında, İktidarın düşündüğü yönde yeni bir düzenlemeye gerek var mıdır? Herhangi bir konuda yeni bir yasal düzenlemenin gerekli olması için, o konuda bir hukukî boşluk ya da var olan düzenlemenin yetersiz bulunması, ayrıca, önerilen yeni düzenlemenin bu sakıncaları gidermeye elverişli olması gerekir.”*

Bütün bunlara karşın Türkiye'deki yasalarda, basın yoluyla devlete veya kişilere karşı işlenecek suçlar ile kişilik haklarına saldırı niteliğindeki fiiller hakkında çok sayıda hükmün bulunduğuna dikkat çeken Türk, bu mevzuat hakkında da şu açıklamaları yapmıştır: “Bu hükümlerin bir bölümü cezaî, bir bölümü hukukî yaptırımlar içermektedir. Örneğin, Türk Ceza Kanununda düzenlenen cürüm ve kabahatlerin önemli bir bölümü basın yoluyla da işlenebilecek suçlardandır. Bunlar arasında, devletin şahsiyetine karşı cürümler, hürriyet aleyhine işlenen cürümler, bu arada sırrın masuniyeti aleyhinde cürümler, suç tasni ve iftira cürümleri, ticaret ve sanayiye ve müzayedeye hile ve fesat karıştırma cürümleri, hakaret ve sövme cürümleri de vardır.

Terörle Mücadele Kanunu, Türk Ceza Kanununun çeşitli maddelerinde yazılı suçları, ya doğrudan doğruya veya amacına göre, terör suçu saymıştır.

Basın Kanunu, basında sorumluluk, basın suçları, basın davalarında uygulanacak usul hakkında özel hükümler, hapis ve ağır para cezaları yanında, dağıtımın önlenmesi, basılmış eserlerin toplatılması, hatta müsaderesi, süreli yayınların kapatılması gibi basına özgü cezalar içermektedir.

Basın - İlan Kurumu Teşkiline Dair Kanunun 49 uncu maddesi uyarınca, kurum genel kurulunca alınan 18 Kasım 1994 tarih ve 129 sayılı karar, gazeteciliği bir kamu hizmeti olarak nitelendirmekte ve bu hizmetin görülmesinde uyulacak basın ahlak esaslarını belirtmektedir. Genel görüşme önergesinde yeni yasal düzenleme gerekçesi olarak gösterilen olumsuz yayınların hepsini fazlasıyla karşılayacak ayrıntılı hükümler bu kararda vardır. Üstelik, kanun, basın ahlak esaslarına uymayan gazete ve dergiler hakkında, iki ayı geçmeyecek bir süre için, ilan ve reklamların kesilmesi gibi etkili ekonomik yaptırımların uygulanmasını hükme bağlamaktadır.

Radio ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 4 üncü maddesiyle belirlenen yayın ilkeleri de, genel görüşme önergesinde sözü edilen olumsuz yayınları fazlasıyla karşılayacak durumdadır; bu ilkelere aykırı yayın yapan radyo ve televizyon kuruluşlarının uyarılması, tekerrür durumunda yayın izninin bir yıla kadar geçici olarak durdurulması veya iptali öngörülmüştür.

Öte yandan, kişilik haklarında hukuka aykırı bir tecavüze uğrayan veya böyle bir tehlike karşısında bulunan kişiye, Türk Medenî Kanunu ve Borçlar Kanunu çeşitli olanaklar tanımaktadır. Bu durumdaki bir kişi, tecavüze son verilmesini, tecavüz tehlikesinin önlenmesini, tecavüzün hukuka aykırılığının tespitini, kararın yayımlanmasını isteyebileceği gibi, maddî ve manevî tazminat davaları açma, hatta, tecavüzden elde edilen kazançları talep etme haklarını da kullanabilir.

Radio ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, mağdura ödenecek tazminatın asgari miktarını 100 milyon lira olarak belirlemiştir.

Yine, kişilik haklarında saldırıya uğrayan kişi, gerçeğe aykırı yayınlara karşı, cevap ve düzeltme hakkını kullanabilir.

Anayasanın 33 üncü maddesinde bir temel hak olarak öngörülen düzeltme ve cevap hakkının nasıl kullanılacağı, Basın Kanunu ile Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda gösterilmiştir.”

Bütün bu örnekleri sıraladıktan sonra basınla ilgili herhangi bir hukuki boşluk olmadığını tekrarlamış ve asıl olarak medyada tekelleşmenin ve sakıncalarının önlenmesinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Bunun için de öncelikle Rekabet Kurulunun oluşturulmasının gereğine dikkat çekmiş ve iktidarın basın özgürlüğünü sınırlamak bir tarafa, bu özgürlüğü tümüyle ortadan kaldıracak uygulamalara yöneldiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yapması gerekenin, 1995 yılında anayasa değişiklikleriyle başlayan demokratikleşmeyi sürdürmek, daha özgür bir toplum düzeni için gerekli anayasa ve yasa değişikliklerini yapmak olduğunu dile getirmiş ve yine basın özgürlüğünün kullanılmasındaki aşırılıkların yine basın özgürlüğü içinde dengelenmesini istemiştir.

DSP Grubu adına yapılan konuşmanın tamamlanmasının ardından, ANAP Grubu adına, İstanbul Milletvekili Ahat Andican söz almıştır. Özgür düşüncenin önemine vurgu yaparak sözlerine başlayan Andican, yaklaşık 200 yıllık geçmişi olan Amerika Birleşik Devletleri Anayasasında “*Amerika Birleşik Devletleri Kongresi, ifade ve basın özgürlüğünü kısıtlayan hiçbir yasa çıkarmayacaktır*” denildiğini açıklamış ve İnsan Hakları Bildirgesi ile 1975'te yayımlanan Helsinki Antlaşmasında da benzer bir koşulun bulunduğunu ifade etmiştir.

Baskıcı rejimlerde, toplumun haber alma ve bilgilenme hakkının sınırlandırıldığını ve yolsuzlukların örtbas edildiğini de dile getiren Andican, toplumun haber alma özgürlüğünü gerçekleşmesinin ise ancak ve ancak basın özgürlüğüyle mümkün olacağına işaret etmiştir. Bunun aynı zamanda katılımcı demokrasinin vazgeçilmez bir ön şartı olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Ahad Andican, basınla ilgili olarak geçmişteki düzenlemelere değinirken şu sözleri sarf etmiştir: “*Türkiye açısından baktığımızda, çok partili rejime geçiş döneminde çıkarılan 5680 sayılı Basın Yasası, daha sonraki dönemlerde birçok değişikliklere uğradı ve özellikle her anayasanın değiştirildiği dönemde, ciddi değişiklikler gerçekleştirildi. Kuşkusuz, Türk basınının, Batılı ülkelerde olduğu gibi, demokratik ülkelerde olduğu gibi, kendi otokontrol mekanizmalarını çok iyi yerleştirdiğini söyleyemeyiz. Zaman zaman, gerek kendi içerisinde ve gerekse toplumun çeşitli kesimlerine yönelik yanlış ve yanlı uygulamalar yapıyor ve buna, bazen, alet olduğu da gerçektir. Özellikle, ulusal çaptaki basında, bir tekelleşme -ve çapraz tekelleşmenin de- olduğu görülmektedir. Türk basın mensuplarının oluşturulan Basın Ahlak Konseyi, Batılı eşdeğerlerinin etkinlik düzeyine ulaşamamıştır. Bunlar hep doğru; fakat, ülkemizde doğru olan bir şey daha var: Biz, siyasetçiler olarak, demokrasimizin tüm hastalıklarını, sosyal ve ekonomik problemlerimizin tüm hastalıklarını medyaya yüklemek gibi -özellikle iktidarda olduğumuz zaman- bir yanlışın içerisinde olmamak durumundayız. Eğer demokrasimizde problemler varsa, bozukluklar varsa, medya, bunun nedeni değildir; sadece, bu sorunları ve bozuklukları daha görünür hale*

getirmektedir; toplumun önüne, belki biraz agrandise ederek, belki biraz büyüterek sunmaktadır ve bir anlamda bizleri, yani siyasetçiyi, sorgulamaktadır. Siyasette ve demokraside olması gereken ile var olan arasındaki -bunun altını tekrar çizmek istiyorum; siyasette ve demokraside olması gereken ile var olan arasındaki- farkı, medya, özellikle daha belirgin hale getirir.”

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'ın Budapeşte'de uğramış olduğu saldırıyı kınayan ve iktidar ortağı bir partinin yetkilisinin ise bunu kınamadığını, hatta Mesut Yılmaz'ın kumar oynamak için Budapeşte'de bulunduğunun iddia edildiğini belirten Andican, bu tür hayali suçlamaların ve çirkin iddiaların, basın yoluyla kamuoyuna iletilildiğini ifade etmiştir. Konuşmasında, Mesut Yılmaz'a dönük komplo olarak gördüğü diğer olaylardan da örnekler veren Andican, bu açıklamalardan sonra, genel görüşme önerisiyle ilgili görüşlerini ortaya koymaya çalışmıştır. Genel görüşme isteğinin ilk cümlesinde yer alan “*Son zamanlarda ülkemizde bir medya terörü esiyor*” şeklindeki ifadenin önyargılı olduğunu vurgulayarak, iktidarın basın özgürlüğünü ortadan kaldıracak bir yasa hazırlığı içinde olduğunu iddia etmiş ve bunu da, Aydın Menderes'in; “*Bu bir sansürdür, bu tasarıda devletin siyasi ve malî itibarı gibi kavramlar yer alıyor. Bunlar, tek parti döneminin ruhuna fatiha okutur*” biçimdeki sözlerini örnek göstererek kanıtlamaya çalışmıştır.

Ahad Andican, basın konusunun durup dururken acele bir şekilde Meclis'in gündemine sokulmak istediğini öne sürdükten sonra, bu görüşünü Davut Dursun'un 21 Kasım 1996 Perşembe günü Yeni Şafak'ta yayımlanan: “Ya Refah muhalefette olsaydı” başlıklı yazısından bir pasaj okuyarak güçlendirmiştir.¹¹⁶

Bir takım ekonomik yolsuzlukları ve siyasi skandalları önleyecek mekanizmaların kurulmasının önleendiğinden şikâyet eden ANAP sözcüsü, eleştirilerinin ağırlığını Tansu Çiller'e yönelttiği konuşmasının bu bölümünde, özellikle TEDAŞ konusuna vurgu yaparak, özgür basının iktidara düşman gibi görüldüğünü ifade etmiş ve son olarak demokrasinin, özgür basınla birlikte gelişeceğini dile getirmiştir.

¹¹⁶ Ahad Andican'ın, Davut Dursun'a ait olan yazısından okuduğu bölüm şu şekildedir: “*Refah Partisinin muhalefetteki tavrı ve söylemi ile iktidara ortak olduktan sonraki tavrı ve söylemi arasında ciddi sayılabilecek bir farklılığın olduğu açık. Benim dikkat çekmek istediğim husus ise, Refah Partisi, eğer bugün muhalefette olsaydı neler söyleyeceğidir. Öyle tahmin ediyorum ki, muhalefetteki Refah Partisi yöneticileri -altını çiziyorum- Susurluk olayını en ince noktalarına kadar değerlendirir ve iktidarı topa tutarlardı. Sultanbeyli'de silah dayatmasıyla kanunsuz ve kırılsız bir şekilde, seçilmiş kişilerden oluşan kurulların yetkilerini hiçe sayarak, Atatürk heykeli diken, cadde adını değiştiren generalin üzerine yürür, Savunma Bakanını iyice sıkıştırırlardı.*”

10 Kasım günü partisinin il divan toplantısında yaptığı konuşma dolayısıyla Şükrü Karatepe'ye iyice sahip çıkarlardı...

Basınla ilgili olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılan basın görüşmesinde, hürriyet savunuculuğu yaparlar, iktidarın basını susturmak istediği ifade edilirdi. Dört aylık iktidarı döneminde 5 kez petrol ürünlerine zam yapan iktidarı topa tutan icraatlarını, zam zam zam nidalarıyla eleştirir, her yerde hükümeti halka şikâyet ederlerdi. Bugün ise, Refah Partisi İktidarın büyük ortağıdır ve bunların tam tersini yapmaktadır. Tüm toplum, akıl almaz olay ve gelişmelerle çalkalanırken, yüzlerce soru cevapsız dururken 'devleti zaafa uğratiyorsunuz' suçlamalarıyla gündemi değiştiremezsiniz”

Genel görüşmede DYP Grubu adına, Afyon Milletvekili Nuri Yabuz konuşma yapmıştır. Sözlerinin başında Mesut Yılmaz'a yapılan saldırıyı, Grubum ve şahsım adına kınadıklarını ve bundan büyük üzüntü duyduklarını belirten Yabuz, bunu, bir demokrasi özürü olarak da gördüklerini ifade etmiştir. Gazete, dergi, televizyon ve radyo gibi iletişim araçları, sadece insanların değil, bütün âlemin de sigortası olması gereğini vurgulayarak, medyanın özgür olarak görevini yerine getirirken, başkanlarının da özgürlüğüne saygı duymasının zorunlu olduğunu ortaya koymuş ve medyanın kimseyi suçlu gibi yargılamaya hakkı olmadığını tekrarlamıştır. Bu görüşüne de, DYP Genel Başkanı Tansu Çiller ile ilgili asılsız haberleri örnek göstererek, destek bulmaya çalışmıştır.

Nuri Yabuz, Türkiye'de medyanın bir bölümünün, hiç kimsenin özlemlerine cevap veremediğini, tiraj ve rating artırmak uğruna, çok kötü işler yapıldığını ifade ettikten sonra, Kürşat Başar'ın Türkiye'deki medyaya ilişkin tespitlerini aktarmıştır. Yabuz'un Kürşat Başar'a atıfta bulunarak aktardığı tespitler şu şekildedir: *“Dünyanın bütün ciddî büyük gazetelerinde geniş arşivler, kitaplıklar var. Bizde de her ne hikmetse havuz var, bar var, jimnastik salonları var. Dedikodu, söylenti, iddia, önyargı. İşte, medyanın bugünkü tüm söylemi... Okuyucunun en büyük bölümü kadın olduğu halde, yıllardır en büyük gazetelerin kadına bakışındaki acayıplığe ne dersiniz! Okuyucu için çıktığını öne süren bazı gazeteler, okurlarının büyük bölümünü oluşturan kadınlara mal, gazetelerini süsleyen bir aksesuar olarak bakıyorlar. Üstelik de en lumpen erkek tavrıyla bacak bacak üstüne atmış her kadın, ister bakan olsun, ister şarkıcı olsun, ister bir başkası olsun 'frikik verdi' gibi inanılmaz bir deyimle yâd ediliyor. Bundan utanç duymamak mümkün değildir, şikâyetçi olmamak da mümkün değildir.”*

Bu açıklamaların ardından, bu kez Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna vatandaşlar tarafından yapılan şikâyetlerden söz eden Yabuz, bu konuda şu özet bilgiyi sunmuştur: *“Bu şikâyetlerin yüzde 48'ini kişilik haklarına aykırı yayınlar oluşturuyor. Yüzde 28'ini genel ahlak ve aile yapısına aykırı yayınlar oluşturuyor. Yüzde 10'unu bölücülük ve şiddeti teşvik edici yayınlar oluşturuyor. Yüzde 6'sını çocuk ve gençlerin ruhsal gelişimini olumsuz etkileyici yayınlar oluşturuyor. Yüzde 3'ünü cevap ve düzeltme hakkına saygısız yayınlar oluşturuyor. Yüzde 2'sini Anayasa ve demokratik ilkelere aykırı yayınlar oluşturuyor. Yüzde 3'ünü de haberlerin doğru aktarılmaması ve mahkeme kararı olmadan suçlayıcı yayın yapılması oluşturuyor.”*

Nuri Yabuz, söz konusu açıklamalardan sonra, muhalefet partilerinin, iktidarın, hazırladığı tekliflerle, tasarılarla basını susturmak, özgürlüğüne mâni olmak gibi bir tavır aldığını iddia ettiklerini dile getirmiş ve bunun doğru olmadığını ısrarla vurguladıktan sonra, basının tiraj düşüklüğünden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Günlük basının tirajının 5 milyon olduğu, 13 kişiye bir gazete düştüğü, bilgisini ortaya koymuş ve Prof. Dr. Korkmaz Alemdar'ın bir makalesinden şu alıntıyı Genel Kurula okumuştur: *“ Türk toplumunda gazete,*

haber vermekten öylesine uzak bir niteliktedir ki, artık, gazetede haber birinci planda değildir; haberin yanı sıra, haberi satmak için başka malların daha önplanda tutulması zorunluluğu yaşanmaktadır. Gazeteciliğin bu klasik gelişimi, toplumsal görevler açısından oldukça zedeleyicidir.”

Yine gazeteci yazar Ümit Otan'ın da, “Babı Telli” adlı kitabında şunları yazdığını ifade etmiştir: “*Basın sektöründe yer alan 5 büyük gazetenin yıllık cirosu ortalama 80 trilyona ulaşmışken, toplumsal görevler bir yana itilmiştir. Haberin mal, okurun müşteri, gazetenin süpermarket diye tanımlandığı bir döneme gelinmiştir. Türkiye’de, devlet tekelinin kalkmasından sonra, sermaye tekeli basını ele geçirmiş ve kazanca giden her yol, mubah olarak görülmeye başlanmıştır. Kazanca giden yol da ise, basın ve patronları, her türlü toplumsal görevden kendilerini soyutlamış ve daha da kötüsü, artık kişilerin beyinlerini lotarya ve çeşitli kampanyalarla, kendi çıkarlarına endekslemişlerdir.”*

Nuri Yabuz, medyadan duyulan rahatsızlığı sıkça vurguladığı konuşmasının bu bölümünde, basının fiziki büyüklüğe karşın, kalitesini aynı derecede arttırmadığını savunmuş ve iktidarın amacının basına sansür getirmek olmadığını bir kez daha vurgulamıştır. Hatta basın çalışanlarının özlük haklarının da geliştirilmesinin amaçlandığını, çıkarılacak yasayla, gazete çalışanlarının geleceklerini ve sosyal haklarını da güvence altına almak istediklerini açıklamıştır. Diğer yandan, 46 yıl önce çıkmış olan Basın Yasasında öngörülen bazı cezaların güncelleştirilmesinin yadırganmasını anlamadığını belirtmiş ve bazı gazetelerin de iktidarı sermaye düşmanı gibi göstermeye çalıştığını iddia etmiştir. Laikliğin de bazı yayın organlarında istismar edildiğini sözlerine eklemiştir.

Basındaki tekelleşme konusuna da değinen Yabuz, Amerika Birleşik Devletlerinde, her gün, yaklaşık, 60 milyon gazete okunduğunu, bu gazetelerin 20 ayrı yayın kurumu tarafından kontrol edildiğini bir bilgi olarak aktardıktan sonra, İngiltere ve Almanya’dan örnekler vermiş ve Türkiye’de durumun çarpık olduğunu ileri sürmüştür. Gözcü, Radikal gibi gazetelerin yüzde 41; Sabah, Yeni Yüzyıl, Yeni Asır, Ateş, Ekip, Bugün, Taraftar, Foto Maç gibi gazeteler de yüzde 34 paya sahip olduğunu, bir anlamda iki grubun Türkiye’deki gazetelerin yüzde 75’ini kontrol altında tuttuğunu ifade etmiştir. Bu tekelleşmenin gazeteciliğin aleyhine bir durum yarattığına dikkat çekmiştir. Bu nedenle de amaçlarının öncelikle, gazeteciliği, medyayı tekelleşmekten kurtarmak olduğunu tekrarlamış ve kişilerin özlük haklarına, kişilerin mahremiyet haklarına tecavüzden vazgeçilmesini sağlamayı gerçekleştirmek istediklerini ortaya koymuştur.

Nuri Yabuz, konuşmasının sonlarında basına haksızlık yapmak istemediklerini, 1987 yılında yasakların kalkması sırasında, basının vermiş olduğu desteği unutmadıklarını dile getirmiş ve basının bazı konularda siyasete de öncülük, önderlik ettiğini vurgulamıştır.

DYP adına yapılan konuşmadan sonra, iktidarın diğer ortağı olan RP'nin görüşlerini Kayseri Milletvekili Nurettin Kaldırımca ortaya koymuştur. Nurettin Kaldırımca ilk söz olarak, genel görüşmeden beklenen yararın elde edilemediğini vurgulamış ve hükümetin kamuoyunun desteğini önemseydiğini, ancak bazı konuşmacıların, bunu bir sunî bir gündem oluşturma çabası olarak gördüklerini belirtmiştir. Hasan Celal Güzel'in başında bulunduğu Yeni Türkiye dergisinin temalarıyla ilgili olarak bir takım açıklamalar yapan Kaldırımca,¹¹⁷ sıkça kullanılan medya terörü terimi hakkında bilgi vermiş ve bunu geçmişte diğer partilerin kullandığına işaret etmiştir. Hatta Yargıtay'ın bir kararında *"haber verme özgürlüğü kalkarı arkasına gizlenerek, kişileri karalamak, lekelemek, aşağılamak, kötülemek, küçük düşürmek, asılsız suçlamalarla ölçsüz biçimde kınamak, basın özgürlüğüyle bağdaşmaz, hukuka aykırı olur, hakkın kötüye kullanılması sayılır"* şeklinde ifadelerle de yer verdiğini öne sürmüştür. Önceki Adalet Bakanı Seyfi Oktay'ın ve bazı yazarların benzer ifadelerinden örnekler verdikten sonra, Hükümetin suni gündem oluşturma çabası içinde olmadığını bir kez daha vurgulamıştır.

Nurettin Kaldırımca, genel görüşmenin anayasada yeri olan bir uygulama olduğunu söylediği konuşmasında, bu sayede bilgilenecek, aydınlanacak ve uzlaşma ortamı sağlamak gibi olumlu gelişmelerin gerçekleşeceğini de sözlerine eklemiş ve önceki hükümetlerin, kendi dönemlerinde genel görüşme talebinde bulunmalarının, görevde Hükümetin de aynı yolu takip etmesi anlamı taşımayacağını dile getirmiştir. Ayrıca, modern demokrasilerde de, bu tür davranışlara, bu tür yaklaşımlara saygı duyulduğunu da savunmuş ve kötü siyasal geleneklerin artık değişmesinin zamanı geldiğini öne sürmüştür.

Bir sistemin, kendini değiştirebildiği ölçüde güçlü olduğunu ve kuralların dengeleri bozar endişesiyle değiştirilmesinin sıkıntı getireceğini savunan Kaldırımca, aynı durumun medya için de geçerli olduğunu ifade etmiş ve demokrasi ile ilgili olarak şu sözleri sarf etmiştir: *"Amerikan demokrasisi için araştırmalar yapan sosyologlar, bürokrasinin, sivil ve asker yüksek bürokratların, işadamlarının ve yüksek düzeydeki siyasetçilerin ve de tabii lobilerin, Amerikan demokrasisinde asıl belirleyici unsur olduğu üzerinde dururlar. Bu, üç aşağı beş yukarı, Batı demokrasilerinin hepsi için geçerlidir.*

Aynı yolda, aynı çizgide, Türk demokrasisinin de birtakım baskı gruplarının etkisinden uzak olduğunu düşünmemiz, birtakım çıkar gruplarının müdahalesinden uzak olduğunu düşünmemiz, herhalde safdillik olur. Bunu bilelim; bu, hayatın realitesi; bu, çağın realitesi; ama, zannedirim, baskı gruplarının baskısını azaltacak tedbirler almak, kamunun, halkın, vatandaşın, ülkenin menfaatını çoğaltacak düzenlemeler yapmak da, herhalde siyasetin ve siyasetçilerin görevi olmalıdır."

---

¹¹⁷ Bu başlıklar şunlardır: "Medyada Yeni Arayışlar, Medyanın Yeniden Yapılanması, Medya Reformu, Geleceğin Medyası, Medya ve Etik, Medyanın Yozlaşması, Kirlenmesi ve Medya Terörü, Medyanın Saygınlığı ve Özeleştirisi, Basın Hürriyeti ve Basın Sorumluluğu, Özel Hayat ve Kişilik Hakları, RTÜK, Denetim, Özdenetim ve Sansür, Promosyon, Tiraj ve Rating, Reklam ve Tüketim, Medyada Tekelleşme, Medyanın Gücü, Medya ve Yönlendirme, Medya ve Şiddet, Medyanın Sorunları"

İktidarın büyük ortağı Refah Partisi adına kürsüde bulunan Nurettin Kaldırmacı, basının tümünü aynı kefeye koymak ve suçlamak gibi bir anlayışlarının olmadığını açıklamış ve henüz bir kanun tasarısı ya da teklifi üzerinde konuşulmadığını, bir genel görüşme yapıldığını ifade etmiştir. Medyanın bazı çevreler tarafından dördüncü kuvvet olarak tanımlandığına vurgu yaptıktan sonra, bu denli güçlü bir aracın namuslu kullanılmasının, ülke insanına hizmet etmesinin ve iş ahlakıyla bütünleşmesinin zorunluluğuna dikkat çekmiştir. Hatta bu aracın, siyasetçinin, holdinglerin veya şaşkın aydınların aleti olmamasını da özellikle vurgulamıştır. Bu arada basın dahil, bütün kurumların bir bütün olduğunu, birinde olumsuzluğun diğerlerini de olumsuz yönde etkileyeceğini belirterek, mevcut sorunlarda, hemen herkesin sorumluluğunun bulunduğunu da sözlerine eklemiştir.

Kitle araçlarında, iletişim kurumunda, eğitimde, sağlıkta, siyasette değer ve normların bulunduğunu, kuruluşların bunlarla uyumu olmadığı takdirde, ekonomide, eğitimde, sağlıkta, hemen her alanda ciddi sıkıntıların yaşanacağını ileri sürmüş ve kamu yönetiminin önemine değindiği konuşmasının bu bölümünde; *“Yukarıdan aşağıya doğru, aşağıdan yukarı doğru bütün toplumsal unsurları göz önüne aldığımızda, zannederim, bugün, bu ülkede yanlış hiçbir şey yok diyebilirsiniz veya her şey yanlış diyebilirsiniz. Yani, ortada bir adaletsizlik yok aslında; herkes hak ettiğini buluyor. Haa, bazıları, belli süre hak ettiğinden daha fazlasını elde ediyor belki; ama, yine, belli bir süre sonra, toplum dengesi sonucunda, o insanların itibarı sarsılıyor, maddî, manevî güçleri ortadan kalkıyor”* şeklinde açıklamalara yer vermiştir.

Nurettin Kaldırmacı, son derece geniş tuttuğu konuşmasının, giriş bölümünden sonra ele aldığı medya konusunda ise öncelikle, medyanın nerede durduğunun, nereye doğru koştuğunun sorgulanması gerektiğine değinmiş ve özellikle iş ahlakı ve toplumsal sorumluluk üzerinde durmuştur. Burada tirajın ve ratingin, birinci derece önemli olmadığını, kalitenin ön plana çıkarılması gerektiğini dile getirmiştir. Bu arada aydınları da eleştiren ve işini iyi bilemeyen kişileri yarı aydın olarak niteleyen Kaldırmacı, basın hürriyeti konusunda en titiz siyasal partinin Refah Partisi olduğunu iddia etmiş ve tek parti dönemlerine vurgu yaparak, RP'nin demokrasiye verdiği önemi vurgulamıştır.

Nurettin Kaldırmacı'nın sözleri, kısa da olsa bir tartışma yaşanmasına neden olmuş ve özellikle DSP Samsun Milletvekili Yalçın Gürtan, oturduğu yerden cevap vermiştir. Yine konuşmacının, Yaşar Kemal için, Çetin Altan için istenen hürriyetin, Şükrü Karatepe için de istenmesi gerektiğini söylemesi, tartışmanın devam etmesine yol açmıştır.

Nurettin Kaldırmacı'nın son bölümü tartışmalarla geçen ve hoşgörünün öneminin vurgulandığı konuşmasının tamamlanmasıyla, genel görüşme üzerinde önerge sahibi ile gruplar adına yapılan konuşmalar da sona ermiştir.

Oturum Başkanı Kamer Genç, Kırıkkale Milletvekili Mikail Korkmaz'ın, Başkanlığa gönderdiği bir pusulada *“Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına konuşan Sayın Önder Sav, konuşmasında, Türkiye Büyük Millet Meclisinde bulunan imam hatip menşeli, yüksek İslam enstitüsü ve ilahiyat fakültesi mezunu milletvekillerini bilgisizlikle itham ederek müstehzi ifadeler kullanmıştır. Konuşmanın sonunda bu tenkit için söz vermediniz. Bilgisizlik ithamını reddediyor. Zabıtlara geçmesini rica ediyorum”* dediğini, ancak kendisinin böyle bir ifade görmediğini açıklamış ve imam hatip ile İslam enstitüsü mezunlarının, Türkiye Cumhuriyetinin vatandaşları olduğunu ifade etmiştir. Genç, Nurettin Kaldırımçı'nın Şükrü Karatepe ile ilgili ifadelerine de, insanların söyledikleri sözleri inkar etmemeleri ve arkasında durmaları gerektiği şeklinde cevap verdikten sonra, kişisel görüşlerin açıklanmasına geçilmiştir. Şahsı adına ilk konuşmayı CHP İstanbul Milletvekili Altan Öymen yapmıştır.

Genel görüşme önergesinin, Hükümetin fikir alması ve bu fikir üzerine hazırladığı yasa tasarılarını olgunlaştırması için verilmesine karşın, Hükümetten sadece iki bakanın salonda bulunduğunu dile getiren Öymen, ortada dolaşan iki tane taslak metni olduğunu söyledikten sonra, bu konuda şu açıklamaları yapmıştır: *“... bir tanesinin üzerinde Adalet Bakanlığının damgası var, bir tanesinin üzerinde damga yok. Bunlar da tasarı mıdır değil midir, belli değil. Namık Kemal Bey, Hükümet adına bir taslak hazırlamış; ama, o, geri çekilmiş. Adalet Bakanlığının hazırladığı ayrı bir taslak var...”*

Altan Öymen, ortada bir kargaşanın bulunduğunu ve sadece Türkiye’de değil, dünyanın her tarafında basından şikayet edildiğini ifade ettikten sonra, bu şikayetlere konu olan olayların ortadan kalkması için, basın özgürlüğünün genişletilmesinin çare olduğunu savunmuştur. Yine tekellilik konusunda da, Rekabeti Koruma Kanununun bunu önlemek için çıkarıldığını, Rekabet Kurulu’nun ise bir an evvel kurulmasının gerekli olduğunu dile getirmiştir. Hükümetin tekelliliği önlemek için hazırlamış olduğu yasa taslağı hakkında bilgi veren Öymen, eleştirdiği bu taslakla ilgili şu açıklamaları yapmıştır: *“Bu taslakta, bir kere ‘bir gazeteyi sadece bir şirket çıkarır; o şirkette de, herkesin hissesi yüzde 20’den fazla olamaz’ deniliyor. İkinci olarak da ‘bu yüzde 20 hisseye sahip olacak kimseler de üretici olamazlar, üretim şirketlerinde hissedar olamazlar, ithalat şirketlerinde hissedar olamazlar, ihracat şirketlerinde hissedar olamazlar, finansman şirketlerinde hissedar olamazlar’ diye sayıyor. Ne kadar para kazanılabilecek yer varsa, bunların hiçbirinde hissedar olamazlar, yüzde 20’den de fazla hisseye sahip olamazlar. Ee, peki, o zaman gazete sahibi kim olacak? Parası olan adam yüzde 20 hisseyle girecek, kendi karar yetkisi olmayacak, riski olacak -milyarlar da değil şimdi; basın endüstrisi gelişmiş, dünya kadar para istiyor; teknoloji gelişmiş, matbaa makineleri yenileniyor- o yüzde 20 hisseyi cebinden çıkarıp verecek; ama, başkası idare edecek -dört hissedarı daha var- ve bu adam, aynı zamanda, bir şey üretmeyecek; bir şirketi olmayacak, bir endüstriyel işi olmayacak, bir finansman kuruluşunun sahibi, hissedarı falan olmayacak; ne olacak; ya mirasyedi olacak ya da karapara sahibi olacak. Hazırlanan kanun taslağı aynen böyle...”*

Şahsı adına konuşma yapan CHP İstanbul Milletvekili Altan Öymen, söz konusu tasarının yasalaşması durumunda, gazetelerin ya karaparacıları ya da mirasyedilerin eline geçeceğini iddia etmiş ve Türkiye’de bütün gazetelerin bir veya iki kişi arasında paylaşılmış olmadığını, yine çok sayıda televizyon kanalının bulunduğunu da sözlerine eklemiştir. Hatta Refah Partisi’ni bile destekleyen televizyon kanalının bulunduğuna işaret etmiştir.

Altan Öymen, kişisel korunma hakkı, tekzip hakkı, tecavülden korunma gibi konularda Ceza Kanununda ve Medenî Kanunda hükümlerin bulunduğunu belirttiikten sonra, Adalet Bakanına, basınla uğraşacağına, mahkemeleri hızlı çalıştırması için çağrı yapmış ve basınla ilgili bir yasa taslağı hazırlanırken, basın temsilcilerinin de görüşlerinin alınmasının uygun olacağını ifade etmiştir. Son olarak ise bileşik kaplar meselesi gibi Türkiye’nin Parlamentosundan basınına, üniversitesinden hukukuna, adaletine kadar birçok kurumunda sorunların bulunduğuna dikkat çekmiş ve konuşmasını tamamlamıştır.

Altan Öymen’in kürsüden inmesinin ardından, Hükümet adına Devlet Bakanı Namık Kemal Zeybek söz almıştır. 54. Hükümetin programında basınla ilgili yer alan ifadeleri okuyarak konuşmasına başlayan Namık Kemal Zeybek,¹¹⁸ yine Cumhuriyet Tarihinin, ilk kurultayını, Anadolu Basın Yayın Kurultayını yaptıklarını ve bu kurultayda basının sorunlarının tartışıldığını açıklamıştır. Bunun da Anadolu basınına verdikleri önemi gösterdiğini öne sürmüştür. Yine katılımcı demokrasinin bir gereği olarak, basın kuruluşlarının başkanlarıyla toplantı yaptığını ve görüşlerini aldığını da belirten Bakan, bu görüşmeler sonucunda, üç ilkeye dayanan bir taslağın ortaya çıktığını ifade etmiştir. Bunu da şu sözlerle ortaya koymuştur: *“Üç ilke nedir; birisi, asla vazgeçemeyeceğimiz temel doğrumuz, yani, demokrasinin temeli olan insan hak ve hürriyetleri, insan hak ve hürriyetlerinin temeli olan düşünme, düşüncesini yayma, inanma, inancını yayma ve inandığı gibi yaşama hürriyeti. İşin temeline bunu koyduk ve basın hürriyetini de, basın hürriyeti olarak değil, demokrasinin temeli olan bu hürriyetin gerçekleşme alanı ve halkın haber alma hakkının teminatı olarak gördüğümüz için önemsedik ve birinci ilke olarak bunu aldık.”*

Basın Kanununu tümüyle değiştirmek için çalışmalar yaptıklarına değinen Zeybek, ancak çalışmaların henüz bir tasarı haline gelmediğini, Hükümet tarafından kabul edilmediğini açıklamış ve söz konusu düzenlemenin

---

¹¹⁸ Bu ifadeler şu şekildedir: *“Basın-yayın hayatındaki meselelerin çözümü için gereken mevzuat düzenlemeleri, sektörü temsil eden gönüllü kuruluşlarla da istişare edilerek gerçekleştirilecektir. Vatandaşlarımızın haber alma ve bilgi edinme hürriyetlerini en geniş biçimde kullanmalarını sağlayacak yasal düzenlemeler yapılacaktır. Bu düzenlemeler sırasında kişilik haklarının özüne dokunulması kesinlikle engellenecektir. Hükümetimiz, haberleşme hak ve hürriyetini, çağdaş dünyanın gelişmelerine uygun boyutlara ulaştırmak için gerekli olan teknik altyapıyı gerçekleştirerek ülke çapında bilgi ağının kurulması ve dünyaya açılması konusunda gerekenleri yapacaktır.*

Anadolu basını desteklenecektir.”

Refah Partisi'ne ait olmadığını özellikle vurgulamış ve bu partinin eleştirilmesinin haksız olduğunu ifade etmiştir. Yine basına yardımcı olmaları ve hizmet alanlarıyla ilgili bilgileri vermeleri için kamu görevlilerinin görevlendirildiği bilgisini Genel Kurula aktardıktan sonra, son bir yenilik olarak da, Basın Yasasında yer alan bütün hapis cezalarının kaldırılacağını, yerlerine para cezalarının getirileceğini açıklamıştır. Namık Kemal Zeybek, hazırlanan taslak hakkında bilgi verirken, dağıtımın önlenmesi hükmünü kaldıracaklarını, yine müsadere denilen hükmün de kaldırılacağını beyan etmiş ve diğer getirilen yenilikleri ise şu şekilde sıralamıştır: *“Sanat değeri taşımayan pornonun önüne ciddî engeller getiriyoruz; bugün de var dersiniz, bugün mevcut olan müeyyideler, artık caydırıcı olmaktan çıkmıştır ne yazık ki; yani, 10 milyon lira cezayla, bu müeyyidedir diye ortaya çıkmanız mümkün değildir.*

Bazı suçlardan mağdur olan insanların, bazı suç mağdurlarının teşhirini önlemek istiyoruz. Yani, hem zaten bir saldırıya maruz kalmış, perişan olmuş, sonra, onu alıp, allandıra pullandıra, sağını solunu göstererek gazetelerde yazmayı doğru bulmuyoruz, bunun önlenmesini istiyoruz. Fücür olaylarının -şimdi eneset deniliyor- yakınlar arasında cinsî ilişki yahut tasallut mahiyeti taşıyan olayların, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yazılmasının yasaklanmasını istiyoruz. Çünkü, düşünün ki, evinizde gazete okuyorsunuz yahut televizyon seyrediyorsunuz ve orada babayla kızı arasındaki hadiseyi siz kızınızla birlikte otururken seyrediyorsunuz. Bütün dünyada bunlar vardır; ama, bütün dünya bunları aşağı iter ve önler, bunların alenî gösterilmesini ve yazılmasını doğru bulmaz, yasaklar. Bu, bize mahsus garipliklerden ve ne yazık ki hâlâ devam ediyor bu tür şeyler.

Çocukları ve gençleri, şiddete, teröre, yalana, hırsızlığa, kine, ahlaksızlığa, fuhuşa ve uyuşturucu kullanmaya teşvik edici nitelikteki yayınların yapılmasının yasaklanmasını istiyoruz ve 10 milyon liradan ibaret olan cezaların ciddî miktarlara gelmesini, yani, milyarlar -artık, milyarlar da ne ifade ediyor belli- oranına çıkarılmasını istiyoruz.

Başka; kişilik haklarının korunmasını istiyoruz. Bütün dünyada mevcut olan, yani, çağdaş demokratik ülkelerde mevcut olan hükümleri alarak, bir kişinin haysiyet ve şerefine dokunan veya kendisiyle ilgili gerçeğe aykırı hareketler, düşünceler ve sözler izafesi suretiyle açık veya kapalı şekilde, bir süreli yayında yapılan yayımdan dolayı, ilgili veya yetkili temsilcisinin -talep üzerine- kısa zamanda ve caydırıcı müeyyidelerle cevap hakkını kullanmasını ve bu tür yayınlardan ötürü de, sorumlular hakkında işlem yapılmasını istiyoruz.”

Namık Kemal Zeybek, bütün düzenlemelerin basın mensuplarıyla görüş birliği içerisinde yapıldığını da hatırlattığı konuşmasında, *“Kişinin saygınlığına, özel hayatına ve aile hayatının gizliliğine aykırı yayın yapılamaz” ve “Bir şahsa, kimliğini açıkça belirtmek suretiyle, asılsız yakıştırmalar yapılarak iftirada bulunmak, kendisinin rızası olmadan özel hayatını, aile hayatını -özel mekanlara girmek- araştırmak, bilgi edinmek, fotoğraf almak yasaktır”*

dediklerini belirtmiş, aile ve konut dokunulmazlığına saygı gösterilmesini beklediklerini açıklamıştır. Ayrıca Şevket Kazan'ın herhangi bir çalışmasının olmadığını da ifade etmiş ve hatta bir tasarı ve teklifin bulunmadığını sözlerine eklemiştir. Genel görüşmenin ise gelecekte yapılması tasarlanan düzenlemeler için yol gösterici olacağını da dile getirerek, demokrasi ile düşünce özgürlüğü ile bilgi çağının yakalanacağına olan inancına vurgu yapmış ve konuşmasını tamamlamıştır.

Devlet Bakanı Namık Kemal Zeybek'ten sonra, satışlarla ilgili cevaplara geçilmiştir. İlk olarak Ankara Milletvekili M. Seyfi Oktay, Kayseri Milletvekili Nurettin Kaldırımcı'nın, ileri sürmüş olduğu görüşten farklı görüşleri kendisine atfetmesi nedeniyle söz talebinde bulunmuş ve Refah Partili konuşmacının, bir konuşmasında yer alan kısa bir ifadeyi kullandıklarını, oysa demokratik, laik, sosyal hukuk devletini güçlendiren ve evrensel değerlere sahip bir demokrasiyi oluşturma çabası içerisinde hazırlanan reform paketlerinden de alıntı yapılabileceğini ifade etmiştir. Kullandığı “medya terörü” sözcüğünün kendisine ait olmadığını, basında yer alan bir yazara, daha genel bir ifadeyle basına ait olduğunu öne sürmüştür. Ayrıca söz konusu ifadeyi, kendisinin Adalet Bakanlığım döneminde verilmiş olan bir gensoru önergesiyle ilgili olarak, gensoru önergesini verenlerle ilgili olarak kullandığını açıklamış ve şu sözleri sarf ettiğini belirtmiştir: *“yargıyı karalamaya çalışmak ve bu yolla da demokrasi karşıtlığı yapmak...”; “yargıyı devre dışı bırakmak ve bu yolla da, totaliter anlayışlara hizmet etmek...”; “devletin temel nizamını aşındırarak teokratik bir yapıya ulaşmak, Türkiye'ye, Ortaçağ karanlığını ve insan haklarını ayaklar altına alacak bir toplum düzenini getirme çabası olarak...”*

M. Seyfi Oktay konuşmasını şu ifadelerle tamamlamıştır: *“Şimdi, burada, bu anlamda kullanılmış, bu nedenle kullanılmış olan böyle bir sözcük, sanki, özgürlükleri kısıtlamak için söylenmiş gibi sunuldu. Ben, özgürlükleri kısıtlamak şöyle dursun, özgürlüklerden doğacak yanlışlıkların, ancak, daha çok özgürlük verilmek suretiyle giderileceğine inanan, böylesine bir ekolden gelen bir insanım ve inanıyorum ki, eğer, basın, özgür bırakılırsa, basına müdahale edilmezse, basına sansür getirilmezse, basın özgürlüğü katledilmezse; basın, rahat ve serbest bırakılırsa demokrasiye çok büyük katkıları olacaktır ve kendi içerisindeki yanlışlıkları da bu özgürlük ortamı içerisinde bizzat kendisi giderecektir.”*

M. Seyfi Oktay'ın satış gereğiyle yapmış olduğu konuşmadan sonra, **“Yozgat Milletvekili Kâzım Arslan ve 26 arkadaşının, basın ahlak ve meslek esaslarına aykırı olarak görsel ve yazılı basında yer alan yayınlar konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önergesi üzerine, Genel Kurulun 20.11.1996 tarihli 20 nci Birleşiminde açılması kabul edilen genel görüşme”** ilgili konuşmalara devam edilmiştir.

Genel görüşmede son konuşmayı şahsı adına CHP Ankara Milletvekili Yılmaz Ateş yapmıştır. Hükümetin iki ortağının, bu nedenle de iki yüzünün bulunduğunu iddia ederek konuşmasına başlayan Ateş, biraz önce konuşan Devlet Bakanı Namık Kemal Zeybek'in iyi niyetli olduğuna inandıklarını, ancak Refah Partisi'ne güvenmediklerini açıklamıştır. Var olduğu savunulan tasarının faşizan bir tasarı olduğunu da öne sürmesi nedeniyle yaşanan kısa bir tartışma sonrasında, konuşmasına devam ederek, yargılanan ve cezaevine konulan gazetecilere değinmiş ve tasarıda yer alan *“Gerçeğe uygun yayımların, haber niteliği taşıması, -yeni ölçüler getirilmiş önergelerinde- gerçeğe uygun haberlerin verilmesinde objektif ölçülere uyulması, haberin verilmiş biçimi yönünden ölçülülük bulunması...”* şeklindeki ifadenin bir ilkelik olduğunu dile getirmiştir.

Önergeyi hazırlayanları eleştiren Yılmaz Ateş, İmam Hatiplilerin ağırlıkta olduğunu, imam fetvasıyla basını yönetmeye çalıştıklarını ifade etmiş ve basını gazetecilerin yönetmesini istemiştir. *“Devletin ekonomik ve manevî itibarına aykırı yayınlar yapmak...”* anlayışının, Hitler Almanya'sında ve Mussolini İtalya'sında da olmadığını öne sürerek, 1908'lerdeki Abdülhamit döneminde bile böyle bir yaklaşımın bulunmadığını belirtmiş ve buna demokrasi denilemeyeceğini iddia etmiştir. Yılmaz Ateş, Aydın Menderes'in *“ Bu tasarıda, devletin, siyasi, malî itibarı gibi kavramlar yer alacak... Bunlar, tekparti döneminin ruhuna fatiha okutur. Düşünceleri farklı diye, hemen yasayla bunu ortadan kaldırmak, demokrasinin içine sığmaz”* dediğini de hatırlatarak, Refah Partisini basını susturmaya çalışmakla suçlamıştır.

Konuşmasının sonlarında Sivas Olayları sanıklarının avukatlığını yaptığını iddia ettiği Adalet Bakanı Şevket Kazan'a da sert eleştiriler yönelten Ateş, Hükümetin genel görüşme açılmasını istemesindeki amacının şu olduğunu ileri sürmüştür: *“Bu Hükümet kurulurken biz dedik ki, bu Hükümet, Mercümeç olayını, Darçın olayını, Başbakanlığın örtülü ödeneğini, daha doğrusu, hırsızlığı, yolsuzluğu örtmek için kurulan bir Hükümettir; ama, sayın milletvekilleri, bu olaylar, bizi çok daha hızlı doğruladı. Bakın, Sayın Refah Partisi muhalefette iken, TEDAŞ'ta, TOFAŞ'ta yolsuzluk, hırsızlık yapıldı diye Meclise araştırma önergeleri verdiniz, o, İslam'a düşman olan; o “gavur gelini” olan Sayın Çiller'in, güya bu pisliklerini ortaya çıkaracaktınız; ama, İktidar ortağı olur olmaz, Sayın Çiller'den daha fazla, bunların üstünü örtbas etme gayretine girdiniz. Son olarak da TEDAŞ olayıyla, bunu bir kez daha kanıtladınız.”*

Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi'ne mensup milletvekilleri tarafından tepkiyle karşılanan ve Genel Kurulun gerginleşmesine yol açan bir konuşma yapan Ateş, son olarak, Hükümeti kastederek, kimvurduya getirerek, basın hakkında bir düzenleme yapılamayacağını belirtmiş ve yapılması tasarlanan düzenlemenin basının, basın örgütlerinin ve muhalefetin görüşü alınarak gerçekleştirilmesini önermiştir.

Oturum Başkanı Kamer Genç'in, Yılmaz Ateş'in İmam Hatip mezunlarına dönük olarak sarf ettiği sözleri eleştirmesinden sonra, Refah Partisi Sivas Milletvekili Temel Karamollaoğlu da, Ankara Milletvekili Yılmaz Ateş'in, Gruplarına sataşması nedeniyle söz almıştır. Temel Karamollaoğlu, Yılmaz Ateş'in "faşist baskı" şeklindeki ifadesinin eleştirmesi, Kamer Genç'in, "faşizan" olarak düzeltmesine ve doğal olarak da yeni bir tartışmaya yol açmıştır. Kısa bir tartışma sonrasında, Karamollaoğlu, bir dakikalık konuşma süresinde, Yılmaz Ateş'in "*Refah Partisinin basına baskı yapma, faşist tarzda baskı yapma*" ifadesini reddederek, partisinin basın özgürlüğünü kısıtlayıcı hiçbir kanun getirmeyeceğini açıklamıştır. İkinci olarak da, soruşturma önergeleriyle ilgili olarak konuşanların, iddia ettikleri gibi, Refah Partisi'nin yolsuzlukları örtbas etmediğini vurgulamıştır. Yapılan ithamları kınayarak konuşmasını tamamlamıştır.

Refah Partisi Sivas Milletvekili Temel Karamollaoğlu'nun, sataşma nedeniyle yapmış olduğu konuşmayla, Yozgat Milletvekili Kâzım Arslan ve 26 arkadaşının, **basın ahlak ve meslek esaslarına aykırı olarak görsel ve yazılı basında yer alan yayınlar konusunda** genel görüşme genel görüşme sona ermiştir.

2.4. 1997 YILI BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ¹¹⁹

1997 Mali Yılı Genel ve Katma Bütçeli İdareler Bütçe Kanunu Tasarıları ile 1994 ve 1995 Mali Yılları Genel ve Katma Bütçeli İdareler ve Kuruluşlar Kesinhesap Kanunu Tasarıları üzerindeki son görüşmelere 18 Aralık 1996 tarihindeki 37. Birleşimin, Birinci Oturumunda başlanmıştır. Görüşmelerde Oturum Başkanlığını Meclis Başkanı Mustafa Kalemli yönetmiştir.

İlk konuşmayı Refah Partisi Grubu adına Diyarbakır Milletvekili Ömer Vehbi Hatipoğlu yapmıştır. 1997 yılı bütçesi üzerindeki görüşmelerde, son derece seviyeli ve yararlı müzakerelerin yapıldığını ifade ederek konuşmasına başlayan Hatipoğlu, bütçelerin özelliklerine değinmiş ve bu yolla hükümetlerin icra politikalarını yansıttıklarını, söyledikten sonra, bütçenin devletin imkânlarının vatandaşın hizmetine nasıl tahsis edildiğinin bir özeti olduğunu belirtmiştir. Hükümetin, bir değişim hükümeti olduğunu bunun izlerinin de bütçe üzerinde görüldüğünü ifade etmiş ve konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür. *“En üstün değer olarak insanı gören ve insana hizmeti ibadet telakki eden bir yaklaşımla ancak hizmet hükümeti olunur. Devleti, eli sopalı, kaşları çatık, evlatlarını tehditle ve baskıyla yola getirmeye kalkışan bir baba olarak görme anlayışından kurtulmadıkça, gardiyan devlet anlayışından da kurtulamayız. Devlet, müşfik bir anne gibi olmalıdır; evlatları arasında ayırım yapmadan, onları, korkutarak değil, onlara sevgi ve güven aşılıyor bir arada tutmayı becermelidir. İşte, o zaman hizmet hükümeti olunur. Kısacası, bu Hükümetin, vatandaşlarına farklı muamele yapmayan, eşitlikçi ve adaletçi bir çizgide icraat yapacağına inanıyoruz.”*

Hükümetin toplumsal barış açısından önemli olduğunu ve toplumsal uzlaşmanın milleti tarihiyle, manevî değerleriyle, etnik yapısıyla ve coğrafyasıyla barıştırmakla sağlanacağını iddia eden Hatipoğlu, Hükümetin, İslam'ın birleştirici özelliğinden de istifade ederek, doğu ve güneydoğudaki olayları önleyebileceğini savunmuş ve bir icra hükümetinin görevde bulunduğu dikkat çekmiştir. Daha sonra rakamlara dayanan bir takım açıklamalarda bulunmuştur. 1996 konsolide bütçenin gelir ve giderlerindeki gelişmeler sonucunda, ekim ayı itibarıyla 870 trilyon lira açık verdiğini söylemiş ve bu açığın en önemli nedeninin faiz giderlerinin olduğunu ileri sürmüştür.¹²⁰

¹¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 37. Birleşim, 17. Cilt, 18.12.1996

¹²⁰ Ömer Vehbi Hatipoğlu'nun bütçe açığı ile ilgili açıklamaları şu sözlerle devam etmiştir. *“Bütçedeki bu dengesizlikler, ekonomimizi olumsuz yönde etkileyip devletin mücadele gücünü düşürmekte ve iç piyasada yüksek faize esir yapmaktadır. Faizlerin artması ise, hem borçlanma imkânını zorlamakta hem de faizlerin aşağıya çekilmesi çabalarını engellemektedir. İç piyasada oluşan yüksek likidite, Türk ve yabancı yatırımları için faiz-döviz terazisini oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle, dövizdeki artış oranları ve iç piyasa faiz hadleri, karşılıklı terazi kolları gibi, birisi artarken birisi azalır, birisi azalırken öteki artar hale gelmiştir. Görüleceği üzere, son beş yıldır oluşan gelişmeler, Türkiye iç piyasasını zora sokmuş ve neticede, faizin aşağıya çekilmesi çabalarını engellemiştir. Mamafih, piyasalar buna çok kısa bir süre içerisinde uyum sağlamak zorunda kalmıştır.”*

Ömer Vehbi Hatipoğlu, yurtdışından gelen sıcak paranın iç piyasaları etkilemesinin ve canlandırmasının düşünüldüğünü, ancak bunun gerçekleşmediğini ifade etmiş ve kuvvetli bir bütçeyle vatandaşların çıkarlarını daha kolay koruyabileceğini belirtmiş ve söz konusu bütçenin en vurgulayıcı yönünün, rant ekonomisinden üretim ekonomisine geçişi sağlayacak araçlarla dolu olduğunu dile getirmiştir.

Enflasyonla mücadelede, faizlerin düşürülmesinin çok büyük bir rolüne değinen Hatipoğlu, kamu açıklarının, ödemeler dengesinin, ihracatın artırılmasının, repoda, faizde, dolarda, markta bekleyen paranın, servet olmaktan çıkıp, sermaye olmaya dönüşmesinin çok büyük rolü olduğunu ifade etmiş ve buna bağlı olarak da, bütçenin, rant ekonomisinden üretim ekonomisine geçişi sağlamayı hedeflediğini açıklamıştır.

Ömer Vehbi Hatipoğlu, bütçe, vatandaşın bütçesi olduğunu, sağlık, eğitim, işsizlik, üretim, gelir dağılımı sorunlarının çözümü konusunda, ileri adımlar atmaya imkân tanıdığını belirttiği konuşmasının bu bölümünde, otuz altı yılın en büyük artışının yapıldığı bütçe olduğunu ifade etmiş ve yatırımlara ayrılan payın artış oranının yüzde 40'a ulaştığına dikkat çekmiştir. Eğitimde yüzde 104, sağlık hizmetlerinde yüzde 111, adalet hizmetlerinde yüzde 106, savunma giderlerinde yüzde 108, yükseköğretimde ise yüzde 118'lik artış sağlandığını da sözlerine eklemiştir.

Konuşmasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun sorunlarına da değinen Hatipoğlu, terörle mücadeleye çok fazla para harcandığını, bu durumun da bölgeye olan yatırımları olumsuz etkilediğini ifade etmiş ve bölgenin ekonomik durumu ile ilgili olarak bir takım rakamlar vermiştir.¹²¹

Bu kötü gidişe dur demenin zamanının geldiğini ve Hükümetin bu konuda projesinin bulunduğunu da söyleyen RP'li konuşmacı, *“Özellikle, vergi muafiyeti, yeni teşvik sistemi, yarım kalan yatırımların bitirilmesi, yeni yatırımlara başlanması, sınır kapılarının açılması ve sınır ticaretinin başlatılması, serbest bölgelere ilişkin çalışmalar, petrol boru hattının açılmış olması, yoksul ailelere yapılan yiyecek ve giyecek yardımları, hayvancılık kredisi, göçün önlenmesi ve köye dönüşün sağlanması konularında atılan adımların sonuca ulaşmasını diliyor ve bunu, gönülden destekliyoruz”* şeklindeki sözlerle mensubu olduğu siyasi partiye desteğini belirtmiştir.

---

¹²¹ Ömer Vehbi Hatipoğlu'nun bu konudaki açıklamaları şu şekildedir: *“Değerli milletvekilleri, elimde, doğu ve güneydoğu illerinin gelişmişlik düzeylerini gösteren ve Devlet İstatistik Enstitüsünün yayımladığı bir çizelge var. Bu çizelgeye göre, Elazığ İlimiz, 1973 yılında, gelişmişlik düzeyi itibarıyla Türkiye illeri sıralamasında 8 inci sırada yer alırken, 1985 yılında 37 nci sırada yer alıyor; yani, eksi 29'luk bir azalma söz konusu.*

Yine, Diyarbakır İlimiz, Türkiye sıralamasında, 1973 yılında 26 ncı sıradayken, 1985'te 49 uncu sıraya düşmüştür; bu ilimizdeki azalma oranı da eksi 23. Kars İli 29'dan 62'ye, Siirt 30'dan 58'e, Bingöl 51'den 65'e, Adıyaman 52'den 56'ya düşmüş... Bu tablo bile, bu bölgede yaşanan dramı gözler önüne sermeye yeter.”

Ömer Vehbi Hatipoğlu, daha sonra Türkiye'nin gündemindeki bir başka konuya değinmiş ve sözü devlet adına eylem yaptığını iddia ederek, hukuku hiçe sayma teşebbüslerine getirmiştir. Bu konuda öncelikle Türkiye'nin bir hukuk devleti olduğunu, hukuk devletinde çetenin olamayacağını vurgulamış ve temiz toplum ve temiz yönetim talebinde bulunmuştur. Ayrıca Türkiye'nin içinde bulunduğu dar boğazdan Refah Partisi'nin sorumlu olmadığını belirtmesi ve geçmişteki iktidarları eleştirmesi kısa bir tartışmaya neden olmuştur. Hatipoğlu, Güneş Taner'in "Dışborç, ANAP bıraktığında 51 milyar dolar; CHP-SHP'nin de içinde bulunduğu Hükümet bıraktığında 75 milyar dolar" dediğini hatırlatmıştır. Dışborçların artmasına yol açanları ve ekonomiyi krize götürenleri de eleştiren Hatipoğlu, Ağâh Oktay Güner'in "Şahsiyetli dışpolitika" diyerek başladığı "Değerli arkadaşlarım, NATO'nun sadık üyesi olmak, Avrupa Birliğine müracaat etmek, Türkiye'nin, Batı karşısında teslimiyetçi bir politika takip ettiği manasına gelmez" şeklindeki sözlerle sürdüğü konuşmasına da vurgu yaparak, NATO'nun sadık üyesi olmanın şahsiyetli dış politika anlayışı ile bağdaşmadığını ifade etmiştir. Aynı durumun Kuzey Irak konusunda da görüldüğünü, Türkiye'nin burada kontrolü kaybetmesinin olumsuz sonuçlar doğuracağına değindikten sonra, Güner'in Kuzey Kıbrıs Türk Devleti konusundaki sözlerini de tutanaktan okuyarak, eleştirilerini sürdürmüştür.

Bütün bu olumsuzluklardan Necmettin Erbakan'ın sorumlu tutulmasının anlamsız olduğunu ifade ettikten sonra, sözü Deniz Baykal'a getirmiştir. Ömer Vehbi Hatipoğlu, Baykal'ın "enflasyon, ekonomik değil, siyasal bir hastalıktır; bu siyasal kadroların beceriksizliğidir" ve "Yirmi yıldan beri, yüzde 60'ın üzerinde bir enflasyon ile yaşanıyor. Yeryüzünde hiçbir ülkede böyle bir enflasyon gerçeği yoktur" şeklindeki sözlerini Genel Kurulu okuduktan sonra, Deniz Baykal'ın eleştirdiği siyasal kadroların, yirmi yılın en az beşte birinde CHP veya SHP'nin Hükümet ortağı olduğunu iddia etmiştir.

Konuşmasında SHP'nin 10 Ekim 1991 tarihinde yayımlanan seçim bildirgesine de değinen Hatipoğlu, insanların hastane kapılarında sürünemeyeceği; herkesin konut sahibi yapılacağı; Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde doğrudan doğruya devlet eliyle sanayi kurulacağı; enflasyonun, yüzde 20'lere indirileceği; fonların kaldırılacağı; işkencenin kaldıracağı gibi vaatlerde bulunulduğunu, ancak bunların hiçbirinin yerine getirilmediğini öne sürmüştür.

Hatipoğlu daha sonra Bülent Ecevit'in de sözlerine dönük eleştirilerini sıralamıştır. Ecevit'in, Başbakanı usta bir tellal ağzıyla, kamu borçlarını kapatmakla suçladığını, bunun kendisine yakışmadığını belirtmiş ve kimsenin çözüm üretmediğinden yakınmıştır. Ayrıca Hükümete katılmaktan kaçınan DSP'nin, bütçeyi de, Hükümeti de eleştirme rolünü üstlenecek kadar çekimser olduğunu iddia etmiştir.

Ömer Vehbi Hatipoğlu'nun sözlerine, özellikle DSP sıralarından tepki gelmiş ve konuşmasını bu koşullarda devam ettirmiştir. Hükümetin hedefinin, devlet bütçesini halka daha fazla hizmet yapabilecek bir yapıya kavuşturmak olduğunu dile getirdikten sonra, söz konusu bütçenin, ekonomik potansiyeli harekete geçiren, dengeleri kuran, borç kısıpacını kıran, enflasyonu önleyen, dargelirlileri gözeten, daha çok hizmet ve yatırım öngören, ülkemiz insanının refah düzeyini artırmayı hedefleyen değişim ve istikrar bütçesi olduğunu sözlerine eklemiştir.

Ömer Vehbi Hatipoğlu, muhalefetteki bütün partiler tarafından tepkiyle karşılanan konuşması sonrasında, ANAP Aydın Milletvekili Cengiz Altınkaya kısa bir açıklama yaparak, Anavatan Partisinin 51 milyar dolar dışborç değil, 46 milyar dolar dışborç devrettiğini, 22 milyar dolar da devralmış olduğunu belirtmiştir.

Daha sonra RP Grubu adına Kayseri Milletvekili Nurettin Kaldırımcı söz almıştır. Konuşmasının başında siyasetteki üslubun keskinliğinin topluma zarar verdiğinden bahseden Kaldırımcı, 1996 yılında Türkiye'nin ekonomik, mail, siyasi, sosyal ve kültürel krizle karşı karşıya kaldığını, Hükümetin de böyle bir ortamda kurulduğunu ifade etmiş ve ardından önceki hükümetlerin, popülizm içinde olduklarını, hiçbir zaman, ciddî manada, radikal tedbirler almadıklarını ileri sürmüştür. Aynı bağlamda muhalefet partilerinin de üzerine düşüne görevi yerine getirmediğini belirtmiş ve sözü Hükümete getirmiştir.

Nurettin Kaldırımcı'nın *"Efendim, bu Hükümet; yeni bir Hükümet, yeni bir anlayışı temsil ediyor. Bu Hükümet, tekrar ediyorum, yeni bir heyecanı, yeni bir millî iradeyi temsil ediyor. Muhalefet hep tenkit etti. Mesela, bir aydır, birbuçuk aydır hem Plan ve Bütçe Komisyonunda hem Meclis Genel Kurulunda gözlüyorum, izliyorum, bir parti grup sözcününün, bir diğer parti grubuna, grup sözcüsüne bir kere olsun teşekkür ettiğine şahit olmadım"* şeklindeki açıklamaları Genel Kurul'da gerginliğe yol açmış ve ANAP, DSP ve CHP sıralarından tepki almıştır.

Nurettin kaldırımcı, işlerini iyi yapmayanların Refah Partisi'ni örnek almaları gerektiğine dikkat çektiği konuşmasında, etkin olan çıkar gruplarının Türkiye'nin iyi duruma yönelmesini istemediklerini, bunun için çeşitli araçlar kullandıklarını söylemiş ve milli gelir konusunda ciddi bir sıkıntının bulunduğunu ileri sürmüştür. Bu arada dünyanın hiçbir yerinde, dolar üzerinden yüzde 30-35 faizle devlete borç verilmesinin, görülmediğini belirterek, Hükümetin bu kötü gidişi durdurmayı amaçladığını ifade etmiştir.

Kamu finansman açığının nasıl kapatılacağı konusundaki görüşlerini de açıklayan Kaldırımcı, muhalefetin bu konuda herhangi bir önerisinin bulunmadığını, Hükümetin ise "denk bütçe" diyerek, risk aldığı zorlu bir süreçte

almış olduğu görevi yerine getirmeye çalıştığını belirtmiştir. Ardından da küreselleşme ve siyasetle ilgili görüşlerini açıklamıştır.¹²²

Daha sonra, “*Bu ülkenin gerçekleri nedir? Bu ülkenin dünü nedir? Bu ülkenin bugünkü şartları nedir? Bu ülkenin kültürü nedir? Eğitimimiz nedir? Sağlıkımız nedir? Hukuk sistemimiz nasıldır? Coğrafyamız dünyanın neresindedir? Dünyanın bugünkü şartları nedir?*” şeklindeki sorularla konuşmasını sürdüren Nurettin Kaldırımıcı, bu bakış açısıyla soruna yaklaşıldığı takdirde, 1997 bütçesiyle ilgili olarak görüşler arasında bu denli farkın olmayacağını dile getirmiştir. Ayrıca konulara sokak aralığından değil, biraz daha yükseklerden bakılması gerektiğini söylemiş ve aynı yerden bakıldığında, birbirine yakın reçeteler, birbirine yakın tahlil ve değerlendirmelerin söz konusu olacağını sözlerine eklemiştir. Diğer yandan 20. yüzyılın çağdaşlık, bilim yüzyılı olduğundan hareketle, eskimiş, demode konular üzerinde 2000 yılının Türkiye’sinin tartışmaması gerektiğini, böylesi uyduruk konuları tartışan bir ülkede enflasyonun düşmeyeceğini, işsizliğin yükseleceğini ve yatırımların artmayacağını öne sürmüştür.

Nurettin Kaldırımıcı konuşması sırasında, Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki uzlaşmanın, mutabakatın, eski deyimle rızaî muvafakatın de önemine değinmiştir. Kaldırımıcı, Trafik Kanununda ve Karaparanın Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanunda olduğu gibi, başka birtakım genel kabul gören konularda olduğu gibi, temel ve milli sorunlarda bir uzlaşma, bir mutabakat sağlanırsa bunun ülkenin kalkınmasına olumlu yansıtacağını ifade etmiştir. Bu bağlamda siyasî istikrarın, ülke açısından, ülkenin ekonomisi açısından, ülkenin geleceği açısından çok önemli olan nokta olduğuna da vurgu yapmıştır.

---

¹²² Nurettin Kaldırımıcı’nın sözleri şu şekildedir: “*Efendim, demokrasi, çağdaş dünyanın paradigması, tabiri caizse. Şunu demek istiyorum: Küreselleşmeden bahsediyoruz, uluslararası entegrasyonlardan bahsediyoruz, bloklaşmalardan bahsediyoruz ve 20 nci Yüzyılda insan onuruna yakışan bir hayat tarzının demokratik rejimlerle gerçekleştirilebileceği düşüncesine, hepimiz, üç aşağı beş yukarı, zannederim saygı duyuyoruz ve tabii, böyle bir ortamda, bütün ülkelerde, kamuoyu, vatandaş, siyasete karşı duyarlıdır. Siyasetçilerin ne söylediği çok önemlidir, siyasetçilerin aldıkları kararlar çok önemlidir, ister muhalefette olsun ister iktidarda olsun; çünkü, siyaset kurumu, belirleyicidir; üst bir konumdadır. Ülkenin, önümüzdeki dönemlerde, mesela kamu eliyle, ne tür bir icraata konulacağını, bu konularla ilgili politikaları tabii ki siyaset belirliyor. Ülkenin yapısı nasıl olacaktır, kamu yönetiminin yapısı nasıl olacaktır, işleyiş nasıl sağlanacaktır; bu konularla ilgili siyasal güç, zannederim, herkesi ilgilendirmektedir ve siyaset, çözüm bulma sanatıdır, siyaset, çözüm üretme sanatıdır ve böyle olunca, siyasetçinin kalitesi de, tabii ki, kaçınılmaz olmaktadır. Siyasetçi geniş ufuklu olmak durumunda, olaylara çok yönlü bakmak durumundadır ve de entelektüel bir yeteneğe de sahip olmak durumundadır. Ben, bu konuşmayı, böyle bir ortamda bulunduğum için yapıyorum ve bu yüzden sevinçliyim; ama müsaade ederseniz şunu söyleyeyim: Bakınız, 1997 konsolide bütçesiyle ilgili olarak, eğer, Meclisin bu tarafında otursanız bütünüyle kötümser oluyorsunuz; “bu bütçe hayaldir” diyorsunuz, “bu rüyadır” diyorsunuz; ama bu tarafta otursanız “bu bir hakikattir” diyorsunuz... Olamaz böyle bir şey... Eğer, gerçek tek ise, hadi biraz farklı yorumlar olabilir; ama bu kadar keskin hüküm vermek, zannederim bu Meclisin seviyesine, kalitesine pek uygun düşmüyor. O zaman, bütüncü düşünmek, bütünü görmek gibi bir mesuliyetimiz de vardır.”*

Konuşmasının bundan sonraki kısmında yeniden Türkiye'nin durumu ile ilgili sorular soran Nurettin Kaldırımcı, bilim adamı sayısının azlığından AR-GE harcamalarının düşüklüğünden şikâyet etmiş ve asıl sorunun enflasyonun düşürülmesi, yatırımların arttırılması olduğunu tekrarlamıştır. RP sözcüsü Kaldırımcı, yaşanan kaostan, kargaşadan, yönetemeyen bir demokrasinin çıktığını, yönetemeyen demokrasinin arka planında da, yönetemeyen siyaset olduğunu savunmuş ve bu konudaki görüşlerine şu sözlerle açıklık getirmiştir: *“Farklılığın, zafiyete yol açmayacağını ifade etmek istiyorum. Demokratik bir ortamda, farklı görüşlerin bulunmasının, farklı çözüm tarzlarının bulunmasının bir zafiyet olmadığını ifade etmek istiyorum. Yeter ki, bu farklılıklar birbirlerini inkâr etmesin; yeter ki, bu farklılıklar birbirlerinin varlığına saygı duysun. Yani, bu ülkede, herkes, standart bir tuğla olacak gibi, herkes aynı şekilde düşünecek gibi bir anlayış, zannederim, hiçbirimiz tarafından benimsenmez. Vuralım, fakat dinleyelim; insanlar, niçin, şöyle ya da böyle düşünüyor; Refah Partisi, niçin böyle bir politika takip ediyor; Refah Partisine, bu ülkenin insanı niçin oy veriyor? Muhalefet, bunu anlamaya çalışsın ve tabii ki, Refah Partisi de muhalefeti anlamaya çalışsın.”*

Türkiye'nin içinde bulunduğu olumsuz durumdan ülkedeki bazı kurumların sorumlu olduğuna ve bunlara toz kondurulmadığına işaret eden Kaldırımcı, sağcılık ve solculuğun demode olduğunu, 1970'li yıllarda kaldığını belirterek, bunun faturasının ödendiğini açıklamıştır. Buna karşılık değişimi Refah Partisi'nin temsil ettiğini belirterek, en anlamlı kategorileştir-menin, statükocular (değişmeyi istemeyenler) ve değişimciler (değişmeyi isteyenler) şeklinde yapılması gerektiğini savunmuştur. 21. yüzyıla yaklaşılın dönemde, vatandaşın beklentisinin arttığına da vurgu yaparak, ülke insanların dürüstlüğü ve adaleti istediğini dile getirmiş ve binlerce insanın iş bulmak gayesiyle Meclis'e gelmesini yadırgadığını açıklamıştır.

Refah Partisi adına konuşma yapan Nurettin Kaldırımcı'nın kürsüden inmesinin ardından sataşmalarla ilgili konuşmalara geçilmiştir. Bu bölümde *“söylediğim sözler çarpıtılarak ve maksadını aşarak, Partim ve şahsım, tamamen hilafı hakikat ithamlara maruz kalmıştır; açıklama ve tavzih sadedinde söz vermenizi istiyorum”* şeklindeki bir yazı ile söz isteyen Ağâh Oktay Güner konuşma yapmıştır.

ANAP Ankara Milletvekili Ağâh Oktay Güner öncelikle, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, Refah Partisi kurulmadan, Refah Partisinin Sayın Genel Başkanı, başka isimlerde bu partiyi kurmadan önce de var olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'nin, NATO'nun, taahhütlerine sadık bir üyesi olduğu sözüne açıklık getiren Güner, NATO ile Sovyetler Birliği İmparatorluğu arasındaki kara sınırlarının, deniz sınırlarının yüzde 37'sini koruyan askeri gücün, ABD'den

sonra, Türkiye olduğunu hatırlatmış ve bununla birlikte Türkiye'nin, NATO'nun ekonomik ifadesi olan Avrupa Birliğine tam üye ve aday ülke olarak alınmadığını belirtmiştir. Kendisinin, Türkiye'nin, taahhütlerine sadık bir üye olarak NATO'yla münasebetlerini devam ettirirken, bağımsız, kendi menfaatlerini daha çok koruyan bir dış politika takip etmesine engel hiçbir şeyin olmadığını söylediğini de ifade etmiştir. Güner, "...onurlu dış politikadan bahsedenlerin, altı aydır, bağımsızlığını kazanmış Türk devletlerinin büyükelçilerinin görüşme talebine "hayır" demesini, onurlu bir dış politikayla izah etmek mümkün değildir" dedikten sonra, Azerbaycan'a karşı, Ermenistan ile işbirliği yapan ve İran'a kapıları açanların onurlu dış politika izleyemeyeceklerini iddia etmiştir.

Agâh Oktay Güner'in açıklamalarının ardından yeniden "*1. - 1997 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/518) (S. Sayısı : 134) (Devam)*

2. - 1994 Malî Yılı Genel Bütçeye Dahil Kuruluşların Kesinhesaplarına Ait Genel Uygunluk Bildiriminin Sunulduğuna İlişkin Sayıştay Başkanlığı Tezkeresi ile 1994 Malî Yılı Kesinhesap Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/282, 3/414) (S. Sayısı : 103) (Devam)

3. - 1995 Malî Yılı Genel Bütçeye Dahil Kuruluşların Kesinhesaplarına Ait Genel Uygunluk Bildiriminin Sunulduğuna İlişkin Sayıştay Başkanlığı Tezkeresi ile 1995 Malî Yılı Kesinhesap Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/492, 3/516) (S. Sayısı : 151) (Devam)

4. - Katma Bütçeli İdareler 1997 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/519) (S. Sayısı : 135) (Devam)

5. - 1994 Malî Yılı Katma Bütçeli İdarelerin Kesinhesaplarına Ait Genel Uygunluk Bildiriminin Sunulduğuna İlişkin Sayıştay Başkanlığı Tezkeresi ile 1994 Malî Yılı Katma Bütçeli İdareler Kesinhesap Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/283, 3/415) (S. Sayısı : 102) (Devam)

6. - 1995 Malî Yılı Katma Bütçeli İdarelerin Kesinhesaplarına Ait Genel Uygunluk Bildiriminin Sunulduğuna İlişkin Sayıştay Başkanlığı Tezkeresi ile 1995 Malî Yılı Katma Bütçeli İdareler Kesinhesap Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/493, 3/517) (S. Sayısı : 150) (Devam)" üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

Bu bölümde ilk sözü Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, Genel Başkan Antalya Milletvekili Deniz Baykal almıştır. Bütçe görüşmelerinin ülke sorunlarının çözümüne katkı sağlamasını dileyen Baykal, ülkenin ekonomik sorunlardan öte, bir kriz içinde bulunduğunu ileri sürmüş ve bütçe görüşmeleri sırasında Cumhuriyet Halk Partisi olarak, bazı temel iddialarda bulduklarını

vurgulamıştır.¹²³ Ne bütçesi olduğuna karar verilmediğini de öne süren Baykal; *“Bu bütçe, bir yandan enflasyonla mücadele bütçesiymiş gibi yapılanmaya çalışılmış, bir yandan da siyasetin bütün özlemlerine cevap vermeye, sanki müsaitmiş gibi, bir yapılanmanın içine girmiş ve bu, bütçeye bir kişilik çatallaşması, bir şizofrenik yapı kazandırmıştır.*

Bu bütçe, enflasyonla mücadele bütçesi değildir; ama, bunu inkâr edebilecek bir bütçe de değildir; bu sorunun önemini kabul etmek zorunda kalmış bir bütçedir. O nedenle, bu bütçe, bir yandan enflasyon, bir yandan da ekonominin doğal bekleyişleri arasında tereddüt içinde kalmış bir bütçe niteliğindedir.

Bu bütçe, bir yandan IMF'ye mesaj vermeye çalışan, IMF'nin gönlünü hoş tutmaya çalışan, bir süre sonra IMF ile kurulabilecek olan bir işbirliğinin altyapısını korumaya çalışan, öte yandan da IMF'ye karşı çıkma eğiliminin tezahürlerini barındıran bir bütçe niteliğindedir; tereddüt içinde, a'rafta bir bütçedir, boşlukta bütçedir, kendi kişiliğini kendisi tarif edememiş bir bütçedir” dedikten sonra, Erbakan'ın, bundan önceki bütçe görüşmelerinde, Türkiye'de bütçelerin küçük olduğundan şikâyet ettiğini ve son bütçeyi de 46 milyar dolar diye küçük bulduğunu hatırlatmıştır. Yine Necmettin Erbakan'ın, İtalya'nın bütçesinin 500 milyar doların üzerinde; İspanya'nın bütçesinin 100 milyar doların üzerinde olduğu bir dönemde, Türkiye'nin 46 milyar dolarlık bir bütçeye sığmayacağını iddia ettiğini de dile getirmiştir. Şimdi ise küçük bir bütçenin getirildiğini savunarak, aslında 41 milyar dolarlık bir bütçeye sıkıştırıldığını belirtmiş ve bunun IMF'ye verilmiş bir mesaj olduğunu ileri sürmüştür.

Deniz Baykal, IMF'nin istekleri doğrultusunda hazırlanmış olan bütçenin, enflasyonla mücadeleyi amaçlamadığını, denk bütçe olarak çıkmasına rağmen, Hükümete, bütçe miktarının üçte biri kadar borçlanma yetkisini tanıdığına dikkat çekmiştir. Eskiden bütçe açığı kadar borçlanma yetkisi tanınırken, şimdi Refahiyol Hükümetine bütçenin toplam rakamının üçte biri kadar borçlanmanın öngörüldüğünü belirtmiştir. Bunun aslında denk bütçenin getirilmediğini gösterdiğini de sözlerine eklemiştir.

---

¹²³ Deniz Baykal'ın Genel Kurula hatırlattığı iddiaların bazı şunlardır. *“Bu bütçe, iddiaların aksine, koyduğu hedeflere hizmet etme şansına sahip bir bütçe olarak gözükmüyor. Türkiye'de hızlı bir enflasyon var; 1996 yılında, bu enflasyon daha da hızlanmıştır. Enflasyon, 1996 yılında, yüzde 85'in üzerine çıkmıştır. Bu enflasyonu indirmeye yönelik bir ciddi kararlılığı, bu kararlılığın uygun yöntemlerini, aletlerini, bu bütçenin içerisinde görmek imkânımız yok. Enflasyon sorununu gereken önemiyle kavramış bir bütçe önümüzde durmuyor. Enflasyon sorunu, bu bütçeyle de, önümüzdeki yıl artacak gibi gözükiyor; bu, bizim teşhisimizdir. Bunun dayanakları, bütçenin mali yapısında saklıdır.*

Biz inanıyoruz ki “bu bütçe, açık bütçe değildir” iddiasının tam aksine; önemli ölçüde açık öngören bir bütçedir. Bütçenin denkliğiyle ilgili iddia, bir temenni ifadesi olmanın ötesinde anlam taşımıyor. Bütçe denk değildir. Bütçe, sağlam kaynaklardan finanse edilmiş değildir; umutlara, hayallere bel bağlamıştır; harcamalarda gerçekçi değildir, gelir kaynaklarını tahmin ederken gerçekçi değildir. Bu yönüyle de, bu bütçenin, enflasyona yol açacağına inanıyoruz. Enflasyona yol açan bir bütçe olması demek, bu bütçenin, bir yatırım bütçesi olmaktan uzak olması demek; bu bütçenin, gelir dağılımını daha da çarpık hale dönüştürmesi demek; enflasyonist bir bütçe olması demek, işsizliğe katkı yapacak yatırımların artışını gerçekleştiremeyecek bir bütçe olması demek... Bunlar, bu bütçeden beklenenlerin tam karşıtıdır, tam tersidir.”

Deniz Baykal, Refah Partili konuşmacının eğitim, sağlık, yatırım konusundaki sözlerinin gerçeği yansıtmadığını, denk bütçeye göre yapılmış olan bu açıklamanın anlamı olmadığını, çünkü bütçenin denk olmadığını belirtmiştir. Bütçenin üçte birinin, transfer harcamalarına ve cari harcamalara gideceğini de iddia ederek, eğitim, sağlık ve diğer yatırımlara beklenen harcamaların yapılamayacağını ileri sürmüştür.

Konuşmasını IMF'nin, "Bu bütçenin açığı 3 katrilyondur" dediğine dikkat çekerek devam eden Baykal, Hükümetin bu konuda yeterince tedbir almadığını, bütçe müzakereleri sırasında, uluslararası, önemli malî bir kuruluşun, Türkiye'nin kredi notunu birdenbire B+'dan B'ye indirmesinin şaşırıcı olduğunu dile getirmiştir. Bu kredi notunun indirilmesinin, IMF'nin bilgisi dışında olduğunu da zannetmediğini söyleyen Baykal, Başbakanın sunuşunun, uluslararası malî çevreleri ikna etmeye yetmediğini ifade etmiş ve sözü tekrar bütçeye getirerek, bütçenin Türkiye'yi düzlüğe çıkaramayacağını öne sürmüştür.

Deniz Baykal, eğitim konusuna değindiği konuşmasında, okul ve öğretmen açığından bahsetmiş, çift öğretimli sistemden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve söz konusu yetersizliklerin gençleri suça teşvik ettiğini ileri sürmüştür. Bütçenin sorunları daha da ağırlaştıracağına da vurgu yapan CHP Genel Başkanı, memurlardan ve işçilerden kesilen zorunlu tasarruflarla ilgili çalışmalar yapan Bekir Yurdagül'ü kutladıktan sonra, söz konusu araştırmayla ilgili şunları söylemiştir: *"Bu araştırma ortaya koyuyor ki, 20 milyon liralık bir alacak, geçen sene, 1996 Şubatında 333 dolar olarak bir anlam taşırken, 1997 Şubatında bu 180 dolara düşecektir; yani, bırakınız nemayı değerlendirmeyi, tasarrufunu eritiyoruz insanların. Milyonlarca insanın; memurun, işçinin maaşından "sana tasarruf yaptıracağım" diye zorla kestiğimiz birikimini, 333 dolarlık tasarrufunu -dolar bazında- bir yılda yarıya yakın düşürüyoruz Niye; nemalandırılırken faiz veriliyor; faiz yüzde 1; yani, haksızlık yaptık..."*

Deniz Baykal, Refah Partisi iktidarının faizi indirmediğini, ancak işçinin ve memurun tasarrufuna verilen faizin indirildiğini, rantiyeye verilen faizin yüzde 130 olmaya devam ettiğini, küçük tasarrufçuya yüzde 3, yüzde 3,5 döviz faizi verildiğini dile getirdikten sonra, bunun adil düzen olamayacağını belirtmiştir. Bu arada bütçenin tasarrufla hiçbir ilgisinin olmadığını da iddia ederek, tasarruf anlayışını yansıtan tek olayın, Atatürk takviminin bastırılmasından vazgeçilmesi olduğunu savunmuştur. Sözü yine enflasyon konusuna getirerek, dünyanın hiçbir ülkesinde, yirmi yıla yakın bir süreden beri, yüzde 60'ın üzerinde bir enflasyonun bulunmadığına dikkat çekmiştir. Geçmişteki uygulamalar nedeniyle tarım ve hayvancılığın perişan olduğunu, kalıcı çözümün Türk ekonomisinin temelini, altyapısının sağlam kurulması olduğunu savunmuştur. Parlamento'nun bir yıl içinde sağlıklı çalışmadığından ve bir yılın boşa geçtiğinden şikâyet eden Baykal, enflasyonun toplumu ezdiğini, sindirdiğini dile getirmiş ve tarım, hayvancılık başta olmak üzere, bütün sektörlerin çökmüş olduğunu iddia etmiştir.

Konuşmasında memura verilen zammın düşüklüğüne de değinen CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, enflasyon karşısında çaresiz kalan memurların sokağa döküldüğünü söyledikten sonra, CHP'nin hükümet olduğuna dair söylemlerin doğru olmadığını, DYP ile koalisyon yaptıklarını, iktidar ortağı olduklarını vurgulamış ve temel bakanlıkların da DYP'nin elinde kaldığını ileri sürmüştür.

Deniz Baykal, Refah Partili milletvekillerinin zaman zaman müdahale ettikleri konuşması sırasında, siyasette dürüstlük ve doğruluğun önemine dikkat çekmiş, 12 Eylül sonrasında siyasette ciddi bir yozlaşmanın başladığını iddia etmiş ve temiz toplum, temiz siyaset çağrısı yapmıştır. Bunun için de dokunulmazlıkların sınırlandırılmasını önermiş ve temiz siyaset uğruna İtalya'daki yargılamaları örnek göstermiştir. Aynı konuda dokunulmazlık konusunu ilk olarak CHP'nin gündeme getirdiğini, Meclis Başkanlığı'na bu konuda bir anayasa değişikliği önerisi de verdiklerini hatırlatmıştır.¹²⁴

Daha sonra enflasyonun düşürülmesi ile ilgili görüşlerini açıklayan Baykal'a göre, yapılacak ilk iş, adaletli bir reformunun gerçekleştirilmesi olduğunu belirtmiş ve asgarî ücret alan bir insanın yüzde 25 vergi ödemesinin haksızlık olduğunu da sözlerine eklemiştir. Ardından ciddi ve cesaretli bir mücadele programının yapılması gerektiğini de ifade eden CHP Genel Başkanı, üçüncü yol olarak, aşırı merkezîyetçi yönetimin demokratik bir yapıya oturtulması gereğine işaret etmiştir. Baykal'ın önerdiği dördüncü yol ise eğitim, sağlık, adalet ve diğer alanlarda kapsamlı reformlar yapılmasıdır.

Deniz Baykal, Türkiye'de son dönemde olumsuz eğilimlerin görüldüğünü söylemiş ve ardından da bunları sıralamıştır. Baykal'a göre, emniyet ve güvenlik güçleri, kaygı verici bir biçimde politize olmaya başlamıştır. Adaletin yavaş yavaş politize olmaya başlaması bir başka olumsuzluk olduğunu ve bu gelişmelerin, devletin güvenliği sağlama görevini aksatacağını da savunan Baykal, korucuların da, devlete meydan okuduklarını öne sürerek, bunun kaygı verici olduğunu açıklamıştır. Ayrıca dönemin Adalet Bakanının da

---

¹²⁴ CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ın bu konudaki görüşlerini ortaya koyan sözleri şu şekildedir: "Bugün, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığının elinde, Cumhuriyet Halk Partisinin Anayasa değişikliği önerisi de hazır bulunuyor. Sayın Başkandan da istirham ediyorum; en kısa zamanda, bu konuyu destekleyen gruplar arasında bir işbirliğiyle, bir ortak metne dönüşürelim ve bir an önce, bu konuyu, Türkiye'de gerçekleştirmeye çalışalım. Bunalın, bocalayan Türkiye'ye atılabilecek birinci can simidi budur. Tabii, bundan ibaret değildir; bu en önemli maddesidir. Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu da bu çerçeve içerisinde yeniden ele alınmalıdır; onun da yeniden düzenlenmesi gerekiyor. Bu çerçeve içerisinde, yargıyı bağımsız hale getirecek bir düzenlemeye ihtiyaç vardır. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunu siyasetin etkisinden arındıracak bir düzenlemeyi mutlaka gerçekleştirmeliyiz. Hepsî, bir demettir; dokunulmazlık maddesinin etrafında bütünleşiyor. Birinci cankurtaran simidi budur.

İkinci cankurtaran simidi; enflasyona karşı mücadele programıdır. Bir yıllık değil, bir yılı aşkın süreyi; en azından, üç yıllık bir dönemi öngören, orta vadeli bir istikrar politikasını, programını malî tedbirleriyle, parasal tedbirleriyle, yasa önerileriyle bir bütünlük içerisinde oluşturup, ortaya koymaktır.

kendi savcısıyla kavga etmekten, adaleti, emniyet karşısında sürüklendiği olumsuzluktan kurtaramadığını iddia ederek, İçişleri Bakanı ile Adalet Bakanının sorunu çözmeleri gerektiğini belirtmiştir. Özellikle de özel tim konusunda kaygılarını ortaya koyan Baykal, özel timin bir an önce Silahlı Kuvvetler disiplini altına alınması ve Jandarmaya bağlanması gerektiğini savunmuştur.

Deniz Baykal, konuşmasını aynı konudaki şu sözlerle devam ettirmiştir: *“Emniyetimizin de, bir ciddî reforma ihtiyacı olduğu anlaşılıyor. Emniyeti, siyasallaşmadan çıkaracak, görevine döndürecek, profesyonelleştirecek, etkinleştirecek, bütün vatandaşları -hangi siyaset anlayışında olursa olsun- eşit görecektir, kendisi bir siyasî mücadelenin tarafı gibi kendini hissetmeden görev yapacak bir anlayışa mutlaka oturtulmalıdır. Eğer, oturtamazsak, Türkiye'nin başı daha çok ağrır; bundan kaygı duyuyorum; bu alarmı da bu vesileyle çekmek istiyorum. Güvenlik güçlerimizi siyasetin dışına çekin, emniyeti siyasetin dışına çekin, özel timi siyasetin dışına çekin, korucuyu da bir ciddî devlete yakışan bir düzenin içine bir an önce oturtun. Ya kaldırın, sosyal ve ekonomik alanlarda kullanın ya da bu konuyu, devleti kokuşturacak, bozacak bir virüs olmaktan, bir an önce çıkarın. Son zamanlarda ortaya çıkan, birinci kaygı verici nokta olarak bunu görüyorum.*

İkincisi, adalette de siyasallaşma eğiliminin üzüntü verici bir noktaya geldiğini görüyorum. Bunu, sadece, Meclisteki komisyon kararlarında, siyaset etkisiyle karar alınıyor anlamında söylemiyorum; maalesef, o da oluyor. Yani, sadece, son aşamada karar alınırken değil, belki, daha ilk aşamada, Meclis soruşturması noktasına basarken, siyaset, adaletin önüne geçiyor, siyasî kaygılarla suçlama yapılıyor ve daha sonra da, yapılan aklamaların siyasal olmadığına kimseyi inandırmak mümkün olmuyor ve adaletin siyasallaşması, Meclisten başlıyor, Ankara'dan başlıyor, balık baştan kokmaya başlıyor. Daha sonra da, bunun, savcılıklara kadar uzandığına tanık oluyoruz.

Bu son zamanlardaki tartışma ne kadar üzüntü verici, ne kadar kaygı verici. Bir savcı, bu, Susurluk'la başlayan, Ömer Lütfü Topal'ın öldürülmesiyle de ilişkilendirilen konular üzerinde çalışıyor ve bir fezleke tanzim ediyor; bu fezleke, cumhuriyet başsavcısının imzasıyla Adalet Bakanlığına gönderiliyor, Adalet Bakanlığı, konuyu bir süre inceledikten sonra, bir mukabil yazıyla savcılığa konuyu iade ediyor. Çeşitli talepleri var; taleplerinden birisi de, fezlekeyi başsavcının hazırlaması gerektiği noktasında ortaya çıkıyor.

Değerli arkadaşlarım, başsavcılık bir müessesedir, bir kurumdur ve bütündür; başsavcısıyla, savcısıyla hepsi bir aradadır. Eğer başsavcı, bir yazışma protokolünün gereği olarak, başsavcılığın yaptığı bir çalışmanın sonucu olan fezlekeyi, Adalet Bakanlığına, başsavcı olarak imzalayıp gönderiyorsa, daha ne istiyorsun? Hayır, onu savcılar inceleyemeyecek, başsavcının yanında çalışan savcılar fezleke tanzim edemez noktasına mı geliyoruz?.. Bunu anlatmak mümkün mü, bunu, siyasetin dışında, siyasî kaygıların, siyasî motiflerin, siyasî hesapların adaletin çalışmasına müdahalesi dışında değerlendirmek, anlamak

mümkün mü?.. Bu kadar vahim bir olayı sükûnetle karşılamak mümkün mü?.. Ne yazık ki, böyle bir noktadayız. Türkiye'de, başsavcılığın, artık, doğrudan, işi gücü bırakıp, fezleke tanzim etmesi zorunlu noktaya getiriliyor. Eksik, noksan varsa, o eksik, noksanı anlatmak için, pinpon topu gibi, dosyanın, bir oraya bir oraya gitmesini mi sağlamak lazım. Maksat, sonuç almak; iyi niyetle. Telefon çağında yaşıyoruz; eksik, noksan varsa, birisi bildirir; eksik, noksan tanzim edilir, dosya tekemmül ettirilir ve hızla intikal ettirilir. Bütün Türkiye bu konuyu bekliyor, bu konunun aydınlanmasını bekliyor, Adalet Bakanı ile savcısı arasındaki kavganın sonucunu mu bekleyeceğiz! Adalet, çok tehlikeli biçimde siyasal etkilerin altına giriyor ve başsavcı, emniyet uygulamalarından şikâyeti kendisi söylüyor, bunlar yaşanırken; Adalet Bakanı bu işle meşgul değil, kendi savcısıyla kavga etmenin peşinde. Değerli arkadaşlarım, ikinci kaygı verici olay budur; adalet, siyasetin etkisi altına girmeye başlamıştır.

Dikkatinizi çekmek istediğim üçüncü nokta, Silahlı Kuvvetlerle ilgilidir. Silahlı Kuvvetlerimizin de siyasal tartışmaların içerisine çekilmek istendiğine üzüntüyle tanık oluyorum; bu eylemi de, Türkiye Büyük Millet Meclisinin değerlendirmesini istiyorum.”

Silahlı Kuvvetler ile ilgili sözlerine devam eden Baykal, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Cumhuriyetin temel kurumlarından birisi olduğuna dikkat çekmiş ve bu kurumun tartışmanın, siyasetin göbeğine çekilmeye çalışılmasın-dan üzüntü duyduğunu açıklamıştır. Bu bağlamda bütçede, Türk Silahlı Kuvvetlerine, Millî Savunma Bakanlığı emrine verilen 50 trilyon liralık araç-gereç, malzeme alımıyla ilgili fonun Başbakanlığın emrine aktarılmasını da eleştirmiştir. Baykal, konuşmasının bu bölümünde, isim vermeden Tansu Çiller'e de bir eleştiri yöneltmiş ve “devlet için silah sıkan da kurşun yiyen de bizim için aynı derecede şereflidir” sözünü bir türlü hazmedemediğini ifade etmiş, burada bir dil sürçmesinin değil, vahim bir anlam yanlışının bulunduğunu öne sürmüştür. Kaçakçılık çetelerinin içinde, bir eli silahta, bir eli uyuşturucuda, bir eli kaçakçılıkta, bir eli cinayette olanların Başbakan Yardımcıları tarafından şerefli sayıldığı bir ülkede huzurun ve barışın sağlanamayacağını belirtmiştir.

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, konuşmasının sonlarında Çekiç Güç konusundaki görüşlerini de açıklamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin Kuzey Irak'ı, zihnindeki şablon doğrultusunda yönlendirme şansına sahip olmadığını, 1991'den bu yana geçen dönem içinde yaşanarak görüldüğünü söyleyen Baykal, Kuzey Irak'ta, ortaya çıkan son durumla ilgili olarak yeni bir durumun ortaya çıktığını vurguladıktan sonra konuşmasını şu sözlerle devam ettirmiştir: *Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından, 31 Aralık 1996'ya kadar uzatılmış olan Çekiç Güç'ün süresi, 31 Aralıkta sona erecektir. Ondan sonra ne olacaktır; Sayın Başbakanın beyanlarına bakılırsa, Çekiç Güç kalkacaktır. Çekiç Güç'ün kalkacak olması; eğer, gerçekleşirse, hiç kuşku yok, çok sevindiricidir. Yalnız, burada, bazı ince noktalara, özellikle, Refah Partisi Grubunun dikkatini çekmek istiyorum.*

‘Çekiç Güç kalkacak’ ifadesinin kullanılması, siyasal anlayışlarla da ifade edilebilir; bunu da doğal karşılamak lazımdır. Bizi ilgilendiren, iktidar partilerinin, Çekiç Güç konusunda ortaya çıkacak yeni durumu kendi siyasî amaçları açısından değerlendirmekten kaçınmaları değildir; haklarıdır, değerlendireceklerdir; ama, bir noktaya dikkatinizi çekmek istiyorum.

Değerli arkadaşlarım, Çekiç Güç kalkmayacaksa, Çekiç Güç devam edecekse, fakat, Çekiç Güç’ün adı değişecekse, işlevi devam edecekse ve bu değişiklik arasında da, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Çekiç Güç konusunda karar alma durumundan çıkarılacak ise; işte, asıl o zaman, konuyu yeniden değerlendirme ihtiyacı vardır.

Bakınız, işaretler öyle gösteriyor ki, Çekiç Güç’ü oluşturan hava kuvvetlerinin, hava birliklerinin, uçakların, helikopterlerin, önümüzdeki yıl içerisinde de göreve devam etmesi söz konusudur. Çekiç Güç’ün kalkması, 36 ncı paralelin kuzeyindeki Irak statüsünün değişmesi demektir. Eğer, o değişecekse; evet, Çekiç Güç kalkar. 36 ncı paralelin kuzeyine Bağdat’ın, Saddam’ın, askerleriyle uzanma imkânını tanıma noktasına, eğer, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşmiş Milletler geldiyse, mesele yoktur; ama, 36 ncı paralelin kuzeyine Irak çıkamayacak ise, bu durumu da, bugün, Çekiç Güç diye bildiğimiz gücün altındaki hava gücü, uçaklar ve helikopterler sürekli olarak denetleyecekler ise; işte, o, Çekiç Güç demektir. Eğer, 36 ncı paralelin kuzeyine Irak otoritesi teşmil edilmeyecekse ve bunun yaptırımı olarak da, bir uluslararası güç devrede olacaksa, adına Çekiç Güç de deseniz, hava kontrol alanı da deseniz, kontrol gücü de deseniz, değişen hiçbir şey yoktur; o, Çekiç Güç’tür.”

Çekiç Güç’ün Meclis’in denetimi ve kararları dışına çıkarılma ihtimalinden de bahseden Deniz Baykal, bu konuda Hükümeti yarmış ve böyle bir girişime tepki göstereceklerini açıklamış ve Türkiye ile ABD arasında imzalanmış olan Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmasının, böyle bir uygulamaya da elverişli olmadığını savunmuştur. Bir üçüncü ülkenin topraklarının, egemenlik alanının kontrolüne dönük, Türkiye’nin işbirliği yetkisi, angajmanı, taahhüdünün, söz konusu anlaşmada bulunmadığını ve 36. paralelin kuzeyinin de, statüsünün değişeceğini iddia etmiştir.

Deniz Baykal, sözlerini tamamlamadan önce, bir takım olumlu gelişmelerden de bahsetme gereği duymuş ve toplumun hala sağlıklı olduğunu, Türkiye’nin çok dinamik bir ülke olduğunu ve ekonomide, kültürde, sanatta, sporda, bilimde, hemen her alanında Türkiye’nin yüzünü ağartan gelişmeler olduğunu belirtmiştir. Siyasetin toplumun gerisine düştüğünü ifade ettikten sonra, siyaseti kurtarmak gerektiğine dikkat çekmiş ve konuşmasını tamamlamıştır.

Deniz Baykal’dan sonra, Anavatan Partisi Grubu adına Genel Başkan, Rize Milletvekili Mesut Yılmaz söz almıştır. Mesut Yılmaz, konuşmasının hemen başında, kendi bütçesinin görüşmelerine katılmadığı için Başbakan Necmettin Erbakan’ı selamlayamamaktan dolayı üzüntü duyduğunu açıklamıştır. Bütçe ile ilgili önceki görüşmeler sırasında Başbakanın, bütçeyi, elli yıldan beri

yapılan ilk denk bütçe olarak gösterdiğini ve değişim-onarım bütçesi olarak tanıt-tığını söyleyen Mesut Yılmaz, kendilerine göre ise bütçenin, Hükümetin hayalî kaynak paketleri gibi hayalî olduğunu dile getirmiştir. Aynı bağlamda bütçeyi ciddi bulmadığını ve hiçbir sorunu çözemeyeceğini de ifade etmiştir. Bu konuda kimin haklı olduğunu da bir yıl içersinde anlaşılacağını sözlerine eklemiştir.

Mesut Yılmaz, bütçeyi yapan Hükümetin güvenilir olmadığını, bu yüzden de, bütçeyi de güvenilir ve inandırıcı bulmadığını ifade ettiği konuşmasının bu bölümünde, Refah Partisi'nin, seçim öncesi vaatlerinin, bütçede niçin yerine getirilmediğini bir soru olarak yöneltmiştir. Buna bağlı olarak da, asgarî ücretten vergi alınmamasını, peşin verginin, hayat standardının kaldırılmasını, İsrail ile Başbakan olduktan sonra, iki anlaşma yapıldığını, rantıye sınıfına en yüksek faiz geliri ödendiğini gündeme getirmiştir. Ayrıca Erbakan'ın, "Bu Hükümet, bir koalisyon hükümetidir" şeklindeki açıklamasıyla sorumluluktan kurtulamayacağını ifade etmiştir.

Hükümete olan soruların sadece hükümet oldukları döneme ilişkin olacağını açıklayan Yılmaz, kamunun ürettiği mal ve hizmetlere zam yapılmayacağı sözünün tutulup tutulmadığını; çiftçilerin, Ziraat Bankasına ve tarım kredi kooperatiflerine olan borçlarının faizlerinin affedilip affedilemediğini; muhalefetle çok yakın bir diyalog kurulup kurulmadığını soru olarak yöneltmiştir. Mesut Yılmaz, Başbakan Necmettin Erbakan'a inanılmayacağını ileri sürdüğü konuşmasında, bunları bazı örneklerle kanıtlamaya çalışmıştır.¹²⁵ Ayrıca denk bütçenin söz konusu olmadığını da belirten Yılmaz, sadece üç kalemden 2 katrilyon 250 trilyonluk bir açığın söz konusu olduğunu iddia etmiş ve bütçenin ekonomide verimliliği artırmaya, maliyet yapısını rekabet edebilir bir düzeye indirmeye, serbest piyasa koşullarını sağlamaya ve devletin, ekonomide ticarî ve üretici durumunu azaltmaya, altyapı yatırımlarına kaynak tahsis etmeye imkân verecek esasları içermediğini de sözlerine eklemiştir.

---

¹²⁵ Mesut Yılmaz'ın bu konudaki açıklamaları şu şekildedir: "Sayın milletvekilleri, bu Hükümete ve onun başına niçin inanılmayacağını gösteren daha pek çok örnek sıralayabilirim; ama, ben, son olarak, herhalde hepinizin çok iyi hatırlayacağı, çok taze bir örnek vermek istiyorum; zaten, bu örnek Meclisin tutanaklarında da mevcuttur.

Sayın Erbakan, bundan dokuz gün önce, sadece dokuz gün önce, 9 Aralık 1996 günü bu kürsüden yaptığı konuşmada, Sayın Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanının bütçe görüşmelerine katılmamasına ilişkin eleştirileri cevaplandırırken, kendisinin çok önemli bir toplantı için yurtdışına gittiğini, son görüşmelerde, yani, bugün, Hükümet adına konuşacağını ilan etmiştir.

Oysa, bugün, Sayın Bakan yine Mecliste yoktur; Sayın Başbakanı yine mahcup etmiştir. Zaten, kendi Bakanlık bütçesinin görüşmesine de gelmemiştir. Dış politikayla ilgili gensoru ve araştırma önergelerinin görüşülmesine de gelmemiştir.

Değerli milletvekilleri, eğer, Dışişleri Bakanı Meclise gelmiyorsa, dış politikamızın emin ellerde olduğuna inanabilir misiniz?! Başbakanın her söylediğinin tersi çıkmışsa, o Hükümetin bütçesinin denklğine inanabilir misiniz?!"

Mesut Yılmaz bütçe ile ilgili eleştirilerini şu sözlerle devam ettirmiştir: “1997 yılı bütçesinin, Türk ekonomisinin, uluslararası rekabet gücünü artırarak, küreselleşme ve bölgesel bütünleşme sürecine etkin bir biçimde katılmasına yönelik yapısal reformları da kapsamadığı anlaşılmaktadır ve yine, bu bütçe, ödemeler dengesinin sağlıklı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulmasına ve sermaye hareketlerinin, Türkiye'nin üretim kapasitesinin güçlendirilmesine katkıda bulunabilecek bir yapı içinde geliştirilmesine yönelik tedbirlere imkân verecek hususları da öngörmemektedir. Bütçede, makroekonomik istikrarı sağlamaya ve dolayısıyla, sürdürülebilir bir büyümeyi temin etmeye, toplumun refah düzeyini yükseltmeye ve gelir dağılımındaki dengesizliği düzeltmeye, üretken istihdamın artırılmasına, sanayileşme ve teknolojik gelişmeye ivme kazandırılmasına dair hiçbir düzenleme hiçbir önlem getirilmemiştir.

Değerli milletvekilleri, Sayın Başbakan, bütçenin tümü üzerindeki açılış görüşmelerinde, buradan, Meclise bazı grafikler göstermiştir. Geçmişteki ekonomik gelişmelere ilişkin bazı örnekler vermiştir. Hemen ifade edeyim ki, geçmişin ekonomik tartışmaya açılmasından en fazla memnunluk duyacak olan parti, Anavatan Partisidir.

Şimdi, bakınız, bir ulusun refah düzeyinin en açık göstergesi, fert başına gayri safî millî hâsıla miktardır. Dolar bazında hesaplanan fert başına gayri safî millî hâsıla, Anavatan Partisi iktidarı bıraktığında, 1991 sonunda 2 655 dolardır; 1993 sonunda bu rakam 3 056 dolara yükselmiştir. Bu sene sonunda fert başına gayri safî millî hâsulanın ulaşacağı rakam 2 901 dolardır. Eylül ayı sonunda yapılan tahminlere göre, bu sene sonundaki fert başına gayri safî millî hâsıla rakamı, yaklaşık 2 900 dolardır. 1997 bütçesi uygulandığı takdirde, bu bütçenin hedeflediği fert başına millî gelir, 1997 yılı sonunda 2 947 dolar olacaktır.

Değerli milletvekilleri, bunun anlamı şudur: Türkiye, 1993 sonundan itibaren, üç seneden beri boşa çabalamaktadır. 1993-1996 arasında iç ve dışborç stokundaki toplam artış, 50 milyar dolardır. Devlet içeriden ve dışarıdan 50 milyar dolar borçlanmıştır; ilave borçlanmıştır. Buna karşılık, bu sene sonundaki fert başına millî gelir, 1993 sonundakinden düşüktür. Bu bütçe uygulandığı takdirde, önümüzdeki sene bu bütçe hedefine ulaşsa dahi, ulaşılabilecek olan fert başına gelir düzeyi, hâlâ 1993 yılı sonunun altında olacaktır.”

Anavatan Partisi'nin sekiz yıllık iktidarı döneminde, ortalama enflasyon oranının yüzde 49,6 olmasına karşın, beş yıllık koalisyon döneminin ortalama enflasyon oranının yüzde 84 olduğunu da ifade eden Mesut Yılmaz, 1991 yılında 4182 lira olan ortalama dolar kurunun, 1997 yılında 105 bin lira olduğunu, yılsonunda ise 110 bin lira olabileceğini belirtmiştir. Mesut Yılmaz, konuşmasını Anavatan Partisi dönemi ile sonrası arasında karşılaştırma yaparak sürdürmüştür. Buna göre, Anavatan Partisinin sekiz yıllık iktidarı döneminde memura ödenen ortalama maaş -dolar bazında- 858 dolar iken, 1996 yılında memurun ortalama maaşı 521 dolara inmiştir. 1997 bütçesi hedefine ulaşırsa, 1997 yılındaki

ortalama memur maaşı 490 dolar olacaktır. İşsizlik oranı 1991 yılında yüzde 7,4 iken, açık işsizlik yüzde 8,8'dir; ama, eksik istihdamla, gizli işsizlikle birlikte işsizlik oranı yüzde 20'lerdedir. 1991 sonunda toplam iç borç stoku 97 trilyon lira iken, 1996 yılı sonundaki içborç stoku, asgarî, 3 katrilyondur. Euromoney'in, ülkelere ilişkin, yatırımcılar için düzenlediği risk sıralamasında, Türkiye'nin, 1991 yılı sonunda 40. sırada iken, 1996 Eylülünde 53. sıraya düşmüştür.

Bu açıklamaların ardından gümrük birliği ile ilgili görüşlerini de açıklayan Mesut Yılmaz, 1996 yılının Türkiye'nin Avrupa Gümrük Birliğine girişinin ilk yılı olmasına karşın, bunun değerlendirilemediğini ileri sürmüş ve aslında gümrük birliğine hazırlıksız girildiğini savunmuştur. Gümrük birliğinin, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki dengeyi bozduğunu, işgücünün serbest dolaşımının gerçekleşmediğini, malî protokole bağlanmış, yardımların gelmediğini söylemiş ve gümrük birliğinin, Türkiye'nin verdiği bir taviz olduğunu iddia etmiştir. Daha sonra da AB ile Türkiye arasında bir takım karşılaştırmalar yapmıştır. Avrupa Birliğinin, gümrük birliği karşılığında, Türkiye'ye, beş yıl için sadece, 3,5 milyar ECU'lük bir malî yardım sağlamasını yetersiz bulduklarını da açıklayan ANAP Genel Başkanı, yine Avrupa Parlamentosunun kararıyla, Türkiye'nin kullanabileceği fonların askıya alınmasını eleştirmiştir. Ayrıca gümrük birliği ile birlikte, Türkiye'deki tüketim mallarının ucuzlayacağı iddiasının gerçekleşmediğini, tam tersine enflasyonun, 20 puan artış kaydettiğini öne sürmüş ve dışticaret açığı ile cari işlem açığının artacağını iddia etmiştir. Aynı bağlamda Refahyol Hükümetinin, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin cari işlem rekorunu kırmış olacağını da sözlerine eklemiş ve 5 Nisan 1994 kararlarından sonra, vatandaşa verilen sözlerin hiçbirisinin tutulmadığını da dile getirmiştir.

Gümrük birliğinden beklenen bir diğer faydanın da yabancı sermaye girişinin artması olmasına karşın, bunun gerçekleşmediğine de dikkat çeken Mesut Yılmaz, neredeyse yarı yarıya azalma olduğunu belirtmiş ve Avrupa Birliğine tam üyelik için başvuru yapan partinin Anavatan Partisi olduğunu hatırlatmıştır. Partisinin hedefinin Türkiye'yi Avrupa Birliğine tam üye yapmak olduğunu söyleyerek, Türkiye'nin ekonomik performansıya, Avrupa Birliğinin Maastricht'te koyduğu bu kriterlerden uzaklaştığını ifade etmiş ve bunu da, en düşük enflasyon oranına sahip üç ülkenin enflasyon oranının yüzde 3'ün altında olmasına karşın, Türkiye'de enflasyonun yüzde 90 olduğunu belirterek, kanıtlamaya çalışmıştır. Yılmaz'a göre, Türkiye'nin bu ekonomik haliyle, Avrupa Birliğine tam üye olması imkânsız görüldüğü gibi, böyle bir durumda iken, Avrupa Birliğine tam üye olması, Türkiye'nin yararına da değildir.

Konuşmasını dış politika üzerindeki görüşlerini açıklayarak devam ettiren Mesut Yılmaz, dış politikada, Refahyol Hükümetinin, altı aylık performansının, tam bir perişanlık tablosu içerdiğini öne sürmüştür. Yılmaz'ın bu konudaki açıklamaları aynen şöyledir: *"Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin, bu Hükümet işbaşına gelinceye kadar, her zaman geleneksel bir dış politika*

çizgisi olmuştur. Bu geleneksel dış politikanın dayandığı esaslar, zaman içerisinde dünyadaki gelişmelerle doğrulanmış olan esaslardır. Türkiye, İkinci Dünya Savaşından itibaren demokratik Batılı ülkelerin yanında yer almıştır; Batı ittifakının içinde yer almıştır. 1990'ların başına kadar dünyada yaşanan ideolojik mücadelede Türkiye, yerini doğru belirlemiştir. En son, 1983 yılında Anavatan Partisinin işbaşına gelmesiyle Türkiye, ekonomik tercihlerindeki bazı belirsizlikleri de ortadan kaldırmış ve hürriyetçi demokrasiye, serbest piyasa ekonomisine dayalı Batı sisteminin tam bir üyesi haline gelmiştir.

Türkiye, bu tercihini yaptıktan kısa bir süre sonra, 1990'lı yılların başında, dünyada ideolojik mücadele sona ermiştir. 1990'lı yılların başından itibaren, artık, ekonomik sistem açısından, siyasî sistem açısından, dünyada bir kavga, bir mücadele söz konusu değildir, bir yarışma söz konusudur. Aynı ekonomik sistemle yönetilen ülkelerin, aynı siyasî sistemi benimsemiş ülkelerin, birbiriyle rekabetine dayalı bir dünya düzenini yaşıyor.

Şimdi, böyle bir düzende, Türkiye'nin, elli yıllık siyasî birikimini inkâr ederek, dış politikada rotasını değiştirmesi kadar büyük hata düşünülemez. Türkiye, dünyadaki gelişmelerle doğrulanmış olan, dünyada ona itibar kazandırmış olan, dünyadaki konumunu güçlendirmiş olan birikimini terk etmekte ve ne idüğü belirsiz bir maceraya doğru sürüklenmek istenmektedir.”

Mesut Yılmaz, Necmettin Erbakan'ın Türk dış politikasına zarar verdiğini ifade ettikten sonra, bunları örneklerle gösterebileceğini açıklamıştır. Kuzey Irak'ta, Türk Cumhuriyetleri'nde başarısız olduğunu ve Müslüman ülkelere ziyaret yapılırken, Türk Cumhuriyetleri'nin ihmal edildiğini iddia etmiştir. Yine Erbakan'ın, bütçenin açık konuşmasında, bahsetmiş olduğu D-8 konusuna da değinen Yılmaz, bunun gerçekçi olmadığını savunmuş ve Türk cumhuriyetlerinin dışlanmasını eleştirmiştir. Bu arada kendilerinin İslam ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesine karşı olmadıklarını da özellikle belirtme ihtiyacı hissetmiştir. Dış politikanın İslam ülkelerine bağlı olarak yürütülmesine karşı çıktıklarını açıklayan Yılmaz, bu ülkelerin Bosna ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti politikalarına da eleştiriler getirmiştir. Aynı bağlamda, Müslüman ülkelerin Yunanistan'la ve Güney Kıbrıs'la yaptıkları dış ticareti de onaylamadıklarını açıklamıştır. Benzer bir eleştiriyi de, Ermenistan ile olan ilişkilerinden dolayı İran'a yöneltmiştir.

Hükümetin, Türk dış politikasına belirsizlik getirdiğini ve yapılan gezilerin yarar sağlamadığı da vurgulayan Mesut Yılmaz, daha sonra Susurluk konusuna değinmiştir. “Susurluk'ta meydana gelen kazanın ardından ortaya çıkan gerçekler, Türkiye'de, maalesef, şimdiye kadar saydıklarımın daha büyük bir tehlikenin varlığını işaret etmektedir. Bu da, hukuk devleti ilkesinin zedelenmesidir. Devlet yönetiminde yer alan bazı kişiler, devlet gücünü kullanarak 'ben devletim' anlayışı içerisinde, kanunları açıkça çiğneyerek, çete faaliyetlerine girişmişler, yasadışı işler yapmışlardır. Elde ettikleri güç ve imkânlar bu çeteleri azdırmış ve maalesef, bu çeteler, bugün, devlet yönetimine göz dikmişlerdir. Bugün geldiğimiz noktada, bu çetelerin faaliyetleri, artık üstü örtülemeyecek ölçüde belgelenmiştir.

Bazı güç odakları, Susurluk olayının daha fazla araştırılmasının devlete ve ona duyulan güvene zarar verebileceğini, bu nedenle olayın fazla kurcalanmaması gerektiğini ileri sürmektedirler” diyen Mesut Yılmaz, devletin bu tür olayların üzerine gitmesini istemiş ve suç işleyenlerin kim olursa olsun cezalandırılması gerektiğini savunmuştur. Susurluk'taki kazanın üzerinden bir buçuk ay geçmiş olmasına ve bazı korkunç gelişmelerin yaşanmasına rağmen, Hükümetten konuya ilişkin doyurucu bir açıklamanın gelmemiş olmasının da son derece düşündürücü olduğunu sözlerine eklemiştir. Aynı çerçevede hukuk devletine de vurgu yapan Yılmaz, Anayasanın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğunu hükme bağlandığını, bu kavramın, vatandaşların hukukî güvenlik içinde bulduklarını, idarenin bütün işlem ve eylemlerinin hukuk kurallarına bağlı olduğunu anlattığını hatırlatmıştır.¹²⁶

Konuşması RP'li milletvekilleri tarafın sık sık kesilen Mesut Yılmaz, Gazneli Mahmut'un devlet yönetme anlayışından söz ettikten sonra, Abdülhamit zamanına ait bir başka örneği de Tunuslu Hayrettin Paşa üzerinden vermiştir. Tunuslu Hayrettin Paşa'nın 21 Temmuz 1880 tarihli islahat raporunda; “Devlet memurları arasında kendi kanaati icabı olarak fesat yapanlar azledilmelidir. Bu azledilenleri, daha yüksek makamlar korumamalıdır” şeklinde bir ifadenin

---

¹²⁶ Mesut Yılmaz, bu konudaki görüşlerine şu sözlerle açıklık getirmiştir. “*Hukuk devletini polis devletinden ayıran başlıca özellik, devlet faaliyetlerinin, takdiri birtakım kaidelere göre değil, hukuk kaidelerine göre yürütülmesidir. Sırtını devlete ve devlet otoritesini kullananlara yaslayanların işledikleri suçlar, sadece bizim ülkemizde değil, tarih boyunca bütün ülkelerde çetin bir problem teşkil etmiştir; çünkü, bu suçları ortaya çıkarmak ve onları işleyenleri yakalayıp cezalandırmak çok zordur. Zorluk, suçluların devlet zırhının arkasına sığınmalarından kaynaklanmaktadır. Bizim geleneğimizde de, bu konuyu işleyen çok menkibeler, çok anekdotlar vardır. Bunlardan bir tanesini, tahmin ediyorum, bilirsiniz; “Ali Baba ve Kırk Haramiler” hikâyesi. Kırk Haramiler çetesi, pervasızca suçlar işleyen; herkesin, şerrinden korktuğu bir çetedir; fakat, bu çete bir türlü yakalanamaz. Yakalanamaz; çünkü, çetenin başı, bizzat o ülkenin veziridir. Ama, Kırk Haramiler çetesinin başı olan bu veziri, çalıp çırparak elde ettiği muhteşem hazine de tatmin etmez. Onun gözünü başka bir hırs bürümüştür; devleti ele geçirmektir. Nitekim, buna kalkışır. Bunu başarmasına ramak kalmışken, tesadüfler onun kimliğini ortaya çıkarır ve karanlık emelleri suya düşer. Herhalde, bu hikâye size biraz tanıdık geliyor; o tesadüfler, işte, Susurluk kazasıdır. Değerli milletvekilleri, bu tip suçların ortaya çıkışı ve suçluların cezalandırılması için, tesadüflerin ortaya koyduğu imkânlar hiçbir zaman yeterli olamaz. Bu suçların ortaya çıkarılabilmesi ve bu kişilerin cezalandırılabilmesi için...*

Bu suçların ortaya çıkarılabilmesi ve bu kişilerin cezalandırılabilmesi için ilk şart, bu işlerin üstünün örtülmesidir. Hür basın olduğu yerde, bu tip olayların üzerinin örtülmesi mümkün değildir. Nitekim, Susurluk sonrasındaki gelişmelerde, medyamız, kendisine düşen görevi layıkıyla yerine getirmiş, Hükümet ve devletteki birileri tarafından kazanın üzerinin büsbütün örtülmesini önlemiştir. Bu gelişmeler de göstermiştir ki, sağlıklı bir demokrasi için, özgür bir basın hayatı derecede önem taşımaktadır.

Devlette yuvalanmış ve devleti teslim almaya çalışan çetelerin ortaya çıkarılabilmesi için ikinci şart, olayların, devletin başındakiler tarafından korkusuzca soruşturulabilmesidir. Bunun için de, adil ve korkusuz devlet adamlarına ihtiyaç vardır. Tarihimiz, böyle adil, korkusuz, büyük devlet adamlarına çok tanık olmuştur. Böyle yöneticiler, isimlerini, tarihimize altın harflerle yazdırmışlardır.”

bulduğunu belirtmiştir. Daha sonra sözü idarenin denetim yollarına getirerek, bunun birinci yolunun idarî denetim olduğunu; ikincisinin Devlet Denetleme Kurulunun denetimi olduğunu belirtmiş ve ardından da normal idarî denetim yoluyla, olayın açığa çıkmasının mümkün olmadığını savunmuştur. Müfettişlerin, bakanları, başbakan yardımcıları, başbakanları hakkında gerçeği ortaya çıkarabileceklerine, eski bir başbakan olarak inanmadığını itiraf etmiştir. Cumhurbaşkanının, hiyerarşik denetimin dışında kalan Devlet Denetleme Kurulunun denetim yolunu çalıştırmadığını söyleyen Yılmaz, Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanan bir genelgede soruşturmayı hangi savcı yürütürse yürütsün, fezlekeyi, cumhuriyet başsavcısının hazırlaması gerektiği şeklinde bir düzenleme yapıldığını, bu şekilde devletin tümüyle temizlenmesinin mümkün olamayacağını öne sürmüştür. Bu bağlamda yargı bağımsızlığının zedelendiğine dair kuşkularını da dile getirmiştir.

Mesut Yılmaz yargı denetiminin yetersizliğinden sonra, sözü idari denetime getirmiştir. Mevcut mevzuata göre bu denetimi yapacak yegane organın Başbakanlık Teftiş Kurulu olduğunu ifade eden ANAP Genel Başkanı, Başbakanın bu soruşturmayı başlatması gerektiğine dikkat çekmiş ve bu konuda muhalefete de güvenilmesini istemiştir. Konuşmasını; *“Olayı bu şekilde, bize güven verecek, kamuoyuna güven verecek, bütün muhalefet partilerine güven verecek, sivil toplum örgütlerine güven verecek bir hukukî çerçeveye oturtmadığınız takdirde, bu soruşturmanın, sağlıklı yürütülmesi mümkün değildir. O zaman da, bu meselenin, kamuoyunun gündeminden düşmesi mümkün değildir. Ben, bu meselenin, kamuoyunun gündeminde bu şekilde kalmasından memnun değilim”* diyerek sürdüren Yılmaz, kurulan Meclis araştırma komisyonunun yetersiz kaldığını, İçtüzüğe göre, araştırma komisyonunun, devlet sırlarıyla ilgili, ticarî sırlarla ilgili konuda inceleme yapma yetkisinin bile olmadığını iddia etmiştir.

Konuşmasında farklı konulardan örnekler veren Mesut Yılmaz, devleti sevmek ile devleti bilmenin birbirinden ayrı şeyler olduğunu belirttikten sonra, tarihin, ittihatçıların devlet sevgisini bahane ederek işledikleri cinayetlerle dolu olduğunu ileri sürmüş ve bu gidişle Cumhuriyetin batacağına işaret etmiştir. Hukuk kurallarına öncelikle devletin uymasının zorunlu olduğunu vurgulamış ve Nurettin Topçu'nun *“Memleket içinde fertlerin emniyet ve hürriyetlerinin bekçiliğini tam manasıyla yapan devlet olmadıktan sonra, bir milletin memleket dışına karşı istiklale sahip oluşunun kıymeti yoktur...”* şeklindeki sözünü hatırlatmıştır. Ardından da alınması gereken tedbirleri de şu şekilde sıralamıştır: Milletvekilliği dokunulmazlığının yeni baştan düzenlenmesi; bakanların işledikleri suçlarda zamanaşımının daha uzun bir süreye çekilmesi; idaredeki bazı yöneticilerin keyfî tasarrufları sonucu devlet işlerinin sorumsuz kişilere gördürülmesinin önlenmesi; organize suçlara karşı mücadele için, polis teşkilatının yeniden yapılandırılması; devletin güvenlik ve istihbarat teşkilatları arasındaki yetki karmaşasını önleyecek bir düzenlemenin yapılması...

Anavatan Partisi Genel Başkanı Mesut Yılmaz, Erbakan'ı izleyeceklerini, daha sonra hüküm vereceklerini açıkladıktan sonra, adaleti ortaya koyacak olanın, laf değil, icraat olduğunu belirtmiş ve Refah Partililere dönük olarak "suçlu olan kızım Fatima dahi olsa, cezasını veririm; sizden öncekiler, cezaları güçsüzlere uygulayıp, güçlülere uygulamadıkları için helak oldular" diyen Hazreti Muhammed'in anlayışını rehber etmelerini istemiştir. Yılmaz; "*Demok-rasimiz ya bu sınavı kaybedecek ve karanlığa gömülecek ya da bu sınavı kazanacak ve ülkemizde idareye bir çekidüzen verilecektir. Birileri, istedikleri kadar engel olmaya çalışsalar da, biz, milletimizin bu demokrasi ve hukuk devleti sınavını kazanacağına yürekte inanıyoruz.*

Değerli milletvekilleri, hepinizi, bu çerçevede, demokrasiye ve hukuk devleti ilkesine hep birlikte sahip çıkmaya davet ediyorum. Bu davete küçük siyasî çıkarları için iştirak etmeyenleri tarih bir gün mutlaka yargılayacaktır. Hepinize saygılar sunuyorum" diyerek konuşmasını tamamlamıştır. Mesut Yılmaz'ın kürsüden inmesiyle birinci oturum da sona ermiştir.

İkinci oturum yine Mustafa Kalemlî'nin başkanlığında başlamıştır. Bu oturumda ilk konuşmayı, Doğru Yol Partisi Grubu adına, Aykon Doğan yapmıştır. Bütçe görüşmelerinde, dış politika, güvenlik meseleleri, ekonomik ve sosyal sorunların gündeme getirildiğini ve kendisinin de partisinin bu konulardaki görüşlerini ortaya koyacağını açıklayan Doğan, Türkiye'nin çok hassas bir coğrafyada bulunduğunu, bunun bir takım imkanlar sağlamakla birlikte, zaman zaman da riskler oluşturduğunu ifade etmiştir. Türkiye'nin Batı'dan kopmadığını, uluslararası kuruluşlarla olan ilişkisini ve 200 yıllık dış politika stratejisini bir tarafa bırakıp dış politika stratejisini değiştirmedığını söylemiş ve bu tür endişelerin yersiz olduğunu açıklamıştır. Hemen herkesin, bütün kuruluşların, özellikle basının dış politika konusunda hassas davranmasını da isteyen Doğan, düşmanlara istismar imkânı verilmemesinin gereğine dikkat çekerek, DYP olarak hür basından yana olduklarını dile getirmiştir. Basın özgürlüğü ile ilgili görüşlerini açıklarken, Doğru Yol Partisi'nin, -Demokrat Parti'yi kastederek- 1946'lara dayanan bir geçmişi olduğuna özellikle dikkat çekmiş, her zaman demokrasi ve hürriyet mücadelesi yaptıklarını vurgulamıştır.

Aykon Doğan daha sonra gümrük birliği ile ilgili görüşlerini ortaya koymuştur. İlk olarak, gümrük birliği konusunun, sadece bir açıdan değerlendirilmesinin doğru olmadığını belirtmiş ve gümrük birliğinin, 1963 yılında Türkiye'nin uluslararası bir anlaşmaya koyduğu imzanın sonucu olduğunu ifade etmiştir. Bunun 1995 Hükümetine, 1996 yılındaki uygulama sonuçlarıyla fatura etmenin anlamının olmadığını savunmuş ve 1963 yılında atılan bir imzanın gereğinin, büyük bir cesaretle yapılmış olduğunu savunmuştur. Malî protokolün

uygulanmadığına dair eleştirilere de cevap veren Doğan, Birinci Mali Protokolün 1980 yılında askıya alındığını, böyle olduğu halde 1980 yılında tam üyelik müracaatında bulunulmasını eleştirmiş ve ANAP'a dönük olarak Turgut Özal'ın geçmişteki stratejilerinin bırakılmasını Türk toplumun affetmeyeceğini ifade etmiştir. Ayrıca Avrupa Parlamentosunun 2,5 milyar dolarlık mali protokolü askıya aldığını hatırlatmış ve bundan kısa bir süre önce, Avrupa Birliği ile Türkiye arasında gerçekleştirilen Karma Parlamento Komisyonunda, Doğru Yol Partisi adına, yapmış olduğu konuşmaya kimsenin itiraz etmediğini söylemiştir. Maastricht kriterleri hakkındaki görüşlerini de açıklayan DYP sözcüsü, Avrupa Birliğine üye olma konusunda, İspanya'nın ve Portekiz'in ve özellikle Yunanistan'ın Maastricht ölçülerine uygun performansı olmamışken, bu konuda, bunu, Türkiye'nin aleyhine siyaset malzemesi yapılmasının doğru olmadığını vurgulamıştır.

Aykon Doğan, Avrupa Birliğiyle gümrük birliği yürürlüğe girdiği için, Türkiye'de enflasyonun, cari işlemler açığının arttığı; yatırımların azalıp, ithalatın arttığına dair iddialara cevap verirken şu sözleri sarf etmiştir: *“Türkiye'nin ithalatı neden artmış; Türkiye, 1996 yılında -şimdi geleceğim-yatırım yapan, üreten bir ülke. 1983 yılında 7 milyar dolar olan ihracatı -sınır ve valiz ticaretini bir tarafa bıraktığımız zaman- 25 milyar dolara gidiyor; bu ihracatı üretmek için ithalat yapmış. Türkiye, gayri safi millî hâsılanın yüzde 24-25'i kadar yatırım yapıyor. Bu, 1991 yılında yüzde 23,5'tir. İşte, 1996 yılında, özel sektör, devlet yatırımlarını finanse etmek için ithalat yapmış. Türkiye'nin toplam ithalatında tüketimin payı yüzde 10'dur. Türkiye, ithalatının yüzde 90'ını yatırıma, üretime tahsis etmiş; bununla Laleli ayakta durmuş, bununla sınır ticareti yürümüş, 1996 yılında 45 milyar dolarlık ithalatı bununla gerçekleştirmişsiniz. Değerli arkadaşlarım, ticaret yapmadan kazanç elde etmek mümkün değildir. Evet, rızkın onda dokuzu, fertler için nasıl ticaretteyse, devletler için de yine aynı kurallar geçerlidir. Bunu, bu şekilde bilmemizde yarar vardır.”*

Konuşmasında dış politikaya da değinen ve DYP olarak, Irak'ın toprak bütünlüğünü savunduklarını açıklayan Aykon Doğan, boru hattının açılmasından, Türkiye'nin ve Müslüman bir ülkenin büyük menfaatinin olduğunu ifade etmiştir. Bosna-Hersek konusunda ise Bosna-Hersek'in hürriyetini, toprak bütünlüğünü, devlet olarak doğuşunu, toplum olarak, devlet olarak desteklediklerini açıklamış ve bu konuda Batı'nın çifte standart tutumunu da unutmadıklarını sözlerine eklemiştir.

Aykon Doğan, Türkiye'nin, dış politikasında doğruları savunmak durumunda olduğunu belirttikten sonra, Kıbrıs politikasında bazı Müslüman ülkelerin Türk tezlerini desteklemediklerinin gerçek olduğunu, ama Türkiye'nin kendi gücünün bu sorunun çözümü için yeterli bulunduğunu vurgulamıştır. İran ile ticarî ilişkilerin geliştirilmesinde büyük yarar gördüğünü ifade etmiş ve yine Asya cumhuriyetleri ile tarihî bağların bulunduğu dikkat çekmiştir. 52 İslam ülkesi tarafından kurulmuş olan İslam Konferansının oluşumunda, Turgut Özal'ın girişimlerinin rolünün olduğunu da savunmuş ve bunun geliştirilmesinin zorunluluğuna vurgu yapmıştır.

Daha sonra iç politikaya değinen Doğan, öncelikle Türkiye'nin bir hukuk devleti olduğuna dikkat çekmiş ve terörle mücadelenin hukuk devleti içerisinde yapıldığını ifade ettikten sonra, bu konudaki görüşlerini şu sözlerle ortaya koymuştur: “On yılı aşkın bir süredir yoğun bir şekilde devam eden terörle mücadelenin siyasî, idarî ve ekonomik tortular bırakmaması düşünülemez. Ordu birlikleri, emniyet güçleri ve koruculuk sistemi çerçevesinde yürütülen bu mücadelede karşılaşılan aksaklıkları, tortuları devlete bulaştırmak, topluma bulaştırmak yanlıştır değerli arkadaşlar; bu konudaki gayretler de boşunadır. Türkiye, bir hukuk devletidir ve hukuk devleti olarak kalacaktır. Hiç kimsenin, kendi arzusuna göre bir yargıyı, kendi arzusuna göre bir parlamentoyu, kendi arzusuna göre bir parlamento soruşturma komisyonunu istemeye ve tesis etmeye hakkı yoktur değerli arkadaşlar.

Türkiye'de hür hâkimler vardır, hür savcılar vardır, hür Parlamento, hür basın vardır; kim ne derse desin, cesur, vatanını seven devlet memurları vardır; her şeyden önce bunlara güvenmek gerekir. Eğer, hukuk devletine inanıyorsanız, hadise ne mahiyette olursa olsun, cereyan şekli ne şekilde olursa olsun, içerisinde ister siyasetçi ister bürokrat ister işadamaı veyahut herhangi bir vatandaş olsun, gerçeklerin ortaya çıkarılması, olay nereye gidecekse oraya kadar gidilmesi, Doğru Yol Partisi olarak bizim savunduğumuz en önemli husustur.

Elbette, adaletin doğru ve süratli bir şekilde tecelli etmesini istiyoruz; ancak, kim olursa olsun, elinde belge ve bilgi bulunanlar, bunu, öncelikle hür mahkemelere, savcılara tevdi etmelidirler; Adalete yardım etmelidirler; Adalet, hadisesine göre özel soruşturma organları kurarak, tarihî anekdotlar anlatarak tecelli ettirilemez. Adalet, hür mahkemelerde, sağlıklı delillerin korkusuzca ortaya konulmasıyla gerçekleşecektir. Adaletin tecellisi için kimsenin köşesine çekilmesini elbette doğru bulmayız. Öncelikle, elinde bilgi ve belge olanların, bunları ortaya koymaları zamanı gelip geçmektedir.”

Aykon Doğan daha sonra devletin önemine, dayandığı temel unsurlara değinmiş ve Türkiye'nin insan hakları konusunda hassas olduğuna vurgu yapmış ve ardından da gelir dağılımı ile ilgili bir takım rakamlar vermiştir.¹²⁷

---

¹²⁷ Aykon Doğan'ın bu konudaki açıklamaları şu şekildedir: “Avrupa Birliğini teşkil eden 15 ülke, dünya gelirinin yüzde 31'ini kullanıyor; NAFTA'yı teşkil eden 37 ülke dünya gelirinin yüzde 30,7'sini kullanıyor; APEC ülkeleri yüzde 26'sını kullanıyor. İslam ülkelerini de ifade edeceğim. 52 İslam ülkesinin de içinde bulunduğu, aşağı yukarı 100'ü aşkın ülke de; yani, 5,5 milyar civarında olan dünya nüfusunun 3 milyarını teşkil eden kitle de, dünya gelirinin ancak yüzde 11'ini kullanıyor; işte, olay buradadır.

Bu kürsüden, insan haklarını savunanlara önce bunu hatırlatmak benim görevimdir ve demek lazımdır ki “siz -rakam veriyorum- 430 milyonluk Avrupa ülkeleri, dünya gelirinin yüzde 31'ini kullanıyorsunuz; 307 milyonluk NAFTA ülkeleri dünya gelirinin yüzde 31'ini kullanıyorsunuz; 1,7 milyarlık APEC ülkeleri yüzde 26'sını kullanıyorsunuz; 3 milyarlık ülkelere de yüzde 11 payını bırakıyorsunuz ve bu insanlara, yaşayın diyorsunuz.

Türkiye'nin, 1992 yılında binde 64 olan gayri safi millî hâsıla içerisindeki payının, 2000 yılında binde 79'a; aynı tarihler itibariyle, binde 51 olan dünya ticaretindeki payının da binde 80'e çıkacağını, uluslararası ekonomik kuruluşların raporlarında ifade ettiklerini ortaya koyan Doğan, bütçenin eleştirilmesi sırasında, gözden kaçanların olduğunu belirtirken de şunları söylemiştir: *“1996 yılı, beş yıllık kalkınma planının uygulandığı ilk yıldır. Geçen sene, yani 1995 yılında, kalkınma planının tartışmalarını burada yaptık. Şunu memnuniyetle ifade edeyim ki, bütün siyasî partilerce bir iki konu dışında - o zamanki Refah Partili arkadaşlarım da bu plan yanında oldular- bu plan, bu Parlatmentonun tasvibine mazhar oldu. Planı, 5 bini aşkın bir uzmanlar grubu, değişik bir anlayışla hazırlamıştı. Bu planın farklılığı şudur: Beş yılda, her yıl ne yapılacaksa, Türkiye'de, hangi mevzuatta değişiklik yapılacaksa, bunda yazılıdır. 1996 yılı programına da bakınız -1996 bütçesi bu- 1996 programında da, fizikî olarak yapılacak devlet yatırımları, özel sektör yatırımları ve hedefleri şu, mevzuat değişiklikleri de bu; bunlar yazılı. 1997 programı da bu şekilde hazırlanmış; ama, üzülerek ifade ediyorum ki, burada, ne 1996 yılındaki programda yazılı fizikî hedefler ne de 1996 yılında hükümetlere tevdi edilmiş mevzuat hedefleri dile getirilmedi. Ben, bunların birkaç tanesini, burada - müspet- eksik ve fazlarını da belirterek size sunmak istiyorum.*

1995 yılı sonunda, Türkiye 86 milyar kilovat elektrik enerjisi üretiyor; plan bunu 122 milyar kilovat olarak öngörüyor. Bugün geldiğimiz noktada, yine, sizin önünüze getirilen 1997 programı diyor ki: “Türkiye bu büyüklüklere sığmıyor. Daha çok elektrik enerjisi üretmek durumundadır ve Türkiye, önümüzdeki onbeş yıl içinde elektrik üretimine 90 milyar dolarlık bir yatırım yapmak durumundadır ve Türkiye, bugünkü teknoloji içinde -bunu, yine program söylüyor- bugünkü tüketim artışında ve bugünkü teknolojik gelişme çerçevesinde elektrik ihtiyacına cevap veremez; onun için, nükleer santralleri de bir an önce kurmalısınız.”

Değerli arkadaşlarım, bunu, şunun için söylüyorum: Bugün, 91 milyar kilovat elektrik tüketen Türkiye, 15 yıl sonra, 260 milyar kilovat elektrik tüketecek; Türkiye, 15 yıl içerisinde 3 misline katlanacaktır. Bu gerçekler, programda yazılı. Peki bunları nasıl yapacaksınız; şimdi buna geliyorum: Devlet, bunları, bütçesiyle yapmak istiyor; ama, devlet, ilke olarak görmüştür ki, bunların da bütçe kaynaklarıyla yapılması mümkün değildir. Onun için, bu Hükümet ve geçmiş hükümetler, yap-işlet-devret modelini en intansiv bir şekilde bu sektörde uyguluyorlar. Geçen yıllarda, 1994 ve 1995 yıllarında, krize rağmen, pek çok ülkeye yaptığımız ziyaretlerde -1994 yılından bahsediyorum- bu sektör için, yap-işlet-devret modeli için de, 1,4 milyar dolarlık bir finansmanı bulabilmiş ve buna, 1995 yılında 1,1 milyar dolarlık bir finansmanı da ekleyerek ve bu finansmanı Birecik Hidroelektrik Santrali, Marmara 1, Marmara 2 Çevrim Santrali ve Esenyurt Doğalgaz Çevrim Santrallerine tahsis ederek ve bunların ihalesini de gerçekleştirerek, inşaatına başlama başarısını da gösterebilmiştir.

Türkiye, enerji konusundaki hassasiyeti görmüş ve bu alana, yabancı sermayeyi ve millî sermayeyi -yine, yap-işlet-devret modelini de burada saymıyacağım, küçük santraller de var- sokabilmiştir. Programda, 1997 yılında, bu konuda çok cüretkâr adımlar vardır. Bunlara da karşı olmak mümkün değildir.”

Fizikî hedeflerden verilen örnekler sonrasında, diğer alanlarla ilgili görüşlerini de açıklayan Doğan, 1996 yılı karayolu inşaatında program hedeflerinin aşıldığını, buna karşılık eğitim yatırımlarında geri kaldığını ifade etmiş ve yapılan yatırımlara bir bütün olarak bakılması gerektiğini vurgulamıştır. Türk ekonomisinin yatırım performansını arttırmak için millî gelirin büyütülmesinin, yabancı sermayenin ülkeye çekilmesinin, “yap-işlet-devret” modelinin daha aktif olarak kullanılmasının zorunlu olduğuna işaret etmiştir. Yine sanayinin İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir, Adana ve İzmit'te yoğunlaşmış olduğunu da söyleyerek, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde organize sanayi bölgeleri açıldığını, bu sayede Anadolu'nun pek çok kesimine, sanayileşme hareketinin yayıldığını öne sürmüştür. Bu arada 1994 yılındaki büyük fedakârlığı, yatırım yapma konusundaki kararlılığı, cesareti, inancı nedeniyle de, Türk müteşebbisine, Türk çiftçisine, sanayicisine, ihracatçısına, tüccarına, esnaf ve sanatkârına, Doğru Yol Partisi Grubu ve kendi adına şükranlarını sunmuştur.

Aykon Doğan konuşmasında memurların durumuna da değinmiştir. 1976 yılında 962500 memuru varken, 1978'de bu rakamın 1 milyona ulaştığını, 1980'de 1 milyon 170 bin olduğunu belirtmiş ve sonraki yıllarda da devamlı arttığını dile getirmiş ve memur sayısının 1996 yılında 1 milyon 810 bin olduğunu ifade etmiştir. Aykon Doğan, muhalif milletvekillerinin sözlü müdahalesine maruz kalarak sürdürdüğü konuşmasında, memurların gayri safi millî hâsıladan en düşük payı 1985 ve 1986 yıllarında aldığını hatırlatmış, yüzde 3,6 olan bu oranın, 1990 yılında yüzde 6,7; 1991 yılında yüzde 7,8; 1992 yılında yüzde 8,5; 1996'da yüzde 10,6; 1997 yılında yüzde 10,7 olduğunu da sözlerine eklemiştir. Daha sonra da sözü KİT'lerdeki istihdam sorununa getirmiştir. Üretmeyen bir insana, devletin imkânlarını tahsis etmenin, işsizlikten daha büyük bir adaletsiz olduğunu söyleyen Doğan, yapılması gerekenin, merkezî idarede rasyonalizasyon, ademî merkezîyet ve rasyonel personel kullanımı olduğunu söylemiş ve hem hükümete hem de parlamentoya görevler düştüğünü ifade etmiştir. Bir Özelleştirme Yasasının, Anayasanın, Personel Yasasının değiştirilmesi ve yap-işlet-devret modelinin geliştirilmesi öngörülmesine karşın bunların gerçekleştirilmediğine de işaret etmiş ve görevdeki parlamentoya büyük görevler düştüğünü belirtmiştir.

Fakirlik edebiyatıyla bir yere varılmasının mümkün olmadığını savunan Aykon Doğan, Türkiye'nin potansiyelinin ve imkânlarının olduğunu, bunun da en çarpıcı örneğinin Güneydoğu Anadolu Projesi'nde görüldüğünü ifade etmiştir. Bölgede 150 bin ton olan pamuk üretiminin, 250 bin tona çıktığını,

sadece pamuk toplamadan 3 trilyon liranın üzerinde gelir elde edildiğini açıklamış ve GAP'ın dışında Orta Anadolu Projesi, Doğu Karadeniz Projesinin de olduğuna vurgu yapmış ve çiftçinin durumuyla ilgili görüşlerini ortaya koymuştur.¹²⁸

Konuşmasının bir bölümünde parlamenter rejimlerle idare edilen ülkelerde, hükümetlerin ve parlamentoların bütçe konusuna yaklaşımları konusuna da değinen Aykon Doğan, parlamenter rejimlerle idare edilen bütün ülkelerde, hükümetlerin, daima büyük bütçe yapma eğiliminde olduklarını ifade etmiş ve parlamento buna karşı tavır aldığı zamanlarda ise hükümetlerin; *“Ekonomiyi ayakta tutamayız, kamu yatırımları gecikir, işsizlik artar, ekonomik sıkıntılar büyür, savunma ve güvenlik için ihtiyaçları karşılayamayız; personel ödemelerinde, borç faizlerinde kısıntı yapılamaz.”* gibi gerekçelerle, istedikleri bütçeleri parlamentolarından daima kolayca geçirdiklerine dikkat çekmiştir. Türkiye’de de durumun farklı olmadığını sözlerine eklemiştir.

Doğan bu açıklamalarının ardından, rakamlara dayanan şu bilgileri de Genel Kurula aktarmıştır: *“Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım; 1996 yılı bütçesine baktığımız zaman, çok enteresan bir durum görüyoruz. Parlamento bütçeyi 15 Ekim 1995 tarihinde Doğru Yol Partisi ve CHP Koalisyon Hükümeti sevk etmiş; 410 trilyonluk bir açık görmüş. 410 trilyonluk açıklı, 2,8 katrilyon harcama, 2,4 katrilyon geliri öngören bu bütçe uygulansaydı, bu bütçeye göre belirlenen hedeflerde yüzde 40 enflasyon, yüzde 5 büyüme, 25 milyar dolar ihracat, 40 milyar dolar da ithalat olacaktı.*

Şimdi, 1996 yılı için, 1995 yılında sevk edilen 410 trilyon açıklı bu bütçe, ne oldu da, 1996 yılı sonunda 1,4 katrilyonluk açığa gitti; burada bunun muhasebesini, bunun hesabını hep birlikte yapmak durumundayız.

---

¹²⁸ Aykon Doğan, müdahaleler ile zaman zaman kesintiye uğrayan konuşmasında şu sözleri sarf etmiştir: *“Şunu açıkça söylüyoruz ki, 1992, 1993, 1994, 1995 ve 1996 yıllarında, Türk çiftçisinin mahsulüne enflasyonun üzerinde para ödenmiştir... Siz gübreye hiçbir indirim tanımazken, bu hükümetler yüzde 50'lik bir sübvansiyonu 1995 yılında yürürlüğe koymuştur... 1996 yılında, yüzde 50'lik gübre sübvansiyonu ekim ayı sonu itibariyle -kasım, aralık yok- 31 trilyon lirayı aşmıştır. Peki, bu 31 trilyon lira nereye gidiyor?!... Değerli arkadaşlarım, 1997 bütçesinde destekleme için ayrılan rakam 100 trilyon liradır. Evet, 1997 bütçesinde destekleme programı için ayrılan para 100 trilyon liradır.*

Şimdi, burada, şuna da hak veriyoruz, bir eleştiriye de hak vermemek mümkün değil; tarım satış ve kredi kooperatifleri birliklerinin yeniden organize edilmesi, önümüzde, bu Parlamento, bu Hükümeti bekleyen en önemli görevdir. Daha bağımsız, daha sağlıklı birlikler ve kooperatiflerle Türk tarımına hizmet edebilirsiniz; entegrasyonla hizmet edebilirsiniz, ucuz krediyle hizmet edebilirsiniz, desteklemeyle de hizmet edebilirsiniz. Doğru Yol Partisi olarak bizim, tarım konusuna yaklaşımımız, tarım alanında kendi kendine yeten bir Türkiye'dir. Biz, Türkiye'nin, Türk tarımıyla kendi kendine yeterliliğini, Türkiye'nin bağımsızlığı, Türkiye'nin geleceği bakımından önemli bir olgu olarak görüyoruz. Dünyada tarımı desteklemeyen hiçbir ülke yoktur. Bu itibarla, hangi hükümet gelirse gelsin, burada, tarımı desteklemekten geri kalmaz. 1992'de bu yapıldı, 1993'te bu yapıldı, 1994'te, 1995'te, 1996'da bu yapıldı, 1997'de de bu yapılacaktır değerli arkadaşlarım.”

Türkiye, 1995 yılı sonunda 24 Aralık seçimlerini geçirdi. Bu 24 Aralık seçimlerine gitmeseydik, bu Parlamentoda kabul edilen ve 1996 yılında uygulanacak bütçe, 410 trilyon açıklı bütçe olmayacak mıydı; olacaktı; ama, böyle olmadı. Türkiye bir seçime gitti.”

Seçimlerden sonra meydana gelen siyasî yelpaze ve 1996 yılının başında üç ay süren turlar, beklentiler ve ekonomik gelişmelerin, 1996 Nisanının sonunda bütçede 861 trilyonluk bir açığa yol açtığını da iddia eden DYP sözcüsü, hükümet kurma suretiyle geçen zamanın faturasının 410 trilyon lira olduğunu ve “biz gidiyoruz artık, biraz şuraya şunu verelim, biraz da buraya verelim” anlayışının faturasının da, 1,4 katrilyona varan bir bütçe açığı olduğunu ileri sürmüştür. 1997 bütçesini beğenilmemesine karşın, 1996 bütçesine de kimsenin sahip çıkmadığına vurgu yapmış ve 1996 yılında, Bütçe Kanunu çıktıktan sonra, yatırım hızlarına bakıldığında, bu yatırımların sahibinin olmadığını vurgulamıştır. 1996 yılında, yıllık bütçede, memur maaşları konusunda ikinci dönemde, verilen yüzde 35 veya yüzde 40 oranındaki zamdan daha fazla, yüzde 50 bir zam verilmiş olmasına kimsenin değinmemesine de eleştiri yöneltmiştir. 1997 bütçesinde açık da olsa, bunun hesabını sorulabileceği, sahibi olan bir hükümetin olduğunu da ifade eden Aykon Doğan, 1983 yılından 1996 yılına kadar kamu harcamalarının hep arttığını, kamu harcamalarının, gayri safî millî hâsıladaki oranının yüzde 23'lerden yüzde 30'a çıktığını da açıklama ihtiyacı hissetmiştir. Söz konusu yüzde 7'lik artışı milletin ödediğini sözlerine eklemiştir. Bu nedenle de 1997 yılı bütçesinin 1996 yılına göre, gayri safî millî hâsılaya oranlandığı zaman yüzde 2 oranında küçülmesinin, doğru bir yaklaşım olduğunu ifade eden Doğan, daha sonra sözü sosyal güvenlik kuruluşlarının açıklarına getirmiştir.

Aykon Doğan, sosyal güvenlik kuruluşlarının açıklarına uzun vadeli bir yaklaşımla bir çare bulmadan; devlette tasarrufa gitmeden; rasyonel bir devlet yönetimine gitmeden ve devleti, uzun vadeli, devamlı, sürdürülebilir bir gelir kaynağına kavuşturmadan; Türk ekonomisindeki istikrarı, kamu bütçelerindeki denklığı savunmanın mümkün olmadığını öncelikle belirttiği konuşmasının bu bölümünde, Türkiye'nin sorunlarını aşabilecek moral gücüne ve üstün değerlere sahip olduğunu ifade etmiş ve söz konusu sorunların aşılabacağına olan inancını vurguladıktan sonra sözlerine son vermiştir.

DYP adına yapılan konuşma sonrasında DSP grubu adına ilk konuşmayı yapmak üzere Ankara Milletvekili Hikmet Uluğbay söz almıştır. Konuşmasına, 9 Aralık 1996 günü, Başbakanın, Hükümet adına bütçenin tümü üzerinde yapılan eleştirilere vermiş olduğu yanıtın bir bölüm okuyarak başlayan Uluğbay, Başbakanın bu konuşmada; *“Bugün, Butros Gali, petrol boru hattının akıtılması için son imzasını atmıştır; biraz önce, kriptoyla haber verildi”* şeklindeki ifadesiyle bir kriptonun içeriğini, kripto olduğunu belirterek açıklayarak, kripto güvenlik ihlali suçu işlediğini iddia etmiştir.

Daha sonra bütçenin denklığı ile ilgili bir eleştiri getirmiş ve Başbakanın “Şimdi, bakınız, 1997 yılının ilk bütçe teklifi, bürokrasinin kıymetli arkadaşları tarafından böyle getirilmiştir : -Şemada gösteriyorlardı- Ne diyor; 22,5 milyar dolar 1997’de faiz ödenmesi lazım. Bütçe açığının 18 milyar 382 milyon dolar olması lazım ve yatırımların da bütçede 3,3 milyar dolar olması lazım. Bakınız, düşük bir yatırıma mukabil, büyük faiz. 22,5 milyar dolar 1997 yılı için ve bütçe dengesi olarak da 18,3 milyar dolarlık açık. Biz ne yaptık; faiz, 22,5 milyar dolardan 13,8 milyar dolara indirilmiştir. Yatırımlar, 3,3 milyar dolardan 3,8 milyara çıkarılmıştır. Bütçenin açığı, 18 milyar dolardan sıfıra indirilmiştir ve işte, 50 yıldan beri ilk defa denk bütçe kurulmuştur” biçimindeki sözlerini hatırlatmış ve dolar üzerinden yapılan açıklamaları garip bulduğunu ifade etmiştir. Hatta “kendi ülkesinin bütçesini kendi parasıyla anlatmayan bir başbakandan, ülkesinin parasını ve ekonomisini istikrara kavuşturacak ekonomi politikaları oluşturmasını nasıl beklersiniz?” diyerek üslubunu daha da sertleştirmiştir.

Rakamların üzerine çizik atılarak veya yerlerine beğenilen başka rakam yazılarak, bütçenin denk yapılmasının mümkün olmadığını belirten Hikmet Uluğbay, yine Başbakanın 1996 yılı bütçe açığını nasıl indirdiğine dair kendi sözlerinden örnek vermiş ve Başbakanın “54 üncü Hükümet geldiği zaman, faiz ödemeleri 20 milyar dolardan 18,5 milyar dolara inmiştir. Bütçenin açığı 19,6 milyar dolardan 16 milyar dolara inmiştir; çünkü, devletin gelirleri, 31 milyar dolardan 32,5 milyar dolara çıkmıştır” demesine karşın, Refahyol Hükümetinin kurulduğunda, bütçeden ödenen faizlerin toplamının 699,7 trilyon lira olduğunu, bunun Ekim sonunda 1 katrilyon 53 trilyon liraya çıktığını, yıl sonunda ise 1,5 katrilyon liraya yükseleceğini öne sürmüştür.

Hikmet Uluğbay gerek faiz ödemelerinde gerekse bütçe açığı konusunda görüşlerini açıklarken şu sözlere yer vermiştir. “Değerli arkadaşlar, ortada, azalan bir faiz ödemesi filan yok. Yalnız, bir iki aydır, borçlanma hızında bir miktar azalma var. Bu azalmanın nasıl bir Ali Cengiz oyunuyla sağlandığını da, dün, bu kürsüden, 27 nci madde üzerinde görüşlerimi açıklarken anlatmıştım; tekrar, bulunmayan arkadaşlar için yineleyeyim. Hazinesinin Türk Telekom’a devrettiği ve geri ödemesi 2002 yılına kadar sürecek 600 milyon dolarlık bir borcu, bu kuruma erken ödettirilmiştir. Hazine, bu 600 milyon dolara 1996 yılı için el koymuştur; ancak, 2002 yılına kadar da, bir dış borç yükünü sırtına almıştır. Yani, gelecek yılların geliri harcanmış, borcun ödenmesi için de, benden sonra tufan denilmiştir.

Gelelim bütçe açıklarındaki azalmaya. Refahyol Hükümeti kurulduğunda, 1996 bütçe açığının yılsonunda 1,3 katrilyon lira olacağını hem kamuoyuna hem de IMF’ye açıklamıştır. Şimdi, Başbakan “ben göreve geldiğimde, zaten açığın 1,3 katrilyon lira olduğunu söylemişim; benim zamanımda açık artmadı” demek istiyor söyledikleriyle. Şöyle de diyebilirdi : “Göreve geldiğimizde açık 15,7 milyar dolardır. -Bunu nasıl hesaplayacak; 1,3

katrilyon bölü temmuz ayındaki dolar kuru 82 500 lira; 15,7 milyar dolar rakamı çıkar karşımıza- yıl sonunda 12,5 milyara düşürdüm” diyebilir, zira, aynı 1,3 katrilyon lira bu sefer, 104 bin lira dolar kuruna bölüdüğü takdirde, varılan sonuç 12,5 milyar dolardır ve böylece başarılı bir şekilde 1996 açığını, dolar cinsinden, sevdiği para cinsinden ifade edebilirdi.”

Başbakan Necmettin Erbakan’ı dolar kuru nedeniyle de eleştiren Uluğbay, Başbakanın, yılsonu dolar değerini 104 bin lira olarak açıklamasına karşın, doların bu değerinin Aralık ayı başında bulunduğunu ifade etmiş ve Başbakanın sözünü tuttu denilmesi için Merkez Bankası’nın piyasaya müdahale ettiğini öne sürmüştür. Daha sonra da yine Başbakanın; *“Bu bütçe, bir değişim bütçesidir, denk bir bütçedir, kamu personeli maaşlarında reel artış hedefleyen bir bütçedir; yatırımlarda 36 yılın en büyük reel artışı verilmiştir. Bütçedeki dolar olarak yatırımlara ayrılan paranın artışı yüzde 40’tır... Yatırımlar, gördüğümüz gibi, 3,3 milyardan 3,9 milyara çıkarılmıştır”* şeklindeki sözlerini hatırlatmış ve 3,9 milyarın, 3,3 milyara bölünmesi durumunda artışın, sadece yüzde 17,6 olduğunu ifade etmiştir. Hikmet Uluğbay konuşmasında, işsizlik ve yatırım konusuna da değinmiş,¹²⁹ daha sonra da tarım konusunu ele almıştır.

---

¹²⁹ Uluğbay’ın bu konudaki açıklamaları şu şekildedir: *“Sayın Başbakanın burada yaptığı tespit doğrudur, ona gönülden katılıyoruz; Türkiye’nin yeniden yatırım yapılan; dolayısıyla, iş yaratan bir ülke olması lazım. Zira, kendi istatistiklerimize göre, iktisaden faal nüfusun yüzde 16’sı işsiz tanımıdadır. Bunun gerçeği yansıtmadığından, hükümetler hep emindi; ancak, gerçeği de öğrenmek istemezlerdi. Nihayet, bu gerçek yüzümüze ILO’nun çalışmasıyla vuruldu: Ülkemizde, işsizlik yüzde 26,6. Ayrıca, yine, kendi verilerimize göre, kentsel işsizlerin içinde lise ve üzeri öğrenimlilerin payı da yüzde 35 dolayında. Değerli üyeler, bu, üzerinde titizlikle durmamız gereken bir durumdur.*

Düşünün; anneler, babalar, çocuklarını lise ve üniversite düzeyine kadar okutuyorlar ve çocuklar iş bulamıyor... Okur yazar olmayan veya sadece ilkokulu bitirmiş gençler, işsiz kaldıklarında, çoğu kez, anne ve babalarına bühitan ederler, “okutsalardı, ben de iş güç sahibi olabilirdim” derlerdi. Şimdi, anne baba görevini yerine getirmiş, çocuklarını okutmuş; genç, işsiz... Diyor ki, “anam babam görevini yerine getirmiş, beni işsiz bırakan sistemdir” topluma küsüyor, zaman zaman da yanlış yollara düşebiliyor.

İşte, o nedenle, Türkiye’nin, yeniden yatırım yapılan ve iş alanı açılan bir ülke olması lazım; ancak, bu, bütçedeki yatırım ödeneklerinin payını yüzde 5,7’den yüzde 8,14’e çıkararak olmaz. Türkiye, bir zamanlar bütçesinin yüzde 22’sini yatırımlara harcardı; o günlere geri dönmek gerekir. Bütçedeki yatırım ödenekleri düşerken “özel sektör yatırım yapar ve bu açığı kapatır” yanılığısına düşmeyelim. Zira, izlenen rant ekonomisi, girişimcileri de yatırım yapmaktan uzak tutmaktadır. Son yıllarda, girişimcilerin yıllık kazançlarının yarından fazlası sanayi faaliyetlerinden değil, faiz gelirlerinden oluşmaktadır.

Bu durumu siz de değiştiremediniz. Dün yaptığımız 13 aylık ihaleyle 180 trilyona yakın bir kaynağı, yüzde 120’lik bir faizle alarak, sırtüstü 13 ay yatacaklara, yüzde 120 kâr sağladınız; bundan sonra da aynı yolda yürümeye devam edeceksiniz.

Uluğbay, öncelikle çiftçini alacakları ile ilgili olarak bilgi vermiş ve 9 Aralık 1996 tarihî itibariyle, gübre sübvansiyonundan 14,5 trilyon, fındıktan 8,5 trilyon, pamuktan 10 trilyon, ayçiçeğinden 2 trilyon ve diğer ürünlerden 5 trilyon olmak üzere, Türk çiftçisinin, yaklaşık 77 trilyon lira Hükümetten alacağını söylediğini açıklamıştır. Bu arada akaryakıt fiyatlarının yüksekliğinden de şikâyet ederek, köylünün özlediği ak günlere, DSP iktidarında kavuşacağını vurgulamıştır.

Konuşmasında işçilere, memurlara ve öğrencilere kötü muameleden bahseden ve buları eleştiren Hikmet Uluğbay, ülkenin dış ekonomik dengelerinde de endişe veren ve 1994 bunalımını çağrıştıran gelişmeler olduğunu belirtmiş ve 1990–1993 arasında, toplam dış borç içerisinde kısa vadeli borcun oranının, yüzde 19'dan yüzde 27'ye çıktığını; 1994 bunalımından sonra, 1996'ya

---

Ayrıca, 1988'den bu yana izlenen kur politikaları, özel sektör imalat sanayii yatırımcılarını, sermaye yoğun yatırımlara zorlamıştır. Yani, daha az işgücü çalıştıran yatırımlar yapmak zorunda kalmışlardır. Hükümetin, bu gerçeği görmesi için, Devlet Planlama Teşkilatının her ay yayınladığı Temel Ekonomik Göstergeler belgesinin son sayfasında yer alan, özel imalat sanayiinde birim ücret endekslerine bakması yeterlidir.

Hükümetin, yurda kesin dönüş şartı aramadan, yurtdışında çalışanlara tanıdığı bedelsiz ithalat hakkı, belki Avrupa otomotiv sanayiinde çalışan işçilerin işlerini güvence altına almıştır; ama, ülkemizde bazı yurttaşlarımızı da işsiz bırakmaya başlamıştır.

Sayın Hükümet üyeleri, ailenizden hiçbiri, sizin evinize gelip, “bugün iş aktime son verildi” dedi mi? İşten çıkarılanın halini, hükümetler düşünmeyecek de kim düşünecek? Başta söyledik, bütçelerin ve ekonomik politikaların temelinde insan unsuru yatar, o insanlara iş yaratmak yatar; yoksa, işini kaybettirmek yatar ve yatmamalıdır da.

İşsizlik konusu, ülkede izlenen eğitim politikasıyla da yakından ilgilidir. Ülkemiz, ortaöğrenimdeki gençlerimize, 18 yaşına geldiğinde, bileklerine -güzel Anadolu deyişiyile- altın bilezik takamamaktadır. Lise ve dengi okullara gidenlerden sadece yüzde 34'ü meslekî teknik beceri öğrenimi görmekte ve öğrenim görenlerin de, o yaş grubunun içinde aldığı pay sadece yüzde 18'i oluşturmaktadır. Bu oran, çağı yakalamış ülkelerde yüzde 60'lar düzeyindedir.

Şimdi, beni, kahvede veya evindeki televizyondan izleyen bir meslek lisesi mezununun “ben, teknik liseye gittim de ne oldu; ben de işsizim” dediğini duyar gibiyim. Doğru kardeşim, sen de işsizsin, çünkü, Demokratik Sol Parti iktidarı dışındaki tüm partiler, senin diplomanı, senin iş makineni güvence kabul edip, sana, esnaf ve sanatkâr kredisi açtırmazlar, seni, kaderinle baş başa bırakırlar. Demokratik Sol Partinin bu amaçla verdiği kanun teklifini, komisyonda aylardır bekletiyorlar. “Halk Bankası kredilerini şu kadar trilyon lira artırdık” demelerine sen de aldanmıyorsun; zira, bu artışlar, enflasyon artışlarıdır. Esnaf ve sanatkârlara açılan kredilerin, toplam kredi hacmi içerisindeki payı, yıllardır yüzde 3,5 ile yüzde 4 aralığında sıkışmış kalmıştır. Bu, akılcı ve toplumca kabul edilebilir bir politika değildir. Hükümetin, meslekî beceri veren teknik liseler açma yanında çırak eğitim projelerinin kapsamını da süratle genişletmesi gerekmektedir.”

kadar, yeniden, yüzde 17'den yüzde 24,5'e tırmandığını iddia etmiş ve gidişatın aynı olduğunu savunmuştur. Yine, 1991–1993 arasında, dış ticaret açığının, 7,3 milyar dolardan 14,1 milyar dolara çıktığını, 1994–1996 arasında, aynı açığın, 4,2 milyar dolardan 20 milyar dolara çıktığını da sözlerine eklemiştir.

Uluğbay konuşmasının bundan sonraki bölümünde de yine rakamlara dayanan açıklamalarına devam etmiştir. Bu bağlamda 1991 yılında 258 milyon dolar olan cari işlemler açığının, 1993'te 6,3 milyara yükseldiğini, 1994'teki gecikmiş pansuman önlemleri sonucunda, o yıl elde edilen 2,6 milyar dolarlık cari işlemler fazlasının ise 1997'de 7 milyar dolarlık açığa dönüştüğüne de dikkat çekmiştir. 1993'te ortaya çıkan manzaranın, Türkiye'nin dış borçlanma kredi notunun düşmesine neden olduğunu, Tansu Çiller'i kastederek, dönemin Başbakanının gelişmelere duyarsız kaldığını, bu duyarsızlığın bedelinin de, çok ağır bir biçimde yurttaşlara yansıdığını ileri sürmüştür.

Hikmet Uluğbay konuşmasının büyük bir bölümünü Necmettin Erbakan'a ayırırken, özellikle Başbakanın sözlerinden örnekler vermeye devam etmiş ve şunları söylemiştir: *“Sayın Başkan, değerli üyeler; Sayın Başbakan, 9 Aralık günkü konuşmasında İtalya ve diğer bazı ülkelerle Türkiye'deki son yirmi yıl veya kırk yıldaki gelişmeleri karşılaştırdı; güzel bir karşılaştırma. Benzeri karşılaştırmayı, ben de, bir boyut daha ekleyerek yapmak istiyorum. 1970-1994 döneminde Avrupa Topluluğu ülkelerinde kişi başına düşen gelir 7 ilâ 13 kat artarken, ülkemizde 5 kat artmıştır. Diğer bir deyişle, ortak olmayı düşündüğümüz ülkelerle aramızdaki fark yirmibeş yılda azalmamış artmıştır.*

Burada, Sayın Başbakanın karşılaştırmasına dahil etmediği bir boyut vardır. 1970 - 1994 arasında Avrupa Topluluğuna dahil birçok ülkede nüfus yüzde 4 ilâ yüzde 15 arasında artarken, ülkemizde yüzde 80'den fazla artmıştır. Tamam, artsın; bizim ülkemiz çok büyük, kaynakları da fazla; ancak, burada önemli olan, artan nüfusu eğitip, üretken hale getirmektir. Bu yapılmamıştır. İşte, artan bu nüfusu eğitip, üretken kılamamak da, yanlış ekonomik politikalar kadar, ekonomik ve sosyal kalkınmamızı frenlemektedir. Eğer, artan nüfusumuzu eğitip, üretken kılamazsanız, özel bir çaba sarf etmenize gerek yok, zaten otomatikman D-8'in üyesi olacağız.”

Kendisine verilen sürede, vergi yükü üzerinde duran Hikmet Uluğbay, vergi gelirlerinin yüzde 60'ının dolaylı vergilerden geldiğini ve toplam vergi gelirlerinin yüzde 20'sinin de dar ve orta gelirliilere ait olduğunu vurgulamıştır. Vergi politikalarının, bozulmuş gelir dağılımlarının düzeltilmesindeki en etkin araç olduğunu da söyledikten sonra, Refah Partisi temsilcilerinin, Demokratik Sol Parti'ye yönelik olarak yaptıkları bazı açıklamalara da cevap verme gereği duymuştur. Ömer Vehbi Hatipoğlu'nun *“Sayın Bülent Ecevit, 1980 sonrasında iktidar olmamanın rahathğı içerisinde konuştu”* dediğini, bunun doğru olduğunu, Bülent Ecevit'in kimseye ödün borcu olmadığını ifade etmiştir. Ecevit'in, çözüm önerileri getirmediğine dair sözlere ise Bölgesel Güvenlik Planı, Köy-Kent, Devlet Denetlemenin devreye girmesi gibi önerilerin Ecevit'e ait olduğunu dile getirmiştir.

DSP grubu adına ikinci konuşmayı, İzmir Milletvekili Veli Aksoy yapmıştır. 1980 öncesi girilen ekonomik, siyasal ve toplumsal bunalımdan çıkılmadığını, aksine bunalımın daha da derinleştiğini, ayrıca acımasız bir soygun; akıl almaz bir yağma; olağanüstü bir talan; giderek artan ahlakî bir çöküntü; ardında binlerce ölü, onbinlerce yaralı ve özürlü bırakan kanlı bir terörün hüküm sürdüğünü belirtmiştir. 1995 yılı bütçe görüşmelerinde, dönemin Başbakanı Tansu Çiller'i, işsizlikte, enflasyonda, dış ve iç borçlanmada, yatırımları düşürmekte, faizcilikte şampiyon ilan eden ve eleştiren Necmettin Erbakan'ın, uyguladığı politikalarla enflasyonu yüzde 90'lara, dış borçların 76 milyar dolara, iç borçların 3 katrilyon liranın üzerine çıkardığını öne sürmüştür.

Ülkedeki işsizlik sorununa değinen ve Başbakanın, otuz yıldan beri kıyasıya eleştirdiği, iktidara ortak olunca teslim olduğu ranta dayalı ekonomi, sanayileşmeyi ve ulusal kalkınmayı gündemden çıkararak, bir avuç rantiyeye, devlet eliyle, sadece bu yıl katrilyonun üzerinde kaynak aktardığını iddia eden Veli Aksoy, iktidarın, özellikle de Refah Partisi kanadının, ekonomik hayatın gerçekleri karşısında takındığı ikircikli tutumun ibret verici olduğunu ifade etmiştir. Yine "bunlar, devletin masa ve sandalyelerini dahi satıp peşkeş çekecekler" diyen Erbakan'ın, Başbakan olduğu dönemde, kamu sektörünün dağıtıldığını, mal varlıklarının yerli ve yabancı tekellere yok pahasına satıldığını iddia ederek, bu anlayışı eleştirmiştir. İktidar partilerinin ilkesiz tutumlarının ülkeye zarar verdiğini de öne sürmüş ve demokratik rejim içerisinde çözüm üretilebileceğine olan inancının ve güvenin sarsılmasının, umutsuzluğunun yayılmasının üzüntü verici olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Veli Aksoy, parti kimliğinin bir tarafa bırakılarak çözüm üretilmesi gereğine de dikkat çektiği konuşmasında, siyaset-aşiret-mafya ilişkileri sonucu, ülkede can ve mal güvenliğinin tartışılır hale geldiğini dile getirmiş ve hem yasama hem yürütme hem de yargı erkinin sıkıntıda olduğuna vurgu yapmıştır. Dahası üniversitelerin, medyanın, sıkıntıda olduğunu, tarafsız basının susturulmak istendiğini iddia etmiştir. Devletin tartışma konusu yapıldığını da dile getirerek, Başbakan ve bakanların inandırıcı olmadığını ileri sürmüştür. Ardından da Tansu Çiller ile ilgili olarak, Genel Kurulda tartışmalara yol açan şu sözleri sarf etmiştir: *"Çünkü, bu hanımefendi, CIA'e rapor veriyormuş. Sayın Çiller, 23 Nisan 1973'te ABD vatandaşı olmak için başvurmuş. Bunu nereden öğreniyoruz; işte, son günlerde gazetelerde yapılan açıklamalarda görüyorsunuz. Ne çıktı orta yere; bir iddia çıktı: Türkiye'nin Amerikalı Dostları Derneği, Türk-Amerikan İşadamları Derneği, IMF Finansal Stratejileri Programlama Dairesi, ABD Dışpolitika Prensipleri Uluslararası Araştırma Dairesi, FBI bilgi işlem kayıtları, ABD millî savunma bilgi verileri ve CIA Yabancılar İstihbarat Birimi, Bayan Çiller'e referans vererek, 1 Temmuz 1979 tarihinde ABD vatandaşlığına kabul edildiği iddiaları vardır; ancak, ABD vatandaşı olmak için, ABD'ye bağlılık yemini etmek şart koşulmuştur. ABD'ye bağlılık üzerine yemin eden bir insan, nasıl, Türkiye'nin Başbakanı olabilir, Başbakan Yardımcısı olabilir?! Bu sözleri, 3 Temmuz 1993 tarihinde, yine, bu kürsüde, bugünkü Başbakan Sayın Erbakan söylemişti. Şimdi, soruyorum; Sayın Erbakan bu ülkenin nasıl Başbakanı olabilir?!"*

Çiller'le ilgili iddialarını devam ettiren Veli Aksoy, Türkiye Büyük Millet Meclisinin denetleme yetkisine el atıldığını, medyanın ve namuslu bürokratların büyük emek ve özverileriyle ortaya çıkardıkları hayalî ihracat dosyaların hasıraltı edildiğini söylemiş ve Mercüme dosyası, örtülü ödenek dosyası, TOFAŞ dosyası, TEDAŞ dosyası, TURBAN dosyası, faili meçhul cinayetler dosyasını örnek olarak göstermiştir. Bunun ilk nedeni olarak da, Parlamentoda temsil edilen en büyük siyasî partinin liderinin, hem Başbakan sıfatıyla yürütme organına hem genel başkanlık sıfatıyla partisine ve parti grubuna egemen olduğunu ve doğal olarak da Parlamento üzerinde güç oluşturduğunu sözlerine eklemiştir. İkinci neden olarak ise hukuk sisteminde düzenlenen yüksek denetleme kurullarının işlevsiz hale getirilmesini, göstermiştir. Bu arada Demokratik Sol Parti Grubunun, Meclis Başkanlığına 19. Dönemde başvurduğunu ve 19. Dönemdeki başvurusunu 20. Dönemde de tekrarladığını açıklamıştır.

Aynı durumun, insan hakları ihlallerinde de söz konusu olduğunu iddia eden Aksoy, 1996 yılı itibariyle faili meçhul cinayet, yargısız infaz; işkencede, cezaevinde ve gözaltında ölüm; gözaltında kayıp, işkence gören insan binlerle ifade edildiğini söylemiş ve çok sayıda gazetecinin baskı altında olduğunu dile getirmiştir. Yine Türkiye'nin, aylardan beri, rüşvet ve yolsuzluk skandallarıyla, Yüksekova, Söylemez ve Hadi Özcan çeteleriyle, Ağansoy ve Susurluk olaylarıyla çalkalandığına da vurgu yapmıştır. Daha sonra da sözü Susurluk konusuna getirmiştir. Susurluk olayının devleti yıpratıldığını, hukuk devleti kurumlarını alt üst ettiğini belirtmiş ve devlete olan güvenin sarsıldığını dikkat çekmiştir. Mesut Yılmaz'ın Budapeşte'de uğradığı saldırının hafife alındığını ileri süren Aksoy, Abdulah Çatlı'ya, devlet tarafından 5 adet pasaport verildiğinin, Mehmet Özbay adına düzenlenmiş kimlikte, dönemin emniyet genel müdürünün imzasının bulunduğu ve silah taşıma uzmanlık belgesi verildiğinin iddia edildiğini söylemiştir. Yine, Ömer Lütfü Topal cinayetine karıştığı iddia edilen 3 kişilik özel tim görevlisinin, Urfa Milletvekili Sedat Bucak'ın korumasına verildiğinin saptandığını da ileri sürmüştür.

Veli Aksoy daha sonra köy koruculuğu ile ilgili görüşlerini açıklamaya başlamıştır. Güneydoğudaki feodal yapı, bu yapıya dayalı ilişkileri değişmediği; kalıcı, yapıcı, hukuka uygun çözümler üretilmediği sürece, sorunun, köy koruculuğu sistemiyle çözümünün mümkün olmadığını savunmuş ve devlet ihalelerinin büyük bir bölümünün korucu başlarına verildiğini iddia ederek, bundan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Bir işkoluna dönüşen geçici köy koruculuğu sisteminin, çözüm üretme yerine, yer yer terörü de beslediğini iddia etmiştir. Bu arada Azerbaycan'daki darbe girişimine de değinen Aksoy bu konuda şu görüşlere yer vermiştir: *“Sayın Çiller'in Başbakanlığı döneminde, komşu ve kardeş ülke Azerbaycan yönetimini devirmek için ilişkiler kurulduğu, darbe planlandığı ve birtakım kişilerin, Hükümetin bilgisi dahilinde darbeye katıldığı, MİT'in uyarısı sonucu, Sayın Demirel'in devreye girerek, Azerbaycan Devlet Başkanı Sayın Aliyev'i durumdan haberdar ettiği, medyanın ve Sayın Aliyev'in açıklamalarından da anlaşılmalıdır. Bu ne cüret?! Hukukun*

üstünlüğüne, Parlamenteoya, yasalara, geleneklere, bir başka ülkenin içişlerine karışmama ilkesine en çok bağılı olması gereken eski Başbakan, şimdiki Dışişleri Bakanı, tüm bu ilkeleri fütursuzca nasıl çiğnetebiliyor? Bütün bu olayların kaynağında, örtülü ödeneğın amacı dışında kullanıldığı iddiaları da yer almaktadır.”

Hukuk devletinin aşındığını da söyleyen ve dokunulmazlıkların kaldırılmasının gereğine vurgu yapan Veli Aksoy, bazı milletvekillerinin, dokunulmazlık zırhına sarılarak, uygunsuz durum ve davranışlar içinde bulunduğunu iddia etmiş ve Parlatentonun onurunun çiğnenmesine, kirletilmesine izin veremeyeceklerini açıklamıştır. Bu nedenle Demokratik Sol Parti Grubunun vermiş olduğu, Anayasanın 83 üncü maddesinin değıştirilmesine dair Anayasa değışikliğı önerisinin, vakit geçirmeden gündeme alınıp, dokunulmazlık zırhının yeniden düzenlenmesinin çok yararlı olacağı kanaati taşıdığına da dikkat çekmiştir. Aynı konuyla ilgili olarak, Devlet Denetleme Kurulunu göreve çağırmıştır.

DSP Grubu adına konuşma yapan Veli Aksoy, nüfuz kullanımı, karaparaya tapınma, köşe dönmeçiliğın bir salgın hastalık gibi yöneticileri kırıp geçirdiğini öne sürmüş ve buna benzer olumsuzlukların İtalya, ABD, Japonya gibi gelişmiş ülkelerde de olduğunu ancak, bu ülkelerdeki sistemin, parlamento ve komisyonları aracılığıyla sorunları saptayıp, yargı önüne çıkarıp hesap sorabildiğini belirtmiştir. Türkiye’de ise yargının baskı altında olduğunu ileri sürmüştür. Bu yüzden Demokratik Sol Parti Grubu olarak, yargı bağımsızlığını kısıtlayan Anayasanın 144. ve 159. maddelerinin değışmesi için, Anayasa değışikliğı teklifi verdiklerini hatırlatmıştır. Son olarak da temiz siyaset, temiz hükümet, temiz yargı ve temiz toplum çağırısı yaparak, konuşmasını tamamlamıştır.

Veli Aksoy’un sözlerini tamamlamasıyla bütçenin tümü üzerinde, gruplar adına yapılan konuşmalar da sona ermiştir. Oturumu yöneten Meclis Başkanı Mustafa Kalemlı, Hükümete söz vermeden önce, Adalet Bakanı Şevket Kazan’a, İttüzüğün 60. maddesi gereğince, iki üç cümleyi geçmemek üzere, yerinde konuşması şartıyla söz vermiştir.

Şevket Kazan, bütün bakanlıkların, uygulamalardaki birtakım aksaklıklardan dolayı zaman zaman genelgeler çıkardıklarını, Adalet Bakanlığı’nın böyle bir uygulaması olduğunu ifade etmiş ve açıklamalarını şu sözlerle sürdürmüştür: *“Cumhuriyet başsavcılarını veya savcılarını, dokunulmazlıkla, dokunulmazlığın kaldırılmasıyla ilgili dosyaları gönderirken; bazen, bakanlığı atlayarak gönderiyorlar Meclise, bazen başsavcılığı atlayarak gönderiyorlar Bakanlığa, Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne, bazen de dosyaları eksik gönderiyorlar. Bu konuda zaman zaman genelgeler çıkarılmış; Sayın Adalet Bakanı Sungurlu da çıkarmış, bendeniz de çıkardım.*

Son genelgenin tarihi 30.12.1996’dır; yani, Başsavcılığı atlayarak gönderilmiş bir dosyanın iade edileceğı konusundadır.

Başsavcılığı atlayarak gönderilen bu genelgeden, bu fezlekeden bir gün önce, 10 Aralık 1996 tarihinde, yani Bakanlığa gelen yazının tarihi 11.12.1996'dır, bendenizin genelgeyi çıkardığı tarih 10.12.1996'dır... Dolayısıyla, bu dosya ile bu genelgenin herhangi bir alakası yoktur, tamamen, genel anlamdadır."

Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın açıklaması sonrasında Hükümet adına, Maliye Bakanı Abdüllatif Şener söz almıştır. Aslında kürsüye Tansu Çiller'in çıkacağını, ancak Moskova'da bulunması gerektiği için, kendisinin eleştirilere cevap vereceğini açıklayan Abdüllatif Şener, ilk olarak 1997 konsolide bütçesinin, Refah Partisi ile Doğru Yol Partisi tarafından oluşturulan 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Meclis'e sunmuş olduğu ilk bütçe olduğunu açıklamıştır. Hemen sonrasında, bütçenin hazırlanma sürecinden bahsetmiş ve katkı sağlayan herkese teşekkür etmiştir.

"Bildığınız gibi, bütçeler, devletin belli bir dönemde yapacağı masrafları ve toplayacağı gelirleri birlikte gösteren ve yasama organından çıkan belgelerdir" diyen Abdüllatif Şener, devletin, bütçeler vasıtasıyla, ekonominin çok önemli bir bölümünü kontrolü altında tuttuğunu, bütçelerin, maliye politikası araçlarının en önemlisi olduğunu ifade etmiştir. Daha sonra bütçelerin ekonomideki yeriyle ilgili teknik açıklamalarına devam etmiştir.¹³⁰

Maliye Bakanı Abdüllatif Şener, 54. Hükümetin kurulması sonrasında ekonomik göstergeleri değerlendirdiklerini, genel gidişatını tespit ettiklerini, teşhisi koyduktan sonra, çözümlere yöneldiklerini ortaya koymuş ve 1997 bütçesinin, Hükümetin kararlılığının bir göstergesi olduğunu da sözlerine eklemiştir. Özellikle, 1980 sonrasında, Türkiye'deki ekonomik büyüklüklerde önemli bozulmalar ve dalgalanmalar yaşandığını söyleyen Şener, 1991 yılında yüzde 0,3 olan büyüme oranının, 1993 yılında yüzde 8,1 gibi bir noktaya; ama 1994 yılında da eksi 6 gibi bir düzeye indiği bilgisini aktarmıştır. Aynı şekilde hayat pahalılığı ve enflasyonun 1980'li yıllardan beri sürekli bir artma eğilimi

---

¹³⁰ Maliye Bakanı Abdüllatif Şener'in bu konudaki açıklamaların şu sözlerle sürdürmüştür: *"Hükümetler, bütçeyi denk olarak hazırlamak suretiyle, fazla veya açık veren bütçeler hazırlamak suretiyle, kamu gelirlerinin bileşimlerini ve miktarlarını ayarlamak suretiyle ve yine, kamu giderlerinin miktarlarını ve bileşimlerini ayarlamak suretiyle, ekonomik göstergeler üzerinde etkiye bulunurlar. Bu bakımdan, kamu kesiminde ulaşılmak istenen amaçlar, iktidarların elindeki, bütçe başta olmak üzere, değişik araçlarla gerçekleştirilmeye çalışılır.*

Kamu kesiminin elinde, bütçeler dışında da araçlar vardır; kamu iktisadî kuruluşları veya devletin vazetme, yasa koyma gücü, bunun ötesinde, para politikası araçları zikredilebilir; ama, bütçe başta olmak üzere, maliye politikası araçları, ekonomide birtakım selektif tedbirlerin uygulanması açısından, uygulanabilirliği açısından, daha etkin ve daha önemlidir.

Dolayısıyla, bir iktidarın, yapacaklarını ve yapmak istediklerini bütçeleri vasıtasıyla görebilirsiniz. Ekonomiden sosyal politikalara, siyasî hadiselerle kadar uzanan bütün boyutları, bütçe üzerinde değerlendirmek mümkündür. Bu sebepten dolaydır ki, iktidara mensup, muhalefete mensup söz alan bütün değerli arkadaşlarımız da, bütçe münasebetiyle, malî konular dışındaki konulara da değinmişlerdir."

içerisinde olduğunu da ifade etmiş ve Anavatan Partisi'nin, 1983 yılında iktidara gelirken, yüzde 37 olarak devraldığı enflasyonu iktidardan gittiği yıl olan 1991 yılında iki katına çıkardığını ve yüzde 71 düzeyine getirdiğini de dile getirmiştir. Bütçe açığının gayri safî millî hâsıla içerisindeki payının, 1983 yılında yüzde 2 iken, 1991 yılında yüzde 5,3'e çıktığını, 1996 yılında yüzde 8,8'e ulaştığını söyleyen Şener, aynı şekilde, dış ticaret açıklarında, cari işlemler açıklarında da artışların yaşandığına da vurgu yapmıştır.

Söz konusu olumsuz ekonomik tablonun sorumlusunun Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi'nin kurmuş olduğu Hükümetin olmadığını belirten Şener, 5,5 aylık Hükümetin eleştirilmesini doğru bulmadığını ifade etmiş ve hükümetin önceliği siyasal istikrarın sağlanmasına verdiğini açıklamıştır. Siyasal belirsizliğin ekonomiyi olumsuz yönde etkilediğini, amaçlarının bütün bunları aşarak Türkiye'yi düzlüğe çıkarmak olduğunu, bunun için de 54. Hükümeti kurduklarını vurgulamıştır.

Maliye Bakanı Abdüllatif Şener, Hükümetin kuruluş şekli ve amaçları ile ilgili olarak açıklamalar yaparken, aynen şu ifadelerle yer vermiştir: *"Bu iki parti, bir Koalisyon Protokolü ve Hükümet Programıyla iktidar olmuştur. Bu bakımdan, tek tek Koalisyonu oluşturan her iki partinin programıyla eleştirilerde bulunmayı da sağlıklı bulmadığımızı ifade etmek istiyorum. Halk, seçmen, uzlaşın, bir araya gelin; bir program, bir protokol oluşturun; bu program ve protokol dahilinde iktidar olun demiştir. 24 Aralık 1995 seçimlerinin ortaya çıkardığı sonucun tercümesi budur; dolayısıyla, Hükümeti oluşturan Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi de halkın bu iradesine uygun olarak bir Koalisyon Protokolü ve Hükümet Programı etrafında hükümeti teşkil etmişlerdir ve bu program dahilinde icraat yapmaktadırlar. Bu bakımdan, eleştirilerin doğrudan doğruya Hükümet Programı çerçevesinde sürdürülmesi gerekir; başka boyutlara ulaştırılması, uzatılması, yine sağlıklı bir değerlendirme biçimi değildir.*

Evet, bu iki parti, ülke sorunlarını aşma, Türkiye'yi daha iyi günlere götürme iradesini ortaya koymuştur; Türkiye Büyük Millet Meclisinde çoğunluğa sahiptir, halk desteğine sahiptir; daha sonraki seçimler bunu kanıtlamıştır ve Hükümet, gece gündüz çalışmaktadır, Kabine üyeleri çalışmaktadır, Meclis çalışmaktadır ve bu yoğun çalışma temposu içerisinde Türkiye Büyük Millet Meclisine, Hükümetimiz 61 kanun tasarısı sevk etmiştir ve bu kısa süre içerisinde, 62 tasarı ve teklif yasalasmıştır. Bu, Hükümetin, Türkiye'deki sorunları çözüme iradesi ve kararlılığını gösteren, çalışma temposunu gösteren açık bir kanuttur, belgedir, ifadedir.

Evet, Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi, birinci önceliği olarak siyasî istikrarı koymuştur, belirlemiştir ve bunu sürdürmektedir, sürdürme niyeti devam etmektedir; ama, ikinci bir kararlılık, ikinci bir öncelik daha bu Hükümet tarafından ortaya konulmuştur. Bu ikinci öncelik de, ülkemizin sorunlarını, acı reçete sunmadan, hizmetleri artırarak, yatırımları çözümlenerek halletme, sorunların üstesinden gelme önceliğidir. Çünkü, Türkiye'deki ekonomik olumsuzlukların

faturasını taşıyan halkın, yeni faturalar taşıyacak gücü ve tahammülü kalmamıştır. Biz de, kurulurken, bir hizmet hükümeti olarak, bu anlayış doğrultusunda, acı reçete sunmadan, hizmetleri artırarak, yatırımları artırarak Türkiye'nin sorunlarını çözmeyi ikinci öncelik olarak belirledik ve önümüzdeki tablolar, diğer ülkelerle Türkiye'nin kıyaslanması da, bunun bir öncelik olarak belirlenmesini gerekli kıldı.”

Türkiye, yüzölçümü itibariyle dünyada 36., nüfusuna göre 16., gayri safi millî hâsılasına göre 23., kişi başına gayri safi millî hâsılaya göre 57. sırada bulunan bir ülke olmasına rağmen, kişi başına millî gelirin, Almanya'da Türkiye'nin 11 katı, İtalya'da 7 katı, İspanya'da 6 katı, Singapur'da 12 katı ve Güney Kore'de de 4 katı olduğunu belirten Şener, Türkiye'de, ülke içi gelir dağılımının da son derece bozuk olduğunu dile getirmiştir. İller arası gelir dağılımındaki bozukluğu da örneklerken, İzmit'te kişi başına gelir 6000 dolarken, Ağrı, Muş gibi doğu illerinde 500 dolar olduğunu söylemiş ve aynı dengesizliğin bölgeler arasında da görüldüğü bilgisini aktarmıştır.

Hükümetin ikinci önceliğinin hizmetleri ve yatırımları artırmak olduğunu ifade eden Maliye Bakanı, üçüncü önceliğin ise malî, ekonomik, sosyal dengelerin yeniden kurulması olduğunu açıklamıştır. *“Mal piyasalarında dengeler bozulmuş, enflasyon sürekli artıyor, dar ve sabit gelirliler sürekli mağdur ediliyor, işsizlik sürekli artıyor, ülkenin kaynakları iyi değerlendirilemiyor, gelir dağılımı bozuluyor, bütçe açıkları her geçen yıl artıyor, gayri safi millî hâsılaya oranı yüzde 2 gibi -1980'li yıllarda- bir düzeyden, yüzde 8,8 gibi bir düzeye ulaşıyor, faiz ödemelerinin bütçe içerisinde yükü sürekli olarak artıyor ve borç stoku da sürekli olarak artıyor”* diyerek devralının ekonomik tablolar hakkında verdiği bilgileri tekrarlayan Abdülatif Şener, malî dengelerin kurulmasının zorunluluğunun bütün siyasal partiler tarafından kabul edildiğine işaret etmiştir.

Abdülatif Şener, 1992-1996 yılları konsolide bütçe görüşmelerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşüldüğünde, bütün konuşmacıların devamlı olarak, bütçe açıklarından ve faiz ödemelerinden şikâyetçi olduklarını ifade ettiği konuşmasında, şimdi de aynı durumun söz konusu olduğunu, muhalefetin 1997 konsolide bütçesi vesilesiyle denk bütçeyi eleştirmelerinin çelişkili bir durum yarattığını iler sürmüştür. Muhalefetin *“niçin bütçeyi denk getirdiniz; niçin 2-3 katrilyon açıkla getirmiyorsunuz, bizim yaptıklarımızı niçin yapmıyorsunuz”* şeklinde değil de, *“Evet, niyetiniz iyidir, kararlılığınız iyidir; 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti olarak, malî dengeleri kurma niyetinizi izhar ettiniz, ortaya koydunuz, denk bütçe getirdiniz; sizi tebrik ediyoruz, destekliyoruz; ama, bu bütçenin denkliliğini takip edeceğiz”* demesini beklediğini açıklamıştır. Aynı bağlamda, Deniz Baykal'ın *“1997 yılı bütçesi, küçük bütçedir;*

1996 yılı bütçesi, daha büyük bir bütçeydi” şeklindeki yaklaşımına da katılmadığını belirtmiş ve bu konudaki görüşlerini rakamlara dayanarak ortaya koymuştur.¹³¹

Personel giderlerinin gayri safi millî hâsılaya oranının 1996 yılında yüzde 6,6 iken, 1997’de yüzde 6,8’e çıkarıldığını söyleyen Şener, 1997 yılında kamu personelinin, çalışanların enflasyona ezdirilmeyeceğini vaat etmiş ve 1996 yılı Temmuz ayında 54. Hükümetin emeklilere ve memurlara yüzde 50’lik zam verdiğini hatırlatmıştır. Ocak ayındaki yüzde 30’luk bir ücret artışı ile de, kümülatif olarak, yüzde 95’lik bir ücret artışının gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Ayrıca devletin temel hizmetlerine ayrılan ödenekteki artışın da yüksek olduğunu ifade eden Şener, adalet hizmetlerinde yüzde 103’lük, eğitim hizmetlerinde yüzde 101,7’lik, üniversite ödeneklerinde yüzde 113’lük, sağlık hizmetlerinde yüzde 108’lik, savunma ve güvenlik hizmetlerinde yüzde 102’lik artışın gerçekleştirildiğini de sözlerine eklemiştir.

Abdüllatif Şener, benzer artışların yatırımlarda da yapıldığını ortaya koymuş ve 1997 bütçesinde yatırımlar için 495 trilyon lira ödenek ayrıldığını, bunun da bir yıl önceki bütçeye göre yüzde 118,7’lik bir artışa karşılık geldiğini vurgulamıştır. Enflasyon oranı dikkate alındığında, 1997 bütçesinde yatırımlardaki reel artış miktarının yüzde 32,5 olduğunu da sözlerine eklemiştir. Ayrıca önceki yıllarda bütçelerdeki yatırımların payının sürekli azaldığını yıl yıl rakamlar vererek kanıtlamaya çalışmıştır. Eğitim konusuna ve diğer alanlara dair görüşlerini de ortaya koyan Maliye Bakanı, konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: “Eğitim sektörüne önemli kaynaklar aktarılmıştır. Eğitim sektörüne

---

¹³¹ Abdüllatif Şener şunları söylemiştir: “Evet, 1996 yılı bütçesi 46 milyar dolardı; ama, bu bütçe incelendiği takdirde görülecektir ki, bütçenin büyük bir kesimi, yatırımlara gitmiyordu, hizmetlere gitmiyordu, rantiyeye giden faiz harcamalarıyla ilgili bölümdü. Dolayısıyla, 1996 yılı bütçesinden faiz harcamalarına giden bölümü çıkarırsanız, 1996 yılı bütçesi 27 milyar dolar yapar. 1997 yılı bütçesi olarak Meclise takdim ettiğimiz bu bütçeyi incelediğimizde, faiz harcamaları dışındaki bütçenin 32,5 milyar dolar olduğunu görürsünüz; dolayısıyla, 1997 yılı bütçemizde, 1996 yılı bütçesine göre 5,2 milyar dolarlık bir fazla yatırım ve hizmet kısmı vardır; bu bakımdan, 1996 yılı bütçesinden daha büyük bir bütçedir, daha fazla hizmet yapmaya elverişli bir bütçedir.

1997 yılı konsolide bütçesi, 6 katrilyon 255 trilyon gider ve aynı miktar gelirle denk bütçe olarak huzurlarınıza getirilmiştir; ama, aslında, biz, denk bütçeyi 1997 konsolide bütçesiyle takdim etmedik, 1996 yılı bütçesi de, devraldığımız günden bugüne kadarki bütçe yönetimi itibarıyla, denktir. Çünkü, temmuzda devraldığımızda, 1,3 katrilyon açığı olan bütçe, yıl sonuna, aynı açık düzeyiyle ulaştırılmıştır; dolayısıyla, 54 üncü Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti döneminde, bütçe yönetimi, 1996 yılı için denk olarak devam etmektedir.

Bütçe, 1997 konsolide bütçesi, üretenlere, çalışanlara, daha fazla pay ayırma düşüncesi ve niyeti içerisinde hazırlanmıştır. Bunun açık göstergesi, personel giderlerinde kendisini göstermektedir. 1997 konsolide bütçesinde, 1 katrilyon 730 trilyon liralık, personel giderleri için, ödenek ayrılmıştır. Bu ödenek miktarı, 1996 yılı başlangıç ödenegine göre yüzde 90’lık, yıl sonu 1996 ödenegine göre de yüzde 77,4’lük bir artışı ifade etmektedir. Bütçe giderlerinin yüzde 27,6’sı personel giderlerine ayrılmıştır. Bu miktar, 1996 bütçesinde sadece yüzde 24,4’tü. Dolayısıyla, personel giderlerinde, bütçe içerisindeki payı itibarıyla, yüzde 3,2’lik bir artış getirilmiştir.”

130 trilyon liralık yatırım ödeneği verilmiştir. İlk ve genel ortaöğretimde 485 okul bitirilerek, mevcut 9,4 milyon öğrenci kapasitesine, 289 120 öğrencilik kapasite ilave artışı sağlanmıştır. Meslekî teknik eğitimde, yine aynı şekilde, mevcut 830 bin öğrenci kapasitesine 126 500'lük öğrenci kapasitesi ilave edilecektir. Yükseköğretimde mevcut 690 bin öğrencilik örgün öğretim kapasitesine 60 bin öğrencilik kapasite ilave artışı gerçekleştirilecektir. Yurtkur'a ait 16 450 öğrenciye daha barınma imkânı sağlanacaktır. Kültür merkezleri, kütüphaneler, yurt inşaatlarıyla da 1 800 ortaöğrenim öğrencisi barınma imkânına bu bütçeyle birlikte kavuşacaktır.

Aynı şekilde, sağlık sektörüne 56 trilyon liralık yatırım ödeneği ayrılmıştır ve bu ödenekle, sağlık hizmetlerinin daha yaygın, daha kaliteli bir şekilde yapılması gerçekleştirilecektir.

Tarımsal altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi için, sulama sektörüne 1997 yılında tahsis edilen toplam 89,8 trilyon liralık ödenek ile 70 bin hektarı büyük su işlerinden, 34 800 hektarı küçük su işlerinden olmak üzere, toplam 104 800 hektar alan sulanacaktır. 35 bin hektar alanda, arazi toplulaştırma ve tarla için geliştirme, 18 bin hektar alanda da taşkın koruma yatırımı gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda, 1997 yılında, GAP sulamalarında, 20 bin hektarlık alanda sulama yatırımı gerçekleştirilmiş olacaktır.

Aynı şekilde, 1997 konsolide bütçesinde, organize sanayi bölgelerine ait projelerde yüzde 230'luk artış sağlanmıştır; küçük sanayi sitelerinin ödeneklerinde de yüzde 171'lik artış sağlanmıştır. Enerji sektöründe, havaalanlarında, köy içmesularında ve diğer genel içmesuyu yatırımlarında, büyük ölçüde, yüzde 100'ün üzerinde artışlar sağlanmak suretiyle, bu bütçe, bir yatırım, bir hizmet bütçesi olarak hazırlanmıştır ve takdim edilmiştir.”

1997 bütçesinin, bir diğer özelliğinin de, borç-faiz sarmalını kıran bir bütçe olması olduğunu öne süren Maliye Bakanı Abdüllatif Şener, 1996 yılında, bütçe giderlerine faizlerin oranının yüzde 38 iken, 1997 bütçesinde yüzde 29'a düşürüldüğü bilgisini aktarmıştır. Yine faizin, gayri safi millî hâsıla içerisindeki payının ise yüzde 10,2 iken, yüzde 7,4'e düşürüldüğüne de dikkat çekmiştir. Faiz giderlerini azaltan bir bütçe hazırladıklarını da vurgulayan Bakan, 1996 yılı içinde 400 küsur trilyon liralık faiz yükünün olacağını hesaplandığını, bu haliyle, faiz ödemeleri ve borçlanmayla ilgili takvimin belirlendiğini ifade etmiştir. Borçlanma yetkisiyle ilgili maddenin, bütçenin açığı anlamına geleceği şeklindeki yorumun sağlıklı olmadığını da savunan Şener, özellikle, geçmiş yılların borçlarını ödeyebilme amacıyla, yani alınacak borçların, bütçe açıkları olarak yansımayacağını belirtmiştir.

Maliye Bakanı Abdüllatif Şener açıklamalarını şu sözlerle sürdürmüştür. “Faiz giderlerini aşağılara doğru çekme niyeti, düşüncesi, kararlılığı ve gerçekleşeceği, çünkü ihalede de açıkça görülmüştür. Karşılacak itfa miktarı 76 trilyon lira iken, 477 trilyon liralık teklif gelmiştir ve vade de, bir yılı aşmıştır; 13 ay vadeli olarak borçlanılmıştır ve faiz oranları da 13 puan düşmüştür; dolayısıyla, çünkü ihale, 1997 bütçesinin umut verici olduğunu göstermektedir; bu, İktidarın malî dengeleri kurma niyetinin gerçekleşeceğinin açık göstergesidir; hem faizler düşmüş hem vadeler uzamıştır; piyasada Hükümete karşı güven olduğu teyit olmuştur ve 1997 bütçesindeki faiz miktarının, reel, gerçekçi bir tahmin olduğunu da açıkça göstermektedir.

1997 konsolide bütçesi, bir hizmet, bir yatırım bütçesi olarak hazırlanmıştır; devletin, yerine getirme niyetinde, düşüncesinde olduğu hizmetleri önplana almış ve buna göre oluşturulmuştur. 6,255 katrilyon liralık bütçe giderlerine karşılık, aynı miktar gelir tahminiyle de denk bütçe oluşturulmuştur.

1997 bütçe gelirlerinin en önemli kısmı vergi gelirleridir. 4 katrilyon 368 trilyon lira ile bütçe gelirlerinin, aşağı yukarı, yüzde 70'i vergi gelirlerinden oluşmaktadır. Bir önceki yıla göre, vergi gelirlerimizde yüzde 98,5'lik artış hedeflenmiştir ve bu artış, uzun süren teknik çalışmaların sonucu olarak belirlenmiştir; 1996 ve 1997 yılı için öngörülen ve bilinen ekonomik büyüklükler dikkate alınmıştır; geçmiş yıllarda gösterilen performanslar dikkate alınmıştır; mevzuattan kaynaklanan hususlar incelenmiştir; kaynak paketleriyle ortaya çıkacak gelir artışları incelenmiştir ve yüzde 98'lik bir vergi artışıyla, 4 katrilyon 368 trilyon liralık vergi geliri 1997 konsolide bütçesine yerleştirilmiştir. Bu gerçekçi bir artıştır. Nitekim, 54 üncü Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin kurulduğu günden bugüne kadar, aylık periyotlar itibariyle izlediğimiz takdirde, bir önceki yılın aynı aylarına göre vergi gelirlerindeki artış oranının sürekli daha fazla artma eğiliminde olduğunu görmekteyiz.

Haziran 1997 sonu itibariyle, bir önceki yıla göre vergi gelirlerindeki artış yüzde 93 idi. Hükümetimizin kurulduğu, işbaşına geldiği aylardan itibaren bu oranda artışlar başlamıştır. Temmuz 1996 ayında, bir önceki yıla göre vergi gelirlerindeki artış yüzde 103 olmuştur, ekim ayında, bir önceki yıla göre artış yüzde 103 olmuştur ve -en son ortaya çıkan- Kasım 1996'da ise bir önceki yıla göre vergi gelirlerimizdeki artış yüzde 105,9 olmuştur. Yani, 54 üncü Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin kurulduğu günden bugüne kadar, alınan tedbirlerle, vergi idaresinin etkinliğinin sağlanması suretiyle, her ay vergi gelirlerimizdeki artış oranı sürekli yükselmektedir. Dolayısıyla, en son, yüzde 105,9'luk bir artış, bir önceki yıla göre gerçekleştiğine göre, 1997 konsolide bütçesinde öngörülen yüzde 98'lik artış realize edilecek, gerçekleştirilecek bir artıştır.”

Bütçe gelirleri içerisinde diğer önemli bir kalemin, vergi dışı normal gelirler olduğunu söyleyerek konuşmasına devam eden Abdüllatif Şener, bir önceki yıla nazaran, bütçe ödeneğine göre artışın yüzde 416 olduğuna vurgu yapmış ve bunun nasıl sağlanacağını ise vergi dışı normal gelirlerin ayrıntılarının incelenmesi durumunda görüleceğini ifade etmiştir. Özelleştirmeden de gelir geleceğine değinen Maliye Bakanı, bunun dışında,

bütçede yer alan özel gelirler ve fonların, bir önceki yıla göre yüzde 57'lik artışı ifade ettiğini belirttikten sonra, bu yapı içerisinde 1997 konsolide bütçesinin, denk bir bütçe olarak hazırlandığını tekrarlamıştır. Aynı zamanda bir değişim bütçesi olduğunu da sözlerine eklemiştir.¹³²

Konuşmasında tarımsal üretimin; esnaf ve sanatkârların; KOBİ'lerin; desteklendiğine işaret eden Şener, küçük ve orta boy işletmelerin, ilk defa, bu Hükümet döneminde teşvik kapsamına alındığını belirtmiş ve ekim ayında yürürlüğe giren KOBİ Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Kararname çerçevesinde, KOBİ'lerin, düşük faizli kredilerle desteklendiğini savunmuştur.

Abdüllatif Şener, daha sonra, Hükümetin dış politika görüşlerine ve uygulamalarına yönelik eleştirilere cevap vermiştir. Şahsiyetli dış politikanın, temel bir ilke olduğunu, Hükümetin temel hedefinin, ülkeler arasındaki problemlerin ve sorunların çözülmesi olduğunu ifade etmiştir. Aynı bağlamda, başta Türk Cumhuriyetleri olmak üzere, İslam ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesinin amaçlandığını, bunun ise hiçbir zaman Batı ülkeleriyle olan ilişkilerin kesilmesi anlamı taşımayacağını söyledikten sonra, ama asıl olanın her zeminde Türkiye'nin çıkarlarını ve menfaatlerini korumak olduğunu da açıklamıştır.

Bütçe ile ilgili daha önce yapılan konuşmalar sırasında D-8'ler hakkında eleştirilere de cevap olarak; *"...Şimdi, bu son görüşmelerde, diğer bazı ülkelerin de niye D-8'ler kapsamına alınmadığından söz etmeleri olumlu bir gelişmedir. Bu olumlu gelişmeyi tebrik ediyorum, kutluyorum. Her zaman, bizim söylediklerimize gecikmeyle intibak edildiğini görmekteyiz; ama, aklın yolu birdir, insanlar, doğrudan, hakta uzlaşırlar, buluşurlar; sonunda doğrularda bulaşacağımızı görmekten dolayı memnuniyetimizi ifade etmek istiyorum. Bu D-8'ler hareketi de gelişecektir ve daha sağlıklı diyaloglar kurulması için uygun zeminlere taşınacaktır.*

---

¹³² Maliye Bakanı Abdllatif Şener'in bütçenin yapısıyla ilgili diğer açıklamaları şu şekildedir. *"Bu yapı içerisinde, 1997 bütçesi, bir değişim bütçesidir; denk bir bütçedir; kamu personelinin maaşlarında reel artışlar sağlayan bir bütçedir; yatırımlarda büyük artışlar sağlayan bir bütçedir; yatırımlarda verimliliğin sağlanmasını öncelikli olarak belirleyen bir bütçedir; borç faiz sarmalının kırılmasını hedefleyen bir bütçedir; devletin temel hizmetleri olan, eğitim, sağlık, adalet, savunma ve güvenlik hizmetlerine ayrılan kaynakları artıran bir bütçedir; ülkemiz insanının refah seviyesini yükselten bir bütçedir; ar-ge faaliyetlerini destekleyen bir bütçedir; yerli savunma sanayiini teşvik eden bir bütçedir; yükseköğretime özel destek veren bir bütçedir; hizmetleri özellik arz eden kamu personelinin destekleyen bir bütçedir. Bu bütçe, bir enflasyonla mücadele bütçesidir, bir istikrar bütçesidir, bir değişim bütçesidir ve bir onarım bütçesidir. Dolayısıyla, bu bütçeye yönelik olarak yapılan bütün eleştirilerin, bu temel özellikler çerçevesinde değerlendirilmesi zarureti vardır. Bütçe, yapısı itibarıyla, enflasyonu aşağılara çeken bir bütçedir; denk bütçe olma özelliği bunun sebebidir; ama, yıllardan beri, bir sonraki yıla devreden enflasyonlar vardır; şu an, sadece, geçmiş yıllar birikimiyle 1997'ye devreden enflasyon, yüzde 30 civarındadır. Dolayısıyla, bu bütçe, dengeleri kurma niyetiyle, enflasyonu aşağıya çeken bir bütçedir; gelir dağılımını düzelteren bir bütçedir ve ilk defa, kamu kâğıtlarından elde edilen faiz gelirlerine yüzde 10'luk stopajın getirilmiş olması, kaynakları, rant gelirlerinden, üretime doğru kaydırma niyeti ve düşüncesinde bulunan bir İktidarın bütçesiyle karşı karşıya kaldığımızı, bulunduğumuzu göstermektedir."*

Özellikle, İslam ülkelerinin, Bosna-Hersek'te vahşet yaşanırken nerede olduğu soruldu. Hemen belirtmek isterim, bu konuda İslam ülkelerine haksızlık edilmesin; haksızlık edilir tarzda üsluplar ve ifadelerde bulunulması sağlıklı değildir. Eğer, bugün, Bosna - Hersek'te barış varsa, huzur varsa ve bugün Bosna - Hersek bu noktaya gelmişse, bunda İslam ülkelerinin gayretleri, çabaları, yıllardır sürdürdükleri destekler vardır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini, İslam ülkelerinin niye tanımadığını bir eleştiri konusu olarak takdim edenler, yıllarca iktidarda oldukları yıllarda bu konuda niye samimî davranmadıklarının hesabını vermelidirler. Eğer, iktidarda oldukları yıllarda bu konuda samimî davranılmış olsa idi, iş, bu noktaya kadar uzanmazdı. Bu bakımdan, bu eleştiriye, aslında, ilgili sözcü arkadaşlarımızın kendi özeleştirileri olarak değerlendirdiğini belirtmek istiyorum” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.

Hükümet adına konuşma yapan Maliye Bakanı Abdüllatif Şener, dış politikanın ekonomik getirileri hakkında da görüşlerini ortaya koymuş ve 8 Ağustos 1990 tarihinden beri kapalı olan Kerkük - Yumurtalık boru hattının 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin girişimleri sonucunda açıldığını ve altı ay içerisinde 2 milyar dolarlık petrol satışının yapılacağını açıklamıştır.

Şener, daha sonra Susurluk konusuna da değinmiş, 3 Kasım 1996 günü meydana gelen Susurluk kazası sonrasında, Başbakan Necmettin Erbakan'ın, bir hukuk devletinde yapılması gereken neyse, hepsinin yapılması için, ilgili yerlere gereken talimatları verdiğini ifade etmiştir. Başbakanlık Teftiş Kurulunun harekete geçirildiğini, Emniyet Genel Müdürlüğüne araştırma yapılması için emir verildiğini, istihbarat birimlerine araştırma için gerekli talimatların verildiğinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bir araştırma komisyonunun kurulduğunu açıklamıştır. Partilerin teklif ettiği yahut seçtikleri bürokratlardan oluşacak bir heyetle araştırma ve soruşturma yapılması gibi bir usulün olmadığını, mevcut hukuk düzeni içerisinde yapılması gereken ne varsa, hepsinin yapılmakta olduğunu ifade eden Abdüllatif Şener, olayın sorumlularının ortaya çıkarılacağını özellikle vurgulamıştır. Kontrgerilla ve Gladio gibi kavramaları kullananların, kendi iktidar dönemlerinde ortaya bir şey koymadıklarını da iddia eden Bakan, kamuoyundan saklanan hiçbir gerçeğin kalmaması için, öne sürülen her türlü iddiayı araştırdıklarını da dile getirmiştir.

Son olarak ise 1997 bütçesinin, denk bir bütçe, enflasyonu aşağı çeken bir bütçe, bir hizmet bütçesi, bir yatırım bütçesi, gelir dağılımını iyileştiren bir bütçe olduğunu bir kez daha belirtmiş ve 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin, Refah Partisiyle Doğru Yol Partisi'nden oluşan Hükümetin, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunduğu ilk bütçe olduğunu ifade ederek, konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra, İctüzüğün 86. maddesine göre, şahıslar adına son konuşmalara geçilmiştir. İlk olarak, Refah Partisi Trabzon Milletvekili Şeref Malkoç, bütçenin lehinde söz almıştır. 54. Hükümetin, sıradan bir hükümet olmadığını, Türkiye'nin ağır sorunlarına isabetli teşhisler koyan ve sağlıklı çözüm yolları üreten bir hükümet olduğunu belirterek konuşmasına başlayan

Malkoç, bütçenin, 65 milyon insana, umut, sevinç ve heyecan veren bir bütçe niteliği taşıdığını dile getirmiş ve yine bütçenin, Adnan Menderes'le başlayan, Necmettin Erbakan'la asıl rengine kavuşan, geleceğe damgasını vuracak olan millî bir siyasî çizginin bütçesi olduğunu savunmuştur. 1997 bütçesinin, bir değişim ve istikrar bütçesi olduğunu da sözlerine eklemiştir.

On günden beri devam eden bütçe müzakereleri esnasında, muhalefet sözcülerinin, Hükümete ve özellikle Refah Partisi'ne çok haksız ve zaman zaman ağır sataşmalarda bulduklarını ileri süren Malkoç, konuşmasının bu bölümde yapılan eleştirilere cevap niteliği taşıyan sözler sarf etmiştir.¹³³

Şeref Malkoç, muhalefete mensup milletvekillerinin sözlü müdahaleleri arasında yapmış olduğu konuşmada, ekonomiye ilişkin yapılan eleştirilere değinirken, borsanın rekora gittiğini, Merkez Bankasının döviz rezervlerinin 12 milyar dolardan 18 milyar dolara çıktığını, bankalardaki dövizlerin 10 milyar dolara doğru tırmandığını ifade etmiştir. Hükümetin kurulmasıyla Meclis'in çalışma temposunun arttığını öne süren Malkoç, yıllarca bekleyen, Trafik Yasasının, Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine Dair Yasanın, özürllürlere ilgili yasaların başarıyla çıkarıldığını söylemiş ve sadece, 27 Ağustosta yapılan dört günlük olağanüstü toplantıda, 9 kanun, 13 uluslararası antlaşmanın çıkarıldığını hatırlatmıştır. Bakanlar Kurulu'nun da Meclis gibi, yoğun bir çalışma temposu içine girdiğini, beş aylık dönemde Bakanlar Kurulunun 20 defa toplandığına dikkat çekmiştir. Aynı bağlamda, birinci ve ikinci kaynak paketlerinden 20 milyar dolar gelmesi için, dört ayda 9 kanun, 6 Bakanlar Kurulu kararı, 5 tebliğ ve 5 genelge, olmak üzere, 25 düzenleme yapıldığını da sözlerine eklemiştir.

---

¹³³ RP Trabzon Milletvekili Şeref Malkoç, şu cevapları vermiştir: “Sayın Baykal'ın kendisi burada yok; fakat, ilk konuşmasında, bir benzetme yaparak, sahte peygamber hikâyesi anlatıldı. Biz kendilerine şunu söylemek istiyoruz: Biz Refah Partililer, sahte peygamber hikâyeleri bilmeyiz, sahte peygamberleri hiç tanımıyız; ama, samimiyetsiz halkçıları ve solcuları çok iyi tanır ve biliriz.

Sayın Mesut Yılmaz, öğleden önceki konuşmasında... Nurettin Topçu'dan, Necip Fazıl'dan, Gazneli Mahmut'tan bahsettiler, hadisi şerifler okudular... Çok memnun olduk, kendisine teşekkür ediyoruz. Çünkü, dün Yaşar Kemal'den başlayıp, bugün rahmetli Nurettin Topçu'ya ve üstat Necip Fazıl'ın çizgisine gelmek önemli bir olaydır. İnşallah, bu çizgi devam etsin, Refaha gelsin. ANAP'ın diğer sözcüleri, yine, çok haksız eleştirilerde bulundular. Biz onlara ayrıca cevap vermeyeceğiz. Sayın Bakanlar gerekli cevapları verdiler. Fakat, bir hususa değinmek istiyorum. Bizim, ANAP ile ilgili bir duamız var. Öyle zannediyorum ki, Anavatan Partili arkadaşların hepsi olmasa bile önemli bir kısmı bu duaya amin diyecektir. Duamız şudur: Cenabı Hak, Sayın Mesut Yılmaz'ı ANAP'ın başından eksik etmesin. Etmesin ki, bizim kum saatimiz çalışmaya devam etsin, ANAP'ın tabanından Refah Partisine iltihaklar artarak devam etsin.

Değerli arkadaşlarım, muhalefet sözcüleri, bu kürsüden, 54 üncü Hükümetin kurulmasından sonraki ekonomik tabloyu kötilediler, başarısız olduğunu insafsızca söylediler; kredi notumuzun düştüğünü, yabancıların bize para vermediğini, IMF'nin bize yeşil ışık yakmadığını söylediler. Bu arkadaşlar, Türkiye'nin sorunlarına yabancıların gözlüğüyle bakmaya alışmışlar, onun için böyle söylüyorlar. Oysa, bizim kanaatimize göre, yabancıların bize vereceği kredi notundan çok daha önemlidir şerefli milletimizin vereceği kredi notu. Varsın IMF bize yeşil ışık yakmasın, bu Yüce Millet bize yeşil ışık yakсын yeter.”

Şeref Malkoç'un, kendi bölgesi olan Karadeniz'de fındığın daha 45 bin-50 bin liraya satılamazken, 200 bin-205 bin liraya satıldığını söylemesi, bazı milletvekillerinin tepkisine yol açmış ve Malkoç, doğruları söylememekle itham edilmiştir. Buna rağmen aynı konudaki görüşlerini açıklamaya devam den Malkoç, fındıktan dolayı Türkiye'nin, 1 milyar dolar kazanacağını iddia etmiştir. Bu arada bölge halkının, Samsun-Sarp karayolunun ve tanjant yolunun bitirilmesini beklediğini belirtmiş ve yine Trabzon'un büyük şehir olması ve kalkınmada öncelikli yöre olmasının yarar getireceğini ifade etmiştir.

Şeref Malkoç'un konuşmasını tamamlamasının ardından, CHP Ankara Milletvekili Ali Dinçer, Deniz Baykal'a yönelik sözlerle ilgili olarak kısa bir açıklama yapmış ve benzer bir tepki de ANAP Bartın Milletvekili Zeki Çakan'dan gelmiştir. Zeki Çakan, ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz ile ilgili sözlere karşı çıkmış ve oturum başkanı ile kısa süreli bir tartışma yaşanmıştır.

Tartışmalar sonrasında, bütçenin aleyhinde, ANAP Kars Milletvekili Selahattin Beyribey söz almıştır. Bütçe görüşmelerinin yeterli ilgiyi görmediğini söyleyen ve vatandaşın Hükümete güveni kalmadığı için, denk bütçe söylemelerinin de fazla inandırıcı bulunmadığını belirten Selahattin Beyribey, daha sonra, Tansu Çiller ile ilgili dosyaları gündeme getirmiş ve Refahyol Hükümeti'nin Tansu Çiller'i Yüce Divan'dan kurtaran cankurtaran olduğunu iddia etmiştir.

Eskiden bütçe görüşmelerinde, ülkede bir yıl boyunca yapılacak hizmet ve yatırımların nasıl ve ne şekilde olacağını ve ülke sorunlarının ele alındığını söyleyen Beyribey, Turgut Özal'ın, rakamlar vererek, bu şekilde açıklamalar yaptığını hatırlatmış ve şimdi ise böyle bir konuşma tarzının söz konusu olmadığını ileri sürmüştür.

Selahattin Beyribey, eğitimde ve tarımda yaşanan sorunlara kısa bir vurgu yaptıktan sonra, çiftçilerin Ziraat Bankası'na olan kredi borçlarını ödeyemediklerini, tefecinin, vurguncunun, çetenin kucağına itildiklerini öne sürmüş ve hayvancılığın benzer bir durumda olduğunu da belirtmiştir. Hayvansal protein tüketiminde geri kalmış ülkeler düzeyine indiliğine de dikat çekerek, son yıllarda hayvancılığı geliştirmek için, dışarıdan getirilen damızlık düvelerin kasaplık hayvan olarak kullanıldığını iddia etmiştir.

Başta SSK olmak üzere, sosyal güvenlik kuruluşlarının iflas ettiğini de dile getiren ANAP'lı Beyribey, sağlık hizmetlerinin dağılımında, bölgeler arasında dengesizliğin oluştuğunu, hastane kapılarındaki hastaların, aç ve acı içerisinde olduklarını ifade etmiştir. Bu arada KİT'lerin durumuna da değinmiş ve açıkların her geçen gün arttığına, özelleştirmede, beklenen hedeflere ulaşılmadığına, ekonomik dengelerin, fakir fukaranın, ücretlinin aleyhine değiştiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca akaryakıt ve KİT ürünlerine yapılan zamları da eleştirmiştir.

Selahattin Beyribey konuşmasında, Başbakan Necmettin Erbakan'a dönük eleştiriler de getirmiş; “Zaman zaman, Hocamız, faizin adını değiştirmiş, bazen “nema” demiş, bazen ise “getiri” adını takmıştır. Hatırlarsınız, ANAP İktidarı zamanında kazı-kazan talih oyunu başlatıldığında, merhum Özal'ı, devletin gelirini kumar oyununa bağlamış diye itham edenler, cumhuriyet tarihinin en büyük kumar oyunu olan sayısal lotoyu getirmiştir; Erbakan Hükümeti getirmiştir. Yani “adil düzen, kumar oynatmak demektir” şeklindeki sözleri ise RP'li milletvekillerinin tepkisine yol açmıştır.

Kısa süren bir tartışma sonrasında Beyribey, denk bütçe olduğu görüşüne de katılmadığını açıklamıştır ve Tansu Çiller'in, Necmettin Erbakan ile uyum içerisinde olduğuna, kinayeli bir şekilde vurgu yapmıştır. Çiller'in, Adana-Yumurtalık boru hattının açılması sırasında, Refah Partisinin kadın kolları başkanı gibi davrandığını ifade etmesi, DYP ve RP sıralarının tepki göstermesine neden olmuştur.¹³⁴

Selahattin Beyribey, tartışmalarla zaman zaman kesilen konuşmasını; “1997 yılında, kadayfın altı kızarmayacak, Hükümetin rengi kızaracaktır ve benim oyum da, böyle, kırmızı olacaktır” şeklindeki sözlerle tamamlamıştır.

1997 Malî Yılı Genel ve Katma Bütçe Kanunu Tasarıları ile 1994 ve 1995 Malî Yılları Genel ve Katma Bütçe Kesinhesap Kanunu Tasarıları üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasının ardından, oylamalara geçilmiştir. Oylamaların sonuçları şu şekildedir:

1997 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının açık oylamasına iştirak eden milletvekili sayısı 525; kabul 278, ret 245, mükerrer 2.

---

¹³⁴ Selahattin Beyribey'in Tansu Çiller'e dönük şu sözleri de Genel Kurul'da tartışmalara yol açmıştır: “Sayın milletvekilleri, bundan ikibuçuk ay evvel, Sayın Çiller, burada -dışarıda- Doğu Kapısının açılacağını söylerken ‘ya açılacak ya açılacak; gidin bacularına söyleyin’ dedi. On gün evvel Kars'taydım; bacuları ona şöyle bir haber gönderdiler: ‘Bacının söylediklerine artık inanmıyoruz; çünkü, bize hep yalan söyledi’ dediler. Bakınız şimdi, 1993 yılında Sayın Çiller iktidara geldiği zaman beyaz sayfa açtı. Görüyor musunuz beyaz sayfayı... 1993 ve Sayın Çiller... Daha sonra ne oldu? Çiller'in beyaz sayfasının altından kara lekeler ortaya çıktı. Nedir bu kara lekeler: Örtülü ödenek çıktı, TOFAŞ çıktı, TEDAŞ çıktı...

... Sizi bu kara lekelerden Erbakan Hoca geldi kurtardı ve pembe pembe hayalleriyle bir hükümet kurdu. Bu da, Erbakan Hoca'nın ve Çiller'in pembe hayallî bütçesi.

... ‘1996 yılında 27 milyar olan vergi gelirleri 30 milyar dolara ve diğer gelirler, 5 milyar dolardan 18 milyar dolara çıkarılacak’ denilmiş. Buradaki en önemli konu ne; 8 milyar dolar nereden gelecek. Ha, o da belli!.. Önümüzdeki yıl, özelleştirmeyle 8 milyar dolar alacaklar ya!.. Yine, 2 milyar dolara da kamu mallarını satacaklar ya!..

... Yine, 2 milyar dolara da kamu mallarını kiralayıp 8 milyar doları tamamlayacaklar; yani ‘..cıklar!’ Hayal!.. O hayallerini çıkarınca meydana ne çıktı? Bunun adı, bizde, şedre, diğer adı şadara, diğer adı gözer, diğer adı enili delikli kalbur demektir bu; enili delikli kalbur...

1994 Malî Yılı Genel Bütçeye Dahil Kuruluşların Kesinhesaplarına Ait Genel Uygunluk Bildiriminin Sunulduğuna İlişkin Sayıştay Başkanlığı Tezkeresi ile 1994 Malî Yılı Kesinhesap Kanunu Tasarısının açık oylamasına iştirak eden üye sayısı 523; kabul 319, ret 203, mükerrer 1.

1995 Malî Yılı Genel Bütçeye Dahil Kuruluşların Kesinhesaplarına Ait Genel Uygunluk Bildiriminin Sunulduğuna İlişkin Sayıştay Başkanlığı Tezkeresi ile 1995 Malî Yılı Kesinhesap Kanunu Tasarısının yapılan açık oylamasına iştirak eden üye sayısı 525; kabul 316, ret 206, mükerrer 3.

Katma Bütçeli İdareler 1997 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının açık oylamasına iştirak eden üye sayısı 528; kabul 285, ret 241, mükerrer 2.

1994 Malî Yılı Katma Bütçeli İdarelerin Kesinhesaplarına Ait Genel Uygunluk Bildiriminin Sunulduğuna İlişkin Sayıştay Başkanlığı Tezkeresi ile 1994 Malî Yılı Katma Bütçeli İdareler Kesinhesap Kanunu Tasarısının açık oylamasına iştirak eden üye sayısı 525; kabul 320, ret 204, mükerrer 1.

1995 Malî Yılı Katma Bütçeli İdarelerin Kesinhesaplarına Ait Genel Uygunluk Bildiriminin Sunulduğuna İlişkin Sayıştay Başkanlığı Tezkeresi ile 1995 Malî Yılı Katma Bütçeli İdareler Kesinhesap Kanunu Tasarısının açık oylamasına iştirak eden üye sayısı 526; kabul 317, ret 209.”

Bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarının kabulünden sonra, Başbakan Necmettin Erbakan, yapmış olduğu teşekkür konuşmasında şunları söylemiştir: “Sayın Başkan, Yüce Meclisin muhterem üyeleri, televizyonları başında bizleri izleyen aziz milletimizin kıymetli evlatları; hepinizi, saygıyla selamlıyorum. Şu anda, 1997 yılı bütçesinin Yüce Meclis tarafından karara bağlanması dolayısıyla, Hükümetimiz ve onun bütün muhterem üyeleri adına, Yüce Meclise teşekkürlerimi arz etmek için huzurlarınızdayım.

Bu bütçe, elli yıldan beri, ilk defa denk bir bütçedir. Böyle denk bir bütçeyi yürürlüğe koyma şerefi, bu Meclisindir, 20 nci Dönem Meclisindedir; bu, büyük bir şereftir. Bu bütçe, aynı zamanda, bir değişim, onarım ve atılım bütçesidir. Türkiye, bu bütçeyle dengelerini kurmaktadır. Denk bütçe, bundan sonra gelecek olan yeni ekonomik hedeflerimizin bir temel taşıdır. Yeniden büyük Türkiye'nin önemli bir adımıdır; ekonomisi güçlü, öncü bir Türkiye'nin, mühim bir adımıdır. Bu adım atıldığı için, Meclisimizi ve bütün milletimizi tebrik ediyorum.

Bu oylama, Meclisimizin, Hükümetimize, Refah Partisi ile Doğru Yol Partisinin bir araya gelerek kurdukları 54 üncü Cumhuriyet Hükümetine güvenini tazelemesi ve güvenini teyididir. Hükümetimiz, Yüce Meclisin teveccühünden aldığı güç ve inançla, Türkiye'nin meselelerini çözmeye; köylümüze, işçimize, memurumuza, esnafımıza ve emeklilerimize, saadet ve refah getirmek için, ibadet aşkıyla yapmakta oldukları çalışmalarına ve hizmetlerine, bundan sonra daha büyük bir şevkle, aşkla ve inançla devam edecektir.

Bu bütçe, Yüce Meclisin komisyonlarında 4 Kasım-1 Aralık tarihleri arasında -takriben 26 gün süreyle- geceli gündüzlü incelenmiş, üzerinde fikirler serdedilmiş bir bütçedir. Bu bütçe, Yüce Meclisin Genel Kurulunda da 9-18 Aralık tarihleri arasında, 10 gün süreyle, aynı şekilde gece gündüz incelenmiş, üzerinde fikirler yürütülmüş bir bütçedir. Her şeyden evvel, bu müzakereler esnasında fikirlerini serdeden Yüce Meclisin bütün üyelerine, Hükümetimiz adına, kalpten teşekkürlerimi sunuyorum ve kendilerine ifade ediyorum ki, bu yapılmış olan tenkitleri, Hükümetimiz, dikkatli bir şekilde, her zaman göz önünde bulunduracaktır. Bu kıymetli tenkitlerden bütün gücümüzle yararlanmayı bir vazife sayacağız; bize ışık tuttunuz, teşekkürlerimizi arz ederiz.

Bu bütçenin tatbikatında, Hükümetiniz olarak, sizlere, açık bir şekilde ifade ediyoruz ki, aziz milletimizin saçı bitmedik yetimlerinin hakkının her kuruşunu, en büyük bir dikkatle harcayacağız. Bu hususta, israfları önlemek, ülkemize, bu imkânları en faydalı sahalarda kullanmak için elimizden gelen bütün gayreti göstereceğiz ve inşallah, böylece, halkımızın beklediği hizmetleri başaracağız ve Türkiyemizi, milletlerarası yarışta en ön safta yer alması için, elimizden gelen gayretle ileriye götürmeye çalışacağız.

1997 yılının, Türkiyemizin bir altın yılı olmasını diliyoruz. Bu bütçe denkliğin üstünde, aynı zamanda ilave gelirleriyle daha büyük hamlelerin tatbik edileceği bir bütçe olacaktır, inancımız budur. İnşallah, 1997 yılı sonunda Türkiyemizin bütçesinin denk değil, denkliğin üzerinde, yeni gelirlerle büyük atılımları yürüten bir bütçe olduğunu hep birlikte göreceğiz.

Bu inançla, 54 üncü Cumhuriyet Hükümeti adına Yüce Meclise bir kere daha teşekkürlerimi arz ediyorum, 1997 yılı bütçemizin ülkemizin bütün evlatlarına saadet getirmesini diliyorum, hepinizi ve aziz milletimizi Allah'a emanet ediyorum.”

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:
ÜÇÜNCÜ YASAMA YILINDA DENETİM

3.1. SORULAR

DÖNEM	YASAMA YILI	BİRLEŞİM	SÖZLÜ SORU ÖNERGESİ VE CEVABI	YAZILI SORU ÖNERGESİ VE CEVABI
20	3	1	40	79
20	3	2	--	--
20	3	3		8
20	3	4		7
20	3	5		6
20	3	6		5
20	3	7		5
20	3	8		19
20	3	9		18
20	3	10		12
20	3	11		1
20	3	12	22	23
20	3	13	36	3
20	3	14		3
20	3	15		19
20	3	16		12
20	3	17		2
20	3	18		14
20	3	19		3
20	3	20		8
20	3	21		10
20	3	22		2
20	3	23		12
20	3	24		17
20	3	25	87	13
20	3	26		1
20	3	27		4
20	3	28		11
20	3	29		7
20	3	30		11
20	3	31		--
20	3	32		4

20	3	33		--
20	3	34		1
20	3	35		4
20	3	36		2
20	3	37		4
20	3	38		15
20	3	39	145	7
20	3	40		3
20	3	41		10
20	3	42	15	5
20	3	43		2
20	3	44		13
20	3	45		5
20	3	46		1
20	3	47		9
20	3	48		19
20	3	49		--
20	3	50	13	48
20	3	51		3
20	3	52	14	7
20	3	53	19	2
20	3	54		8
20	3	55		12
20	3	56	15	6
20	3	57		7
20	3	58	4	9
20	3	59	34	1
20	3	60		1
20	3	61		15
20	3	62	31	4
20	3	63		6
20	3	64		9
20	3	65	18	6
20	3	66		11
20	3	67		17
20	3	68	13	3
20	3	69		7
20	3	70		25
20	3	71		6
20	3	72		4

20	3	73		12
20	3	74		6
20	3	75		9
20	3	76	13	37
20	3	77	18	2
20	3	78	--	--
20	3	79		17
20	3	80	8	4
20	3	81	--	--
20	3	82		30
20	3	83		7
20	3	84		4
20	3	85		11
20	3	86	18	1
20	3	87		1
20	3	88		16
20	3	89	16	7
20	3	90		9
20	3	91	14	15
20	3	92		13
20	3	93	37	13
20	3	94	7	5
20	3	95		5
20	3	96		30
20	3	97		8
20	3	98		9
20	3	99	32	37
20	3	100	18	5
20	3	101		5
20	3	102		30
20	3	103		16
20	3	104		4
20	3	105		7
20	3	106		5
20	3	107	95	5
20	3	108		5
20	3	109		8
20	3	110		11
20	3	111		11
20	3	112		4

20	3	113		8
20	3	114		9
20	3	115		9
20	3	116		21
20	3	117	12	5
20	3	118		14
20	3	119		9
20	3	120		8
20	3	121		10
20	3	122		4
20	3	123		5
20	3	124		22
20	3	125		8
20	3	126		11
20	3	127		6
20	3	128		13
20	3	129		5
20	3	130		4
20	3	131		13

3.2. MECLİS ARAŞTIRMASI

1- Orman Yangınlarının Nedenlerinin Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Tespit Edilmesi Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge¹³⁵

Konya Milletvekili Mustafa Ünalı ve 36 arkadaşının, orman yangınlarının nedenlerinin araştırılarak alınması gereken tedbirlerin tespit edilmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi; Kahramanmaraş Milletvekili Hasan Dikici ve 29 arkadaşının, ormanlarımız ve orman köylülerimizin sorunlarının araştırılarak çözüm yollarının tespit edilmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi; Aydın Milletvekili Yüksel Yalova ve 49 arkadaşının, orman yangınlarının önlenmesi için alınması gereken tedbirler ile yangınlardaki ihmal ve kusurların tespit edilmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi; İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya ve 27 arkadaşının, ormanlarımızın korunması için alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi; İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya ve 20 arkadaşının, yangınların önlenmesi ve itfaiye teşkilatının yeniden yapılanması için alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi; Antalya Milletvekili Arif Ahmet Denizolgun ve 24 arkadaşının, Antalya'da meydana gelen orman yangınında zarar görenlere yapılacak yardımın belirlenmesi ve yangınların söndürülmesinde alınacak tedbirlerin tespiti amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi üzerindeki öngörüşmelere 3. Yasama Yılı'nın, 12. Birleşiminde başlanmıştır. 11 Kasım 1997 tarihindeki birleşimin, Birinci Oturumdaki görüşmelerde, oturum başkanlığını Uluç Gürkan yürütmüştür.

Genel Kurulda yapılan oylama sonucunda, yukarıdaki altı önerenin birlikte görüşülmesi kararlaştırılmış ve ilk konuşmayı, Hükümet adına, Orman Bakanı Ersin Taranoğlu yapmıştır.

---

¹³⁵ Meclis araştırması açılıp açılmasıyla ilgili öngörüşmeler, konuyla ilgili bütün önergelerin birleştirilmesiyle başlamıştır. Konuyla ilgili verilmiş olan önergeler şunlardır: “Konya Milletvekili Mustafa Ünalı ve 36 arkadaşının, orman yangınlarının nedenlerinin araştırılarak alınması gereken tedbirlerin tespit edilmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi; Kahramanmaraş Milletvekili Hasan Dikici ve 29 arkadaşının, ormanlarımız ve orman köylülerimizin sorunlarının araştırılarak çözüm yollarının tespit edilmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi; Aydın Milletvekili Yüksel Yalova ve 49 arkadaşının, orman yangınlarının önlenmesi için alınması gereken tedbirler ile yangınlardaki ihmal ve kusurların tespit edilmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi; İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya ve 27 arkadaşının, ormanlarımızın korunması için alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi; İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya ve 20 arkadaşının, yangınların önlenmesi ve itfaiye teşkilatının yeniden yapılanması için alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi; Antalya Milletvekili Arif Ahmet Denizolgun ve 24 arkadaşının, Antalya'da meydana gelen orman yangınında zarar görenlere yapılacak yardımın belirlenmesi ve yangınların söndürülmesinde alınacak tedbirlerin tespiti amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi.” **TBMM Tutanak Dergisi**, 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 12. Birleşim, 36. Cilt, 12. 11.

Ormanların yaklaşık 17 bin köy ile 9 milyonluk bir nüfusu doğrudan ilgilendirdiğini ifade ederek konuşmasına başlayan Ersin Taranoğlu, orman varlığının bütün dünyada, nüfus artışına göre gittikçe azaldığına dikkat çekmiş ve bundan dolayı da ormanların toplumlar için öneminin gün geçtikçe arttığına vurgu yapmıştır. Dünyadaki ormancılık kongrelerinden ve özellikle Antalya’da yapılan 11. Dünya Ormancılık Kongresinden bahseden Taranoğlu, bu kongreden sonra, Türkiye ormancılığının, orman köylülerinin, yeni bilgi, beceri ve teknolojilerle tanıştıklarını belirtmiştir.

Ersin Taranoğlu, orman köylüsünün, ormanlar üzerindeki, açma, otlatma, tarım arazisi temin etme gibi, ekonomik gerekleri içine alan baskıların ormansızlaşmanın sebeplerinin başında göstermiş olduğu konuşmasında, olayın, orman köylüsünün ekonomik durumunun güçlendirilmesi ve orman varlıklarının daha da kuvvetlendirilmesi olarak iki boyutunun bulunduğunu dile getirmiş ve 11. Dünya Ormancılık Kongresinde geline nokta ile ilgili olarak şunları söylemiştir: “...ormanların sürdürülebilir yönetimi için, ormanların yönetimine, içinde yaşayan halkın katılımını savunmaktadır. Zaman zaman, benden önceki bakan arkadaşlarım da, ben de, ormanların, köylülerimizle beraber yönetilmesi konusunda beyanatlar vermekteyiz ve Türkiye’de, ormanların kurtuluşu ve de orman köylüsünün ekonomik imkânlarının güçlendirilmesinin yolu, ormanın yönetilmesi ve işletilmesi noktasında halkı bu işin içerisine ortak etmektir.”

Dünyanın tepesi olarak adlandırılan Nepal’in, krallıkla yönetildiğini, ancak, ormanlarını, altı bin tane yönetim kurmak suretiyle halkın eline verdiğini bir bilgi olarak aktaran Orman Bakanı, Türkiye’de de orman yönetim modelinin değiştirilmesinin gereğine işaret etmiş ve ormanların, Orman Bakanlığı ve köylülerle beraber işletmesi uygulamasına geçilmesini önermiştir. Buna bağlı olarak da, 55. Hükümetin, köylerin mülkî hudutları içerisindeki ormanların yönetimini ve oradaki ekonomik rantı orman köylüsüyle paylaşmayı savunduğunu açıklamıştır. Ersin Taranoğlu, tasarlanan sistemle ilgili olarak bilgi verdikten sonra,¹³⁶ Bakanlar Kurulunun, orman köylerindeki bu orman ürünlerinin satışlarından orman köy tüzelkişiliğine yüzde 5 pay vermek suretiyle, onların ekonomik refahını yükseltmeyi düşündüğünü belirtmiştir.

---

¹³⁶ Bu sistem şu şekildedir: “Köy mülkî hudutları içerisinde ormanlar üzerindeki bütün faaliyetlerin tarifi ve işletme usul ve esasları Orman Bakanlığı tarafından yönlendirilecek, ameliyeleri orman köylüsü tarafından yapılmak suretiyle, taşınması, sürütmesi, depoya getirilmesi, satılması noktasında tamamen orman köylüsüne yetki verilecek, Orman Bakanlığı bu satıştan bir pay alacaktır.

Bundan önceki sisteme göre, bu işlemler orman köylüsüne belli ücret karşılığında yaptırılmakta ve orman köylüsü, buradan yalnız işçilik ücreti kadar para alabilmektedir, işin çoğunu devlet almaktadır; bu, tam komünistçe bir mantıktır. Aslolan, milletin zenginliğiyse, bütün hakları köylüye bırakmak suretiyle, onları, ormanın işçisi değil, ormanın esnafı, tüccarı haline getirip, zenginleştirmemiz gerekir.”

Sözü orman yangınlarına getiren ve Türkiye'nin orman yangınlarıyla mücadele konusunda dünyanın en başarılı ülkesi olduğunu öne süren Orman Bakanı Ersin Taranoğlu, yangınla mücadelenin başarısının ölçüsünün, yangınlarda kaybedilen saha olduğunu ifade etmiştir. Bundan hareketle de, Türkiye'nin son 15 yılda 4 bin hektar ile 15 bin hektar arasında dalgalanan yıllık bir kaybı olduğunu; buna karşılık, Amerika'da yılda 1,5 milyon hektar, Kanada'da 3 milyon hektar, Yunanistan'da ise 60 bin hektar ormanın yandığını açıklamıştır. Türkiye'nin imkânlarının, Yunanistan'a göre daha az olmasına karşın, yangınla mücadelede daha başarılı olduğunu belirten Bakan, 1997 yaz sezonunda 1309 yangında 5 bin 800 hektar ormanın kaybolduğunu da sözlerine eklemiştir. Yangın başına 5 hektar orman alanının kaybedilmiş olmasının büyük bir başarı olduğunu dile getirmiş ve önceki hükümetlerin de bu konuda üzerlerine düşen görevi yerine getirdiklerini ifade etmiştir. Yüksek Planlama Kurulunda, bir önceki Hükümet döneminde, yangınla mücadele için, yaklaşık 58 trilyon liralık bir paket hazırlandığını ve uçak alımının da söz konusu olduğunu vurgulamıştır. Yine insansız hava araçlarıyla orman yangınlarının takibi ile ilgili çalışmaların devam ettiğini de belirten konuşmacı, Hükümetin son derece duyarlı olduğunu hatırlatmış ve Türkiye'nin, kendisinden daha iyi donanıma sahip olan bazı ülkelerden daha iyi durumda olduğunu tekrarlamıştır. Ayrıca, önümüzdeki sezon için, eğitim faaliyetleri, bilgilendirme faaliyetleri, köy bazında orman yangınları konusunda halkımızın duyarlılığını sağlamak konusunda eğitim programları yapılacaktır.

Orman Bakanı Ersin Taranoğlu, CL-215 tipi uçakların kiralandığını açıkladığı konuşmasında, daha önceki Hükümetin Bakanı zamanında 16 helikopter ve Türk Hava Kurumundan kiralanan 6 uçakla yangınla mücadele programının hazırlandığını, amfibi uçak kiralınmasının söz konusu olduğunu ifade etmiş ve yangınla mücadele konusunda hava gücünün kuvvetlendirilmesinin zorunluluğuna dikkat çekmiştir. Kendisinin ise 70-80 milyon dolar vermek suretiyle uçak almaktansa, aynı uçakları, uzun vadeli kira sözleşmesi yapmak suretiyle, devletin parasının daha ekonomik kullanılması yolunu tercih edenlerden olduğunu dile getirmiş ve kiralama yönteminin daha doğru olduğunu savunmuştur.

Konuşmasına; *“Dolayısıyla, kamuoyuna ve sizlere şunu ifade etmek istiyorum: Biz, devletin ve milletin parasını en doğru şekilde, en ekonomik şekilde ve aynı zamanda, ormanlarımızı en rantabl şekilde korumak için hazırlık yapıyoruz. Mesela, bizim, YPK'dan çıkardığımız kararda 700 arazöz alınması meselesi vardır. Şahsen, o konuda da düşüncemiz şudur: Bu 700 arazözünü alıp, devlete 700 şoför kadrosu vermek, onların bakımıyla ustasıyla uğraşmak yerine, yangın bölgelerinde bunları belediyelere vermek suretiyle 8 ay onlar kullansın - şoförü onlardan olsun- ama, bana, senede 4 ay 4,5 ay hizmet etsin; dolayısıyla, ben, devleti hem şoför masrafından hem bakım masrafından hem de akaryakıt masrafından kurtarırım ve bunları, en ekonomik şekilde kullanırım diye*

düşünüyorum. Dolayısıyla, bu Meclis araştırması önergesi açılınsın, tartışılınsın. Biz de, Orman Bakanlığı olarak, bu konuda fevkalade ciddi hazırlık içerisindeyiz” şeklindeki ifadelerle devam eden Taranoğlu, herkesin rahat ve huzur içinde olmasını istemiş ve önergeye olumlu oy kullanacaklarını açıklayarak, sözlerine son vermiştir.

Hükümet adına yapılan konuşmadan sonra, Demokratik Sol Parti Grubu adına, Muğla Milletvekili Fikret Uzunhasan söz almıştır. Atatürk’ün 1 Kasım 1937 yılı Türkiye Büyük Millet Meclisinin 5. Dönem Üçüncü Yasama Yılı açış konuşmasından alıntı vererek konuşmasına başlayan Uzunhasan,¹³⁷ ormanların köylüler için büyük gelir kaynağı olduğu kadar, aynı zamanda su üretim alanları niteliği taşıdığını ifade etmiş ve ormanı oluşturan tek tek ağaçların fonksiyonel değerlerinin odun değerlerinden 2 bin kat daha fazla olduğunu söylemiştir.

Fikret Uzunhasan, dünyada iki yasal çevreden bahsetmiş ve bu konuda şu açıklamalara yer vermiştir: *“Bunlardan birincisi, doğal kaynaklardır; canlı cansız varlıklarla bir bütün oluşturan doğal çevredir. İkincisi ise, insanların oluşturduğu, her türlü etkinlikleri içeren sosyal çevredir. Günümüzde, doğal çevre tümüyle incelendiğinde, ormancılığın, bu çevrenin önemli bir kolu olduğu açıkça görülür. Sosyal çevrenin doğal çevreye sürekli üstün olma arzusu ve alışkanlığı, ne yazık ki, bu kaynaklarımızı sınırsız ve özensiz bir şekilde yok etmeye doğru götürmektedir. Bunların başında da ormanlarımız gelmektedir. Oysa, ormansız bir çevre düşünülemez.”*

Türkiye’de yaşayan insanların ormanların önemini her geçen gün daha fazla kavradığını belirten Uzunhasan, alınan bütün tedbirlere karşın, ormanların korunamamasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve öncelikli olarak, insanlarda çevre bilincinin geliştirilmesinin gerekli olduğunu ortaya koymuştur. Geçmiş dönemlerde Türkiye’nin yarısından fazlasının ormanlarla kaplı olmasına karşın, o dönemde toprakların yüzde 26’sının, bir başka deyişle yaklaşık dörtte birinin ormanlarla kaplı olduğunu ve bunun da sadece yüzde 44’ünün verimli ve bakımlı olduğunu söyleyen konuşmacı, orman yangınlarının yüzde 97’sinin insan faktörüne dayanması nedeniyle, bunun bir doğal afet sayılamayacağını ifade etmiştir. Yine bu görüşlerini felsefe yazarı Victor Cousin’in "Felsefe Tarihine Giriş" adlı eserinden bir alıntıyla desteklemiştir.¹³⁸

---

¹³⁷ Atatürk’ün şu sözleri söylediği ifade edilmiştir: *"Orman varlığımızın korunması gereğine ayrıca değinmek isterim; ancak, bunda önemli olan, koruma kuralları ile ülkemizin çeşitli ağaç ihtiyaçlarını sürekli olarak karşılaması gereken ormanlarımızı dengeli ve teknik bir biçimde işleterek, yararlanma konusunu akıllıca uzlaştırmak zorunluluğu vardır. Buna, Büyük Kamutayın gereken önemi vereceğine şüphe yoktur."*

¹³⁸ Victor Cousin "Felsefe Tarihine Giriş" adlı eserinden yapılan alıntı şu şekildedir: *"Bana bir ülkenin haritasını verin; iklimini, sularını, rüzgârlarını, fiziksel coğrafyasını verin; doğal ürünlerini, bitkilerini, hayvanlarını verin; size, bu ülkede yaşayan insanın nasıl bir insan olduğunu ve bu ülkenin, tarihte, yalnızca bir çağda değil, bütün çağlar boyunca nasıl bir rol oynayacağını, hangi düşünceyi temsil edeceğini şimdiden söyleyeyim; hem de yaklaşık olarak değil, zorunlu olarak."*

DSP sözcüsü Fikret Uzunhasan, orman yangınlarını "evrensel felaket" olarak gördüğünü ifade ettiği konuşmasında, Türkiye'de yangın başına ortalama yanan sahanın 7 hektar, Yunanistan'da 16 hektar, Fransa'da 9 hektar, İspanya ve İtalya'da 34 hektar, Amerika ve Kanada'da 200 hektar olduğunu açıklamış ve burada, asıl olarak dikkate alınacak olan hususun, teknolojik açıdan büyük üstünlüğü olan bu ülkelerin yanında, Türk halkının orman yangınlarına karşı gösterdiği hassasiyetin ve performansın üstünlüğü olduğunu söylemiştir. Yangınla mücadelede teknoloji kadar, bilincin de önemli olduğunu vurgulayarak, araştırma önergesini Meclisin gündemine getiren milletvekillerine teşekkür etmiş ve tedbirlerin alınması ve yürürlüğe konulmasının önemine vurgu yapmıştır.

Daha sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, Çanakkale Milletvekili Ahmet Küçük söz almıştır. Ormanların önemi üzerinde sözler sarf ederek konuşmasına başlayan Küçük, ormansızlaşmanın getirdiği sakıncalara değindikten sonra, orman kaybının toprak kaybı demek, erozyon demek olduğunu çölleşmenin insanlar için ciddi sıkıntılar yaratacağını ifade etmiştir. Yine aynı bağlamda, ormansızlaşmanın en büyük nedeninin ise orman yangınları olduğunu belirtmiş ve ardından rakamlara dayanan bilgi vermeye başlamıştır. Türkiye'nin 20 milyon hektar civarında orman varlığı bulunduğunu, bunun, 8 milyon hektarının verimli, kalanının ise bakımsız, yer yer orman niteliğini yitirmiş alanlar olduğunu söylemiştir.

Ahmet Küçük, 1937'den o tarihe kadar, 50 bin civarında yangın meydana geldiğini, ormanların yüzde 7'sinin de bu yangınlarda yitirildiğini belirttikten sonra, iklim koşullarından dolayı, Akdeniz, Ege ve Marmara'nın güneyinin yangına hassas bölgeler olduğunu vurgulamış ve son yirmi yılın verilerine göre, yangınların yüzde 24'ünün Muğla ilinde, yüzde 12'sinin Antalya'da, yüzde 11'inin İzmir'de, yüzde 10,8'inin de Çanakkale'de meydana geldiğini açıklamıştır. Küçük, bu açıklamalarının ardından yangınlarla ilgili bilgiler vermiş ve şunları söylemiştir: *"Yangınlar, toprak yangını, örtü yangını ve tepe yangını olarak üçe ayrılırlar. Ülkemizde, genellikle, örtü ve tepe yangınları türüne rastlanmaktadır. Özellikle tepe yangını, elbette ki, çok tehlikelidir. Ormanın uç kısımlarını yakarak ilerlediğinden, ormanı tamamen kullanılamaz duruma getirir. Örtü yangını ise daha çok orman altındaki örtüyü yakarak ilerler ve ormanı kısmen yok eder. Ülkemizdeki yangınların yüzde 80'i örtü yangını, yüzde 20'si de tepe yangını olarak gerçekleşir.*

Orman yangınları ya insanların kusuru sebebiyle veya doğa olayları sonucu ortaya çıkar. Yapılan istatistiklere göre, yangınların yüzde 98'i insan kusurundan kaynaklanır; bunun yüzde 29'u kasten çıkarılmış yangınlardır. Kasten çıkarılan yangınların ve genel olarak çıkan yangınların seçim yıllarında artıyor gözükmesi, Türkiye'de ormana bakışın ne olduğunu gösterir diye düşünüyorum."

Yangınların en büyük nedeninin, ihmal ve insan kusuru olduğunu vurgulayan Ahmet Küçük, anız yakma konusuna değinerek, bunun getirdiği sıkıntılara dikkat çekmiş ve örnek olarak da, Gelibolu Yarımadasındaki yangını göstermiştir. Anızın toprağa verdiği zarardan söz eden CHP'li konuşmacı, kasti olarak çıkarılan yangınların, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik açıdan iyi incelenmesini istemiş ve orman köylüsüyle ormanların mutlaka barıştırılması gereğine işaret etmiştir.

Önerilerini, konuşmasının bundan sonraki bölümünde de sıralayan Ahmet Küçük, Or-Köy kredisi her isteyenin alabildiği ucuz bir kredi olarak orman köylüsüne sunulmasını ve yine bu kredinin, hileli bir piyango kredisi olmaktan mutlaka çıkarılmasını istemiştir. Yine ormanın nemasından, orman köylerinin sosyo-ekonomik olarak gelişmelerini sağlayacak bir yapı oluşturulmasını; orman içi tapulu yerlerde, köylünün daha ziyade meyvecilik yapmasının özendirilmesini; orman içi tapusuz alanların da ya köylüye tapulanması ya da köylünün kullanımına garanti sağlayacak bir şekilde yasal düzenlemeler yapılmasını; orman kenarlı arazilerde ağaçlı tarım yapımı için altyapı hizmetlerinin tamamlanmasını; köylünün, bu konuda maddi olarak da desteklenmesini öneri olarak getirmiştir.

Ahmet Küçük, piknik nedeniyle çıkan yangınlara da değindikten sonra, her türlü tedbire karşın, yangın çıkması durumunda, bunun en kısa sürede söndürülmesinin esas olduğunu ifade etmiş ve yangınları önlemeyle ilgili olarak, tasarruf önlemlerine gidilmemesini ve zengin bir bütçe oluşturulmasını savunmuştur. Bu arada Bakanın uçak kiralama uygulamasına katılmadığını da açıklayarak, satın almak suretiyle, teknolojik müdahale gücünün artırılmasından yana olduğunu ortaya koymuştur. Bir başka önlem olarak ise köylünün ormana ve ormancıya saygısının arttırılmasını göstermiş ve faili meçhul yangınların da önlenmesinin zorunluluğuna işaret etmiştir. Yine sabotaj ihtimalinin de göz ardı edilmemesini gündeme getiren Küçük, parlamentonun çevreyi ve ormanı koruyacak yasal düzenlemeler yapmasının gerekli olduğunu ifade etmiştir. Son olarak da Parlamentonun duyarlılığı üzerine sözler sarf ederek, konuşmasını tamamlamıştır.

CHP'li Ahmet Küçük'ten sonra, Refah Partisi Grubu adına, Antalya Milletvekili Arif Ahmet Denizolgun konuşma yapmıştır. Türkiye'de yılda, 1880 orman yangını çıktığını ve yanan alan miktarının 12896 hektar olduğunu, son on yılda çıkan yangınlarda ise 128896 hektar alanın tahrip olduğunu belirten Arif Ahmet Denizolgun, Türkiye'deki ormanlar için yangın kadar, erozyon ve diğer nedenlerle tahribin tehlike oluşturduğunu dile getirmiştir. Konuşmasını; *"1937-1996 yılları arasında toplam 60415 orman yangını çıkmış ve yaklaşık 1 milyon 465 bin hektar alan yanmıştır ve en çok orman yangını 3221 yangınla 1994 yılında gerçekleşmiştir ve yine, ortalama 21 bin hektarlık alan tahrip olmuştur"* şeklinde rakamlara dayanan bilgiler vererek devam ettiren Denizolgun, Türkiye'deki orman yangınlarının yüzde 3'ünün yıldırım, yüzde 12'sinin kasti sebep, yüzde 38'inin ihmal-dikkatsizlik-, yüzde 47'sinin bilinmeyen nedenlerden kaynaklandığını, her ne olursa olsun, yüzde 98'inin insan kaynaklı olduğunu vurgulamıştır. Bu yangınların, 1990-1997 yılları arasında millî servetten 3 trilyon 659 milyar liralık kayba neden olduğunu ileri sürmüştür.

Türkiye'de en çok yangın çıkan illerin başında gelen Muğla'da 1990-1997 yılları arası 2313 yangının çıktığını ve bu yangınlar sonucu 17567 hektarlık alanın kül olduğunu belirten Arif Ahmet Denizolgun, 1 hektar ladin ormanının yılda 32 ton, kayın ormanının 68 ton, çam ormanının 40 ton toz emdiğini, trafik gürültüsünü 20-30 desibel azalttığını ve hava ısını dengeleyip, biyolojik yapı ve çeşitliliği koruduğunu dile getirmiş ve erozyonun da, yine ormanların korunmasıyla önlenebileceğini ifade etmiştir. Yunanistan'ın yangın söndürme donanımı açısından Türkiye'den ileri bir noktada bulunmasına da değinerek, sadece Akdeniz ve Ege'de değil, yurdun her bölgesinde ormanların korunması için halkın eğitilmesi ve bilinçlendirilmesinin önemini vurgulamıştır. 21 Temmuzda, Antalya ilinde meydana gelen yangınla ilgili olarak da açıklamalar yapan Arif Ahmet Denizolgun, Düzlerçamı Millî Parkımızda başlayan ve ortalama 1500 hektarlık orman, bağ ve bahçenin ve evin kül olmasına ve iki ormancının hayatını kaybetmesine neden olan yangınla ilgili olarak bir araştırma önergesi verdiklerini, ancak bu önergenin görüşülemediğini belirtmiştir.

Arif Ahmet Denizolgun, Türkiye'nin çok geniş doğal ormanlara sahip olduğunu söyledikten sonra, konuyu yine Düzlerçamı'ndaki yangına getirmiş ve şunları söylemiştir: *“Düzlerçamında meydana gelen yangın ve kül olan orman alanı, alageyik ve keçilerin, binlerce canlıların yok olmasına ve nesli tehlike altında olan, yalnızca Toroslarda yaşayan 200 alageyiğin ve çok sayıda dağkeçisinin yok olmasına ve jeolojik oluşumların zarar görmesine yol açmıştır ve bizler, her yıl, aynı çaresizlik içerisinde, maalesef, ormanlarımızın yok olmasını acıyla izlemekteyiz. En basit önlemleri dahi alamayan ve sözde, orman yangınlarını önlemek üzere, Kanada yapımı -biraz önce Sayın Bakanımın bizlere sitayişle bahsettiği, gerekli olduğunu söylediği- modası geçmiş, en az onüç on dört yaşında, yedek parçaları olmayan, arızalı 2 adet CL-215 tipi uçağın birkaç ay için 3 milyon dolar gibi çok yüksek bir meblağla kiralanmış olmasını da, burada, ayrıca belirtmek istiyorum. Hem de, geçen yıl kiralanan uçaklardan daha düşük su kapasiteli uçaklar kiralanmıştır; yani, bundan önceki hükümetler döneminde kiralanmış olan 6,5 tonluk CL-415 tipi uçağın yerine, daha düşük kapasiteli CL-215 tipi uçak kiralanmıştır. Bu sene kiralanan, bu yaz kiralanan uçaklar ise 4 küsur tonluk uçaklardır ve bu da yetersizliğin bir ifadesidir.”*

Bu açıklamalarından sonra, en basit önlemlerin alınmadığını, bir rüzgâr ölçme aleti olan, anemometre veya driptorch diye tabir edilen -Türkçede alev ibriği denilen- birkaç yüz dolarlık aletlerin alınmadığını öne süren RP'li Denizolgun, yangın söndürüldükten sonra olay yerine ulaşan Bakanı da eleştirerek, bozuk uçak için günde 10 bin dolar gibi gülünç bir rakamın tazminat alındığını iddia etmiştir. Bu yangında, 222 bin ağacın kül olduğunu ve 5 trilyon liranın üzerinde maddî hasarın meydana geldiğini de sözlerine eklemiş ve ayrıca bölgedeki, alageyik, tavşan, tilki, porsuk, sincap, başak, keklik, turaç gibi hayvanların telef olduğunu vurgulamıştır. A. Ahmet Denizolgun, söz konusu

yangınla ilgili bilgi aktardıktan sonra,¹³⁹ orman yangınlarıyla mücadele yöntemlerinden bahsetmiştir. Bu konuda; “Bitki örtüsü tiplerinin, başta yangın olmak üzere, kuraklık, otlama ve bunun gibi ekolojik baskılara karşı gelişen uyum özelliklerini iyi tanımlamak, yangına dirençli ormanlar kurmak suretiyle karşı koymak mümkündür.

Ülkemizde bugüne kadar çıkmış olan 70 bine yakın orman yangınının söndürülmesi çalışmalarında, yangının çıkma ihtimali, yayılma hızı, şekil ve hava durumuyla ilgili parametreler arasındaki ilişkileri ortaya koyan kayıtlar, maalesef tutulmamıştır. Özellikle bölgemizde, yangın sicil fişlerinin çok dikkatli bir şekilde tutulması gerekirdi. İnsanlarımızın fert fert, bölge bölge fişlendiği ülkemizde yangın sicil fişlerinin tutulmaması, çok anlamlıdır.

Bölgedeki yangınların hemen tamamının, hava sıcaklığının en yüksek noktaya çıktığı 12.00-17.00 saatleri arasında çıkmış olması da, ayrı bir tespit konusudur. Bu durumda, yangın sicil fişlerinin önemi açıkça ortaya çıkmaktadır. Yani, sadece yılın belli aylarında ve günün belirli saatlerinde gerekli tedbirler alınmış olsaydı, hayatı önem arz eden bu çalışmaların olayları, belki de en aza indirmesi mümkün olabilirdi.

Bu, Lombardia yapımı, daha ufak kapasiteli, 4,5 ton su kapasiteli CL-215 uçaklarının, Kanada yapımı uçakların, Kanada'dan değil de Avustralya'dan kiralanmış olması da, birkaç aylık bir dönem için 3 milyon dolarlık bir meblağ ödenmesinin de, niçin Avustralya'dan gelmiş olması konusunun da, ayrıca bir soru önergesi halinde, zannediyorum, burada bahsedilmesi gereken konuların başında gelen bir faktör olacağını düşünüyorum” diyen Denizolgun, söz konusu uçakların Antalya yangınında kullanılmadığını ileri sürmüştür. Yine yangında zarar gören Aşağı Karamanlar ve Duralı Köylerinde niçin zamanında tedbir alınıp, zamanında boşaltılmamasının da ayrı bir araştırma konusu olduğunu ifade etmiştir. Diğer yandan sabotaj ihtimalinin de gözden kaçırılmamasını istemiş ve araştırma önergesinin tüm milletvekilleri tarafından destekleneceğine olan inancını vurgulayarak, konuşmasını tamamlamıştır.

---

¹³⁹ Arif Ahmet Denizolgun'un diğer açıklamaları şöyledir: “Bu yangından zarar gören Aşağı Karaman Köyündeki vatandaşlarımla, yine, bölgemde vatandaşlarımla devamlı muhatap olmam dolayısıyla, bu insanların acılarının hâlâ sarılmamış olduğunu biliyorum. Bölgedeki insanlarımla, zamanında -biraz geç de olsa- çadırlar verilmiştir; fakat, o insanlarımız, bu çadırları kullanamamışlardır. Kullanamamalarının sebebi de, bu çadırların içerisinde bir yastık, yorgan, döşek, hiçbir şey yoktu. Her ne kadar iklimin sıcak olduğu bir döneme rast gelmiş olsa da, bu çadırların içerisinde hiçbir vatandaşımız barınmamıştır. Bölgeye sadece çadır yollanmış olması değil, bunların kullanılabilirliği de çok önemlidir. Burada, vatandaşlarımızın, çok büyük tahribatla, 5 evi oturulamaz hale gelmiş, kısmen yanan 10 evi tespit edilmiştir. Bu bölgeye yollanan nakdi miktarı, çok komik bir miktar olduğu için, söylemek dahi istemiyorum.

Arif Ahmet Denizolgun'un son derece detaylı açıklamaları sonrasında, sataşma nedeniyle, Orman Bakanı Ersin Taranoğlu söz almıştır. Arif Ahmet Denizolgun'un, konuşmasının bir bölümünde "*son günlerde bize kafa tutan Yunanistan*" tabirini kullandığını, ancak Türk tarihinin hiçbir döneminde Yunanistan'ın, Türkiye'ye kafa tutmadığını söyleyen Taranoğlu, Türkiye'nin, hiçbir zaman CL 415'i kiralamadığını açıklamış ve yine kendisi döneminde arızalı uçak kiralamadığını da belirtme ihtiyacı hissetmiştir. Bu konuda haber yazan basın mensuplarına da; "*Uçak arızalı olursa, ben, siyaseten istifa ederim.*" dediğini belirtmiştir.

Ersin Taranoğlu, Arif Ahmet Denizolgun'un sözlerine dönük düzeltme niteliği taşıyan konuşmasında, yangın söndürmede kullanılan uçakların, Avustralya'dan getirilmediğini; uçağın bakıma alındığı sırada yangının çıktığını; yine yangın bölgesine çadırların geç gelmediğini; CL-215'in 4 ton değil, 5 ton su aldığını; Kemer'e 20 sorti yapılmadığını, iki sortide yangının söndürüldüğünü; 10 bin dolarlık günlük cezanın söz konusu olmadığını açıklamıştır.

Bakanın konuşması sırasında "bu kadar yalancılığa gerek yok" şeklindeki ifadesi, Genel Kurulda yeni bir tartışma başlatmışsa da, oturum başkanı, bu sözlerin maksadını aşan beyanlar olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmiş ve tartışmanın büyümesini önlemeye çalışmıştır. RP'den Temel Karamollaoğlu ve Arif Ahmet Denizolgun'un söz isteme nedeniyle karıştığı söz düellosu, çalışma süresinin dolmasıyla son bulmuş ve araştırma önergesi ile ilgili öngörüşmeler sonraki birleşime bırakılmıştır.

Konya Milletvekili Mustafa Ünal ve 36 arkadaşının, orman yangınlarının nedenlerinin araştırılarak alınması gereken tedbirlerin tespit edilmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi; Kahramanmaraş Milletvekili Hasan Dikici ve 29 arkadaşının, ormanlarımız ve orman köylülerimizin sorunlarının araştırılarak çözüm yollarının tespit edilmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi; Aydın Milletvekili Yüksel Yalova ve 49 arkadaşının, orman yangınlarının önlenmesi için alınması gereken tedbirler ile yangınlardaki ihmal ve kusurların tespit edilmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi; İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya ve 27 arkadaşının, ormanlarımızın korunması için alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi; İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya ve 20 arkadaşının, yangınların önlenmesi ve itfaiye teşkilatının yeniden yapılanması için alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi; Antalya Milletvekili Arif Ahmet Denizolgun ve 24 arkadaşının, Antalya'da meydana gelen orman yangınında zarar görenlere yapılacak yardımın belirlenmesi ve yangınların söndürülmesinde alınacak tedbirlerin tespiti amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi üzerindeki öngörüşmelere, ancak 3. Yasama Yılı'nın, 44. Birleşiminde devam edilmiştir. 20 Ocak 1998 tarihindeki Birleşimin, İkinci Oturumundaki görüşmelerde, başkanlığı Yasin Hatiboğlu yürütmüştür.¹⁴⁰

¹⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 44. Birleşim, 43. Cilt, 20 1.1998

11 Kasım 1997 tarihli 12. Birleşimde, Hükümet, Demokratik Sol Parti, Cumhuriyet Halk Partisi ve Refah Partisi Grupları adına konuşmalar yapıldığı için, Doğru Yol Partisi adına, Adana Milletvekili Halit Dağlı'ya söz verilmiştir.

Millî ormancılık politikasından, ormanlarımızın korunmasından, orman yangınları ve orman köylüsünün durumundan söz ederek konuşmasına başlayan Halit Dağlı, orman yangınlarıyla mücadeleyi, yangın öncesi alınan tedbirler ve yangın esnasında alınacak tedbirler olarak iki noktada toplamak gerektiğini ifade etmiş ve Türkiye'deki orman yangınlarının yüzde 97'sinin insandan kaynaklandığı bilgisini vermiştir. Amerika Birleşik Devletlerinde ise orman yangınlarının yüzde 1'inin insan unsurundan kaynaklandığını söylemiştir. Halit Dağlı, ormancılık örgütlenmesi ile ilgili olarak bilgi verdiği konuşması sırasında, Türkiye'de 13 orman bölge müdürlüğü, buna bağlı 63 işletme müdürlüğü ve 240 da orman bölge şefliğinin yangına birinci derecede hassas bölgede olduğunu, buradaki yöneticilerin yangın öncesi eğitimden geçirildiklerini açıklamış ve kendi bakanlığı döneminde yapılanlarla ilgili olarak şunları söylemiştir: *“Yine, yangın öncesi tedbirler olarak, naçizane benim bakanlığım döneminde, yani, 54 üncü Cumhuriyet Hükümeti döneminde eğitim merkezleri, yol çalışmaları, haberleşme faaliyetleri yapılmış, Türkiye’de ilk defa bir yangın hareket merkezi açılmıştır ve bu merkez, bilgisayarlarla donatılan bir merkez olarak kurulmuştur. Meteorolojik şartlara göre bu değerlendirmeler yapılmaktadır. Ayrıca, doğanın, tüm insanlığın ortak malı olduğu gerçeğinden hareketle, aynı iklim kuşağında bulunduğumuz ülkelerle müşterek işbirliği yapma konusunda sayın bakanlarla görüşmeler yapılmış ve bizim bu teklifimiz çok büyük bir ilgiyle karşılanmıştır.”*

1997 yılının, orman yangınlarıyla mücadelede başarılı bir yıl olduğunu tekrarlayan Dağlı, çıkan 1312 yangında, 6 bin hektar alanın yandığını, bunun Akdeniz iklim kuşağında bulunan bir ülke için başarı olduğunu ileri sürmüş ve bunun temel nedenini de ormancuların fedakarca çalışmalarına bağlamıştır.

Halit Dağlı, kendisine tanınan konuşma süresinde, orman köylüsünün durumuna da değinmiş, 17500 orman köyünde, aşağı yukarı, 7-9 milyon insan yaşadığını ifade etmiştir. Bu orman köylülerinin milli gelirden aldıkları payın çok az olduğunu da belirterek, 54. Cumhuriyet Hükümetinin, orman köylüsünün yaşam standartlarını düzeltme çalışmalarını tamamlayamadığını söylemiştir. Orman köylüsüne, Or-Köy kanalıyla verilen kredilerin yüzde 99'unun geri döndüğünü, köylünün zamanı geldiğinde borcunu ödediğini de sözlerine ekleyen Halit Dağlı, DYP olarak, araştırma önergesine olumlu baktıklarını açıklamıştır.

Halit Dağlı'nın konuşmasının sona ermesiyle, gruplar adına yapılan konuşmalar da tamamlanmıştır. Ardından önerge sahiplerinden, Konya Milletvekili Mustafa Ünal'dı söz almıştır. Önergelerin birleştirilmesiyle ilgili bilgi vererek, konuşmasına başlayan Mustafa Ünal'dı, farklı konulara eğilen önergelerin birleştirilmesinin doğru olmadığını belirtmiş ve bu görüşünü de şu sözlerle desteklemiştir: *“Birbirinden farklı önergelerin birleştirilmesi, önergelerin gerekçelerinde hedeflenmiş olan amaçların ortaya konulmasını, ortaya*

çıkarılmasını, maalesef, imkansız kılan bir tablo oluşturmaktadır. Burada da, orman köylüsü ve ormanların genel anlamdaki problemlerini, orman yangınlarıyla beraber mütalaa etmek, orman yangınları konusuna yaklaşımları bir dereceye kadar azaltacaktır. Ben, bunu, özellikle, bu konuşma içerisinde söylüyorum. Bütün gruplar olumlu baktıklarına göre, inşallah, bu konuda komisyon kurulacak -onun için, bu komisyon kesin kurulacak anlamında bakıyorum- ve o manada, komisyona seçilecek arkadaşlarımıza orman yangınlarını önplanda alarak, diğer konularla beraber incelemeleri gereğini belirtmek istiyorum.”

Mustafa Ünal, önergelerin verildiğinde olayın sıcak olduğunu, ancak gündeme alınmasının zaman alması nedeniyle eski heyecanın kalmadığını ifade ettikten sonra, Meclis'teki ilgiden memnun olduğunu açıklamış ve önceki konuşmacıların dile getirdiği konulara vurgu yapmıştır. Afetlerle ilgili olarak özel bir kanun getirilmesini isteyen Ünal, yangın konusuna öncelik verilmesini istemiş ve orman köylüsünün sorunlarının çözülmesi yolundaki dileğini vurgulayarak konuşmasını tamamlamıştır.

Mustafa Ünal'ın konuşması sonrasında, ANAP İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya da önerge sahibi olarak söz almıştır. Mustafa Ünal'ın önergelerin birleştirilmesiyle ilgili eleştirisine katıldığını açıklayan Halit Dumankaya, 122. sıradaki önergenin, orman yangınlarıyla ilgili, 133. sıradaki önergenin yangınlarla ve itfaiye ile ilgili olmasını da buna neden olarak göstermiştir. Bu arada yangınların yol açtığı zararlara da değinerek, önceki yıl Gebze'de çıkan yangında devletin çaresiz kaldığını iddia etmiş ve Meclisten çıkarılacak bir kanunla, orman yangınlarında, bütün mahalli idarelerin, bütün belediyelerin araçlarının hemen kullanılabilceğini dile getirmiştir.

Halit Dumankaya, orman köylüsünün durumuna da vurgu yaptığı konuşması sırasında, 55. Hükümetin bu konuda olumlu adımlar attığına işaret etmiş ve kesim verilen yerlerde, memurların tutumu yüzünden, vatandaşların mallarını zamanında alamadığından şikayet etmiştir. İtfaiye teşkilatı ile ilgili olarak da şunları söylemiştir: *“Aynı şekilde, itfaiyelerimiz -tabii, bu önergenin bir başka yönü de budur; umumî yangınlarla ilgili bir önergemiz de bunlarla birleştirilmiştir- şimdi 1930'ların usulleriyle çalışıyor. Öyle çalışıyor ki, her belediye başkanı değiştiği zaman, bakıyorsun ki itfaiyeciler değişiyor, bazı kişiler itfaiyeye alınıyor; ama, eğitim görmemiş. Halbuki, itfaiyecinin eğitim görmesi lazımdır, okulu olması lazımdır, modern araçla donatılması lazımdır. Hiç olmazsa, buraya particiliğin el atmaması lazımdır; çünkü, hem insan sağlığı, insanın korunması hem de mülkün korunması önemlidir. O nedenle, bu konuda da yeterli bir araştırmanın yapılması lazım.”*

Dumankaya, bu düşünceden hareketle, gemilerin yoğun olduğu, hem özel teşebbüsün hem devletin tersanelerinin bulunduğu Tuzla'da, mutlaka, denizden söndürmeyle ilgili bir arozözün, geminin bulunmasının gerekli olduğunu savunmuştur. Ayrıca itfaiyede çalışanların eğitilmesinin zorunluluğu üzerinde de durarak, sözü kendi bölgesi İstanbul'a getirmiş ve Esenceli adlı köyün, su havzasında kaldığı için İstanbul Belediyesi tarafından kaldırmak istendiğine dikkat çekmiştir. 2/b'nin tersi olduğunu iddia ederek, bu köyün kurtarılması gerektiğini ifade etmiş ve *“Bu havza, su havzası konusu, bu şekilde,*

2/b'ye uymayan; ama, muhakkak ki, bir uygulama yapılması gereken bir durumdur. Bu konuda da Orman Bakanımız ve Hükümetimiz gerekli tedbirleri alırsa, bu köyümüzü rahatlatacaktır. Bu köyün insanları, İSKİ'nin yaptığı istimplaklerle evlerinden barklarından olmaktadır; ama, köye yakın bir yerde, orman arazisiyle gölün kenarındaki bu arazinin -metrekare aynı olmak şartıyla- takas edilmesi suretiyle, bu köylülerimizin sorunu da halledilecektir” diyerek sözlerine son vermiştir.

Kahramanmaraş Milletvekili Hasan Dikici de önerge sahibi olarak söz almış ve “tabii olarak veya emekle yetişen, kendine has bir iklim oluşturan ağaç ve ağaççık topluluklarına orman denir” diyerek konuşmasına başlamıştır. Ormanın bir toplum için vazgeçilmez bir öneme sahip olduğunu belirten Dikici, çölleşmeye başlamış Türkiye’de, bu konunun samimî bir şekilde ele alınması için, 27 Şubat 1996 tarihinde Meclis araştırması önergesi verdiğini açıklamıştır. İktidarlardan, seçim öncesi, orman köylüsüne uluorta verilen vaatleri değil, ancak, idarî, teknik ve sosyal cepheleriyle yoğrulmuş bir düzenlemeyi getirmelerini beklediğini ortaya koyan Dikici, Türk ormancılığının, olması gereken istikrarlı yapıya kavuşturulması dileğini de ifade etmiştir.

Hasan Dikici, ülkenin yüzde 26’sını oluşturan ormanların, yüzde 44’ünün verimli olduğunu, geriye kalan kısmının ise bozuk ve verimsiz olduğunu dile getirmiş ve sonrasında; ormanlar için en büyük tehdidin yangınlar olduğunu belirtmiş ve ardından da zararlı böceklerin ve hastalıkların geldiğini açıklamıştır. Konuşmasının devamında ise ormanlarda hayvan otlatma, yeni tarlalar ve otlak alanları açma, orman ürünlerini yasadışı yollardan elde etme gibi müdahalelerin de olduğunu ve yine orman içindeki ve kenarındaki birçok sanayi kuruluşunun da zarar verdiğini sözlerine eklemiştir.

Orman alanlarında yapılaşmanın getirdiği zararlardan bahseden Hasan Dikici, erozyonla ilgili olarak da; “Erozyon: Ülkemiz, her yıl 1 milyar 400 milyon ton vatan toprağını erozyonla kaybetmektedir. Erozyon, binlerce yılda meydana gelen örtü toprağımızı alıp götürmektedir. Erozyonla topraklarımız verimsizleşiyor, kırdan kente göç hızlanıyor; barajlarımız doluyor, ömürleri kısalıyor, millî ekonomimiz zarar görüyor; petrolden daha çok önem kazanan su kaynaklarımızın düzenli ve sürekli olarak beslenmesi mümkün olmuyor. Erozyonla ortadan kalkan bitki örtüsü, toprak kaymalarına, taşkınlarla, sel ve çığ felaketlerine ve korkunç zararlara yol açmaktadır. Meraların kaybolması, hayvancılıktan ülkemizin kazanabileceği büyük gelir ve istihdamdan mahrum olmamıza sebep oluyor. Erozyonla yeşil örtü ve toprağın elden gitmesiyle jeolojik dengeler ve iklimin bozulmasının, doğal varlıkların kaybolmasının yarattığı ekonomik zararların vahim neticeleri ise ortadadır. Toprağımızın, vatanın en değerli unsuru olduğunu bilerek, ormanların, meraların, tarım alanlarının, gen kaynaklarının ve doğanın korunması için erozyonun önlenmesi öncelikli ve birinci hedefimiz olmalıdır. Her yıl binlerce hektar ormanımız yanmaktadır. Ormancılığı yalnız ağaç ve odun olarak görmemeliyiz. Orman köylüsüyle kırgın, küs ormancılık politikasını artık bırakmalıyız. Orman köylümüzle barışık, mülkiyet ihtilaflarını çözen, ormanı köylümüzle beraber korumak için, köylümüzün ormandan daha çok faydalanması yolunda çağdaş orman işletmeciliğine geçmeliyiz” şeklindeki ifadelere yer vermiştir.

Hasan Dikici, ormanı, orman kenarı ve civarında 22575 kırsal yerleşim yerinin, yine buldukları yerden kalkınmaları imkânsız olan 3292 orman köyünün bulunduğunu ortaya koyduğu konuşmasının bu bölümünde, zor durumda yaşayan orman köylülerinin ormanları tahribe zorlandığını söyledikten sonra bir takım çözüm yolları önermiştir.¹⁴¹

---

¹⁴¹ Hasan Dikici'nin oldukça kapsamlı önerileri şu şekildedir: “Devlet imkânlarının yeterince ulaşamadığı, hayat şartlarının çekilmezliği, orman köylüsünü, ormanları tahribe zorlamaktadır. Ormanı, orman kenarı ve civarında yerleşen köylere Or-Köy Genel Müdürlüğü tarafından sembolik krediler yerine, ihtiyacı karşılayacak faizsiz kredi verilmelidir. Orman köylerimizi kalkındıracak ve tarımsal üretimi artıracak Or-Köy'ün kaynakları ve imkânları artırılmalıdır, orman tahribatını önleyici sosyoekonomik tedbirler mutlaka alınmalıdır.

Millî Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğünce, yerleşim birimleri çevresinde ve ormana bitişik olmayan alanlarda tesisler kurarak hem kolektif hizmetler sunmalı hem de orman yangınları önlenmelidir.

Orman vasfını kaybeden yaklaşık 4 milyon dönüm arazi, taksitlerle orman köylüsüne satılmalıdır. Elde edilecek kaynak, orman köylümüzün kalkınması için kullanılmalıdır. Özellikle, ormanlardaki otlama baskısını azaltmak için, ahır hayvancılığı teşvik edilmelidir.

Ormanlarımızdan yakacak olarak faydalanmayı asgarîye indirmek için, ısı yalıtımı yaygınlaştırılarak, kömür ile likit gaz yardımıyla bulunmalıdır. Orman köylerini kalkındırma kooperatiflerinin mandıra, yem fabrikası, kereste fabrikası, soğuk hava deposu, el sanatları gibi alanlarda yapacakları yatırımları desteklenmelidir.

Geçmişten günümüze kadar 1,5 milyon hektar orman alanı yanmıştır; bunun maddî kaybı, yaklaşık 6 katrilyondur. Orman yangınlarından korunmak için ve daha iyi bir mücadele için, orman köylülerinden faydalanılmalıdır. İnsanların tatil anlayışları gün geçtikçe değişmektedir; sahillerden dağlara, ormanlara, yaylalara yönelmektedir. Bu talebinin karşılanması için, orman köylüsüyle ortak projeler geliştirilmelidir.

Orman sınırlarımız içerisinde bulunan meralar, orman köylerimizle beraber planlanmalı, yem bitkisi üretmek üzere ıslah edilmelidir. Yeni otlama planları yapılmalıdır. Her köyün mülki hudutları içerisindeki meralar, otlama amaçlı kullanılmak üzere, köylümüze tahsis edilmelidir. Orman sınırları içerisinde veya orman vasfını kaybettiği için orman sınırları dışına çıkarılan yaylaların, orman köylerimize verilmesi şarttır. Yeni bir düzenlemeyle, köyün mülki hudutları içerisindeki meşe ve kızılçam ormanları, her yıl üretim yapılacak şekilde, üretilen emval tamamen köylümüze verilmelidir.

Fıstıkçamı, kestane, palamut meşesi, ceviz gibi meyve veren ağaçların dikilmesi teşvik edilmelidir; söz konusu ağaçların ürünleri, orman köylümüze verilmelidir. Ormanlarımızın bakım ve gençleştirilmesine önem verilmelidir. Doğaya uygun orman işletmeciliğine geçilmelidir. Zengin ve biyolojik çeşitliliğe sahip yapraklı ormanların iyileştirilmesine önem verilmelidir. Kadastrо çalışmalarına hız verilerek kısa zamanda bitirilmelidir.

Tapulu arazideki orman ağaçlarının değerlendirilmesindeki anlaşmazlıklara son verilmelidir. Vatandaşımızın devlete olan güveni devam etmeli, üretime katkıları sağlanmalıdır.

Bugüne kadar kesilip depoya teslim edilen ve depoda satılan orman emvali, dikili durumlarda ve yerinde satılmalıdır. Böylece, ağacın tamamı değer kazanacak, zaman kaybı ortadan kaldırılacak, fiyat istikrarı sağlanacaktır. Zaman içerisinde, orman teşkilatı piyasadan çekilerek ürün satışları kooperatiflere ve orman köylüsüne yaptırılmalıdır. Orman teşkilatı, sadece kontrol ve koordine görevini üstlenmelidir.

Odun açığımız her yıl artmaya devam etmektedir. Odun açığımızın kapatılması, diğer yandan da ormanlarımızın üzerindeki baskıyı kaldırmak için, yerli ve yabancı orijinli, hızlı gelişen, kızılçam, yeşilçam, kavak türü ağaçlandırmalarına hız verilmelidir.”

Hasan Dikici'nin öneri ağırlıklı açıklamalarıyla Meclis araştırması önergeleriyle ilgili görüşmeler tamamlanmıştır. Karar yetersayısının bulunmaması nedeniyle önerenin oylanması sonraki oturuma bırakılmıştır. Üçüncü oturumda yapılan oylamada da karar yetersayısının bulunmadığı anlaşılmış ve oylama gerçekleşmemiştir. Böylece oylama tamamlanmadan birleşim sona ermiştir.

Söz konusu Meclis araştırması önergesiyle ilgili oylama 3. yasama yılının 52. Birleşiminde gerçekleştirilmiştir. Başkanlığını Hasan Korkmazcan'ın yaptığı 10 Şubat 1998 tarihindeki birleşimin birinci oturumunda yapılan oylamada da karar yetersayısı bulunamamıştır. İkinci oturumda da karar yetersayısı olmadığı için oylama bir kez daha sonraki birleşime bırakılmıştır.

14 Nisan 1998 tarihindeki 3. Yasama Yılı'nın, 76. Birleşiminin, Birinci Oturumunda önerge bir kez daha oylanmıştır. Hasan Korkmazcan'ın başkanlığını yaptığı oturumda yapılan oylama sonucunda, Meclis araştırması; Meclis araştırmasını yapacak komisyonun 13 üyeden kurulması; Komisyonun çalışma süresinin, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyenin seçimi tarihinden başlamak üzere, üç ay olması; Komisyonun, gerektiğinde, Ankara dışında da çalışabilmesi hususu kabul edilmiştir.

2- Kadının Statüsünün Araştırılarak, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırmacılığın Önlenmesi Sözleşmesinin Yaşama Geçirilmesi İçin Alınması Gereken Tedbirleri Tespit Etmek Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge¹⁴²

İçel Milletvekili Oya Araslı ile İzmir Milletvekili Birgen Keleş ve 18 arkadaşının, kadının statüsünün araştırılarak, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırmacılığın Önlenmesi Sözleşmesinin yaşama geçirilmesi için alınması gereken tedbirleri tespit etmek amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü'nün 104 ve 105 inci maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesinin öngörüşmelerine, 3. Yasama Yılı'nın 64. Birleşiminin Birinci Oturumunda başlanmıştır. 10 Mart 1998 tarihli Birleşimde oturum başkanlığını Hasan Korkmazcan yürütmüştür.

Öngörüşmelerde ilk konuşmayı Hükümet adına, Devlet Bakanı Işıl Saygın yapmıştır. Işıl Saygın konuşmasına, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 18 Aralık 1979 tarihinde kabul edilen ve 1 Mart 1980 tarihinde yürürlüğe giren, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırmacılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesinin, Türkiye tarafından, 24 Temmuz 1985 tarih ve 85/9722 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla onaylandığını ve 14 Ekim 1985 tarih ve 18898 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak, 19 Ocak 1986'da yürürlüğe girdiğini hatırlatarak başlamıştır.

---

¹⁴² TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 64. Birleşim, 47. Cilt, 10.3.1998

Bu arada, Türkiye'nin, adı geçen sözleşmenin kabulü sırasında, Türk Medenî Kanununun evlilik ve aile ilişkileri hakkındaki hükümleriyle çeliştiği için, sözleşmenin 15. maddesinin ikinci ve dördüncü fıkralarına; 16. maddenin (c), (d), (f) ile (g) fıkralarına; ayrıca, Uluslararası Adalet Divanının zorunlu yargısını kabul etme konusundaki 29. maddenin birinci fıkrasına çekince koyduğunu açıklamıştır. Yine, bunun yanı sıra, Sözleşmenin 9. maddesinin birinci fıkrasıyla ilgili olarak “*Türk Vatandaşlık Kanununun vatansızlığın önlenmesi amacını güden 5 inci maddesinin birinci fıkrası ile 15 inci ve 17 nci maddeleri hükümlerinin çeliştiği şeklindeki bir yorumu kabul etmez*” şeklinde beyanda da bulunulduğunu ifade etmiştir.

Devlet Bakanı Işıl Saygın, konuşmasının bundan sonraki bölümünde de Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırmıcılığın Önlenmesi Sözleşmesiyle ilgili açıklamalara devam etmiş¹⁴³ ve daha sonra da, kadınların ekonomik, sosyal ve politik hayata eşit olarak katılmasının önündeki engellerin kaldırılması için kadın ve aileden sorumlu Devlet Bakanlığı olarak yoğun bir çaba gösterildiğini ifade etmiştir.

---

¹⁴³ Işıl Saygın'ın bu konudaki açıklamaları şöyledir: “*Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırmıcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin 18 inci maddesi gereğince, taraf devletler, Sözleşmeyi yaşama geçirme yönünde aldıkları yasal, idarî ve diğer önlemleri kapsayan ülke raporlarını, sözleşmenin yürürlüğe girmesinden bir yıl sonra ve daha sonra dört yılda bir, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırmıcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW) tarafından incelenmek üzere Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine sunmak durumundadırlar. Komite, Sözleşmenin 17 nci maddesi uyarınca kurulmuş olup, sunulan raporları görüşmekte, çeşitli sorular yönelterek ülkelerin kadın hakları konusundaki gelişmesini analiz etmekte ve önerilerde bulunmaktadır.*”

Ülkemiz, komiteye, 29 Ocak 1990 tarihinde, Profesör Doktor Emel Doğramacı tarafından ilk raporunu sunmuştur. İkinci rapor, 1990 yılında kurulan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde kadın konusunda çalışmalar yapan ve konuyla ilgili olan kamu kurum ve kuruluşları, medya, gönüllü kuruluşların temsilcileri, siyasî parti temsilcilerinin katkılarıyla hazırlanmış ve 7 Şubat 1994 tarihinde, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine gönderilmiştir; bu ve bundan sonraki raporda, kadınların durumunu anlatan sayısal ve niteliksel geniş bilgiye yer verilmiş, rapor, sözleşme sistematğine uygun olarak kaleme alınmıştır. 1996 yılı sonunda, ilgili tüm tarafların katılımıyla hazırlanan birleştirilmiş ikinci ve üçüncü rapor, 17 Ocak 1997 tarihinde, benim başkanlığımızdaki Türk heyeti adına Profesör Doktor Yakın Ertürk tarafından komiteye sözlü olarak sunulmuş ve gelen sorular cevaplandırılmıştır; bu rapor, başta komite üyeleri olmak üzere tüm ilgililer tarafından, iyi hazırlanması ve açık yürekliliğiyle takdir ve beğeni kazanmıştır.

Türkiye, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırmıcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesinin uygulanmasını denetlemekle yükümlü komitede temsil edilmektedir. Halen gözlemci statüsüyle çalışmalarına aktif olarak katıldığımız Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonunda, 1998 Mayıs ayı seçimlerinden sonra, Türkiye, asli üye olacaktır. Ayrıca, Türkiye, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırmıcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesine koyduğu çekincelerin 2000 yılına dek kaldırılması konusunda, 1995 yılında düzenlenen 4 üncü Dünya Kadın Konferansında taahhütte bulunmuştur.”

Devlet Bakanlığının kadınlara yönelik yapmış olduğu çalışmaları da özetleyen Saygın, Türk Medenî Kanununun 153. maddesinde yapılan değişiklikle, kadınların evlendikten sonra, evlilik soyadından önce gelmek üzere bekârlık soyadlarını kullanmaları imkânının sağlandığını; nüfus cüzdanlarının kullanımı sırasında özel bir bilgi olan “bekâr, evli, boşanmış, dul ve evliliği fesh edildi” ibareleri yerine, sadece “evli” ya da “bekâr” ifadelerinin kullanılmasının sağlandığını; Emekli Sandığı tarafından verilen dul ve yetim kartlarında da “Emekliye Yakınlığı” bölümünde “Dul kadın” gibi ifadeler yerine “eşi, kızı, oğlu, annesi, babası” ibarelerinin kullanılmasının getirildiğini; yine Ailenin Korunmasına Dair Kanunun çıkarılarak, aile içinde şiddete maruz kalan kadın veya çocukların şahsen başvuruları veya cumhuriyet savcılığının bildirmesi üzerine, sulh hukuk hâkimi tarafından mağduru korumak için verilecek koruma kararı düzenlediğini; şiddet uygulayan kişiye üç aydan altı aya kadar hapis cezası verilebileceğini ve gerektiğinde şiddet uygulayan aile bireyinin evden uzaklaştırılabileceğini ortaya koymuştur. Ayrıca Medenî Kanun ve Ceza Kanunundaki ayırıcı maddelerin değiştirilmesi yönündeki çalışmaların da devam ettiğini dile getirmiş ve Medenî Kanunun değişikliğiyle ilgili tasarının Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanması halinde, aile içi eşitliğin sağlanacağına ve 1986 yılında onaylanan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırıcılığın Önlenmesi Sözleşmesine konulan çekincelerin de ortadan kalkacağına vurgu yapmıştır.

Devlet Bakanı Işıl Saygın, 1995 yılında Pekin’de gerçekleştirilen 4. Dünya Kadın Konferansına da değinerek, buna göre, 2000 yılına kadar kadın okuryazarlığının yüzde 100’e çıkarılması ve zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılarak kesintisiz olması yönünde, Türkiye’nin taahhütte bulunduğunu belirtmiş ve daha sonra da konuşmasına şu sözlerle devam etmiştir: “30 Temmuz 1996 tarihinde Bakanlığımın koordinatörlüğünde bir araya gelen gönüllü kuruluşlar, güçlerini, eğitim, sağlık, istihdam ve hukuk komisyonları adı altında birleştirmişlerdir. Bu komisyonlardan birisi olan eğitim komisyonu, 1996-1997 öğretim yılında okuma yazma kurslarını sınırlı sayıda açabilmişken, 1997-1998 yılında hem açılan kursların sayıları artmış hem de diğer illere yaygınlaştırılabilmektedir. Bu kurslar, Ankara, İstanbul, Gaziantep ve Antalya İllerinde sürdürülmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından tüm illerde uygulamaya konulan ‘Genç Kız ve Kadınların Eğitimini Geliştirme Projesi’ Devlet Bakanlığımızla birlikte yürütülmektedir. Bu proje kapsamında bugüne kadar 110 bin kadını okuryazar hale getirilmiştir.

Ülkemizin Pekin’de verdiği taahhütler arasında, anne ve çocuk ölümlerinin yüzde 50 oranında azaltılması taahhüdü de bulunmaktadır.

Yine Bakanlığımın koordinatörlüğünde, 17 gönüllü kuruluştan oluşan Kadın Sağlığı Komisyonu (KASAKOM) tarafından, 11 ilimize yönelik üç yıl süreli “Kadın Sağlığı Eğitimi Projesi” hazırlanmıştır. Proje, 26 Aralık 1997 tarihinde, Millî Eğitim Bakanı, Sağlık Bakanı, GAP İdaresinden sorumlu Devlet Bakanı ve ilgili 11 ilin valileri ve eşlerinin katıldığı bir toplantıda tanıtımı yapılarak son şeklini almıştır. Projenin temel hedefi, 15-49 yaş grubundaki kadınların ve genç kızların, kadın sağlığı konusundaki mağduriyetlerinin giderilmesi ve eğitilmesidir.”

Kadınlara götürülen hizmetlerin daha etkin, nitelikli ve işbirliği içinde yürütülmesi amacıyla, kamu kuruluşlarında kadın birimleri kurulması gereğinin ortaya çıktığına işaret eden Işlay Saygın, bu konunun, 55. Hükümet Programında yer aldığını, bunun için de İçişleri, Sağlık, Millî Eğitim, Kültür, Turizm, Sanayi ve Ticaret, Orman, Adalet, Çevre, Bayındırlık ve İskân Bakanlıklarına, kadın birimleri kurulması çalışmalarının başladığını açıklamıştır. Ayrıca Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğünün kuruluş yasa tasarısında, taşra teşkilatının kurulması öngörüldüğünü de ifade ederek, valiliklerde kadın birimlerinin kurulması için, İstanbul, İzmir, Adana, Erzurum, Trabzon, Bursa, Diyarbakır, Van, Antalya ve Sivas Valilikleriyle temasa geçildiğini ve birimlerin kurulması konusunda gerekenin yapılması için talimat verildiğini belirtmiştir.

Saygın, gerek iç hukukun taraf olduğu uluslararası sözleşmelere uyumunun sağlanması gerekse Türkiye Büyük Millet Meclisine sevk edilen yasa tasarılarını kadın-erkek eşitliği açısından incelemek ve ayrıca, Hükümetin kadın konusundaki özel politika ve stratejilerini gözden geçirmek ve bunların uygulanmasını izlemek amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde kadın-erkek eşitliği komisyonunun oluşturulması hususunda, Bakanlıkça, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına başvuruda bulunduğu da Genel Kurula açıklamış ve yine Bakanlığın, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesine konulan çekincelerin kaldırılması hususunda gerekli girişimlerde bulunulması amacıyla, Dışişleri Bakanlığına 11 Aralık 1997 tarihinde yazılı başvuruda bulunduğunu da ifade etmiştir. Bunun için de Dışişleri Bakanlığınca kanun hükmünde kararname taslağı hazırlanarak, Bakanlar Kuruluna sevk edilmek üzere, 9 Mart 1998 tarihinde Başbakanlığa gönderildiğini söylemiş ve konuşmasını tamamlamıştır.

Hükümet adına yapılan konuşmanın ardından, Demokratik Sol Parti Grubu adına, İzmir Milletvekili Zerrin Yeniceci söz almıştır. Cumhuriyet döneminde Türk kadının çok önemli haklar elde ettiğine ve seçme-seçilme hakkının bir çok gelişmiş ülkeye nazaran daha önce tanındığına dikkat çekerek sözlerine başlayan Yeniceci, ancak kadınlarla erkekleri hukuksal alanda eşit hale getirmek konusunda geç kalındığını ve kadınları mağdur eden yasal uygulamaların değiştirilmesinin gereğini vurgulamıştır.

Daha sonra ise Medenî Kanun taslağında kadınlarla ilgili getirilen değişikliklerle ilgili görüşlerini ortaya koyarken şu sözleri sarf etmiştir: *“Yürürlükteki kanunda yer alan ‘karı’ sözcüğü, tasarıyla ‘kadın’ olarak değiştirilmiştir. Eşlerin beraberce oturacakları evi birlikte seçmeleri ilkesi getirilmiştir. Aynı şekilde, eşitliği sağlamak amacıyla, yürürlükteki kanunun ‘Koca, birliğin reisidir’ hükmü kaldırılmış, evlilik birliğinin yönetiminde eşlere eşit söz hakkı tanınmıştır.*

Tasarıda getirilen önemli değişikliklerden biri de, paylaşmalı mal ayrılığıdır. Bilindiği gibi, mal ayrılığı rejimi, ev kadınlarının aleyhine ve iş ve meslek sahibi kocanın lehine işlediğinden, meslek çevrelerinde ve kamuoyunda ağır eleştirilere maruz kalıyordu. Bu nedenle tasarıda 'paylaşmalı mal ayrılığı' başlığı altında yeni bir yasal mal rejimi düzenlenmiştir. Buna göre, eşlerin evlilik birliği boyunca edindiği, ailenin ortak kullanım veya yararlanmasına sunulan konut, ev eşyası ve diğer mallar ortaya konularak, evlilik birliği sona erdiğinde eşit bir şekilde paylaşılacaktır.

Yürürlükteki kanunun 263 üncü maddesinde yer alan, velayet hakkının kullanılmasında eşlerin anlaşamamaları halinde babanın oyuna üstünlük tanıyan hüküm, kadın-erkek eşitliğini bozmakta olduğundan tasarıya alınmamış; eşlerin, velayet hakkının kullanılmasında eşit söz hakkına sahip olmaları esası getirilmiştir.

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; Adalet Bakanlığının hazırladığı, henüz görüş alma aşamasında bulunan ve Bakanlar Kuruluna intikal ettirilecek olan tasarıdaki bu değişiklikleri biz de memnuniyetle karşılıyoruz. Medenî Kanunda, görüşlere sunulan bu tasarı yönünde değişikliklerin yapılması, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin de bir gereğidir."

DSP'li Zerrin Yenice, kadına yönelik şiddetin, Türkiye'nin önemli bir sorunu olduğuna vurgu yaptıktan sonra, kadına ve çocuğa uygulanan psikolojik ve fiziksel şiddetin, ruh sağlığını olumsuz etkilediğini ifade etmiş ve şiddete maruz kalan kadınlara verilen danışmanlık ve sığınma hizmetlerinin, yeterli olmasa da memnuniyet verici olduğunu belirtmiştir. Medenî Kanun başta olmak üzere, ceza ve iş hukukundaki kadınlarla ilgili ayrımcı maddelerin bir an evvel kaldırılmasını isteyen Yenice, Türkiye'nin bir tarım toplumu olduğuna işaret ederek, sanayi toplumuna geçiş sürecinde, daha fazla kadının, iş yaşamına atıldığını ve erkeklerle aynı alanda çalışmaya başladıklarını dile getirmiştir. Ayrıca Hükümet adına konuşma yapan Devlet Bakanı Işıl Saygın gibi, o da Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine değinmiş, ancak hukukî açıdan durum böyle iken, ekonomik ve toplumsal açıdan kadınlar arasında büyük uçurumun bulunduğunu iddia etmiş ve bir takım rakamlar vermiştir.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Zerrin Yenice'nin rakamlara dayanarak yapmış olduğu konuşmanın bu bölümü şu şekildedir: "Edindiğim istatistikî verilere göre, 6 ve üzeri yaş nüfusuna bakıldığında, kadınlar arasında okuma-yazma bilmeyenlerin oranı yüzde 30,07'dir. Kısıtlı ekonomik olanakların erkek çocuk lehine kullanılması, erkek egemen toplumsal yapı, artan iç göçler ve düzensiz kentleşme sonucu oluşan toplumsal, kültürel erozyon, kır ile kent arasındaki farklılık, kadın eğitimini olumsuz etkileyen faktörlerdir. Sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim reformu, kır ile kent arasındaki farkın kapanmasına olumlu katkıda bulunmuş, bu sayede okul sayısı artırılmıştır. Buna rağmen, kadınlar arasında ilkökul seviyesinde başlayan mesafe, daha üst eğitim kurumlarına gidildikçe iyice açılmaktadır. Kız öğrencilerimizin yükseköğrenimdeki payları yalnız üçte 1'dir. Takriben yüzde 30'lara denk düşen bu oran, yalnız, kız öğrencilerimizin erkeklere oranla daha az olduğunu göstermiyor. Bu oran, bize, aynı zamanda, kadınlarımız arasındaki korkunç eğitim uçurumunu da göstermektedir. Yani, Türkiye'de kadın ya çok okumuş ya da hiç eğitim görmemiş; işte, sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim reformu, aradaki bu mesafeyi de kapatacaktır."

Bir yanda eğitim, bankacılık ve işletme gibi alanlarda ön planda olan kadınlar varken, diğer tarafta özellikle kırsal kesimde sömürüye tabi tutulan kadınların bulunduğunu ifade eden Zerrin Yenicali, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin 14. maddesinde yer alan “*Taraf devletler, kırsal kesim kadınlarının, karşılaştıkları özel sorunları ve ekonominin parasal olmayan sektöründeki çalışmaları dahil, ailelerinin ekonomik bakımdan ayakta kalması için oynadıkları belirgin rolü göz önünde tutacak ve iş bu sözleşme hükümlerinin kırsal kesimlerdeki kadınlara uygulanmasını sağlamak için gerekli bütün tedbirleri alacaklardır*” şeklindeki ifadeyi hatırlatmış ve bunun hayata geçirilmesi için çalışmaların yapılmasını istemiştir. Bu bağlamda özellikle eğitimin önemli olduğunu, sekiz yıllık kesintisiz eğitime geçilmesinin bu açıdan ciddi bir fırsat olduğunu sözlerine eklemiş ve eğitimde fırsat eşitliği bulunmasına karşılık, olanak eşitliğinin olmadığını yakınmıştır.

Zerrin Yenicali, laik ve demokratik hukuk devletinin, çağdaş Türk kadını için vazgeçilemez olduğuna da vurgu yaptığı konuşmasında, DSP’nin programında üniversitelerle ilgili olarak yer alan bölümü Genel Kurula okumuştur.¹⁴⁵ Bundan hareketle de, öğretim üyelerinin ve üniversiteli gençlerin siyasete katılabilmelerine olanak sağlayan kanun teklifini Meclis Başkanlığına sunduklarını açıklamıştır.

Zerrin Yenicali, Türk kadınının siyasette hangi konumda olduğunu da sorgulanması gerektiğini ifade ederek, Mecliste ve siyasi partilerin yönetimlerinde yer alan kadın sayısı açısından, Türkiye’nin, Avrupa Konseyine üye ülkeler arasında en geride olan ülke olduğunu öne sürmüş ve özellikle de, sendikalarda görevli kadınların oranının, kadın işçi oranının çok altında oluşuna dikkat çekmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Demokratik Sol Parti’nin örgütlenme modeline göre, her mahalle ve köyde ilçe örgütlerine bağlı çalışma grupları oluşturulduğunu, bu on kişilik köy ve mahalle çalışma gruplarında en az iki kadının bulunduğunu açıklamış ve bu kadınlar da bir araya gelerek ilçe kadın birimlerini, il kadın kurullarını oluşturduğunu belirtmiştir.

---

¹⁴⁵ Yenicali tarafından okunan bölüm şu şekildedir: “*Siyasi partilerin yükseköğrenim gençliği arasında örgütlenbilmesi, gençlerin dinamizmini, heyecanını ve topluma yararlı olma isteğini yasal sınırlar içinde demokratik disiplin altına alabilmenin en geçerli yoludur.*

Öte yandan, üniversite öğretim üyelerine, siyasetle ilgilenmenin, siyasal görüş açıklamanın, partilerde, hiç değilse, partilerin merkez organlarında veya danışma kurullarında görev almanın yasaklanması, partileri ve siyasal yaşamı, ülkenin en zengin uzman kaynağından uzak düşürür. Partiler, o yüzden, iktidarda veya muhalefette, işlevlerini gereğince yerine getirebilmekte büyük zorluk çekerler.

Tüm bu nedenlerle, Demokratik Sol Parti, siyasal ve toplumsal örgütlenme özgürlüğü önündeki engelleri; köylülerin, örgütlü halk kesimlerinin, o arada sendikalar ile meslek kuruluşlarının ve yükseköğrenim gençliği ile üniversite öğretim üyelerinin siyasetle ilgilenebilmeleri önündeki engelleri kaldırmaya uğraşacaktır.”

Konuşmasının sonunda, nüfusun yarısını oluşturan kadınların, her alanda bu oranı elde etmeleri için, sivil toplum örgütlerindeki, üniversitelerdeki ve politikadaki kadınların birbirleriyle sıkı ilişkiler kurması gerektiğini savunan Yeniceli, hukukun da, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesiyle ilgili uluslararası sözleşmeye uygun hale getirilmesinin önemli bir adım olacağını söylemiştir.

Gruplar adına ikinci konuşmayı, Anavatan Partisi Grubu adına Aydın Milletvekili Yüksel Yalova yapmıştır. Konuya, önce bir anayasa hukuku platformunda bir çerçeve getirmek istediğini belirten Yüksel Yalova, kendisinden önceki konuşmacılar gibi, Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmeleri saymayacağını ifade etmiş ve genel olarak 1982 Anayasasında kadın-erkek eşitliği üzerindeki hükümlerle ilgili sıralamıştır.¹⁴⁶ Söz konusu hükümleri ifade ettikten sonra, 1982 Anayasasının, ya "herkes" şeklinde bir ibareyle başlamakta ya da "hiç kimse" şeklinde vatandaşların -kadın olsun, erkek olsun- cinsiyete dayalı herhangi bir ayırıma yer vermeksizin vatandaş-devlet ilişkilerine ilişkin bir formül öngördüğünü dile getirmiştir. Buradaki hükümlerin hayata geçirilmesi için TBMM'ye büyük iş düştüğünü de sözlerine ekleyen Yalova, bu konuda kadınların önüne engeller çıkarıldığını da belirterek, dinin uygulanmasından doğan sıkıntıların bunlardan biri olduğunu söylemiştir.

Konuşmasında işin sosyolojik temeline de değinen Yüksel Yalova, sosyologların, insanın iki özelliğinden birinin simge yapması, diğerinin de alet kullanması olduğunu söylediklerini vurgulamış ve ister sosyolojik açıdan ister hukukî açıdan ister dinî açıdan ister başka alanlar açısından, kadın ile erkek arasında, insanlar arasında, herhangi bir ayırımın ortaya konabilmesinin aklen ve vicdanen mümkün olamayacağını iddia etmiştir. Ayrıca 8 Mart Dünya Kadınlar Gününe de değinerek kadınların mücadelesini, 1789 Fransız İhtilaliyle başlatılmasıyla ilgili olarak şunları dile getirmiştir: "*...bugün Fransız paralarının üzerinde görürüz "liberte, egalite, fraternite" (özgürlük, eşitlik, kardeşlik) yazar. Doğrudur; Fransız İhtilali, 1789'da, Fransa'da, sınıflar arası mücadele ittifaklarını getirmiştir, sınıflar arası ittifakları değiştirmiştir; kardeşlik fikri, daha sonra, yerine, çoğulculuk (plüralizm) ilkesini getirerek, işte, bugün, siyasî ve ekonomik liberalizmin bir bölümünün unsurları olmuştur.*

1789'dan başlatmamızın, sanıyorum, bir başka temel varsayım itibariyle sebebi şu olsa gerek: Mademki kadınla erkek fizikî açıdan farklıdır, mademki erkek daha kuvvetlidir, şeklinde bir varsayım, zihinlerimizde; insanoğlunun - insanoğlu diyoruz bakın, insankızı bile demiyoruz; o da yerleşmiş- demek ki bu noktada yapacağı işlerden birincisi, herhalde bu alanın lisanını, dilini yeniden tanzim etmektir."

---

¹⁴⁶ Yüksel Yalova Anayasasının 10, 12, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 35, 36, 37 ve 38. maddelerinde kadın-erkek eşitliğine ilişkin hükümlerin bulunduğunu açıklamıştır.

Yüksel Yalova, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü kutlamaları çerçevesinde, İstanbul'da, Atatürk Kültür Merkezinde, 48 kadın kuruluşunun müştereken düzenlediği programıyla ilgili olarak Profesör Doktor Necla Arat'a, Devlet Bakanı Işıl Saygın'a, Başbakan Mesut Yılmaz'a ANAP adına teşekkür ettiği konuşmasının bu bölümünde, kadın platformlarının çalışmalarına vurgu yapmış, ayrıca Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğünün elemanlarıyla Medeni Kanunda yapılan düzenlemeler nedeniyle Adalet Bakanı ve İçişleri Bakanı Adalet Komisyonu üyelerine de şükranlarını sunmuştur.

Türk Ceza Kanununda "gayri meşru çocuğun öldürülmesi" konusundaki hükmü hatırlatan ve eğer, çocuk meşru ise verilen cezanın, gayri meşru olarak tanımlanan çocuğun öldürülmesinde verilen cezadan daha fazla olmasını eleştiren Yalova, kendisinin bir önceki dönemde vermiş kanun teklifi ile ilgili açıklamalar yapmış ve ülkelerle ilgili gelişme teorilerine sözü getirmiştir. Gelişmişlikte buzdolabı, otomobil, yıllık elektrik tüketimi gibi etkenler kadar, yasaların düzeyinin de önemli olduğunu ifade etmiştir. ANAP'lı Yalova, Birinci TBMM'de İzmir Milletvekili olarak bulunan, ancak sonraki seçimlerde aday olmayacağını açıklayan Hacı Süleyman Efendi'ye, Mustafa Kemal'in şu telgrafı çektiğini Genel Kurula ifade etmiştir: *"Namzetlikten sarfınazar buyurmamaklığınızı kaydettik. Siz, bizim her zaman ve her vaziyette samimî bir mefkûre arkadaşımızsınız. Afiyetinizi temenni ederim efendim. Gazi Mustafa Kemal."* Yine söz konusu kişinin dönemin aydın din adamlarından biri olduğunu sözlerine eklemiş ve konuşmasını Hacı Süleyman Efendi'nin sözleriyle bitirmiştir.¹⁴⁷

---

¹⁴⁷ Yüksel Yalova'nın Hacı Süleyman Efendi'den yapmış olduğu alıntı şu şekildedir: *"İnsanlığın yaradılışı saldırı, çekişme ve mücadele üzerine kurulmuştur. Yaradılış konusundan vazgeçirmek için manevî bir sebep, hakikî ve mutlak bir sebep gerekmektedir. O da ilim ve bilgidir. Tarih; tükenmiş ve yok olmuş milletlerin perişan durumlarını yazarken gittikleri yolun pusulasını şaşırılmış diğer kavimlere de örnek gösteriyor. Alimler diyor ki, (füllerin sebebi fikirlerdir) insanlar fikri bir eğitim görmedikçe, hiçbir işe yaramazlar. Bugün köylerde ufak ufak okul yapmak, şehirlerde büyük büyük cami yapmaktan daha hayırlıdır.*

Terbiye İdare adlı kitaptan izninizle bir şey arz edeceğim. Orada diyor ki; 'evlerin damlarının değil, fikirleri, ruhları geliştirmelidir.' Bir devlette en büyük hizmeti, muhteşem konaklarda oturan ve daima köylülerin cehaletinden yararlanan, onları emirleri altında esaretlerine alan rezil zenginler değil, fakir yörelerde yaşayan âli ruhlu insanlar yapmaktadırlar. Elbette onlar üstündürler.

Köylerde yalnız erkekler için değil birer de kız okulu açmak gerekir. Erkeklerin okuması ne kadar gerekli ise kızların okuması da o nispette önemlidir. Belki de daha önceliklidir. Çünkü okuması yazması olmayan kadınlar, erkeklerden daha çok olduğu gibi yedi, sekiz, on yaşına kadar çocuk ana kucagında eğitim gördüğünden kadınların ilim ve irfanla süslenmesi daha değerlidir. Çünkü bir milletin en büyük ve en temel mutluluğunu, kadınlar teşkil eder. Benim düşüncemde değil gerçekte kadın kutsal bir kurtuluş anıdır. Onu her zaman en hoş hislerle süslü görmek ne tatlı şereftir. Kadın, öyle bilirim ki, insanlık hayatının en şefkatli unsurudur.

Kadınları yüksek derecede bulunan bir milletin, bir kavmin arkası hiçbir zaman yere gelmez. Kadınları yüksek mertebede bulunan bir millet dünyanın en soylu milletidir. Kadın, kadınlığının yüce erdemini, analığını, eşliğini bilirse, o zaman insanlık hayatımızın gelişmesi son derecesini bulur. O zorba erkekler ki, kadınların sahip olduğu hukuku hiçe sayarlar. Onlar, milletin geleceğini değil, bu gününü bile bilmeyenlerdir."

Yüksel Yalova'nın konuşmasını tamamlayarak kürsüden inmesinin ardından, konuşma sırası Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, İzmir Milletvekili Birgen Keleş'e gelmiştir. Araştırma önergesini, kadın-erkek eşitliği konusuna Türkiye Büyük Millet Meclisi sahip çıkması için verdiklerini söyleyen Birgen Keleş, birinci hedeflerinin, kadınların hukukî, ekonomik, sosyal, siyasal konumunun belirlenmesi, buradaki eşitsizliklerin nereden kaynaklandığının saptanması ve bunu giderecek önerilerin geliştirilmesi; ikinci hedeflerinin Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin gereklerinin saptanması ve zorunlu yasal değişikliklerin hızlandırılması; üçüncü hedeflerinin ise Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında kadınların erkeklerle eşit olarak yer almalarını sağlayacak tedbirlerin belirlenmesi olduğunu belirtmiştir.

Birgen Keleş, Avrupa'da, kadın-erkek eşitliği için çok özel projeler ve programlar oluşturulduğuna vurgu yaptığı konuşmasında, bu projelerin maddi olarak da desteklendiğini değinmiş ve bunlarla ilgili şu bilgileri aktarmıştır: *"Avrupa'da, geri kalmış yörelerin gelişmesi, kalkınması için bütçelerden ayrılması hedef alınan ve binde 7 oranında olması öngörülen malî katkının, giderek artan bölümünün, kadın-erkek eşitliği için kullanılması, genel olarak kabul gören bir konudur. Bunun yanında sadece, ülkeler kendi içlerinde bazı özel tedbirler almamakta, Avrupalı ülkeler, bölge ve uluslararası koordinasyon arayışına da girmektedirler. Diğer bir deyişle, önemli olan kadın hakları, kadınların erkeklerle eşit olarak toplumsal yaşamda yer almaları, sadece, kadın derneklerinin gündeme getirdikleri, öneriler yaptıkları konu olmaktan çıkmış, hükümetlerin kendilerini görevli gördükleri, parlamentoların çabuklaştırmak için gerekli adımları attıkları ve büyük bir duyarlılıkla yaklaştıkları bir konu haline gelmiştir. Bir diğer deyişle, kadın-erkek eşitliği, önümüzdeki 21 inci Yüzyılın çağdaşlık projesidir."*

Türkiye'nin de benzer projeleri hayata geçirmesi gerektiğine dikkat çeken Keleş, 20. yüzyılın son 10 yılında Türkiye'de kız çocuklarında okullaşma oranının, ilkokullarda yüzde 91 olmasına karşın, liselerde bu oranın, büyük kentlerde bile, yüzde 50'nin altına düştüğünü ifade etmiş ve yine tarım sektöründe de, kadınların her türlü güvenceden yoksun ve ücretsiz çalışan aile işçisi konumunda olduğunu öne sürmüştür. Ayrıca sigortalı işçi olarak çalışan kadınların oranının da, yüzde 10 civarında olduğunu sözlerine eklemiştir. Birgen Keleş daha sonra parlamentodaki kadın siyasetçi sayısı ile ilgili açıklamalarda bulunmuş¹⁴⁸ ve ardından Türkiye'de kadınların siyaset dışında kalmasının nedenlerini sıralamıştır. Birgen Keleş'e göre bunun birinci nedeni, 1980'li yılların sonuna kadar kadın-erkek eşitliği konusunda bilgi, belge toplayacak,

---

¹⁴⁸ Birgen Keleş'in bu konuda diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak vermiş olduğu rakamlar şu şekildedir: Türkiye'deki yüzde 2,4, İsveç'te yüzde 40,4, Norveç'te yüzde 39,7, Finlandiya'da yüzde 33,5, Danimarka'da yüzde 33, Hollanda'da yüzde 31,2, Avusturya'da yüzde 26,8, Almanya'da yüzde 26,2, Mozambik'te yüzde 25, Güney Afrika'da yüzde 25, Tanzanya'da yüzde 17, Uganda'da yüzde 18.

öneriler geliştirecek ve hükümetler nezdinde bunları kovuşturacak bir kurumun olmamasıdır. İkinci neden olarak ise dünyada, içinde bulunulan çağın son 25 yılında, kadın hareketlerinin çok gelişmesinin, büyük bir hız ve yoğunluk kazanmış olmasının Türkiye'yi de olumlu etkilemesine karşın, Türkiye'deki resmî kurumların son birkaç yıla kadar bu gelişmeye ayak uyduramamış olmasını göstermiştir.

Aydınların ve yazarların bile kadın hakları konusuna yaklaşmadıklarını ve yerel yönetimlerde de kadınların oranının çok düşük olduğunu ortaya koyan Birgen Keleş, belediye başkanlarının binde 4'ünün, belediye meclis üyelerinin binde 6'sının ve il genel meclisi üyelerinin ise binde 8'inin kadın olduğunu ileri sürmüş ve konuyu Avrupa'daki gelişmelere getirmiştir. Avrupa'da temel hedefin artık doğrudan kadın-erkek eşitliği olduğunu iddia etmiş ve Türkiye'nin Birleşmiş Milletlerin siyasal, meslekî ve ekonomik açılardan yaptıkları bir endekste, 94 ülke arasında 82. olduğunu söylemiştir. Bu durumun Türk kadını için ciddi bir olumsuzluk olduğunu belirtmiş ve kadınların bunu hak etmediğini ifade ettikten sonra, imkan sağlanan kadınların çok iyi yerlere geldiklerini dile getirmiştir.

Birgen Keleş kadınların durumunun düzeltilmesi için yapılması gerekenlerle ilgili olarak getirmiş olduğu önerilerde ise şu konulara değinmiştir: Medenî Kanununun 170. maddesinin, kendilerinin evlilik birliği sırasında elde edilen mallara katılma rejimi getirme önerisi doğrultusunda değiştirilmesi; kadınların, eğitim konusunda desteklemesi; sadece siyaset alanında değil, çalışma yaşamında da kota uygulanması...

Kadın-erkek eşitliğini en fazla olumsuz etkileyen gelişmenin laik cumhuriyete yönelik hareketler olduğunu da iddia eden Birgen Keleş, buna karşılık en olumlu hareketin de sosyal demokrasi olduğunu savunmuş ve sosyal demokrasinin laik düzeni, çağdaşlığı, kadın-erkek eşitliğini ve çoğulcu-katılımcı demokrasiyi savunduğunu ifade etmiştir. Bütün partilerin kadın-erkek eşitliği konusuna sahip çıkması gereğine de işaret ettikten sonra, önerenin kabul edilmesinin çağdaşlığın bir gereği olduğunu belirterek konuşmasını tamamlamıştır.

Birgen Keleş'in ardından, Doğru Yol Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Meral Akşener söz almıştır. Konuşmasına 19. yüzyıl sonlarında ve II. Dünya Savaşı sonrasında insanları hakları ve eşitlik konularında ortaya çıkan gelişmelere vurgu yaparak başlayan Meral Akşener, insan haklarına saygının, kadın-erkek eşitliğinin sağlandığı yeni bir dünya düzenine doğru yönelmiş olduğuna dikkat çekmiştir. Buna bağlı olarak da, Birleşmiş Milletler tarafından, 1947 yılından sonra, özellikle kadının konumunun daha iyiye doğru geliştirilmesi ve erkeklerle eşitliğin sağlanması yönünde çok sayıda sözleşme ve karar hazırlandığını ve konferans düzenlendiğini dile getirmiştir. 1975 yılında Meksika'da, 1980 yılında Kopenhag'ta, 1985 yılında Nairobi'de ve son olarak, 1995 yılında Pekin'de düzenlenen Dünya Kadın Konferanslarını da bunlara örnek olarak göstermiştir. Yine, Birleşmiş Milletler tarafından 1 Mart 1980 tarihinde imzaya açılan ve 3 Eylül 1981'de yürürlüğe giren Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesinin, Türkiye tarafından

da imzalanmış; ancak Türkiye'nin, bu sözleşmeyi imzalarken, yürürlükte bulunan Medenî Kanunun hükümlerine ters düştüğü gerekçesiyle, anılan sözleşmenin 15. maddesinin ikinci ve dördüncü fıkraları ile 16. maddesinin (c), (d), (f), (g) fıkralarına çekince koymak durumunda kaldığını da hatırlatan Akşener, tarihi yapan ve yönlendiren insan profilinde, kadın inisiyatifinin yokluğundan veya en azından yetersizliğinden kaynaklanan bir eksiklik bulunduğunu iddia etmiştir.

Meral Akşener konuşmasında; *“Modernleşme tarihinin çok önemli bir boyutu, kadının toplum içindeki yerinin iyileştirilmesine dönüktür. Günümüzde ise, bu mesele, sadece belli bir cinsiyete ait olarak görülmemen, sonuçları itibariyle, belli bir cinsiyetle sınırlı sayılmayan bir meseledir. Artık, mesele, bireyin meselesidir; çünkü, artık, insanlık idealinin merkezinde birey vardır. Bireyin olabildiğince özgürleştirilmesi, maddî ve manevî varlığının mümkün olan en üst düzeyde gerçekleştirilmesi hedefi vardır. Dünyanın önemli bir bölümü henüz bu noktanın çok gerisindedir; ama, Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu medenî dünya, kadın hakları meselesini birey hakları çerçevesinde algılama ve yine o çerçevede çözümleme eğilimindedir. Bu yaklaşım doğru bir yaklaşımdır, gerçekçi bir yaklaşımdır, pratik değeri olan bir yaklaşımdır. Bu haliyle ele aldığımız mesele, bir insan hakları meselesidir, bir demokrasi meselesidir ve nihayet, toplumun reel hayatına ilişkin tayin edici bir meseledir.*

İnsanlar arasında ideolojik ve dinî temele dayalı ayırmacılığı hangi gerekçeyle reddediyorsak, siyasî nedenlere dayalı ayırmacılığı hangi gerekçeyle reddediyorsak, etnik temele dayalı ayırmacılığı hangi gerekçeyle reddediyorsak, cinsiyet temeline dayalı ayırmacılığı da aynı gerekçelerle reddetmemiz gerekiyor. Bireylerin tamamı aynı hukuka sahip, tamamı hayata katılabilen, tamamı yaratıcı ve üretken olabilen, tamamı inisiyatif ve sorumluluk sahibi bir toplum olacak mıyız; önümüzdeki meseleyi buna göre algılamamız gerekiyor. Modernleşme dediğimiz olgu, işte bu temel meselenin çözümlenişyle başlayabilmiştir” şeklinde ifadelerle yer verdikten sonra, çalışan kadınların büyük bir kısmının hâlâ sosyal güvenlik çatısı altında olmadığı ve yine kadınların çoğunun okuma yazma bilmediği bir ülkenin modern olmayacağını öne sürmüştür.

Kadın erkek ayırmacılığını koruyan ve neredeyse kurumsallaştıran çağdışı mevzuatın süratle terk edilmesini isteyen ve Anayasanın 10. maddesinin, bir genel eşitlik ilkesi olarak, kadın haklarını kapsayan bir prensip olmaktan uzak olduğunu iddia eden Meral Akşener, çözüm olarak ise evrensel değerde bir ilke olan “farklı cinslerin eşit haklara sahip olması” ilkesinin Anayasamıza aktarılmasını, bu ilkeye aykırı olan yasaların uyumu için, azamî üç yıllık bir geçiş süreci tanınmasını ve bu sürede uyumun sağlanamaması halinde, kadınların eşitliğine aykırı yasaların kendiliğinden yürürlükten kaldırılmasını önermiştir. Bütün bunların gerçekleşmesi durumunda bile yüzyıllardır yerleşmiş bazı gelenek, töre ve kalıplar nedeniyle cinsiyet ayırmacılığının, bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasının mümkün olmayacağını ifade etmiştir. Bu bağlamda da söz konusu Meclis Araştırmasının sadece bir başlangıç olabileceğini savunmuş ve konunun partiler üstü bir şekilde ele alınması ve sürekli denetlenmesi gereğine işaret etmiştir.

Türkiye’de, gerek kamuda ve gerekse özel sektörde, çok iyi eğitim görmüş kadınların bulunduğunu belirten, bunlarla ilgili rakamlar da veren Meral Akşener,¹⁴⁹ bu rakamlara karşın kadınların yüzde 30’unun hala okuma yazma bilmediğinin belirtmiş ve sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde dünyada, hizmetler sektöründe ve küçük işletmelerde istihdamın arttığını ve bu çalışma alanlarının, çalışanların çoğunu da kadınların oluşturduğunu dile getirmiştir. Avrupa Birliğinde, sanayideki işgücünün yüzde 23’ü, tarımdakinin ise yüzde 35’i kadın iken, hizmetler sektöründe bu oranın yüzde 46 olduğunu da sözlerine eklemiştir. Bir başka önemli meselenin ise kadınların siyasete katılımlarının düşük olmasını göstermiş ve konunun aslında bir bireysel haklar meselesi olduğunu da belirtmiştir. Bu bağlamda da Türkiye’nin öncelikle demokratikleşme konusundaki engelleri kaldırması gerektiğine dikkat çekerek, kadınların hakların haklarının ellerinden alınmasını iki yüzlülük olarak nitelemiştir.

Meral Akşener konuşmasının sonunda, temel hak ve hürriyetler alanını tarif biçimindeki sakatlığın sürdüğü müddetçe kadın haklarıyla ilgili olarak ciddi bir gelişmenin yaşanamayacağını öne sürmüş ve sözlerini tamamlamıştır.

Ardından Demokrat Türkiye Partisi adına konuşma yapacak olan Van Milletvekili Mahmut Yılbaş kürsüye çıkmıştır. 8 Mart gününde yaşanan olayları kınayarak konuşmasına başlayan Mahmut Yılbaş, daha önce yapılan konuşmalara katıldığını ifade etmiş ve Demokrat Türkiye Partisi’nde, kadın milletvekili oranının yüzde 10 olduğunu belirterek, bu konuda son derece hassas olduklarının altını çizmiştir. Dünya Kadınlar Gününün, 1879 yılında, Amerika’da, New York’ta, çalışan kadınların bir grevi sırasında 100 kadının hayatlarının sona ermesiyle meydana gelen bir olaydan kaynaklandığı bilgisini aktaran Yılbaş, eski sosyalist ülkelerde kadınların hala sokakta işçi olarak çalıştırıldığını öne sürmüş ve kadın haklarının kanun ve yönetmeliklerle çözümlenebilecek bir konu olmadığına vurgu yapmıştır.

1926 yılında çıkarılmış olan Medeni Kanununun ihtiyaçları karşılayamaz duruma geldiğinden de söz eden Mahmut Yılbaş, yeni çıkarılacak kanunların kadın-erkek ilişkilerinde belli bir ilerleme sağlayacağını, ancak bunun bir son olmayacağını belirtmiş ve kadının bir aile için ne denli önemli olduğunu ifade etmiştir. Parti olarak önergeye olumlu baktıklarını, kadın ve erkek eşitliğinden bir adım daha ileride, eşitliğe dayalı bir işbirliğinden yana olduklarını da sözlerine eklemiştir.

Bu arada İstanbul Milletvekili Mustafa Baş’ın “siz kadını çamaşır makinesi olarak görüyorsunuz” şeklinde bir söz sarf etmesi üzerine, Mahmut Yılbaş bu ifadeye karşı çıkarak, kadını önce bir ana, kardeş, bacı olarak

---

¹⁴⁹ Akşener’in vermiş olduğu rakamlar şunlardır: Üniversite öğretim üyelerinin yüzde 32,7’si, tıp doktorlarının yüzde 29’u, hâkim, savcı ve mahkeme üyelerinin yüzde 16’sı, avukatların yüzde 26’sı kadındır.

gördüklerini açıklamış ve daha sonra Medeni Kanunla ilgili görüşlerini ortaya koymuştur.¹⁵⁰ Daha sonra da küreselleşmenin getirdiği yarar ve zararlardan bahsederek, kültürel işbirliğinin önemine vurgu yapmış ve sadece yasaların çıkarılmasıyla sorunun çözümlenemeyeceğini belirtmiştir. Türkiye’de yaşayan insanların saygı ve sevgi çerçevesinde birbirlerini anlamaları gereğine dikkat çeken Yılbaş, konuşmasının sonlarında Kosova ve Bosna-Hersek konularına da değinmiş ve sözlerine son vermiştir.

Bu konuşmanın ardından oturumu yöneten Başkanvekili Hasan Korkmazcan birleşime ara vermiş ve hemen sonrasında toplanan ikinci oturumda, İcel Milletvekili Oya Araslı ile İzmir Milletvekili Birgen Keleş ve 18 arkadaşının, kadının statüsünün araştırılarak kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi sözleşmesinin yaşama geçirilmesi için alınması gereken tedbirleri tespit etmek amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi ile ilgili görüşmelere devam edilmiştir.

Bu oturumda gruplar adına son konuşmayı, Fazilet Partisi Grubu adına, İzmir Milletvekili İsmail Yılmaz yapmıştır. Kendisinden önce yapılan konuşmalarla ilgili olarak olumlu sözler sarf eden Yılmaz, önergeye emek verenlere teşekkür etmiş ve bu önergenin amacının Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine imza atan Türkiye’nin, bu yükümlülüklerinin yerine getirilmesiyle ilgili yasal düzenlemeleri bir an evvel Meclis’ten geçirmek olduğunu açıklamıştır. Parti olarak da bu yolda atılacak her adımı destekleyeceklerini özellikle vurgulamıştır.

İsmail Yılmaz, Türkiye’de çalışan kesimin, ancak yüzde 30’unu kadınların teşkil ettiğini; yine kadınların yüzde 70’inin ücretsiz aile işçisi olarak çalıştırıldığını; bu oranın kırsal kesimlerde yüzde 88 düzeyine yükseldiğini ifade ettikten sonra, yine kadınların erkeklere göre ucuz işgücü olarak görüldüğünü, sigortasız çalıştırıldığını öne sürmüştür. Yine sendikalaşma oranının erkeklerde yüzde 70 iken, bu oranın kadınlarda ancak yüzde 39 civarında bulunduğunu açıklayan Yılmaz, kadınlara yönelik cinsel istismarlardan da söz ederek, kadınların reklam aracı ve magazin malzemesi olarak kullanılmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir.

---

¹⁵⁰ Mahmut Yılbaş’ın Medeni Kanun ile ilgili açıklamaları şu şekildedir: “Değerli arkadaşlarım, ithal edilen ülkenin kültürünü taşıyan Medenî Kanunun -hepimiz biliyoruz, 600 küsur maddeden oluşan Medenî Kanun, İsviçre’den alınmış bir kanundur. Orada zaman içinde bazı değişiklikler de yapılmıştır; ama, hâlâ o kültürün unsurlarını, etkilerini taşımaktadır- mutlaka değiştirilmesi lazım gelen bir sürü hükümleri vardır. Biraz evvel de bir sözcü arkadaşımız, buradan, Medenî Kanunun 170 ve 171 inci maddelerinde değiştirilmesi gerekli olan hususlara değindiler; biz de katılıyoruz. Çağdaş bir anlayışla, bir aile birliğinin oluşması konusunda hukuk düzenlemelerinin yapılması mutlaka gereklidir. Ancak, bunlar yapılırken, çağın getirdiği birtakım yeni düşüncelerin, insanlığı yeterince mutlu edemediği, insanları yeterince mesut edemediği sonucunu da gözden irak tutmayalım.”

Konuşmasında kadınların iş hayatındaki sıkıntılarından bahseden İsmail Yılmaz, 8 saatlik ücretini almak kaydıyla çalışma saatinin 5-6 saate indirilmesi gerektiğini savunmuş ve bunun da sosyal devler anlayışının bir gereği olduğunu belirtmiştir. Yılmaz, kadının aile içerisindeki yeriyle ilgili olarak da şu açıklamaları yapmıştır: “...tartışılmaz ki, kadın ailenin temeli, aile de toplumumuzun temel taşıdır. Kadın ve erkek, özgür iradeleri ve tercihleriyle bu kurumu oluştururlar. Ailede, kadın-erkek yan yana, dayanışma içerisinde sevgi, saygı ve hoşgörü anlayışı içerisinde olmalıdır. Aile reisliği, kadın ile erkeğin birlikte ve çocuklarının da katkılarıyla oluşan ortak iradenin adı olmalıdır. Aile içerisinde verilecek her kararda ve tasarrufta, erkek ile kadın eşit hak ve imkânlarla sahip olmalıdır. Aile içerisinde, kadın, ekonomik tasarruf özgürlüğüne sahip olmalıdır. Evlilik süresince elde edilen ortak kazanımlar ve mallarda eşit hakka sahip olmalıdır.

Özellikle, çalışma şartına gerek kalmadan, ev hanımlarının sigorta kapsamına alınması, her türlü sigorta sosyal güvencesinden yararlandırılması gerçekleştirilmelidir. Evde uğradığı kazalar, iş kazası statüsünde değerlendirilmelidir. Çalıştığı takdirde, çocuk doğurma ve emzirme gibi doğal zorunluluklar haricinde, kadın, tamamen, kocasıyla, ev işlerinde ortak sorumluluk ve görev paylaşımı hakkına sahip olmalıdır. Çalışmayan kadınlarımız için ev işleri, gönüllü ve özgür iradeleriyle kendi seçimlerine bırakılmalıdır. Kadının, aile içerisindeki en büyük sorumluluğu, çocuklarının sağlıklı büyüülmesi, her bakımından, topluma hazırlanmış bir fert olarak yetiştirilmesi görevidir. Çocuk üzerinde anne ve baba arasında oluşacak ihtilaflarda ve problemlerin çözümünde, çocuğun faydası ve geleceği esas alınmalıdır.”

İsmail Yılmaz, dayak ve aile içi şiddetle ilgili görüşlerini de ortaya koyduğu konuşmasında, bir ideal Türk ailesi tipi çizmiş¹⁵¹ ve Türk kadınının siyasetteki yeriyle ilgili görüşlerini ortaya koymuş ve siyasetteki kadınların oranının artmasının zorunluluğundan söz etmiştir. Yine Meclis'teki kadın milletvekili oranının sadece yüzde 2.4 olmasından duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Kadınların herhangi bir lütuf beklemediklerini de ifade ederek, erkeklerle, eşit şartlarda, adil bir mücadele ortamında, özgür iradeleriyle bu yarışa katılarak, bileğinin hakkıyla bir yerlere gelmek ve ülkesine hizmet etmek istediklerine de vurgu yapmıştır.

İsmail Yılmaz konuşmasının bir bölümünde kadınların eğitim alanındaki durumlarına dikkat çekmiş ve bu konuda Türk kadınının erkeklerden çok geride kaldıklarını, bu eksikliğin kız çocuklarının okula gönderilmesinin teşvik edilmesiyile aşılabileceğini ifade etmiştir. Kadınların eğitim hakkının gasp edilmesinin ilkelik ve gericilik olduğunu da sözlerine eklemiştir.

---

¹⁵¹ İsmail Yılmaz'ın çizmiş olduğu ideal aile tipi şu şekildedir: “İdeal bir Türk ailesinin tablosunu sizlere sunmak istiyorum: Mutluluk arsası üzerine, temelini sevgi, sütunlarını karşılıklı güven, duvarlarını ortak sorumluluk bilinci, kapısını birlik ve beraberlik, pencerelerini saygı ve yardımlaşma, çatısını hoşgörü ve anlayışın kapladığı çağdaş bir Türk evi...”

İsmail Yılmaz konuşmasının sonlarında kadınların kılık-kıyafetiyle ilgili görüşlerini de ortaya koymuş ve başı açık ya da kapalı bütün kadınların ülkenin insanları olduğunu belirterek, kılık-kıyafete yapılan müdahalenin 21. yüzyıl Türkiye'sinin ayıbı olduğunu öne sürmüştür. Bu arada Dünya Kadınlar Günü münasebetiyle konuşma yapan, İnsan Hakları Komisyonu Başkanının “çarşafı hanımlarımızın insanlık hakkı dahi yoktur; insan hakkı olamaz” dediğini iddia etmiş ve Kurtuluş Savaşının çarşafısıyla, şalvarlısıyla, başörtülüsüyle; Nene Hatunlarla kazanıldığını vurgulamıştır. Yine Mustafa Kemal Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım ile eşi Latife Hanımın da başlarının kapalı olduğunu ileri sürerek, kılık-kıyafete yapılan müdahaleleri kınamıştır.

Kadının, sosyal hayatın her boyutuna girmesiyle, toplumumuzun çok şeyler kazanacağına işaret eden İsmail Yılmaz, erkeklere de kadınlara sahip çıkmaları, yardımlaşmaları ve kendilerini üstün görmemeleri konularında çağrı yapmış ve hatta ev işleri başta olmak üzere hemen her konuda kadınlara yardım edilmesinin gereğine dikkat çekmiştir.

Fazilet Partisi Grubu adına, İzmir Milletvekili İsmail Yılmaz'ın sözlerine son vermesiyle, gruplar adına yapılan konuşmalar da tamamlanmıştır. Son olarak önerge sahipleri adına CHP İçel Milletvekili Oya Araslı söz almıştır.

Meclis araştırması önergesinin konusunun, binlerce yıldan beri süregelmekte olan cinsler arası eşitsizlik ve bu eşitsizlik nedeniyle kadının çektiği ıstırap, bu ıstırap sorununun çözüm yolları aranması olduğunu açıklayan Araslı, dünyada bu konuda önemli adımların atılmasına karşın, Türkiye'nin gelişmiş ülkelerin çok gerisinde olduğunu öne sürmüştür. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle başlayan olumlu gelişmelerin sonraki dönemlerde devam etmediğini ve bazı yasaların eskidiğini de belirterek, Medeni Kanunu buna örnek olarak göstermiştir.

Oya Araslı, Türkiye'nin, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırıcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin imzalamasına karşın, Medeni Kanunda aile içi ilişkilerde eşitsizlik getiren bazı hükümler nedeniyle, sözleşmenin bazı hükümlerine çekince koyduğunu hatırlatmıştır. Geçen yıllarda Medeni Kanundaki tek iyileştirmenin, soyadında olduğunu ve kadına, evlilik öncesinde taşıdığı soyadı, evlenmeden sonra da taşıma imkânının getirildiğini ifade etmiştir.

Konuşmasına; “Cinslerarası eşitsizlik konusunda bir başka sorun da, bazı yasalarımızın, eşitlik anlayışına dayalı bir biçimde şekillendirilmiş olmasına rağmen, işleyişte kadın aleyhine sonuç vermesidir. Bunun en güzel örneği Medenî Kanunumuzdur. Medenî Kanunumuzun getirdiği kanunî mal rejimi, evlilik bittiği zaman, her iki eşe de, üzerlerindeki malı alıp bu birlikten çekilmek imkânını getirmektedir; ama, gelenekler, malın, erkeğin üzerine yazılmasını gerektirdiği için, pek çok evde, alınmasına, kadın, birikimiyle, maaşıyla çalışmasıyla katkıda bulunmasına rağmen, mal, erkeğin üzerine yapılmakta ve evlilik bozulunca, kadın, giden malının, kendi katkısıyla alınan malının arkasından yaşlı gözlerle baka kalmaktadır. Ölüm halinde ise, diğer

mirasçularla birlikte kendi malını paylaşma durumuna girmektedir. Bunun çaresi, evlilik boyunca edinilen malların, evlilik sona erdiği zaman eşler arasında -kimin üzerine kayıtlı olursa olsun- eşit bir biçimde paylaşılmasını sağlayacak bir rejimin getirilmesidir” şeklindeki sözlerle devam eden Araslı, Birgen Keleş’le birlikte, böyle bir rejimi öneren kanun teklifi verdiklerini açıklamıştır.

Bazı yasaların yetersiz düzenleme getirdiği için kadını mağdur ettiğine de vurgu yapan Araslı,¹⁵² kadın ve erkeğin eşit seçilme hakkı olmasına karşın, Türkiye’nin nüfusunun yüzde 52’si kadın olmasına karşın, 550 milletvekilinin sadece yalnızca 13’ünün kadın olduğunu ifade etmiştir. Bunun düzeltilmesi için de kota konulmasını önermiştir. Bu arada başörtüsü konusuna da değinerek, kadınların bu yolla Atatürk’e, laikliğe, demokrasiye, cumhuriyete ve devrimlere karşı yürütülen utanmazca mücadelede yer almaya zorlandığını iddia etmiştir.

Fazilet Partili milletvekillerinin, Oya Araslı’nın bu sözlerine tepki göstermesi nedeniyle kısa bir süre gerginlik yaşanmışsa da, Araslı aynı üslupta konuşmasına devam etmiştir. Kılık-kıyafet konusundaki kararlarından dolayı Hükümeti de eleştiren CHP sözcüsü, önerge ile amaçlarının uzlaşmaya varılacak noktalarda gereken yasaların daha çabuk çıkarılması olduğunu dile getirmiş ve sözlerini tamamlamıştır.

Önerge ile ilgili olarak yapılan konuşmaların sona ermesinin ardından, oylamaya geçilmiştir. Yapılan oylamalar sonucunda, Meclis araştırması açılması; Meclis araştırması yapacak Komisyonun 13 üyeden kurulması; Komisyonun çalışma süresinin, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyenin seçimi tarihinden başlamak üzere üç ay olması; Komisyonun, gerektiğinde Ankara dışında da çalışabilmesi kabul edilmiştir.

---

¹⁵² Araslı’nın dile getirdiği eksiklikler şunlardır: “Örneğin, iş yaşamındaki doğum öncesi ve doğum sonrası izinleri, doğum izni bitince, işverene, kadın işçiyi, ihbarsız işten çıkarma imkânını getiren hükümler; kreş ve emzirme odaları ile ilgili, işverene, icabında, bunları açmaktan kaçınma imkânını getiren düzenlemeler; Türk Ceza Kanununun zina konusunda yaptığı ayırıcılık, tecavüz, kız kaçırma, namus cinayetleri gibi konularda getirdiği hükümlerin kadınları yeterince koruyamaması; tekeşlilik ilkesinin çiğnenmesini yaptırma bağlayan hükmün getirdiği yaptırımın caydırıcılıktan uzak oluşu; ev kadınları ve tarım işçileri için getirilmiş olan sigorta olanaklarının, kadınlar açısından fevkalade kısıtlı bir görünüm taşıması, bu alanda sayabileceğimiz yetersizliklerin bir kısmıdır. Kadın, yeterli sağlık imkânları sağlamadığı için, özellikle doğum yaparken, sayısız ölüm olayıyla, ölüm tehlikesiyle yüz yüze gelmektedir. İşsizlik, kadın nüfusta alabildiğine yoğun haldedir. Okuryazarlık, yine, artık, bir kadın sorununa dönüşmüştür.

İş yaşamında, kadınların, çalışan nüfusun en fazla üçte 1’i oranında bazı işkollarına girebildikleri görülmektedir. Kadın, ücretsiz aile işçisi olarak en fazla tarım sektöründe çalışmaktadır; yönetici durumuna gelememektedir; çalışma yaşamında cinsel taciz, aşağılanma gibi olaylarla karşı karşıya gelmektedir ve çok kere erkeğin boş bıraktığı çalışma alanlarını doldurmak zorunda kalmaktadır; birtakım reklamlarda cinsiyeti kullanılabilmektedir.”

3.3. GENEL GÖRÜŞME

1- Kosova'daki Olayların Türkiye'nin Gündemine Oturması ve Buradaki Son Gelişmeler Konusunda Genel Görüşme Açılmasıyla İlgili Önerge

A) Öngörüşmeler¹⁵³

İstanbul Milletvekili Mustafa Baş ve 70 arkadaşının, “Kosova'daki son gelişmeler konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önergesi” üzerindeki öngörüşmelere 3. Yasama Yılı'nın, 5 Mart 1998 tarihindeki 63. Birleşiminde başlanmıştır. Görüşmelere oturum başkanlığını Başkanvekillerinden Kamer Genç yapmıştır.

Kosova'daki olayların Türkiye'nin gündemine oturması ve buradaki son gelişmeler konusunda genel görüşme açılmasıyla ilgili önergenin okunması öncesinde, Fazilet Partisi İstanbul Milletvekili Hüseyin Kansu, Kosova'daki son gelişmelere ilişkin gündem dışı söz almış ve konuyla ilgili görüşlerini aktarmıştır.

Hüseyin Kansu, kendisine verilen beş dakikalık sürede ilk olarak, Kosova'da son günlerde vahim gelişmeler olduğunu belirtmiş ve Kosova'daki, Arnavutlar, Boşnaklar ve Türklerin, Belgrat-Sırp yönetiminin yıllardır yoğun baskısı altında yaşadıklarına dikkat çekmiştir. Kosova'daki olayların bir Balkan Savaşına sebep olma ihtimalinin Bosna'ya kıyasla çok daha yüksek olduğunu da belirten Kansu, buradaki Arnavut nüfusun ağırlığından söz etmiş ve Sırpların, bölgedeki nüfus dengesini kendi lehlerine değiştirmek ve Arnavut nüfusun bölgeyi terk etmesini sağlamak için çalışmalar yaptıklarını, Arnavut memur, öğretmen ve işçileri işlerinden çıkardıklarını açıklamıştır.

Hüseyin Kansu, Arnavut nüfusun tehcirinde, Makedonya'nın insanî gerekçelerle Kosova'dan çıkmak ve canlarını emniyete almak isteyen insanlara, geçiş koridoru vereceğini açıklamasını da eleştirerek, burada örtülü bir iş birliğinin bulunduğunu iddia etmiştir. Bundan hareketle de Türkiye'nin, Arnavutların tehcirine göz yummasını ve bir Parlamento heyeti oluşturarak, Kosova'ya göndermesini de istediği konuşmasında, Türkiye'nin Kosova konusundaki sorumluluğundan kaçamayacağını ifade ettikten sonra, şu önerilerde bulunmuştur: *“Türkiye'nin, İkinci Balkan Zirvesine 1998 yılında ev sahipliği yapacağına, geçtiğimiz yıl Girit'teki Birinci Balkan Zirvesinde karar alınmıştır. Türkiye, sonbaharda yapılması planlanan İkinci Balkan Zirvesinin, Kosova'daki bu son gelişmeler sebebiyle, Mart 1998 içerisinde İstanbul'da toplanması için, üye ülkeleri davet etmelidir. Türkiye, Kosova meselesini İslam Konferansına götürmeli ve konuyla ilgili olarak, İslam ülkeleri dışişleri bakanlarına, bu ay içerisinde İstanbul'da olağanüstü bir toplantı yapılması için çağrıda bulunmalıdır.*

¹⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 63. Birleşim, 47. Cilt, 5. 3. 1998

Kızılay, Kosova'ya ilaç, gıda ve insanî yardım ulaştırmalıdır. Ayrıca, sivil inisiyatif gruplarının Türkiye'de yapacakları yardım çalışmalarını kolaylaştıracak tedbirler alınmalıdır. Balkanlarda inisiyatifi Yunanistan'a kaptırmuş olan Türkiye, artık, inisiyatif almalıdır.”

Hüseyin Kansu, Fazilet Partisi milletvekilleri olarak, Kosova ile ilgili bir genel görüşme teklifi verdiklerini ifade ettikten sonra, bu önergeye destek isteyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Kosova ile ilgili olarak yapılan bu gündem dışı konuşmadan sonra, İstanbul Milletvekili Mustafa Baş ve 70 arkadaşının, Kosova'daki son gelişmeler konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önergesinin görüşülmesine geçilmiştir.

Söz konusu genel görüşme önergesi şu şekildedir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Bizans İmparatorluğunun çöküşüyle birlikte Batı'ya karşı 1389 tarihinden itibaren inisiyatifi ele alan Osmanlı İmparatorluğunun, 1683 Viyana bozgunuyla geri çekilmesi, 1917'ye kadar 234 yıl sürdü. Bunun sonucunda da, İmparatorluk toprakları üzerinde onlarca ulus devleti kuruldu. Osmanlı İmparatorluğunun topraklarının büyük bir bölümünde iki dünya savaşı yaşandı. Bunların en kanlısı, şüphesiz, Balkanlar ve Ortadoğu'da olanlardı.

1989'da Sovyetler Birliğinin çözülüşü ve Doğu Avrupa yönetimlerinin çöküşü Balkanlarda önemli gelişmelere neden oldu. 1990'dan itibaren Balkan ülkelerinde serbest seçimlerin yapılması tek parti dönemine son verirken, yeni devletlerin de ortaya çıkmasını sağladı. Dört yıl boyunca eski Yugoslavya topraklarında, Hırvatistan ve Bosna-Hersek'te kanlı savaşlar sürdü. Bunların en kanlısı, 312 bin Bosnalının ölümüyle sonuçlanan Bosna-Hersek'e yapılan saldırıdır.

Yeni dünya düzeni/düzensizliği, yeni Müslüman ülkeler ortaya çıkarırken, yeni trajedilerin de yaşanmasına neden oldu. Bu trajedi, Osmanlı İmparatorluğunun mirası üzerinde kurulan bağımsız veya özerk ulus devletlerinin Müslüman ahalisine karşı sahneye konmaktadır. Balkanlarda Bosna-Hersek, Arnavutluk, Sancak, Kosova, Makedonya, Bulgaristan ve Batı Trakya'da; Kafkasya'da Çeçenistan, Azerbaycan Karabağ'ında ve Ortadoğu'da Kuzey Irak, Lübnan ve Filistin'de yaşananlar, bunun en açık örneğini oluşturuyor.

1991 Ekiminde yapılan referandumda halkın yüzde 99'u bağımsız Kosova Devletine “evet” dedi. Bağımsızlığını ilan eden Kosova Cumhuriyetini, Arnavutluk resmen tanıdı.

Aralarında Boşnakları temsil eden Demokratik Eylem Partisi ve Türkleri temsil eden Türk Halk Partisinin de bulunduğu 22 partinin katılımıyla 24 Mayıs 1992 tarihinde yapılan ilk çokpartitli seçimlerde LDK (Kosova Demokratik Birliği) oyların yüzde 78'ini aldı. Dr. İbrahim Rugova, seçimlerde oyların yüzde 97'sini alarak Cumhurbaşkanı seçildi.

Artık, Kosova barut kokuyor. Son birkaç aydır Kosova'da gerginlik tırmanmaya başladı. Sırp polisi, son günlerde, Arnavut köylerine baskınlar düzenleyerek yağmalama işlemlerine başvurmakta. 27-28 Şubat günü Kosova'da Başkent Priştine'ye 35 kilometre uzaklıkta Drenica bölgesinde Sırp polisi ve Arnavutlar arasında meydana gelen çatışmalarda 30'un üzerinde Arnavut ölmüştür. Protestolar devam ediyor. 2 Mart günü Başkent Priştine'de binlerce insanın katıldığı gösteri, Sırp polisi tarafından dağıtılmış, 4 kişi ölmüş ve 153 kişi yaralanmıştır. Yaralılar arasında, gazeteciler ve Priştine Üniversitesi öğretim görevlileri bulunmaktadır.

Kosova, Bosna'dan farklıdır; çatışmalar, bütün bölgeye yayılarak Balkan savaşına sebebiyet verebilir. Kosova'daki gelişmelere, ABD, Avrupa ve Balkan ülkeleri kayıtsız kalmayacaklardır.

Gelişmeler, Avrupa devletleri tarafından endişeyle izleniyor. İngiltere, bir krizin çıkabileceğini uyarırken, Almanya Dışişleri Bakanı Kinkel, AB Siyasî Komitesini acil toplantıya çağırdı. Ayrıca, Batılı ülkelerin oluşturduğu temas grubu, ülkelerinde, Kosova'ya müdahale konusunda birbirleriyle istişarede olduklarını belirtti. Tiran yönetimi ise, Batı'yı, Kosova'ya erkenden müdahale ederek savaşın yayılmasını engellemeye çağırdı. NATO diplomatları ise, Miloseviç'in Kosova'da kan dökebileceğinin uyarısında bulundu.

Uluslararası Savaş Suçluları Mahkemesi tarafından, hakkında yakalama emri çıkarılan 'Arkan' lakaplı Zeljiko Raznjatoviç ve son seçimlerde Sırbistan Devlet Başkanlığı seçimlerini kaybeden Vojislav Seselj'in, çeteleriyle birlikte Kosova'ya geldiği belirtilmektedir.

Diğer taraftan, gerginliğin artması üzerine, Kosova'dan, Türkiye'yi de yakından etkileyebilecek Makedonya'ya doğru bir göçün başladığı haber veriliyor.

Bir taraftan, yaşanan Asya krizinin yakında Türkiye'yi etkileyeceği beklenirken, diğer taraftan, belki bir Balkan savaşına sebep olacak ve her boyutuyla Türkiye'yi ilgilendirecek ve insanlık dramının yaşandığı Kosova'daki son gelişmelerin ve alınabilecek tedbirlerin görüşülüp, Parlatmentonun, Hükümete, belirlenecek politikalar konusunda yardımcı olmak ve yol göstermek maksadıyla Türkiye Büyük Millet Meclisinde bir genel görüşme açılmasını arz ve teklif ederiz. 4.3.1998”

Fazilet Partisi İstanbul Milletvekili Mustafa Baş ve 70 arkadaşının, Kosova'daki son gelişmeler konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önergesinden sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Kırklareli Milletvekili İrfan Gürpınar ve 23 arkadaşı da, Kosova'daki son gelişmeler konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önerge vermiştir.

İrfan Gürpınar ve arkadaşlarının vermiş olduğu, Kosova'daki son gelişmeler konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önergesi şu şekilde düzenlenmiştir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Kosova Halkı, altıyüz yıllık ortak tarih ve kültür birikimine sahip olduğumuz kardeşlerimizden oluşmuştur. Son yüz yıllık yakın tarihte, kanlı çatışmaların olduğu Kosova, 300 bin Bosnalı kardeşimizin öldürüldüğü trajediden daha ağır sonuçlar yaratacak bir kapışmanın eşiğine gelmiştir. Sırp yönetiminin baskıları, 27–28 Şubat günleri, Drenica’da polisle halkı karşı karşıya getirmiş, 30 Arnavut öldürülmüştür. 2 Martta Başkent Priştine’deki protesto gösterilerinde 4 kişi ölmüş, 153 kişi yaralanmıştır.

Bugünkü Kosova’nın yakın geçmişinde, 1989’da Yugoslav Sosyalist Federe Cumhuriyetinin dağılma sürecinin başında, Sırbistan, Kosova’nın 1974 Anayasasından kaynaklanan özerk statüsünü kaldırmıştır. 1991’de bağımsızlık için referandum yapan Arnavutlar, 24 Mayıs 1992’deki seçimlerle, Kosova Demokratik Ligi (LDK) Başkanı İbrahim Rugova’yı Cumhurbaşkanı seçmişlerdir.

28 Mayıs 1992’de, Kosova Cumhuriyeti Hükümeti, bağımsızlık ilanını kararlaştırmıştır. Arnavutluk, bağımsız Kosova’yı tanıyan tek ülke olmuştur. Ayrıca, LDK Genel Sekreteri Bukoshi’nin Başbakanlığında bir sürgün hükümeti kurulmuştur.

Bugün, Kosova’da, resmî Sırp Devleti yapısı ile Arnavut gölge devlet yapısı bir arada bulunmaktadır.

Sırp Hükümeti, Kosova sorununu bir iç meselesi olarak görmektedir. Yugoslav Federal Cumhuriyeti yapısına göre, Kosovalılara, azınlık hakları ve Sırbistan Anayasası çerçevesinde sınırlı bir otonomi tanınmanın ötesini kabul etmemektedir.

Arnavutlar “self determinasyon” hakkıyla, eski Yugoslavya’nın tüm kurucu öğeleri gibi, Kosova’nın da bağımsızlığa hak kazandığı görüşünü savunmaktadır.

Kosova Cumhurbaşkanı İbrahim Rugova, bağımsızlık yanlısıdır. Sırp yönetimine karşı pasif direnişi benimsemiştir.

Kosova Parlamenter Partisi (PPK) ve Başkanı Adem Demaçi şiddet yanlısı olmayan daha aktif direniş yanlısıdır. Demaçi, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti içinde bir cumhuriyet istemektedir.

Kosova Kurtuluş Ordusu (UCK) şiddet yanlısı radikal bir muhalefet grubudur; bağımsızlıktan yanadır.

Kosova sorununun çözümü için öncelikle insan haklarının iyileştirilmesi gerekir. Sırp Hükümeti, polis baskısını kaldırmalı, siyasî tutukluları serbest bırakmalı, Arnavutların kamu görevlerine dönüşünü sağlamalı; uluslararası kuruluşların, hükümet dışı kuruluşların ve medyanın Kosova’da tekrar hizmet verebilmelerine olanak tanımalıdır. Aksi halde, bir barut fıçısına benzeyen Kosova’da başlayacak bir savaş, tüm Balkanları, Avrupa’yı, dünya barışını tehdit edecek aşamaya gelecektir.

Türkiye, her şeyden önce Kosova halkının temel hak ve özgürlüklerinin, dinî ve kültürel kimliklerinin hiçbir ayırımı tabi tutulmadan, BM ve AGİT ilkeleri çerçevesinde garanti altına alınmasını savunmalıdır; Kosova'da kuvvet kullanımını içeren tüm girişimlere karşı çıkmalıdır. Çözüme yönelik barışçı görüşmelere geçilebilmesi için güven ortamı gerekir. Bunun için 1 Eylül 1996'da İbrahim Rugova ile Slobodan Miloseviç tarafından imzalanan eğitim anlaşmasının uygulanması için baskı yapılmalıdır.

Yüzbinlerce öğrencinin okula gidememesi gibi, yüzbinlerce Kosovalı sığındıkları Avrupa ülkelerinden Kosova'ya dönememektedir.

Türkiye, Kosova'nın siyasal ve ekonomik sorunlarının çözümü için, başta BM, AB, AGİT, OECD olmak üzere tüm platformlarda etkin rol alıp, Kosova halkının gerçek kardeşi olduğunu göstermelidir.

Siyasal çözümle birlikte, doğrudan yabancı yatırımları, yabancı kredi, teknoloji transferi gibi olanaklarla Kosova'ya yardıma Türkiye öncelik etmelidir. Siyasal ve ekonomik istikrarla birlikte, elbette, Avrupa ülkelerindeki Kosovalı sığınmacılar da anayurda dönmelidirler.

Sırp yönetimi, Hırvatistan'ın Kraina bölgesinden ve başka yörelerden getirip Kosova'ya yerleştirdiği Sırp'ları, onların da istekleri doğrultusunda, eski yerlerine göndermeli ki, Bosna-Hersek'tekine benzer bir etnik temizleme, soykırımı yapma niyetinin olmadığını gösterebilir. Türkiye ve uluslararası toplum bu konuda da hassas olmalıdır.

Kosova sorununun, Türkiye, Balkanlar, Avrupa ve dünya açısından hızla değerlendirilmesi, alınabilecek önlemlerin görüşülebilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgilendirilip görüşünün oluşturulmasıyla Hükümete yön verilebilmesi, yardımcı olunabilmesi amacıyla, İçtüzüğün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir genel görüşme açılmasını arz ve teklif ederiz."

İstanbul Milletvekili Mustafa Baş ve 70 arkadaşının, Kosova'daki son gelişmeler konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önergesi ile Kırklareli Milletvekili İrfan Gürpınar ve 23 arkadaşının, Kosova'daki son gelişmeler konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önergesinin öngörüşmeleri birlikte gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁴

Öngörüşmelerde ilk konuşmayı, ANAP Grubu adına, İzmir Milletvekili Suha Tanık yapmıştır. 26-30 Ocak 1998 tarihinde Avrupa Konseyi Parlamento Asamblesinin Strasburg'da yaptığı toplantı hakkında açıklamalar yaparak konuşmasına başlayan Suha Tanık, Kosova'da yaşayan Arnavutların insan haklarıyla ilgili olarak acil görüşme isteminin konulmasının istendiğini, ancak diğer üyelerin, değişiklik talepleri doğrultusunda, Kosova'nın tek başına bir gündem maddesi olarak, Yugoslavya ile ilgili genel görüşme içerisinde ele alınmasının karara bağlandığını belirtmiş ve konunun çok kısa bir zaman diliminde ele alınabildiğini vurgulamıştır.

¹⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 64. Birleşim, 47. Cilt, 10. 3. 1998

Bu bağlamda Avrupa Konseyi'ni eleştiren ve olayların büyümesinde sorumluluğu olduğunu savunan Tanık, harita üzerinde yapmış olduğu açıklamalardan sonra, geçmişe dönük olarak şu bilgileri vermiştir: “*Şimdi, 1940 senesinde, Mareşal Tito, Yugoslavya’da yaptığı otonomda krallığı kaldırarak yerine komünist rejimi getirmeyi arzu etmiş ve o şekilde bir karar çıkarmıştır. Neticede, 1974 senesinde, Mareşal Tito’nun Yugoslavya’daki bu birleşik federasyondan Slovakya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Makedonya ve Sırbistan’a; yani 8 ayrı otonom içerisinden 6’sına cumhuriyet olma yetkisini, Voyvodina ile Kosova’ya da özerk bölge yetkisini vermesiyle olaylar başlıyor. 1974’te yapılan bu anayasa değişikliğiyle, belki de o gün, o bölgede yaşayan Arnavut Halkı, Kosova’da yaşayan Arnavut Halkı, Kosova Halkı -tabii, komünist rejimi getirmiş olmasına rağmen- Tito’nun sağlamış olduğu en büyük imkânı o zaman yaşadı, yani özerk bölge konumuna 1974 anayasasıyla girdikleri zaman yaşadı....*

Muhterem milletvekilleri, kısa, öz ve hızlı anlatmaya çalıştığım tarif içerisinde, olay, 1974 senesinden 1980’e kadar huzur içinde geliyor. 1980’de Tito ölüyor. 1981’de, Yugoslavya’nın başına, yeni Cumhurbaşkanı Miloseviç geliyor. Tabii, Miloseviç gelir gelmez, 1981’den sonra, yeni bir değişim içerisinde, Kosova’da yaşayan Arnavutlar -ki, Kosova’da yaşayan Arnavutların bir çıbanbaşı olabileceği düşünülüyor; maalesef, tabii, burada, yine büyük bir hata yapılıyor- Belgrad’tan, kendilerine cumhuriyet kurma hakkı verilmesi talebinde bulunuyorlar. Yukarıda Voyvodina, aynı talepte bulunmuyor; çünkü, Voyvodina, Macar asıllı insanların yaşadığı, Macar soyundan gelen insanların yaşadığı bir yer; Sırlar gibi, daha çok Ortodoksların olduğu bir yer; ama, aşağıda Kosova -yine, bu haritada size izah etmeye çalıştığım gibi- Müslüman çoğunluğun olduğu bir yer.”

Balkanlardaki nüfus dağılımından da bahseden Suha Tanık, Bosna-Hersek’te akan kanın durmasından sonra, Kosova’da olayların başladığını, burada son bulmasından sonra ise Karadağ’ın Sancak Bölgesinde kan akıtılmaya başlanacağını iddia etmiş ve Sırbistan’da devlet dairelerinde Arnavut memurlara yapılan baskılardan örnekler vermiştir. Suha Tanık, Anayasanın Arnavutlara zorla kabul ettirildiğini; bırakın özerkliği, tamamen Sırlara bağlı hale getirildiklerini; üniversitelerin kapatıldığını, televizyon ve radyo yayınlarının durdurulduğunu; eğitim görmelerinin engellendiğini; kültürlerin devamına engel olduğunu da konuşmasında öne sürmüştü ve bu gelişmeler karşısında, İngiltere’de, Amerika Dışişlerinin başkanlığında bir toplantı yapıldığını, Amerika, İngiltere, Rusya, Fransa, İtalya’nın müşahit olarak katıldığı toplantıda, Sırlar tarafından, Kosova’da Arnavutlara uygulanan bu baskının bir an evvel durdurulmasının istendiğini, gerekirse bir ambargo uygulanmasının ve Sırbistan’a, NATO gözlemcilerinin gönderilmesinin kararlaştırıldığını açıklamıştır.

Türkiye'nin çabalarından dolayı Cumhurbaşkanı ve Başbakan'a da teşekkür ederek konuşmasını sürdüren Tanık, Dışişleri Bakanı İsmail Cem'i, Belgrat'a kadar gitmesine karşın, Arnavutlarla görüşme yapmamasından dolayı eleştirmiş ve ANAP Grubu olarak, Kosova konusunda, bir Meclis araştırmasının açılmasından yana olduklarını açıklamıştır. Son olarak da Kosova'da yaşanan ve yaşanması muhtemel olan olumsuzların ABD ve Avrupa tarafından görülmesini temenni etmiş ve sözlerini tamamlamıştır.

Bu konuşmanın ardından, söz sırası, Doğru Yol Partisi Grubu adına, İstanbul Milletvekili Namık Kemal Zeybek'e gelmiştir. Kosova Sorunu ile ilgili bazı bilgileri aktararak konuya gireceğini belirten Namık Kemal Zeybek, Kültür Bakanı olarak bölgeye 1989 yılında yapmış olduğu geziden bahsetmiş ve Yugoslavya Kültür Bakanın kendisini, bir Halvetî dergâhına ve bir de Bektaşî dergâhına götürdüğünü ifade etmiştir. Tito dönemine de değinerek, sonrasında Kosova'nın özerkliğinin elinden alındığını dile getirmiş ve Tito'nun ölümünden sonra dağılan Yugoslavya'da Sırların hoşgörüsüzlüğünün ve şovenizminin egemen olduğunu öne sürmüştür. Buna örnek olarak da, Bosna'da ve Kosova'daki vahşeti göstermiş ve bu koşullarda Türkiye'ye büyük görevlerin düştüğünü vurgulamıştır.

Namık Kemal Zeybek, Birleşmiş Milletlerin, ABD'nin, Fransa'nın, Almanya'nın, hatta Yunanistan'ın bile teşebbüse geçtiğini, ancak Türkiye'nin yavaş hareket ettiğini, bir takım mektuplarla yakınlaşmaya çalıştığını iddia ettikten sonra, Türkiye'nin devre dışı kalmasının gelecekte de ciddi sorunlar yaratacağını ve "yurtta sulh, cihanda sulh" sözünün aktif uygulayıcısı olunması gerektiğini belirtmiştir.

Arnavutluk ile Türkiye'nin tarihi bağlarının bulunduğunu ve bu ülke ile çeşitli alanlarda işbirliğine gidilmesini de isteyen Zeybek, şunları da bir çözüm olarak önermiştir: *"Türkiye, sözü edilmeye başlanan ambargo konusunda, bunun hem sözünü etmeli -sembolik değeri olsa bile, pratik anlamı çok derin olmasa bile- hem de, Sırbistan, eğer, bu turmanışı devam ettirirse, Sırbistan'a yapılacak ambargo işinde de öncelik almalıdır. Türkiye, barış gücünün devreye girmesi konusunun ilk teklif edicisi olmalı ve bu konuda açık olarak kendi gücünü de ortaya koymalıdır. Türkiye, Sırbistan'ın içinde, Bosna-Hersek'te ve Kosova'daki suçluların cezalandırılması konusunun aktif takipçisi olmalıdır ve Türkiye, mültecilerin ülkelerine dönmesi konusunun da aktif takipçisi olmalıdır."*

Son olarak ise DYP'nin genel görüşme isteğine olumlu baktığını açıklamış ve kürsüden inmiştir. Daha sonra, Demokratik Sol Parti Grubu adına, İzmir Milletvekili Ahmet Piriştina konuşma yapmıştır. Kosova'da, yaklaşık 2 milyon olan nüfusun yüzde 90'dan fazlasını Arnavutların oluşturduğunu, Sırp nüfusun ise 200-300 bin civarında olduğunu belirten Piriştina, resmî verilerde 20 bin olarak gözüken Türk nüfusun ise aslında, 40 ilâ 70 bin arasında olduğunu sanıldığını ifade etmiştir. Yugoslavya'daki Sırp yönetiminin Kosova'nın özerkliğini tek taraflı kaldırdığını ve bunun üzerine de Kosova'daki Arnavutların, eski Yugoslavya'nın tüm siyasî organlarından çekilerek, bağımsız Kosova Cumhuriyetini ilan ettiklerini hatırlatmış ve Kosova üzerindeki baskıları dile getirmiştir.

Ahmet Priştina, Kosova'da yaşananları ve Sırp baskısını örneklerle ortaya koyduğu konuşmasında, çalışma hayatında, eğitimde, kültürde, basın-yayımda yaşanan olumsuzlukları gözler önüne sermeye çalışmıştır. 1996'da varılan anlaşmaya karşın, Kosova'daki yükseköğrenimi yeniden düzenlemek ve karşılıklı duyarlılıklar arasında uyum sağlayan bir düzenin kurulmasının mümkün olmadığını da sözlerine ekleyerek, Sırp yönetiminin insan hakları ihlallerinin doruğa ulaştığını ifade etmiştir. Ahmet Priştina'nın dile getirdiği bir başka konu ise Kosovalı Arnavutların göçe zorlanması ve yerlerine Sırp nüfusun yerleştirilmesi olmuştur. Arnavutlara ve Sırlara yapılan baskıları da Sırpların gerçekleştirdiği bir etnik temizlik olarak nitelemiş ve Türkiye'nin bunu endişe izlediğine vurgu yapmıştır.

Büyük devletlerin olaya müdahale ettiklerini ve Kosova'daki şiddetin durdurulması için Yugoslavya'ya ambargo gibi yaptırımların uygulanmasının Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine tavsiye edilmesinin kararlaştırıldığını da hatırlatan Priştina, Amerika Birleşik Devletlerinin, Kosova'nın otonom bir statüye kavuşması gerektiğine inandığına dikkat çekmiş ve Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in olayların başlangıcında Belgrat'a gitmesinin ve Miloseviç hükümetiyle Kosova konusunda temaslar gerçekleştirmesinin, son derece olumlu olduğunu açıklamıştır. Aynı bağlamda Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Başbakan Mesut Yılmaz'ın konuya duyarlı yaklaşımları, mektup ve telefonlarının da çözüme katkı sağlayacak iyi niyetli girişimler olduğunu ifade etmiştir.

Kosova'daki sorunun temelinde, Sırpların Kosova halkına karşı giriştiği kötü ve aşağılayıcı eylemler karşısında Arnavutlarda giderek büyüyen öfkenin olduğunu iddia eden Priştina, Arnavutların öfkesinin temel kaynağının, Kosova'da Arnavutlara adaletsiz davranılması olduğunu belirttikten sonra, açıklamalarını şu şekilde sürdürmüştür: *“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; eski Belçika Başbakanı ve Avrupa Parlamentosu üyesi Sayın Leo Tindemans başkanlığında çalışmalarını gerçekleştirmiş olan uluslararası komisyonun 1997 tarihli raporunda belirtilen şu noktalara ve nesnel değerlendirmelere kim karşı çıkabilir?.. Raporda şöyle deniliyor: ‘Kosova sorunu, bu dönem ve coğrafya için son derece gerçektir. Çözümü biraz daha uzak bir zamanda olabilir; ama, çözüm ne kadar ertelenirse, Kosova sınırlarını kolaylıkla aşacak bir çatışma yaşanması riski o kadar da büyük olur. 1990’ların başında, Yugoslavya parçalandığı sırada, Kosova ve Makedonya’dan başlayıp, Arnavutluk, Yunanistan ve Türkiye’ye kadar yayılacak bir güney Balkanlar savaşının kapıda olduğuna dair uyarılar yapılmıştı. Bu kâbus yaşanmadı diye tehlike geçti sanılmamalıdır; temeldeki sorunlar çözülmeyen kalmıştır. Bu jeostratejik kaygılar bir yana, ahlâkî olarak da derhal çözümlenmesi gereken bir sorun vardır; Kosova Arnavutlarının yaşadığı sıkıntılar, kendi ülkelerinde kendilerini yabancı hisseden bir halkın sıkıntısıdır. Statüko böyle sürüp gidemez ve sürmemelidir de. Bugünkü dinamik, Yugoslavya’dan kalan bölgelerin şiddet yoluyla parçalanacağına işaret etmektedir. Böyle bir şiddetin önünü almak için, acilen bir uluslararası barış süreci başlatılmalıdır.”*

Ahmet Priştina, Kosova'da şiddet ve kırımın hemen durdurulması için Belgrat ve Priştine arasında üst düzeyli bir diyalog kurulmasını önerdiği konuşmasında, bu diyaloga Türkiye'nin katkısının olacağını açıklamış ve Sırların olumsuz tutumlarını engellemek için, Kosova Arnavutlarının güvenliklerinin uluslararası dayanışmayla sağlam temellere dayandırılmasını istemiştir. Ekonomik durumunda kötü olduğundan hareketle, Türkiye'nin, bölgeye, insanî yardım içerikli hibelerde bulunmasını da gündeme getirdikten sonra, DSP olarak Kosova'da yapılanları kınadıklarını açıklamış ve konuşmasına son vermiştir.

DSP adına konuşma yapan Ahmet Priştina'nın kürsüden inmesinden sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubunun görüşlerini, Kırklareli Milletvekili İrfan Gürpınar ortaya koymuştur. Kosova'nın nüfus yapısı hakkında rakamlar vererek konuşmasına başlayan İrfan Gürpınar, önceki konuşmacılar gibi, Kosova'nın özerkliğinin kaldırılması sürecinden bahsetmiş ve Kosova'da bir devletin kurulduğunu, seçimlerin yapıldığını ve Doktor İbrahim Rugova'nın Cumhurbaşkanı seçildiğini hatırlatmıştır. Başından beri konuya olumsuz yaklaşan Sırların ise büyük Sırbistan hayali ile Kosova'da yapılacak yerel seçimlere engel olmak istediklerini açıklamış ve Bosna-Hersek'te birçok kişiyi öldüren ve Sırp Kasabı lakabıyla anılan Arkan'ın da silahlı adamlarıyla bölgeye gönderildiğini iddia etmiştir.

Kosova olayının Türkiye'yi de ilgilendiren en önemli boyutunun, çatışmaların Makedonya'ya sıçraması olduğuna dikkat çeken Gürpınar, Kosova'daki olayların coğrafi değil, bir kimlik ve inanç olayı olduğunu savunmuş ve Türkiye'nin iyi teşhis etmesi gerektiğini de sözlerine eklemiştir. Kosova'nın, Sırbistan'ın siyasî yapılanması içerisinde, kendine özgü hukukî ve siyasî bir statüsü olduğunu da vurgulayan konuşmacı, Sırbistan'ın, Kosova, 1974 Anayasasıyla özerk bölge statüsünü geri aldığını hatırlatmış ve konunun Sırbistan'ın bir iç sorunu olarak kabul edilmesinin yanlış bir yaklaşım olacağını ifade etmiştir. ABD başta olmak üzere, diğer büyük devletlerin Belgrat yönetimi ve Miloseviç'i olayların sorumlusu olarak görmelerine karşın, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin bu konuda, kompleksli ve mahcup bir davranış içerisine girdiğini belirtmiş ve olayı Sırbistan'ın iç işi olduğundan hareket ettiğini öne sürmüştür. Türkiye'nin bu politikasının gerçekçi ve sonuç verici olmadığını savunarak, Sırbistan olaylarını kınayan bir kararın çıkmamasını da eleştirmiştir.

İrfan Gürpınar, Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in, Belgrat'a giderek, görüşmeler yapmasına karşın, Kosova'ya gitmemesinin şaşırtıcı olduğunu da dile getirdiği konuşmasında, sorunun klasik diplomasi kurallarıyla çözümlenemeyeceğini iddia etmiş ve olayın Bosna-Hersek'teki gelişmelerin bir benzeri olduğunu belirterek, konunun bir an evvel uluslararası boyuta taşınması gereğine işaret etmiştir.

TBMM'nin Kosova'da yaşananları en geniş boyutlarıyla tartışmasından yana olduğunu açıklayan Gürpınar, Meclis'in bu konudaki iradesini yansıtan bir karar tasarısının çıkarılmasını önermiş ve bu tasarıda Kosova'nın da muhatap kabul edilmesini istemiştir. Ayrıca altı büyük devletin aldığı kararlarla ilgili olarak da şu açıklamaları yapmıştır: *“Bakın, 6 ülkeden oluşan temas grubu, dün bir toplantı yaparak, birtakım kararlar aldı. İngiltere Dışişleri Bakanı Robin Cook, bu kararlarla ilgili görüşmelere gitti. Bu kararlar önemli kararlardır. Bu kararların içerisinde, silah ve ticarî ambargo, Sırbistan üst düzey yetkililerine vize verilmemesi, Sırp Hükümetine yardımların askıya alınması, Sırbistan'a yabancı sermaye girişinin durdurulması gibi kararlar vardır. Rusya, bu kararlardan birine “evet” demiş, üçüne çekimser kalmıştır. Temas grubu, Sırp Hükümetine, olayın çözümü için iki hafta süre vermiştir.”*

CHP adına konuşma yapan İrfan Gürpınar, kendi ailesinin de Kosova kökenli olduğunu özellikle vurguladıktan sonra, Türkiye'de 2 milyonun üzerinde Kosovalının yaşadığını, bu kişilerin davasına duyarsız kalınmayacağını ifade etmiştir. CHP olarak genel görüşme önergesine olumlu oy kullanacaklarını açıklayarak konuşmasını tamamlamıştır.

CHP Grubu adına yapılan konuşmadan sonra, Fazilet Partisi Grubu adına, İstanbul Milletvekili Hüseyin Kansu söz almıştır. Fazilet Partisi olarak genel görüşme isteğinde bulduklarını hatırlatarak konuşmasına başlayan Hüseyin Kansu, Kosova özerk bölgesinin otantik halkı olan Arnavutlar, Boşnak ve Türklerin, Sırp yönetiminin yıllardır, dayanılmaz yoğun baskısı altında yaşadıklarını ifade etmiş ve Sırp güvenlik güçleri ile halk arasında meydana gelen son olaylarda 77 kişinin hayatını kaybettiğini açıklamıştır. Bir önceki konuşmacı İrfan Gürpınar gibi, Kansu da Kosova'da yaşananların Sırbistan'ın iç sorunu olmadığını iddia etmiş ve ek olarak da Kosova konusunun, Sırbistan içerisindeki bir azınlık sorunu olmadığını sözlerine eklemiştir. Bu görüşüne dayanak olarak da, Kosova'nın, yüzde 90'ının Arnavut, yüzde 3'ünün Boşnak ve Türklerden oluştuğuna dikkat çekmiştir.

Kosova'nın yakın geçmişine değinen ve Cumhurbaşkanlığına seçilen Dr. İbrahim Rugova'nın, soruna demokratik yoldan çözüm aradığını belirten Kansu, bölgenin doğal zenginliklerinin ve verimli topraklarının bulunduğunu açıklamıştır. *“Bilindiği gibi, 1912'de Balkan Harbiyle birlikte, Osmanlı, Kosova'dan çekilmek zorunda kalmıştır. Kosova, Balkan Harbinden sonra kısa bir süre, Birinci Dünya Harbi esnasında, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun hâkimiyetinde kalmış, daha sonra da, kısa bir süre Sırbistan Krallığının hâkimiyetine girmiştir. 1 Aralık 1918'de kurulan Yugoslavya Krallığı içerisinde yer alan Kosova, İkinci Dünya Harbinden sonra kurulan Sosyalist Federal Yugoslavya'da, Sırbistan içerisinde kalmıştır. 1971 yılında Yugoslav Anayasasında reforma gidilmiş, 1974 yılında Kosova'ya özel statü verilmiştir. Kosova, verilen bu özel statüyle, kendi polis teşkilatını, adli mekanizmasını, eğitim hayatını kendisi düzenliyor, kendi parlamentosu bulunuyordu ve Sosyalist Federal Yugoslavya'daki 8 üyeden bir tanesiydi.*

Bildiğiniz gibi, 1989 yılına gelindiğinde, Sırbistan, Kosova'nın bu özerk statüsünü lağvetmiştir. İşte, bütün olaylar bundan sonra başlamıştır. Aslında, Yugoslavya dağılırken, dağılma sürecine girdiğinde, tüm dünya, ilk önce sıcak çatışmaları Kosova'da bekliyordu; ancak, Batılı ülkeler, Kosova problemini âdeta buzluğa almışlardır ve ara yerde, Slovenya'nın bağımsızlığını ilan etmesi, arkasından Hırvatistan'ın bağımsızlığını ilan etmesiyle, bilinen savaşlar cereyan etmiş, daha sonra da, Bosna-Hersek'te kanlı savaşlar devam etmiştir” şeklinde geçmişe dönük bilgiler de aktaran Hüseyin Kansu, Arnavutların bölgede, Sırpardan önce var olduklarını da sözlerine eklemiştir.

Hüseyin Kansu, bölgede yaşananlardan, Türkiye adına çıkarılması gereken dersler olduğunu da vurguladığı konuşmasının bu bölümünde, 19. yüzyıl Avrupa diplomasisinde, ikisi ilerleyen, birisi gerileyen üç tarihî mirası karşı karşıya geldiğini söyledikten sonra, bunları ortaya koymuştur. Bunların; Alman birliğinin gerçekleşmesinden aldığı hızla, doğu ve güneye doğru ilerleyen kutsal Roma-Germen mirası; Rusların Üçüncü Roma idealini yansıtan, daha sonra sosyalist ideolojiye dönüşerek demirperdenin doğuşuna yol açan Ortodoks Slav etki alanı; gerileyen Osmanlı eksenini olduğunu açıklamıştır. Balkanlarda, özellikle Sırp ve Yunanlılar tarafından depreştirilen anti-Türk imajı karşısında, Türkiye'nin küresel rekabet unsurlarını bölgeye dikkatli bir şekilde yansıtmasının zorunluluğuna da değinen Kansu, Türkiye'nin bölgeye müdahil olmasını sağlayacak diplomatik ve reel araçların oluşturulmasını istemiş ve Osmanlıdan alınan siyasî kültürün ve kurumların reddinin, Balkanlar politikası açısından önemli bir açmaz olduğunu da ileri sürmüştür. Ayrıca yine Türkiye'nin, Arnavut halkının tehcirine göz yummaması ve bu halkın bulunduğu kendi toprağında yaşamasına yönelik politika izlemesi gerektiğini de bir kez daha vurgulama ihtiyacı hissetmiştir.

Türkiye'nin, Kosova konusunda kullanabileceği, NATO gibi bir sistematik aracının bulunduğunu savunan ve buna ek olarak da İslam Konferansı Örgütü gibi alternatif bir aracın var olduğunu belirten Kansu, Kosova'nın, bir taraftan Birleşmiş Milletler ve NATO, diğer taraftan da, İslam Konferansı Örgütüyle, çift yönlü bir küresel sorun olarak gündemde tutulmasını istemiş ve Kosova'daki din olgusunun önemine temas etmiştir. Bu konuda; *“Bilindiği üzere, din, bir millete rengini veren ve her toplumda var olagelen sosyolojik bir olgudur. Kosova'da din olgusu, daha önce komünist dönemde uzun süre baskı altında kaldı. Halbuki, din olgusu, Kosova'nın damarındaki kan gibidir. Soykırım biçimindeki Sırp saldırıları, bu bilinçlenmeyi, tıpkı Bosna'da olduğu gibi tekrar yükseltmektedir. Bu durum karşısında, Birleşmiş Milletler, Avrupa Parlamentosu ve AGİK nezdinde girişimler hemen başlamalıdır”* biçimindeki sözlerle bu görüşü ortaya koymuştur. Bu arada Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in Belgrat'a gitmesine karşın, Kosova'ya gitmemiş olmasını o da, eleştirmiştir. Yine Sırpların, Bosna'daki gibi soykırım yapmalarını engellemek için,

NATO'nun aktif hale getirilmesini; AGİT misyonunun ve UNPROFOR birliklerinin, Sancak, Kosova ve Voyvodina'ya gönderilmesini; Sırpların insan haklarını nasıl ihlal ettikleri konusunu ve Kosova'da Helsinki İnsan Hakları Senedi ihlallerinin, tüm uluslararası forumlarda dile getirilmesini önermiştir. Sırpların, Büyük Sırbistan kurma hedeflerinden hiçbir zaman vazgeçemediklerini de iddia ederek, Sırpların, Bosna'daki gibi soykırım yapmalarının engellenmesini istemiş ve Cumhurbaşkanı'nın, İslam Konferansı Örgütünü olağanüstü toplantıya çağırmasını, İstanbul'da, acilen, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Almanya, Fransa ve Rusya Dışişleri Bakanlarının da davet edileceği bir Balkan ülkeleri dışişleri bakanları toplantısının düzenlenmesini de bir başka öneri olarak getirmiştir.

Hüseyin Kansu, ayrıntılı bilgiler sıraladığı ve çeşitli öneriler getirdiği konuşmasında, Kosova'nın tasfiyesinin, kuzeydeki Boşnak unsuru, bir Orta Avrupa azınlığı haline dönüştüreceğini, Arnavutları ise Balkanlara yayılan etnik bir grup olmaktan çıkarıp, Adriyatik'e sıkışmış bir topluluk haline getireceğini öne sürmüş ve bu gelişmelerin de, Türkiye'nin Balkanlardaki etkinliğini önemli ölçüde azaltacağına dikkat çekmiştir. Kosova'daki özerk statünün kaldırılmaması durumunda, Kosova yönetiminin, elinde tuttuğu güçlerle, Slovenya, Hırvatistan ya da Makedonya benzeri yöntemlerle bağımsızlık arayışına gireceğine, Arnavutluk'tan da geniş destek alarak Sırbistan'ı yıldırabileceğine vurgu yapan Kansu, Sırbistan'ın, Kosova'da, ve aynen, İsrail'in Filistin'de ve Hindistan'ın Keşmir'de olduğu gibi, halkça onaylanmayan, işgalci güç konumuna düştüğünü belirtmiştir.

Bazı Batılı ülkelerin bu safhada askerî müdahale düşünülmemesi gerektiği şeklindeki beyanatlarının, Belgrat-Sırp yönetimine cesaret verdiğini de savunan Hüseyin Kansu, NATO ve Batı Avrupa Birliğinin, zorunlu kaldığı takdirde, bir askerî müdahale için stratejisi ve planlarını yapmasının doğru olacağını ifade etmiştir. Son olarak ise Kızılay'ın, acilen, gıda, ilaç ve insanî yardımları ulaştırmasını ve Arnavutluk'un başşehri Tiran'da bir ofis açarak, bu ülke üzerinden Kosova'ya insanî yardım göndermek için hazırlık yapmasını istemiş ve FP olarak genel görüşmeye olumlu oy vereceklerini açıklamıştır.

Gruplar adına son konuşmayı, Demokrat Türkiye Partisi Grubu adına, Van Milletvekili Mahmut Yılbaş yapmıştır. Daha önceki konuşmacıların, konu hakkında geniş açıklamalar yapmalarından dolayı, kendisinin mümkün olduğu kadar, bir tarih perspektifinden olaya bakacağını belirterek söze başlayan Mahmut Yılbaş, dünyada yaşanan olumsuz olayları kitle iletişim araçları aracılığıyla, en ücra yerlerde duyulduğunu ve Kosova'da yaşananların da aynı etkiyi yaptığını dile getirmiştir. Türklerin geçmişteki başarılarından ve sonraki yıllardaki geri çekilmelerinden de bahsederek, 1913 yılından sonra Kosova'nın da zor duruma düştüğünü ifade etmiştir.

Mahmut Yılbaş, Kosova'dan başka, Makedonya ve Bosna-Hersek'te de benzer olumsuzlukların yaşandığını ve halen de devam ettiğini dile getirdiği konuşmasında, içe dönük politik mesajlar vermiş ve şu ifadeleri kullanmıştır: *“Değerli arkadaşlarım, biz, ülke olarak, son çeyrek yüzyılda, maalesef, kendi içimizde birliğimizi, beraberliğimizi, bütünlüğümüzü, gücümüzü koruma konusunda birbirimize yeterince samimî davranmıyoruz; dar zeminler içerisinde, dar siyasal politikalar içerisinde birbirimizin geleceğini karartmak için elimizden geleni ardımıza bırakmıyoruz. Bu, sadece kendi toplumumuzu değil, çevremizde, yöremizde yaşayan milletleri de, bize umut bağlayan insanları da rahatsız etmektedir.*

Değerli arkadaşlarım, özellikle son çeyrek yüzyılda, siyaset ve politika erbabı, siyaset stratejisini, üzerinde hiç durmadan, arkasını önünü düşünmeden, alabildiğine bir özgürlük içerisinde kullanmıştır. Siyaset, ülkenin iç organlarına elini öyle atmıştır ki, iç organları birbirine karıştırmaktan vazgeçmemiştir ve bugün, biz, bir Kosova, bir Bosna-Hersek sorunu ortaya çıktığında, doğumuzda bir Irak meselesi ortaya çıktığında; milyonlarca Kerküklü Türkmen kardeşimizin ıstırap içerisinde yaşadığı bir dönemde; Azerbaycan'da, Kafkasya'da, Çeçenistan'da, gerekli refleksi, hem siyasal olarak hem de ekonomik olarak gösteremedik, gösteremiyoruz.”

Yılbaş, bu sözlerden sonra, temel sıkıntının, yönetimde, ekonomik ve siyasal istikrarı sağlamada yeterince başarılı olunmamasından kaynaklandığını ifade etmiş ve Türkiye Cumhuriyetinin Dışişleri Bakanının, elinde bulunanlarla yapabileceği ne ise onu en hassas şekilde yerine getirmeye çalıştığını belirtmiştir.

Konuşmasını kısa tutan Mahmut Yılbaş, parti olarak, tüm siyasî partilere ve tüm halka, tüm kesimlere, çalışanlara, herkese çağrıda bulduklarını açıklayarak, birlik ve bütünlük içerisinde sorunların çözümü için çalışılmasını istemiştir.

Mahmut Yılbaş'ın sözlerini tamamlamasıyla, parti grupları adına yapılan konuşmalar sona ermiştir. Hemen ardından Hükümet adına Dışişleri Bakanı İsmail Cem söz almıştır. İsmail Cem, konuşmasının başında, Balkanların Türk tarihiyle olan yakın ilgisine değinmiş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bölgeye barışın gelmesi için yoğun çaba harcayacağını dile getirmiştir. Cumhurbaşkanı'nın, Başbakanın, Başbakan Yardımcıları Bülent Ecevit ve İsmet Sezgin'in Kosova'daki olayların sona ermesi için, kendi resmi statüleri çerçevesinde hamleler yaptıklarını açıklamış ve Dışişleri Bakanlığının da Balkan ülkelerini bir araya getirdiğini ve konuyu tartıştığını ifade etmiştir. Yine Türkiye'nin, gelişmelerin NATO'nun gündemine alınması için ilk girişimi yaptığını ve bu girişim sonucunda, NATO'nun, konuyu değerlendirerek, Türkiye'nin önerisi üzerine şekillenen bir deklarasyon yayınladığını açıklamıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine, ilk olarak iki ülke adına başvurulduğunu ve bunların da Arnavutluk adına, Arnavutluk Cumhurbaşkanı ve Türkiye adına ise Türkiye'nin Dışişleri Bakanı olduğunu belirten İsmail Cem, Türkiye'nin Belgrat Büyükelçisinin Kosova'ya yılda bir defa gittiğini ve Kosova'yla yakından ilgilendiğini ifade etmiş ve bu konudaki eleştirilerin haksız olduğunu savunmuştur. Aynı bağlamda Belgrat'a yapmış olduğu ziyaretle ilgili olarak şu açıklamaları yapmıştır: “*Şimdi, benim, Sayın Cumhurbaşkanımızın mesajını ve Hükümetimizin düşüncelerini ulaştırmak üzere Belgrad'a yaptığım ziyaretle ilgili olarak, bana göre biraz haksız düşünceler söylendi. Birincisi, bu ziyaret, belli bir amacı olan, belli bir misyonu olan, zaten Türkiyemizde de o şekilde açıklanmış bulunan bir ziyaretti. Bu ziyareti yaparken, biz, bakınız, Arnavutluk'la, Arnavutluk Dışişleri Bakanıyla ciddi şekilde görüştük, Makedonya Dışişleri Bakanıyla ben görüştim ve bu ziyaretin hemen sonrasında -yani Türkiye, konuya bütün sorumluluğuyla sahip çıkıyor; demin bahsettiniz, onu da yaptık- İslam Konferansı Örgütünün Sayın Genel Sekreteriyle ben uzun uzun konuştum; çünkü, önümüzde, İslam Konferansı Örgütünün bir toplantısı var; Türkiye olarak biz, o konferansa, aynı zamanda, bir karar tasarısı hazırlamaktayız. Onun için, Sayın Genel Sekretere, yaptığım temaslar hakkında bilgi sundum, Türkiye'nin gözlemlerini ulaştırdım ve aynı zamanda -bu altılar, hani toplandı- o altıların evsahibi olan İngiltere Dışişleri Bakanı Robin Cook'la uzun uzun, gözlemlerimizi, Türkiye'nin düşüncelerini, hepsini anlattık. Yani, baktığımız vakit, Türkiye olarak -tabii ki her işte eksik vardır, olmaz olur mu- biz, Kosova konusunda, Kosova insanına karşı Türkiyemizin sorumluluğunu yerine getirdik, bundan sonra da yerine getirmeye devam edeceğiz.*”

Daha sonra Türkiye'nin politikası hakkında açıklamalara geçen Cem, Kosova'daki insanların maruz bırakıldığı şiddetin durdurulmasının, Türkiye'nin öncelikli politikası olduğunu ifade etmiş ve Türkiye için “*kompleksli ve mahcup bir davranışın içine girdi*” denilemeyeceğini savunmuştur. Bunu Yunanistan'ın bile diyemediğine işaret etmiştir. Türkiye'nin, Sırbistan'ın toprak bütünlüğüne saygılı olduğuna da vurgu yapan Dışişleri Bakanı; “*...mevcut sınırların hukukiliğini, mevcut hudutların hukukî olduğunu, biz, Türkiye olarak kabul ediyoruz*” dediklerini de açıklamış ve altı devletin aldığı kararlar ilgili olarak şunları söylemiştir: “*Almanya, İngiltere, Amerika, Rusya, İtalya ve Fransa-Kosova probleminin çözümü için ilkeler, Federal Yugoslavya Cumhuriyetinin toprak bütünlüğü üzerine temellendirilecektir' Toprak bütünlüğünü, bu 6 ülke beyan ettiği vakit, o methediliyor; ama, Türkiye, kendi politikası gereği bir maceracılığa karşı çıktığı vakit, maceracılığı özendirmeyeceğini, Hükümetiyle Cumhurbaşkanıyla açıkladığı vakit; bu, küçük görülüyor ve yanlış bulunuyor.*”

Dışışleri Bakanı İsmail Cem, Türkiye'nin girişimleriyle beş Balkan ülkesinin, ortak açıklamasının Sofya'da yapıldığı bilgisini de verdiği konuşmasında, Kosova'da yaşayan bütün insanların -Arnavut kökenlilerin, Sırp kökenlilerin, Türk kökenlilerin- hakkını gözeten, ölçülü, gerçekçi, daha özel hakların, o bölgeye verilmesini savunmuş ve ancak uzlaştırılması zor, zıt iki eğilimin bulunduğunu da kaygılı bir şekilde ifade etmiştir. Türkiye olarak, bu kıvılcımın parlamaması, patlamaması için ellerinden geleni yaptıklarını da belirterek, Kosova'nın, Türkiye'nin yüreğinin bir parçası olduğunu, Kosova'daki insanların, moral olarak, ahlakî olarak, Türklere tarihin yadigarı olduğunu dile getirmiştir.

Genel görüşme açılmasına ilişkin önerenin öngörüşmesinde son konuşmacı, önerge sahiplerinden Fazilet Partisi İstanbul Milletvekili Mustafa Baş olmuştur. Partilerin grup başkanvekillerine, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ve Cumhuriyet Halk Partisi'ne teşekkür eden Mustafa Baş, genel görüşmede, Hükümete ışık tutacak fikirler ortaya konulacağını ifade etmiş ve Miloseviç'in, Kosova'daki olayları, bir iç sorun olarak görmesinin kabul edilemez olduğunu belirtmiştir. Geçmişte Balkanlardan, Türkiye'ye gerçekleşen göçler hakkında bilgi vermiş, bu konuda şu açıklamaları yapmıştır: *“Esasen, 1917 Balkan Harbi ve bu Balkan Harbi öncesinde, Balkanlarda tatbik edilen zulümlere baktığımız zaman, bir hedef görüyoruz. O hedef nedir; buradaki Arnavut, Boşnak, Türk, hulusa, Müslüman nüfusu bu bölgeden uzaklaştırmak, bu bölgeyi Müslüman nüfustan arındırmak. Bunu, zulümle, baskıyla, insanları öldürerek yaptılar. 1946'da, 250 bin insan Türkiye'ye göç etti; 1968'de, 1974'te onbinlerce insan göç etti; hatta, bir dönem, Bulgaristan'dan, 400 bine yakın insan Türkiye sınırlarına geldi, göç etti; Bosna-Hersek'teki savaşta 312 bin Müslüman şehit edildi. Bütün bunların hedefi, Balkanlardaki Müslüman nüfusu azaltmak, yok etmek ve bu bölgeyi Müslümanlardan temizlemektir.”*

Kosova'da yaşayan Müslümanlara, Hristiyan olmak, göç etmek ya da ölmek şeklinde üç seçenek sunulduğunu öne süren Mustafa Baş, Kosova Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını tanıyan bir tek ülkenin, Arnavutluk olduğunu, bu yönetimin de (Sali Berişa yönetimi) banker skandallarıyla düşürüldüğünü, bunda da, Sırbistan ve Yunanistan'ın aktif rol aldığını iddia etmiştir. Arnavutluk'ta daha sonra işbaşına gelen Fatos Nano yönetiminin ise daha önce Kosova ile ilgili Arnavutluk Parlamentosunun almış olduğu kararları iptal ettiğini açıklamıştır. Bu arada Başbakanın, olaylar olduğunda, Bulgaristan Başbakanıyla görüşmek için Bulgaristan'a gittiğini, oysa Arnavutluk'a gitmesinin doğru olduğunu savunmuştur. Yine bölgede inisiyatifin Yunanistan'a kaptırıldığını da iddia etmiştir. Ayrıca Türkiye'nin Belgrat Büyükelçisinin yılda ancak bir defa Kosova'ya gittiği bilgisinin, Dışışleri Bakanının iyi araştırmasını istemiştir.

Mustafa Baş, Başbakanın, Miloseviç'i arayarak, görüşmüş olması hakkında da, bu görüşme sonrasında, Türkiye'nin, Sırbistan'ın toprak bütünlüğü konusunda bir açıklama yapmış olmasını eleştirmiş ve Başbakanın Miloseviç'i etkileyeceğine, tam aksi olarak 40 dakikalık görüşmede, Miloseviç'in Başbakanı etkilediğini iddia etmiştir. Diğer yandan altı ülkenin temsilcilerinden oluşan Temas Grubunun Londra'daki toplantıları ile ilgili olarak da şu açıklamaları yapmıştır: *"Türkiye, bu Temas Grubu içerisinde yok. Bu Temas Grubu içerisinde Rusya var ve Rusya, bu Temas Grubu içerisinde Sırbistan'ın avukatlığını yapmaktadır. Bu Temas Grubu kararlar almıştır; ne kararı almıştır 'Sırbistan'a silah ambargosu koyacağız.' Ne demek bu? Sırplar, şu anda Kosova'daki bütün Arnavutları öldürecek kadar silahlarını zaten tedarik etmişler, yığmışlar. Bu, havada bir şeydir. Efendim 'vize uygulayacağız, ekonomik ambargo uygulayacağız...' Bütün dünya biliyor ki ve herkes biliyor ki, Miloseviç, ne ekonomik ambargoyla ne vizeyle ne silah ambargosuyla, vazgeçmez; tarih tekerrürden ibarettir; daha dün, 312 bin insanın ölümüne sebep olmuştur. 'NATO'yla temas ettik' diyor. Türkiye, NATO'da ikinci güce sahiptir; belki Avrupa Birliğinde, Güvenlik Konseyinde fazla etkili olamasa da, NATO içerisinde gücü nispetinde etkili olmalıdır. Konuşulanlar, tavsiyeler, hep havada kalmıştır; NATO oraya daha barış gücünü göndermeden, Sırbistan, kendi kasabını, askerleriyle, çeteleriyle beraber, soykırımı ve jenositi yapmak üzere Kosova'ya göndermiştir."*

Türkiye'nin bu noktada olaya daha ciddi sarılmak zorunda olduğunu ve Kosova'nın da, Kıbrıs gibi ele alınması gerektiğini savunan Mustafa Baş, NATO içerisinde daha aktif olunmasını ve Balkanlara ve Doğu Avrupa'ya yönelik etkinliğin artırılmasını istemiş ve İslam Konferansı Örgütü, 13-15 Mart tarihlerinde Doha'daki toplantısına, karar metni ile gidilmesini önermiştir.

Mustafa Baş konuşmasının sonunda, Genel Kurulda, Kosova'daki katliamı kınayan bir metnin yayımlanmamasını eleştirmiş, Parlatentonun ortak bir kınama metni yayınlamasını ve Hükümetin işinin kolaylaştırılmasının gereğine işaret etmiştir.

Mustafa Baş'ın konuşmasını tamamlamasının ardından, genel görüşme açılıp açılmaması oylanmış ve oybirliğiyle kabul edilmiştir.

B) Görüşmeler¹⁵⁵

İstanbul Milletvekili Mustafa Baş ve 70 Arkadaşı ile Kırklareli Milletvekili İrfan Gürpınar ve 23 Arkadaşının, Kosova'daki son gelişmeler konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önerileri üzerine Genel Kurulun 10 Mart 1998 tarihli 64 üncü Birleşiminde açılması kabul edilen genel görüşme, 20. Dönem TBMM'nin, 3. Yasama Yılı'nın 67. Birleşiminde gerçekleştirilmiştir. 17 Mart 1998 tarihindeki birleşimin, Üçüncü Oturumundaki genel görüşmede, başkanlığı Yasin Hatiboğlu yürütmüştür.

¹⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 67. Birleşim, 48. Cilt, 17. 3. 1998

Genel görüşmede ilk konuşmayı, CHP Grubu adına Kırklareli Milletvekili İrfan Gürpınar yapmıştır. Söz konusu genel görüşme önergesinin altında imzası da bulunan Gürpınar, öngörüşmelerde konunun ayrıntılı bir şekilde ortaya konulduğunu vurgulamış ve Kosova'nın eski Yugoslavya Anayasasına göre, iki özerk bölgeden biri olduğunu dile getirmiş ve bağımsız cumhuriyetlerdeki gibi, sınırlarının belli olduğunu, üniversitelerinin, gazete ve televizyonlarının bulunduğunu, kendi iç hukuk sistemine göre yönetildiğini ifade etmiştir. 1989 yılında, Sırpların, Miloseviç Başkanlığında yeni bir anayasa değişikliğine giderek, Kosova'nın özerkliğini geri aldıklarını ve olayların da bundan kaynaklandığını hatırlatmıştır.

İrfan Gürpınar, 1992 yılında Kosova'da yapılan çok partili seçimler sonucunda, Kosova Demokratik Birliğinin, oyların yüzde 78'ini aldığını ve mutedil Doktor İbrahim Rugova'nın, Cumhurbaşkanı seçildiğini aktardığı konuşmasında, Kosova'da devamlı çekişme içinde bulunan Arnavutlar ile Sırpların birlikte yaşamasının imkânsız olduğunu iddia etmiştir. Sırpların daha önce Bosna-Hersek'te izlemiş oldukları arındırma politikasını, şimdi de Kosova'da uygulamaya koymak istediklerine işaret ederek, Avrupa'da ve Sırbistan'da yaşayan Sırpların, Kosova'yı, kendileri için bir kültür merkezi olarak kabul ettiklerini öne sürmüştür. Hatta 1389 I. Kosova Savaşının rövanşını alma gayreti içinde olduklarını sözlerine eklemiş ve bu görüşünü de, Slobodan Miloseviç'in, 1987 yılında Kosova'da yaptığı bir konuşmada "*Beşyüz senedir yaşanan tarihi geri getiriyoruz. Sırpalar bir daha asla yenilgi yüzü görmeyecektir*" şeklindeki ifadeleriyle kuvvetlendirmiştir.

Konuşmasında; "*Değerli arkadaşlarım, Kosova, genelde fakir bir bölge; ama, ihmal sonucu fakirleşmiş bir bölge; verimli toprakları var ve maden yatakları çok zengin; bugünlerde yapılan operasyonların madenler bölgesinde olması da bunun en önemli kanıtı. Kosova'nın bir potansiyeli var; Kosova'nın bu potansiyelini Sırpalar elde etmek istiyorlar. Yine, bir başka konu da, Bosna'da yaptıkları uygulamanın sonucunda, bu bölgedeki nüfus dengesini değiştirmek istiyorlar*" şeklindeki sözlere de yer veren İrfan Gürpınar, büyük Sırbistan hayalinin, Miloseviç zamanında, en üst düzeye tırmandığını ve bunun ilk denemesinin, Bosna-Hersek'te gerçekleştirildiğini iddia etmiştir. Sırpaların, Kosova Kurtuluş Ordusu elemanlarını yakalamak bahanesiyle, Arnavut köylerine baskınlar düzenlediklerini, sade vatandaşları, kadınları ve çocukları öldürdüklerini belirten CHP sözcüsü, "Sırp Kasabı" lakabıyla tanınan Arkan'ın, Kosova'da bulunmasından duyduğu kaygıyı da ifade etmiş ve Sırp militanların kanlı saldırılar düzenlediklerini dile getirmiştir.

İrfan Gürpınar'dan sonra, önerge sahipleri adına, Fazilet Partisi İstanbul Milletvekili Hüseyin Kansu söz almıştır. Kosova'da, Mart ayı içerisindeki Sırp saldırılarında, 106 Arnavut Müslüman'ın hayatını kaybettiğini belirterek konuşmasına başlayan Hüseyin Kansu, 1990'dan sonra, Kosova'da masum halktan, 800 kişinin hayatını yitirdiği bilgisini vermiş ve olayların, büyük Sırbistan

kurma hayalinden kaynaklandığını öne sürmüştür. Kansu, Kosova'nın geçmiş dönemdeki haklarıyla ilgili olarak, diğer konuşmacılara benzer açıklamalar yaptıktan sonra, Slobodan Miloseviç'in, büyük Sırbistan rüyasını gerçekleştirmek için, 1989 yılında, Kosova'nın özerk statüsü ve parlamentosunu feshettiğini ifade etmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve Rusya'dan oluşan Birleşmiş Milletler Temas Grubunun, Belgrat-Sırp yönetimine 25 Mart 1998'e kadar süre tanıdığına da değinen Kansu, Sırpların, Kosova'ya bir heyet göndermesini, dünya kamuoyunu aldatmanın bir parçası olarak gördüğünü açıklamış ve yine Belgrat-Sırp yönetiminin Kosova'yı şu şekilde böleceğini iddia etmiştir: *"Mitrovica ve çevresindeki maden yataklarının kendilerine bırakılmasını, güneydeki Kosova bölgesinin ise Arnavutlara bırakılmasını önermektedirler. Bu, şu demektir: Sancak ile Kosova'nın bağlantısını kesmek istemektedirler. Demek ki, bundan sonraki rauntta da, Sırp, Sancak'a saldıracaklardır; bunu, rahatlıkla görebiliriz."*

Hüseyin Kansu, bütün olumsuzluklara karşın, Kosova'daki Arnavut yönetiminin silahlı bir eyleme kalkışmadığına da vurgu yaparak, Türkiye'nin, bölgede barış çabalarını arttırması gereğine işaret etmiş ve olayların daha da önüne geçilemez olmadan, Batı Temas Grubunun, İslam Konferansı Örgütünün ve Türkiye'nin gayretleriyle, sorunun çözümünün zorunlu olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan; *"Bir de, Kosova'da 22 Martta, Arnavut yönetiminin planladığı parlamento seçimleri yapılacaktır. Bu seçimlerde, dünyadaki tüm ülkelerin, gözlemciler göndererek, halk iradesinin tesisi hususunda yardımcı olmaları, en normal, kaçınılmaz yoldur"* dedikten sonra, sözlerine son vermiştir.

Önerge sahipleri adına yapılan konuşmanın ardından, Doğru Yol Partisi Grubunun görüşlerini ortaya koymak amacıyla, Kayseri Milletvekili Ayvaz Gökdemir kürsüye çıkmıştır. Kosova konusunda bütün partilerin görüş ve heyecan birliği içerisinde olduğunu ifade eden Gökdemir, yine iktidarla muhalefet arasında, üslup farkları dışında, esasa yönelik bir görüş ve anlayış farkının da olmadığını anlaşıldığını dile getirmiştir. Konunun, bir iç politika sorunu olmadığını, bu nedenle de partilerarası yarış ve rekabetin malzemesi yapılmasının yanlış olacağını belirttikten sonra, 1370 yılından başlayarak Kosova'nın tarihi hakkında bilgi vermiştir.¹⁵⁶

---

¹⁵⁶ Ayvaz Gökdemir'in aktarmış olduğu tarihi bilgi şu şekildedir: *"Sayın milletvekilleri, biz, bu bölgeye 1370'lerde girdik; ama, Kosova bölgesi, Kosova sahrası, Kosova adı, bizim dünyamıza, bizim hafızalarımıza, kıyamete kadar silinmemek üzere, Ortaçağın iki büyük meydan muharebesiyle girdi ve nakş oldu: Birincisi, 20 Haziran 1389'daki, Murad Hüdavendigârın kazandığı Kosova Meydan Muharebesi; ikincisi de, 59 yıl 4 ay sonra, torununun oğlu olan 2 nci Murad Han'ın kazandığı 17-19 Ekim 1448 tarihindeki Kosova Meydan Muharebesidir. Birincisinde, Balkanlardaki hâkimiyetimiz tesis edildi; ikincisinde, bizi Balkanlardan atma teşebbüs ve ümitleri kesin şekilde caydırıldı. Böylece, Balkanlarda, beşyüz yıl sürecek Osmanlı barış, istikrar, huzur, adalet ve refah dönemi kurulmuş oldu."*

Bosna olaylarının başında, İzzet Begoviç'in, Süleyman Demirel'e; "Ya gelin kurtarın, ya alın kurtarın" dediğini öne süren Ayvaz Gökdemir, Türkiye'nin Kosova olaylarının da içinde yer aldığını, kaçamayacağını, taraf olmanın bir şeref borcu olduğunu açıklamıştır. Ortak tarihin Türkiye'yi müdahil olmaya zorunlu kıldığını da sözlerine eklemiş ve Osmanlı Devleti dönemindeki Kosova ile ilgili olarak şunları söylemiştir: "*Kosova, asrımızın başında, bugünkünün 3 misli büyüklükte, bir Osmanlı eyaleti idi; 6 il, 32 ilçeden oluşuyordu; merkez, o zaman Üsküp'tü. Büyük şairimiz Yahya Kemal Beyatlı, Üsküplüdür; şiirlerinde ve hatıralarında, o coğrafyanın nostaljisini dile getirir. İpek, bugün de, bölgenin içindeki 4 ilden biridir. İstiklâl Marşı şairimiz Mehmed Âkif Ersoy'un babası Tahir Efendi İpeklidir. Bugünkü Kosova'nın merkezi olan Priştine, Osmanlı Kosovasının 6 ilçeli bir iliydi. Yedinci Cumhurbaşkanımız Sayın Kenan Evren'in ailesi, bu Priştine'nin yakın bir köyünden Alaşehir'e göçmüştür. Eğer bu göç olmasaydı, Sayın Evren, bugün, Priştine'nin mağdur, mazlum, tedirgin, saygıdeğer yaşlılarından biri olacaktı. Biz, bölgeyle, bu kadar iç içeyiz; bağlarımız, bu kadar sıcak ve tazedir.*"

Ahmet Piriştina'nın ve İrfan Gürpınar'ın Kosova'lı olduklarını hatırlattıktan sonra, Mehmet Âkif Ersoy'un, Yahya Kemal Beyatlı ve Kenan Evren'in de aynı bölgeden olduklarını sözlerine ekleyen Gökdemir, Türkiye'de herkesin kafa ve kalben birlikte olduğunu ifade etmiş ve konunun partilerüstü nitelik taşıdığını tekrarlamıştır. Yine Murad Hudavendigâr'ın da türbesinin Kosova'da bulunduğunu ve burada yaşayan Müslüman Arnavutlar ile Boşnaklar ve Türklerin kaderlerinin bir olduğunu da belirtmiş ve konuşmasının devamında, Kosova olaylarının basit bir toprak hırsından kaynaklanmadığını, bunun açıkça bir kimlik ve inanç olayı olduğunu iddia etmiştir.

Ayvaz Gökdemir de kendisine ayrılan sürede, diğer konuşmacılar gibi Yugoslavya'nın kurulmasından ve yaşanan sorunlardan bahsetmiş ve Sırpların "bu bizim iç sorunumuz" şeklinde bir mazeretin arkasına sığınamayacaklarını açıklamış ve konuşmasının devamında 1856 yılındaki Paris Konferansına kadar giderek, Avrupalıları tutarsız ve ikiye bölümlü politika izlediklerini öne sürmüştür. Kosova'ya insanî, acil yardımlar için başka bir devletin harekete geçmesinin beklenmemesi gerektiğini de savunarak, bu yardımların, Kızılay aracılığıyla ve bizzat devlet eliyle organize edilmesini istemiştir. "*Türkiye, bu davada kimsenin dümen suyundan gitmek veya birilerinin hınk deycisi olmak durumunda olamaz*" diyerek de bu sözlerine açıklık getirmiştir.

Bu düzen içerisinde, hürriyet ve adalet, inançlara, örf ve âdetlere saygı, herkes içindi. Kimseye, kimliğinden, dininden, inancından, ibadetinden dolayı baskı söz konusu olmadı. Bir baskı ve zorlama olmaksızın, 15 inci Asırdan sonra, idareimiz altındaki kavimlerden Arnavutlarla Boşnaklar, büyük ekseriyetleri itibariyle ve kitle halinde Müslüman oldular. Baskı, gerçekten yoktu; çünkü, olsaydı, diğerlerinin de Müslüman olması gerekirdi. Böyle bir baskı yapulsa, doğrusu, karşı koyabilecek bir güç de kimsede yoktu. Herkesin gönülden benimsediği, adil şemsiyesi altında bulunmaktan memnun olduğu devlet birliğinin yanı sıra din birliğinin de ortaya çıkması, bu kavimlerle bizi her bakımdan kaynaştırdı. Beşerî bakımdan da, sosyal ve kültürel bakımdan da âdeta bir millet olduk ve beş asır bir çeyrek, 1913'e kadar, bir kaderi paylaştık ve birlikte yaşadık."

Türk devletlerinin tarih boyunca güçlü olduklarını ve Osmanlı Devleti ile Memluk Devleti'nin geçmişte ne denli güçlü olduklarından söz eden Gökdemir, sorununun barışçı yöntemlerle çözümlenmesinin gerekli olduğunu açıkladıktan sonra, bunun da istismar edilmesinin önlenmesinin şart olduğunu ortaya koymuştur. Bölgenin, Osmanlı Devleti ve Tito zamanında barış ve huzur içerisinde yaşadığını belirttiikten sonra, şu açıklamalara yer vermiştir: *“Kosova'daki Arnavut liderliği mutedil ve barışçıdır. Ancak, Ortodoks Sırp taassubu, barışçı bir insan olan ve mücadelesini barışçı metotlarla yürütmeye çalışan Sayın İbrahim Rugova'yi, kendi kamuoyu ve özellikle genç nesil karşısında zor duruma düşürmüştür.*

Bu itibarla, barışçı çözüme doğru ilk esaslı adım, 1974 Anayasasında tanınan ve 1989'da kaldırılan 'ileri muhtariyet' statüsüne derhal dönmek olmalıdır. Bunun, işlerliği olan, güven verici milletlerarası bir garantiye bağlanması da şarttır. Aksi takdirde, mücadele bitmez; bir Makarios döneklği her zaman mümkündür.

Kosova'da yaşayan Türk ve Boşnakların hakları da unutulmamalıdır; amiyane tabirle, oradaki Türk ve Boşnak varlığı ve bu kimlikler, gürültüye gitmemelidir ve hiçbir tarafça ezilmemelidir. Türkiye'nin duyarlık göstereceği konuların en başında, bu husus da yer almaktadır.

Pek üzerinde durulmayan bir başka hususa da dikkat çekmek isterim. Sırp yöneticileri, bizzat Sırp kamuoyu önünde de sanıldığı kadar güçlü değillerdir. Sırp anneleri de, Belgrad ve bütün Sırbistan'da, savaş karşıtı yürüyüşler, gösteriler yapmaktadırlar. Sırp gençlerinin de savaşa o kadar gönüllü olduklarını sanmıyorum. Katliama, baskı, tehdit ve kanunsuzluğa görevlendirilenler, esasen suçlu olan kanunsuz gruplardır. Bir tedbir de, bu haydut güruhunun derhal Kosova'dan çekilmesidir.”

Ayvaz Gökdemir konuşmasının sonlarında, Meclis'in bir ittifak içerisinde karar almasını ve bunu da dünya kamuoyuna duyurulmasını önermiş ve Kosova'daki olayların takibinde Hükümete yardımcı olacaklarını, DYP olarak destek vereceklerini açıklamış ve sözlerini tamamlamıştır.

İstanbul Milletvekili Mustafa Baş ve 70 Arkadaşı ile Kırklareli Milletvekili İrfan Gürpınar ve 23 Arkadaşının, Kosova'daki son gelişmeler konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önermeleri üzerine Genel Kurulun 10 Mart 1998 tarihli 64 üncü Birleşiminde açılması kabul edilen genel görüşmenin bundan sonraki bölümünde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, Kırklareli Milletvekili İrfan Gürpınar konuşma yapmıştır.

Bosna-Hersek'te yaşananların bir tekrarı olduğunu iddia ettiği, Kosova'daki olayların çok tehlikeli boyutlara ulaştığını ve Makedonya'ya sıçrama ihtimalinin bulunduğunu açıklayan İrfan Gürpınar, gelişmelerin tüm Balkanları etkileyeceğini öne sürmüş ve onların altında yatan en önemli nedenini ortaya koyarken şunları söylemiştir: *“Olayların altında yatan en önemli sebeplerden biri de, Kosova'nın 22 Martta seçimleri yapma kararını ilan*

etmesidir. Kosova, kendi yapısı içerisinde, cumhurbaşkanını seçmiştir, başbakanını seçmiştir, 22 Martta da seçimleri yapacağını belirtmiştir; Sırbistan da, bu seçimleri kabul etmeyeceğini, hatta yaptırmayacağını açıklamıştır; olayın altında bugünlerde yatan en önemli sebeplerden biri de budur.”

İrfan Gürpınar, Kosova'nın, Sırbistan siyasî yapılanması içerisinde, kendine özgü siyasî ve hukukî konumu olduğunu söyledikten sonra, Türkiye'ye buradaki sorunun çözümü konusunda büyük görevler düştüğünü, ancak Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının, başlangıçta çekimser ve mahcup bir davranış içine girdiğini ve olaya yeterince teşhis koyamadığını yinelemiştir. Bu bağlamda; Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in, Sırbistan'a yaptığı ziyaret sırasında, Miloseviç'e *“olayların, çatışmaların çıkmasından üzüntü duyduğunu, bu olayın Sırbistan'ın iç işi olduğu anlayışından hareketle, Sırbistan'ın toprak bütünlüğüne saygılı olduğunu, taraflar arasında imzalanan 1996 eğitim anlaşmasının yürürlüğe sokulmasını”* ifade etmesini de eleştirmiştir. Ayrıca, İsmail Cem'in eleştirilere cevap verirken; *“Sayın CHP sözcüsünün dediği gibi, Türkiye mahcup davranış içine girmemiştir; kimse, bunu bize diyemez. Yunanistan'ın bile diyemediğini, lütfen, biz, birbirimize söylemeyelim”* biçimindeki sözlerine de karşı çıkmış, Yunanistan'ın Kosova konusundaki politikasının, Rusya ile aynı çizgide olduğunu da sözlerine eklemiştir.

İsmail Cem'e dönük eleştirilerine devam eden ve Kosova olayına toprak bütünlüğü, sınırların korunması ilkesiyle yaklaşıldığı takdirde, Kosova'nın, Sırbistan'ın iç konusu haline getirileceğini iddia eden Gürpınar, Bakanlar Kurulunun konuyla ilgili olarak yapmış olduğu toplantıdan sonra yapılan açıklamada, toprak bütünlüğü, sınırların korunmasıyla ilgili hiçbir şey olmadığını açıklamış ve burada; *“Yugoslavya Federal Cumhuriyeti makamları ile Kosova halkı temsilcileri arasında kapsamlı bir diyalog derhal başlamalıdır. Diyalogta iki tarafın da üzerinde anlaşacağı bir devletin veya kuruluşun, çözümü kolaylaştırıcı bir işlev üstlenmesine olanak sağlanmalıdır. Kosova'ya, özerklik döneminde, bütün etnik grupları kapsayan, tüm haklarının geri verilmesi için, diyalog hemen başlatılmalı ve bu diyalog -çok önemli- özerklik dışında başka seçeneklerin de görüşülmesine açık olmalıdır.”* Değerli milletvekilleri, bu, çok önemli bir ifade: *“Özerklik dışında başka seçeneklerin de görüşülmesine açık olmalıdır”* şeklinde öneriler getirildiğini, eleştirel bir şekilde ortaya koymuştur.

Hükümetin genel görüşmeden sonuç çıkarması gerektiği ve kesinlikle Kosova'nın Sırbistan'ın bir iç sorunu olmadığını tekrarlayan İrfan Gürpınar, altı ülkeden oluşan Temas Grubunun çalışmaları hakkında bilgi vermiş ve ardından, alınması gereken öncelikli tedbirleri şu şekilde sıralamıştır:

“Kosova olayının çözümü şu anda bir plana bağlanmamalıdır.

Kosova'da derhal savaşı önleme diplomasisi yürürlüğe konulmalı ve bu konuda gerekli tedbirler alınmalıdır. Bu çok önemlidir; öncelikle savaşı önleme diplomasisi yürürlüğe konulmalı, gerekli tedbirler alınmalıdır.

Birleşmiş Milletlerden gerekli kararın çıkması büyük bir ihtimalle Rusya'nın vetosuna uğrayacağından, bölgeye Birleşmiş Milletlerin bir kuvvet göndermesi mümkün olmayacaktır. Bölgeye NATO güçlerinin yerleştirilmesi yönünde etkin girişimlerde bulunulmalıdır.

Taraflar arasında görüşmelerin bir an önce başlatılması gündeme gelmelidir...

Görüşmelerin mutlaka bir arabulucu vasıtasıyla yapılması gerçekleştirilmelidir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu konuda bir karar tasarısı hazırlayacaktır. Bu karar tasarısını gruplar benimsemiştir, benimseyecektir ve bu karar tasarısı dünya kamuoyuna ilan edilecektir. Bu karar tasarısının en önemli maddelerinden biri, bu olayların kınanması olmalıdır.”

İrfan Gürpınar, yukarıdaki önerileri sıraladıktan sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, söz konusu karar tasarısında, Sırbistan'ın bugüne kadar yaptığı etnik arındırma hareketlerini, saldırıları, insan öldürme olaylarını açıkça kınayacağını dile getirmiş ve bu arada Türkiye'ye gelen Kosova Cumhurbaşkanı'nın danışmanının kendisini ziyaret ettiğinde “maalesef, Türkiye'den, bu konuda, şu ana kadar bir kınama duyamadık” diye sitem ettiğini de Genel Kurula aktarmıştır. Ayrıca, 22 Martta yapılması düşünülen seçimlerin izlenmesi için, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, bir Parlamento grubunu Kosova'ya göndermesinin düşünülebileceğini de önerilerine eklemiştir. Çeşitli ülkelerin büyükelçilerinin Kosova'ya çok sık gittikleri halde, bölgeye son giden büyükelçinin, Türk Büyükelçisi olduğunu da ifade ettikten sonra, genel görüşmeyle Türkiye'nin, TBMM'nin ve Hükümetin tavrını belirlediğini ortaya koyarak, konuşmasını tamamlamıştır.

CHP adına yapılan konuşmadan sonra, Anavatan Partisi Samsun Milletvekili İrfan Demiralp söz almıştır. Önceki konuşmacıların görüşlerine katıldıklarını açıklayan ve Miloseviç yönetiminin Kosova'da katliam emrini vermesiyle, “Yeni Yugoslavya Federe Devleti” denilen devletin dağılma sürecine girdiğini ifade eden Demiralp, olaylarla ilgili olarak sadece Türkiye'nin değil, tüm Balkan ülkelerinin, hassasiyet göstermesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca önceki konuşmacılardan farklı olarak, Yugoslav Federe Devletinin ikinci ayağı olan Karadağ Cumhuriyetine de değinmiş ve bu cumhuriyetin, Miloseviç yönetimini, ağır bir şekilde eleştirdiğini ve Temas Grubunun ortaya koyduğu yeni yaptırımlar ve ambargoların, Karadağ'ı kapsamamasını istediğini açıklamıştır.

İrfan Demiralp, Yugoslavya'nın dağılma süreci ile ilgili bilgi verdikten sonra, Bosna-Hersek'teki olaylara değinmiş ve Kosova'daki olayların da benzer şekilde geliştiğini iddia etmiştir. Olayların Makedonya'ya sıçramasından duyduğu endişeyi de dile getirmiş ve Makedonya lideri Cumhurbaşkanı Gligorov'un aynı kaygıları taşıdığını sözlerine eklemiştir. Amerika Birleşik Devletlerinin, Makedonya'nın, toprak bütünlüğüne önem verdiğine de vurgu

yapan Demiralp, konuşmasında Makedonya'ya, diğer sözcülerden daha fazla yer vermiş ve şu ifadeleri kullanmıştır: *"Makedonya'da bir anamuhalefet partisi var; Internal Macedonian Revolutionary Organization; yani, Makedonya İç Devrim Organizasyonu adını taşıyan bir anamuhalefet partisi var. Bu anamuhalefet partisi, şu anda Makedonya'daki oyların yüzde 25'ini almış olan bir parti. Çok ilginçtir, bu parti, yani -üstüne basarak söylüyorum- Makedonya anamuhalefet partisi, Bulgar hayranlığı taşıyan bir partidir; Bulgarofili denilen bir düşünceyi, Bulgar hayranlığını, parti programına yazdırmıştır ve geçen yıl yapılan parti kongrelerinde, bu şekilde düşünmeyen parti yöneticilerini yönetimden uzaklaştırmıştır; bunu böyle bir kenara koyalım. Makedonya içerisinde Sırp hayranlığı duyan siyasî partiler, gruplar vardır; Makedonya'nın ikinci önemli partisi. Makedonya anamuhalefet partisi, Bulgar hayranlığının biraz daha ötesine geçerek, Makedonların kökenlerinin Bulgar olduğunu, esasen Bulgaristan'la bütünleşmenin en doğru yöntem olacağını dahi söylemektedir. Ancak, mevcut Makedon yönetimi, Gligorov başkanlığındaki Makedon yönetimi, tabii ki, bu Bulgar hayranlarına da, Sırp hayranlarına da karşı çıkmakta, Makedonya'nın bağımsız bir devlet olarak varlığını sürdüreceğini söylemektedir; fakat, Makedonya'nın Pirlepe ve Kumanovo şehirlerinde meydana gelen olaylar, polis istasyonlarının bombalanması olayları, çok yönlü yoruma açık olaylardır; yani, bu şehirlerdeki polis istasyonlarının bombalanmasını Kosova Kurtuluş Ordusunun yaptığını söyleyenler var, Sırp gizli polisinin yaptığını söyleyenler var. Bütün bunlar gösteriyor ki, Makedonya'da, kendi içinde bir dağılma sürecinin yaşanması ihtimali vardır; Makedonya, patlamaya çok hazır bir bombadır.*

Yine, geçen yıl, bildiğiniz gibi, Gostivar şehrinin Arnavut Belediye Başkanı görevden alınmış, bu nedenle, halkla polis arasında çatışmalar çıkmış, 4 polis hayatını kaybetmiş ve şu anda da bu şehirde, Gostivar'da ve çevresinde, Sırp polisi yolları kapatmış ve çeşitli kontroller yapmaya devam etmektedir.

Değerli arkadaşlarım, Makedonya'da şu andaki anamuhalefet partisinin, yapılan tahminlere göre, önümüzdeki ilk genel seçimlerde Makedon Parlamantosunun çoğunluk partisi olacağı beklentisi vardır. Böyle olması halinde, Demokratik Refah Partisi adındaki, Kosova'da eğitimini görmüş bir şahıs olan Dizaferi yönetimindeki bu ikinci siyasî partinin de, ayrımcı görüşlülerle birleşmesi halinde, bunlar, önümüzdeki seçimlerden sonraki bir süreçte Makedonya'ya değişik etnik kantonlara bölmek isteyebilecekleri endişesi vardır."

İrfan Demiralp, konuşmasının bundan sonraki bölümünde de Makedonya'ya ağırlık vermiş ve Makedonya ismine karşı çıkan Yunanistan'ın beslediği düşmanlığa değinerek, bu devletin sınırlarındaki istikrar için bölünmüş bir Makedonya'dan ziyade, bütün bir Makedonya'yı savunduğunu dile getirmiştir. Ayrıca NATO'nun ve Birleşmiş Milletlerin, Kosova'ya, bir askerî güç göndermesi için gerekli hukukî zeminin oluştuğu kanaatinde olduğunu açıklamış ve Bakanlar Kurulunun, önceki gün yapmış olduğu açıklamayı, şu iki

açından çok önemli gördüğünü ortaya koymuştur: “Birincisi, olaya doğru teşhis koymuştur; Türkiye Cumhuriyeti Devletinin koyması gereken tepkiyi koymuştur. İkincisi -abartmamaya çalışıyorum- Türkiye’nin klasik dış politika anlayışında da bir değişikliği ortaya koymuştur.”

Dışişleri Bakanlığının, birtakım kategorik kelimeleri kullanarak “toprak bütünlüğünü destekliyoruz” gibi savlarına yer olmadığını da savunan Demiralp, 22 Martta yapılacak olan Kosova’daki seçimlere Parlamento heyetinin gönderilmesinin yerinde olacağını ifade etmiş ve Avrupa Konseyi ve AGİT’in de, buraya seçimleri izleyici bir grup göndereceğini sandığını belirtmiştir. Yugoslavya’nın sağılma sürecinde olduğunu da tekrarlayarak, Türkiye’nin acilen, konunun Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine götürülmesi için çaba sarf etmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Hükümetin, konunun önemini kavradığını da dile getiren ANAP sözcüsü, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki tüm siyasî gruplarını konunun arkasında olduğunu vurgulamış ve sözlerine son vermiştir.

ANAP adına İrfan Demiralp’in yapmış olduğu açıklamalarının ardından, bir diğer Hükümet ortağı Demokratik Sol Parti Grubunun görüşlerini ortaya koymak üzere, Zonguldak Milletvekili Mümtaz Soysal kürsüye çıkmıştır. Türkiye’nin üç sorumluluğu yerine getirmek zorunda olduğunu ifade ederek, konuşmasına başlayan Mümtaz Soysal,¹⁵⁷ 19. yüzyıl boyunca Balkanlarda, özellikle de Müslümanlara yapılan soykırımlara değinmiş ve bu soykırımların büyük göç dalgalarına yol açtığına dikkat çekmiştir. Bunları dünyaya anlatmanın ise Türkiye’nin görevi olduğunu vurgulayan Soysal, eski Yugoslavya ve Tito dönemine haksızlık yapılmamasını istemiş ve sonrasında I. Dünya Savaşı’ndan başlayarak Yugoslavya’nın dağılmasına kadar geçen dönemde gerçekleşenler hakkında bilgi vermiştir. Mümtaz Soysal, Yugoslavya’nın çözülmesi sonrasında, başta Almanya olmak üzere, Batılı devletlerin eski politikalarını canlandırarak, ilk önce Slovenya ve Hırvatistan’ın bağımsızlığını teşvik ettiklerini ortaya koymuştur.

---

¹⁵⁷ Mümtaz Soysal, işaret ettiği sorumlulukları şu sözlerle ortaya koymuştur: “Biris, Balkanlardaki bütün Müslüman topluluklar bakımından, Türk ya da Türk olmayan Müslüman topluluklar bakımından, ecdadımıza karşı yerine getirmek zorunda olduğumuz manevi sorumluluk. Çünkü, bu insanlar, ecdadımız orada bulunduğu için Müslümanlığı kabul ettiler ve aşağı yukarı 19 uncu Yüzyıl boyunca -ve hâlâ şimdi- çektikleri bütün eziyet bundan ötürü oluyor; o bakımdan bir sorumluluğumuz var.

İkinci sorumluluğumuz, bugün, yurdumuzda yaşamakta olan vatandaşlarımıza karşı bir sorumluluk. Çünkü, bir Amerikan demografin, yani nüfus uzmanının belirttiğine göre, Cumhuriyetin kuruluş yıllarındaki nüfusumuzun aşağı yukarı yarısı, çeşitli göçlerle Türkiye’ye gelmiş olan ya da Osmanlıdan kalmış olan, Türk topraklarına gelmiş olan Müslümanlardan oluşmaktadır ve bunlar, her zaman -bugün, pek moda olan ve ırkçılık kokan etnik deyimle- Türk asıllı da olmayabilmişlerdir; ama, burayı korunma ve sığınma yeri olarak görmüşler ve Müslümanlıklarına zamanla Türklük de eklenmiştir. Onun için, Türkiye, bu bakımdan insanlığa da örnek olabilecek, yani her şeyin etnik temele dayandırılmasının yanlış olduğunu sergileyecek bir gelişme göstermiştir.

Üçüncü sorumluluğumuz ise, çok çağdaş ve çok daha geniş bir sorumluluktur; o da insanlığa karşı sorumluluğumuzdur. Bırakan Balkanları, dünyanın herhangi bir yerinde işlenen soykırım suçu, bütün insanlığı ve bu arada bizi de ilgilendirir. Bizi daha çok ilgilendirişine ek olarak, böyle bir genel ilgilendiriş vardır.”

Mümtaz Soysal'ın, bundan sonra yapılacakları topladığı dört nokta şu şekilde özetlenebilir: Birincisi, vaktiyle, zaten yaşanmış olan bir özerkliğin bir an önce geri verilmesi; ikincisi, anayasal değişikliğe gidilmesi ve bunu birincisinden farklı bir biçimde, özerkliğin ötesine götürülmesi; Türkiye'nin etkili olabileceği uluslararası kuruluşların, seferber edilmesi; Batılı devletler tarafından kurulan Temas Grubu ile Müslüman ülkelerin etkileriyle temas grupları arasında bağlantı kurulması ve Türkiye'nin etkinliğinin artırılması...

Türkiye'nin bölgede etkinlik sağlamasının tarihinin bir gereği olduğunu sık sık yineleyen Soysal, konuşmasının sonlarında; *"...bu temasları yaparken, bu rolleri oynamaya çalışırken, elbette ki, bir ülkenin sınırlarının değiştirilebileceğini açıkça söylemek olmaz. Onun için, Hükümetin ifadesi çok yerindedir. Bugün, evrensel olarak kabul edilmiş olan ilkeleri açıkça çiğnercesine rol oynamaya çalıştığınız zaman, hem başarılı olma ihtimali azalır hem de konuşmak istediğiniz kişilerle konuşamaz duruma düşersiniz.*

O bakımdan, Hükümetin gösterdiği tutumun, Meclisteki bu sözlerle, diplomatça ifade edilebilecekten daha kuvvetli hale getirilmiş olmasını yeterli saymak ve bu bakımdan Hükümetimize başarı dilemek, zannediyorum hepimizin ödevidir" diyerek sözlerini tamamlamıştır.

Mümtaz Soysal'dan sonra, Fazilet Partisi Grubu adına, İstanbul Milletvekili Mustafa Baş söz almıştır. Beşyüz yıl Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde bulunan Balkanlarda, 1989-1990'dan itibaren, insanların öldürüldüğünü, yerlerinden yurtlarından edildiğini vurgulayarak konuşmasına başlayan Mustafa Baş, Almanya ve Rusya'nın bölgede etkinlik kurmayı amaçladıklarını ifade etmiş ve Türkiye'nin ise tam aksi olarak 20. yüzyıldan itibaren bölgede etkinliğini kaybettiğini açıklamıştır. Buna bağlı olarak, Macar ve Hırvatların Almanya'ya, Sırpın Rusya'ya, Bulgar, Romen ve Yunanlıların da her iki tarafa da yakın olmaya meyilli olduklarını zaman zaman gösterdiklerini; bunun karşısında da, Amerika Birleşik Devletleri'nin, Arnavut ve Boşnak unsurları, dengeleyici aktörler olarak devrede tutmaya çalıştığını iddia etmiş ve ABD'nin de, Bosna olaylarını bahane ederek, bölgeye yerleştiğine dikkat çekmiştir. Türkiye'nin ise Bosna-Hersek, Batı Trakya ve Makedonya'daki nüfusla kalbî yakınlığı olduğunu da belirten konuşmacı, daha etkin olunmasının gereğine bir kez daha işaret etmiştir.

Mustafa Baş, Türkiye'nin Almanya ve Rusya'yla diyalog kurması gerektiğine vurgu yaptıktan sonra, NATO ve İslam Konferansı nezdinde girişimlerde bulunmasının doğru olacağını dile getirmiş ve sorunun sadece Balkanlarla sınırlı olmadığını, tüm Müslümanları kapsayan bir sorun olduğunun ortaya konulmasını istemiştir. Balkanların Türkiye açısından önemine dikkat çekerken de şu ifadeleri kullanmıştır: *"Türkiye açısından Balkanlar çok önemlidir. Kuzeybatı istikametinden başlamak üzere Bihaç, Orta Bosna, Doğu Bosna, Sancak, Kosova, Makedonya, Arnavutluk, Kırcaali, Batı Trakya ve oradan Doğu Trakya'ya ulaşan kuşak, Türkiye'nin Balkan jeopolitiğinin hayat damarıdır. Bu damar, bu hat, zaman zaman kesintiye uğratılmak istenmiştir. Bosna savaşında Doğu Bosna işgal edilmiştir, Bihaç*

kuşatma altına alınmıştır; ama, Sırp lar muvaffak olamamışlardır. Şimdi de, Makedonya ile Arnavutluk ve Bosna arasında merkezî coğrafya, irtibat noktası Kosova, Sırp lar tarafından işgal edilmek istenmektedir. Tabii, en son elçilerin de getirmiş olduğu teklifler arasında -basında okuduğumuz kadarıyla- Mitroviça bölgesinin ayrılarak Sırp lara bırakılması ve Kosova'nın taksim edilmesi, Bosna ile Makedonya arasında ilişkilerin kopması, Arnavutların Adriyatik'in köşesine sıkıştırılıp bir marjinal grup haline getirilmesi, böylelikle Osmanlı'nın da son bakiyesinin tasfiye edilmesi hedeflenmektedir.

Bu kuşakta yaşayan topluluklar, Türkiye tarafından iç ve dış güvenliklerinin sağlanması, kültürel varlıklarının korunması, ekonomik ve sosyal altyapılarının güçlendirilmesi ve aralarındaki ilişkilerin artırılmasıyla, barışta ve gerginlikte Türkiye'nin bu bölgede söz sahibi olmasında en önemli etken olacaktır. Tabii, bu kuşakta Türkiye'nin en çok üzerinde duracağı ülke Arnavutluk'tur. Arnavutluk ile ilişkileri son derece kuvvetlendirmek gerekmektedir. Ne yazık ki, son yılda Arnavutluk'ta Sali Berişa yönetimi banker skandalıyla devrilmiştir. Bu skandalın arkasında Yunanistan ve Sırbistan vardır. Şimdi bir Ortodoks yönetim gelmiştir. Bu yönetimin de geldikten sonra ilk yaptığı iş, bu bölgede Yunan inisiyatifi artırabilmek için uğraşmaktır. Nitekim, Kosova olayları cereyan ettiğinde, Arnavutluk, Yunanistan'dan, bölgede arabuluculuk istemiştir ve kendi subaylarını yetiştirmek için de Yunan okullarında bu subayların eğitimini yapabileceğini imzalamıştır.”

İkinci önemli ülkenin Makedonya olduğunu söyleyen Mustafa Baş, bir başka önemli hattın da, Romanya-Macaristan ve Slovenya hattı olduğunu ifade etmiş ve Türkiye'nin bu ülkelerle ilişkilerini geliştirmesinin önemine değinmiştir. Sözü Bulgaristan'a da getirerek, Başbakanın Kosova olayı nedeniyle Bulgaristan'a gitmesinin gayet olumlu bir gelişme olduğunu vurgulamıştır. Türkiye'de yapılacak olan Balkan zirvesinin de öne alınmasının yararlı olacağını savunan Fazilet Partisi sözcüsü, bölgede küçük ölçekli bir Balkan UNESCO'su kurarak, Osmanlı-Türk mimarisinin korunmasını istemiş ve bir Balkan barış gücünün oluşturulması için de Türkiye'nin öncü olmasını gündeme getirmiştir. Bölgedeki ekonomik sıkıntıların da giderilmesinin gereğine önemine değindikten sonra, sorunun aslında sadece Balkanlara ait değil, tüm dünyayı ilgilendirdiğini öne sürmüştür.

Mustafa Baş, ayrıntılı açıklamalar yaptığı konuşmasının bir bölümünde 1989 yılından sonra ortaya çıkan gelişmelerle ilgili olarak da şu açıklamaları yapmıştır: “*Bakınız, eski Yugoslavya'da -biraz önce bahsedildiği gibi- sekiz eşit federe ünitelerden oluşan bir devlet vardı. Kosova, sekiz eşit ünitelerden biriydi, böyle temsil ediliyordu. Hatta, cumhurbaşkanı ve başbakan, sekiz yılda bir Kosovalı oluyordu; nitekim, Sinan Hasanî ve Ali Şükrü, bu haktan dolayı cumhurbaşkanlığı elde etmiş ve cumhurbaşkanı olmuş Kosovalı kişilerdir. 1989 yılından itibaren, Sırp lar, Anayasayı, Kosovalı Arnavut parlamenterlerin parlamenterliklerine son vererek ve parlamenter olmayan insanların oylarıyla değiştirerek, bu bölgede 1989 yılında özerkliği yok ettiler.*

1974 Anayasasına baktığımız zaman, bu Anayasanın 1 inci ve 2 nci maddesinde, Kosova, federe devletin bir ünitesi olarak tarif edilmiştir. Bu Anayasanın 5 inci maddesinde 'Kosova'nın kendi toprağı ve sınırları vardır, bunlar, kendi iradesi olmaksızın değıştirilemez' denilmektedir."

Söz konusu açıklamaların ışığında, 1974 Anayasasıyla Kosovalılara verilmiş olan hakların hepsinin gasp edildiğini iddia eden Mustafa Baş, Bosna-Hersek bağımsız devletinin içerisinde, 1 milyondan daha az Sırp olmasına karşın, Dayton Anlaşması'nda Miloseviç ısrarıyla Sırpların cumhuriyet hakkını elde ettiklerini hatırlatmıştır. Diğer yandan bölgede Sırpların yapmış olduğu zulmün Hükümet tarafından hala eleştirilmemiş olmasını da eleştirmiş ve yayınlanan bildirimlerde, Türkiye'nin hiçbir eseri, izi, hissiyatının gözükmediğini iler sürmüştür. Türkiye'nin yapması gerekenin, Sırbistan'ın toprak bütünlüğünden önce, Kosova'nın toprak bütünlüğünün teminat altına alınmasını sağlamak olduğunu sözlerine eklemiştir.

Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in, yapmış olduğu bir konuşmada, Kosovalıları, bölücü ve ayrılıkçı olarak tarif ettiğini öne süren Mustafa Baş, Hükümetin yayınlamış olduğu 6 maddelik bildiri ile Dışişleri Bakanının konuşmaları arasında fark bulunduğunu açıklamış ve bu konuda Hükümetin kararlı bir şekilde Kosova'ya olan desteğini açıklamasını istemiştir.

Kosova'nın da, Kıbrıs'tan hiçbir farkı olmadığını, Kıbrıs gibi değerlendirilmesi gerektiğini umut ederek, konuşmasını tamamlayan Mustafa Baş'ın kürsüden inmesiyle, parti grupları adına yapılan konuşmalar da sona ermiştir.

Şahsı adına ilk konuşmayı, Fazilet Partisi İstanbul Milletvekili Hüseyin Kansu yapmıştır. Dünyanın gözü önünde, Avrupa Kıtası'nda, Kosova'da ikinci bir Bosna dramı yaşandığını ifade ederek konuşmasına başlayan Kansu, olayların nasıl başladığı konusunda şu açıklamaları yapmıştır: *"Slobodan Miloseviç'in Sırbistan'da, 1988'de parti sekreterliğine seçilmesiyle birlikte başlamıştır. Sırbistan'da Miloseviç dönemi, Sırp milliyetçiliğinin, Sırp şovenizminin arttığı bir dönem olmuştur. Miloseviç, önce, 1988 yılında, Sırbistan Anayasasında istediği değışikliği yapmaya muvaffak olmuştur.*

Belgrat, Slobodan Miloseviç yönetimi, 1989'da, Voyvodina ve Kosova'nın özerklik statülerini ve parlamentolarını feshederek işe başlamıştır. Bugüne kadar, Kosova Arnavut yönetimi, şiddete asla yönelmemiştir. Kosova yönetimi, Dayton görüşmelerine kendilerinin de alınmalarını bekliyordu; ancak, bildiğiniz gibi, Amerika Birleşik Devletleri, Dayton görüşmelerine, Kosova yöneticilerini kabul etmedi. Amerika Birleşik Devletleri, Miloseviç yönetiminin, Kosova halkına, 1974'teki özerklik haklarını vermesini bekliyordu. Halbuki, Miloseviç yönetimi, Kosova'ya, yetki ve özerklik haklarını vermek yerine, baskılarını yoğunlaştırdı. Kosova'da, son yıllardaki Sırp zulmüyle, işsizlik, yoksulluk ve çaresizlik yaygınlaşmıştır."

Hüseyin Kansu, Uluslararası Yugoslavya Konferansı, Kosova, Sancak ve Voyvodina'nın sorunlarını çözemediğini belirttikten sonra, konuşmasının ağırlığı Bosna konusuna vermiş ve dağılan Yugoslavya'daki sorunların tasfiye olması için Dayton-2 Konferansı'nın toplanmasının gerekli olduğunu savunmuştur. Bazı Avrupa ülkelerinin nitelediği gibi, Kosova sorununun azınlık ya da bir eğitim sorunu olmadığını da sözlerine ekleyerek, Kosova'nın, 1974'teki Sosyalist Federal Yugoslavya Anayasasına dayanan özerklik hakkına defaten sahip olmasının gereğine işaret etmiştir. Bu açıdan Türkiye'nin, bu sorunu yakın takibe almasını, Balkan insanına sahip çıkmasını istemiş ve konuya askeri yönden bakıldığında da, bölgenin Türkiye'nin stratejik savunmasında, muharebe ileri karakolu durumunda önemli bir bölge olduğunu savunmuştur.

Türkiye'nin, Romanya, Makedonya ve Bulgaristan'ın da katılımıyla, Balkan Barış Gücü kurma kararını yerinde bulan Hüseyin Kansu, Kosova'da 22 Mart 1998 tarihinde yapılacak olan seçimlerin barış ve huzur içerisinde gerçekleştirilmesi için, uluslararası toplumun önlem alması gereğine de vurgu yapmış ve ayrıca şu önerilerde bulunmuştur: *“Geçtiğimiz yıl Girit'teki Birinci Balkan Zirvesinde, İkinci Balkan Zirvesinin, sonbaharda Türkiye'de yapılacağı kararı alınmıştı. Kosova'daki bu sıcak gelişmeler nedeniyle Türkiye, Balkan Zirvesini, sonbahar yerine, bu ay toplantıya çağırmalıdır. Parlamentomuzdan bir heyet acilen Kosova'ya gitmelidir. Kızılay, Kosova'ya gıda, ilaç, insani yardımlar ulaştırmalıdır.”*

Fazilet Partisi İstanbul Milletvekili Hüseyin Kansu'nun şahsı adına yapmış olduğu konuşmadan sonra, Hükümet adına, Devlet Bakanı Şükrü Sina Gürel söz almıştır. Şükrü Sina Gürel, sadece Kosova için değil, tüm Balkanlar için Türkiye'nin duyarlılık sergileyeceğini belirttiği konuşmasının başında, soykırım çabalarını Hükümet olarak kınadıklarını, bununla da kalmayarak, barışçı bir uluslararası yapının oluşturulması için katkıyı yapmayı da, bir görev saydıklarını açıklamıştır.

Siyasal partilerin sözcülerinin, konuya her yönden açıklık getirecek konuşmalar yaptıklarını ifade eden Devlet Bakanı Şükrü Sina Gürel, konuşmasında, Hükümetin, Kosova sorununa nasıl baktığını belirtmek açısından, Kosova sorununun geçmişine ya da kökenlerine değinmek istediğini vurgulamıştır.¹⁵⁸ Kosova sorununun, bütün bölgeyi içine alacak bir uluslararası

---

¹⁵⁸ Devlet Bakanı Şükrü Sina Gürel'in Kosova Sorununun geçmişine dönük olarak yapmış olduğu açıklamalar şu şekildedir: *“Kosova Halkı, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyetinin 1974 tarihli Anayasasıyla elde ettiği geniş özerklik haklarından, 1989 yılında, yeni yönetimin kararıyla mahrum bırakılana kadar -Sırbistan Cumhuriyeti yönetiminin kararıyla mahrum bırakılınca kadar- kendi kendini yönetebilmiş bir halktı. Bu özerkliğe son verilmesi ve Kosova halkının kazanılmış haklarından, hatta tümüyle insan haklarından yoksun bırakılması, doğal olarak, Kosova halkında büyük bir tepki yaratmıştı.*

çatışma ortamı yaratma tehlikesi taşıdığını da belirten Bakan, bu nedenle soruna hızla çözüm bulunmasının gereğine dikkat çekmiş ve Türkiye'nin bunun için, Birleşmiş Milletler, NATO, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ile Avrupa Konseyinde ve İslam Konferansı Örgütünde, Kosova konusunun, aktif sahipliğini yaptığına dikkat çekmiştir. Temas Grubunun çabalarına da değinen Gürel, Kosova'da yapılması öngörülen seçimlerin, 22 Martta yapılıp yapılamayacağını henüz belli olmadığını ifade etmiş ve kesinleşmesi durumunda bölgeye Türkiye Büyük Millet Meclisi delegasyonunun gidebilmesi için, Hükümetin, gerekli bütün girişimleri yapacağını açıklamıştır.

Şükrü Sina Gürel, Türkiye'nin Kosova konusundaki duyarlılığından sık sık örnekler verdiği konuşmasında, Hükümetin, bir arabuluculuk yerine, çözümü kolaylaştırıcı bir işlevi yerine getirmesini daha doğru bulduklarını vurgulamış, İrfan Gürpınar ve Mümtaz Soysal'ın açıklamalarıyla ilgili olarak şunları dile getirmiştir: *“Yine, Sayın Gürpınar'ın değindiği ve sonra, Sayın Soysal'ın Demokratik Sol Parti Grubu adına konuşurken açıklık getirdiği bir başka husus da; Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin, Kosova'ya, özerklik döneminde bütün etnik grupların haklarını da kapsayan tüm haklarının yeniden geri verilmesi doğrultusunda diyalogun, aynı zamanda da, özerklik dışında başka seçeneklerin de görüşülmesine açık olması gerektiğini vurgulayan Hükümet görüşüyle ilgilidir. Sayın Gürpınar, burada, tek seçeneğin akla gelebileceğinden söz etti; ama, Sayın Soysal, bunun, yalnız bir bağımsızlık seçeneğini değil, aynı zamanda, bir federe devlet seçeneğini de içerebileceğini söyledi; ben de, biraz daha düşünce üreterek, bunun, aynı zamanda; örneğin, bir özel rejimi de akla getirebileceğini söylemek istiyorum. Yalnız, burada, Hükümetimizin amacı, böyle bir kesin formül sunmak değil, bugün, tarafların bir araya gelmesini zorlaştıran koşulları büyük ölçüde ortadan kaldırmak için; bugün, sorundaki kilitlenmeyi ortadan kaldırmak için, sınırlandırılmamış bir diyalogun başlamasına yardımcı olabilmek için düşünülmüş bir formül olduğunu belirtmek istiyorum.”*

Eski Yugoslavya'nın en yoksul bölgesi olan Kosova, 1989 yılında, özerklik statüsünün elinden alınmasıyla, o tarihe kadar yararlanmakta olduğu geniş ekonomik yardımlardan da yoksun kalmış ve halkın büyük çoğunluğu daha da yoksullaşmıştır. Bunu rakamla ifade etmek gerekirse, 1990'ların ilk yarısı boyunca, Dünya Bankasının verdiği rakamlara göre, Sırbistan genelinde kişi başına yıllık gelir 2 200 dolardan fazlayken, bu rakam, Kosova'da, yalnızca 662 dolar olmuştur. Kosovalı Arnavutların, neredeyse bütün kamu görevlerinden uzaklaştırılmaları ve hele, Arnavutça eğitimin sınırlandırılmasıyla birlikte, binlerce öğretmenin işsiz kalması sonucu, bu yoksulluk daha da yaygınlaşmış, aynı zamanda, bu, Kosova Halkının çok daha önemli bir başka sorununa, bir eğitim sorunuyla karşı karşıya kalmalarına da yol açmıştır. Yıllardan beri, Kosova'da, çocuklar, gençler, okullarda ve üniversitelerde değil, ancak evlerde veya gizli mekanlarda eğitim görebilir hale gelmişlerdir.

Bütün bunların sonucu olarak, Kosova'da, tepkiler, haklı olarak yoğunlaşmış ve Kosova'da, bağımsızlık istemi, gittikçe yaygınlaşmıştır. Yeni Yugoslav Federasyonu ise, Kosova Halkına yakın geçmişteki haklarını geri vermek yerine, yıldırma yoluna başvurmuş; bu da, tepkileri, değerli üyelerin bildiği gibi, bir patlama noktasına kadar getirmiştir.

Yine bir başka konuşmacının sözünü ettiği gibi, Türkiye'nin, Balkan barış gücü kurulması için, girişimleri başlattığını açıklayan Gürel, bu sayede yalnız Kosova'da değil, uluslararası çatışma ihtimali içeren bütün Balkan sorunlarında, bir uluslararası güvence oluşturabileceğine işaret etmiştir. Son olarak da, Türkiye Büyük Millet Meclisini, bundan sonraki girişimlerle ilgili olarak sıklıkla bilgilendirmeye söz vererek konuşmasını sona erdirmiştir.

Genel görüşmede son söz bir milletvekiline verilmiştir. Büyük Birlik Partisi Kayseri Milletvekili Recep Kırış, kişisel görüşlerini ifade etmek için söz almış genel görüşmenin olumlu bir hava içerisinde gerçekleştiğini ifade eden Kırış, diğer konuşmacılardan farklı konulara temas edeceğini açıklamış ve öncelikle sorunun aslında geçmişten gelen ve bir zamanlar Batı'da "Şark meselesi" diye ifade edilen anlayışın bir devamı olduğunu savunmuştur. Bu konuda "*...Osmanlının oradaki Müslüman Türk varlığının bütün izleriyle bütün etkileriyle, önce Avrupa'dan, Balkanlardan, sonra Anadolu'dan sürülmesi planının bir parçasıdır meydana gelen gelişmeler. Dün, Bosna-Hersek'te meydana gelen hadiseleri de başka türlü değerlendirmek mümkün değil, bugün Kosova'da meydana gelen hadiseleri de başka türlü değerlendirmek kabil değil. Dün, Bosna-Hersek'te yaklaşık 312 bin Müslüman kardeşimizin katledilmesiyle sonuçlanan o olaylar, dileriz ki, Kosova'da benzer sonuçlarını doğurmadan, insanlığın birazcık ar, haya, insaf damarı kalmışsa önlenir, engellenir ve bugün demokrasiden, insan haklarından, dünya barışından sık sık söz eden dünya, bu meseleye seyirci kalmaz*" biçimde sözler sarf eden Recep Kırış, Körfez Krizine müdahale eden Batının, Bosna'ya ve Kosova'ya müdahale etmek için, aynı derece istekli olmamalarının da altında yatan nedeninin aynı anlayış olduğunu iddia etmiştir.

Recep Kırış, Türkiye'nin, tarihî misyonuna, tarihî mirasına, bölgedeki kültürel ve siyasî varlığına sahip çıkmak ve oradaki sorumluluklarının idraki içerisinde hareket etmek mecburiyetinde olduğuna vurgu yaptığı konuşmasında, Kıbrıs ne ise Kosova'nın o olduğunu öne sürmüş ve Balkanlarda konuyla ilgili oluşturulan Temas Grubunda Türkiye'nin yer almamasını eleştirmiştir. Türkiye'nin istenilen noktada olmamasının da iki önemli nedeni olduğunu ifade etmiş ve bu nedenleri şu şekilde açıklamıştır: "*Birincisi, maddî güç, ekonomik güç; çünkü, elbette ki, Amerika, şu kadar askerini, şu kadar uçak gemisiyle, şu kadar uçağıyla, şu kadar zamanda -İngiltere ile Fransa ile Almanya'yla beraber- Körfeze gönderebiliyor; bu, bir güç meselesidir. O hale göre, Türkiye, elbette ki, maddî, askerî, ekonomik güç itibariyle, daha kuvvetli olmaya mecburdur; birincisi bu. İkincisi de, moral güç.*"

Türkiye'nin uluslararası sorunlarda güçlü olabilmesi için, iç politikada didişmeyi bırakması gerektiğini de savunan ve insanların kılık kıyafetiyle uğraşıldığı bir ülke halinde görünmemesini isteyen Recep Kırış, Kosova ve Sancak'taki sorunlar çözümleninceye kadar, soykırımı insanlık suçu sayan Avrupa Devletleri ve ABD'yle birlikte, Yugoslavya Federe Cumhuriyetine tam bir ambargo ilan edilmesini önermiştir. Yine Kosova'ya, Sancak'a, Birleşmiş Milletler barış gücünün gönderilmesi için girişimlerde bulunması gereğine de vurgu yaparak, Türkiye'nin içerisinde bulunduğu Balkan barış gücünün kurulmasının olumlu olduğunu açıklamıştır.

Recep Kırış'ın konuşmasının sonlarında sıraladığı diğer çözüm önerileri ise şöyledir: *“Kosova ve Sancak'a, AGİT gözlemcileri gönderilmelidir. Arnavutluk ile işbirliği yapılarak, Türk uydu yayınlarından, geçici olarak Arnavutça haberler yayınlanmalıdır.*

Kızılay ve Diyanet kanalıyla, oraya, en geniş bir şekilde, hem devlet olarak hem halk olarak gereken yardımı yapmamız sağlanmalıdır.

Kosova ve Sancak'ta konuşlanmış bulunan Yugoslav ordusunun birlikleri, buradan, bir an önce ve derhal çekilmelidirler. Evlerinden sürgün edilmiş Müslümanların evlerine dönmeleri sağlanmalıdır.

Balkan Konferansı bir an önce toplanmalı; İslam Konferansı Örgütünde, bu konu, öncelikle, Türkiye'nin tam bir inisiyatifle gündeme getirmesiyle ele alınmalı ve İslam Konferansı olarak yapılabilecekler yapılmalıdır.

Ayrıca -daha önce söylendi- eğer, 22 Martta seçimler yapılacaksa, mutlaka, Türkiye Büyük Millet Meclisi, oraya gözlemci göndermeli ve nihayet, Meclisin bu konudaki kararlılığı bir deklarasyonla, kamuoyuna ve bütün dünyaya duyurulmalıdır.”

Kayseri Milletvekili Recep Kırış'ın konuşmasını tamamlamasıyla, Kosova'daki son gelişmeler konusundaki genel görüşme sona ermiş ve siyasî parti gruplarının Meclis Başkanlığına verdikleri müşterek imzalı bir bildirge de, Genel Kurulun bilgilerine sunulmuştur.

Bildirge şu şekildedir: ***Siyasî parti grupları adına grup başkan ve başkanvekillerinin, TBMM'nin Kosova'daki gelişmeleri endişeyle takip etmekte olduğuna ve saldırıları şiddetle kınadığına; sorunun Birleşmiş Milletler ve AGİT ilkeleri doğrultusunda çözülebileceğine; bu amaçla Yugoslavya Federal Cumhuriyet Hükümeti ile Kosova halkı temsilcilerini, bunalımın bir an önce aşılması için gerekli cesaret ve olgunluğunu göstermeye davet etmekte olduğuna ilişkin müşterek önermeleri:***

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kosova'daki gelişmeleri endişeyle takip etmektedir. Köyler yakılmış, masum insanlar katledilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi bu saldırıları şiddetle kınamaktadır.

Türk Uhusu, tarihi paylaştığı Balkan uluslarıyla daima yakın dostluk ve iyi komşuluk ilişkileri içinde olmuş, Balkan halklarının acılarını kendi acıları gibi hissetmiştir.

Kosova sorununun, en kısa zamanda, Kosova'da yaşayan Arnavutlar, Sırp lar ve Türkler dahil bütün unsurların tarih içinde kazanılmış haklarına saygı esasına dayalı olarak Birleşmiş Milletler ile AGİT ilkeleri doğrultusunda ve taraflar arasında yapılacak görüşmelerle çözülmesi, Türk Halkının en samimî arzusudur.

Balkanlarda barış ve istikrarın korunabilmesinin ötesinde, bölgedeki barış ve istikrar açısından da önemli bir tehdit boyutu içeren Kosova bunalımının barışçı yöntemlerle ve zaman yitirilmeksizin aşılabilmesi için gerekli ilk adımların atılması, taraflara düşen tarihî bir sorumluluktur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, bölge barışı ve insanlık bakımından dünya parlamentolarını tutum almaya, bir katliamı önlemede etkili olmaya davet etmektedir. Hiç kimsenin bu olaylara seyirci kalmaya hakkı yoktur. Barış ve insan haklarını korumak, çağımızın başta gelen ödevidir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, çözüme yönelik uluslararası girişimleri aktif olarak desteklemeye devam etmelidir.

Kosova'da çözümün ilk ve temel koşulu, kan dökülmesine derhal son verilmesidir. Bundan sonra taraflar, sorunun barışçı yollardan çözümüne yönelik imkânların araştırılması maksadıyla, ivedilik ve öncelikle eşit şartlarda önkoşulsuz, anlamlı ve yapıcı bir diyaloga girmelidir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kosova sorununun doğrudan tarafları olan Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Hükümeti ile Kosova Halkının temsilcilerini, bunalımın bir an önce aşılması için gerekli siyasî gerçekçilik, cesaret ve olgunluğu göstermeye önemle davet eder.”

3.4. GENSORU

1- Karadeniz Karayolu İhalesinde Usulsüzlük Yaptığı İddiasıyla Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu Hakkındaki Gensoru Önergesi

a) Öngörüşmeler¹⁵⁹

Denizli Milletvekili M. Kemal Aykurt ve 54 arkadaşının, Karadeniz karayolu ihalesinde usulsüzlük yaptığı iddiasıyla Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu hakkındaki 11/13 esas numaralı gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmayacağı hususundaki görüşmeler 3. Yasama Yılı'nın, 21. Birleşiminde gerçekleştirilmiştir. 3 Aralık 1997 tarihindeki görüşmelerde oturum başkanlığını Yasin Hatipoğlu yürütmüştür.

İlk olarak DYP Denizli Milletvekili Mustafa Kemal Akyurt söz almıştır. Akyurt, hem parti grubu hem de önerge sahibi sıfatıyla yapmış olduğu konuşmasının hemen başında, Bayındırlık Bakanı Yaşar Topçu'nun, önerge sahiplerinin ve bu önergeyi destekleyenlerin Karadeniz sahil yoluna karşı olduklarını iddia ettiğini, oysa böyle bir durumun söz konusu olmadığını açıklamıştır.

Mustafa Kemal Akyurt'un konuşmasının başlarında, ANAP'lı bazı milletvekilleri ile arasında tartışmalar ve karşılıklı atışmalar yaşanmıştır. Özellikle Halit Dumankaya, Aykurt'a sert tepki göstermiştir.

Konuşmasına bu koşullarda devam eden Aykurt, her türlü hizmeti desteklediklerini, karşı oldukları konunun yoksuzluk olduğunu açıklamış ve *“Bizim karşı olduğumuz husus, Samsun'dan başlayıp Sarp Kapısına kadar devam eden 536 kilometre yol değildir; bizim karşı olduğumuz, pis kokuların geldiği yolsuzluktur; bizim karşı olduğumuz, hukuk katliamıdır; bizim karşı olduğumuz, birtakım yandaşlarınızın ceplerine 55 trilyon lira parayı koymanızdır. Biz, bunun tartışmasını yapmaya geldik. Önergemizin kapsamı budur”* diyerek, önergenin amacı hakkında da bilgi vermiştir.

2886 sayılı Kanunun 2. maddesinde, ihalelerin rekabete açık, şeffaf ve alenî olmasının emredici hüküm olduğunu belirten Aykurt, buna karşılık, birtakım isimlerin kapalı kapılar arkasında toplanarak, talimatlar vererek ihalenin yapıldığını iddia etmiş ve yapılan ihbarların Ankara 7. Noterliğince resmîleştirildiğini açıklamıştır. İhale zaptında görüldüğü üzere, altı firmanın ihaleyi aldığını, bunların birbirlerine pas atmak ve teşekkür mektubu göndermek suretiyle, ihaleleri önceden kararlaştırıldığı şekilde paylaştıklarını iddia etmiştir. Doğru Yol Partisi'nin buna karşı olduğuna da vurgu yapma gereği hissetmiştir.

Mustafa Kemal Akyurt, tenzilatlar konusuna değinmiş bu ihalelerde tenzilatların ortalamasının yüzde 17 civarında olduğunu, buna karşılık Mersin-Adana otoyolundaki tenzilat oranının yüzde 48,77; Isparta-Eğirdir arasındaki yol ihalesindeki tenzilat oranının yüzde 58; Samsun-Bafra karayolu tenzilat oranının

¹⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 21. Birleşim, 37. Cilt, 2.12.1997

yüzde 47,67; Rize-İspir karayolu tenzilat oranının ise yüzde 41.9 olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda da Karadeniz sahil yolu ihalelerinde, yandaşlara peşkeş çekilmesinden ötürü, devletin zararının 55 trilyon lira olduğunu öne sürmüştür. Bunların temiz toplum talepleriyle uyuşmadığını da sözlerine eklemiştir.

Mustafa Kemal Aykurt konuşmasında gündeme getirdiği üçüncü iddia olarak, ihalelerde, uygulama projelerinin bitmediğini, 536 kilometre uzunluğundaki Karadeniz sahil yolunun mucidinin, Anavatan Partisi veya Bayındırlık Bakanı olmadığını, bu yolun oniki yıllık bir evveliyatı olduğunu ileri sürmüştür. Bu iddiasına da şu sözlerle açıklık getirmiştir. *“Zaten, 536 kilometre yolun 347 kilometresi ihale edilmiş daha evvel. 100 kilometreden fazlası, şehirlerin etrafındaki trafik yoğunluğu nazara alınarak, can güvenliği düşünceleri öne alınarak yapılmış, ikmal edilmiş duble yol. 100 kilometreden fazlası ikmal edilmiş, geçmiş devirlerde. Onun dışındaki kısımların da uygulama projeleri ihale edilmiş, bizim zamanımızda. Bunlar tamamlanmamış.”*

Söz konusu ihalede istimlak işlemlerinin yapılmadığını, bunun Anayasaya aykırılık teşkil ettiğini söyleyen Aykurt, ÇED raporunun da olmadığını, uygulama projesinin bulunmadığını iddia etmiş ve bunlar olmadan ihale yapılamayacağını savunmuştur. Diğer yandan, uygulama projesi yoksa, ÇED raporu yoksa, istimlak yapılmamışsa maliyetin çıkarılamayacağını da belirten konuşmacı, daha sonra bir diğer iddiaya geçmiştir. Mustafa Kemal Aykurt dördüncü iddia olarak ihalenin Sayıştay vizesinin olmadığını öne sürmüş ve Sayıştay’dan vize almadan, 850 milyon dolarlık bir yatırımın temelini gösteri yapmak için atıldığını savunmuştur.

DYP’li Aykurt, ihalelerde yandaş müteahhitlere imtiyaz sağlandığı konusunda da iddiada bulunmuş ve bunu şu sözlerle ifade etmiştir: *“Nasıl: Bir defa birim fiyatları dolara fiks edilmiştir. Şimdi, iki memur düşünün; faraza iki öğretmen. Öğretmenlerden birisi Türk parasıyla maaş alır, diğeri dolarla maaş alırsa, bu adalet mi? Her gün artan, her saat artan kur farklarından müteahhitin cebine, tabiri caizse, avanta para girecek, avanta para girecek; imtiyaz tanınmış. İki, Türk parasıyla yapılan ihalelerde ve birim fiyatlarında, hepiniz hatırlayacaksınız ki, müteahhitler istihkak yokluğundan zamanında hakedişi alamaz; ama, burada, devlet garantili, hazine garantili dış kredi olduğu için ve dolar bazında ödeme yapılacağı için, müteahhit, anında hakediş bedelini alacaktır. Gişelerde altı ay bekleyen, sekiz ay bekleyen müteahhitler var. Bu müteahhitlere imtiyaz tanınmıştır.”*

Altıncı iddia, devlet tarafından temin edilmesi gereken dış kredide, hazinenin devre dışı bırakılması ve daha sonra da hazine garantisi verilerek, bir anlamda imtiyaz sağlandığı üzerine inşa edilmiştir. Önseçimin yapılmaması yolundaki eleştiri de bir diğer iddia olarak dile getirilmiştir. Bakanın "biz, 44 üncü maddeye göre ihale yaptık" şeklindeki ifadesinin doğru olmadığını, davet usulü de ihale yapılırsa önseçim yapılmasının zorunlu olduğunu ileri sürmüştür. Burada puanlama ve önseçimin yapılmadığını, ulufe dağıtımının olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Mustafa Kemal Aykurt'a göre bu uygulamalarda, bir hukuk katliamı söz konusudur. İhalenin ilk günlerinde Karayolları Genel Müdürü olan Dinçer Yiğit'in görevden alındığını, ancak bu işlemin yargıya götürüldüğünü, Danıştay'ın da yürütmenin durdurulması kararı verdiğini, Bakanın buna itiraz ettiğini, yargının da itirazı reddettiğini açıklamıştır. Bakanın daha sonra, Danıştay'ın bu yargı kararlarını Cumhurbaşkanından gizleyerek veya göstermeyerek, Karayolları Genel Müdürlüğüne, üçlü kararna-meyle, Yaman Kök adındaki bir başkasını atadığını ifade etmiştir. Dinçer Yiğit'in bu karar aleyhinde de dava açtığı bilgisini vermiştir. Aykurt, burada yargı bağımsızlığının zedelendiğini, söyleyerek, sosyal demokratlara çağrı yapmıştır.¹⁶⁰

Konuşmasının büyük bir bölümünde Anavatan Partisi'ne mensup milletvekillerinin sözlü müdahalesiyle karşı karşıya kalan Mustafa Kemal Aykurt, yangından mal kaçırır gibi ihale verilmesinin nedeninin hizmet değil, diyet olduğunu vurgulamış ve Hükümetin, halka ait hükümet olmadığı iddiasını tekrarlamıştır. Hükümetin vesayet altında olduğunu söyleyen Aykurt, Sarıyer konusundaki gensoruya da sözü getirerek, burada yağma yapıldığını, işlemin mahkeme kararıyla durdurulduğunu dile getirmiştir.

Mustafa Kemal Aykurt, CHP'li ve DSP'li milletvekillerine de eleştiri getirdiği konuşmasını, yoğun tartışmalar altında tamamlamış ve kürsüden inmiştir.

Daha sonra, Demokratik Sol Parti Grubu adına görüşlerini ifade etmek üzere, Samsun Milletvekili Yalçın Görtan söz almıştır. Karadeniz'in yıllarca ihmal edilmiş bir bölge olduğunu belirten Görtan, Karadeniz sahil yolunun, Orta

---

¹⁶⁰ Mustafa Kemal Aykurt, yargı ile ilgili olarak ortaya attığı iddiaları şu sözlerle sürdürmüştür. "Değerli milletvekilleri, bakınız, Danıştay 5 inci Dairesi 1997/2433 esas ve 2.10.97 tarihli kararında -dikkat buyurunuz- "yürütmenin durdurulması -neticeyi okuyorum- kararlarının geriye yürütmesi; yani, dava konusu olan idari işlemin tesis edildiği tarihe kadar etkide bulunması karşısında, Karayolları Genel Müdürlüğü kadrosu boşalmadığından -Karayolları Genel Müdürü Dinçer Yiğit diyor mahkeme- orası münhal değil" diyor. Kadro, davacının uhdesinde olduğundan boş olmayan kadroya yapılan atama işlemi, sebep ve maksat yönlerinden hukuka aykırı bulunmuştur. Açıklanan nedenlerle, olayda, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun, 4001 sayılı Kanunla değiştirilen 27 nci maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen koşulların gerçekleşmiş bulunduğu da göz önünde tutularak, dava konusu işlemlerin, yürütmesinin durdurulmasına..." Bu ne?.. Şimdi, hukukçu olan Sayın Bakana soruyorum, üçlü kararnameyle atamasını yaptığımız genel müdür, orada fuzulî şağildir. Açık konuşuyorum; üçlü kararnemeyle atadığımız bu genel müdür, bu karar muvacehesinde, fuzulî şağildir; yapılan tasarruf, keenlemeyekündür, yoklukla maluldür. Şimdi, değerli arkadaşlarım, bu karar muvacehesinde fuzulî şağil durumda olan bir Karayolları Genel Müdürü, bu tasarrufa nasıl imza koyar; soruyorum. Soruyorum: Bu tasarrufa, 850 milyon dolarlık bir tasarrufa, bu genel müdür, yoklukla malul olan genel müdür, nasıl imza koyabilir; nasıl bu tasarrufun altında mesuliyet sahibi oluyor, bunun cevabını istiyorum."

Avrupa'dan ve Türkiye'den, Orta Asya ülkelerine yönelik yapılacak taşımacılıkta en önemli koridor olma özelliğini taşıdığını ifade etmiş ve bu yolla ilgili bilgiler vermiştir.¹⁶¹

Yalçın Gürtan daha sonra, ihale süreci ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Doğu Karadeniz sahil yolunda ihaleye giren firmaların, Hazine Müsteşarlığının kabul edebileceği dış kredi sağlanması şartına bağlı olarak yapılan 6 ihalede, Karayolları Genel Müdürlüğüne daha önce yapılmış olan otoyol ve devlet yolu ihalelerini başarıyla yürütmüş ve gerekli dış krediyi sağlayabileceği anlaşılan 11 firmanın çağırılmasına karar verildiğini söylemiş ve daha sonra bu firma sayısının 17'ye çıkarıldığına vurgu yapmıştır.

---

¹⁶¹ Yalçın Gürtan'ın Karadeniz Sahil Yolu ile ilgili olarak vermiş olduğu bilgileri şu cümlelerle ifade etmiştir: “Toplam uzunluğu 1 540 kilometre olan Karadeniz sahil yolu, ülkemizin devlet karayolları ağıının yüzde 4,9'unu oluşturmaktadır. Bu güzergâhın 555 kilometrelük kesimi, Samsun'dan Sarp'a kadar uzanan Doğu Karadeniz sahil yoludur. Bu yol çift yol olarak planlanmıştır.

Samsun-Trabzon-Sarp sahil yolu, Doğu Karadeniz Bölgesinin ana taşıyıcı yolu olarak hizmet verirken, Samsun-Merzifon-Çorum-Ankara güzergâhıyla hem İç Anadolu'ya -ulaşım koridorlarına- hem de Avrupa ve Ortadoğu ülkelerine uzanmakta, Samsun-Bafra-Sinop güzergâhıyla da Batı Karadeniz'e bağlanmaktadır.

Samsun'dan Sarp Sınır Kapısına kadar uzanan Doğu Karadeniz sahil yolu, 6 il, 63 ilçe, 17 bucak merkezi, 9 liman, iki havalimanı ve sahil boyunca kesintisiz devam eden sayısız küçük yerleşim birimine hizmet vermektedir. Bölgedeki yoğun yerleşim ve yük taşımacılığının yüzde 88'lere varan karayolu kullanımı sonucu Karadeniz sahil yolunun trafik hacmi sürekli olarak artmıştır. Sarp Sınır Kapısının açılması yolun önemini bir kat daha artırmış, önceleri bölge yerleşimlerine hizmet veren bu yol, günümüzde Bağımsız Devletler Topluluğuna bağlı ülkelerin gerek ticarî gerekse turistik amaçlı seyahatlerine cevap veren önemli bir koridor oluşturmuştur.

Karadeniz sahil yolunda, 1960 yılında yıllık ortalama trafik 900 araç iken, bu sayı 1997 yılında 30 bin araca ulaşmıştır. Bu oran bile bize Karadeniz sahil yoluna ne denli ihtiyaç olduğunu göstermeye yetmektedir. Karadeniz sahil koridorundaki bu hızlı gelişme sonucu mevcut yol yetersiz kalmış ve artan trafik araçlarını taşıyamaz duruma gelmiştir. Özellikle son yıllardaki trafik artışı, 1990 yılından itibaren Karadeniz sahil yolunun tamamının bölünmüş yol olarak yeniden yapılanmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle bölgede mevcut güzergâhın standardını yükseltmek üzere çalışmalara başlanmış ve yolun bazı kesimlerinin Dünya Bankasından finanse edilen Karayolu İyileştirme Projesi (KİP) kapsamında bölünmüş yol olarak inşa edilmesi programlanmıştır.

Samsun-Sarp yolunun –şu anda toplam 345 kilometrelük yolda yapım çalışmaları devam etmektedir- kalan 210 kilometrelük kısmının ihaleleri ise, 6 kesim halinde gerçekleştirilmiş olup yapım çalışmaları sürdürülmektedir. Bu kesimler Bolaman-Perşembe, Piraziz-Giresun, Giresun-Espiye, Araklı-İyidere, İyidere-Çayeli ve Çayeli-Hopa'dır. İhalesi yapılan 210 kilometrelük kesimin toplam keşif bedeli yaklaşık 876 milyon Amerikan Doları olup 6 kesimin tamamının kredili olarak yapılması programlanmıştır.

Samsun-Sarp arasında kalan mevcut yolu, bugün, otomobille -ortalama hızı saatte 55 kilometre kabul edersek- on saatte katedebiliyoruz. Yeni yapılacak bölünmüş yol ile yaklaşık olarak bu süre altı saate düşecektir. Bu, hem zamandan tasarruf sağlayacak hem de bir ölçüde trafik anarşisine son verecektir.”

“Krediler döviz olarak sağlanacağından, işlerle ilgili keşifler, 1997 yılı Bayındırlık birim fiyatları aynen alınarak, 2 Ocak 1997'deki Merkez Bankası döviz satış kuru esas alınmak suretiyle, Amerikan Dolarına dönüştürülmüş birim fiyatlarıyla hazırlanmıştır. Sözleşmelere göre, bu fiyatlara, hiçbir suretle yıl içi fiyat farkı ödenmeyecektir. Getirilecek kredilere, Hazine Müsteşarlığının kabul edeceği şartlarla kredi kurumlarının şartları arasındaki fark firmalarca karşılanacaktır. Bu durumun, firmalara, yüzde 10'u aşan yük getireceği tahmin edilmektedir. Bu şartlar dikkate alındığında, yapılan tenzilatların çok makul seviyede olduğu kabul edilmektedir” dedikten sonra, Karayollarına bütçeden sağlanan imkânlarla kısa sürede bitirilemeyeceği anlaşılan Karadeniz sahil yolu yapım işinin, 2886 sayılı Yasa dışında ihale edilebilmesi için Bakanlık oluruyla, Hazine Müsteşarlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının uygun görüşlerinin alındığını, işin, beş yıl içerisinde bitirilmesi için 1997 yılı fiyatlarıyla her yıl için gerekli kaynağın 41,8 trilyon lira, üç yıl içerisinde bitirilmesi için gerekli kaynağın her yıl 69,7 trilyon lira olduğunu sözlerine eklemiştir.

Yalçın Gürtan DSP olarak, demiryolculuğu benimsediklerini, ancak, Karadeniz'de toplu taşımacılığın bir anda gerçekleşme olanağının bulunmaması nedeniyle Karadeniz sahil yolunu tercih ettiklerini belirttiği konuşmasında, bunun tamamlanmasının ülke için önemli olduğunu, yapımın bütün süreçlerinde, herhangi bir yolsuzluğa ve yasaya aykırılığa tahammül göstermeyeceklerini açıklamıştır. Önergeye ret oyu kullanacaklarına da işaret ederek, konuşmasını tamamlamıştır.

Yalçın Gürtan'ın konuşması sonrasında, Anavatan Partisi Grubunun görüşlerini ifade etmek üzere, Rize Milletvekili Ahmet Kabil söz almıştır. Söz konusu önerenin bir gensoru değil, bir husumet, kin ve intikam mektubu olduğunu söyleyerek konuşmasına başlayan Ahmet Kabil, DYP'lilerin Karadeniz'e yatırımları şahsî nedenlerle yıllardır engellediklerini iddia etmiştir. Bu bağlamda gensorunun da asıl amacının, bütün Karadeniz halkının, yıllardır, ne zaman ihale edilecek diye bekledikleri ve Karadeniz'in kan damarı niteliğindeki Samsun-Sarp yolunun yapımını nasıl engellemek olduğunu öne sürmüş ve bu önemli projeyi 55. Hükümet hayata geçirdiği için, hazımsızlığın da bulunduğunu sözlerine eklemiştir. DYP sözcüsünün, konuşmasında, yolsuzluk-tan bahsettiğini, ama bu milletvekilinin Meclis'te sahte oy kullanmış tek milletvekili olduğunu iddia etmiş ve ardından da Karadeniz sahil yolu ile ilgili olarak açıklamalar yapmıştır.

Ahmet Kabil bu açıklamalarında şunları aktarmıştır: *“Sayın milletvekilleri, toplam uzunluğu 715 kilometre olan Karadeniz sahil yolunun 536 kilometrelik Samsun-Sarp bölümü için, 1987'de ilk defa projeli iyileştirme çalışması başlatılmıştır; ancak, 1989'da, eski Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra, bu yol önemini bir kat daha artırmıştır. 1990'dan sonra katlanarak artan trafik nedeniyle, bugün, bu yol, tıkanma noktasına gelmiştir. Yolun birçok*

kesiminde, seyahat esnasında, 60-70 araçlık azap ve işkence konvoyları oluşmaktadır. Bu yolu engellemeye yönelik, kin dolu gensoruya imza atan ve destekleyen arkadaşlarımın, bu yoldan bir defa geçmelerini çok arzu ederdim; eminim ki, hepsinin vicdanları sızlayacaktır; ancak, önergeyi teşvik eden bir Karadenizli yönetici hariç.

Samsun'dan Sarp'a kadar 5 saat sürmesi gereken yolculuk 10 saat sürmektedir. Bu yolda ortalama günlük trafik -1996 sayımlarına göre- 12 200, bazı kesimlerde, mevzi olarak, günlük ortalama 33 bine ulaşmaktadır. 1997 sayımlarında, günlük ortalama trafiğin 15 bini aşacağı tahmin edilmektedir ve bunun en az 6 bini ağır vasıta. 1983 yılında uygulamaya konulan Ulaştırma Anaplanı, günlük ağır vasıta trafiği 500'ün üzerinde olan yolların üstyapısının asfalt-beton olması gerektiğini kayda bağlamıştır. Bu yol, bu limiti 12 kat aşmıştır.

1991-1995 yılları arasında, her ay yapılmasını bekledikleri ihalelerin yapılamadığını, DYP ve SHP Koalisyonunun Başbakan Yardımcısı Murat Karayalçın'ın bir takım girişimlerde bulunduğunu ifade eden Kabil, 1996 yılında, artan trafik yoğunluğu dikkate alınarak, 53. Hükümet tarafından, duble yol için ihale ilanı verildiğini, ancak 54. Hükümet'in gelir gelmez, bu ihaleleri iptal ettiğini ileri sürmüştür. Bu arada 54. Hükümetin Başbakanı Necmettin Erbakan'ın TBMM kürsüsünden, Hükümet Programını okurken, "ilk icraat olarak, Rize'ye gönderilen paraları geri aldık, beytülmale uzanan eli kırdık" ifadesini kullanmasını, Refahyol Hükümetinin, Karadeniz'e karşı resmî bir husumet belgesi olarak nitelemiştir.

"210 kilometrelik bölümde 6 ihale usulsüzdür" iddiasının yersiz olduğunu ve tek çarenin, dış krediyle yolun yapılması olduğunu da savunan Kabil, dış kredi getirebilmek için, gerekiyorsa yabancı firmalarla ortak girişimin olabileceği ve yabancı kredilerin döviz olarak getirilebileceğinin düşünüldüğünü, ihalelere esas olan keşiflerin dolar bazında hazırlanması ve ihale şartnamelerinin krediyle ilgili bazı özel hükümleri ihtiva etmesinin de gerekli olduğunu Genel Kurulun bilgisine sunmuştur. Bu nedenle, 2886 sayılı Kanunun 2990 sayılı Kanunla değişen 89. maddesi uyarınca, ilgili Bakanın teklifi üzerine, Bakanlar Kurulu kararıyla, ihalelerin usul ve esaslarını belirleyen Bakanlık oluruyla, Hazine ve DPT'nin uygun görüşlerinin alındığını da sözlerine eklemiştir.

Ahmet Kabil, Karayolları Genel Müdürlüğünün yatırım programında bulunan devlet ve il yollarının proje bedellerinin toplamının, 1998 fiyatlarıyla 3 katrilyon 500 trilyon olduğuna vurgu yaptığı konuşmasında, söz konusu yollar için, 998 yılı için ayrılabilen ödeneğin ise sadece 106 trilyon lira olduğunu belirtmiş ve bunun da hiç yeni yatırım yapılmazsa, mevcut yatırımların 35 yılda bitirilmesi demek olduğunu öne sürmüştür. Bu arada duble yolun 4 yılda bitirilmesi durumunda bile, en çok 20 yıl sonra, Karadeniz otoyolunun gündeme geleceğini iddia etmiştir. Kabil, Karadeniz sahil yoluna karşı çıkanlarla, 1973 yılında Boğaz Köprüsüne karşı çıkanlar arasında paralellik kurmayı da ihmal etmemiştir.

Çağrılan firmaların ANAP'lı olduğuna dair iddialara da cevap veren konuşmacı, çağrılan bütün müteahhitlerin DYP-SHP Koalisyonu zamanında en büyük işleri aldıklarını iddia etmiş ve asıl DYP-SHP İktidarında, ilçe başkanlarının, bakan yakınlarına müteahhitlik karnesi olmadan iş verdiklerini ileri sürmüştür.

"Tenzilatların düşük, devletin zarara sokulmuştur" iddiasını ise gülünç olduğunu savunmuş ve yapılan altı ihalenin, dolar bazında ve dış krediyle ihale edilmesine rağmen, otoyol fiyatlarıyla değil, bütün devlet yolları ve Bayındırlık fiyatlarına göre verildiğini ve sözleşmeye göre, bu fiyatlara yıl içi fiyat farkının ödenmeyeceğini de açıklama ihtiyacı hissetmiştir. İhalelerin tenzilatlarının yüzde 17 ile yüzde 20 arasında değiştiğini, dış kredi maliyetinin de ilave edilmesiyle bunun yüzde 27-30'a yükseleceğini ifade etmiştir. Bu açıklamaların ardından 1992-1995 yılları arasındaki ihalelerle ilgili bilgiler vermiştir.¹⁶² Verdiği bu bilgilere de dayanarak devletin zarar ettiğine dair iddiaların yersiz olduğunu savunmuştur.

Gensoru sahibi DYP iktidarı döneminde, aynı güzergâhta yapılan ihale tenzilatlarının ortalama yüzde 10'un altında olduğunu da iddia eden Kabil, gensoruda hedef alınan firmanın yüzde 5,35'lik tenzilatına DYP iktidarları zamanında, 1994 tarihinde, bakan oluruyla, dört kat keşif artışı verildiğine de dikkat çekmiştir. DYP-SHP iktidarları döneminde yüzde 9, yüzde 10 tenzilatla en büyük işlerin yapıldığını söyledikten sonra, Alanya Yat Limanının yüzde 9 tenzilatlı, Kaş Yat Limanının yüzde 10 tenzilatlı yapıldığını da örnek olarak göstermiştir.

Ahmet Kabil, müteahhitlerin Karadenizli olmasının eleştiri konusu yapılmasını tutarsız olarak değerlendirmiş ve bunun yanlış olmadığını ifade ettikten sonra, Tekfen, Limak, Entes, Kolin, Polat, Doğuş, Bayındır, Özışık gibi firmaların Karadenizli olmadığını açıklamıştır. Daha sonra da, önceki Hükümetleri itham eden bir takım sorular sormuştur. Yaşar Topçu'nun yapmadıklarını, buna karşılık başkalarının yaptıklarını ima eden sorular şöyledir: *"Beykoz ormanlarını, Bakanlık nüfuzunu kullanarak parselleyip, çeşitli yollardan zimmetine geçirip, kat karşılığı 27 villanın sahibi mi oldu? Kuşadası'nda, yine nüfuzunu kullanarak devlet ormanlarını kapatıp, villa mı yaptırdı? Bankayı batırıp, paraları yurtdışına kaçırıp, banka borçlarını devlete mi ödetti? Örtülü ödenekten, niçin verildiği belli olmayan, Parsadan'a rüşvet mi verdi? Bosna-Hersek için toplanan paraları yiyip, cebine mi indirdi?"*

---

¹⁶² Ahmet Kabil'in vermiş olduğu bilgi şu şekildedir: *"Ünye-Bolaman yolu: Yüzde 30 tenzilatla karşı, 20.12.1993'te tenzilatı ne bekliyorsunuz; yüzde 5,62. Yüzde 30 tenzilatla karşı yüzde 5 tenzilat... Perşembe-Piraziz yolu: Yine, 30.12.1992'de tenzilat yüzde 5,10... Espiye-Çarşıbaşı: İhale tarihi 15.2.1994. Bugünkü, 1997 fiyatlarıyla 24 trilyonluk iş. Teklif alma suretiyle yüzde 13 tenzilatı vardır.*

Ahmet Kabil, Bayındırlık Bakanı Yaşar Topçu'nun yukarıda saydıklarını yapmadığını, aksine doğru işler yaptığını belirterek, bunları da şu şekilde sıralamıştır: “1. Samsun-Sarp yolunu en ucuza ve en erken -fazla kamulaştırmaya gerek görmeden- yapabilecek alternatifi buldu. Yani, mevcut yola, en ucuz şekilde, iki şeritli bir yol ilave etti.

2. Mevcut yolun hafriyatından, sanat yapılarından, tahkimatından, köprülerinden istifade edilerek, yeni bir güzergâhta yapılacak duble yolun sadece yüzde 25, yüzde 30 maliyetiyle, Karadeniz duble yolunun geçmesini sağlayacak çözümü buldu.

3. Bütçe imkânlarıyla, demin izah ettiğim şekilde, 42 yılda bitirilmesi dahi mümkün olmayan yolu, dış krediyle makul sürede bitirilebilmesini sağlayacak formülü buldu. Yaklaşık 15 yıldır süren, 8 milyon insanın ıstırabına son verecek yolun yapılmasına katkıda bulundu.”

İhaleleri, yabancı krediyle, Bayındırlık fiyatlarıyla, bu tenzilatlarla halletmeyi başaran, önce Karayolları mensuplarını ve Bakanlık mensuplarını, Grubu ve kendi adına kutlayan Ahmet Kabil, ihalelere mani olmak, bu yatırımları engellemek isteyenlere de DPT'nin Nisan 1995 tarihli, İller İtibariyle Çeşitli Göstergeler kitapçığına bakmalarını önermiş ve bu kitabın 6. sayfasından bilgi aktarmıştır. 15,9 milyon Türk Lirası kamu yatırım harcaması yapılmışken, kişi başına 3,4 milyon Türk Lirası yatırımla, Karadeniz Bölgesinin en son bölge olduğunu ifade etmiştir. Samsun-Sarp yolunun yapımının engellenmesi amacıyla verildiğini iddia ettiği önergeye destek veren DYP'li ve RP'li milletvekillerine dönük olarak, Karadeniz'deki yatırımların devam edeceğini göçün duracağını, istihdamın sağlanacağını söylemiştir.

Ahmet Kabil; “Artık, Türkiye’de, husumet, kin, bölgecilik ve yolsuzluk dönemi bitmiş, Türkiye’nin hızlı kalkınması için 55 inci Mesut Yılmaz Hükümetinin hizmet dönemi başlamıştır. Gayretleriniz, dövümleriniz artık nafiledir” diyerek konuşmasına son vermiştir.

Hemen sonrasında, Denizli Milletvekili Mustafa Kemal Aykurt, Rize Milletvekili Ahmet Kabil’in şahsına sataşması nedeniyle söz almıştır. Kendisi için “Bu Mecliste sahte oy kullanan tek şahıstır” ibaresini kullandığını söyleyen Mustafa Kemal Aykurt, Kabil’in kendisini dinlemeden konuştuğunu, başkası tarafından yazılan ve imla hatalarıyla dolu bir belgeyi zor okuduğunu öne sürmüş ve “...kafatasının içerisinde beyin olmayan bir insanın hezeyanıdır. Sahte oy kullandığımı kim iddia ediyorsa, ispat etmeyen de namerttir...” şeklinde sert ve ağır ifadeler kullanmıştır:

Yaşanan kısa bir tartışma sonrasında, Demokrat Türkiye Partisi Grubu adına, Van Milletvekili Mahmut Yılbaş söz almıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin, denetim yetkisini kullanırken, bu yetkinin kullanılmasında gerekli titizliğin ve dikkatin gösterilmesi gerektiğini savunan Yılbaş, gensorunun intikam ve nefret duygusuyla verilmesinin yanlış olduğunu vurgulamıştır. Yılbaş, iyi söz söylemenin, süslü cümleler kurmanın siyasetçi için artık yeterli olmadığına dair inancını ortaya koymuş ve halkın artık tutarlılığa baktığına dikkat çekmiştir.

Mahmut Yılbaş ihale kanunu ile ilgili bir takım açıklamalar yaptıktan sonra,¹⁶³ Karadeniz bölgesinde yaşayanlara dönük olumlu sözler sarf etmiştir. Bu arada Erzincan'da yaşanan deprem felaketine de değinerek, Karadenizlilerin deprem bölgesine yapmış oldukları yardımlardan bahsetmiştir. Şimdi ise Karadeniz sahil yolunun yapılmasına karşı çıkılmasının üzücü olduğunu ifade etmiştir.

Sözlerine muhalefet sıralarından tepki gelen Yılbaş, gensorunun bölgeye yol yapımına karşı olanlar tarafından verdiği iddiasını devam ettirmiş ve buna karşı olarak da, muhalefet sıralarından yolsuzluklara karşı olduklarına dair cevaplar gelmiştir. Yılbaş; *"Değerli arkadaşlarım, bunun için, koca bir Hükümet, bir Bayındırlık Bakanı, bir bölgeye gidecek; yıllardır, o bölge, halkının hasret içerisinde olduğu bir hizmete kavuşacak. Onun için, getirilen gensoru bir sayfayı bile doldurmuyor. Burada, gruplar adına yapılacak 20'şer dakikalık konuşmalarda, çıkıp, bir Bakanı ve bir Hükümeti sorumlu tutacağız, bunun sonucunda gensoruyla ilgili olarak karar vereceğiz!.. Olur mu, mümkün mü? Buyurunuz lüften..."* dedikten sonra, Meclis'in dikkatli davranması gerektiğini ifade etmiş ve gensoru ile sadece Hükümet ve Bakanların değil, muhalefetin de olumsuz puan alacağını öne sürmüştür.

Siyasette, "eğer rüzgâr ekerseniz fırtına biçersiniz" şeklinde bir kuralın olduğuna vurgu yapan Yılbaş, muhalefetle iktidarın birbirlerine dengeleri davranmalarının gerekli olduğunu savunmuş ve Demokrat Türkiye Partisi olarak, gensoru önergesinin gündeme alınmasıyla ilgili olarak olumsuz oy kullanacağını açıklamıştır. Ayrıca iktidarı denetlemek için yapılacak çalışmalarda, Anayasa ve İçtüzük hükümleri içerisinde iyi niyetle kalındığı sürece, muhalefete yardımcı olacaklarını da sözlerine eklemiştir.

Mahmut Yılbaş'ın konuşmasının sona ermesinden sonra, birleşime ara verilmiştir. Görüşmelere ikinci oturumda devam edilmiş ve ilk sözü Refah Partisi Grubu adına Veysel Candan, hapiste yatan, Atalay Şahinoğlu ve Civangate olaylarını hatırlatarak, bunların ANAP'ın otoyollardaki kara sicilleri olduğunu iddia etmiş ve Hükümet kanadının anlattıklarına Karadenizlilerin inanıp inanmadıklarını bilmediğini, ancak Karadenizlilerin, yolsuzluğu olan yolu istemediklerini öne sürmüştür. Bazı bilgileri ve ipuçlarını takdim edeceğini ve bu ihalelerde, yolsuzluk, adam kayırma, ihmâl, görevi kötüye kullanma var mı, yok mu, bunların da cevaplarını vermeye çalışacağını ifade etmiştir.

---

¹⁶³ Mahmut Yılbaş'ın açıklamaları şöyledir: *"Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2886 sayılı Devlet İhale Kanununun öngördüğü davet usulünü uygulamak amacıyla Bakanlar Kurulundan yetki talep etmiştir ve elimizde bulunan belgelere göre de, Bakanlar Kurulu bu yetkiyi vermiştir. Eğer bir sorun varsa, eğer bu konuda, uygulamada bir kanunsuzluk varsa, kanun dışına çıkmışsa, bu gensorunun, Hükümet adına verilmesi lazımdır. Ayrıca, tabii, zamanı geçtiği için, artık, gensoru söz konusu olamaz, 55 inci Hükümetten önceki hükümetler için de, onların başbakanları için de soruşturma talebinde bulunulması lazımdır; çünkü, daha önceki hükümetler, 2886 sayılı Yasanın, davetiye usulüyle uygulanması konusunda, bu Kanunun 89 uncu maddesine göre birçok kere izin vermişlerdir ve ondan önceki Bayındırlık ve İskân Bakanları da, yaptıkları ihalede davetiye usulünü kullanmışlardır. Hatta, ihaleye davet ettikleri arasında, bugün Karadeniz karayolunun ihalesi yapılan müteahhitler de vardır.*

ANAP Grubu adına konuşan Ahmet Kabil'in ihale dosyasını hiç okumadığını iddia eden Veysel Candan, Karadeniz Sahil Yolu Projesi hakkında, kısa özet bir bilgi vermiştir.¹⁶⁴ Veysel Candan'ın aktardığı bilgi şu şekildedir: "Toplam altı ihale yapılmıştır, toplamı 875 milyon dolar olup, dolar bazında yüzde 18 indirimidir; 718 milyon dolar indirim sonrasıdır. Bunun yüzde 30'u dolar bazında ödenecektir, yüzde 70'i de Hazine'deki, o günkü dolara çevrilen Türk Lirası üzerinden ödenecektir. Ayrıca, bu ihale içerisinde Mersin - Adana yolu 2 trilyon 538 milyar liraya, yüzde 48,77 indirimle yapılmıştır; yani, gensoruya esas olan 7 tane ihale vardır."

Veysel Candan bu açıklamaların ardından, Bayındırlık Bakanına sorular yöneltmiştir. Birinci soru; "*Önseçim yapılabilir dendiği ve Gaziantep - Urfa yolu için yapıldığı halde, burada neden yapılmamıştır?*" şeklindedir. İkinci soru; "*Neden teknik şartnameye uygun en ucuz teklifi verene vermediniz?*" biçimindedir.

Kendi dönemlerinde yapılan ihalelerin örnek gösterilmesine de değinen Candan, ağırlıklı olarak, Tunceli ve Güneydoğuda ihaleler yapıldığını ve bunların da "özellikli ihaleler" olduğunu ve Kanunda yer aldığını vurgulamıştır. Karadeniz sahil yolu ihalesi için araştırma yaptığını, Türkiye'de, özellikle müteahhitler bulunarak, şartları bunların hazırladığını tespit ettiğini söyleyen Veysel Candan, Maliye Bakanlığının devre dışı bırakılmasını eleştirmiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir: "*Hazine, önce, kredilere itiraz ediyor -ben, bunu, Hazine yetkililerinden de öğrendim- araya birileri giriyor ve "bunu indirimle çözelim" diyorlar; yani "yüzde 15-yüzde 17 indirimle çözelim" diyorlar. Siyasî baskı yapıyor, Sayıştay vize vermiyor, dosyalar şu anda Sayıştaya gitmiyor ve projede yok. İşte, bütün bunları bir araya getirdiğimiz zaman... Peki, Sayın Topçu, alelacele bunu niye yapıyor; seçmene selam!.. Ben baktım, Karadeniz Bölgesine yapılan yatırım, cumhuriyet tarihinde çok düşük oranlarda kalmış. Kendi bölgesine götürecektir, hem siyaset yapmış olacak hem de devletin yolunu birileriyle...*"

Veysel Candan, iddialarının ciddi olduğunu, gensoru önergesinin kabul edilerek, bunların araştırılması gerektiğini dile getirmiş ve hukukun çiğnendiği iddiasında bulunmuştur. Hemen sonra da Bakana; "*Sayıştay'ca vize edilmeyen ihalenin temeli nasıl atılır?*" şeklinde bir soru yöneltmiştir. Bunun ihale

---

¹⁶⁴ Veysel Candan'ın özet bilgi öncesinde yapmış olduğu genel açıklama şöyledir. "*Yolun tamamı 590-600 kilometre civarındadır. Geçmiş hükümetler tarafından, 1986'dan bu tarafa, bütçe imkânlarıyla ve Dünya Bankası kredileriyle bu yolun 370 kilometresi tamamlanmış ve devam edilmektedir; yani, şu anda, gensoruya esas olan konu 220 kilometredir ve 1997 bütçesinde de 5,1 trilyon ödenek konulmuş, 2000 yılına kadar da, bütçede, her yıl, 36 trilyon öngörülmüştür. Projenin esası budur. Aslında, bu proje -tabii ki biz de katılıyoruz- ülkemizi, Orta Avrupa'ya, Orta Asya'ya bağlayacak; ama, yukarıda da ifade ettiğim gibi, görüleceği üzere, bu proje, bu Hükümetin işi değil, geçmişle beraber, on yıldır bu memlekette hükümet edenlerin görevidir ve yaptıkları hizmetlerdir.*"

kanununa uymadığını da sözlerine eklemiş ve 1998 bütçesi görüşülürken, hazinenin, geçmiş dönemden 599 trilyon açık verdiğinin; bu tür borçlanmalarda, Hazine ile Maliye Bakanlığı ve Sayıştay arasında da bir ihtilafın söz konusu olduğunun ortaya çıktığını öne sürmüştür.

Ankara 7. Noterinde, ihalelerin kime verileceğinin tespitlerinin kayda geçirildiğini ve aynı kişilerin daha sonra, ayın 30'unda ihaleyi aldıklarını açıklayan Candan, bunun Yaşar Topçu tarafından çok büyük tesadüf olarak gösterildiğini de öne sürmüştür. İki ihaleden örnek veren Candan, ilk olarak 17,55 ile ihaleyi alan firmadan sonra teklif verenler 16,53; 16,51; 16,48; 15,88; 15,77 olduğunu, farkın bir puan bile olmadığını ifade etmiştir. İkinci bir ihalede rakamların; "14; 14,17; 14,25; 15,70" biçiminde olduğunu, bunda da bir puana bile yaklaşılmadığını tekrarlamıştır.

Veysel Candan daha sonra sözü, ihalenin devleti zarara soktuğu iddiasına getirmiştir. Asgari on yılı bulacak bu projeyi, ekonomik ve hukukî darboğazların beklediğini söylemiş ve çeşitli hesaplara yaptıktan sonra, devletin kaybının, proje maliyetinin yüzde 84,77'si kadar olduğuna dikkat çekmiştir. Bayındırlık Bakanlığındaki bürokratlarla konuştuğunu ve bürokratların tasdikli uygulama projesinin, keşif özetinin, ÇED raporunun olmadığını, istimlaklerin kısmen yapılmış olduğunu söylediklerini ifade etmiştir. Bakanın "daha önceki ihalelerde de buna benzer işler yapıldı" diyebileceğini, ancak bu ihalelerin çok büyük rakamlara dayandığını dile getirmiştir. Yine projenin çıkmasına daha iki yıl varken, tasdikli proje olmadan, birim fiyatların nereden bulduğunu ve 110 milyon doların, 80 milyon doların hangi hesaplamalardan çıktığını sormuştur.

Konuşmasında CHP'nin tavrına da değinen Candan, CHP'lilerin "Burnumuza pis kokular geliyor" dediklerini, kendilerinin de buna aynen katıldıklarını söylemiş ve CHP'nin muhalefet mi, iktidar mı olduğuna karar vermesi gerektiğini dile getirmiştir. Bu arada gensoruya karşı CHP'nin komisyon başkanlıklarından birini alacağını iddia etmesi Genel Kurulda tartışmalara yol açmıştır. Yine, DSP'nin Hükümetin büyük ortağı olmasına karşın, ihaleden haberi olmadığını öne sürmüştür ve sonra da ANAP'la ilgili görüşlerini açıklamıştır.¹⁶⁵

---

¹⁶⁵ Veysel Candan ANAP ile ilgili olarak şunları söylemiştir: "Şimdi, ANAP'ın durumuna bakalım: Bayındırlık Bakanlığı yapmış bir arkadaşımızın bir açıklaması var: "Bazı bölümlerinde zaten işi sürdüren firmalara, işin devamlılığı ve çabuk bitirilmesi için ihale verilmiş olabilir." Bakın, arkadaşlar, hem Bayındırlık Bakanlığı yapacaksınız hem Hükümet olacaksınız hem de ihalenin durumundan haberiniz olmayacak!.. Halbuki, kendisi, açıklamasına devam ediyor ve diyor ki: "Büyük projelerde, ciddi birtakım belgeler ortaya konulursa, araştırılabilir ve biz, böyle bir durumda, grup olarak, bu bakana sahip çıkmayız." İşte, bakanın ifadesi bu " eğer ciddi belgeler ortaya konursa, biz buna sahip çıkmayız" diye ifade ediyorlar."

Suçlamalarına konuşmasından bundan sonraki bölümünde de devam eden RP'li Candan, iktidarın 13 firma bulduğunu, bunları davet ettiğini, indirimlerini bu firmaların kendilerinin yaptığını, şartnamelerini de kendilerinin hazırladığını iddia ettiği konuşmasının bu bölümünde, Hazine'den birisinin "bu şartname bir gecede geçti, bir gecede hazırlandı, geldi" dediğini ileri sürmüştür. Karadeniz'e yatırım yapılmasına karşı olmadıklarını, ancak yolsuzluklara karşı olduklarını açıklayan konuşmacı, ihalelerin yeni baştan değerlendirmeye alınmasını önermiştir.

RP adına konuşma yapan Veysel Candan; *"Değerli arkadaşlar, bakın, ben, size bir şey ifade edeyim: Tarih, tekerrürdür. Yıl 1990-1991; Sayın Topçu, DYP milletvekili. O yıl da, ANAP'ta otoyol yolsuzlukları süratle konuşuluyor. Sayın Cumhurbaşkanımız Demirel o zaman Başbakan ve bütün seçimini Koskotas yolsuzlukları üzerine oturtmuş ve o zaman da, otoyol için en fazla uğraşan, konuşan ve arkasından giden, Sayın Bakan; şimdi, aynı yolun, aynı çamurun tam ortasına oturdu; dileriz ki, bu çamurdan, bu tehlikeli ortamdan bir an önce kurtulur.*

Değerli milletvekili arkadaşlarım, Meclisin her gün tartışıldığı, siyasetçinin her gün itibar kaybettiği günümüzde, gelin, bu gensorunun gündeme alınmasına olumlu oy verin; tartışalım.." dedikten sonra, gergin bir ortamda sözlerine son vermiştir.

Veysel Candan'ın kürsüden inmesinin ardından CHP İçel Milletvekili Oya Araslı, partisinin gensoru görüşmelerinde kullanacağı oyu hangi pazarlıklarla belirlediği doğrultusunda bir söz sarf edildiği gerekçesiyle söz istemişse de, bu kabul edilmemiş ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına görüşlerini ifade etmek üzere, İstanbul Milletvekili Ali Topuz söz almıştır.

Gensoru önergesini hazırlayanların biraz aceleyle getirilmiş bir hazırlık içinde olduklarını söyleyen Ali Topuz, metinlerden bir şey anlaşılmadığını belirttiikten sonra; *"30 Eylül, 1 Ekim ve 2 Ekim tarihlerinde, Karayolları Genel Müdürlüğünün Karadeniz sahil yoluyla ilgili olarak yaptığı 6 ihaleye fesat karıştırılmıştır ve bu ihaleler dolayısıyla, devlet, zarara sokulmuştur"* şeklinde bir iddianın bulunduğunu ifade etmiştir. Bunları kanıtlayan belgeler olarak da, Hasan Ekinci'nin, Ankara 7. Noterine müracaat ederek, orada onaylattığı bir tespit tutanağının gösterildiğini sözlerine eklemiştir.

İddianın, daha ciddi temellere dayandırılmasını beklediklerini de belirten Ali Topuz, gensorunun ciddiyeti olan bir denetim biçimi olduğunu ve önerenin, daha sağlıklı delillere ve gerçeklere dayalı olmasının gerekliliğini savunmuştur. Hükümet ile RP ve DYP kanadının konuya bakışlarında ciddi farklılıklar bulunduğunu dile getiren CHP sözcüsü, kendi bakış açılarının da farklı olduğunu vurgulamış ve bunları ortaya koymaya çalışmıştır. Topuz bu konuda şu açıklamalarda bulunmuştur: *"...bir kere, iddia sahipleri, önerge sahipleri, bir ihale sürecinin yasalara aykırı gelişmelerini ele alıyorlar, onlara objektifi tutmaya çalışıyorlar, buradan bir siyasal sonuca varmaya çalışıyorlar ve "böyle bir işi yapan hükümetin bakanı görevde kalmaz" diyorlar; onu düşürmeye dönük bir eylemi başlatmış oluyorlar. Eğer, konuyu Hükümet üzerine alırsa, Hükümete dönük de bir güvensizlik vermeyi önceden düşünmüş olarak bu işe giriyorlar.*

Hükümete gelince... Hükümet de, bu ihale sürecinin içinde, acaba, yasalara, geleneklere ters bir şey var mıdır, yok mudur hassasiyetini göstermeden; acaba, burada bir yanlışlık var mıdır deyip, içeride bir araştırma, inceleme yapma, idare içinde bir araştırma, inceleme yapma yoluna yönelmeden, onlar da, bu meseleyi, Karadenize bir yol yapılıp yapılmaması konusunda bir tartışma noktasına çekmeye çalışıyorlar ve siyasi bir değerlendirmeye taşımaya çalışıyorlar. Biz, Cumhuriyet Halk Partisi olarak, işte bu noktada, her iki gruptan da farklı düşünüyoruz.”

Ali Topuz, öncelikle bu olayın, siyasi sonuçlarıyla ilgili değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapmış ve şartnameyle ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları için ihalenin içeriğine dönük eksiklikleri tam olarak tespit edemediklerini açıklamıştır. Daha sonra sözü dış kredi konusuna getirerek, dış krediyi müteahhitler sağlayacaksa ve Hazine garantisi olacaksa, Türkiye'nin dış krediyi libor+1,5 faizle uygun gördüğünün bilinmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁶⁶ Topuz dış krediyle ilgili görüşlerini ortaya koyduktan sonra, sözü ihaleye davet edilen firmalara getirmiştir. İhale için 17 firmanın davet edildiğini, birinin katılmayacağını açıkladığını, geriye kalan 16 firmanın da, ihalenin başından sonuna kadar, üç gün boyunca, sabah bir ihale, öğleden sonra bir ihale, ertesi sabah bir ihale, öğleden sonra bir ihale olmak üzere ihalelere girip çıktıklarını dile getirmiştir. Bunlardan bir tanesinin (ENKA) hiçbir işi alamadığını veya almadığını da belirtme ihtiyacı hissetmiştir.

İhaleyle ilgili görüşlerini açıklamaya devam eden Topuz, isimlerini vermediği iki firmanın birinci ve ikinci ihaleye ayrı ayrı girdiklerini, ancak üçüncü ihaleye ortaklık halinde girerek işi aldıklarını öne sürmüş ve açıklamalarını şu sözlerle sürdürmüştür: “Ondan sonra, bu firmalardan bir

---

¹⁶⁶ Ali Topuz'un dış kredi ile ilgili açıklamaları şu şekilde devam etmiştir. “Hazine, bunu tescil etmektedir. Demek ki, libor+1,5'ten daha farklı bir kredi gelecektir Türkiye'ye. Anavatan Partisi grup sözcüsü arkadaşımız, bana göre yanlış bir ifade kullandı "yüzde 10 daha, bunun üzerine, edebileceğini varsayarak tenzilatları değerlendirmek lazımdır" dedi; yani, bu hesaba göre, dış kredinin libor + 10 veya 11 olarak alınması düşünülmüştü gibi bir izlenim verdi. Bu, kredi değildir; bu, tefeciliklidir. Bunu, Türkiye kabul edemez ve bunu, Türkiye karşılayamaz, isterse müteahhit olsun isterse devlet olsun. Mutlaka, bu, böyle değildir. Olsa olsa, libor + 4, libor + 5 civarında bir kredi sağlanabilir; 2,5-3,5 dolayında bir ilave maliyeti, müteahhitlerin yüklenmesi düşünülebilir; ama, o zaman da şu soruların cevabını vermek lazım: Bu iş nasıl muhasebeleştirilecektir; yani, bu kredinin faizinin şu kadarı Hazine tarafından, şu kadarı falan adam tarafından ödenecek hususu nasıl garantiye alınacaktır? Bir arkadaşımızın söylediği gibi, ileride, müteahhit firmayla ilgili bir olumsuzluk ortaya çıktığı zaman, o müteahhit firma ortada kalmadığı zaman, bu borcu kim ödeyecektir? Bunların öğrenilmesine ihtiyaç vardır. Ayrıca, bu kredi, gerçekten sağlanmış mıdır sağlanmamış mıdır? Yani, Karadeniz'de bir beklenti yaratıyorsunuz, 720 milyon dolar tutan ihale bedellerine karşılık kredi sağlandığını söylüyorsunuz; ama, ortada böyle bir şeyin olduğunu açıkça da ifade edebilecek misiniz; bilemiyorum; Sayın Bakan, konuşmasında, herhalde bunu da söyleyecek. Nereden alınmıştır bu kredi; hangi faizle alınmıştır; geri ödemesi hangi süreler içinde, hangi koşullarla olacaktır; bu kredi, tümü için bir kaleme mi alınmıştır; yoksa bu kredi her ihale için ayrı ayrı mı alınmıştır; muhataplar kimlerdir; bunların bilinmesi lazım.”

tanesi öbür ihalelere teşekkür zarfı atmış, ötekisi ise başka bir şey yapmış. Ötekisi, bu ortağıyla beraber işi aldıktan sonra o ortağını bırakmış, başka bir ortakla işbirliği yaparak, dördüncü ve beşinci ihalelere zarf atmış; alamamış. Altıncı ihaleye sıra geldiği zaman, bunlardan bir tanesi, bu sefer ortağını değiştirerek, başka iki müteahhitle ortak olmuş, üçlü bir grup olarak altıncı ihaleyi almış.

Değerli arkadaşlarım, bu işin içine girip çıkmış olanlar, teknik insanlar bunu bilirler; firmaların bir araya gelip, konsorsiyum yapmaları veya ortak girişim oluşturmaları kolay bir iş değildir. Sabahki ihalede başkalarıyla ihaleye gireceksin, akşamki ihalede başkalarıyla gireceksin. Sen, akşamki ihaleye vereceğin tenzilatı da biliyorsun, sabahki ihaleye verdiğin tenzilatı da biliyorsun; ortaklarından birine ya da öbürüne ya yalan söylüyorsun veya onların da bilgisi dahilinde bunu veriyorsun. İşte, bu, bu ihalede, idarenin bilgisi dahilinde, önceden, müteahhitler arasında işi bölmeye dönük bir anlaşma yapıldığının kesin delilidir.”

Ali Topuz konunun bunlarla bitmediğini söyledikten sonra, yapılan altı ihaleyi, halen o bölgede iş yapmakta olan herhangi bir müteahhidin, bitişiğindeki kısmı, yanına aldığı ortaklarıyla beraber kazandığını da iddia etmiş ve iki firmanın, birinci, ikinci ve üçüncü ihalelere ortak olarak zarf atmalarına rağmen alamamalarının da ilginç olduğunu sözlerine eklemiştir. Aynı ihalelere, başka bir firmanın, ilk üç ihaleye katılmadığını, sıra dördüncü ihaleye geldiği zaman, bu ikili ile o teşekkür zarfı atan ve halen de orada iş yapmakta olan müteahhitin birleşerek, üçlü bir grup oluşturup, işi aldıklarına işaret etmiştir.

CHP olarak, Karadeniz'e yol yapılmasını istediklerini, ama yolsuzluk yapılmasına karşı olduklarını ifade eden Ali Topuz, Hasan Saka döneminde Karadeniz ile ilgili rüyaların başladığını iddia etmiş ve Hasan Saka'nın Samsun-Trabzon-Batum demiryolu, Trabzon-Erzurum-Diyarbakır-Musul demiryolu, Trabzon-Erzurum-Halep demiryolu gibi projeleri düşündüğünü dile getirmiştir.

Bu arada Cumhuriyet Halk Partisi'nin, 1980 öncesinde, Karadenizlinin, özellikle, köyünde, kırsal alanında iş makineleriyle tanışmasını sağladığını, 1978-1979 yıllarında, Doğu Karadeniz ve Orta Karadeniz Bölgelerine, hatta Batı Karadeniz Bölgesine, cumhuriyet hükümetlerinin programları içerisinde, cumhuriyet tarihinin en hızlı köy yolu yapım programının uygulandığını da hatırlatan Topuz, 1980 öncesinde Sarp-Hopa yolunun tamamlanması için çalışmaların yapıldığını, 1991-1995 yılları arasında, Koalisyon Hükümeti döneminde şimdi, Karadeniz'de inşaatları devam eden sahil yolu ihalelerinin yapıldığını dile getirmiştir.

Ali Topuz önergeyi verenleri de eleştirirken, gensoru önergesinin hem Bakanı ya da Hükümeti düşürmek hem de Türkiye'de bir hükümet sorunu yaratmak amacıyla verildiği iddiasında bulunmuştur. CHP olarak sorumluluk içinde hareket ettiklerini, yolsuzlukları önlemek için ne gerekiyorsa onu yapacaklarını da açıklayan CHP sözcüsü, Meclis'in her türlü denetimini

kullanacaklarını da vurgulamıştır. Daha sonra da Refah Partili milletvekillerinin "Dışişleri Komisyonu" şeklindeki sözlerine cevap vermiştir. Ali Topuz, hiç kimsenin, Cumhuriyet Halk Partisi'nin, şu komisyon başkanlığı bu komisyon başkanlığıyla ilgili olarak pazarlık içinde olduğunu söyleyeceğini savunmuş ve eğer gensoru önergesi gündeme alınacak olursa, bu soruların tamamının cevabının Meclis'te verilmesini bekleyeceklerini söyleyerek, konuşmasına son vermiştir.

Ali Topuz'dan sonra, Hükümet adına, Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu söz almıştır. Yaşar Topçu, gensorunun, bir siyasî kin ve siyasî intikam amacına dönük olduğunu vurgulayarak konuşmasına başlamıştır. Söz konusu yola hem Karadeniz'in hem de Türkiye'nin ihtiyacı olduğunu söyleyen Bakan, yolun ülke kalkınması için önemine değinmiş ve yöre insanın mısır ekmeği yiyip, tütün-fındık-çay üçlüsü arasında sıkıştığını ifade etmiştir. Son zamanlarda Hazar ve Kazak Rus petroleri sayesinde bölgenin öneminin arttığına dikkat çeken Bakan, Beyaz Sarayın güvenlik danışmanı Brezinski'nin "Satranç Tahtası" isimli araştırma kitabında, bölgenin, geleceğin petrol ve gaz pazarı olarak gösterildiğini dile getirmiştir. ABD'nin bu nedenle Hazar petrolerinin, Türkiye üzerinden Akdeniz'e indirilmesinde Türkiye'nin yanında yer aldığını öne sürmüştür.

Yaşar Topçu daha sonra proje ile ilgili olarak bir takım bilgiler vermiş ve şunları söylemiştir: *"Başta, Bolaman-Perşembe olmak üzere, 10'dan fazla tünel -ki toplamı 18'dir- yüzlerce köprü, yine onlarca viyadük, deniz dolgusuna bütçe imkânları ve Dünya Bankası kredileri yetmedi. İlk iş olarak, bu yolun projesini, Samsun-Sarp'tan, Sarp-Zonguldak şeklinde değiştirip, Zonguldak'a kadar uzattık. Bundan sonra bu projeyi yeniden revize ederek, Sarp-Şile kavşağı haline getiriyoruz.*

Tabii, yapılacak işler bundan ibaret değildir. Türkiye'nin 1961'de 60 bin kilometre karayolu vardır, 1997'de 61 514 kilometre karayolu vardır. Bunun 1 514 kilometresi otoyoldur. Türkiye, otoyollarını 4-5 bin kilometreye, bölünmüş yollarını 8-10 bin kilometreye çıkarmadan, asla, dünyanın önde gelen 10 ülke-sinden birisi olamaz; bölgelerarası kalkınmışlık farklarını ortadan kaldıramaz; çünkü, demiryolu, denizyolu, havayolu ve karayolundan, geçtiği yere hizmet eden tek yol karayoludur. Diğer üçü ise, sadece vardığı yere hizmet eder."

Bundan dolayı daha çok dış kredi kullanarak, karayolu ağının zenginleştirilmesinin zorunlu olduğunu belirten Topçu, Türkiye'de krediyle yapılan ve Dünya Bankası kredisiyle yapılmış çok sayıda yol bulunduğunu, bunlarla ilgili olarak Tansu Çiller'in Başbakanlığında 62 kararname, Necmettin Erbakan'ın Başbakanlığında ise 20 kararname çıkarıldığına dikkat çekmiştir. Kendilerinden önceki dış kredili ihalelerde kullanılan metodun da, müteahhit-lerden teklif alma metodu olduğunu ifade etmiş ve buna göre, müteahhitlerin, Bayındırlık birim fiyatlarının yüzde 20'sine kadar teklif verebildiklerini hatırlatmıştır. Bu konuda yerleşik bir sistem olmadığı için, millî bir sistem kurmak istediklerini belirten

Bayındırlık ve İskan Bakanı, Bayındırlık birim fiyatlarının esas alınarak, bunlardan tenzilat istemek suretiyle ihale yapılması uygulamasını uygun gördüklerini, böylece işin başında yüzde 20'lik müteahhit avantajını kaldırdıklarını ifade etmiştir. Bunda da bir usulsüzlük olmadığını savunmuştur.

Yaşar Topçu, bu sistemi, yakında, Gaziantep-Urfa yolunda, Antalya-Alanya yolunda, İstanbul-İzmir otoyolunda, Adana-Pozantı, Ankara-Acıkuyu-Konya kavşağında, İzmir-Salihli yolunda, Bursa çevre yolunda uygulayacaklarını açıklamış ve konuşmasına, yeni sistemi biraz daha açıklayarak devam etmiştir.¹⁶⁷ Ardından da, kendisiyle ilgili iddialara cevap vermeye başlamıştır.

Ali Topuz'un, "Bu ihalelerin kredileri nasıl olacak?" sorusuna, *Hazinenin şimdiye kadar yaptığı gibi, libor + 1,5 olacak. Biz, buraya 16 firma çağırdık. 17 nci firma ortaklık sebebiyle geldi. Ben, Karayolları Genel Müdüğüne dedim ki: 'Buraya, Türkiye'nin kredi itibarını sarsmayacak, kredi bulmasını bilen, bunun metotlarını bilen, dünyada bu işin nasıl çalıştığını bilen, daha evvel bu işleri kullanmış, dışarıyla kredi bağlantısı olan firmaları çağırın'*" şeklinde cevap veren Yaşar Topçu, Türkiye'nin o ana kadar 10 milyar dolar müteahhit kredisi kullandığını, halen de, 2,5 milyar dolar müteahhit kredisi kullanmakta olduğunu açıklamıştır.

Yaşar Topçu, teklif ve ihaleye katılma sırasında, firmaların banka referans mektubuyla teyit ettiklerini, bunun dışında, gelecek olan kredilerin şartlarını Hazinenin kabul edeceğini ifade ettiği konuşmasında, bu kredileri, hangi yol için kredi sağlayacağını taahhüt eden firmanın getireceğini vurgulamış ve 1998 yılında 50 milyon dolarlık iş yaptı da 50 milyon dolar istihkak hazırladıysa, Hazinenin de bu kadar borçlanacağı bilgisini vermiştir.

---

¹⁶⁷ Yaşar Topçu'nun açıklamaları şu şekildedir: "Yeni sistem, gayet ciddi bir mekanizma getirmiştir. Bu yeni uygulamaya göre, her yılın 2 Ocakındaki Bayındırlık birim fiyatları, yine her yılın 2 Ocakındaki Merkez Bankası alış kuru üzerinden dolara endekslenip bunun üzerinden tenzilat istenmektedir. Ayrıca, uygulama içerisinde fiyat farkı verilmemektedir -Sayın Ali Topuz sorduğu için söylüyorum- eskalasyon yapılmamaktadır, avans ödenmemektedir. Getirilen dış kredinin istihkaklar karşılığında geri ödemesini sordumuz; yüzde 30'u dolarla, geri kalan miktarı Türk Lirasıyla ödenmektedir.

İhalelerde yerli ve yabancı firmalar da ortak olarak alınabilecektir; bu, eskiden de yapılan bir uygulamadır. İhale tutarı olan dış kredinin şartları Hazine yetkisindedir.

Ben, Karayollarından, kredi getirebilecek otoyol ve buralarda çalışan müteahhitlerin çağrılmasını istedim. İşte, Sayın Topuz'un söylediği sebeple istedim. Şimdi "bu yolda usulsüzlük, yolsuzluk var" diyenlere buradan tek tek söylüyorum: Bu, Bakanlar Kurulu kararı; buraya koyuyorum. Bu, bu yolla ilgili Yüksek Planlama Kurulu kararı; buraya koyuyorum. Bu -Hazineden izin alınmadı diyenlerin kulağını çınlatmak için- Hazinenin uygundur görüşü; buraya koyuyorum. Bu da ihalenin şartnamesi, şartlarını okuyorum..."

Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu ihalelerle ilgili teknik açıklamalar yaptığı konuşmasını, muhalefete yüklenerek şu sözlerle sürdürmüştür: “Şimdi, bu yolların tamamlanması için de 1997’de 6 trilyon civarında ek ödenek istedik, ek bütçeden çıktı geliyor; 1998 bütçesine de 20 trilyon teklifimiz olmuştur. Planları, projeleri, uygulama projeleri, metrajları, buna göre keşif bedelleri...”

Şimdi, burada, Doğru Yol Partisi sözcüsü arkadaşımız -beyanı aynen burada- dedi ki: ‘Bu ihalelerin uygulama projeleri yoktur. Sayın Bakan cevap versin.’ Arkadaşımızın gözünü kin ve öfke bürümüş. Burada, milletin gözünün içine baka baka yalan söyledi. Ben, şu dosyaları, bu arkadaşlar, bu lafları söyleyecek diye getirdim. Biraz merak etseydi, azıcık işi ciddiye alsaydı... Bu dosyalar buraya niye geldi?.. Bu dosyalar buraya niye geldi?.. Bu dosyalar buraya niye geldi diye merak etseydi, üzerinde yazıyordu ‘6 tane yolun uygulama projeleri’ diye... Refah Partili arkadaşımız da aynı tuzağa düştü. Burada ‘yoktur’ diye yalan söylerken, bari biraz araştırın da söyleyin; hiç değilse biraz bakın da söyleyin... Milletin gözünün içine baka baka milletin vekili yalan söyler mi?! Millete yalan söyler mi?!”

Bakanın bu ifadelerine, DYP Denizli Milletvekili Mustafa Kemal Aykurt başta olmak üzere, muhalefete mensup milletvekilleri tepki göstermiş ve tartışmalar başlamıştır. Ortamın iyice gerginleşmesinden dolayı oturum başkanı idare amirlerini göreve çağırmiş ve sert tartışmaların sürmesine rağmen, Yaşar Topçu konuşmasına devam etmiştir.

ÇED raporunun olduğunu, ayrıca, 23 Haziran 1997 tarihinde çıkan ÇED Yönetmeliğine göre, bu tarihten önce programa ve plana alınmış hiçbir işte ÇED raporunun aranmayacağını iddia eden Yaşar Topçu, karayollarında bu proje kadar noksansız, kusursuz bir tek ihale olmadığını savunmuştur. Muhalefeti kastederek, istemedikleri bir hükümetten ya da bir bakandan kurtulmak için bir bakanı hedef almalarının, anlayışla karşılanabileceğini, ancak bunun başka yollarının olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca bir bakandan, bir hükümetten kurtulmak için, Karadeniz Otoyolu Projesine engel olmanın hem yanlış hem de affedilmez bir hata olduğunu öne sürmüştür.

Gensoruyu yazarların "biz, noter tespiti yaptık" dediklerine de temas eden Bakan, birçok ihaleden sonra müteahhit kavgalarının böyle noter tespitlerine dayandırıldığını savunmuş ve bunun bir müteahhit senaryosu olduğu iddiasında bulunmuştur. Burada amacın, kamu menfaati değil, şantaj olduğunu da sözlerine eklemiş ve bunun suç teşkil ettiğini ifade etmiştir.

Yaşar Topçu, gensoruda şahsıma yönelik iddialarla ilgili yapmış olduğu konuşmada, Cengiz İnşaata iş verildiğine dair iddiayı reddetmiş ve “ihaleye 16 firma davet edilmiş; ortak olmak serbest olduğu için 17 firma katılmıştır. Ortak olmak geçmişte de serbestti; böyle yapılmış birçok ihale vardır. Bu

ihalede hiçbir firma tek başına iş alamamıştır. Bu nedenle "biz, noter tespiti yaptırarak" diyenlerin tespiti de, beyanı da, tam bir kuyruklu yalandır. Burada, pazarlık olduğunu söyleyenlerin, ihaleye giren ve kazanan ortak girişimleri sayıp, onları notere tespit ettirmesi lazımdır" dedikten sonra, noter senedi ile ilgili görüşlerini ortaya koymuştur.¹⁶⁸

Yaşar Topçu, DYP'lilerin tepkisini çeken açıklamalarından sonra, bu kez Refah Partililerin iddialarına cevap vermek istemiş ve Karadeniz'e çağırıldığı isimlerin aynısının Bolu Dağı geçişine çağırılıp, 44 üncü maddeye göre üçlü ortaklığa verildiğini iddia etmiştir. Antalya-Alanya yolunun birinci ve ikinci kısmının, aynen 44 üncü maddeye göre çağırılıp verildiğini de sözlerine eklemiş ve Cevat Ayhan'ı tenzih ettiğini de açıklamıştır.

CHP'li Ali Topuz'un iddialarına cevap olarak ise Bolu Dağı geçişini Limak firmasının aldığı, yapılan ihalenin tenzilatının yeterli olup olmadığına baktığını, kendisinin dinlenmeden karar alınmasının doğru olmadığını söyleyen Topçu, Karayalçın'a da teşekkür etmiştir. Son olarak, 1994 yılında, Sayın Başbakan Tansu Çiller'e, "müteahhitlere yüksek tenzilatlı ihaleleri fesih yetkisini niye verdiniz?!" diye sormuş ve konuşmasını tamamlamıştır.

Tartışmalar, Yaşar Topçu'nun konuşmasını bitirmesinden sonra da devam etmiş ve bazı milletvekilleri sataşma nedeniyle söz almak istemiştir. Refah Partisi Kayseri Milletvekili Salih Kapusuz, Yaşar Topçu'nun konuşması sırasında, buraya getirmiş olduğu birtakım evraklardan bahsederek ve göstererek, kendilerinin, birtakım çalışmalarını sonuçlandırdığına dair ifadeleri ve iddiaları olduğunu, kapalı ve ipleri bağlı bulunan bir projeye ilgili bilgilerinin olmadığını, bunun güzergâh mı, avan proje mi, tatbikat projesi mi, bunları görmek istediklerini açıklamıştır.

Tartışmaların ve gerilimin devam ettiği sırada, Refah Partisi Sakarya Milletvekili Cevat Ayhan, Bayındırlık ve İskan Bakanı Yaşar Topçu'nun konuşmasında kendisine sataştığı gerekçesiyle söz istemiştir. Yaşar Topçu'nun, kendi bakanlığı döneminde de 2886 sayılı İhale Kanununun 44. maddesine göre ihale yapıldığını söylediğini belirten Cevat Ayhan, bu ifadeye cevap olarak şu açıklamalarda bulunmuştur: "Biz, bu ihaleleri çok sınırlı kullandık; devamlı, açık ihale, önseçimli yola gittik. Bakın, 1 Temmuz 1996'dan Aralık 1996 sonuna kadar -elimdeki bilgiler odur; 1997 bilgileri önümde olmadığı için, maalesef,

---

¹⁶⁸ Yaşar Topçu'nun açıklamaları şu şekildedir. "Bakalım noter senedine. Noter senedinde, Cengiz İnşaat Çayeli-Hopa yolunu alacak diyor. Oysa, Çayeli-Hopa yolunu üçlü bir ortak girişim alıyor. O halde, bunun neresini bildiniz? Dıyeceksiniz ki, bu ortak girişimin içinde Cengiz İnşaat var. Bu tahmininiz, Cengiz İnşaatın, ihale yapılan yerde halen yol yapmakta olmasına dayanıyor. Cengiz İnşaat, bu yolu, yüzde 300 keşif artışı ve 5,35 tenzilatla ne zaman almış; Sayın Tansu Çiller'in Başbakanlığı zamanında almış.

Cengiz İnşaatı 'ANAP'ın kasaş" diyen gensorucular, siz, Sayın Çiller'in Başbakanlığı döneminde, Cengiz İnşaatın, aynen 44 üncü madde usulüyle -davetiyesi burada, yanımdadır; zaman kaybetmeyeyim- Alanya, Kaş Yat Limanlarını, Hopa Limanını, Bandırma Balıkçı Barınağını, dokuzluk, onluk tenzilatlarla aldığı zaman neredeydiniz? Bunu yazanlar, neredeydiniz?"

arz edemiyorum- 28 ihale yapmışız Karayolları Genel Müdürlüğünden. Bunun, sadece 3 tanesi davet usulüdür. Olağanüstü Hal Bölgesinde de 5 tane var. Onlar, zaten, davetli olmaya mecburdur 1993'te yayımlanan Başbakanlığın bir tamimine göre. Demek ki, 20 tanesi açık ihale olmuştur. Tenzilatlar baktığımız zaman, açık ihalenin de fevkalade faydalı olduğunu görüyoruz. Yani, ben, Bayındırlık Bakanı olarak, rekabeti sağlamak amacıyla açık ihale yapmayı daima tercih etmişimdir. Nitekim, ihalelerde tenzilatlar yüzde 40-50 mertebesinde seyretmiştir. Karadeniz yolunun ihalesinde ise, yüzde 15-20 arasında seyrettiği için, zannedirim, bu, bundan kaynaklanmakta.”

Bu konuşma sonrasında, gensoru önergesinin oylanması konusunda uzun süren bir tartışma yaşanmış ve önce oylamanın açık olması kabul edilmiştir. Daha sonra verilen önergelerin reddedilmesiyle, açık oylamanın, oy kutusu sıralar arasında doluşturılmak suretiyle yapılması da benimsenmiştir: Ardından oylama geçilmiştir.

Bu arada Ankara Milletvekili Saffet Arıkan Bedük, ANAP Rize Milletvekili Ahmet Kabil'in grubuna sataşması nedeniyle bir konuşma yapmıştır. Doğru Yol Partisi'nin hiçbir zaman kin ve husumet maksadıyla hareket etmediğini söyleyerek konuşmasına başlayan Bedük, kendi partileri döneminde hiçbir yolsuzluğun ve usulsüzlüğü de olmadığını sözlerine eklemiş ve Doğru Yol Partisi'nin, Demokrat Parti ve Adalet Partisi misyonunu takip ettiğini açıklamıştır.

Yine Karadeniz yoluna, boğaz köprüsüne, tüp geçide karşı olmadıklarına da vurgu yapan Bedük, hep yenilikten yana olduklarını ifade etmiş ve *“yoldan yanayız; ama, yolsuzluktan yana değiliz. Bizim itirazımız burada; bu gensorunun verilmesinin sebebi bu... ‘Gensoruyu siyasî maksatla veriyorsunuz’ diyorsunuz. Anayasaya göre, gensoru, zaten, siyasî maksatla verilir. Siyasî maksatla verilmiş; ama, yolsuzlukla ilgili ayrıca soruşturma önergesi gelecek, o da verilecek. Dolayısıyla, bu konuyu bu şekilde değerlendirmenizde fayda mütalaa ediyoruz. Ciddî olarak verilmiş olan bu önergeyi, gayri ciddî olarak değerlendirmek... Yalan değil. Bize gelen haberi, özellikle noter senediyle, noter marifetiyle tasdik ettirip, Türkiye Büyük Millet Meclisinin huzuruna getirmiş bulunmaktayız”* konuşmasını tamamlamıştır.

Saffet Arıkan Bedük'ün bu sözlerinden sonra, Mahmut Yılbaş ve Salih Kapusuz, oturum başkanı Yasin Hatipoğlu ile söz almak konusunda yoğun bir tartışma içine girmişler ve Genel Kurul bir kez daha gerilmiştir. Zaman zaman diğer milletvekillerinin de karıştığı tartışmalar kesilmeden, bu kez, ANAP Rize Milletvekili Ahmet Kabil, DYP Denizli Milletvekili Mustafa Kemal Aykurt'un şahsına sataşması nedeniyle söz almıştır.

Ahmet Kabil, DYP Grup sözcüsünün ismini kullanarak, Mecliste olmayanların yerine oy kullandığını iddia ettiğini, Aykurt'un söz alıp "ben böyle bir şey yapmadım; bana iftira ediyor" demesini beklerken, heyecanla, saçma sapan bazı ifadeler kullandığını öne sürmüştü ve bunları kendisine aynen iade ettiğini açıklamıştır. Önceki sahte oy kullanması konusundaki görüşüne ısrar eden Kabil, imzaların halen Meclis arşivlerinde olduğunu ve Ahmet Nedim'in de olaya tanık olduğunu ileri sürmüştür.

Bu arada, Bayındırlık ve İskân Bakanı Sayın Yaşar Topçu hakkındaki (11/13) esas numaralı gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmayacağı hususunda yapılan açık oylamanın tasnifi belli olmuştur. Buna göre oylamaya 474 milletvekili katılmış, bunların 248'i kabul, 224'ü de ret oyu kullanmıştır. 2 oy ise mükerrer çıkmıştır. Böylece gensoru önergesinin gündeme alınması kabul edilmiştir.

b) Görüşmeler¹⁶⁹

Denizli Milletvekili Mustafa Kemal Aykurt ve 54 arkadaşının, Karadeniz karayolu ihalesinde usulsüzlük yaptığı iddiasıyla Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu hakkında verdikleri ve Genel Kurulun 2 Aralık 1997 tarihli 21. Birleşiminde gündeme alınması kabul edilen gensoru ile ilgili görüşmeler 3. Yasama Yılı'nın, 24. Birleşiminde gerçekleştirilmiştir. 8 Aralık 1997 tarihindeki görüşmelerde oturum başkanlığı, Meclis Başkanvekillerinden Uluç Gürkan yürütmüştür.

Ancak birinci oturumda Hükümetin Genel Kurul salonunda temsil edilmemesi nedeniyle, birleşime ara verilmiş ve görüşmeler, ikinci oturumda başlayabilmiştir. Görüşmelerde ilk sözü DYP Grubu adına, Çanakkale Milletvekili Nevfel Şahin almıştır. Şahin ilk söz olarak hiçbir zaman Karadeniz'in yollarına karşı çıkmadıklarını vurgulamış ve bölgede yolların Demokrat Parti zamanında inşa edildiğini, Adalet Partisi döneminde de iyileştirme çalışmalarının yapıldığını ifade etmiştir.

1992 yılında, Sinop'tan başlayıp Sarp'a kadar devam eden, sahil yolunun proje ve etüt çalışmalarını başlattıklarını da iddia eden DYP sözcüsü, kendi dönemlerinde, 1992-1993 yıllarında, bu yolların, şehir geçişleri de dahil, 348 kilometrelik kısmının ihale edildiği bilgisini vermiş ve İstanbul Şile'den başlayarak Sinop ve Samsun'a kadar, Samsun'dan da Arp'a kadar olan bu yolun, uluslararası otoyol şeklinde projelendirilmesini istemiştir. Karşı oldukları olayın, Karadeniz'in otoyoluna harcanması gereken paranın, milletvekili transferlerinde kasa olarak kullanılan şahısların cebine gitmesi olduğunu belirtmiş ve Yaşar Topçu'nun konuyla ilgili bir bakan olarak kendisine gelen ihbarları ciddiye almadığını öne sürmüştür. Bakanın, üzerine düşen görevi yerine getirmesi, teftiş kurullarına güvenip ihalenin soruşturmasını yapmış olması durumunda, söz konusu ihalenin yapılmaması gibi bir kararın çıkacağını savunmuş ve Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu'ya güvenlerinin kalmadığını açıklamıştır.

Nevfel Şahin, görüşmeler yapılırken; yolların tatbikat projesinin, viyadük projelerinin, tünellerinin, deniz dolguları ve zeminin stabilite problemlerini çözen detay projelerinin olmadığını söylediklerini belirtmiş ve söz konusu eksiklikleri gösteren belgeleri, Genel Müdürün, Bakandan almış olduğu emirle göstermediğini sözlerine eklemiştir. Bakanın, Bakanlar Kurulundan yetki

---

¹⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 24. Birleşim, 38. Cilt, 8.12.1997

alırken, 89. maddeyi yanlış yorumladığını ve daha büyük yolsuzluklar yapmak amacıyla istediği şartnameyi hazırlamak için, Bakanlar Kurulu üyelerini de kandırdığını iddia eden Şahin, bu iddiasına şu sözlerle açıklık getirmeye çalışmıştır: “Sayın Bakan diyor ki, ben, dışkredi buluyorum. Peki, senin bu dışkredi, hükümetlerarası bir anlaşmadan mı doğuyor; böyle bir şey yok. Dünya Bankasından veya Avrupa İskân Fonundan mı alıyorsun; böyle bir anlaşman mı var; bu da yok. Ne var... Diyor ki müteahhitlere, git, bu ticarî krediyi bul. Bir kere, Hazine, bu kredinin sahibi, Hazine bunun kefil. Sözleşmeyi de okuduğumuzda, göreceksiniz, bundan tamamen Hazine sorumlu; faizlerini Hazine ödeyecek. Sözleşmede bir madde var; diyor ki: "Hazine, müteahhitlerin getirdiği kredilerle sözleşmeyi yapar ve sözleşme, bu maddenin hükümleri dışındadır." Yani, kredi faizlerini, kredi mesuliyetlerini, kredi kefilliğini, tamamen, müteahhitlerden alıyor, devlete veriyor. Böyle bir ihaleyi, dünya üzerinde hiçbir ülke, Uganda bile yapmamıştır.”

DYP adına konuşma yapan Nevfel Şahin, ihalede serbest rekabet kurallarının işlemediğini öne sürdükten sonra, programa 3 tane yolun alındığını, Bakanın bunları 6'ya böldüğünü, sonra 16 firma çağırdığını, 15 firmanın iş aldığını açıklamıştır. 44. maddedeki davet usulüne göre, bir tek iş ihaleye çıktığında, en az üç kişinin çağırılmasının gerektiğini, davete bakıldığında Bakanın 89. maddeyi Bakanlar Kuruluna yanlış aksettirerek, böyle bir uygulama içerisine girdiğini ileri sürmüştür. Şahin, daha sonra ihalenin şartnamesi üzerindeki görüşlerini ortaya koymuştur.¹⁷⁰

---

¹⁷⁰ Nevfel Şahin'in şartname ile ilgili ortaya koyduğu görüşler şunlardır: “Sayın Bakan, 89 uncu maddeye göre bir ihale şartnamesi hazırlamış. Bu şartname, 200 trilyon liralık, 11 maddelik bir şartname. 200 trilyon liralık bir işi, 11 maddelik bir şartnameyle hazırlıyoruz ve bu şartnamenin arkasında, daire başkanından sonra, sayın genel müdür yardımcısının paragrafı yok "ben katılmıyorum" diyor. Yine, müsteşar yardımcısının paragrafı yok...”

Değerli arkadaşlar, bu şartname, daktilosundan Bakanın imzasına kadar bir günde -25.8.1997 tarihinde- geçiyor. Böyle 200 trilyon liralık bir şartname bir günde geçtiğine göre, sizin takdirlerinize bırakıyorum.

Şimdi, bu şartnamede Sayın Bakan diyor ki: ‘Ben, Bayındırlık Bakanlığının her gün ihale yaptığı 2886 sayılı Yasaya göre ihale yapamıyorum.’ Peki, bu şartnamede diyor ki: ‘Ben, Bayındırlık birim fiyatlarını dolara bağlıyorum; fiyat farkı vermiyorum.’ Şimdi, 1997 yılı başındaki -2 Ocaktaki- birim fiyatlarını dolara bağlıyor.

Değerli arkadaşlar, burada bu işleri yapmış, bu konularda hizmet üretmiş bütün arkadaşlar bilir ki, Sayın Bakan, Bayındırlık birim fiyatlarını -2 Ocak 1997, 2 Ocak 1998, 2 Ocak 1999 birim fiyatlarını- dolara bağladığında, kur da serbest olduğuna göre, normal inşaatlarda malzeme fiyat farkı olarak keşfin, ancak yüzde 20'si kadar -belki yol inşaatlarında yüzde 15'i kadar- verilen fiyat farkının, Sayın Bakan, bu maddeyle yüzde 100'ünü vermektedir ve televizyonlarda, bu kürsüde yalan söylemektedir. Böylelikle, Sayın Bakan, ortalama yüzde 17-18 tenzilatları, sadece bu kararlarla yüzde 15-16 zamlı hale getirmektedir.

Şimdi, Sayın Bakana soruyorum: Siz, kendi hazırladığınız bu ihale şartnamesiyle, işleri yüzde 17 kırım ile vermiyorsunuz; işleri, en az, ortalama yüzde 15'ten yüzde 20'ye kadar varacak oranda zamlı veriyorsunuz ve böylelikle, Karadeniz yolu için harcanması gereken paraları, daha önce planladığımız şekilde, bazılarının cebine koyuyorsunuz. İşte, Doğru Yol Partisi, Karadeniz'in yollarının yapılması için mücadele ediyor; Doğru Yol Partisi, Karadeniz'in yolları için harcanması gereken paraların başkalarının cebine hortumlanmaması için mücadele ediyor. Böyle bir sistem olur mu değerli arkadaşlar?!

Nevfel Şahin'in şartname ile ilgili, iddiaları Genel Kurulda tartışmalara neden olmuş ve özellikle ANAP'lı milletvekilleri Şahin'e büyük tepki göstermişlerdir. Konuşmasını zorlukla sürdüren Nevfel Şahin, şartnamenin 10. maddesinin (c) şıkkında "*Teyit edilmiş kredi teklifi şartlarının, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Hazine Müsteşarlığınca kabul edilebilir nitelikte olması*" yazdığını, fakat (d) şıkkında "*Firmalarca bulunan kredi için yapılacak kredi anlaşmasının, kreditorler ile Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı arasında düzenlenmesi ve yapım sözleşmesinin ekini teşkil etmemesi...*" hükmünün yer aldığını ifade etmiştir. Bu bağlamda *krediyi firmalar getirecek, Hazine Müsteşarlığı buna kefil olacak, faizlerini o ödeyecek; firmalarla hiç ilgisi yok ve Sayın Bakan buna imza atıyor*" diyerek Bakana dönük eleştirilerini sürdürmüştür.

Nevfel Şahin'den sonra Demokratik Sol Parti Grubu adına, konuşma yapmak üzere, Samsun Milletvekili Yalçın Görtan kürsüye çıkmıştır. Karadeniz'in yıllar boyu ihmal edilen bir bölge olduğunu ve Doğru Yol Partisi'nin bölgeye herhangi bir kalıcı yatırım yapmadığını söyleyen Görtan, Samsun'dan Sarp'a kadar uzanacak sahil yolunun, Orta Avrupa'dan Orta Asya'ya uzanacağını ve taşımacılık konusunda kolaylıklar sağlayacağını ifade etmiştir. Aynı bağlamda, Sarp Sınır Kapısının açılmasının, yolun önemini bir kat daha artırdığına ve Bağımsız Devletler Topluluğuna bağlı ülkelerin, gerek ticarî gerekse turistik amaçlı seyahatlerine cevap veren önemli bir koridor oluşturduğuna dikkat çekmiştir. Bu hızlı gelişme sonucu, mevcut yolun yetersiz kaldığına ve artan trafiği taşıyamaz duruma geldiğine işaret eden konuşmacı, önceki yıllarda yolun bazı kesimlerinin, Dünya Bankasından finanse edilen Karayolu İyileştirme Projesi (KİP) kapsamında, bölünmüş yol olarak inşa edilmesi programlanmış olduğunu vurgulamıştır.

Yalçın Görtan, mevcut yol üzerinde, her yıl, yüzlerce can kaybı olduğunu, bunlardan birinin de kendi kardeşi olduğunu belirttiği konuşmasında, DYP'li Kemal Aykurt'un bir defa bile Karadeniz'e gitmediğini iddia etmiş ve ardından bu milletvekilinin yapılan işin projesinin, ÇED raporunun ve Sayıştay raporunun bulunmadığını ileri sürdüğünü, Bakanın ise tam tersi bilgi verdiğini vurgulamıştır. Ayrıca tenzilat konusunda da, önemli olanın, uygulanan tenzilat yüzdesinin değil, yapılacak işin, evsafına uygun olup olmadığının, alınan karşılığı olup olmadığının kontrolü olduğunu sözlerine eklemiştir.

Yine, Sayın Bakan, şartnamenin 3 üncü maddesinde diyor ki: 'İndirim oranları, ikincil işlerde kullanılmaz.' Burada bir maddesi var... Bu sizin imzanız değil mi Sayın Bakan? Bu şartname de sizin...

Değerli arkadaşlar, Sayın Bakan, bazı işleri tenzilatla tabi tutuyor, bazı işleri de tenzilatın dışına itiyor. Ben bu şartnameyi okudukça, Sayın Bakanın, dolambaçlı yollardan, nasıl sahtekârlık yaparak, her kanunu kendine göre yorumlayarak, 89 uncu... Böyle bir şartname hazırlanmaz. Bu şartname, hem Bayındırlık Bakanlığı için bir utanç belgesi hem de Türkiye için bir utanç belgesi."

Gürtan konuşmasına şu sözlerle devam etmiştir: “*Bu otoyolun yapımındaki tenzilatlar ortalama yüzde 20 civarındadır. Bu tenzilatlarla, dışkredi maliyeti olarak da yüzde 10 ilave edilirse yüzde 30 tenzilat uygulanması söz konusudur. Oysa, aynı güzergâhta, aynı Bayındırlık fiyatlarıyla, 1991-1995 DYP-SHP Koalisyonu döneminde yapılan ihalelerin ortalama tenzilatı yüzde 10'un altındadır. Bu durumda, 1991-1995'te yapılan tenzilatın 3 kat daha fazla tenzilat söz konusudur. Dışkredilerden sağlanan imkânlarla değil de, bütçeden sağlanan ödeneklerle bu yolun yapılması halinde otuzbeş senede bitirilmesi söz konusudur. Oysa, dışkrediyile ve dolar bazında yapılacak olan ihale sonunda, yol, en erken üç, en geç beş yıl içerisinde bitirilecektir.*

Türkiye'de, yılda, kişi başına ortalama 15,9 milyon Türk Liralık kamu yatırım harcaması yapılırken, Karadeniz'de bu miktar kişi başına sadece 3,5 milyon Türk Lirasıdır. Bu da, Karadeniz'e ne kadar yatırım yaptığının açık ifadesidir. Krediler döviz olarak sağlanacağından, işlerle ilgili keşifler, 1997 yılı Bayındırlık birim fiyatları aynen alınarak 2 Ocak 1997'deki Merkez Bankası döviz satış kuru esas alınmak suretiyle Amerikan Dolarına dönüştürülmüş birim fiyatlarla hazırlanmıştır. Sözleşmelere göre, bu fiyatlara, hiçbir surette yıl içi fiyat farkı ödenmeyecektir.

Getirilecek kredilerde, Hazine Müsteşarlığının kabul edeceği şartlarla, kredi kurumlarının şartları arasındaki fark firmalarca karşılanacaktır. Bu durumun, firmalara, yüzde 10'u aşan miktarda yük getireceği tahmin edilmektedir. İşin, beş yıl içerisinde bitirilebilmesi için, 1997 yılı fiyatlarıyla her yıl için gerekli kaynak 41,8 trilyon Türk Lirasıdır. İşin, üç yıl içerisinde bitirilebilmesi için gerekli kaynak ise her yıl için 69,7 trilyon Türk Lirasıdır.”

Demokratik Sol Parti olarak demiryolu ve deniz taşımacılığına daha fazla önem verilmesini savunduklarını açıklayan Gürtan, Karadeniz sahil yolunun, bölünmüş yol olarak bir an önce tamamlanarak hizmete açılmasının, Türkiye ve bölge için büyük önem taşıdığını belirtmiştir. Ayrıca DSP'nin "Dürüst devlet, dürüst yönetim" anlayışını benimsediğini, bu nedenle hizmetlerin yasalara uygun olması yönünde büyük hassasiyet gösterdiğini açıklamıştır.

Yalçın Gürtan'ın gensoruya ret oyu vereceklerini açıklayarak bitirdiği konuşması sonrasında, Refah Partisi Grubu adına, Konya Milletvekili Veysel Candan söz almıştır. Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu'nun gerçek dışı beyan ve bilgilerle kamuoyunu yanılttığını iddia ederek konuşmasına başlayan Candan, konunun Karadeniz'e yol yapılıp yapılmamasına getirilmesinden doğan rahatsızlığını dile getirmiştir. Bu nedenle kendilerinin yolun yapılmasını engellemediklerini de belirtme ihtiyacı duymuştur.

Yaşar Topçu'nun, birtakım çizilmiş uyduruk belgeleri, tasdik edilmiş uygulama imar planı diye Genel Kurula getirdiğini öne süren Veysel Candan, halkın yolsuzluk ve yolun gecikmesinden huzursuzluk duyduğunu belirtmiş ve ardından da konunun teknik olduğunu, bu açıdan ele alınması gerektiğini

vurgulamıştır.¹⁷¹ DSP sözcüsünün "yüzde 10 da dışarıya faiz ödemeleri var, aslında bu indirim yüzde 30'la olabilirdi, 35'le olabilirdi, 10 da onu saydığımız zaman" dediğini hatırlatan RP sözcüsü, böyle bir muhakemenin dünyanın hiçbir yerinde görülemeyeceğini, devletin döviz bazında yüzde 10 zarara sokulduğunu, insanların bulduğu kredinin de Hazineye ödetildiğini iddia etmiştir.

Veysel Candan, ihalenin, önce hukukî açıdan, daha sonra teknik, ekonomik ve siyasî açıdan skandal olduğunu iddia ettiği konuşmasında, görevi kötüye kullanma ve ihaleye fesat karıştırma olduğunu ileri sürmüştür. Daha sonra da şunları dile getirmiştir: "Değerli arkadaşlar, şimdi, 2886 sayılı İhale Kanununa bakıyoruz; Sayın Bakan burada görevini kötüye kullanmıştır; nasıl; 44 üncü maddede 'önseçim yapılabilir, yapılması gereklidir' deniliyor... 780 milyon dolarlık bir iş yapıyorsunuz... Şimdi, Gaziantep-Urfa yolunda önseçimi yapıyorsunuz, burada yapmıyorsunuz. Halbuki, o önseçim tarihi 10 Aralık; yani, daha yarından sonra yapılacak ihaleye önseçim yapıyorsunuz, bu ihalede önseçim yapmıyorsunuz. Yani, Bakanlar Kurulundan izin aldım, ben, bu işi kurtardım demek meseleyi çözmüyor. 15 firma çağırıyorsunuz, ikili üçlü, hepsine de iş veriyorsunuz. Kanunda "önseçim yapılabilir" denildiği halde, neden yapılmadı; ihaleyi yaparken, kanunu, neden kendi kafasına göre yorumladı; teknik şartnameye uygun olan ve daha ucuz verilmesi gereken firmaya neden verilmedi; bunları sormak istiyorum."

Sayıştay vizesinin olmaması nedeniyle Bakanın yüce divana gideceği iddiasında da bulunan Candan, bu vizenin olmaması durumunda devletin iç ve dış borcunun bilinmez hale geldiğini ifade etmiş ve ihale üç günde tamamlanmasını da eleştirmiştir.¹⁷² Daha sonra da şartnameyle ilgili görüşlerini

---

¹⁷¹ Veysel Candan'ın teknik açıklamaları şu şekildedir: "Değerli arkadaşlarım, aslında, konu, teknik bir konu ve teknik bazda konuyu tartışmamız lazım. Yolun tamamı 590 kilometre ve şu ana kadar 370 kilometresi, 1986 yılından itibaren, çeşitli hükümetler döneminde, bütçeden ve Dünya Bankasının kredisıyla yapılmaya çalışılmış. Şimdi, tartışmaya esas olan, gensoruya esas olan yol, 220 kilometre. Demek ki, daha önceki hükümetler... Hatta, 54 üncü Hükümet, buna, 1997'de 5,1 trilyon ödenek ayırmış ve her yıl da 36 trilyon ödemeyi bütçede öngörmüştür. Şimdi, sormak istiyorum: Acaba, bütçesinden 5,1 trilyon ayıran ve ödeyen ve daha sonra, 36 trilyon ödenek ayıran ve ödenmesini öngören Hükümetin bu yola karşı olması söz konusu mu?! Ama, Sayın Topçu'nun yaptıklarını örtmesi için, bu yol yapılsın mı, yapılmasın mı tartışmasına gidilmektedir. Dolayısıyla, bu yatırım, bir hükümetin değil, hükümetlerin yatırımdır.

Şimdi, toplam 6 ihale yapılmış, tutarı, 875 milyon dolar; indirim ortalaması, dolar bazında, yüzde 18; ödeme, yüzde 30 dolar, yüzde 70 TL bazında."

¹⁷² İhale sürecine dönük eleştirilerine devam eden Veysel Candan, bu konudaki iddialarını şu şekilde dile getirmiştir: "Firmalar, birinde ikili ortak girdiğinde hemen çekiliyor, öbür ihaleye giriyor; onda girdiğinden çekiliyor, öbürüne giriyor ve bu tabloyu tetkik ettiğimiz zaman, şike olayı kendiliğinden ortaya çıkıyor ve bu firmalar, aslında, ihaleden teşekkür ederek çekilemezler; çünkü 'yüzde 3 geçici teminat' dediğiniz zaman, milyonlarca parası irat kaydediliyor, devlete kalıyor. Yani, bu kadar masraf yapan bir firma, sabah bir ihaleye girecek, ondan çekilip, öğleden sonra bir ihaleye girecek; bu da, çok büyük yanlıştır.

İhale öncesi, noterlerde tespitler yapılıyor. Sayın Bakan "ben de, giderim, on notere on tespit yaptırırım ve bu işi böylece çözmeye çalışırım" diyor. Demek ki, Sayın Bakanın bu konuda tecrübesi var -yani, bayağı bildiği şeyler var- noterlerde ciddi tespitler yaptırabiliyor!.."

açıklamıştır. İlk eleştiriyi dolar üzerinden verilmesine getirmiştir. Birim fiyatlarına bakıldığında ise şartnamenin, Bakanlık tarafından değil, müteahhitlerce hazırlandığının görüldüğünü iddia etmiştir. Diğer yandan dolar bazında fiyat farkı verilmesine de karşı çıkmıştır.

Hazine Müsteşarının istifasının nedenini de soran Candan, bu istifanın ihalelerle yakından bir ilgisi olduğu imasında bulunmuş ve söz konusu ihalelerde müteahhit firmalar ile Hazinesinin ihtilafı durumunda olduğunu öne sürmüştür. *“Yani, krediyi kendiniz bulacaksınız, faizin yüzde 1,5’ini Hazine ödeyecek, bakiyesini de müteahhitler ödeyecek. Müteahhitler nereden ödeyecek; yüzde 26 kırım yerine 16 kırım yapacak ve böylece, devletin sırtından faizi... Bu, faiz de değil tabii; normal dünya standardı libor artı 1, 2, 3’tür; bu, yüzde 10’ları, yüzde 15’leri buluyor. Dolayısıyla, buradaki, dolar bazındaki yüzde 15’lik indirim de bir skandaldır; bu rakamın, dolar bazında, asgarî 35 ve 40’lara varması gerekmektedir”* dedikten sonra, Bayındırlık Bakanlığında yaptırdığı bir etütte, 2 Ocak 1998’de dolara çevrilip, ihale edilip, aynı tarihte yapılan Adana-Mersin yoluyla -yüzde 48,77 indirimle verildiğini ileri sürmüştür.

Veysel Candan, tasdikli uygulama projesinin olmadığını, bu projenin yapılacak işin detayı anlamına geldiğine ve ayrıca projenin maliyetini arttırabileceğine vurgu yapmıştır. Hatta ihalenin 3-4 milyarı bulabileceğini de sözlerine eklemiştir. Bir başka eleştiriyi de, keşif özetinin olmamasına getirmiştir. İstimlakın yapılmamış olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca yasalar karşısında suç tekil etmeyecek davranışların da, vicdanları zedeleyebileceğini belirtmiş ve böyle kişilerin Allahın adaletinde cezalandıracağını savunmuştur. Amacının Yaşar Topçu’yu veya Hükümeti suçlamak olmadığını, devletin zararını gözler önüne sermek için çaba sarf ettiğini vurgulamıştır.

Veysel Candan, konuşmasının sonlarında, iddialarını maddeler halinde özetlemiş ve şunları tekrar gündeme getirmiştir: *1.- İhale Kanunu yorumlanarak, önseçim duyurusu yapılmadan ihalenin verilmesi; 2.- İndirimlerin birbirine çok yakın olması ve şike ihtimali, işin tamamının firmalar arasında bölüştürülmesi; 3.- Noter tespitiyle kimlerin ihaleyi alacağını belirlenmesi; 4.- Sayıştay vizesinin yapılmamış olması; 5.- Tasdikli uygulama projelerinin olmayışı; 6.- ÇED raporunun eksik oluşu; 7.- İstimlaklerin tam yapılmayışı; 8.- Dışkredi faiz oranlarının belirsizliği; 9.- Hazinesinin itirazı ve devletin büyük zarara girmesi; 10.- Birkaç firmanın da usulüne uygun ihaleden çekilmesi.*

Konuşmasında CHP’nin tutumu ile ilgili görüşlerini de ortaya koyan Candan, CHP’nin önce "burnuma pis kokular geliyor" dediğini, daha sonra Dışişleri Komisyon Başkanlığının elde etmek için geri adım attıklarını iddia etmiş ve bunun bir U dönüşü olduğunu öne sürmüştür. Bu arada Ecevit’in CHP’ye yönelik olarak, *"Şantaj havası sıkı, tahammülün bir sınırı var, o sınırı zorlamasınlar"* şeklindeki sözlerini de hatırlatarak, siyasetin, devamlılık ve dürüstlük istediğini vurgulamıştır.

Refah Partisi adına yapılan konuşmanın ardından, Anavatan Partisi Ankara Milletvekili Nejat Arseven, gensoru önergesinin son derece anlamsız olduğunu ve Hükümetin hizmet ve reformları gerçekleştirme gayretlerini önleme amacı taşıdığını söyleyen Arseven, konuya siyasi boyutlarıyla bakacağını belirtmiş ve gensorunun DYP ve RP'nin ülke sorunlarına bakışlarını yansıttığını, Anavatan Partisi'nin ve Hükümetin hizmetlerinin önünü kesme anlayışını ortaya koyduğunu ifade etmiştir. Hükümetin, Refahyol döneminde ülkedeki kaos ortamının bir gereği olarak kurulduğunu ve 1991 yılından sonra hiç el atılmamış sorunları çözmek için yoğun bir çaba harcanmaya başladığını savunan konuşmacı, daha sonra 55. Hükümet döneminde yapılanlardan bahsetmiştir. Nejat Arseven, vergi yasasının çıkarıldığına, enerji sorunlarını çözmek için baraj ev santral temellerinin atıldığına vurgu yapmış ve kâğıt üzerindeki gensoru gerekçelerinin (Bahçeköy'ün imar planı sınırı ve Karadeniz'e çift yol yapımı ihalesi) gerçekçi olmadığını iddia etmiştir.

Nejat Arseven daha sonra, Karadeniz'e yol yapılmasının gerekçelerini anlatmış ve gensorunun siyasi amaçlarla verildiğini tekrarlamış, hemen sonrasında da; CHP adına konuşma yapan Ali Topuz'un; *"bu olayın, siyasal sonuçlarıyla ilgili değerlendirilmesi gereken noktaları vardır. Siz, bu gensoru önergesini bir taşla birkaç kuş vurmak için vermiş gibi görünüyorsunuz. Kusura bakmayın, sizin amacınız, Bakanı ya da Hükümeti düşürmektir ve hatta, bir kısmınızın amacı, belki de Türkiye'de bir hükümet sorunu yaratmaktır"* şeklindeki sözlerini hatırlatmıştır. Bu bağlamda gensorunun gündeme alınmasına, Cumhuriyet Halk Partisi'ne mensup milletvekillerinin oylamaya katılmamalarının yol açtığını ifade etmiş ve bu yöndeki konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: *"Eğer, Refahyol döneminde olduğu gibi, 55 inci Cumhuriyet Hükümeti, cumhuriyetin temel niteliklerine, özellikle laikliğe karşı saldırıları önlemekte isteksiz ve yetersiz kalmış olsaydı veya Libya çöllerinde, bir çadırda, Türk Devletine açıkça yapılan bir hakarete sessiz kalsaydı, daha doğrusu, Hükümetin herhangi bir icraatıyla ilgili -kendileri açısından, ilgili bakan veya Hükümet hakkında- bu ihtiyaç doğmuş olsaydı, bunu Meclis gündemine getirmek, Cumhuriyet Halk Partisi değerli arkadaşlarımın en azından hakkı, hatta görevleriydi. Böyle bir halde sergileyecekleri bu açık tavır karşısında, hiç kimsenin ve Hükümetin söyleyeceği bir şey de olamazdı; ancak, biraz önce ifade etmiş olduğum gibi, kendi çok değerli parti sözcülerinin bu kürsüde dile getirdiği gibi, Türkiye'de bir hükümet sorunu yaratmak amacıyla verilmiş, tamamen siyasî bir gensorunun peşine, Cumhuriyet Halk Partisi gibi köklü geleneklere sahip, cumhuriyeti kuran bir partinin takılması hem hazmedemiyoruz hem de üzülmüyoruz. Tabii, bu hazımsızlığı ve üzüntüyü, yalnız benim Grubum değil, Türkiye Cumhuriyetinde yaşayan bütün vatandaşlarımız*

çekiyor. Bu Hükümetin kuruluş şartlarını ve o günleri çok iyi değerlendirme noktasında olan ve ayrıca, Cumhuriyet Halk Partisine oy verme ihtimali yüksek bir seçmen kitlesinin de, bu olaydaki tavrınıza bakacağını tekrar değerlendirmenizi rica ediyorum.”

Nejat Arseven, CHP’ye dönük görüşlerini açıklarken, gensoru müessesesinin, sadece siyasi sonuç doğuracak bir denetim yolu olduğuna, dolayısıyla da, hukukî bir sonuç doğurmayacağına değinmiş ve Meclis’te hukukî sonuç doğuracak ve konunun enine boyuna araştırılmasını sağlayacak Meclis araştırması yolunun açılabileceğini vurgulamıştır. Hükümetin yaptığı her iyi işte Cumhuriyet Halk Partisinin de katkısının olduğunu, milletin bildiğini, ancak bu Hükümet kötü işler yaparsa, ondan da yalnız kendisi sorumlu olacağını da sözlerine eklemiştir. Daha sonra Devlet İhale Kanunu hakkında bilgi vermiştir.¹⁷³

İhalelerin teklif fiyatlarının düşük veya fazla olduğu konusundaki eleştirilere de cevap veren Arseven, Anavatan Partisi döneminde getirilen, uygun bedelin tespitiyle ilgili ortalama tenzilat uygulamasının, sonra gelen hükümetler tarafından kaldırıldığını ileri sürmüş ve Cengiz İnşaat isimli firmanın, Anavatan Partisinin kasası olduğu iddiasının da gerçeği yansıtmadığını savunmuştur. İşadamlarının siyasallaştırılmasının sıkıntı yaratacağına da dikkat çekmiştir. Söz

---

¹⁷³ Nejat Arseven bu konuda şunları söylemiştir: “Çok değerli arkadaşlarım, söz konusu ihale, Devlet İhale Kanununun 89 uncu maddesine göre yapılmış ve yasalarımızın istediği tüm şartlar Bakanlık tarafından sağlanmış bir ihaledir. 55 inci Cumhuriyet Hükümeti, Karadenizde olduğu gibi, ülkenin birçok yöresinin acil ihtiyacı olan yollarımızın yapımı konusunda bir Bakanlar Kurulu kararı almış, bu kararı Yüksek Planlama Kurulundan geçirmiştir ve netice itibariyle, o Bakanlar Kurulunda, yalnız Karadeniz için değil, aynı zamanda, Antalya-Alanya arası da dahil olmak üzere, bu yöreler için de bir ihale yapımı kararı alınmıştır.

Bu ihale, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, kredisi müteahhitler tarafından bulunan en ucuz ihaledir. Ayrıca, bu ihalede, karayollarımızın elli yıldır uygulamakta olduğu birim fiyatları ve analizleri uygulanacaktır. Söz konusu yol, halihazır, mevcut yolun genişletilmesi, çift yol haline getirilmesi şeklinde projelendirilmiş olduğundan, bu yolla da ciddi bir tasarruf sağlanmış olacaktır. Ayrıca, ihale konusu yollar için -mevcut güzergâhtan geçmiş olması itibariyle- istimlak de fevkalade sınırlı ölçüde yapılacaktır; yalnız kavşaklarda, belli ölçüde, belki, istimlakler olabilecektir. Bunun dışında, mevcut güzergâhtan geçmeyecek tek yer Bolaman-Perşembe arası olup, bu yol da -çok küçük kesimler hariç- büyük bir kısmı itibariyle, hazine arazilerinden geçmektedir.

Çok değerli arkadaşlarım, bu işler, bugün düşünülmüş ve Sayın Topçu tarafından karar verilmiş, icat edilmiş yeni işler falan değildir. Bu kürsüden diğer değerli milletvekili arkadaşlarım da ifade etti ki, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Karayolları Genel Müdürlüğümüz, bu yollarla ilgili proje çalışmalarını uzun zamandır sürdürmektedir. Bu yolların projelerinin olmadığı burada ifade ediliyor; ama, benim, ilgili genel müdürlükten almış olduğum bilgilere göre, yolların tamamına yakınının projeleri bitirilmiş ve keşifler de, bu projelere göre, projeleri yapan firmalar tarafından açıklanmıştır.

Şimdi, bu işle iyi kötü ilgili birçok arkadaşım çok iyi bilmektedir ki, Türkiye’de ihale işiyle uğraşan her müessesede, özellikle avan projeler üzerinden ihaleler yapılmakta ve tatbikat projeleri, ihale süreci içinde tamamlanmaktadır.”

konusu, kasa olduğu ifade edilen müteahhit firmanın almış olduğu bahse konu işin, yüzde 254 keşif artışının, dönemin Cumhuriyet Halk Partili, SHP'li Bayındırlık Bakanı tarafından imzalandığını açıklamış ve Yine, aynı müteahhit firmanın, Bolu Dağı tüneline, Refah Partili Bayındırlık ve İskân Bakanı döneminde davet edildiğine işaret etmiştir. Ayrıca, işin Karayollarının birim fiyatları üzerinden ihale edilmiş olmasının, bütün sıkıntıları peşinen bertaraf ettiğini savunmuş ve sözü Hükümetin kuruluş biçimine getirmiştir.

Hükümetin, kuruluşu itibarıyla, bir azınlık hükümeti olduğunu, CHP tarafından dışarıdan desteklendiğini belirten Nejat Arseven, bundan gensoruya kabul oylarının ret oylarından fazla çıkmasının da mukadder bir sonuç olduğunu ifade etmiş ve ülkede mevcut durumunun hassasiyeti nedeniyle kabul oylarının ret oylarından fazla olması durumunda, 276 kabul oy şartının gerçekleşmemesi halinde, hiçbir bakanın ve Hükümetin feda edilmemesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Nejat Arseven, Devlet İhale Kanununun 89. maddesiyle ilgili görüşlerini açıklarken, bu maddenin kendi dönemlerinde ve daha önceki hükümetler döneminde işletildiğini savunmuş ve DYP'li konuşmacıya şu soruyu yöneltmiştir: *“Bu yolların niye double yol olarak yapıldığını, yani, niye otoyol standardında yapılmadığını falan ifade etmek istediler eğer ben yanlış anlamadıysam; peki, acaba, kendi hükümetleri döneminde, geçmiş dönemlerde, bırakın otoyolu, double yol olarak bu işleri bu manada geliştirme fikri, Doğru Yol Partisi mensubu arkadaşlarımızın aklına hiç gelmedi mi? Karadeniz veya Akdeniz, doğu veya güney, Türkiye'nin her tarafına hizmet etme gayretinde olan bu Hükümetin başlatmış olduğu yolun, sadece Karadenizden başlamış olması mı onları rahatsız ediyor?”*

Arseven, konuşmasının sonunda, her olayın siyasallaştırılmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve CHP'yi gensoruya vereceği oyu bir kez daha düşünmeye çağırarak, sözlerini tamamlamıştır.

Nejat Arseven'in ANAP adına yapmış olduğu konuşmanın ardından, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Ali Topuz söz almıştır. Amaçlarının bir gerginlik yaratmak olmadığını, olayın gerçek boyutlarıyla ve objektif bir değerlendirmeye kavranmasına yardımcı olmayı istediklerini söyleyerek konuşmasına başlayan Ali Topuz, daha sonra, ihale hakkındaki görüşlerini açıklamıştır. Karadeniz sahil yolu ihalesinin, Bakanlar Kurulu tarafından 2886 sayılı İhale Kanununun 89. maddesine dayanılarak, bu kanunun kapsamı dışarısına çıkarılmış biçimiyle ihaleye sunulduğunu ileri süren Topuz, böyle bir yetkinin kullanılabileceğini, fakat hangi hallerde böyle bir yetkinin kullanılacağını da çok önemli olduğunu ifade etmiştir.

Ali Topuz daha sonra Devlet İhale Kanununun 89. maddesinde yer alan bazı ifadeleri Genel Kurula okumuştur.¹⁷⁴ Sözü dış kredi kullanması konusuna da getiren Topuz, dış kredinin ilk defa kullanılmadığını; Karayolları Genel Müdürlüğünün, 1 milyar dolara yakın dış kredi kullandığını; ancak ihalenin mutlaka dolara endeksli olmasını zorunlu kılan hiçbir durum olmadığını; bunun tamamen Hükümetin özel tercihi olduğunu ileri sürmüştür. Daha sonra kapsam dışına çıkılmasının, yasaya aykırı olduğunu da iddialarına eklemiştir. Hem 89. maddeyle kapsam dışına çıkıldığının hem de 44. madde usullerine benzer bir usulle iş yapıldığının söylenmesini de eleştirmiştir. 44. maddeyle ilgili daha evvel de işlerin yapıldığına dikkat çekmiş ve bunun firmaların niçin seçildiğini göstermek için yapıldığını belirtmiş, Türkiye'de bu işi yapabilecek en az yüz tane firmanın olduğunu savunmuştur.

Ali Topuz bu görüşlerine şu sözlerle dayanak oluşturmaya çalışmıştır: *"Eğer bir önseçim yapılsaydı, o yüz tane firma başvursaydı, onların teknik yeterlilikleri, kredi bulma kabiliyetleri, yaptıkları işler, çeşitli faktörler değerlendirilerek puanlanmış olsaydı, o puanlamaya göre de, diyelim, üsteki yirmi taneyi, otuz taneyi siz davet etmiş olsaydınız, bugün, bu şekilde bir tartışmaya hiç sebebiyet vermemiş olurdunuz. Bunu yapmamakla, büyük hata yaptınız. Hâlâ bundan dönme şansınız vardır. Hâlâ bu ihalenin nasıl yapıldığına ilişkin inceleme yapma şansınız vardır. Müfettişlerin bunu teftiş etmesi imkânı vardır. Bu ihaleyi bozma şansınız vardır. Bozarak, vakit yitirmeden, bir iki ay içerisinde, herkesi tatmin eden -ama, Sayın Eyüp Aşık'ın dediği gibi, her müteahhidi tatmin eden değil, herkesin menfaatini tatmin eden değil-kamuoyunu tatmin eden bir açıklık içerisinde bunu yine ihale edersiniz ve Karadeniz sahili yolu inşaatı da gecikmemiş olur; zaten kış ayındayız.*

Değerli arkadaşlarım, kredi kullanılmasıyla ilgili olarak getirilen düzenleme de Türkiye'nin fevkalade aleyhinedir. Eğer Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti libor+1,5'le kredi bulamıyorsa, dış ülkelerdeki tefeci piyasalarından, çeşitli kuruluşlar, libor+1,5'e ilave yüzde 10'a kadar -ki, ifadeleriniz onu gösteriyor- ilave bir faiz ödemeyi göze alarak dış kredi kullanacak olur ise, hele bu yaygınlaşacak olur ise, bir daha hiçbir ciddi kuruluş, Türkiye'ye, libor+1,5'le kredi vermez ve bu da, bizi tefeci piyasasına doğru itmiş olur. Bu da dikkate alınmamıştır."

---

¹⁷⁴ Ali Topuz'un 89. maddeden şu bölümleri okumuştur: *"89. maddede ne deniliyor: "Kapsam dışına çıkmak için, bu kanun hükümlerinin bu ihalede uygulama olanağının bulunmamış olması lazım" ve ondan sonra da askerî maksatlar, terör amacıyla, teröre dönük uygulamalarda birtakım istisnalar getirmiş; ama, başlangıç cümlesi "İhale Kanununun uygulanmasına imkân olmayan hallerde..." Eğer, İhale Kanununa uyma konusunda imkân yoksa gerçekten, Hükümetin yaptığı iş yasaldır; ama, Hükümetin, yanlış bir değerlendirme yaparak, İhale Kanununun, bu ihalenin yapılmasına, hatta bu biçimiyle yapılmasına bile engel olmadığı bir gerçekse, o zaman, kanuna karşı hile yapılmıştır, kanuna aykırı bir işi Bakanlar Kurulu yapmıştır. Bu konuya dikkatinizi çekiyorum."*

Karayolları Genel Müdürlüğünün, söz konusu işlerle ilgili bakanlığa yazdığı yazıda, ilgili firmalara ilişkin bilgi ve ihalenin nasıl yapılacağına ilişkin bilgileri verirken, "firmalar, işlerden birinin kendisinde kalması halinde, diğer işlere teklif vermeyecektir" deniliyor; yani "firmalar, ihale kendi üzerinde kaldığı takdirde, öteki işlere teklif vermeyecektir" şeklindeki notun dikkat çekici olduğunu söyleyen Ali Topuz, buna rağmen, firmaların, hepsine nasıl teklif verdiğini sormuştur. Bakanın, çok iyi niyetle, işi altıya bölerek, daha çok müteahhidin işi daha hızlı yapmasını düşünmüş olabileceğini, ancak bunun için de altı işin, bir paket olarak ihaleye çıkarılmasının anlamının olmadığını, her birinin tek tek ihale edilmesinin gerekli olduğunu savunmuştur. Yine aynı bağlamda, firmaların, kredi taahhütnamelerini, kredi niyet mektuplarını neye göre getirdiklerini de soran CHP'li konuşmacı, bunun, kimin kiminle iş gereceğinin önceden bilindiğini gösterdiğini iddia etmiştir.

"Şimdi, bakınız, 16 tane firma_ Ben zannediyordum ki-, 16 firmadan 1 tanesi almadı, 15 tanesi iş aldı, sadece ENKA almadı. Hakikaten ENKA orada iş almadı mı; ENKA da, Marmara'daki körfez geçişini aldı. Böylece, 16 firma arasında, birine körfez geçişini vermek üzere, ötekilere de işi bölüştürerek, bunu yaptınız" şeklinde bir iddia da bulunan Topuz, ihale yapılmış gibi görünse de, işin belli firmalara verildiğini ifade etmiş ve ihalenin dolara endeksli olmasının da sakıncalı olduğunu savunmuştur. Bunun ilk defa yapıldığını, 2 Ocak 1998'de her şeyin ortaya çıkacağını iddia etmiş¹⁷⁵ Bakanlık Teftiş Kurulunun söz konusu işi incelemek için göreve çağırılmamasını eleştirmiştir. Hem CHP'den "gensoruya ret oyu ver, güvensizliğe katılma" diye destek istendiğini hem de "yahu, acaba şunların hiç mi hakkı yok" diyerek, bir inceleme bile yaptırılmadığını dile getirmiştir.

Ali Topuz'un eleştiri getirdiği bir başka konu, sözleşmelerin imzalanmasından önce, temelin atılması olmuştur. Karadeniz'e yol yapılmasına karşı olanlar ve olmayanlar şeklindeki zıtlaşmaları doğru bulmadığını belirten Topuz, vatandaşın yanlış bilgilendirilmesini de eleştirerek, CHP olarak ilkeli davrandıklarını savunmuştur. Hükümetin başarısız olması için çalışma

---

¹⁷⁵ Ali Topuz, 2 Ocak 1998 tarihini belirtmesini şu şekilde açıklamıştır: "İhale, işin, 1997 yılı birim fiyatlarıyla, 1997'nin 2 Ocağındaki dolar kuruna endeksli olarak yapılmasını öngörüyor. 1998'in 2 Ocağında, karayollarının yeni birim fiyatları çıkacak; bir de, bu ihaleye özgü birim fiyatlarının nereden nereye çıktığı görülecek. Eğer, karayolları birim fiyatları, dolar kurundaki yüzde 100'e yakın artış düzeyinde olarsa, mesele yok. Eğer, karayolları birim fiyatları yüzde 80 düzeyinde artar da, siz, bu ihale için yüzde 100 düzeyinde artırılmış bir fiyat uygulamaya başlarsanız, o zaman, bu ihaledeki tezellatların tamamının sfirlanmış olduğu gerçeğiyle karşı karşıya kalırsınız.

Belli malzemelere, yani, demir, çimento ve akaryakıt gibi malzemelere verilen fiyat farkları, yıl içinde toplanarak, o farkı yüzde 100 yukarıya çıkaracak bir düzeye getiremez, hiçbir şekilde bu mümkün değildir. O nedenle, mutlaka, bu fiyatlar, normal fiyatların üstündedir ve her yıl, giderek, ileriye doğru, bu makas açılacaktır."

yapmadıklarını da belirterek, Türkiye'nin çok önemli bir süreçten geçtiği bir dönemde, Hükümete güvenoyu verdiklerini hatırlatmış ve vicdanları rahatsız eden durumlarda destek vermeyeceklerini de açıklama gereği hissetmiştir. 8 yıllık Temel Eğitim Yasası, bizim desteğimizle ve bizim irademizle çıktı. Komisyonlarda, 8 yıllık temel eğitimi hatırlatarak, bu yasanın çıkması sırasındaki desteklerini bir kez daha dile getirmiş ve hiçbir baskıya boyun eğmediklerini öne sürmüştür.

Ali Topuz, "Cumhuriyet Halk Partisi şantaj yapıyor" diye konuşanların olduğunu, Yüksel Yalova'nın, konuşması sırasında "canım, bu Cumhuriyet Halk Partisi de ne oluyor!.. Hükümetin, iktidarda olmanın, nimetlerinden yararlanacaksın, külfetinden yararlanmayacaksın" diyerek, amacını aşan sözler sarf ettiğini ve kendilerinin iktidar nimetinden yararlandığı iması yaptığını belirtmiştir. Daha sonra da şu soruları yöneltmiştir: "1- Hükümetler, nimetlerden yararlanma yeri midir? Biz, kesinlikle hayır diyoruz, böyle bir yaklaşımı şiddetle kınıyoruz. 2- Cumhuriyet Halk Partisi, sizden ne nimet istemiştir? Eğer bunu kürsüye getirip söylemezseniz, elimiz yakanızda "siz müfterisiniz" diye sonuna kadar bağırma devam edeceğiz!"

Bir parti genel başkanının "bu Hükümet Cumhuriyet Halk Partisinin desteğiyle ayakta duruyor. Cumhuriyet Halk Partisi, destek koşullarını giderek ağırlaştırıyor, Hükümete şantaj yapıyor" şeklindeki ifadesine; "Cumhuriyet Halk Partisi olarak biz, hangi konuda, Hükümete "bunu yapmazsanız, biz de şunu yaparız" diye bir şart koştuk, bir koşul koştuk?" biçimindeki soru ile cevap veren Topuz, asıl şantajın "eğer siz bu gensoruya evet der, gündeme aldırırsanız, gündeme alındıktan sonra da güvensizlik oyu verecek olursanız, Bakanın 276'yu bulan güvensizlik oyuna erişmesi halinde -ki, CHP bu oyu verirse, oraya erişecektir- o zaman, Hükümet olarak çekiliriz" şeklindeki söylemin olduğunu iddia etmiştir.

Ali Topuz, Yaşar Topçu'yu tenzih ederek, bir bakanın Yüce Divana gidebileceğini, gensoruyla düşürülebileceğini, "Eğer onu düşürürseniz, ben de giderim" demenin de şantaj olduğunu ileri sürmüş ve "Değerli arkadaşlarım, Hükümet, başarısızlığını gizleyebilmek için, ekonomiyi çözemeyeceğini anlamış olması nedeniyle ve içinde birtakım çelişkilerin çıkmış olması nedeniyle içindeki sıkıntıyı dışa vururken, Cumhuriyet Halk Partisine bir şeyler yapıştırmaya çalışıyor; bunları şiddetle reddediyoruz" dedikten sonra, kürsüden inmiştir.

Ardından, Hükümet adına, Bayındırlık ve İskan Bakanı Yaşar Topçu konuşma yapmıştır. Muhalefetin yolu yaptırmama kararını adım adım hayata geçirdiğini söyleyen Bakan, "biz, Karadeniz'e yol yapılmasına karşı değiliz, yolsuzluğa karşıyız" denilmesinin gerçekli olmadığını, yolsuzluğa herkesin karşı olduğunu ifade etmiştir. Her vesileyle Müslümanlığa sarılan bir partinin sözcüsünün, "bu şartnameyi, müteahhitler hazırladı, Bakanın eline verdi" dediğini, bunun iftira olduğunu dile getirmiştir. Yine "bu Bakan yalan söylüyor" diyen bir başka konuşmacının da, hiçbir şeyi anlamadığını ileri sürmüştür.

Cumhuriyet Halk Partisi sözcüsünün *"bu koyduğunuz iddialar, ciddi ve yeterli değil, biz, sizinkinden daha ciddi bulgulara ulaştık"* biçimindeki sözlerine de cevap veren Yaşar Topçu, muhalefetin, ortaya attığı iddiaların ciddiyetsizliği karşısında, ihalenin her safhasının her santimetrekaresine koyup, söylediği sözlere destek aradığını ifade etmiş ve hemen sonrasında da, 5 Aralıkta, Doğru Yol Partisi Grup Yönetim Kurulu üyelerinin, Meclis Başkanı vasıtasıyla gönderdikleri bir yazıyla, ihale evraklarını istediklerini söylemiştir. İhtüzüğün 97. maddesine göre, Bakandan, daha önce Meclis Başkanlığına gensoru önergesi olarak verilmiş işlerin sorulamayacağını hatırlatmıştır. İhalede yetmiş gün sonra böyle bir bilginin istenmesinin, siyasî kin uğruna yapıldığını ve Parlatentonun denetim yetkisinin yozlaştırıldığını iddia etmiştir.

Yaşar Topçu, konuşmasında CHP'li Ali Topuz'a da cevap vermiş ve ihaleye girenlerin kredi teklif mektuplarını önceden vermediklerini, bunların, büyük bir zarfın içerisinde verildiğini, önceden, kredi mektubunu incelemediklerini dile getirmiştir. Yine "Dünya Bankasıyla, bu ülkede 1 milyar dolarlık yol yapıldı" biçimindeki iddiaya da, bu rakamın tümüyle yanlış olduğunu belirtmiş ve Dünya Bankasından, o güne kadar, kullanılan kredi miktarının 300 milyon dolar olduğu bilgisini vermiştir. Yine müteahhitlerin, referans birim fiyatlarının yüzde 20'sine kadar teklif verme haklarının ve yetkilerinin olduğunu ifade etmiş ve söz konusu ihalede ise müteahhidin böyle bir yetkisinin bulunmadığı bilgisini aktarmıştır.

"Niye 89 uncu maddenin dışına çıktınız?" şeklindeki eleştirilere de, *"89 uncu maddede -bendeniz avukatlıktan gelmeyim hasbelkader, bu memlekette iyi bir hukukçu diye tanınmışızdır; aksini kim söylüyorsa, onunla tartışırız- 'özelliği olan işler' deniliyor. Şimdi, ihale şartnamesini dikkatle incellerseniz, orada, müteahhitlerin getireceği krediler, daha önce Türkiye'ye teklif edilmemiş kredi olmalı; eğer, Türkiye'ye hükümetler nezdinde veya başka bir sebeple teklif edilmiş bir krediye, onu kabul etmeyiz deniliyor. Yeni kredi bulup gelecek. Neden; çünkü, o teklif edilen kredinin bağlandığı bir yer vardır; yani, şu işi yapmak üzeredir. Nitekim, Japonların, Alanya-Antalya yolu için, OECF kredisi teklifi vardır. Şimdi, birisi, gidip, Japonya'dan, OECF kredisi teklifini getirip önümüze koysa, Alanya-Antalya yolu için teklif edilmiş olan bu krediyi alıp da Karadenize mi vereceğiz? İşte bunun için oraya şart koşmuş; müteahhit kendisi bulup gelecek"* diyerek cevap veren Yaşar Topçu, "böyle bir ihale şimdiye kadar olmadı" diyenlere de, bu ihalelerin tümünün dış krediyle yapıldığını, tümünde, ECU dahil, ödemeler, müteahhidin talep ettiği döviz cinsiyle yapıldığını hatırlatmıştır.

Kendisiyle ilgili iddiaları tek tek cevaplamaya gayret gösteren Topçu, ikinci işlerin tenzilata tabi tutulmamasına eleştiri getirenlere de, ikincil işlerin ihalenin dışında olduğu için tenzilata tabi olmadığını söylemiş ve ikinci iş, tünelin aydınlatılması ve havalandırılması olduğunu, bunların da başka

müteahhitler tarafından yapıldığını açıklamıştır. Daha sonra Ali Topuz'un "Bu, 89 uncu maddenin suistimalidir" biçimindeki ifadesine katılmadığını ifade eden Bakan, geçmişte SHP-DYP ve CHP-DYP hükümetleri, DYP-Refah hükümetleri zamanında da aynı metotların uygulandığını savunmuş ve burada herhangi bir suistimalin olmadığını sözlerine eklemiştir. Yine 44. maddede önseçim yapma zarureti olmadığını söyledikten sonra, elinde güneyde üç tane otoyola bağlanan büyük devlet yolunun 5 kişi çağrılarak ihale edildiğine dair bir belgenin bulunduğunu açıklamıştır. Bu ihalelerde dönemin bakanının, 44. maddedeki yetkisini kullandığını ifade etmiştir. Bu açıdan Parlatentonun bakana verdiği yetkiyi bakanın kullanmasının yolsuzluk oluşturmadığını savunmuştur.

Yaşar Topçu konuşmasında, tatbikat projesine de değinmiştir. Bu projenin olduğunu, enkesitlerin de olduğunu belirtmiş ve önceki bakan Cevat Ayhan'a dönük olarak ise şunları söylemiştir. *"Ben yaptırdım diyecek; ihalesini ben yaptım, ben teslim aldım; sizin buradan bağırmanız ayıp oluyor diyecek... Onu çıkarmıyorlar... Kendisi çıkıyor buraya -ben, teşekkür ediyorum kendisine- diyor ki: 'Ben, Topçu'nun benzeri 3 ihale yaptım.' Yaptığı ihalelere çağırıldığı kişiler de, benim, Karadenize çağırduğım kişiler: Polat, Doğuş, Yüksel, Kutlutaş, Bayındır, Sayın Tara'nın firması Enka, Güriş, Nurol... Türkiye'nin her yerinde, dünyanın her yerinde inşaat alıp yapmış, her ihaleye çağırılmış firmalar."*

Sözü bir kez daha Ali Topuz'un eleştirilerine getiren ve Topuz'un "Bu firmalar Karadeniz'i, Enka da, İzmit körfez geçişini aldı" dediğini hatırlatan Yaşar Topçu, Enka, Japon ve İngiliz ortak girişimi ihaleyi Refahyol zamanında aldığı, ihaleyi de Cevat Ayhan'ın imzaladığı bilgisini vermiştir. Bu ihale ile ilgili soruşturma açtırmamasının nedenlerini de açıklayan Bakan Yaşar Topçu,¹⁷⁶ Türkiye'nin otoyollar dışındaki mevcudun 60 bin kilometre olduğunu, devlet ve

---

¹⁷⁶ Yaşar Topçu'nun açıklamaları şu şekildedir: *"Şimdi, canım, bir soruşturma açsaydınız diyorsunuz. Ben, Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanvekili değerli arkadaşımıza başvurduğum, dedim ki: Bu ihale konusunda şüphelerinizi, endişelerinizi veya bu ihalenin nasıl yapıldığı konusunda birtakım bilgiye ihtiyaç varsa, Grubun bu yönde birtakım endişeleri varsa, ben, salı günü geleyim, Cumhuriyet Halk Partisi Grubunda bilgi vereyim, belgeleri getireyim, inceleyelim, bakalım; yanlışlık varsa, elbette ki, biz yanlışın üzerine gideriz... Varsa giderim ben; ben yanlışlığın savunucusu değilim, hayatta da olmadım; ama, Grup Başkanvekili arkadaşımız bana dedi ki: 'Salı günü grup toplanmayacak.' Ha, hoşafın yağı kesildi. Salı günü Grup toplanmayacağına göre, ben, Grupta bir şey söyleyemiyorum; ama, yine, gayet iyi niyetle bana dedi ki: 'Sizi, Grup yönetimine çağırabiliriz.' Ahmet Güryüz Ketenci bana gelmişti; Grup yönetimine çağırılmayı bekliyorum, belgeler de burada dedim; oraya da çağırılmadım."*

Önceden 'iki taraf dinlenecek' denildi; dinlenmeden hüküm verildi, tıpkı bugünkü gibi. Bu yaptığımız, aldığımız kararlar Anayasaya aykırıdır. Siz, güvenoyu verip vermeyeceğinizi, katılıp katılmayacağınızı, benim hakkında gerekçeli güvensizlik oyu verdikten sonra -24 saat sonra- söyleyeceksiniz; siz, şimdi, peşin peşin dediniz ki: "Biz katılmayacağız." Bunun Anayasayla da bağdaşır tarafı yoktur.

il yollarının geçmişte yapılan değerlendirmesi ve uygulamasının, yolun ekonomikliğine göre, yani, ucuzluğuna göre hesaplandığını ifade etmiş ve geçmişte yolun standardının, kalitesinin, geometrisinin, kısılalığının, uzunluğunun, eni boyunun ve güzergâhının ön planda olmadığını öne sürmüştür. Aradan geçen zaman içerisinde, Türk ekonomisinin altyapı ihtiyacının ön plana çıktığına ve otoyol ihtiyacının doğduğuna vurgu yapmış, Türkiye'nin, 1514 kilometre olan otoyolunu, 4-5 bin kilometreye çıkarmadan, bölünmüş (duble) yollarını 8-10 bin kilometreye çıkarmadan, dünyanın ilk 10 ülkesi arasında yerini alamayacağını iddia etmiştir.

Yaşar Topçu yol projeleriyle ilgili bilgiler verirken, yirmi yıl ileriye doğru projeksiyonların hesaba alınmasının gerektiğine dikkat çektikten sonra, konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: *“Oysa, bütçe imkânlarıyla, Karadeniz yolu, Gaziantep-Urfa yolu, İstanbul-İzmir otoyolu, Ankara-Adana otoyolu, Akdeniz sahil yolu, Pamukova-Bozüyük bölünmüş yolu, Bursa çevre otoyolu, Edirne-Gelibolu-İzmir-Efes yolu, Karadeniz-Ankara-Akdeniz bağlantısı, İzmir-Salihli-Kula otoyolu ve daha niceleri, otuz yılda tamamlanabilecektir. 20 milyar dolardan fazla para döktüğümüz GAP'ı, Akdenize çıkarmak için daha otuz sene mi bekleyelim? GAP'ı, İran ve Türk Cumhuriyetlerine bağlamak için daha otuz sene mi bekleyelim? Bu yollarda meydana gelen ölüm noktalarını ortadan kaldırmak ve her yıl 7-8 bin vatandaşımızın canını kaybetmesine, onbinlerce vatandaşımızın sakat kalmasına daha mı seyirci kalmamız lazım? Bir süre sonra, saydığım bu yollarda güzergâh değiştirmeden yol da yapamayacaksınız; dolayısıyla, mevcut yollardan yararlanamayacaksınız. Araçların tek sıra konvoylar halinde gittiği bu yollarda çalışma yapmak imkânsız hale gelecek; bugün bile, yer yer, bu imkânlar ortadan kalkmış bulunmaktadır”*

Topçu, bu açıklamalarından sonra, dış kredi kullanılmasının nedenlerine açıklık getirmeye çalışmış ve bir takım örnekler vermiştir. Didim Belediyesinin, hazine garantili 51 milyon dolar kredi kullandığını; Piraziz-Giresun yolunun 43 milyon dolar olduğunu söylemiş ve Almanya'nın bütçesine 11 milyar mark -yani, 1 katrilyonun üzerinde- karayolu ödeneği koymasını örnek olarak göstermiştir. Türkiye'nin karayolu altyapısı politikalarını, artık, siyasetin üstüne çıkması gerektiğini de savunarak, Meclis'in vereceği kararın, Bayındırlık ve İskân Bakanını düşürmek ya da düşürmemek olmadığını, bundan inşa edilecek olan yolların yapılıp yapılmaması kararı olduğunu savunmuştur.

Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu, kendisine tanınan sürenin sonlarında, Birinci Boğaz Köprüsü İstanbul için ne idiye, Karadeniz için de bu yolun o olduğunu iddia etmiş ve bu yolun Karadeniz'in GAP'ı olduğunu ve Türkiye'nin geleceği anlamı taşıdığını öne sürmüştür.

Yaşar Topçu'dan hemen sonra söz alan DYP Grup Başkanvekili Saffet Arıkan Bedük, Doğru Yol Partisi'nin, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına yazmış olduğu yazıyı, Bakanın yanlış anladığını söylemiş ve yazıyı, değişik maksatlarla, geçen perşembe günü oturumda kendisinin

açıklamasına istinaden yazdıklarını açıklamıştır. Bedük, Bakanın, projelerin hazır olduğunu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin, her zaman incelemesine hazır olduğunu ifade ettiğini belirtmiş ve bu nedenle de, Doğru Yol Partisi milletvekillerinin Karayollarını ziyaret ettiklerini dile getirmiştir. Bakanın talimatı üzerine, Genel Müdürün, milletvekillerine dosyayı inceleyemeyeceğini ifade ettiği ve eğer, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı talep ederse bu dosyayı verebileceğini söylediği bilgisini de aktaran Bedük, söz konusu yazıyı, tatbikat projelerinin olmadığı hususunda kendilerine intikal eden bilgilerin teyidi babında yazdıklarını vurgulamıştır.

Saffet Arıkan Bedük'ün bu açıklamaları üzerine, Bayındırlık ve İskan Bakanı Yaşar Topçu tekrar söz almış ve konuya açıklık getirmeye çalışmıştır. Topçu, Genel Kurulda beliren tartışma ortamında, kendisinin tatbikat projelerini getirdiğini ve milletvekillerine gösterdiğini ifade etmiş ve bazı milletvekillerinin dosyaları alıp yere atmak, parçalamak gibi bir eylemin içine girmeleri üzerine, dosyaların kaldırılması talimatı verdiğini söylemiştir.

Daha sonra Refah Partisi Grup Başkanvekili Salih Kapusuz söz almıştır. Kapusuz, Bakanın, kendi sözcülerini yalancılıkla itham ettiğini öne sürerek, tatbikat projelerinin, 4 tane projeyle takdim edilemeyeceğini vurgulamıştır. Salih Kapusuz, dört milletvekilinin millet adına her zaman için denetleme görevleri, yetkileri olduğu halde, hiçbir basın kuruluşuna haber vermeksizin sırf, salt doğru ve objektif bilgiler alabilmek için gönderdiklerini açıklamış ve Genel Müdürün, Bakandan aldığı talimat nedeniyle dosyaları göstermediğini iddia etmiştir.

Salih Kapusuz'dan sonra, CHP Grup Başkanvekili Ali Topuz da söz talebinde bulunmuştur. Topuz, 89. maddede *"Bu kanun hükümlerinin uygulanmasının mümkün olamayacağı haller ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin ve Emniyet Genel Müdürlüğünün yeniden teşkilatlandırılması..."* diye bir ifadenin bulunduğuna işaret ettikten sonra, burada Bakanın ifade ettiği gibi, "özellikli olan işler anlamındadır veya yasa maddesi öyle bir hüküm ifade ediyor" şeklinde bir durumunun olmadığını savunmuştur. "Uygulanmasının mümkün olamayacağı haller" tabirinde dikkate alınması gerekenin, Karadeniz sahil yolunun, bu ihale Kanunuyla yapılıp yapılmaması olduğunu ileri süren Topuz, "kanuna karşı hile yapamazsınız" dediğini bir kez daha tekrarlamış ve tutanaklara geçmesini istemiştir.

Tartışmaların sona ermesinin ardından şahsı adına ANAP Giresun Milletvekili Rasim Zaimoğlu bir konuşma yapmıştır. Konuyla ilgili televizyonlarda yapılan açık oturumlardan söz ederek konuşmasına başlayan Zaimoğlu, burada yapılan konuşmaların ibret verici olduğunu, kin ve nefret içerdiğini ifade etmiştir. Karadeniz bölgesine Anavatan partisi döneminde önemli yatırımların yapıldığını, özellikle ulaşım konusunda çalışmaların başlatıldığını belirten konuşmacı çok sayıda milletvekilinin resminin bulunduğu

kendisine ait bir kitaptan bahsetmiş ve Karadeniz’de başlatılan imza kampanyasından söz etmiştir. Karadeniz’e otoyol yapılması konusunda bütün partilerin ortak düşüncede olduğunu da iddia ederek, *"Sayın Mesut Yılmaz gelecek, Karadeniz’e sahip çıkacak"* dediklerini öne sürmüştür. Konuyu, KEİPA’da- Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenterler Asamblesi- gündeme getirdiklerini öne süren Rasim Zaimoğlu, o zaman hereksin sahip çıktığını, bunun da bölgesel bir yol olmadığını gösterdiğini belirtmiş ve bütün Türkiye’yi yakından ilgilendirdiğini dile getirmiştir.

Rasim Zaimoğlu’nun *"Ben, burada, bilhassa bütün Karadenizli milletvekillerini tek tek seyredeceğim, kim ne oy atacak bakacağım; merak ediyorum"* şeklindeki sözlerine muhalefet sıralarından tepkiler gelmiş ve tartışmalar başlamıştır. Rasim Zaimoğlu konuşmasını şu sözlerle devam ettirmiştir: *"64 yıldır; tam 1950’de bir adım atılmış ve tek şerit halinde bu yol yapılmış... Karadenizde 15 bine çıkmış araç sayısı, günlük araç sayısı ve trafik kazası Türkiye ortalamasının 2 katı, bazı yerlerde 3 katı. Ben, üzülüyorum ve niye üzülüyorum biliyor musunuz; Türkiye adına üzülüyorum, gerçekten çok üzülüyorum. Millet 500 milyon kilometre uzaktaki uzaya gidiyor, oradaki işlerle uğraşılıyor, gelmiş burada küçücük partilerin küçücük milletvekilleri Karadeniz ile uğraşılıyor, Karadeniz yoluyla uğraşıyorlar; buna üzülüyorum."*

Rasim Zaimoğlu, muhalefet sıralarından gelen tepkiler altında sürdürdüğü konuşmasında, *"Mesut Yılmaz Hükümeti sahip çıkınca, insanlar karşısında eziliyorlar, küçülüyorlar"* dediğini hatırlatarak, Tansu Çiller’e dönük eleştiriler de getirmiştir.¹⁷⁷ DYP’lileri engelleme politikası izlemekle de itham eden Zaimoğlu, hiçbir usulsüzlük olmadığı konusunda teminat vermiş ve hatta şerefi üzerine yemin etmiştir. Bu arada konuşması sırasında *"küçücük partiler"* şeklindeki ifadesini geri almış ve Karadeniz yolunun engellenmemesi için çağrı yaparak konuşmasını tamamlamıştır.

---

¹⁷⁷ Rasim Zaimoğlu’nun sözleri şöyledir: *"Trabzon’da meydana çıkıp, Trabzon meydanında, Trabzon’u Akdenizin incisi yapan, vilayet tespit eden bir Başbakan, sonra, Samsun’a gidip, büyükşehir olmuş Samsun’u ‘ben, bu şehri büyükşehir ilan ettim’ diyen bir Başbakan, Giresun’da Osmanağa Meydanında fındık fiyatını açıklarken yuhalanmasının acaba acısını mı milletten çıkarmaya çalışıyor; soruyorum size. Acaba, 1995 seçimlerinde Karadeniz’de uğradığı büyük hezimetin hesabını mı çıkarmaya çalışıyor eski Başbakan?!"*

Bakın, ben, bunları söylüyorum, söylemeye utanıyorum, sıkılıyorum; ama, bir varsayımdan hareket ederek, önümüzde bir seçim olsa ve bu seçimde az oy alsanız, eski Başbakan, Genel Başkanınız Sayın Çiller de seçilemese, Amerika’ya gitse, o otelin önüne otoyol yapılması için mi kampanya yapacak ve oraya otoyol yaptırmaya mı uğraşacak acaba diye düşünüyorum ve Karadenizliden bunu niye esirgiyor; bunu düşünemiyorum; çok üzülüyorum."

Rasim Zaimoğlu'nun zaman zaman gergin bir ortamda gerekleŒen konuŒmasından sonra, DYP Grup BaŒkanvekili, İçel Milletvekili Turhan Güven söz almıŒtır. Meclis kürsüsünden, zaman zaman, birtakım, istenmeyen, irade dıŒı lafların sarf edildiğini ifade ederek konuŒmasına baŒlayan Güven, Rasim Zaimoğlu'nun 250'den fazla milletvekilini aŒađladđını, hakaret ettiğini belirterek, "kcck partiler" demek suretiyle de, söz konusu milletvekillerinin partilerin de hakarete bulunduğunu ne srmŒtr. Zamanın, kimin kck, kimin byck; kimin beyninin yeterli, kiminin de yetersiz olduğunu göstereceğini söyleyen Turhan Güven, 1983'ten 1991'e kadar Karadeniz'e ne yaptıklarını, Zaimoğlu'na bir soru olarak ynelmiŒtir.

TartıŒmalı geçen oturumda Saffet Arıkan Bedük de söz talebinde bulunmuŒsa da, bu talep kabul edilmemiŒ ve Œahıslar adına yapılan konuŒmalara devam edilmiŒtir. Bu bölümde ANAP İŒstanbul Milletvekili Halit Dumankaya söz almıŒtır. Meclis denetim yollarından bahseden ve bunları sıralayan Dumankaya, iktidarı kaybeden DYP ve RP'lilerin kan davası güttüklerini iddia etmiŒtir. Bu arada söz konusu gensoru nergesine CHP'nin katılmasından üzüntü duyduğunu da aıklamıŒtır.

Deniz Baykal'ın beyanatı zerine, BaŒbakanın, Baykal'a giderek, "böyle bir beyanatınız vardır; partiniz içerisinden bir komisyon kurun, bunları inceleyin; eğer, böyle bir durum varsa, gensoruyu, soruŒturmayı siz verin" dediğini, ancak CHP'lilerin bunu yapmadđını söyleyen Halit Dumankaya, gensoruda iyi niyetin bulunmadđını ve YaŒar Topçu'ya byck haksızlık yapıldđını savunmuŒtur. Ayrıca nceki hükümetlerin Karadeniz için hiçbir Œey yapmadıklarını ve 55. Hükümetin yatırımları baŒlattđını da sözlerine eklemiŒtir. "Yol olsun, yolsuzluk olmasın" diyenlerin temiz olmadđını da iddia eden Halit Dumankaya, devletin sahte makbuzuyla, bir genel baŒkanın, bindiği yatın parasını ödediğini, bunun da yolsuzluk olduğunu öne srmŒtr.

KonuŒmasına; " *Değerli arkadaŒlarım, Œimdi, ne yapacaktı Bayındırlık Bakanı: Eğer, bu ihalelere 70 müteahhit giriyor, yarım saatte anlaŒıyor. Ha ne olacak, bu ihaleler haddilayık olmasa, tenzilatları çok dŒk olsa, Bayındırlık Bakanı bunu iptal eder; ama buradaki tenzilatlar yüzde 21 il yüzde 17 arasında deđiŒiyor. Dolayısıyla, burada müteahhit ne yapmıŒ; bunu Bayındırlık Bakanı bilemez ki. Bu iŒlerin avan projesi yapılır, avan projeleri de yapılmıŒ. BaŒka ne yapmıŒ; 1997 birim fiyatlarını dolara endekslemiŒ ve bu firmalara eskalasyon uygulamayacak, fiyat farkı uygulamayacak*" Œeklindeki sözlerle devam eden Dumankaya, bunun yolsuzluk olmadđını savunmuŒ ve CHP'lilere dönük eleŒtirilerde de bulunmuŒtur.

Halit Dumankaya, Erzincan'daki deprem sonrasındaki ihalelerden bahsederken, Tercan, Kemer, eŒmeky'de 30 adet afet konut inŒaatının yüzde 3 tenzilat ile ihale edildiğini, bunlarda davet usulünün kullanıldığını ifade etmiŒtir. UlaŒtırma Bakanlığındaki ihalelerdeki tenzilatların da yüzde 2 ile yüzde 5 arasında olduğunu hatırlatmıŒ ve benzer durumun Millî Eğitim Bakanlığı

inşaatlarında da görüldüğünü ileri sürmüştür. Halit Dumankaya, sözü Tansu Çiller'e getirerek, Çiller'in yalılarını, villalarını yapan kişiye, sahte evrakla -ihale evrakına yüzde 10 avans verilecek- ihale evrakı çekildikten sonra, aynı numarayla, aynı tarihle, yüzde 30 avans vermek üzere, ihale verildiği iddiasında bulunmuştur. 1992 yılında, gençlik ve sporla ilgili bakanlıktaki işlerin fizikî durumuna değinen Dumankaya, bunların 40-50 tanesinin yüzde 20 ile yüzde 30 arasında beklediğine dikkat çekmiştir.

Halit Dumankaya, daha sonra, Refah Partisi Sözcüsünün, ek bütçe üzerinde konuştuğu sırada; *"Bütçe Komisyonu Başkanı Karadenizli, Başbakan Karadenizli, çoğunluk milletvekili Karadenizli, elbette siz bu yolu yaparsınız; ama, Erzurum bu yoldan yararlanmayacak"* dediğini hatırlatarak, bu yoldan pek çok vilayetin yararlanacağını dile getirmiştir. RP'ye mensup bölge milletvekillerinin söz almamasını eleştirerek konuşmasını tamamlamıştır.

Halit Dumankaya'nın konuşması sonrasında, tartışmalar yine başlamış ve muhalefete mensup milletvekilleri söz talebinde bulunmuşlardır. Bu talepler oturma başkanı tarafından kabul edilmemiş ve böylece gensoru üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır. Hemen ardından, görüşmeler sırasında, Meclis Başkanlığına verilen güvensizlik önergesi okunmuştur.¹⁷⁸ Bu önergenin oylanmasının, Anayasanın 99. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca, 1 tam gün geçtikten sonra, 10 Aralık 1997 Çarşamba günü yapılacağı açıklanmış ve birleşim sona ermiştir.

Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu hakkında (11/13) esas numaralı gensorunun, 8 Aralık 1997 tarihli 24. Birleşimde yapılan görüşmeleri sırasında verilen güvensizlik önergesinin oylaması, 26. Birleşimde gerçekleştirilmiştir.¹⁷⁹

Oy kutusunun sıralar arasında dolaştırılmak suretiyle yapılan açık oylama sonucunda, oylamaya katılan 466 milletvekilinde, 246'sı kabul oyu kullanmış ve Anayasanın 99. maddesinin beşinci fıkrasında öngörülen salt çoğunluk bulunamamıştır. Bu nedenle, Bayındırlık ve İskân Bakanı hakkındaki güvensizlik istemi reddedilmiştir.

---

¹⁷⁸ DYP'li Saffet Arıkan Bedük, Turhan Güven ve Nevfel Şahin tarafından verilen önerge şu şekildedir:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

55 inci Hükümetin Bayındırlık ve İskân Bakanı Sayın Yaşar Topçu, 30 Ekim 1997 ilâ 2 Ekim 1997 tarihleri arasında yapılan Karadeniz karayolu ihalesinde, kanunlara ve teamüllere aykırı bir şekilde davranmak suretiyle, ihaleyi ANAP'a yakınlığıyla bilinen firmalar arasında paylaştığı ve bu şekilde devletimiz zarara uğratıldığı için ve gensoru önergemizde ileri sürülen gerekçeler nedeniyle güvensizlik duyuyoruz.

Bayındırlık ve İskân Bakanı Sayın Yaşar Topçu hakkında güvenoylaması yapılmasını arz ve teklif ederiz. 8.12.1997"

¹⁷⁹ **TBMM Tutanak Dergisi**, 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 26. Birleşim, 38. Cilt, 10.12. 1997

2- Hakkında Yakalama Emri Bulunan ve Aranana "Yeşil" Kod Adlı Mahmut Yıldırım'ın Saklı Bulunduğu Yeri Bildiğini Açıklamasına Rağmen Yetkili Mercilere Haber Vermediği İddiasıyla Devlet Bakanı Eyüp Aşık Hakkında (11/16) Esas Numaralı Gensoru Önergesi

a) Öngörüşmeler¹⁸⁰

Doğru Yol Partisi Grubu adına Grup Başkanvekilleri Ankara Milletvekili Saffet Arıkan Bedük, Denizli Milletvekili Mehmet Gözlükaya ve Milletvekili Turhan Güven'in, İçel hakkında yakalama emri bulunan ve aranan "Yeşil" kod adlı Mahmut Yıldırım'ın saklı bulunduğu yeri bildiğini açıklamasına rağmen yetkili mercilere haber vermediği iddiasıyla Devlet Bakanı Eyüp Aşık hakkında (11/16) esas numaralı gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmayacağı hususundaki görüşmeler 3. Yasama Yılı'nın, 107. Birleşiminde gerçekleştirilmiştir. 23 Haziran 1998 tarihindeki görüşmelerde oturum başkanlığını, Başkanvekili Uluç Gürkan yürütmüştür.

Öngörüşmelerde ilk sözü önerge sahibi olarak DYP Denizli Milletvekili Mehmet Gözlükaya almıştır. Mehmet Gözlükaya konuşmasının hemen başında Başbakan Mesut Yılmaz'ın, Yeşil'in, 1996 sonbaharında öldürüldüğünü, İnsan Hakları Derneği Genel Başkanı Akın Birdal'ın iç çatışma sonucunda vurulduğunu, son olarak da, Akın Birdal suikastının Yeşil'in emriyle yapıldığını beyan ettiğini, bu tür çelişkili açıklamalarda bulunduğunu iddia etmiştir. Yine Başbakanın *"İlgili makamlar beni yanılttılar, onun için bu yanlış ve doğru olmadığına inandığım bilgiyi verdim"* ; *"Eyüp Aşık, bu olayla ilgili çalışmalar yapmış ve izlemiş bir arkadaşımızdır; ancak, bunu, Bakan sıfatıyla değil de gazeteci sıfatıyla açıklamıştır"* gibi, çelişkili açıklamalarına devam ettiğini de dile getirmiştir.

Yeşil'in akıbetiyle ilgili olarak, DYP Grubunun Adalet Bakanına ve İçişleri Bakanına yazılı soru önergesiyle müracaat edildiğini de hatırlatan Gözlükaya, her iki Bakanın da, Yeşil'in yerinin tespit edilemediğini, bu nedenle, hakkında herhangi bir yasal işlemin yapılamadığını, cevaben bildirdiklerini açıklamıştır. Buna karşılık Devlet Bakanı Eyüp Aşık'ın, 27 Ocak 1998 Salı Günü, Show TV'de yayımlanan 32. Gün Programında, kod ismi "Yeşil" olduğu iddia edilen kişinin, kendi bilgileri ve kendi kontrolleri altında olduğunu söylediğini ve "olduğu yeri şimdi söyleyemem; ama, biliyorum, Yeşil ölmedi; ben, ölmedi dediysem, ölmemiştir; ben, inceleme yapmadan konuşmam" dediğini ileri sürmüştür. Bu suretle, Eyüp Aşık'ın Türk Ceza Kanununun 296. maddesine mümas bir suç işlediğine de vurgu yapmış ve bu maddeye göre, hakkında yakalama veya tevkif müzekkeresi çıkarılmış olan bir kimsenin

¹⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 107. Birleşim, 56. Cilt, 23. 6. 1998

bulunduğu yeri bildiği halde yetkili mercilere haber vermeyen kişi, suçun durumuna göre değişik cezalara çarptırıldığı bilgisini vermiştir. Ayrıca "Yeşil" kod adlı Mahmut Yıldırım'ın da son günlerde bazı gazetelerde yer alan açıklamalarında "devlet, beni, istediği yerde, istediği zaman bulur; yakalamak gerekirse yakalar, vurmak gerekirse vurur; şimdiye kadar öldürülmediysem, işim bitmediği içindir" dediğini de kanıt olarak ortaya koymuştur.

Daha sonra Eyüp Aşık'a *"Yeşil'in yerini ne zaman devletin yetkililerine söyleyeceksiniz? Yeşil'i ne kadar daha kontrolünüz altında tutacaksınız ve Yeşil'i kendi elinizle mi, yoksa emniyet güçlerince mi teslim edeceksiniz? Yoksa, Yeşil'i, birtakım iftira ve çamur atma faaliyetlerinde kullanmak üzere mi saklıyorsunuz?"* şeklinde sorular sormuş ve Yeşil'in saklı bulunduğu yeri bildiği halde, yetkili mercilere haber vermeyen Devlet Bakanı Eyüp Aşık'ın, bakanlık gibi ulvî bir görevde bulunmasının siyaseten ve ahlaken mümkün olmadığını savunmuştur. Bu nedenle de Eyüp Aşık'ın, Anayasanın 99. ve İktüzüğün 106. maddeleri gereğince hakkında verdikleri gensoru önergesinin kabulünü arz etmiş ve konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra Fazilet Partisi Grubu adına Nevşehir Milletvekili Mehmet Elkatmış söz almıştır. Sadece Eyüp Aşık'ı değil, Susurluk olayının da enine boyuna tartışılmasını isteyen Elkatmış, Susurluk olayı ile ilgili bilgi kirliliğinden bahsetmiş ve esas konuşması gerekenlerin ya hiç konuşmadığını ya da doğru konuşmadığını, konuşanların da susturulduğunu ileri sürmüştür. Daha sonra Susurluk olayının gelişimiyle ilgili şu açıklamalarda bulunmuştur: *"Şöyle bir düşünelim, Susurluk için neler söylendi. Özellikle, Sayın Başbakan, kendisini, Susurluk olayını aydınlatmak ve ortaya çıkarmak için, âdeta, feda etti 'yirmi gün daha iktidarda kalsaydım, bu olayı ortaya çıkaracaktım' dedi; 55. Hükümetin kuruluş gayelerinin en önemlilerinden birisinin de çeteleri ortaya çıkarmak olduğunu söyledi ve 'bu işi çözemezsem Başbakanlık bana haram olsun' dedi. Peki, arkadaşlar, Sayın Başbakan bunları söyledi de -şimdiye kadar da onbir aylık Başbakan; aşağı yukarı bir hafta sonra bir yılı dolduruyor- olaylar ortaya çıkarılabildi mi? Hayır. Ben, bunu söylerken, Sayın Başbakan Yılmaz'ı da suçluyor değilim, onu da burada peşinen söyleyeyim değerli arkadaşlar. Ben de aynı şeyi söylüyorum ve bu olaylar, şu şartlar altında ortaya çıkmaz diyorum ve bunu vurgulamaya çalışıyorum; yani, bu iş, sadece Sayın Mesut Yılmaz'ın meselesi de değildir; hepimizin meselesidir, şu Parlatentonun meselesidir. Olaylar ortaya çıkmadı; çıktı diyen hiç kimse, bu Meclis içerisinde, bu toplum içerisinde ve Türkiye içerisinde bulunamaz.*

Değerli arkadaşlar, Susurluk olayının, çetelerin, diğer karanlık olayların ve faili meçhul olayların ortaya çıkarılması için öncelikle demokrasinin, hukuk devletinin, kişilerin özgürlüklerinin teminat altında olması gerekir. Ara rejimlerde, dayatmaların hâkim olduğu yönetimlerde, işin siyasi sova dönüştürüldüğü hallerde, bu işler çözülemez ve çözülememiştir de.”

Mehmet Elkatmış, bu işlerin bu şartlar altında ortaya çıkmayacağını ve neden ortaya çıkmayacağını, Kutlu Savaş'ın, raporunda detaylı olarak izah edildiğini ifade ettiği konuşmasında, Mesut Yılmaz'ın Anamuhalefet Partisi Başkanı olduğu dönemdeki girişimleriyle ilgili olarak hatırlatmalarda bulunmuştur.¹⁸¹ Söz konusu açıklamalardan sonra, Eyüp Aşık'a, olayların ortaya çıkması için katkılarından dolayı teşekkür etmiş ve Aşık'ın "Devletin bazı adamları bu işin önünü kesiyor" şeklindeki beyanını Genel Kurula aktarmıştır.

---

¹⁸¹ Mehmet Elkatmış'ın açıklamaları şu şekildedir: "Susurluk olayının cerayan ettiği dönemlerde, bu konunun ortaya çıkarılması için, Sayın Cumhurbaşkanımıza çıktığı 13 Kasım 1996 tarihinde -belgeleri burada var- kendisine birtakım olaylar anlatıyor. Bu olaylar içerisinde de söylediği bir cümle var. Sayın Cumhurbaşkanımız da, Sayın Mesut Yılmaz'ın anlattığı bu olayları -bir zabıt halinde- 14 Kasım 1996 tarihli iki sayfalık bir mektupla, o zamanın Başbakanı Sayın Necmettin Erbakan'a bildiriyor. Bütün arkadaşlarımızdan, bu mektubu çok dikkatli okumalarını rica ediyorum. Bu mektubun ikinci sayfasının ortalarında bir cümle var. Sayın Cumhurbaşkanımızın Sayın Başbakan Necmettin Erbakan'a yazdığı 13 Kasım 1996 tarihli mektupta Sayın Cumhurbaşkanımız şöyle diyor: 'Sayın Profesör Doktor Necmettin Erbakan-Başbakan -Ankara

12 Kasım 1996 tarihinde ziyaretime gelen Anamuhalefet Partisi Genel Başkanı Sayın Mesut Yılmaz, bana, özetle, aşağıdaki hususları intikal ettirmiştir.'

Neleri intikal ettirdiğinin, ben, zamanın darlığı nedeniyle, hepsini okumayacağım, esas önemli gördüğüm cümleyi okumak istiyorum. Sayın Mesut Yılmaz Sayın Cumhurbaşkanımıza söylüyor, o da Sayın Başbakana aktarıyor. 'Bunların meydana çıkarılması halinde devletin zarar göreceğinden de endişe ederim...' Değerli arkadaşlar, bu cümlelerin içerisinde, Susurluk olayının niçin ortaya çıkarılmayacağı ve bugüne kadar da çıkarılmadığı saklıdır.

Sayın Mesut Yılmaz, Başbakan olduktan sonra olayın içerisine bizzat girdiğinde işin vahametini görmüştür; yani, kendisinin gücünün de yetmeyeceğini görmüştür, onu demek istiyorum. Nasıl görmüştür; demiştir ki: 'Bana, MIT'ten, askeriyeden ve Millî Güvenlik Kurulundan bilgi gelmiyor, gelen bilgiler de süzülmiş bilgilerdir. Böyle olduğunu bilseydim bu işe girişmezdim.' Sayın Başbakan bunları hep söylemiştir ve bütün belgeleri burada var; ama, zaman darlığı nedeniyle onları okuyamayacağım.

'Ben, olayların sadece yüzde 20'sini biliyorum...' Sayın Aşık 'herhalde yüzde 10'unu biliyor' dedi; ama halk da 'yüzde 5'ini biliyor' dedi. Peki, Sayın Başbakanın, yüzde 20'sini dahi bildiğini kabul etsek, olaylar çözülmüş olmuyor değerli arkadaşlar. Bu kadar büyük bir olayın yüzde 20'sini bilmek, yüzde 80'inin kapalı kaldığını gösteriyor. Dolayısıyla da, burada birbirimizi suçlamanın hiç gereği yok. Aslında, bu işe Parlatentonun el koymasına lazım; ama, bu şartlar altında Parlatentonun el koymayacağını burada ben söylüyorum; sadece ben değil, eğer zaman elverirse, başka, önemli kişilerin de, yani, Sayın Ecevit'in de, devleti yöneten çok değerli kişilerin de bu işin çözülemeyeceğini söylediklerini burada izah etmeye çalışacağım."

Mehmet Ağar ve Bülent Ecevit'in de, Yeşil konusunda birçok beyanının olduğunu söyleyen Mehmet Elkatmış, yine Yeşil'in, Yeni Ufuk Gazetesindeki mülakatına değinmiş ve *"Devlet benim yerimi bilir. İsterlerse, beni yakalarlar. Benim, hesabımdaki bu kadar parayı harcamam, çekmem mümkün değil; çünkü, ben bankaya varsam, bu parayı zaten bana vermezler; kılığımıza kıyafetime bakarlar..."* dediğini belirtmiştir. Yaptıkları araştırmada, Yeşil'in bankalarda çok büyük hesaplarının bulunduğunu ifade etmiş ve aşağıdaki konuların Parlamentoda çözülmesi gerektiğine dikkat çekmiştir: *"Bu ülkede kontrgerilla var mıdır, yok mudur? Gladio var mıdır yok mudur? Bunlar kimdir; uzantıları kimlerdir?"*

Mehmet Elkatmış, Kenan Evren'in, Milliyet Yayınlarından çıkan anılarına da vurgu yaparak, Evren'in burada *"Zamanın Başbakanı Süleyman Demirel, kontrgerillayı bazı işlerde kullanmak için benden rica etti; ama, ben, müsaade etmedim"* dediğini; yine Bülent Ecevit'in de "Karşı Anılar" adlı kitabında ise bunun aksi iddiaların yer aldığını dile getirmiştir. Ecevit'in anılarında, Kenan Evren'in kendi Genelkurmay Başkanlığı özel harp dairesinin amacı dışında kullanılmadığına dair ifadelerine cevap olarak; *"1974'te, Başbakanlığım sırasında, zamanın Genelkurmay Başkanı rahmetli Orgeneral Semih Sancar, Başbakanlığım örtülü ödeneğinden, acil bir ihtiyaç için, birkaç milyon lira istedi. O yıllarda milyonlar büyük paraydı ve benden istenilen miktar da, örtülü ödenekteki paranın tümüne yakındı. Üstelik ben, örtülü ödeneği, ancak, zorunlu sosyal yardımlar için kullanıyordum ve mecbur olmamakla beraber, bu kaynaktan yapılan tüm ödemeleri belgelere bağlatıp, Başbakanlık Müsteşarının kasasında saklatıyordum.*

Onun için, Genelkurmaydan, bu paranın ne amaçla istendiğini sormak zorunda kaldım. 'Özel Harp Dairesi için istiyoruz' yanıtı geldi. Öyle bir resmî dairenin o zamana kadar adını bile duymamıştım. Devlet bütçesinde de böyle bir daire adına ayrılmış bir ödenek görünmüyordu. 'Şimdiye kadar bu dairenin giderleri nereden karşılanıyor?' diye sordurdum. O zamana kadar, bu dairenin tüm giderlerini, bir gizli ödenekle, Amerika Birleşik Devletlerinin karşıladığı; ancak, artık, ABD'nin, bu parasal katkıyı kestiği, o nedenle, Başbakanlığın örtülü ödeneğinden para istemek zorunda kaldığı bana bildirildi.

O zamana kadar benim, bakan olarak, Parti Başkanı olarak, Başbakan olarak adını bile duymamış olduğum ve herhangi bir resmî belgede izine rastlanmayan bu dairenin, Özel Harp Dairesinin nerede bulunduğunu sordum 'Amerikan Askerî Yardım Heyetiyle aynı binada' yanıtını aldım" şeklinde açıklamalarda bulunduğunu Genel Kurulun bilgisine sunmuştur.

Elkatmış, birçok belgede, devletin resmî belgelerinde de özel harp dairesinin illegal bir kuruluş olduğunun ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinde birçok iç olaylarda kullanıldığının yazdığını da ileri sürmüştür. Yine, Meclis Kütüphanesinde, bir Alman yazarın "Gladio: Kontrgerilla Soğuk Savaşın Mirası" diye bir kitabın bulunduğunu söylemiş ve bu kitapta yer alan; *"Türk*

gladio şubesi, ülkenin NATO'ya girişinden bir yıl sonra kuruldu. Örgüt, ilk başlarda, antiterör örgütü olarak adlandırılıyordu ve Amerikan askeri misyonuna yuvalanmıştı. Türk gladiolar, yirmi yıldan beri -arkadaşlar, dikkatinizi çekiyorum- ülkede terör, katliam ve işkenceye katılıyor. Türk gerilla örgütü, gizli NATO görevi içinde faaliyet gösteren, en vahşi ve en kanlı birliklerden biriydi" şeklindeki paragrafı okumuştur.

JİTEM'in de çözülmesinin gereğine işaret eden Mehmet Elkatmış, JİTEM'in var olduğuna ve Türkiye'de birçok kanlı olayların tertipçisi, yapıcısı, uygulayıcısı olduğuna dair yığınla belgenin bulunduğunu iddia etmiş ve Cem Ersever'in itiraflarının Kutlu Savaş'ın raporunda yer aldığını öne sürmüştür. Konuşmasının sonarlarına doğru, asıl konu olan Yeşil ile ilgili görüşlerini ortaya koymuş ve Eyüp Aşık'ın, olayları kendi üzerine aldığını, aslında iyi niyetli olduğunu dile getirmiştir.

Susurluk Olayı ile ilgili olarak kurulan komisyona başkanlık yapan Mehmet Elkatmış'ın konuşmasından sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Tunceli Milletvekili Orhan Veli Yıldırım söz almıştır. Orhan Veli Yıldırım, konuşmasının başında, "Yeşil kimdir? Kimlerle çalışmış, hangi siyasilere ilişkisi olduğu iddia edilmektedir? Bireysel bir zanlı mı, yoksa organize bir suç örgütününün tetikçisi mi? Devlet güvenlik birimleriyle ilişkisi nedir? Hangi kişi veya kurum adına hareket ederek, şimdiye kadar işlediği iddia edilen suçları nelerdir? Sayın Aşık 'Yeşil' veya 'Sakallı' veya 'Testere' kod adlarıyla anılan Ahmet Demir ismine ne zamandan beri isim olarak aşınadır?" şeklindeki soruları yöneltmiştir.

Faili meçhul cinayetlerden ve çetelerden bahseden Yıldırım, bu durumdan ülkeyi 48 yıldan beri idare eden merkez sağ partileri sorumlu tutmuş ve bu görüşünü "1950'li yıllardan sonra, NATO'ya bağlı tüm devletlerde kurulan, teçhizatı ve finansmanı Amerika Birleşik Devletleri tarafından sağlanan kontrgerilla örgütü nedir, Türkiye'de ne zaman kurulmuştur, hangi eylemlerde ve kimlere karşı faaliyet göstermiştir?"

Bu örgüt elemanlarınca, JİTEM ve daha sonra JİTEM'cilerin oluşturduğu, önceleri Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde faaliyet gösteren, birçok faili meçhul cinayet işleyerek, uyuşturucu, haraç ve silah kaçakçılığından büyük rant sağlayan Anadolu Halk Cephesi ve buna bağlı olarak TİT, OTİT intikam tugaylarını kimler kurdu? Araç ve gereçlerini, eğitim alanlarını, barınma yerlerini ve maddi kaynaklarını kimler sağladı? Amaçları neydi?" biçimindeki ifadelerle güçlendirmeye çalışmıştır.

Orhan Veli Yıldırım sık sık sorulara başvurarak yapmış olduğu konuşmasında,¹⁸² Yeşil hakkında bilgi vermiştir. Gerçek adının Mahmut Yıldırım olduğunu; Bingöl-Solhan nüfusuna kayıtlı olup, 1953 doğumlu olduğunu; 1970'li yıllarda Ülkü Ocaklarında faaliyet gösterdiğini; bir siyasi partinin genel başkanının korumalığını ve şoförlüğünü yaptığını söylediğini açıklamıştır. Yeşil'in, kamuoyunda "Sakallı" kod adıyla, ilk kez 1991 yılında Tunceli ili Nazımiye ve Ovacık ilçelerinde halka yaptığı işkence eylemleri dolayısıyla gündeme geldiğini; buradaki faaliyetlerinin de, 24 Nisan 1991 tarihli "Çok İvedi" damgalı bir yazıyla, Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine, Tunceli Cumhuriyet Başsavcılığına ve Tunceli Valiliğine bildirildiğini ifade etmiştir.

O dönem, İnsan Hakları Komisyonu Başkanlığına, Olağanüstü Hal Bürosunca yazılan 17 Mayıs 1991 tarihli cevabi yazıda, Yeşil'in, İl Jandarma Komutanlığınca, haber elemanı olarak görevlendirildiğinin başarılı hizmetler verdiğinin; ancak, son zamanlarda haber toplama faaliyetlerinde deşifre olması nedeniyle, 25 Nisan 1991 tarihi itibarıyla görevine son verildiğini bildirildiğini de söyleyen Yıldırım, ancak bunun doğru olmadığını, Yeşil'in bölgede faaliyetlerine devam ettiğini iddia etmiş ve bu konuda Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları Komisyonunun hazırlamış olduğu raporun ciddiye alınmadığını dile getirmiştir. Yeşil'in, uzun süre, Jandarma, MİT ve Emniyet Teşkilatı tarafından kullandığına da dikkat çekerek, Mehmet Eymür tarafından korunduğunun, Susurluk Komisyonu ifadeleriyle ortaya çıktığı iddiasında bulunmuştur.

Orhan Veli Yıldırım, konuşması sırasında Yeşil'in yakın arkadaşı olarak nitelediği Ahmet Cem Ersever'den de söz etmiş ve Ersever'in, Mamak'ta, Milliyetçi Hareket Partisi ana davasında yargılanarak amlandığını, daha sonra, İslamî temelde bir örgütlenme düşüncesine kapılarak ve Foça'daki gayri nizamî harp eğitiminin sonras, JİTEM komutanıyken, güneydoğuda kurulan ve faaliyet

---

¹⁸² Orhan Veli Yıldırım, konuşmasının bu bölümünde şu soruları sormuştur: "Söz konusu bu örgütleri sevk ve idare edenlerin, devletin tepesindeki siyasîlerle ilişkileri nedir? Askerî ve sivil güvenlik birimleriyle irtibatları nedir? Hangi ölçüde devletin yetkilerini kullanmışlardır? Başlangıçta, devletin yetkilerini kullanarak, güneydoğudaki PKK terör örgütüne karşı mücadele ettikleri söylenen bu çetelerin sağladığı rantlardan hangi bürokratlar veya devleti yönetenlerin birinci derece yakınları pay almıştır? Bu hukuk dışı eylemlerinden, PKK terörü gerilemiş midir yoksa taban mı kazanmıştır? Bunun için "Yeşil" denilen tetikçi Mahmut Yıldırım'ın eylemlerine, eylem arkadaşlarına, kısa özgeçmişine, ikâmet ettiği resmî kuruluşlara ve kimden emir aldığına bakmak gerekmektedir."

gösteren Hizbullah örgütüyle ilişkiye geçtiğini ileri sürmüştür.¹⁸³ Abdullah Çatlı ve arkadaşlarının, 12 Eylül döneminde Asala'ya karşı kullanılmak üzere yurt dışına çıkarıldıklarını, bu grubun bir süre sonra, uyuşturucu ticaretine

---

¹⁸³ Orhan Veli Yıldırım'ın Ahmet Cem Ersever ile ilgili diğer açıklamaları şöyledir: "Ahmet Cem Ersever, Foça'daki eğitimden sonra, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ondört yıl süreyle görev yapmıştır. Kontrgerillanın önemli elemanı ve JİTEM Güneydoğu Bölge Komutanıdır. 1991 yılında, PKK tarafından ilan edilen ateşkes kararına, hükümet edenlerin olumlu yaklaşımı, dönemin Başbakanı Sayın Demirel'in 'Diyarbakır'da Kürt realitesini kabul ediyoruz' söyleminden son derece rahatsızdır. Bu rahatsızlığımı, Sayın Ersever, Sayın Demirel ile görüşerek dile getirmiştir ve dönemin Meclis Başkanı Sayın Hüsamet Cindoruk'a giderek, bu rahatsızlığımı Sayın Cindoruk'a da anlatır. Sayın Cindoruk, Ersever'e, İçişleri Bakanlığı bünyesinde terörle mücadele müsteşarlığı kurulacağını ve başına Ersever'in getirileceğini söyler; ancak, bu vaat sözde kalır. Bunun üzerine, Ersever komutasındaki JİTEM'ciler, siyasi önderlik ve yönlendirme neticesinde oluşturulacak Anadolu Halk Hareketi cephesini kurarlar.

Kurulan bu cephe üç hattan oluşmaktadır. Diyarbakır'la başlayan hattın başında, tetikçi olarak Yeşil, planlayıcı olarak da Zinnar bulunmaktadır. Hakkâri hattında Babatlar (korucu) ve tetikçi olarak da Havar kod isimli itirafçı bulunmaktadır. Mardin hattını bir başka ekip idare etmektedir. Nitekim, bunları, 8 Ağustos 1993 tarihli Tercüman Gazetesinde yayımlanan, Ali Öncü'nün 'Kontrgerilla Gerçeği' başlıklı röportajında bulmak mümkündür. Bu röportajda, Ali Öncü, Ersever'den, Anadolu Halk Cephesi komutanı olarak bahsetmekte; elemanlarının, JİTEM'ciler, itirafçılar ve korucular olduğunu belirtmektedir.

Birinci hatta bulunan Yeşil, 21 Şubat 1993 tarihinde, Elazığ İnsan Hakları Derneği Başkanı Avukat Metin Can ile Doktor Hasan Kaya'yı işkence yaparak öldürmüştür. Tunceli Kepektaş Köyünden Ayten Öztürk, Muş'ta Saim Çelik, Veysi Çağlayan, Curi Türkdal ve soyadları bilinmeyen Rehberi ve Ruken'i Yeşil grubu öldürmüştür; DEP Milletvekili Mehmet Sincar'dan tutun, 33 askerimizin Elazığ - Bingöl yolunda şehit edilmesine kadar rolü olduğu söylenmektedir; devlet olanak ve gücünden yararlanmaktadır.

Tam bu aşamada, Anadolu Halk Hareketi, Ersever ve ona bağlı TİT ve Osmanlı - Türk İntigam Tugayları, artık, bir askerî ihtilalden ve sivil otoriteden umutlarını kesmişler. Onlara göre, radikal Türk milliyetçilerinden oluşan ve Kürt halkına yönelik bir jenosit, meseleye kesin çözüm getirecektir. Bunun nedenle, hareketin genişlemesi ve tüm Anadolu'ya yayılarak örgütlenmesi için, Abdullah Çatlı ve arkadaşlarıyla irtibat sağlayarak, öncelikle, PKK'nın denetiminde olan uyuşturucu trafiğini ele geçirerek, finans kaynağı temin etmeye başlarlar. Güvenlik güçleri içerisinde örgütlenmeye önem vererek, özellikle, Özel Timde yuvalanmaya çalışırlar; bunu, mümkün olduğunca da başarırlar. Uyuşturucu ticaretinden büyük rant sağlayan çete mensupları, uluslararası mafyanın Türkiye ayağı olan Ömer Lütfü Topal'la da ilişkiye girerler.

Sağlanan rant, önceleri, Cem Ersever adına açılan havuzda toplanır; ancak, Cem Ersever'in, Türkiye'ye sığınan bir peşmerge komutanını, 100 bin dolar karşılığı, Irak'lı istihbarat subaylarına Silopi'de teslim etmesine karşı çıkan JİTEM'ci yüzbaşı İsmail Öztoprak'ın, nöbet denetimi sırasında, Ersever'in talimatıyla öldürülmüş olması, örgütü ikiye böler. Bu bölünmeden sonra, çetenin gelirleri, Yeşil adına açılan havuzda toplanır. Cem Ersever ve arkadaşları, bu olaydan sonra görevlerinden istifa ederek, ayrılıp, profesyonel olarak, kendi yayın şirketlerini kurmak suretiyle işlerine devam etmeye çalışırlar. Bu esnada, Cem Ersever, birlikte yaşadığı sevgilisi ve Mustafa Deniz, kaçırılarak öldürülürler. Kimine göre, ölümlerinden sorumlu Babatlar'dır; kimine göre de, emniyet içerisindeki bir grupla, Abdullah Çatlı'nın talimatları dahilinde Yeşil grubu işlemiştir cinayeti."

başladıklarını iddia eden CHP'li konuşmacı, devlet-çete-siyaset üçgeninin bu ilişkilerle oluştuğunu, MİT'in de bundan rahatsız olduğunu sözlerine eklemiştir. Bu çeteler tarafından öldürüldüğünü iddia ettiği, başta Avukat Metin Can, Hasan Kaya, Musa Anter ve diğer yurttaşların ailelerinden devletin özür dilemesini ve manevî tazminat ödemesini istemiştir. Yine Millî İstihbarat Teşkilatının en üst düzey yetkililerinden biri olan Mehmet Eymür'ün bahsettiği, Yeşil'in konuştuğu ve MİT'te olduğu söylenen konuşma bandının deşifre edilerek, bu çetelerin kimden emir aldığının, rant havuzundan hangi bürokrat veya güvenlik görevlisinin, siyasetçilerin veya yakınlarının pay aldığının derhal ortaya çıkarılması isteğini de tekrarlamıştır.

Orhan Veli Yıldırım, Başbakan Mesut Yılmaz'a Yeşil konusunda yanlış bilgi veren istihbarat görevlilerinin de, derhal yargı önüne çıkarılmaları gerektiğine vurgu yaptıktan sonra, aksi durumda Başbakanın görevini bırakmasının zorunluluğunu savunmuştur. Ayrıca Mahmut Yıldırım'ın, Aydınlık Dergisinin son sayısında çıkan beyanlarının doğru olup olmadığını, devlet yetkililerinin yerini bilip bilmediğini soran Orhan Veli Yıldırım, İnsan Hakları Derneği Genel Başkanı Akın Birdal'a gerçekleştirilen saldırının da aynı bağlamda ele alınmasının gerekliliğine işaret etmiştir.

Devleti aklayacak tek şeyin, tüm gerçekleri kamuoyuna açıklamak olduğunu savunan Yıldırım, daha sonra kontrgerilla ile ilgili düşüncelerini açıklamıştır. Bu konuda ülkeyi uzun yıllardan beri yönetenlerin bazı sözlerini Genel Kurula hatırlatmıştır.¹⁸⁴

---

¹⁸⁴ Orhan Veli Yıldırım'ın kontrgerilla ile ilgili açıklamaları şöyledir: “ *Hükümetin başını, kontrgerillanın ne olduğunu ve nereye bağlı olduğunu açıklamaya davet ediyorum. Türkiye’de kontrgerilla diye bir teşkilat var mıdır? Varsa, böyle bir teşkilat, iddia edildiği gibi, cinayet şebekesi midir? İşlenen bu cinayetlerin hangisinin bu teşkilatla ilgisi vardır? Varlığı iddia edilen kontrgerilla teşkilatı eğer mevcutsa kimler kurmuştur, kimler yürütmüştür ve kimlerden emir almıştır?’ 1 Şubat 1978; Süleyman Demirel, Adalet Partisi Genel Başkanı; Anamuhalefet Partisi lideri...*

Bir başka beyan: ‘Hukuk devletinde bu tür örgütlere yer yoktur. Parlamentonun bu toplumsal tehlikeye, hukuk dışılığa ve devlet içindeki bu gizli örgütlenmeye karşı çıkması bir görev haline gelmiştir; çünkü, en başta Türkiye Büyük Millet Meclisi töhmet altına girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, cinayet işleyen bir devlet imajıyla Türk Halkının önünde duramaz; savcılar, hangi güne duruyor?’ 24 Kasım 1990; Süleyman Demirel, Doğru Yol Partisi Genel Başkanı; Anamuhalefet lideri...

Sayın Demirel’in, hükümet olduktan sonraki bir demecini Yüce Kurula arz ediyorum: ‘Kontrgerilla tartışması kadar, Türkiye’de havanda su dövülen başka bir konu yoktur...’

‘... Deniliyor ki, araştıralım; o zaman, her şeyi araştıralım; yarın güneş doğacak mı doğmayacak mı?!’ Demek ki, Sayın Cumhurbaşkanının, muhalefetteyken, kontrgerillaya bakış açısı değişik, hükümet başkanı olduğu zaman değişik.

‘Kontrgerilla adlı örgütün, resmî görüntülü; fakat, gayriresmî bu örgütün niteliği ve amacı üzerindeki örtü kaldırılmamıştır.’

26 Eylül 1973; Bülent Ecevit, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı... 1973 seçimlerinden önce, Giresun konuşmasında ‘Kontrgerilladan hesap sormak boynumuzun borcu olsun’ CHP Genel Başkanı Sayın Ecevit...

‘Yaptığım araştırmalara göre, Türkiye’de, devletçe düzenlenmiş kontrgerilla resmen yoktur; yani, kontrgerilla, devletin güvenlik kuvvetleri arasında yoktur’ Bu beyanat da Sayın Ecevit’e aittir!..”

Orhan Veli Yıldırım'ın konuşmasını tamamlayarak kürsüden inmesinin ardından, Anavatan Partisi Grubu adına Ankara Milletvekili Nejat Arseven söz almıştır. Meclisin denetim yetkisinin kötüye kullandığını belirterek söze başlayan Arseven, önerge metninin anlaşılabilir bir üslupla kaleme alındığını ve 55. Hükümetin icraatı karşısında ezilmişliğin haleti ruhiyesi altında hazırlandığını savunmuştur. Eyüp Aşık'ın, 1991 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları Komisyonu Başkanlığını yürüttüğünü ve bunun bir gereği olarak da, Yeşil'i şahsen değil, ama bölgeden gelen, devletin resmi bilgi ve belgelerine dayalı olarak tanıdığını ifade etmiştir.

Nejat Arseven, gensoruda, Eyüp Aşık'ın, Türk Ceza Kanununun 296. maddesinde ifadesini bulan suçu işlediğinin ifade edildiğini, suçun işlendiğine gerçekten inanılıyorsa, bir bakanın işlemiş olduğu suçla ilgili olarak bir soruşturma önergesi vermelerinin ve Yüce Divan yolunu açmış olmalarının gerekli olduğunu savunmuş ve sözü Mehmet Elkatmış'ın konuyla ilgili beyanlarına getirmiştir. Elkatmış'ın 31 Ocak 1998 tarihli Sabah gazetesi'nde yer alan bir beyanında; *"Aldığım duyumlara göre, Yeşil, Antalya'da"* dediğini, bu yüzden de kendilerinin Elkatmış'a, *"Öyleyse, Antalya'da olduğunu biliyorsun da niye yerini söylemiyorsun"* diye bir soru yöneltme haklarının olup olmadığını sormuştur. Daha sonra da, Eyüp Aşık'ın, Show TV'de, 32. Gün programındaki açıklamalarındaki diyalogu aktarmıştır.¹⁸⁵

Nejat Arseven bu konuşmalara karşın, gensoru metninde; *"Sayın Aşık, Yeşil'in kendi bilgileri ve kontrolleri altında olduğunu söylemiştir. Bu suretle, Eyüp Aşık'ın, sanık olarak aranan 'Yeşil' kod adlı kişinin kontrolü altında olduğunu ifade etmek suretiyle, saklandığı yeri bildiğini, buna rağmen, yetkili cumhuriyet savcılığına veya diğer yetkililere haber vermediğini ikrar etmek suretiyle, Türk Ceza Kanununun 296 ncı maddesine mümas bir suç işlemiştir. Devlet Bakanı Sayın Aşık, Yeşil'in yerini bildiğini ve kontrolünde olduğunu açıklamasına rağmen niçin emniyet güçlerine bilgi vermemektedir"* denildiğini ifade etmiştir.

---

¹⁸⁵ Nejat Arseven'in TBMM Genel Kurulu'na aktardığı konuşmalar şöyledir:

"Sayın Birand – Yeşil öldü mü ölmedi mi?"

Devlet Bakanı Sayın Aşık – Bana sorarsanız, ölmedi.

Sayın Fikri Sağlar – Ama, Sayın Başbakan, öldü diye açıklama yaptı.

Devlet Bakanı Sayın Aşık – Öyle bilgiler geldi de. Yeşil'i öldü göstermek isteyenler vardır; ben 'ölmedi' diyorum. Raporda öldüğünü göstermiyor -ve devamla- bendeki bilgi, Yeşil'in ölmediği şeklindedir. Yeşil yaşıyor, ifadesini verecek.

Sayın Birand – Nerede şimdi, Türkiye içinde mi?"

Devlet Bakanı Sayın Aşık – Kontrol altında, Türkiye içinde."

Gensorudaki ifadelerle, Meclisin ve milletin yanıtılmaya çalışıldığını iddia eden Arseven, Aşık'ın "kontrolüm altında" veya "kontrolümüz altında" bir ifadesinin bulunmadığını savunmuş ve gensorunun 55. Cumhuriyet Hükümetinin çeteler konusunda ortaya koymuş olduğu kararlı tutumu engellemek için verildiğini öne sürmüştür. Hükümet sayesinde, ülkenin güvenliğiyle ilgili çalışmakta olan bütün kurumların, kanunlar çizgisinde aslî görevlerini yapar ve uyum içinde çalışır hale geldiklerine de vurgu yapmıştır. Yeşil'in sanık sıfatıyla aranmasının, ilk defa, bu Hükümet döneminde gündeme geldiğine ve mafya tipi organize suç davalarına, devlet güvenlik mahkemesi kapsamında bakılmasına da yine, ilk defa 55. Cumhuriyet Hükümeti döneminde başlandığına dikkat çekmiştir.

Nejat Arseven konuşmasının sonunda; *“Parlamentoda, bu tür kanunsuz eylemleri tasvip eden, bu kişilerin üzerine gitmeyi düşünmeyen bir tek milletvekili olduğunu bile düşünmüyorum. Bütün bu söylediklerim, tek tek milletvekili arkadaşlarım içindir; ama, gensoruyu veren Doğru Yol Partisi olarak, siz, bu konularda hiçbir şey söyleme hakkına sahip olmayan bir siyasî partisiniz.*

Burada, konuyu, bir polemik konusu haline getirmemek için, tek tek, münferit olaylarınızı saymayacağım. Bu tavrım, konunun hassasiyeti ve istismar konusu yapılmayacak kadar önemli bir konu olmasındandır ve aynı zamanda, emniyet güçlerimizin bu olayları çözmek konusunda şu anda dahi büyük bir gayret içerisinde olduğunu hepimiz biliyorsunuz. Bu gensoruyla, aslında, amacınızın ne olduğunu ve burada neleri tartıştırmak istediğinizi, biz çok iyi biliyoruz. Tekrar söylüyorum; sizin oyununuza gelmeyeceğiz. Bu, polemik yapmayı bilmediğimizden veya herhangi bir endişemizden değil, sadece ve sadece, konunun, sizler gibi, hafife alınmayacak kadar önemli olmasındadır” demiş ve gensoruya ret oyu vereceklerini açıklayarak sözlerini tamamlamıştır.

Nejat Arseven'in konuşmasında değindiği bir konu hakkında Mehmet Elkatmış söz almış ve kendisinin beyanında "Yeşil, Antalya'da" dediğini, Eyüp Aşık'ın ise "kontrol altında, yakında ifade verecek" dediğini açıklamıştır. Hemen ardından da; *“Ben, nerede olduğunu basının zoruyla söyledim. Bu memlekette cumhuriyet başsavcılarını var; suçu olmayan kişileri gece yarısı, sabaha karşı evinden götürülenlerin, gelip de, Yeşil'i Antalya'da araması lazımdı. Ta ki, Hanefi Avcı mart ayı ortalarında mahkemede ‘Yeşil, Antalya'da’ deyince ancak harekete geçtiler; ama, üç ay içinde Yeşil izini de kaybetti, her şeyi kaybetti; ama, benim dediğim de, gereken yapılsaydı, Hükümet gerekeni yapsaydı, Yeşil'i belki yakalardı”* demiştir.

Bu konuşmayla birleşimin birinci oturumu sona ermiştir. Saat 15.45'te başlayan İkinci Oturumda öngörüşmeler devam etmiştir. Bu oturumda ilk sözü DYP Grubu adına Denizli Milletvekili Mustafa Kemal Aykurt konuşma yapmıştır. Hükümetin, enflasyonu düşürmek; irticar önlemek ve devletin çetelerden temizlenmek iddiasıyla göreve geldiğini belirten Aykurt, konuşmasında üçüncü konu üzerinde duracağını açıklamıştır.

Mesut Yılmaz'ın muhalefette iken Susurluk kazasına sarıldığını, Çiller'i suçladığını, daha sonra, Budapeşte'de kendisini yumruklayan kişiyi Susurluk dosyasının baş kahramanı ilan ettiğini, ardından da Türkiye'ye getirterek affettiğini iddia eden Mustafa Kemal Aykurt, Başbakanın Susurluk dosyasını hasıraltı ettiğini öne sürmüştür. Aykurt'un Mesut Yılmaz'a dönük eleştirileri bunlarla sınırlı kalmamış ve devletin güvenlik güçlerini çete ilan ederek onların savunma refleksini tahrip etmekle de itham etmiştir.

Aykurt, Eyüp Aşık'ı da bilgisi olmadığı bir konuda beyanat verdiği için eleştirdiği konuşmasında, gensorunun Cumhuriyet tarihinde benzeri görülmemiş bir önerge olduğunu savunmuş ve Eyüp Aşık'ın Show TV'de, "32. Gün" Programındaki konuşmasından bahsetmiştir. Aşık'ın; *"kendisi bilinen bir yeredir. Ben, ileriye dönük bir şey söyledim ve kayıtlara geçmesini istedim. Bilenler onlar. Olduğu yeri şimdi söyleyemem. Yeşil ölmedi. Ben ölmedi demişsem, ölmemiştir. Ben, inceleme yapmadan konuşmam"* diyerek, açıkça, Türk Ceza Yasasının 296. maddesini ihlal ettiğini ileri sürmüştür. Böyle bir durumda cumhuriyet savcılarının niye harekete geçmediğini de anlamakta zorluk çektiğini ifade etmiştir.

Eyüp Aşık'ın, siyasî ve ahlakî tutumun daima dışında kaldığını, güven duygusunu, bilerek ve isteyerek zedelediğini de savunan Mustafa Kemal Aykurt, bir Bakanın, faili meçhul cinayetlerin sahibi bir suçluyu saklamasının, yerini bildiği halde söylememesinin, yetkili mercilere ihbar etmemesinin, devletin kimler tarafından yönetildiğinin çok acı ve elem verici olduğunu dile getirmiştir. Bu arada Mesut Yılmaz ile Eyüp Aşık'ın birbirlerini yalanladıkları iddiasında bulunarak, gazetecilerin "Yeşil nerede?" şeklindeki sorularına, ağaç yapraklarını göstererek cevap veren Aşık'ı ciddiyetsizlikle suçlamıştır.

ANAP'lı bazı milletvekillerinin sözlü müdahalesiyle karşılaşan ve onlara da cevap veren Aykurt; *"Bu Hükümetin, güvenlik ve adalet işlerinden sorumlu bakanları arasında Eyüp Aşık yoktur; güvenlikte, adalette yoktur listede. Bu değerli şahsın ismi, Hükümet listesinin Tekel hanesinde görülmektedir, Tekel'den sorumlu Devlet Bakanı olarak görülmektedir. Hukuk devletinde ve tarifi yapılmış görev ayırımında, bir bakanın başka bakanlığa ait işlere burnunu sokması, hangi gelenek, hangi kural, hangi kitapta yazılıdır?! Soruyorum, nerede yazılıdır?!"* dedikten sonra, İçişleri ve Adalet Bakanları, mahsus ve münhasır yetkilerini, acaba, Tekel'den sorumlu Devlet Bakanı Eyüp Aşık'a devredip devretmediklerini sormuştur. Aykurt konuşmasında başka

sorular da yöneltmiş¹⁸⁶ ve bürokrasinin ve istihbaratının beyanlarını, bakanların doğruları haline getiren bir zihin ve ruhun, cumhuriyet hükümetinin bakanlığını yapamayacağını savunmuştur.

DYP Grubu adına konuşan Mustafa Kemal Aykurt, gensorunun muhatabı olan Bakanın, böyle bir suçun faili ve sanığı durumunda olduğunu belirtmiş ve Akın Birdal'ın vurulmasıyla ilgili görüşlerini açıklamıştır. Aykurt, Akın Birdal suikastı sanıklarından birisi olan Semih Gülaltay'ın, Anavatan Partisi Şişli Belediye Meclisi üyeleri, ANAP eski milletvekili ve Mesut Yılmaz'ın içinde bulunduğu bir fotoğrafta yer aldığını iddia etmiş bunun temiz siyaset ile bağdaşmadığına dikkat çekmiştir.

Mustafa Kemal Aykurt, bütün bu tablo karşısında, milletin, Cumhuriyet Halk Partisinin tutumunu da ilgiyle izlemekte olduğunu vurgulayarak konuşmasını tamamlamıştır.

Hemen sonrasında, Hükümet adına Devlet Bakanı Eyüp Aşık söz almıştır. Tahriklere kapılmadan konuşacağını söyleyen Aşık, milletvekilliği süresince çetelerle, mafyayla ve Yeşil'le mücadele eden bir kişi olarak, gensoru önergesi ile karşı karşıya kalmasının Türkiye'nin garipliklerinden biri olduğunu ifade etmiştir. 1991 yılında İnsan Hakları Komisyonu Başkanıyken, Tunceli Valiliğine bir yazı yazarak, orada "Yeşil" ya da "Sakallı" kod adlı bir kişinin halka kötü muamele yaptığını, Komisyon Başkanı olarak, bunun hesabının sorulmasının gerekliliğini belirterek, bilgi istediğini açıklamış ve Komisyon üyesi olan Akın Gönen ile Atilla İmamoğlu'nun Tunceli'de yaptıkları inceleme sonunda, "Sakallı" kod adlı Mahmut Yıldırım'ın, 25 Nisan 1991 tarihinde görevine son verildiği bilgisini resmî yazıyla bildirdiklerini ifade etmiştir.

Uğur Mumcu cinayeti dolayısıyla, Mecliste kurulan faili meçhul cinayetleri araştırma komisyonunda ve Susurluk olayı ile ilgili çalışmalarda aktif rol aldığını da belirten Bakan, Sabancı cinayeti ve Akın Birdal'a yapılan

---

¹⁸⁶ Aykurt'un diğer soruları şöyledir: "Yoksa, bu Bakan, Başbakanın yakınlığını da kullanarak, atandığı bakanlıkla yetinmemek, başka yetkileri de gasp etmek gibi bir ayıbın ve ihtirasın girdabına mı girmiştir?! Soruyorum. Kendi görev alanıyla bağlılık gibi en temel iş bölümünü ve ahengini gerçekleştirmiş Hükümetin ve bakanlarının olay karşısındaki suçlulukları, genel güveni de önemli ölçüde sarsar hale gelmiştir. Esasen, ara rejimin vesayetinde bulunan bu Hükümetin gücünden ve varlığından da söz etmek abesle iştigaldir.

Şimdi, Sayın Bakana sormak istiyoruz : Bakanlık göreviniz Tekel işleriyle sınırlı olduğuna göre, bazı sanıklarla ilgilenmenizi Bakanlık göreviyle nasıl bağdaştırıyorsunuz? Bir.

İki : Yeşil ile uğraşmak görevi, kendi kendinize durundan vazife çıkarmak mı? Yoksa, Başbakan ve yardımcuları yahut müştereken ya da meçhul organ ve kişiler tarafından size emredilmiş bir görev midir?

Üç : İlk beyanınızda, Yeşil'in adresini dahi bildiğiniz, kontrol altında tuttuğunuz açıkça yer almaktadır; sonraki beyanlarınız ise, bırakınız bir bakanı, okuma yazma bilmeyen herhangi bir kişinin dahi teşebbüs edemeyeceği çelişkiler yumağı halindedir; 'öyle demek istemedim, yaşıyor demek istedim' gibi.

Sayın Bakan, kendisi mi doğru söylemiyor, yoksa kendisini aldatan mı var?"

saldırıyla ilgili olarak Ankara Emniyet Müdürlüğüne bilgi verdiğini belirtmiştir. Daha sonra da, 55. Hükümet'in çetelerle mücadeleyi savsakladığına dair iddialara cevap vermiştir. Eyüp Aşık'ın bu konudaki açıklamaları şu şekildedir: *"Sayın milletvekilleri, bakın, şu anda, emniyetten temin ettiğim, son bir yıl içerisinde çete faaliyetleriyle ilgili elimde bir doküman var; tam 36 tane olay aydınlatılmış, 36 tane çete faaliyeti, bir yıl içerisinde aydınlığa kavuşmuştur. Bunlar içerisinde, mesela, Edirne'de TEM otoyolunda 5 kişinin ölümüne sebep veren mafya çatışması gibi, Akın Birdal olayı gibi, Antalya'da, Balıkesir'de, İstanbul'da, İzmir'de, Kocaeli'de, Gebze'de, Sakarya'da, Ordu'da, çoğu çek senet tahsilatıyla ilgili ve çoğu halen Türkiye'de bilinen, şöhretli mafya isimlerinin, ya kendilerinin ya yandaşlarının ya adamlarının karıştığı tam 36 tane olay, bir yıl içerisinde aydınlığa kavuşmuştur ve bunların failleri, şu anda, mahkeme önüne çıkmıştır.*

Şimdi, sormak istiyorum: Bu çete faaliyetleri, esas itibarıyla, en fazla 1992 yılından 1996 yılına kadar devam etti ve 1992 yılından 1996 yılına kadar İçişleri Bakanlığını elinde bulunduran iktidara mensup partinin sayın yöneticilerine, bu gensoruyu verenlere soruyorum: O dört sene içerisinde aydınlattığınız bir tane olay var mı; meydana çıkardığımız bir tane olay var mı?"

Cavit Çağlar, Mehmet Üstünkaya ve Özer Çiller gibi önemli kişilere yönelik olarak planlanan suikastların 55. Hükümet zamanında ortaya çıkarıldığını ifade eden Eyüp Aşık, 36 tane olayın, bu Hükümet döneminde çözüldüğünü ve 1 Temmuz 1997'den sonra, Türkiye'de faili meçhul cinayetin işlenmediğini öne sürmüştür. Aşık, DYP'li milletvekilleriyle tartışarak yapmış olduğu konuşmasında, terör örgütlerinin çetelerle işbirliği yapmak suretiyle ilk sızmaya çalıştığı yerin Karadeniz Bölgesi, ikinci bölgenin Antalya-Manavgat bölgesi olduğu bilgisini vermiş ve Antalya'da adam kaçırma olayından 5 kişinin, Manavgat'ta çek senet tahsilatı yapan 10 kişinin, yine Balıkesir'de çek senet mafyasından 10 kişinin yakalandığını açıklamıştır. Eyüp Aşık daha sonra, DYP'li milletvekillerine dönük olarak bazı mukayeseler yapmıştır.¹⁸⁷

---

¹⁸⁷ Eyüp Aşık'ın DYP sıralarından tepki alan açıklamaları şöyledir: *"Benim Grubumda, geçmişte çetelere yeşil pasaport vermiş bir İçişleri Bakanı yoktur. Benim Grubumda, arabasıyla kaza yaptığı zaman öldürücü silahlarla, susturucularla yakalanmış bir milletvekili yoktur. Benim Grubumda, mafyaya, çeteye, yurt dışına gitsin diye özel kimlik veren bir görevli yoktur.*

Benim Grubumda, daha bir yıl evvel, komşumuz Haydar Aliyev'in, kendisine suikast düzenlediği, darbe düzenlediği gerekçesiyle, buradan suçladığı milletvekili yoktur. Benim Genel Başkanım, hiçbir zaman, hiçbir yerde çeteleri övmemiş, çeteler için "onlar da vatanseverdir" dememiştir. Benim Partim.... Flash-TV'ye baskın yapanlar, sonradan, kendilerinin Anavatan Partisiyle ilişkisi olduğunu söylememiştir. Türkbank'la ilgili, Türkbank'ın satışıyla ilgili adam vuranlar, bunun, benim partimden herhangi birisiyle ilişkili olduğunu söylememiştir."

Devlet Bakanı Eyüp Aşık, DYP'lilerle ilgili eleştirilerini şu sözlerle tamamlamıştır: *“Buraya -biraz evvel- bir sözcü çıkarıyorsunuz; adam kalkıyor, burada dürüstlükten bahsediyor; daha üç gün evvel, müvekkilinin parasını iç etmekten, komisyonda dokunulmazlığı kaldırılmış. Çıkardığımız adama bakın! Eyüp Aşık'ın karşısına çıkardığımız adama bakın! Dürüstlükten bahsediyor (!) Daha üç gün evvel müvekkilinin parasını gasp etmekten dokunulmazlığı kalkmış adamı buraya çıkarıyorsunuz.*

Beyler, ben, size bir şey söyleyeyim. Sizin yerinizde ben olsam, ne bu adamı buraya çıkarırdım, ne bu gensoruyu buraya getirirdim. Biraz daha dikkatli olun. Vereceğiniz hiçbir karar beni yolumdan döndürmez. Ben, sorumluluğum gereği, çetelerle, mafyayla milletvekili olarak da, vatandaş olarak da, bakan olarak da mücadeleye devam edeceğim; çünkü, bu, benim milletime borcumdur; Türk Devletini bunlardan temizleyinceye kadar bu mücadelem devam edecektir.”

Eyüp Aşık'ın tartışmalı ve gergin bir ortamda gerçekleşen konuşmasının hemen ardında, DYP Kayseri Milletvekili Mehmet Açar, Devlet Bakanı Eyüp Aşık'ın şahsına sataşması nedeniyle söz almıştır. Terörle mücadelede devletin hukukî haklarını kullanmak suretiyle, dünyanın her yerinde görülen yöntemleri kullanmak suretiyle yapılan bir mücadeleyi, iç ve dış mihrakların bilerek veya bilmeyerek oyununa gelmek suretiyle karalamanın, Parlamento çatısına yakışmadığını söyleyen Açar, bu mücadelede kullanılan elemana, yeşil pasaport da, kırmızı pasaport da verilebileceğini savunmuştur.

Mehmet Açar, *“Bu kürsüde, kontrgerilla denilip, orduya saldırılıyor sabahtan beri; JİTEM deyip, jandarmaya saldırıyorsunuz, polis deyip emniyete saldırıyorsunuz; ama, arada, münferittir diye hiç kimse ayıklama yapmıyor. Üzülerek ifade ediyorum ki, Hükümet üyelerinden de bir kişi kalkıp buna cevap vermiyor burada. Bu memlekette devlet sahipsiz değil; devletin kurumları, kuruluşları, burada cansiparane hizmet veren insanlar sahipsiz değil”* dedikten sonra, *“1996'dan beri, 1997'den beri faili meçhul olay yok..”* şeklindeki ifadenin yanlış olduğunu belirtmiş ve devlet meselesi olarak gördüğü bir konunun, hiçbir zaman, bir siyasî partinin istismar konusu yapmasını hoş görmediğini açıklamıştır.

Bu ülkede, milletvekili, yüksek kamu görevlisi, bakan, başbakan, kim varsa, herkesin servetinin çıkarılmasını isteyen Açar, ülkeye hizmet edenlerin hakkının verilmesini, haysiyetsizlik yapanlara da gereğinin yapılmasını istemiştir.

Daha sonra, DYP Kayseri Milletvekili Ayvaz Gökdemir, Devlet Bakanı Eyüp Aşık'ın şahsına sataşması nedeniyle söz almıştır.

Üç seneden beri, Azerbaycan'da meydana gelen bir iç hadise dolayısıyla itham edildiğini söyleyen Gökdemir, bunun, bir dış komplo olduğunu, Azerbaycan ile Türkiye ilişkilerini bozmak isteyenlerin bir komplosu olduğunu iddia etmiştir. Ayvaz Gökdemir, bir savunma ihtiyacı da duymadığını, kendisini itham etmenin, Türk Devletini itham etmek anlamına geleceğini savunmuş ve Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanının raporunda da yapılan haksızlığa vurgu yapıldığını açıklamıştır.

Bu konuşmayla Devlet Bakanı Eyüp Aşık hakkında gensoru açılmasına ilişkin (11/16) esas numaralı önerenin gündeme alınıp alınmayacağı konusundaki görüşmeler de tamamlanmıştır. Gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmayacağı konusu oylanarak, kabul edilmiş ve birleşime son verilmiştir.

b) Görüşmeler¹⁸⁸

Hakkında yakalama emri bulunan ve aranan “Yeşil” kod adlı Mahmut Yıldırım’ın saklı bulunduğu yeri bildiğini açıklamasına rağmen yetkili mercilere haber vermediği iddiasıyla Devlet Bakanı Eyüp Aşık hakkında Genel Kurulun 23 Haziran 1998 tarihli 107. Birleşiminde gündeme alınması kabul edilen gensoru görüşmesi, 20. Dönem TBMM’nin, 3. Yasama Yılı, 111. Birleşiminde gerçekleştirilmiştir. 29 Haziran 1998 tarihindeki birleşimde oturum başkanlığını Kamer Genç yürütmüştür.

Görüşmelerde ilk sözü Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Tunceli Milletvekili Orhan Veli Yıldırım almıştır. 23 Haziran 1998 tarihli 107 sayılı Birleşimde, Yeşil ve Yeşil’in dahil olduğu çetenin kimlerden emir aldığı, devlet güvenlik güçlerimizle ilişkisinin ne olduğu, bu çetenin teçhizatını ve gelir kaynağını nereden sağladığı, ikametgâhlarının neresi olduğu ve örgütlenme biçimleri konusunda, Genel Kurulda yapmış olduğu konuşmayı hatırlatan Orhan Veli Yıldırım, aynı konuşmada kontrgerilla, JİTEM, Türk İntikam Tugayları veya Osmanlı İntikam Tugayları gibi oluşumlarla ilgili sorular yönelttiğini, ancak Hükümet kanadından ve Eyüp Aşık’tan bu sorulara cevap verilmediğini dile getirmiştir.

Orhan Veli Yıldırım, Bülent Ecevit’in, CHP’nin genel başkanı iken, 1977 seçimlerinde Giresun’da yapmış olduğu bir konuşmasında, kontrgerilladan hesap sormanın, kendileri için bir borç olduğunu söylediğini, 1978 yılında başbakanlığı döneminde ise *"Yaptığım araştırmalara göre Türkiye’de, devletçe düzenlenmiş kontrgerilla resmen yoktur. Yani, kontrgerilla, devletin güvenlik kuvvetleri arasında yoktur"* diye beyanda bulunduğunu tekrarlamıştır. Yine Ecevit’in 6 Aralık 1992’de, DSP Genel Başkanı olarak *"ben, böyle bir örgütün varlığını ilk açıklamış bir politikacıyım ve bunun bedeli olarak da, ben ve eşim birkaç suikast girişimiyle karşılaşmışık; ama, onları göze aldık, almak gerekiyordu. Bugün, bu soruna daha rahatlıkla çözüm getirilebilir; yeter ki, siyasî iradeyi elimizde bulduralım ve o iradeyi gösterelim"* dediğine de vurgu yapmıştır.

---

¹⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 111. Birleşim, 20. Cilt, 29.6.1998

Kenan Evren'in de Özel Harp Dairesi mensuplarının, kendi bilgisi dışında bazı olaylarda kullanılmış olabileceğini kabul ettiğini, Turgut Özal'ın, kontrgerilla ile ilgili olarak, bu örgüt mensuplarının, ASALA'ya ve PKK'ya karşı da zaman zaman kullanıldığını kabul ettiğine dikkat çekmiştir.

Eyüp Aşık'ı öngörüşmelerde, Yeşil'le ilgili bir tek kelime söz etmemesinden dolayı eleştiren Yıldırım, olayın örtbas edilmek istendiğini öne sürmüş ve Tunceli'deki insan hakları ihlallerinden söz etmiştir. Kamuoyunun, 55. Hükümetin çeteler konusunda, kontrgerilla, JİTEM, Anadolu Halk Hareketi Cephesi ve ona bağlı vurucu tim TİT ve OTİT ile ilgili geniş bilgi vermesini beklediğini de vurgulayan CHP'li Yıldırım, Eyüp Aşık, Hükümetin yetkili bakanları ve Başbakanın, Yeşil ve diğer çete mensuplarının yerlerini ve ilişkilerini bildiklerini iddia etmiştir. Ayrıca bu tür olayların örtbas edilmesi konusunda, Doğru Yol Partisi ile Anavatan Partisinin birbirlerine benzediklerini öne sürmüş ve merkez sağ partilere genel bir eleştiri getirmiştir.

Orhan Veli Yıldırım, Turgut Özal'ın *"bundan böyle askerî ihtilalleri önlemenin yolu, ordu karşısında güçlü bir Emniyet Teşkilatını oluşturmak ve gerektiğinde ihtilalleri önceden haber verecek kuvvetli bir istihbarat ağını oluşturmaktır"* dediğini de hatırlattığı konuşmasında, bundan dolayı Emniyet Teşkilatının orduyla yarışır bir silahlanmaya giriştiğini ileri sürmüş ve bu yarışma mantığının koordine kopukluk yarattığına vurgu yapmıştır. Doğru Yol Partisinin, çeteleri ortaya çıkarmak konusunda, önce etrafına ve yanındakilere dikkat etmesi gerektiğine de işaret eden Yıldırım, sağ partilerin çetelere bulaşmış olduğunu iddia ederek, sosyal demokrat düşüncenin mutlak surette iktidar olması gerektiğini savunmuştur.

Orhan Veli Yıldırım, ülkedeki genel durumlarla ilgili yorumlar yapmış ve bir dönem, komünizm tehlikesi ileri sürülerek, işçilerin ve kamuda çalışanların sendikal haklarının gasp edildiğini, aydınların baskı altına alındığını belirtmiş ve bu dönemde merkez sağ partilerin ise çetelerle iş birliği yaptıklarını iddia etmiştir. Bu arada çetelerin sıkıştıklarında Türk Silahlı Kuvvetlerinin arkasına sığındıklarını söyleyerek, bundan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir.

Atatürk'ün kurduğu laik ve çağdaş Cumhuriyeti, CHP tarafından korunacağını ve iktidara geldiklerinde çetelerle, bölücülerle mücadele edeceklerini de ifade eden Yıldırım, Susurluk'la patlak veren çetelerin ve sorumluların tespiti yönünde, bir Meclis soruşturması önergesi hazırladıklarını da sözlerine eklemiştir. Konuyu da, Hazreti Muhammed'in; *"Adaleti çiğneyen devlet adamlarını cezalandırmayan uluslar, çökmek zorundadırlar"* biçimindeki sözlerle bağlamıştır.

Orhan Veli Yıldırım, konuşmasının sonlarında, kimsenin meşru hukuk nizamı dışında, meşru yasalar dışında insanları yargılama hakkını kendinde görmemesi gerektiğini özellikle vurgulamış ve Türkiye'nin bir hukuk devleti olduğuna dikkat çektikten sonra, *"Ülkemizin, birlik, beraberlik, kardeşlik havası içinde, yeşil bir çevre, sanayileşmiş bir ülke olacağı umuduyla Yüce Kurulu saygıyla selamlıyorum"* diyerek sözlerini tamamlamıştır.

Oturum Başkanı Kamer Genç'in, Orhan Veli Yıldırım'a gensoruyla ilgili oylarının ne olacağını sorması üzerine CHP'li diğer milletvekillerinin de karıştığı kısa süreli bir tartışma yaşanmıştır. Orhan Veli Yıldırım; *"Sayın Genç, siz, şu yüce çatının altında Meclis Başkanını temsil ediyorsunuz -ben, Meclis Başkanlık Divanına yakıştırmıyorum; ama- siz, bir kahvede, köy kiraathanesinde konuşmuyorsunuz; siz, tarafsızlığınızı ihlal etmemelisiniz; siz, tarafsızca bu kürsüyü yönetmek zorundasınız"* şeklindeki ifadelerle tepkisini dile getirmiştir.

Kamer Genç'in her konuşmacının, kendi grubunun oyunun rengini açıklamakla zorunlu olduğuna dair görüşünde ısrar etmesi nedeniyle, ANAP ve CHP'lilerin tepkisiyle karşılaşmış ve tartışmalar bir süre daha devam etmiştir.

Denizli Milletvekili Mehmet Gözlükaya'nın, Tunceli Milletvekili Orhan Veli Yıldırım'ın Gruplarına sataşması nedeniyle söz istemesi ve bunun kabul edilmesi yüzünden tartışmalar daha da şiddetlenmiş ve Gözlükaya, bu ortamda konuşmasına başlamıştır. Mehmet Gözlükaya, Orhan Veli Yıldırım'ın merkez sağın ülkeyi talan ettiği şeklindeki ifadesine karşı çıkarak, Doğru Yol Partisinin merkez sağdan, milliyetçi bir parti olarak, uzun yıllar Türkiye'ye hizmet veren bir gelenekten geldiğini ifade etmiştir. Ergun Göknel'i örnek göstererek, CHP'ye suçlama yöneltmiş ve aynı bağlamda, *"Doğru Yol Partisi bu çeteleri korumaktadır, çetelerin içindedir; bu bakımdan, Yeşil hakkında söz söylemeye hakları yoktur"* biçimindeki ifadelerin de anlamsız olduğunu savunmuştur. CHP ve SHP ile koalisyon yaptıklarına da dikkat çekerek, *"Dört yıllık iktidarımız döneminde birlikte mi koruduk çeteleri?!"* demiştir.

Daha sonra, Fazilet Partisi Grubu adına Diyarbakır Milletvekili Ömer Vehbi Hatipoğlu söz almıştır. Devlet Bakanı Eyüp Aşık'ı, hakkında yakalama emri bulunan, faili meçhul cinayetlerden, hatta, en son olarak da, İnsan Hakları Derneği Genel Başkanı Akın Birdal'ın öldürülmesini azmettirmeye kadar giden birçok suçtan dolayı aranan "Yeşil" kod adlı Mahmut Yıldırım'ın saklı olduğu yeri bildiğini açıklamasına rağmen, yetkili mercilere haber ve bilgi vermemekle itham ederek konuşmasına başlayan Hatipoğlu, Susurluk olayı ve diğer çete olaylarında işin özüne inilmediğini belirtmiş ve devlet sözcüğünün, çete, cinayet, mafya, uyuşturucu gibi sözcüklerle birlikte anılmasının son derece tehlikeli olduğunu savunmuştur. Bununla birlikte devletin kimi kurumlarının, çetelerin cirit attığı kanunsuzluğun şemsiyesi haline dönüştürülmemesi gerektiğini ifade etmiş ve devleti bireyin ve toplumun üzerinde görülmesini eleştirmiştir. Kutsanan olgunun devlet değil, resmî ideoloji olduğunu da söyleyen Ömer Vehbi Hatipoğlu, teokrasiden kurtardık diye övünürken, her şeyin ideokrasiye kaptırıldığını iddia etmiştir.

Teorik açıklamalar yaparak konuşmasını sürdüren Hatipoğlu; *"İdeolojik bir devlet olunca, devletin ideolojik hassasiyetleri doğrultusunda toplumu dizayn etmek de, kurtarıcıların ülküsü haline dönüşür. Böyle olunca da, devlet düşmanlarını imha etmeyi kendine görev sayan çetelerin oluşması kaçınılmaz hale gelir. İşte, bu nedenle, çetelerin üzerine gitme iddiasını taşıyan herkesin,*

öncelikle, bu yanlış kutsal devlet anlayışını yeniden sorgulamakla işe başlaması gerekir diye düşünüyoruz” dedikten sonra, hukukun üstünlüğüne dayalı, demokratik bir devletin kurulmasının önemine değinmiştir. Çözümün, devleti, ideolojiden arındırarak, herkesin devleti haline dönüştürmek olduğunu da savunarak, temiz siyasetin vazgeçilmezliğini bir kez daha dile getirmiştir.¹⁸⁹

Ömer Vehbi Hatipoğlu, gün gün Eyüp Aşık'ın TV'lere ve gazetelere yansıyan konuşmalarını aktarırken, 27 Ocak 1998 tarihinde *"Yeşil kontrol altında. Yeşil'in olduğu yeri söyleyemem. Yeşil ölmedi; ben, ölmedi dediysem ölmemiştir. Ben, inceleme yapmadan konuşmam"* dediğini; 28 Mayıs 1998'de *"Yeşil hâlâ kullanılıyor. Yeşil'in hayatta kalma özelliği bu nedenle azaldı"* dedikten sonra, 29 Haziran 1998 tarihinde ise *"Yeşil kontrolümüz altında demedim; sadece, kontrol altında olduğunu söyledim"* şeklinde bir ifade kullandığını açıklamıştır. Bu arada Eyüp Aşık'ın tekel ürünlerinden sorumlu bir devlet bakanı olarak, devletin emniyet ve asayişle ilgili bu tür konularına girmesine de karşı çıkmış ve gazetecilik sıfatıyla konuştuğuna dair açıklamanın da gerçekçi olmadığını vurgulamıştır.

Gensoru konusunda Devlet Bakanı Eyüp Aşık'ın "ben 276'ya sığınmam" dediğini hatırlatan Ömer Vehbi Hatipoğlu, konuşmasının bundan sonraki bölümünde Hükümete şu soruları sormuştur: *"Yeşil'i niçin yakalamıyorsunuz? Yaşadığını bildiğinize göre, kontrol altında olduğunu söylediğinize göre, bu bilgilere ulaşabildiğinize göre hâlâ ona neden ulaşamadınız? Yoksa, Yeşil'i koruyanlar mı var? Varsa, onlar kimler? Buradan nutuk atmaya değil, bunları somut olarak cevaplandırmaya gelmeniz gerekir. Sizin tek somut adımınız olarak orta yerde duran Susurluk raporu konusunda, bugüne kadar, hangi somut adımları attınız? Rapordaki iddia ve ifşaatlar hakkında neler yaptınız? Devleti demokratikleşmek ve devlet adına ortaya koyulan eylemleri şeffaflaştırmak için, reform niteliğinde hangi adımları attınız? Türkiye Büyük Millet Meclisine, Takriri Sükûnu çağrıştıran irtica yasalarını getireceğinize ve masum insanların üzerinde bir baskı rejimi oluşturma gayretine gireceğinize, devletin müesseselerini çetelerden arındıracak, işkençe ve kötü muameleye son verecek, temel hak ve özgürlükleri güvence altına alacak düzenlemeleri niçin Meclise getirmiyorsunuz?"*

---

¹⁸⁹ Ömer Vehbi Hatipoğlu konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: *"Biz, Fazilet Partisi olarak, sistemin üzerine oturduğu bu yanlış devlet anlayışından vazgeçilmesi gerektiğini söylüyoruz. Bu yüzden, ideolojiden arındırılmış, bütün vatandaşlara eşit mesafede duran, hiçbir vatandaşını, imha edilmesi gereken muzır vatandaş olarak telakki etmeyen bir demokratik devlet olsun istiyoruz. Bizim, temiz devletten kastımız budur. Devlet fetişizmi yaratmayalım; devleti, bireyin ve toplumun üstünde, kutsal bir aygıt, aparat biçiminde algılamayalım. Aslolan, birey ve toplumdur ve siyaset, o toplumun saadetini temin etmenin bir aracıdır."*

Ömer Vehbi Hatipoğlu, bu soruların ardından, Aşık'ın, Yeşil'le olan ilişkisini Meclis'e anlatmasını ve bildiklerini açıklamasını istemiş ve eğer bunu yapmazsa da, Yeşil'i ve bütün tetikçileri koruduğu gibi bir görüntünün çıkacağını iddia etmiştir. Bu arada Başbakan Mesut Yılmaz'ın da bazı konuşmalarını Genel Kurula aktarmış¹⁹⁰ ve Devlet Bakanı Eyüp Aşık'ın mevcut görevi olan bakanlıkta bulunmasının, hem siyasî etik hem de vatandaşlık ilkelerine göre mümkün olmadığını savunmuştur. Daha sonra da; *"Bu ülkede kontrgerilla var mı yok mu; bu ülkede gladyo var mı yok mu? Ülkemizde devlet içine sızan çeteleri kim kurdu ve yaşattı; şu an bu çeteleri kim yönetiyor, kim kullanıyor, kim kolluyor? JİTEM var mı yok mu; varsa görevi nedir? Anadolu halk hareketi cephesi kurulmuş mudur?"* gibi soruları tekrar gündeme getirmiştir.

Eyüp Aşık'ı, aranan bir sanığı yakalatmadığı için suç işlemekle itham eden Hatipoğlu, Susurluk konusunda prim elde etmek için gerçeği çarpıtmamışsa da, devlet güvenlik mahkemelerinde ifade vermesinin gerekli olduğunu savunmuş ve sosyal demokratlara dönük olarak da şu sözleri sarf etmiştir: *"...halkçı nutuklar atıp militarizme alkış tutan aslan sosyal demokratların, devlet ihalelerini yandaşları arasında bölüştürüp sonra da muhalefetçilik oynamaya kalkışanların, hoşgörüden, tartışmaktan, düşünmekten, dik durmaktan korkanların, kısacası, hayattan emekli olanların unutmaması gereken bir evrensel kural vardır, bir evrensel gerçek vardır; o da şudur: Özgürlüğün de, demokratiğin de, adam olmanın da bir bedeli vardır. Susurluk, uyuşturucu ve çete pisliği üzerinde demokrasi sörfü yapmaya kalkışan demagoglar, bu mücadelenin sadece dedikodusunu yaparlar, sadece şovuna kalkışırlar, bu mücadeleyi gerçekleştiremezler. Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; bu kürsüye çıkıp 'çetelere bulaşmamış tek siyasî partiyiz' diyenlerin, bugün, kalkıp, çetelerin bir uçtan bir uca devleti, devletin kimi kurumlarını işgal ettiğini iddia etmeye hakları yoktur. O zaman, birileri çıkar şu kürsüye, o aslan sosyal demokratlara, size 'dört yıllık hükümetiniz döneminde siz uyuyor muydunuz; yoksa, siz de mi bu çeteleri devlete musallat edenlerle işbirliği yaptığınız' diye sorarlar."*

---

¹⁹⁰ Ömer Vehbi Hatipoğlu Mesut Yılmaz'ın konuşmaları ile ilgili olarak şunları söylemiştir: *"Başbakan, 14 Haziran 1998'de Sabah Gazetesine yaptığı konuşmada, bakın, ne diyor: 'Bu Yeşil işini fazla karıştırmayın; bence, bu meseleyi gündeme getirenler de yanlış yapıyorlar. Yeşil'in anası bellidir, biz babasını arıyoruz.' Siz, böyle giderseniz, daha çok aramaya devam edersiniz. Aslında aramalarına gerek yok; Sayın Başbakan, Sayın Eyüp Aşık'a sorarlarsa, yerini kendisinden öğrenmesi de her zaman mümkün."*

Sayın Başbakanın Zaman Gazetesine yaptığı bir başka konuşma var. Sayın Başbakan, Sayın Aşık hakkında diyor ki : 'Bir Bakan arkadaşım dahi gensoruyla düşürülürse, ben de istifa ederim.' Sayın Başbakan ve Sayın Aşık neden Yeşil'in arkasında bu kadar duruyorlar; Hükümetin Başbakanı neden bir suçlu yüzünden istifa etmeyi göz önüne alıyor; anlamının da imkânı yoktur."

Ömer Vehbi Hatipoğlu'nun konuşmasını tamamlayarak kürsüden inmesinden sonra, İçel Milletvekili Oya Araslı, Diyarbakır Milletvekili Hatipoğlu'nun, gruplarına sataşması nedeniyle söz almıştır.

Ömer Vehbi Hatipoğlu'nun sosyal demokratların telmihen birtakım yakıştırmalarda bulunduğunu ve hesap sormadıklarını söyleyen Oya Araslı, SSK sınavlarında haksızlık yapanların, Susurluk olayı patlak verdiği zaman otomobilde bir milletvekilleri bulunan partilerin, sosyal demokratlara dil uzatmaya hiçbir şekilde haklarının olmadığını belirtmiştir. Yine bir sosyal demokrat parti olan Cumhuriyet Halk Partisinin, hiçbir zaman çetelerle bir alışverişinin olmadığını, zamanı geldiğinde hesap sormayanların, kalkıp başkalarına dil uzatmaya haklarının olmadığını da vurgulamıştır.

Ergun Göknel olayına da değinen Araslı, bu olayın, yargıya intikal ettiğini, Cumhuriyet Halk Partili siyasilerin, mahkeme önüne gidip hesaplarını verdiklerini ve akladıklarını açıklamıştır. Her zaman, yolsuzlukların hesabını sorduklarını ve hiçbir zaman, çetelerle el ele, kol kola olmadıklarını söyleyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra, Elazığ Milletvekili Mehmet Açar, İçel Milletvekili Oya Araslı'nın, şahsına sataşması nedeniyle bir konuşma yapmıştır. Devlete musallat olmuş çeteler yerine, devlet kurumlarını suçlayan bir çetecilik anlayışının olduğunu ifade eden Açar, 1950'den beri gelen kontrgerilla ve gladio denilmesine karşın, bunların kanıtlarının ortaya konulmadığını savunmuş ve devlete musallat olmuş çetelerin ekonomik çıkar sağlamak için mafya tipi örgütlendiklerini dile getirmiştir. Bunları yok etmek ve tesirsiz hale getirmek için devletin gücünün de olduğunu belirterek, bazı kamu görevlilerinin münferit olarak hata yaptıklarına dikkat çekmiştir.

Mehmet Açar, Oya Araslı'nın sözlerine karşı ise şu şekilde cevap vermiştir: *"Sayın Araslı'nın bir nebze söz ettiği, bizim durumumuza. Her şeyden evvel, kendilerinin hâkim olduğu Anayasa ve Adalet Komisyonlarının yaptığı yanlışlıklar, bugün, bağımsız yargı organlarının önünden, duvarlarından, çarparak geri dönmektedir. Biraz sabırlı olun, bu kürsülerden yirmi kere söyledik; Türkiye'de hukuk da var, hâkimler de var, adalet de var; ama, her şey, hukuk kuralları içerisinde olmalıdır.*

Bu Mecliste, PKK'ya yataklık etme suçları dahil olmak üzere, somut deliller bulunan ve daha sonra, maalesef, "en büyük terörist" ifadelerinde kendisini bulan, birtakım suçlamalarla, iddialarla ilgili meseleleri, adli organlar, yargı organları önüne götürürken, hiç hukuk filan düşünmüyorsunuz. Orada, parmak çoğunluğuyla -iktidarı teşkil eden parmak çoğunluğuyla- onları dönem sonuna ertelerken, hiç, niye yargı önüne gitmiyorlar diye, bir düşünce ve huzursuzluk içerisinde değilsiniz. Hep birlikte, yüz kızartıcı suçlardan birtakım

meseleleri dönem sonuna ertelerken, onlardan da rahatsız değilsiniz; o zaman hukuk zedelenmiyor! Aynı konudan, başka kişiler hakkındakileri dönem sonuna ertelerken, büyük bir zevkle, bizimle ilgili dokunulmazlığın kaldırılması yönünde karar verirken de, hukuk zedeleniyor mu, zedelenmiyor mudan rahatsız değilsiniz! Sabırlı olun da, yüksek yargı organlarının konuyla ilgili kendi görev alanları içerisine düşen çalışmalarının sonucunu hep birlikte görelim.”

Bir yere kaçmadıklarını ve her türlü sorumluluğu üstlenmeye hazır olduklarını söyleyene Ağar, terörle mücadelenin zorluklarından bahsetmiş ve çok dikkatli konuşulmasını isteyerek terörün hala bir tehlike olduğuna işaret etmiştir.

Daha sonra, bu kez DYP Grup Başkanvekili Saffet Arıkan Bedük söz almıştır. Oya Araslı'nın, konuşmasında, DYP'ye yönelik bir değerlendirme yaptığını, oysa kendilerinin çetelerle mücadeleye her zaman öncelik verdiklerini, geçmişlerinde hiçbir lekenin olmadığını ifade etmiştir.

Önce Mehmet Ağar'ın, ardından da Saffet Arıkan Bedük'ün satışma gerekçesiyle yapmış oldukları konuşmalardan sonra, Demokratik Sol Parti Grubu adına Aydın Milletvekili Sema Pişkinsüt söz almıştır. Adana'daki depremden duyduğu üzüntüye vurgu yaparak konuşmasına başlayan Pişkinsüt, Eyüp Aşık'ın, Yeşil ile ilgili olarak; "kontrolümüz altındadır, elimizin altındadır" şeklindeki sözlerini, hukukla nasıl bağdaştırdığını ve neden söylenmiş olduğunu açıklamasını istemiştir. Aslında çeteler konusunda, bir partinin diğer partiye söyleyeceği çok da fazla sözünün olmadığını savunmuş ve her partinin bu işleri bizzat iktidar içerisinde gördüğünü belirterek, karşılıklı suçlamalarla bir yere varılamayacağını dile getirmiştir.

Sema Pişkinsüt, olayın sadece Yeşil ile sınırlı olmadığını, bir zanlının çok büyük bir güçmüş gibi gösterilmesinin yanlış olduğunu savunmuş ve asıl olanın, çeteleri üreten ve oluşturan sistemi tartışmak ve yanlışlıklarla topyekûn mücadele etmek olduğunu vurgulamıştır. Daha sonra da Susurluk kazası ve Uğur Mumcu cinayeti ile ilgili hazırlanan raporlardan söz etmiş ve raporlarda Yeşil kod adlı Mahmut Yıldırım ve Mikail kod adlı, Cem Ersever'in isimlerinin sıkça geçtiğini öne sürmüştür.

Türkiye'nin jeopolitik öneminden dolayı önemli sorunlarla karşı karşıya kaldığını (Kıbrıs sorunu, Ermeni sorunu, Bakü-Ceyhan ve güneydoğu sorunu) ifade eden Sema Pişkinsüt, 23 Haziran 1998 tarihli 107. Birleşiminde Mehmet Ağar'ın; *"Terörle mücadelede eleman kullanırken yeşil pasaport da verirsiniz, kırmızı pasaport da verirsiniz, beyaz pasaport da verirsiniz. Bunun, kınanacak hiçbir tarafı da yoktur; yeter ki, gaye meşru olsun. Elbette, burada, hizmet eden veya bu süreç içerisinde görev alan insanlardan yasa dışı eylemi olanlar varsa,*

onlar zaten bağımsız yargıda bugün. Bunu, ikide bir, pür amatör bilgilere dayanmak suretiyle gündeme getirmenin bir gereği yok" şeklinde ifadeler kullandığını söylemiş ve "Yaptımsa yaptım, vatan için yaptım, dersini verdim" anlayışını eleştirmiştir.¹⁹¹

Bu bağlamda bankacılık sisteminin araştırılmasına ilişkin önerenin reddedilmesini de eleştiren Pişkinsüt, gerek terörle mücadeleyle ilgili gerekse Anayasa Mahkemesi kararlarıyla ilgili olarak yurt dışındaki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan müracaatlar nedeniyle sıkıntılar yaşandığına da dikkat çekerek, Türk adalet sisteminin devre dışı bırakılmak istendiğini iddia etmiştir. Bunun giderilmesi için de anayasa değişikliği yapılmasını önermiştir.

Sema Pişkinsüt, terörle mücadele ederken, korucular, itirafçılar, bazı eski ülkücüler gibi devlet dışı kişilerden yararlanılmasına karşı çıkmış ve bu arada ülkenin yönetiminde bulunmuş parti liderlerinin, eski başbakanların, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine müracaatlarına da eleştiri yöneltmiştir. Yargıya güvenilmesi gerektiğini savunan Pişkinsüt, milletvekili dokunulmazlığının kaldırılmasını istemiş ve iç hukukta gerekli düzenlenmelerin yapılmasının zorunluluğuna vurgu yapmıştır. Pişkinsüt iç hukuk ile ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur: *"Hepimizin bildiği gibi, iç hukukla ilgili konularda, Danıştay kararlarının, Anayasa Mahkemesi kararlarının koşulsuz uygulanmasını; uygulanmadığı takdirde, sebepleriyle ilgili yanlışlıklar varsa, yine*

---

¹⁹¹ Sema Pişkinsüt, bu konudaki konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: *"Birçok konuda, eline silah alan, ekonomik güç kaynağı haline gelen veya siyasal güç olan kişilerin, grupların üzerinde hukuk devleti kuralları ne kadar işliyor; bu, son derece önemli. Güçlerin üzerine, gerçek anlamda, hukukun üstünlüğüyle ne kadar gidebiliyoruz? Bugün, eline silah verilen kim olursa olsun, eğitimi ne olursa olsun, bir süre sonra, gerçek anlamıyla hukuksal anlamda denetlenemezse, gerçek koşullarıyla, hukuki boyutlarıyla kontrol altında tutulamazsa, kontrolden de çıkar, yoldan da çıkar ve yine, devletin birimleriyle birlikte iş birliği de yapar. Devlet siyasî erkçe doğru kullanılsa, özel hukuk ve özel kuvvetlere gerek duyulmaması gerekir. Hatırlanacağı üzere, Susurluk sonrası, halk 'Meclisteki Yeşiller, ekonomideki Yeşiller çıksın', 'hukuk devleti istiyoruz, çeteleri istemiyoruz', 'devletin içindeki odaklar temizlensin, can güvenliği gelsin istiyoruz' demişler ve kampanyalar düzenlemişlerdi.*

Terör boyutundan bakılınca, gölge adamları yaratan, hukuksuzluktur, hukukun iyi çalışmamasıdır, hukukun silahı dengeleyememesidir. Bir kişinin eline silah verilirse, onu dengeleyecek çok net bir hukuku da ortaya koymak gerekir. Silah alan koruculardan, itirafçılardan, gayri resmî olan veya görevli oldukları söylenen eski ülkücülerden, gölge adamlar yaratılmıştır; devlet içindeki bazı gruplarla da iş birliği yapılarak çeteler oluşturulmuştur.

İşte, bu noktada, organize suçlarla ilgili yasal çerçevede eksik olan bazı düzenlemelerin bu Hükümet döneminde başlatılmış olmasını önemsiyoruz. Şöyle ki, bu tür organize suçlarla mücadeleyi amaçlayan bir kanun tasarısı Meclis Başkanlığına verilmiştir. Kamuoyunda 'pişmanlık yasası' olarak adlandırılan ve bu tür eylemlere karışan veya eylemlerin içerisinde bulunan kişilerin yararlanacağı düzenlemelerin yer alacağı bir tasarının acilen yasalaştırılması suretiyle bazı suç odaklarına ulaşma imkânı da elde edebiliriz."

Parlamentoda, hepimizin el ele vererek, hukukî düzenlemelerin yapılmasını gündeme getirmemiz lazım. Bugün, iç hukukta, özellikle Danıştay kararlarında, özellikle özelleştirme konularında, 1984'ten beri, birtakım Danıştay mahkeme kararlarına rağmen, yürütmelerin durdurulmadığını görmekteyiz. Yine, Bakanlar Kurulunun 1992 yılında aldığı bir prensip kararıyla, Yüksek Denetleme Kurulu kararlarıyla siyasî olarak, bizler, Anayasa Mahkemesi kararlarının, Danıştay kararlarının önüne geçmemek zorundayız. Zaten, uluslararası sermayenin ve zaten Çok Taraflı Yatırımlar Anlaşmasının da istediği budur; iç hukuk yollarının, Danıştay kararlarının bir noktada tüketilmesidir.”

Ulusal egemenliğin güçlü kılınmasını isteyen Sema Pişkinsüt, sosyal adalet ve sosyal devletin sağlanmasının önemine vurgu yapmış ve örgütlü toplumun denetlemesinin, demokrasinin gerçek boyutuyla yerleşmesi demek olduğunu belirtmiştir. Gensoruya olumlu oy vermeyeceklerini açıklayarak, kürsüden inmiştir.

Sema Pişkinsüt'ten sonra sataşma gerekçesiyle Mehmet Ağar bir kez daha söz istemiş ve Pişkinsüt'ün kendisi için, hukuk dışı davranışları alışkanlık haline getiren, keyfe keder hareket eden bir kamu görevlisi anlamına gelen sözler sarf ettiğini iddia etmiştir. Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun ek 7. ve 8. maddelerinde, polis teşkilatına istihbarat yapma yetkisinin verildiğini söyleyen Ağar, yurt dışındaki bazı bağlantıları tespit için, gidip gelen bazı haber elemanlarına ihtiyaç duyulduğunu, bunun da hukuki dayanağının bulunduğunu ifade etmiştir. Türk Devletini uyuşturucu tacirleriyle iç içe gibi gösteren, sadece siyasî istismar amacı taşıyan birtakım demeçlerin yurt dışında devletin saygınlığını zedelediğini belirtmiş ve uyuşturucu tacirleriyle mücadelede başarılar kazanıldığını dile getirmiştir.

Mehmet Ağar açıklamalarına şu sözlerle devam etmiştir: *“Bir diğer konu -yine, Sayın İçişleri Bakanının hoşgörülerine sığınarak ifade etmek istiyorum- Organize Suçlarla Mücadele Yasa Tasarısını -hem Adalet Bakanlığında hem İçişleri Bakanlığında- getiren benim. Zannediyorum ki, yeni tasarıda da çok fazla bir fark olmasa gerek. Her ikisini de Bakanlar Kuruluna getirip sunan biziz.*

Ayrıca, bir diğer konuyu daha söyleyeyim size; organize suçlarla mücadele konusunda yasa eksikliğinden bahisle, Türk Ceza Kanununun bu konuları kapsayan 313 üncü maddesindeki suçlarla ilgili, Emniyet Genel Müdürü olarak, bütün il emniyet müdürlüklerine tamimimiz var ve devlet güvenlik mahkemelerine de bilgi olarak sunmuşuz; bu suçlardan, mafya tipi ekonomik rant sağlamak amacıyla organize faaliyette bulunan suç şebekeleri, doğrudan doğruya, devlet güvenlik mahkemelerine gönderilsin ve oralardaki savcılıklardan gözetim alınarak bu mücadeleler yapılsın.”

Ağar, hukuksal bir dayanak olmadan, kimse, idarede bir eylem ve işlemin yapılamayacağını, hem idarî hem de adlî denetim yolarının açık olduğunu söyleyerek, konuşmasını tamamlamıştır.

Bu konuşmanın ardından, Sema Pişkinsüt bir kez daha söz almış ve Mehmet Açar'a sataşmadığını, özel bilgi almak gibi bir amacının olmadığını, böyle bir uygulamayı da doğru bulmadığını açıklamıştır. Parlamentoda, amatör de olursa, bütün üyelerin aydınlanma hakkının olduğunu belirterek, içte ve dışta gerçek istikrarın sağlanmasına duyulan ihtiyaca vurgu yapmıştır.

Daha sonra, Anavatan Partisi Grubu adına Ankara Milletvekili Nejat Arseven söz almıştır. Arseven de Adana'da meydana gelen deprem felaketinden duyduğu üzüntüyü belirterek konuşmasına başlamıştır. Susurluk Komisyonunun Başkanı Mehmet Elkatmış'ın Eyüp Aşık ile ilgili olarak; *"Bu olaylar şu şartlar altında ortaya çıkmaz diyorum ve bunu vurgulamaya çalışıyorum; yani, bu iş, sadece Mesut Yılmaz'ın meselesi değildir, hepimizin meselesidir, şu Parlamentonun meselesidir. Olaylar ortaya çıkmadı; çıktı diyen hiç kimse, bu Meclis içinde, bu toplumun içinde, Türkiye içerisinde bulunamaz. Burada birbirimizi suçlamanın hiç gereği yok. Aslında, bu işe Parlamentonun el koyması lazım; ama, bu şartlar altında da Parlamentonun el koyamayacağını, ben, burada söylüyorum. Değerli arkadaşlar, tabii, bu olaylar, yeni de değil. Değerli arkadaşlar, bakınız, şimdi, suçladığımız değerli arkadaşımız Eyüp Aşık'ın, gerçekten de, bu olayların ortaya çıkmasına çok büyük katkıları olmuştur; kendisine teşekkür ediyorum ve bu konuda gerçekten bir uzmandır. Çünkü, biz, kendisini Susurluk komisyonunda uzun uzadıya dinledik"* dediğini hatırlatmıştır.

Fazilet Partisi Grubu adına konuşma yapan Ömer Vehbi Hatipoğlu'nun farklı konuştuğunu, *"Sayın Aşık, 'Yeşil' kod adlı kişinin yerini bildiği halde, polise ihbarda bulunmadı"* diyerek, Elkatmış'ın sözleriyle çeliştiğini iddia etmiştir. Aslında Eyüp Aşık'ın çetelerle mücadele etmesinden dolayı, takdir edilmesinin gerekli olduğunu savunan Arseven, devlet bakanlığı sıfatını üzerinde bulduran bir kişinin, 'Yeşil' kod adlı kişinin, yerini bildiği halde söylememesi ve Emniyet güçlerine bilgi vermemesi gibi bir durumun söz olmadığını dile getirmiştir.

Nejat Arseven daha sonra Susurluk olayı ile ilgili görüşlerini ortaya koymuş ve şunları söylemiştir: *"Çok değerli arkadaşlarım, Susurluk kazası, oluş tarihi itibarıyla Refahyol iktidarı dönemine rastlamaktadır. Bu, bir tesadüf neticesi ortaya çıkmış bir kazadır. Biz, her zaman, her kürsüde ifade edegeldik; bu kazanın, şu veya bu tarihte oluşu falan önemli değildir; önemli olan, o hadisenin oluş şekli içinde, o arabanın içinde milletvekili sıfatıyla bulunan bir kişinin olması, o arabanın arkasından, bagajından çeşitli susturucuların, silahların, öldürücü silahların çıkması ve devam edegelen bir organize olay görüntüsünü vermesidir.*

Çok değerli arkadaşlarım, peki, bu değerli gruba mensup milletvekili arkadaşımızın o günkü genel başkanının, acaba, böyle bir olayı 'fasa fiso' diye yorumlaması ve bunlara karşı duyarsız kalması konusunda bu Parlamentonun tavrı ne olmuştur? Ben, burada sizlere soruyorum, bizi seyreden Yüce Milletimize de soruyorum; böyle bir olay karşısında, bir ülkede, üzerinde Başbakanlık sıfatını taşıyan bir kimse bu olaylara 'fasa fiso' diyebilir mi?!"

Nejat Arseven'in bu sözleri üzerine Fazilet Partisi'ne mensup milletvekilleri tepki göstermişler ve karşılıklı atışmalar yaşanmıştır. Arseven'in demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletinin önemini belirterek devam ettiği konuşmasında, FP'lileri kafalarında başka ideoloji saklamakla itham etmiştir. Yine Başbakanlık görevinin Mesut Yılmaz'a helal olduğunu ifade etmiş ve Fazilet Partisi'ne dönük eleştirilerini sürdürmüştür. Bu arada gensorunun zamansız olduğunu da savunarak, 55. Cumhuriyet Hükümeti döneminde, devletin emniyet güçleri ile istihbarat güçleri arasında kavganın değil, birbirlerine yardım ederek çalışma döneminin başladığını ileri sürmüştür. Önceki hükümeti de birimler arasında uyumsuzluğun sorumlusu olarak göstermiş, Mehmet Ağar'ın da zor durumda bırakıldığını vurgulamıştır. Bu nedenle de, bu kez DYP'lerin sözlü müdahalesine maruz kalmıştır.

Nejat Arseven, gensorunun gereksiz olduğunu tekrarladıktan sonra, Yeşil ve Yeşil gibilerin bir nevi aklamak yoluna gidildiğini iddia etmiştir. Bu tür tavırlar yüzünden, çetelerle mücadele edecek kişilerin bulunamayacağına dikkat çekmiş ve ardından şunları söylemiştir: *“Değerli arkadaşlarım, onun için, fesinizi önünüze koyup, tekrar düşünmelisiniz; bu işlerin üzerinde, mutlaka, daha dikkatli durmalısınız; muhalefet partisi olmanın ağırlığını çok ciddi bir şekilde hissetmelisiniz. Bu Parlamentoda her gün lüzumlu lüzumsuz birçok gensoru, soruşturma ve araştırma önermeleri okunuyor; hiçbirinin aslı astarı yok, sırf siyaset uğruna -aslında, yüce milletin, birbirimizle uzlaşmayı beklediği- memleketimizin, ülkemizin âli menfaatlerini ilgilendiren bu gibi çok ciddi konularda lüzumsuz şeyleri getirip burada tartışırıyorsunuz.”*

Mesut Yılmaz'ın, Akın Birdal olayının zanlısı olarak gözaltına alınan kişiyle çektiği resimle ilgili düşüncelerini de ortaya koyan Nejat Arseven,¹⁹² CHP'lileri, gensoru görüşmeleri sonrasında yapılacak olana güvensizlik oylamasıyla ilgili olarak uyarılmış ve konuşmasını tamamlamıştır.

---

¹⁹² Nejat Arseven şunları söylemiştir: *“Şimdi, bunların Sayın Yılmaz ile ne illiyet bağı var? Ben, size soruyorum, sizin lideriniz Sayın Çiller, herhangi bir toplantıya gitse ve resimler çekirse, Sayın Çiller'in bunlarla niye resim çektiği konusunu istismar etmek gibi kimsenin bir lüksü var mı, hele sizin var mı?”*

Aslında, bakın değerli arkadaşlarım, grupların, bu kürsüye çıkacak arkadaşlarımızı seçerken -o arkadaşlarımız buraya çıkıp dürüstlükten, doğruluktan bahsederken- bütün bunların kendi kişilikleri için tartışılmayan kişiler olmasına çok dikkat etmeleri lazım. Bu resmi çıkarıp burada gösteren çok değerli arkadaşım -ki zannediyorum biraz sonra buraya gelecek- yani, beni kandırarak, benden sonra söz almak gibi bir gayretin içinde olduğunu fark ettiğim arkadaşım buraya gelecek, belki bu ve bunun gibi birçok lüzumsuz isnatlarda bulunacak; ama, zannetmeyin ki, sizden önce söz almam, sizin o konuşmalarınıza başka platformda cevap vermeyeceğim manasına gelmez.”

Daha sonra, FP Diyarbakır Milletvekili Ömer Vehbi Hatipoğlu, Ankara Milletvekili Nejat Arseven'in, ileri sürmüş olduğu görüşten farklı bir görüşü kendisine atfettiği iddiasıyla kısa bir konuşma yapmıştır. Kendisine ait olan "devletin ideolojisi olmaz" sözünün çarpıtıldığını ileri süren Hatipoğlu, "devletimizin ideolojisi" demediğini, "devletin ideolojisi olmaz" dediğini iddia etmiştir. Arseven'in "devletimizin tabii ideolojisi var. Türkiye Cumhuriyeti demokratik, laik, sosyal hukuk devletidir" demesine ise ideolojiyle nitelik arasındaki farkı bilmediğini söyleyerek cevap vermiştir. Türkiye'yi, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti düzeyine erişirebilmek için demokrasinin, insan haklarının, özgürlüklerin, hukuk devletinin ve kalkınmanın gerekli olduğunu söylediklerini, bu ideolojiyi savunduklarını da belirten Ömer Vehbi Hatipoğlu, devlet sözcüğünün, çeteyle, mafyayla, uyuşturucuyla, birlikte anılmasının, Fazilet Partisi Grubunu ciddi şekilde rahatsız ettiğini açıklamıştır.

Hemen sonrasında, bu kez Denizli Milletvekili Mehmet Gözlükaya, Ankara Milletvekili Nejat Arseven'in, Gruplarına sataşması nedeniyle söz almıştır. Nejat Arseven'in, gensoru önergesini, lüzumsuz ve manasız olarak nitelendirmesine karşı çıkan Gözlükaya, 54. Hükümet döneminde güvenlik güçleri arasında uyumsuzluk olduğu yolundaki iddianın da doğru olmadığını belirtmiş ve Hükümetin Tekel'den sorumlu Bakanının haddini aşması sebebiyle gensorunun verildiğini hatırlatmıştır. Ayrıca kendilerinin Susurluk'tan iktidar çıkarma mücadelesi içinde olmadıklarına da değinerek, devletin tahrip edilmesini önlemeye çalıştıklarını açıklamıştır.

54. Hükümet döneminde, terörle mücadelenin altyapısının hazırlandığını da iddia eden Mehmet Gözlükaya, güvenlik güçleri arasında o dönemde de, sonra da bir uyumun bulunduğunu dile getirmiştir.

Mehmet Gözlükaya'nın kürsüden inmesinden sonra, FP Nevşehir Milletvekili Mehmet Elkatmış da, ANAP Ankara Milletvekili Nejat Arseven'in, ileri sürmüş olduğu görüşten farklı bir görüşü kendisine atfettiği iddiasıyla konuşma yapmıştır. Nejat Arseven, isminden de bahsederek "*Sayın Elkatmış da Yeşil'in yerini biliyor, onu da mı cezalandıralım*" diye bir söz sarf ettiğini ifade eden Mehmet Elkatmış, kendisinin 31 Ocak 1998 tarihli gazetelere "*Yeşil Antalya'da*" şeklinde beyanat verdiğini söylemiş ve ardından da Hükümetin nerede olduğunu sormuştur. Kendilerine Anavatan Partisinden birçok milletvekiliyle ilgili bilgiler geldiğini, ancak doğrulamadıkları bilgileri açıklamadıklarını dile getirmiş ve Yeşil'i yakalamanın, sorunu çözmeyeceğini, Yeşil'in arkasındaki güçlerin bulunması gerektiğini savunmuştur.

Mehmet Elkatmış'ın konuşmasının ardında, oturum başkanı Kamer Genç de; "*Bu Yeşil nereden çıktı ben anlamıyorum, bunun esas ismi Sakallı'ydı, yeşil gibi bir rengi buna yakıştırmak, aslında bana göre bir hatadır.*

Bu Yeşil'in, bir de Bozo diye bir arkadaşı vardı, bunlar Tunceli'den çıktı esas; ama... 1989, 1990, 1991 yıllarında, bunlar, Tunceli'de birçok insana işkence yaptılar, biliyoruz; ama, şimdi bunları söylemek istemiyoruz" diyerek kısa bir açıklamada bulunmuştur.

Orhan Veli Yıldırım'ın Yeşil'in Tuncelili olmadığını söylemesi üzerine, Genç, Yeşil ile Bozo'nun Tuncelili değil, Tunceli'de terör yaratmak için, Tunceli'de insanları malından, mülkünden, evinden, barkından etmek için görevlendirilmiş özel terör örgütleri olduğunu ifade etmiştir.

Daha sonra, Doğru Yol Partisi Grubu adına Denizli Milletvekili Mustafa Kemal Aykurt söz almıştır. Görüşmeler sırasında Eyüp Aşık hakkında verilen gensoru önergesinin ne denli haklı nedenlere dayandığının bir kez daha anlaşıldığını söyleyen Aykurt, CHP sözcüsünün Eyüp Aşık'ın yanlışlıklarını anlatmasına karşın, oyunun rengini belirtmeye sıra gelince, duvarın arkasına kaçtığını ileri sürmüştür. Mustafa Kemal Aykurt, DYP'ye yapılan saldırıların haksızlığından söz ederken, Demokrat Parti geleneğinden gelen bu partinin mensuplarının, gerektiğinde yargı önünde de, kamuoyu vicdanında da hesap verdiklerini ifade etmiştir. Bu bağlamda Doğru Yol Partisi'nin, kurulduğu günden itibaren, millî ve manevî değerlere bağlı, devletin üniter yapısını korumaya kararlı, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliğini savunan, inançlı, yürekli bir parti olduğunu belirtmiş ve sözü Eyüp Aşık'ın, *"Türkiye, bir garip ülke. Herhalde, Türkiye'deki gariplikleri gelecek nesillere anlatırken, örnek verilebilecek en güzel konu, bu önerge dir"* demesine getirmiştir. Burada garip olan durumun böyle bir Hükümet modelinin mevcudiyeti ve bu model içerisinde Eyüp Aşık'ın bakanlık yapmasının olduğunu iddia etmiştir.

Mustafa Kemal Aykurt daha sonra Eyüp Aşık'ın sözlerinden alıntılar yaparak, cevaplar vermiştir. Aşık'ın *"Şu ana kadar, Emniyetten temin ettiğim bilgiye göre, son bir yıl içerisinde -çete faaliyetleriyle ilgili elinde bir doküman var- tam 36 olay aydınlatılmış, 36 çete faaliyeti bir yıl içerisinde aydınlığa kavuşturulmuştur"* dediğini hatırlatmış ve bu söze şu şekilde karşılık vermiştir: *"Sayın Aşık, bu çete faaliyetlerinin, esas itibarıyla, en fazla 1992 yılından 1996 yılına kadar devam ettiğini söylüyor ve "1992 yılından 1996 yılına kadar İçişleri Bakanlığını elinde bulunduran iktidara mensup partinin sayın yöneticilerine, bu gensoruyu verenlere soruyorum: O dört sene içerisinde, 1 tane olay aydınlığa kavuştu mu; meydana çıkardığınız bir tek olay var mı?.. Burada bana hesap soruyorsunuz!.." diyor. Sayın Aşık, burada da doğruları söylemekten kaçınmış ve yine, olayı çarpıtmaya gayret etmiştir. Bakınız, ya Sayın Aşık bunu bilmiyor ya kendisine yanlış bilgi veriliyor. Şimdi, bahsettiği, yani "54. Hükümet zamanında, bir tek olay aydınlığa kavuşmamıştır" dediği hususta, yapılanların neler olduğunu, 54. Hükümet zamanında hangi olayların aydınlığa çıkarıldığını, zaman ve mekân göstererek huzurlarınıza getirmek istiyorum."*¹⁹³

---

¹⁹³ Mustafa Kemal Aykurt daha sonra şu örnekleri vermiştir: Söylemezler olayı; Kocaeli Çete; Tarsus operasyonu; Ağansoy'un katil zanlılarının yakalanması; Yüksekova Çetesi; İshak Manisa olayı; Kastamonu ihalesi; Sakarya olayı; Torbalı akaryakıt istasyonu olayı; Susurluk olayı; Ömer Lütfi Topal olayı...

Yine, Eyüp Aşık "terör örgütlerinin, çetelerle iş birliği yapmak suretiyle ilk sızmaya çalıştığı yer Karadeniz Bölgesi, ikinci sızmaya çalıştığı yer, özellikle turizmi baltalamak için Antalya ve Manavgat yöresi oldu" diyor. "Soruyorum sizlere, ne Karadeniz Bölgesinde ne turizm yöresi olan Antalya'da terörden bir eser kaldı mı?" şeklindeki ifadesine karşılık da, "Değerli milletvekilleri, şimdi, ben, sizlere soruyorum, özellikle, turizm yörelerinin milletvekili olan arkadaşlarıma soruyorum: Turizm yörelerinde terör korkusu kalktı mı? Daha on gün evvel Antalya'daydık. Antalya'da ve turizm yörelerinde turizm bitmiş; otellerin, motellerin, turistik tesislerin hemen hemen bütün rezervasyonları iptal ettirilmiş. Nasıl ettirilmesin ki, diplomatik kültür ve yeteneğinden mahrum Sayın Başbakan, Alman Başbakanıyla kavga ederse... ..ondan iki ay evvel sırtını okşadığı zaman kiralık manşetlerde övülürken, iki ay sonra, Alman Başbakanıyla diplomatik üslubun dışında kavga ederse, Almanya'dan Türkiye'ye gelen bütün turistler -yüzde 80 itibarıyla söylüyorum- rezervasyonları iptal ettirirler. Hal keyfiyet de budur. Bütün bunlar ortadayken geliyorsunuz buraya "efendim turistik bölgelerde asayiş sağladık, orada terör olayları yok..." Peki, adama sormazlar mı: Sizin Hükümet olduğunuzun ertesi günü, eğer terör Karadeniz bölgesine inmişse bunun sebebi, bunun faili kimdir? Eğer, siz, terör hakkındaki tedbirlerinizi gevşetirseniz ve terörden mağdur olanlara ayrılan ödenekleri, fonları Karadeniz'e aktarırsanız, o zaman terör sizi ziyarete gelir. Olay da budur" şeklinde cevap vermiştir.

Hükümetin diplomatik açıdan yetersiz olduğu iddiasında da bulunan Mustafa Kemal Aykurt, bu nedenle Türkiye'nin, üçüncü dünya ülkeleri arasında görüldüğünü; hem İslam dünyasından dışlandığını hem de Batı dünyasından da uzaklaştırıldığını; ülkenin coğrafyasının, dilinin, dininin tartışılır hale geldiğini, Ege Adalarının anlaşılabilir bir biçimde iskâna ve silahsızlanmaya açıldığını; uzun menzilli S-300 füzelerinin Kıbrıs Rum kesimine taşındığını öne sürmüştür.

Aykurt daha sonra Nejat Arseven'e hitaben, konunun eldeki bir diğer fotoğrafla yeni boyut kazandığını, bunu da sonraki günlerde açıklayacaklarını söylemiş ve herkesin bir sorumluluk anlayışı ve duygusu içerisinde bu gensorunun kabulü yönünde oy vermesi yolunda çağrı yaparak konuşmasını tamamlamıştır.

Böylece, gensoru üzerindeki konuşmalar bitmiştir. Hemen ardından Turhan Güven, Yusuf Bahadır ve Saffet Arıkan Bedük tarafından TBMM Başkanlığına verilmiş olan "55. Hükümetin Devlet Bakanı Sayın Eyüp Aşık hakkında, yakalama emri bulunan ve aranan Yeşil kod adlı Mahmut Yıldırım'ın saklı bulunduğu yeri bildiğini açıklamasına rağmen yetkili mercilere haber vermediği için ve gensoru önergemizde ileri sürdüğümüz gerekçelerle güvensizlik duyuyoruz. Devlet Bakanı Eyüp Aşık hakkında güven oylaması yapılmasını arz ve teklif ederiz" şeklindeki güvensizlik önergesi okunmuştur.

Devlet Bakanı Eyüp Aşık hakkındaki güvensizlik oylamasına 441 milletvekili katılmıştır. 235 kabul oyu, 206 ret oyu çıkmıştır. Bu suretle, Anayasanın 99. maddesinin beşinci fıkrasında belirtilen salt çoğunluk sağlanamadığı için, Devlet Bakanı Eyüp Aşık hakkındaki güvensizlik önergesi kabul edilmemiştir.

3- İzmit'te Seka'ya Ait Fidanlık Bir Araziyi Bedelsiz Olarak Ford-Koç Grubuna Tahsis Ettiği İddiasıyla Başbakan A. Mesut Yılmaz Hakkında Gensoru Açılmasına İlişkin Önerge

a) Öngörüşmeler¹⁹⁴

Kocaeli Milletvekili Osman Pepe ve 60 arkadaşının, İzmit'te SEKA'ya ait fidanlık bir araziyi bedelsiz olarak Ford-Koç Grubuna tahsis ettiği iddiasıyla Başbakan A. Mesut Yılmaz hakkında gensoru açılmasına ilişkin önergesi üzerindeki öngörüşmelere, 20. Dönem TBMM'nin, 3. Yasama Yılı'nın, 14 Temmuz 1998 tarihindeki 121. Birleşiminde başlanmıştır. Üçüncü Oturumda başlayan görüşmelerde, başkanlığı, Başkanvekillerinden Yasin Hatiboğlu yürütmüştür.

Görüşmelerde ilk konuşmayı, önerge sahipleri adına, Fazilet Partisi Konya Milletvekili Veysel Candan yapmıştır. Veysel Candan öncelikle, yatırıma, istihdama, ihracata, kurulacak fakültelere, eğitim kurumlarına asla karşı olmadıklarını açıklamıştır. Karşı oldukları olayın, haksız kazanç, devlet malına bedavadan el koyma, siyasetçi-işveren kirli ilişkisi, yağma, peşkeş, düzen ve dalavere ile milletten saklanan, gerekçesiz olarak yayımlanmayan Bakanlar Kurulu kararı olduğunu da hemen arkasından belirtmiştir.

Konunun SEKA'nın 2400 dönümlük arazisinin, 1600 dönümlük kısmının bedelsiz olarak Ford-Koç ortaklığına tahsis edilmesi olduğunu da söyleyen Candan, bununla ilgili Bakanlar Kurulu kararını okumuş¹⁹⁵ ve bu kararda hukuk ihlalleri olduğunu iddia etmiştir. Bu ihlallerden birincisinin, satmaya yetkili kurumun, Özelleştirme İdaresi olduğunu ifade etmiş, ikinci önemli konunun da, 1 Mart 1989 tarih 21005 sayılı Bakanlar Kurulu kararına göre "tarım alanları, tarım dışı amaçla kullanılamaz" hükmünün yer almasına karşın, tarım alanının tahsis edilmesi olduğunu öne sürmüştür.

¹⁹⁴ **TBMM Tutanak Dergisi**, 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 121. Birleşim, 59. Cilt, 14.7.1998

¹⁹⁵ Veysel Candan, Bakanlar Kurulu kararıyla ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır. "Bakanlar Kurulu kararında 1 milyon 600 bin metrekarelik bölümü Ford Oto Sanayi AŞ'ye bedelsiz olarak, söz konusu yerde 550 milyon Amerikan Doları yatırım yapmak, 700 milyon dolar ihracat gerçekleştirmek, 2 bin kişi civarında ek istihdam hazırlamak, yılda 120 bin oto üretmek ve bölge üniversitelerinde de bir fakülte bölümü açmak kaydıyla verilmiştir. Adı geçen Genel Müdürlüğün bu görevlendirme sonucu doğacak zararı, görev zararı sayılır ve Hazinece karşılanır; yani, bu arazi için tespit edilecek miktarı, Hazine, SEKA'ya ödeyecektir. Bu karar, kabulü tarihinde yürürlüğe girer. Bu kararı, Sanayi ve Ticaret Bakanı yürütür. İşin esası budur; yani, bu araziyi, 1 milyon 600 bin metrekarelik araziye verme şartı budur."

Bakanlar Kurulu kararıyla 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 35. maddesinin çiğnendiğini iddia eden Veysel Candan, Hükümetin aldığı bu kararlar, SEKA arazisini bedava vermekle, doğan zararı görev zararı olarak kabul ettiğini, bunun da, Hazinece karşılanacağını karar altına aldığını belirtmiş ve oysa, aynı Kanun Hükmünde Kararnamenin 35/4/a bendine göre, SEKA'nın, bir özel otomobil fabrikasına arazi tahsisinin, görevleri arasında olmadığı ve uğranacak zararın Hazinece karşılanmasının da hukuken mümkün olmadığını savunmuştur.

Veysel Candan, İzmit Kent Kurultayı Çevre Komisyonunun, Selüloz-İş Sendikası, Danıştay'a dava açtığını, Danıştay'ın da yürütmeyi durdurma kararı verdiğini söylediikten sonra, Yüksek Planlama Kurulu'nun "Bu konu arsa 1 milyon 600 bin metre karelik yer, Ford firmasına verilecek ise: 1- Bataklık ve ıslahı gereken alanlar dikkate alınarak rayiç bedelle verilmelidir" şeklindeki kararının hatırlatmıştır. Yine Yüksek Planlama Kurulu'nun "ödemenin peşin olarak yapılacağı" kararını aldığını, bunun daha sonra KİT Komisyonunda görüşülmesi sırasında, aynı şekilde, rayiç bedelle değerinde peşin ödendiği zaman SEKA'nın malî krizden çıkabileceği kararına varıldığını öne sürmüştür. Aynı kararda bütün bu işlemlerin SEKA Genel Müdürlüğünün Yönetim Kurulu tarafından yürütüleceğinin de yer aldığını sözlerine eklemiştir.

Veysel Candan konuşmasının bundan sonraki bölümünde, kendisinin de içinde olduğu bir diyalogdan bahsetmiştir. Buna göre, KİT Komisyonunda, Genel Müdüre *"bu arsayla ilgili birtakım spekülasyonlar var, birine bedava verileceği söyleniyor"* şeklinde bir soru yönelttiğini, Genel Müdürün *"Sayın Candan, şimdi cevap veriyorum fidanlık konusuna geleyim, doğrusunu yapmaya çalışacağız. Bize gelen istekler olmuştur; ama, bu isteklerle ilgili, şu ana kadar, Bakanlığa bildirmenin ötesinde herhangi bir işlem de yapmadık, hiç kimseye söz de vermedik. Doğrusu neyse, hem Kocaeli yöresinin hem de SEKA'nın menfaati neyse, onu yapacağız"* diye cevap verdiğini Genel Kurula aktarmıştır.: *"Bu iddialar nedir?"* biçimindeki soruya ise Genel Müdür Halil Sönmez'in *"hayır, hayır, gizli kapaklı hiçbir işimiz yok"* dediğini de aynı bağlamda ifade etmiştir.

Bakanlar Kurulu kararının gizli yayımlanmasını eleştiren Candan, *"550 milyon dolarla nasıl yatırım yapılacak? 1500 işçi alınırsa ne olacak? Buradaki yeşil alan ne olacak? SEKA'nın durumu ne olacak?"* şeklindeki sorulara da cevap aramış ve Ford Genel Müdüründen gelen yazıda *"Dünyada ilk defa yakaladığımız bir teknik"* şeklindeki ifadeyi de okumuş ve konuşmasını SEKA'nın durumuyla ilgili şu bilgileri vererek devam ettirmiştir: *"Şimdi, değerli arkadaşlar, şu malını haraç mezat bedava verdiğimiz SEKA'nın durumuna bir bakın, KİT raporundan takdim ediyorum: 1997 zararı 7,9 trilyon. Müessese zarar ediyor, artı, 1998 Mart sonu ödenmiş sermayesi 11,2 trilyon. Peki, bu Hükümet ne diyor; sermayesini ödemiş, üç yıl önce taahhüt ettiği sermayeyi SEKA'ya vermeyen Hükümet, arazisini bedava veriyor, Hazine sana yardım edecek diyor. Bu kadar mantıksızlık, bu kadar gayriciddilik olmaz. Değerli arkadaşlar, 1997'de müessesenin borcu 70,4 milyon Amerikan Doları. Bakın, Hazineden yardım edeceğim diyen Hükümet -küsurları söylemiyorum-*

1996'da 11 trilyon isteyen müesseseye 1 trilyon veriyor; 1997'de 17 trilyon isteyen müesseseye 1 trilyon veriyor; 1998'de de 25 trilyon isteyen müesseseye sadece 3 trilyon veriyor. SEKA'nın teknolojisi otuz yıllıktır; dünya teknolojisiyle rekabet etme imkânı yoktur. Siz bu araziye bu peşkeşle verdiğiniz zaman, SEKA, önümüzdeki yıl batacaktır.”

CHP'lilere de çağrı yapan Veysel Candan, Onur Kumbaracıbaşı'nın "bu satış, bu veriş, eşi ve benzeri olmayan bir yolsuzluk" şeklinde bir açıklama yaptığını ifade ederek, salonu terkeden CHP'lileri eleştirmiştir. Ayrıca 27 Temmuzda, Cumhurbaşkanının temel atacağını da hatırlatarak, uyarıda bulunmuş ve Hükümet'in yasaları çiğneme yetkisini ve cesaretini kimden aldığını; Bakanlar Kurulu kararının niçin gizli olarak hazırlandığını; SEKA'nın malî durumunun incelenip incelenmediğini soru olarak yöneltmiştir.

Candan; “Değerli arkadaşlar, daha sorulacak çok soru var; ancak, ben, millet adına bu kadar sordum, bundan sonrasını da millet size soracaktır” diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Önerge sahibi sıfatıyla konuşma yapan Veysel Candan'dan sonra, Fazilet Partisi Grubunun görüşlerini ifade etmek üzere, Kocaeli Milletvekili Osman Pepe söz almıştır. Söz konusu arazinin, İzmit-Gölcük arasında, Yeniköy ve İhsaniye belediyeleri sınırları içerisinde, her tür ağaç çeşidi bulunan, sanayile fevkalade yüklenmiş olan Kocaeli'nin bir noktada akciğerleri niteliği taşıyan bir bölge olduğunu açıklayan Pepe, bu alanın, iddia edildiği gibi, bataklık ve atıl bir arazi olmadığını da sözlerine eklemiştir.

Osman Pepe, Yüksek Planlama Kurulu kararında "bedeli mukabili" denilmesine rağmen, Hükümetin bedelsiz olarak tahsisinden dolayı, SEKA'nın, Hazinesinin, ülkenin, 20 trilyon gibi bir zararı olduğunu iddia ettiği konuşmasında, 65 milyon Türk insanının vicdanının sızladığını öne sürmüştür.

"Ben verdim oldu, ben yaptım oldu" mantığıyla hareket edildiğini söyleyen ve bunu da eleştiren Pepe, sadece SEKA arazisinin değil başka yerlerin de talan edildiği iddiasında bulunmuş ve Gebze'de 7 bin köylü adına köy muhtarları tarafından gönderilen yazıların bulunduğunu, benzer şekilde İMES (İstanbul Madenî Eşya Sanayicileri) Yönetim Kurulu Başkanı tarafından gönderilen yazıların da olduğunu dile getirmiştir.¹⁹⁶ Ayrıca Türkiye'de ciddi

---

¹⁹⁶ Osman Pepe, iddialarını şu sözlerle sürdürmüştür. “Bu yazılar da, Gebze'deki vurgunun, arsa vurgununun bir başka boyutunu ortaya koyuyor. Nedir o vurgunun boyutu? Gebze'nin, Demirciler, Çerkeşli ve bunlarla birlikte 15-20 köyünde, takribî olarak 13 bin dönüm arazi, maalesef, 47 kişilik bir kooperatife tahsis ediliyor. Devletin Arsa Ofisi ve özel idaresi kullanılarak, bu arazi, maalesef, küçük bir gruba tahsis ediliyor. Halbuki, İMES, yapılan bu tahsisin, son derece insafsız, son derece yanlış bir tahsis olduğu gerekçesiyle, bu arazinin bir kısmının kendilerine tahsisini istiyorlar; ama, maalesef, devlet erki kullanılmak suretiyle, bu peşkeş çekilen araziden, İMES'e, istemiş oldukları 4 bin dönüm arazi verilmiyor.

Gebze'deki bu arazi de birinci sınıf tarım arazisidir. Hatta, Türkiye'nin yedinci millî parkı, SİT alanı olarak, yine bu bölgededir. Ama, Hükümete siyasi yakınlıkları olan bazı kişilerin, bu kooperatiflerin, bu tahsisin içerisinde olduğu da, yine, Gebze'de ve Kocaeli'nde konuşulan bir husustur.”

soygunların yapıldığını da ileri sürerek, Hükümeti dışarıdan destekleyen Cumhuriyet Halk Partisinin bu konuyla alakalı olarak vermiş olduğu araştırma öngergesini anlamakta zorlandığını da belirtmiştir. Her şeyin ortada olduğunu, bunun araştırılacak bir yanı olmadığını da söyleyerek, CHP'den gensoruya destek vermesini istemiştir.

Türkiye kamuoyunun, suiistimal, vurgun ve peşkeş olaylarından dolayı fevkalade rahatsız olduğunu söyleyen FP'li konuşmacı, harita üzerinde SEKA fidanlığını göstererek, Koç Grubunun yapmış olduğu vaziyet planında, yerleştirme planında, tesisin önemli bir kısmının kıyı kenar çizgisi içinde kaldığını açıklamıştır. Ayrıca DOP kesilmemesi için de belediyelere baskı yapıldığını iddia etmiş ve ÇED sürecinin işlemediğini öne sürmüştür. Bu bağlamda Çevre Bakanını da eleştiren Pepe, yine başka bir arazinin Başbakanın yakınları tarafından gasp edildiğini, benzer şekilde UM Denizciliği de bölgede arazisinin bulunduğu iddiasında bulunmuştur.

Konuşması müdahaleler nedeniyle zaman zaman kesilen Pepe, arazi talanı iddiasını, *"Değerli arkadaşlar, bu iki alanın bu konuyla ne alakası var diye sorabilirsiniz; ne alakası olduğunu şimdi göreceksiniz: Bakın, şu Demirel biraderlerin aldığı yer, o günkü rakamlarla, yaklaşık 400 bin dolara alındı; bugün Kocaeli milletvekillerine ve buradan Türkiye kamuoyuna sesleniyorum: Değerli arkadaşlar, bugün, bu alanı 40 milyon dolara alamazsınız.*

Değerli arkadaşlarım, bu UM Denizciliğini niçin söyledim; onu da şunun için söyledim: Bakın, sayın milletvekilleri, UM Denizcilik, belediyeye takılan işlerin rahat yürütülmesi için belediyeye 'sana bir sanat okulu yapayım' diyor ve hemen İzmit-Yalova yolunun sağ tarafına temel atıyor; 10 yıldır enkaz halinde duruyor!" şeklindeki sözlerle sürdürmüştür.

Osman Pepe, firmanın "islîm arkadan gelir" mantığıyla hareket etiğine vurgu yaptıktan sonra, ÇED süreci başlamadığını ve ÇED sürecinin sonuçlanmadığını, buna rağmen hafriyat yapıldığını ve temel atma gününün belirlendiğini ifade etmiş ve memura *"yüzde 20'den bir puan fazla zam vermem"* diye Hükümetin devlet arazisini peşkeş çektiğini ileri sürmüştür. Bir tek İzmit Körfez geçişinin 500 trilyonluk vurgununun, yüzde 20'lik memur zammına denk geleceğini de söyleyerek, millî gelirin düşüklüğünden, demokrasi ve insan haklarının yetersizliğinden söz etmiştir.

Son olarak; *"Değerli milletvekilleri, buraya kadar ortaya koyduğum gerekçelerle, gensoruya lehte oy vereceğimi ve sizin de, bu şaibeden kurtulmak için ve milletin, malının, mülkünün sahibi olduğunuzu göstermeniz için bu gensoruya destek vermenizi temenni ediyor, hepimize saygılar sunuyorum"* diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra, Doğru Yol Partisi Grubunun görüşlerini ifade etmek üzere, Kocaeli Milletvekili İsmail Kalkandelen söz almıştır. Milletvekillerinin halka, toplumsal, sosyal, hukuksal ve manevî değerleri demokratik ve mülkiyet haklarını korumak konusunda teminat verdiklerini söyleyen Kalkandelen, devletin mülk değerlerinin korunmasının ise, Anayasanın 43 ve 44. maddelerinde açıkça belirtildiğini, gensorunun da bunun ihlal edilmesi nedeniyle gündeme getirildiğini ifade etmiştir.

Anasol-D ve dışarıdan CHP destekli 55. Hükümetin, demokrasiye uymayan projeler ve pazarlıklar sonucu, kartel medyanın da desteğini yanına alarak kurulduğunu, ancak kısa zaman sonra, halkın sahibi olduğu devlete ait değerleri peşkeş çektiğini iddia eden Kalkandelen, İstanbul başta olmak üzere, Antalya, Bursa, Kayseri, Kocaeli ve diğer illerde, Bakanlar Kurulunun 6 Ocak 1998 tarih ve 10496 sayılı Kararıyla, Turizm Bakanlığının teklif yazısı sonucu, yeni turizm yerlerinin ilan edildiği bilgisini vermiştir. Bu işlemlerde, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanununun 4. maddesinin dikkate alınmadığını öne sürmüş ve sözü farklı bir konuya getirerek, 55. Hükümetin, RTÜK Yasasını değiştirme çabaları içine girdiğine dikkat çekmiştir.

İsmail Kalkandelen, ekonomik açıdan sıkıntının yaşandığı bir dönemde, Hükümet'in halkın malını, devletin mülk değerleriyle işletme değerlerini, özkaynaklarını açık ihale usulüyle değil, tam tersine, davet edercesine "gelin, biz sizleri unutmuyor muyuz" dediğini ileri sürmüş ve bu durumu eleştirmiştir. Daha sonra da, gensoruya gerekçe olan SEKA arazisiyle ilgili görüşlerini ortaya koymuştur. Kalkandelen şunları söylemiştir: *"Değerli milletvekilleri, görüşülen, Sayın Başbakanla ilgili gensorunun içeriğini, esasen, İzmit Körfezine kıyaslı olan 1 600 dönümlük SEKA fidanlığının Koç'a, bedelsiz olarak, Ford Oto Fabrikası yapılmak üzere verilmesi oluşturmaktadır. Bu olayı, Hükümetin bir yıllık sürede devam eden diyet ödeme ödevlerinin birinin gerçekleşmesi olarak değerlendirmiyoruz. Son gelişmede ise, ilgili başvuruları inceleyen Danıştay Onuncu Dairesinin yürütmeyi durdurma kararı alması da muhtemeldir, belki de bugün almıştır. Böyle bir karar yeni bir hukukî tartışma boyutu meydana getirecektir.*

Sizlere ve vatandaşlarımıza, olayı tüm boyutlarıyla arz etmek istiyorum. Öncelikle, fabrikanın ilimizde kurulması açısından, konuya müspet baktığımızı belirtmek isterim. Böyle büyük bir sektörün, ilimizde, diğer dev sanayi kuruluşları arasında olmasında, zaten sanayi şehri olan Kocaelimiz açısından da büyük faydalar vardır, yeter ki uygun olan yerde kurulsun; üst düzey yönetici ve teknolojik yönlendirici personeli dışında, adı söylendiği günden beri, Türkiye'de istihdam açısından, Anadolu'nun doğusundan Edirne'ye kadar, işsiz gençlerimizin umutları olan bu dev tesise, sadece, mutfakta, temizlikte, bahçe işlerinde değil, çok sayıda ve öncelikli olarak Kocaeli'de yaşayan teknik ve idari personel olabilecek gençlerimize de iş verilsin."

Kocaeli'nin, sanayi yapısı itibarıyla, her kesime cazip gelen, fert başına gelir dağılımının yüksek olması nedeniyle de, Türkiye'de nüfusu en çok artan iller arasında olduğunu vurgulayan İsmail Kalkandelen, Gebze Organize Sanayi Bölgesinin yetersiz kaldığını, Gebze ile Dilovası arasındaki yaklaşık 12 bin dönüm arazi içinde, çarpık sanayileşmenin görüldüğünü ifade etmiştir. Bu bağlamda, Kocaeli halkının, Ford fabrikasının kurulacağı yer konusunda hassas olduğunu dile getirmiş ve SEKA fidanlığının, denize çok geniş cephesi olan, 75 bin kavak fidanının ekili ve yetmişmiş durumdaki bir kıyı alanı olduğuna işaret etmiştir.¹⁹⁷

Koç'un Ford Fabrikasının, Körfez içinde ve SEKA'nın kıyısında kurulmasının zorunlu olup olmadığını soran DYP sözcüsü, arazinin hemen yanında, Donanma Komutanlığının, askerî stratejiye sahip bir sürü cephaneliklerin ve harp gemilerinin yeniden yapıldığı tesislerin bulunması nedeniyle, bölgenin yeni bir fabrika için olmadığını söylemiştir. Bu nedenle de, ÇED raporunun olumlu olmayacağını, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ve Donanma Komutanlığının müspet görüş bildirmeyeceğini iddia etmiştir.

İsmail Kalkandelen, 1983 yılından bu yana yürürlükte bulunan SEKA ana statüsünün 4. maddesinin değiştirilerek, ihtiyaç fazlası gösterilen SEKA fidanlığının bedelsiz satışına kılıf bulunduğu görüşünü dile getirdiği konuşmasında, Başbakan'a; *"233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 35 inci maddesine göre, arazinin bedelsiz verilmesini sağladınız mı? Görev zararı niteliğinde meydana gelen zarar, Hazinece karşılanacak mıdır? Türkiye Cumhuriyetinin bir vatandaşına, aynı şartlarda bu güzelim araziyi verir miydiniz? İzmit Körfezinin en değerli arazisini bedava sunduğunuz Koç Holdinge, iktidarınızı borçlu olduğunuz konusundaki iddialar doğru mudur? Bir başka uluslararası kuruluş veya Türk holding patronu, size gelip, fabrika kurmak için Hazine arazisi isterse, yine bedava verecek misiniz?"* biçiminde sorular yöneltmiştir.

---

¹⁹⁷ İsmail Kalkandelen konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: *"Bu alan, Körfezin deniz üssü birliklerinin kıyıları dışında kalan tek ve en geniş kıyı arazisidir. Halen, İzmit Körfezi, içerisindeki, bazı liman niteliğinde olan 42 adet fabrika iskelesiyle işgal edilmiş durumdadır. Bir de, en önemlisi, İzmit Körfezinin kuzeyinde, Derince'de, sanayi kuruluşlarıyla yanyana, Türkiyemizin tahmil tahliyesiyle, ro-ro irtibatlarıyla, demiryolları irtibatıyla, D-100 Karayolu ve otoban bağlantısıyla en büyük limanlarımızdan birisi olan bu tesis, Derince Limanı olarak burada bulunmaktadır. Yine, Körfezin kuzey kıyısında, yani, limanın yan şeridinde İGSAŞ, Gübre Sanayi, TÜPRAŞ Genel Müdürlüğünün en büyük rafinerisi olan İPRAŞ, Petkim kompleksi, Petrol Ofisi - tahmil, tahliye- dolum ve dağıtım tesisleri, likit gaz dolum tesisleri -ki, sayısı onlarca olmuştur- Klor Alkali Fabrikası, Koruma Tarım İlaç Fabrikası ve SEKA..."*

Saygıdeğer milletvekili arkadaşlarım, Sayın Pepe arkadaşım bir harita gösterdi. Ben de, sizlere, şu haritadan, Körfezin fidanlık boyutunda, yanındaki tersaneyi ve donanma tesislerini, yine, biraz evvel bahsedilen UM Denizciliğin tersane oluşumunu göstermek istiyorum. Batıya doğru gidip, Körfezin karşı kıyısına baktığımız zaman, biraz evvel saydığım büyük dev tesislerin arasında, en önemli olay da, Deniz Kuvvetleri Komutanlığına bağlı Gölcük Donanma Komutanlığının; bu fidanlığın 500-600 metre batısında ve onun yanında, askerî gemilerin inşa edildiği, tamir edildiği çok büyük tersane tesisleri olduğunu görürsünüz."

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde bir özel kuruluşa, Marmara Bölgesinde ve deniz kenarında 1600 dönümlük kamu arazisinin ilk defa bedava verildiğini, bunun bir başka örneği olmadığını iddia eden Kalkandelen, konuşmasını şu soruları da sorarak devam ettirmiştir. *“1600 dönüm lebiderya araziyi Koç'a bedava veren Hükümetiniz, gariban vatandaşın dağ başında Hazine arazisine yaptığı geçekonduyu nasıl yıkacaktır? Bir tarafta memur maaşlarının yüzde 1 oranının bile 'karşılanamaz', 'trilyonlara varır', 'enflasyonu artırır' diye yorumlayıp memur zammını zora sokuyorsunuz, bir taraftan da halkın malı, asgarî 30 trilyon lira tutan bu araziyi bedava veriyorsunuz; bu haklı bir davranış ve adalet midir?”*

İsmail Kalaknedelen konuşmasının sonlarında, 250 milyon doların üzerindeki yatırımlara yüzde 200 miktarında vergi muafiyeti getirilmesini de eleştirerek, 550 milyon dolarlık yatırım yapan Koç-Ford işbirliğine 1 milyar 100 milyon dolarlık muafiyet sağlandığını öne sürmüş ve 300 trilyon liraya tekabül eden bu miktarın, KOBİ'lere geri ödenebilir kredi olarak dağıtılması halinde, 20 bin küçük ve orta ölçekli sanayicinin faydalanabileceğini savunmuştur. Bu arada Cumhuriyet Halk Partisinin sessizliğini de eleştirmiş ve önergeye olumlu oy kullanılması için çağrıda bulunmuştur.

DYP adına yapılan konuşmanın ardından, Anavatan Partisi Grubu adına, Kocaeli Milletvekili Bülent Atasayan konuşma yapmıştır. Fazilet Partisi Kocaeli Milletvekili Osman Pepe'nin, Gebze'de kurulan bir organize sanayi bölgesiyle ilgili iddialarını yadırgadığını belirtmek üzere konuşmasına başlayan Bülent Atasayan,¹⁹⁸ verilen önergede, İzmit-Gölcük arasındaki İhsaniye, Yeniköy Belediyeleri sınırları içinde yer alan, SEKA'ya ait 2500 dönüm fidanlığın 1600 dönümünün, Bakanlar Kurulu kararıyla bedelsiz olarak Ford-Koç Grubuna tahsis edildiği, SEKA'nın, bu tahsisten dolayı en az 20 trilyon lira zarar edeceğinin ve bu zararın hazine tarafından karşılanacağını ifade edildiğini söylemiştir.

Ardından, önergede belirtilen usulsüzlük ve yolsuzluk iddialarını tek tek ele almış ve cevaplar vermiştir. Birinci iddianın, SEKA'nın, bedelsiz tahsisten dolayı 20 trilyon lira zarar ettiğine dayandığını ifade etmiş ve cevap olarak şunları dile getirmiştir: *“Fidanlık arazisinden, Yeniköy Belediyesine, arıtma tesisi kurulması için 1994 yılında 150 dönüm, 1995 yılında, Gölcük Sanayi Sitesine 200 dönüm yer verilmiştir. Ayrıca, 800 dönümlük bir alanın da İzmit Serbest Bölgeye verilmesi düşünülmektedir. Görüldüğü üzere, fidanlığın verimlilik durumu, zaman içinde yok olmaya başlamıştır.*

---

¹⁹⁸ Kendisinin Gebze doğumlu olduğunu söyleyen Atasayan, konuşmasını şöyle sürdürmüştür: *“Ben Gebze doğumluyum. Organize sanayi bölgesi, 12 bin dönüm olup, İstanbul Makineciler Organize Sanayi Bölgesi olarak verildi; ama, 47 kişiye değil; Sayın Bakanımız Yalım Erez'le de yaptığımız görüşmede, 620 kişi olan İMES (İstanbul Makine Endüstrisi Sanayii) ile beraber kullanılacak ve öyle 15 köyü filan da kapsamıyor -zaten, Gebze'nin bütün köyü 23- 3 köyü kapsıyor; 7 bin imzayı da, 3 köyde çoluk çocuğu toplasan dahi, vallahi de billahi de bulamazsınız. Bu köylülere, şu anda, Arsa Ofisince istimlak edilmeden, rayiç değerden alınma kararı da alındığı için son derece mutlular, bana da teşekkür ediyorlar.”*

Arazi, Yeniköy Belediyesine, metrekaresi 11,31 dolar, Gölcük Küçük Sanayii de 9,34 dolardan satılmıştır. Arazinin metrekaresi bedelini yukarıdaki örnekler ışığında ortalama 10 dolar olarak alırsak, devri yapılan 1 milyon 600 bin metrekaresel alanın bedeli 16 milyon dolar tutmaktadır; Türk Lirası olarak karşılığı da 4 trilyon civarındadır. Görüldüğü üzere, önergedeki 20 trilyonluk zarar iddiası gerçeğe uygun değildir.

Değerli arkadaşlar, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 1 saatlik çalışmasının gideri 4,5 milyar liradır. Şayet, Fazilet Partililer, memleketin zararını bu kadar çok düşünüyorsa, yoklama ve diğer ertelemeleriyle beraber, sadece Vergi Kanunu Tasarısında yaptıkları 60 küsur saatlik ertelemeyi çarptığımız zaman, 261 milyar lira yapar, sene başından beri de 1 trilyon lira yapar. İlk başta, gelin, memleketin bu zararını önleyin, ondan sonra bu zararını düşünün."

Atasayan; "İlgili arazi, Yüksek Planlama Kurulunun, bedeli ödenmek kaydıyla satışı kararına karşın, Bakanlar Kurulu kararıyla bedelsiz olarak devredilmiştir" şeklindeki ikinci iddia ile ilgili olarak öncelikle, Yüksek Planlama Kurulunun, 5 Haziran 1998 gün ve 98/T-29 sayılı kararıyla SEKA'nın ana statüsünde değişiklik yaptığını; Yapılan değişiklikle "ülkenin ekonomik ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, mülkiyetindeki ihtiyaç fazlası gayrimenkullere ilişkin satımda bulunmak" ifadesi, SEKA'nın amaç ve faaliyetleri arasında sıralandığını; bunun üzerine de, 8 Haziran 1998 tarihinde, Bakanlar Kurulunca, 98/11163 sayılı kararla, şartlı bedelsiz satış kararının alındığını açıklamıştır. Yüksek Planlama Kurulunun kararının değiştirilmesine dönük eleştirilere cevap verirken, Tansu Çiller'in mal varlığının araştırılması önergesinin, Refah Partisi tarafından verilmesine karşın, yine aynı parti tarafından aklandığını iddia etmiştir.

Bülent Atasayan, "Hükümet, holdinglelere olan diyet borcunu ödemek için araziye peşkeş çekmiştir" üçüncü iddia ile ilgili olarak açıklamalar yaparken, öncelikle Koç Holding'in, ülkenin en önemli ve saygın kuruluşlarından biri olduğunu belirtmiş ve Hükümetin, böyle bir kararı ülke ekonomisi ve menfaatleri açısından gerekli olduğu için aldığını ifade etmiştir. İlgili araziye 550 milyon dolarlık yatırım yapılacağına, bu yatırım sonunda yılda 1 milyar dolarlık ihracat olacağını söyleyen Atasayan, ayrıca 2 bin yeni istihdam olmak üzere, toplam 4 bin kişilik istihdam kapasitesine ulaşılacağını, yan sanayiyle birlikte 20 bin kişi iş olanağına kavuşacağını da vurgulamıştır. Atasayan, yılda yaklaşık 120 bin araç üretileceği bilgisini de verdiği konuşmasında, anonim şirketin bölgeye yapacağı bağış niteliğindeki hizmetler ve tahmini bedelleri şu şekilde ortaya koymuştur: "Meslek yüksekokulu 2 milyon dolar, Kocaeli Üniversitesi Arslan Bey Kampüs Toplantı Salonu ve Sosyal Tesisleri 2 milyon dolar, Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesine katkı 2,4 milyon dolar, İhsaniye Meslek Yüksekokulunun tamamlanması için 0,1 milyon dolar, Gölcük Anadolu Lisesine 1,5 milyon dolar..."

Zaman zaman kısa tartışmalarla konuşması kesilen Bülent Atasayan, toplam 10 milyon dolarlık bir hizmetin, söz konusu devir karşılığında bedelsiz olarak yerine getirileceğine değinmiş ve bunun Türk Lirası olarak karşılığının 2,6 trilyon olduğunu da Genel Kurulun bilgisine sunmuştur. Daha sonra; *“Görüldüğü gibi, 16 milyon dolar tutarın, 10 milyon doları yatırım olarak geri alınmakta, geriye kalan 6 milyon dolar ise yatırımın yüzde 1’ini teşkil etmektedir ki, buna da çok arzu ederseniz, herhalde, o grup, yüzde 1 daha ilave edip, 550 milyon yerine 556 milyon da verebilir”* diyerek, fidanlığın peşkeş çekildiği ve devletin zarara uğratıldığı iddialarının gerçeği yansıtmadığını tekrarlamıştır.

ÇED raporunun olmadığı yolundaki eleştirilere ise Düzce’de İhlas Holding-Kia’nın temelini atarken de bu raporun olmadığını iddia etmiş ve Ford Otosan A.Ş.’nin müracaatı ve süreç hakkında bilgi vermiştir.¹⁹⁹

Gensoru önergesini verenler ile projeyi destekleyen belediyelerin başkanlarının aynı partinin mensupları olduğuna dikkat çeken Bülent Atasayan, bu bağlamda İhsaniye ve Yeniköy Belediyelerinin başkan ve karar organlarına teşekkür etmiş ve Fazilet Partisinin politikasında görünen ikiliğin Osman Pepe’nin popülist politika hevesinden kaynaklandığına inandığını açıklamıştır. Hem Yeniköy hem de İhsaniye Belediye Başkanlıkları yetkili organlarında konunun görüşülerek, tesisin inşasına ülke menfaatleri açısından izin verildiğini de sözlerine eklemiştir.

Başbakanın, hukuk devleti ve eşitlik ilkelerini ihlal ettiğine dair iddiaya da cevap veren Atasayan, böyle bir ihlal olsaydı, fabrikanın şu an inşa halinde olmasının gerekeceğini ifade etmiş ve konu yargıya taşındığı için işlemlerin durdurulmuş olduğuna vurgu yapmıştır. ÇED raporu alınmadan da, temel atılmayacağını, hukuka saygılı olan Mesut Yılmaz tarafından kurulmuş olan 55. Hükümetin ülkeyi büyük bir kaostan kurtardığını ifade etmiştir.

Bülent Atasayan, bölgede orman katliamı yapıldığı iddiasıyla yargıya başvurulmuş olmasını da eleştirdiği konuşmasında, bu konuda da hukuki sürecin devam ettiğini, Ford yetkililerinin geleceğe tarih olan 27 Temmuz’a kadar temel atılmayacağını, bu durumda ilgili yatırımın gerçekleşmemesi halinde, bunun sorumlusunun, Anavatan Partisi ve Mesut Yılmaz olmayacağını belirtmiştir. Ayrıca önergenin Başbakanı yıpratarak, 55. Hükümetin başarılarının geri plana atılmasının ve bazı kişilerin yolsuzluklarının örtbas edilmesi amacıyla verildiğini

---

¹⁹⁹ Bülent Atasayan, bu konuda şunları söylemiştir: *“İlgili firma, mevzuatın gereği 8.5.1998’de müracaatta bulunmuştur. Yeni mevzuat gereği, toplam 16 kurum ve kamu kuruluşunun olumlu görüşü gerekmektedir. Ford Otosan A.Ş.’nin faaliyeti için 10.7.1998 tarihine kadar toplam 14 kuruluşun olumlu görüş gelmiştir beyler, buradadır. 14 kuruluşun olumlu görüş gelmiştir. Görüş beklenen iki kurum, 15 inci Kolordu ile Donanma Komutanlığıdır. Her ikisinin de projeyi desteklediği şifahen bilinmektedir; ama, Silahlı Kuvvetlerin iç işleyişi açısından resmî onay yazısı gerekecek olan makam, Genelkurmay Başkanlığıdır. Doğal olarak, resmî yazı Genelkurmay Başkanlığından beklenmektedir.”*

söyleyen ANAP'lı konuşmacı, daha sonra SEKA fidanlığının mevcut durumu ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Atasayan'ın açıklamaları şöyledir: “SEKA fidanlığı, ana girdi olan odun ihtiyacının karşılanması, çevrede hayvancılığın ve fidancılığın gelişmesine öncülük edilmesi için, 1955 yılında tesis edilmiştir. Ancak, günün değişen koşulları içerisinde hayvancılık ve fidan yetiştirilmesinden vazgeçilmesi nedeniyle oluşum nedeni ortadan kalkmıştır. Yetiştirilen kavak ağacı, SEKA'nın odun ihtiyacının çok küçük bir kısmını karşılamaktadır.

Fidanlıkta halen 16 kişi çalışmaktadır ve fidanlığın yıllık masrafı 40 milyardır; ekonomik getirisi ise yıllık 8 milyardır. Dolayısıyla, fidanlık yüzünden, bugünkü rakamlar üzerinden yıllık 32 milyar lira zarar edilmektedir.

Söz konusu kavaklık, mevcut durumuyla tam bir KİT örneğidir. Kaldı ki, SEKA Genel Müdürlüğüne bağlı tüm müesseseler, 4046 sayılı Özelleştirme Kanununun 17/3 üncü maddesine göre, özelleştirme kapsamına alınmıştır. Özelleştirilmesi halinde mevcut kavaklığın bugünkü vasfıyla muhafaza edilmesini beklemek saflık olur. Nitekim, fidanlığa yakın alanlarda kooperatifleşme yoluyla imar çalışmaları başlamış ve birtakım binalar da bitmiştir. Arazinin devriyle fidanlık kaybedilmeyecek, aksine, bir kısmı ise şu anda muhafaza edilecektir; çünkü, bu müessese, hepsini kesmeyecektir.”

SEKA'da kullanılmak üzere kesilen ağaçların 8-10 yaşındaki ağaçlar olduğunu da öne süren Bülent Atasayan, daha sonra bu fidanlığın Ford-Koç Grubuna tahsisi süreci hakkında bilgi vermiştir.²⁰⁰ Olağanüstü Hal Bölgesinde ve

---

²⁰⁰ Bülent Atasayan'ın Genel Kurula aktardığı bilgi şöyledir: “8 Haziran 1998 tarihli 98/11. 163 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla SEKA'ya ait Kocaeli il sınırları içerisinde bulunan toplam 2 313 666 metrekarelik arazinin, 1 milyon 600 bin metrekarelik bölümünün ülke menfaatleri göz önünde bulundurularak Ford Otomotiv Sanayi AŞ'ye şartlı, bedelsiz olarak satılması kararlaştırılmıştır.

Bilindiği gibi, 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 54 üncü maddesine göre, kuruluşların amaç ve faaliyet alanları, Yüksek Planlama Kurulunca belirlenmekte ve söz konusu Kurul kararlarıyla ana statüde değişiklik yapılabilmektedir.

Anılan kanun hükmünde kararnamenin 35 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulu, teşebbüs, müessese ve bağlı ortaklıklara amaç ve faaliyet konularıyla ilgili olarak görev verebilmekte ve bu görevlendirmeden doğacak zarar ve mahrum kalınan kâr, Hazinece karşılanacaktır.

Yüksek Planlama Kurulunun bu kararına istinaden, 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 35 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca, SEKA'ya ait arazinin bir bölümünün Ford Otomotiv Sanayi Anonim Şirketine satılması kararlaştırılmış ve bu görevlendirmeden doğacak zararın Hazinece karşılanması öngörülmüştür.

Bakanlar Kurulunca öteden beri, gerek 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 35 inci maddesi gerekse diğer bazı kanunlara istinaden ekonomik kalkınmanın sağlanması, toplumsal refahın artırılması gayeleriyle ve ekonomik konjonktürün gereksinimleri doğrultusunda bu türden teşvik kararları çıkarılmaktadır.

KİT'lerin millî ekonomiye katkı sağlamaları temel amaç olmakla birlikte, verimliliğini yitirmiş teşebbüslerin gerek bedelsiz gerekse belirli bir meblağ karşılığında özel sektör kuruluşlarına satılmak suretiyle ülke ekonomisi menfaatine uygun olarak daha iyi değerlendirilmesi, hem kanunen mümkün hem de kamu menfaatine uygundur.

Nitekim, 5 Haziran 1998 tarih 98/T-28 sayılı Yüksek Planlama Kurulu kararıyla, SEKA'nın ana statüsünde değişiklik yapılmış ve ülkenin ekonomik ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, kuruma, mülkiyetindeki ihtiyaç fazlası gayrimenkulleri satma görevi verilmiştir.”

kalkınmada öncelikli yörelerde istihdam yaratılması ve yatırımların teşvik edilmesini düzenleyen 4325 sayılı Kanunda belirtildiğine de vurgu yapan konuşmacı, bu kanuna göre, kalkınmada öncelikli yörelerde, organize sanayi bölgelerine öncelik verilmek üzere, en az 10 kişilik istihdam öngören teşvik belgeli yatırımlar için, gerçek ve tüzelkişilere, Hazineye ait arazi ve arsaların mülkiyeti bedelsiz olarak verildiğini hatırlatmıştır. Uygulanan yöntemin, sanayileşmekte olan ülkelerin benimsedikleri bir yöntem olduğunu da söyleyerek, Ford'un 1997 yılında, Brezilya'da benzer şekilde yatırım yaptığını, Hindistan'da 1 milyon metrekare arazinin yine Ford'a sembolik bir fiyata verildiğini de örnek olarak göstermiştir. Portekiz'de 1 milyon 500 bin metrekarelik arsa Ford-Volkswagen ortak kuruluşu olan Autoeuropa'ya ücretsiz verildiğini ve İngiltere'nin de, Jaguar'a ücretsiz yer tahsis ettiğini diğer örnekler olarak sunmuştur. Bunlara karşılık, kısa bir süre önce, istekleri karşılanmayan TOYOTA'nın Türkiye'den yatırımını çektiğini de iddia etmiştir.

Bülent Atasayan, konuşmasının sonlarında, işlemlerin bitirilmesi durumunda, Ford Otomotiv Sanayinin 2,6 trilyon lira tutarındaki hizmeti bedelsiz olarak gerçekleştireceğini açıklamış ve Sosyalist ideolojinin son kalesi, Fidel Castro'nun bile ülkesi Küba'ya yabancı yatırımcı çekmek için uğraş verdiği dönemde, önerge sahiplerinin, yabancı sermayeyi Türkiye'den kovmak için çaba harcadıklarını iddia etmiştir.

Bülent Atasayan'ın konuşmasının tamamlanmasının ardından, Bolu Milletvekili Necmi Hoşver, Düzce'de kurulan KIA otomobil sanayii ile ilgili olarak, Atasayan'ın eksik bilgi verdiğini iddia ederek söz istemiştir. Düzce KIA otomobil sanayiine arazi hibe edilmediği, arsanın Arsa Ofisi tarafından, ihaleye çıkarılarak satıldığı ve KIA otomobil sanayinin -İhlas Holding- sahiplerinin, o günkü kur üzerinden, arazisini kâr almadan geri vermekte olduğu bilgisini aktarmıştır. Burada da bir ÇED raporu oyunu oynandığını iddia eden Necmi Hoşver, bazı insanların kişisel çıkarları yüzünden bölgenin KIA otomobil sanayiinden mahrum kaldığını ileri sürmüştür.

Hemen ardından, Fazilet Partisi Kayseri Milletvekili Salih Kapusuz söz almış ve Bülent Atasayan'ın Fazilet Partisinin Meclis'i engellemesiyle, ülkeyi zarara soktuğu şeklindeki sözlerinin gerçeği yansıtmadığını söylemiş ve Meclis'in 1 saatinin 4 milyara mal olduğu şeklindeki ifadenin doğru olmadığını savunmuştur. *"Meclis çalışsa da bu masraf yapılır, tatilde olsa, çalışmasa da aynı masraf vardır; dolayısıyla, Meclisin çalışıp çalışmamasıyla bu giderlerin alakası yok, bir"* dedikten sonra, Fazilet Partililerin, millete hizmet etmek için herkesin Meclis'te olmasını istediklerini belirterek, açıklamalarını tamamlamıştır.

Yaşanan kısa süreli tartışmanın ardından, Cumhuriyet Halk Partisi Grubunun görüşlerini ifade etmek üzere, Bekir Yurdagül kürsüye çıkmıştır. Projeyi olumlu bulmakla birlikte, yeri ve bedelsiz verilmesine yönelik endişeleri olduğunu söyleyerek konuşmasına başlayan Yurdagül, Başbakanın, İzmit'teki bir yerel gazeteyle *"bu projeyle, Kocaeli'nde istihdam sorununun çözümleneceğini ve bu projeyle, Kocaeli'nin kaderinin değişeceğini"* şeklinde bir demeç verdiğini, buna karşılık Başbakanın Kocaeli'ni tanımadığını ifade etmiştir.

Kocaeli ile ilgili bazı bilgiler veren Bekir Yurdağül, özetle şunları aktarmıştır: Kişi başına düşen ulusal geliri 7349 dolar; 813 sanayi işletmesi var; büyük ölçekli sanayi kuruluşunun sayısı 148, orta ölçekli sanayi kuruluşunun sayısı 325 ve küçük ölçekli sanayi kuruluşunun sayısı da 340; Türkiye'nin 100 büyük sanayi kuruluşundan 17'si, 500 büyük sanayi kuruluşundan da 51'i, burada yer alıyor; ISO belgesi almış Türkiye'deki 340 kuruluşun 52'si Kocaeli'nde bulunmakta; en büyük katmadeğeri yaratan ikinci il; tüketim malları sanayii üretiminin yüzde 1,6'sı, ara malları sanayii üretiminin yüzde 24'ü, yatırım malları sanayii üretiminin yüzde 10'u burada gerçekleşiyor; yıllık nüfus artış hızı binde 42...

Kocaeli'nin, yüzde 0,23 gelir-gider oranıyla, bütçeden aldığı katkı payı bakımından Türkiye'nin sonuncu ili olduğuna da vurgu yapan Yurdağül, Kocaeli'nin gelir açısından en zengin, geri dönüşümde en fakir il durumunda olduğunu belirtmiş ve daha sonra İzmit Körfezi'nin çevre sorunlarının varlığına dikkat çekmiştir.

Bekir Yurdağül, konuşmasının bundan sonraki bölümünde önerge konusu proje hakkındaki görüşlerini ortaya koymuştur. Öncelikli olarak şunları söylemiştir: *"Değerli arkadaşlar, şimdi, burada 2 bin kişiye iş olanağı sağlanacağı söyleniyor; doğrudur; ama, Kocaeli, göç alan bir kenttir; bu 2 bin kişi istihdam edilecek diye, Kocaeli'ye onbinlerce yeni göç olacaktır. Az önce söyledim, kilometrekareye 350 kişiyle, İstanbul'dan sonra en kalabalık il olan Kocaeli'ne, bu yatırımla beraber onbinlerce kişi göç edecektir. Kocaeli'nde dengeler yeniden bozulacaktır ve Kocaeli, bunu taşıyamaz hale gelecektir.*

Bir de, işin bir başka yönü var; bu tesisinin hizmete girmesiyle beraber, Kocaeli'de bulunan SEKA İzmit Tesislerinin kapatılması gündeme gelmiştir; burada da 2 bin kişi çalışmaktadır. SEKA İzmit Tesislerinin kapatılmasıyla, 2 bin kişinin üzerindeki işçi ve memur da işsiz kalacaktır. İşte, burada, ANAP İl Başkanı Sayın Sefer Ekşi'nin bir açıklaması var: 'SEKA'nın yerini Büyükşehir devredebiliriz; bu konuda, Başbakan'dan bize henüz bir talep gelmedi; talep gelirse, SEKA'nın İzmit'teki fabrikasının kurulu olduğu yeri Büyükşehir verebiliriz' diyor. Yani, SEKA'nın gözden çıkarıldığına da bir kanıtı bu.

Bunun ikinci aşaması SEKA'nın kapatılmasıdır, oradaki binlerce insanın işsiz kalmasıdır. Bu anlamda 'orada 2 bin kişiye iş olanağı sağlayacağım' diyorsunuz; ama, öbür tarafta, Türkiye'de kâğıt sanayiinin lokomotifini olmuş, Türkiye'de yedi sekiz tane kâğıt fabrikası kurmuş SEKA İzmit tesislerinin kapatılmasının ilk adımı atılıyor. Kocaeli buna razı değil; Kocaeli, bu şekilde, SEKA İzmit Tesislerinin kapatılmasına da karşı."

İstihdamın bir ülkenin kalınması için önemli olduğuna vurgu yapan Yurdağül, Türkiye'nin, 1992 yılında toplanan Rio Çevre Konferansında ve 1995 yılında toplanan Kopenhag Toplumsal Kalkınma Konferansında, sürdürülebilir kalkınma için, insan merkezli programlara bağımlı kalarak, çevrenin korunması konusunda uluslararası belgelere imza atmış ve taahhütlerde bulunmuş bir ülke

olduğunu hatırlatmıştır. Sanayileşme ve çevrenin birbirine karşıt olmadığını da sözlerine ekleyen CHP'li konuşmacı, arazinin bataklık mı, ağaçlık mı olduğunun kesinleşmesi gerektiğini, Üçüncü Asliye Hukuk Mahke-mesi hâkimliğine sunulan bilirkişi raporunda; *"SEKA fıdanlığı olarak bilinen arazinin tamamında halen 60 bin adet değişik yaşta kavak, 2 500 adet çam ağacı vardır. Ayrıca, fıdanlık içinde elma, şeftali ve kiraz bahçelerinden oluşan meyve ağaçları vardır. Taşınmaz içinde 250-300 dekar kadar sazlık ve bataklık alan da vardır. Bunun dışındaki alanın tümü, arazi olarak değerlendirilmektedir"* denildiğini Genel Kurula aktarmıştır. Arazinin toplamının yüzde 2'sini bile bulmayan bir alanın, bataklık ve sazlık olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Bekir Yurdagül daha sonra, bilirkişi raporunun sonuç bölümünde; *"Doğal yapısı itibarıyla, her türlü tarıma elverişli bir arazidir; ikinci sınıf tarım arazisidir, üzerinde halen, daha çok kavak olmak üzere, çam ve çeşitli meyve bahçeleri vardır ve her türlü tarıma elverişlidir"* şeklindeki ifadenin yer aldığını belirtmiş ve sözü diğer otomobil fabrikalarının durumuna getirmiştir. Kocaeli'nde Hyundai ve Honda'nın olduğunu, hemen yanında Toyota otomobil fabrikasının bulunduğunu; İzmir'de Opel, Bursa'da TOFAŞ ve Renault'un var olduğunu ifade etmiş ve bunların hiçbirisinin deniz kenarında olmadığına dikkat çekmiştir. Şimdi Ford'a deniz kenarında bir arazi verilerek, haksız rekabete neden olunduğunu iddia etmiştir. Ayrıca Avrupa ve Amerika'daki otomobil fabrikalarının da, istisnalar dışında deniz kenarından uzak yerlerde bulunduğunu vurgulamış ve tüm önlemlere rağmen, tüm arıtma sistemlerine rağmen, özellikle oto boyasının içerdiği zehirli maddenin denize sızmasıyla beraber, deniz canlılarına çok büyük zararlar verdiği sabit olduğu için, böyle bir uygulamaya gidildiğini açıklamıştır.

Bekir Yurdagül, konuşmasını şu ifadelerle sürdürmüştür: *"Bakanlar Kurulu kararında, ilgili kuruluşun görev zararının Hazinece karşılanacağı belirtilmiştir. Görev zararıyla ilgili 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 35 inci maddesine baktığımızda 'Teşebbüs, müessese ve bağlı ortaklıklara konularıyla ilgili olarak Bakanlar Kurulunca görev verilebilir. Gerektiğinde, bu görev için yapılacak ödeme miktarı Bakanlar Kurulu kararında belirtilir. Bu görevden doğan zarar ve mahrum kılınan kâr yukarıdaki esaslar dahilinde Hazinece karşılanır' denilmektedir. Şimdi, bakıyoruz, SEKA'nın böyle bir görev zararı, bu işle ilgili bir görev zararı söz konusu olamazdı. Ne zamana kadar; 5 Haziran 1998 tarihli SEKA ana statüsünde değişiklik yapılanaya kadar. Ana statüde yapılan değişiklikle, "ülkenin ekonomik ihtiyaçları göz önünde bulundurularak mülkiyetindeki ihtiyaç fazlası gayrimenkullere ilişkin satımda bulunmak" şeklinde bir ibare eklenmiş. Ne zaman yapılmış bu; Sanayi Bakanlığı bunu 4 Haziran 1998'de önermiş, 5 Haziran 1998'de de, Yüksek Planlama Kurulundan bu karar çıktıktan sonra Sayın Başbakan ve ilgili bakanlar imzalamış, daha sonra, bu karar, 5 Haziranda çıkmış; 8 Haziranda ise, SEKA'nın mülkiyetindeki bu arazi, Bakanlar Kurulu kararıyla, otomobil fabrikası kurulması için Koç-Ford ortaklığına bedelsiz olarak verilmiş."*

Sanayileşmeye, özellikle de ihracata yönelik böyle bir yatırıma karşı olduklarını söyleyen Yurdağül, çıkarılan vergi yasasında, Bakanlar Kurulunun yetkisinde, 250 milyon doların üzerindeki yatırımlar için yüzde 200'lük bir yatırım indirimi öngörüldüğünü ifade etmiş ve Türkiye'nin bir muz cumhuriyeti olmadığını, yasaların işlediğini, sivil toplum örgütleri, meslek odaları, sendikalar, çevre gönüllülerinin bu konuda duyarlı olduklarını dile getirmiştir. CHP olarak 1 Nisan 1998'de, gündem dışı bir konuşmayla konuyu gündeme getirdiklerini hatırlatan konuşmacı, yapılanın yanlış olduğunu ve yer seçiminin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini söylediklerini de bir kez daha yinelemiştir. Diğer yandan bütün bunlarla yetinmeyerek, Danıştay'a, yürütmenin durdurulması için, 25 Haziran 1996 tarihinde kendisinin dava açtığını açıklamıştır. Genelkurmay Başkanlığının kararının henüz olgunlaşmadığı ve Tarım İl Müdürlüğünün kararının oluşmadığı bir dönemde, böylesi dev bir tesisin temel atma tarihinin belirlenmesinin de yanlış olduğunu savunan Yurdağül, *"Değerli arkadaşlar, bu projeye karşı çıkılmasını, Sayın Başbakan, bugün, grupta, vatan hainliğiyle eşdeğer tutmuş. Biz, projeye değil, projenin yerine ve bedelsiz verilmesine karşı çıkıyoruz; ama, herhalde, vatan hainliği, koşulsuz vermek mi, yoksa, bedelsiz ve doğanın katledilmesine, yeşilin katledilmesine karşı çıkmak mı?! Bunu, sizlerin takdirine bırakıyor, hepimize saygılar sunuyorum"* diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

CHP adına yapılan konuşmadan sonra, Demokratik Sol Parti Grubu adına, Kocaeli Milletvekili Halil Çalık söz almıştır. Küreselleşmenin getirdiği yeniliklere değinen ve rekabette güçlü olmanın önemini vurgulayan Çalık, kalkınmayı sağlayan iki önemli unsur olarak gördüğü sermaye birikimi ve modern üretim teknikleri üzerinde durmuş ve hem dış dengenin sağlanması hem de uluslararası rekabet gücünün kazanılması için ihracatın vazgeçilmezliğine vurgu yapmıştır. Sonuç olarak da, modern metotlarla yapılacak, üretime dayalı sanayileşme ve kalkınma yönteminin, doğa ve çevreyle uyumlu olması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Halil Çalık, 55. Hükümetin programında, yukarıda sayılanların sık sık vurgulandığını söylediği konuşmasının bu bölümünde, gerek 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve gerekse diğer bazı düzenlemeler uyarınca, Bakanlar Kuruluna, ekonomik kalkınmanın sağlanması, toplumsal refahın artırılması, ekonomik konjonktürün gereksinimleri doğrultusunda, yatırımcılara bazı teşvikler uygulanması konusunda yetki verildiğini hatırlatmıştır. Hemen sonrasında da "Ford-Otosan 2000" projesiyle ilgili görüşlerini ortaya koymuştur. Çalık'a göre söz konusu proje şunları içermektedir: Proje için 550 milyon dolar yatırım yapılacaktır. Bu yatırımın 92 milyon doları, üretim sürecinin gelişmesine

katkıda bulunan tasarım ve AR-GE (araştırma, geliştirme) yatırımına harcanacaktır. Yılda, toplam 120 bin ile 160 bin arasında üretim gerçekleştirilecektir. Projeye, yılda, asgarî 700 milyon ile 1 milyar dolar arasında ihracat yapılacaktır. Ülkeye teknoloji transferi gerçekleşecektir. 2 bin kişi fabrikada, 6 bin kişi de yan sanayide olmak üzere toplam 8 bin kişi çalışacaktır. Bu projede, çevreye ve doğaya zarar verilmeyecektir. Ford-Otosan, bölge halkının ihtiyacına yönelik olarak bazı tesislerin yatırımına yardımcı olacaktır. Kocaeli Üniversitesi'ne bağlı, fabrikanın içerisinde, bir meslek yüksekokulu açılacaktır. Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinin inşaatına katkıda bulunulacaktır. İhsaniye Meslek Yüksekokulu'nun inşaatı tamamlanacak ve faaliyete geçmesi sağlanacaktır. Gölcük'e bir Anadolu Lisesi inşa edilecektir. Halka açık park ve spor tesisleri, kapalı spor salonu yapılacaktır.

Daha sonra söz konusu arazinin tahsisi ile ilgili olarak önceki konuşmacılar tarafından yapılan açıklamaları tekrar eden Çalık, SEKA arazisinin, söz konusu proje için en uygun arazi olduğunu savunmuş ve şunları söylemiştir: *“Birinci olarak, bilindiği üzere, bu işletmenin kuruluş yerinin, düşük maliyet ve üstün rekabet gücü açısından bazı özellikleri taşıması gerekmektedir. Buna göre, öyle bir yer seçilmelidir ki, hammadde ve işgücü gibi üretim faktörleri en uygun fiyatla, istenilen nitelikte ve sürekli olarak sağlanabilmeli ve üretilen mallar, tüketim pazarlarına, uygun bir maliyetle, kolaylıkla ulaştırılabilmelidir. Bu husus dikkate alındığında, seçilen fabrika yerinin, İstanbul - Kocaeli - Bursa üçgenindeki yan sanayie ve tüketim pazarına yakınlığı nedeniyle doğru bir seçim olduğu görülmektedir.*

Söz konusu arazi 1 600 dönüm olup, ağaç kesimi yapılacak arazi ise 150 - 200 dönüm arasındadır. Özellikle, kışın, kısmen su altında kalan ve bir bölümü bataklık olan bu arazinin ekonomik verimliliği ve çevreye olan katkısı ortadan kalkmıştır. Fidanlığın yıllık gideri 36 milyar lira, yıllık geliri ise yalnızca 9 milyar liradır. Burada, toplam, 60 bin değil, resmî kayıtlara göre 53 bin kavak bulunmaktadır. Bunun ise 5 ilâ 6 bin tanesinin kesim zamanı gelmiştir. Bu arazinin Ford - Otosan AŞ'ye tahsisıyla, ekonomiye herhangi bir katkısı bulunmayan arazinin, daha verimli ve üretken alanda kullanılmasına olanak tanınmıştır. Ayrıca, Ford - Otosan 2000 projesinde yer alan araziye, fabrikayla beraber yapılacak çevre düzenlemesiyle uygun ağaçlar dikilerek, yeşillik sağlanması sürdürülecektir. Kaldı ki, bundan sonra, eğer Ford - Otosan bu fabrikayı yaptığı takdirde, mevcut bulunan kavak ağaçları da SEKA Fabrikamıza ait olacaktır.”

Halil Çalık, ekonomik rantabilitesini yitirmiş bir arazinin, Türkiye'de, üretim artışını sağlayacak, istihdam yapacak ve çevreyle uyumlu bir projeye tahsisinin söz konusu olduğunu dile getirdiği konuşmasında, bu sayede Türkiye'nin dünya pazarına açılmasının kolaylaşacağını belirtmiş ve ardından Kocaeli'deki yerel basından örnekler vermiştir.²⁰¹

Müdahaleler nedeniyle zaman zaman sözü kesilen Çalık, konuşmasının sonunda, projenin işsizliğin azalmasına olumlu bir katkı sağlayacağını belirttiikten sonra, DSP olarak gensoruya ret oyu vereceklerini açıklamıştır.

Bu konuşmada geçen bir ifadeyle ilgili olarak, Fazilet Partisi Sivas Milletvekili Abdüllatif Şener, kısa bir açıklama yapmıştır. Şener, İhsaniye Belediye Başkanının fabrikaya karşı olmadığını, SEKA arazisinin bedava verilmesine, bir anlamda peşkeş çekilmesine karşı olduğunu ifade etmiştir.

Bu açıklamadan sonra, birleşime ara verilmiştir. 10 dakika sonra başlayan dördüncü oturumda, ilk sözü, Hükümet adına, Devlet Bakanı Işın Çelebi almıştır.

---

²⁰¹ Halil Çalık'ın, yerel yöneticilerin yerel basına yansıyan görüşlerinden vermiş olduğu örnekler şunlardır: *"Kocaeli iline bağlı İhsaniye Belediye Başkanı Fazilet Partilidir. Bakın, Fazilet Partili Belediye Başkanım, bu fabrikayı kucakladığını, bunun, çevreye hayat getireceğini söylemektedir. İzmit Büyükşehir Belediye Başkanı, bu konuda, kesinlikle bu fabrikaya yardımcı olacağını ve burada hiçbir engel teşkil etmeyeceğini söylemektedir.*

Size, burada, İzmit Büyükşehir Belediye Başkanının demecini, bizatihi gazete kupürlerinden okumak istiyorum. Bakan, aynen şöyle: 'Ford Fabrikası Genel Müdürü, Büyükşehir Belediye Başkanı Sefa Sirmen'i ziyaret etti. Sefa Sirmen de, böyle bir sanayiye karşı çıkmamızın mümkün olmadığını, ancak, böyle bir sanayi, İzmit'e ve İzmitliye hayat getireceği için buna, elimizden gelen tüm kolaylığı göstereceğimizi söyledi.' İşte, gazete kupürünü size gösteriyorum değerli arkadaşlarım.

Kocaeli iline bağlı, Fazilet Partimize mensup İhsaniye Belediye Başkanımız, bakın ne diyor: 'İhsaniye Belediye Başkanı Zorlu: Ford yöreye hayat getirecek' İşte, bakınız... Devam ediyorum. Yine aynı Belediye Başkanı diyor ki: 'Bu bataklıkta otomobil çıkacak.' Bu, Fazilet Partili İhsaniye Belediye Başkanının demecidir. Ben, sizin huzurunuzda İhsaniye Belediye Başkanına şükranlarımı sunuyorum.

Bu yetmiyor, yine İhsaniye Belediye Başkanı 'Ford'u kucaklıyorum' diyor ve devam ediyor: 'Başkan Zorlu, Ford'a desteğini sürdürüyor.' Başkanın buradaki, bizatihi, demecini, sizlere, aynen, yorumsuz olarak aktarıyorum; dinlerseniz öğrenmiş olacaksınız değerli arkadaşlarım: 'Önceki gün, ayağına çizmeyi çeken, otomobil fabrikasının kurulacağı alandaki bataklık bölgeyi gösteren Başkan Zorlu: Bilen bilmeyen konuşuyor. Otuz yıldan beri ihmal edilen, unutilan arazi şimdi kıymete bindi. Bu arazinin büyük bölümü bataklıktır; sivrisinek, pislik yatağıdır. Biz, İhsaniyeliler olarak, bu bataklıktan otomobil çıksın istiyoruz, hem bölgemiz hem kentimiz hem ülkemiz kazansın istiyoruz demiştir.' Bunu söyleyen, Fazilet Partili İhsaniye Belediye Başkanımızdır; ona saygılar sunuyorum."

Gensorunun, sadece Başbakan hakkında değil, kendileri için de verilmiş olduğunu kabul ettiklerini söyleyen Çelebi, hemen ardından gensorunun içeriği ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Ülkede kaynak yetersizliğinden ve yatırımların düştüğünden söz edildiğini, kendilerinin de zaten bu yüzden dış kaynaklara yöneldiklerini ifade etmiş ve bunun için de ciddi teşviklerin getirilmesinin zorunlu olduğunu vurgulamıştır. Bunun peşkeş çekmek, talan etmek anlamı taşımadığını da sözlerine eklemiştir.

Söz konusu projenin 500 milyon dolarlık bir yatırım olduğunu, bunun da 2 milyar dolarlık bir üretimi içerdiğini belirten Çelebi, sözü edilen arazinin metrekaresinin 8 dolar ile 16 dolar arasında değiştiği, iddia edildiği gibi 20 trilyon lira değil, 5-6 trilyon lira gibi bir değere sahip olduğunu savunmuştur. 10 milyon dolar ile 25 milyon dolar arasında değişen bir bedele sahip bir arazi üzerinde yatırımın gerçekleşmesi halinde, 2 milyar dolarlık üretimin yapılacağına ve 1 milyar dolarlık ihracat imkânı sağlayacağına dikkat çekmiştir. Söz konusu tesisi kurması için ilgili firmanın Portekiz'den, İngiltere'den, İrlanda'dan, ve İspanya'dan davetler aldığını açıklayan Devlet Bakanı, ülkeye katkıda bulunacak üretim ve yatırımlara her alanda destek olunmasını, özel sektörün, esnaf, sanatkârın, genç girişimcinin her türlü çabasına destek olunmasını istemiştir. Önemli olanın, ülkenin üretim gücünün, ülkenin ihracat potansiyelinin, ülkenin istihdam sorununun çözülmesi olduğuna da vurgu yaptıktan sonra, sözü özelleştirmeye getirmiştir. Bu bağlamda 1987 ve 1988'de özelleştirmeye ilişkin yapılan tartışmalarda ne kadar haklı olduklarının anlaşıldığını ifade etmiştir.

Devlet Bakan Işın Çelebi, konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: *“Değerli arkadaşlarım, biz, 1998 yılı başında, Asya krizinin etkilerini aşabilmek için hazırladığımız ekonomik programın yanı sıra, ihracatı geliştirmek için bir strateji hazırladık; öncelikli ihracat sektörlerini tespit ettik. Bunlardan bir tanesi otomotiv, bir tanesi elektronik. Bu alanda teknoloji üretiminin ve yeni teknolojilerin, Türkiye’de, üretim sürecinde kullanılması gerektiğine ve mevcut 30 milyar dolara gelip tıkanan ihracatı 50 milyar dolara çıkarabilmek için, yeni teknolojilere ve yeni üretim potansiyeline, gücüne sahip olmak gerektiğine karar verdik; bu kararla da bu projeye ‘evet’ dedik. Bunun da hesabını her yerde vermeye hazırız. Değerli arkadaşlarım, hepinize büyük saygım var; hiçbir şekilde, düşüncelerimi ifade ederken, görüşlerimi sunarken, sesim, size saygısızlık etme anlamında yükselmez; hepinize, Parlatmentonun bütün üyelerine saygım sonsuzdur.*

Değerli arkadaşlarım, Türkiye, yirmi yıl önce hayal bile edilemeyecek bir ihracat potansiyeline ve profiline, bugün gelmiştir; ama, ihracat konusunda geldiğimiz noktada sıkıntılarımız var. Bunun için, biraz önce sözünü ettiğim sektörlerde yeni atılımlara, yeni teknoloji gücünü yükseltmeye, artırmaya ihtiyacımız var. Bu anlamda, ürün ve pazar çeşitlendirmesine ihtiyacımız var ve Türkiye’nin, bu dönemde, uzun dönemli yapısal değişimlere, bu süreçte, bu anlayışta ihtiyacı var. Bu değişimi nasıl yapacağız, ürün ve pazar çeşitlenmesini nasıl yapacağız; bu tür yatırımlarla yapacağız. Makroekonomik denge ve istikrarı sağlarken, yabancı sermaye girişini hızlandıran, teknoloji düzeyini yükselten, rekabet gücünü artıran yatırımlarla yapacağız.”

Söz konusu yatırımın Türkiye için önemini sık sık vurgulayan Devlet Bakanı, 21. yüzyıla girerken, yeni ufuklar kazandırma konusundaki girişimlere engel olunmamasını istemiş ve yapılan işlemlerin hukukî olduğunu savunarak, yatırımda ekonomik ölçeğin önemli olduğunu savunmuştur.²⁰² Daha sonra söz konusu arazinin neden bedelsiz verildiğini açıklamış ve Orman Bakanlığı'na yaptırılan hesaptan bahsetmiştir. Buna göre, tüm gelir onüç yıl sonra 3 milyon dolar ve arazinin bedeli maksimum 10 milyon dolar ile 25 milyon dolar arasında değişecektir. Yıllık vergisi 250 milyon dolar olan bir işletmenin devreye sokulacağını da sözlerine eklemiştir. SEKA arsasıyla ilgili yapılan tartışmalara saygı duymakla beraber, bu arsanın bedelinin maksimum 25 milyon dolar olsa bile, bedelsiz bir uygulama yapılmadığını tekrarlamıştır. 17 milyon dolarlık bir kazık çakma işlemi olduğunu, 10 milyon dolarlık da üniversiteye bir bağış yapılacağını ifade eden Bakan, yapılan işin Türkiye için doğru olduğunu bir kez daha dile getirmiştir.

Işın Çelebi, konuşmasının sonlarında, on yıl önce, kırkdokuz yıllığına bazı arazileri verdiklerinde, o suçlayanların daha sonra, 10 milyar dolara gelen o turizm gelirleri karşısında, bir parça düşünmelerini rica etmiş ve aynı durumun özelleştirme konusunda suçlama geçtirenler için de geçerli olduğunu dile getirmiştir. Dünyadaki bütün teşvik sistemlerini incelediğini söyledikten sonra, Çin Halk Cumhuriyeti'nden bir örnek veren Bakan, burada Ford türü yatırımlarda, gayrimenkulün kullanma hakkının yatırımcıya sınırsız devredildiğini açıklamış ve kendilerinin yaptıklarından da kimsenin kuşku duymamasını istemiştir. Gensoruyu reddedeceklerini açıklayarak, konuşmasını tamamlamıştır.

Bu konuşmayla gensoruyla ilgili öngörüşmeler de sona ermiştir. Yapılan oylama sonucunda gensoru açılması kabul edilmiş ve birleşime son verilmiştir.

b) Görüşmeler²⁰³

Kocaeli Milletvekili Osman Pepe ve 60 arkadaşının, İzmit'te SEKA'ya ait fidanlık bir araziye bedelsiz olarak Ford-Koç Grubuna tahsis ettiği iddiasıyla Başbakan A. Mesut Yılmaz hakkında Anayasanın 99. ve İçtüzüğü'nün 106. maddeleri uyarınca verdikleri ve Genel Kurulun 14 Temmuz 1998 tarihli 121. Bir-

---

²⁰² Devlet Bakanı Işın Çelebi, bu konuda şunları ifade etmiştir. “Buradaki yatırım sürecinde ekonomik ölçek önemlidir; dünya pazarlarına açılmak, maliyet ve kalite unsurlarını ön planda tutmak önemlidir. Özellikle bu yeni ihracat stratejimizde, yeni teknoloji düzeyi, elektronik, otomotiv ve bilgi toplumuna bağlı sektörlerin gelişmesi bu anlamda önem taşırken, Türkiye'nin yaklaşık 1 milyar dolar ihracat yapacak, 200 mühendisiyle teknoloji üretecek bir yeni yatırıma kucak açması, hepimizin ve çocuklarımızın geleceği açısından önem taşımaktadır. Türkiye, bu anlamda, teknoloji transferine, know-how ve bilgi transferine, bu süreçte, elektronikte, genetikte, otomotivde, tekstilde, demir-çelikte her zamankinden çok daha ciddi ihtiyaç göstermektedir ve talebi vardır. Eğer, bu ülkenin ihracatı 50 milyar doların üzerine çıkacak ve bu ülkenin büyümesi ve üretim artışı, dış talebe dayalı bir sürece girecekse, Türkiye'nin çıkışı ve kurtuluşu da bu noktada olacaktır.”

²⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 124. Birleşim, 59. Cilt, 20.07.1998

leşiminde gündeme alınması kabul edilen (11/17) esas numaralı gensorunun görüşülmesine 20. Dönem TBMM'nin, 3. Yasama yılının, 124. Birleşiminde başlanmıştır. 20 Temmuz tarihindeki birleşimin birinci oturumundaki görüşmelerde oturumu Başkanvekillerinden Uluç Gürkan yönetmiştir.

İlk olarak Fazilet Partisi Grubu adına Kocaeli Milletvekili Osman Pepe söz almıştır. İzmit'te SEKA'ya ait 1600 dönümlük arazinin, Yüksek Planlama Kurulu ve Bakanlar Kurulu kararıyla, bedelsiz olarak Koç-Ford Grubuna tahsisinden, Hazinenin, ülkenin, 20 trilyon lira gibi büyük bir zarara uğratıldığını ve bu zarardan dolayı, kamu vicdanının fevkalade rahatsız olduğunu söyleyerek konuşmasına başlayan Osman Pepe, TBMM üzerine düşen denetim görevini yerine getirdiğini belirtmiş ve tahsisteki zararları birkaç madde altında özetleyeceğini açıklamıştır. Sanayi Bakanına vermiş olduğu bir soru önergesinde, SEKA fabrikalarının, makinelerinin, ünitelerinin parça parça sökülerek satıldığını ifade ettiğini, Bakandan ise şöyle bir cevap aldığı Genel Kurula aktarmıştır. *"Pazarlık usulüyle değil, piyasadan teklif toplanmak suretiyle, en yüksek teklifi veren firma veya kuruluşa SEKA Yönetim Kurulu kararıyla satılmıştır."*

KİT'lerin arpalık haline getirilmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getiren Pepe, aynı şekilde KOBİ'ler başta olmak üzere, ülkenin kalkınmasına katkıda bulunan tüm yatırımcılara, Hükümetin, söz konusu tahsisle haksızlık yaptığını ve aynı şekilde çevreye büyük zararların önünün açıldığını iddia etmiştir. Yine aynı projenin hayata geçmesiyle İzmit-Yalova yolundaki trafik sıkışıklığının artacağına dikkat çekmiş ve duble yol yapılmasını önermiştir. En küçük bir atölyenin dahi ÇED başvurusunun iki üç aylık bir süreyi aldığını; ancak burada, bu sürecin işlemediğini, tam aksine, ÇED müracaatlarının neticesini beklemeden, hafriyat yapan, makinelerin alanda cirit attıklarını ve temel atma hazırlıklarının süratle ilerlediğini de söyleyen konuşmacı, düzenleme ortaklık payı uygulamasının bu alanda uygulanmaması için, belediyelere firmanın ciddi bir baskısının olduğunu da tekrar etmiştir.

Osman Pepe, *"Nasrettin Hoca, bir gün, temmuz sıcağında köyde düğüne gitmiş; soğuk hoşaf kazanının başına, kepçeyle birlikte oturmuş; karşısındaki vatandaşların dudakları harareten çatlamış; ama, hoca, soğuk hoşafı kafasına dikeyor 'ooh, öldüm, öldüm' diyor. Tabii, karşısındakiler dayanamamışlar 'Hoca, bırak da, biraz da biz ölelim' demişler"* şeklindeki fıkrayı anlattıktan sonra, 55. Hükümetin, kamu vicdanını rahatsız eden tavrıyla, açık bir güven bunalımı ve hukuk ihlali yarattığını öne sürmüştür.

Devlet Bakan Işın Çelebi'nin, *"bu gensoruda, hence, daha çok iş imkânı yaratmaya karşı bir görüş var; daha çok ihracata karşı bir görüş var; daha çok üretime karşı bir görüş var, rekabet gücünün artmasına karşı bir görüş var"* diyerek, olayı çarpıtmaya çalıştığını belirten Pepe, kendilerinin, sermayenin rengine bakmaksızın, yabancı ya da yerli diye bir sınıflandırma yapmadan desteklediklerini vurgulamıştır. Osman Pepe, ülkenin peşkeş

çekilmesine karşı olduklarını, skandalların birbiri arkasına geldiğini söyledikten sonra, şimdi de POAŞ'ın gündeme girdiğini ifade etmiştir. Meclisteki koltuk vurgunu, Şişli Belediyesi talanı, kartel medyasına enerji ihalelerinin tahsisi ve Karadeniz duble yolunda izlenen politikaların, hepsinin şaibelerle, dolu olduğunu sözlerine eklemiştir.

Başbakanın; *"Ben, çamurun üstüne oturmam"* dediğini hatırlatan Fazilet Partisi sözcüsü, Türkiye'de, o güne kadar, hiçbir hükümetin, bu denli yolsuzluklarla, peşkeşlerle, talanlarla alakalı soruşturma ve gensoru önergele-riyle karşı karşıya gelmediğini iddia etmiştir. Türkiye'nin yeni bir otomobil fabrikasına sahip olmasını arzu ettiklerini, ancak mevcut otomobil fabrikalarının da Türkiye'ye yatırım yaparken, ihracatı cazip göstererek teşvikleri aldıklarını, ama, daha sonra ihracatı unutup, iç pazara yöneldiklerini öne sürmüştür. Yine, Türkiye'deki hiçbir otomobil fabrikasının deniz kenarında olmadığına da vurgu yapmıştır. Başbakanın, grup toplantısında ve mülakatlarda, bu projeye karşı çıkmanın vatan hainliğiyle eş anlamlı olduğunu söylemesini de eleştiren Pepe, peşkeş ve talan olarak gördükleri bu uygulamaya karşı çıkmanın ihanet olmadığını savunmuş ve halkın yüzde 99'unun, söz konusu düzenlemeye karşı olduğunu da belirtmiştir.

Osman Pepe, konuşmasının sonlarında enflasyonun yüksekliğinden şikâyet etmiş ve Hükümeti bu konuda da eleştirmiştir. *"Fazilet Partili belediye başkanı bu yatırıma taraftardır"* şeklindeki ifadelerin doğru olduğunu, yatırımdan yana olduklarını, ancak peşkeşe karşı çıktıklarını vurgulamıştır. Belediye başkanının, gazetelere intikal eden *"bu peşkeş Koç'a yakışmamıştır, Koç fevkalade ayıp etmiştir"* şeklindeki demecinden bahsedilmemesinin ise garip olduğunu ifade etmiştir. Son olarak, bir milletvekilinin kürsüye çıkarak, Koç'un broşürünü aynen okuduğu iddiasında bulunmuş ve sosyal demokrat veya demokratik sol olduğunu söyleyenlerin, ülkenin en büyük sermaye gruplarının avukatlığına soyunduklarını ileri sürmüştür.

Osman Pepe'den sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Kocaeli Milletvekili Bekir Yurdagül söz almıştır. Yargının konuyla ilgili nihai kararını henüz açıklamadığını, Hükümetin Danıştay'ı zorladığını söyleyen Yurdagül, bunun hukuk devleti ve yargıya zarar vereceğini belirtmiştir.

Bekir Yurdagül de, Başbakan Mesut Yılmaz'ın, Anavatan Partisi Grubunda yaptığı konuşmada, buna karşı çıkanları vatan haini ilan etmesini eleştirmiş ve bunun üzerine medyada bir kampanya başlatıldığını iddia etmiştir. Farklı düşünceleri ifade eden insanların, vatan haini olarak suçlanmasının yanlış olduğunu tekrarlamış ve bu ifadenin bir Başbakana yakışmadığını açıklamıştır. Bu arada, Başbakanın, Cumhurbaşkanıyla beraber, 26 Temmuzda, Kocaeli'ne, bu Ford otomobil fabrikasının temelini atmaya gideceklerini açıkladığında,

Anavatan Partisi Grubundan bazı milletvekillerinin "yok öyle bir şey, nereden çıkardınız" dediklerini hatırlatmış ve yine ÇED süreci tamamlanmadan temelin atılmayacağı konusunda da güvence verildiğini savunmuştur.²⁰⁴

Projeye ilgisi olan 16 kuruluşun 14'ünün cevabının geldiğini belirten Yurdagül, Tarım Bakanlığının ve Donanma Komutanlığı ile 15. Kolordu Komutanlığının, yani, Genelkurmay Başkanlığının bu konudaki görüşünün gelmediğini açıklamış ve arazinin Gölcük ve Türkiye Cumhuriyeti Donanmasının konuşlandığı yere iki üç kilometrelik bir mesafede olmasının önemli olduğunu vurgulamıştır. Bütün bunlara rağmen temelin atılmasının doğru olmadığını vurgulayan CHP'li Yurdagül, ÇED sürecinin nasıl işlediği konusunda bilgi vermiştir. Bekir Yurdagül, şunları söylemiştir. "Az önce bahsettiğim o eksikliklerin tamamlanmasından sonra -bu, bugün mü olur, yarın mı olur, öbürgün mü olur bilemiyorum- valilikten yer seçimi uygunluk görüşünü alan faaliyet sahibi, faaliyet uygunluk belgesiyle beraber, mülkiyet belgesiyle, imar veya vaziyet planı ve sair belgelerle birlikte, bir dilekçeyle Çevre Bakanlığına başvuracak. Bakanlık, faaliyet sahibine, ÇED raporu hazırlamaları için ÇED formatını verecek. Sonra ne olacak; faaliyet sahibi, ÇED raporunu Bakanlığa sunduktan sonra, Bakanlıkça, 7 iş günü içerisinde, raporun ÇED formatına uygunluğu araştırılacak. Daha sonra, Bakanlık, ön inceleme ve değerlendirme komisyonu kuracak. Yönetmeliğe göre, komisyon, 60 iş günü içerisinde, olumlu ya da olumsuz görüşünü bildirmek zorunda. Daha sonra ne olacak; komisyon, ilk toplantısını müteakip, halkın faaliyet hakkındaki görüş ve önerilerini almak üzere, faaliyetin gerçekleşeceği yerde, halkın katılımıyla bir toplantı düzenleyecek ve bu toplantı tekrarlanabilecek. Daha sonra ne olacak; faaliyet sahibi, 30 iş günü içerisinde taahhütname ve noter tasdikli imza sirküleri ile ÇED raporunun son şeklini Bakanlığa sunacak. Daha sonra, Bakanlık da, en geç 10 iş günü içerisinde, çevresel etkileri olumlu ya da olumsuz, kararını verip ilgili firmaya bildirecek. Tüm bunların olması, bu sürecin tamamlanması için, en az iki aylık bir süreye ihtiyaç var; ama, öğreniyoruz ki, Sayın Başbakan, bu hafta sonunda, gidip, orada fabrikanın temelinı atacak."

Hukuk kurallarının önemine değinen Bekir Yurdagül, yasaların, yönetmeliklerin, tebliğlerin bir kenara itilemeyeceğine dikkat çekmiş ve alelacele sonuçlandırılan ÇED raporunun hemen ardından Rize'de bir hidroelektrik santralının temelinin aynı anlayışla atıldığını öne sürmüştür. Aynı şekilde ÇED raporunun tamamlanmasına iki üç aylık bir süre varken, Başbakanın, bu

---

²⁰⁴ Bekir Yurdagül, bu görüşünü tutanakları hatırlatarak güçlendirmeye çalışmış ve şu metni okumuştur: "ÇED konusunu ihmal etmemiz düşünülemez" diyor, bir iktidar partisine mensup bir arkadaşımız. Yine, Anavatan Partisi Grubunu temsilen burada konuşan bir arkadaşımız, daha önce, ÇED raporu olmadan, Düzce'de, İhlas Holding'e ait Kia'nın temelinı atan o zamanın hükümetini eleştirmiş ve "biz bu yanlışla düşmeyiz, ÇED raporu gelmeden, ÇED süreci tamamlanmadan böyle bir temel atma yanlışına biz düşmeyiz" "

hukuksuzluğa Cumhurbaşkanını ortak ederek, gidip, fabrikanın temelini atmaya çalışmasına karşı çıkmış ve hem çevre hem de trafik açısından önemli sorunlar doğuracağı görüşünü tekrarlamıştır. Diğer yandan hiçbir demokratik ülkede isteyenin istediği yere fabrika kuramayacağını savunan Yurdağül, burada asıl olanın devletin yönlendirmesi ve planlaması olduğunu dile getirmiştir. Bu bağlamda tek başına istihdamın da yetmeyeceğini ifade etmiştir.

Arazinin atıl bir alan olduğu ve zarar ettiği şeklindeki gerekçelerin de doğru olmadığını savunan Yurdağül, *“Değerli arkadaşlar, o zaman, İstanbul Boğazının o sırtlarını da satalım, oralara da fabrika kuralım, oralar da ormanlık alan, oralar da atıl duruyor, o yeşil yerlere de fabrikaları, rafinerileri kuralım, limanları oralara kuralım, oraları da atıl olmaktan kurtaralım, oraları da sanayie katalım; böyle bir mantık olabilir mi?! Yani, siz, yeşil alanı atıl diye düşünerek, hiç programsız, plansız, diğer etmenleri hiç düşünmeden, atıl diye değerlendirerek, nasıl buraya fabrika kurulmasına müsaade edebilirsiniz; böyle bir mantık olabilir mi?!”* diyerek, söz konusu yaklaşımı reddetmiştir.

Bekir Yurdağül konuya, sadece Kocaeli açısından değil, Türkiye'nin genel çıkarları açısından yaklaşılması gerektiğini söylemiş ve vergi yasasında yüzde 200'lük bir yatırım indiriminin öngörüldüğünü ifade etmiştir. Kocaeli'de, atıl durumda, Devlet Demiryollarının Derince Limanı'nın olduğunu, buraya yakın çok daha iyi koşullarda arsa bulmanın mümkün olduğunu sözlerine eklemiş, çevreyi ve denizlerdeki canlıları korumak için deniz kenarında otomobil fabrikasının kurulmamasını bir kez daha dile getirmiştir.

Bekir Yurdağül, ÇED sürecinin bitmemesini ve Danıştay'ın, nihai kararını vermesini gerekçe göstererek acele edilmemesi gerektiğini savunarak, Başbakan ve Cumhurbaşkanına temel atılmaması için çağrı yapmıştır. Konuşmasının sonunda arazinin ikinci sınıf tarım alanı olduğuna, konuya bu açıdan da bakılması gerektiğine işaret etmiş ve projenin daha uygun bir yerde, çevreye, doğaya, denize zarar vermeyecek şekilde ve Kocaelililerin tepkilerini de dikkate alarak, bir başka yerde yapılmasını önermiştir.

Daha sonra, Doğru Yol Partisi Grubu adına Konya Milletvekili Mehmet Ali Yavuz konuşma yapmıştır. Mehmet Ali Yavuz, Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Barış ve Özgürlük Bayramını, Grubu ve şahsı adına, kutlayarak konuşmasına başlamıştır. Ardından gensorunun içeriğine dair bilgi aktarmıştır.²⁰⁵ DYP olarak yatırıma, istihdama, ihracata, eğitime kurumları yatırımlarına, servete ve

---

²⁰⁵ Mehmet Ali Yavuz'un açıklamaları şu şekildedir. *“Önergeye göre, Koç-Ford ortaklığı, Türkiye'de otomobil fabrikası kurmak amacıyla arazi aramaktadır. Gerekli girişimlerini yapmıştır. En uygun yer olarak, İzmit-Gölcük arasında İhsaniye-Yeniköy Belediyesi sınırları içerisinde yer alan SEKA'ya ait arazinin fidanlık olarak kullanılan 1 milyon 600 bin metrekaresel kısmı istenmiştir. Yüksek Planlama Kurulu, bedel ödemek kaydıyla, isteği olumlu görmüş ve kabul etmiştir; ancak, Bakanlar Kurulu, aldığı kararlar, aynı yerin bedelsiz -yani bedava- tahsis edilmesine karar vermiştir. Bedava arazi vermenin doğurduğu kamu zararı 20 trilyon TL'dir. Olay budur, önerenin özü budur; verilmiş maksadı da, 20 trilyonun, millete ait arazinin Koç Grubuna bedava tahsis edilmesidir.”*

sermayeye karşı olmadıklarını özellikle vurgulayan Yavuz, haksız kazanç, milletin malını bedavadan elden çıkarma, siyasetçi ve bir kısım işveren kirli ilişkisi, yağma, peşkeş çekmeye karşı olduklarını açıklamıştır.

“SEKA'nın 1 milyon 600 bin metrekarelik arazisininin, gizli Bakanlar Kurulu kararıyla, bedava, Koç Grubuna verilmesi, yine gizli, kirli ilişkiler sonucu değil midir? Burada, keyfilik, eşitsizlik, adaletsizlik, kayırmacılık, sorumsuzluk, yolsuzluk yok mudur?” şeklinde sorular yöneltten konuşmacı, Yüksek Planlama Kurulunun, mülkiyeti SEKA'ya ait olan arazinin 1 milyon 600 bin metrekarelik bölümünün, rayiç bedelle satılmasına ve ödemenin peşin olarak yapılmasına karar verdiğini, Hükümetin buna rağmen arazinin bedava verdiğini ileri sürmüştür. Bunun, Hükümet programında ifade edilen temiz toplum, temiz yönetim anlayışıyla bağdaşmadığını da sözlerine eklemiştir. Bu arada, Bakanlar Kurulu kararının niçin gizli alındığını da soran ve Resmî Gazetede yayımlanmamasını, kamuoyundan gizlenmeye çalışılmasını eleştiren DYP sözcüsü, DYP iktidara geldiğinde bunların hesabını soracağını ifade etmiştir.

Mehmet Ali Yavuz, memura yüzde 20 zam veren bir iktidarın, SEKA arazisini bedava vermesinin anlamlı olduğunu söylediği konuşmasında, SEKA'ya ait 1 milyon 600 bin metrekarelik yerde, 550 milyon dolar tutarında yatırım yapılmasının öngörüldüğünü; yatırım sonucunda, 700 milyon ile 1 milyar dolar arasında ihracat gerçekleştirilmesinin düşünüldüğünü; yine 2 bin kişiye istihdam sağlanmasının tasarlandığını; 120 bin araç üretilmesi ve bölge üniversitelerinden birinin fakülte veya bölümünün açılmasının kararlaştırıldığını ortaya koymuştur. Firmanın bölgeyi tercih etmesinin gizli bir nedeni de olduğunu öne süren Yavuz, bu iddiasına şu sözlerle açıklık getirmiştir: *“Liman yapılması konusu. Neden, liman yapılacağı kararda yazılmıyor? Bu fabrika, Türkiye'de ilk kurulan tesis değildir; Kocaeli'nde Hyundai, Honda, yakınında Toyota, İzmir'de Opel, Bursa'da Renault, Tofaş fabrikaları var. Zamanında bu şirketlere böyle ayrıcalıklar tanınmış mıdır, böyle peşkeş çekme olmuş mudur?! Ayrıca, Yarımca Porselen Fabrikasının 300 dönümlük arazisi, 8 trilyona Evyap firmasına satılıyor; ama, burasıda bedava veriliyor. Kendi malınızı mı veriyorsunuz?! Türkiye'de yatırım yapan yerli ve yabancı şirketlere farkı muamele yapmak hangi hukuka, hangi mantığa uyar?! Değerli milletvekilleri, bunun akıllı izahı olabilir mi; bu davranış, şirketler arasında bir haksız rekabet değil midir?! Bedava arsa verilen şirket tercihli ve rüşvanlı kabul edilmez mi?! Siz, Hükümet olarak, bedeliyle arsa alıp yatırım yapan şirketlere ne cevap vereceksiniz?!”*

Birkaç kartelin ve tekeli sermayenin Anadol-D Hükümeti tarafından desteklenmesinin ülkeye bir yararı olmadığını da söyleyen Yavuz, önemli olanın, gücün ve ekonomik imkânın tabana yayılması; KOBİ'lerin, Anadolu kaplanlarının desteklenmesi; sermaye ayırmacılığının yapılmaması olduğunu ifade etmiştir. Koç-Ford ortaklığının büyük işletme tesisi kurmasına karşı olmadıklarını, itirazlarının bedelsiz peşkeş çekmeye, yeşilin bitmesine, çevreye zarar vermeye ve kayırmacılığa olduğunu da bir kez daha yinelemiştir. 1936 yılında başlanan SEKA ormanının, elli yıllık emeğin ürünü olduğunu, binlerce çam ve kavak ağacının kapladığı bir arazi olduğunu dile getiren Mehmet Ali Yavuz, bu bölgenin aynı zamanda SEKA'ya hammadde üretim kaynağı özelliği taşıdığını ifade etmiş ve Orman Bakanlığına bağlı Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Müdürlüğünün, bu arazide bilimsel araştırma ve denemeler yaptığı bilgisini, vermiştir.

Mehmet Ali Yavuz, arazinin tercih edilmesinde, Koç grubunun körfeze, daha açık bir deyişle arazinin kıyı çizgisine liman yapma düşüncesinin etkili olduğunu, oysa İzmit Körfezinin, yeni yapılacak limanı kaldıracak durumda olmadığını öne sürmüştür. Bu arada Yavuz da, ÇED raporunun bulunmadığına değinmiş ve önceki eleştirilere benzer yorumlarda bulunmuştur. TEMA Vakfına da konuyla ilgilenmeleri için çağrı yapmıştır. Mehmet Ali Yavuz, Kocaeli'nde tesis yapılmasına hiçbir Kocaelilinin ve kuruluşa asla karşı olmadığını vurguladığı konuşmasında, haksızlık, adaletsizlik ve yolsuzluk istemediklerini dile getirmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde vergi kanunlarının görüşülmesi sırasındaki düzenlemelerden bahseden Mehmet Ali Yavuz²⁰⁶ Cumhuriyet Halk Partisinin tutumuna da eleştiri getirmiş ve Onur Kumbaracıbaşı'nın, konuyla ilgili olarak yapmış olduğu basın toplantısında; Kocaeli'nde SEKA'ya ait fidanlığın 500 milyon dolarlık yatırım yapacağını söyleyen Koç-Ford ortaklığına çıkarılan özel bir kararnameyle bedelsiz verildiğini bildirerek *"bu, bir rezalettir; devletin malını peşkeş çekmedir. Bugün, size, anlaşılması çok kolay olan; ama, gazetelerde ve televizyonlarda yer alması oldukça zor bir konuyla ilgili açıklama yapacağım"* dediğini, *"kitabına uydurulmuş bir yolsuzluk"* olarak nitelediğini ifade etmiştir. Buna rağmen CHP'nin Hükümeti desteklediğini iddia etmiş ve *"Siz, haksızlıkları, hukuka, adalete sığmayan icraatları nasıl destekliyorsunuz?! Yarın, milletin huzuruna nasıl çıkacaksınız?! Bunun hesabını nasıl vereceksiniz; bunu, içinize nasıl sindiriyorsunuz?! Meclis salonunu terk etmekle ne kazanıyorsunuz?!"* diyerek, gensoruya destek istemiştir.

---

²⁰⁶ Mehmet Ali Yavuz bu konuda şunları söylemiştir: *"626 sıra sayılı tasarının 30 uncu maddesiyle, 193 sayılı Kanunun ek 3 üncü maddesine, özel önem taşıdığı belirtilen ve 250 milyon doları aşan sınaî yatırımlarda yüzde 200 oranında yatırım indirimi uygulanmasına yönelik ibare ekleniyor; yani, Hükümet tasarısında olmayan, ancak, Koç-Ford ortaklığının yapacağı yatırım tutarının 250 milyon doların üzerinde olacağını anlaşılması üzerine, Plan ve Bütçe Komisyonunda, aceleyle, ek maddeye bu hüküm ekleniyor. Bu hükmün tasarıya kimler tarafından getirildiği ve bu Hükümetin de kimlerin emrinde olduğu açıkça görülmektedir. SEKA arazisini bir başka kuruluş alsaydı, aynı şartlar ona sağlanırdı mıydı?!"*

Mehmet Ali Yavuz, konuyla doğrudan ilgisi olmamasına karşın, Başbakan Mesut Yılmaz'ın, 55. Hükümetin birinci yılını doldurması münasebetiyle düzenlediği basın toplantısına da değinmiş ve "Türkiye'nin hizmetinde yüz akıyla bir yıl" ifadesinin yer aldığı kitapçıktan bahsetmiştir. Daha sonra da bu geçen bir yılı kendi açısından değerlendirmiştir.²⁰⁷

Ford firmasının yatırım yapmasına kimsenin karşı olmadığını tekrarlayan Yavuz, Petrol Ofisi'nin satışına da kısaca değinmiş ve Devlet İhale Yasasıyla ilgili değişikliklerin çıkarılması gerektiğini savunarak, Doğru Yol Partisi olarak, bu değişikliğe destek vermeye hazır olduklarını açıklamıştır.

DYP adına yapılan konuşmadan sonra, Demokratik Sol Parti Grubu adına Kocaeli Milletvekili Halil Çalık söz almıştır. Kocaeli'nin Türk sanayisi için önemine değinerek konuşmasına başlayan Çalık, Türkiye'de cumhuriyetle başlayan sanayileşme sürecinde, çevre koruma bilinci oluşmadığından, sanayi tesislerinin hep olumlu yönlerinin öne çıktığını, oysa bu olgunun aynı zamanda çevre sorunları da yarattığına dikkat çekmiştir.

Halil Çalık, kalkınmayı sağlayan en önemli unsurun sermaye birikimi olduğuna vurgu yaptıktan sonra, sermaye birikiminin sağlanması için, iç tasarrufları artırıcı önlemlerin alınmasının ve yabancı sermayeye teşvik verilmesinin gerekli olduğuna işaret etmiştir. Yine modern üretim tekniklerinin kullanılmasına da değinerek, üretim sürecinde yeni teknolojilerin kullanılmasının, hem üretimdeki etkinliği ve verimliliği artırdığını hem de ülkenin sanayi ötesi topluma geçmesine katkı sağladığını ifade etmiştir. Çalık, kalkınma yönteminin, ihracatı esas alması gerektiğini savunduğu konuşmasının bu bölümünde, bunun işsizliği de önleyecek en önemli etken olduğunu belirtmiştir. Bu arada, gündemdeki projede, çevreye ve doğaya zarar vermeyecek teknolojinin kullanılacağını söylemiş ve ÇED raporunun ihmal edilmediğini savunarak, ÇED prosedürünün çok yakında tamamlanacağını, asıl inşaatın da ÇED raporu alındıktan sonra başlayacağını açıklamıştır.

---

²⁰⁷ Mehmet Ali Yavuz'un gensoru önergesiyle doğrudan ilgisi olmayan değerlendirmeleri şöyledir. "İhalelerin yandaşlara verildiği bir yıl. İmam hatip okullarının, Anadolu liselerinin, yabancı dille eğitim yapan okulların orta sınıflarının kapatıldığı bir yıl. Turizm alanlarının yandaşlara tezgâhlandığı bir yıl. Cumhuriyet tarihinin en fazla memur kıyımının yapıldığı bir yıl. Adam ve firma kayırmacılığının doruk noktasına çıktığı bir yıl. Memurlarımızın haklarını aramak için çıplak ayakla ve zincirle yürüdüğü kapkara bir yıl. Memurun, işçinin, esnafın, çiftçinin bitip tükendiği bir yıl. Orta direğin çöktüğü bir kara yıl. Hürriyetlerin kısıtlandığı bir yıl. Yağma ve talanla geçirilmiş bir yıl."

Çevre konusunda duyarlı olduklarını da ifade eden Halil Çalık,²⁰⁸ söz konusu tahsisin nasıl geliştiğine dair bilgi aktarmıştır. “*Ford-Otosan, 2000 projesiyle kurulacak yeni fabrika için Hükümetimizden arsa tahsisi talebinde bulunmuştur. Projeye göre, belirlenecek bir marka, dünyada yalnızca bu fabrikada üretilecektir; yılda 110 bin ilâ 120 bin arası araç üretilecek ve üretimin tümü ihracata yönelik olacaktır.*

Bu proje, Türkiye'ye tek kalemdede yapılacak olan en büyük yabancı sermaye yatırımdır. Yapılan teklif karşısında, ülkemizin kalkınmasında ve ihracatı artırmasında önemli rol oynayacağı düşünülen bu projeye ilgili, ülke halkının menfaatlerini esas alan Hükümetimiz, mevzuatın kendisine verdiği yetkiye dayanarak, mülkiyeti SEKA Genel Müdürlüğüne ait 2 313 666 metrekaarelik arazinin 1 milyon 600 bin metrekaarelik bölümünün Ford Otomotiv Sanayie bedelsiz olarak verilmesine karar vermiştir” diyen Çalık, sözü edilen arazinin yıllık giderinin 36 milyar lira, yıllık geliri ise yalnızca 9 milyar lira olduğunu vurgulamıştır.

Arazinin değeri konusunda abartılı rakamların söylendiğini ifade eden Çalık, sadece 10,5 milyon dolar civarında olan arazinin, ülke ve bölgeye getireceği faydanın çok daha yüksek olduğunu dile getirmiş ve bütün dünyada, yabancı sermayeyi çekmek için, toprak tahsisinden vergi indirimine, çeşitli teşviklerden krediye kadar birçok avantaj sağlandığına işaret etmiştir.²⁰⁹

Halil Çalık, yatırımla ilgili bilgileri verirken şu ifadeleri kullanmıştır: “*550 milyon dolarlık bir yatırımdır ve bu yatırımın 92 milyon doları, üretim sürecinin gelişmesine katkıda bulunan tasarım ve araştırma-geliştirme yatırımlarına ayrılmıştır. Söz konusu proje gerçekleştiği takdirde, yılda toplam 110 bin ile*

---

²⁰⁸ Halil Çalık, çevre konusunda şunları dile getirmiştir: “*Fabrika inşa edilirken, çamlık ve meyvelik alanların tamamıyla korunacak şekilde yapılacağı, bütün dünyaya ilan edilmiştir. Bu plana göre, bölgede, sadece bir kısım kavak ağaçları kesilecektir. Fabrikanın bir kısmı, kavakların bulunduğu alanda, diğer bir kısmı da SEKA'nın geçmişte malzemelerini döktüğü boş alanda yapılacaktır.*

Gerçek çevrecilerin kaygılarına, çevresine duyarlı her yurttaş gibi biz de katılıyoruz. Temiz bir çevre, hepimizin tercihidir. Bu sanayi, son teknolojiyle inşa edilip, sanayi teknolojisinin yanında çevre teknolojisi de uygulanacaktır.”

²⁰⁹ Halil Çalık bu görüşünü bazı örneklerle ortaya koymuş ve şunları söylemiştir: “*Örneğin, İspanya, limanını da kendi yapmak koşuluyla beraber, 8 100 dönüm araziye bedava vermeyi göze almaktadır ve bu teklifte bulunmaktadır; Portekiz, bu projeye bedelsiz arsa tahsisi ve birçok avantaja taliptir. Yakın bir tarihte İngiltere, Jaguar'a karşılıksız arazi tahsis etmiştir. Unutmayalım ki, 1996 yılında Toyota'yı Fransızlara nasıl kaptırdığımız da hâlâ belleklerimizdedir.*

Sayın milletvekilleri, Türkiye'de tesisleri bulunan ve son yıllarda yüksek miktarda vergi ödeyen, yaklaşık 3 500 kişi istihdam eden Ford Otomotiv Sanayii, birçok ülkenin peşinde koştuğu bu projeyi ülkemizde uygulamayı tercih etmiştir.”

120 bin arasında araç üretimi gerçekleştirilecektir. Üretim miktarı, mevcut üretim kapasitesinin 4 katına tekabül etmektedir. Şimdi sizlere soruyorum: Bu fidanlığın atıl durumunda kalması mı; yoksa, ülke yararına ve ülke ekonomisine, Kocaeli insanına faydalı olması, binlerce insana iş olanağı sağlaması mıdır faydalı olan?..

Değerli arkadaşlarım, yılda 1 milyar dolarlık ihracat yapılması planlanan bu projenin ülke ekonomisine bir canlılık getireceği muhakkaktır. Ülkemiz ekonomisine bu olanağı getirecek olan sanayi kuruluşuna 'hayır' dememiz olası mıdır? Anılan proje sayesinde, hem modern üretim, yönetim ve çevre teknolojisinin kullanılması hem de yatırım ve üretimde yurt dışından gelecek teknoloji transferleri gerçekleşecektir. Sayın milletvekilleri, 2 bin kişi fabrikada, 6 bin kişi yan sanayide olmak üzere, 8 bin kişinin çalışacağı, yaklaşık 40 bin kişinin ekmeğe yiyeceği bu projeyi, hangi hükümet olursa olsun, öncelikle takip etmesi ve ülkemize kazandırması gerekmez mi?"

Karşılıksız verildiği söylenen yere yapılacak fabrikanın ülkeye, Kocaeli ve civarına hem ekonomik hem sağlık hem eğitim hem de sosyal alanlarda önemli katkılar yapacağını savunan DSP sözcüsü Halil Çalık, projenin Türk ekonomisine 1 milyar dolarlık ihracat geliri sağlayacağını, iş hacmini 2,5 katına çıkaracağını, yaklaşık 40 bin kişinin ekmeğe yiyebileceğini ifade etmiştir.

Halil Çalık'ın kürsüden inmesinin ardından, Anavatan Partisi Grubu adına Yalova Milletvekili Yaşar Okuyan söz almıştır. Anavatan Partisinin tek başına iktidarı döneminde, erken, isabetli ve yerinde alınan kararlarıyla gelişmelerin dışında kalınmadığını ve değişen dünyaya ayak uydurulduğunu ifade eden Okuyan, bu bağlamda muhalefet partilerinin vizyonsuz, dar görüşlü, dar kalıplar içerisinde, yanlış teşhislere dayalı, gerçeklerden uzak iddialarda buldukları iddiasında bulunmuş ve dünya otomotiv sektörünün devlerinden biri olan Amerikan Ford firmasının, yatırım yapmak üzere Türkiye'yi seçmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Bu firmanın, Almanya, İspanya ve Portekiz gibi güçlü ülkeler arasında, Türkiye'yi tercih etmesinin anlamlı olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Yaşar Okuyan, Ford firmasının tercihinde, SEKA'ya ait arazinin bedelsiz olarak verilmesinin etkili olduğunu belirttiği konuşmasında, 55. Hükümet ve Başbakan Mesut Yılmaz'ın Ford firmasındaki tereddütleri giderdiklerini, bunun sonucunda da Toyota Firması gibi, Türkiye'den ayrılmasının önlendiğini açıklamıştır. Daha sonra, SEKA'ya ait 20-25 milyon dolarlık bir arazide gerçekleştirilecek olan bu yatırım neyi öngördüğünü şu cümlelerle ortaya koymuştur: "Burada daha önce de ifade edildi; bir kere daha altını çizerek ifade etmek gerekir ki, 550 milyon dolarlık bir yatırım söz konusudur. Türkiye otomotiv sektöründe ilk defa, hatta, yatırım bakımından aldığımızda, bu rakamda, tek başına bir yabancı sermaye yatırımı Türkiye'de ilk kez gerçekleşiyor ve yılda 1 milyar dolarlık bir ihracat garantisi var. Türkiye'nin 1997 yılı resmî ihracat rakamlarının 26,4 milyar dolar olduğu düşünülürse, 1 milyar dolarlık bir ihracatın, Türkiye için ne kadar önemli bir unsur olduğunu takdirlerinize arz ediyorum.

Ayrıca, bu yatırım, Türk otomotiv endüstrisindeki en büyük tasarım ve araştırma-geliştirme yatırımı olarak da değerlendirilmelidir. Türkiye'ye bedelsiz olarak, yüksek teknolojinin transferi bu vesileyle gerçekleşecektir.

Değerli milletvekilleri, ihracat olarak değerlendirdiğimizde, Türk otomotiv sektörünün yine 1997 rakamları baz alınarak, buradaki ihracatı, 1997 rakamlarına göre tam iki kat olarak gerçekleştirilecektir; bunu da çok önemsiyoruz. 2 bin kişiye fabrikada iş imkânı, yan sanayiyle beraber, toplam, 8 bin insana ekmek, iş kapısı olacak bir dev projedir. Bu proje, sadece 8 bin kişiye iş bulunması, 1 milyar dolarlık ihracatın gerçekleştirilmesi ve 550 milyon dolarlık bir yatırımın yapılmasından ibaret bir proje değildir. Bu proje, aynı zamanda, bundan böyle Türkiye'ye yavaş yavaş yönelmiş olan yabancı sermayenin, bu oluşumlardan, bu gelişmelerden de cesaretlenerek, önümüzdeki dönemlerde çok daha fazla miktarda, çok daha farklı konularda Türkiye'ye yatırım akışının hızlanması bakımından da önemsedığımız bir projedir.”

Çevre sorunu ve ÇED raporuna da değinen Okuyan, proje taraftarı önceki konuşmacılar gibi eğitim alanında sağlayacağı yararları söz etmiştir.²¹⁰ Hukuka aykırılık iddialarına cevap veren Okuyan, KİT'lerin, özel hukuk hükümlerine tabi olduğunu; 233 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamenin 54. maddesine göre, KİT'lerin amaç ve faaliyet alanlarının Yüksek Planlama Kurulunca belirlendiğini ifade etmiş ve yine Yüksek Planlama Kurulunun görevlerini düzenleyen 540 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname hükümlerine dayanılarak, SEKA'nın ana statüsü değiştirildiğine vurgu yapmıştır. “Daha sonra, Bakanlar Kurulu kararıyla da, SEKA'ya ait Kocaeli ili sınırları içerisindeki toplam 2 313 660 metrekarelik arazinin 1 600 000 metrekarelik bölümü, tamamen ülke menfaatleri göz önünde bulundurularak, 55 milyon dolarlık bir yatırım yapılması, bu yatırımın yılda 1 milyar dolar tutarında ihracatın gerçekleştirilmesi, 2 bin kişiye istihdam sağlanması, yan sanayiyle birlikte 8 bin rakamına bu istihdamın ulaştırılması ve yılda yaklaşık 120 bin aracın üretilmesi ve bu üretilen araçların yüzde 95'inin de kesinlikle ihraç edilmesi gibi kayıtlarla, söz konusu olan bu arazinin Ford Otomotiv Sanayiine, ilgili kuruluşa verilmesi kararlaştırılmıştır” diyerek konuya açıklık getirmeye çalışan Yaşar Okuyan, yapılanların hukuka uygun olduğunu savunmuştur.

²¹⁰ Yaşar Okuyan'ın bahsettiği yararlar şunlardır: “Buradaki, daha önce de açıklandığı gibi, değerli arkadaşlarımızın da ifade ettikleri gibi, sadece ve sadece eğitim kurumlarına olan yatırımlar itibarıyla düşündüğümüzde ve orada Kocaeli Üniversitesi Aslan Bey Kampusündeki sosyal tesislerin inşaatı, meslek yüksekokulunun kurulması, İhsaniye Meslek Yüksekokulunun tamamlanması, Tıp Fakültesi hastanesinin inşaatının tamamlanması, bir Anadolu lisesi inşası ve diğer etkinliklerle beraber, zaten, 30 milyon doları bulan bir eğitim yatırımı, bunun karşılığı olarak ilgili kuruluş tarafından gerçekleştirilecektir. Buradaki önemli olan husus, 1 milyar dolarlık ihracatın ne manaya geldiğini, 550 milyon dolarlık bir yatırımın rakamsal olarak ne anlam taşıdığını, zannediyorum, bazı arkadaşlarımızın değerlendirmede biraz sıkıntıları olduğudur. Şimdi, böylesine bir noktada, bu kadar önemli bir fırsat, polemiklerle önümüze gelen bu tedirginliklerin bir sonucu olarak, korkarım ki, belki de, ilgili kuruluşun -Ford kuruluşunun- bu işten vazgeçmesi gibi bir noktaya da gidebilir; endişemiz onu gösteriyor. Ancak, Danıştay'da açılan yürütmeyi durdurma davasının iptal edilmesi ve yürütmenin durdurulmasının kaldırılması, bu konuda, önemli ölçüde bir rahatlama getirmiştir ve inanıyoruz ki, bu noktada, hukuksal bir sorun da ortada yoktur.

Yaşar Okuyan muhalefete mensup milletvekillerinin konuşmalarında, gensoru dışındaki konulara da değindiklerini, memur zamlarından Şişli Belediye Başkanının yolsuzluğuna kadar çeşitli konulara vurgu yaptıklarını eleştirel bir üslupla dile getirdiği konuşmasında, Bekir Yurdağül'ün "*bugün, en son, sabah saati itibarıyla, ÇED konusuyla ilgili 16 kuruluşun 14'ünden yazı geldi*" sözlerine bir ilave yaparak, en son bilgiyi Genel Kurula sunmak istediğini söylemiştir.

Yaşar Okuyan'ın bu konuyla ilgili açıklamaları şöyledir: "*Bugün, bu konuyla ilgili olarak beklenen ÇED'deki 16 kurumdan 16'sının, yani, Genelkurmay ve Tarım Bakanlığının da yazıları Kocaeli Valiliğine intikal etmiştir; dolayısıyla, bu konudaki 16 kuruluşun da görüşü olumludur ve şimdi, şu andan itibaren, Kocaeli Valiliği tarafından, normal ÇED prosedürü işletilmeye başlatılmıştır.*

Temel atmayla ilgili spekülasyonlara gelince: Burada temel atılması olayı birinci kısım inşaatıyla ilgilidir. Elbette ki, ÇED raporunun, en son sonuçlanmış hali mutlaka gelecektir. Eğer, ÇED raporu, bütün bu 16 kuruluşun olumlu kanaatine rağmen tersine bir noktada gelirse, gayet tabii ki, Türkiye hukuk devletidir, gereken yapılacaktır."

Sadece Fazilet Partili belediye başkanlarının değil, CHP'li Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı Sefa Sirmen'in de gazetelere, projeyi desteklediğine dair demeç verdiğini hatırlatmış ve yine Doğru Yol Partili gençlerden de destek alındığını iddia etmiştir. Bu arada İhsaniye Belediye Başkanının: "*Ben, bu bölgede doğup, büyümüş, bu bölgenin çocuğuyum. O arazinin düne kadar kimse farkında değildi, orası batakluktur. Ford Otomotiv Fabrikası kurulması için, İhsaniye Belediye Başkanı olarak, bütün gücümle destekliyorum; her türlü imar planı değişikliğini de yapmaya, her türlü katkıyı sağlamaya da hazırım*" dediğini de bir kez daha ifade etmiştir. Yine aynı Belediye Başkanının; "*Bilen bilmeyen konuşuyor, otuz yıldan beri ihmal edilen, unutulmuş arazi şimdi kıymete bindi. Bu arazinin büyük bölümü batakluktur, sivrisinek, pislik yatağıdır. Biz, İhsaniyeliler olarak, bu bataklıktan otomobil çıksın istiyoruz*" şeklinde ifadeler kullandığını da sözlerine eklemiştir.

Yaşar Okuyan, konuyla ilgili olarak, Kocaeli'de düzenlenen mitinge, muhalefet partilerinin vermiş olduğu desteğe rağmen, katılımın çok az olduğunu ileri sürmüş ve konuşmasını tamamlamıştır.

Yaşar Okuyan'ın ardından, Hükümet adına, Devlet Bakanı Işın Çelebi konuşma yapmıştır. Işın Çelebi, ilk konuşmasında olduğu gibi, muhalefetin iddialarına cevap vererek, söze başlamıştır. Arazinin bedava verildiği iddiasına, söz konusu şirketin, bölgedeki çeşitli yatırımlara yaklaşık 10 milyon doları bulan bir destek vereceğini söyleyerek cevap vermiştir. İkinci olarak, arazinin değeriyle ilgili rakamların abartılı olduğunu ifade etmiş ve gerçek değerinin 10 milyon dolarla 16 milyon dolar arasında değiştiğini dile getirmiştir. Işın Çelebi, fidanlık olması dolayısıyla, yatırım sürecinde bir doğa katliamı yapılacağı iddiasına ise burasının fidanlık olmadığını, 60 bin kavak, 2500 çam ve meyve ağaçlarının bulunduğunu açıklamıştır.

Gensoruyu analiz ederken, mukayese mantığıyla, telafi mantığıyla bakmak gerektiğini söyleyen Işın Çelebi, 550 milyon dolarlık yatırım yapılacağını, ülkeye 1980'den beri, toplam 10 milyar dolarlık yabancı sermayenin girdiğini, Hükümet olarak tercihlerini, çevreyi de dikkate alarak, sanayileşme ve kalkınma yönünde kullandıklarını açıklamıştır. Bilinçli bir çevreciliğin geliştirilmesine önem verdiklerine de dikkat çekmiştir. Kendilerinin milyonlarca işsiz gencin hayatını düşündüklerini, 60 bin kavak ağacının hayatını düşünenlere de saygı duyduklarını dile getirmiştir.

Muhalefet sıralarından gelen tepkiler arasında konuşmasını devam ettiren Devlet Bakanı Işın Çelebi, "Burada, yargı hızlı karar almıştır" denilmesini de garip bulduğunu, hızlı temponun suçlanmasının anlamsız olduğunu sözlerine eklemiş ve *"Alınan kararın hukuka uygunluğu, özellikle 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanununun 27/2 nci maddesinde öngörülen idarî işlemin açıkça hukuka ve kanuna aykırı olması şartının bulunmadığından, dava konusu olayda telafisi güç veya imkânsız zarar doğması şartları bulunmadığından yürütmeyi durdurma kararını kaldırdığı belirtilmektedir"* diyerek bu konudaki görüşlerine açıklık getirmeye çalışmıştır.

Işın Çelebi, ülkelerin gücünü ve itibarını üretim düzeyi ve rekabet düzeylerinin belirlediğini söyledikten sonra, dünyada, işbirliği ve bölüşümün önemli olduğunu; dünyada, iktisadî ve kalkınma anlayışlarının değiştiğini ifade etmiştir. Zenginliğin ve refahın, işbirliğiyle oluştuğunu ve karşılıklı ekonomik işbirliklerinin önem taşıdığını bir kez daha vurgulamıştır. Sözü Toyota konusuna getirmiş ve *"Türkiye, 1991 ve sonrasında, Toyota'ya verilen teşvikler sözde kaldığı ve uygulanmadığı için, ciddi sıkıntı içine girmiştir. 1995 sonrasında, gümrük birliğinden doğan CKD ithal kolaylığı gelmesi gerekirken gelmediği için, gümrük birliği çerçevesinde; yani, yedek parça ithalatı sıfır gümrükle olurken, Toyota'ya verilen sözler tutulmayıp yüzde 6'yla ithal izni verildiği için, ciddi olarak, Toyota Japonya Merkezi rahatsız olmuştur."*

Ayrıca, 350 milyon dolara yakın yapılan direkt özkaynakla yatırım karşılığında, yaklaşık 52 milyon dolar kaynak kullanım destekleme primi verilmesi gerekirken, 1993 sonrasında verilen sözler tutulmadığı için, 10,2 milyon dolarlık -Türk Lirası bazında ödeme yapıldığı için- bir ödeme gerçekleşmiş ve Toyota merkezi bu işten memnun olmamıştır ve en önemlisi, diğer güney Asya ülkelerinin araçlarına, 5 bin tane araca, yüzde 10 gibi, ortak gümrük tarifesi üzerinden ithal hakkı verilerek, 1996 ve 1997 yılında 10 milyon dolar transfer yapılmış ve Toyota, bu işten son derece ciddi zarar etmiştir. Bunun sonunda, Toyota, gerçekleştirdiği 350 milyon dolarlık yatırımdan memnun olmamış ve Fransa'ya yönelmiştir" diyerek, bu olaydan ders çıkarılmasını istemiştir.

28 Mayıs 1927'de çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu'na da vurgu yapan Çelebi, Kanunda, parasız arazi verilmesi, vergi muafiyeti, sıfır gümrük, üretimde yüzde 10 kadar prim gibi birtakım imkânların getirildiğini hatırlatmış ve Çin'in, yılda 50 milyar dolar yabancı sermaye girişini, 100 milyar dolara çıkarmak için müthiş bir mücadeleye giriştiğini iddia etmiştir. Dünyada rekabet, verimlilik ve açıklığın çok önemli olduğunu söyledikten sonra, sözü demokrasiye getirmiştir.²¹¹ Bu arada Batı'yı ve Avrupa'yı hasım mantığı içinde değerlendirip, Türkiye'nin uluslararası camiadan izole olmaması için çalışanları "Batı kulüpçülüğü" ile suçlamanın yanlıgına vurgu yapmış ve hem bu yatırımlara karşı çıkmanın hem de demokrasiyi savunmanın ciddi bir çelişki olduğunu ileri sürmüştür.

Işın Çelebi; "55. Hükümet olarak, bu gensoruyu hepimize verilmiş kabul ediyoruz. Ben ve Hükümet üyelerimiz, bu Meclisteki bütün üye arkadaşlarımız ülkemizi seviyoruz, topraklarımızı, ağaçlarımızı, insanlarımızı seviyoruz. Kimseye bedavadan bir taş bile verilmesine rıza göstermeyeceğinizi, göstermeyeceğimi biliyorsunuz ve her bir arkadaşım da bu taşın bedava verilmesine razı olmayacağımızı biliyor, duygularımız ortak; ama, ben, Türkiye Büyük Millet Meclisinin denetim yetkisinin amacına uygun kullanılmadığı endişesini taşıyorum ve ben, modern dünyanın akılcılığında birleşelim diyorum. Bu çerçevede, gensoruya ret oyu verilmesi gerektiğine inanıyor ve ret oyu verilmesinin ülkenin hayrına olduğunu belirtip; hepimize saygılar, sevgiler sunuyorum" şeklindeki açıklamalarla konuşmasını tamamlamıştır.

Devlet Bakanı Işın Çelebi'den sonra Fazilet Partisi Konya Milletvekili Veysel Candan; şahsı adına, söz almıştır. Hükümetin açıklamalarının Koç Grubunun gönderdiği metinle aynı olduğunu savunan Candan, özellikle DSP sözcüsünün, arsa değer tespitinde 10,5 milyon dolar, İspanya ve Portekiz örneklerinin bunu kanıtladığını iddia etmiştir. Kendisinin holding yönetim kurulu üyesi olmadığını, Bodrum'da da yazlığının bulunmadığını belirten konuşmacı, POAŞ ile ilgili bir araştırma yaparken, satılan POAŞ'taki bir görevlinin, Başbakanın yazlığında görevli olduğu iddiasında bulunmuştur.

---

²¹¹ Devlet Bakanı Işın Çelebi'nin demokrasi konusundaki görüşleri şöyledir. "Demokrasi, hepimizin temel hak ve hürriyetlerinin bütünüyle gerçekleştiği, herkesin vatandaşlık haklarından eşit şekilde yararlandığı bir yapılanmanın adıdır; bir yönetim biçimidir; ama, demokrasiyi, sadece lafla istemek yetmez; bu demokrasi üzerine fikirlerimizi ilkelerimizi ve çabalarımızı ortaya koymamız ve o ilkeler ve hedefler doğrultusunda çalışmamız gerekir; çünkü, demokrasi, lafla değil, kalkınmayla ve gelişmeyle çok yakından ilgilidir. Demokrasinin sağlamlığı, enflasyonun düşüşüyle, gelir dağılımının düzelmesiyle çok yakından ilişkilidir. Demokrasi, uluslararası alanda, siyaseten ve ekonomik olarak daha aktif rol oynamakla ve güçlü olmakla ilgilidir. Kendi kabuğumuza çekilerek demokrat olamayız. Kendi kabuğumuza çekilerek demokrat kalamayız. Kendi kabuğumuza çekilerek hiçbir meseleyi çözemeyiz."

Veysel Candan, kimsenin yatırıma karşı çıkmadığını, bedelsiz tahsise karşı çıkan herkesin vatan hainliğiyle suçlanmasının yanlış olduğunu belirtmiş ve konuyu bir kez daha şu cümlelerle açıklama gereği hissetmiştir: *"Acaba, SEKA'nın arazisi, devlet lehine nasıl değerlendirilebilir; mesele, bundan ibaret. Bakın, Bakanlar Kurulu kararında "550 milyon Amerikan Doları tutarı yatırım yapılması..." En mühimi; bunun karşı bir müeyyidesi yoktur. Bu, 400 milyon dolar tuttuğu zaman ne olacaktır? "2 bin işçi çalıştırılacak" deniliyor, bin işçi çalıştırıldığı zaman ne olacaktır? "İhracat yapılacak." O da yanlış; yüzde 25 ihracat; yani, Koç'tan daha çok Koç'u savunuyorsunuz burada; ihracat rakamlarını verirken şişiriyorsunuz ve günlük bedellerle ifade etmeye çalışıyorsunuz. Koç, kendi raporunda, burayı, zaten, ihracat planı olarak yüzde 25 ifade etmiş; mesele bu. Niye, bu kadar, birilerini yatırıma karşı... Yok, düşünce değişmiş de... Efendim, demokrasi dersi veriyor... Demokrasinin SEKA ile ne ilgisi var?! Yabancı sermaye ne getiriyor, ne götürüyor; biz, ona bakarız. Bütün mesele budur; bu yabancı sermaye buraya yatırıldığı zaman, milli menfaatler açısından bize ne getirecektir ve bizden ne götürecektir."*

Bakanlar Kurulunun kararının, şaibeli ve gizli olduğunu öne süren Candan, Yüksek Planlamanın raporunu Genel Kurula okumuştur.²¹² Veysel Candan, sermayeye karşı olmadığını tekrarladığı konuşmasında, projenin milli menfaatlere aykırı olduğunu iddia etmiş ve konunun, KİT komisyonunda tartışıldığı sırada Genel Müdüre; *"Fidanlıkla ilgili birtakım talepler olduğu söyleniliyor, ne diyorsunuz?"* şeklinde soru sorduğunu, Genel Müdürün de *"Sayın milletvekilim, telaş etmenize gerek yoktur, gizli kapaklı bir de iş yoktur"* biçiminde cevap verdiğini ardından da *"Biz, doğrusunu yapmaya çalışacağız. Bize gelen istekler olmuştur, ilgili bakanlığa bildirdik"* dediğini Genel Kurula aktarmıştır. Özellikle DSP ve ANAP sözcülerini hayretle izlediğini söyleyen Candan, Koç Grubunun avukatı gibi davrandıklarını ileri sürmüş ve hukuk ihlalinin yapıldığını bir kez daha dile getirmiştir.

Veysel Candan, hukuk ihlali yapıldığına dair iddiasını şu sözlerle ortaya koymuştur: *"Satılacak yerle ilgili karar verme yeri SEKA'nın Yönetim Kuruludur, kanun bunu amirdir, hüküm bunu amirdir ve bunu, katiyetle Özelleştirme İdaresi veya Bakanlar Kurulu kararıyla bu şekilde vermek mümkün değildir. Bu arazi verildikten iki üç gün sonra, şu anda SEKA özelleştirme programına alınmıştır. Artık, bundan sonra, zaten SEKA'nın da para etmesi mümkün değildir ve burada, Tarım Bakanlığının bilimsel araştırma yeri vardır, kavaklıkları vardır, üretilen ağaçlardan kâğıt üretilecektir."*

---

²¹² Veysel Candan'ın okuduğu rapor şu şekildedir: *"1. Rayiç bedelle verilecektir. 2. Çevre koşulları dikkate alınacaktır. 3. İçindeki kavaklık bitki ve mevcut yapıları SEKA'ya bedelsiz verilecektir. 4. Ödeme peşin yapılacaktır."*

Yine, bakın, Hükümet, burada, çıkardığı 230 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 35 inci maddesini çiğniyor. Neye göre zarar yazılacağı kanunda bellidir. Siz Bağ-Kur'a, Ziraat Bankasına görev verir, Bağ-Kur'u ödetirsiniz, bu görev zararı olur; yer tahsisi, görev zararı olmaz. Bakın, aynen maddeyi okuyorum: "Hükümet, aldığı kararlar, SEKA arazisini bedava vermekle doğan zararı, görev zararı kabul etmekte ve Hazinece karşılanacağını karar altına almaktadır." Halbuki, aynı kararnamenin 35/4-a bendine göreyse, böyle bir tahsiste görev zararı kabul edilmemektedir."

Veysel Candan, konuşmasının sonunda SEKA'nın durumuna değinmiş ve bu kurumun kendi haline, batmaya sevk edildiğini iddia etmiştir.

Şahsı adına son konuşmayı Fazilet Partisi Aydın Milletvekili Muhammet Polat yapmıştır. Gensorunun görüşülmesinin kabul edilmesinin ardından Başbakanın istifa etmesi gerektiğini savunan Muhammet Polat, gensorunun herkese karşı değil, sadece Başbakana karşı verildiğini ileri sürmüştür.

Muhammet Polat, tahsis edilen arazinin üzerinde 10 binlerce -her türden- ağaç bulunan orman fidanlığı olduğunu vurgulamış ve burada, kâğıt üretimini ilgilendiren bitki genetiği üzerine ileri teknolojileri ihtiva eden çağdaş araştırmaların yapıldığını ifade etmiştir. 55. Hükümetin, önce, Yüksek Planlama Kurulu kararıyla, burayı rayiç bedelle Ford-Koç grubuna satma kararını almış olmasına rağmen, daha sonra, Bakanlar Kurulu bedelsiz verilmesi kararını aldığı iddia eden Polat, bunun 55. Hükümetin ilk yanlışı da olmadığını sözlerine eklemiştir.

Arazinin peşkeş çekildiği iddiasını tekrarlayan Muhammet Polat, bunun sonunda devlete ve parlamenter sisteme olan güvenin sarsıldığını söyledikten sonra, kendilerinin yatırıma karşı olmadıklarını, milletin malının, bedelsiz olarak peşkeş çekilmesine itiraz ettiklerini açıklamıştır.

Muhammet Polat; "80 bin kişi bu projeden yararlanacak, 20 bin kişi bu projede istihdam edilecek" denildiğini, bunun gerçeği yansıtmadığını ifade etmiş ve gensoruya kabul oyu vereceğini açıklayarak, konuşmasını tamamlamıştır.

Bu konuşmayla gensoru üzerindeki görüşmeler de sona ermiştir. Halil Çalık, Yaşar Okuyan ve Veysel Candan arasında tartışma sonrasında, oturum başkanı tarafında güvensizlik önergesi okunmuştur.

Fazilet Partisi Grup Başkanvekilleri Salih Kapusuz ve Abdüllatif Şener tarafından verilen; "Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına; Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz hakkında, İzmit'te SEKA'ya ait fidanlık bir araziye bedelsiz olarak Ford-Koç Grubuna tahsis ettiği ve gensoru önergemizde ileri sürdüğümüz gerekçelerle güvensizlik duyuyoruz. Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz hakkında güven oylaması yapılmasını arz ve talep ederiz" şeklindeki güvensizlik önergesi, 22 Temmuz tarihindeki 126. Birleşimde oylanmıştır. 443 milletvekilinin katıldığı oylamada, 230 kabul oyu çıkmıştır.

Bu sonuca göre, Anayasanın 99. maddesinin beşinci fıkrasında öngörülen salt çoğunluk bulunamamıştır; bu nedenle de, Başbakan Mesut Yılmaz hakkındaki güvensizlik istemi reddedilmiştir.

3.6. MECLİS SORUŞTURMASI

1- 6.1.1998 Tarih ve 98/10496 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle Mevzuata Aykırı Bir Şekilde İstanbul'da Yeni Turizm Merkezleri İlan Ettiği ve Bu Suretle Partizanlık Yapılmasına Yol Açarak Görevini Kötüye Kullandığı İddiasıyla Başbakan Mesut Yılmaz Hakkında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önerge²¹³

Denizli Milletvekili Mehmet Gözlükaya ve 55 arkadaşının, 6 Ocak 1998 tarih ve 98/10496 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle mevzuata aykırı bir şekilde İstanbul'da yeni turizm merkezleri ilan ettiği ve bu suretle partizanlık yapılmasına yol açarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla Başbakan Mesut Yılmaz hakkında Meclis soruşturması açılmasına ilişkin önergesi ile ilgili öngörüşmeler, 30 Haziran 1998 tarihinde 3. Yasama Yılı'nın, 12. Birleşiminde yapılmıştır. Birinci oturumdaki görüşmelerde, başkanlığı Kamer Genç üstlenmiştir.

Önerge üzerinde ilk konuşmayı, DYP Muğla Milletvekili İrfettin Akar yapmıştır. 27 Haziran 1998 günü Adana ve çevresinde meydana gelen deprem neticesinde hayatını kaybedenlere Allah'tan rahmet, yaralılara acil şifalar ve geride kalanlara başsağlığı dileyerek konuşmasına başlayan İrfettin Akar, ilk olarak, sanayileşen ülkelerdeki kentsel planlamanın önemine değinmiş ve yeşil alanlarının vazgeçilmezliğine vurgu yapmıştır. Bu bağlamda da, dünya standartlarında, kişi başına düşen yeşil alanın 15 metrekare, İstanbul'da ise 1,5 metrekare olduğunu ifade etmiştir.

DYP olarak konuya duyarlı olduklarını, verdikleri önerenin de bunun kanıtı olduğunu belirten Akar, ülkenin olanaklarından sadece kartelci sermaye, tekelci basın ve birkaç holding sahibinin yararlandığını iddia etmiş ve bu görüşünü destekleyecek örnekler vermiştir.²¹⁴ Daha sonra da, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Yasası çerçevesinde, kamu arazilerinin, Turizm Bakanlığı ve Orman Bakanlığı tarafından 49 yıllığına kiralama yoluyla tahsisinin yapılabildiğini hatırlatmış ve 1983 yılından sonra o tarihe kadar, 15 yılda 20 milyon metrekare alanın turizme açıldığını, son yedi ayda ise 3 milyon metrekare alanın turizm alanı ilan edilmesinin düşündürücü olduğunu ifade etmiştir.

İrfettin Akar, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanununun 4. maddesinde, turizm bölgeleri, turizm alanları ve turizm merkezlerinin tespitinde, ülkenin doğal, tarihi, arkeolojik ve sosyokültürel turizm değerlerinin; kış, av, su sporları ve sağlık turizmi, mevcut diğer turizm potansiyellerinin dikkate alınacağını ortaya konulduğunu vurguladığı konuşmasında, söz konusu Kanunun 4. maddesi uyarınca çıkarılan yönetmeliğin 5. maddesinde ise ülkenin doğal, tarihi,

²¹³ **TBMM Tutanak Dergisi**, 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 12. Birleşim, 30.6.1998

²¹⁴ İrfettin Akar, söz konusu örnekleri şu şekilde sıralamıştır: "*Bakanlar Kurulunun 6 Ocak 1998 tarih ve 98/10496 sayılı kararıyla, Turizm Bakanlığının teklif yazısı üzerine, 19 yer yeniden turizm merkezi ilan edilmiş, 6 turizm merkezi ise tevsii ve tadil edilmiştir. Birileri, yine, nimetten faydalandırılmıştır.*"

arkeolojik ve sosyokültürel turizm değerlerinin; kış, av ve su sporları ve sağlık turizmi ile mevcut diğer turizm potansiyeli dikkate alınarak, öngörülen turizm bölgeleri, turizm alanları ve turizm merkezlerinin mevkiini ve sınırlarını belirlemek amacıyla, Bakanlık içinde bir komisyon oluşturulacağı bilgisini de Genel Kurula aktarmıştır. Bu komisyonun, Turizm Bakanlığı koordinatörlüğünde Planlama, Çevre, Millî Savunma, İçişleri, Maliye, Bayındırlık, Ulaştırma, Tarım, Sanayi ve Ticaret, Enerji, Kültür ve Orman Bakanlığı yetkililerinden oluştuğunu da sözlerine eklemiştir.

Daha sonra, İstanbul ilinde yeni ilân edilen ve tevsii edilen turizm merkezlerini sayan Akar,²¹⁵ söz konusu turizm merkezlerini tek ele almış ve her biri için açıklamalarda bulunmuştur. Bütün bu turizm bölgeleri için ANAP'a yakın isimlere imtiyaz verildiği temel iddiasını da tekrarlamıştır.

İrfettin Akar, turizm merkezleri ile ilgili yapmış olduğu açıklamaların ardından, şu soruları sormuştur: “12 Eylül 1997 tarihinde Orman Bakanı ile Turizm Bakanı arasında imzalanan protokolün asıl amacı nedir? Bürokratik işlemlerin azaltılması mı, yoksa tahsis yetkisinin Turizm Bakanlığına devredilmesiyle bu talanların hızlandırılması mı hedeflenmiştir? Başbakan Sayın Mesut Yılmaz'ın bu tahsislerde talimat verdiği doğru mu?”

Turizm Bakanlığınca 30 Aralık 1997 tarihinde duyurusu yapılan ve 2 Şubat 1998 tarihine kadar müracaatı gereken 88 parselden oluşan turizm alanlarının 19 adedinin orman arazisi olduğunu belirten Akar, bu orman arazilerinin, Turizm Bakanlığına tahsis edilmesinin nedenlerini sormuş ve Turizm Bakanının, yatak kapasitesini artırma bahanesine sığınarak, birtakım partili çevrelere ve holdinglere menfaat sağlamayı hedefleyip hedeflemediğini de bir başka soru olarak yöneltmiştir. Bu arada basın, kamuoyu ve CHP'li İstanbul milletvekillerinin tepkisi sonucunda, yeni ilan, tevsii ve tadil edilen turizm merkezlerinin beş tanesinin iptal edildiğini ve ancak geride kalan üç tahsisli arazinin iptal edilmediğini de sözlerine eklemiştir. Akar'a göre iptal edilenler, Beşiktaş -Kuruçeşme; Beşiktaş - Serencebey Yokuşu; Sarıyer - Mavramoloz; Ataköy; Sarıyer-İstinye; iptal edilmeyenler ise İstanbul-Şişli Bomonti; İstanbul- Atikalipaşa Yalısı; İstanbul-Ataköy Turizm Merkezidir.

---

²¹⁵ Bu turizm merkezleri şunlardır:

1. İstanbul Sarıyer Mavramoloz Turizm Merkezi,
2. İstanbul Beşiktaş Serencebey Yokuşu Turizm Merkezi,
3. İstanbul Beşiktaş Kuruçeşme Turizm Merkezi,
4. İstanbul Bomonti Turizm Merkezi,
5. İstanbul Atik Alipaşa Yalısı Turizm Merkezi,
6. İstanbul Ataköy Turizm Merkezi,
7. İstanbul İstinye Turizm Merkezi Tevsii,
8. İstanbul Sarıyer İstinye Turizm Merkezi Tevsii.

İrfettin Akar, konuşmasının bir bölümünde, görevdeki hükümeti ararejim hükümeti olarak nitelendirdikten sonra, Tansu Çiller'in haksız bir şekilde hedef gösterildiğinden söz etmiş ve ardından da iptal edilmeyen turizm merkezleri ile ilgili olarak, Cumhuriyet, Sabah, Zaman, Yeni Yüzyıl, Öncü ve Radikal gazetelerinde haber ve yorumların çıktığını ifade etmiş ve 100 bin ile 1 milyon Alman Markı arasında rüşvet döndüğü haberlerinin yer aldığını öne sürmüştür.

Başbakan Mesut Yılmaz'ın orman alanlarını, Fatih orman alanını, çocuk orman alanı, sosyete orman alanı diye ifade etmesini de eleştiren İrfettin Akar, konunun şaibeli olduğu iddiasını tekrarlamış ve Mesut Yılmaz'ın da bunu kabullendiğini söyledikten sonra, sözü işçi, çiftçi ve esnafın içinde bulunduğu zor duruma getirmiş ve söz konusu önergeye kabul oyu verilmesine çağrı yaparak konuşmasını tamamlamıştır.

Ardından Fazilet Partisi İstanbul Milletvekili Ekrem Erdem söz almıştır. Adana'da meydana gelen depremle ilgili üzüntülerini belirterek konuşmasına başlayan Erdem, bir önceki konuşmacı İrfettin Akar gibi, ilk olarak turizm merkezlerinin tevsii ve tadili ile ilgili yapılan yasal düzenlemeler hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Yasasının 4. maddesinde "*turizm bölgeleri, turizm alanları ve turizm merkezlerinin tespitinde, ülkenin doğal, tarihî arkeolojik ve sosyokültürel turizm değerleri, kış, av ve su sporları ve sağlık turizmiyle, mevcut diğer turizm potansiyeli dikkate alınır*" denildiğini de hatırlatmıştır. Bu açıklamadan hareketle de İstanbul'da ilan edilen yeni turizm merkezleriyle tevsii alanları için böyle bir durumun söz konusu olmadığını iddia etmiş ve "Türk turizminin ihtiyacı olan yatak sayısını artırmak" şeklindeki açıklamanın inandırıcı olmadığını belirtmiştir. Şişli Belediyesi eski Başkanı Gülay Aslıtürk'ün, yaptıklarını buna örnek olarak göstermiştir.

İstanbul'da ilan edilen turizm merkezlerinin mevzi, noktasal ve birtakım insanlara rant sağlamaya yönelik olduğunu iddia eden Ekrem Erdem, sorumlu tuttuğu 55. Hükümetin kurulmasıyla ilgili olarak genel bir eleştiri getirdikten sonra, bu Hükümetin İstanbul'a yönelik yaptığı ilk icraatın, Sarıyer İlçe Belediye sınırları içerisinde bulunan, 8100 hektarlık, ormanlık bölgeyi Sarıyer'den alarak bir köy belediyesine bağlamak olduğunu iddia etmiştir.

Ekrem Erdem, konuyla ilgili iddialarını şu sözlerle ortaya koymuştur: "*Turizm merkezi ilan edilen Sarıyer, Rumeli Feneri'nde, Rumeli Feneri ile Garipçe Köyü arasındaki ormanlık alanları kapsayan, kısmen Boğaziçi SİT alanı içerisindeki öngörünüm bölgelerinde kısmen de Sarıyer köylerini kapsayan doğal SİT alanı içerisinde kalan bölgeler "Sarıyer Mavramoloz Turizm Merkezi" olarak ilan edilmiştir.*

Bu bölgede en büyük arazi, bir müddet önce vurularak öldürülen kumarhaneler kralı Ömer Topal'a ait Emperyal Otelcilik'e ve ANAP İl Başkanı Erdal Aksoy'a aittir. Yine, bölgede, bankalara ve çeşitli işadamlarına ait arsalar vardır. Bu arsalar, daha önceden, ya kamudan ya da şahıslardan çok ucuza kapatıldıktan sonra, Hükümetin aldığı kararlarla, birtakım kesimlerin rantlarına rant sağlanmaktadır.

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; turizm merkezi ilan edilen diğer bir bölge de, İstanbul 3 no'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun kararıyla "Yıldız Sarayı ve çevresi" kapsamına alınan Beşiktaş Serencebey Yokuşu'dur. Yeditepe Otelcilik Şirketine ait oteli de içerisine alacak şekilde, Barbaros Bulvarı ile Yıldız Sarayı arasındaki Yıldız Parkı turizm merkezi ilan edilmiştir. Yeditepe Otelcilik Şirketine ait otel kimindir? Otelin sahipleri arasında Erdal ve Erol Aksoy vardır. Erdal Aksoy kim? Erdal Aksoy, halen ANAP İl Başkanlığını yapan Erdal Aksoy'dan başkası değildir.

Bu bölge, Beşiktaş'ın, nefes aldığı ciğerleridir; Yıldız Sarayının yanbaşıdır; Beşiktaş'ı şirinleştiren tek mekândır ve semtin tarihî karakterini oluşturmaktadır.

Dolmabahçe Sarayının bahçesine, Dolmabahçe Sarayının havalandırma bacalarının üzerine otel konduran, tarihî Dolmabahçe Sarayını çürümeye ve yıkılmaya mahkûm eden zihniyet, şimdi de, Beşiktaş'ın akciğerlerini tahrip ediyor. Buna, ne Beşiktaş halkı ne de İstanbul halkı müsaade etmeyecektir ve etmemiştir de; yoğun baskılar karşısında, geri adım atmak mecburiyetinde kalmıştır."

Konuşmasının devamında turizm merkezi ilan edilen diğer yerlere de değinen Erdem, tarihî Atikalıpaşa Yalısının mülkiyetinin Hazineye ve TEAŞ'a; Beşiktaş Kuruçeşme Turizm Merkezinin mülkiyetinin çeşitli işadamlarına; Bomonti Bira Fabrikasının bulunduğu yerin mülkiyetinin, Hazineye ve Tekel Genel Müdürlüğüne ait olduğunu iddia etmiştir. Tevsi ve tadil edilen turizm merkezlerine değinen konuşmacı, bunlardan Sarıyer İstinye Turizm Merkezi tevsi alanına, 60 pafta, 388 ada, 41 sayılı parsel ilave edildiğini belirtmiş ve konuyla ilgili açıklamalarını teknik bazda devam ettirmiştir.²¹⁶

---

²¹⁶ Söz konusu açıklamalar şu şekildedir: "İstinye'de bulunan bir başka turizm merkezi tevsi alanına gelinece; İstinye Turizm Merkezine dahil edilen 49 pafta, 983 ada, 15-21, 34, 53, 54, 55 numaralı parseller, 984-997 nolu adalar, 5.3.1990 gün 20452 sayılı Resmî Gazetede ilan edilen İstanbul İstinye Turizm Merkezi tevsi alanında kalmakta iken, 28.5.1991 gün, 91/1278 sayılı Danıştay kararıyla iptal edilerek yürürlükten kaldırılmıştır. Buranın, Danıştay kararına rağmen, tekrar turizm alanına alınmasını anlamak, doğrusu, mümkün değildir. Söz konusu alan, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası ile Maliye Hazinesi ve şahıs mülkiyetindedir.

Tevsi ve tadil edilen üçüncü turizm merkezi de Ataköy Turizm Merkezidir. Ataköy Turizm Merkezi ikinci tevsi alanı içerisinde, Bakırköy 2 pafta, 939 ada, 58 numaralı parselde Emayetas Madeni Eşya Fabrikası, 53 sayılı parselde benzin istasyonu, 47 numaralı parselde de Bakırköy Polis Karakolu bulunmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesinden aldığımız bilgilere göre, söz konusu bölgede yol genişletme, bağlantı ve kavşak çalışmaları yapılmakta olup, bahsi geçen parsellerin istimlak çalışmaları sürdürülmektedir.

İstanbul Ataköy Turizm Merkezine ilavesi uygun bulunan alan içinde yer alan ve büyük bir bölümü gerçekleştirilmiş olan 40 metrelik trafik yolu ve bağlantılarıyla ilgili yetki, ilgili Bakanlıklara geçecek ve yolun gecikmesine neden olacaktır..."

Ekrem Erdem, konuşmasının bundan sonraki bölümünde, İstanbul'da turizm merkezi ilan edilen yerlerin 2634 sayılı Turizmi Teşvik Yasasına aykırı olduğunu iddia ettikten sonra, parklar ve hayvanat bahçelerinin turizm merkezi ilan edilmesini de eleştirerek, İstanbul'un dokusunun bozulduğunu, rant uğruna tarihi yerleşim merkezlerinin talan edildiğini ileri sürmüştür. Önceki konuşmacı gibi, Erdem de, ilan edilen 8 turizm bölgesinden 5'inde geri adım atıldığını, bunun ise yanlış bir karardan dönmek değil, mehter takımı gibi, iki ileri bir geri yürüyüşüyle rant dağıtımına devam etmek anlamı taşıdığını iddia etmiştir.

Erdem, konuşmasının sonlarında, rantın ANAP'ın değişmez İl Başkanı ve Mesut Yılmaz'ın aile dostu olarak gördüğü Erdal Aksoy'un kontrolünde olduğunu belirtmiş ve bu kişinin Mesut Yılmaz ile ilişkisinin bulunduğunu iddialarına eklemiştir.

Şahsı adına son konuşmayı ANAP İstanbul Milletvekili Yusuf Namoğlu yapmıştır. Konuyla ilgili bazı hatırlatmalar yaparak söze başlayan Namoğlu, Bakanlar Kurulunun, 6 Ocak 1998 tarihli kararıyla, Turizm Bakanlığının teklif yazısı üzerine, Turizm Bölgeleri, Turizm Alanları ve Turizm Merkezlerinin Belirlenmesi İçin Çalışma Gruplarının Oluşturulması, Görev Yetkileri ile, Çalışma Şekline İlişkin Yönetmelik hükümlerine göre, bazı turizm merkezlerinin tevsi ve tadilinin kararlaştırmış olduğuna vurgu yapmış ve 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanununun 3. maddesine değindikten sonra, konuşmasında; *“Turizm merkez ilanlarında; Turizm Bakanlığınca, mevcut turizm potansiyeli dikkate alınarak, öngörülen turizm bölge, alan ve merkezinin mevki ve sınırlarını belirlemek üzere, Bakanlık içi komisyon oluşturulur. Bakanlık içi komisyon, ilanı öngören turizm bölge, alan ve merkezlerinin mevki ve sınırlarını, Bayındırlık ve İskân Bakanlığıyla ilişki içinde belirler; anılan Bakanlığın görüşüyle birlikte, Bakanlık makamının onayını alarak, kesinleşen Bakanlık önerisini, bakanlıklar arası komisyona götürür. 12 bakanlık temsilcisinden oluşan bakanlıklar arası komisyon, belirtilen tarihte toplanır ve sonucu bir tutanakla belirler. Bakanlıklar arası komisyonda belirlenen görüşleri içeren tutanak ve yeniden bildirilen görüşlerle birlikte, mevki ve sınırları haritalar üzerinde belirlenen turizm bölge, alan ve merkezleri, Bakanlıkça, Bakanlar Kurulunun onayına sunulur. Bakanlar Kurulu kararıyla tespit edilen turizm bölgeleri, turizm alanları ve turizm merkezleri, Resmî Gazetede ilan olunur”* şeklindeki açıklamalara yer vermiştir.

Turizm Bölgeleri, Turizm Alanları ve Turizm Merkezlerinin Belirlenmesi İçin Çalışma Gruplarının Oluşturulması, Görev Yetkileri ile Çalışma Şekline İlişkin Yönetmeliğin 5. maddesinde yer alan *“ülkenin doğal, tarihî, arkeolojik ve sosyokültürel turizm değerleri, kış, av ve su sporları ve sağlık turizmi ile mevcut diğer turizm potansiyelini dikkate alarak”* şeklindeki ifadeyle İstanbul ilinde 21 adet turizm merkezinin mevcut turizm potansiyellerinin göz önünde tutularak ilan edildiğini ortaya koyan Yusuf Namoğlu, bunun 1982 yılından itibaren, her hükümet döneminde, gerçekleştirilmiş olduğuna dikkat çekmiştir. Daha sonra ise beş turizm merkezinin, SİT alanlarında yer aldığı için kararname kapsamından çıkarıldığını ifade etmiş ve diğer üç turizm bölgesi için herhangi bir iptalin söz konusu olmadığını açıklamıştır.

Yusuf Namoğlu, yürürlükte olan söz konusu üç yere açıklık getirmeye çalıştığı konuşmasının bu bölümünde²¹⁷ İstanbul'un yatak kapasitesi ile ilgili bilgi aktarmış ve 1983 yılı sonu itibarıyla yatırım belgeli 24 tesis, 1811 yatak, 1997 yılı sonu itibarıyla ise yatırım belgeli 78 tesis, 20214 yatak, işletme belgeli toplam 44712 yatak bulunduğunu ortaya koymuştur. Namoğlu, bütün bunlara karşın, İstanbul'un turistik yatak ihtiyacının 100 bin olarak hesaplandığını ifade etmiş ve ayrıca bir yerin turizm merkezi ilan edilmesinin, o yerin imar plansız bir yapılaşmaya açılması anlamına gelmediğini belirtmiştir.

Turizm Merkezi ilanı ile planlamanın ayrı ayrı süreçler olduğunu ve imar planlarının, turizm merkezi ilanından sonra gündeme geldiğini vurgulayan ANAP'lı Yusuf Namoğlu, Bakanlar Kurulunun kararıyla, imza atan Başbakanın sorumlu tutulamayacağını savunmuştur.

Başbakan Mesut Yılmaz'ın Genel Kurul Salonunda bulunmaması ve konuşma yapmaması nedeniyle, bu konuşmadan hemen sonra önerge ile ilgili oylamaya geçilmiştir. Yapılan oylama sonunda Başbakan Mesut Yılmaz hakkında verilen soruşturma önergesi kabul edilmiştir. Yine Anayasanın 100. maddesi gereğince, soruşturma, siyasî partilerin güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak 15 kişilik bir komisyon tarafından yürütüleceği vurgulanmış ve soruşturma komisyonunun görev süresinin iki ay olduğu açıklanmıştır. Bu sürenin, komisyon başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üye seçimi tarihinden itibaren başlaması da yapılan oylamayla kabul edilmiş ve önerge ile ilgili öngörüşmeler sona ermiştir.

2-Kanuna ve Genel Ahlakla Aykırı Şekilde Mal Edinmek Suretiyle Görevini Kötüye Kullandığı İddiasıyla Tansu Çiller Hakkında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önerge²¹⁸

Genel Kurulun 14 Nisan 1998 tarihli 76. Birleşiminde alınan karar gereğince, Konya Milletvekili Ahmet Alkan ve 106 arkadaşının, kanuna ve genel ahlaka aykırı şekilde mal edinmek suretiyle görevini kötüye kullandığı ve

---

²¹⁷ Yusuf Namoğlu'nun bu konudaki açıklamaları şu şekildedir: *"Bu yerler nerelerdir; bir tanesi İstanbul Atıkalipaşa Yalısı turizm merkezidir. Mevcut yapılar restore edilerek turizme kazandırılmak istenmektedir. Arazi, halen Hazineye aittir.*

Şişli Bomonti Turizm Merkezinin, uluslararası iş ve finansman merkezi olarak planlanması, merkezi hükümet ve yerel yönetimlerin işbirliğiyle, sosyal, kültürel ve mekânsal niteliklerinden uluslararası standartlara yükseltilmesi hedeflenmektedir. Arazinin 4 parseli Hazineye, 1 parseli Tekel Genel Müdürlüğüne, 1 parseli ise Fransız hükümetine aittir.

İstanbul Ataköy Turizm Merkezinde ise, otelcilik, turizm, kültür, finans, kongre ve ticaret merkezi gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Arazi, özel mülkiyette, Emayetas A.Ş. 'ye aittir.

İlan edilen bu üç yer, İstanbul kent merkezindeki yerler, yeşil alan dışında da başka bir kullanım nedeniyle atıl bir vaziyette bulunan bazı taşınmazların turizm amaçlı olarak kullanımlarının gerçekleştirilmesini hedeflemektedir."

²¹⁸ **TBMM Tutanak Dergisi**, 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 78. Birleşim, 51. Cilt, 16.4.1998

bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ve 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanununun 11, 12, 13, 14 ve 15 inci maddelerine uyduğu iddiasıyla, Devlet eski Bakanı, Dışişleri eski Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve eski Başbakan Tansu Çiller hakkında Anayasanın 100 üncü ve İçtüzüğü'nün 107. maddeleri uyarınca bir Meclis soruşturması açılmasına ilişkin önergesi üzerindeki öngörüşmeler, 3. Yasama Yılı'nın, 78. Birleşiminin, Birinci Oturumunda yapılmıştır. 16 Nisan 1998 tarihindeki görüşmeler sırasında, oturum başkanlığını Hasan Korkmazcan yürütmüştür.

Konuşmalara geçilmeden önce, DYP Amasya Milletvekili Ahmet İyimaya, daha önce karara bağlanmış bir soruşturma önergesiyle aynı içerikte olduğu öne sürülen bir diğer soruşturma önergesinin, daha sonraki bir tarihte işleme konulmasına hukuken imkân bulunup bulunmadığı hakkında söz istemesi ve Oturum Başkanının buna olumsuz cevap vermesinden sonra, bir usul müzakeresi yapılması kararlaştırılmış ve bu müzakerede Başkanlığın takip ettiği usul ve işlemin iki aleyhinde, iki lehinde söz verileceği açıklanmıştır.

İlk olarak DYP Amasya Milletvekili Ahmet İyimaya söz almış ve Meclis gündeminde bulunan soruşturma önergesinin işleme konmasının ve görüşülmesinin, gerek Parlamento hukuku ve gerekse Yüce Divan yargılama hukuku bakımından mümkün olmadığını belirterek konuşmasına başlamıştır. Bu görüşünü de, bakan veya başbakan hakkında soruşturma önergesi verilebilmesi için, bazı şartların gerçekleşmesine bağlı olduğunu savunarak, güçlü kılmaya çalışmıştır. Bu husustaki tek olumsuz koşulun, aynı konuda sonuçlandırılmış bir soruşturmanın olmaması koşulu olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Anayasanın hazırlanması sırasında Danışma Meclisinde yapılan görüşmelerde dönemin Komisyon Başkanının; Anayasanın ruhunu; *"Meclis soruşturması açılıp, Mecliste karara bağlandıktan sonra, eğer, herhangi bir tahkikat yahut Yüce Divana sevk kararı verilmezse, bu karar kesindir. Aslında, müessese, Türkiye'de dejenere olmuştur; bunun, yeniden, daha fazla dejenere olmasını önlemek istedik."* şeklinde açıkladığını belirten Ahmet İyimaya, Yüce Divana sevk etmeme yönündeki Parlamento kararının kesinliği, onun yalnızca yargısal karar olma niteliğinden kaynaklanmadığını da savunmuştur.

Ahmet İyimaya, böylesi önergelerle iddia edilen konunun, Türk Parlamentosunda ikinci kez soruşturma konusu yapılmamış olmasının, kıdemli ve sükûfî Meclis teamülünün, özel bir anlamı ve bağlayıcılığının olduğunu ifade ettiği konuşmasında, aksine bir anlayışın, kaliteyi ve yeteneği siyasetten uzaklaştıracağını öne sürmüş ve sözü Tansu Çiller'in mal varlığı konusunda verilen önergeye getirerek şu sözleri sarf etmiştir: *"...özel yasadaki tüm hükümleri kapsar genişlikte, daha önce soruşturma önergesi verilmiş, oluşturulan soruşturma komisyonu raporunu hazırlamış, Genel Kurulda görüşülmüş, 19.2.1997 tarihli oturumda Yüce Divana sevk etmeme kararı*

alınmıştır. Bu, Parlamentonun dosyadan el çekmesini içeren anayasal ve yargısal karardır. Sonuçlanan soruşturma önergesi, komisyon zabıtları ve komisyon raporu dosya bütünü içerisinde değerlendirildiğinde, şu andaki önergede, farklı bir iddia veya isnat kümesi ileri sürülmüş değildir. Önümüzdeki soruşturma önergesinde ileri sürülen her vakia ve iddia, önceki soruşturma aşamasında gündeme gelmiş, tutanaklara geçmiştir. Sözgelimi "yeni iddia" denilen Bolu'yla ilgili vakia, 323 sahifeden ibaret önceki soruşturmanın 26 ayrı sahifesinde, Amerika'daki mallarla ilgili iddia ise, 63 ayrı sahifesinde yer almıştır."

Söz konusu iddiaların yeniden ele alınmasının, hukukî olmayan, tam aksine keyfi ve komplo siyasetinin bir parçası olmaya yol açacağını da belirten İyimaya, Yüce Divana sevk etmeme kararının, özel niteliği gereği, hiçbir şekilde ortadan kaldırılamayacağını ve bunun bir soruşturma engeli oluşturduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca yine sevk etmeme kararının yargısal düzeyde takipsizlik kararı olmadığını, men'i muhakeme kararı olduğunu, yayımlanmamış iki özgün doktora tezinde ortaya konulduğunu da sözlerine eklemiş ve gündemdeki soruşturma önergesinin herhangi bir yeni delil getirmediğini savunmuştur.

DYP'li Ahmet İyimaya konuşmasına; *"Soruşturma döneminde elde edilmesi imkânsız, gizlenmiş veya temin edilememiş ve sonucu etkili kanıtlar, ancak, yeni delil sayılabilir. Hele, ciddî sebebe dayansa dahi, herhangi bir dava, hiçbir şekilde delil argümanı olamaz. Kaldı ki, kâzib şöhrete ulaşan davalar, asgarî hukukî temelden yoksundurlar. Davada kesinleşen ve sonuca etkili olan yargı kararı, ancak, yeni delil olabilir. Bu tür bir gerçekleşme de yoktur. Yeni dava, ancak, bir bekletici sorun niteliğine bürünebilir. Esasen, görülmekte olan davada siyasetin susma görevi Anayasada emredici şekilde tanzim edilmişken, onu savaşına malzeme yapan çirkin politika gerçeği, ibret vericidir. Görülmekte olan davalara da dayandırılan bu önergenin, sırf bu sebeple dahi, Anayasanın 138 inci maddesi hükmüne göre, şu anda Başkanvekili tarafından düşürülmesi gerekir. Aksine bir yol hukukumuzda öngörülseydi, sunî dava açarak veya sonradan bilirkişi raporu istihsal ederek, retle sonuçlanan bütün soruşturma dosyalarını yenilemek, yasamayı, yasama görevini dosya savaşına boğmak mümkün olurdu"* biçimindeki sözlerle devam etmiş ve daha önce aynı konuda reddedilen önerge nedeniyle, Parlamentonun, yargısal ve anayasal içerikli bir evvelki kararının bağlayıcılığı olduğunu tekrarlamıştır. Yine geçmişte, Turgut Özal'ın önerileri doğrultusunda, 20 Haziran 1984 tarihli bir Parlamento kararıyla düşürülen 270 dosyadan niteliklerini koruyanların da bir gün Meclis'in gündemine getirilme ihtimali bulunduğunu vurgulamıştır.

Önergenin gündeme alınmasının Anayasaya aykırı olduğuna dikkat çeken Ahmet İyimaya, siyasal ihtirasların, siyasal husumetlerin, yalnızca hasımla değil, aynı zamanda hukukla çatıştığı zamanlarda, demokrasiyi, ruh ve zihniyet kimliğiyle varlık iklimine sindirmiş Parlamentoya dayanılması gerektiğini dile getirmiştir.

Ahmet İyimaya'nın konuşmasını tamamlamasının ardından, Başkanlığın tutumu lehinde, DSP Zonguldak Milletvekili Mümtaz Soysal söz almıştır. Ahmet İyimaya'nın görüşlerinin aksine, Meclis'in daha önceki önerge ile ilgili yapmış olduğu işlemin yargısal olmadığını ifade ettikten sonra, Meclis soruşturmasının uygulanmasıyla ilgili olarak diğer ülkelerden örnekler vermiştir.²¹⁹ Söz konusu örnekleri sıraladıktan sonra, Türkiye'de kurulan soruşturma komisyonun, yargı organıymış gibi bazı yetkileri kullanmasına karşın, ulaşılan sonucun, yargı kararı gibi kesin hüküm niteliği taşıyan bir karar olmadığını ileri sürmüştür.

Mümtaz Soysal'ın bu açıklamaları DYP sıralarından tepkiyle karşılanmış ve Hasan Ekinci ve İsmail Karakuyu başta olmak üzere, bazı DYP'li milletvekilleri Soysal'a laf atmışlardır. Mümtaz Soysal ise komisyonun kararının kesin bir kanaat bile olsa, mahkeme hükmü niteliğinde olmadığını bir kez daha vurgulamıştır.

Mümtaz Soysal'ın sözlerinin DYP'liler tarafından sık sık kesilmesi, Genel Kurulda gerginliğe yol açmış ve Soysal, aradan bir yıl geçmemiş olsaydı bile, yeni delil ortaya çıktığı için soruşturma önergesinin yine verilebileceğini iddia etmiştir.

Mümtaz Soysal zorlukla sürdürdüğü konuşmasında; *“Yüce Divan önünde aklandıkları zaman, kendileri sevinmiş olabilirler; ama, Yüce Divan önünde birisi aklandığında, emin olun, en çok sevinen, onu oraya yollanmış olanlardır ve en çok sevinen, hatta, bu konuda konuşmuş olandır. Ben, geçmişte, o biçim konularda, içimizden bazı arkadaşlar için, Yüce Divana gitme talebinde bulunan bir kişiyim; ama, onlar, orada aklandığı zaman sevindim. Sizin de bu aklanmayı beklemeniz ve o sevinci karşılamanız gerekir. Niye sevinmek istemi-*

---

²¹⁹ Mümtaz Soysal'ın vermiş olduğu örnekler şunlardır: *“Örneğin, İngiltere'de, meclislerden biri -Avam Kamarası- suçlar, öbür meclis -Lordlar Kamarası- yargılar. Lordlar Kamarasının, sadece, "hukuk lordu" denen 9 lordu değil, bütün kamara, bütün meclis birden yargılar ve hem de öylesine yargılar ki, orada, ayrıca ceza da verir; yani, şu kadar yıla mahkûm eder ya da para cezasına mahkûm eder.*

Buna karşılık, aşağı yukarı aynı usulü benimsemiş olan Amerikan Kongresinde, Temsilciler Meclisi suçlar ve Senato, üçte iki çoğunlukla mahkûm eder. Mahkûm edişi mahkemeninkine benzemesi; o kişinin görevi düşer; başkansa başkanlığı düşer; ama, mahkûm edilmesi için; yani, ayrı bir ceza görmesi için, ayrıca dava açılması gerekir; ama, İngiltere'deki usulde bile, bu usul öylesine tam bir yargı usulü değildir ki, yasaların yapılaş usullerine uymak gerekir; yani, sonuçta -cumhurbaşkanının onayına benzer bir biçimde- hükümdarın onayı gerekir.

Onun için, bundan çıkarılacak olan sonuç şudur: Meclis soruşturması, mutlaka, yargıyla paralelliği kurulması gereken, o konudaki terimlerin kullanılmasını gerektiren bir soruşturma usulü değildir. Bizde de, baktığımızda, Osmanlı döneminde, Divanı Âli'ye sevk edilmiş olan kişiyi 30 kişilik bir Divanı Âli yargılar; onun 10 kişisi Parlatentonun içindedir, 10 kişisi Temyizdendir, 10 kişisi de Şûrayı Devlettedir. Dolayısıyla, bütün sistemlerde farklı usuller vardır.”

yorsunuz? Niçin sevinmek istemiyorsunuz?! Niçin sevinmek istemiyorsunuz da, bağırıp duruyorsunuz?! Yaa!.." dedikten sonra, Meclis soruşturmasının, Meclisin bütün üyelerinin tertemiz kalabilmeleri için bulunmuş olan bir yol olduğunu ifade etmiş ve şaibenin ortadan kalkması için Yüce Divanın önemine vurgu yapmıştır.

Mümtaz Soysal'ın tartışmalı geçen konuşması sonrasında, DYP Sakarya Milletvekili Nevzat Ercan, Başkanlığın tutumu aleyhinde söz almıştır. Konuşmasına, bir dönem önce Tansu Çiller hakkında verilen ve reddedilen soruşturma önergesiyle ilgili olarak bilgi vererek başlayan Nevzat Ercan, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanan bir kararın, hiçe sayılarak, yeniden, siyasî amaçlı olarak gündeme getirilmesinin yanlış olduğunu savunmuştur.

1982 Anayasasının mimarlarından olan Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı'nın: *"Meclis soruşturması -bilindiği gibi- Başbakan veyahut bakanlar aleyhine açılabilir. Meclis soruşturması açılıp, Mecliste karara bağlandıktan sonra, eğer herhangi bir tahkikat yahut Yüce Divana sevk kararı verilmezse, bu karar kesindir"* şeklindeki ifadelerini hatırlatan Ercan, Meclis'in almış olduğu bir kararın yok sayılamayacağını, bunun sonraki günlerde ciddi sıkıntılar yaratabileceğini dile getirmiştir. Tansu Çiller ile ilgili olarak kurulmuş olan komisyonunun çalışmalarından da söz ettikten sonra, Çiller için "kaçacak" denildiğini, ancak bunun doğru çıkmadığını ifade etmiştir. Önergeyi verenleri hukuku kendi çıkarları doğrultusunda kullanmakla suçlayan Nevzat Ercan, aynı soruşturmayı tekrar tekrar Meclis gündemine taşımamanın, bir kan davasının ilkel takipçiliğinden farkının olmadığını da sözlerine eklemiştir. Bu durumun kimsenin kendini güvencede hissetmeyeceği bir ortamın doğuracağını da belirtmiş ve Meclisten kendi kararını geçersiz saymasının istenmesinin garip olduğunu ifade etmiştir.

"Dolayısıyla, bugün, şeref ve haysiyeti, kişisel onuru ve siyasî geleceği tehdit edilen sadece Sayın Tansu Çiller değildir; hakkında soruşturma önergesi verilmiş ve reddedilmiş siyasetçiler de -Mustafa Taşar ve arkadaşları dahil olmak üzere, çoğunu tanıyorum- bilsinler ki, çok yakın ve çok ağır bir tehdidin altına girmekteler. Şayet bu yöntemle Sayın Çiller aleyhindeki soruşturma tekrarlanabilecekse; şayet, Yüce Meclisin iradesi, hukukun icabından uzaklaşp siyasî gücün arzusuna ram olacaksa, o zaman cevaplamamız gereken soru, Sayın Tansu Çiller'in kaderinin ne olacağı değildir; bu Parlamente'ya ne olacağıdır; bu Parlamente'nin bütün üyelerine ne olacağıdır" şeklindeki sözlerle konuşmasına devam eden Ercan, hukukun üstünlüğünün ortadan kalkmasının getireceği sıkıntılara da vurgu yapmayı ihmal etmemiştir.

Nevzat Ercan, önce, bir gerekçe imal edildiğini, sonra bu gerekçeye dayanılarak hukukun evrensel mantığının tersine çevrildiğini iddia ettiği konuşmasında, bir hukuk devletinde, henüz sonuçlanmamış bir davaya hukukî delil statüsünün verilemeyeceğini dile getirmiş ve bütün bunların intikam alma

duygusuyla ve siyasi hırs sonucu gerçekleştiğini de ileri sürmüştür. *“Tansu Çiller’i Yüce Divana gönderseniz ve hatta assanız bile, milletin hakkınızda verdiği hükmü bozamazsanız, değiştiremezsiniz”* dedikten sonra, Parlatentonun güvenilirliğı, onuru ve saygınlığının önemine vurgu yapmış ve muhakeme sürecindeki bir konunun, siyasî tartışmaların ve siyasî hesaplaşmaların mevzuu haline getirilmesinin, açık bir Anayasa ihlali olduğunu iddia etmiştir. Tansu Çiller’e yönelik olarak, *“Parmak hesabıyla aklandı”* şeklindeki iddiaya ise Çiller’in, o soruşturmada parmak hesabıyla suçlanmış olduğunu belirterek cevap vermiş ve Türkiye’nin son iki yılını bloke eden bu dosya savaşlarının adi bir sokak kavgasına dönüşmesinden duyduğu endişeyi dile getirmiştir.

Nevzat Ercan, önceki yıldan farklı olarak oy verecekleri beklenen milletvekillerinin onurunun töhmet altında olduğuna dikkat çektiğı konuşmasında son olarak, *“Yılmaz’ın bu talimatına baş eğeceğimiz hep birlikte göreceğiz. Bugün, burada, Sayın Çiller hakkında bir oylama yapmıyoruz, Parlatentomuz bugün kendi kendisini oylayacak. Yüce Meclisin bu oylamadan alınının aklıyla çıkacağına, kendisine yuh çektiren bir zihniyete teslim olmayacağına inanıyorum”* demiş ve sözlerine son vermiştir.

Önergenin yeniden gündeme alınmasıyla ilgili olarak, Başkanlığın tutumu lehinde söz alan diğeri milletvekili Fazilet Partisi Kahramanmaraş Milletvekili Mustafa Kamalak olmuştur. Konuyu temiz siyaset, hukuk, Anayasa, demokrasi ve uygulama açısından ele alacağını açıklayan Mustafa Kamalak, Demirel, Ecevit, Yılmaz ve Baykal’a yönelik Meclis soruşturması önergelerinden bahsetmiş ve bunların tamamının Meclis kararıyla kaldırıldığını söylemiştir. Bunun da iddianın, temiz siyaset bakımından tutarlı olmadığını gösterdiğini belirtmiştir.

Mustafa Kamalak’ın değindiğı diğeri nokta hukuk açısından olmuştur. 1961 Anayasasından bahseden Kamalak, bu anayasa hazırlanırken de, hukukçular, Meclis’in reddettiğı bir soruşturma önergesinin bir daha ele alınmayacağı yönünde konuşmalar yaptıklarını hatırlatmıştır. Bundan hareketle de, önergenin, Anayasanın ruhuna aykırı olduğunu öne sürmüştür. Aslında aleyhte bir üslup kullanan konuşmacı, hukukun ve Başkanlığın lehinde konuşma yaptığını da ifade etmiştir. Bu arada Meclis’e baskı yapıldığını da konuşmasının arasına sıkıştırılmıştır.

Mustafa Kamalak, Meclis’in sürekli olarak itibar kaybettiğine dair anketlere de değindiğı konuşmasında, Anayasada Meclis soruşturması ile ilgili olan 100. madde ile ilgili olarak da şu açıklamayı yapmıştır: *“Değerli arkadaşlarım, bilindiğı gibi, Anayasamızda, Meclis soruşturmasını düzenleyen madde 100 üncü maddedir. 100 üncü maddeye göre, eski başbakan veya bakanlar hakkında Meclis soruşturması açılmaz. Bunu, şimdi söylemiyorum, 1996 yılında yazmış olduğum makalede açık bir şekilde dile getirdim. Şimdi söylemiyorum ben bunu. Değerli arkadaşlarım, uygulama yanlıştır; bu zamana kadar da öyle olmuştur -biliyorum, uygulama, benim iddialarımın aksi yönünde- çünkü, Anayasanın 100 üncü maddesine göre, Meclis soruşturması, başbakan veya bakanlar hakkında açılır. Değerli arkadaşlarım ‘eski başbakan veya eski bakanlar’ ifadesi yok burada.*

Anayasaya baktığımızda, bu kavramlardan neler anlaşılmalıdır diye yorumlamaya gittiğimizde görüyoruz ki, Anayasanın tümü ele alındığında, kastedilen mevcut başbakan ve bakanlardır. Bunun gayesi de gayet açık. Bakan, Anayasanın 113 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında 'Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile Yüce Divana sevk edilen bir bakan, bakanlıktan düşer. Başbakanın Yüce Divana sevk halinde, hükümet istifa etmiş sayılır.'

Değerli arkadaşlarım, söz gelimi, eski Başbakan Yıldırım Akbulut Bey Yüce Divana sevk edildiği takdirde, Hükümet niye düşsün?! Sanıyorum, buradaki kastedilen şey, halihazırdaki Başbakandır."

Anayasanın amacının başbakan ve bakanları korumak olduğunu ifade eden FP'li Kamalak, 100. maddenin görüşülmesi esnasında, Şanlıurfa temsilcisi Mehmet Velid Köran'ın "Efendim, eski Başbakan ve bakanlar hakkında hiçbir hüküm yoktur; bu madde, hâlihazırda görev başında olan kimseleri kapsamaktadır. Eğer eskiler de bu maddenin kapsamına alınacaksa 'görevlerinden ayrılmış olsalar bile' ifadesini ekleyelim" dediğini vurgulamış ve yine 1961 Anayasası görüşülürken de, Bahri Savcı'nın "Hükümetin arkasında belli bir çoğunluk vardır; bu durumda, maddeyi işletmek mümkün değildir; bu durumda, Senatoya da soruşturma önergesi verme yetkisi tanıyalım" şeklindeki ifadesini hatırlatmıştır.

Mustafa Kamalak, önergenin Anayasaya ve hukuka aykırı olduğunu sık sık vurguladığı konuşmasında, anayasa anayasa diyenlerin anayasayı çiğnediklerini iddia ederek tamamlamıştır.

Bu konuşmayla önergenin gündeme alınıp alınmaması konusunda başkanlığın uygulamasıyla ilgili usul müzakereleri de sona ermiştir. Oylama öncesinde, DYP Artvin Milletvekili oylamanın Anayasaya, demokrasiye ve geleneklere aykırı olduğunu iddia etmiş ve tepkisini ortaya koymuştur. DYP'lilerin karşı çıkmasına rağmen yapılan oylama sonunda Başkanlığın tutumu kabul edilmiştir.

Konya Milletvekili Ahmet Alkan ve 106 Arkadaşının, Kanuna ve Genel Ahlakaya Aykırı Şekilde Mal Edinmek Suretiyle Görevini Kötüye Kullandığı ve Bu Eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ve 3628 Sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanununun 11, 12, 13, 14 ve 15. Maddelerine Uyduğu İddiasıyla Devlet Eski Bakanı, Dışişleri Eski Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Eski Başbakan Tansu Çiller Hakkında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önergesi ile ilgili görüşmeler öncesinde, DYP'li milletvekilleri tarafından;

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşülmekte olan (9/16) esas sayılı soruşturma dosyasındaki usul itirazının çözümü, yani, sonuçlandırılan soruşturma dosyasındaki iddialarla bu dosyadaki iddiaların örtüşüp örtüşmediği, yeni delil ve iddiaların bulunup bulunmadığı hususlarının açığa çıkarılması için, Divan tarafından oluşturulacak hukukçular heyetine dosyanın tevdi, hâsıl olacak sonuca göre önergenin

usulden reddi veya esas hakkındaki görüşmelerin icrasına karar verilmesi, İçtüzüğü'nün 63 üncü ve benzeri olaylardaki Parlamento teamülü çerçevesinde arz ve teklif olunur. Saygılarımızla” şeklinde bir önerge daha sunulmuşsa da, Oturum Başkanı Hasan Korkmazcan, yapılan usul tartışmaları ve sonucunda ortaya çıkan Genel Kurulun kararı doğrultusunda, önergeyi işleme koymamıştır.

Bundan sonra önerge üzerindeki konuşmalara geçilmiştir. ANAP Konya Milletvekili Ahmet Alkan'ın konuşmasının başlamasının hemen ardından DYP'li milletvekilleri Genel Kurul salonunu terk etmişler ve tartışma da o an için sona ermiştir.

Ahmet Alkan, söz konusu dönemin, Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihinde özel öneme sahip olacağına olan inancını açıklayarak söze başlamıştır. Hassas bir dönemden geçildiğini ve herkesin dikkatli davrandığını da ifade eden Alkan, Parlatentonun temel görevlerinden biri olan denetim görevini yerine getirmesinin önemine değinmiş ve henüz kurulup kurulmayacağı dahi belli olmayan bir komisyonun nihaî kararı üzerinde senaryolar yazılmasını eleştirmiştir.

“Niçin Sayın Çiller'in mal varlığı dosyası?” diye bir soru soran ve bu konuda açıklamalar yapan Ahmet Alkan,²²⁰ Kırıkkale Milletvekili Mikail Korkmaz ve Yozgat Milletvekili İlyas Arslan'ın müdahale ettiği konuşmasında,

---

²²⁰ Ahmet Alkan'ın bu soruyla ilgili cevap niteliği taşıyan açıklamaları şöyledir: “Bu konuda birkaç noktanın üzerinde durmaya mecburum. Birincisi, Sayın Çiller, gerek 19 uncu Dönemde gerekse 20 nci Dönemde kendisiyle ilgili iddialara tatminkâr cevaplar vermeye istekli olmamıştır. Sayın Çiller, Parlatentonun denetimine açık olmamıştır. Buna karşılık, cumhuriyet tarihinde hiçbir başbakan Sayın Çiller kadar da itham ve iddiaya muhatap olmamıştır. Böylesine ağır ithamlara muhatap olan bir liderden bizim Türk Milleti olarak beklentimiz, konunun incelenmesine ve kamuoyunda hiçbir tereddüte mahal bırakmayacak şekilde anlaşılmasına yardımcı olmaktır. O zaman, ne Parlatento ne milletvekilleri ne de kendileri hakkında, şu an halk arasında üzümlere dinlediğimiz ağır iddialar ortaya atılamazdı; o zaman, pembe dizilere dönen mal varlığı öyküleri, tehlikeli bir genellemeye dönüşerek, bütün Meclisi zan altında bırakarak korku masalları haline gelmezdi. Sayın Çiller, 19 uncu Dönemde kendisiyle ilgili başlatılmak istenen mal varlığı araştırmalarına bütün partilerin liderlerini ve yakınlarını dahil ederek, araştırmanın ve Meclis denetiminin önünü tıkadı. O gün Sayın Çiller bunu yapmasın ve hatta Sayın Mesut Yılmaz'ın ‘hedefin ben isem, diğerlerini dahil edip bu işin önünü tıkamayalım, sadece ikimiz hakkında araştırma yapılınsın’ teklifini bile kabul etseydi, bugün bu konuları konuşmayacaktık.

Sayın Çiller'in 20 nci Dönemdeki tavrı daha da olumsuz olmuştur, Türk Milletine faturası ağır olmuştur. Gelişmeler hafızalarda tazedir; onun için, ayrıntıya ve yapılmış tartışmalara yeniden dönecek değilim. Sadece, 1996 Haziranında yapılan bu vahim hatanın üzerinden iki yıla yakın zaman geçtikten sonra, bu ülkeye nelere mal olduğunu düşünmeniz için, bir iki temel noktayı hatırlatmak ihtiyacımdayım. İktidar, Anayol azınlık Hükümetidir ve bu Hükümetin programının 23 üncü sayfasında şu ifadeler yazılıdır: ‘Koalisyon Hükümeti, her türlü yolsuzluk olaylarının üzerine gitmeye karardır. Bu husus, devlete ve demokrasiye güvenin vazgeçilmez şartıdır. En başta milletvekilliği dokunulmazlığı olmak üzere, anayasal, yasal ve kurumsal her türlü düzenleme yapılacaktır. Bu, bizim, Yüce Millete taahhüdümüzdür ve anlamı açıktır; kiminle ilgili olursa olsun ciddiye alınabilecek iddialar, inceleme konusu yapılacaktır.’ Oysa, Sayın Çiller'in bu konuda beklentisi farklıdır. Refah Partisi tarafından verilen TEDAŞ, TOFAŞ ve nihayet mal varlığı önergelerinin Genel Kurulda kabulü Anayol Hükümetinin sonunu hazırlamıştır. Ülke, daha dört ay önce Sayın Çiller'in ‘PKK'dan daha tehlikeli’ dediği “Refah Partisiyle Hükümet olmak ülkeyi karanlığa götürür” dediği Refah Partisine teslim edilmiştir.”

bir kişinin Yüce Meclisin denetiminden sakınmasının, bu millete nelere mal olduğunun iyi bilinmesi gerektiğini belirtmiş ve devletin denetim endişesi ile Refah Partisi'ne teslim edildiğini iddia etmiştir. Alkan'ın bu sözleri Fazilet Partililer tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Özellikle Salih Kapusuz, sataşma yapıldığını öne sürmüştür.

Bununla birlikte Ahmet Alkan'ın Tansu Çiller'e dönük ithamları devam etmiştir. Çiller'in denetimden kurtulması için adaletin siyasete feda edildiğini ve Refah Partisi'nin dosyaları rafa kaldırdığını da iddia eden Alkan, müdahaleler arasında yaptığı konuşmasında, komisyonun çalışma şekliyle ilgili görüşlerini de ortaya koymuştur. Ahmet Alkan bu konuda şu sözleri sarf etmiştir: *“Eğer, bir soruşturma komisyonu, raporunu, usulüne uygun soruşturma yapmadan, yeterli bilgi toplamadan, yeterli araştırmadan sakınarak, hakkında soruşturma yapılan kişinin sorgusunu yapmadan, muharref olduğu iddia edilen belgelere dayanarak ve eksik evrakla, orijinal olmayan belgeler üzerinde yaptığı değerlendirmelerle veriyor ve 8 üyeye karşılık 7 üye karara ve karar verme sürecine itiraz ediyorsa; hele hele, bu karara katılan 8 üyeden bazıları, 3628 sayılı Kanununun 4 üncü maddesi "kanuna ve genel ahlaka uygun olarak sağlandığı ispat edilemeyen mallar, bu Kanunun uygulanmasında haksız mal edinmiş sayılır" hükmüne rağmen, komisyon kararına katılma gerekçelerini beraet-i zimmet esastır hükmüne dayandırabiliyorsa; eğer, bir sayın üye 'elimizde 1991 yılıyla bugünkü mal varlığı beyanları var; bu beyanlar arasındaki farkları tespit edelim, bunların kaynağını bizzat bunları edinenden soralım; biz, birtakım yerlerden birtakım belgeler toplayacağımıza, baştan bunu yapalım demiştim; ancak, bu, komisyonumuzca uygun görülmedi' dedikten sonra, Sayın Çiller lehine oy kullanabiliyorsa; eğer, komisyon raporuna eklenen muhalefet şerhlerinde sürecin baştan sona önyargılı yürütüldüğü -yani, adaletin siyasete bir kere daha kurban edildiği- bütün ayrıntılarıyla anlatılıyorsa, bu soruşturmanın sonuçları kamu vicdanında tartışılmaya mahkûmdur. Geliniz, bunu, el birliğiyle sona erdirelim. Hem Sayın Çiller'i hem de Yüce Parlamentoyu bir büyük şaibeden kurtaralım.”*

Ahmet Alkan konuşmasının bir bölümünde Ahmet İyimaya'nın, 25 Mart 1998 tarihinde, özel bir televizyon ekranında; *"Siyaset, temiz olmalıdır. Siyaset, çamur üzerine yapılmamalıdır. Siyaset adamını ortadan kaldırmak uğruna, adaleti siyasete, siyaseti adalete karıştırmamalıdır"* dediğini öne sürmüş ve bu sözlere katıldığını açıklamıştır. Önergeye bu yüzden imza koyduğunu belirtmiş ve *“Bir Peygamber sanatı olarak dürüstlük, fazilet ve derinlik isteyen siyaset, hiçbir zaman, kişisel ihtirasların tatmini, yasaların, toplumun, genel ahlakın ve örfün suç saydığı fiillerin örtüsü ve kanundan kaçışın aracı olmamalıdır”* demiştir.

Hiçbir milletvekiline özel bir husumetlerinin olmadığını, suçlu göstermek gibi niyetlerinin bulunmadığını da belirten Alkan, Çiller'in "şerefsiz onbaşı" sözünden dolayı, Mesut Yılmaz'ın şahsî tazminat davası açmamasını ve Tansu Çiller'in dokunulmazlığının kaldırılmasına ANAP'lı üyelerin ret oyu vermesini kanıt olarak göstermiştir. Ahmet Alkan son olarak önergeye olumlu oy kullanacaklarını ve vicdan ve insaf sahibi milletvekillerimizin sağduyusuna güvendiklerini açıklamıştır.

Ahmet Alkan'dan hemen sonra, DYP Amasya Milletvekili Ahmet İyimaya söz almıştır. Soruşturma işinin, aslında bir adalet ve vicdan işi olduğunu, bu konuda kin ve nefretle hareket edilemeyeceğini belirterek konuşmasına başlayan Ahmet İyimaya, adaletin siyasi oyunlara alet edildiğini iddia etmiş ve siyasal yarışta parlamento savaşlarına döndüren zihniyetin kaybedeceğine olan inancını vurgulamıştır. Siyaset bilimcilerinin, Türk devlet geleneğindeki siyaseten katil kurumu ile Meclis soruşturmasının işleyişindeki bozulmayı karşılaştırmalarının ilginç sonuçlar çıkaracağını da söyleyen İyimaya, söz konusu önergenin linç amacıyla hazırlandığını iddia etmiş ve "Saltanat zihniyetini kafalarından silemeyenlerin, onun ilgasından ve cumhuriyetten bahsetmeye hakları yoktur. Soruşturma rejimi, töhmet ve siyaset çıkmazından vicdan ve hukuk zeminine aktarılmadıkça, bu acı tavsif, değer hükmü olarak varlığını daima koruyacaktır" demiştir.

Önergenin verilmesinden, tekelci sermayeyi de sorumlu tutan ve demokrasi mücadelesinin önlenmek istendiğini öne süren Ahmet İyimaya, Tansu Çiller ve DYP'nin silinmesi durumunda böyle bir önergenin gündeme gelmeyeceğini de iddia etmiştir. Aynı bağlamda enflasyonun artması ile verilen önerge arasında ilişki olduğunu da sözlerine eklemiştir. Yine önergeyi verenleri ülke sorunlarının çözümünde başarısız olmakla itham etmiş ve komplo iddialarını tekrarlamıştır. Tansu Çiller'in uyuşturucu kaçakçılığı, CIA ajanlığı ile de suçlandığını hatırlatmış ve bu yalanlarla Türk milletinin onurunun zedelendiğini dile getirmiştir.

Ahmet İyimaya konuşmasını; "Bir dönem bu önergeye hayır diyen değerli parmakların, şimdilerde evet diyebilmelerinin hayali dahi imkânsızdır. Bu parmakların, ahlakları, vicdanları ve vefaları tenlerinden ayrılmamışsa, sergileyebilecekleri davranış seçeneksizdir ve tektir. Akıllı ve vicdanlı parmakları selamlıyor, hepinize saygılar sunarken, şu cümlelerimle konuşmama son veriyorum:

Aziz arkadaşlar, Yüce Türk Milleti; Türkiye Büyük Millet Meclisinin, seçilmemiş güçlerin de ortak olduğu bir büyük senaryoya alet edilmesine, onun meşruiyetinin ve müstakar hukukunun komplocu siyasetlerin altında ezilmesine suskun kalamayız. Bu anlayış içerisinde sizleri mesuliyetlerinizle başbaşa bırakıyor, tarihin ve toplumun sorgulayacağı bu sakim kararın ne müspetinde ne menfisinde yer almayacağımızı Meclise ve Yüce Milletimize seslenerek ilan ediyorum" biçimindeki sözlerle bitirmiştir.

Ahmet İyimaya'nın son derece edebi bir üslupla yapmış olduğu konuşmanın ardından, yine DYP'den, Sakarya Milletvekili Nevzat Ercan söz almıştır. Meclis'in gereksiz bir şekilde meşgul edildiğini söyleyen ve DTP'nin kurulmasına ve RP'nin kapatılmasına değinen Nevzat Ercan, bütün bunların belli bir planın parçası olduğunu iddia etmiştir.²²¹

Mustafa Kalemli'yi de adını vermeden eleştiren Ercan, dosya savaşının çığırından çıkmış olmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirerek, yargıya intikal etmiş ve sonuca bağlanmış olan TOFAŞ konusunun, Meclis gündemine soruşturma önergesi halinde getirilmesinin anlamsız olduğunu belirtmiştir. TEDAŞ için de aynı durumun söz konusu olduğunu, bu önergelerden yararlanılmaya çalışıldığını ifade etmiştir.

Örtülü ödenek konusundaki soruşturma önergesine de karşı çıkan Nevzat Ercan; *"Değerli milletvekilleri, binlerce erimizin, subayımızın, sivil vatandaşımızın, öğretmenimizin, polisimizin katline sebep olmuş bir eşkiyanın yandaşı olan Doğu Perinçek gibi -herkesçe bilinen, tanınan- bir zatı muhteremin iddialarına can simidi gibi sarılarak, Sayın Genel Başkan Çiller'i, CIA ajanlığıyla suçlayabiliyorsunuz. Ben, vicdanlarınıza sesleniyorum..."*

Sonra, gidiyorsunuz, Sayın Çiller'in Türk-Alman uyuşturucu çetelerine arka çıktığı iddiasıyla, Alman Suç Dairesine ve istihbarat makamlarına düzmece belgelerle başvuruyor ve onun hakkındaki bu iddialarınızı, ne yazık ki, ısrarla sürdürebiliyorsunuz; ama, Türkiye'nin onuruyla, şerefiyle oynamış olmanız bir yana, Alman yetkili makamları, bu belgelerin, sadece, Çiller'i yıpratmaya dönük, onu karalamaya dönük, siyasetin dışına atmaya dönük ve Doğru Yol Partisini parçalamaya yönelik birtakım belgeler olduğunu açıklayabiliyor" diyerek, soruşturma önergesi verenleri sert bir biçimde eleştirmiştir.

Nevzat Ercan'ın değindiği bir başka konu, ülkenin çok ağır sorunlarla karşı karşıya kaldığı bir dönemde, Tansu Çiller'in mal varlığı ile uğraşılması olmuştur. Çiller'in aklandığını ve dosya savaşı ile Türk siyasetinin yara aldığını açıklamış ve Ecevit'e dönük şu sözlerle bazı hatırlatmalar yapmıştır: *"Değerli arkadaşlar, Sayın Ecevit dikkatle dinliyor bizi; kendilerine bir hususu hatırlatmak isterim: Ta, Roma hukukundan bu yana, ikibin yıldır, hukukun temel ilkesi olarak bilinen kaziyi muhakemeyi yok sayabiliyorsunuz. Bir gün mahkûm olup hapis yatmış bakanlarımızın da, hükümet mesuliyetinin müşterekliği dolayısıyla... Evet, Sayın Ecevit, devri iktidarınızda, Başbakan olduğunuz dönemde,*

---

²²¹ Nevzat Ercan iddialarını şu sözlerle ortaya koymuştur: *"Değerli milletvekilleri, Refah Partisi kapatılacak, gerekirse yerine kurulan parti de kapatılacak, DYP Genel Başkanı Yüce Divan yoluyla tasfiye edilecek ve Türkiye, sonuçları önceden ayarlanmış bir seçime sokularak zevahir kurtulacak... Demokrasiye inanan, halkın oyuyla seçilmiş her siyasetçinin "durun bakalım" demesi gereken bir süreçten geçiyoruz. Demokratik siyasetin özgürlük alanı günden güne daraltılıyor; gözlerimizin önünde, bütün dünyanın gözü önünde, bu Meclisten güvenoyu almış bir Başbakana haddi bildirilebiliyor; ama, demokrasinin kalbi olan Parlamento, buna karşı hiçbir refleks geliştiremiyor. Aslı görevleri ve sorumlulukları konusunda, kendisini var eden rejimi yaşatma konusunda hiçbir aktivite sergileyemeyen bu Meclis, acaba ne yapıyor?!"*

sizin görevlendirdiğiniz, tensip ettiğiniz bakanların Yüce Divanda mahkûm edilip cezaevinde yattıkları dönemleri hatırlatarak size sesleniyorum: Müşterek hükümet mesuliyetinin müşterekliği dolayısıyla size sirayet etmesi tabii olan sorumluluğun da hesabını vermek durumunda kalacağınızı unutmayın diyorum.”

Konuşmasını aynı üslupta devam ettiren Ercan, “Ne hazin tecellidir ki, bakanları hapiste yatmış Başbakan, bugün bizden hesap sorabiliyor” dedikten sonra, önergedeki iddiaların, daha önce gündeme getirilen suçlamalar gibi dayanaksız ve haksız olduğunu savunmuştur. Bu arada milli iradeden umudunu kesenlerin, anayasal sistemi ve bütün kurumları yozlaştırmaya çalıştıklarını ileri sürmüş ve TBMM’nin kendisinin, Hükümetin bir alt ünitesi haline getirmeyeceğine olan inancını ortaya koymuştur.

Tansu Çiller’e destek veren konuşmasında Nevzat Ercan, “Türkiye’de demokrasi vardır” dedikten tek faktörün, Çiller’in siyasetteki varlığı ve onun cesaretle yürüttüğü demokrasi mücadelesi olduğunu da belirtmek gereği hissetmiş, Anayasaya, mevcut yasalara ve Meclis teamüllerine göre, Anayasaya tamamen aykırı olarak, gündeme getirildiğini iddia ettiği önergeye ret oyu verilmesi yolunda çağrı yapmıştır.

Tansu Çiller ile ilgili olarak verilen soruşturma önergesi üzerinde kişisel konuşmaların sonuncusunu, Aydın Milletvekili Yüksel Yalova yapmıştır. Konuşmasına Yılmaz Karakoyunlu’nun; “Adalet, özgür insanın erdemidir” şeklindeki sözüne vurgu yaparak başlayan Yüksel Yalova, Mustafa Kamalak’ın konuşmasıyla ilgili olarak bir takım açıklamalarda bulunmuştur.²²² Salih Kapusuz ile yaşanan kısa bir tartışma sonrasında konuşmasına devam eden Yalova, konuya, parlamento hukuku açısından, anayasa hukuku açısından, ceza hukuku açısından bakılması gerektiğini ifade etmiş ve Ahmet İyimaya’nın da; “Meclisin yürüttüğü ve kesin yargı kararına götüren tek adli görev olan soruşturmanın açılması, Yüce Divana sevk veya takipsizlik kararlarının kusursuz ve hukukî olmalarının vazgeçilmez şartları vardır. Yargısal kararlar, karara katılan kişilerin öz bilgilerine, şahsî mesailerine dayalı olmalıdır. Hâkim, savcı ve bu konumlarda olan her milletvekili, olayın tüm delillerini ve diyalektiğini incelemek, kavramak ve vardığı sonuç doğrultusunda karar oluşturmak zorundadır” dediğini öne sürmüştür. Halil Şıvgın ile ilgili komisyon toplantısındaki bu sözleri hatırlatmış ve yine benzer ifadeleri Mesut Yılmaz ile ilgili soruşturma önergesiyle ilgili olarak kullandığını iddia etmiştir.

---

²²² Yüksel Yalova’nın Kamalak ile ilgili olarak sarf ettiği sözler şöyledir: “Muhterem milletvekilleri, Sayın Mustafa Kamalak Hocamız, gerçekten -Komisyonlarda birlikte çalışıyoruz- saygı duyduğum bir hocam, bir insan. Şimdi -muhterem hocam beni lütfen bağışlasınlar- Anayasanın 100 üncü maddesinde “Meclis soruşturması” başlıklı bölümü okurken “başbakan ve bakan diyor; oysa, soruşturma önergesi, eski başbakan, eski bakan hakkında verilmiştir; dolayısıyla, soruşturma açılmaz” buyurdular; hep birlikte izledik. Sanıyorum, sevgili hocam beni hoşgörüle karşılayacaktır; Sayın Lütfü Esengün ve 62 arkadaşının vermiş olduğu önerge döneminde -Anayol dönemiydi- Sayın Tansu Çiller, ne bakandı ne başbakandı. Bir yıl öncesinde, eğer, bu Anayasa hükmü, Sayın Kamalak Hocamız tarafından kale alınmamışsa, belki bilmediği için olabilir; ki, anayasa profesördür, bu mümkün...”

Yüksel Yalova, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun göz önünde tutulması gereğine dikkat çektiği konuşmasında, Anayasanın 100. maddesinde, Meclis üye tam sayısının asgarî onda l'inin imzası ile soruşturma önergesinin verilebileceğinin yazdığını belirtmiş ve sözü asıl tartışma konusu olan, aynı konuda ikinci bir soruşturma önergesinin verilir verilemeyeceğine getirmiştir. Bu konuda, Doğru Yol Partisi mensuplarının geçmişte, Hüsamettin Cindoruk'a savunma hakkı tanımadıklarını öne sürerek, yeni bir soruşturma önergesiyle ilgili olarak, yeni delillerin ve kuvvetli bir şüphenin bulunması gereğine dikkat çekmiştir. Askerî Yargıtay'ın, Anayasa Mahkemesi'nin bunu doğrulayan kararlarının bulunduğu da sözlerine eklemiştir.

Soruşturma komisyonlarının, aynen Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda olduğu gibi, bu Kanunun 330. maddesinde yer alan; *"Katılaşmış bir hüküm ile neticelenmiş olan bir dava aşağıda yazılı hallerde sanık veya mahkûmun aleyhine olarak muhakemenin iadesi yolu ile tekrar görülür"* hükmüyle hareket edebileceğini de savunan Yüksel Yalova, bunun için şu koşulların gerçekleşmesinin zorunlu olduğuna işaret etmiştir:

1. *Duruşmada sanığın veya mahkûmun lehine ihticaç olunan ve hükme müessir olmuş bulunan bir vesikanın sahteliği tebeyyün ederse,*

2. *Yemin verilerek dinlenmiş olan bir tanık veya bilirkişinin hükme müessir olacak surette sanık veya mahkûm lehine kasıt veya ihmâl ile hakikat hilâfına tanıklıkta bulunduğu veya rey verdiği anlaşılırsa,*

3. *Hükme iştirak etmiş olan hâkimlerden biri aleyhine ceza tatbikatını ve kanunî bir ceza ile mahkûmiyeti istilzam edecek mahiyette olarak görevlerini ifada kusur etmiş ise... Ki, burada, soruşturma komisyonu üyelerinin kusuruna tekabül eder.*

4. *Sanık beraat ettikten sonra suçta müteallik itimada şayan bir ikrarda bulunmuş ise diyor Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 330 uncu maddesi. 167/2 ne diyor: "Yeni delillerin ortaya çıkması, kuvvetli şüpheyi uyandıracak..."*

Yüksel Yalova, haksız mal edinmeyle ilgili 3628 sayılı Kanunun ilgili maddelerine de bakılmasını ve daha önce kurulmuş olan soruşturma komisyonunun yaptığı çalışmadaki eksikliklerin kapatılmasını önerdiği konuşması sırasında, Anayasanın 138. maddesinden önce, 137. maddenin ele alınmasının doğru olacağını savunmuştur. Ayrıca, Tansu Çiller'in, daha önce kurulan Mal Varlığı Soruşturma Komisyonuna, verdiği cevaplardan 16 tanesinin "bu, Anayasanın 38 inci maddesine aykırıdır" cevabıyla karşılandığını ifade etmiş ve bunun da susma hakkı olduğunu açıklamıştır.

Bütün bunlardan hareketle Tansu Çiller'in daha önce bazı soruları cevaplamadığını ya da çarpıtarak cevap verdiğini iddia ederek, Çiller'in mal varlığı ile ilgili olarak basında yer alanların yanı sıra Amerika'da ve Türkiye'de satın alınan gayri menkuller olduğunu ileri sürmüştür. Yalova; *"Dolayısıyla, o insanların da yargılanma kutsal hakkına sahip olduğunun bilinciyle, o insanlara bu savunma hakkını esirgemememiz gerekir inancıyla, bu konuda soruşturma komisyonunun kurulması gerektiği kanaatimi belirtir; her birinize, Yüce Heyetinize en üstün saygılarımı sunarım"* diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Yüksel Yalova'nın konuşmasıyla, eski Başbakan Tansu Çiller ile ilgili soruşturma önergesi üzerindeki görüşmeler de sona ermiştir. Bu arada Genel Kurul salonunda bulunmayan Tansu Çiller ise konuşma hakkını kullanmamıştır. Yapılan oylamalar sonucunda, Meclis soruşturması açılması kabul edilmiştir. Yine, soruşturmanın kurulacak 15 kişilik bir komisyon tarafından yürütülmesi; Soruşturma Komisyonunun görev süresinin iki ay olması; bu sürenin, komisyonun, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip seçimi tarihinden itibaren başlaması da kabul edilmiştir.

3- İstanbul-Kurtköy Havaalanı İhalesi İçin Hazırlanmış Olan Protokol Hükümlerini Dikkate Almadan İhalenin NATO ENF Dairesi Tarafından Gerçekleştirilmesini Sağlamak Suretiyle Görevini Kötüye Kullandığı İddiasıyla Mesut Yılmaz Hakkında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önerge²²³

Zonguldak Milletvekili Ömer Barutçu ve 59 arkadaşının, İstanbul-Kurtköy Havaalanı ihalesi için hazırlanmış olan protokol hükümlerini dikkate almadan ihalenin NATO ENF Dairesi tarafından gerçekleştirilmesini sağlamak suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla Başbakan A. Mesut Yılmaz hakkında Meclis soruşturması açılmasına ilişkin önergesi ile ilgili öngörüşmeler 12 Mayıs 1998 tarihindeki, 88. Birleşimin, Birinci Oturumunda gerçekleştirilmiştir. Oturum başkanlığını Hasan Korkmazcan'ın yaptığı görüşmeler sırasında ilk konuşmayı önerge sahibi, DYP Zonguldak Milletvekili Ömer Barutçu yapmıştır.

Ömer Barutçu sözlerinin hemen başında, soruşturma önergesinin siyasi hiçbir yanının olmadığını, gündeme getirilecek her konunun tamamen gerçek olduğunu belirtmiştir. Ardından Kurtköy Havaalanı ile ilgili olarak açıklamalara geçmiştir. Kurtköy Havaalanıyla ilgili olarak, 7 Ekim 1996 tarihinde, Savunma Sanayii İcra Komitesinin aldığı karardan bahseden Barutçu, bu karar ve protokolün niçin değiştirildiğini sormuş ve Mesut Yılmaz'ın 10 Kasım 1997 gün ve 12 sayılı kararına değinmiştir. Bu kararda "...bu konuda gerekli teknik bilgi ve tecrübeye sahip olan NATO ENF Dairesince gerçekleştirilmesine" denildiğini açıklamıştır. Yine Mesut Yılmaz'ın, 1998/2 sayılı İcra Komitesi kararı esas alınarak, havaalanı inşaatına ilişkin mühendislik ve bununla ilgili tüm faaliyetlerini bir müşavirlik firmasına, ücret karşılığında yaptırmış olmasını da eleştirmiş ve bunun anlamsız bir harcama olduğunu ileri sürmüştür.

Kurtköy Havaalanı keşiflerinin, protokol bir tarafa itilerek, Bayındırlık fiyatları açıklanmadan, hayalî olarak hazırlandığını iddia eden Barutçu, ihalenin hayali fiyatlarla yapılamayacağını belirttiikten sonra, sözlerini şu şekilde devam ettirmiştir: "*Bayındırlık ve İskân Bakanlığı fiyatları çıkmadan, hiçbir kamu kurumu ve başka bir kuruluş, hayalî 1998 rakamlarıyla ihale yapmaz, bir önceki*

---

²²³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 88. Birleşim, 12 Mayıs 1998

yıla ait fiyatlar esas alınarak ihale yapılır. Nitekim, 1998 yılı fiyatlarının açıklandığı Mart 1998'e kadar devlette yapılan bütün ihaleler 1997 fiyatlarıyla yapılmıştır; çünkü, 1998 fiyatları ancak o tarihte ilan edilmiştir ve şunu önemle ifade ediyorum -burada eskiden Bayındırlık Bakanlığı yapmış milletvekili arkadaşlarımız vardır- bunun bir tek, ama bir tek örneği yoktur. Şu anda, Yüce Mecliste bulunan ve eskiden Bayındırlık Bakanlığı yapmış arkadaşlarımızın, bu söylediğim konunun üzerinde hassasiyetle durmalarını, eksiği varsa buradan ifade etmelerini arz ediyorum.”

Ömer Barutçu, Mesut Yılmaz'ın böyle bir talimat vermediğini kimsenin söylememesi gerektiğini de belirterek, protokolün hiçe sayılarak devletin zarara uğratıldığını iddia etmiş ve söz konusu iddiasını rakamlarla ortaya koymaya çalışmıştır.²²⁴

---

²²⁴ Ömer Barutçu iddialarını şu sözlerle devam ettirmiştir: “Daha önceki hükümet zamanında yapılan bu protokol ve yasa gereği, işin keşfi, DLH tarafından yapıp ihale edilmek üzere Savunma Sanayii Müsteşarlığına -bir önceki protokolün gereği olarak- gönderilmiştir. Savunma Sanayii Müsteşarlığı bu protokolü almış ve bu protokolün gereği olarak yapmış olduğu keşifte, Kurtköy Havaalanının -bugünkü ihalesi yapılan kısmının- 7,5 trilyon liraya biteceğini keşif özetinde belirtmiş ve keşif özetini de Savunma Sanayii Müsteşarlığına göndermiştir. Savunma Sanayii Müsteşarlığına giden bu keşif, maksatlı olarak bir tarafa atılan protokolden sonra, yeni protokol gereği, NATO ENF Dairesi tarafından bir müşavir firmaya verilmiş; müşavir firma, bu keşfe, sadece ve sadece kuvvet santrali ve diğer elektrik imalatlarını ilave etmiştir ki, bu ilaveyle 1998 fiyatlarıyla 7,5 trilyon liralık bu keşif, ancak 8 trilyon liraya çıkarılabilmıştır.

Deniliyor ki ‘bu iş bir yılda bitirilecek’ Biz, bunu 1998 yılı fiyatlarına getirelim 13,84 trilyon Türk Lirası eder, yani 1,73 kat sayısını da buna koyarsak. İşin tenzilatını da haydi yüzde 15-20 gösterelim; bu iş 11, 72 trilyon Türk Lirasıdır. Buna, yıl içerisinde yüzde 10 da malzemeyi ilave edelim, en çok 12,2 trilyon liraya bu iş biter; yani, protokol bir tarafa atılmamış olsaydı, bunun -bir yılda bitmesi kaydıyla söylüyorum- devlete maliyeti 12,2 trilyon lira olacaktı. Şimdi, bu nereye çıkmış onu arz edeceğim.

Değerli milletvekilleri, iş, firmalardan teklif alma yöntemiyle 18,67 trilyon liraya ihale edilmiştir. Şimdi, Yüce Mecliste, devleti uğrattığınız zararı NATO ENF sözleşmesinde belirtilen fiyatlar ile Bayındırlık fiyatları arasındaki farkı; yani, keşif özetindeki 45-50 kalemde yalnız 6 kalemde, bu protokolün bir tarafa itilerek, başka bir protokolle ihalenin yapılmasından dolayı devletin zararı nedir, onları açık ve matematiksel olarak -biraz evvel ifade ettiğim gibi- Yüce Meclise arz edeceğim.

Yüce Meclisin değerli üyeleri; toprak malzeme temin edilerek dolgu yapılmasıyla ilgili olarak -nakliyesi dahil- Bayındırlık ile NATO ENF Dairesi sözleşmesinin fiyatları arasında 1 metreküp 3 milyon TL fark var; binlerce metreküplük iş!.. Kıırma taşla dolgu yapılmasında Bayındırlık fiyatları ile NATO ENF Dairesinin sözleşmesindeki fiyat arasında, 1 metreküp 2 milyon Türk Lirası fark var. Stabilize dolgu yapılmasında DLH ile NATO ENF arasında, 1 metreküp 2 milyon 300 bin TL fark var. Büz döşenmesinde 1 metrede fark 7 milyon 100 bin lira, asfalt tabakasında 1 tonda 9 milyon lira; jeotekstil serilmesinde metrede 2 milyon 654 bin lira fark var. Şu anda 6 kalemde, mevcut keşifteki metrajlara göre, devletin aleyhine 5,5 trilyon TL fark doğmaktadır. Neden doğmaktadır; bir protokol bir tarafa itilerek, başka bir protokolle bir müşavir firmaya yeni keşif yaptırmaktan dolayı jeotekstil serilmesinde metrede 2 milyon 654 bin lira fark var dedim; şu anda 6 kalemde mevcut keşifteki metrajlara göre devletin aleyhine 5,5 trilyon lira fark doğmaktadır. Bu farka, tenzilatı ve metrajlardaki artışı eklersek, bu rakamlar 10 trilyondan az olmayacaktır.”

Yine en az 9 trilyon civarında ek ve haksız ödeme yapılacağını ve bu fiyat farkının, sadece, NATO ENF Dairesine ait olduğunu öne süren Barutçu, hiç kimsenin Kurtköy Havaalanı Projesinin döviz karşılığı yapılmadığını söyleyemeyeceğini de sözlerine eklemiş ve ihalede devletin zararının bir yılda 20 trilyon liraya, iki yılda ise 40 trilyon liraya ulaşacağını öne sürmüştür.

Ömer Barutçu'nun konuşmasını tamamlamasının ardından şahsı adına ANAP Kocaeli Milletvekili Bülent Atasayan söz almıştır. Mesut Yılmaz'a dönük olarak ortaya atılan iddialara değinerek, konuşmasına başlayan Bülent Atasayan, Kurtköy Havaalanının inşa süreci hakkında bilgi vermiş ve dönemin Savunma Sanayi İcra Komitesinin 7 Ekim 1996 tarih ve 96/8 sayılı kararıyla *"İleri Teknoloji ve Endüstri Parkı Projesinin ilk safhasını teşkil edecek havaalanıyla ilgili inşaat etüdünün ve takiben de inşaatın DLH Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmesi ve bu konuda DLH Genel Müdürlüğüyle bir protokol imzalanması için Savunma Sanayii Müsteşarlığının yetkili kılınması"* şeklinde bir karar alındığını hatırlatmıştır. Bu karara dayanarak da, 24 Ekim 1996 tarihinde Savunma Sanayii Müsteşarlığı ile DLH Genel Müdürlüğü ve DHM Genel Müdürlüğü arasında çerçeve protokol imzalandığını belirtmiş ve bu protokolle ilgili olarak da şunları aktarmıştır: *"Bu protokole göre, ihale dosyası, DLH Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanacak ve ihaleye çıkılacak; tekliflerin değerlendirilmesi ise, Savunma Sanayii Müsteşarlığı, DLH Genel Müdürlüğü ve DHM Genel Müdürlüğü personeline oluşturulacak bir komisyon tarafından yapılacaktır. Havaalanıyla ilgili giderlerse, Savunma Sanayii Destekleme Fonundan karşılanacaktır. Proje, askerî, endüstriyel, sosyo-kültürel ve ekonomik temellere dayanmaktadır. Projenin tamamlanmasıyla birlikte, yıllık 3,5 milyar dolarlık bir ciro sağlanacaktır; bu da, Savunma Sanayii Destekleme Fonuna, yıllık, asgarî 350 milyon dolarlık yeni gelir temin edileceği anlamına gelir. Hazinenin yıllık kazancı ise 200 milyon dolar olacaktır. Projenin tamamlanmasının geciktiği her gün, Türkiye, 1,5 milyon dolar para kaybetmektedir. Projenin tamamlanmasıyla birlikte gerçekleştirilecek istihdamı da bu hesaba eklersek, rakam daha da büyüyecektir. Projenin önemi ve bu gecikme göz önüne alınarak, havaalanı inşaatıyla ilgili faaliyetlerin, Savunma Sanayii İcra Komitesinin 10.11.1997 tarih ve 97/12 sayılı kararıyla, NATO ENF Dairesince yürütülmesi kararlaştırılmıştır."*

NATO ENF Dairesi hakkında da bilgi veren Atasayan,²²⁵ önergedeki iddialara da tek tek cevap vermiş ve "Başbakan Sayın Mesut Yılmaz'ın özel talimatları doğrultusunda, protokol bir tarafa atılmak suretiyle, ihalenin NATO ENF Dairesi tarafından gerçekleştirilmesi sağlanmıştır" şeklindeki iddia ile ilgili olarak, söz konusu kararın altında, Mesut Yılmaz, Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı ve Millî Savunma Bakanı İsmet Sezgin'in imzalarının bulunduğunu, Yılmaz'ın özel bir tasarrufunun söz konusu olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca 7 Ekim 1996 tarih ve 96/8 sayılı Savunma Sanayii İcra Komitesinin kararının altında ise Millî Savunma Bakanı Turhan Tayan, Genelkurmay Başkanı Sayın İsmail Hakkı Karadayı ve Başbakan Vekili olarak Tansu Çiller'in imzası olduğunu hatırlatmıştır. Bundan hareketle karar değişikliğinin, Başbakan Mesut Yılmaz'ın özel talimatıyla değil, Savunma Sanayii İcra Komitesinin kararıyla gerçekleştirildiğini savunmuştur.

İkinci iddiada ise *"Keşif yapmakla görevli bir kuruluşun görüşü ve onayı alınmadan ve henüz 1998 yılı fiyatları açıklanmadan, hayali rakamlarla ihale iki firmaya 1998 fiyatlarıyla 18 trilyon 67 milyar TL bedelle ihale olunmuştur. İki keşif arasında 4,6 trilyon TL fark oluşmaktadır. İş, NATO ENF Dairesince teklif usulüyle yapıldığı cihetle, bu fark 9-9,5 trilyon liraya ulaşmaktadır"* denildiğini söyleyen Atasayan, NATO ENF Dairesince 1998 yılı ocak ayında yapılan ihale neticesinde altyapı tesisleri inşaatının sözleşme bedelinin 18 trilyon 166 milyar lira, DLH, 1990 yılı ocak ayı itibarıyla hazırlanan inşaat işleri ön keşif tutarının ise 7 trilyon 500 milyar lira olduğunu belirttikten sonra, iki tutar arasındaki farkın nedenlerini şu şekilde açıklamıştır: *"DLH'nin 1997 ön keşfinde, nakliye hesaplarında 6 kilometrelik mesafe esas alınmıştır. Oysa, nakliyeye esas mesafe, 28 kilometredir. DLH'nin 1997 yılı ön keşfinde nakliye tutarı 1 trilyon 947 milyardır. Bu rakamı 1998 fiyatlarına dönüştürmek için 1,73 katsayıyla çarptığımızda rakam 3 trilyon 369 milyar olur; fakat, nakliye mesafesinin ön keşifte yer ve malzemesinin yanlış seçiminden dolayı NATO ENF'nin keşfinde 28 kilometre üzerinden hesaplama yapılmıştır. Bu uzaklığa göre nakliye tutarı 8 trilyon 194 milyardır. Aradaki fark, 1998 fiyatlarıyla 4 trilyon 825 milyardır.*

---

²²⁵ Bülent Atasayan'ın verdiği bilgi şöyledir: *"Millî Savunma Bakanlığı bünyesinde yer alan bu daire, havaalanları kaplamalı sahalarında uluslararası iş yapma tecrübesine sahiptir. Kuruluşundan bu yana, otuzsekiz yıldır, askerî havaalanlarındaki NATO'ya tahsisli tüm altyapı tesislerinin inşaa ve restorasyonlarında deneyim kazanmış geniş bir kadroya sahiptir. ENF Dairesince bugüne kadar 21 adet havaalanı yapılmıştır; bir kısmı da sivil havaalanı olarak kullanılmaktadır. Pendik Kurtköy Havaalanı altyapı tesisleri inşaatı, Savunma Sanayii İcra Komitesinin 10.11.1997 tarih 97/12 sayılı kararıyla, NATO ENF Dairesince ihale edilmiş, halen inşaat devam etmektedir. Sadece bu husus dahi, ilgili ihale işlemlerinin NATO ENF Dairesine devrindeki isabetliliği ortaya koymaya yetmektedir; iki yılda yapılamayan iki ayda tamamlanarak, inşaatı başlanılmıştır."*

DLH'nin 1997 keşfinde yer almayan elektrik işleri, 1998 yılı fiyatlarıyla 2 trilyon 42 milyardır. Bu hususları göz önüne alıp, 1998 yılı fiyatlarından bir hesap yaparsak şöyle bir tablo çıkar: DLH 1997 yılı keşif bedeli olan 7 trilyon 500 milyarı 1998 yılı fiyatlarına çevirmek için 1,73 katsayıyla çarptığımızda çıkan rakam 12 trilyon 975 milyardır. Bu rakamın üzerine 2 trilyon 42 milyar elektrik işleri bedelini, 4 trilyon 825 milyar nakliye farkını eklediğimizde toplam rakam 19 trilyon 842 milyarı bulur. NATO ENF'ce yapılan ihale sonucunda ortaya çıkan rakam ise 18 trilyon 166 milyardır. Görüldüğü üzere, devletin zarara uğratılması değil, devletin kârı söz konusudur.”

Bülent Atasayan, işin yapımının DLH Genel Müdürlüğünce üstlenilmesi durumunda, başta KDV olmak üzere, resim, harç ve Gümrük Vergisi ödeneceğini ve bunun da sadece KDV itibarıyla 2 trilyon 725 milyar TL maliyet artışına neden olacağını iddia ettiği konuşmasında, maliyetle ilgili çeşitli rakamlar vermiş²²⁶ ve keşif bedeli konusunda da DLH'ce hazırlanan ön keşifteki sapmanın yüksek olacağını ileri sürmüştür. Havaalanı altyapı tesisleri inşaatının, iki yılda bitirme garantisiyle anahtar teslimi olarak ihale edildiğini de hatırlatan Atasayan, fiyat farklarında Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından ilan edilen aylık enflasyon rakamlarının esas alınacak olmasıyla ilgili açıklamalar yapmış ve enflasyonun düşme eğilimine girdiği bir süreçte, benimsenmiş olan yolun yanlışlığını iddia etmenin doğru olmadığını savunmuştur.

"3348 sayılı Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanunun 9 uncu maddesine aykırı hareket edilerek, keşif yapmakla görevli kuruluşun görüşü ve onayı alınmadı" şeklindeki bir iddianın bulunmasına karşın, "Yukarıda (a) ve (b) bentlerinde belirtilen işlerden her türlü kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, özel idareler, tüzel ve gerçek kişilerce yaptırılacak olanların proje ve şartnamelerini inceleyip tasdik etmek" denildiğini de ortaya koyan Atasayan, kamu kurum ve kuruluşlarının, hava meydanları ve bunlarla ilgili tesislere ait proje ve şartnamelerini hazırlayıp DLH Genel Müdürlüğünün onayına sunabildiklerine temas etmiş ve 3348 sayılı Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanuna göre 1 Mayıs 1998'de NATO ENF Daire Başkanlığınca DLH'ye ilk etap uygulama projelerinin gönderildiğini açıklamıştır.

---

²²⁶ Atasayan'ın aktardığı rakamlar şöyledir: "Oysa ki, DLH'nin 1998 yılı değerleriyle hesaplanmış olsaydı, inşaat 9 trilyon 573 milyar artı elektrik farkı 1 trilyon 988 milyar, ilave nakliye farkı 6 trilyon 247 milyar, 2 trilyon 725 milyar TL KDV maliyetiyle toplam DLH maliyeti 20 trilyon 473 milyar olacaktı. Buna, resim ve harçlar da eklendiğinde maliyet daha da yukarıya çıkacaktı. NATO ENF'nin teklifi ise 18 trilyon 166 milyardır. Kamu yararına tahakkuk eden fark 2 trilyon 307 milyar TL'dir."

Bülent Atasayan'ın sözlerini tamamlamasının sonrasında, DYP Zonguldak Milletvekili Ömer Barutçu bir kez daha kürsüye çıkmış ve şahsı adına söz almıştır. Bülent Atasayan'ın önergeyi gayriciddi bulduğunu açıklamasını eleştiren Barutçu, Genelkurmay Başkanının imzasının bulunmasıyla ilgili olarak, Savunma Sanayii Müsteşarına emri Genelkurmay Başkanının değil, Başbakan veya Millî Savunma Bakanının vereceğini belirtmiş ve yine Atasaya'nın nakliye farkı ile ilgili sözlerine; *"Bu yeni protokol bir tarafa atılmak suretiyle, yeni protokolden sonra yapılan keşifte nakliye farkını koyuyor, KDV'yi koyuyor falan; neredeyse, 20-25 trilyona balığ olacaktı diyor; ama, 18 trilyona balığ oldu!.. Şimdi, bakın; ben, burada biraz evvel matematiksel olarak konuyu izah ettim; hiçbir Allah'ın kulu, bu iş için -bir yıl içerisinde bitecekse- 10 trilyondan fazlaya bitecek diyemez Sayın Atasayan, bu, mümkün değil... Madem, 22 trilyon çıkıyordu da, 10 trilyonu niye 18 trilyona çıkardınız canım?! 10 trilyonu 18 trilyona çıkarmışsınız, geliyorsunuz "22 trilyona çıkacaktı" diyorsunuz; buna kargalar güler"* şeklinde cevap vermiştir.

Ulaştırma Bakanlığı yaptığı için kuvvet santraliyle elektrik işlerinin 500 milyar liradan fazla tutmayacağını bildiğini açıklayan Barutçu, 10 trilyona başlayacak işin iki yılda 40 trilyonu geçmeyeceğini, özellikle bir önceki konuşmacı Bülent Atasayan'a bir cevap olarak ifade etmiştir. Yine aynı milletvekilinin tam okumadığını iddia ettiği bir metinle ilgili olarak da şu açıklamaları yapmıştır: *"Bakın, burada bir şey okudunuz; onu da tam okumadı diyorsunuz. Siz tarif ettiniz, burada 'yukarıda (b) bentlerinde belirtilen işlerden her türlü kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, özel idareler, tüzel ve gerçek kişilerle yaptırılacak olan projeler ve şartnameleri bakanlık tasdik eder' diyor; hangi bakanlık; Ulaştırma Bakanlığı... Savunma Sanayii Müsteşarlığı Ulaştırma Bakanlığına yazı yazıyor 'elinizdeki belgeleri bana gönderin' diyor. Ulaştırma Bakanı da kendilerine yazı yazıyor, diyor ki, yapın projeleri, gönderin bana, tasdik edeyim. O arada Ulaştırma Bakanlığına herhangi bir yazı gitmiyor. Ha, bakınız, minareye kılıf hazırlamışsanız; onu biz tetkik ederiz zamanı gelince; size söyleyeyim..."*

Ömer Barutçu, ANAP Rize Milletvekili Ahmet Kabil ile yaşanan kısa bir tartışma sonrasında konuşmasına devam etmiş ve Ulaştırma Bakanlığının; *"Bakanlığımız Teşkilat ve Görevleri Hakkında 3348 sayılı Yasanın 9 uncu maddesi uyarınca sivil hava ulaşımına hizmet verecek havaalanlarının proje ve şartnamelerinin standartlara göre incelenmesi ve onaylanması, Bakanlığımız DLH İnşaatı Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında bulunmaktadır"* şeklindeki yazısına karşı, Bakanlığa herhangi bir cevabın verilmediğini öne sürmüştür. Ayrıca bir kez daha en fazla 10 trilyona bitecek işin, en az 40 trilyona bitecek hale getirildiği iddiasını tekrarlamıştır.

Özellikle ANAP'a ait bakanlıklarda, hep seçilmiş müteahhitlere iş verildiğinden söz eden Barutçu, ANAP iktidarının, havaalanlarıyla ilgili olarak hiçbir şey yapmadığını da iddia etmiş ve boğaz tüp geçit, Gebze-Halkalı banliyö hattı, TÜRSAT II-A Ankara-İstanbul süratli demiryolu gibi projelerden söz edilmesine karşın, hiçbir çalışmanın yapılmadığını da sözlerine eklemiştir. Antalya Havalimanı dış hatlar terminali için, kendisinin Bakan olduğu dönemde, gensoru verildiğini, daha sonra bunun araştırma önergesine dönüştürüldüğünü de belirtmiş ve bu konuların konuşulmasından hiçbir korkusunun olmadığını açıklamıştır. Oniki senede yap-işlet-devret şeklinde yapılmasını yine kendisinin önlediğine de dikkat çekmiştir.

Ömer Barutçu'nun; *"Kurtköy Havaalanı hakkında, bu Meclis bugün bu konuda araştırma açmazsa... Bakın, sevgili ANAP'lular ben size açık bir şey söyleyeyim, Sayın Başbakan Mesut Yılmaz buyuruyorlar "bu Meclis değil öteki Meclis Cumhurbaşkanlığı seçimini yapacak" diyorlar. Ben, onun altındaki manayı biliyorum; ama, bakın, ben, size bir şey söyleyeyim mi, evet, bu Meclis yapmayacak, öteki Meclis yapacak; ama, burada herhangi bir şey olduğu takdirde, bu Kurtköy Havaalanı meselesinin, işinin peşini bırakmayacağız"* şeklinde biraz da sert bir üslupla dile getirdiği görüşleri, zaman zaman ANAP sıralarından tepkiyle karşılanmış ve şu fıkra ile sözlerini tamamlamıştır: *"Adamın biri kümese girmiş, kümesten iki üç tavuk, civciv, yumurta almış, kimini koynuna koymuş, kimini cebine koymuş. Bekçi yakalamış, adam hâkimin karşısına çıkmış. Hâkim 'söyle bakayım, ne diyeceksin?' demiş. Adam, 'avukatımı isterim' demiş. Hâkim de 'yumurtalar cebinden çıkmış, civcivler koynunda, iki tavuk elinde, berbat vaziyettesin, sen avukatı ne yapacaksın' demiş. O da 'vallahi, ben de, o ne yapacak, onu merak ediyorum' demiş.*

Şimdi, Hükümet adına gelecek birisi, acaba bu konuda ne diyecek, ben onu merak ediyorum, ben Sayın Atasayın' ı merak etmiyorum."

Ömer Barutçu'nun ardından, Fazilet Partisi Adana Milletvekili Sıtkı Cengil, şahsı adına söz almıştır. Konuşmasının başında, 24 Ekim 1996 tarihinde, Savunma Sanayii Müsteşarlığı, Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü, Demiryolları, Limanlar ve Hava Meydanları İnşaatı Genel Müdürlüğü tarafından imzalanan protokolle, İstanbul-Kurtköy Havaalanı inşaatı işinin ihalesiyle ilgili değerlendirmenin, Savunma Sanayii Müsteşarlığı, Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü, Demiryolları, Limanlar ve Hava Meydanları İnşaatı Genel Müdürlüğü personelinin oluşturulacak bir komisyon tarafından yapılmasının karar altına alındığına vurgu yapan Sıtkı Cengil, bu projenin 1997 yılı fiyatlarıyla genel toplamının, 7,5 trilyon lira olduğunu hatırlatmıştır.

Sıtkı Cengil, Mesut Yılmaz'ın devreye girmesiyle beraber, olayın seyrinin tamamen değiştiğini ve havaalanı inşaatıyla ilgili faaliyetlerin NATO Altyapı Dairesi Başkanlığınca yürütülmesi için, Savunma Sanayii İcra Komitesi-since, 10 Kasım 1997 tarih ve 97/12 sayılı kararın alındığını ifade etmiştir. Ayrıca devletçe yapılacak olan hava meydanları ihalelerinde hazırlanacak olan keşif, Ulaştırma Bakanlığınca yapılması gerektiğini de hatırlatarak, Ulaştırma Bakanlığı Müsteşarının, Savunma Sanayii Müsteşarlığına gönderdiği yazıda bu hususu açık ve seçik olarak ortaya konulduğunu da sözlerine eklemiştir.

İhale keşfinin yaptırıldığı özel bir firmanın tercih edilmesinin nedenlerinin de araştırılmasını isteyen Cengil, keşif özetinde yapılan değişikliklerin önemli olduğunu vurguladıkta sonra, bu görüşünü şu ifadelerle dile getirmiştir: *“Değerli arkadaşlarım, altını çizerek belirtmek istiyorum; aslında, dikkat edilmesi gereken husus burasıdır; acaba, bu ilaveler durup dururken niçin yapılıyor, daha önce niye yok, bu ilaveler gerçekten iyi niyetle mi yapılıyor, yoksa bunun arkasında başka şeyler mi var; bunu araştırmamız lazım, buna bakmamız lazım ve bunun irdelenmesi, bunun üzerinde durulması, zannediyorum çok önemlidir. Gelişmelere bakıyoruz ve görüyoruz ki, bu ilaveler kesinlikle iyi niyetli olarak yapılmamıştır.*

Şimdi arz edeceğim; 7,5 trilyon liralık rakam, birdenbire 18 trilyon liraya çıkarılıyor; ilavenin niçin yapıldığını gördünüz mü? Değerli arkadaşlar, rakam 2,5 katına çıkıyor. Buradaki korkunç artışı kamufler etmek için kuvvet santralleri ve enerji nakilleri ilave ediliyor ve hepimizin de açıkça göreceği, basiretli ve tarafsız bir şekilde bakan herkesin burada göreceği husus şudur: Bu ilaveler birtakım kamuflajlardır, soygunu kamufler etmek için, devletin uğratıldığı zararı kamufler etmek için bilerek yapılan ilavelerdir. Bunu, kimsenin gözünden kaçıramazsınız. Belki siz görmek istemezsiniz; ama, bunu, herkes görüyor, görmek durumundadır.”

Sıtkı Cengil, keşif dahil, ihale konusu işin, hiçbir şekilde ve hiçbir aşamada ihale edilmeden, özel bir firmaya, kanunlara aykırı bir şekilde yaptırıldığını iddia ettiği konuşmasında, işin, NATO Altyapı Daire Başkanlığı aracılığıyla, MÖN ve METİŞ firmalarına verildiğini açıklamış ve bu iki firmanın Başbakan Mesut Yılmaz ile ilgilerinin olduğunu söylediğini, bunun da araştırılması gerektiğini dile getirmiştir. Yine Başbakanın devreye girmesiyle devletin zarara uğratılmış olduğu iddiasını da tekrarlayarak, bunun da araştırılmaya muhtaç bir konu olduğuna dikkat çekmiştir.

“...Daha önce hazırlanan keşif özeti, 1997 fiyatlarına göredir; ama, iş, 1998'de verilmiştir. Aslında, 1998 fiyatları açıklanmadığı için, kamuda yapılan ihalelerin 1997 fiyatlarıyla yapıldığını hepimiz biliyorsunuz. Diğer taraftan, 1998 fiyatlarının belirlenmesinde esas alınacak katsayı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca, 1,73 olarak belirlenmiştir. 7,5 trilyon lirayı 1,73'le çarptığımız zaman, 12,9 trilyon lira etmektedir. Haydi, o ilave ettiklerinizi de ilave edelim, 13,4 trilyon lira eder, 1 kuruş fazla etmez. Ama, 13,4 trilyon lira, karşımıza

18 trilyon lira olarak çıkıyor; yani, 4,6 trilyon lira fark var. İşin, NATO ENF Dairesince teklif usulüyle yaptırıldığını da düşündüğümüz zaman, bu fark, daha korkunç boyutlara ulaşmaktadır değerli arkadaşlarım” dedikten sonra, görevdeki Hükümet döneminde, söz konusu projeye, fakir fukaranın cebinden, birilerinin kasasına, milyarlar akıtıldığını ileri süren Cengil, yapmış olduğu incelemeler sonucunda, usulsüzlüğün olduğu ve devletin zarara uğratıldığı kanaatine ulaştığını ifade etmiştir.

Mesut Yılmaz’ın salonda bulunmaması ve konuşma yapması nedeniyle, Sıtkı Cengil’in konuşması sonrasında oylamaya geçilmiştir. Oylama sonucunda, Başbakan Mesut Yılmaz hakkında Meclis soruşturması açılması kabul edilmiştir. Yine yapılan diğer oylama ile Anayasanın 100. maddesi gereğince, soruşturma, siyasî partilerin güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak 15 kişilik bir komisyon tarafından yürütülmesi; Soruşturma komisyonunun görev süresinin 2 ay olması; bu sürenin, komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip seçimi tarihinden başlaması da kabul edilmiştir.

4- Karadeniz Sahil Yolunun Devamı Olan Yolların İhalesinde Usulsüzlük Yaparak Devleti Zarara Uğrattığı İddiasıyla Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu Hakkında Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önerge²²⁷

Çanakkale Milletvekili Nevfel Şahin ve 56 arkadaşının, Karadeniz sahil yolunun devamı olan yolların ihalesinde usulsüzlük yaparak devleti zarara uğrattığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı maddesine uyduğu iddiasıyla Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu hakkında Meclis soruşturması açılmasına ilişkin önergesi üzerindeki öngörüşme, 12 Mayıs 1998 tarihinde, 3. Yasama Yılı, 88. Birleşiminde yapılmıştır. Birinci Oturumda gerçekleşen görüşmelerde, oturum başkanlığını Hasan Korkmazcan yürütmüştür.

Önerge üzerinde ilk konuşmayı, önerge sahiplerinden DYP Çanakkale Milletvekili Nevfel Şahin yapmıştır. Konuşmasına, Doğu Karadeniz sahil yollarının ihalesinde büyük yolsuzluk ve usulsüzlük yapıldığını vurgulayarak başlayan Nevfel Şahin, geçmişte de ANAP döneminde otoyollarla ilgili ihalelerde yolsuzluklar yapıldığını 89. maddeye göre yapılan ve kilometresinin 2 milyon dolara bitireceğinin söylendiği yolların, kilometresinin 10 milyon doları geçtiğini ve bu nedenle de dönemin Karayolları Genel Müdürünün tutuklanmış olduğunu ileri sürmüştür. Benzer yolsuzluğun, göçmen konutları inşaatında ve TBMM Genel Kurul salonu ihalelerinde de söz konusu olduğunu sözlerine eklemiştir. Ayrıca uygulamalardan dolayı, DSP’li milletvekillerinin tavrını da anlamadığını belirtmiştir.

---

²²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 88. Birleşim, 52. Cilt, 12 5.1998

Nevfel Şahin, emniyete ve orduya silah almanın dışında, 2886 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmasının mümkün olmayacağı halleri şu şekilde sıralamıştır:

“1. İki ülke arasında bir anlaşma yapılmıştır, uluslararası bir anlaşma yapılmıştır, ona göre çıkarsınız. Çünkü, iki ülke anlaşma yapmış.

2. Uluslararası kredi kuruluşlarından kredi alacaksınız. Nereden mesela; Dünya Bankasından. Nereden mesela; Avrupa İskân Fonundan. O zaman size diyecekler ki, bu ihaleyi uluslararası ihaleye açacaksınız ve her ülkeden insan gelecek, birim fiyatlarını da, dolara göre teklif verecekler ve ihaleyi böyle yapacaksınız.”

Bunlara karşılık Karadeniz Sahil Yolunun ihale aşamasında böyle bir kredinin ve müteahhitlerin bir teklifinin olmadığını belirttiikten sonra, uluslararası bir ihale açılmamasına karşın, dolar bazında olmasını eleştirmiş ve Bayındırlık ve İskân Bakanının, Bayındırlık birim fiyatlarını dikkate almadığını ileri sürmüştür. Bayındırlık birim fiyatlarını dolara bağlanması nedeniyle devletin 60 trilyon lira zarara uğratıldığını iddia eden Şahin, müteahhitlerin dışarıdan kredi buldukları sözünün doğru olmadığını ve *“Hazine garantili, LIBOR artı 2,25’le, geçen hafta, iyi niyet mektubu yazılmış. Peki, müteahhidin bunda sorumluluğu var mı; bunda, müteahhidin sorumluluğu yok. LIBOR, dünyada 5-6; 2,25 daha, 8-8,5. Bu faizi kim ödeyecek; bu faizi de Hazine ödeyecek ve böylelikle, bu yolların maliyetine bunu ekleyeceksiniz. Böyle bir ihaleyi yapmak, tamamen yasalara, usul ve esaslara aykırıdır.*

Bakan, bu kredilerin faizleriyle müteahhitlerin hiç ilgisi yok. Belki, şartnamede şu denilebilirdi: Kredi faizlerini müteahhitler öder. Neden; siz yüzde 17 tenzilatla ihaleleri vermişsiniz. Bayındırlık Bakanlığının 1 Ocak-30 Haziran 1997 tarihleri arasındaki ihalelerine bakarsanız, kırım ortalaması yüzde 44. Peki, Sayın Bakanın yaptığı ihalelere bakarsak, kırım yüzde 34, bir yıllık ihalenin tenzilatı yüzde 7’ye düştü ve kur artışını müteahhidin hakediş günü ödemesinden dolayı da, en az yüzde 30 kârlılık var. Netice itibarıyla, bu ihaleler yüzde 25 zamlı verilmiş ve gerçekten de, tamamen, havuz müteahhitlerine, yandaşlara ‘hiçbir ihale yarışması yok, şeffaflık yok, gelin, bu ihaleleri alın’denilmiş.” şeklindeki açıklamalarla görüşlerini doğrulamaya çalışmıştır.

Nevfel Şahin’in itham edici sözleri zaman zaman gerginliğe yol açmışsa da, tartışmalar fazla büyümemiş ve Şahin, Karadeniz yollarının bir an evvel yapılmasını istediklerini vurgulayarak konuşmasını tamamlamıştır.

Nevfel Şahin’den sonra, şahsı adına ilk sözü Fazilet Partisi Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır almıştır. İnsan Hakları Derneği Genel Başkanı Akın Birdal’a yönelik saldırıyı kınayarak konuşmasına başlayan Yalçınbayır, demokrasi ve denetimin iç içe kavramlar olduğunu belirttiikten sonra, TBMM’nin denetim mekanizmaları hakkında bilgi vermiştir. Bu bağlamda soruşturma ve araştırma önergelerinin samimi bir şekilde verilmesi gereğine dikkat çekmiştir. Ayrıca, Yaşar Topçu ile ilgili olarak verilen, ancak geri çekilen

Marmaris İçmeler Beldesinde, bir milletvekiline (Bursa Milletvekili Sayın İbrahim Yazıcı'ya) birtakım olanaklar sağladığı ve bu yolla görevini kötüye kullandığına dair önergeyi hatırlatmıştır. Aynı şekilde Karadeniz sahil yolunun devamı olan yolların ihalesinde usulsüzlük yapıldığı ve bu yolla devletin zarara uğratıldığı fiili nedeniyle daha önce verilen gensoru önergesinin Mecliste reddedildiğine işaret etmiştir.

Ancak son cümlesine Balıkesir Milletvekili İlyas Yılmazyıldız ve Artvin Milletvekili Hasan Ekinci, önerenin kabul edildiğini söyleyerek itiraz etmişlerdir. Yalçınbayır ise Hasan Ekinci'nin cumhuriyet başsavcılığına yapmış olduğu suç ihbarından sonra, 16 Mart tarihinde ihaleye fesat karıştırıldığı iddiasının, yapılan bilirkişi incelemelerinde, varit olmadığına karar verildiğini ifade etmiştir.

Denetimin vicdani kanaatlere göre yapılması gerekirken siyasallaştığından şikayet eden Ertuğrul Yalçınbayır, ihaleye yolsuzluk ve usulsüzlük karıştırıldığı iddia edilen olayda üç tane idarî işlem olduğunu söylemiş ve bunlarla ilgili açıklamalar yapmıştır.²²⁸ Söz konusu açıklamaların ışığında da,

---

²²⁸ Bunları şu şekilde sıralamıştır: *"Birincisi, Bakanlar Kurulunun 1 Ağustos tarihinde itti haz ettiği karar. Bu kararın dayanağı, 2886 sayılı Yasanın 89 uncu maddesi. Sayın Nevfel Şahin, 89 uncu maddeyi ters izah ettiler zannediyorum. 2886 sayılı Yasaya baktığımızda, özelliği bulunan işler itibarıyla Bakanlar Kuruluna takdir yetkisi verilmiş. Takdir yetkisi verilen işlemlerin sebeplerine baktığımızda "Bu Kanun hükümlerinin uygulanmasının mümkün olmayacağı haller" tabiri getirilmiş. Bunun takdiri Bakanlar Kuruluna ait. Bakanlar Kurulunun bu takdirini hukuka aykırı buluyorsanız -Türkiye hukuk devleti- yargı denetimine gidirsiniz. Diğer işler de tadat edilmiş. Siz, diğer tadat edilen işleri saydınız; ancak, bu kanun hükümlerinin uygulanmasının mümkün olmayacağı hallerle ilgili değerlendirmeyi yapmaktan kaçındınız. Bakanlar Kurulunun bu takdiri yaparken dayanağı, Karayolları Genel Müdürlüğünün çalışması, Bayındırlık Bakanlığının çalışması, 55. Hükümetin Hükümet Programında yer alan Karadeniz ve Akdeniz sahil yollarının yapılacağı hususundaki irade ve yine, şüphesiz ki, bütçe çalışmaları sırasında, özellikle 1998'de tamamlanması gereken yollar ve ayrıca 15 kritik projenin bitirilmesi ve yine dış kredili işlere öncelik verilmesi konusundaki mütalaalardır ve bunları takdir eden Bakanlar Kurulu, Karadeniz sahil yolunun ülke için fevkalade gerekli olduğunu, bu yolun, bu koridorun, sadece ülke için değil, uluslararası ilişkiler için de gerekli olduğunu takdir etmiştir. Bu takdiri beğenirsiniz veya beğenmezsiniz; bu takdir içinde sadece bu yollar yoktur, sadece Karadeniz sahil yolu yoktur; bu takdir içinde Antalya-Alanya yolu da vardır. Önergedeki ciddiyetin, samimiyetin ve tutarlılığın gereği bunların da önerge kapsamına verilmesidir. Bundan kaçınılmasının nedeni de yine siyasidir, bir gruba pas atmaktır.*

Sayın milletvekilleri, karayolları projelerine baktığımızda, bu projelerin ortalama bitirme süresi, özelleştirme yapmadığımız takdirde 20,1 yıldır. Bu ülkedeki 5 556 proje, bütün ülkenin ortak mal varlığıdır. Her hükümetin, her bakanın, her ferdin bu projelerde katkısı vardır. Bu projelerin yürütümü bugün 55. Hükümettedir; ama, yarın başka başka hükümetlerde olacaktır, belki de sizde olacaktır. Ancak, bu projelerin bir an önce tüketilmesi hususunda sizin de ittifakınız var. O nedenle, Bakanlar Kurulunun bu takdirini saygıyla ve teşekkürle karşılamak gerekir.

Bakanlar Kurulunun bu isteminden sonra, Bakanlık, 89 uncu maddenin son fıkrasındaki "bu ihalelerde uygulanacak usul ve esaslar idarelerince hazırlanarak ilgili bakanın onayıyla belirlenir" hükmüne dayanarak esasları belirlemiştir. Bu esasların belirlenmesinde yararlanılan kaynaklar Karayolları bürokratlarının çalışmalarıdır. Bu çalışmalar, sadece şu andaki bürokratların değil, sadece Bakanlığın şu andaki elemanlarının değil, bütün ülkenin mal varlığı olan projelerin, tecrübelerin sonucudur."

Onur Kumbaracıbaşı'nın döneminde Tarsus-Pozantı ayrımı, Adana-Toprakkale-Gaziantep otoyol sözleşmesinde, otoyol birim fiyatlarının değil, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı birim fiyatlarının esas alındığını belirtmiş ve yine, Galata Köprüsünün onarım ve bakımı ile ilgili projedeki hususlardan da yararlanıldığını hatırlatmıştır. Söz ihalelerle ilgili, ihaleye fesat karıştırıldığı iddiasıyla cumhuriyet savcılığına ihbar edildiğini, Bakanın da cumhuriyet savcılığına dilekçeyle başvurarak, işlem yapılmasını istediğini, açılan soruşturmada Türk Ceza Kanununun 205 inci maddesinde ifadesini bulan ihaleye fesat karıştırılma suçunun teşekkül etmediğinin bilirkişiler marifetiyle tespit edildiğini sözlerine eklemiştir.

Ertuğrul Yalçınbayır, konuşmasının sonlarında, gerek Bakanlar Kurulunun gerekse Bakanın, yasal yetkilerini kullandığını dile getirmiş ve bakanın, söz konusu yetkiyi Bakanlar Kurulu kararından sonra kullanmak zorunda olduğunu, geçmiş çalışmalardan da yararlanılmak suretiyle, ihale usul ve esaslarının, objektif kriterlerle, kamu hizmeti gereği ve yararı dikkate alınmak suretiyle tayin ve tespit edildiğini vurgulamıştır.

Şahsı adına ikinci konuşmayı ANAP Sakarya Milletvekili Ahmet Neidim yapmıştır. Ahmet Neidim, ilk olarak Nevfel Şahin'e parlamenterlik ve üslup konusunda bir takım önerilerde bulunmuş ve sadece millete yaranmasını tavsiye etmiştir. Daha sonra, önerenin hiçbir şey içermediğini ve sadece Tansu Çiller konusunda verilen soruşturma önergesine bir misilleme olarak verildiğini iddia etmiştir. Buna bağlı olarak da sadece kin ve intikam duygusuyla haksız ve dayanaksız önergelerin hiçbir yarar sağlamayacağını ileri sürmüştür.

İlyas Yılmazyıldız ile yaşanan kısa bir tartışmadan sonra konuşmasına devam eden Neidim, Samsun-Sarp yolunun, otoyol değil, eski güzergâhta olan, iki gidiş, iki dönüşü olan duble yol olduğunu belirtmiş ve bunların maliyet açısından birbirinden çok farklı olduğunu vurgulamıştır. Mevcut yolun altyapısından, hafriyatından, sanat yapılarından, tahkimatından yaklaşık yüzde 70 yararlanılacağını ve en ekonomik çözümün gerçekleştirileceğini belirterek, yapılacak yolun, yeni bir güzergâhta yapılacak bir duble yolun maliyetinden yüzde 25 ilâ 30 daha az maliyetle tamamlanacağını ifade etmiştir.

Söz konusu yoldaki trafik yoğunluğunun, 1996 sayımlarında 12 bin olduğunu ve bazı kısımlarında 33 bine ulaştığını açıklayan Ahmet Neidim, yol üstünde, 6 il, 63 ilçe ve birçok yerleşim biriminin olduğunu ve 15 il ve yaklaşık olarak 8 milyon insanın hizmet göreceğini belirterek, ihalelerin, dolar bazında ama, otoyol fiyatlarıyla değil, Bayındırlık fiyatlarıyla yapıldığını ileri sürmüştür. Tenzilatların yeterli olmadığı şeklindeki görüşlere de karşı çıkarak, bu nedenle ihaleye veya yola karşı olmanın inandırıcı gelmediğini vurgulamıştır. Ayrıca, ihaleye, Türkiye'de bu alanda en büyük 17 firmanın çağırıldığını da sözlerine eklemiştir. Bütün bu nedenlere bağlı olarak Hükümetin tebrik edilmesi gerekirken, Yaşar Topçu hakkında intikam önergesi hazırlandığını da iddia etmiştir.

Ahmet Neidim, Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu'nun, iyi bir hukukçu ve son derece dikkatli bir siyasî olduğunu ifade ettiği konuşmasında, benzer tarzda ihaleleri geçmişte birçok bakanın yaptığına dikkat çekmiş ve Karadeniz ve burada yaşayan insanlarla ilgili övücü ifadeler kullanmıştır. Bu arada Antalya-Alanya yolunun gündeme niçin getirilmediğini sormuş ve bundan CHP'nin rahatsız olabileceğini ima etmiştir. Daha sonra da konuşmasına şu sözlerle devam etmiştir: *“Sayın milletvekilleri, bu yol, Karadenizin sosyal ve ekonomik yapısını değiştirecek; Orta Asya'yla ilişkiler, ekonomik ve sosyal alanda artacak; Karadenizde dağ ve deniz turizmi patlayacak. Bundan da, hem o yörede yaşayan insanlar hem de Türkiye kazanacak. Orada yaşayan insanların gelir dağılımından aldığı pay yükselecek; onlar da, o müteşebbis ruhlarıyla refaha kavuşacaklar. Acaba, bu insanların rahata ve huzura, zenginliğe kavuşması sizleri rahatsız mı ediyor?!”*

Aslında, sizi rahatsız eden asıl konuyu biliyorum. Gerçekten hesap vermesi gerekenlerin mahkeme kapılarında sürünmesine, mübaşirlerin onların isimlerini seslendirmesine ve artık Sayın Tansu Çiller ve ailesiyle siyasî muhabirlerin değil, adli muhabirlerin ilgilenmesine kızılıyorsunuz; ama, kızmayın, özgür iradenizi ortaya koyun -koyma zamanı da gelmiştir- cesurca çıkın ortaya, daha önceki arkadaşlarımızın yaptığı gibi 'ben bu yükün altında yaşayamam; çünkü, burada, ne eski atlar ne eski adamlar kalmış' deyip bir araya gelin; çünkü, o misyonda, eskiden, imar vardı, inşaa vardı, büyük Türkiye sevdası vardı; şimdi ise, imar ve inşaya karşı oluşmuş kısır bir zihniyet var.”

Ahmet Neidim, konuşmasının sonlarında Tansu Çiller ve ailesine dönük eleştirilere ağırlık vermiş ve önergeyi hazırlayanları bu konuda uyarmıştır. Kısır çekişmelerin bir tarafa bırakılmasını dileyerek sözlerine son vermiştir.

Şahsı adına üçüncü konuşmayı, DYP Giresun Milletvekili Ergun Özdemir yapmıştır. Bir Karadenizli olarak yolun bir an evvel bitirilmesini istediğini, ancak yolsuzluğa karşı olduğunu belirten Özdemir, söz konusu yolun bahane edilerek yapılan siyasal yolsuzluklardan bahsedeceğini açıklamış ve önceleri Karadeniz'e otoyol yapıldığını söylenerek, insanların yanıltıldığını ileri sürmüştür. Bu konuda 8 Aralık 1997 günü, Mecliste konuşan Anavatan Partili bir Karadeniz milletvekilinin: *"Mesut Yılmaz Hükümeti geldi, otobana sahip çıktı, Karadeniz'e sahip çıktı, Karadeniz otoyolunu yapıyor"* dediğini hatırlatmış ve o tarihe kadar 1 metre bile otoyol yapılmadığını, yapılan işin sahil yolunu genişletme çalışmaları olduğunu iddia etmiştir. Ergun Özdemir'e göre; Karadeniz sahil yolu, rahmetli Menderes tarafından yaptırılmış ve daha sonra, kırk yıl hiçbir şey yapılmamış ve Doğru Yol Partisinin iktidar olduğu dönemde yolu genişletme kararı alınmış ve projeler yaptırılmıştır. Yine 1992, 1993 ve 1994 yıllarında, bu yolun 320 kilometrelik kısmının ihalesinin yaptırılmış olduğu bilgisini de aktarmıştır.

Ergun Özdemir benzer iddialarını şu sözlerle sürdürmüştür: “*Netice olarak, adına -ister genişletilmiş yol ister duble yol isterseniz bölünmüş yol- ne dersiniz deyin, yapılan, Karadeniz sahil yolunun genişletme çalışmalarıdır; katiyen otoban değildir, otoyol değildir. Ankara-İstanbul arası otobandır; doğru. İzmir-Çeşme arası da otobandır; doğru. 1983'ten sonra, rahmetli Özal döneminde, 1 400 kilometre otobana başlanmış, bir kısmı ANAP döneminde, bir kısmı da DYP-SHP döneminde bitirilmiştir. Türkiye'ye -dikkatinizi çekerim- 1 400 kilometre otobana başlanırken, Karadeniz'e 1 metre dahi otoban yapılmamıştır. Şimdi ise, ANAP, onbir aydır iktidardadır ve Sayın Mesut Yılmaz üçüncü defa Başbakanıdır. Bu Hükümet döneminde de, Türkiye'ye, 4 bölgeye otoban kararı alınmıştır ve yine, bu defa da, Karadeniz'e 1 metre otoban kararı alınmamıştır. Peki, Karadeniz'e yapılmayan, sadece otoban mıdır değerli milletvekilleri; hayır. Sualinize geliyorum. Karadeniz'e tek temel atılmamış, tek çivi çakılmamıştır. Karadeniz'e yapılan tüm hizmetler, Demokrat Parti, Adalet Partisi, Doğru Yol Partisi döneminde yapılmıştır.”*

ANAP'a mensup Karadenizli milletvekillerinin tepkisini çeken bir konuşma yapan Özdemir, ANAP'ın yıllarca iktidarda bulunmasına ve Başbakan Mesut Yılmaz'ın Rizeli olmasına karşın, Rize'de üniversite bile bulunmadığını, limanının olmadığını, önemli bir yatırımın yapılmadığını öne sürmüş ve bu şehrin valisinin oturduğu hükümet konağı ile belediye binasının bile DP ve AP'nin eseri olduğunu ifade etmiştir. Konuşmasının devamında diğer Karadeniz illerine tek tek değinmiş, Giresun, Samsun, Ordu ve Trabzon gibi şehirlerdeki yatırımların yine DP ve AP dönemine ait olduğunu, yine DYP'nin de büyük hizmetler verdiğini dile getirmiştir. Ergun Özdemir, ANAP'lı milletvekillerinin büyük tepkisini aldığı konuşması sırasında, delilsiz ve belgesiz konuşmadığını, yapılan yola otoyol denilerek halkın aldatıldığını, buna rağmen yol yapımında herhangi bir ilerlemenin bulunmadığını öne sürerek, dolar kur farkından 85 trilyon liranın müteahhitlerin cebine haksız kazanç olarak girdiğine vurgu yapmıştır.

Ergun Özdemir'in konuşması sonrasında, bazı ANAP'lı milletvekilleri sataşma gerekçesiyle söz istemişse de, bu istek Oturum Başkanı tarafından kabul edilmemiş ve son olarak, hakkında soruşturma istenen Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu'ya söz verilmiştir. Önerge üzerine konuşan Doğru Yol Partisine mensup iki üyenin konuşmalarına cevap vermek veya savunma yapmak için kürsüye çıkmadığını, amacının Meclise ve kamuoyuna bazı bilgiler sunma olduğunu açıklayan Topçu, Karadeniz otoyolu ile ilgili geçmişte DYP'lilerin gensoru önergesi verdiklerini, konunun bu süreçte enine boyuna tartışıldığını belirtmiş ve bunlara cevap vermek istemediğini açıklamıştır.

Yaşar Topçu, herkesin yaptığının hesabını vermesi gerektiğini, kimsenin kaçamayacağını ifade ettiği konuşmasında, CHP'lileri ilkeleri ve davranışlarından dolayı takdir ettiğini, ancak her zaman ilkeli davranmak gerektiğini vurgulamış ve sözü Karadeniz'de yapılan yol ihalesine getirmiştir. Bu ihalenin, Antalya-Alanya bölünmüş yolunun dördüncü bölümü ihalesi ile noktasına, virgülüne kadar aynı olduğuna dikkat çekmiş ve konuşmasını şu sözlerle devam ettirmiştir: *"Daha önce, Karadeniz'de, Sarp yolunda, Doğru Yol Partisi hükümeti zamanında iş almış Cengiz İnşaat için bu arkadaşlar "biz tespit yaptırдық, burası Cengiz İnşaata verilecek" dediler, konsorsiyumun ortaklarından biri Cengiz İnşaat olduğu için buraya gensoru getirdiler; ama, Cengiz İnşaatın orada bir özelliği vardı, orada zaten yol yapıyordu. Antalya-Alanya yolunu da, orada, aynı yerde yol yapan -demin, Sayın Başbakan için verilen soruşturma önergesi üzerinde bu kürsüde konuşan Refah Partili arkadaşımız, 'MÖN İnşaatla Başbakanın ilişkisi var' dedi, yani iktidarla ilişkisini kurdu-MÖN İnşaat aldı; hem de, Cengiz İnşaat 20,30'la almışken, tesadüfe bakın ki, bu da 20,10'la aldı. Bu kadar aynı..."*

O halde, bu soruşturmadan Antalya-Alanya yolunu ayrı tutmak, ciddiyetsizliği getirir. Böyle bir ciddiyetsizlik olmaz. Ben, şimdi, burada, ilke mücadelesi veren Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarımdan rica ediyorum... Sebebi şudur: Doğru Yol Partili arkadaşlarımdan, burayı, Antalya-Alanya yolunu bu soruşturmaya katmamalarının sebebi, Sayın Baykal'ın Antalyalı olması sebebiyle, acaba verdiğimiz önergeye oy vermekte Cumhuriyet Halk Partisi sıkıntı mı çeker..."

Bu açıklamalarının ardından, konuyla ilgili olarak Bayındırlık ve İskân Bakanı olarak hazırladığı önergeyi Genel Kurula okuyan Yaşar Topçu,²²⁹ CHP'ye dönük olarak da, geçmişteki ihalenin Sosyaldemokrat Partinin o zamanki il başkanı tarafından, otoyol fiyatlarıyla alındığını iddia etmiş ve Karayolları Genel Müdürlüğünün; *"Tarsus-Pozantı ayrımı, Adana-Toprakkale-Gaziantep otoyolu sözleşmesinde iş, TAG otoyolunun bağlantı yolları dahil, proje yapım ve bir yıllık bakım şeklinde tarif edilmektedir; ancak, bu şekilde*

---

²²⁹ Söz konusu önerge şu şekildedir: *"Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına*

(9/19) esas nolu soruşturma önergesiyle soruşturma açılması istenilen Karadeniz yöresindeki altı adet ihaleye, bütün şartlar ve şekilleriyle her bakımdan benzer bir surette yapılarak 9.3.1998 tarihinde sonuçlanmış olan Antalya-Alanya bölünmüş yolunun dördüncü kısım ihalesinin de dahil edilmesi gerekir. Her bakımdan aynı şekilde yapılmış bir ihalenin ileri sürülen iddialar açısından soruşturma dışı bırakılması, soruşturma isteyenlerin ciddiyetine gölge düşürür.

Bu nedenle, sorumlu bakan olarak, bu ihalenin de soruşturmaya dahil edilmesini arz ve talep ediyorum.

Saygılarımla."

sözleşme kapsamında olup da yapılması gereken TAG otoyolu bağlantı yollarının, sözleşme şartlarındaki otoyol birim fiyatları yerine, Bayındırlık Bakanlığı birim fiyatlarıyla yapılmasının devlet yararına olacağına inanılmaktadır" şeklindeki yazısını açıklamıştır.²³⁰

Söz konusu örneklerle kendi zamanında yapılan uygulamanın haklılığını ortaya koymaya çalışan Topçu, bazı belediyelerin ihaleleri hakkında da bilgi vermiştir. Yaşar Topçu'ya göre, İzmit Entegre Çevre Projesi ve Didim Belediyesi Entegre Çevre Projesi'nde de Bayındırlık ve İskân Bakanlığı birim fiyatının değil, dolar üzerinden teklif alındığını ifade etmiştir.

Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu, Sadettin Bilgiç'in kitabından; *"Ali Bozdoğanoglu'yla birlikte özel otomobille Ankara'dan hareket ederek, Nevşehir, Kırşehir, Kayseri, Yozgat, Çorum, Samsun illerine gidecektik; Ankara'dan çıkarak, önce Nevşehir'e, Kırşehir'e uğradık, oradan Kayseri'ye geçtik; gerekli temaslarımızı yaptık, hapishaneyi -Sayın Bayarlar ve arkadaşları hapishanede- ziyaret ettik. Yolumuza devam ederek Yozgat'a gitmek üzere, sabah saatlerinde Erkilet'e geldik; vatandaşlarla sohbet ettik. Gerek Erkiletlilerin tarifi gerekse elimizdeki karayolu haritasına bakarak yolumuza devam ettik, bir köye geldik. Ondan sonra yol devam etmiyordu. Köyün girişinde 55-60 yaşlarında bir vatandaş, kaput gömlek, kaput don, başında bir takke, boynunda bir çevre, yalınayak, bir çift öküzle düven sürüyordu; 'ağa, emmi, efendi' diye, arabadan inip seslenmemize rağmen bize bakmıyordu, cevap vermiyordu; sonunda, ısrarımıza dayanamadı 'ne var, ne istiyorsunuz' diye sorduktan sonra 'siz burada tıkanıyorsunuz, gidemiyorsunuz, yolu soracaksınız değil mi' dedi. 'Evet' dedik ikimiz birden. Sanki, takkesini geri itiyormuş gibi elini başına götürdü ve geldiğimiz yola doğru döndü; bize, kim olduğumuzu, niçin geldiğimizi sormadan 'şu yukarıdaki kemerli köprüyü görüyor musunuz, onun arkasındaki kesmetaşlı, kubbeli camiyi de görüyor musunuz?..' Cevap vermemizi beklemeden devam etti: 'O köprü, o cami, Alaaddin Keykubat zamanında yapılmış, bu köy için yapılmamış, Kayseri-Samsun Yolu üzeri diye yapılmış; ama, zamanla bozulmuş. Biz, 716 sene bekledik; bir gün, deve böğürür gibi koca makineler geldi; köycek üşüştük; bu yol yeniden açılıyordu, sevindik. Aradan çok geçmeden bu iş burada durdu. Sonradan öğrendik ki, siz, bu yolu yaptıran adamı asmışsınız. Bakalım, biz, kaç yüz sene bekleyeceğiz? Bu yol buraya kadardır, buradan aşağı gitmez' Sözünü kesmeden ekledi: Nereye giderseniz gidin" şeklindeki bölümü okuyarak konuşmasını bitirmiştir.*

---

²³⁰ Yaşar Topçu'nun Genel Kurula okuduğu diğer yazı şöyledir: "Zira, inşaatı tamamlanmış ve hizmete açılmış olan Adana kuzey kavşağı bağlantı yolu örnek alınarak -yani, demin, bakan dediğim şu inşaatın ihalesi örnek alınarak- çeşitli hesap yöntemleriyle Bayındırlık Bakanlığı birim fiyatları ve otoyol birim fiyatları kullanılmak suretiyle yapılan mukayeseli keşiflerde Bayındırlık Bakanlığı birim fiyatlarını kullanarak elde edilen maliyetin, otoyol birim fiyatlarıyla elde edilenlere göre, devlet yararına olarak yüzde 18-20 arasında daha düşük olduğu belirlenmiştir."

Yaşar Topçu'nun kürsüden inmesiyle, Meclis soruşturması önergesi üzerindeki görüşmeler de tamamlanmıştır. Nevfel Şahin'in, Yaşar Topçu'ya dönük tepkisini ortaya koymasından sonra oylama yapılmıştır. Yapılan oylama sonucunda, Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu hakkında Meclis soruşturması açılması kabul edilmiştir. Yine Anayasanın 100. maddesi gereğince, soruşturma, siyasî partilerin güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının 3 katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak 15 kişilik bir komisyon tarafından yürütüleceği ve Soruşturma komisyonunun görev süresinin 2 ay olduğu açıklanmıştır. Yapılan oylama ile bu sürenin, komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip seçimi tarihinden başlaması da kabul edilmiştir.

3.7. 1998 YILI BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ²³¹

“1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu; 1996 Malî Yılı Genel Bütçeye Dahil Kuruluşların Kesinhesaplarına Ait Genel Uygunluk Bildiriminin Sunulduğuna İlişkin Sayıştay Başkanlığı Tezkeresi ile 1996 Malî Yılı Kesinhesap Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu; Katma Bütçeli İdareler 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu; 1996 Malî Yılı Katma Bütçeye Dahil Kuruluşların Kesinhesaplarına Ait Genel Uygunluk Bildiriminin Sunulduğuna İlişkin Sayıştay Başkanlığı Tezkeresi ile 1996 Malî Yılı Katma Bütçeli İdareler Kesinhesap Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu” üzerindeki son görüşmeler 25 Aralık 1997 tarihinde yapılmıştır. 3. Yasama Yılı'nın, 37. Birleşimindeki görüşmelerde oturum başkanlığını Meclis Başkanı Hikmet Çetin yapmıştır.

İlk olarak Doğru Yol Partisi Grubu adına Afyon Milletvekili İsmet Attila söz almıştır. Hükümetin, bütçeyle, millî gelirin yaklaşık yüzde 30'unu dört yerde harcayacağını söyleyerek konuşmasına başlayan Attila, maaş ve ücretlerin ödenmesi, sosyal güvenlik kuruluşlarının açıklarının kapatılması, genel cari giderlerin ve savunma harcamalarının karşılanması, yüklü miktarda da borç faizinin ödenmesi durumunda, bütçede, yatırıma ve üretime, kayda değer bir payın kalmayacağını iddia etmiştir. Bu yolla da işsizliğin önlenemeyeceğini sözlerine eklemiştir.

İsmet Attila, Hükümetin istikrar iddiasıyla işbaşına gelmesine karşın, Başbakan dahil, bakanların, birbirleriyle çelişkili ve tutarsız açıklamalar yaptıklarını belirtmiş ve Bülent Ecevit'in; *"evet, belirsizlik ortamındayız; bu, doğal. İşbaşında üç partili azınlık hükümeti olunca, bu ortam doğuyor. Bu da, strateji belirlemenin zamanlamasını güçleştiriyor. Kalıcı mıyız, geçici miyiz; o, belli değil. Kalıcıymışız gibi çalışıyoruz; ama, belirsizlik önemli faktör. Kolay değil tahminde bulunmak. Tarih vermek mümkün değil. Elde olmayan etkenler de var"* şeklindeki açıklamalarını hatırlatmıştır. Ayrıca hükümetin fiyatları dondurma konusundaki yaklaşımında kararlı olmadığını, o döneme değin yapılan zamların da bunun kanıtı olduğunu savunmuş ve tedbirlerin alınmasında geç kalındığını ileri sürmüştür. Öncelikli olarak da, vergi, sosyal güvenlik, malî sektör, malî idareler gibi alanlarda reformlar yapılmasının gereğine dikkat çekmiştir.

İsmet Attila, Hükümetin kararsızlığı karşısında IMF'nin de güven duymadığını, IMF yetkililerinin *"Seçime ne zaman gideceği belli olmayan Hükümetin üç yıllık bir istikrar programı uygulaması çok zor; ama, Türk ekonomisinin rayına girmesi, ancak böyle bir programa bağlı. Aksi halde, enflasyonu düşüremezler"* dediklerini ifade etmiş ve bundan da anlaşıldığı gibi, Hükümetin IMF ile anlaşma ihtimalinin çok zayıf olduğunu belirtmiştir. Attila bu açıklamalarının ardından geçmiş dönemdeki Anavatan Partisi'nin tek başına

²³¹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 37. Birleşim, 41. Cilt, 25. 12, 1997

iktidarda olduğu yılları hatırlatarak, Şu sözleri sarf etmiştir: *“Hatırlayacaksınız, 1990’lı yıllar, 1980’li yılların ikinci yarısında bozulan ekonomi ve Anavatan Partisi... Seçime bir buçuk yıl var, arkasında büyük destek, 292 milletvekili tek başına iktidar... ANAP’ın ekonomik sıkıntılara düşürdüğü ülke, istikrar tedbirlerine ihtiyaç duymuş; ekonomiden sorumlu Sayın Pakdemirli bir istikrar tedbirleri programı hazırlıyor, o günkü Sayın Başbakana ve ekonomiden sorumlu kurmaylarına sunuyor; bunun sonucunda çıkan karar: "Biz, bu tedbirleri alamayız, dolayısıyla, seçime gidelim." Ve aynen söylenen: "Seçime gidelim; biz gelirsek, bu tedbirleri biz alırız; biz gelmezsek, Demirel gelir, o alır."*

Bu, daha sonra gazetelere yansıyor ve "İstikrar Paketi" makalesi adı altında, Milliyet Gazetesinin 5 Şubat 1994 tarihli Taha Akyol’un makalesinde açık sei yerini alıyor. EĞer, bilmiyorsanız, bunu size vereyim, görün.

Ayrıca, yine, Sayın Kaya Erdem’in 8 Şubat 1994 tarihli Milliyet Gazetesindeki beyanatı... Orada da, Sayın Osman Ulagay’ın makalesi... "Kaya Erdem 'altı yıllık gecikmenin bedeli ağır. Söyledik, dinletemedik; daha önce söyledik, dinletemedik; Sayın Mesut Yılmaz’a da dinletemedik' diyor."

İŞte, lke, o günden bugüne, bu duruma geldi ve 5 Nisan kararlarına da, DYP-SHP Hükümeti, bu çerçevede geldi; siz getirdiniz. Tedbirler alındı ve tedbirler olumlu gidiyordu -bunu, din, bu kürsüden ifade ettim- bütün göstergeler olumlu gidiyordu. Erken seçim kararı alınması dolayısıyla, bütün ekonomik göstergeler bozuldu, istikrar bozuldu; daha sonra, işte bu Hükümet de, ekonomiyi, aldığından daha kötü duruma getirdi."

Büyük ihalelerin, Bakanlar Kurulu kararıyla İhale Kanunu dıŐarisına çıkarıldığını ve parti yandaşlarına verildiğini söyleyerek Anavatan Partisi’ni itham eden İsmet Attila, DSP ve DTP’nin buna nasıl alet olduğunu anlamadığını ifade etmiş ve sözü Karadeniz otoyoluna getirmiştir. Karadeniz’in yollarını önce Demokrat Parti’nin, ardından Adalet Partisi’nin en son ise DYP ile SHP ve CHP’nin ortak olduğu hükümetlerin yaptığını hatırlatarak, bu yolun yapılmasına karşı olmadığını açıklamıştır. İsmet Attila konuşmasının sonunda, Mesut Yılmaz’ın bir kĞıda dilekçesini yazarak, CumhurbաŐkanına çıkıp emaneti vermesinin, bir başka deyişle istifa etmesini istemiştir.

İsmet Attila’nın konuşmasını tamamlamasının ardından, Doğru Yol Partisi Grubu adına, ikinci konuşmacı olarak Kayseri Milletvekili Ayvaz Gökdemir kürsüye çıkmıştır. Konuşmasının hemen başında halkın durumunun kötü olduğunu, Cumhuriyet tarihinde görülmemiş yüksek enflasyon ve zamlar sebebiyle dar gelirliilerin, işçilerin, memurların, emekli, dul ve yetimlerin zorunda olduklarını belirtmiştir. Ayrıca protesto gösterilerine değinmiş ve *“...bu ıstırap manzaraları, iktidar koltuğundaki yufka yürekli demokratik solcularımızın, asla yüreğini sızlatmıyor”* şeklinde bir ifade kullanmıştır.

Ayvaz Gökdemir daha sonra, bütçeden çok, Hükümete yönelik eleştiriler sıralamaya başlamıştır: *“İŞçiler, memurlar, emekli, dul ve yetimler kahrolurken; iŐtii, esnaf perişan olurken; dar ve sabit gelirli milyonlar inim inim inlerken, karakıŐ bunların başına kara gelirken, elbette, mesut ve bahtiyar olanlar da var. Tekelci sermaye memnun; çünkü, daha, Hükümet güvenoyu almadan, iki taşın*

arasında, kredi muslukları açılıvermiş; hortumdan 16,4 trilyonluk bir pay derhal akmaya başlamış. 28 milyon nüfus demek olan çiftçilere, 30 trilyonluk bir sübvansiyon, devletin götüremeyeceği kadar ağır bir yük sayılmış; ama, Hükümetin, patronlarına ödemek zorunda olduğu diyetin ilk taksiti olan 16,4 trilyon, hafif bir yük, küçük bir ikram!.. O yetmezse, Boğaziçi'ndeki yeşil alanlar feda olsun!.. O da yetmezse, Karadeniz yol ihaleleri ne güne duruyor!.. Muhtemelen, bu da yetmez; elektrik dağıtım ihalelerini, santral ihalelerini paylaştırırverirler. Özelleştirme pastasının dilimleri de, öyle sanyorum ki, havuç dilimi baklava kadar iştah çekicidir. Yağma sofrasında kabaran iştahları tatmin için tedbir ve çare mi tükenir?!" dedikten sonra, yeni bir radyo televizyon kurumu yasa tasarısının, bazı televizyon kanallarının kapatılması girişimi olduğunu öne sürmüştür.

Tekelleşmeye yönelen ekonomik gücün, siyasete ve devlete vesayet döneminin yaşandığını da iddia eden Gökdemir, yolsuzlukların ne denli fazla olduğuna dikkat çekmiş ve Hükümetin altı aylık icraatını değerlendirmiştir.²³² Doğru Yol Partisi'nin ise bütün gayretiyle, milletin, Meclisin, ilgili ve sorumlu herkesin önüne, demokratikleşmeye öncelik verdiğini açıklamış ve ortada bir bunalımın olduğunu, bunun çözümü için de herhangi bir adım atılmadığını söylemiştir. Ortada bir ikiyüzlülüğün olduğunu, bunun kaldırılma-sının gereğine dikkat çeken Gökdemir, Türkiye'nin gerçeklerinin ortaya konulmasını istemiş ve MGK'nin 28 Şubat toplantısına dönük eleştirel bir yaklaşım sergilemiştir. Daha sonra da sözü Batı Çalışma Grubuna getirerek şunları söylemiştir: "*Batı Çalışma Grubu denildiğinde herkesin eli ayağı titriyor, benzi sararıyor. "Hayır, artık, Batı Çalışma Grubu yok; Batı Çalışma Grubu, bu işlerden elini ayağını çekti" diyebilen var mı?! Batı Çalışma Grubunu sorgu sual konusu yapmak bile mümkün değil. Nedir Batı Çalışma Grubu dediğinizde, son derece hafif cevaplar alıyor, tafralı azarlar işitiyorsunuz. Ekonomide, siyasette, hür teşebbüs alanında, düşüncede bir tekelleşme ve dayatmayla karşı karşıyayken kimi kandırıyoruz allahaşkına?!*

İlişkide olduğumuz bütün ülkeler, bazen açıkça sormakta, nezaketen sormadıkları zaman da, akıllarının gerisinde bir suali sürekli olarak tutmaktadırlar. Soru şudur: Türkiye'yi kim idare ediyor; seçilmiş siviller mi, başkaları mı?..

Bırakın lüzumsuz alinganlığı ve boşuna kendinizi yormayın. Sayın Yılmaz'a Amerika Birleşik Devletlerinde veya dünyanın başka yerlerinde, birtakım dernekler marifetiyle, dünyanın en büyük adamı ödülü verdirsenez de,

²³² Ayvaz Gökdemir'in bu konudaki açıklamaları şöyledir. "1997'nin son altı ayı böyle geçti Türkiye'de; ancak, bu yılın, önceki yıllardan, bunlardan da önemli bir farkı var; Türkiye, on, hatta oniki aydan beri bir rejim bunalımı içindedir ve bu bunalım halen devam etmektedir. Altı aydan beri işbaşında olan ve halka kan kusturan azınlık koalisyonu veya Sayın Cindoruk'un tabiriyle azınlık konfederasyonu da bu bunalımın bir eseri ve unsurudur. Gerçek, birtakım mantık oyunları ve şekil unsurlarıyla örtülmeye çalışılsa da, 55. Hükümetin meşruiyeti tartışmalıdır ve bu Hükümet, düpedüz, bir ara rejim modelidir hem de kirlî bir ara rejim modeli."

bu suale açık, net ve inandırıcı cevap veremeyen, Türkiye'yi kim idare ediyor; seçilmiş siviller mi, başkaları mı sualinde bocalayan bir hükümeti, içeride de, dışarıda da, demokratik bir hükümet olarak, kimsenin ciddiye alması mümkün değildir. İçeride kendinizi kandırabilirsiniz, devlet televizyonlarında halkı aldatmak niyetiyle ve kanunları çiğneyerek, muvazaalı programlar yaptırabilirsiniz, işbirlikçi medyanız da, halkı kandırmada gönüllü destekçiniz olabilir; şunu bilin ki: Türk Halkı susar, dinler; fakat, kül yutmaz. Diyelim ki, kendi halkınızı kandırdınız, dünyayı asla kandırmanız mümkün olamaz, kandıramazsınız.”

Daha sonra yargı bağımsızlığının zedelenmesi konusundaki görüşlerini açıklayan Gökdemir, bazı mahkemelerin emir-komuta zinciri içinde ve emirle, bir ihtilal mahkemesi gibi çalıştırılıp çalıştırılmayacağı konusundaki tereddütlerini dile getirmiş ve kâğıt üzerinde değil, fiilen ve gerçekten tam bağımsız yargı istediklerini açıklamıştır. Bu arada Anayasa Mahkemesi Başkanının "Türkiye bir hukuk devleti değildir; Türkiye'de yargı bağımsızlığı yoktur" dediğini iddia ederek, 21 Aralık 1997 tarihli, Hürriyet gazetesinin birinci sayfasının fotokopisinden alıntılar yapmıştır.²³³

Ayvaz Gökdemir'in açıklamaları, ANAP'lı milletvekilleri tarafından tepkiyle karşılanmış kısa süreli bir tartışma yaşanmıştır. Bu koşullar altında konuşmasını sürdüren Gökdemir, 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerine dönük eleştiriler getirmiş ve Dolandırıcı Parsadan senaryolarıyla Türkiye güçlenemeyeceğini, bir zamanlar Doğu Perinçek'in, şimdi de rehberin Parsadan olduğunu öne sürmüştür. Bu sözler de Genel Kurulda gerginliğe yol açmış ve milletin bir sürü olarak görülmemesi gerektiğini savunmuştur.

---

²³³ Ayvaz Gökdemir'in açıklamaları şu şekildedir: "Başbakan Yılmaz, KİT zamlarını altı ay dondurup, Avrupa Birliğine de altı ay resti çekerken, bunun gerisindeki plan da ortaya çıkmaya başladı. Senaryo şöyle:

- 1- Bu ay sonunda Refah Partisi kapatılacak.
- 2- Ocakta Çiller, Yüce Divana gönderilecek.
- 3- DYP'nin başına daha ılımlı biri gelecek.
- 4- Mart veya nisanda DYP-DTP bütünleşecek, Bağımsızlardan da geçişle, DYP 110 olacak.
- 5- DYP, DTP ile bütünleşince koalisyona girecek. Koalisyonun sandalyesi 300'ü geçecek.

CHP olmadan koalisyon rahatlayacak. Yerel seçimde, ANAP-DYP iş birliğiyle RP'nin büyükşehir hâkimiyeti kırılacak. Cumhurbaşkanlığı seçiminden sonra ANAP-DYP bütünleşecek.

Bunlar gerçekleşmezse seçim olacak. Yılmaz, her şartta 'düşüş' atacak. Senaryo da şöyle: Avrupa Birliği, Türkiye'yi yeniden değerlendirmeye alırsa, Yılmaz, 'bastırdı kazandı' olacak.

Avrupa Birliği talebimizi dikkate almazsa Türkiye, tam üyelik başvurusunu geri çekecek. Yılmaz, bu kez 'Avrupa Birliğine kafa tutan lider' olacak. Enflasyondaki iyileşme de kâr hanesine yazılacak vesaire, vesaire..."

ANAP'lı milletvekilleri ile soru-cevap şeklinde konuşmasına devam eden Gökdemir, uzlaşmanın adresi olarak en sağlam hukuki zeminin Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olduğunu ifade etmiş ve milli bir mutabakatla daha iyi bir anayasa yapılmasının gereğine dikkat çekmiştir. Ayrıca Silahlı Kuvvetlerin siyasetin dışına çıkarılmasının zorunlu olduğunu söyledikten sonra, Silahlı Kuvvetlerin bir an önce aslı ve şerefli görevine dönmesini istemiştir. Bu sözlere ek olarak da, Türk Silahlı Kuvvetlerine herhangi bir husumet beslemediklerini dile getirmiş, bunu ancak vatan hainlerinin düşünebileceğini belirtmiştir.

Ayvaz Gökdemir konuşmasını şu sözlerle devam ettirmiştir: *“Bizim söylediğimiz şudur: Hepimizin özlemi olan, çağdaş ve kudretli Türkiye'ye, demokrasiyi, laikliği, hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü ilkesini, bağımsız yargıyı, insan haklarını çiğneyerek erişilemez. Milletle, milletin özdeğerleriyle, gelenekleri, maneviyat ve mukaddesatıyla kavga ederek bir adım ileri gidebilmenin de imkânı yoktur.*

Türk Devleti, İslam'ı bir tehlike saymak psikozundan artık kurtulmalıdır. Türkiye, irtica beklentisinden ve irtica icadından vazgeçmelidir. Herkes emin ve rahat olsun; irtica gelemes Türkiye'ye, gelemes. Horozdan korkan oğlan gibi, çok azı dinî, pek çoğu geleneksel birtakım şekil unsurlarından korkan bir devrimcilik ve ilerencilik, cumhuriyetin 74 üncü yılından sonra, inanın ki ayıp oluyor, biraz da komik oluyor.

1998'e, kendi halkını en büyük tehdit olarak algılayan ve fişlemeye kalkan bir devlet anlayışıyla giremeyiz, girmemeliyiz. Defalarca denenmiş, tepeden inme, zora dayanan tanzimlerle de bir yere erişilemez. Tasfiye edilmeleri gerekiyorsa, bırakın şahısları da, partileri de, demokratik süreç içinde, hür iradesiyle, millet tasfiye etsin. Millet dinamiklerini, Kuvayi Milliyeyi, yani millî gücü harekete geçiremeyen; millete mal olmayan; milletin müşterek gücüne, fedakârlığına, hür katılımına dayanmayan; millet iradesini rakipsiz üstün irade olarak hâkim kılmayan hiçbir proje başarıya ulaşamaz. Ulaşıyor diye ısrar edecek olanlar varsa, bilmelidirler ki, devleti, içeride halkından, milletinden, dışarıda dünyadan koparır, tecrit ederler; ülke, şizofrenik bir vaziyete düşer. Türkiye, maalesef, böyle bir sürecin başındadır. Büyük Türkiye'yi, güzel Türkiye'yi, bir an evvel, siyasî ve sosyal bir cinnet sürecinin, şizofrenik bir sürecin içinden çekip çıkarmak lazımdır. Bu ölçülerin dışındaki her tasavvur, ancak bir macera olabilir. İsteyen, şahsen maceraya atılabilir; ancak, milleti maceralara kurban etmeye kimsenin hakkı yoktur sanıyorum.

Bir rejim, kanun ve hukuk dışına çıkınca, zorbalık ve keyfîlik hâkim olur. Zorbalıkla ve zora dayanan komplolarla, değil Türkiye gibi büyük bir devlet, bir aşiret bile yönetilemez. Zorbalık zorbalığı, komplo mukabil komployu, keyfîlik keyfîliği davet eder. Bir merhalede, zoru, keyfîliği tercih eden, komployu kullanan, önünde sonunda, zorun, keyfîliğin, komplonun tutsağı ve kurbanı olur Tarihin kanunu budur.”

En kısa zamanda, milletin hakemliğine gidilmesini ve millî iradeyi tazeleyerek, bunalıma son verilmesini isteyen Gökdemir, bütçenin hayırlı olmasını dileyerek, konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra Demokratik Sol Parti Grubu adına Antalya Milletvekili Metin Şahin söz almıştır. 1998 yılı bütçesinin, birikmiş ekonomik sorunların ve onunla bağlantılı sosyal sorunların çözümü için bir umut olduğunu söyleyerek konuşmasına başlayan Metin Şahin, 1998 yılı bütçesini, 1997 yılı bütçesinin uygulamaları çerçevesinde ele almıştır. 1998 yılı destekli bütçe ödeneklerinin, 1997 yılının 8 katrilyonuna karşılık, yüzde 82 dolayındaki bir artışla, 14,789 katrilyon olduğunu söyledikten sonra şu açıklamalarda bulunmuştur: “*Personel harcamaları 3,125 katrilyon, diğer cari hesaplar 1,330 katrilyon, yatırım harcamaları 1 katrilyon, transfer harcamaları 9,330 katrilyondur.*

Bütçe gelirleri ise, 1997'nin denk bütçe diye açıklanan, ancak, fiilî olarak gerçekleşen 5,427 katrilyonuna göre, yüzde 100 artışla 10,8 katrilyondur. 1998'de hedeflenen 10,8 katrilyonluk gelirin dağılımı şöyledir: Vergi gelirleri 8,9 katrilyon, vergi dışı normal gelirler 702 trilyon, özel gelirler ve fonlar 1,155 katrilyon, katma bütçe gelirleri 40 trilyon.

Denk iddiasıyla bağlanan 1997 yılı bütçesi, yaklaşık 2,4 katrilyon lira açık vermiştir. Vergi dışı normal gelirlerin hayalî olması nedeniyle de, faiz hariç, yine açık vermiştir.

Gelir ve gider farklılıklarından görüleceği gibi, 1998 yılı bütçesinin 4 katrilyon açığı vardır. Bu açığı saklamıyoruz. Denk iddiasıyla halkımızı da, kendimizi de aldatmıyoruz; ancak, faiz hariç tutulursa, 1,9 katrilyon...”

Bu arada Metin Şahin'in konuşması sırasında, komisyon sıralarında Başkan veya sözcünün bulunmaması nedeniyle birleşime ara verilmiştir.

“1. – 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/669) (S. Sayısı : 390) (Devam)

2. – 1996 Malî Yılı Genel Bütçeye Dahil Kuruluşların Kesinhesaplarına Ait Genel Uygunluk Bildiriminin Sunulduğuna İlişkin Sayıştay Başkanlığı Tezkeresi ile 1996 Malî Yılı Kesinhesap Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/633, 3/1046) (S. Sayısı : 401) (Devam)

3. – Katma Bütçeli İdareler 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/670) (S. Sayısı : 391) (Devam)

4. – 1996 Malî Yılı Katma Bütçeye Dahil Kuruluşların Kesinhesaplarına Ait Genel Uygunluk Bildiriminin Sunulduğuna İlişkin Sayıştay Başkanlığı Tezkeresi ile 1996 Malî Yılı Katma Bütçeli İdareler Kesinhesap Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/634, 3/1047) (S. Sayısı: 402)” üzerindeki görüşmelere ikinci oturumda devam edilmiştir. Oturum Başkanlığını Hikmet Çetin yürütmüştür.

Metin Şahin, konuşmasına kaldığı yerden değil, en baştan yeniden başlamış, daha önce söylediklerini tekrarladıktan sonra, 1998 bütçesinin, faiz hariç, 1,9 katrilyon fazlası olduğunu ve bunun da bütçenin en önemli özelliği olduğunu dile getirmiştir. Bütçe açığının ise yüzde 8,1'e çekilmesinin hedeflendiğini ifade etmiştir. Şahin konuşmasının devamında, 1998 yılı bütçesi harcama kalemleri içerisinde 5,9 katrilyon lira faiz yükü olduğu bilgisini aktarmış ve iç borcun 5,6 katrilyon lirayı, dış borcun ise 80 milyar doları aştığına dikkat çekmiştir. Yine, 1990'da yıllık yüzde 60 olan tüketici fiyatları artışının, 1994'te yüzde 125'e yükseldiğini, o günlerde ise yüzde 95 dolaylarında olduğunu açıklamıştır. Gelir dağılımının ve bölgesel kalkınmanın adaletsizliği üzerinde de durarak, nüfusun en fakir kesiminin yüzde 20'sinin millî gelirden yüzde 5 pay alırken, en zengin yüzde 20'sinin millî gelirden yüzde 55 pay aldığına vurgu yapmış ve fert başına gelir dağılımında, en yüksek il ile en düşük il arasında 10 - 12 kat fark bulunduğunu dile getirmiştir.

Mevcut hükümetin önünde iki seçeneğin olduğunu da söyleyen Metin Şahin, bunlardan birisinin, mevcut durumu sürdürmek, diğerinin ise günü kurtarmak değil, geleceği kurtarmak olduğunu ifade etmiştir. 55. Hükümetin, enflasyonu indirmek için, orta vadeli bir program öngördüğünü ve 1998 yılı bütçesini de, bu programın ilk adımı olduğunu belirten Şahin, bütçeyle, enflasyonla mücadele edileceğini; ekonominin dengeleri yerine oturtulacağını; kamu açıklarında azalma sağlanacağını; kaynak kullanımında verimlilik sağlanacağını; tasarrufa riayet edilecektir; gelirlerde, giderlere göre artış sağlanarak açığın azaltılacağını; kamu çalışanlarının, reel maaş seviyeleri korunacağını; kaynaklar, enerji, eğitim, sağlık, savunma ve güvenlik gibi öncelikli alanlara yönlendirileceğini açıklamıştır. Diğer yandan bütçenin, vergi reformu, sosyal güvenlik reformu, malî sektör reformu, özelleştirme, mahallî idareler reformu gibi reformlarla desteklenmesinin gerektiğine de işaret etmiştir. Hükümetin, toplum ve özel sektörün, uyumlu ve samimî bir çaba içinde olmaları durumunda enflasyonun, 2000 yılında da tek haneli rakamlara ineceğini iddia etmiştir.

Metin Şahin, 1998 bütçe tasarısının, amaçladığı hedeflere ulaşabilmek için, önemli harcama tedbirlerini de beraberinde getirdiğini söylemiş ve bunları sıralamıştır.²³⁴ Bu arada enflasyonu artırıcı harcamalar içerisinde, kamu kesiminin payının yüzde 25, özel sektörün payının ise yüzde 75 dolayında olduğunu hatırlatarak, özel sektörün tavrının, enflasyonu aşağı indirme konusunda önemli olduğunu savunmuştur. Beş aydır hükümetin hiçbir şey yapmadığı iddialarına ise ülkenin, rejimin ve devletin bunalımından çıktığını, huzur ve güvenin geldiğini söyleyerek cevap vermiştir.

Metin Şahin, daha sonra beş ay içinde yapılanları sıralamaya başlamış ve nüfus tespit yasasının çıkarıldığını; 8 yıllık kesintisiz ilköğretim reformunun gerçekleştirildiğini ifade ettikten sonra, bu konudaki görüşlerini şu sözlerle

---

²³⁴ Metin Şahin şu tedbirleri sıralamıştır: “Borçlanmaya sınır getirilmiştir. 1997'deki, Hazinesin istediği kadar borçlanma olanağı yerine, şimdi, bütçe açığı kadar, yani 4 katrilyona kadar bir borçlanmaya izin verilmiştir. Böylece, mali disiplin sağlanacaktır. Bilindiği gibi, kamu kesimi borçlanma gereği, 1997'de yüzde 9,5 dolayında gerçekleşmiştir; şimdi, 1998'de yüzde 8,1'e inmesi hedeflenmiştir. Bu husus, Hükümetin, enflasyonu indirmede ve borçlanmayı frenlemede açık ve samimi kararlılığıdır. Hükümete olan güvenimiz, bu nedenle bir kez daha artmıştır.

Yatırım harcamalarında savurganlık önlenecektir. 1998 bütçesinde, proje bedelinin yüzde 10'u kadar ödeneği olmayan yatırımlara başlanmayacak ve böylece, kaynakların verimli kullanılması sağlanarak, bitme aşamasına gelen yatırımlar tamamlanacaktır.

Bir diğer tedbir de, bütçe ödeneklerinin kullanımında ayrıntılı harcama planının yapılması kuralının getirilmesidir. Böylece, bütün kuruluşlar, yılbaşından itibaren, hangi harcamayı hangi zaman dilimi içinde yapacaklarını Maliye Bakanlığına verecekler ve Maliye Bakanlığınca ödenekler bu plana göre serbest bırakılacaktır; öte yandan da Hazine, bu harcama planına uygun nakit akışını sağlayacaktır. Özetle, kamu kesiminde ödenek kullanımı ve nakit planlaması gerçekçi olarak yapılabilecektir.

Bu bütçe tedbirleri arasında yer alan bir diğer husus, kamu haznedarlığı ilkesine kesinlikle uyulacağıdır. Böylece, devletin tüm gelirleri Merkez Bankası ya da muhabir bir bankada toplanacak; yani, devlet, kendi parasına sahip çıkacak ve kendi parası dururken, daha yüksek faizle borç almayacaktır. Yani, devlet, rant ekonomisine hizmet etmeyecektir.

Duyarlı herkesi rahatsız eden taşıt savurganlığı önlenecektir.

Üniversitelere kaynak yaratma ve ödenek kullanmada üç yenilik getirilmiştir. Bunlardan ilki, Hazine tarafından tahsis edilmiş olan taşınmaz malların kiralanması veya işletilmesi suretiyle elde edilecek gelirlerin kullanımı üniversiteye bırakılmaktadır. Diğer yenilik ise, yaz okulu uygulaması yapan üniversitelerin, öğrencilerinden öğrenim harcı alabilmesi ve bu gelirleri kendi ihtiyaçları için kullanabilmeleridir. Üçüncü yeniliğe göre, 15 üniversiteye ödeneklerinin tamamı verilerek, bütçelerini serbestçe uygulama olanağı tanınmıştır; bu uygulamanın başarılı olması dileğimizdir. Böylece, tüm üniversitemize, ekonomik bağımsızlık yolunda inisiyatif verilmiş olmaktadır. Demokratik Sol Parti, üniversitemizin çok yakın bir gelecekte idarî özerkliğe de kavuşmaları için gerekenlerin yapılması görüşündedir.

Dikkat çeken önemli bir tedbir, yurtdışı eğitime disiplin getirilmiştir. Bazı olumsuzluk ve usulsüzlüklerin görülmesi nedeniyle, lisansüstü öğretimde, YÖK tarafından denkliği belirlenmiş nitelikli üniversiteler dışındaki üniversitelere öğrenci gönderilmesi önlenmektedir.

Getirilen bir diğer önemli tedbirle, bundan sonra, kamu kuruluşları, topladıkları vergileri kendi finansman ihtiyaçlarına karşılık kullanamayacaklar ve mutlaka Maliyeye yatacaklardır. Öte yandan, dış proje kredisi kullanan genel ve katma bütçeli kuruluşlar, nakdi ve aynı kredi kullanımlarını, borç kaydı için Hazineye, ödenek kaydı için de Maliyeye bildireceklerdir.”

ortaya koymuştur: “Bu yıl, zorunlu olmadığı halde, beşinci sınıftan altıncı sınıfa kayıt yaptıran öğrencilerin sayısı, 1996'ya göre yüzde 20 artışla 137 bindir. Bu çerçevede, kız öğrencilerdeki artış yüzde 26'dır. Bu reform hareketini halkımız sahiplenmiştir. Reformun önemi karşısında, Hükümetimiz, 1998 bütçesinin toplam yatırım harcamaları içerisinde en büyük payı, yüzde 40'la, 407 trilyon lirayı eğitime ayırmıştır. Halkımızın, kuruluşlarımızın gönüllü maddî destekleri coşkuyla devam etmektedir. Öte yandan, Hükümetçe, çağdaş eğitimin emekçisi öğretmenlerin özlük haklarını iyileştiren kanun tasarısı, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmuştur. Bu gelişmeler, Hükümet ortağına da Demokratik Sol Partiye de yakışan bir tutarlılıktır.”

Konuşmasında Güneydoğu Anadolu'daki olağanüstü hal uygulamasının daraltılmış olduğunu da vurgulayan şahin, olağanüstü hal uygulamasının tümüyle kaldırılmasının şartlarının yakın bir gelecekte sağlanacağını iddia etmiş ve terörün bölgeye vermiş olduğu zararlardan bahsetmiştir. Bu bağlamda, getirilen teşvikleri fevkalade önemli bulduklarını açıklamış; “Bu teşviklerle, işverenlerin yanında çalıştırmış oldukları işçilerin ücretlerinden kesilen vergilerin ödenmesi ertelenmektedir ve bu vergiyi kendilerine finansman olarak kullanabilme olanağı getirilmiştir. Bölgede faaliyette bulunan Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerinin kazançları belirli bir süre vergiye tabi tutulmayacaktır. Yatırımlarda vergi, resim ve harç muafiyeti sağlanacaktır. Sosyal Sigortalar priminin işverence ödenecek olan kısmı, Hazinece karşılanacaktır. Hazine arazileri ve arsaları, bedelsiz tahsis edilecektir. Ayrıca, Demokratik Sol Partinin köy-kent olarak tanımladığı, ihtiyaç ve hizmetlerin koordinesini sağlayacak merkezî köy düzenleme çalışmaları başlatılmıştır” diyerek konuya açıklık getirmiştir.

Metin şahin, daha sonra özürlü yurttaşların durumundan bahsetmiş ve 55. Hükümetin bu konuda çalışmaları olduğunu belirtmiş ve ardından da sözü sosyal güvenlik reformuna getirmiştir. 55. Hükümetin, Türkiye Büyük Millet Meclisinin gündeminde yer almış olan 506 sayılı Yasayı, daha önce varılmış olan uzlaşmayı da temel alarak ve ek önlemler paketi hazırlayarak sonuçlandırma aşamasına gelmesinden, Demokratik Sol Parti Grubunun, büyük bir memnuniyet duyduklarını açıklamıştır. Tarımda çalışan Bağ-Kurlulara, sağlık hizmetlerinden yararlanma olanağının getirildiğini, sanatçıların da sosyal güvenlik haklarına kavuşacaklarını ifade etmiş ve Tasarrufu Teşvik Kanununun yürürlükten kaldırılarak, işçi ve işverenden toplam yüzde 5 kesinti yapılmasına son verileceğini de vurgulayan şahin, yüzde 5 oranındaki primlerin işsizlik sigortasının kaynağını oluşturacağını ve devletin de, yüzde 2 ilave katkı yapacağını dile getirmiştir. Yine Tasarrufu Teşvik Fonunda birikmiş bulunan anapara ve nemaların, Türk Telekom Aş'nin borsaya kota edilecek hisse senetlerine ya da benzer senetlere dönüştürülmesi çalışmalarını desteklediklerini belirtmiş ve daha sonra sözü kamu görevlilerine, memurlara sendika kurma ve toplu görüşme yapma haklarını getiren yasaya getirmiştir. Bu konudaki tasarıdan DSP olarak memnuniyet duyduklarını açıklamıştır.

Hükümetin en önemli özelliğinin, uzlaşmacılığı olduğunu vurgulayan Şahin, sorunları, çözümünde bütün kesimlerin görüşünün alınmasının önemine değinmiş ve daha sonra gelir dağılımının bozulması ve çalışanların ücretlerinin kısılması pahasına reform yapılamayacağına dikkat çekmiştir. DSP olarak hep emekçilerin yanında olduğunu da sözlerine eklemiştir. Şahin, konuşmasını daha sonra şu sözlerle sürdürmüştür: *“Sayın üyeler, ülke nüfusunun yüzde 40’ı tarımla geçinmektedir. Çiftçimiz, kalkınmamızın temelidir. Ülkemizin bu gerçeğini bilerek, 1998 bütçesinde tarıma gerekli ödeneklerin ayrılmasını takdirle karşılıyoruz. Tarımda, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, bizde de üreticimize destekler devam edecektir. 1997’de, kimyevî gübre, DFİF kredisi, ürün destekleme ödemeleri için toplam 159,5 trilyon lira kaynak transfer edilmiştir ki, bunun önemli bir bölümü şimdiki Hükümet tarafından transfer edilmiştir. 1998’de -dikkatinizi çekiyorum- yüzde 121 artışla, 354 trilyon lira kaynak ayrılmıştır; gerçek destekleme işte budur. Bu bağlamda, 55. Hükümetçe, hububat, fındık, pamuk, ayçiçeği, haşhaş, soya, incir, üzüm, koza, tiftik, çay, şekerpancarı gibi, üreticilerin temel ürünlerine yeterli ürün alım fiyatları verilmiştir.”*

Metin Şahin, kalkınmanın köyden başlayacağını savunduğu konuşmasının bu bölümünde, Demokratik Sol Parti’nin, kırsal kesime vermiş olduğu önemi, örneklerle ortaya koymuş ve Köy Hizmetleri ve Devlet Su İşleri gibi kuruluşların faaliyetlerinden bahsetmiştir. Ayrıca erozyonun önlenmesinin ve köyün kalkınması için kooperatiflerin vazgeçilmezliğine de vurgu yapmıştır. DSP adına konuşma yapan Metin Şahin, KOBİ’lerle ilgili görüşlerini açıklarken, küçük sanayi siteleri ve organize sanayi bölgelerinden bitme aşamasına gelmiş olanların, bir an önce bitirilmesini beklediklerini belirtmiş ve 55. Hükümetin beş ay içerisinde, 25 trilyon lira esnaf kredisi, KOBİ teşviki olarak ise yine beş ayda 12,6 trilyon lira verildiğini hatırlatmıştır. Ayrıca, Doğu ve Güneydoğuya Acil Destek Fonundan 11,9 trilyon, genç ve kadın girişimcilere 2,9 trilyon olmak üzere, son beş ayda, 52,5 trilyon lira, esnaf ve sanatkârlarla girişimcilere destek verildiğinden de bahsetmiştir.

Özelleştirme konusundaki görüşlerini de ortaya koyan Şahin, Demokratik Sol Partinin özelleştirmeye olan yaklaşımının iyi anlaşılması gerektiğini söylemiş ve partisinin özelleştirmeye karşı olmadığını açıklamıştır. Ayrıca Tansu Çiller’in DSP’yi Danıştay’a gitmekle suçlamasının, hukuk üstünlüğünün kavranamamış olmasından kaynaklandığını, bunun da üzücü olduğunu dile getirmiştir. Bu arada Hükümetin kurulmasıyla birlikte, din istismarının da ortadan kalktığını iddia eden Şahin, İslamiyet’in, siyasî kavganın ve çekişmenin aracı olmadığını, kardeşlik, sevgi ve birlik içerdiğini söylemiş ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabulünün 49. yıl dönümü ile ilgili görüşlerini ifade etmiştir. Türkiye’de insan hakları ihlallerinin, işkencenin ortadan kalkmamasından duyduğu rahatsızlığı da dile getirmiş ve 55. Cumhuriyet Hükümetinin bu konuda ciddi bir çalışma içine

girdiğini açıklamıştır. Metin Şahin, kamu denetçisi veya kamu hakemi, Memurun Muhakematı Hakkında Kanun, gözaltı, sorgulama ve ifade alma, terörle mücadele sırasında veya sonunda vatandaşların mağduriyetlerinin giderilmesi, kayıp kişilerle ilgili çalışmalar, kamu görevlileri tarafından bireylere işkence veya kötü muamele yapılması ya da yetkilerinin kötüye kullanılması, insan hakları ihlallerine konu olan personelin eğitimi, adli muayenelerin bağımsız olarak yapılması gibi konularda ciddi yasal çalışmalar yapılmasının sevindirici olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Anayasa, Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Ceza İnfaz Kanunu, Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kanunu, Hâkim ve Savcılar Kanunu ve diğer kanunlarda reformlar ve düzenlemeler yapılacağını da ifade eden Şahin, eğitim ve vergi gibi, yargıda da bir reforma ihtiyaç bulunduğuna işaret etmiş ve sözü Kültür Bakanlığının çalışmalarına getirmiştir. Bu konudaki görüşlerini; *“Türkiye'nin kültür mirasını ve tarihî zenginliklerini, demokratik, laik ve çağdaş bir kültür devleti çerçevesinde gelecek kuşaklara devredebilmek için, Kültür Bakanlığımızın sergilemeye başladığı tutum ve uygulamaları destekliyoruz. Hiçbir ayırım yapmadan, müzeye, kütüphaneye, folklor, opera, bale ve tiyatroya, sinema ve müzeye de aynı duyarlılıkla sahip çıkarken, Atatürk Türkiye'sine yakışır, modern, çağdaş değerlere de kucak açmaya devam edeceğiz.*

İşte, bu anlamda, Kültür Bakanlığımızın, Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşunun 700 üncü yıl dönümüne de, Cumhuriyetimizin kuruluşunun 75 inci yıldönümüne de aynı duyarlılıkla hazırlanmasını, Demokratik Sol Parti olarak memnuniyetle karşılıyoruz” diyerek ortaya koymuştur.

Metin Şahin daha sonra, vergi konusundaki düşüncelerini açıklamıştır. Üç yılda enflasyonu indirmeyi temel hedef seçen 55. Hükümet için vergi reformunun çok önemli olduğunu söyleyen Şahin, mevcut vergi sisteminde kazanılmayan gelirden vergi alınırken, kazanılan gelirden vergi alınmadığını iddia etmiş ve cezalar caydırıcı olmadığı için kaçakların çok olduğunu dile getirmiştir.²³⁵ Ayrıca Hükümetin kısa zamanda halkın güvenini kazandığını ve çıkarılan 8 yıllık kesintisiz temel eğitim reformunun tarihe geçeceğini açıklamıştır. Yine gündemde mahallî idareler reformunun da bulunduğuna dikkat çekmiş ve belediyelerin kaynak tüketen değil, üreten konuma gelmeleri gerektiğine vurgu yapmıştır.

---

²³⁵ Metin Şahin, konuşmasının devamında vergi konusunda şunları söylemiştir: *“Özetle, reform kaçınılmazdır. Kapsamlı, doyurucu, inandırıcı ve gerçekçi bir vergi reformu hazırlamak kolay bir iş değildir; Hükümetimizi, Maliye Bakanımızı ve uzmanlarımızı, yürekte kutluyoruz. Hazırlanan bu vergi reformuyla, her türlü kazanç, vergilendirme kapsamına alınmak suretiyle, vergi tabanı genişletilmektedir. Kayıtdışı ekonomi, ekonomik ve sosyal yaşamı düzenleyen yasalarda değişiklikler yapılarak, kayda alınmaktadır. Diğer kesimler -özellikle memurlar, işçiler, emekliler, küçük çiftçiler, küçük esnaf ve sanatkârlar- üzerindeki vergi yükü, düşürülmektedir. Vergide basitlik getirilmektedir. Ayrıca, vergi reformu gerçekleştirildiğinde, devletin faiz ödemeleri de azalacaktır. Bu şekilde yaratılan kaynak, hem çalışanlar için hem de altyapı yatırımları için destek olacaktır.”*

DSP'nin demokrasinin bir gereği olarak yerel yönetimlere önem verilmesinden yana olduğunu açıklayan Şahin, daha sonra çeşitli konularda partisinin görüşlerini ortaya koymaya devam etmiştir. Bu bağlamda enflasyonla mücadele için kararlı olmanın temel koşul olduğunu, yargının önünün açılmasının gerektiğini söylemiş ve bunun için dokunulmazlıklarla ilgili olan, Anayasanın 83. ve 100. maddeleri ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun bağımsızlığıyla ilgili olan 159. maddenin değiştirilmesinin gerekli olduğunu savunmuştur. Diğer taraftan Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun özerkliğinin de sağlanmasının gereğine işaret etmiştir.

Metin Şahin, dış politika konusundaki görüşlerini ise şu sözlerle ortaya koymuştur: “Sayın milletvekilleri, dış politikadaki yeni sıcak gelişmeler, ulusal birliğimizin önemini bir kez daha göstermiştir. Lüksemburg'daki AB Zirvesinden çıkan sonuç sürpriz değildir. Anlaşılmaktadır ki, Türkiye'nin gücü ve önemi, bazı dost bildiğimiz devlet yönetimlerinde, ekonomik ve siyasal kaygı yaratmıştır. 1963'te başlayan girişimlere karşın, ortaya çıkan sonuca tepki göstermede elbette haklıyız; çünkü, bu karar, haksız ve yakışıksızdır.

Türkiye, bugüne, Avrupa'nın desteğiyle gelmiş değildir; aksine, Türkiye, Avrupa'nın, her alanda gerçek bir müttefiki olmuştur. 1974 Barış Harekâtı ambargosunu ve 1991 Irak Körfez Harekâtı kayıplarını ulusumuzun birliği ve gücüyle aştık. Yeni zorlukları da aynı kararlılıkla aşabileceğimizi Avrupa Birliği görecektir. Türkiye'nin ağırlığını ve önemini kavrayamayanlar, bunu çok yakında anlayacaklardır.

Artık, bize düşen, tek başına bir Avrupa Birliği saplantısı yerine, hem batılı hem doğulu hem kuzeyli hem güneyli konumumuzla bir dünya devleti olduğumuzun bilincine vararak dünyaya açılmak olacaktır. Hükümetimiz, bu konuda, onurlu, haysiyetli bir tutum sergilemektedir. Halkımızda bir infial yoktur; aksine, serinkanlılık, kendine güven ve cesaret vardır. Ulusumuz, her zaman olduğu gibi, bu kez de birlik ve beraberlik içindedir.”

Metin Şahin, daha sonra da çalışanların ücretlerinde öngörülen artışla ilgili görüşlerini açıklamıştır.²³⁶ Bütçenin samimi ve gerçekçi olduğunu belirttiikten sonra, 55. Hükümetin bunu uygulamakta kararlı olduğunu ifade etmiş ve uzlaşmanın öneminden bahsederek, konuşmasını tamamlamıştır.

---

²³⁶ Metin Şahin'in açıklamaları şu şekildedir: “Sayın milletvekilleri, her bütçe döneminde, çalışanların ücret artışları merak uyandırır, tartışma yaratır. 55. Hükümet, 1998'in ilk altı ayı için yüzde 30 artış öngörmüştür. Bunun yanında da, ücretlileri, enflasyona ezdirmeyeceğini taahhüt etmiştir. Hatırlanacağı üzere, Hükümetin kuruluşunu müteakip, çalışanlara yüzde 35 zam verilmişti; asgarî ücrete de, işçi ve işverenin mutabakatıyla, yüzde 108 zam yapılmıştı. Herkes, mutlu bir şekilde işine, görevine koyulmuştu. Şimdi, yüzde 30 zam nedeniyle yakınmalarla karşı karşıya bulunuyoruz. Yakınmalara da yakınmalara da hak veriyoruz. Burada dikkat edilmesi gereken husus, yaşanan kısır döngüdür. Mesele, daha fazla vermekte değildir; çünkü, fazla dediğiniz, yeterli dediğiniz ücret, kendi dönemi içinde yetersizliğe dönüşmektedir. Bu kısır döngüye, 55. Hükümet de katılabilir, ücretlere daha fazla zam yapabirdi. Asıl olan, biraz önce dile getirdiğim bütçe, vergi ve diğer reformlarla birlikte enflasyonu indirmektir. Kaynak yaratıktan sonra çalışanların hak ettikleri gelir artışı sağlanacaktır. Umuyorum, çalışanlarımız, ücret artışı azlığını şikâyet ederken, Hükümetin enflasyonu indirme yönündeki girişimlerini özellikle de, vergi reformunu destekleyeceklerdir. Demokratik Sol Parti bu yöndeki tüm tedbirleri, çalışanlarımızın hayat düzeyini yükselteceğine inandığı için destekleyecektir. Sonuçta kazanan da dar gelirli olacaktır.

DSP Grubunun görüşlerini açıklayan Metin Şahin'in konuşmasının ardından birleşime ara verilmiştir. Üçüncü oturumda ilk sözü, Demokrat Türkiye Partisi Grubu adına, Grup Başkanı Van Milletvekili Mahmut Yılbaş almıştır.

Bütçe üzerindeki görüşmelerin gergin geçmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirerek söze başlayan Yılbaş, Demokrat Türkiye Partisi olarak, bütçenin tümü üzerinde görüşlerini ifade ederken, ülkenin içinde bulunduğu sosyal, siyasal ve ekonomik koşulların bir değerlendirmesini yaptıklarını açıklamıştır. Daha sonra, 1980'li yıllardan sonra uygulanmaya başlanan sıcak para politikalarının, ülkede, hızla ihracatının yavaşlamasına, iç ve dış borçların yükselmesine, ülkenin rant ekonomisinin girdabına girmesine ve âdeta sanayileşmeyi unutmasına neden olduğunu ileri sürmüştür. Bu ekonomik politikalar sonunda, büyüme hızının yüzde 3 civarında kaldığını, gelir dağılımının da altüst olduğunu sözlerine eklemiştir.

Mahmut Yılbaş, bütün olumsuzluklara rağmen Türkiye'nin gelişebileceğini, büyüebileceğini ve zenginleşebileceğini ifade etmiş ve konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür. *"Bunun yanı sıra, ülkede sahip olduğumuz bu avantajlar yanı sıra, uluslararası sermaye de, yatırım ve kâr sağlayabilen ülkelere akın etmektedir. Ülkemiz ve dünyadaki bu gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde, büyük ve zengin Türkiye'yi oluşturmak hayal değildir. Bunun için, Türkiye'nin kötü yönetimine dur demek gerekmektedir. Ne yazık ki, Türkiyemiz son yıllarda kötü yönetilmiştir, zamanını sen-ben kavgalarıyla geçirmiştir. Bu kavgalar öyle bir noktaya taşınmıştır ki, toplumumuzun siyasete bakış açısında ciddi değişiklikler meydana gelmiştir. Artık, vatandaşımız, siyasal görüş ayrılıklarının, gözünde fazla önem taşımadığını açıkça ifade etmektedir. Sol veya sağ söylemlerin, artık, vatandaşımızı ciddi şekilde ilgilendirmedigi, siyasî tercihlerinde orta yere çıkmaktadır.*

Değerli milletvekilleri, sağda veya solda bulunan siyasî partiler, ortaklıklar oluşturarak, birbiri ardından iktidara gelmekte; ancak, ülke meselelerine hiçbir ciddi çözüm bulamadan ömürlerini tamamlamaktadırlar. Bir süre, bir sol partiyle bir sağ parti iktidar olmuş; ancak, halkın derdine deva olmadan seçimlere gitmek durumunda kalmışlardır. Seçimlerden sonra, ardi ardına kurulan koalisyonlar, kendi içlerinde tutarlı politikalar üretmediklerinden, sorunlarımıza yeni sorunlar katmışlardır.

Halkımız, artık, siyasetin ve siyasetçinin, sağ veya sol farkı gözetmeksizin, sorunların çözümünde ne işe yaradığını sorgulamaktadır. Siyaset ve siyasetçinin; yani, son yıllarda gelmiş geçmiş iktidarlar ve onların başında olanlar, halk yararına, ülke yararına ne yapmıştır? İşte, halkımız, bunu açık açık sormaktadır. Ekonomide, kendini uzman gösteren başbakanlardan, kendilerini kahraman ilan eden rantiyecileri dillerinden eksik etmeyenlerden, meydanlarda kendilerine "aslan demokrat" dedirtenlerden halkımız bunu sormaktadır.

Milletimiz artık diyor ki "hangi derdime deva oldunuz, hangi problemimi çözdünüz, yaralı parmağıma bir kez dönüp baktınız mı; ancak, kürsülere ve meydanlara çıktığınızda mangallarda kül bırakmıyorsunuz." Vatandaşım soruyor ve diyor ki "siz, benim gibi, kışın yolu kapalı bir köyde hiç olmazsa bir gün yaşadınız mı? Okulu olmayan veya kapalı olan bir yerde yaşamamanın ne demek olduğunu biliyor musunuz? Hayatınızda bir kez kurtlu su içtiniz mi? Dağ başında eşkiya korkusuyla bir gece geçirdiniz mi; yoksa, eşkiya denince aklınıza hep İnce Memet mi geliyor? Gözünüzün önünde ailenizin tamamının terörist kurşunuyla öldürülmesinin ne olduğunu biliyor musunuz? "

Siyasetçinin halkın arasına katılmasının öneminden de bahseden Yılbaş, Demokrat Türkiye Partisi, hem kadrosuyla hem de programıyla iktidara hazır durumda olduğunu belirtmiş ve önceliği ekonominin düzeltilmesine vereceklerini açıklamıştır. Daha sonra da ülkenin genel durumu ile ilgili görüşlerini ortaya koymuştur.²³⁷

Mahmut Yılbaş konuşmasının devamında, Demokrat Türkiye Partisinin ekonomi görüşüne göre, Türk ekonomisinin sağlığa kavuşturulması için, her şeyden önce büyümesi gerektiğini savunmuş ve büyüme hızının en az yüzde 7 olmasının zorunluluğuna dikkat çekerek, Türk sanayisine, iç pazarın, artık çok dar geldiğini iddia etmiştir. Bu nedenle de dış ticaretin gelişmesi için tedbirler alınması gerektiğine vurgu yapmıştır. Özetle, Türk ekonomisinin, durgunluktan kurtulmasının, potansiyel üretim gücünü kullanmasına; ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesinin de akılcı bir dış ticaret politikasından ve stratejisinden geçtiğini ileri sürmüştür. Yılbaş, mensubu olduğu Demokrat Türkiye Partisi'nin, Türk ekonomisini, dünya ekonomisiyle uyum içerisinde tutacak ulusal politikalara kavuşturacağını da ifade ettiği konuşmasında, böylece üretimin artacağını, istihdamın gelişeceğini ve gelir dağılımının da adilleşeceğini sözlerine eklemiştir. Gelir dağılımındaki bozukluktan en çok etkilenen işçinin,

---

²³⁷ Mahmut Yılbaş'ın bu açıklamaları şöyledir: "Her türlü istikrarsızlık ve engellere rağmen, sanayileşmemiz belirli bir düzeye gelmiştir. Hür teşebbüs ve nitelikli işgücümüz önemli gelişme kaydetmiştir; sermaye birikimi yeterli ölçülere ulaşmıştır. Türk finansı, bazı eksikliklerine rağmen, dünyaya açılma noktasına gelmiştir. Diğer taraftan, dünyada ortaya çıkan küreselleşme hareketi, teknoloji, üretim ve sermayede sınır tanımayan bir aşamaya gelmiş olup, uluslararası sermaye kâr sağlayan ülkelere akın etmektedir. Bu bütünleşme, şirketlerin, yabancı ülkelerin kültür, siyasi yapıları ve ülke ekonomilerini üretim süreçlerine katmaları şeklinde orta yere çıkmaktadır. Gelişmiş kapitalist ülkelerde, yayılma sonucu, sermayenin -parasal, ticarî ve üretken sermaye birikiminde- uluslararası düzeyde yeniden düzenlenmesine gerek duyulmuştur. Açık ekonomi prensibine dayalı olarak sermaye hareketinin de serbestliği esastır. Bunun sonucunda, dünyada teknolojik gelişme ve zenginlik, tüm dünya ülkelerinde az çok eşit olarak paylaşılmaktadır.

Bunun yanında, çevremizde Türk Cumhuriyetleri, ayakları üzerinde durmaya çalışan Doğu Avrupa ülkeleri, Karadeniz ülkeleri ve Ortadoğu ülkeleri; mal ticaretimizin yanında, turizm sektörümüzün gelişmesinde de büyük katkılar orta yere koymaktadır. Bu avantajlarımızı, ulusal politikalarımızla, dünya ekonomik düzeninin yapısına, mantığına ve bunların doğurduğu iş bölümlerine göre şekillendirmek gereklidir. Bu şekillendirmeyi yapacak kadro ve programlar Demokrat Türkiye Partisi tarafından hazır hale getirilmiştir."

memurun, yetim, dul ve emeklilerin durumlarının iyileştirilmesi için gerekli düzenlemelere gideceğini de açıklayan ve zorunlu tasarruf nemalarının, anapara ile birlikte hak sahiplerine defaten geri verileceğini belirten Yılbaş, SSK'nın, özerk ve demokratik bir yapıya kavuşturulacağını, geçici ve mevsimlik işçilerin kadrolara geçirileceğini, işsizlik sigortasının çıkarılacağını, iş güvencesinin sağlanacağını, sendikal örgütlenmenin önündeki engellerin kaldırılacağını, taşeronluk ve kaçak işçiliğin önleneceğini vaat etmiştir.

Demokrat Türkiye Partisi Grubu adına konuşma yapan Mahmut Yılbaş, siyasî ahlak kavramına son derece önem verdiklerini de açıkladıktan sonra, bu konudaki görüşlerini şu sözlerle ortaya koymuştur: *"Yalandan kim ölmüş felsefesini devlet yönetimine taşıyanlar ile Türk siyasetini kirletenler, bu ülkeye, bugüne kadar kötülükleri dokunan yalancılar, menfaatçi, köşe dönücü, iş bitirici ve rüşvetçilerle mücadelemizi sonuna kadar sürdüreceğiz. Parlamentomuzun, bunlar yüzünden uğradığı itibar kaybının sürdürülmemesi için, 2.12.1997 tarihinde, Meclis Başkanlığına, kamu yönetiminde ahlak davranışlarıyla ilgili kanun teklifimizi sunduk. Çıkarılması için, parti gruplarına, Yüce Milletimiz önünde, bir kez daha çağrıda bulunuyoruz.*

Demokrat Türkiye Partisinin kuruluş amaçlarının en önemlilerinden birisi, siyasî kadrolarda ve kamu yönetiminde görülen siyasî kirlenmeye son vermektir. Bunun için, Parlamentoda, bir ahlak komisyonu oluşturmak amacıyla gayretlerimizi sürdüreceğiz. Siyaset ve siyasetçi kirliliğine son verecek yasal düzenlemeler, vakit geçirilmeden, iktidarımız sırasında kanunlaştırılacaktır."

Yılbaş, Partisinin, diğer konulardaki görüşlerini, sonraki konuşmacı olan Hamdi Üçpınarlar'ın açıklayacağını söyledikten sonra, 1998 yılı bütçesinin millete ve ülkeye hayır getirmesini dilemiş ve konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra, Demokrat Türkiye Partisi adına ikinci konuşmayı yapmak üzere, Çanakkale Milletvekili A. Hamdi Üçpınarlar kürsüye çıkmıştır. Bütçe görüşmelerini milletvekillerinin ve bakanların izlememesini eleştirerek söze başlayan Üçpınarlar, son yıllarda, yasama, yargı ve yürütmenin iş birliği içinde çalışmalarında sıkıntıların görüldüğünü, siyasetin, zaman zaman, yargıyı tahakküm altına aldığı gibi bir görüntü ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulundan, Adalet Bakanı ve Müsteşarının, mutlaka ayrılması gerektiğini, bağımsız yargının ancak bu şekilde sağlanabileceğini sözlerine eklemiştir.

Hamdi Üçpınarlar, Anayasa Mahkemesi'nin de zaman zaman verilen bazı demeçler nedeniyle zor durumda kaldığına vurgu yapmış ve bununla birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisinin her kararının Anayasa Mahkemesine götürülmesinin yanlış olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda Demokrat Türkiye Partisi'nin, hazırlamış olduğu programda, yarı başkanlık sisteminde, Cumhuriyet Senatosunun kurulmasının ve Meclis kararlarının öncelikle burada irdelenmesinin öngörüldüğünü ifade etmiştir. Ayrıca 1998 yılının bir hukuk yılı ilan edilmesini önermiştir.

Daha sonra Avrupa Birliği ile görüşlerini ortaya koyan Üçpınarlar, bu konuda şu açıklamalara yer vermiştir: *“Değerli arkadaşlarım, Avrupa Birliğinin Türkiye ile ilgili aldığı son kararlar, bizce hiç sürpriz sayılmamıştır. Milletimizi rencide eden bu kararlara 7’den 77’ye tüm vatandaşlarımız itiraz etmekte ve isyan bayrağını çekmekte haklıdır. Böylesine önemli bir kararın bu haline razı olmamızı, hiç kimse beklememeliydi. Yalnız, burada, Türkiye Büyük Millet Meclisinde geçtiğimiz yıllarda dış politikanın konuşulması ve görüşülmesi neticesinde, dış politikaların, hükümet politikaları, parti politikaları olmaktan çıkarılarak, bir devlet politikası olması yönünde temenni kararları alınmıştır. İşte, Demokrat Türkiye Partisi olarak biz diyoruz ki, dış politikanın, muhakkak ve muhakkak, partilerin, hükümetlerin değil, bir devlet politikası olarak işlem görme mecburiyeti vardır.”*

Hamdi Üçpınarlar hemen ardından çevre konusuna değinmiş ve Türkiye’deki sanayi kuruluşlarının çoğunda arıtma tesislerinin olmayışından şikâyet etmiştir. 36 adet organize sanayi bölgesinin sadece beş tanesinde arıtma tesisi bulunduğunu belirtmiş ve temiz dünya, temiz toplum özlemini ifade etmiştir. Bu arada Birinci Tarım Şûrasını gerçekleştiren Bakanı ve Hükümet üyelerini tebrik etmiş ve bu şûranın öneminden söz etmiştir.²³⁸

Demokrat Türkiye Partisi Grubunun ikinci konuşmacısı olan Hamdi Üçpınarlar, DYP adına konuşma yapan Ayvaz Gökdemir’e de cevap vermiş ve daha altı aylık Hükümetin, rejim bunalımındaki ciddiyetsizliğinden söz etmesini eleştirmiştir. Yine Gökdemir’in *“askerler yargı tarafından ayakta alkışlanıyor”* şeklindeki sözlerini hatırlatmış ve uzlaşım çağrılarının da ciddi olmadığını öne sürmüştür. Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi temsilcilerinin inatlaşmaları yüzünden, Türkiye Büyük Millet Meclisinin en önemli komisyonlarından biri olan KİT Komisyonuna hâlâ başkan seçilemediğini de hatırlatmıştır.

Hamdi Üçpınarlar, Refah Partisi Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan ve 56 arkadaşının TOFAŞ ihaleleriyle ilgili olarak vermiş olduğu bir soruşturma önergesinde; *“Kamuoyuna yerleşen kanaatlerin gerçek olduğu, devletin en yüksek denetleme kurulu olan Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca yapılan*

---

²³⁸ Hamdi Üçpınarlar, aynı konuda daha sonra şunları söylemiştir: *“Nitekim, 55. Hükümetimizin Programında, tarım kesiminin destekleneceği, KOBİ’lerin destekleneceği yer almıştır. O nedenle, sanayi kesiminde Halk Bankasının uyguladığı kredi faizindeki yüzde 70’lik düşüncenin yüzde 60’a çekilmesini memnuniyetle karşıladığımızı; ama, bunun yanında, Sayın Başbakanım, tarım kesiminde, Ziraat Bankasının vermekte olduğu kredi faizlerindeki yüzde 70’lik oranın yüksek olduğunu, bunun, hiç olmazsa 10 puan daha aşağı çekilmesinde fayda mülâhaza ettiğimizi, burada, ifade etmek istiyorum. Zira, bir hesap yaptığınız takdirde, bu 23 milyonun yükünü, bunun yanında, diğer 40 milyonluk nüfusun iş bulma yönündeki getireceği yükü hesap ettiğimiz zaman, tarım kesimini desteklemekle ne kadar isabetli çıkılacağını görmek mümkün olacaktır. Yani, normal bir vatandaşım, 40 milyonluk nüfusu teşkil eden kesimdeki bir vatandaşım bir iş sahibi olabilmesi için 100 milyarlık bir yatırıma ihtiyaç duyulurken, 23 milyonluk nüfusu teşkil eden çiftçi kesimindeki bir vatandaşa 200 dolarlık bir yatırım yapmak suretiyle, onları müreffeh bir hale sokabilme imkânına sahip olacağımız kanaatindeyim.”*

özel inceleme sonunda tanzim olunan raporda da sabit görüldüğünden, bu zarara muttali olan bazı kişiler, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kuruluna müracaat etmişler ve bu işte pis kokuların olduğu ifade edilmiştir" denildiğini, yine, Refah Partisi Erzurum Milletvekili Lütfü Esengün'ün de vermiş olduğu soruşturma önermelerinde, ahlaka aykırı şekilde mal edinme konusunun gündeme taşındığına da vurgu yapmıştır.

Kendisinin Doğru Yol Partisi milletvekili iken, Grup Başkanvekili ve milletvekillerinin kendisinin imzası olmayan bir önerge verdiklerini iddia eden Üçpınarlar, yine geçmişte Mercüme olayı ve Erbakan'ın mal varlığıyla ilgili, Doğru Yol Partisi mensupları tarafından verilmiş olan soruşturma ve araştırma önermelerinden sonuç çıkmadığını ileri sürmüştür. Aynı bağlamda DYP ve RP'lilerin birbirleri aleyhine yapmış oldukları açıklamalardan örnekler vererek, bu iki partinin hükümet kurduklarını da hatırlatmıştır.

Son olarak da, Hükümet Başkanına, hükümet programına benzer bir programın, Hükümet Programındaki ve Hükümet çalışmalarındaki Meclise aksetmesi gereken hususların, bir Meclis programı dâhilinde takvimlendirilmesini teklif etmiş ve konuşmasını tamamlamıştır.

Demokrat Türkiye Partisi adına yapılan konuşmaların tamamlanmasından sonra, söz sırası, Anavatan Partisi Grubu adına Samsun Milletvekili Biltekin Özdemir'e gelmiştir. Devlet yönetiminde ekonominin ve maliyenin öneminden söz ederek konuşmasına başlayan Biltekin Özdemir, Refahyol Hükümeti tarafından hazırlanmış olan, bir önceki bütçe, 1997 bütçesinin, ciddi olmadığını söylediklerini hatırlatmış ve denk bütçe diye halkın yanıtlığını iddia etmiştir. Ayrıca öngörülen hiçbir rakamın tutturulmadığına dikkat çekmiş ve 1998 yılına 5 katrilyon lira aktarılması suretiyle de 1998 bütçesinin ipotek altına alındığını ileri sürmüştür.

55. Mesut Yılmaz Hükümetinin işbaşına geldiğinde ülkenin çok kötü durumda bulunduğuna, bu mali krizin ANAP'ın iktidardan ayrılmasından sonra, daha kötüleştiğine vurgu yapan Özdemir, daha sonra konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: *"Sayın milletvekilleri, o tarihte iktidara gelmeye talip olanlar ve bilahare de, kendilerine, halkın ortaklaşa yönetimine gelme yetkisi tanınmış olanlar, ülkemizi, beş altı yıllık bir dönemde yönettiler. Yönettiler de sonuçları ne oldu; işte, bugünkü tablolar, o günden bugüne yapılan onca yanlışların bir birikimi oldu. O tarihte Türkiye'de ekonomik tablo hemen hemen bugün yaşadığımız tablo gibiydi. Türkiye'de, kamunun borçlanma gereğinin, yani kamu açıklarının azaltılması gerekiyordu. Ciddi bir gelir reformu yapılması, ciddi bir vergi reformu yapılması ihtiyacı vardı; ama, ne yapıldı; aceleye getirilmiş, yanlış vergi düzenlemelerine girildi. Vergi düzenlemelerinin ekonomiye etkisi hiç dikkate alınmadı. Uygulama aşamasında inanılmayacak zikzaklar ve geri almalar yaşandı. Vergi afları niteliğinde düzenlemeler yürürlüğe konuldu. Net Aktif Vergisi ve buna benzer adlarla, vergi bilimiyle, vergi kurallarıyla, ilkeleriyle hiç bağdaşmayan birtakım düzenlemeleri vergi diye halka anlatmaya*

gayretler gösterildi. Sonra, UDİDEM gibi gösterişli, gerçekte hiç ilgisi olmayan, fakat, mevcut olumsuz tabloyu daha da olumsuz noktaya götüren birtakım avutucu yaklaşımlar hep gündemde tutulmaya çalışıldı. Son zamanlarda, geçtiğimiz Hükümet döneminde de, bunun bir başka türüsü Türk Halkının önüne getirildi. Adına kaynak reformları denildi; kaynaktan başka her şey olan, tamamen hayalî birtakım dengeler ve yaklaşımlarla ülkenin bu sorunlarının çözümleneceği ileriye getirildi; fakat, bütün bunlar, sonunda, Türkiye'yi bugünkü olumsuz tablosuna sürükledi. Yatırımlar geriletildi, gelir dağılımı bozuldu, enflasyon trendi şiddetle artmasına devam etti, kamu açıkları habire yükselmeye devam etti. Hulâsa, ülke, yeni bir mali krizin içine doğru süratle sürüklenir oldu. İşte, tam bu sırada, tekrar, Anavatan Partisinin önderliğinde ve öncülüğünde bugünkü Mesut Yılmaz Hükümeti kuruldu.”

Söz konusu hükümetin ülke sorunlarına ciddi olarak yaklaştığını ve istikrar programı uygulamaya çalıştığını söyleyen Özdemir, gelir dağılımının dayanılmaz bir hal aldığı, işsizliğin arttığını, yatırımların durduğunu, sosyal barışın bozulduğunu belirtmiş ve bu koşullarda Hükümetin, 2000'li yılları hedefleyen üç yıllık orta vadeli bir istikrar programının ilk dilimi olarak, 1998 yılı bütçesini Genel Kurula getirdiğini ifade etmiştir. Ayrıca Plan ve Bütçe Komisyonunda yapılan çalışmalarda, bu yıl, ilk defa, Hükümetin, bütçe konusunda, her bakımdan, dengeleri koruyucu ve tutarlı diye değerlendirdiğimiz bir yaklaşım benimsediğini de sözlerine eklemiş ve bütçenin, Türkiye'nin ekonomik gerekleri, ilgili yasaların emredici hükümleri, maliye biliminin kuralları, uzmanların görüş ve önerileri dikkate alınarak hazırlanmış bir kimlikte olduğunu savunmuştur. Bütçenin istikrarı sağlayacağını ve enflasyonu önleyeceğini de belirtmiştir.

Biltekin Özdemir, daha sonra Hükümetin reform çalışmaları hakkında bilgi vermiş²³⁹ ve hükümetin toplumun yararını gözeten uzun vadeli çalışmalar içinde olacağını söyleyerek konuşmasını tamamlamıştır.

²³⁹ Biltekin Özdemir'in Hükümetin gündeminde bulunan reformlarla ilgili açıklamaları şu şekildedir: “Hükümet, önemli bir vergi reformu çalışmasının içerisinde. Bu çalışmanın, kısa zamanda, tüm dengeleri gözeterek ve ekonominin ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde, Büyük Millet Meclisine sunulacağını umuyor ve bekliyoruz. Bu konuda, biz, Meclis olarak da, Komisyon olarak da, elbette, en büyük katkımızı yapmak konumundayız.

İkinci önemli husus sosyal güvenlik reformudur. Bugün, Türkiye'de, denilebilir ki, Türkiye'nin sorunlarının kökünde, sosyal güvenliğe indirilmiş olan son yıllardaki ağır darbeler yatmaktadır. Bir örnek arz edelim; 1998 yılında devlet, sosyal güvenliğe, ağırdan, 1,4 katrilyon lira katkıda bulunacaktır, bunu, bütün arkadaşlarımız ifade ettiler; fakat, bütçemiz bu kadar yatırıma bile imkân bulamamıştır değerli arkadaşlarım.

Aynı şekilde, vergi gelirlerinde artışı sağlayacak, daha doğrusu, bugüne kadar vergi dairesinin önünden geçmemiş insanlarımızı kavrayacak bir vergi reformunun peşindeyiz. Bu reformla, bir yandan, vergi veren bilhassa orta gelir gruplarımız, alt gelir gruplarımız, çalışanlarımız üzerindeki vergi yükü ciddi şekilde hafifletilecek, diğer yandan da bu ülkenin gücünden yararlanana, ama, vergi olarak devlete katkıda bulunmayanların kapısına mutlaka vurulacaktır. Vergi reformunun özünde bu ilkeler yatmaktadır.

Değerli arkadaşlarım, hiç şüphe yok ki, vergi reformu, sadece para toplama amacına yönelik bir düzenleme değildir. İnanyorum ki, vergi reformunun en önemli amacı, ülkemizin yatırımlarını hızlandıran, ihracatını özendirilen, kalkınmamış yörelerine teşviklerle destek veren, ekonominin

Biltekin Özdemir'den sonra, Anavatan Partisi Grubu adına ikinci konuşmayı yapmak üzere Bursa Milletvekili İlhan Kesici söz almıştır. Türkiye'nin zor bir dönemden geçtiğini söyleyerek konuşmasına başlayan İlhan Kesici, 1998 yılı bütçesinin, açığı olan bir bütçe olduğunu, bu açığın bütçenin tamamına oranının yüzde 27 civarında, millî gelire oranının yüzde 8,1 civarında bulunduğunu ifade etmiştir. Bütçenin samimi olduğunu, bunun birinci özelliği olduğunu vurgulayan Kesici, ikinci temel özelliğinin, bütün bütçelerden daha iddialı bir bütçe olduğunu söylemiştir. Hükümete, iddialı icraatları gündeme getirdiği için teşekkür etmiş ve faiz kalemi üzerinde özel olarak durulması gerektiğini belirtmiştir. İç borç faizlerinin millî gelire oranının yüzde 11 gibi şaşırtıcı bir rakama ulaştığını, bu faizin 5,3 katrilyon lira olduğunu ifade etmiştir. Hükümetin her gün, 15 trilyon lira iç borç faizi ödediğini de sözlerine eklemiştir. Bu para ile Muş ovasında, Denizli Baklan ovalarında, Bursa ve Sivas gibi şehirlerde büyük projelerin hayata geçirilebileceğini iddia etmiştir. Aynı şekilde Türkiye'nin her bir buçuk ayda bir Atatürk Barajı gibi önemli bir barajı inşa edebileceğine de vurgu yapmıştır.

İlhan Kesici, söz konusu faiz sorununun sadece Anavatan Partisi'nin ve Hükümetin sorunu olmadığını, Türkiye'nin tümünü ilgilendirdiğini söylemiş ve konuşmasını şu sözlerle devam ettirmiştir. *“Değerli arkadaşlar, bu faiz belasından Türkiye kurtulur mu, bu enflasyon belasından Türkiye kurtulur mu, bu enflasyon düşer mi?.. Bana sorarsanız düşer. Peki, dünyada hiç örneği olmuş mu?.. Değerli arkadaşlar, bizim 1985-1995 yılları arasındaki on yılın ortalama yıllık enflasyon oranı yüzde 64,9'dur. Uluslararası mukayese için 1985-1995 arasını verdim. Aynı ayrı kıtalardaki bazı ülkelerin, 1985-1995 yılları arasında yıllık ortalama enflasyon oranıyla ilgili örnek vermek istiyorum. Polonya; 10 yılın yıllık ortalama enflasyon oranı yüzde 92, 1998 yılında ulaşacakları nokta yüzde 13. Rusya; 10 yılın içerisinde büyük bir imparatorluk dağıldı, Sovyet bloku çözüldü; 10 yılın yıllık ortalama enflasyon oranı yüzde 149 idi, 1998 yılında ulaşmak istedikleri nokta yüzde 14. Arjantin; 10 yılın yıllık ortalama enflasyon oranı yüzde 255, bu sene ulaşmayı amaçladıkları nokta yüzde 1,6. Brezilya; 10 yılın yıllık ortalama enflasyon oranı 875, bu sene amaçladıkları nokta yüzde 7.”*

Kesici daha sonra, Tansu Çiller'in 1994 yılı üzerinde yapmış olduğu değerlendirmelere cevap olarak, bir önceki yıl olan 1993 yılının hem üretim hem de ülkenin alım gücü açısından daha iyi bir yıl olduğunu iddia etmiştir. Bu yargısını da 1993 yılında üretilen ve satılan otomobil sayısından hareket ederek, güçlü kılmaya çalışmıştır. Buna göre; 1993 yılında, 344 bin otomobil üretilmiş ve satılmıştır. 101 bin tane de ithalat yapılmıştır. 1994 yılına gelindiğinde ise 344 bin olan otomobil üretimi, 208 bine inmiş; 101 bin olan ithalat da 28 bine inmiştir.

önünde ve emrinde bir hükümler manzumesi olarak huzurunuzda gelecektir. Biz, bu konuda, Hükümetin titizliğine inanıyoruz ve Plan ve Bütçe Komisyonu olarak da meseleye bu çerçevede bakacağımıza inanmanızı diliyoruz. Bunu tamamlayacak biçimde, Hükümette ciddi reform çalışmaları vardır; bu çalışmalar da tamamlanmak üzeredir.

Yine 1994 yılı fiyatlarının, yüzde 149 arttığını ve bunun cumhuriyet tarihi rekoru olduğunu iddia eden İlhan Kesici, 1994 yılındaki ekonomik büyümenin, yüzde eksi 6,1 olduğunu, bunun da İkinci Dünya Harbi yıllarını bile arattığını belirtmiştir. Yine Türkiye'de ilk defa, 1994 yılında işçi sendikalarının sıfır zamlı toplu sözleşmeler imzaladıklarına da dikkat çekmiştir. Bu bağlamda 55. Hükümetin öncelikli hedefinin Türkiye'nin ekonomik alandaki rakamlarını düzeltmek olduğunu söyledikten sonra rakamlara dayanan şu açıklamaları yapmıştır: *"Bir tane örnek vermek istiyorum: Business Week Dergisi, her sene, dünyanın en büyük 1 000 firmasını -firma bazında olmak üzere, holding değil- ilan eder. Bu 1 000 firmadan ilk 10 tanesinin ekonomik varlığının değeri, Türkiye millî gelirinin üzerindedir; yani, 200 milyar doların üzerindedir; ilk 100 tanesinin de ekonomik değeri, Türkiye bütçesinin üzerindedir. Bu rakamlar, Türkiye'nin ökonomilerini, 65 milyon insanımızın, kardeşimizin, vatandaşımızın özelemlerini karşılayabilecek rakamlar değildir.*

Bu münasebetle, bizim işimiz, Türkiye'nin bu ekonomik rakamlarını büyütme olmalıdır. Aradığımız şey, bütün milletimiz için, bütün vatandaşlarımız için zenginliktir; aradığımız şey, herkese iş, herkese ev, herkese daha iyi bir hayat standardı olmalıdır. Bunun yolu, teknik tabiriyle bakacak olursak, adına ekonomik büyüme dediğimiz, adına kalkınma hızı dediğimiz yaklaşımdan geçer. Türkiye'nin aradığı, yüzde 7'lik, yüzde 8'lik bir ekonomik büyümedir.

Dünyada, otuz senenin ortalaması itibarıyla, her yıl üst üste yüzde 7'lik, yüzde 8'lik ekonomik büyüme hızlarına ulaşmış onlarca ülke var. Bizim de tarihimizde var; 1950-1958 yılları arasında her yıl, Türkiye'nin ortalama büyüme hızı yüzde 7,3'tür; 1965-1971 yılları arasında yüzde 7,2'dir; 1983-1987 yılları arasında yüzde 6,6'dır. Özellikle 1980'den sonra elde edilmiş olan bu ekonomik kalkınma hızı, hem dünyamızın şu anda içinde bulunduğu durum itibarıyla, ekonomik şartları itibarıyla, ekonomik düzeni itibarıyla Türkiye'nin elde ettiği en büyük, dünyada en uyumlu olan ekonomik kalkınma hızıdır; Türkiye'nin, yeniden aradığı budur. 55. Hükümetimiz, ben öyle inanıyorum ki, bu üç yıllık program dahilinde olmak üzere Türkiye'yi birikmiş bütün problemlerinden kurtaracak ve yeniden, Türkiye'yi, 2000'li yıllarda yüzde 7'ler, yüzde 8'ler civarında bir kalkınma hızına ulaştırmış olacaktır.

Değerli arkadaşlar, yüzde 7, yüzde 8 kalkınma hızı olduğunda ne olur diye aklımıza gelebilir; üst üste 5 yıl yüzde 7'lik bir kalkınma hızıyla gidildiğinde, 1 Türkiye'ye 2 Türkiye daha katılmış olur, Türkiye'de 1 olan her şey 2 olur; 10 yıl üst üste devam etmesi halinde, 1 Türkiye 4 Türkiye olur; birinci önemli noktası bu.

İkinci önemli noktası; istihdam ve işsizlikle ilgili olan bölümdür. Bizim ekonomimizde, millî gelirimizdeki her 1 puanlık artış, ortalama -sektörlerine bağlı olmak üzere değişkenlik gösterir; ama- 70 ilâ 80 bin yeni iş yaratır. Yüzde 7'lik bir kalkınma hızı, her yıl 500 bin insana yeni iş bulabilen bir ekonomik performans demektir, 5 yıl üst üste devam etmesi halinde, bu, 5 senede 2,5 milyon insanımızı, 10 senede 5 milyon insanımızı yeni iş sahibi yapmış bir performans olur; Anavatan Partisinin de, 55. Hükümetimizin de aradığı budur.

Türkiye, 5 milyona yakın işsiz olan bir ülkedir; bundan daha vahimi, gençlerin işsizlik oranıdır, yüzde 34'tür özellikle büyük kentlerde; bundan da daha vahimi, eğitilmiş gençlerin işsizlik oranıdır ve yüzde 37'dir. Yani, analar, babalar yememişler yedirmişler, içmemişler içirmişler, giymemişler giydirmişler

mişler, gezmemişler gezdirmişler; oğullarını, kızlarını lise mezunu, üniversite mezunu haline getirmişler; ama, çarşıda, pazarda, lokantada, her tarafta gördüğümüz her üç gençten biri işsiz. Bu problemin yegâne çözüm yolu var; o da, Türkiye'nin, belli bir siyasî istikrara, belli bir ekonomik istikrara kavuştuktan sonra, yüzde 7'lik, yüzde 8'lik bir kalkınma hızına ulaşmasıdır.”

İlhan Kesici bu açıklamalarının ardından, artık Türkiye'nin kalkınma stratejisinin, sadece özkaynaklara dayalı olamayacağını, devletin 2000'li yıllarda kalkınma stratejisi olarak ekonomideki yeni rolünün, uluslararası ekonomiye ülkesini bütünleştirmek olduğunu ifade etmiştir. İkinci uygulamanın müteşebbislerin önündeki bütün engellerin temizlenmesi, müteşebbislerin önünün açılması olduğunu söylemiş ve bunun için de tam siyasî istikrarın olması gerektiğini, tam rekabet ortamında, tam piyasa ekonomisinin bulunmasının zorunlu olduğunu, siyasî istikrarın, bir başka deyişle tam demokrasinin kurulmasının şart olduğunu dile getirmiştir. Daha sonra da bu beklentilerinin detaylarına girmiştir. Uluslararası ekonomiyle bütünleşmenin, çarşı pazar dilinin, alışveriş dilinin dünyayla aynı hale getirilmesi, dünyayla benzer hale getirilmesi demek olduğunu ifade etmiştir.²⁴⁰

---

²⁴⁰ İlhan Kesici'nin diğer açıklamaları şöyledir: “Değerli arkadaşlar, demin arz ettiğimiz büyük kalkınma hızlarına ulaşabilmek için aradığımız kaynak, dünyada vardır ve uluslararası sermaye hareketleridir. Dünyada, her an, her dakika, ülkeden ülkeye, şirketten şirkete, firmadan firmaya, borsadan borsaya hareket halinde olan yaklaşık 1 trilyon dolar para var ve Türkiye, bundan, elbette bir pay alıyor, 600-700 milyon dolar; bölelim, 1/1 500... Dünya, her sene 350 milyar dolar yabancı sermaye yatırımı yapıyor, adına “doğrudan yabancı sermaye yatırımı” dediğimiz şey. Gelip, doğrudan fabrika olan, doğrudan turizm tesisi olan, doğrudan yatırım olan sermaye 350 milyar dolar. 1985-1995 yılları ortalaması; Türkiye'nin bundan aldığı pay, 350-400 milyon dolar; bölelim, 1/1 000.

Değerli milletvekilleri, dünyadaki doğrudan yabancı sermaye hareketlerinin sadece binde 1'ini alan, uluslararası sermaye hareketlerinin binbeşyüzde birini alan bir ülkenin adı, ister Türkiye olsun, ister A ülkesi, ister B ülkesi, ister C ülkesi, hangisi olursa olsun, halkın özlemlerini karşılayabilmesi, onu, zenginliğe, refaha ulaştırabilmesi mümkün değildir. Bu bakımdan, 55. Hükümetimizin hazırlanmış olduğu ve Türkiye Büyük Millet Meclisine önümüzdeki hafta, yeni yılın ilk haftasında sunacağı ifade edilen vergi reformu ve buna bağlı olmak üzere, hazırlanıyor olan malî mevzuatın yeniden düzenlenmesi istikametindeki tasarılar, Türkiye'yi 2000'li yıllarda, bu dünya ekonomisine entegre etmeyi amaçlayan tasarılar. Bu tasarılar da, ben öyle inanıyorum ki, öyle ümit ediyorum ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Hükümete, bu istikamette bir büyük destek ve bir büyük cesaret verecektir.

Değerli milletvekilleri, bizim bu uluslararası sermaye hareketlerinden yeteri kadar istifade edebilmemiz ve halkımız için zenginlik yaratabilmemiz için, onlara sunabileceğimiz birtakım imkânların olması lazımdır. Bunlardan bir tanesi, devletin ekonomideki yeni rollerinden biri olan özelleştirme.

Türkiye'nin 1987-1997 yılları arasında yaptığı özelleştirme rakamı toplam 3,7 milyar dolar. Bunu 10 yıla böldüğümüzde 400 milyon dolarlık bir rakam çıkıyor; bununla Türkiye'nin bir yere ulaşabilmesi mümkün değildir. Özelleştirme İdaresi Başkanlığının 10 milyar dolarlık bir özelleştirme portföyü vardır. Dahada, Türkiye'nin özelleştirmeden elde edebileceği 40 ilâ 50 milyar dolarlık bir rakam vardır. Türkiye 5 yıllık bir program içerisinde, bu 50 milyar dolarlık özelleştirmeyi yapabileceği kabiliyetine sahip olmalıdır. Hem Anavatan Partisinin hem de 55. Hükümetimizin bu istikametteki davranışlarını ve yaklaşımlarını da Türkiye Büyük Millet Meclisinde cesaretle desteklemek lazımdır diye düşünüyorum.

İkinci nokta; Türkiye borsası, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası. Bizim, İstanbul Menkul Kıymetler Borsasına kayıtlı 256 firmamız var. Bunların toplam piyasa değerleri aşağı yukarı 56 milyar dolar. Bunun yüzde 25'i; yani, 12 milyar doları kote edilmiş halde. 12 milyar doların 6 milyar doları yerli yatırımcılarda, 6 milyar dolarlık bölümü de yabancı yatırımcılarda. Dünyadaki sermaye hareketlerinden istifade etmek istesek, nasıl istifade edeceğiz?”

Ekonomik bozukluğun Anavatan Partisi'nin ve 55. Hükümetin meselesi olmadığını, tüm Türkiye'nin ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin meselesi olduğunu tekrarlayan Kesici, Avrupa Birliğiyle ilgili olarak da bazı açıklamalar yapmıştır. Yapılan görüşmelerden ve alınan kararlardan, 2010 yılına kadar, Türkiye'nin, Avrupa Birliği genişlemesinin dışında kaldığını anlaşıldığını ve buna tüm ulusun üzüldüğünü ifade etmiştir. NATO ve AB'nin genişleme kararları aldığını, ancak Türkiye'nin AB tarafından alınan kararın dışında kaldığını belirmiş ve bunda çok sık hükümet değiştirilmesinin etkili olduğunu savunmuştur.

İlhan Kesici, konuşmasının sonlarında, Türkiye gibi hassas bir coğrafyada iddiasız ulusların yaşamayacağına ve 21. yüzyılın Türkiye Cumhuriyeti için önemli olduğuna dikkat çekmiş ve kısa zamanda özlenen Türkiye'nin ortaya çıkacağını dile getirmiştir.

Daha sonra Refah Partisi adına Sivas Milletvekili Abdüllatif Şener, konuşmasını yapmak üzere kürsüye çıkmıştır. Abdüllatif Şener, bütçelerin hükümetlerin ne yapmak istediklerini ortaya koyan belgeler olduğunu ve yine bütçenin iktidarı oluşturan partilerin siyaset anlayışlarıyla yakından bağlantılı bulunduğunu vurgulamış ve ardından, mevcut iktidarın siyaset anlayışının, bir avuç güç odaklarına kaynak aktararak iktidarda kalmak olduğunu iddia etmiştir. Şener'in bir başka iddiası ise iktidarı ortaya çıkaran gücün, halk iradesi olmadığı, hükümetin, ANAP, DSP, DTP, dışarıdan CHP destekli bir azınlık hükümeti olduğu konusunda olmuştur. 55. Hükümetin rantiyecilerden ve bir kısım medya patronlarından oluşan güç odaklarının desteğiyle, milli iradenin, seçim sandık sonuçlarının çarpıtılmasıyla kurulmuş olduğunu dile getiren Abdüllatif Şener, rantiyeciler, medya patronları, siyasetçi üçgeninin tamamlandığını ileri sürmüştür. Bu sözlerden sonra da, REFAHYOL Hükümeti ile mevcut hükümet arasında mukayese yapmıştır. Şener mukayesesini şu sözlerle tamamlamıştır: *"Hani, hangi gerginlik, televizyon ekranlarındaki, gazete sayfalarındaki gerginlik mi? O günlerde, sokaklarda huzur vardı; halkımızın arasında umut vardı; memurlar, bugünkü gibi sokakta değildi, işçiler yürümüyordu, Bağ-Kurlular ve emekliler feryat etmiyordu; esnaf, kesimi kazancından memnundu; köylü, çiftçi, son yılların en büyük desteğini, 54. Hükümetten görmenin coşkusu içerisindeydi; her şeyin düzelmekte olduğunu görüyordu, her şeyin düzeleceğine inanıyordu ve geleceğe umutla bakıyordu; ama, gerginlik vardı; çünkü, gerginliği yaratan aktörler vardı. Sayıları bir avuçtu; ama, güç odaklarıydılar, başarılarında rantiyeciler vardı, devlet hazinesini hortulamaya almışlardı; bankalardaki, devlete ait paraları, tekrar, devlete, yüzde 150 faizle vermek suretiyle, tatlı kârlar elde ediyorlardı. Tekelci piyasalar oluşturmuşlardı; Anadolu sermayesinin tekelci yapılarını zorlamasından hoşlanmadılar, pazar paylarına ortak olmalarından hoşlanmadılar; Refahyol Hükümetinin, vergilendirilmeyen faiz gelirlerine yüzde 12 stopaj getirmesinden memnun olmadılar; Refahyol İktidarının havuz sistemi getirmesinden, bankalardaki devlet hesaplarını kontrol altına almasından rahatsız oldular, devlet parasıyla devleti hortumlayamaz oldular.*

Refahiyol, devletin faiz giderlerini azaltmayı odak haline getirdi. Şubat ayında faizler yüzde 83'e kadar düştü, enflasyon düzeyine kadar indi, devletin parasıyla soydukları devleti, kendi paralarıyla bile hortumlayamaz oldular. Diğer taraftan, önlerinde, iştahla bekledikleri elektrik santralleri ve bilmem daha nice ihaleler vardı.

Ne olduysa, tam ekonomik göstergelerin en iyi olduğu ayda, şubat ayında oldu. Televizyon ekranları, gazete sayfaları suni gerginlik pompalamaya başladılar. Sokaktaki umudu bir yana bıraktılar; bıkmadılar, usanmadılar, aylarca irtica yaygaraları yaptılar. Dertleri, ne irticaydı aşında ne de laikliği kurtarmaktı. Kendilerinin razı olacağı, kendilerinden de razı kalacak bir İktidara ihtiyaçları vardı. Bunun için, üçgenin üçüncü ayağının tamamlanması gerekiyordu, anayasal düzenin silah zoruyla değiştirilmesini dahi dileyecek yayınlar yapıldığını hepimiz hatırlamaktasınız. Sonunda, olanlar oldu, Meclisteki irade çarpıtıldı, dengeler değişti, 50'ye yakın milletvekili parti değiştirdiler. basında, Meclis kulislerinde ve diğer siyasî kulislerde, milletvekillerinin '5 milyon dolar bazen' falan ucuza gitti; 1,5 milyon 'dolar gibi laflarla' parti değiştirdiğine dair fısıltılar dolaşmaya başladı. Tenzih ederim; dilerim olmamıştır."

Abdüllatif Şener, Hükümetin kuruluş biçimiyle ilgili eleştirilerini bundan sonra da devam ettirmiştir. Mesut Yılmaz, Bülent Ecevit ve Hüsamettin Cindoruk'a hükümetin kurulmasıyla ilgili olarak eleştiri yöneltten Şener, şu şiiri okumuştur:

*"İnsanı, o güzel havalar mahveder zaten,
Muhalefet görevinden böyle havalarda istifa edilir,
Belki, tütüne, böyle havalarda alışır insan,
Böyle havada aşık olur,
Eve, ekmek, tuz götürmeyi insan, böyle havalarda unuttur,
Şiir yazma hastalığı, hep böyle havalarda nükseder,
Ve, hep bu güzel havalar mahveder zaten."*

Söz konusu şiiri okuduktan sonra, 55. Hükümetin, 30 Haziran 1997 günü kurulmasının ardından, irtica yaygarasını yapanların, Türkiye'yi gerginlik ortamına sürükleyenlerin, bu gerginlik ortamını da, yine kendi ekranlarında, yayınlarıyla tasfiye ettiklerini öne sürmüştür. Yine yapılan zamları da eleştirerek, Hükümetin enflasyonla mücadele etmek için fiyatları dondurmak mı lazım; yoksa, zam mı yapmak gerektiği konusunda karar vermesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca, enflasyonun, bu Hükümet döneminde fırladığını, hayat pahalılığının, devraldıkları noktanın 20 puan üzerine olduğunu belirtmiş ve yüzde 78 olan enflasyonun, yüzde 100'e dayandığını söylemiştir. Ekmekteki yıllık fiyat artışı yüzde 133, kıymada yüzde 132, salçada yüzde 205, çayda yüzde 157, şekerde yüzde 333, tuzda yüzde 256, zeytinde yüzde 161 ve kuru fasulyede yüzde 203 olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Abdüllatif Şener, konuşmasında vergi konusuna da değinmiş ve Hükümetin vatandaşa haksız vergi yükü getirdiğini ifade etmiş ve Akaryakıt Tüketim Vergisinin artırılmasının doğru olmadığını savunmuştur. Aynı şekilde "kesintisiz eğitime katkı" adı altında ilave vergilerin de vatandaşın sırtına yüklenmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve kesintisiz vergilerin haksız ve adaletsiz vergiler olduğunu iddia etmiştir. Vergilerin arttırılmasını da şikâyet ederek, bunların alt gelir gruplarını olumsuz etkilediğine işaret etmiş ve Hükümeti, rantiyeye, bulmak için, memuru, emekliyi, işçiyi, çiftçiyi, esnafı ezmele suçlamıştır. Buna ek olarak, Refahyol Hükümetinin, bir yıllık iktidarı döneminde, memura, yüzde 131 maaş artışı sağladığını hatırlatmış ve Refah Partisinin, bütçe görüşmeleri sırasında ücret artışı ile ilgili tekliflerinin, Hükümet ve destekçileri tarafından reddedildiğini açıklamıştır. Şener, daha sonra, diğer mesleki gruplarda, kendi iktidarlara zamanında yapılan ücret artışlarını da dile getirmiş ve altı ayda, gürültüsüz, grevsiz, lokavtsız, davullu zurnalı, huzur içerisinde toplu sözleşmeler yapıldığını ifade etmiştir. Yine bütün kesimler gibi, köylülerin de bu hükümet zamanında ezildiğini belirterek, *"Bu Hükümet, aynı zamanda, çiftçileri ve köylüleri de ezme kararını açıkça ilan etmiştir. Mazota, gübreyle yapılan zamlarla fiyatları iki katına çıkarmak suretiyle, köylü, çiftçi perişan edilmiştir. Beş ay içerisinde akaryakıt fiyatları yüzde 80'in üzerinde artmıştır. DAP gübresi, 34 bin liradan 62 bin liraya çıkarılmıştır.*

Ziraî krediler, Refahyol döneminde yüzde 43 iken, bazı krediler yüzde 70'e, tohumluk krediler ise yüzde 118'e çıkarılmıştır.

Köylüyü ve çiftçiyi girdilere yapılan zamlarla perişan eden, ziraî kredi faizlerine yapılan artışlarla perişan eden, ezme kararını ilan eden Hükümet, çiftçinin derdine de, köylünün derdine de duysarsızdır; Ziraat Odalarının feryatlarını da hiçbir zaman işitmemiştir" şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.

Daha sonra da esnafı ilgili görüşlerini ortaya koyan Abdüllatif Şener,²⁴¹ ardından kesintisiz 8 yıllık eğitim ile ilgili sert ifadeler kullanmıştır. Şener, bu yasa ile halkın dinî eğitim isteklerinin baskı altına alındığını; İmam-hatip okullarının orta kısımlarının kapatıldığını; Kur'an kurslarına gidişin zorlaştırıl-

---

²⁴¹ Abdüllatif Şener'in açıklamaları şu şekildedir. *"Esnaf, yine, bu Hükümetin mağdurlarındandır, enflasyonun mağduru, kesintisiz vergileri onları da vurmuştur. Çekler ve senetler, bugün, piyasada protesto edilmektedir. Esnaf kredilerine yüzde 10'luk bir zam yapma hayali de, yine, bu Hükümetin hayalleri arasında olmuştur.*

Bütün bu ortam içerisinde, işçisiyle, memuruyla, emeklisiyle, çiftçisi, köylüsü ve esnafıyla, bütün 63 milyon insanı perişan etme, ezme kararı vermiş bir İktidar vardır.

Ziraat Odaları feryat ediyor, Hükümet aldırıyor; işçi, İstanbul'dan Ankara'ya yürüyor, Hükümet aldırıyor, işçilerin ayak sesini duymuyor; ama, postal sesleri Hükümete daha ilginç geliyor. Memurlar protesto ediyor, emekliler feryat ediyor ve Hükümet yetkililerinin gelip de derterini dinlemeleri için DSİ salonunda bekliyor; ama, maalesef, Hükümetten, İktidar kanadından hiç kimse, emeklilerin feryadını dinlemek için gitme zahmetinde bulunmuyor."

dığını; iddia etmiştir. Ayrıca Başbakan Mesut Yılmaz'ın, vatandaşları, âdeta, farklı uçlara çekip, bir kısmını "yarasalar" diye nitelendirmesinin vahim bir tablo oluşturduğunu vurgulamıştır. Rize'de, iki vatandaşın, "5+3; demokrasi istiyoruz" dedikleri için, altı ay hapis cezası aldıklarına dikkat çekmiş ve demokrasi konusundaki eksiklikten söz etmiştir.

Şener, kesintisiz 8 yıllık eğitim ile ilgili düşüncelerini açıklamaya devam etmiş ve bu yasanın Millî Güvenlik Kurulunun baskısıyla çıkarıldığını iddia etmiş ve 1987 yılında Turgut Özal'ın imza attığı Millî Güvenlik Kurulu kararlarında da benzer birtakım tedbirler ve önlemlerin olduğunu, ancak o günlerde Başbakan olan Mesut Yılmaz'ın, bunları, iktidarı boyunca uygulamadığını hatırlatmış ve sorumluluğun siyasî iktidara ait olduğunu ve yetkinin de, Türkiye Büyük Millet Meclisinin olduğunu belirtmiştir. Abdülatif Şener, konuşmasının bundan sonraki bölümlerinde de yer yer 8 yıllık temel eğitim yasasına olan tepkisini ortaya koymuştur.

Konuyu üniversitelerdeki başörtüsü konusuna getiren Abdülatif Şener, bunu Batılıların bile garipsediklerini ifade etmiş ve başörtülü öğrenciler üzerinde kurulan baskılardan örnekler vermiştir. *"Düşünceden, düşünce zenginliğinden, düşünceleri yazmaktan ve konuşmaktan korkmayalım. Farklı yaşam biçimlerini, ülke için tehlike olarak görmeyelim. Çankaya'yı, Hacı Bayram'ı, Şişli'yi, Fatih'i, Türkiye'nin dört bir yanını dolaşalım, gezelim; çarşafısıyla, mini eteklisiyle, değişik kıyafetleri, değişik düşünceleri, değişik yaşam biçimleriyle insanlarımızı sevelim ve bu farklılıkların toplum için bir zenginlik olduğunu görmeye çalışalım"* dedikten sonra, sözü Susurluk'taki kazaya getirmiş ve iktidarın bu olayı çözmek konusunda isteksiz olduğunu öne sürmüştür. Yine insan haklarında da, Hükümetin, ekonomik politikalarıyla, düşünce, inanç, fikir hürriyetiyle, halkı ve geniş yığınları kısaç altına aldığını iddia etmiş ve ayrıca birtakım kaynakların dağıtıldığına dikkat çekmiştir. Sarıyer ormanlarını da buna örnek olarak göstermiştir.

Abdülatif Şener'in üzerinde durduğu bir başka konu, Hükümet-medya ilişkileri olmuştur. Hükümetin medyayı memnun etmek için, RTÜK üyelerine baskı yaptığını ileri sürmüş ve Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen kanun tasarısı hakkında bilgi vermiştir. Şener, bu tasarının getirdiklerini şu şekilde sıralamıştır.

"1. Televizyon ve basınla ilgili faaliyet gösteren şirketlerdeki pay sahiplerinin hisse sınırlandırılması kaldırılıyor. Hükümet öyle talep ediyor. Aslına bakarsanız, Hükümetten de bu talebi, elbette ki, medya patronları istiyorlar.

2. Bir kısım medya patronlarına mahallî televizyonları alma imkânı getiriyorlar.

3. Medya patronlarının devlet ihalelerine girme yasağını kaldırıyorlar."

Etibank'ın, 185 milyon dolara ihale edilmesine karşı, 30 milyon dolar daha düşük bir fiyatla, 155 milyon dolara, bir medya patronuna verildiğini de söyleyen Abdülatif Şener, medya patronlarına 16 trilyon liralık teşvik verildiğini, bunun da diyet anlamı taşıdığını dile getirmiştir.

Abdüllatif Şener'in Refah Partisi'nin kamuoyu yoklamalarında en önde giden parti ve Anavatan Partisi'nin ise yüzde 10'luk barajlar düzeyinde dolaştığını söylemesi, kısa bir tartışmaya yol açmış ve AB konusunda da Hükümetin başarılı olamadığını belirtmiş ve Mesut Yılmaz'ın ABD gezisinin de medyanın belirttiğinin aksine, olumlu geçmediğini iddia etmiştir. Hükümetin ABD'den hiçbir şey alamadığını da sözlerine eklemiştir. ABD'nin Türkiye'ye nasihatte bulunduğunu belirttikten sonra bunları sıralamıştır.

"IMF ile görüşün, acı reçete konusundaki teknik bakışlarını yumuşatsınlar" diye nasihatta bulunmuşlar.

"Kıbrıs ve Türk Yunan sorunlarının çözümüne, Türkiye yardımcı olsun" diye, yine, nasihatta bulunulmuş; aslında, taviz istenmiş.

Parasını ödediğimiz helikopterleri vermediler.

"İnsan hakları konusunda somut ilerleme sağlarsanız, kongre karşısında bizi güçlendirirsiniz" dediler.

Tekstilde, Türk ihracatçılarına getirilen sınırlamaları, kotaları kaldırmadılar.

Heybeliada'daki ruhban okulunun yeniden öğrenime açılmasını talep ettiler ve Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'nin, Türkmen doğalgazının İran üzerinden geçirilmesine ilişkin projesine karşı olduğunu söyledi" diyerek söz konusu nasihatlerin olduğunu söyleyen Şener, söz konusu bütçenin ne olduğunu çok kısa bir şekilde özetlemeye başlamıştır. Personel giderlerinin, 1997 bütçesinde yüzde 116, 1998 bütçesinde ise yüzde 66 arttığına işaret etmiş gayri safi millî hâsıla içerisindeki payı itibarıyla, ücretlilere en yüksek payı ayıran hükümetin Refahiyol Hükümeti olduğunu savunmuştur. Aynı şekilde yatırımlara ayrılan payın da, Refahiyol Hükümeti döneminde, gayri safi millî hâsılaya oranının 1998 bütçesine göre yüksek olduğunu belirtmiş ve yatırımlar gibi, madencilik, ulaştırma, turizm, konut, eğitim, kültür, sağlık, köy altyapısı gibi yatırımlarda reel olarak azalma olduğunu da öne sürmüştür.

Abdüllatif Şener, konuşmasının sonunda, faiz ödemelerinin, 1996 bütçesinde gayri safi millî hâsılaya oranının yüzde 10, 1997'de yüzde 8, 1998 bütçesinde ise yüzde 12 olduğunu ifade ederek, söz konusu faizlerin büyük bir kısmının 1997'den devredilen faizler olduğunu dile getirmiştir. Hükümetin, borçlanmaya sınır getirmediğini ve 12 katrilyon liranın üzerinde borçlanmanın düşünüldüğünü söylemiş ve konuşmasını tamamlamıştır.

RP adına konuşan Abdüllatif Şener'den sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Genel Başkan Antalya Milletvekili Deniz Baykal söz almıştır. Bütçe görüşmelerinin Türkiye'nin önündeki sorunların tartışılması açısından bir fırsat olduğunu belirterek konuşmasına başlayan Deniz Baykal, sen ben kavgasının, çekişmenin Türkiye'ye yararı olmayacağını da söyledikten sonra, siyasetin amacının sorunlara çare bulmak için yol aramak olduğunu dile getirmiştir.

Baykal, 1997 yılının ekonomik veriler açısından kötü bir yıl olduğunu ifade ettiği konuşmasında, Türkiye'nin zaman kaybettiğini, 1997 yılının birinci altı ayının sonunda yüzde 75,6 olan toptan eşya fiyatı endeksi artışının, 1997 yılının sonunda, yüzde 92'ye yükseldiğini dile getirmiştir. Aynı durumunun borçlanma için de geçerli olduğundan bahsetmiş, 6 katrilyon 250 trilyonluk toplam dış borcun, 2 katrilyonun altı ayda görevdeki hükümet tarafından yapıldığına dikkat çekmiştir. Yine yüzde 137 faizle borçlanmanın yapılmasını da eleştirmiştir. Dış borcun, iç borcun 3 katına yakın olduğu bilgisini de aktaran CHP Genel Başkanı; *"Dış borçlarımızı bir yıl çevirebilmek için ödediğimiz faiz, 1998 yılında 570 trilyon olacak. Yani, 83 milyar dolarlık dış borcu bir yıl idare edebilmek için, 570 trilyon faiz ödeyeceğiz. Peki, onun üçte 1'i civarında olan 32-33 milyar dolarlık iç borcumuzu bir yıl idare edebilmek için ne kadar faiz ödeyeceğiz; 5 katrilyon 530 trilyon faiz ödeyeceğiz. Yani, üçte 1'i olan iç borcun faizi, 3 katı olan dışborcun faizinin 10 katı civarında. Peki, acaba biz, dış borcu çok mu ucuz alıyoruz da, iç borcumuzla arada bu kadar büyük faiz farkı var; ne münasebet, hiç de ucuz almıyoruz. Peki, iç borcun bu kadar yüksek faizinin olması ne demek; dünyada hangi ülke, uluslararası faiz oranlarının bu kadar üzerinde bir borçlanmayla ayakta kalabilir, bu kanamaya nasıl tahammül edebilir; sorunun özü budur. Türkiye, dış borcunun 10 katı faiz ödeyerek, iç borçlanma yapabiliyorsa, bu ekonominin ayakta kalması elbette çok güçtür"* dedikten sonra, sorunların çözüleceğine yönelik umutların hızla kaybolmaya başladığını savunmuştur. Ayrıca hükümetin hızla popülizme sürüklendiği konusunda da eleştiri getirmiştir. Bunu Batı'daki ekonomik çevrelerin ifade ettiğini de belirtmiştir.

Deniz Baykal, ekonomik gidişatla ilgili olarak ANAP Milletvekili Rüşdü Saracoğlu'nun, popülizm konusunda benzer ifadelerde bulunan bir yazı yazdığına da vurgu yaptıktan sonra, 1998 yılı ekonomi politikasını yönlendirecek ciddi bir programın olmadığına da işarete etmiş ve ekonomik sorunların çözümünü için gereken ciddi yaklaşımın bulunmadığını savunmuştur. Bunun da mevcut hükümetin geleceği konusunda kesinlikle, umut verici bir tablo oluşturmadığını sözlerine eklemiştir.

Bütçenin iyi niyetle hazırlanmış olmasına karşın, enflasyon sorunu karşısında çözüm üretemediğini de savunan Baykal, 1997 yılının revize enflasyon tahminin, TEFE olarak, yüzde 86,3 olmasına karşın, bu rakamın yüzde 92'nin üzerinde gerçekleştiğini ifade etmiş ve konuşmasını rakamlara dayanarak şu şekilde sürdürmüştür: *"Bu bütçe hazırlanırken, bu bütçenin öngördüğü borçlanma faiz oranı ne idi; daha iki gün önce TÜFE X uygulamasıyla ortaya çıkan borçlanma faizi nedir; yüzde 137'nin üzerinde, yüzde 137,1'lik bir borçlanmayı daha dün yaptık. Diyoruz ki, "1998 yılında enflasyon ortalama olarak yüzde 50 olacak, yıl sonu yüzde 64 olacak" ama, yüzde 137'yle biz şimdi resmen borçlanıyoruz; yani, yüzde 87 reel faiz mi veriyoruz; bu ne zenginlik, bu ne güç... Yüzde 137'yle borçlanıp, enflasyonu yıl sonu itibarıyla yüzde 64'e, ortalama olarak yüzde 50'ye indirmek mümkün olabilir mi?"*

Bu bütçenin 1998 yılı için dolar varsayımı neydi; 240 bin lira. Bugün gazetelerde var, işadamlarına sormuşlar "üç ay sonrası için dolar varsayımınız ne?"; 250 bin liraya kadar çıkıyorlar. İstanbul'daki işadamları, mart sonu itibarıyla "230 bin ve 250 bin lira arası" diye dolar tahmini yapıyorlar. Dolar tahmini daha şimdiden şaşmaya başladı, dolar 203 bin liraya geldi. Dolar tutmayacak; varsayım olarak kabul ettiğiniz enflasyon hızı, devraldığınız enflasyon hızı tutmayacak; borçlanma faiziyle ilgili varsayımlarınız allak bullak olacak ve siz bu bütçeyle bu işi çevireceğinizi düşüneneceksiniz, iddia edeceksiniz!..

Değerli arkadaşlarım, bu bütçenin 1998 yılı içinde 6,250 katrilyondan 11 katrilyona çıkacak olan borçlanmasını, 5 katrilyonluk bir faizle çevireceği kabul edilmiş. 5 katrilyon değil, 7 katrilyon olursa her şey allak bullak olur."

Baykal, bu sözlerden sonra, bütçenin tek başına yeterli olamayacağını, ciddi bir istikrar programına ihtiyaç bulunduğunu belirtmiş ve bu programda da, hangi hedeflere hangi politikalarla, nasıl ulaşılabileceği konusunda, ciddi siyasî, ekonomik değerlendirmelerin gerekli olduğunu ifade etmiştir. Yine bütçenin hazırlanması sırasında vergi reformunun ve dışarıdan yardımın gündemde olmasına karşın, bunların gerçekleşmediğini söylemiş ve Hükümetin ciddi tedbirler almasını istemiştir. Diğer yandan gelir dağılımındaki adaletsizliğin de toplumda gerginliğe yol açtığını ifade ederek, hükümetin bu konuda da tedbir almasının zorunlu olduğuna dikkat çekmiştir. Bu arada enflasyonla mücadele edilirken, sosyal devlet ilkesinin zedelenmemesi ve güvencelerin ortadan kaldırılmaması gerektiğini de söyleyen Deniz Baykal, eğitim ve ağırlığın giderek paralı hale getirilmesinin doğru olmadığını ifade etmiş ve Bağ-Kur'un bir anlamının kalmadığını, esnafın ve çiftçinin durumlarının gün geçtikçe kötüye gittiğini öne sürmüştür.

Deniz Baykal, Hükümetin, bir çözüm hükümeti mi, yoksa seçim hükümeti mi olduğuna karar vermesi gerektiğini dile getirdiği konuşmasında, Hükümetin IMF'yle anlaşma yapıp yapmama konusunda da karar vermesi gerektiğini belirtmiş ve bu konudaki görüşlerini şöyle ortaya koymuştur: *"Bunun kararını açıkça almak lazımdır. Bir yandan IMF'yle anlaşma istemiyor gibi cakalar satarken öte yandan IMF'yle anlaşma arayışları, Hükümetin tutumuna inandırıcılık katmıyor. Stand-by istiyor mu istemiyor mu bu Hükümet? IMF'den yardım istiyor mu, istemiyor mu? 10 milyar dolar mı istiyor, 15 milyar dolar mı istiyor, yoksa 20 milyar dolar mı istiyor? Bir yıllık istikrar programıyla mu enflasyona karşı mücadele edecektir, üç yıllık bir istikrar programıyla mu mücadele edecektir? Bu Hükümetin, artık, şu noktada karar alması lazımdır: KİT ürünlerine zam yaparak mu enflasyonu indirecektir; yoksa, KİT ürünlerinin fiyatlarını dondurarak mu indirecektir?"*

Değerli arkadaşlarım, bu kararsızlık, bu perspektif belirsizliği, bence, bu Hükümetin temel sorunudur.

Altı ay sonra, senaryo düzenlemelerini uygulayarak bir seçime mi gitmek söz konusudur, 2000 yılına kadar Türkiye'yi yönetmek mi söz konusudur? Özelleştirmeyi, bu Hükümet, uygulayacak mı; yoksa, askıya mı almıştır? KİT fiyatları, önümüzdeki altı ay boyunca dondurulacak mı; yoksa, dondurma kararından -bugün basına yapılan açıklamalar doğrultusunda- vaz mı geçilmiştir?"

Bunlar, bu Hükümetin önündeki, temel ekonomi politikasıyla ilgili karar noktalarıdır. Bu konuları ele alıp çözmeden bir yere ulaşma imkânının olmadığını düşünüyorum.

Değerli arkadaşlarım, bu Hükümetin, ekonomi politikasıyla ilgili bu dağınıklığı, kararsızlığı, tutarsızlığı, çelişkileri, Türkiye'yi, çok muhtaç olduğu bir ciddi antienflasyonist, enflasyonu ortadan kaldıracak bir program uygulama şansından yoksun bırakıyor. Eğer bunun altında ne yattığını araştırarak olursak, son günlerde basına yapılan bazı açıklamalarda bunun işaretlerini bulabiliriz. Öyle anlaşılıyor ki, bu Hükümet, enflasyonla mücadelenin ciddi, sarp yollarına yönelme noktasında değildir; doluya koyuyor almıyor, boşa koyuyor dolmuyor; ne yapacağını bir türlü kararlaştıramıyor ve günü birlik yaklaşımlarla durumu idare etmeyi tercih ediyor.”

Deniz Baykal bu sözlere bağlı olarak, Hükümetin "önümüzü göremiyoruz" dediğini öne sürerek, bu yaklaşımı eleştirmiş ve CHP'nin geleceğe dönük olarak ortaya koyduğu görüşlerinde tutarlı olduğunu dile getirmiştir.²⁴²

---

²⁴² Baykal konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: “Değerli arkadaşlarım, niye göremiyorlar? Değişen ne, ne oldu? Altı ay önce 2000 yılına kadar gideceğiz diyorlardı, altı ay içerisinde ne değişti? Muhalefetin tavrında, benim görebildiğim, hiçbir şey değişmedi; Cumhuriyet Halk Partisi olarak bizim tavrımızda hiçbir şey değişmedi. Biz, altı ay önce ne söylüyorduksak; ilk konuşmamızda, Sayın Başbakan, size ne söylediysem, aynı şeyi şimdi söylemeye devam ediyorum. On gün önce, grup toplantınızda ‘Cumhuriyet Halk Partisinin tutumu, itiraf etmeliyim ki, çok dürüst -kendi ifadenizle söylüyorum- çok correct bir tavidir’ demiştiniz. Evet, Cumhuriyet Halk Partisinin tavrında, değişen hiçbir şey yoktur; ilk gün Sayın Mesut Yılmaz'a ne söylediysek, aynı şeyi söylemeye devam ediyoruz. Biz, bu Hükümetin içerisinde değiliz; biz, bu Hükümetin parçası değiliz; biz, bu Hükümeti, aldığı alacağı bütün kararlarda destekleme sorumluluğu altına da, hiçbir noktada girmiş değiliz; altı ay önce de girmemiştik, şu anda da böyle bir taahhüdün altında değiliz.

Altı ay önce, Sayın Başbakan, bize "güvenoyu veriyorsunuz; güvenoyu yetmez. Ben, şu şu kararları alacağım; şu noktalarda sizden destek bekliyorum" diye bir talep yapmadı. Benim de, Sayın Başbakana, bu konularda, hiçbir kabulüm olmadı. Çünkü, Sayın Başbakan, o zaman, altı ay önce, bizimle böyle bir müzakere yapmadan iktidarı üreteceğini, bir kere yola çıktıktan sonra Hükümetin göçünü yolda düzlebileceğini zannettiğinden olacak ki, böyle bir müzakere ihtiyacını hissetmemişti. Altı ay önce bu Hükümete hangi çizgiyi koyduysak, aynı noktadayız. Türkiye'de bir siyasî kriz istemiyoruz, bir hükümet krizi istemiyoruz. Bu Hükümetin Türkiye sorunlarını çözme doğrultusunda atacağı her ciddi adıma destek verme niyetindeyiz; bir taahhüdümüz yok, kendimizden gelen sorumluluğumuzun gereği. Sekiz yılda bunu ortaya koyduk. Vergi yasa tasarısını getiriniz, aynen, orada da destekleyerek bu tutumumuzu sergileyelim.

Bizim, Türkiye sorunlarının çözümüne yönelik -hiçbir noktada taahhüdümüz olduğundan dolayı değil- sorumluluğumuzun gereği bir anlayışımız var. Bu Hükümetin, niçin, nerede, nasıl aldığını bilmediğimiz kararlarına sahip çıkmamızı gerektiren hiçbir taahhüdümüz yoktur. Bu Hükümetin kuruluşundan kısa bir süre sonra yapılan zamlara, en şiddetle, Cumhuriyet Halk Partisi karşı çıkmıştır. Elbette karşı çıkacağız, elbette bunu engelleyen hiçbir şey yok ve o davranışı sürdürüyoruz, yine aynı noktadayız.

Değerli arkadaşlarım, bilinmesi gereken temel nokta şu: Bu Hükümet önünü göremiyorsa, muhalefet partilerinin tavrından dolayı değil. Neden; bu Hükümet, kendine olan güvenini kaybetti de ondan dolayı önünü göremiyor. Altı ay önce işbaşına geçtikleri zaman, 2000 yılına kadar Türkiye'yi başarıyla yönetiriz zannediyorlardı; altı ay sonra, o umutlar yerle yeksan olmuştur. Türkiye'yi başarıyla yönetemeyecekleri, ekonominin kesin tablosuyla, rakamlarıyla ortaya çıkmıştır. Kaybolan, Hükümetin özgüvenidir, kendine olan inancıdır; Türkiye sorunlarının üstesinden geleceğine yönelik umudu kaybolmaya başlamıştır. O umut kayboldukça da, önünü göremez hale gelmeye başlamıştır. Bu Hükümetin önünü göremiyor olması, kendi konumundan,

Kore'nin Türkiye gibi bir krizle karşı karşıya kaldığını, ancak uluslararası kuruluşlarla anlaşma yaptıktan hemen sonra, seçime gidildiğini, bu cesareti gösteren hükümetin de, 3-4 puan kaybettiğini vurgulamıştır. Hükümeti, kaybetme korkusundan dolayı seçime gitmediği için suçlamış ve bir hükümetin "enflasyonla mücadele edeceğim; bu mücadelenin sonunda ben seçim kaybederim" demesi durumunda, hem enflasyonla mücadele edemeyeceğini hem de seçim kazanamayacağını iddia etmiştir.

Muhalefetin, Hükümetten desteğini çekmesi yolundaki sözlerine de cevap veren Deniz Baykal, bu konuda; "Hükümet ne istediğine karar versin, ne yapacağına karar versin, uygulamasını ortaya koysun. Daha ne söyleyelim? Diyoruz ki: Bir hükümet krizi istemiyoruz, bir hükümet krizi yaratmayız, bir hükümet krizi oluşturmayız; ama, biz, bir muhalefet partiyiz; muhalefet partisi olarak, elbette, her uygulamayı tartışırız, eleştiririz. Demokrasinin gereğini herkes içine sindirmek durumundadır. Değerli arkadaşlarım, o noktalarda da, izin verirseniz... Anlaşıyor ki, Cumhuriyet Halk Partisinin bu Hükümetle ilişkisi epeyce ilgi çekiyor" demiştir.

Avrupa Birliği ve dış politika ile ilgili görüşlerini de ortaya koyan Baykal, Türkiye'nin bir muz cumhuriyeti olmadığını, bir hukuk devleti ve demokrasiyle yönetilen bir ülke olduğunu dile getirmiş ve Avrupa Birliğiyle ilişkilerde yeni bir noktaya geldiğini ifade etmiştir. Türkiye'nin dış politika sorunlarının hiçbir partiye izafe edilemeyeceğini söyledikten sonra, Suriye, İran ve Yunanistan gibi ülkelerle var olan sorunun tüm Türkiye'ye ait olduğunu vurgulamıştır. Gelinek noktada Avrupa Birliğiyle ilişkilerde sorunların bulunduğunu da söyleyen Deniz Baykal, Türkiye'nin Avrupa Birliğiyle ilişkisinin çok eski tarihlere dayandığını, bu nedenle Türkiye'nin belli hakları olduğuna işaret etmiştir. Hükümetin bu dönemde Avrupa Birliğine karşı, Türkiye'nin, kendi kimliğini, hukukunu ortaya koyarak, ciddi bir tutum alması gerektiğini, Hükümetin de bunu yaptığını belirtmiş ve memnuniyetini ifade etmiştir.

"Bakınız, Türkiye, ciddi bir hukuk devletidir. Dışpolitika konularında nasıl kararlar alınacağı ortadadır. Avrupa Birliğiyle ilişkilerimiz fevkalade önemlidir. Hükümetin Lüksemburg deklarasyonundan sonra aldığı tavır kısa bir süre sonra Başbakanın ağzından ileri bir aşamaya taşıma girişimi, çok ciddi bir şaşkınlık yaratmıştır, Türkiye'de bu konularda nasıl karar alındığıyla ilgili ciddi tereddütlerin ortaya çıkmasına da neden olmuştur" diyerek konuşmasına devam eden CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, Türkiye'nin Avrupa Birliğine yönelik müracaatının geri çekilmesinin, hiçbir yarar sağlamayacağını savunmuş ve Hükümetin bu yönde almış olduğu karardan kimsenin haberi olmadığını, Hükümete destek vermiş bir siyasî parti olarak kendilerinin de bilgilerinin bulunmadığını ifade etmiştir.

---

kendi tutumundan kaynaklanmaktadır. İcraat yapmayan bir hükümetin başarılı olması, işbaşında kalması mümkün değildir; pedalı çevirmeden bisiklette duramazsınız; enflasyonla mücadele edeceksiniz, Türkiye'nin temel sorunlarını çözeceksiniz. Ha, onlarla mücadele edemem, şartlarım müsait değil dediğiniz anda, kaybetmeye mecbursunuz."

Türkiye'nin, Avrupa Birliğine tam üye adayı olma noktasına, belki de en yakın olduğu noktaya geldiğini savunan Baykal, Lüksemburg'ta ortaya çıkan o kararla, Türkiye'nin, Avrupa Birliğine tam üye adayı olmasıyla önemli bir aşamaya geldiğini belirtmiş ve yaşanan çağda, insan hakları ve demokrasi sorununun, artık, hiçbir ülkenin kendi iç sorunu olmadığını ve bu nedenle AB ile yapılan görüşmelerde bunların gündeme gelebileceğine dikkat çekmiştir.

1998 yılına, 1997 yılında dilenen umutlarla girilmediğini söyleyen Baykal, enflasyonun çözüleceğine, Susurluk olayının aydınlatılacağına, siyasetin temizleneceğine dair bir işaretin bulunmadığını dile getirmiş ve konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra sataşmalarla ilgili konuşmalara geçilmiştir. Refah Partisi Erzurum Milletvekili Lütfü Esengün'ün, CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ın, ileri sürmüş oldukları görüşlerden farklı görüşleri partilerine atfetmesi nedeniyle söz almıştır. Deniz Baykal'ın konuşmasında, memur maaşlarının artmayışının müsebbibi olarak, kendi partileri tarafından verilen bir önergeyi gerekçe göstermeye çalıştığını söyleyen Esengün, CHP'nin verdiği önergeye, Refah Partisinin destek olmadığı şeklinde yorum yaptığını iddia etmiştir. Buna karşın, 5. madde üzerinde verdikleri önergenin, CHP'nin de oylarıyla reddedildiğini öne sürmüştür. Esengün'ün açıklamalarına CHP Hatay Milletvekili Nihat Matkap, başa bir önergenin reddedildiğini söyleyerek, karşı çıkmıştır.

Lütfü Esengün konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: *“Yüzde 20 ilâ yüzde 60 arasında bir artış öngörülüyor. Bir defa, bu, bütçe tekniğine hiçbir şekilde uygun olmayan, pratikte uygulanması, hayata geçirilmesi mümkün olmayan bir önerge idi.*

İkincisi, aynı önergenin, CHP'nin önergesinin ikinci bendinde, sözleşmeli personelin, bütçe tasarısında 267 milyon lira olan tavan ücreti 300 milyon liraya çıkarılsın diye ibare var. Milletvekili maaşlarının endekslendiği, ayarlandığı Başbakanlık Müsteşarı, sözleşmeli personel statüsündedir. Siz, 267 milyon lirayı 300 milyon liraya çıkarmakla, milletvekili maaşlarına, artı, ilaveten bir zam yapmak istiyorsunuz.”

Esengün'ün açıklamaları Genel Kurulda kısa süreli bir tartışmaya yol açmış ve CHP İstanbul Milletvekili Algan Hacaloğlu, Başbakanlık Müsteşarının maaş artışının yüzde 20'yle sınırlandırılması, en alt kademedeki devlet memuru maaşının ise yüzde 60'la artırılmasını öngören bir önerge verdiklerinin ifade etmiştir.

Ardından da yine CHP Milletvekili Nihat Matkap, *“1998 Malî Yılı Bütçe Kanun Tasarısının 47 nci maddesinde, Başbakanlık Müsteşarıyla beraber milletvekillerine de yüzde 30'luk bir artış öngörülüyor idi. Bizim verdiğimiz önergede, bu artış oranının yüzde 20'ye çekilmesi öngörüldü. Arkadaşımız, bunu yanlış anlattı”* diyerek, bu sözlerin tutanağa geçmesini istemiştir.

Daha sonra görüşmelere kaldığı yerden devam edilmiştir. Bu bölümde Hükümet adına, Başbakan Mesut Yılmaz söz almıştır. Mesut Yılmaz, Genel Kurula teşekkür ettikten sonra, bütçe üzerinde, muhalefet ile iktidarın farklı görüşler sergilemesinin normal olduğunu söylemiş ve bununla beraber millî iradenin üstünlüğünün tartışılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Parlamentoya saygının esas olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Mesut Yılmaz'ın Refah Partisi'ni kastederek, Türkiye'yi idare etmiş bir partinin sözcüsünün, ülkenin medyasına "kartelci medya" dediğini öne sürmesi, Genel Kurulda tartışmalara yol açmıştır. Sekiz yıllık kesintisiz eğitimle ilgili yasanın çıkarılması sırasında, "Anavatan Partisinin grup kararına uymayan, Anavatan Partisinde kalamaz" dediğini belirtmiş ve Deniz Baykal'ın, dile getirmiş olduğu senaryolarla ilgili olarak da görüşlerini açıklamıştır. Kimseyle oturup altı ay senaryosu yapmadığını, senaryo yapacak vaktinin olmadığını da söyleyen Yılmaz, gazetelerde kendisine ve çevresine atfen izafe edilen bütün senaryoların hayal mahsulü olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Hükümetin millî iradenin dışında herhangi bir gücün isteğiyle kurulmadığını da sözlerine eklemiştir.

Anavatan iktidarına çok haksızlıklar yapıldığını iddia eden Başbakan Mesut Yılmaz, Parlamentoya güveni sarsmanın, hiç kimseye fayda sağlamayacağına söyledikten sonra, herkesi demokrasiye güvenmeye ve saygılı olmaya davet etmiştir. Türkiye'nin bütün problemlerinin tek çözüm yeri olarak, Parlamente'yu gördüklerini, Parlamente'nin üzerinde de hiçbir güç tanımadıklarını da açıklayan Yılmaz, konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: "Bakın, bugün 'ararejim' gibi laflar ediliyor, 'atanmış Hükümet' deniliyor... Aslında, bu lafları burada edenler de biliyorlar ki, Türkiye'de hükümetler atamayla değil, Yüce Meclisin güvenoyuyla işbaşına gelir ve ancak Yüce Meclisin güvensizlik oyuyla görevden uzaklaştırılabilir. Meclisten güvenoyu almış bir Hükümet için söylenen bu sözler, aslında, Hükümetime değil, Yüce Meclise hakarettir ve demokrasiye saygısızlıktır.

Herkes şunu iyi bilmelidir ki, ortada bir ararejim hükümeti değil, tam tersine, ararejimin gelmesini önleyen, ona geçit vermeyen demokratik bir Hükümet vardır. Bu Hükümet, Refah yolun ülkeyi ararejime götürme macerasının önünü keserek, ülkeyi ve aslında ülkeyle beraber onları da bir ararejimden kurtarmıştır. Cumhuriyet tarihi boyunca, 54. Hükümetin işbaşında olduğu dönem kadar, Türkiye'de rejim tartışması yaşanmamıştır.

Şimdi, birileri çıkıp da, yavuz hürsüz ev sahibini bastırır misali, meydanlarda bağıyorlarsa, bu beyhudedir. Onların bu bağırıları bile, Türkiye'de, bizim demokrasiye olan hizmetimizin bariz bir delilidir."

Küreselleşen dünyada, demokrasi ve hukuk devletinin ayrı düşünülmeceğini belirten Yılmaz, hukuk devletinin en önemli ilkesinin, idarenin faaliyetlerinde hukuk kurallarına uyması zorunluluğu anlamı taşıdığını ifade etmiş ve hukuk devleti ilkelerinin sarsıldığı dönemlerde, vatandaşın devlete güveninin de sarsıldığını dile getirmiştir. Böyle dönemlerde, çetelerin, hukuku tanımayanların, derebeylerin ortaya çıktığını da sözlerine eklemiştir. Demokrasiye ihanet edenlerin, demokrasi tarafından alaşağı edileceğine de

vurgu yapan ve Susurluk kazası sonrasında, Türkiye'de, hukuk devletinin, ağır yara aldığını öne süren Mesut Yılmaz, sorunun çözülmesi gerektiğini söyledikten sonra, Söylemez Çetesi ile ilgili görüşlerini açıklamıştır. Refahiyol Hükümetinin söz konusu soruşturmada görevlendirilen iki müfettişi alıp, pasif idarî görevlere atadığını ileri sürmüş ve Refahiyol İktidarını, Susurluk olayının üzerine ciddi biçimde gitmemekle suçlamıştır. Kendisinin ise Susurluk'u, hukuk devleti ilkelerine uygun olarak, hukuk çerçevesinde çözmek için çaba sarf edeceğini sözlerine eklemiştir...

Mesut Yılmaz, zaman zaman tartışmalarla geçen konuşmasında, Hükümet olarak, polemik hükümeti değil, icraat hükümeti olacaklarını açıklamış, siyasal ve sosyal kirlenmeye karşı mücadele edeceklerini ifade etmiştir. Yılmaz'a konuşması sırasında sık sık Budapeşte'de uğramış olduğu saldırı hatırlatılmışsa da, Başbakan bunlara herhangi bir cevap verme gereği duymamış ve konuşmasına devam etmiştir.

Milletvekilleri arasında yaşanan tartışmalar nedeniyle zaman zaman konuşması kesilen Mesut Yılmaz, Hükümetin, Cumhuriyet tarihinin en ağır ve en haksız saldırılarına muhatap olduğunu iddia etmiş ve elli yıllık problemlere çözüm arayan, bunları çözmek için didinen bir Hükümetin Başbakanı olarak huzura çıktığını vurgulamıştır. Bu arada Türkiye'nin boş polemiklerle zaman kaybetmemesi gerektiğini belirttikten sonra, 1997 yılı bütçe görüşmelerinde, Necmettin Erbakan'ın *"50 yıldan beri yapılan ilk denk bütçe"* iddiasında bulunduğunu hatırlatmış ve bu bütçenin Türkiye'yi çok zor durumda bıraktığını iddia etmiştir. Türkiye'nin, hayalle hedefi karıştıran, sanal hükümetlere de, sanal başbakanlara ihtiyacı olmadığını da ifade eden Yılmaz, bir önceki bütçenin, bütçe tekniğine ve ülke gerçeklerine uymadığını ve bu nedenle kendilerinin de sıkıntı çektiklerini dile getirmiştir. Altı aylık hükümet olmalarına karşın, altı yıldan beri ödenmeyen kamulaştırma borçlarını 31 Aralık itibarıyla tümüyle ödemiş olacaklarını da sözlerine eklemiştir. Geçen altı aylık dönemde, üreticiye, toplam 295 trilyon lira ödemişiz, birliklere 94 trilyon lira ödendiğini de hatırlatmıştır. Gübre, süt, ilaç, tarımsal destek ödemelerine ise 42 trilyon lira ödediklerine dikkat çekmiştir.

Mesut Yılmaz, rakamlara dayanan konuşmasını şu açıklamalarla sürdürmüştür: *"Ziraat Bankasına 81 trilyon lira sermaye artışı biz sağladık. Emlak Bankasına 13,5 trilyon, Halk Bankasına 88 trilyon... Kalkınma Bankasına 8,5 trilyon, Eximbanka 35 trilyonu biz ödedik. Biraz önce burada konuşan Refah Partisi sözcüsü, 1998 bütçesinde yatırımlara ayrılan paranın reel olarak 1997 yılı bütçesine göre azalma anlamına geldiğini ifade etti. Yaptığı yanlış, özelleştirme gelirlerinden yatırıma ayrılan 400 trilyon lirayı kale almamasından kaynaklanıyor. Özelleştirme gelirlerinden elde edilen 400 trilyon lirayı da yatırıma koyduğunuz zaman, 1997 bütçesine göre, reel olarak, yatırımları, yüzde 19,9 artırdık; yüzde 19,9; yani, ortalama yüzde 20.*

Değerli milletvekilleri, Hükümetimizle birlikte, Türkiye, artık, kırıp dökme, dağıtma, hayal kırma döneminden, derlenip toparlanma dönemine girmiştir. Bu dönem, ülkeyi fırtınalı bir denizden, güvenli bir limana getirme

dönemi olmuştur. Bundan sonra yapacağımız, hızlı ve emin adımlarla yolumuza devam etmektir. Çünkü, bakın, bu seneki bütçede ne Sincan'daki tankları ne de rejime yönelik endişeleri tartışıyoruz; burada tartıştığımız meselelerin hepsi, milletimizin gerçek meseleleridir. Bir yılda hallaç pamuğu gibi atılarak altüst edilen bu ülke, Hükümetimizin çabaları ve Yüce Meclisin katkılarıyla, birkaç ayda sükûnete kavuşmuştur. Bu nasıl oluyor diye soranlar, bunun, devletin kurum ve kurallarını işletmeye kararlı bir irade ile devlet ve millet inancıyla yapılan çalışmadan kaynaklandığını da aslında çok iyi biliyorlar.

Geçtiğimiz altı ayda yaptığımız, Türkiye'nin, sadece söküklüklerini dikip, önceki dönemden kalan ayıplarını gidermeye çalışmaktır. Bu ülkeyi tepeden turnağa donatmak için, bundan sonra, kollarımızı sıvadık; toz duman dağılıp da ortalık durulunca gördük ki, Türkiye, son birkaç yıldan beri çok büyük ihmallere uğratılmıştır. Yeni bir projenin başlatılması veya yeni fikirler üretilmesi bir yana, mevcut projeler dahi uygulanamamıştır...

1990'ların başında enerji fazlası veren Türkiye, 2000'lerin eşişğine geldiği şu dönemde, karanlıkta kalma tehlikesiyle karşı karşıyadır; aynı durum karayollarında da söz konusudur. Telekomünikasyon konusunda, ihracat konusunda aynı durum geçerlidir. Şimdi, bıraktığımız yerden, hatta, birçok bakımdan daha gerisinden başlıyoruz. Biz diyoruz ki, Hükümet olarak icraat yapmak istiyoruz. Ne pahasına olursa olsun icraat yapacağız.”

Konuşmasının bundan sonraki bölümünde yapacakları icraatlarla ilgili bilgi veren Mesut Yılmaz, üç yıl içerisinde enflasyonu tek haneli rakama indirmek istediklerini açıklamış, Karadeniz sahil yolu da dahil, geri kalan bütün otoyolları üç yılda bitirmek amacıyla olduklarını ifade etmiştir. Ayrıca Hükümetin gündeminde seçimin olmadığını da vurgulayarak, seçim kararının Meclis tarafından verileceğini açıklamıştır.

KİT ürünlerine zorunlu fiyat ayarlamaları yaptıklarını ve bu durumda da bazı çevrelerin "bakın, zam yapıyor" diye ortalığı ayağa kaldırdıklarını söyleyen Yılmaz, fiyatları bir süre artırmayacaklarını ifade ettiklerinde ise bu kez "zam yapılmıyor" dediklerini öne sürmüştür. Ardından da 8 yıllık kesintisiz temel eğitim yasası ile ilgili görüşlerini ortaya koymuştur.²⁴³

---

²⁴³ Başbakan Mesut Yılmaz'ın bu konudaki açıklamaları şöyledir: “Bu Meclisten eğitim reformu geçmiştir. Türkiye, millî eğitim davasında, yeni ve çok büyük bir hamle yapmıştır. Zorunlu eğitim, süresiyle, altyapısıyla, anlayışıyla, ilköğretimden başlanarak eğitim sistemi yeniden ele alınmıştır; ama, bazıları, bunu dahi suiistimal etmekten geri kalmamışlardır. Yıllarca eğitime ayrılan payın düşüklüğünden bahsedenler, bugün eğitime ayırdığımız payı görmezlikten, yapılanları anlamazlıktan gelmektedirler. Oysa, biz biliyoruz ki, eğitim dediğiniz hadise, akşamdan sabaha, bugünden yarına halledilebilecek bir olay değildir. Bu konuyu üç yıllık bir süreç içinde çözeceğimizi söyledik. Aslında, bu başlattığımız hamlenin meyvelerini, çok daha ileride alacağız.”

Hepinizi, mukayese ve muhasebe yapmaya davet ediyorum. Türkiye'de yapılanları, mutlaka mukayese edelim; dönemleri mukayese edelim; sonra da, birtakım kişisel saiklerle değil, bu ülke çıkarlarını önplana alarak bir değerlendirme yapalım. Bir geçen yıla bakalım, şu Refahiyol dönemine bakalım, bir de bu yıla bakalım; arada dağlar kadar fark göreceksiniz.”

Daha sonra da Avrupa Birliği ile ilgili açıklamalarına geçmiştir. Başbakanın bu konudaki sözleri şu şekildedir: “Avrupa Birliği konusunda, Avrupa Birliği ile bütünleşme konusunda Hkmetimin yapmış olduğu bazı değerlendirmeleri, bu vesileyle, Sayın Başkanın msamahasına sığınarak, çok kısa olarak sizlerle paylaşmak istiyorum. Bir kere, şu noktayı herkesin iyi bilmesi lazım: Biz, hükümete geldikten sonra, yani, temmuz ayının başında Avrupa Komisyonu, sadece Türkiye ile ilgili değil, Avrupa Birliğinin genişleme sürecine katılmak için müracaat eden, Avrupa Birliğine ye olmak için müracaat eden bütün ülkelerle ilgili, Avrupa Birliği konseyine bir rapor sunmuştur. Avrupa Birliğine tam ye olmak için müracaat eden ülke sayısı 12'dir; ama, bu raporda, sadece 11 ülkeden bahsedilmiştir. Bu 11 ülkeden 6 tanesi için, 1998 yılının nisan ayında tam üyelik müzakerelerinin başlatılması önerilmiştir. Geri kalan 5 ülkeyle de, bilahara, belli bir katılım stratejisi uygulandıktan sonra tam üyelik müzakeresinin başlatılması önerilmiştir. Avrupa Komisyonunun, Avrupa Birliği Bakanlar Konseyine sunduğu raporda, Türkiye ile ilgili olarak yapılan öneri, sadece gümrük birliğinin devam ettirilmesidir. şimdi, burada dikkat edin, bunu niye söylüyorum; Hükümetimizin, Türkiye'nin, Avrupa Birliği ile bütünleşmesi meselesinde başladığı nokta, sıfır noktasıdır. Bizden nceki hükümetin bu konuda bize devrettiği miras, sıfır mesabesinde; nk, Avrupa Komisyonu demiştir ki; hayır, ben Türkiye'nin, bu genişleme süreci içine alınmasını önermiyorum; Türkiye'nin, bu sürecin dışında kalmasını öneriyorum. Türkiye ile ilişkinin, sadece gümrük birliği olarak devam etmesini öneriyorum. Komisyonun yaptığı öneri budur. Biz ne yapmışız? Yeni bir Hkmetiz... Komisyonun bu önerisine rağmen, Türkiye'yi, Avrupa Birliğinin genişleme sürecine dahil etmek istiyoruz. İki şey yaptık. Oturduk, bir durum muhakemesi yaptık, öz eleştiri yaptık. z eleştiri ne demek; eksiklerimizi görmek için değerlendirme yaptık. Sayın Baykal'ın dediği gibi, öz güven eksikliğimiz filan yok. z güven eksikliği olan insanlar, öz eleştiri yapamazlar. Biz, z eleştiri yaptık. Bizim bu halimizle tam ye olmamız mümkün değil; nk, bize bırakılan ekonomik miras, yüzde 90 enflasyondur; bize bırakılan ekonomik miras, fert başına 3 000 doları bulmayan bir millî gelirdir. İnsan hakları konusunda, onbeş yıllık terör mücadelesinden kaynaklanan eksilerimiz var... Demokraside eksilerimiz var.

Bu halimizle, Avrupa Birliğine tam ye olamayız; ama, biz, Avrupa Birliğine tam ye olmak için kimseyi zorlamak niyetinde değildik. Biz, evvela, politikamızı ortaya koyduk; dedik ki, bu yapılan yanlışı tamir edin. Yanlış derken, sadece bize yapılan yanlışı söylemiyorum, Kıbrıs konusunda yapılan yanlışı diyorum. Kıbrıs ile ilgili, bizden nceki Hükümet zamanında değil, ondan daha önceki hükümetler zamamında, 1996'da, Dublin'de karar aldılar. Aldıkları karar, Güney Kıbrıs ile tam üyelik müzakeresini başlatma kararıdır. Biz, dedik ki, bu kararı alamazsınız; nk, Kıbrıs, 1959 Londra, Zürih Antlaşmalarıyla kurulmuş bir devlet. Kıbrıs Devletini kuran bu antlaşmalar, Kıbrıs'ın, uluslararası bir birliğe katılmasını, ancak Türkiye ile Yunanistan'ın onayı şartına bağlamış. Türkiye onay vermedikçe, siz, Kıbrıs ile tam üyelik müzakeresi yapamazsınız.”

Mesut Yılmaz, AB ile ilgili görüşlerini açıklarken, Kıbrıs konusuna da değinmiş ve bunun Türkiye açısından bir engel olarak gösterilmesinin tutarsızlık olduğunu ifade etmiş ve Yunanistan'ın benzer ihtilafları bulunduğu dikkat çekmiştir. Lüksemburg dışında, Avrupa Birliği'nin hiçbir zirvesinde, Türkiye'nin tam üyeliğinin kabul edilmediğini de vurgulayan Yılmaz, bunun şimdiye kadar Türkiye ile ilgili alınan en ileri karar olduğunu sözlerine eklemiş ve diğer aday olan onbir ülkeyle Türkiye arasına konulan duvarı sorgulamak zorunda olduklarını açıklamıştır. Kıbrıs'ta yapılacak müzakerede, Kıbrıs'ı; Güney Kıbrıs'taki Rumların temsil edecek olmasının da sorgulanması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Avrupa Birliği konusuna hiçbir zaman "ya olacak, ya olacak" diye bakmadığına işaret ederek, bundan sonraki uygulayacakları müeyyidenin, Kıbrıs, Türk-Yunan ilişkileri ve insan hakları dahil, Türkiye'nin iç sorunlarını görüşmeme olacağını açıklamıştır. Avrupa Birliğiyle 1963 Ortaklık Anlaşmasından doğan vecibelere sadık olduklarını, 1995 Nisanında yapılan Gümrük Birliği Antlaşmasında, Türkiye'nin menfaatleri iyi savunulmamış olsa da, atılan imzaya bağlı olduklarını ifade etmiştir. Bu arada tam üyelik için müracaatın kendisi tarafından yapıldığını ve 1989'da *"Şu anda sizi tam üye yapamayız, tam üyelik müzakeresine başlayamayız"* şeklinde bir cevabın verildiğini açıklamış; *"1980'den beri, ben, Avrupa Birliğinden beş kuruş para almamışım. İki yıldan beri, anlaşma yaptıkları halde, Gümrük Birliği Antlaşmasında bana karşı taahhüde girdikleri halde, Yunan vetosu nedeniyle malî işbirliğini işletmemişler, bana kalkınma yardımı yapmamışlar, kredi vermemişler, hibe vermemişler; Avrupa Birliğinden hiçbir fayda sağlamamışım; ama, iki sene boyunca benim dış ticaret açığım, sadece, Avrupa Birliğiyle olan dış ticaret açığım 22 milyar doları bulmuş. Avrupa Birliğinin gelişmesini ben finanse etmişim. Benden aldıkları parayla, her sene, Yunanistan'a 8 milyar dolar karşılıksız yardım yapıyorlar. Yunanistan'ın gelişmesini ben finanse etmeye mecbur değilim. Ben, bunu, onlarla konuşma hakkına sahibim"* diyerek konuşmasını sürdürmüştür.

Mesut Yılmaz, Deniz Baykal'a cevap olarak *"Avrupa Birliğinden, tam üyelik müracaatımızı geri çektim"* demediğini ve yine Avrupa Birliği'nin, Erbakan'ın iddia ettiği gibi, Hristiyan kulübü olmadığını vurgulamıştır. Avrupa Birliğine de çağrı yaparak, Türkiye'nin çaresiz olmadığını açıklamış ve ayrımcılık yapılmamasını önermiştir. Türkiye'yle ilgili alınan karar yüzünden Avrupa için öz eleştiri zamanı olduğunu da iddia etmiştir. Gelinek noktada bütün sorumluluğun Avrupa Birliği'ne ait olduğunu da öne süren Başbakan Yılmaz, Türkiye'nin, dış politikadaki imkânlarının sınırlı olmadığını, jeopolitik konumuyla, sahip olduğu insan birikimiyle, önemli bir ülke olduğunu, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya ile de ilişkilerin geliştiğini ifade etmiştir. Yine diğer Avrupa ülkeleri, İslam ülkeleri ve Türk Cumhuriyetleriyle ilişkilerin geliştirilmesinden yana olduklarını açıklamıştır.

Türkiye'nin dış politikada güçlü olabilmesi için üretimini ve ihracatını artırmak, ekonomik dengelerini kurmak, eğitim sistemini bilgi çağının standartlarına ulaştırmak zorunda olduğunu belirten Mesut Yılmaz, sosyal güvenlikten sağlık sistemine kadar tüm sistemlerini düzeltmesinin zorunluluğuna dikkat çekmiş ve bazı düzenlemeleri Hükümetin tek başına yapamayacağını, bu yüzden de parlamento kararlarına ihtiyaç bulunduğunu dile getirmiştir.

Mesut Yılmaz'ın muhalefeti, özellikle de Refah Partisi'ni kastederek, demokrasinin ve çok sesliliğin istenmesinin sevindirici olduğunu söylemesi, muhalefet sıralarından tepki gelmesine yol açmış ve özellikle de "diyet" konusunda Hükümete kimsenin bir şey söyleyemeyeceğini, bu konuda asıl muhalefetin zor durumda olduğunu belirtmesi, tartışmaların artmasına neden olmuştur.

Başbakan, son bölümü oldukça tartışmalı geçen konuşmasını; *“Evet, bu nafile çırpınıklar içerisinde olanlar bilmelidir ki... Hükümetimizi, milletimize hizmet yolundaki azim ve gayretinden hiçbir güç geri çeviremeyecektir. Hizmet kervanı yürüyecek ve sonunda mutlaka menziline varacaktır”* diyerek tamamlamıştır.

Başbakan Mesut Yılmaz'ın son bölümü tartışmalı geçen konuşmasından sonra, Sivas Milletvekili Temel Karamollaoğlu'nun, Başbakan A. Mesut Yılmaz'ın, partilerine sataşması nedeniyle konuşmasına geçilmiştir.

Karamollaoğlu'na söz verilmesi nedeniyle tartışmaların yaşandığı Genel Kurulda, Oturum Başkanının çabası ile sükûnet sağlanmıştır. Temel Karamollaoğlu, Başbakanın, bütçe konuşmaları esnasında, hırçın ve saldırgan bir görüntü çizdiğini ifade etmiş ve muhalefeti tezyif edecek ifadeler kullanmasını yadırgadığını açıklamış ve kendisini kinamıştır.

Temel Karamollaoğlu'nun *“Sizler de, burada adam gibi konuşmasını öğrenin, öyle gelin buraya”* şeklindeki sözleri, tekrar tartışma çıkmasına yol açmış ve oturuma bir süre ara verilmiştir.

Dördüncü oturumun başında, ANAP Grup Başkanvekili, Bayburt Milletvekili Ülkü Güney, Karamollaoğlu'nun "Adam gibi konuşsun" şeklindeki ifadesine cevap vermek için söz istemiş ve söz konusu ifadenin olup olmadığının anlaşılması için tutanaklara bakıldığı sırada, kişisel görüşlerin açıklanmasına geçilmiştir.

Şahsı adına tek konuşmayı, Denizli Milletvekili Mehmet Gözlükaya yapmıştır. Gözlükaya; *“Bu olaylardan sonra ağır konuşmak istemiyorum da, yalnız, Sayın Başbakan, tahrik edici bir konuşma yaptılar. Bu konuşmalarının arasında "meydan meydan gezen meydan cazgırları" tabirini kullanarak, Sayın Genel Başkanımıza ve diğer siyasetçilere hakaret ettiler. Bunu protesto ediyorum, kabul etmediğimi ifade ediyorum”* şeklinde kısa bir konuşma yapmıştır.

Mehmet Gözlükaya'nın ardından, bütçenin lehinde, ANAP Ankara Milletvekili Ağah Oktay Güner söz almıştır. Ramazan Bayramı kutlaması yaparak söze başlayan Ağah Oktay Güner, Gaziantep'in kurtuluş yıl dönümü nedeniyle tebrik mesajı iletmiştir. Bütçe müzakerelerinde Refah Partililere de teşekkür eden Güner, demokrasilerde muhalefetin varlığının iktidarın gücü olduğunu belirtmiş, ancak gece yarılara kadar görüşme yapılmasını doğru bulmadığını da ifade etmiştir. Buna çözüm olarak da, Meclis İttüzüğü'nün en kısa sürede değiştirilmesini önermiş ve kürsünün verimli kılınmasını istemiştir.

Ağah Oktay Güner, Deniz Baykal'dan, Mesut Yılmaz'a destek vermesi yolunda bir beklenti içinde olduğunu belirttiği konuşmasında, Meclis'in verimli çalışması gerektiğine de dikkat çekmiş ve *“Meclisimizi verimli çalıştırmak zorundayız. Bu verimlilik, memlekete büyük huzur getirecektir. Siyaseti verimli kılmalıyız. Şimdi, biraz önce, burada, Ziraat Bankası, Halk Bankası konuşuldu. Arkadaşlar, ANAP'lı bakanların, ANAP'lı milletvekillerinin hiç akli yok mu, siyaset endişesi yok mu... Siz 1989 yılında Ziraat Bankasının faiz hadlerini düzenleyeceksiniz, parayı yüzde 31'e mal ederken koyduğunuz faiz hadlerini, parayı yüzde 130'a mal ettiğiniz zaman bile düzeltmeyeceksiniz... Bankanın görev zararı arş-i âlâya çıkacak, faizler yükseltilecek, siz çiftiçiye ezdiniz diyeceksiniz; ama, rakamlar, çiftçinin ezilmediğini gösteriyor; biraz sonra arz edeceği”* şeklindeki sözlere yer vermiştir.

Meclis'in ve Hükümetin meşruiyetinin tartışma konusu yapılamayacağını da vurgulayan Güner, böyle bir iddiada bulunan milletvekilinin Meclis'te yer almaması gerektiğini ve sine-i millete dönecek cesareti göstermesini savunmuştur. Bu arada, 28 Şubat kararları alındığı zaman Başbakan Yardımcısı olan Genel Başkanın (Tansu Çiller) hiç sesini çıkarmadığını, laiklik konusunda, Avrupa Birliği konusunda "teminat benim" dediğini iddia etmiş ve Tansu Çiller'e, *“siz, Gümrük Birliğine giderken, hanımefendi, Güney Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine alınmasına karşıyız; bu konuda, Türkiye'nin, Londra ve Zürih Antlaşmalarından doğan hakkı vardır dediniz mi?”* şeklinde bir soru yönelttiğini ve *“İşte Gümrük Birliği Antlaşması, burada, Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine alınmasına dair bir hüküm yok”* şeklinde bir cevap aldığını açıklamıştır. Aynı bağlamda, Çiller'in "siz, buhranı ne bilirsiniz" dediğini, oysa, faizle münasebetsiz bir biçimde oynayarak, likiditeyi dövize kaydıran, sonra, bu memleketi 94 tedbirlerine getirenin Çiller olduğunu öne sürmüştür. *“Parası konvertibl olan bir ülkede devalüasyon olur mu arkadaşlar? Sayın Çiller, dünya ekonomi tarihine de bu büyük başarıyla geçecektir. Parası konvertibl, devamlı serbest piyasa şartlarına göre ayarlanan bir ülkede, kendileri devalüasyon yapmanın öncüsüdürler”* dedikten sonra, devalüasyona 24 saat kala, Merkez Bankası'nın yüzbinlerce dolar sattığı ülkenin de Türkiye olduğunu ifade etmiştir.

Agah Oktay Güner kendisine ayrılan sürede, zamların keyfi yapılmadığını söyledikten sonra, 1995 yılında 220 bin ton, 1996 yılında 1 milyon 552 bin ton, 1997 yılında - görevdeki Hükümet döneminde- 5 milyon 783 bin ton hububat alımı yapıldığını ve parasının peşin ödendiğini belirtmiştir. Son olarak da; *“Demokrasi, çok iyi bildiğiniz gibi, bir fazilet rejimidir. Demokraside huzur duymak, başkalarının namus ve şerefini, haysiyetini en az kendi şerefimiz, kendi namusumuz kadar aziz bilmekle mümkündür”* diyerek konuşmasını bitirmiştir.

Daha sonra, bütçenin aleyhinde konuşmak üzere, Refah Partisi Sivas Milletvekili Abdüllatif Şener kürsüye çıkmıştır. İktidarın, özellikle de Başbakan Mesut Yılmaz'ın üslubunu eleştirerek konuşmasına başlayan Şener, eğer bir Başbakan, çadır edebiyatı yapıyorsa, bir başkasının da kalkıp, Budapeşte'den, kumarhanede yenilen yumruklardan bahsetmeye başlayacağını söylemiş ve Başbakanın yapmış olduğu konuşmaların ciddiyetle bağdaşmadığını öne sürmüştür.

Şener, gayri safi millî hâsılanın yüzde 3'ü kadar giderler artarken, 4 katrilyon açık varken, bütçenin, istikrar bütçesi diye takdim edilmesinin ciddi bir yaklaşım olmadığını da belirtmiş ve Mesut Yılmaz'ın son bütçe konuşmasında, Cumhuriyet Halk Partili milletvekillerini tahrik etmek için "isterseniz, bu bütçeye ret oyu verin" dediğini iddia etmiştir. Hükümetin, işçilere, memurlara, emeklilere önem vermediğini, ziraat odalarını dikkate almadığını vurgulamış ve kartele verilen desteklerden söz edilmemesini de ilginç bulduğunu açıklamıştır. Bu arada Başbakanın, Amerika Birleşik Devletlerinde, Yahudi lobisinden aldığı Seçkin Devlet Adamı ödülünün, gerçekten ilginç olduğunu ifade etmiştir.

Abdüllatif Şener, konuşmasını şu sözlerle devam ettirmiştir: *“Sayın Başbakanın, Girit'te, Balkan ülkeleriyle yaptığı toplantıdan çıktıktan sonra, gazetecilerin soruları üzerine ‘Türkiye'nin, dünyadaki en yüksek ikinci enflasyona sahip ülke olmasından utandım’ demesi de ilgi çekicidir.*

Utanılacak yeri yanlış seçmemek lazım; hele, iktidarın, yanlış yerde utanmaması lazım. Oy almak için halkın, vatandaşın karşısına geçeceksiniz, oy isteyeceksiniz ‘bana oy verin’ diyeceksiniz; politikalarınızla ezeceksiniz, ‘yuhalanmaktan da korkmuyorum’ diyeceksiniz; sonra iktidar olacaksınız, yüzde 78 ile devraldığınız enflasyonu, her gün yaptığınız zamlarla yüzde 100'e dayayacaksınız, bu enflasyonun bütün sıkıntısını, ıstırabını bu yoksul halkın sırtına yıkacaksınız, ondan sonra sıra utanmaya gelince, gidip de Batılı meslektaşlarınızdan utanacaksınız!.. Hayır, Sayın Başbakan, utanmanın da, hesap vermenin de yeri başka yerdir: Bu, halktır, bu, millettir...”

İktidar kanadından kürsüye gelenlerin, bir önceki bütçenin denk bütçe olmadığını, 2,6 katrilyon açık verdiğini iddia ettiklerini, de söyleyen Şener, yılın ikinci yarısındaki altı aylık bütçe yönetiminin mevcut hükümete ait olduğunu

ifade etmiş ve açığın da bu dönemde ortaya çıktığını ileri sürmüştür.²⁴⁴ Son olarak da, 1997 bütçesiyle memura, emekliye, işçiye, çiftçiye ve esnafa verdiklerini belirtmiş ve iktidarın faizleri arttırdığını ve 6 katrilyon lira faiz dağıtıldığını iddia ederek, sözlerini tamamlamıştır.

Abdüllatif Şener'in konuşmasından sonra, Başbakan A. Mesut Yılmaz, Şener'in şahsına sataşması nedeniyle söz almıştır. Konuşmasına oldukça sert bir üslupla başlayan Yılmaz, Abdüllatif Şener'in, şahsı ve 1997 yılı bütçesiyle ilgili tüm söylediklerinin yalan olduğunu öne sürmüş ve Refah Partisi Grup Başkanvekilinin "*bu kürsüde adam gibi konuşmak lazım*" şeklindeki sözünü hatırlatmıştır.

Ardından, Amerika'da, bir Musevî derneği tarafından kendisine verilen ödüle değinen Mesut Yılmaz, bu ödülü, Erbakan'ın daha fazla hak ettiğini iddia etmiş ve İsrail ile dört anlaşmanın bir önceki hükümet döneminde imzalandığını dile getirmiştir.

Mesut Yılmaz'ın konuşmasının hemen sonrasında, bu kez Refah Partisi Kayseri Milletvekili Salih Kapusuz, Yılmaz'ın sataşma konusu dışına çıktığını ifade etmiştir. Abdüllatif Şener ise kendisinin söylediği her şeyin doğru olduğunu tekrarlamıştır.

Bu konuşma ve açıklamalarla, 1998 Malî Yılı Genel ve Katma Bütçe Kanunu Tasarıları ile 1996 Malî Yılı Genel ve Katma Bütçe Kesinhesap Kanunu Tasarıları üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır. İçtüzüğün 142. maddesine göre, açık oylama zorunlu olduğu için, dört konuda açık oylama yapılmıştır. Tasarıların açık oylama sonuçları şu şekildedir:

1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının açık oylamasına 519 üye katılmış; 290 kabul, 212 ret, 5 mükerrer, 12 geçersiz oy çıkmıştır.

---

²⁴⁴ Abdüllatif Şener'in konuyla ilgili diğer açıklamaları şu şekildedir: "*Refahyol Hükümeti, bütçe hazırlıkları çalışmalarını sırasında, o anda devraldığımız borçlanma vadelerine ve borçlanma faizlerine göre, önümüze getirilen teknik tabloda, 3,1 katrilyon liralık faiz ödemesi vardı. Şimdi yıl sonu itibarıyla, 1997 yılı bütçesindeki faiz ödemelerinin 700 trilyon lira azaldığını siz söylüyorsunuz, sizin koyduğunuz rakamlar söylüyor. Refahyol Hükümeti, denk bütçe yapmakla, rantiyecilerden 700 trilyon lira kesmiş, millete kazandırmıştır. "Vergi gelirlerindeki yüzde 94 artış fazladır" diyordunuz; Refahyol, hükümeti devrederken, fakir fukaranın sırtına bir kuruşluk vergi yıkmadı. Sizin gibi, Akaryakıt Tüketim Vergisini artırıp, fakir fukarayı ezmedi. Kesintisiz eğitimidir diye milletin tepesine vergileri yağdırmadı; ama, Refahyol döneminde vergi gelirlerindeki artış yüzde 101 oldu; öylece devrettik. Bu, vergi gelirlerindeki en yüksek artış oranıdır.*

Gelir programını değiştirirsiniz, harcama programını değiştirirsiniz; ondan sonra altı ay yönettiğiniz bütçenin faturasını karşı tarafa çıkarmaya çalışırsınız ve biraz önce Sayın Güner'in ve Başbakanın da ifade ettiği gibi, zaten 1997 yılı bütçesinde bulunan gübreyle ilgili ödemeler ve diğer tarımsal ödemelerle ilgili olarak şu kadar... (1997 bütçesinde, Refahyol Hükümetinin hazırladığı bütçede yer alan, ödenekleri bulunan harcamaları, ödemeleri, gelirsiniz, bu kürsüden, bizim iktidarımız döneminde şu kadar ödendi diye anlatırsınız... İşte bu, samimiyet değildir; işte bu, ciddiyet değildir."

1996 Malî Yılı Genel Bütçeye Dahil Kuruluşların Kesinhesaplarına Ait Genel Uygunluk Bildiriminin Sunulduğuna İlişkin Sayıştay Başkanlığı Tezkeresi ile 1996 Malî Yılı Kesinhesap Kanunu Tasarısının açık oylamasına 501 üye katılmış, 487 kabul, 13 ret, 1 geçersiz oy çıkmıştır.

Katma Bütçeli İdareler 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu Tasarının açık oylamasına 517 üye katılmış, 283 kabul, 225 ret, 4 mükerrer, 5 geçersiz oy çıkmıştır.

1996 Malî Yılı Katma Bütçeye Dahil Kuruluşların Kesinhesaplarına Ait Genel Uygunluk Bildiriminin Sunulduğuna İlişkin Sayıştay Başkanlığı Tezkeresi ile 1996 Malî Yılı Katma Bütçeli İdareler Kesinhesap Kanunu Tasarısının açık oylamasına 507 üye katılmış, 482 kabul, 23 ret, 2 mükerrer oy çıkmıştır.

Bu sonuçlar üzerine, teşekkür konuşması yapmak üzere, Başbakan A. Mesut Yılmaz kürsüye çıkmıştır. Başbakanın konuşması şöyledir: *“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri, Hükümetimiz tarafından hazırlanarak Yüce Meclise sevk edilen 1998 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısını kabul eden, dolayısıyla, Hükümetimize yeniden güven izhar eden Yüce Meclise, Hükümetim adına şükranlarımı sunuyorum.*

Aynı şekilde, bu bütçenin hazırlanmasında emeği geçen, başta Maliye Bakanlığımız olmak üzere, devletin bütün kurumlarında çalışan her kademedeki devlet görevlilerine, sabahlara kadar çalışmak suretiyle bu bütçeyi inceleyip kabul eden Meclisimizin Plan ve Bütçe Komisyonunun Sayın Başkanına ve değerli üyelerine ve Genel Kuruldaki bu görüşmeleri büyük bir dirayetle yöneten Meclisimizin Değerli Başkanına ve Başkanlık Divanına teşekkür ediyorum.

Bu bütçeyle, Hükümetimize emanet edilen 14 katrilyon 789 trilyon liralık meblağın her kuruşunu, burada yapılan eleştirilerin ışığında ve özenle harcamaya dikkat edeceğimizi, gayret göstereceğimizi bir defa daha belirtiyorum.

Hepinize saygılar sunuyorum.”

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:
DÖRDÜNCÜ YASAMA YILINDA DENETİM

4.1.SORULAR

DÖNEM	YASAMA YILI	BİRLEŞİM	SÖZLÜ SORU ÖNERGESİ VE CEVABI	YAZILI SORU ÖNERGESİ VE CEVABI
20	4	1		211
20	4	2		27
20	4	3		1
20	4	4		2
20	4	5		6
20	4	6		--
20	4	7		2
20	4	8		--
20	4	9		11
20	4	10		5
20	4	11		--
20	4	12	16	23
20	4	13		25
20	4	14		3
20	4	15		4
20	4	16		28
20	4	17		9
20	4	18		9
20	4	19		25
20	4	20		8
20	4	21		7
20	4	22		20
20	4	23		4
20	4	24		7
20	4	25		7
20	4	26		25
20	4	27		10
20	4	28		5
20	4	29		47
20	4	30		6
20	4	31		2
20	4	32		20

20	4	33		5
20	4	34		2
20	4	35	1	8
20	4	36		11
20	4	37	4	--
20	4	38		10
20	4	39		16
20	4	40		3
20	4	41		3
20	4	42		8
20	4	43		--
20	4	44		11
20	4	45		3
20	4	46		1
20	4	47		5
20	4	48		13
20	4	49		--
20	4	50		1
20	4	51		10
20	4	52		1
20	4	53		6
20	4	54		65
20	4	55	23	2
20	4	56		--
20	4	57		5
20	4	58		--
20	4	59		--
20	4	60		--
20	4	61		2
20	4	62		3
20	4	63		2
20	4	64		1

4.2. MECLİS ARAŞTIRMASI

1- Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumuyla İlgili Usulsüzlük ve Yolsuzluk İddialarını Araştırmak Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge²⁴⁵

İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya ve 12 arkadaşının, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumuyla ilgili usulsüzlük ve yolsuzluk iddialarını araştırmak amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğün 104 ve 105. maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesinin öngörüşmeleri 4. Yasama Yılı'nın, 55. Birleşiminin, İkinci Oturumunda başlanmıştır. Oturum başkanlığını Başkanvekilllerinden Yasin Hatiboğlu'nun yapmış olduğu görüşmeler 16 Mart 1999 tarihinde gerçekleşmiştir.

Öngörüşmelerde ilk konuşmayı Anavatan Partisi Grubunu temsilen İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya yapmıştır. İstanbul'daki olaylarda ölen 12 kişi için üzüntülerini ve tepkisini belirterek konuşmasına başlayan Halit Dumankaya, dört sene önce, TRT ile ilgili bu araştırma önergesini verdiğini hatırlatmış ve yolsuzluklarla ilgili gündeme alınan önergelerden herhangi bir sonuç çıkmamasından duyduğu rahatsızlığı ortaya koymuştur.

Özel yayın kuruluşlarının açılmasına ve TRT'nin yayın tekelinin ortadan kalkmasına karşın, TRT'nin her türlü yayında tarafsızlık ilkesini gözetemediğinin, cumhuriyetin temel niteliklerini, Türk devletinin bağımsızlık ve varlığının ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünü, toplumun huzurunu ve genel ahlakı koruyacak tarzda yayın yapılması hükmünün yasa gereği olduğunu ifade etmiştir. Televizyonun bir toplum için hem eğitim ve kültür hem de bir eğlence aracı olduğunu da belirten Dumankaya, RTÜK'ün kuruluşunun kısa bir öyküsünü aktardığı konuşmasında, TRT'nin özel televizyonlar için bir okul niteliği taşıdığından bahsettikten sonra, eski Genel Müdür Tayfun Akgüner'e dönük eleştirilere geçmiştir.

Halit Dumankaya, TRT'de, yetmişmiş kadrolar boş otururken, Tayfun Akgüner ve ekibinin, kurum programlarını, astronomik rakamlarla kurum dışında yaptırarak, kurumu, telafisi mümkün olmayan zararlara uğrattığını iddia etmiş ve 1992 yılında dışarıya yaptırılan programların, 1993 yılında yüzde 115 artarak, 100 milyarı geçtiğini öne sürmüştür. Bunun ekonomik kayıp kadar, kuru çalışanların şevkinin kırılmasına yol açtığını savunmuş ve yine 1993, 1994, 1995 yıllarında, kurumun dışarıdan kiraladığı programlarda da büyük artışlar olduğuna vurgu yapmıştır. Bir önceki yıla göre yüzde 120 artışla 340 milyara varan harcamanın, 317 milyarlık bölümünün yurt dışı, 24 milyarlık bölümünün de yurt içi kaynaklardan kiralanan programlara ait olduğunu söylemiştir. Bu arada, TRT kurumunca satın alınan, 1 ile 5 yıl arasında değişen süreler içinde yayınlanmaması nedeniyle ödenilen lisans bedeli iade edilmediği için, kurumun, 1991-1994 yılları arasında, 3869340 dolar tutarında bir kayba uğradığını da sözlerine eklemiştir.

²⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 4. Yasama Yılı, 55. Birleşim, 16.3.1999

TRT'nin söz konusu alımları, düzenli bir bilgisayar sistemiyle değil de, birkaç kişinin hafızasına güvenerek yaptığını öne süren Halit Dumankaya, bu nedenle mükerrer alımların yapıldığını ve daima teklif alma usulüyle alımların yapıldığını iddia etmiştir.²⁴⁶ TRT Kurumunun yerli filmleri aldığı Kervan Limitet Şirketinin, eser işletme belgesinin fotokopi yoluyla çoğaltılarak, asıl belgedeki eserin adı, sanatçıları, eserin denetim ve kayıt numaralarına ait bölümler bantlanarak, kopyaların bu bölümleri boş hale getirildiğini, satış yapılırken, aslına sahip olmayan gösteri haklarının kuruma alınarak, asıl hak sahipleri, yani, eser sahipleri zarar görürken, bu kopyalamayı yapan satıcı ile alım yapan TRT sorumluları karşılıklı kâr ettiklerini veya zan altında kaldıklarını da ileri sürmüş ve konuşmasının bundan sonraki bölümünde iddialarını şu sözlerle ortaya koymuştur: *“Eserler üzerinde tahribat yapıp filmleri TRT'ye satanlar, 1992 yılında milyarlarca lira kâr etmiş; 1993 yılında da aynı şekilde devam etmiştir. Bu filmleri kurumlara satıp para kazanarak, taklit yoluyla kasasını dolduran taklitçiler ve onlara göz yuman o zamanki TRT yöneticileri, kurumu zarara sokmuş, asıl hak sahipleri TRT'yi mahkemeye vererek, kurumdan tazminat talebinde bulunmuşlardır.*

Değerli milletvekilleri, TRT Kurumu ile kanal France International arasında 25.3.1991 tarihinde bir protokol imzalanmıştır. Bu protokole göre, karşılıklı programlar birbirlerine geçilecekti. Kanal France International, 1992 yılında 251 programı, 1993 yılında 233 programı, 1994 yılında da 300 programı TRT'ye gönderirken, bizim TRT, Fransız kanalına bir program dahi göndermemiş; böylece, kültürümüzü, ülkemizin tanıtılması fırsatını elden kaçırmışız. 1992-1994 yılları arasında, Fransız televizyonlarına hiçbir program satılmamıştır. Yurt dışına geçici personel gönderilmesinde, harcırahların hesaplanmasında 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümleri uygulanır. Bu, yasa hükmüdür. Bizim TRT'nin kanun, nizam tanımaz tutumları burada kendini gösterir; devletin malı deniz, yemeyen domuz parolasıyla hareket edilir.

Harcırah Kanunu gereği ödenecek gündeliklerin miktarları, gidilecek ülkeye, aylık ve ücret tutarları, ayrıca görevin niteliği de göz önüne alınır. Giden personele, ulaşım, haberleşme, hulusa, zorunlu harcamalar için avans verilir. Alınan bu avanstaki, yatma ve yeme giderleri karşılanmaz; çünkü, onlar için harcanan para, alınan harcırahın içinde vardır. Normalde, alınan iş avanslarının görev bitince kapatılması lazım; para kalırsa iade edilir, fazla harcanırsa alınır. Normal yol budur.”

---

²⁴⁶ Halit Dumankaya, Yönetim Kurulunun, 8.8.1991 tarih, 144 sayılı kararı gereğince, kurum dışı gerçek ve tüzel kişilere drama türü yapımların sipariş edilmesinde, bunların yüzde 60'ı için teklif etme, yüzde 40'ı için de teklif alma yöntemiyle yapılması yönünde kararının bulunmasına karşın, sadece teklif alınarak sipariş verilmesinin, Yönetim Kurulunun bu kararına aykırı olduğunu ve burada, ağır bir ihmalin bulunduğunu dile getirmiştir.

Görevli giden personelin yatma ve yeme giderlerinin "büro ve ikram giderleri" adı altında TRT kasasından usulsüzce karşılandığı iddiasında da bulunan ve bunu da; *“TRT Genel Müdürlüğü danışmanları -bir danışman ordusu- koruma polis memuru, 1993 yılı Kasım-Aralık ayları, Almanya-Belçika seyahatleri sırasında ses Royal Hotelde kalırlar. İsterseniz, aldıkları odaların numaraları da bizde mevcut. Otele ödedikleri 116 446 Belçika Frangını ve Boçk Hotelde kaldıkları ve aldıkları faturaların bedeli olan 2037 Doyçe Mark, iş avansından, 10.12.1993 tarih ve 3537 sayılı Genel Müdürlük oluruyla iş avansından ödenmiştir”* şeklindeki sözlerle kanıtlamaya çalışan Halit Dumankaya, yine TRT Genel Müdürlüğü danışmanları, Yayın Denetleme Kurulu üyesi ve Haber Müdür Yardımcısının, 11-15 Kasım 1993 tarihinde Bükreş'e bir seyahate gittiklerini, yasa gereği harcırahlarını aldıklarını, ancak kişisel harcamalarının bedelini, "büro gideri" diyerek TRT'den aldıklarını da ileri sürmüştür. Benzer durumun, Genel Müdür Danışmanının Almanya gezisi sırasında gerçekleştiğini belirttikten sonra, 1-5 Mayıs 1994 tarihinde Atlanta'da CNN'in bir toplantısına katılan Genel Müdür Tayfun Akgüner'in, özel harcamalarının, büro kirası ve ikram giderinin; ayrıca, TRT dışından bu seyahate katılan Kadir Özen'in telefon görüşmelerinin de, haberleşme gideri olarak yaklaşık 2064 dolar tutarındaki meblâğı-iş avansından TRT'ye ödetirildiğini öne sürmüştür. Devlet Bakanlarının haberlerini izlemek üzere, 10 Ocak 1994 tarihinde ABD'ye gönderilen Dış Haberler Müdürü Yardımcısı ve Başkameramanın da, kaldıkları özel odalarını büro tutulmuş gibi göstererek 1 840 doları, yine devlete ödetirdiklerini de bir başka iddia olarak dile getirmiştir.

İddialarını; *“Tayfun Akgüner'in korumasının yurt dışına gönderilmesine bakanlık izin vermemiştir. Buna rağmen, Genel Müdür, korumasını, izinsiz olarak Almanya ve Belçika seyahatine götürmüş, yasal dış görev yevmiyeleri, Ankara-İstanbul-Brüksel-Frankfurt gidiş-dönüş uçak biletleri, Konut Fonu gideri, pasaport ve vize masraflarının hepsi usulsüz olarak TRT tarafından karşılanmıştır. Hukuk devletinde yaşayacaksınız; ama, hukuku tanımayacaksınız, hukuku ayaklar altına alacaksınız.*

Sayın Genel Müdür, İstanbul'dan getirdiği özel ve genel danışmanlar ordusuna, geçici ve süreli çalışan personele, kurumun sosyal tesislerini sonuna kadar açmış; 22.7.1993 sayılı talimatlarıyla da, adı geçen kişiler başta olmak üzere, başta danışmanları, uzmanları bu tesislerde misafir edilip, sabah, öğle, akşam yemeklerini yemişler ve gecenin geç vakitlerine kadar uygunsuz davranışlarda bulunmuşlardır. TRT temsil gideri faslıyla ilgili olmayan bu harcamaları, TRT'den bazılarıyla yakın ve gizli ilişkileri olduğu iddia edilen bu kişilerin masraflarını TRT'nin kasasından ödetmiş, TRT'den yandaşlarına haksız çıkar sağlamıştır” şeklindeki sözlerle devam ettiren ANAP İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya, Tayfun Akgüner'in önceki yıl KİT Komisyonunda yöneltilen sorulara yanıltıcı cevaplar verdiğini de sözlerine eklemiştir.

Halit Dumankaya, TRT'nin sosyal tesislerinden yararlanma konusunda da ciddi yolsuzlukların bulunduğuna işaret ettiği konuşmasının bu bölümünde, söz konusu Tayfun Akgüner'in TRT'nin alacaklarında titiz davranmadığını da ifade etmiş ve logonun değiştirilmesi sırasındaki harcamalardan da bahsetme ihtiyacı duymuştur.²⁴⁷

Reklamlar konusuna da değinen Dumankaya, kamunun diğer kurumlarında olduğu gibi, bankanın reklamlarının da Jenajans-Gry Şirketi tarafından yürütüldüğünü ve Tayfun Akgüner'in Diyarbakır'dan verdiği talimatla bankanın reklamlarının 4 Ocak 1994 tarihinde ve TRT-1'de ücretsiz olarak yayımlandığını öne sürmüştür. Yine Kurtuluş dizisinin ekranda gösterime girmeden tanıtımı için, piyasa araştırması yapılmadan ve firmalardan teklif alınmadan, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesinde dışarıdan ders veren Ayşegül Dora'yla bağlantı kurulduğunu ve bu kişinin ortağı olduğu Pen Ajanstan dizinin tanıtımının istendiğini de belirtmiştir.

Halit Dumankaya, önerge sahibi olduğu zaman yapacağı konuşmada da bazı açıklamalarda bulunacağını ifade ederek sözlerini tamamlamış ve kürsüden inmiştir. Hemen sonrasında, Fazilet Partisi Grubu adına Bayburt Milletvekili Suat Pamukçu söz almıştır.

Öncelikle, konunun, gündeme gelmiş olmasından duydukları memnuniyeti dile getiren Suat Pamukçu, toplumun TRT'nin yayınlarından memnun olmadığını ve bu kurumun tarafsızlığını yitirdiğini ifade ederek, sadece Hükümetin ve bakanların yaptıklarının haberini verdiğini öne sürmüştür. Bu görüşlerini de şu sözlerle desteklemiştir: *"TRT'nin yayınlarına baktığımız zaman, mesela, hükümetin olumsuz icraatlarıyla ilgili yayınları verirken, nedense, hep gecenin geç saatlerini ya da sabahın erken saatlerini seçiyor.*

---

²⁴⁷ Halit Dumankaya TRT Eski Genel Müdürü Tayfun Akgüner ile ilgili iddialarını şu sözlerle sürdürmüştür: *"Eski Genel Müdür Sayın Tayfun Akgüner, TRT'nin televizyon programlarında kullanılan logo, jenerik ve müzik yayınlarını beğenmemiş, bu çalışmaların kurum bünyesinde ve Anadolu Üniversitesi stüdyolarında çok ucuz bir bedelle ve kaliteli olarak yapılacağı kurum içinden teknik kişilerce kendisine söylenmiş, kurumun bu teknik kişilerine itibar etmeyen Sayın Genel Müdür, Plato Film Limitet Şirketi yetkilileri Bilal Çetin'e bu konularla ilgili yapım çalışmaları talimatını vermiş ve bu kişiye 210 bin dolar vermiştir. Bu yapım istisna sözleşmesinin 37 ve 38 inci maddeleri usul ve esaslara uymamaktadır. Yapılan bu usulsüzlükleri kitabına uydurmak için, bu işi alan şirketin ortağı bir firma ile muhtemelen dostlukları olan bir firmadan teklif alınmış; ama, daha sonra alınan bu tekliflere kayıt numarası verilmeyerek yönetim kuruluna sunulmuştur. Bu gelişmelerden haberi olmayan yönetim kurulu, bir çekimser oyla, bu konuda eski Genel Müdüre yetki vermiştir. Sayın eski Genel Müdür, yönetim kurulu üyelerini yanıltıyor, bir çekimser oya mukabil yetki alıyor. İşin garip yönü, 8 Mart 1994 tarihinde iş ihale ediliyor, 11 Mart 1994 tarihinde -yani üç günde- iş bitiriliyor, fatura kesiliyor, para almıyor. İşin neresinden bakarsanız bakın, bir kokulu işlemdir. Belli ki, iş yönetim kurulu kararından önce verilmiş, islim arkadan gelsin mantığıyla sözleşme yönetim kurulu kararından sonra hazırlanmış, ilgililerce paraflanmış, Sayın Genel Müdür Akgüner tarafından imzalanmıştır. Müfettişler incelemeleri sırasında firmaların teklif mektuplarının kayıp olduğu, Teftiş Kurulunun raporuna göre dosyanın Genel Müdürlükte kalmış olduğu yazılmış."*

Mevcut 56. hükümet birbuçuk ayda yüzde 30 akaryakıt zammı yapmış, TRT'de bunun haberini sadece gece saat 12'den sonra duyuyorsunuz. Bu, sadece, hükümetin icraatlarını, özellikle olumsuz icraatlarını halkın gözünden kaçırmaya yönelik bir anlayış değil, aynı zamanda, millete de yapılan bir haksızlıktır.

TRT'de yayınlanan yayınlardan, mesela, dinî ve ahlakî yayınlara bakıyorsunuz; bunlar da, ne hikmetse, gecenin saat 12'sinden sonra yayınlanıyor. Bildiğiniz üzere, TRT, Diyanet İşleri Başkanlığıyla bir anlaşma yapmış ve birtakım dinî yayınlara geçmişti; ancak -halkımızdan gelen şikâyetleri de ben burada dile getirmek durumundayım- halkımız, bu yayınların çok geç saatte yayınlanmış olmasından dolayı huzursuzdur ve bunun, mutlaka düzeltilmesini istemektedir.

Bunun dışında, mesela, TRT, önemli icraatları, olumsuz icraatları, nedense, hep, poşet içerisinde yayınlamaktadır. Bir TRT-INT kanalımız var, biliyorsunuz; özellikle Avrupa'da izleniyor. Bu kanaldan yapılan yayınlar Avrupalıları bile utandıracak durumdadır. Avrupalılar bile, bizlere "bizim televizyonlarımızda bu tür yayınlar, gece saat 12'den sonra, hatta, şifreli olarak yayınlanırken, sizin TRT-INT'iniz, maalesef, özellikle çocukların ve gençlerin televizyon karşısında oturdukları bir saatte..." Erken saatlerde bunların yayınlanmış olmasından kendileri de utanmaktadır."

Yolsuzluklar nedeniyle 55. Hükümetin düşülmüş olduğunu ve TRT'nin bu dönemde yolsuzluğa bulaştığını hatırlatan Pamukçu, o dönemin başbakanının ve başbakan yardımcısının sorumluluktan kaçmak istediklerini ve asıl olarak yolsuzlukların tümüne bakılması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca söz konusu 55. Hükümetin RTÜK yasasını Meclis'ten geçirmek için çaba sarf etmesine karşın, TBMM'nin buna izin vermediğini de sözlerine eklemiştir.

Suat Pamukçu, gündemdeki TRT'den çok, ülkedeki yolsuzluklara genel olarak değindiği konuşmasında, Meclis'in toplanması için imza toplayan milletvekillerine ve Yıldırım Aktürk'e teşekkür etmiş, onlar sayesinde bu önerenin görüşüldüğünü vurgulamıştır. Özellikle seçim dönemine giren Türkiye ile ilgili olarak da bir takım öneriler sıralamış ve demokratikleşmenin önü açılmadıkça, seçimlerin yarar sağlamayacağını savunarak, bir an önce, Türk Ceza Kanununun 312. maddesinde, Siyasî Partiler Kanununda, DGM'ler ve Pişmanlık Yasasında gerekli düzenlemelerin yapılmasını istemiştir. Herkesin gözü önünde gerçekleştiğini iddia ettiği yolsuzluklarla ilgili olarak çok fazla konuşmayacağını ifade ederek, sözlerini tamamlamıştır.

Daha sonra Demokratik Sol Parti Grubu adına konuşma yapmak için, Tekirdağ Milletvekili Bayram Fırat Dayanıklı kürsüye çıkmıştır. Televizyon yayıncılığında çok önemli gelişmeler olmasına rağmen, kamu televizyon yayıncılığının önemini yitirmediğini belirten Dayanıklı, kamu hizmeti yapan TRT'nin katılımcı demokrasiye, cumhuriyet ilkelerine ve Anayasaya saygıyı ön planda tutması ve kendisini kitlelere benimsetmesi gerektiğini sözlerine eklemiştir.

Bayram Fırat Dayanıklı, söz konusu önerenin 1996 yılında verildiğini ve 55. Cumhuriyet Hükümetin, önceki dönemde TRT'ye yöneltilen çeşitli eleştiriler nedeniyle TRT yönetimini değiştirdiğini ifade ettiği konuşması sırasında, TRT'nin mutlaka bağımsız bir duruma getirilmesi gereğine işaret etmiş ve kamu yayıncılığı yapan kurumlar için reyting kavgasının öncelik taşımaması gerektiğini vurgulamıştır. Kamusal yayın kurumlarının temel amaçlarından birisinin de, izleyicilerin ulusal kimliklerini ve içinde yaşadıkları toplumla bütünleşmelerini sağlamak olduğuna vurgu yapmıştır.

Konuşmasına; *“Sayın milletvekilleri, ülkemizde kamu yayıncılığı yapan kurum olan TRT'nin, bu amaçları yerine getirebilmesi için, bugüne kadar olan birikmiş sorunlarının bir an önce çözülmesi, ulusal ve uluslararası alanda kamu hizmeti anlayışından ödün vermeden diğer yayın kuruluşlarıyla rekabet edebilecek bir yapıya kavuşturulması için devlet de üzerine düşeni yapmalıdır ve yapmaktadır”* şeklindeki sözlerle devam eden Dayanıklı, özel kanalların eğitim, kültür, tarih ve belgesel nitelikte programları ihmal ettiklerinin görüldüğünün ve bunun da TRT'ye olan ihtiyacı bariz bir biçimde ortaya çıkardığını belirtmiştir. Avrupa ve Orta Asya'ya da yayın yapan TRT'nin en son teknolojilerden yararlanması gerektiğini de sözlerine eklemiştir.

Bayram Fırat Dayanıklı, konuşmasının sonlarında, TRT'nin üzerindeki baskıların azalması ve bir istihdam kapısı olarak görülmemesi durumunda, çağdaş bir kurum haline gelebileceğini ifade etmiş ve Meclis araştırması önergesiyle konulan yolsuzluk iddialarının, aradan geçen uzun sürede, söz konusu kamu görevlilerinin bu görevden uzaklaştırılması nedeniyle, güncelliğini yitirdiğini savunarak, konunun yargıya intikal etmesi yüzünden de böyle bir önergeye gerek duymadıklarını açıklamıştır.

DSP sözcüsünün ardından, Doğru Yol Partisi Grubu adına Balıkesir Milletvekili İlyas Yılmazyıldız söz almıştır. Parlamentonun seçim kararı almasından sonra bu yola girdiği bir dönemde verilmiş olan bu önergeyi anlamanın güç olduğunu belirten Yılmazyıldız, ayrıca aradan geçen dört yıl içinde de önergede sözü edilen genel müdürün ve kadroların değiştiğine de vurgu yaparak, önerenin anlamsızlığını kanıtlamaya çalışmıştır.

Konuşmasında TRT'ye eleman alınmasına değinen ve bu konuda yapılan eleştirilere katıldığını açıklayan DYP sözcüsü, öncelikle genel müdürün yetkilerinin ciddi bir şekilde gözden geçirilmesi gereğine vurgu yapmış ve TRT'nin protokol haberleri yapan veya protokol programları yapan bir kurum olmaktan kurtarılmasının zorunluluğuna dikkat çekmiştir.

İlyas Yılmazyıldız, TRT'nin özerk olmadığı şeklindeki görüşlere katılmadığını açıklamış ve bu denli sınırsız harcama yapan bir müdürün yetkisinin geniş olduğunu savunmuştur. TRT görevlilerinin yetkilerini, hür ve demokratik parlamenter sistemin gelişmesi, milletin kültür seviyesinin yükselmesi, Türk insanının gelişmesi yönünde kullanmalarını istemiştir. Yine; *“Bir başka şey, özellikle -belki araştırmanın konusu değil ama, önemli bir*

problem olduğu için söylemek istiyorum- Türkiye'nin pek çok yerinden TRT yayınları -televizyon veya radyo yayınları- çok rahat alınmıyor. Örnek vereyim -her hafta gittiğim için ve ana bir yol olduğu için söylüyorum- Ankara'dan Bursa'ya, Balıkesir'e kadar gidin -yani, Eskişehir-Bursa-Balıkesir yolu, ana bir yoldur- bu yolda, kesintisiz, TRT-FM radyosunu dinleyemezsiniz; trafiğin son derece yoğun olduğu bir yoldur. Türkiye'nin ana arterlerinde TRT'nin herhangi bir radyosunu rahat dinleyemezsiniz veyahut televizyon yayınlarını doğru dürüst izleyemezsiniz. Özellikle, açıköğretim yayınlarını ciddi şekilde, açıköğretim fakültesinin öğrencilerinin sayısının yüzbinleri bulunduğu ülkemizde, bunun derslerini takip etmek isteyen, yani TRT-4 aracılığıyla takip etmek isteyen yüzbinlerce insanımız, bu yayınları bir türlü alamaz, büyük şehirlerimizde alamaz. Örnek vereyim: Örneğin, Balıkesir'in Susurluk ilçesinde alamaz veyahut Kepsut ilçesinde alamaz, Bigadiç'te alamaz, Savaştepe'sinde alamaz, hatta ve hatta, TRT-1 yayınlarını bile net alamaz. Ha, alır da, doğal olarak, bir tarafta cam gibi pırl pırl görüntü, diğer tarafta karlı, kayık, ikide bir cazırtılı, gürültülü bir görüntü... Bunu kimse izlemek istemiyor. O zaman, siz hangi iyi programı yapmak isterseniz isteyin, hangi hükümeti nasıl takdim etmek isterseniz isteyin, zaten izletemiyorsunuz. Onun için, mutlaka, TRT altyapısının hızla geliştirilmesi lazım. Belki bunun için de en önemlisi, bence, TRT vericilerinin Türk Telekom'dan -ki, Anayasa Mahkemesinin emridir- TRT'ye devrini öngören yasanın çıkması lazım; maalesef, bu yasa hâlâ çıkaramadık. Bakın, bu, bu kadar önemli bir yasa. Belki mevcut hengâme içinde başka yasalar öne çıkmış görünüyor; ama, bu yasa bile, milyonlarca insanımızı direkt ilgilendiriyor, milyonlarca insanımızın eğitimini doğrudan ilgilendiriyor” biçimindeki ifadelerle de TRT'nin önemini hatırlatmıştır.

İlyas Yılmazyıldız, Meclis'te alınmış olan seçim kararından sonra, aday gösterilmeyen bazı milletvekillerinin imza toplayarak Meclis'i toplantıya çağırma ve seçimi önlemek istemelerini eleştirdiği konuşmasının son bölümlerinde, bunun kaosa yol açacağını belirtmiş ve önerenin yararlı olacağını dile getirmiştir. Ayrıca TRT'nin teknik altyapısının geliştirilmesi ve milletin beğenisini kazanan yayınların devamının sağlanması gereğine vurgu yaparak, sadece popüler kültür değil, aynı zamanda genel kültürün yükselmesine dönük yararlı programların yapılmasını istemiştir.

TRT'nin, Türkiye'deki özel kanalların, televizyon yayını yapan pek çok kanalın âdeta teknik eleman yetiştiren bir okulu olduğuna değinen Yılmazyıldız, bu kurumun ücret politikası yüzünden pek çok yetenekli elemanın özel televizyonlara geçtiğini, ayrıca son derece gelişmiş olan TRT stüdyolarında görev yapacak yetenekli teknik elemanların alınmasını ifade etmiştir.

İlyas Yılmazyıldız'ın, Yücel Yener'in genel müdür olduğu dönemde yapılan tayinleri eleştirmesi ve Yener'in bazı yakınlarını üst düzey görevlere getirdiğini iddia etmesi üzerine, bazı ANAP'lı milletvekilleri buna karşı çıkmış ve kısa bir tartışma yaşanmıştır. Yılmazyıldız, TRT'nin personel politikasının gözden geçirilmesini isteyerek, konuşmasına son vermiştir.

Bu konuşmanın tamamlanmasının ardından ANAP İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya, önerge sahibi sıfatıyla söz almış ve kendisinin aday olmadığı için bunun belki de son konuşması olacağını açıklamıştır. Konuşmasının başında 54. Hükümete yönelik olarak, bedelsiz oto ithalinde, 3,5 milyon dolar yurt dışında, 750 milyon dolar yurt içinde, Hükümet yandaşlarının televizyonuna para aktarıldığını iddia etmiştir.

Kendisinin her zaman belgeye dayalı olarak konuştuğunu açıklayan Dumankaya, *“Devlet Denetleme Kurulu, denetleme yaparken, bu eski genel müdür tarafından iki İngiliz firmasına, iki kişiye bir rapor hazırlatma parası verildiğini, parayla bir rapor hazırlatıldığını ve buna 63 milyar lira verildiğini görüyor. Bu raporu Devlet Denetleme Kurulu istiyor; yasa gereğince en yüksek organ olan Devlet Denetleme Kuruluna bunu vermesi gerekiyor; fakat, "bu gizlidir, bu raporu ben vermem" diyor.*

Aynı şekilde, reklamların yapılmasını üç seneliğine bir Fransız şirketine veriyor. Fransız şirketine bu reklamları verirken, TRT'nin içerisinde bu şirkete bir de oda veriliyor. TRT'nin yasasına göre dışarıdan hiçbir kimsenin, hiçbir yabancıunun TRT'nin içinde bir yeri olması mümkün değildir. Bu şirketle üç yıllığına mukavele yapılıyor ve reklamları artırması için hiçbir şey yok; mevcut reklamları artırmaya dahi, aynı parayı alıyor. Sonra mahkemeye veriliyor, Danıştay'a gidiliyor ve Danıştay bu mukaveleyi ancak bir birbuçuk sene sonra iptal ediyor” şeklindeki sözlerle iddialarını devam ettirmiştir.

Halit Dumankaya, KİT komisyonunun yapmış olduğu çalışmalar hakkında da bilgi verdiği konuşmasında, KİT Komisyonundan mahkemeye intikal eden dosyanın sonunda, devletin parasını haksız olarak yiyenlerin hak ettikleri cezayı bulmalarını ve 21. Dönem TBMM'nin bu konular üzerine gitmesini dilemiştir. Meclis'in verimli çalışabilmesi için, İçtüzüğün de değiştirilmesinin gerekli olduğuna işaret eden Dumankaya, milletvekil-lerine yapılan eleştirilerin de haksız olduğunu belirtmiş ve yeni seçilecek Meclis Başkanının bunlara gereken cevabı vermesini istemiştir.

Halit Dumankaya'nın sözlerini tamamlamasıyla önerge üzerindeki konuşmalar da sona ermiştir. Ardından yapılan oylamalar sonucunda, Meclis araştırması açılması; Meclis araştırmasını yapacak komisyonun 13 üyeden oluşması; Komisyonun çalışma süresinin başkan, başkanvekili, sözcü, kâtip üyenin seçimi tarihinden başlamak üzere üç ay olması; Komisyonun gerektiğinde Ankara dışında da çalışabilmesi hususu kabul edilmiştir.

4.3. GENSORU

1- İzmit Körfez Geçiş Projesi İhalesinde Mevzuata Aykırı Davranmak Suretiyle Usulsüzlük Yaptığı ve Devleti Zarara Uğrattığı İddiasıyla Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu Hakkında Gensoru Açılmasına İlişkin Önerge

a) Öngörüşmeler²⁴⁸

Kars Milletvekili Sabri Güner ve 26 Arkadaşının, İzmit Körfez Geçiş Projesi İhalesinde Mevzuata Aykırı Davranmak Suretiyle Usulsüzlük Yaptığı ve Devleti Zarara Uğrattığı İddiasıyla Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu Hakkında Gensoru Açılmasına İlişkin Önergesi üzerindeki öngörüşmeler, 20. Dönem TBMM'nin, 4. Yasama Yılı'nın, 2. Birleşiminde gerçekleştirilmiştir. 6 Ekim 1997 tarihindeki birleşimde oturum başkanlığını Uluç Gürkan yürütmüştür.

İlk olarak önerge sahipleri adına DYP Sivas Milletvekili Tahsin Irmak söz almıştır. İzmit Körfez Geçiş Projesinin en önemli ve yatırım tutarı en yüksek projelerinden biri olduğuna vurgu yaparak konuşmasına başlayan Irmak, yap-işlet-devret modeline göre gerçekleştirilecek bu projenin ihalesinde, Cumhuriyet tarihinin en büyük yolsuzluğunun yapıldığı iddialarının bulunduğunu ifade etmiş ve söz konusu ihalede cevaplandırılması gereken birçok soru ve aydınlatılması gereken birçok karanlık noktanın bulunduğunu ileri sürmüştür.

Tahsin Irmak, söz konusu ihalede dikkat edilmesi gereken noktaları ortaya koyarken, şu noktalara dikkat çekmiştir: İhalenin şeffaf olması; ihalede rekabetin sağlanması; ihale öncesinde idarece iyi bir ön çalışma yapılması; kamu menfaatlerinin gözetilmesi... Körfez Geçiş Projesine müracaat eden altı firmadan üçünün yeterlilik aldığını belirten Irmak, daha sonra bu firmalardan birinin ihaleye geç katılması nedeniyle teklifinin kabul edilmediğini söylemiş ve kalan iki firma arasında yapılan değerlendirme sonucunda, ihalenin daha geç işleyen ve en yüksek teklifi veren firmaya verildiğini iddia etmiştir. Bu nedenle de devletin maddi kayba uğradığını öne sürmüştür. BOUYGUES-VİNSAN Firmasına değinen Irmak, Bu firma aracılığıyla, 5 milyonluk banknotlar, 120 tonluk bir para, 6 tane TIR'a yükletilmek suretiyle, Türkiye'de kamuoyu yaratılmaya çalışıldığını, DYP'nin kamuoyundaki rahatsızlığı Meclis'e getirdiğini ve gensoru vermek zorunda kaldığını ifade etmiştir.

Söz konusu yolsuzluğun bedelinin 5 milyonluk banknotlarla 120 ton para olduğunu tekrarlayan Irmak, özellikle CHP'lilerin bu konuya dikkat etmelerini ve buna göre oy kullanmalarını istemiştir. Ayrıca söz konusu gensorunun DYP-ANAP çekişmesi olmadığını, sorunun yolsuzluk olduğunu belirtmiştir. Ortadaki para ile çok sayıda okul, hastane, fabrika yapılabileceğini de söyleyen konuşmacı, her şeyin CHP'lilerin vicdanına kaldığını ifade ettikten sonra, Bayındırlık ve İskân Bakanın basına açıklama yaparak; "*Biz, tüpgeçit*

²⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 4. Yasama Yılı, 2. Birleşim, 63. Cilt, 6.10.1997

istemedik, asma köprü istedik” dediğini hatırlatmıştır. Daha sonra da ihale ile ilgili şu açıklamalarda bulunmuştur: “Şimdi, burada, bu konular üzerinde durmak istiyorum. İzmit Körfez geçişiyle ilgili sözleşmeye 5 Ocak 1996 tarihinde ek bilgiyle eklenen zeyilnameyle, ek bir sözleşme yapılıyor. Bu sözleşmede, firmalar, Karayolları Genel Müdürlüğüne ‘Körfez geçişi sadece köprü mü olacak, yoksa yüzen köprü, derin tünel, batık tünel ya da yüzen tünel gibi seçenekler düşünülebilir mi’ diye soruyorlar. Ek bilgide, Karayolları Genel Müdürlüğü şöyle diyor: ‘Körfez geçişinde, köprü ya da tünel gibi sabit bir yapı düşünülecektir.’ Tekrar ediyorum; ek bilgide, Karayolları Genel Müdürlüğü şöyle diyor: ‘Körfez geçişinde, köprü ya da tünel gibi sabit yapı düşünülecektir.’ ”

Tahsin Irmak, konunun mahkemeye intikal ettirildiğine vurgu yaptığı konuşmasında, konuyla ilgili bilirkişi raporundan bahsetmiştir.²⁴⁹ Karayollarının mahkemeye, esas dosyayı vermediğine de değinerek, bunun Bakanın baskısından kaynaklanıp kaynaklanmadığının araştırılmasının gerekli olduğunu savunmuştur.

Tahsin Irmak’tan sonra, Demokratik Sol Parti Grubu adına Bursa Milletvekili Hayati Korkmaz söz almıştır. Yolsuzluk iddialarının, her hükümet döneminde gündeme geldiğine vurgu yaparak konuşmasına başlayan Korkmaz, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunuyla ilgili yetersizliklerin, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı yapan bütün bakanlar tarafından dile getirildiğini belirtmiş ve ancak bu konuda somut adımların atılmadığını ifade etmiştir. 3996 ve 4180 sayılı Kanunlarla yürütülmeye çalışılan yap-işlet-devret modelinin tam olarak işletilebilmesi için, Anayasada bazı değişiklikler yapılmasının gereğine işaret eden DSP’li konuşmacı, mevcut yasaların, ihalelerin denetiminde yetersiz kaldığını öne sürmüştür.

Hayati Korkmaz, bazı firmaların sistemin eksikliklerinden faydalanarak, büyük çıkarlar sağlamaya yönelik çabalara girdiklerini ve bunlara bazı kamu yetkililerinin de yardım ettiklerini iddia ettiği konuşmasında, bu iddiasıyla ilgili şu örneği vermiştir: *“Bursa Ovaakça Kombine Çevrim Santralı ihalesine tek olarak giren firma, başlangıçta 960 milyon ABD Doları teklif vermiştir. Daha sonra kamuoyundan gelen haklı tepkiler sonucunda, yapılan yeni ihaleye birden fazla firma katılmış ve ihaleyi aynı firma ilk koşullarda 540 milyon ABD Doları + 3 trilyon TL karşılığında almıştır. Böylece yaklaşık 380 milyon dolar devletin kasasında kalmıştır.”*

---

²⁴⁹ Tahsin Irmak’ın açıklamaları şu şekildedir: *“İstanbul Teknik Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesinden 15’e yakın ilimadamı, bu hususta, acaba, tüpgeçit, Türkiye’ye ve İzmit Körfezine uygun mudur, değil midir diye bir inceleme, araştırma yapmıştır. Değerli milletvekilleri, bunların verdikleri raporda, dünyada, bu tip, 120 tüpgeçit uygulaması olduğu, bu tüpgeçitlerin hepsinden de randıman alındığı ve bu tüpgeçidin İzmit Körfez geçişine de uygun olacağı söylenmektedir.”*

Hayati Korkmaz, daha sonra gensoruya konu olan İzmit Körfez Geçiş Projesi ile ilgili görüşlerini ortaya koymuştur. Korkmaz'a göre, söz konusu proje, 3996 sayılı Kanunun öngördüğü yap-işlet-devret modeliyle o güne kadar gerçekleştirilmiş olan en büyük projedir. Proje, Bursa Çevre Yolu bağlantılı olarak Orhangazi Otoyolu, köprü geçişi ve Anadolu Otoyolu bağlantılarını içermektedir. Yine Hayati Korkmaz'a göre, bu proje çok daha önce gerçekleşmeliydi ve özellikle bu projenin gecikmesi nedeniyle Bursa Çevre Yolu da yapılamamıştır.

Bursa Çevre Yolu ve Körfez Geçiş Projelerinin en kısa sürede yapılmasını desteklediklerini ifade eden Hayati Korkmaz, İzmit Körfez Geçiş Projesinin, birçok hükümet ve beş bakan döneminde yürütülen çalışmalarla ihale aşamasına geldiğini belirtmiş ve söz konusu ihale hakkında bilgi vermiştir.²⁵⁰ Daha sonra genel açıklamalar yapmış ve firma seçiminin, kurumun belirlediği teknik komisyonun sorumluluğunda olduğunu vurgulamış ve söz konusu ihale için oluşturulan komisyonun da, 20 Haziran 1995 tarihli ve 1674 sayılı Bakan oluruyla, ihalede uygulanacak usul ve esaslara göre çalışmalar yaptığını ifade etmiştir. Yapılan çalışma sonucunda, ortaya çıkan sıralamanın bakan olurunun 8. maddesine ters düştüğünün görüldüğüne değindikten sonra, 12 Haziran 1997 tarihli komisyon raporunda, bu konuyla ilgili teknik gerekçelerin açıklamasının yapıldığı bilgisini vermiştir. Bu arada, değerlendirmenin birinci derecede sorumlularının komisyon ve zamanın Bayındırlık ve İskân Bakanı olan Cevat Ayhan olduğunu da öne sürmüştür.

---

²⁵⁰ Hayati Korkmaz'ın aktardığı bilgi şöyledir: "31.5.1994 tarih ve 1347 sayılı bakan oluruyla ilk kez ihale edilen proje için 10 firma başvurmuştur. Bu firmalardan sadece 3'ü, seçilen müşavir firma tarafından uygun bulunmuştur. Ancak, ihale teklifi için 6 firmaya davetiye gönderilmiştir. Oysa ilgili bakan olurunun 4 üncü maddesinde "önseçim dokümanlarında belirtilen kriterlere göre yapılan puanlama sonucunda en yüksek puanı alan en fazla 5 firmaya davet mektubu gönderilmesi" ifadesi yer almaktadır. Bu madde çok açık olmasına rağmen ihaleye neden 6 firmanın davet edildiği belli değildir.

Davet edilen firmalar, çalışmalarını Karayolları Genel Müdürlüğü'nün belirlemiş olduğu teklif verme süresi içerisinde tamamlayamamışlardır. Süre uzatımı isteyen ilk üç sraya giren bazı firmaların, süre uzatma talepleri de kabul edilmemiş ve 14.2.1996 tarihinde yapılan ihaleye tek bir firma katılmıştır. Verilen bu tek teklif, Karayolları Genel Müdürlüğü'nce geçerli teklif sayılmış ve resmî kayıtlara geçirilmiştir. Ardından, tek firmayla ihale yapmanın yasalara aykırı olduğu ve yeterli rekabet ortamının sağlanamadığı gerekçesiyle ihale iptal edilmiştir. 4.12.1996 tarihinde ihale yenilenmiştir. Bu kez 3 firmanın teklif vermiş olduğunu görmekteyiz. Birinci ihalenin iptal edilerek yeni bir ihale yapılması tartışmalarına gelince: Yenilenen ihalenin kamu çıkarları açısından çok daha iyi koşullar içermesi, iptal gerekçesinin amacına ulaştığını gösterdiği kanısındayız.

İkinci ihaleye teklif veren firmalar, 54. Hükümetin Bayındırlık ve İskân Bakanı olan Sayın Cevat Ayhan'ın onayıyla kurulmuş bir komisyon tarafından değerlendirilmiştir. Komisyon, çalışmalarını 12.6.1997 tarihinde tamamlamış ve projenin yapılabilirliği açısından bir sıralamaya gidilmiştir. Buna göre, AJTC-ENKA Konsorsiyumu birinci sırada, IBKO Konsorsiyumu ikinci sırada ve BOUYGUES-VINSAN Konsorsiyumu ise üçüncü sırada yer almıştır."

Hayati Korkmaz, ihale ile ilgili çalışmaların çoğunun 55. Hükümetten önceki dönemlerde gerçekleştirildiğini iddia ettiği konuşmasında, Yaşar Topçu'nun sadece, daha önce yapılan çalışmalar sonucunda belirlenmiş olan sıralamaya göre, ihalenin AJTC-ENKA konsorsiyumuna verilmesi yönünde karar aldığını savunmuş ve bu nedenle gensoruyu siyasal nitelikli bulduklarını hatırlatmıştır. Asıl amacın Hükümeti yıpratmak olduğu iddiasını da tekrarlamıştır. Yolsuzlukların üzerine gidilmesini savunduklarını da belirten Korkmaz, Körfez geçiş ihalesiyle ilgili iddiaların bir Meclis araştırmasına konu edilebileceğini bildirerek, gensorunun reddedilmesi yönünde oy kullanacaklarını açıklamıştır.

Daha sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Ali Topuz konuşma yapmak için kürsüye çıkmıştır. Yenilenen Genel Kurul salonunda konuşma yapmış olmaktan duyduğu rahatsızlığı vurgulayarak söze başlayan Topuz, son dönemlerde yolsuzluk ve usulsüzlük söylentilerinin arttığına dikkat çekmiş ve yine Suriye ile ortaya çıkan siyasal krize de değinmiştir.

Ali Topuz, Körfez geçişinin, 1990'lı yıllardan beri Türkiye'nin gündeminde olduğunu söyledikten sonra, ihale sürecinde görev alan bütün bakanların, söz konusu ihalenin ne biçimde yapılacağına ilişkin usul ve yöntemler konusunda ortaya koydukları kurallara, ihale sırasında kesinlikle uyulmadığını ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Sorunun da buradan kaynaklandığı iddiasında bulunmuştur. Söz konusu edilen sıralamanın ne olduğunu ortaya koyarken de şunları söylemiştir: *“Sıralama, işi birisine vermek anlamını taşımıyor; sıralama, müzakerelerin hangi sırayı takip ederek yapılması gerektiğini ifade ediyor. Olabilir ki, birinci sırada yer alan bir firma, müzakereler sırasında, uygun bir teklif vermediği anlaşıldığı için ihale dışı bırakılabilir, ikinci sıradaki firma müzakereye çağırılır ve konu onunla tartışılır; o da olmuyorsa, ondan sonraki devreye girer. Sıralamanın amacı budur. Nitekim, şimdiki Hükümet, Petrol Ofisiyle ilgili ihaleye bu usulle gitmiş; işin, sıralamanın birinci sırasında yer alan firmaya değil, ondan sonraki sırada yer alan bir firmaya verilmesine karar vermiştir.*

Şimdi, burada, bu sıralama yapılırken, ilgili olurun 8 inci maddesinde açıkça şu ifade edilmiştir: ‘Teklifleri alacaksınız, işi devlete en kısa sürede teslim eden, yapıp işletip en erken teslim eden firma hangisiyse ondan başlayacaksınız.’

Aslında, yine bu değerlendirme, görevlendirme komisyonunun bir kararında da çok açıkça ifade edildiği gibi -erken teslim ve en ucuz maliyet teklif etmiş olan bir firma olarak üçüncü sıraya atılmış olan firmadan söz ediyorum- en erken tarihte teslim etmeyi ve en ucuz fiyatla işi gerçekleştireceğini ifade eden firmanın başka nedenlerle üçüncü sıraya atıldığı, o noktada, o kararda belirtilmiştir. Bu komisyonun böyle bir yetkisi yoktur. Böyle karar vermiş bir komisyonun kararına, ilgili bakanın veya daha sonra gelen bakanın uygulama

sırasında kendisine bir sorumluluk getirip getirmediğini düşünerek -bu değerlendirme komisyonu kararına- yaklaşması gerekirken, Sayın Yaşar Topçu, kendisinden önceki dönemde yapılmış değerlendirmeyi, usullere uygun olup olmadığına bakmaksızın uygulamaya karar vermiştir ve o çerçevede ihaleyi sonuçlandırmıştır. İşte, Sayın Bakanın kusuru, yanlışı, bize göre, bu noktada başlamaktadır.”

Ali Topuz, kurala rağmen, üçüncü sıraya itilmesi için gösterilen gerekçelerin teknik gerekçe olarak sıralandığını, bu teknik gerekçelerin hiçbir kıymetinin olmadığını belirtmiş ve Türkiye'nin dört büyük üniversitesinin, bir Amerikan üniversitesinin önde gelen uzmanlarının yaptığı çalışmalar sonunda hazırlanan raporlarda, teknik olarak ortaya konulan eksikliklerin hiçbir kıymeti olmadığı görüşünün, Bakan tarafından dikkate alınmadığını tekrarlamıştır. Yine ihale sırasında, talip olan müteahhitlerin bazı belirsizlikleri gidermek için yapmış oldukları itirazlar üzerine, Bakanlığın ilgili kurumlarının, bir zeyilnameyle, daha evvel açıklanan şartname, usul ve yöntemlerle ilgili ilave birtakım görüşlerinin de resmî belge haline dönüştürüldüğünü ortaya koymuştur.²⁵¹

Sıralamanın biçimine daha evvel tespit edilen koşullara aykırı olarak karar verilmiş olması karşısında, üçüncü sıraya haksız olarak itildiğini gören firmanın, iyileştirme yapabileceği konularla ilgili önerilerini yazılı olarak Bakanlığa iletmış olmasına karşın, Bakanlığın bunları dikkate almadığını da öne süren Topuz, yap-işlet-devret modeliyle yapılan bir işte, birinci öncelikte, kamu yararını, hazine yararını gözetmek olması gerektiğini savunmuş ve bunun benimsenmediğini dile getirmiştir. Bunun benimsenmemesinin, devletin bile bile, 2 milyar dolara varan bir fazla ödemesine yol açtığını da iddia etmiştir.

Ali Topuz, konuyla ilgili araştırma yaptığı günlerde, Bakanlığın gruplara gönderdiği bilgileri değerlendirirken, kusurlu gördüğü konuların daha da arttığına dikkat çekmiş ve bir bakanın, basın önünde “*ben, bu firmaya, hiçbir şekilde bu işin verilmesini kabul etmem*” diye demeç veremeyeceğini savunmuştur. Bunun da Yaşar Topçu'nun, ölçüyü aşan iddialarından biri olduğunu ileri sürmüş ve daha önce de bir karayolları bölge müdürleri toplantısında, Danıştay kararıyla göreve iade edilenlerin önünü kesmek için “*ben bir hukukçuyum; ama, bu konuda hukuk mukuk dinlemem*” dediğini hatırlatmıştır.

---

²⁵¹ Ali Topuz'un açıklamaları şu cümlelerle devam etmiştir: “*Bir müteahhidin sorusu üzerine, bu ihalede, yapılacak körfez geçişinin köprü olarak mı yoksa tünel olarak mı yapılacağı, her ikisinin olup olamayacağı konusunda fikir sorulmuş ve zeyilnamenin 35 inci maddesinde her ikisinin de olabileceği doğrultusunda cevap verilmiş olmasına rağmen, üçüncü sıraya itilen teklifin o sıraya itilme gerekçeleri arasında, bu şartnamenin köprüye göre yapılmış olduğu, köprüyü tarif ettiği, ama teklifin tünel biçiminde olduğu ifade edilmek suretiyle, bu meselede bir firmayı üçüncü sıraya itmek için kastî bir tavır içine girildiği de aşikâr görülmektedir. İşte, Sayın Bakanın, Sayın Topçu'nun bunu da dikkate almamış olması, bu konuya özen göstermemiş olması da, onun, bu konuyla ilgili kusurlu olduğunun bir başka delilidir.*”

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ile ilgili başka iddiaların da bulunduğunu belirten Ali Topuz, daha önce Karadeniz sahil yoluyla ilgili iddiaları örnek olarak göstermiş ve 750 milyon dolar krediye ihtiyaç duyulan işler için, ancak 146 milyon dolarlık bir kredi sağlanabildiğini söylemiştir. Yine, Pozantı civarında yapılacak olan karayoluyla ilgili otoyol ihaleleri hakkındaki görüşlerini de ortaya koyarken, uygulanan kapalı zarf usulünü eleştirmiş ve ihaleye katılan firmaların hepsinin, yüzde 20'nin üstünde, yüzde 21'in altında teklif verdiğine işaret etmiştir. Kâğıt üzerinde her şeyin doğru görünmesine karşın, vicdanların bu hesabı veremeyeceğini vurgulamıştır.

Ali Topuz konuşmasının sonlarında, “*İyi ama kardeşim, her ihalede müteahhitler bir araya gelerek anlaşıp devlete kazık atmıyorlar mı?*” şeklindeki tekerlemeye de değinmiş ve var olan ihale çetelerini devletin önlemesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca çetelerin bazı devlet memurlarıyla ve siyasetçilerle işbirliği yaptıkları iddiasında da bulunarak, bunların çete olarak değil, mafya olarak adlandırılması gerektiğini ifade etmiştir.

Ali Topuz'un konuşmasının ardından, Doğru Yol Partisi Grubu adına Çanakkale Milletvekili Nevfel Şahin söz almıştır. Ali Topuz'un konuşmasında yolsuzluk vurgusu yaptığını, buna rağmen oylama sırasında CHP'lilerin salondan çıkacaklarını eleştirel bir üslupla dile getiren Şahin, aynı durumun Körfez geçişi ile ilgili olarak vermiş oldukları soruşturma önergesi için DSP'yi de ilgilendirdiğini, bu nedenle de DSP'nin tavrının ibretle izleneceğini söylemiştir.

Nevfel Şahin, CHP ve DSP'ye dönük eleştirileri sonrasında yolsuzluk iddialarına değinmiştir. İzmit Körfez Geçişinin, 1993 yılında yatırım programına alındığını ifade ettikten sonra, eğik askılı köprü, batık tip tünel ve asma köprü projelerinin İzmit Körfez Geçişi, karayollarının ve o bölgenin coğrafyası bakımından, uygun olduğunu dile getirmiştir. Ancak yap-işlet-devret modeline göre ihale edildiğinde, bazı şartların aranması gerektiğini belirtmiştir.²⁵²

Yapının varlığını sürdürme süresine bakıldığında, tüp geçitin, iki asma köprüyü eskitecek bir ömre sahip olduğunu; yatırım tutarı açısından ise tüp geçitin, asma köprüden yüzde 24 daha ucuz olduğunu; yine bakım ve işletme masrafları yönünden asma köprünün, tüp geçitten yüzde 30 daha pahalı olduğunu vurgulayan Şahin, işletme süresine bakıldığında ise asma köprünün işletme süresinin yüzde 22 daha az olduğu bilgisini vermiştir. Sigorta tutarı açısından asma köprülerin tüp geçite göre yüzde 40 daha pahalı olduğunu ve tüp geçitte geçit ücretinin 9 dolar, işletme süresi 22 yıl; asma köprüde ise 11 Dolar

---

²⁵² Nevfel Şahin, yap-işlet-devret modeli ile ilgili olarak şunları söylemiştir: “: *Bir kere, yapıların ömrüne bakacak; yani, bu üç tane yapının, asma köprü, batık tünel ve eğik askılı köprülerin ömrü nedir?.. Yine, yatırımın tutarına bakacak; yine, bakım ve işletme masraflarına bakacak; yine, geçiş ücretlerine bakacak; yine, işletme süresine bakacak; yine, devirden sonra idareye kalan süreye bakacak; yine, sigorta tutarlarına bakacak. Eğer, siz, yap-işlet-devret modeliyle, bu 7 kritere bakmadan bir işi veriyorsanız, işte o zaman yolsuzluk yapmış olursunuz.*”

ve 27 yıl olduğunu da sözlerine eklemiştir. Bunların alt alta toplanması durumunda da, İzmit Körfez Geçiş Projesi ihalesinde, 2 milyar dolar, yaklaşık 500 trilyon liraya yakın bir yolsuzluk olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca tüp geçitin reddedilmesinin, bilim ve teknolojiyle hiçbir ilgisinin olmadığını da iddialarına eklemiştir. Tüp geçitin, Türkiye’de ilk kez yapılacak olması gerekçe gösterilerek, seçici kurul tarafından reddedilmesini de eleştiren DYP’li konuşmacı, bu mantıkla Boğaz köprüsünün de yapılmaması gerektiğini dile getirmiştir.

Nevfel Şahin, 55. Hükümetin Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ve özellikle Karayolları Genel Müdürlüğü ihalelerinde usulsüzlükler ve yolsuzluklar yapıldığı iddiasını yinelediği konuşmasında, şartnamelere, usul ve esaslara uyulmadığını ifade etmiş ve 55. Hükümet döneminde çetelerin etkin olduğunu öne sürmüştür. Parlametonun onurunu korumak için yolsuzluklarla mücadele edilmesi gerektiğini de belirten Şahin, CHP’lileri de oylamaya katılmaları konusunda bir kez daha uyarmıştır.

Bu sözlerden sonra, CHP’lilerle Nevfel Şahin arasında kısa bir tartışma yaşanmış ve Şahin bu ortamda konuşmasına devam etmiştir. Bu arada Bülent Ecevit’e de Hükümetten kurtulması için çağrıda bulunmuş ve Karayolları Genel Müdürlüğünde yapılan bütün ihalelerde şaibe ve yolsuzluk olduğunu ileri sürmüştür. Daha önce Ali Topuz’un Ankara-Adana yolu ile ilgili olarak vermiş olduğu örneği aynen aktarmış ve *“Peki, 5-6 milyar dolarlık ihale yaptınız; yüzde 20 tenzilatıyla, yaklaşık 1 katrilyon liralık bir fark var; eğer bütün baraj ihalelerine bakarsanız, karayolları ihalelerine bakarsanız, fark bu kadar”* diyerek, iddiasını devam ettirmiştir.

Nevfel Şahin’in yolsuzlukla mücadele edilmesi yolunda sık sık çağrı yaptığı konuşmasının ardından, Fazilet Partisi Grubu adına Konya Milletvekili Veysel Candan kürsüye çıkmıştır. Öncelikle projenin hayata geçirilmesi gerektiğini ve yap-işlet-devret modelinin doğru seçim olduğunu vurgulayan Candan, bu işlem yapılırken; görevlendirme süresinin kısa, geçiş ücretlerinin düşük tutulmasının; kaliteli, sağlam ve dayanıklı olmasının; devlet demiryollarıyla birlikte düşünülmesinin; idarenin sağlıklı bir teklif hazırlığı olmasının öneminin altını çizmiştir. Yine hukukî prosedürün tam ve eksiksiz uygulanmasını, firmalararası rekabet oluşturulmasını, ihalelerin şeffaf olmasını da istemiştir. Bütün bunları söylerken de, amaçlarının yatırımları engellemek olmadığını da özellikle vurgulamıştır.

Haksız kredi ve teşviklerle devletin soyulduğunu iddia eden Candan, bunu önlemek için devlet parasının havuz sistemiyle kontrol edilmesini ve ihalelerdeki bürokrat-siyasetçi-iş dünyası ilişkilerinin kontrol altına alınmasını önermiştir. Hükümetin bu konularda notunun çok zayıf olduğunu, 15 aylık Hükümetin 14 katrilyonluk 1998 bütçesinde soruşturmaya açık olan para miktarının 2 katrilyon olduğunu ileri sürmüştür. Bu arada Hükümetin, ekonomiyle ilgili hiçbir açıklamasının sağlıklı olmadığını savunmuş ve şu iki

konuda Hükümeti uyarmıştır: “Bakınız, şu anda dış borç miktarı 100 milyar dolara yaklaşmaktadır. Halbuki, bunun 10 milyar dolarında dönen dolabı, ekonomiden sorumlu ilgili devlet bakanlarına ifade etmek istiyorum. Şimdi, devlet bankalarının dış şubeleri yüzde 10’la döviz mevduatı topluyorlar; bu toplanan mevduatı, yüzde 4’le, müteahhit ve işadamlarına kredi olarak veriyorlar; dış kredi olarak gösterildiği için, yüzde 10 civarında vergi muafiyeti alıyorlar ve bugün, devletin, bu tür kredilerde yüzde 15 civarında -döviz bazında- zararı vardır ve dış borçlarımızın yaklaşık 10 milyar doları da, bu şekilde, sözümona sahtekâr müteahhit ve işadamları tarafından bu şekilde sokulmuştur.

Değerli milletvekili arkadaşlarım, gene, Hükümetin dikkatini, Türk Ticaret Bankası özelleştirmesine çekmek istiyorum. Hazinece birkaç ay önce satılan Türk Ticaret Bankasına bir yıl önce devletin Hazinece, Sigorta Fonundan ödediği para miktarı 635 milyon dolardır; bir yıl sonraki satış miktarı ise 600 milyon dolardır ve maalesef, televizyonda yayınlanan bantlarda ismi geçen bakanların da bu satışlarla, mafyayla ilişkisi olduğu açık ve nettir.”

Veysel Candan, daha sonra Yaşar Topçu ile ilgili verilmiş olan dört gensoru önergesini saymış²⁵³ ve yine, Başbakan hakkında; mal varlığı, Kurtköy havaalanı ihalesinde protokol ihlali, İstanbul’da yeni turizm alanları açmak ve Petrol Ofisi özelleştirilmesi konularında dört soruşturma önergesi ve SEKA arazisiyle ilgili yine bir gensoru; ayrıca, Mustafa Taşar hakkında iki adet olmak üzere, Ersin Taranoğlu, İbrahim Gürdal, Burhan Kara ve Işın Çelebi’yle ilgili soruşturma önergelerinin bulunduğunu da sözlerine eklemiştir. Bu arada 54. Hükümet döneminde bir yılda yapılan ihale sayısı 35 olduğunu, bunların 25’inin ilanlı, 10’un ise davetli olarak yapıldığını, ortalama tenzilat oranının yüzde 41,2 olduğunu da Genel Kurulun bilgisine aktarmıştır. 55. Hükümet döneminde ise yapılan 46 ihalenin, 11’nin ilanlı, 29 davetli, 6 özel olarak yapıldığını, indirim oranının ise yüzde 23,77 olduğunu hatırlatmıştır. İhalelerin davetli olması, istenilen insanlara kolayca “kıyak” geçilmesi anlamını taşıdığı iddiasını da tekrarlamıştır.

Bakanlığın teklif isteme dosyalarının yeterli olmadığını, yönlendirme olduğunu ve ihale usul ve esaslarının ihlali söz konusu olduğunu vurgulayan Veysel Candan, Bakanın bilgi alınmasını engellediğini öne sürdükten sonra, asıl konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir: “Karayolları Genel Müdürlüğünden yetkililerle, ikinci sırada Doğuş Grubu yetkilisiyle, üçüncü sırada VİNSAN Grubunun hazırladığı raporla, Bayındırlık ve İskân Bakanımız Sayın Yaşar Topçu’yla uzun süren bir telefon görüşmesiyle, ayrıca, 54. Hükümet döneminde ihale safhasında görev alan Sayın Cevat Ayhan’la ve gensoru önergesini veren Sabri Güner arkadaşımızın hazırladığı raporlarla konuyu tetkik ettim...”

---

²⁵³ Yaşar Topçu hakkında verilmiş olan gensoru önergeleri şunlardır: 1- Sarıyer ormanlarının Bahçeköy Beldesi mücavir alanlarına dahil edilmesi; 2- Karadeniz sahil yoluyla ilgili otoyol ihaleleri; 3- Marmaris yeşil alanlarının usulsüz tahsisi; 4- Körfez geçiş projesi...

Veysel Candan, daha sonra, işin mahiyetiyle ilgili açıklamalarda bulunmuş ve “1993 yılında başlamıştır, dört hükümeti ilgilendirmektedir; takribî 1-1,5 milyar dolarlık bir yatırımdır; köprü dahil otoyol uzunluğu 44 kilometredir. Köprü ve otoyolun 2x3=6 şerit olması öngörülmektedir; yapım süresi de dört yıl olarak programlanmıştır” şeklindeki bilgiyi vermiştir. İhalenin kapsamından bahsederken; “Gebze köprülülük kavşağından Ankara yönünde 2,5 kilometre sonra oluşturulacak bir köprü kavşakla başlayacak; İzmit Körfezini, Karaburun-Dilburnu arasını 3 kilometre uzunluğunda bir köprüyle geçecek; Yalova-Karamürsel devlet yolunu köprülülük kavşakla aşarak, Orhangazi’de Orhangazi-Bursa devlet yoluna bağlanacak” demiştir.

İhale şekliyle ilgili olarak da şunları söylemiştir: “3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yapıtılması Hakkında Kanun hükümlerine göre gerçekleştirilmektedir. Uygulanacak usul ve esaslar, Bayındırlık ve İskân Bakanlığının 20.6.1995 tarihli olurlarıyla belirlenmiştir.”

Bütün bu açıklamaların ardından ihalenin tarihî seyrinden söz eden Candan,²⁵⁴ 54. Hükümet döneminde, Cevat Ayhan’ın Bakan olduğu dönemde, ihale kuruluna sıralama yaptırıldığını, bunun da ihalenin sonuçlanması demek olmadığını savunmuş ve sözü tüp geçit, eğik askılı köprü ve asma köprü projelerine getirmiştir. Bunun ilk iki tanesinin VİNSAN Grubu tarafından, asma köprüünün ise ENKA ve Doğuş Grubu tarafından verildiğini hatırlatmıştır. Yap-İşlet-devret modelinin öngörüldüğünü, süreyi kısa veren firmayla öngörüme yapılmasının gerektiği halde, müzakereye davet edilen firmaların sıralamasında Karayolları Genel Müdürlüğünün bu temel hükme uymadığını söyleyen ve ikinci ve üçüncü firmaların mahkemeye müracaat ettiklerini açıklayan Veysel Candan, görev süresinin ENKA için 25 yıl, VİNSAN için 18 yıl olduğunu, VİNSAN’ın teklifinde geçiş ücretlerinin daha düşük tutulduğunu ve bir firmanın iki çözüm önerisinin reddedildiğini ortada olduğunu öne sürmüştür. Teklifler ve rakamlar dikkatle takip edildiği zaman, VİNSAN firmasının sübvansede istediğinin doğru olduğunu da vurgulamıştır.

Veysel Candan, birinci olan ENKA Grubuyla yapılan pazarlıkların yetersizliği üzerinde de durarak, “ENKA, ilk hedef olan, otoban yolun 30 kilometre uzunluğundaki D-130 Orhangazi otoyolunu kredili yapmayı teklif etmiştir; yani, fizibil olmadığı için, otoban yolları daha sonra yapmayı teklif etmiştir; ancak, pazarlıkla ihale içine alınmıştır” dedikten sonra, konunun yargıya taşındığını ifade etmiştir.

---

²⁵⁴ Veysel Candan ihalenin seyrini şu şekilde ortaya koymuştur: “İhaleye ön seçim için 10 konsorsiyum başvurmuştur; 6 firma yeterli görülüp teklif için davet edilmişlerdir. Başlangıçta VİNSAN Grubu teklif vermiş, ayrıca, ENKA, ihaleye, hazırlık süresi yeterli olmadığı için katılmamıştır. VİNSAN Grubunun 14.2.1996 tarihinde ihaleye verdiği teklifi Karayolları Genel Müdürlüğü incelemiş, geçerli kabul edilmiş, ancak, ihale iptal edilmiştir. Bunun gerekçelerine baktığımız zaman, bu ihalenin de CHP sözcüsünün dediği gibi olmadığı ve haklı gerekçelerle iptal edilmesinin doğru olduğu kanaatindeyim. İhale, 14.1.1996’da yenilenmiş; yani, on ay sonra bu yenilenen ihalede ön seçimi kazanan 6 firmadan ENKA, Tekfen ve VİNSAN grupları sıralanmışlardır.”

Yapılan işlemin, diğer devlet ihalelerine benzemediğini iddia eden RP'li Candan, sıralamayla ilgili dava devam ederken, temel atma noktasına gelinmesi ve birtakım imalatların yapılması durumunda, mahkemenin aleyhte bir karar vermesinden devletin zarar göreceğini öne sürmüş ve Bakanla geçen şu konuşmayı Genel Kurula aktarmıştır: *“Bakanımızla telefon görüşmemiz esnasında ben sordum kendisine, Danıştaya niye gittiniz, dedim; bana ifadesi şu: ‘Fiyat ve süreyi değiştirirseniz, ben bu projeyi uygulamaya koymam...’ Peki, ben şimdi kendisine buradan soruyorum: Siz kim oluyorsunuz; Danıştaya böyle bir talimat ve emir verme yetkisini kimden alıyorsunuz?! Eğer, Danıştay sizin emrinizle... Fiyat ve süre dediğimiz, zaten ihalenin kendisidir; bunu değiştirme imkânına sahip değilseniz, Sayın Yaşar Topçu, siz kim oluyorsunuz da, Danıştaya talimat ve emir verebiliyorsunuz?!”*

Veysel Candan daha sonra Yaşar Topçu'nun iddialarıyla ilgili görüşlerini açıklamış ve bunların devlet ciddiyetine yakışmadığını söylemiştir. Daha sonra da ihalede cevaplanması gereken noktaları sıralamıştır. Buna göre Birinci nokta; ihale bedeli 1,5 milyar dolar, ama ihaleye giren firma iki tanedir. On tane konsorsiyumun elenmiştir. İkinci nokta; üçüncü sıradaki firmanın tüp geçit ve eğik askılı köprü işine önce olur verilip sonra reddedilmiştir. Üçüncü nokta; ENKA ile görüşmelerde, yüklenici firmanın, ihaleyi çok az değişiklikle aldığı kanaati oluşmuştur. ENKA'nın bütün şartları, aşağı yukarı hiçbir harfine dokunulmadan kabul edilmiştir.

Yine, köprüler yapıldıktan sonra, diğer imalatların, otoyolun da 2010 yılına, yani 4 yılın dışına sarkması noktasında birtakım iddiaların da olduğunu söyleyen FP sözcüsü, aslında burada yapılacak en doğru işin, ihalenin usul ve esasları noktasında, 8. maddenin değiştirilmesi ve 1, 2, 3 diye sıralanan firmalarla ayrı ayrı müzakereler yapılması olduğunu savunmuştur. Bu arada Bakanın kendisine yanlış bilgi verdiğini de iddia ederek, müzakerelerin tamamen kendi döneminde ve ENKA istikametinde doğruluğunun ve yönlendiğinin görüldüğünü ileri sürmüştür.

Konuşmasında CHP'nin tutumunu da eleştiren Candan, kendisinin konuya çok tarafsız ve araştırarak yaklaştığını söylemiş ve *“öyle temenni ediyor ve düşünüyorum ki, gensoru kabul edilirse, ihale, daha detaylı, mahkeme bitimine kadar müzakere edilir ve doğru olanda karar verilir”* diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra, Anavatan Partisi Grubu adına Aydın Milletvekili Cengiz Altinkaya söz almıştır. Büyük projelerin Anavatan Partisi ile özleştğini söyleyerek konuşmasına başlayan Altinkaya, Anavatan Partisi'nin muhalefette olduğu dönemlerde, hiçbir otoyol ihalesinin yapılmadığını öne sürmüş ve Türkiye'nin gelişmesi ve kalkınması için Avrupa'dan Ortadoğu'ya, bağlanması gerektiğini, bunun için de en mükemmel ulaştırma sistemleri yapacaklarını açıklamıştır. Bu bağlamda İzmit Körfezi geçişinin, Marmara ile Ege'yi ve İç Anadolu Bölgesinin bir kısmını bağlayacak olan önemli bir proje olduğunu vurgulamıştır.

Sürmekte olan davalarla ilgili olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşme yapılamayacağına Anayasanın kesin hükmü olduğunu söyleyen Altinkaya, gensoru önergesi ile Anayasanın 138. maddesinin ihlal edildiği iddiasında bulunmuş ve ayrıca söz konusu ihale işlemlerini henüz tamamlandığını ifade etmiştir. Diğer yandan yürürlükteki yasalara, Bakanlar Kurulu kararları ve bakan olurlarına dayanılarak, Hazinesin, Devlet Planlamanın görüşleri alınarak Danıştay'a sunulmuş bir tasarının olduğunu belirterek, Danıştay'ın uygun görüşü geldiği takdirde sözleşme kesinleşeceğini açıklamıştır.

Cengiz Altinkaya, daha sonra ihalenin gelişim hakkında bilgi vermiştir. Konsorsiyum haline gelmiş firmaların tekliflerinin değerlendirildiğini, sıralamanın yapıldığını, üçüncü sırada değerlendirilmiş olan konsorsiyumun yerine, o konsorsiyumu teşkil eden firmalardan sadece yerli ortak yürütmenin durdurulması için dava açtığını ifade etmiş ve bu firmanın büyük bir kulis kampanyası yürüttüğünü öne sürmüştür.²⁵⁵ Körfezin köprüyle mi, tüp geçitle mi, tünelle mi geçileceği konusunda tartışmaların olduğunu belirten Altinkaya, bu tür ihalelerde uygulanan bir yöntemde, firmaların, idareye, akıllarına takılan her türlü soruyu sorabileceklerini, idarenin de, çeşitli firmaların sorduğu soruların cevaplarını yeterlik almış tüm firmalara aynı şekilde bildireceğini ortaya koymuş ve bir firmanın donanmanın gelip geçtiği bir güzergâh olması nedeniyle dikkat çekici bir sorusu olduğuna işaret etmiştir. Altinkaya, bu soru ile ilgili şu açıklamalarda bulunmuştur: *“Burada, seyir açıklığının, seyir yüksekliğinin, seyir derinliğinin ne olması gerektiği sorulur ve alınan bilgiler*

---

²⁵⁵ Cengiz Altinkaya'nın ihale süreci ile ilgili açıklamaları şöyledir: *“Hadise, İzmit Körfezini geçmek ihtiyacıdır ve İzmit Körfezini geçmek üzere, Karayolları Genel Müdürlüğü şartnamelerini hazırlamış, ihale ilanını yapmış, bu ara 10 firma -Türkiye'den ve dünyadan çeşitli firmalar- 10 grup halinde, Karayolları Genel Müdürlüğüne başvurmuşlardır. Bu işlemler, 14 Şubat 1996 tarihinde yapılacak olan ilk ihale için yapılan işlemlerdir. Bu 10 gruptan 6'sı o zaman uygun görülmüş. Aslında, ilk ihalede -14 Şubat 1996'da yapılacak olan ihalede- firmaların alt baraj puanı 70 olarak ilan edilmiş. Müşavir firmaya göre, bugün için, bu ihaleye giremediği için dava açarak işi takip etmekte olan firma, bu 70 barajının altında kalmış; 61,6 puan almış. Şu anda, ikinci ihaleden sonra birinci sıraya yerleşmiş olan firma, yine, o zaman da, 95,8 puanla birinci olmuş. İBKO konsorsiyumu 84, İzmit Körfez Geçişi Otoyol AŞ adında bir grup 80 puan almış ve Bouygues-Vinsan konsorsiyumu da 61,6 puanda kalmış.*

Bu firmanın teklif yeterliliği atabilmesi için, onun da altında bir puana sahip olan İzmit Bay Crossing Group adında bir firma daha, 57,5 puan aldığı halde yeterli bulunmuş ve 6 firmadan teklif alınması kabul edilmiş. Tabii ki, buna, hiç kimsenin itiraz etmesi düşünülemez. İhaleye ne kadar çok firma katılıyorsa, rekabet ortamı o kadar çok sağlanacağı için, bu firmaların puanı düşük olduğu halde neden çağırıldığı konusu o zamanlar görüşülmemiş, dikkate alınmamış. Nihayet, teklifler aşamasında ise, ne yazık ki, bu 6 firmadan sadece bir tek firma teklif vermiş; o da, Bouygues-Vinsan grubu. Diğer firmalar süreyi uygun bulmamış veya başka şeylerden şüphelenmiş ve teklif vermemişler.”

doğrultusunda, özellikle deniz kuvvetlerinden gelen bilgiler doğrultusunda 35 metrelik derinlikte bir seyir kanalının 800 metre, tercihen 1 kilometre eninde olması icap ettiği bildirilir. Yine, köprü olması halinde de, seyir kanalının 800 metre boyunca 65 metrelik yüksekliği sağlaması icap ettiği firmalara bildirilir. Bu, sözü edilen, itiraz eden firmanın projelerine baktığımız zaman, onların, deniz kuvvetlerinin ihtiyacı olan gabarileri sağlamayacak bir teknik noksanlık içerdiğini hemen görmekteyiz. Oralarda verilen kesitlerde, 800 metre yerine 400 metrelik bir seyir kanalında 64 metrelik yükseklik sağlamaktadır teklif edilen köprüleri. Yine, tüpgeçitte de 800 metre yerine 400 metrelik bir seyir kanalı ancak 35 metrelik bir derinliği sağlamaktadır.”

Cengiz Altinkaya, daha sonra yeniden ihale süreciyle ilgili açıklamalarına devam etmiştir. 14 Şubat 1996’da tek firmanın teklif verdiğini, ortada rekabet olmaması nedeniyle idarenin bu teklifi, komisyona havale etmediğini vurgulamıştır. Daha sonra bu firmalardan yeniden teklif istendiğinde tarih 4 Aralık 1996 ve teklif değerlendirme olurlarını imzalayın dönemin Bakanı Erman Şahin olduğunu ifade etmiştir. Gensoru önergesinde iddia edildiği gibi 8. maddeye aykırılık söz konusu olmadığını da söyleyen Altinkaya, olurun 8. maddesinde “*tekliflerin görev sürelerine göre sıralanması, en kısa görev süresini teklif eden istekli ile çerçeve sözleşme şartlarının görüşülmesi ve görüşmeler sonucunda anlaşmaya varılması halinde uygulama sözleşmesinin imzalanması*” şeklinde bir hükmün olduğuna vurgu yapmıştır. Yine Bakan olurundan ayrı; 3996 sayılı Kanunu yürütmek için yayımlanmış olan 94/5907 sayılı Bakanlar Kurulu kararının 15. maddesine de değinen konuşmacı, burada Hazineye en az külfet getirecek olan teklifin birinci sıraya alınmasının ve ondan sonrakilerin buna göre sıralanmasının öngörüldüğünü dile getirmiştir. Teknik yeterliliklerin eşit olması durumunda, Hazineye en az yük getirecek olan teklife öncelik verilmesinin uygulandığını da sözlerine eklemiştir.

Cengiz Altinkaya, konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: “*Şimdi, firmanın bazı teklifleri var tüp geçitli, bazı teklifleri var kanallı, bazı teklifleri var ‘otoyolu ben 10 kilometre yaparım’ diyor, bazı teklifleri var ‘ben 40 kilometre yaparım’ diyor. Her birinin içinde de Hazededen, şu formülde 19 milyon dolar, bir başka formülde -gitgide büyüyen- 350 milyon dolara varan talepleri var. Yap-işlet-devret formülünde kamu -yani devlet- para verecek olduktan sonra niye yap-işlet-devlet formülüyle ihaleye çıksın? Bunları hesaba vurduğunuz zaman, bu inşaatın başında bu paraları firmaya ödediğiniz zaman ve devir müddetince orada kalacak tesisi devredeceğiniz süre boyunca hesapları yaptığımız zaman, siz ne 500 trilyon ne başka dolarlarla bu işi mukayese edemezsiniz.*

İkincisi, firmanın tartıştığı teklifler, 4 Aralık 1996'da verilen teklifler değil. Teklifler verilmiş, kapalı zarflar verilmiş, açılmış, incelenmiş, herkes birbirinin teklifini öğrenmiş ve iddiaları ileri süren firma, üç ay sonra, dört ay sonra geçiş ücretlerinden yüzde 25 tenzilat yaptığını, devir süresini azalttığını noter yazıları vasıtasıyla idareye bildiriyor. Şimdi tartışma onun üzerine yapılıyor.”

8. maddeye aykırı işlem yapıldığı gerekçesiyle Yaşar Topçu'nun itham edilmesinin yanlış olduğunu söyleyen ve işlemi yapanın, Refahiyol Hükümeti Bayındırlık ve İskân Bakanı Cevat Ayhan olduğunu ifade eden Cengiz Altinkaya, gensoru önergesinin, soruşturma önergesi olarak Cevat Ayhan'a yöneltilmesi gerektiğini savunmuştur. Gensoru önergesiyle, Hükümeti ve rejimi yıpratmanın amaçlandığını, Meclis'in denetim yetkisinin istismar edildiğini iddia ettikten sonra, sözü edilen bütün işlemlerde Doğru Yol Partisi'nin de iktidarda olduğunu hatırlatarak konuşmasını tamamlamıştır.

ANAP adına yapılan konuşmanın hemen sonrasında, Hükümet adına Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu kürsüye çıkmıştır. Ali Topuz, Veysel Candan ve Nevfel Şahin'in yanlış sözler sarf ettiklerini söyleyen Bakan Topçu, bu yanlışları düzeltereğini ifade etmiş ve konuşmasının ayrıntısına geçmiştir. Öncelikle, İstanbul-İzmit Anadolu Otoyolunun Dilovası kavşağından başlayıp, İzmit tarafından, Karaburun-Yalova tarafından Hersek Burnuna bağlayan köprüyle geçiş ve Orhangazi'de bitecek olan 50 kilometrelik otoyolun, Onur Kumbaracıbaşı zamanında, 1993 yılının Mayıs ayında yapılmasına karar verildiğini, onaylandığını ve Bayındırlık Bakanlığı Karayolları Genel Müdürlüğünün hazırlığa başladığını belirtmiştir. Daha sonra, Onur Kumbaracıbaşı'ndan ihale usul ve esaslarını düzenleyen bir onayın alındığını, burada ihaleye girmek isteyen firmalardan, en çok beş tanesinin çağrılacağına açıklandığını; bunun için de, ihaleyi ve ön seçimi yapmak üzere bir müşavir firmayla anlaşma yapıldığını dile getirmiştir.

Ön seçim için, 13 Haziran 1994 ve 18 Temmuz 1994 tarihlerinde, iki defa Resmî Gazeteye ilan verildiğini, müşavir firmanın ve Karayolları Genel Müdürlüğü değerlendirme yaptığını söyleyen Altinkaya, VİNSAN Grubunun, müşavir firmanın değerlendirmesinden 500 üzerinden 225 puan, Karayolları Genel Müdürlüğünün yaptığı değerlendirmeden ise 61,6 puan aldığını açıklamıştır. Birinci gelen, AJTC adlı firmanın 95,8 puan, ikinci gelen firma, İBKO'nun 84,1 puan ve İzmit Körfez Geçişi Otoyolu Anonim Şirketi isminde bir firmanın da 80,80 puan aldığı bilgisini Genel Kurula aktarmıştır. Altinkaya; “*Müşavir*

firmaya söyleniyor; müşavir firma diyor ki “bu değerlendirmeye göre, burada 3 firma çağırılabilir.” Zaten, en çok da 5 firmanın çağırılması lazım. Velakin, beşinci firma VİNSAN’dır. VİNSAN’ın buraya çağırılması için Bakandan bir onay alınıyor, 6 firma çağırılıyor. Çağırılan bu firmalardan -söyledim-VİNSAN’ın puanı 61,6’dır, birinciyle arada 30 puan fark var; altıncı firmanın puanı 57’dir” dedikten sonra, Ali Topuz’un iddialarına cevap vermiştir.²⁵⁶

Anayasa Mahkemesinin, yap-işlet-devret modeliyle ilgili kanunun 5. maddesini iptal ettiğini de hatırlatan Bakan Yaşar Topçu, Anayasa Mahkemesinin kararı açıklanıncaya kadar ihalenin ertelenmesi talebine cevap olarak, ihalenin, 14 Şubat 1995 tarihine ertelendiğini, ancak Anayasa Mahkemesinin kararı gelmeyince, firmaların, yazılı başvuruda bulduklarını ve Karayolları Genel Müdürünün de, şifahen, bu firmalara, sürenin tekrar uzatılacağını söylediğini açıklamıştır. Fakat ihaleye 36 saat kala, 12 Şubat 1995 tarihinde, saat 22.33’te, Karayolları Genel Müdürlüğünün özel kalem faksları çalıştırılarak firmalara “uzatma talebiniz kabul edilmemiştir” şeklinde faks çekildiğini belirten Bakan, bu nedenle de VİNSAN hariç, diğer firmaların teklif veremediğini ileri sürmüştür.

Yaşar Topçu’nun Ali Topuz’u firmaların sözcüsü olarak nitelemesi üzerine kısa süren bir tartışma yaşanmış ve Bakan Topçu konuşmasına devam etmiştir. Veziroğlu firmasının, tek başına kaldığı bu ihaleye geçerli bir teklif verdiğini, Verilen teklifte köprü için işletme süresinin 34 yıl, tünelde ise 33,5 yıl olduğunu ifade etmiş ve gensoru önergesi ile VİNSAN’ın dava dilekçesinin birbirine benzediği iddiasında bulunmuştur.

---

²⁵⁶ Yaşar Topçu’nun Ali Topuz’un iddialarıyla ilgili açıklamaları şöyledir: “Şimdi, 14 Mart 1995 tarihinde bu 6 firmaya yazı yazılarak, ön seçimi kazandıkları bildiriliyor. Sayın Ali Topuz dedi ki: ‘Eski bakanlar burada bir sürü onay vermiş, bu onaylar hep devam etmiş; kimse bir şey değiştirmemiş.’ Sayın Ali Topuz, ben, buradan size okuyuvereyim. Deniliyor ki: ‘20.6.1995’ Yani, ön seçimi kazanan firmalar belli olduktan sonra. Deniliyor ki: ‘31.5.1994’ Yani, Sayın Onur Kumbaracıbaşı’nın verdiği onayda -Bakan olurunda belirtilen usul ve esaslara ilaveten- ilave getiriliyor. Bu ilavede deniliyor ki: ‘İlişikte sunulan teklif verme şartnamesi, çerçeve sözleşmedeki teknik şartnamelerin (c) bölümünde, geometrik standartları idarece kabul edilebilecek alternatif tekliflere açık olmak üzere...’ Yani, burada, tüp geçiş yapılabileceği, Bakan onayına dahil ediliyor. Yalnız, bu dahil edilmenin, söylediğim gibi özelliği var; katılacak olan firmalar belli olduktan sonra bu oluyor. Katılacak olan firmaların içerisinde, tüp geçiş deneyimi olan bir tane firma var; o da VİNSAN; işin aksiliği, yani tesadüf. Sonra da, ilk askılı köprü...”

Aynı gün, yani, Sayın Erman Şahin’den bu onayın alındığı gün, firmalara yazı yazılarak teklif vermeleri isteniyor. Sayın Ali Topuz’un verdiği bilgi yanlıştır; teknik şartnamede yalnız köprü şartnamesi yoktur, tüp geçiş şartnamesi de vardır. Zaten, Sayın Erman Şahin’in onayını okusaydı... Ek 4; diğer şartlar: Otoyol yapım teknik şartnamesi, otoyol köprü projesi, otoyol köprü yapım projesi, tünel teknik şartnamesi, burada; bunlar tamam mı; tamam.”

Yaşar Topçu bu iddialarını şöyle ifade etmiştir: “VİNSAN’ın mantığına göre, bugünkü geçiş ücretinden 1 dolardan fazla da VİNSAN’ın o zaman teklif ettiği geçiş parası var; 12 dolar teklif etmiş. Geçiş parasındaki fark, 7 sene de, görev farkından VİNSAN’ın hesabını yaparsanız, bu ihale sonuçlanmış olsa idi, devlet 1 katrilyon lira –onların hesabıyla söylüyorum- zarar görmüş olacaktı. Ama -karayollarında hep olmuştur, daima da olacaktır- karayollarında bütün bu şeylere razı olmayan değerli bürokratlar vardır, vicdanları vardır, memleketi severler. O komisyon diyor ki: “Ben, bu tek adama ihale yapmam, bu tek...” Sonra, yazışmalar sürüyor, diyorlar ki: “İhaleye devam edin.” İhaleye devam edince, bu işin bazı noktalarının fizibl olmadığı, mesela Orhangazi’nin fizibl olmadığı anlaşılıyor “bunların hepsine teklif alamazsınız, bunları parçalayın” diyorlar. Karayolları Genel Müdürlüğü parçalıyor, bu altı müteahhide diyor ki “sizlerden üç ayrı teklif istiyorum; biri tümü için -Dilovası’ndan Orhangazi’ye kadar, köprü veya tünel dahil- ikincisi Dilovası’ndan Yalova’ya kadar, üçüncüsü de Yalova’dan Orhangazi’ye kadar.

Şimdi, burada bir noktaya daha dikkatinizi çekiyorum. Geçen defa sadece bir teklif veren; yani, 1 köprü, 1 tüp için teklif veren VİNSAN Firması, bu davet üzerine 15 ayrı teklif veriyor. Bir firmanın kapalı zarf usulü bir ihalede 15 ayrı teklif verdiğini duyan varsa parmağını kaldırsın. Yani, siz bir ihale yapacaksınız, bir firma 15 zarfla, diğer firmalar 1’er zarfla ihaleye girecek... Böyle bir usül var mı; yok. Yalnız, sadece bu kadar teklif verse bir şey değil.”

Ali Topuz’un “Efendim, teklif bahane edilmesin” biçimindeki sözüne karşılık, Deniz Kuvvetleri Komutanlığının “Benim Gölcük’te üssüm var, buradan denizaltılarım gelip geçecek. Yarın savaş çıkar bilmem ne yapar, burada bana 35 metre derinlikte 800 metre boyunda asgarî yer temin edeceksiniz” dediğini belirten Yaşar Topçu, bu isteğe kimsenin karşı çıkamayacağını savunmuştur. Ayrıca ihalenin kendisini göreve gelmesinden önce sonuçlandığını ve Danıştay sürecinin başladığını dile getirmiştir. Bu arada VİNSAN adlı firmanın tüm tekliflerinde sübvansiyon talebi olduğunu da tekrarlayan Bakan, kendilerinin birinci gelenle sözleşme görüşmesini yaptıklarını ve Danıştay’a gönderdiklerini açıklamıştır. Eğer birinci gelenle sözleşme imzalanamazsa, sonra gelenle görüşme yapılacağını, ancak üçüncünün noter kanalıyla gönderdiği, teklifin geçerli olmaması nedeniyle bu firma ile görüşme yapma imkânının olmadığını ifade etmiştir.

Ali Topuz’un iddia ettiği gibi, görülmekte olan davada, mahkemenin, bilirkişi tayin etmediğini de savunan ve VİNSAN’ın, tespit için mahkemede sulh hâkiminden bilirkişi istediğini belirtmiştir. Bu arada idare mahkemesinin üç kez yürütmeyi durdurma talebini reddettiğini de bir bilgi olarak sunmuş ve bu nedenle de ihale sürecinin kesilmediğini dile getirmiştir. Önceki bakan Cevat

Ayhan'ın ihale için olur verdiğini belirten Yaşar Topçu, Veysel Candan'dan “*bu ihalenin ön seçimini yapan benim bakanımdır, benim ona güvenim vardır, onun yaptığı iş doğrudur, burada bir suiistimal olamaz*” demesini beklediğini açıklamıştır.

Yaşar Topçu, Erol Evcil ve Alaattin Çakıcı'yı tanımadığını ifade etmiş, bu şahısların “enişte” dediklerine bakılmasını önermiş ve konuşmasını tamamlayarak kürsüden inmiştir.

Yaşar Topçu'nun konuşması sonrasında, sataşma nedeniyle söz isteyenler olmuş ve tartışmalar yaşanmıştır. Sataşma nedeniyle ilk sözü, Fazilet Partisi Sakarya Milletvekili Cevat Ayhan almıştır. Cevat Ayhan; “*Bakanlığım sırasında, 1993'ten beri başlayıp devam eden İzmit Körfez Köprüsüyle ilgili ikinci defa ihale çalışmaları başlatıldı, teklifler alındı, ön değerlendirmeler yapıldı ve Karayolları Genel Müdürlüğü'nün komisyonu tarafından sıralama kararı verildi; 30 Nisan 1997'de önüme getirildi*” dedikten sonra, Karayolları komisyonunda teknik, hukukî ve malî özellikleri sebebiyle firmalar arasında bir sıralama yapıldığını, kendisinin de bunu imzaladığını açıklamıştır. İhalenin kendi döneminde olmadığını savunan Ayhan, Yaşar Topçu'nun kendisine; “*Biz, sizin bu sıralamaya göre müzakere ettik; birinci firmanın fiyatında, geçiş ücretlerinde değişiklik yaptırдық*” dediğini de belirtmiş ve sıralamanın, işi bağlamak anlamı taşımadığını tekrarlamıştır. Son olarak da, yer teslimi ve ihalenin, inşaatın başlamasını geçiştirmeyi ve yargıyı beklemeyi önermiştir.

Yaşar Topçu ve Ali Topuz arasında yaşanan tartışmanın ardından, gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmayacağı hususu oylanmıştır. Oylama sonucunda, “**Kars Milletvekili Sabri Güner ve 26 arkadaşının, İzmit Körfez Geçiş Projesi ihalesinde mevzuata aykırı davranmak suretiyle usulsüzlük yaptığı ve devleti zarara uğrattığı iddiasıyla Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu hakkında verdikleri gensoru önergesi**” kabul edilmiştir.

b) Görüşmeler²⁵⁷

“**Kars Milletvekilleri Sayın Sabri Güner ve 26 arkadaşının, İzmit Körfez Geçiş Projesi ihalesinde mevzuata aykırı davranmak suretiyle usulsüzlük yaptığı ve devleti zarara uğrattığı iddiasıyla Bayındırlık ve İskân Bakanı Sayın Yaşar Topçu hakkında, Anayasanın 99 uncu ve İçtüzüğü'nün 106 ncı maddeleri uyarınca verdikleri ve Genel Kurulun 6.10.1998 tarihli 2. Birleşiminde gündeme alınması kabul edilen (11/18) esas numaralı gensorunun**” görüşmeleri, 20. Dönem TBMM'nin 4. Yasama Yılı'nın, 5. Birleşiminde gerçekleştirilmiştir. 12 Ekim 1998 tarihindeki görüşmelerde oturum başkanlığını Yasin Hatiboğlu yürütmüştür.

²⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 4. Yasama Yılı, 5. Birleşim, 63. Cilt, 12. 10. 1998

İlk konuşmayı, Demokratik Sol Parti Grubu adına Bursa Milletvekili Hayati Korkmaz yapmıştır. Meclis'in denetim yollarını sayarak konuşmasına başlayan Hayati Korkmaz, gensorunun ciddi bir denetim yolu olduğunu ve iyi niyet ile samimiyete dayanmasının gerekliliğine işaret etmiş ve sözü projeye getirmiştir. Öngörüşme sırasında yapmış olduğu konuşmanın benzerini yapan Korkmaz, 31 Mayıs 1994 tarih ve 1347 sayılı Bakan oluruyla ihale edilen proje için 10 firmanın başvurduğunu, bu firmalardan sadece üçü, seçilen müşavir firma tarafından uygun bulunduğunu, ancak Bakan olurunun 4. maddesinde belirtilen "en fazla 5 firmaya davet mektubu gönderilmesi" kararı ihlal edilerek, 6 firma ihaleye davet edildiğini açıklamıştır. Bu açıdan bakıldığında, yetki sınırlarının aşılmış olduğu görünmesine karşın, bunun sorumlusu, Yaşar Topçu mu, yoksa, dönemin Bayındırlık ve İskân Bakanı mı diye bir soru sorulabileceğini ifade etmiştir.

Hayati Korkmaz, diğer konuşmacıların da bahsettikleri ihale sürecine değinmiş ve sonuçta ihaleye tek firmanın katıldığını dile getirmiştir. Karayolları Genel Müdürlüğü teklifi geçerli saymasına karşın, tek firmayla ihale yapmanın yasalara aykırı olduğu ve yeterli rekabet ortamının sağlanmadığı gerekçesiyle ihalenin iptal edildiğini açıklamıştır. Burada tek firmanın girmesinin önlenmemesini ciddiyetsizlik olarak görmüş ve daha sonra ikinci ihale ilgili bilgi vermiştir. Yeni ihaleye üç firmanın katıldığını söyleyen Korkmaz, ihale sürecinin işleyişi ile ilgili olarak şunları söylemiştir: *"Her ihalede bir teknik komisyon seçilir. Bu komisyonlar, çalışmalarını, teknik şartnamelere ve ihalelerde uygulanacak usul ve esasları belirleyen bakan olurlarına ve çalışmalar sırasında firmaların sorularına cevap olarak verilen zeyilnamelerin içeriğine göre yürütürler. Bu ihalede uygulanacak usul ve esaslar, 31.5.1994 tarih ve 1347 sayılı Bakan oluru ile 20.6.1995 tarih ve 1674 sayılı Bakan oluruyla belirlenmiştir. Komisyon, yaptığı çalışmalar sonucunda, projenin yapılabilirliği açısından bir sıralama yapmıştır: Buna göre, AJTC-ENKA konsorsiyumu birinci sırada, IBKO-TEKFEN konsorsiyumu ikinci sırada ve BOUYGUES-VINSAN konsorsiyumu ise üçüncü sırada yer almıştır."*

Komisyonun yapmış olduğu sıralamada, 1674 sayılı Bakan olurunun 8. maddesine uyulmadığının görüldüğünü ifade eden Hayati Korkmaz, bölgenin askerî açıdan önemli olması nedeniyle, Deniz Kuvvetlerinin, bazı teknik kıstaslar ortaya koymasının son derece doğal olduğunu savunmuş ve tüp geçit için konulan kıstasın, 35 metre derinlikte 800 metrelik bir seyir hattına sahip olmasını örnek olarak göstermiştir. Buna karşılık, BOUYGUES-VİNSAN konsor-

siyuminun bazı teknik koşulları dikkate almadığını da sözlerine eklemiş ve komisyonun, firma sıralamasının hangi gerekçelere göre yapıldığını, 12 Haziran 1997 tarihli Bakan imzalı ara kararında yer aldığını dile getirmiştir.²⁵⁸

Buraya kadar açıklamasını yapmış olduğu bütün çalışmaların, 55. Hükümetten önce yapıldığına dikkat çeken Hayati Korkmaz, 55. Hükümetin Bayındırlık ve İskân Bakanının da, kendisinden önce yapılan çalışmalar doğrultusunda, Bakanlar Kurulu kararları ve Bakan olurlarına dayanarak, Hazinesin ve Devlet Planlama Teşkilatının görüşleri doğrultusunda, ihalenin birinci sıradaki firmaya verilmesi yönündeki kararı Danıştay'a sunduğunu belirtmiş ve bunun devletin sürekliliğinin bir gereği olduğunu da sözlerine eklemiştir. Ayrıca gensoru önergesindeki iddiaların asıl olarak Yaşar Topçu'dan önceki bakanları ilgilendirdiğini savunmuştur.

Hayati Korkmaz'dan sonra, Fazilet Partisi Grubu adına Konya Milletvekili Veysel Candan söz almıştır. Veysel Candan, ihale sürecinden bilgi vererek başladığı konuşmasında, sorumlunun Yaşar Topçu olduğunu iddia etmiş ve projeyi özetlemiştir.²⁵⁹

Sıralamanın da 54. Hükümet döneminde, Bayındırlık Bakanlığı Komisyonu tarafından yapıldığını söyleyen Candan, hukuki prosedürü uygulamadığı için suçladığı Yaşar Topçu'yu sorumlu tutmuştur. Asma köprü, tüp geçit, eğik askılı köprü olmak üzere üç tip projenin ortaya çıktığını, Bakanlığın ise başlangıçta, her üçü de olabilir dediği halde, daha sonra, asma köprü şartlarının benimsendiğini ifade etmiştir. Yaşar Topçu'yu ENKA ile görüşmeleri başlattığı ve imzalanan sözleşmeyi Danıştay'a gönderdiği için eleştiren, hatta ağır bir şekilde suçlayan Veysel Candan, Topçu'nun ENKA yetkilileriyle Danıştay'a kadar giderek orada üyeleri tehdit ettiğini de öne sürmüştür.

---

²⁵⁸ Hayati Korkmaz açıklamalarını şu sözlerle sürdürmüştür: *"Bu kararın giriş kısmında, her üç firmanın vermiş olduğu teklifler rakamsal ve süre olarak mukayese edildiğinde, BOYGUES-VİNSAN'ın tekliflerinin, en düşük yatırım bedeli ve en kısa görev süresini içermesi nedeniyle ilk sırayı almakta olduğu; ancak, teknik değerlendirme açısından yetersiz bulunduğu belirtilmiştir. Burada da görüleceği gibi, komisyon, Bakan olurunun 8 inci maddesini de dikkate alarak sıralamasını yapmıştır. Komisyonun, bu sıralamayı yaparken öncelikle teknik koşulların sağlanmasını hedeflemesi, mühendislik açısından doğru bir yaklaşımdır. Bu kararı, Sayın Cevat Ayhan'ın da, bu doğrultuda uygun bulunduğu için imzaladığını düşünmekteyiz. Aksini düşünenlerin soruyu kime sormaları gerektiğinin ise, son derece açık olduğunu düşünmekteyiz."*

²⁵⁹ Veysel Candan'ın özetlediği süreç şu şekildedir: *"İhale, 1 ilâ 1,5 milyar dolarlık bir yatırımdır. Köprü dahil, otoyol uzunluğu 44 kilometredir. Köprü ve otoyol 2X3 şeklinde 6 şeritli olarak düşünülmektedir ve yapım süresi dört yıldır; iki köprülül kavşak, 3 kilometre uzunluğunda asma köprü. Geçiş ücretleri dövizle ödenecektir; dövizle geçiş fiyatları on yıl sabit olup, daha sonra değişme imkânına sahiptir. İhalenin seyrine baktığımız zaman, 10 konsorsiyum başvurmuş, 6 firma teklif için davet edilmiş, 4.2.1996'da ihale iptal edilmiş, ikinci ihale on ay sonra 14.12.1996'da yenilenmiştir. 6 firmadan 3'ü teklif vermiştir; ENKA, Doğuş Grubu ve VİNSAN Grubu olmak üzere, 3 konsorsiyum sıralamaya girmiştir."*

Veysel Candan, Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu ile ilgili başka iddialarda da bulunduğu konuşmasının bu bölümünde²⁶⁰ indirimlerin birden bire yüzde 20'ye inmesini de anlamlı bulmuş ve devletin zarara uğratıldığı iddiasını tekrarlamıştır. Bu arada CHP'nin tutumunu da eleştirmiş ve CHP'lilerin Hükümeti kurtarma pahasına, oylamada, ya salonu terk ediyorlar ya lehte oy kullandıklarını ifade etmiştir.

Sıralama ve görevlendirmenin iptali davasının Ankara 10. İdare Mahkemesinde devam ettiğine değinen Candan, söz konusu ihalenin bir özelliğinin olduğunu belirtmiş ve burada, ihaleye giren firmaların, kendi teknolojilerini, kendi malzemelerini, kendi usul ve esaslarını getirdiklerini vurgulamıştır. Burada ihalenin usul ve esaslarını yeniden düzenlemediği için Topçu'yu eleştirmiş ve Bakanın bir önceki oturumda söylediklerine cevap vermiştir. Veysel Candan şunları söylemiştir: *“Burada, takip edilen bir usul vardır; usul de, sıralama yapıldıktan sonra -komisyon sıralama yaptıktan sonra, birinci ve üçüncüden sonra- önce müzakereler başlıyor -sıralamadan sonra müzakereler- müzakerelerden sonra değerlendirme yapılıyor ve bu değerlendirme raporu da Danıştaya yazılıyor; Danıştay da, ayısını tasdik ederse kabul edilmiş oluyor; aksi halde, ikinci sıraya geliyor; aynı görüşmeler, aynı prosedür ikinci sıra için de devam ediyor; Sayın Bakan, bunu, burada, ya bilmediği için ya konuya vâkıf olmadığı için ya da çarpıtmak maksadıyla bu şekilde izah etmediler. Sanki, Danıştay reddederse bu iş bitmiştir, o zaman ikinciye verilecektir gibi, çok yanlış bir ifadede bulundular; bu zabitleri, çok inceledim, dikkatle takip ettim; böyle diyor.”*

İkinci ihale şartlarında çok ciddi bir değişiklik yapıldığını öne süren Veysel Candan, yapılan değişiklikle, önce körfez geçişinin yapılacağını, oradan kazanılan parayla da otoyolun inşa edileceği bilgisini vermiş ve sözü "VİNSAN dava dilekçesi ile gensorunun benzerliği var; gensoru verenler VİNSAN'ın avukatlığını yapıyor." şeklindeki iddialara getirmiştir. Eğer bir gensoru veriliyorsa, olayda birtakım usulsüzlükler var ise gensoruda da aynı usulsüzlüklerin yazılacağını ifade etmiş ve Bakanın Danıştay üyelerini tehdit ettiği iddiasını tekrarlamıştır: Ayrıca VİNSAN firmasının dört tane teklif verdiğini, bu tekliflerde de 15 tane alternatif sunduğunu belirtmiş ve daha sonra

²⁶⁰ Veysel Candan, Yaşar Topçu ile ilgili diğer iddialarını şu şekilde ifade etmiştir: *“Sayın Bakanın geçmişteki uygulamalarına baktığımız zaman; Sarıyer ormanlarını Bahçeköy Belediyesine, beldesine vermek suretiyle, cumhuriyet tarihimizde ilk defa bir Bakan, kasıtlı olarak, büyük bir alanı, bir ilçeden alıp bir beldeye tahsis etmiştir. Karadeniz sahil yolu ihalesi, maalesef, özel, 2886 dışında, davet usulüyle yapılmış ve alacak firmalar önceden tespit edilmiştir, indirimler de bellidir. Bu konu Genel Kurula gelmiş ve Sayın Topçu güvensizlik oyu almasına rağmen, maalesef, 276'yı bulmadığı iddiasıyla, görevinden ayrılmamıştır. Ayrıca, Marmaris ormanlarını usulsüz olarak tahsis etmiştir. Sayın Bakanın dönemindeki ihalelere şöyle bir baktığımız zaman şunu görüyoruz: Döneminde 46 ihale yapmış; bunlardan 11'i ilanlı, 29'u davetli, 6'sı özel; 2886 dışı. İndirim oranı ise yüzde 23,77'dir. 54. Hükümet döneminde yapılan ihalelere baktığımız zaman, ilanlı ihale sayısının arttığını, 35 ihalede 25 ihalenin ilanlı olduğunu, davetli ihale sayısının 10 olduğunu, indirim oranının da yüzde 41,20 olduğunu görüyoruz.”*

ihaledeki rakamları açıklamıştır. ENKA'nın verdiği fiyatta, KDV hariç, araçlar için ortalama geçiş ücretinin 11 dolar olduğunu, 27 yıl görev süresinin bulunduğunu ve halktan toplayacağı paranın da 11,071 milyar dolara ulaşacağını öne sürmüştür. İtiraz eden firmanın ise (VİNSAN olsa gerek) KDV dahil geçiş ücretinin 9 dolar, görev süresinin 22 yıl, halktan toplayacağı paranın da 4,6 milyar dolar olduğunu ifade etmiştir.

Yaşar Topçu'yu daha önceki gensoru görüşmelerinden sonra yapılan oylamada 276'yı bahane ederek istifa etmemesinden dolayı eleştiren Candan, Bayındırlık Bakanlığında bir üst düzey görevli ile görüştüğünü, bu kişinin; "Bu ihalede, daire başkanlığı seviyesinde bazı kimselerin imzası da yok, bilgisi de yok, halen benim de bilgim yok, çok gizli yürütülmektedir" dediğini iddia etmiş ve ardından da, Bayındırlık Bakanlığında Müsteşar Muavini olarak görev yapan Ünal Meçsi adlı kişi ilgili olan bir suçlamalardan bahsetmiş ve Cumhurbaşkanına konuyu araştırması için çağrı yapmıştır. İhalenin henüz sonuçlanmadığı ve Danıştay'ın görüşünün ne olduğunun belli olmadığı bir dönemde, ihalenin temelini atılmasının şaşırtıcı olduğunu savunmuş ve bu bağlamda VİNSAN Konsorsiyumunun dava açmasının son derece doğal olduğunu vurgulamıştır.

Veysel Candan, konuşmasının bundan sonraki bölümünde de, Bakanın iddialarını ele almış ve cevaplar vermeye çalışmıştır. VİNSAN'ın, diğer firmaların teklifleri öğrenildikten sonra, teklifini iyileştirdiği yolundaki iddiaya, daha iyi bir teklif varken, tek firma ile görüşmelerin yapılmış olmasını eleştirmiştir. ENKA ile görüşmelerin detaylı yapılmasından sonra, diğer firmanın davet edildiğini, ikinci firmanın da dava açtığını ifade etmiş ve VİNSAN'ın vermiş olduğu teklifin daha elverişli olduğu iddiasını tekrarlamıştır.

Veysel Candan konuşmasının sonunda; *"Şunu söyleyeyim; parti farkı gözetmeden bütün milletvekili arkadaşlarımla, tatmin olmadıysa, en azından dosyayı tekrar okumaları ve bu ihaleyi mutlaka durdurup, iki aylık bir hazırlık süresi içerisinde -konuşmam içerisinde ifade ettim, yetkililer bunu böyle söylüyor- yeniden ihaleye çıkılması. Bize, iki aylık bir kayıp süresidir; bu suretle yeniden bir ihale yapma imkânına sahibiz. Bunun yolu da, parti farkı gözetmeden yüksek vicdanlarınıza sorarak, gensoruya evet denildiği zaman, ancak bu ihale yenilenebilme imkanına sahiptir"* diyerek, sözlerini tamamlamıştır.

Daha sonra, Doğru Yol Partisi Grubunun görüşlerini ifade etmek üzere, Çanakkale Milletvekili Nevfel Şahin söz almıştır. Şahin, konuşmasına, Yaşar Topçu ile ilgili olarak daha önce gündeme getirilmiş olan iddialar ve gensoru önergesi ile görüşlerinin açıklayarak başlamıştır. Ardından proje ile ilgili bilgi vermiştir. Projenin 1993 yılında Doğru Yol Partisinin başbakanlığı döneminde, yatırım programına alındığını, 1994 yılında ihaleye çıkarıldığını, ancak tek bir teklif olduğu için de ertelendiğini söyleyen Nevfel Şahin, Yaşar Topçu'nun Bakan olduğu dönemde ihalenin sonuçlandığını, ancak Bakanın, "Deniz Kuvvetlerinin bir isteği var; deniz derinliği 35 metre olacak, körünün sudan

yüksekliği 64 metre olacak; onun için, batık tüneli uygulamak mümkün değil" dediğini hatırlatmıştır. Elinde geçişin 800 metre, derinliğin ise 35 metre olan bir projenin var olduğunu ifade etmiş ve önceki bakanların sorumlu tutulamayacağı, ihale hangi bakan döneminde sonuçlanmışsa o bakanın sorumlu olacağını savunmuştur.

Nevfel Şahin, İzmit Körfez Geçişinde düşünülen projenin, otoyolu 85 kilometre kısaltacağına vurgu yaptıktan sonra, İstanbul'dan Bursa'ya bir tren yolunun yapılması gerektiğine işaret etmiş ve söz konusu projelerin hangisinin ekonomik olup olmadığına bakılması gerektiğini de ifade etmiştir. Projenin, yap-işlet-devret modeline göre biçimlendiğini, bir batık tüp tünelin ömrünün, iki asma köprüünün ömrüne eşit olduğunu savunan Şahin, daha sonra projeler arasında şu şekilde bir karşılaştırma yapmıştır: *"Yine, geçiş ücretlerine baktığımızda, asma köprüde 11 dolar, süresi 27 yıl; ama, batık tüp tünele baktığımızda, geçiş ücreti 9 dolar, süresi 22 yıl. Şimdi, Karayolları Genel Müdürlüğü ve Sayın Bakan, bu konulara bakmadan, bu konuları değerlendirmeden, ihaleleri şeffaf, serbest rekabet kurallarına uygun olarak yapmadan, hangi kurala göre, hangi şarta göre asma köprüye karar verdi?!"*

Bu körfezin geçişinin uzunluğu 2 847 metre. Siz, asma köprü de yapsanız, bu körfeze ayak yapmak mecburiyetindediniz; hiç ayaksız geçmeniz mümkün değil, asma köprülerde ancak 1 600 metreyi, 1 700 metreyi maksimum olarak geçebiliyorsunuz."

Nevfel Şahin, tek firmaya bağlı olarak projenin geliştirilmesine dönük eleştiri de getirmiş olduğu konuşmasına, üç projenin de uygulanabileceğini ileri sürmüş ve yap-işlet-devret modeline göre ömrü en uzun olan projenin en ekonomik proje olduğunu vurguladıktan sonra, batık tüp tünelin, en uygun proje olduğunu, demir yoluna da geçiş veren bir proje olduğunu savunmuştur. Asma köprüye karşı çıkan Şahin, daha sonra indirimlerle ilgili görüşlerini ortaya koymuştur.²⁶¹

Nevfel Şahin ihalenin dış kredi ile yapılması konusunda ise şu açıklamalarda bulunmuştur: *"Bir ihale dış krediyle yapılacaksa, bu dış krediyi getirme şartını ihale safhasında müteahhitin söylemesi ve ihalenin gereğinin bu olması lazım değil mi? Şimdi, ben bir işe giriyorum müteahhit olarak, 200*

---

²⁶¹ Nevfel Şahin'in indirimler konusundaki açıklamaları şu şekildedir: *"İhale tenzilatlarına baktığımızda, yüzde 20, yüzde 20,01, yüzde 21. Şimdi, acaba, bu ihalede de şeffaflık var mı, bu ihalede de rekabet koşulları teknik şartlara uygun ve serbest piyasa koşullarına uygun mu yapıldı; bana göre, yapılmadı; çünkü, Karadeniz sahil yolunda iş alan firmalara baktığımızda, Ankara-Pozantı yolunda iş alan firmalara baktığımızda, bir firma 3 tane, 4 tane iş almış ve sayın milletvekilleri, bunları topladığımızda, dışarıdan kredi olarak yapılacak olan 3-4 milyar dolarlık ihaleleri de kattığımızda, Karayolları Genel Müdürlüğü'nün ihalelerinin parasal değerinin yüzde 90'ını 50-60 müteahhit almış; geriye 40-50 bin müteahhit kalıyor, onlara da yüzde 6'luk, yüzde 7'lik bir iş kalmış."*

milyon dolarlık bir iş yapacağım, dışarıdan kredi getiriyorum; kredinin faizi belli değil. Sayın Bakan, eskiden, Karadeniz sahil yolu üzerinde "libor+1,5'ten fazla olmayacak" diye söylemişti. Peki, 800 milyon dolar kredi gelmesi lazım, bugüne kadar 150 milyon dolar geldi, onun faizi libor+2,25; aradaki farkı kim ödeyecek, Sayın Bakan kendi cebinden mi ödeyecek?! Bugün, dış kredi bulamıyor Türkiye; libor+8'ler, libor+9'lar... Devlet, yüzde 8, yüzde 9 daha fazla faiz verecek dolar bazında. Peki, bu parayı kim ödeyecek, bu parayı müteahhitler mi ödeyecek? Bu işlerin şartnamelerine baktığımızda, müteahhitlerin böyle bir şartı yok. Tamamen kredilere Hazine kefil, kredilerin faizlerini Hazine ödeyecek ve ondan sonra da, geliyorsunuz, emek/yoğun esasıyla hazırlanmış Bayındırlık birim fiyatlarını dolara bağlıyorsunuz. Bunu izah etmek mümkün değil.

Bakın, siz 300 liralık bir imalat yapacaksınız, senenin başında bir fiyat veriyorsunuz, diyorsunuz ki "bu, 1 dolar olacak" ve bütün sene -yani, o sene birinci aydan başlamak üzere onikinci aya kadar- bu fiyatı, 300 lirayı uygulayacaksınız; ama, dolar 300 lirada durmuyor ki, dolar yüzde 65 arttığında fiyatınız 480 lira oluyor ve sizin yıl başında verdiğiniz fiyat, bütün yıl geçerli olması için verdiğiniz fiyat, yüzde 60 artıyor. Bayındırlığa iş yapan müteahhitler, birim fiyatlarına göre bu işi yaptığında, bu farkı alamıyor. Kim alıyor; işte, seçilmiş 40- 50 müteahhit, hem paralarını dolar olarak alıyor hem de Bayındırlık birim fiyatlarını dolara bağlı kurdan dolar olarak alıyor. Böyle bir soygun düzeni hiç görülmemiştir. Otoyolların bile birim fiyatlarının teklifleri dolar üzerinden verilmişti. Zaten, uluslararası ihaleye açmış olsaydı, bütün fiyatlar -birim fiyatlar, teklif fiyatlar- dolar üzerinden olacaktı.

Şimdi, bu Hükümetin yatırımları 1 katrilyon; Bayındırlık Bakanlığının yatırımları ise, 1998'de 150 trilyon. Bu sene, Bayındırlık Bakanlığının, dışarıdan kredi alacağım diye, 4 milyar dolara yakın yaptığı iş var ve Türkiye, eğer dışarıdan kredi alırsa -kredinin faiz şartı da belli değil- 4 milyar dolar borçlanarak iş yapacak. Bu kredilerin faizleri nedir; faizleri en az libor+2,25; libor+8, belki libor+10'lara çıkacak. Peki, bu zararı kim ödeyecek?"

Başta Karadeniz sahil yolu olmak üzere, daha önceki ihaleleri de gündeme getiren Nevfel Şahin, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin hiçbir döneminde, Bayındırlık Bakanlığının, usullerin, esasların, teknik şartnamelerin ve yönetmeliklerin bu denli çiğnenerek idare edilmediğini iddia etmiş ve gensoruya kabul oyu vereceklerini açıklayarak konuşmasına son vermiştir.

Nevfel Şahin'den sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Ali Topuz söz almıştır. FP ve DYP'li konuşmacıların görüşlerine katıldığını açıklayan Ali Topuz, Yaşar Topçu'nun birtakım teknik kavramları birbirine karıştırarak, olayı da karmakarışık bir noktaya taşımaya çalıştığını iddia etmiştir. Topçu'nun, Bakanlık olurlarındaki ifadelerle, teknik şartnamelerdeki birtakım tanımlamaları hep birbirine karıştırdığını söyledikten sonra, otoyolla ilgili köprü ve tüneller için konulmuş birtakım tarifleri ve tanımları örnek olarak göstermiştir.

Söz konusu ihaleyle ilgili en kritik iki konudan birinin, Bakanlık olundaki 8. maddenin uygulaması olduğunu belirtmiş ve sıralama konusundaki sorunları gündeme taşımıştır.²⁶²

İkinci sorun olarak, her iki firmanın verdiği geçiş ücretleriyle ilgili tekliflerden üçüncü sıraya itilen teklifin KDV dahil bir teklif, birinci sıraya alınan teklifin ise KDV hariç bir teklif olduğunu belirten Ali Topuz, bu nedenle birisinin toplayacağı paraların 4 milyar Dolar, diğerinin ise 11 milyar Dolar olduğunu, Veysel Candan'a atıf yaparak ortaya koymuştur. Yine yapılan ilk tahminlere göre, 500 trilyonun üzerinde bir farklılığın bulunduğunu iddia etmiştir.

Fazilet Partili milletvekillerinin “*Oyunuzun rengi ne olacak?*” şeklindeki soruları karşısında, bu milletvekillerini, sorunu çözmek yerine, siyasal kazanç elde etmeye çalışmakla suçlayan Ali Topuz, Bakanın iyi niyetli olduğuna ve bazı bürokratların Bakanı yanıltıklarına inandığını açıklamıştır. DSP’li konuşmacının tek taraflı konuştuğuna dair iddiasını yineleyen ve Bakanın aldatıldığı konusunda ısrar eden Topuz, daha sonra şunları söylemiştir: “*Bakınız, ikinci ihale yapılmadan önce şartnamede 400 metre olan seyir genişliği, zeyilnamede sonradan ifade edildiği biçimiyle 800 metreye çıkarılmıştır. Birinci ihaleye 400 metrelik bir teklifle giren üçüncü sıradaki firma, bu ikinci ihaleye girerken, zeyilnamede öngörülen değişikliği göz önüne alarak -belgeleri,*

²⁶² Ali Topuz’un sıralama ile ilgili görüşleri şöyledir; “*Bu yapılırken, nelere riayet edilmesi gerektiğiyle ilgili 8 inci maddede bir belirleme var; ama, sıralamayı yapan komisyon, o 8 inci maddede öngörülen önceliklere göre sıralama yapılması gerektiğinde, üçüncü sıraya itilen teklifin birinci sırada olması gerektiğini kabul ederek ‘ama, teknik bakımdan şu şu eksiklikler var; o nedenle, biz, bunu üçüncü sıraya almak zorunda kaldık’ diyor; o da, seyir gabarileriyle ve projenin teknik tarafıyla ilgili iki tane konu. Bu iki konu etrafında, Sayın Bakan ile bizim aramızda derin bir farklılık vardır; meselenin özü de buradadır.*

Biraz evvel konuşan DSP Grubunun sayın sözcüsü, özellikle seyir gabarileriyle ilgili olarak, teknik olarak gösterilen eksiklikler nedeniyle sıralamanın böyle olduğu konusunda açık bir ifadede bulundu. Öyle ümit ediyorum ki, seyir gabarileriyle ilgili söylediklerinin yanlış olduğunu belgelerıyla burada kanıtladığım zaman, DSP Grubunun sayın sözcüsü ve DSP Grubundaki değerli arkadaşlarım, o iddialarının yanlış olduğunu anlayarak bizimle beraber hareket etme ihtiyacını duyacaklardır; aksi takdirde, kasıt olduğu kanaatini taşırsak, bize güvenmeyeceksiniz.

Değerli arkadaşlarım, Bakanlık olurunun 8 inci maddesi, en ucuz teklifi veren ve tesisi en kısa sürede devlete teslim edecek olan firmanın birinci sırada yazılarak müzakerelerin o sırayla başlatılmasını; bir yap-işlet-devret modeli olduğu için, sonuna kadar kamu yararını gözeten bütün ihtimalleri gerçekleştirmeyi amaçlamıştır.

Şimdi, 8 inci maddede, belirtilen fiyatın en ucuz teklif olduğunu ifade ettiğimiz zaman -üçüncü sıraya itilen firmanın teklifinin en ucuz fiyat olduğunu ifade ederken- kullanılan en önemli enstrüman, en önemli dayanak, geçiş ücretleridir. Sayın Bakan, geçiş ücretlerinin üçüncü sıraya itilen firma için 12 dolar olduğunda ısrar ediyor ‘onların teklifi 12 dolardı, birinci sıradakinin teklifi 11.25 dolardı’ diyor ve burada, iki meseleyi gözardı ediyor. Birincisi -şimdi, belgesi, delili elimdedir; Sayın Bakana isterse vereceğim, Başkanlık isterse vereceğim- üçüncü sıraya itilen, teklifi veren firma, teklif mektubunu verdiği gün, teklif mektubunu yazarken, işte ‘davetiniz üzerine, size teklifi veriyorum’ deyip teklifini açıklarken, ayrıntılı olarak bütün araçlar için verilmiş olan tabloda bulunan geçiş ücretlerinin yüzde 25 oranında tenzilata tabi tutulmasını taahhüt ettiğini ifade ettiği halde, Sayın Bakan ‘dosyada böyle bir şey yoktur’ dedi. Ya Sayın Bakan dosyada bu maddenin olduğuna ilişkin kendisine verilen bilgilerle yanıltılmıştır ya da Sayın Bakan, kendini haklı çıkarabilmek için, bu yanılgıya bizzat katılmaktadır. İddia ve ispat ediyorum ki, teklif verildiği anda, teklifteki fiyatlar yüzde 25 oranında tenzilata tabi tutulmuştur. Bunu dikkate almayan zihniyet, ancak ve ancak, ihaleyi bir başka firmaya vermeye kararlı bir zihniyet olabilir.”

bilgileri, projeleri yine dosyamdadır- seyir genişliği olarak gösterilen 800 metreyi, köprüye 900 metre olarak taşımaktadır; su üstü köprüde 64 metre aynen vardır, su altı 35 metre aynen vardır; bu konularla ilgili hiçbir eksikliği yoktur; ama, bu gerçeği, herkesin gözünden saklıyorlar, Hükümet ortaklarının da gözünden saklamaya çalışıyorlar ve diyorlar ki: "Teknik şartnameye aykırı teklif verdi." Hayır, bu bir iftiradır."

Ali Topuz, Bakanın söylediklerinin hepsinin yanlış olduğunu ileri sürdüğü konuşmasında, bir firmayı kayırıyormuş izlenim yaratacak bazı tercihlerin yapıldığını iddia etmiş ve üçüncü sıraya itilen teklifin köprü projesini çizen profesörün, Normandiya Köprüsünü yapan ve projesini çizen profesör olduğu bilgisini vermiştir. Firmaların kesin proje vermediklerini, bir proje yarışmasının olmadığını belirttikten sonra, projelerde ufak tefek yanlışlıklar olsa bile, bunları gidermek için görüşmelerin yapılabileceğini savunmuştur. Tüp geçit projesini sunan, üçüncü sıraya itilen firmanın yabancı ortağının, Manş Tünelini yapan üç firmadan biri olduğuna da dikkat çeken Topuz, Karayolları Genel Müdürlüğünün 1,5 milyar dolarlık bütçesi yanında, bu firmanın 16,5 milyarlık yıllık cirosunun olduğunu dile getirmiştir.

Yap-işlet-devret modelinde iki aşamalı bir değerlendirme olduğunu da söyleyen Ali Topuz, firmaların seçilmesinden sonra, verilen tekliflerin sıralanmasının bir değerlendirme olduğunu öne sürmüş ve daha sonra görüşmelerin başladığını, her firmanın kamu yararına olan hükümlerinin gözden geçirilmesinin gerektiğini ifade etmiştir. Yaşar Topçu'yu kendisinden önceki bakanları sorumlu tuttuğu için eleştiren Topuz; *"Bu ihale, 1994'te başlamış, Sayın Onur Kumbaracıbaşı, Sayın Erman Şahin zamanında olurları alınmış, şartları tespit edilmiş; daha sonra, Sayın Cevat Ayhan zamanında da, o söylediğim 8 inci maddeye göre yapılması gereken sıralama yanlış bir şekilde yapılmış; bunlar, hazırlık çalışmaları. Bundan sonra, Refah Partisi Hükümeti gitmiş ve onun yerine, Sayın Topçu'nun da içerisinde bulunduğu bu yeni Hükümet gelmiş"* dedikten sonra, ihaleyi yapanın, müzakereleri bağlayanın ve idarenin verdiği kararı kesinleştirenin Yaşar Topçu olduğunu vurgulamıştır.

Ali Topuz, Bakan Yaşar Topçu'nun pek çok şeyi kamuoyundan gizlediğini iddia ettiği konuşmasında, kendi elindeki belgelerin çoğunun Danıştay'a verilen işlem dosyası içerisinde bulunmadığına işaret etmiş ve gensorunun gündeme alınmasını sağlayan Fazilet Partisine mensup milletvekillerinin, gensorunun verildiği 26 Temmuz 1998 tarihinden üç gün önce de Mesut Yılmaz hakkında da aynı konuyla ilgili soruşturma açılmasını istediklerini ortaya koymuştur. Gensoru önergesinin Yaşar Topçu ve Mesut Yılmaz hakkında beraber verilmesi gerektiğini savunan Topuz, Yaşar Topçu'nun Bakanlıktan düşürülmesi durumunda, ihalenin belirsizliğe sürükleneceğini iddia etmiş ve önce soruşturmanın açılmasını, ardından da buradan çıkacak sonuca göre, hem siyasî var hem hukuki cezalandırma yoluna gidilmesini önermiştir.

Seçim kararının alındığı ve tarihinin belirlendiği bir dönemde, Hükümet bunalımı çıkarılmasını anlamlı bulmayan Ali Topuz, Türkiye'yi, bir kazaya uğramadan, 18 Nisana taşımaya çalıştıklarını açıklamış ve kimsenin CHP'yi siyasal çıkarlarına alet edemeyeceğini dile getirmiştir.

Ali Topuz'un konuşmasının ardından, Demokrat Türkiye Partisinin görüşlerini ifade etmek üzere Van Milletvekili Mahmut Yılbaş söz almıştır. Denetim şekilleri ve önergelerin verilmesi hakkında bilgi vererek konuşmasına başlayan Yılbaş, ciddi olmayan bir şekilde verilen önergeler yüzünden Meclis'in yıprandığını ve kamuoyunun gözünden düştüğünü ileri sürmüştür. Bu arada Genel Kurul salonunda çok az sayıda milletvekilinin bulunduğu da dikkat çekerek, gensorunun oylanması sırasında, milletvekillerinin hangi bilgiye ve hangi bulguya göre oy kullanacaklarını merak ettiğini açıklamıştır.

Mahmut Yılbaş, gensoru önergesinin içeriği hakkında konuşmadığını, ancak anayasada yer alan gensorunun görüşülmesi sürecinde, kendi partilerinin konuya verdiği önemi vurgulamak istediğini ifade etmiştir. Bayındırlık Bakanı ve İskân Bakanı Yaşar Topçu'nun garip bir şansı olduğunu belirten Mahmut Yılbaş, Topçu'nun, siyasî bilincini, birikimini ve inancını, Doğru Yol Partisi gençlik kollarından yetişerek kazandığını ve son dört seneye kadar Doğru Yol Partisinin mensubu olduğunu söylemiştir.

DYP'li milletvekillerinin sözlü müdahalelerine maruz kalan Mahmut Yılbaş,²⁶³ ihale kanunu ile ilgili kanun teklifleri olduğuna vurgu yapmış ve ihale mekanizmasında köklü değişiklikler yapılmasını istemiştir. Bu arada Ali Topuz'un en zengin içerikli ve heyecanlı konuşma yapan kişi olduğunu vurgulamış ve bu konuşma sonunda mutlaka bir sonucun çıkacağını ifade etmiştir.

Mahmut Yılbaş, *"Bu kadar heyecanlı konuşmadan, bu kadar inançlı konuşmadan sonra, yine top taca atıldığına göre, biz bunu nasıl izah edeceğiz?!* Hayır, grup olarak da değil; biz, Türkiye Meclisinin üyeleri olarak, bir Parlamento olarak, bunu Türk kamuoyuna nasıl izah edeceğiz?!. Çünkü kamuoyuna gittiğinizde, vatandaşla bire bir ilişki kurduğunuzda, sadece sizinle ilgili sorular sormuyorlar; tüm Parlamentoyla ilgili, tüm siyasî partilerin tavır ve tutumlarıyla ilgili sualler soruyorlar. Acaba, yine ben böyle bir ilişkiye girdiğimde, o grubun bu tutumunu nasıl izah edeceğim; beni aydınlatırlarsa teşekkür ederim" diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra, Anavatan Partisi adına Aydın Milletvekili Cengiz Altunkaya konuşma yapmıştır. Cengiz Altunkaya, konuşmasının hemen başında, VİNSAN firmasının idare mahkemesine dava açarken yazmış olduğu dilekçenin aynısının,

---

²⁶³ Mahmut Yılbaş, 1995 yılındaki seçimlerde DYP'den Van Milletvekili seçilmiş, ancak daha sonra istifa ederek Demokrat Türkiye Partisi'ne geçmiştir. DYP'li milletvekilleri de bu nedenle Yılbaş'a tepki göstermişlerdir.

gensoru önergesi olarak verildiği iddiasını tekrarlamış ve bu önerenin herhangi bir inceleme ve araştırma yapılmadan verildiğini ifade etmiştir. Yine aynı konuyla ilgili olarak da, Başbakan hakkında bir soruşturma önergesi verilmiş olduğunu hatırlatmıştır. Altınkaya, Türkiye'nin bir hukuk devleti, olduğuna vurgu yaptıktan sonra, ihalenin 2886 sayılı Kanunun dışında yapılmasını emreden 3996 sayılı kanununun varlığından bahsetmiş ve bunun yürütülmesiyle ilgili Bakanlar Kurulu kararı olduğunu dile getirmiştir. Başbakanın bu süreçte imza koyduğu tek evrakın ise bu kanunun yürütülmesini sağlayan Bakanlar Kurulu kararı olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Önceki konuşmasında işlemlerin bitmediğini söylediğini hatırlatan ve bu yöndeki görüşünde ısrar eden Cengiz Altınkaya, ara işlemlerin olduğunu, Danıştay'ın inceleme yaptığını ileri sürmüş ve noter huzurunda sözleşme yapıldığı zaman hukukî işlemin de tamamlanacağını ifade etmiştir. 94/5907 sayılı Bakanlar Kurulu Kararında 6. maddenin ikinci paragrafı *"yap-işlet-devret formülüyle görevlendirilecek olan firmaların, şirketlerin, gerçekleştirecekleri yatırım ve hizmetler için getireceği özkaynak oranı, önerdikleri toplam sabit yatırım tutarının yüzde 20'sinden az olamaz"* şeklinde bir hükümden dolayı, üçüncü sıraya yerleştirilmiş olan firmanın elenmesinin uygun olacağını da savunmuş ve şu açıklamalarda bulunmuştur: *"Söz konusu firma (BOUYGUES-VİNSAN Firması) verdikleri teklifte (B cildi, bölüm 1/2, 3/1 ve 1/2, 3/2'de ve bunların eklerinde) yüzde 5 sermaye ve yüzde 15 hisse senedine dönüştürülebilir tahviller kullanacağını ifade etmektedir. Ayrıca, bununla da yetinmemekte, bu tahvillerin Hazine tarafından garanti edilmelerini de şart koşturmaktadır. Bunlar yapılmadığı takdirde de, kredi paketi oluşturamayacağını da, kendilerine yöneltilen bir yazılı soru neticesinde açıkça ifade etmişlerdir. Yani, değerlendirme komitesinin huzurunda yapılan incelemelerde, bu firmanın malî açıdan yeterli olmadığı çok açık olarak gözlenmektedir. Teknik açıdan yetersiz olduklarını, geçen oturumda, hep birlikte gözledik. Konsorsiyum halinde verdikleri projelerde yeterli seyir gabarisi yoktur; ancak, sadece yerli ortağın, mühürünü, imzasını taşıyan, daha sonradan idareye teslim edildiği anlaşılan projelerde ise, o şart sağlanmış gözükmektedir."*

Cumhuriyet Halk Partisi ve Doğru Yol Partisinin 92'den 96'ya kadar süren dört yıllık kesintisiz iktidarları döneminde, önemli projelerde hiçbir adım atılmadığını iddia eden Altınkaya, Anavatan Partisi'nin başlattığı işlerin bitirildiğini söylemiş ve işin arkasında çok önemli siyasî hesapların bulunduğunu öne sürmüş ve *"O söz konusu firmanın sahibinin kim olduğu, o firmanın sahibinin Türkiye'de bir siyasî parti kurup kurmadığı, daha üç günlük o siyasî partinin, Hazineden yardım almadan bütün il teşkilatlarına otobüs, bütün ilçe teşkilatlarına minibüs veren bir siyasî partinin, o kadar teşkilatlanmış olan bir siyasî partinin, tam seçim döneminde seçimlere iştirak etmekten vazgeçerek, kimlerle ne konuştuğunu, konuşanlar ve Allah'tan başka bilen var mı?"* demiştir.

Cengiz Altinkaya, trafik kazalarının önlenmesinin önemine değindiği konuşmasında,²⁶⁴ gensoruyla Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu ile en küçük ilintisinin bulunmadığını iddia etmiş ve kusurlu sıralama işlemi varsa, Cevat Ayhan dönemine ait olduğunu savunmuştur. Teknik, malî, her türlü şartlar eşitse, Hazineye en az külfet getiren tekliften başlamak üzere sıralama yapılacağını dile getiren Altinkaya, ilk teklif sahibiyle daha fazla iyileştirme imkânlarının görüşüleceği, uzlaşırsa da sözleşme yapılacağı, aksi durumda ikinci gelen firmanın çağrılacağı bilgisini vermiş ve aynı anda, her firmayla görüşme yapılmayacağını ortaya koymuştur.

Görüşmeleri izlemeyen milletvekillerinin oylamaya kadar konuyu incelemeleri ve vicdani muhasebe yapmalarını isteyen ANAP'lı Cengiz Altinkaya, gensoruya ret oyu vereceklerini açıklayarak, konuşmasını tamamlamıştır.

Cengiz Altinkaya'dan sonra, grupların görüşlerini cevaplandırmak üzere, Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu söz almıştır. Gensoru önergesini Genel Kurula okumaya başlayan Yaşar Topçu,²⁶⁵ okuduğu bu

---

²⁶⁴ Cengiz Altinkaya şunları söylemiştir: "Gelin, hem inşaat hem işletme halinde olan veya kazaların olduğu karayollarında trafik işaretlemelerini daha iyi yapabilmek için neler yapılması lazım; idaremiz, bürokratlarımız neler hazırlamış; onların hangi aşamada olduğunu soralım. Bu memlekette, karayollarında meydana gelen trafik kazalarında her sene ulaştığımız rakam hepimizi utandırmaktadır. Orada yeni bir kültür aşılsın..."

Gelin, köprülerden, otoyollardan dinî bayramlarımızda geçiş zorlanmasından ötürü ücretsiz uygulamaya son vermek için alınması gereken tedbirleri konuşalım. Telepası konuşalım, kredi kartlı geçişi konuşalım veya hangi aşamadalar; onları soralım. Bu işler, saydığım bütün bu iyileştirmeler niye bu seneye kadar kalmış; bu geçtiğimiz dönemlerde kim eksik iş yapmış, kim hiç yapmamış, kim kusurlu davranmış; onları konuşalım. Bırakın, ülkenin önünü açacak olan bu güzel projeler, bu prestij projeler, bu tür ayak oyunlarıyla engellenmesin."

²⁶⁵ Yaşar Topçu'nun okuduğu bölüm şöyledir: "İzmit Körfez Geçişi Projesi, ülkemizin en önemli ve yatırım tutarı en yüksek projelerinden biridir. Bu nedenle, dünyanın ve ülkemizin önde gelen büyük firmalarının oluşturduğu 10 konsorsiyum bu ihalenin önseçimi için başvuruda bulunmuş, Karayolları Genel Müdürlüğü yetkilileri tarafından yapılan inceleme ve değerlendirmeler sonucu, BOUYGUES-VİNSAN Grubunun da dahil olduğu 6 firma grubu, teknik yeterlikleri ve kapasiteleri itibarıyla uygun bulunarak, bu ihaleye teklif vermek için davet edilmişlerdir.

İhale tarihinde, önseçimi kazanan ve teklif vermeye davet edilen 6 firma grubundan BOUYGUES-VİNSAN Grubu dışında başka hiçbir grup, Karayollarınca verilen süre uzatımına rağmen teklif vermemiştir. Ancak, AJTC Grubu -kısaltılmışını okuyorum- ihaleye hazırlık için verilen süreleri yeterli bulmadığını beyan ederek, ihaleye katılmadığını yazılı olarak idareye bildirmiştir. BOUYGUES-VİNSAN Grubunun 14.2.1996 tarihli ilk ihaleye verdiği teklif, Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından incelenmiş, geçerli teklif kabul edilerek resmî kayıtlara geçirilmiştir.

Ancak, her nasılsa, Karayolları Genel Müdürlüğü bu ihaleyi iptal ederek, daha sonra 4.12.1996 tarihinde ihaleyi yenilemiştir. 4.12.1996 tarihinde tekrarlanan ihaleye bu defa önseçimi kazanan 6 firma grubundan BOUYGUES-VİNSAN, AJTC ve IBKO Konsorsiyum Grupları teklif vermiştir.

Bilindiği gibi, İzmit Körfez geçiş ihalesi 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yapıtırılması Hakkında Kanun hükümlerine göre gerçekleştirilirken,

bölümün VİNSAN Anonim Şirketinin idare mahkemesine verdiği dava dilekçesi ile aynı olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca bu firmanın ihale sıralamasında üçüncü sırada kaldığını ve bunu hazmedemediğini iddia etmiştir.

Önergeyi hazırlayanları ve kendisi ile ilgili ithamlarda bulunanları ayıplayan Bakan, söz konusu firmanın avukatlarının bile durumdan yararlanacaklarına dikkat çekmiş ve Ali Topuz'a sitem etmiştir. Karayolları Genel Müdürlüğünün bütün kayıtlarının herkese açık olduğunu vurgulamış ve VİNSAN'ın ücret tekliflerinde KDV'nin dahil olduğuna dair bir ifadenin bulunmadığını ileri sürmüştür. Diğer yandan, BOUYGUES-VİNSAN konsorsiyumu olarak verilen tekliflere ilişkin sorular ve cevaplar, cevaplara ilişkin ek sorular ve cevapları olduğunu, "Ben, bu teklifleri, yapım dönemi dahil, her türlü resim, harçtan muaf olarak verdim. Bana, rüsum ve harçlardan muafiyet tanımazsanız, ben işin finansmanını sağlayamam" dediğini hatırlatmıştır. Firmanın yasalara aykırı olarak muafiyet istediğine de vurgu yaparak, yine VİNSAN dokümanları içerisinde 9 dolar teklifinin de yer almadığını savunmuştur.

Yaşar Topçu ve Ali Topuz arasında ikili diyalog şeklinde geçen konuşmada, Topçu ısrarla VİNSAN firmasının teklifinde 9 Doların değil, 12 Doların yazdığını iddia etmiş ve hatta, malî fizibilite raporunda bu rakamın 16 Dolar olduğunu da sözlerine eklemiştir. Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu daha sonra şu açıklamalarda bulunmuştur: "*Şimdi, Karayolları sormuş, bu zat, başlangıç teklifi olarak 12 dolar vermiş. Bu 12 dolar teklifini, 2010 yılına kadar, 16 dolara, her yıl yüzde 27 artırarak gidiyor. Hem Türk Lirasının dolar karşısındaki erimesini istiyor hem dolardaki enflasyonu istiyor, 2010 yılında 16 dolara çıkarıyor.*

Kurum soruyor, diyor ki: 'Kanuna göre, bu formüllerden hangisini uyguladınız?' Yani, artırımda hangisini uyguladınız?.. Firma cevap veriyor, okuyorum: 'Konsorsiyum, başlangıçta körfez geçişi üzerindeki trafiği özendirmek maksadıyla düşük geçiş ücreti tarifesini kabul etmiştir.' Yani, 12 doları düşük geçiş ücreti tarifesi kabul ediyor; çünkü, teklifi 12 dolar, malî fizibilitesinde 16 dolar. 16 dolar ile 12 dolar arasındaki farkı izah ediyor; niye orada 16 dolar demiş de, burada 12 dolar demiş; ne diyor: 'Trafiği özendirmek maksadıyla...' 'Lütfen, sözleşme sürecinde kararnamede belirtilen geçiş ücreti ayarlama yöntemlerinden hangisini kullanmayı önerdiğinizi açıklayınız?' Soru da bu. 'Tenzilat yapar mısınız' diye bir soru yok, yapılamaz zaten; çünkü, fiyatlar belli olmuş, herkesin zarfı açılmış; yapılamaz.

---

uygulanacak usul ve esaslar, dönemin Bayındırlık ve İskân Bakanı tarafından 20.6.1995 tarihli olur ile belirlenmiştir. Bu olurun en hayati noktalarından birisi olan, görevlendirme sıralamasına ilişkin 8 inci maddesinde, teklifin görev sürelerine göre sıralanması ve en kısa görev süresini teklif eden istekliyle çerçeve sözleşmenin şartlarının görüşülmesi ve görüşmeler sonucunda anlaşmaya varılması halinde, uygulama sözleşmesinin imzalanması, ilk teklif sahibiyle anlaşmaya varılmaması halinde görüşmelere son verilmesi ve ikinci sıradaki teklif sahibiyle görüşmelere başlanması..."

Özendirmek maksadıyla düşük geçiş ücreti tarifesini kabul etmiştir. Bu, trafik analizinin bir neticesidir. Başlangıçtaki fiyatlar, teklif dokümanlarında gözükenden yüzde 25 daha düşüktür. Birinci yıl geçiş ücretleri üzerine ilave edilecek artırma miktarı aşağıdaki gibi formüle edilecektir: Geçiş ücreti= Geçiş ücreti 0+1,25 Geçiş ücreti x US Dolarının kıymetten düşme...”

Kapalı teklif alma usulü uygulandığını, bunun da Onur Kumbaracıbaşı ve ondan sonra gelen CHP'li bakan tarafından konulduğunu söyleyen Yaşar Topçu, kapalı teklif usullerinde pazarlık olmayacağını savunmuş ve Ali Topuz'un "Siz zeylnameyi, yani, 35 metre derinlik 800 metreyi ikinci ihalede koydunuz" şeklindeki iddiasına, bunun birinci ihaleden önce, koyulduğu açıklamasında bulunmuştur. Bu arada VİNSAN firmasının ikinci defa noterden gönderdiği teklifin tarihinin 2 Nisan 1997 olduğunu, o zamanki bakanın ise ihaleyi 30 Nisan 1997'de onayladığını ifade etmiştir. Bunun da bir ön işlem olmadığını savunarak, Danıştay'ın kararının olduğunu, bu yüzden de kesin işlem niteliği taşıdığını dile getirmiştir.

Yaşar Topçu, yasada "bu şekilde yapılan ihale, bakan onayıyla neticelenir... Bakan ya kabul eder, onaylar ya da reddeder" şeklinde ifadenin yer aldığını belirttiği konuşması sırasında, Cevat Ayhan'ın geçen defa kendisi ile yapmış olduğu inkâr ettiği iddiasında bulunmuştur. Bu arada VİNSAN'ın, Fazilet Partisinin -o zamanki Refah Partisinin- bir üst düzey yetkilisinin yakınına aldığını ve Bakanı bunalttıklarını öne sürmüştür. VİNSAN firmasının verdiği projeyi Genel Kurula gösteren Topçu,²⁶⁶ hemen ardından ihaleyi kazanan firmanın projesiyle ilgili bilgi vermeye başlamıştır.

Ali Topuz'un, projeleri karıştırdığını söylediği Yaşar Topçu, bu ihale için de şunları söylemiştir: "Burada, 2800 metrelik deniz olduğu gibi duruyor. Size soruyorum: 2800 metrelik Körfezin, tüp geçit yapıp dibinin yarısını, üstünden köprü yapıp 2000 metresini dolduran bir firmaya -Doğru Yol Partisi sözcüsü hariç- bu Parlamentoda el kaldırıp da bedava yapacağını söylese, bedava yapacağını söylese, bu işi verebilecek bir tane babayiğit var mı, vicdan sahibi var mı?!"

---

²⁶⁶ Yaşar Topçu'nun Genel Kurula göstermiş olduğu proje ile ilgili olarak yapmış olduğu açıklamalar şöyledir: "İşte Körfez'in en dar yeri; bu yer, 3 kilometredir. Göresiniz diye, burada, yeşille işaretlenmiştir. Bu tablonun tümü VİNSAN'ın, Bouygues'in orijinal çizimidir; tablonun üzerinde de "Eğik Kanatlı Köprü Projesi" diye yazıyor. Şu gördüğünüz kahverengileri, turuncuları bu Körfezi dolduruyor -çünkü, bu firmanın 3 bin metrelik bir alanda köprü yapma yeteneği yoktur- buradan da dolduruyor, karkayakları koyuyor, 2 800 metrelik deniz, 800 metreye düşüyor. Burada, doldurulan yerlerin kesiti de vardır. Buyurun, bu da doldurmanın kesitini gösteren tablo. Bu, sadece köprü kısmı; bunu koyuyorum bir kenara.

Şimdi, gelelim tüp geçite: Bu da, tüp geçit projesi -boyanmıştır arkadaşlar- bakınız, işaretledik; 35 metre -bunların hepsi, VİNSAN'ın orijinal çizimleri- derinlik "400 metre" diye kendisi göstermiş; biz, elimizi sürmüş değiliz; biz, sadece uzaktan görünsün diye yapıyoruz. Bakınız, şu tüpüdür... Şu gördüğünüz turuncu renkli yerler de, denizin dibini dolduracağı yerlerdir; koca Körfezin yarısını dolduracak tüp geçit yapıyorum diye, geriye burası kalacak."

O, Bouygues değil; Bouygues damgası burada, gösterdim ben. O, Bouyges değil. O, Bellinger firması, proje firması o. Siz, onunla onu karıştırıyorsunuz; o değil... Birbirine karıştırıyorsunuz. Şimdi, bakın beyler, gensoruda bakan hesaba çekilir; ama, hesabı soranlar da millet huzurunda hesap vermek durumundadır. Siz, burada, milletin çok önemli bir yerindeki çok önemli bir projeyi, bir müteahhit ağzıyla ve tavırla durdurmaya, Bakanı engellemeye veya başka şeyler yapmaya kalkıyorsunuz. Ben, bunu da yanlış buluyorum; millet de dinliyor.”

Yaşar Topçu, muhalefet sıralarından gelen tepkiler altında sürdürdüğü konuşmasında, gensoruyu verenlerin gözünü kin ve nefret büründüğünü, kendi bakanlarının imzasına sahip çıkmadığını öne sürmüş ve Karadeniz sahil yolu ile ilgili olarak da haksız bir şekilde DYP'liler tarafından yolsuzluk yapmakla suçlandığını dile getirmiştir.

Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır: *“Karadeniz yolu... Beni, Doğru Yol Partisi, 200 trilyon yolsuzluk yapmakla suçladı. Karadeniz yolunun dolar bazındaki tüm maliyeti 178 milyon dolardır; yani, adamlar bu yolu hiç yapmayacaklar, bir de, üstüne benden para alacaklar; o zaman 200 trilyon zarar olur; bu bir.*

İkincisi, 156 milyon dolar gelişinin sebebi, 718'in tümünün faizini ödemek içindir, parça parça gelsin diye. Liborun artışının sebebi, Hazine, eskiden, 3 yıl vadeli faizle dış krediyi kabul ederdi; şimdi 5 yıla çıktı. Bunları biraz öğrenin gelin de, millete, buradan yalan yanlış şeyler söylemeyin. Anlatabildim mi?!”

Yaşar Topçu'nun son derece gergin ve tartışmalı geçen konuşmasından sonra, sataşmalara ilişkin konuşmalara geçilmiştir. İlk olarak Sakarya Milletvekili Cevat Ayhan, Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu'nun, şahsına sataşması nedeniyle konuşma yapmıştır. Kendisinin karayolları komisyonunun hazırladığı rapordaki sıralamaya göre, görüşmelerin yürütülmesi için onay verdiğini söyleyen Ayhan, buna karşılık Yaşar Topçu'nun birinci firmaya işi bağlarken fiyatta indirim yaptığını, sürede de değişikliğe gittiğini iddia etmiştir.

“Bu değişikliği yapıyorsan, o zaman, en az süreyi, en kısa teslim süresi verenin süresine indir; en düşük fiyat verenin seviyesine indir. Bu noktada karar veren, şeklin esiri olmaz. Komisyon, kendi teknik görüşüne göre, öyle veya böyle hazırlar; ama, ihale imzalayan Bakanın, oradaki makamın esası, vazifesi, sorumluluğu, kamu yararını dikkate almaktır; yani, burada, benim yaptığım sadece bir sıralamadır, görüşmelerin kapısını açmaktır. Görüşmelerin neticesini takdir ve onay, ihale imzası da Sayın Bakandır; telaş edecek bir şey yok; ben geçen toplantıda da söyledim” diyen Cevat Ayhan, bazı şeylerin şüyu vukuundan beterdir, sözünden hareketle, tekrar ihaleye çıkılmasını ve şartnamelerinin gözden geçirilmesini önermiştir. Konuşmasının sonunda ise

Refah Partisinin üst kademesinden birinin gelip kendisine baskı yaptığına dair ifadenin doğru olmadığını dile getirmiştir. Üç firmanın temsilcilerinin de geldiğini, hepsine eşit mesafede olduğu için de kabul ettiğini açıklamıştır.

Cevat Ayhan ile Yaşar Topçu arasında cereyan eden tartışma da, bu konuşmasının tamamlanmasıyla son bulmuş ve İstanbul Milletvekili Ali Topuz, Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu'nun, şahsına sataşması nedeniyle söz almıştır. Yaşar Topçu'nun konuşması sırasında, yanlış ve gerçeğe uymayan projeler ve dokümanlar sunduğu yolunda ithamı yüzünden söz aldığını ifade eden Ali Topuz, konunun yanlış bir noktada tartışıldığını ve ihalenin, bir proje yarışması olmadığını belirtmiştir. İhalenin, bir fiyat ve erken teslim etme yarışması olduğunu tekrarlamış ve bir firmanın geriye itilmesi için haklı bir gerekçe bulunmadığını iddia etmiştir.

Ali Topuz; *"İki, üçüncü sıraya itilen firma, ikinci ihaleye yaptığı teklif mektubunun içinde, birinci ihaledeki projelerde değişiklik yapılarak açıklığın 900 metreye çıkarıldığını ve bütün standartların bu projelerde, ekli projelerde sağlandığını ifade etmiş ve bunları eklemiştir"* dedikten sonra, Yaşar Topçu'nun Genel Kurula gösterdiği proje ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur.²⁶⁷ Daha sonra CHP ile ilgili sözleri aynen iade ettiğini açıklamış ve kürsüden inmiştir.

Ancak Yaşar Topçu ile Ali Topuz arasındaki tartışma son bulmamış ve bir süre daha devam etmiştir. Tartışmalar bittikten sonra, Meclis Başkanlığına verilen güvensizlik önergesi okunmuştur. Turhan Güven, Yusuf Bacanlı, Saffet Arıkan Bedük, Mehmet Gözlükaya ve Mehmet Sağlam tarafından verilen söz konusu önerge şu şekildedir: *"55. Hükümetin Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu'ya, İzmit Körfez Geçiş Projesi ihalesinde mevzuata aykırı davranmak suretiyle usulsüzlük yaptığı ve devleti zarara uğrattığı için ve gensoru önergemizde ileri sürdüğümüz gerekçelerle güvensizlik duyuyoruz.*

Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu hakkında güvenoylaması yapılmasını arz ve teklif ederiz. 12.10.1998"

---

²⁶⁷ Ali Topuz'un açıklamaları şöyledir: *"Şimdi, Sayın Topçu, tabii, bu kesitlerin, enine kesitin 1/1 000, yükseklik kesitinin de 1/100 ölçeğinde olduğunu belki bilmeyebilir. Buraya bakıldığı zaman, böyle çok derin bir şey görülüyor. Düşünün, şu genişliği, bunun on katı daha artırın, bu yükseklik ona tekabül eder. Onun için, baktıyor bunlardan "doldurmuş burayı" diyor. Bir kere, teknik üniversitelerin raporları, bilirkişi tarafından tanzim edilmiş raporlar -bütün bunların hepsi- Sayın Bakanın bu konudaki iddialarını çürütüyor. Bütün başlangıç fiyatlarının yüzde 25 oranında düşürüldüğü teklif mektubunun içinde yazılı. Yani, şimdi, "bütün bunlar sonradan verilmiştir" diyerek buradan kaçınmak mümkün değildir. Bir an için düşünelim, bütün bunların sonradan verildiğini kabul edelim. O takdirde dahi, Hazine yararını düşünen Bakanlık, 500 trilyondan az olmayan bir fiyat farkını hiç dikkate almadan, 500 trilyon daha pahalıya bu işi yaptırmakta hangi siyasî hangi teknik gerekçeyi kendisinde bulabiliyor; bu mümkün değildir."*

Bayındırlık ve İskân Bakanı Sayın Topçu hakkındaki (11/18) esas numaralı gensorunun, 12 Ekim 1998 tarihli 5. Birleşimde yapılan görüşmeleri sırasında verilen güvensizlik önergesinin oylaması, 4. Yasama Yılı'nın, 7. Birleşiminde gerçekleştirilmiştir.²⁶⁸ Açık oylamaya, 454 üye iştirak etmiştir; bunlardan 249'u üye önergenin kabulü istikametinde, 205 üye önergenin reddi istikametinde oy kullanmıştır. Bu sonuca göre Anayasanın 99. maddesinin 5. fıkrasında öngörülen salt çoğunluk bulunamamıştır. Bu nedenle, Bayındırlık ve İskân Bakanı hakkındaki güvensizlik istemi reddedilmiştir.

2- Çete ve Mafya Liderleri ile Doğrudan İlişki İçinde Oldukları ve Özelleştirmelerde, Özellikle Türkbank'ın Satışı İhalesinde Devletin Menfaatini Gözetmeyerek Görevlerini Kötüye Kullandıkları İddialarıyla Devlet Bakanı Güneş Taner ve Başbakan A. Mesut Yılmaz Haklarında Gensoru Açılmasına İlişkin Önerge

a) Öngörüşmeler²⁶⁹

Özel gündemin öngörüşmeler bölümünde yer alan, Doğru Yol Partisi Grubu adına Grup Başkanvekilleri Ankara Milletvekili Saffet Arıkan Bedük, Denizli Milletvekili Mehmet Gözlükaya ve İçel Milletvekili Turan Güven'in, çete ve mafya liderleriyle doğrudan ilişki içinde oldukları ve özelleştirmelerde, özellikle Türkbankın satışı ihalesinde, devletin menfaatini gözetmeyerek görevlerini kötüye kullandıkları iddialarıyla Devlet Bakanı Güneş Taner ve Başbakan Mesut Yılmaz haklarındaki (11/19) esas numaralı; Fazilet Partisi Grubu adına Grup Başkanvekilleri Erzurum Milletvekili Lütfi Esengün, Kayseri Milletvekili SalihKapusuz ve Sivas Milletvekili Abdüllatif Şener'in çete ve mafya liderleriyle doğrudan ilişki içinde oldukları ve görevlerini kötüye kullandıkları, kamu ihaleleri ve özellikle Türkbankın satışı ihalesine fesat karıştırdıkları iddialarıyla Devlet Bakanı Güneş Taner ve Başbakan Mesut Yılmaz haklarındaki (11/20) esas numaralı; Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Grup Başkanı ve Antalya Milletvekili Deniz Baykal ile Grup Başkanvekilleri İçel Milletvekili Oya Araslı, Ankara Milletvekili Atilla Sav ve Hatay Milletvekili Nihat Matkap'ın, mafya ve çete liderleriyle yakın ilişki içinde olduğu ve Türkbankın satışı ihalesinde bir işadamına fiyat teklifi ve para ve kredi temini konularında yardımcı olmak suretiyle ihaleyi yönlendirdiği iddiasıyla Başbakan Mesut Yılmaz hakkındaki (11/21) esas numaralı gensoru önergelerinin gündeme alınıp alınmayacağı hususundaki görüşmelerine, 20. Dönem, 4. Yasama Yılı'nın 21. Birleşiminde başlanmıştır. 19 Kasım 1998 tarihindeki birleşimin, Birinci Oturumundaki görüşmelerde, başkanlığı, Meclis Başkanvekillerinden Yasin Hatiboğlu üstlenmiştir.

²⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 4. Yasama Yılı, 7. Birleşim, 63. Cilt, 14. 10.1998

²⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 4. Yasama Yılı, 21. Birleşim, 66. Cilt, 19.11.1998

Konuları aynı olan bu önergelerin birleştirilerek görüşülmesi, Genel Kurulun 17 Kasım 1998 tarihli 19. Birleşiminde kabul edilmiş olan önerge ile ilgili olarak ilk sözü, önerge sahibi sıfatıyla Fazilet Partisi Erzurum Milletvekili Lütfü Esengün almıştır.

Gensoruyu, sırf Hükümeti düşürmek için vermediklerini belirten Esengün, Hükümetin, nasıl boğazına kadar yolsuzluklara battığını kanıtlamak ve bundan sonra gelen hükümetler ders alsın diye; tüyü bitmemiş yetimin hakkını korumak için verdiklerinin açıklamıştır. Aynı bağlamda, görevdeki Mesut Yılmaz Hükümetinin, Türk siyaset tarihine, yolsuzluklara en fazla bulaşmış bir hükümet olarak geçeceğini iddia etmiş ve peşkeşle, ihale özelleştirme yolsuzluklarıyla, çete ve mafya ilişkileriyle anılacağını da sözlerine eklemiştir. Bayındırlık Bakanlığı, yolsuzlukların kol gezdiği bir yer haline geldiğine, özelleştirmenin tam bir rezalet olduğuna, işaret eden konuşmacı, Hükümet'in medya ile olan ilişkilerine de son derece sert ifadelerle eleştiri getirmiştir.²⁷⁰ Lütfü Esengün, Susurluk konusunun da çözümlenemediğini ifade ettikten sonra, çetelerle mücadelenin tam bir fiyasko olduğunu, faili meçhul 5 bin cinayetin failinin bulunamadığını belirtmiş ve tutuklu bulunan Alaattin Çakıcı'nın ifadesinin alınamamasının anlamlı olduğunu vurgulamıştır. Yine Mesut Yılmaz'ın saldırıya uğradığı Budapeşte'de ne işinin olduğunu da soru olarak yöneltmiş ve *"Kasım 1996'da Budapeşte'de ne işiniz vardı Sayın Başbakan; yakıt ikmali için gidildiğini iddia ettiğiniz Budapeşte'nin Hilton Otelinde ne işiniz vardı? Yumruklandıktan sonra Macar polisine niçin şikâyette bulunmadınız da apar topar Türkiye'ye döndünüz? Yumruk atan şahıs aleyhindeki şikâyetten niçin vazgeçtiniz? Acaba, bu vazgeçmede, bu olaylarda, Alaattin Çakıcı'nın bir rolü var mı? ANAP'lı üç milletvekili Budapeşte'ye neyi araştırmaya gitti?"* şeklindeki sorularla konuşmasını sürdürmüştür.

Mesut Yılmaz'a; *"Eyüp Aşık'ın bir kanun kaçağıyla defalarca görüşmesine nasıl müsaade ettiniz? Bu görüşmelerin sebebi ve muhtevası neydi? Eyüp Aşık, işin vahametinden dolayı istifa ederken, aynı basireti, siz, hâlâ niçin göstermediniz?"*

---

²⁷⁰ Lütfü Esengün, Hükümetin bir medya patronunun desteği ile kurulduğunu söylediği konuşması şu sözlerle devam etmiştir: *"Hatırlınsa, bir medya patronu, Başbakanı, evinde kabul etti; daha hükümet kurmadan, Sayın Başbakan, medya patronuyla görüşerek işe başladı; onyediy ay boyunca da patronların desteği hiç eksik olmadı! Hükümetin bütün başarısızlıkları başarı gibi gösterilmeye çalışıldı. Geniş halk kitleleri -işçi, esnaf, köylü, memur- inim inim inlerken, kartel medyası, Hükümete methiyeler dizdirmeye devam etti, gerçekler halkımızdan gizlendi; Hükümet, medya desteğiyle ayakta tutulmaya çalışıldı; ancak, Hükümet ile medya patronları arasındaki kirli ilişkiler su yüzüne çıkmaya başlayınca, işler, işte o zaman karıştı. Medya patronlarının desteğiyle kurulan Hükümet, şimdi, bir diğer medya patronunun işaatlarıyla çatırıyor, yıkılıyor. Sonuç olarak, bu Hükümeti kartel medyası kurdu, kartel medyası yıkıyor. Ne demek bu; su testisi, su yolunda kırılır demek.*

Muhterem milletvekilleri, buna, ilahî adalet denir. Medyayı arkasına alıp, milletine "yarasa" diyen bir Başbakanı, ilahî adalet, bir başka patronun işaatlarıyla, işte böyle zelil eder, rüsva eder."

Erol Evcil'in uçağını kullanan milletvekilleri ve bakanlar kimlerdir? Daha dün akşam, Erol Evcil, 55 milyon dolarlık karaparadan -bu rüşvet midir, komisyon mudur, nedir; ama, listeyi gördüğünü söylüyor- hisse alan bir bakanın hâlâ bakanlık görevinde olduğunu ifade ediyor ve milletvekillerinin olduğunu söylüyor. Bu bakan kimdir; bu milletvekilleri kimlerdir?" şeklinde sorular da soran Lütfü Esengün, Bursa il örgütü hakkında ne yapıldığını, Türk Ticaret Bankasının özelleştirilmesinde mafya bağlantısını bilindiği halde, Korkmaz Yiğit'e niçin yardımcı olduğunu da gündeme taşımıştır.

Fazilet Partili Lütfü Esengün, Korkaz Yiğit'in bir videokasetiyle yapmış olduğu açıklamaların bardağı taşıran son damla olduğunu vurguladığı konuşmasının bu bölümünde, bu kasette Başbakanın ve Devlet Bakanı Sayın Güneş Taner'in, Türkbank ihalesinin Korkmaz Yiğit'te kalması için aktif çaba gösterdiklerinin, finansman ve kredi temininde nasıl yardımcı olduklarının, fiyat ayarlamalarındaki rollerinin açık seçik itiraf edildiğini öne sürmüştür. Bu açıklamalara karşı, Başbakanın "komplodur" dediğini, bunun ise suçlu psikolojisi olduğunu ifade etmiş ve konunun bir de İstanbul DGM'de soruşturulduğunu hatırlatmıştır. Korkmaz Yiğit'in, ihaleye fesat karıştırmaktan ve cürüm işlemek için teşekkül oluşturmaktan yargılandığına da işaret eden Esengün, Mesut Yılmaz'ın hem işbaşında kalmasının hem de Korkmaz Yiğit'in iddialarının üstüne gitmesinin mümkün olmadığını savunmuştur.

Hükümetin hırsızlıklar, yolsuzluklar ve çetelerle mücadele edemeyeceğinin açıkça ortaya çıktığını ileri süren FP'li konuşmacı, Başbakanın gensorunun sonucunu beklemeden istifa etmesi gerektiğini, bunun da siyasi ahlakın bir gereği olduğunu vurgulamıştır.

Lütfü Esengün'den sonra, önerge sahibi sıfatıyla, DYP Aydın Milletvekili Ali Rıza Gönül söz almıştır. Üç siyasî parti grubu tarafından verilmiş üç gensoru önergesi bulunduğunu, bu önergelerin ortak amacının da, 55. Hükümeti düşürmek olduğunu ifade eden Gönül, verilen konuşma süresinde Hükümetin icraatlarını tek tek incelemenin, yanlışları, yolsuzlukları, suiistimalleri ve görevi kötüye kullanma amacını güden davranışlarını ortaya koymanın mümkün olmadığını söylemiştir. Çok partili demokratik parlamento döneminde, ilk defa, üç siyasî partinin, aynı anda, ayrı ayrı, bir cumhuriyet hükümeti aleyhine gensoru önergeleri vermelerinin tarihi bir olay olduğuna da işaret eden Gönül, aslında bir azınlık hükümetinin görevde olduğunu ileri sürmüştür.

Ali Rıza Gönül, Hükümetin kuruluş döneminden itibaren kamuoyunda tartışıldığını, Parlamento dışı güçlerin baskı ve dayatmasıyla kurulduğunu iddia etmiş ve buna bağlı olarak söz konusu hükümetin siyasi ahlaka aykırı olarak göreve geldiğini ve millî iradenin hiçe sayıldığını öne sürmüştür. Birçok çevre tarafından meşru görülmeye bir hükümetin de icraat konusunda sıkıntılar yaşadığını sözlerine eklemiştir.

Mesut Yılmaz'ın göreve gelirken, kurumlararası uyumu sağlamak, irticayı önlemek, ülkeyi ve milleti selamete seçime götürmek; Susurluk olayını çözüme kavuşturmak; enflasyonu ve hayat pahalılığını durdurmak gibi hedefleri ortaya koyduğunu, ancak bunların hiçbirini gerçekleştiremediğini öne süren Ali Rıza Gönül konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: “*Peki, Sayın Başbakan bunları söyledi de ne oldu?.. Hâlâ, irtica öncelikli ve birinci tehdit olarak ifade edilmekte; çözemeysem bu başbakanlık bana haram olsun mu olmasın mı tartışmalarına çanak tuttukları o meşhur ve malum Susurluk konusunda sonuç alıcı önemli bir adım atılamamış; dar gelirli, çalışan, fakir fukara, çiftçi, esnaf, memur, enflasyonun altında ezilmiştir. Zam, kıyım, sürgün, insanımızın kaderi sayılmış ve öyle yapılmıştır, öyle olmuştur.*

İhracat düşmüş, enflasyon yükselmiş, bütün sektörlerde ekonomik bunalım doğmuş; işyerleri kapanır, işletmeler iflas noktasına gelerek, çalışanlar sokağa bırakılmaya başlanmıştır.

Karteller ile tekeller ve havuz müteahhitleriyle oluşturulan ekonomik ceteleşmeyle tarihimizin en büyük vurgunu ve talanı gerçekleştirilmiştir.

Korumacılık, kayırmacılık Hükümetin temel politikası haline getirilmiş; ülkemiz yalnızlığa itilmiş, değerler ve ilkeler gözardı edilerek, gerek ekonomik gerekse dış politikada ortaya koskoca kara bir tablo çıkmıştır.”

Halk desteğinden yoksun olan Hükümetin, belirli bir çevreye büyük servetler kazandırdığını da söyleyen Ali Rıza Gönül, ihalelerin paylaştırıldığını; turizm ve orman alanları ile hazine arazilerinin hatırlı holdinglere, partizan kişilere peşkeş çekildiğini; enerji santrallerinin, dağıtım şebekelerinin patronlara diyet borcu olarak verildiğini iddia etmiştir. Ayrıca siyasetin bir sektör haline getirildiğine de vurgu yaparak, Alaattin Çakıcı ile Mesut Yılmaz arasında ciddi bir yakınlaşmanın olduğunu dile getirmiştir. Bu nedenle de gensoru krizinin mimarının, aslında, Mesut Yılmaz'ın ta kendisi olduğunu ifade etmiştir.

Ali Rıza Gönül, konuşmasının sonlarında, Bülent Ecevit'in Mesut Yılmaz ve çevresinin savunuculuğunu yapmaması gerektiğini vurgulamış ve “*Bu Hükümet kurulurken veya kurdurulurken, hiç kimse Sayın Yılmaz'a devleti talan ettir demedi. Hiç kimse de, özelleştirme ihalelerine girecek taliplilerle görüş, kapalı kapılar ardında konuş, sonra da devletin ilgili bürokratını arayıp; bu, bizim çocuktur...*” diyerek sözlerine son vermiştir.

Daha sonra, CHP Genel Başkanı Antalya Milletvekili Deniz Baykal, hem önerge sahibi hem de CHP Grubu adına söz almıştır. Konunun bir bankanın satışından daha öte bir anlam taşıdığını söyleyerek konuşmasına başlayan Baykal, temel sorunun hükümet etme anlayışından kaynaklandığını dile getirmiş ve ilk günlerden itibaren hükümetin atamalarında, liyakati değil, kendilerine yakın olmayı tercih ettiğini ifade etmiştir. THY yönetim kuruluna yapılan bir atamayı da örnek olarak göstermiştir. Başbakanın güvendiği insanların aile yakını olduğunu da iddia eden Baykal, benzer durumun ihalelerde de görüldüğünü, ihalelerin istisnâ uygulamalarına göre şekillendirildiğini ileri

sürmüştür. Bu konudaki görüşünü; “Türkiye’de, herkesin bildiği, herkesin tanık olduğu, çok somut bir gerçek halinde, bir iş dünyası gerçeği, bu Hükümetin kendine özgü bir uygulaması olarak ortaya çıktı. Hangi ihalenin kime verileceği, artık, önceden rahatlıkla tahmin edilebilir, bilinir hale geldi. Noterden yapılan tespitler, delil niteliğini, kamuoyunu heyecanlandırarak önemli bir tespit olma özelliğini kaybetmeye başladı. "Herkes biliyordu; ne olmuş bunda" denilmeye başlandı. Hangi ihale kime verilecek, müteahhitler arasında ihale nasıl paylaştırılacak; bunun kararları, İhale Yasasının gereklerine göre değil, belli bir siyasî merciin takdirine, belirlemesine göre işlemeye başladı” şeklindeki ifadelerle de desteklemiştir.

Deniz Baykal, Hükümetin uygulamalarının eleştirdiği konuşmasının bu bölümünde, şikâyet edenleri tatmin etmek için onlara ayrı ihaleler verildiğini; hukuk, kural, düzen, devlet anlayışının bir yana bırakıldığını; kişisel takdir, siyasî tercih, iktidar belirlemesinin, temel bir hükümet etme üslubu halinde ortaya çıkmaya başladığını ileri sürmüştür. Aynı bağlamda BOTAŞ, POAŞ ve Bolu Dağı Tüneli ile ilgili açıklamalarda da bulunan Baykal daha sonra sözü Korkmaz Yiğit’e getirmiştir.²⁷¹

Korkmaz Yiğit’in açıklamalarına da değinen Deniz Baykal, "Kendisi suçlu, sanık konumunda olan ve hesap verme durumuna sürüklenmiş olan, maddî ve manevî açıdan bittiğini kendisi itiraf eden bir insanın sözleri ciddiye

---

²⁷¹ Deniz Baykal’ın söz konusu açıklamaları şöyledir: “Elimizde noter tespitleri var; hiç kimsenin aldıracağı yok. BOTAŞ’la ilgili gaz ihaleleri önceden noterde tespit ettirildi, üstelik, bilgisayara geçmiş noterde tespit edildi; ki, daha sonradan yapıldı denilmesin diye; hepsi orada duruyor, hepsi de aynen çıkmıştır. Hepsini de kimin alacağı önceden bilinen şekilde dağıtılmıştır. Ee, dağıtılır, bizim hükümet etme anlayışımız bu, biz böyle hükümet ederiz dersiniz, birazdan konuşacağımız noktaya kaçınılmaz olarak gelirsiniz ve gelmişsinizdir.

Bu yaklaşım, kendisini özelleştirme uygulamalarında göstermiştir, şeffaf olduğu söylenen özelleştirme uygulamalarında göstermiştir. POAŞ’ın satışı bunun çok tipik bir örneğidir. Bu yaklaşım, tayinlerde kendisini göstermiştir. Devlet kadrolarına atama yapılırken bu ölçüler esas alınmaya başlanmıştır, her düzeyde siyasî belirleme, tayinin temel unsuru haline dönüşmeye başlamıştır. Bazı tayin girişimleri başarıya ulaşmış, bazıları başarıya ulaşamamıştır; ama, daima, böyle bir arayış, siyasî istila, devleti, kamuyu, hukuku, idareyi, toplumun ortak yararını, kamu çıkarlarını kişisel, siyasal hesaplara göre etkileme, yönlendirme çabası, her aşamada kendisini ortaya koymuştur.

Değerli arkadaşlarım, bu uygulamanın sonucu, bu Hükümetin özel himayesine mazhar müteahhitler tarifinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Özel etkinliği olan, özel ağırlığı olan müteahhitler kendisini göstermeye başlamıştır ve bu çerçevede, ibretle izlenmesi gereken bir olay, bir süre önce, meşhur Bolu Tünelinin müteahhidi Astaldi Firmasının "ben, bu işi gereğince yapıyorum, yapacağım; ama, bürokratik bazı sıkıntıları var. Bana teknik katkı vereceği için değil, muhtaç olduğum finansman gücünü bana getireceği için değil, sadece, karşı karşıya kaldığım bürokratik sıkıntıları aşmama yardımcı olacak diye, ben, ortak alıyorum" açıklamasıyla, kendisine, bu himayeye mazhar müteahhitlerden birini ortak aldığını resmen ilan etmiştir. Niye ilan etmiştir; bir ciddi firma olarak, bu aşamada niye ortak aldığını açıklamak zorunda hissetmiştir kendisini, savunma sadedinde söylemiştir ve bu, bir gerçektir. Bu, Türkiye’deki iş hayatının, bu Hükümetin getirdiği gelenekler, âdetler, ölçüler içinde şekillenen iş hayatının, çok doğal bir parçası haline, ne yazık ki, gelmiştir.”

alınır mı; onlar ciddiye alınarak muhakeme yürütülür mü; o nedenle, onların bir geçerliliği yoktur" deyip, iddiaları topyekûn ortadan kaldırma çabasının var olduğunu belirtmiştir. Tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de temiz toplum dalgasının yükseldiğini ifade etmiş ve Alaatin Çakıcı konusundaki kasete de değinerek, bütün bu iddiaların üzerine yürüneceğine vurgu yapmıştır.

“Ortaya atılan iddialar çok açık ve bunlar doğrulanmıştır. Bütün bu tartışmaların sonunda ayakta kalan şu tabloya dikkatinizi çekiyorum: İhalelerin yapılacağı, Ticaret Bankası satışının yapılacağı günün gecesi -sabah banka satışı var- Ankara’nın bir lokantasında, Sayın Başbakanın güvenilir işadami arkadaşıyla bankayı almaya talip olan işadami bir aradalar. Gece saat 01.00. Ne yapıyorlar acaba? Neyle meşguller? Sabahleyin ihale var, 8 saat sonra ihale var. Bir televizyon şirketinin satışıyla ilgili kâğıtları birbirlerine teati ediyorlar. Bu yalan mı; o saatte orada oldukları yalan mı; o saatte, orada, o kâğıtları birbirlerine verdikleri, televizyon satışı işleminin son aşamasını gerçekleştirdikleri yalan mı; doğru. Herkes söylüyor, herkes kabul ediyor. Bu oldu” diyerek konuşmasını sürdüren CHP Genel Başkanı, daha sonra söz konusu ihalelerin ayrıntıyla ilgili iddiaları ortaya koymuştur.²⁷²

Baykal, söz konusu ilişkilerin kişilerle sınırlı olmayacağını, kurumları da bağlayacağını söyledikten sonra, Genç-TV'nin satışı ile ilgili görüşlerini ortaya koymuştur. Kanalın 29 milyon dolara satıldığını, 29 milyon doların da, televizyon kanalını satacak olan kişinin bankasından alındığını belirtmiş ve 500 milyon dolarlık Bankekspresin 350 milyon dolarlık kısmının bu tür uygulamalarla boşaltıldığını öne sürmüştür.

²⁷² Deniz Baykal’ın açıklamaları şu şekildedir: *“Peki, düşünün manzarayı. Sabahleyin banka ihalesi var, gündüzler torbaya girmiş, gece saat 1’de televizyon satışıyla ilgili son işlemler yapılıyor. Yapılırken, Sayın Başbakanın güvendiği işadami arkadaşı telefonunu çalıyor. Telefonda, Sayın Başbakan, kendisini konuta çağırıyor. Bu yalan mı; doğru. Sayın Başbakanın işadami arkadaşı, bankayı alacak olan işadamına "sen oteline geç, çıkınca yanına gelirim" diyor. Yani, işlem bitmemiş. Televizyon satışıyla ilgili kâğıtlar teati edilince, her iş bitmemiş. O, oteline geçiyor, öbürü de konuta gidiyor.*

Konuttaki manzara ne: Gece saat 2. Bir başka banka talibi işadami, Sayın Başbakanla bir aradalar. Şimdi, bu işadami arkadaşımı Sayın Başbakan niye çağırıyor konusunda iki versiyon var, bunun iki biçimi var, iki şekilde bu anlatılıyor:

Sayın Başbakan, ben, Korkmaz Yiğit’in, Alaattin Çakıcıyla ilişkisi olduğu konusunda, şimdi, burada, beraber olduğum Zorlu’dan iddialar duydum, böyle bir durum var mı, ne dersin acaba diye işadami arkadaşına soruyor. Kim soruyor; Başbakan soruyor. Kaçta soruyor; gece saat 2’de soruyor. Sabah 9’da ihale var. Saat 9’daki ihaleden önce Sayın Başbakan, Kamuran Çörtük’e ‘Korkmaz Yiğit’in Çakıcıyla ilişkisi var mı’ diyor. Bu, ne bilinmez ilişkiymiş?! ‘Bunu sormak için çağırdım’ diyor. Peki, soruyu da ne oluyor? Zorlu ‘var’ diyor o ilişki, MİT ‘var’ diyor, Emniyet Genel Müdürlüğü ‘var’ diyor; bu ilişkiyi, zatiâliniz biliyorsunuz. Bu ilişkiyi bile bile, ihaleden önce, televizyon kanalı satışının muhatabı durumunda olan bir kişiyi konuta çağırıp, ona, gece saat 2’de "ilişkisi varmış, ne dersin" diyor. Sonra ne oluyor?.. Bu bir versiyon, Sayın Başbakanın versiyonu; ama, Sayın Başbakan şunu da kabul ediyor: ‘Zorlu’yla yaptığım konuşmada, 505 milyon dolarlık teklif yapmayı kabul etti; 505 milyon dolara kadar çıkacağını söyledi’ diyor. Bu bilgiyi de, güvendiği işadami arkadaşına veriyor. O işadami arkadaşı -ki, o bankadaki rakibinin masasından kalkmıştır- birazdan rakibinin odasına gidecektir. İhaleye fesat karıştırma, bu değil de ne acaba 505 milyon dolara kadar çıkacağı bilgisi, Kamuran Çörtük tarafından, bir süre sonra, oteldeki Korkmaz Yiğit’e intikal ettiriliyor.”

Bankaların denetlendiği ve gözetlendiği bir dönemde, bir bankanın 10 milyon doların üzerinde kredi vermesinin, Merkez Bankasına bildirmeden mümkün olamayacağını da söyleyen Deniz Baykal, 500 milyon dolarlık mevduatı olan bir bankanın 350 milyon dolarının bir gecede boşaltılamayacağını savunmuş ve Türk Ticaret Bankası satış süreci, medyaya girme olayları, gazete alma olayları, televizyon alma olaylarının nerelerden finanse edildiğinin ortaya çıkarılmasının gereğine işaret etmiştir. Bakanın, Başbakanın, Hükümetin, siyasi kadroların ilişkileri konusunda ortaya çıkan bir yanlışlığı tespit ettiklerini, artık TBMM Hükümetinin bu kabul edilemez yanlış uygulamalarına, kamuya zarar veren uygulamalarına, moral içeriği olmayan, yasalara açıktan aykırı bu uygulamalarına göz yummasının beklenemeyeceğini de sözlerine eklemiştir.

Deniz Baykal, hem önerge sahibi ve hem de Genel başkan sıfatıyla yapmış olduğu konuşmada, Mesut Yılmaz'ın *"Olabilirdiğince yüksek bir fiyata banka satılsın istedim; bunun için ilgilendim ve Çakıcı bu işe karışmasını istedim"* şeklindeki açıklamasının inandırıcı olmadığını ifade etmiş ve söz konusu iki amacın da gerçekleşmediğine vurgu yapmıştır. Başbakanın MİT tarafından uyarıldığını da söyleyen Baykal, Alaattin Çakıcı ile Mesut Yılmaz arasındaki ilişki konusundaki görüşlerini şu sözlerle açıklamıştır: *"Bu ilişkiyi bildiğini çok çeşitli platformlarda Sayın Başbakan ifade etti, itiraf etti. En son olarak, konutta düzenlediği gazetecilerle yüzleşme toplantısında, Hazine Müsteşarı, kendisine 'niye bilgi vermediniz Sayın Başbakana bu konuda' diye sorulduğu zaman 'Sayın Başbakan, bize, MİT'in bu konuda kendisini uyardığını ifade etti' dedi. Hazine Müsteşarı Sayın Başbakanın bildiğini biliyor, hepimiz biliyoruz, resmî yazılar var. Yazılar, özel kalem müdüründe mi kaldı, müdür yardımcısında mı kaldı; kozmik büroda mı kaldı... Bütün bunlar niçindi; ilişkiyi biliyoruz bilmiyoruz... Son gecesine kadar biliyorsunuz. İşadamları sizi uyarıyor. Bu konuda, kesinlikle inandırıcı olmamıştır. Bu ilişki resmen ortaya çıktıktan sonra bile -dikkatinizi çekerim- yani, ihale 4 Ağustosta yapılmıştır, 13 Ekimde kaset yayınlandı, 5 Ekimde Sayın Başbakan kasetin muhteviyatından haberdardı, 5 Ekimden 13 Ekime kadar geçen günler boyunca bunu iptal etmek için somut hiçbir girişime yönelmedi. Sayın Başbakanın bunu iptal etmesi, ancak, kasetin bütün Türkiye'nin bilgisine intikal ettiğini öğrenmesinden sonra, kendisine kasetin verilmesi üzerine gerçekleştirilebildi."*

Baykal, bu olayların görmezlikten gelinemeyeceğini, çetelerin siyasal bağlantılarının araştırılmasının gerektiğini ifade ettiği konuşmasında, bu konuda Hükümetten hesap sorulmasının zorunlu olduğunu dile getirmiş ve gensoruyla siyasî denetim mekanizmasının işletildiğini söylemiştir. Ayrıca söz konusu yolsuzlukların dile getirilmesi durumunda Türkiye'nin hükümete kalacağı şeklindeki kaygıların da yersiz olduğunu savunmuş ve hükümetlerin, yerlerine yenileri gelinceye kadar görevlerine devam edeceklerini de sözlerine eklemiştir.

Sorunların örtbas edilmesiyle, Türkiye'nin iç ve dış hiçbir sorununun altından kalkamayacağını savunan Deniz Baykal, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, iki bakanı Yüce Divanda mahkûm olmuş tek başbakan olduğunu, o mahkûmiyetin, neden, nasıl, niçin ortaya çıktığının Başbakan tarafından

bilindiğini ileri sürmüştür. Baykal, konuşmasını sonlarında, dönemin güncel sorunu olan Abdullah Öcalan'ın İtalya'da bulunmasına da değinmiş ve PKK'nın lideri Öcalan, Roma'da İtalya Hükümetinin misafiri konumunda olduğunu söyleyerek, bunun, Türkiye için kesinlikle kabul edilemez bir tablo oluşturduğunu ifade etmiştir. Türkiye'nin ülkede yaşayan bütün yurttaşlarıyla bir bütün olduğunu söyledikten sonra, Türkiye'nin İtalya karşısında hem haklı hem de güçlü olduğunu belirtmiş ve *“Bilinmesi gerekiyor ki, İtalya, bu tavırla; yani, bir teröriste misafir muamelesi yaparak dünya içerisinde güç bir konuma sürüklenmiştir; hızla tecrit edilmesi kuvvetle muhtemeldir; hepsi bize bağlıdır. İtalya'nın içinde de bu politikayı kabul ettirmekte bir süre sonra güçlükler ortaya çıkacaktır”* şeklindeki sözlerle düşüncelerini ortaya koymuştur.

Deniz Baykal son olarak terör konusuna değinmiş ve terörün, dünyanın bir numaralı derdi, NATO'nun bir numaralı sorunu olduğunu vurgulamıştır. NATO Bakanlar Konseyine konunun götürülmesini önermiş ve NATO içerisinde, İtalya'nın yalnız olduğunu ileri sürmüştür. Son olarak sorunların, Türkiye'nin ulusal sorunları, büyük bir devletin sorunları olduğunu, bu konularda Türkiye'nin bir zafiyet içerisine girmesinin mümkün olmayacağını belirterek konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra, Doğru Yol Partisi Grubunun görüşlerini ifade etmek üzere, Aydın Milletvekili Ali Rıza Gönül kürsüye çıkmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğunu vurgulayarak konuşmasına başlayan Ali Rıza Gönül, Mesut Yılmaz'ı ihaleleri kapalı kapılar ardından yapmakla, bürokratlar üzerinde baskı kurmakla, nüfuz ticaretine göz yummakla ve istihbarat birimlerinin iletmiş olduğu bilgileri göz ardı etmekle suçlamıştır. Bu nedenle de krizin mimarının bizzat başbakan olduğunu iddia etmiştir. Mesut Yılmaz'ın Budapeşte'de uğradığı saldırıya da değinen Gönül, sözü Türkbank ihalesine getirmiş ve Başbakanın, Korkmaz Yiğit'in Alaattin Çakıcı ile olan ilişkisini bildiğini itiraf ettiğini, ancak herhangi bir işlem yapmadığını öne sürmüştür.

Ali Rıza Gönül, bu konudaki açıklamalarını şu sözlerle sürdürmüştür: *“Gerçek şu ki: Sayın Başbakan, büyük bir medya grubuna sahip olacağını düşündüğü Korkmaz Yiğit'i siyasî çıkarları için kendine bağlamanın hesaplarını yapmış ve bu hesap içerisinde, devletin kendisine ulaştırdığı çok önemli bir istihbaratı hasıraltı etmiştir.*

İşin en acı tarafı, Korkmaz Yiğit'in yemini, devletin istihbaratını çürüten bir delil niteliğini kazanmış olmasıdır. Başbakanın açıklamalarındaki bu tutarsızlık, Korkmaz Yiğit'in açıklamalarına inandırıcılık kazandırmaktadır.

Sayın Başbakan 'elimde kesin delil yoktu, bu yüzden ihaleye girmesine izin verdim' diyor. Bu açıklama, önceki beyanlarıyla tamamen zıt ve tezat teşkil etmektedir. 'Korkmaz Yiğit'i ihaleye sokmayın' talimatını verirken, elinizde başka bir delil mi vardı? Kaldı ki, böyle bir bilgi alan Başbakanın, gereğini yapması için başka bir delile de ihtiyacı yoktur.

Korkmaz Yiğit, yaptığı açıklamada, satış bedelinin belli bir rakamı aşmayacağı yönünde Başbakan'dan ve Devlet Bakanı Güneş Taner'den teminat aldığını, katılımcıların zorlamasıyla bu rakamın aşılması üzerine aradaki farkın

temini için kendisine kolaylık sağlamaya söz verildiğini, ayrıca, hangi katılımcının ne fiyat teklif edeceğinin Başbakan tarafından kendisine iletildiğini, yer, zaman ve tanık bildirerek ileri sürmüştür. Başbakan, bu iddianın yer, zaman ve tanıklarla ilgili kısmını doğrulamış, sadece muhtevasını yalanlamıştır. Sayın Başbakan 'Zorlu'ya 500 milyon doların üzerine çıkması telkininde bulundum, onlar 505'e çıkarız dediler. Gece 12 ile 1 arasında ise Çörtük'ü aradım; o sırada, televizyon pazarlığı için Yiğit'le berabermiş, pazarlık yapıyormuş. Çörtük'e dedim ki: 500'ün altında vermeyiz, ciddiye üzerine çıkması lazım. Böyle bir şey söylendi, ilişkiyi herkes biliyormuş; böyle bir şey varsa girmesin' açıklamasını yapmıştır."

Başbakanın, katılımcılardan aldığı bu son derece özel bilgileri Kamuran Çörtük'e söylediğini ve bunu garip bulduğunu ifade eden Gönül, Kamuran Çörtük'ün, söz konusu ihalede, kamuoyunun bilmediği bir görev ve misyonu olup olmadığını sormuştur.²⁷³ Kasetle ilgili açıklamalarına devam eden Ali Rıza Gönül, söz konusu kasette Erol Evcil ile yapılmış olan bir mülakatın yer aldığını, Erol Evcil'in, Korkmaz Yiğit'in Türk Ticaret Bankası ihalesine girmesinde Alaattin Çakıcı'nın etkisinin olduğunu, holding sahibi, işadamı aynı kişinin ihaleye girmesini kesinlikle önlediğini, adı geçen kişinin de Kamuran Çörtük olduğunu ve Kamuran Çörtük'ün, Korkmaz Yiğit'in ihaleye girmesinde ve bankayı almasında fevkalade yardımlarının olduğunu açık açık anlattığını Genel Kurula aktarmıştır.

Ali Rıza Gönül, Korkmaz Yiğit ile Erol Evcil'in açıklamalarının birbirini tamamladığını ve üst üste çakıştığını belirttiği konuşmasında, Nesim Malki cinayetine de değinmiş ve Malki'nin İsviçre'deki hesabına kaynağı belirsiz bir yerden 55 milyon dolar paranın girdiğini iddia etmiş ve Erol Evcil'in, "Türk

---

²⁷³ Ali Rıza Gönül, Mesut Yılmaz-Güneş Taner-Korkmaz Yiğit ilişkisi ile ilgili iddialarını şu sözlerle sürdürmüştür: "Korkmaz Yiğit'in açıklamalarında, Devlet Bakanı Güneş Taner'in, kendisine, bankalardan kredi temini sözü verdiği, bu amaçla, Yapı Kredi Bankasıyla da bizzat görüşmeler yaptığı iddiası yer almaktadır. Korkmaz Yiğit, hem medya hem de banka sahibi olmaya parası yetişmeyince Güneş Taner'in devreye girdiğini, yardım etmek istediğini, Bakanın evinde Yapı Kredi Bankası sahibi ve yetkilileriyle bir toplantı yaptıklarını, daha sonra, Sayın Güneş Taner'in bu işi bizzat takip ettiğini söylemiştir.

Sayın Başbakan ve Sayın Bakan, açıklama durumunda oldukları her ilişkiyi "tesadüf" kelimesiyle geçiştirmek istemektedirler. Devletin istihbarat birimlerince kaydedildiği anlaşılan bir konuşmanın neden Başbakana değil de bir muhalefet partisi milletvekiline verildiği sorusu hâlâ aydınlanamamıştır. Sayın Başbakan, böyle bir delilin arayışı içinde olduğunu söylüyor. O delil devletin elinde mevcut; ama, Başbakan o delile ulaşamıyor. Sayın Başbakan, kendisinden bu bilgiyi esirgeyerek -kendi deyimleriyle- hata yapmalarına sebep olan ilgililer hakkında hiçbir işlem yapmıyor. Başbakanın bu tutarsızlığının sebebini anlamak da mümkün değildir. Ya bu delil kendisine ulaştırıldığı halde Başbakan tarafından hasıraltı edilmiştir ya da Sayın Başbakanın Korkmaz Yiğit'le bir çıkar ilişkisine girdiği bürokrasi tarafından tespit edildiği için eldeki bu delil Başbakandan korunmuştur; olayın bir başka izahı yoktur.

Değerli milletvekilleri, şu anda, Sayın Başbakanın bütün konuşmaları, kanaatimizce, bu olayı kabul noktasındadır; çünkü, yer ve zamanı kabul eden Sayın Başbakanın artık bu aşamadan sonra söylediği her söz, bir biçimde, tevîl yollu ikrar mahiyetini taşımaktadır."

Hava Yolları uçak alım konusuyla ilgili mi; bu konuda dağıtılan avanta mı" şeklindeki soruya hayır demediğini ileri sürmüştür. Yine Erol Evcil'in, ısrarlar sonucu, gördüğü belgedeki isimlerden birinin bugün Kabinede bakan olduğunu, bir diğerinin de milletvekili olduğunu açıkça ifade ettiğini de dile getirmiştir.

Bu bakan ve milletvekilinin kim olduğunu soran Gönül, gerçeklerin su yüzüne çıkabilmesi için Hükümetin istifa etmesi gerektiğini belirtmiş ve ardından da Abdullah Öcalan'ın İtalya'ya sığınmasıyla ilgili görüşlerini açıklamıştır. Bu konuda da Hükümeti eleştiren Gönül, İtalya'yı da kınamış ve konunun İtalya'nın tarihinde kara bir leke olarak kalacağını iddia etmiştir. PKK olayının milli bir olay olduğunu da söyleyen konuşmacı, Türkiye'nin birlikte hareket ederek, Meclis'te alınan kararlar sayesinde Suriye'nin Abdullah Öcalan'ı ülkesinden çıkardığına vurgu yapmış ve Hükümetin bu konuda tek başına bir başarısının bulunmadığını savunmuştur. Hükümetin, bu konunun arkasına sığınamayacağını da sözlerine eklemiştir. Şimdi aynı birlik ve beraberliğin İtalya'ya karşı da gösterilme zamanı olduğuna vurgu yapan DYP'li Gönül, daha sonra idam cezasının kaldırılması konusundaki görüşlerini açıklamıştır. *"Hükümete soruyorum: Gerçekten, İtalyan Hükümeti yetkilileri tarafından, size "Ceza Kanununuzda idam cezası öngörülüyor, bu nedenle size teslim edemiyoruz" şeklinde bir uyarı veya iyi niyetli bir itiraz olmuş mudur? Görüyoruz ki, son gelişmelere ve İtalyan yetkililerinin beyanlarına göre, Apo'nun siyasi sığınma talebinin kabul edileceğine dair ciddi gelişmeler yaşanmaktadır. Eğer İtalyan Hükümetinin iyi niyetli itirazı olsaydı, inanıyoruz ki, Yüce Meclis, bir günde, idam cezasını Ceza Kanunumuzdan çıkarır, itirazın gerekçesini ortadan kaldırır. Bu nedenledir ki, Yüce Meclis, Hükümetin Meclise sevk etmeyi düşündüğü idam cezasının kaldırılması konusundaki yasa tasarısını ciddiye almayacaktır"*

Hükümetin düşürülmesi durumunda kaos olmayacağını da savunan Gönül, siyasal teamüllere göre Mesut Yılmaz'ın hemen istifa etmesi gerektiğini de savunmuş ve konuşmasını tamamlayarak, kürsüden inmiştir.

Ali Rıza Gönül'ün konuşmasından hemen sonra, Devlet Bakanı Güneş Taner söz almış ve şu açıklamalarda bulunmuştur: *"Sayın Başbakanın Amerika'dayken beni araması üzerine, biz, işlemleri zaten durdurduk. Kaset açıklandıktan iki saat sonra, fiilen, ortada bir delil olduğu ve bununla ilgili bir araştırma istendiği için, tamamıyla, yani, hukuken de durdurulma yoluna gidilmiştir. Ertesi gün, Hükümetin isteği üzerine, Merkez Bankası tarafından Devlet Güvenlik Mahkemesine suç duyurusunda bulunulmuştur. 16 Ekimde, Hazine, elinde hiçbir bilgi ve belge olmadığından dolayı hareketlerinde bir eksiklik olmadığını basın açıklamasıyla duyurmuş; 20 Ekimde, İçişleri Bakanına, bu konuda ifade edilen yazının neden Hazineye gönderilmediği sorulmuş; ayın 20'sinde, Başbakanlık Teftiş Kurulu göreve çağrılmış; 9 Ekimde de, Korkmaz Yiğit'in sahibi bulunduğu Bankekspres... 20 Kasımda, Cumhuriyet Başsavcılığına Bankekspres ilgili suç duyurusunda bulunarak, demin ifade ettikleri durum ortaya çıkmıştır."*

Bu konuşmayla birlikte birleşime ara verilmiş ve kısa bir süre sonra, ikinci oturumda görüşmelere devam edilmiştir.

İkinci oturumda ilk sözü, Demokratik Sol Parti Grubu adına Antalya Milletvekili Metin Şahin almıştır. Metin Şahin, ilk olarak gensoru önergelerinin, Korkmaz Yiğit'in, kendisinin hazırladığı ve yine kendisine ait olan bir televizyonda yayınlattığı bandın yayınlanmasından sonra hazırlandığını ifade etmiştir. Söz konusu önergelerden birinin girişinde "Hükümetlerin en önemli görevlerinin, ülkede huzuru, barışı, adaleti temin etmek, ekonomiyi düzeltmek ve kanunsuzluklarla mücadele etmek olduğu" şeklinde bir ifadenin yer aldığını, bunun da doğru olduğunu vurgulamıştır. 55. Hükümetin kuruluş aşamasında, gerek koalisyon protokolünde gerekse Hükümet Programında suç örgütleriyle mücadele edileceğinin açıkça ifade edildiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, tüm cumhuriyet hükümetleri içinde, çetelerle, mafyalarla, karaparayla, özetle organize suçlarla en fazla mücadele eden hükümetin 55. Hükümet olduğunu ileri sürmüştür.²⁷⁴

10 Kasım akşamını hatırlatan Şahin, Korkmaz Yiğit, tutuklanacağını anladığı için kaset hazırlattığını, bazı kısımlarının yayınlanmadığını ifade etmiş ve hemen sonrasında Deniz Baykal'ın Başbakanın istifasını istemesini eleştirmiştir. Tansu Çiller'in de benzer şekilde aceleci davrandığını söyleyen DSP sözcüsü, konuşmasını şu açıklamalarla sürdürmüştür: "*Sayın milletvekil-*

---

²⁷⁴ Metin Şahin, zaman zaman rakamlarla da desteklediği konuşmasında, çetelerle mücadele konusunda şu bilgileri aktarmıştır: "*Şimdi elimde, organize suçlarla ilgili, Hükümetin 15 Ocak 1998 ilâ 9 Kasım 1998 tarihi itibarıyla elde ettiği sonuçları açıkça gösteren bir liste var. Burada, 115 organize suç aydınlığa kavuşturulmuş ve bu olaylarla ilgili 684 sanık yakalanmıştır. Bunları görmezden gelenlere, duymazdan gelenlere, kendi hükümetleri döneminde "fasa fiso" diyenlere, terör ve çetelere bulaşanlara "kahraman" diyenlere, "yolsuzlukla mücadele edeceğiz" diye hükümet olan, ama bizzat kendi partilerinin yolsuzluklarını yaşayan ve özür dilemek zorunda kalan sosyal demokratlara...*

Bu listede, demin söylediğim gibi, 115 organize suç örgütünün adı var ve bunlardan bazıları: Hakkâri Yüksekova Çetesi, Ahmet Develi Özcan Çetesi, Eyüp Atmaca Çetesi, Flash TV olaylarının sanıkları, Alaattin Çakıcı'nın İstanbul'daki bir kolu, Nihat Özbir, İnsan Hakları Derneği Başkanına yapılan suikast girişiminin sanıkları, Kürşat Yılmaz, Sedat Peker, Malki cinayeti sorumluları, Baybaşınlar, Sedat Şahin, kumarhaneler kralı Topal cinayeti sanıkları, Alaattin Çakıcı ve son olarak Altınoluk'taki Sarı Avni; hepsini saymıyorum.

Şimdi, halk arasında bir söz var "yiğidi öldür; ama, hakkını yeme" derler. Değerli arkadaşlar, 55. Cumhuriyet Hükümeti -bütün bu gerçekler ortada- mafya ve çetelere karşı çok başarılı bir sınav vermiştir. Bu 55. Cumhuriyet Hükümetinin düşürülmesiyle, mafya ve çeteler, organize suç örgütleri, herhalde, kırılan umutlarını yeniden tazeleyecekler, yeni komplolara girişecekler ve ülkemize ve demokrasimize zarar vereceklerdir. Bu görüşümüzde haksız olduğumuz söylenemez; çünkü, bir mafya babasının ocağına düşmüş, onunla içli dışlı olmuş, ama karanlık ilişkilerinin tespit edildiğini anlayan işadamı Korkmaz Yiğit, hazırladığı bantla -ne yazık ki- bu Hükümeti düşürmeye istekli yandaşlar bulmuştur. Bu kişinin mafyayla ilişkileri açıkça bilindiği halde, demokrasiyi koruma yükümlülüğü altında olan partilerimizden üçü bu kasete sarılmışlar ve Hükümeti düşürmeye karar vermişler."

leri, Türkbankın hisselerinin satışını ve başlangıcından günümüze kadar olanları hatırlatmakta yarar olduğunu düşünüyorum. Türkbank ihalesi 4 Ağustos 1998'de yapılıyor. İhalede en yüksek parayı, 600 milyon dolarla Korkmaz Yiğit veriyor. Merkez Bankası ihaleyi değerlendirmeye alıyor. Bu arada, Korkmaz Yiğit, bu kadar parası olmadığını görüyor ve bir taraftan para arıyor, diğer taraftan da teminat mektubu arayışı içine giriyor; yine, bu arada, Sayın Başbakanla görüşmek için çaba harcıyor; ancak, Sayın Başbakandan, görüşme konusunda olumlu yanıt alamıyor; daha sonra, Sayın Kamhi'nin girişimleriyle ve Sayın Cindoruk'un ricasıyla, Sayın Başbakan, işadamı Korkmaz Yiğit'le görüşüyor.

Sayın Başbakan, Korkmaz Yiğit'e, mafya liderlerinden Alaattin Çakıcı'yla ilişkisi olduğu duyumları aldığını ve bu yüzden kendisine güven duymadığını açıklıkla söylüyor. Bu arada, bu işadamı, bazı televizyonları ve gazeteleri de almaya başlıyor. Kuşku bir ortam söz konusudur. İşte bu kuşkular karşısında, eylül ayı ortalarında, Başbakan Yardımcısı Sayın Bülent Ecevit, Devlet Bakanı Sayın Hasan Hüsamettin Özkan ve Maliye Bakanı Sayın Zekeriya Temizel'le birlikte bir görüşme yapıyorlar; Sayın Ecevit, kendilerine, bu işadamının ilişkilerinin ve para kaynaklarının incelenmesi talimatını veriyor; İçişleri Bakanı Sayın Kutlu Aktaş'la da görüşüyor ve bu incelemede elde edilen bulgular ile İçişleri Bakanlığındaki bulgular birleştiriliyor, ihalenin iptalinin gerekli olduğu sonucuna varılıyor. Korkmaz Yiğit'in, Alaattin Çakıcı ile ilişkisi olduğuna ve para kaynaklarının da, amacının da kuşku olduğuna kanaat getiriliyor.

Bu görüş, 5 Ekim 1998 günü Sayın Başbakana, Sayın Bülent Ecevit, Sayın Hüsamettin Özkan ve Sayın Kutlu Aktaş tarafından aktarılıyor ve Türkbank satışının durdurulması öneriliyor. Başbakan da bunu uygun buluyor. O sırada, Amerika'da bulunan Devlet Bakanı Sayın Güneş Taner'e de talimatla, döner dönmez, Türkbank satışının iptalini söylüyor. Buraya kadar özetlenirse, Türkbank, Korkmaz Yiğit'e satılmıyor. Ayrıca, bu kişiye devletten kredi de, teminat mektupları da verilmiyor.”

Metin Şahin'in Korkmaz Yiğit'e herhangi bir menfaat sağlanmadığı şeklindeki ısrarlı söylemi, Genel Kurulda bir takım tartışmalara yol açmış, DYP Çanakkale Milletvekili Nevfel Şahin ve CHP Manisa Milletvekili Erdoğan Yetenç, DSP'li konuşmacıya sözlü müdahalede bulunmuşlardır. Bu arada Metin Şahin'in; “13 Ekim günü, Cumhuriyet Halk Partisi Milletvekili Sayın Fikri Sağlar ve bazı arkadaşları tarafından açıklanan Korkmaz Yiğit-Çakıcı arasında geçen konuşma bandından, Sayın Baykal, 29 Eylül günü haberdar olduğu halde, bu bant, neden tam 15 gün sonra yayınlanmıştır?!” şeklindeki sözlerine CHP sıralarında tepki gelmiş ve Şahin, Fikri Sağlar'ın “Susurluk” adlı kitabından alıntılara devam etmiştir. Bu kitaptaki “Baykal, Ankara'ya dönmüştü; Çevre Sokaktaki CHP Genel Merkezinde bulunan makam odasında Sağlar ile baş başaydı. Sağlar, ulaştığı bilgileri anlattı. Bandı dinlerken 'çok önemli', 'müthiş', 'muazzam', 'hayret' gibi kelimeler kullanılıyordu. Sonuçta, Sağlar ile arasında şu konuşma geçti: 'Sayın Genel Başkanım, bu bant, özelleştirme ihalelerinin mafya

tekelinde olduğunu gösteriyor. Siz, bir basın toplantısı düzenleyin; bu bandı, siz açıklayın; CHP'nin, özelleştirme ihalelerini merccek altına aldığımızı ve bu işin peşini bırakmayacağımızı belirtelim.' 'Fikri -Sayın Baykal söylüyor- bu bant hakikaten çok önemli; ama, bant sana gelmiş. İki televizyon, üç gazete sahibi olan bir kişi. Husumeti tüm partiye çekmek istemem; bu bandı sen açıkla' diyor" şeklindeki ifadeler tartışmaların artmasına neden olmuştur.

Metin Şahin, CHP'li milletvekillerinin sözlü müdahalesi altında, Deniz Baykal-Korkmaz Yiğit ilişkisini ifade eden iddialarını devam ettirmiştir. Yine aynı kitapta yer alan "Korkmaz Yiğit, CHP'nin elinde kendisiyle ilgili bilgiler olduğunu Aydın Doğan'dan öğrenmiş. Deniz Baykal'dan randevu istemişti. Randevu CHP Genel Merkezinde verildi. Trafik hızlanmıştı. Baykal, Sağlar ile konuşması sırasında bu randevudan da bahsetti. Sağlar'ın -burası önemli- görüşmeniz sakıncalı olmaz mı' sorusuna ise 'hayır, bir dinleyelim; ne diyecek bakalım' diyor Sayın Baykal" şeklindeki bölümü de Genel Kurula okumuştur.

Metin Şahin, gergin ortamda sözü Kamuran Çörtük konusuna getirmiştir. Çörtük'ün gazetelerde, "Sayın devlet ve Hükümet erkânıyla görüşmelerimi eleştiren CHP'nin Sayın Genel Başkanına kamuoyu huzurunda sormak isterim. Sizlerle, yıllardır, çeşitli vesilelerle bir araya gelip görüştük ve ülke sorunları hakkında bilgi alışverişinde bulunduk. Şahsımla görüşürken, işadama olduğumu bilmiyor muydunuz, yoksa, sizler, şahsınızı, böyle bir sınırlamanın dışında mı tutuyorsunuz?" yer alan sözlerini açıklamış ve Nesim Malki cinayetinin sanıklarından olan Erol Evcil'e, 1994'ten sonra, Türkiye İş Bankasınca açılan 175 milyon dolar kredinin altında, Cumhuriyet Halk Partisinde görev yapmış ve milletvekilliği yapmış olanların imzalarının da olduğunu iddia etmiştir.

1990'dan bu yana, Doğru Yol Partisi 6 yıl, Cumhuriyet Halk Partisi-SHP 4 yıl, Refah Partisi'nin de bir yıl hükümet olduklarını söyleyen Metin Şahin, bu partilerin çetelere, mafyaya, meçhul cinayetlere karşı hiçbir şey yapmadıklarını öne sürmüş ve görevdeki Hükümetin bu konuda üzerine düşeni fazlasıyla yerine getirdiğini savunmuştur.

Metin Şahin, konuşmasının sonlarında, Hükümetin düşürülmesinden duydukları kaygının halk ve ülke adına olduğunu, yerine nasıl bir hükümetin kurulacağını da bilinmediğini ifade etmiş ve "Ayrıca, 8 yıllık kesintisiz ilköğretim reformunun aksatılmadan sürdürülmesi, kayıt dışılığı ortadan kaldıracak vergi reformuyla ekonomik gelişmenin sağlanması, tüm çete, mafya, terör örgütü üyelerinin adalete teslim edilmesi mücadelesinde, Demokratik Sol Parti, halkımızla omuz omuzadır, gönül gönüledir. Değerli arkadaşlarım, 55. Cumhuriyet Hükümeti kurulurken, Sayın Baykal'ın lütfettiği bir depo benzin bitmek üzeredir; ama, şimdi, depolarımızda, halkımızın güveni ve sevgisi vardır" diyerek sözlerine son vermiştir.

Metin Şahin'in konuşmasını tamamlamasının ardından, Fazilet Partisi'nin grup görüşünü ifade etmek üzere Abdüllatif Şener kürsüye çıkmıştır. Gensoru önergelerinin Abdullah Öcalan'ın İtalya'ya sığınmasıyla herhangi bir bağlantısının olmadığını açıklayarak söze başlayan Şener, Başbakan ve Bakanın

çete-mafya-siyaset ilişkisinin tarafı olduğunu iddia etmiş ve Hükümetin gensoru baskısından kurtulmak için Abdullah Öcalan ile ilgili olayları gündeme taşıdığını söylemiştir. Bu olayın Hükümetin sorumluluğunu azaltmayacağını, milli bir konunun iç politikaya malzeme edilmesinin rahatsızlık verici olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca Cumhuriyetin 75. yılında Türkiye'nin çetelerle mafya ile uğraşmasının da aynı şekilde üzüntü verici olduğunu sözlerine eklemiştir.

Konuşmasında yayınlanan kasetlerden de söz eden Abdülatif Şener, kaset savaşları olarak adlandırdığı bu olayı şu sözlerle açıklamıştır: *“Türkiye gündemini, her gün izlediğimiz kaset savaşları belirliyor. Birincisi yayınlanıyor, ikincisi yayınlanıyor, üçüncüsü yayınlanıyor. Peş peşe yayınlanan kasetler, Türkiye’de gündem belirliyor. Çakıcı-Aşık kaseti, Çakıcı-Evcil kaseti, arkasından Çakıcı-Yiğit kaseti, Çakıcı-Ataç kaseti; sonra, nihayet, hepinizin bildiği gibi, Korkmaz-Yiğit kasetiyle Sayın Başbakanın 24 saat âdeta nefesi kesilmiştir, Konutuna kapanmıştır ve ancak açıklamalarını 24 saat sonra yapabilme gücünü, takatini kendisinde hissetmeye çalışmıştır. Başbakan Yardımcısı ise, kendisini, o günlerde yurt dışı programıyla rahatlatabilmiştir. Bu sıkıntılara değer mi diye soruyoruz, İktidar için, Sayın Başbakan için, ilgili bakanlar için; yoksa, sizi o koltuğa bağlayan şahsi gerekçeleriniz mi var sorusuna muhatap olmaktan da kendinizi kurtaramazsınız.*

Sayın Başbakan muhalefetteyken ‘elimde bilgi var, belge var, kaset var’ buyurmuşlardı. Elinde bilginin de, belgenin de, kasetin de olmadığı anlaşılmıştır. Yoksa, belgelerin, kasetlerin tehdidi altında olduğunu o zamandan beri biliyor, hissediyor muydu? Yoksa, tehdidi altında olduğu bu bilgi ve kasetler mi kendisinin telaffuz etmediği bu kavramları taa o günlerde literatürüne sokmuştu?”

Abdülatif Şener, Türkiye'nin bir hukuk devleti olduğuna vurgu yaptığı konuşmasında, çete-mafya ilişkilerinin, hukuk devletine bir başkaldırı niteliği taşıdığını öne sürmüş ve bu olayların devlete olan güveni sarsacağını ifade etmiştir. Bu bağlamda temiz siyaset için herkesin üzerine düşeni yapması gerektiğini de dile getirerek, Fazilet Partisi'nin konunun takipçisi olacağını da özellikle belirtmiştir. Bu arada DSP sözcüsünün ifade ettiği gibi, ilişkilerin Korkmaz Yiğit'in itiraflarıyla ortaya çıkmadığını, Türkbank ihalesi hakkında taraflara açıkça bilgiler verildiği, bir televizyon programında, Başbakan'ın kabul ettiğini ileri sürmüştür.²⁷⁵

²⁷⁵ Abdülatif Şener'in bu konudaki açıklamaları şu sözlerle devam etmiştir: *“Zorlu'nun 505 milyon dolar verdiğini, Yiğit'in ihaleyi alması için bunu geçmesi gerektiğini kendisine iletildiğini, iletildiğini itiraf ediyor; ama, Sayın Başbakan, çok önemli bir başka şey daha söylüyor o programda; diyor ki: “Bu ihaleye müdahaleyi, devletin bir kurumunu daha yüksek bedelle satabilme gerekçesiyle yaptım.” Yani, hukuku çiğniyor, ihale mevzuatındaki bütün maddeleri çiğniyor, hukuku rafa kaldırıyor, hukuk devletini bir tarafa terk ediyor; bunları, ben, devletin âli menfaatleri için yaptım diyor. İşte, işin hassas noktası burasıdır. Sayın Başbakan, devletin âli menfaatleri için hukuku ve kanunları bir tarafa bırakma hakkını, size, Anayasa vermemiştir, yasalar vermemiştir ve siz, Anayasadan ve yasalardan almadığınız bir yetkiyi kullanma hakkına sahip değilsiniz. Yasalardan ve Anayasadan almadığı bir yetkiyi kullanma hakkına sahip görenler kendilerini, işte, çetelerdir, mafyalardır; onların iddiası da budur.*

Başından beri Çakıcı bağlantısını bildiği halde, Korkmaz Yiğit'e aşırı ilgi içerisinde olduğunu, vereceği teklif konusunda yönlendirdiğini, ihaleyi ona verdiğini Başbakanın itiraf ettiğini öne süren Abdüllatif Şener, Güneş Taner'in de, aynı şahsa, karşı aşırı ilgi içerisinde olduğunu belirtmiş ve Yiğit-Taner samimiyetinin kuşku verici olduğunu söylemiştir. Aynı şekilde Erol Evcil ile olan yakın ilişkilerin de sorgulanması gereken bir durum olduğunu söyleyen FP sözcüsü, Kamuran Çörtük ile ilgili de açıklamalarda bulunmuştur. Şener, bu konuyla ilgili görüşlerini şu sözlerle ortaya koymuştur: *“Bir başka işadama, o akşamki televizyon programında açıkça ön plana çıkmıştır. Kamuran Çörtük ile Sayın Başbakanın kendi ifadeleriyle ortaya koyduğu ilişkiler, hiç de normal kabul edilebilecek ilişkiler değildir. Korkmaz Yiğit 'o gece Kamuran Çörtük ile beraberdik, Türkbank ihalesi konusunu görüştük. Sonra, o, Başbakan ile görüşmeye gitti, saat 00.02 sularında tekrar geldi. Başbakan, Zorlu 505 milyon dolar veriyor, Yiğit'in bunu geçmesi gerekiyor dedi' diye naklediyor. Başbakan ise, Zorlu ile konuştuğunu, 505 milyon dolar verdiğini doğruluyor. Ama, bu ilişkiyi, Başbakan ile ihaleye giren Korkmaz Yiğit arasındaki bu trafiği sürdüren Sayın Çörtük, bu aracılığı sebebiyle aynı gün, aynı gece Genç-TV'yi, âdeta Korkmaz Yiğit'ten bedava devralıyor. Bu ilişkinin normal kabul edilebilir hiçbir tarafı yoktur ve bu ilişki, bizim iddia ettiğimiz bir ilişki değil, bu ilişki, sadece Korkmaz Yiğit'in itiraflarında yer alan bir ilişki de değil; bu ilişki, Sayın Başbakanın, sanki ortada hiçbir şey yokmuş gibi, her şey kanuna uygun gidiyor-muşçasına rahat rahat anlattığı, kendi ifadelerinde tespit edilmiş bir ilişki.*

Başbakan ile Sayın Çörtük arasındaki ilginç başka ilişkiler de, elbette Sayın Başbakanın ifadelerinde dikkatleri çekmiştir. Anlaşılan o ki, Korkmaz Yiğit'in Çakıcı ile ilişkisi Sayın Başbakana defalarca ulaşmış 'Çakıcı-Yiğit ilişkisi var' denilmiş, 'ihaleyi bunun almasının sakıncaları var' denilmiş, 'ihalenin üzerinde çete baskısı var' denilmiş ve bu bilgi değişik yollarla, fısıltılarla ihaleden önce defalarca Sayın Başbakana ulaştırılmış. Yine de bu

---

Bu zihni altyapı, son derecede önemlidir. İşte, bu ülkede çeteyi, mafyayı doğuran zihniyet bu zihniyettir değerli arkadaşlarım. Siz, Başbakan olarak, devletin âli menfaatleri için yasalara aykırı olarak ihaleyi yönlendirirseniz, bazıları da çıkar, devletin âli menfaatleri için yargısız infazlar yapar; devletin âli menfaatleri için -kanun tanımaz- çek-senet tahsilatları yapar, tehditler ve şantajlar yapar. Onun için, kanunlara uymak, hukuka uymak, hukuka saygılı olmak, kanunlara saygılı olmak, almadığı yetkileri kullanmamak, her şeyden önce, bakanların ve başbakanın görevidir.

Sayın Başbakan, bu televizyon programında söylediği gibi, bir işadama vasıtasıyla, ilgili firmaya, yani Korkmaz Yiğit'e haber göndermiş '505'ten aşağı olmaz' diye. Şimdi, değerli arkadaşlarım, Alaattin Çakıcı bir çete reisidir. Peki, bu Alaattin Çakıcı ne yapmış; o da haber göndermiş. O da, Sayın Başbakan gibi, ihaleye girenlere haber göndermiş; ama, ne demiş 'sen ihaleye gir, sen de ihaleye girme' demiş. Alaattin Çakıcı'nın yaptığı da budur; ama, bu televizyon programında itirafardan anlaşılan odur ki Sayın Başbakanın gönderdiği haberlerin de bundan başka bir anlamı, manası ve yorumlanacak tarafı yoktur.”

konu Sayın Başbakanın kafasına takılmış olacak ki, gece saat birde Sayın Çörtük'ü arıyor, çağırıyor, Çakıcı ile Yiğit'in ilişkisi olup olmadığını ona soruyor; o da temiz raporu veriyor... Bu konudaki temiz raporunu tescil etmek için konuyu Sayın Erkaya'ya söylüyor -Başbakanın ifadesine göre- ondan da müspet cevap alıyor; ama, ne hikmetse, Emniyet ve Millî İstihbarat Teşkilatından istediği bilgiler de bir türlü Sayın Başbakana ulaşmıyor; kendisi söylüyor bunu. Sonra, Emniyetten gelen uyarı yazısı ise, nasıl oluyorsa Başbakanlıkta kayboluyor ve Türkbank ihalesinin Korkmaz Yiğit'e verilmesi onaylanıyor; ama, kaset ortaya çıkıp da yapacak başka bir şey kalmayınca bu ihale durduruluyor."

Başbakanın, "kastım yok, ihmalim var" dediğini hatırlatan ve bunun da inandırıcı olmadığı görüşünde olan Abdüllatif Şener, Başbakanı, insan olarak kendisi suçlamasa bile, ihmal sebebiyle, kanunların suçladığını ifade etmiş ve Başbakan ile Güneş Taner'in, Arena adlı televizyon programında beşbuçuk saati bulan konuşmalarının, herkes tarafından yadırgadığını iddia etmiştir. Aynı bağlamda, Başbakanı, yasalara uymayan ilişkilerle, devletin alî menfaatları için ihaleye girecek şahıslarla bağlantılar kurmakla suçlayan Şener, eski Devlet Bakanı Eyüp Aşık'ın da, Alaattin Çakıcı'yla aynı zihniyet içerisinde defalarca görüşme yaptığını hatırlatmıştır. Başbakanın bilgisi dahilinde yapılan bu görüşmelerin, Emniyet teşkilatının ve Millî İstihbarat Teşkilatının görevlerini üstlenmek anlamı taşıdığını, bunu da doğru bulmadığını ifade etmiştir.

Abdüllatif Şener, Mesut Yılmaz'ın Budapeşte'de uğramış olduğu saldırıyla ilgili görüşlerini de açıklarken, Anavatan Partili üç milletvekilinin Macaristan'a giderek, Yılmaz'ı Budapeşte'de yumruklayanlarla görüşme yapmalarını da doğru bulmadığını açıklamıştır. Yine Sedat Peker ile ilişki kurulmasını da eleştiren Şener, bu zihniyetin normal olarak algılanmasının ciddi bir sorun teşkil ettiğini de sözlerine eklemiştir.

Abdüllatif Şener de konuşmasının sonlarında Willy Brand olayını örnek göstermiş ve Mesut Yılmaz'ın hemen istifa etmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Şener; "Çete-mafya-siyaset ilişkileri sizin Başbakanlığınızda çözülmez; sizin bu Kabineniz içerisinde ortaya çıkan ilişkilerden sonra, bu Hükümetle çözülemez, çözülmesi de mümkün değildir. Onun için, Hükümetin görevi terk etmesi lazımdır, bırakması lazımdır. Çete-mafya-siyaset ilişkilerinin çözümlenebilmesi için, gerçek boyutlarının ortaya çıkabilmesi için, uzantılarının tamamıyla görünebilmesi için, İktidarın da, Sayın Başbakanın da görevi bırakması lazımdır diyerek ve hepimize saygılar sunuyorum" diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Bu arada Devlet Bakanı Güneş Taner, yerinden, Abdüllatif Şener'in, Korkmaz Yiğit'in kasetteki ifadelerini doğruladığını söylediğini, bunun külliye yalan olduğunu belirtmiştir.

Yaşanan kısa bir tartışmanın ardından, Anavatan Partisi adına Konya Milletvekili Mehmet Keçeciler söz almıştır. Gensoru prosedürü hakkında bilgi vererek konuşmasına başlayan Keçeciler, Başbakan ve Bakan hakkındaki iddiaların dayanaksız olduğunu savunmuş ve Türkiye'nin en çok birlik ve bütünlüğe ihtiyacı olduğu, siyasî istikrarını en fazla koruması gerektiği bir dönemde, ülkenin gensoru önergeleriyle çalkantılara sürüldüğünü ifade etmiştir. *"Efendim, hükümetler devamlıdır; gensoruyla düşürülen hükümet de, Kardak olayında olduğu gibi, aynen devam eder, takip eder; dolayısıyla, bu Meclisin içerisinde nasıl olsa bir hükümet çıkar, memleket hükümete kalmaz"* gibi beyanların kolaycılık olduğunu, bunun topluma açıklanamayacağını savunmuştur.

Konuşmasının ilk bölümünü, önerenin veriliş zamanına, eleştirilere ayıran Mehmet Keçeciler, ekonomik ve siyasi krizlerin artacağı uyarısında bulunmuş ve bu görüşlerini şu sözlerle ortaya koymuştur: *"Daha 15 gün evvel, bu Hükümet, gidip yurt dışında 600 milyon marklık gerekli kâğıtları satmakta, dünya krizine rağmen, kredi borçlanması yapabilecek durumda. Böylesine önemli ekonomik periyoddan geçerken, tutuyorsunuz, gensoru veriyorsunuz. Gensoru verdiğiniz gün, İstanbul Borsası tarihî düşüşlerinden birisini yaşıyor; 400 puan birden düşüyor, faizler 20 puan birden yukarı çıkıyor... Kim ödeyecek bunun bedelini?.. Siyasîler olarak, siyasî partiler olarak, memleketin ekonomisini bu kadar tahrip etmeye, böyle eften püften sebeplerle ikide bir Türkiye'yi sıkıntılarının içerisinde sokmaya hakkınız var mı; yok, hiç kimsenin hakkı yok. Siyasîler olarak, ekonomiye daha dikkatli yaklaşmak ve ekonomik olayların getireceği kayıpları da dikkatli bir şekilde incelemek, araştırmak durumundayız."*

Mehmet Keçeciler, önerge ile CHP'nin, ANAP ile imzalamış olduğu protokolü ihlal ettiğini, Hükümetin kurulmasından sonra geçen 16 ay içerisinde koalisyon ortağı partilerin uyum içerisinde çalıştıklarını ifade etmiş ve Deniz Baykal'ın dışarıdan desteklemiş görünse bile, Hükümetin başarısından rahatsız olduğunu ileri sürmüştür. Mesut Yılmaz'ın önergeden yara almadan çıkacağını ve toplanacak olan büyük kongrede güç kazanacağını da söyleyen Keçeciler, görüşlerinin tüm parti teşkilatının, milletvekillerinin görüşü olduğunu ifade etmiş ve söz tekrar önergelere getirmiştir. Önergelerin sağlam ve inandırıcı delillere dayanmadığını, iflas eden ve psikolojisi bozulan bir iş adamının tek taraflı ifadelerine dayanılarak hazırlandığını da sözlerine eklemiştir.²⁷⁶

---

²⁷⁶ Mehmet Keçeciler Korkmaz Yiğit ile ilgili ortada dolaşan kasetle ilgili olarak ise şunları söylemiştir: *"Bu önerelerde deniliyor ki, işte, Korkmaz Yiğit şöyle dedi, Korkmaz Yiğit böyle dedi... Bir kere, şöyle noktalayalım işi: Değerli arkadaşlarım, bir kaşık suda fırtına koparmaya gerek yok. Türkbankın özelleştirilmesi işi, oradaki kamu hisselerinin satışı işi yapılmış mı, tamamlanmış bir iş mi; hayır. O halde, tamamlanmamış bir işlemden dolayı, vazifeyi ihmal veya vazifeyi suiistimal suçu teşekkül eder mi; hayır, etmez efendim, hiçbir şekilde etmez; mümkün*

Atatürk zamanından beri KİT Kanununda "Bu KİT'leri yönetecek olanlar, devletin ekonomik faaliyetlerini, ticarî faaliyetlerini yönetecek olanlar, müdebbir bir tüccar gibi hareket etmeye mecburdurlar" şeklinde bir hükmün bulunduğu bahseden Mehmet Keçeciler, bu açıdan bakıldığında Hükümetin doğruyu yaptığını, Hükümetin vermiş olduğu fiyatın, daha önce teklif edilen fiyatların iki kat üzerinde olduğunu iddia etmiştir. Yine konunun yargıya intikal ettiğini de Genel Kurula hatırlatmıştır. Yargı kararının beklenmesi gerektiğini de sözlerine ekleyen Keçeciler, hem soruşturma önergesi hem Mecliste ihale yolsuzluklarını araştırma önergesi varken hem de gensoru önergesi verilmesini eleştirmiştir...

Mehmet Keçeciler, daha sonra bazı muhalefet partili milletvekillerine cevap niteliğinde açıklamalarda bulunmuştur. Tartışmalı bir şekilde yapılan açıklamalarda Keçeciler bölüm bölüm şunları söylemiştir: "Bir kere, bütün muhalefet partisi mensupları, verdikleri önergeye de yazmışlar, 'biz, bu Hükümetle çete ve mafya ilişkilerini açığa çıkarmak üzere bu önergeleri verdik' diyorlar. İnsafla söyleyin; elimizde devletin resmî istatistikleri var, devletin resmî istatistikleri var. Bu Hükümet, kurulduğundan bu yana -55. Hükümet döneminde- çete ve mafyalarla en ciddi uğraşan hükümettir, en başarılı sonuçlar alan Hükümettir, faili meçhul olayları birer birer çıkartan hükümettir. Eski hükümetler döneminde cereyan eden olayların faillerini bulup, adaletin huzuruna çıkararak hükümet bu Hükümettir. Alaattin Çakıcı'yı yakalayan bu hükümettir. Hiçbir beyan, hiçbir kaset, hiçbir açıklama, Alaattin Çakıcı'nın, Sayın Mesut Yılmaz'ın Başbakan olduğu 55. Hükümet tarafından yakalandığı gerçeğini ortadan kaldıramaz; bu bir gerçektir, bu bir vakiadır.

Değerli arkadaşlarım, aziz milletvekilleri; benden evvel konuşan DSP sözcüsü arkadaşım açıkladı, rakamları size verdi. Sadece şöyle söyleyeyim: Gerçekten, bu Hükümet işbaşına gelir gelmez, evvela devletin yapısını düzeltmiştir, devletin yapısında çok ciddi tedbirler almıştır. Organize Suçlar Daire Başkanlığı kurmuştur; bunlara çok geniş yetkiler vermiştir. Bu Hükümet döneminde, devletin organları arasında kavga olmamıştır.

Daha önceki dönemlerde, devletin Millî İstihbarat Teşkilatı ile Emniyet İstihbarat Teşkilatı, Askeri İstihbarat Teşkilatı birbirlerini mahkemeye veriyorlardı. Emniyet genel müdürlerini gece yarısında değiştiriyordunuz; yalan mı?! Bu memlekete 55. Hükümet geldi, bunların arasını kaynaştırdı, barıştırdı, buluşturdu ve bunların üzerine topyekûn olarak gidilmesini sağladı, çok önemli de başarılar sağladı.

---

değil; yani, bu işlem bitirilmemiş, bu işlem tamamlanmamış, bu işlemle ilgili herhangi bir netice alınmamış. Ha, diyorsunuz ki, eğer bu bant meydana çıkmasaydı, bu işlem yapılacaktı... Yapılacaktıysa vesaireyle bir neticeye gidilmez hukukta. Hukukta, sağlam, somut delillere dayanmanız gerekir. Ortalık yerde olay yok, iddia ettiğiniz olay yok; Türkbank'ın hisseleri devredilmemiş, satılmamış; ihale açılmış, sadece ihalede birinci gelen bir firma var ve onun hakkında da iddialar var. Onun üzerine, bu iddialar somutlaşınca, Sayın Başbakanın verdiği, Sayın Bakanın verdiği direktiflerle bu ihale dondurulmuş, durdurulmuş; bitti... Bu emri veren kim; Sayın Başbakan."

1500'e yakın çete mensubu mahkemeye verildi; bunlardan 670'i tutuklandı. 115 tane, organize suçlarla ilgili dava açıldı, 60 çete çökertildi. Bunların her birisi de önemli çeteler; her birisi de, yakalandığı zaman, ifade verdiği zaman, gerçekten, geçmişte cereyan eden olayların ne manaya geldiğini gayet açıkça ifade eden olaylar.

Bir kere, şu hususun altını önemle çizmek istiyorum: Bu, çete-mafya ilişkilerine yaklaşımda, bizim, muhalefet partileriyle farklılığımız var, 55. Hükümetin farklılığı var, ayrılığı var.

Bir kere, bu olaylara ideolojik yaklaşılmalıdır. Yani, filanca çetenin mensubu veya elebaşı milliyetçi, onu görmezlikten gelemim veya CHP'nin sık sık söylediği gibi, efendim, bu çeteler, ne hikmetse, hep sağ partiler döneminde işbaşına gelir, hep sağ partiler döneminde ortaya çıkar; bu çeteler sağın ürünüdür..."

Konuşmasının sonraki bölümünde, Hükümetin, çetelere ideolojik yaklaşmadığını, aralarında hiçbir ayırım gözetmeden, hangi çete mensubu olursa olsun, adı ne olursa olsun, ideolojisi ne olursa olsun üzerine kararlılıkla gittiğini belirten Mehmet Keçeciler, ihale konusunda en son konuşması gereken partinin CHP olduğunu ifade etmiş ve Mustafa Yılmaz'ın, Bayındırlık ve İskân Bakanlığında, onbeş gün içerisinde niçin istifa ettiğini sormuştur. Bu arada CHP'nin yüzde 28'ine sahip olduğu İş Bankası'na sahip çıkmadığını iddia etmiş ve CHP'lilerin de Korkmaz Yiğit ile yapmış oldukları görüşmeyi açıklamaları gerektiğini dile getirmiştir.

Keçeciler, konuşmasının sonlarında, özelleştirmenin Başbakanın görevleri arasında olduğunu, bu bağlamda suçlanamayacağını ifade etmiş ve Fazilet Partisi sözcüsüne cevap olarak da, Korkmaz Yiğit'in, Bankekspres'i, Refah Partisi-Doğru Yol Partisi Hükümeti döneminde kurduğunu hatırlatmıştır. Önergeye ret oyu vereceklerini açıklayarak konuşmasını tamamlamıştır.

Mehmet Keçeciler'den sonra, Hükümet adına görüşlerini ifade etmek üzere, Başbakan Mesut Yılmaz kürsüye çıkmıştır. Önergenin, çok talihsiz olduğunu söyleyerek konuşmasına başlayan Başbakan, bir azınlık hükümeti olduklarını hatırlatmış ve koltuğa yapışmayacaklarını açıklamıştır. Bazı siyasilere aşırı hırslarıyla, bazı kanunsuzluk çetelerinin kirli hesaplarının birbiriyle birleşmiş olmasından üzüntü duyduğunu ve Hükümete güvenoyu veren CHP'nin tavrını yadırgadığını ifade etmiştir. Hükümeti dışarıdan destekleyen Cumhuriyet Halk Partisi'nin, protokollere uymayı taahhüt eden Cumhuriyet Halk Partisi'nin, hiçbir gerekçeye ihtiyaç duymadan bu Hükümeti istediği zaman düşürebileceğine dikkat çekmiştir.

Mesut Yılmaz, daha sonra önergeyi niçin talihsiz bulduğu görüşüne açıklık getirmeye çalışmıştır. Önergeyle ortaya konulan pisliklerin hepsinin kaynağının kendilerinden önceki hükümetler döneminde olduğunu; önergeyle eğer Hükümeti düşürülmesi durumunda çetelerin ve mafyanın yüzünün güleceğini öne sürmüştür. Hükümetin mafyanın üzerine en fazla giden hükümet olduğunu, kumarhanelerin kendi döneminde kapatıldığını söyleyen Başbakan,

Hükümetin onaltıbuçuk aylık icraat döneminde, Türkiye'de ele geçirilen uyuşturucu miktarını, aynı dönemde Avrupa'da ele geçirilen uyuşturucu miktarının yüzde 60'ına, dünyada ele geçirilen uyuşturucu miktarının da yüzde 40'ına tekabül ettiği bilgisini vermiştir. Yine kamuoyunda bilinen belli başlı bütün mafya liderlerinin, bütün çetelerin önde gelenlerinin, ya yurt içinde ya yurt dışında tutuklanmış durumda olduğunu; karapara olaylarına ışık tutacak faili meçhul cinayetlerin de kendi döneminde aydınlatıldığını sözlerine eklemiştir.

Mafyanın ve çetelerin kendilerine tuzak kurduklarını iddia eden Başbakan, kendisi ile ilgili çok yanlış bilgilerin verildiğini vurgulamış ve "Susurluğu çözmezsem Başbakanlık bana haram olsun" demediğini, "başbakan olarak, sahip olduğum bütün yetkileri kullanmazsam, başbakanlık bana haram olsun" dediğini ifade etmiştir. Konuyla ilgili olarak, Deniz Baykal'ın, iptal ettiği o randevunun gerçekleşmesi durumunda, şu dört öneriyi getireceğini söylemiştir: *"Meclisin gündeminde 2. sırada olan, Anayasanın 83 üncü maddesinin değiştirilmesiyle ilgili kanun teklifidir. Bu, olaylara karışan siyasilere, milletvekillerinin, artık, dokunulmazlık zırhının arkasına saklanmalarını sağlayacak bir tedbirdir. Organize suç örgütleriyle mücadele için hazırladığımız yasa tasarısı için destek isteyeceğim. Kamuoyunda "pişmanlık yasası" diye bilinen, Bazı Suç Faillerine Uygulanacak Usullerde Değişiklik Yapılması Hakkında Yasa Tasarısıyla ilgili destek isteyeceğim ve nihayet, yine bu olaylara karışanlarla ilgili (devlet görevlileriyle ilgili) Memurın Muhakemat Yasasında yapılacak değişikliklerle ilgili destek isteyeceğim; ama, şu anda çetelerle ilişkili olduğu gerekçesiyle, çetelere yardım ettiği gerekçesiyle ve bir bankayı dolandırdığı, halkın emniyetini suiistimal ettiği gerekçesiyle Kırklareli'nde bir cezaevinde tutuklu bulunan bir kişinin tek taraflı beyanlarına itibar eden, onun üzerine bir gensoru hazırlayıp buraya gelen Sayın Baykal, beni dinlemeye bile tahammül edemedi."*

Türkbank meselesinin, sadece Türk Ticaret Bankasının satışı meselesi olmadığını, iki farklı hükümet anlayışının bulunduğuna değinen Mesut Yılmaz; *"Eğer, ben, Sayın Baykal'ın hükümet etme anlayışına sahip olsaydım, bu meseleyle hiç ilgilenmezdim; bu meseleyi memurlar hallederdi; neticede, bir bakanın onayına gelirdi; Merkez Bankasının içerisindeki bir satış işlemidir... Ama, ben, sorumlu bir Başbakan olarak bunu yapamazdım. Neden yapamazdım; bakın, size Ticaret Bankası olayını anlatayım. Ticaret Bankası, bundan önce iki defa satışa çıkmış. O tarihlerde bankanın çoğunluk hissesi, banka mensuplarının sandığına ait. İkisinde de mafya işe karışmış; birisinde suikast girişimi olmuş, bir diğerinde, tehditle, alacak bir insanı vazgeçirmişler; milyarlarca liralık teminatını yakmak pahasına tehdit edip, satıştan alıkoymuşlar, vazgeçirmişler. Onun üzerine, bankanın durumu kötüleşmiş, sermayesi yetersiz, yönetiminde zafiyetler var. Mecburen, Merkez Bankası devreye girmiş. Merkez Bankasındaki Tasarruf Mevduatı Sigortası Fonu, bu bankanın içine para koymuş; öyle, az para değil, 485 milyon dolar koymuş. Bu para, hepimizin parası; halkın parası"* diyerek Deniz Baykal'a dönük eleştirilerini devam ettirmiştir.

Başbakan Mesut Yılmaz, halkın parasının takibinden sorumlu olduğunu, yüzde yüz devlet güvencesinin olduğu yerde, bankanın dolaylı yollardan mafyaya satılmasına seyirci kalamayacağını dile getirmiş ve Başbakanlığı döneminde, mafyayla ilişkili bir tek kişiye bile bir tek devlet bankasının satılmadığını hatırlatmıştır. Ayrıca hesabı, millete verdiğini de sözlerine eklemiştir.

Bu arada Sümerbank'ın hangi hükümet döneminde özelleştirildiğine dair Yılmaz ile Baykal arasında başlayan tartışma, oturum başkanının müdahalesiyle bitmiş ve Başbakan konuşmasını sürdürmüştür. Yapmış olduğu görüşmede, "mafyayla, çetelerle, uzaktan yakından ilişkisi olan boşuna bu işle uğraşmayın; biz, ona, devletin bankasını vermeyiz" ve "boşuna uğraşmayın, burada, devletin 485 milyon dolar parası var, 500 milyon doların altında bu bankanın satışını ben engellerim" dediğini söyleyen Yılmaz, tartışmalar içerisinde kamuoyunun gözünden kaçan dört tane noktayı açıklamıştır.²⁷⁷

²⁷⁷ Mesut Yılmaz'ın ortaya koyduğu dört önemli nokta şunlardır:

" 1- Türkbank ihalesi, bugün itibarıyla dahi tamamlanmamıştır.İhalenin tamamlanması için, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yönetim Kurulunun, ihalenin filan kişiye verildiğine dair kararı gerekir. Şu anki işlem şudur: Kurulan ihale komisyonu, ihale yapmıştır; bu ihalede en yüksek teklifi veren, en yüksek fiyatı veren kişiyle ilgili olarak, Merkez Bankası, Hazineden görüş sormuştur. Hazine, ancak ben bu şartlarla bu işi kabul edebilirim demiştir; ama, Yönetim Kurulu, ihalenin sonuçlandığına karar vermemiştir; ne bugün vermiştir ne kaset çıktığında vermiştir ne ondan önce vermiştir. Henüz, ortada hukuken tamamlanmış bir işlem yoktur.

2- Türkbank ihalesinde en yüksek fiyatı veren kişi, daha önce, bizden önceki hükümet zamanında, başka bir bankanın devri dolayısıyla, devletten iyi hal kâğıdı almıştır. 1994'te çıkan bir yasaya göre, banka sahiplerinin, hatta, bankada belli bir oranın üstünde hisseye sahip olan kişilerin, mutlaka, Hazine tarafından onanması gerekir. Bu, bir anlamda, Hazinesinin, devletin, o kişiye, muteber kişi statüsünü vermesi demektir, iyi hal kâğıdı demektir. Bugün, bu gensoruya konu olan kişiye, 1997 yılında, benden önceki hükümet zamanında, Hazine, bu iyi hal kâğıdını vermiştir "sen, mutebersin; sen, halkın parasını yönetebilirsin" demiştir, "sana emniyet edilebilir" demiştir. Benim zorluğum buradadır.

3- Bu ihale, gizli-kapaklı yapılmamıştır; televizyonda yapılmıştır, herkesin gözü önünde yapılmıştır. Benim söylediğim bir tek şey vardır; 500 milyon doların altında, bunu, kimseye satmam demişimdir ve televizyonda, 600 milyon dolar fiyata çıkmıştır.

4- Türkbankın satışıyla ilgili yürüyen işlemler -Sayın Baykal'ın bildiğinden, zannettiğinden farklı olarak- devam eden işlemler, o kasetin yayınlanmasından 8 gün önce, 5 Ekim 1998 tarihinde, Sayın Başbakan Yardımcısı ile Sayın Maliye Bakanıyla birlikte yaptığımız istişare sonucunda, Hazinesin sorumlu Devlet Bakanımıza verdiğimiz talimatla durdurulmuştur. Ama, burada, halkımızın da anlamakta zorluk çektiği, bazı milletvekillerinin kasten anlamak istemediği husus şudur: Bu ihalenin iptali, bu ihaleye girecek bazı kişilerin dışlanması, hukuken mümkün değildir. Hukuken mümkün olabilmesi için, elimizde, bunu sağlayacak hukukî argümanların olması gerekir. Bizim yaptığımız, bir idari tasarruftur, bir siyasî direktiftir; bu direktif, kaset yayınlanmadan önce zaten verilmiştir. Kasetin yayınlanmasıyla, elimizde, bu konuda hukukî bir argüman geçmiştir; çünkü, bu kaset, mahkemenin dinleme kararıyla yapılan bir dinlemenin sonucudur. Şimdi, bu kasete dayanılarak, Devlet Güvenlik Mahkemesine, ihaleye fesat karıştırıldığı gerekçesiyle iptal için başvuru yapılmıştır. Hukukî prosedür halen devam etmektedir; ama, işlemler durdurulmuştur."

Devletin zararının olmadığını yineleyen Yılmaz, aksinin ispatlanması halinde sadece Başbakanlıktan değil milletvekilliğinden de istifa edeceğini açıklamış ve 30 Eylül'e kadar, söz konusu şahsın, söz konusu mafya lideriyle ilişkisi konusunda hiçbir bilgiye sahip olmadığını savunmuştur. Korkmaz Yiğit'in kendiliğinden İçişleri Bakanlığına gelerek, söz konusu ilişkiyi ikrar ettiğini de ileri süren Başbakan, işlemleri 5 Ekimde durdurduklarını ifade etmiştir. Aynı şahsın, bunun üzerine soluğu Deniz Baykal'ın yanında aldığını da iddia etmiştir. Yılmaz bu bağlamda, Deniz Baykal'a şu soruları da yöneltmiştir. *"Bu şahıs, devletin bir bankasını almaya talip. Bununla kapalı kapılar ardında birbuçuk saat ne görüştiniz? Peki, bu şahısla görüştiniz, acaba sizi ikna edecek bir argüman mı söyledi? Neden bunu, polise, hâkime ihbar etmediniz? Yoksa, Türkbankın mafyaya gitmesini mi istiyordunuz? Yoksa, bu Korkmaz Yiğit denilen zat, Beşiktaş Belediyesindeki işlemleri dolayısıyla sizin eski bir tanıdığınız mıydı?"*

Mesut Yılmaz'ın sözleri Baykal ile yeni bir tartışmaya ve karşılıklı atışmaya neden olmuş ve bu ortamda Başbakan konuşmasını devam ettirmiştir. Kaset olayını Türkiye'nin gündemine getirenlerle, onlar vazgeçseler bile, bu mücadeleden vazgeçmeyeceğini açıklayan Mesut Yılmaz, İstanbul'da Beşiktaş Belediyesindeki bütün imar yolsuzluklarıyla ilgili soruşturmayı başlattığını ve sonuçlarını da sonuna kadar takip edeceğini ortaya koymuştur.

Deniz Baykal'a cevap niteliğinde bir konuşma yapan Başbakan Mesut Yılmaz sözlerini; *"Değerli milletvekilleri, ben, söyledim; ben, sabaha karşı da görüşürüm, gündüz de görüşürüm, her zaman görüşürüm; korkacak şeyi olmayan hiçbir başbakanın da görüşmesinde hiçbir sakınca görmem. Bundan bir tek anlam çıkabilir, denebilir ki: 'Yahu, bu Başbakan, demek ki, gece yarısı da çalışıyor...' Belki de ben bu işadamıyla görüşürken Sayın Baykal tatlı uykusundadır; ama, bana sorarsanız, doğrusunu isterseniz, Sayın Baykal'ın uykuda olması Türkiye için daha hayırlıdır çünkü, Sayın Baykal uykuda olduğu zaman, Türkiye'de "önce ben, sonra partim, ondan sonra ülkem" diyen siyaset anlayışı da uykuda demektir"* diyerek tamamlamıştır.

Mesut Yılmaz'ın kürsüden inmesiyle Devlet Bakanı Güneş Taner ve Başbakan Mesut Yılmaz haklarındaki gensoru önergelerinin gündeme alınıp alınmayacağı hususundaki görüşmeler de sona ermiştir.

Gensoru önergelerinin gündeme alınıp alınmayacağı hususu ile ilgili olarak Meclis'te yapılan açık oylamaya 523 milletvekili katılmış, bunlardan 310 üye kabul, 213 üye ret istikametinde oy kullanmıştır. Bu suretle, bahse konu gensorunun gündeme alınması kabul edilmiştir.

b) Görüşmeler²⁷⁸

Doğru Yol Partisi Grubu adına Grup Başkanvekilleri Ankara Milletvekili Saffet Arıkan Bedük, Denizli Milletvekili Mehmet Gözlükaya ve İçel Milletvekili Turhan Güven'in, çete ve mafya liderleri ile doğrudan ilişki içinde oldukları ve özelleştirmelerde özellikle Türkbankın satışı ihalesinde devletin menfaatini gözetmeyerek görevlerini kötüye kullandıkları iddialarıyla Devlet Bakanı Güneş Taner ve Başbakan A. Mesut Yılmaz haklarında; Fazilet Partisi Grubu adına Grup Başkanvekilleri Erzurum Milletvekili Lütfü Esengün, Kayseri Milletvekili Salih Kapusuz ve Sivas Milletvekili Abdüllatif Şener'in, çete ve mafya liderleri ile doğrudan ilişki içinde oldukları ve görevlerini kötüye kullandıkları, kamu ihaleleri ve özellikle Türkbankın satışı ihalesine fesat karıştırdıkları iddialarıyla Devlet Bakanı Güneş Taner ve Başbakan A. Mesut Yılmaz haklarında; Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Grup Başkanı ve Antalya Milletvekili Deniz Baykal ile Grup Başkanvekilleri İçel Milletvekili Oya Araslı, Ankara Milletvekili Önder Sav ve Hatay Milletvekili Nihat Matkap'ın, mafya ve çete liderleri ile yakın ilişki içinde olduğu ve Türkbankın satışı ihalesinde bir işadamına fiyat teklifi ve para kredi temini konularında yardımcı olmak suretiyle ihaleyi yönlendirdiği iddiasıyla Başbakan A. Mesut Yılmaz hakkında Anayasanın 99 uncu ve İçtüzüğü'nün 106 ncı maddeleri uyarınca verdikleri ve Genel Kurulun 19 Kasım 1998 tarihli 21. Birleşiminde gündeme alınması kabul edilen 11/19, 11/20 ve 11/21 esas numaralı gensorular üzerindeki görüşmeler, 4.Yasama Yılı'nın 21. Birleşiminde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde oturum başkanlığını Uluç Gürkan üstlenmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi Grubunun, gensoruyla ilgili konuşma sürelerinin 30'ar dakika olarak belirlenmesi şeklindeki önerisinin kabul edilmesinden sonra, gruplar adına konuşmalara geçilmiştir.

İlk olarak Fazilet Partisi Grubu adına Sivas Milletvekili Abdüllatif Şener söz almıştır. Çete-mafya-siyaset ilişkilerinin, 55. Hükümette görev alan bazı bakanlara ve Başbakana kadar uzandığının öngörüşmeler sırasında anlaşıldığını kaydeden Şener, oylama öncesinde, hafızaları yenilemek açısından, Hükümet ve Başbakan ile çete-mafya ilişkileri arasındaki bazı kesitleri vermek istediğini açıklamış ve çok sayıda kaset yayınlandığına dikkat çekmiştir. Mesut Yılmaz'ın, Alaattin Çakıcı ile ilişkisinin, muhalefet yıllarında başladığını; Devlet eski Bakanı Sayın Eyüp Aşık'ın, Alaattin Çakıcı ile defalarca ağabey-kardeş ilişkisi içerisinde Başbakanın bilgisi dahilinde görüşmeler yaptığını anlaşıldığını söyledikten sonra, kasetteki ifadelerden bazı bölümleri Genel Kurula okumuştur.²⁷⁹

²⁷⁸ **TBMM Tutanak Dergisi**, 20. Dönem, 4. Yasama Yılı, 22. Birleşim, 20. Cilt, 23. 11. 1998

²⁷⁹ Abdüllatif Şener'in kasetten yapmış olduğu alıntılar şunlardır: "Çakıcı: 'Bir gün Ömer Göktuğ dedi ki, ben Eyüp Beyle konuştum, Mesut Bey televizyona çıkacak'

Sayın Aşık: 'Çıktı çıktı; grup toplantısında, aynı, Ömer'in istediği gibi açıklama yaptı.'"

Alaattin Çakıcı'nın Anasol-D Hükümetinin kurulmasına hizmet ettiğini söylediğini de öne süren Şener, bunların polemiklerle geçirilemeyecek kadar, ciddi iddialar olduğunu belirtmiş ve yine Çakıcı'nın yakalanması an meselesi iken, Başbakan'ın kaç diye haber gönderdiğini de iddialarına eklemiştir. Söz konusu iddiaların yalanlanmadığına vurgu yapan FP'li Şener, bir süre sonra Başbakanın, Çakıcı'dan kurtulmak istediğini, Çakıcı'nın da ihanete uğradığı düşüncesine kapıldığını ifade etmiş ve Budapeşte'de Mesut Yılmaz'ın yumruklanması bu olayla ilgili olduğunu ileri sürmüştür. Budapeşte olayında aydınlatılmayan pek çok noktanın olduğunu da söyleyen konuşmacı, bu iddiaları şu sözlerle desteklemiştir: *"Almanya dönüşü, 23 Kasım 1996'da, Sayın Yılmaz niçin Budapeşte'ye gitmiştir? Yakıt ikmali amacıyla uğradıklarını söylemişti; öyleyse, neden Almanya'dan ayrılmadan önce Budapeşte Otelinde rezervasyonunu yaptırmıştır? Olaydan sonra Macar polisine şikâyetçi olmadan hemen Budapeşte'yi niçin terk etmiştir? Önce "bana yumruğu Çatlı'nın arkadaşları attı" diye açıklama yaptıktan sonra yumruğu atan Veysel Özerdem'den niçin şikâyetçi olmamıştır? Sayın Başbakanın bir suçludan şikâyetçi olmama, onu affetme hakkı ve yetkisi var mı? Bir şahıs olarak düşünülebilir; ama, bir Başbakan olarak böyle bir hakkı ve yetkisi yoktur. Niçin; tehdit altında mıydı acaba? Yoksa, hangi pazarlıkların ve neye bağlı görüşmelerin ve konuşmaların arkasından bu aklar ve şikâyetçi olmamalar çıkmıştır? Sayın Yılmaz'ın şikâyetten vazgeçmesinde Çakıcı'nın rolü var mı? Üç Anavatan Partili milletvekilinin Özerdem'i ikna için Budapeşte'ye gidişinde gariplikler yok mu? Sayın Başbakanın üzerini örtmek istediği ne gibi bir olay cereyan etmiştir; orada bunun bilinmesi lazım ve bu olayda, Evcil, niçin, nasıl bir aracılık yapmıştır? Bu ve buna bağlı pek çok soru peşpeşe sorulabilir."*

Abdüllatif Şener, Nesim Malki cinayetinin azmettiricisi Erol Evcil ile Başbakan iki defa görüşmüş olmasının da düşündürücü olduğunu vurguladığı konuşmasında, Evcil'in bir kişiyi, Emniyet Genel Müdürü ve MİT Müsteşar Yardımcısı atamalarına müdahale etmesinin ise belli bir samimiyeti kanıtlandığını ifade etmiş ve Başbakan, Türkbank ihalesi konusunda, ihalenin Korkmaz Yiğit'e verilmesini yönlendirdiğini de savunmuştur. Hükümetin çetelerle mücadele etmediğini, aksine onlara yardımcı olduğunu iddia eden Şener, Erol Evcil ve Erol Erkohen gibi şahısların bu hükümet zamanında salıverildiğini, Sedat Peker ve Kürşat Yılmaz'ın yurt dışına kaçtığını ve Malki cinayetinin örtbas edilmesinde rolü bulunduğu şüphesi olan Bursa Emniyet Müdürü Ahmet Demir'in de terfian, İzmir'e Emniyet Müdürü olarak atanmasını anlamlı bulduğunu açıklamıştır. Bütün bunlara ek olarak, Çakıcı-Korkmaz Yiğit ilişkileriyle ilgili Emniyet Genel Müdürlüğü yazısının, garip bir şekilde, Başbakanın Özel Kaleminde kaybolduğunu da öne sürmüştür. Yakaladık dedi-

ğiniz çete bağlantılı isimlerden pek çoğu kendi zamanınızda yurt dışına çıkmışlardı, kaçmışlardı; Sedat Peker ve Kürşat Yılmaz, sizin zamanınızda yurt dışına kaçan isimler arasındaydı. Kutlu Aktaş raporuna istinaden başlayacağı söylenen 6 ayrı soruşturma dosyasından henüz bir haber olmadığını da dile getirmiştir.

Uğur Mumcu, Çetin Emeç, Muammer Aksoy, Bahriye Üçok, Turan Dursun cinayetlerinin failleriyle ilgili hiçbir gelişmenin sağlanamaması nedeniyle de Hükümeti eleştiren Abdüllatif Şener, Türkiye Büyük Millet Meclisi Susurluk Komisyonunun istediği belgelerin de bilerek verilmediğini iddia etmiştir. Şener konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: “Öngörüşmeler sırasında, Sayın Başbakan "bizden önce açılmış bir tek karapara dosyası yoktur" dedi. Sayın Başbakanın dikkatlerini çekiyorum; karaparanın aklanmasının önlenmesiyle ilgili kanun, Refahyol döneminde bu Meclisten geçmiştir, 9 Kasım 1996'da Resmî Gazetede yayımlanmıştır. 17 Şubat 1997 tarihinde, Malî Suçları Araştırma Kurulunu, Maliye Bakanlığı bünyesinde ben kurdum. Bu kurulun çalışmalarıyla ilgili yönetmelik bizim zamanımızda hazırlanmıştır ve Cumhurbaşkanlığına gönderilmiştir. Hepsinden ötesi, Hükümetimiz döneminde, Kabinede bulunduğum dönemde, 17-19 Haziran 1997 tarihlerinde, Roma'da yapılan FAFT toplantısında, Türkiye'ye konulması muhtemel tedbirler, bu karaparayla ilgili yapılan çalışmalar sebebiyle o dönemde engellenmiştir ve 55. Hükümete de, açılmış, incelemeye sunulmuş ve incelemesi başlatılmış bu karapara dosyaları devredilmiştir. Dolayısıyla, Sayın Başbakanın, bu konuda, konuşması, ifadeleri doğru değildir.

Kumarhanelerin kapatılmasıyla ilgili olarak, Sayın Başbakan 'biz kapattık' dediler. Kumarhanelerin kapatılmasıyla ilgili yasa Refahyol döneminde bu Meclisten geçmiştir, Sayın Cumhurbaşkanı veto etmiştir. Bu yasa tekrar Türkiye Büyük Millet Meclisine gelmiş, 55. Hükümetin Sayın Bakanı ve iktidar sözcüleri, bu kanun tasarısının yasalaşmasına karşı, komisyonda aleyhte görüş belirttikleri halde, muhalefetin direnmesiyle, bastırmasıyla ikinci kez Meclisten geçmiştir.”

Abdüllatif Şener, Susurluk olayına, Hükümetin iktidarı öncesinde, TBMM'nin el koyduğunu, çetelerle mücadelenin, geçmiş yıllara dayandığını ifade ettikten sonra, Susurluk raporunu ve hayali ihracat raporunu Hükümetin değil, Meclis'in hazırladığına dikkat çekmiş ve Çakıcı'nın yakalanmasıyla ilgili işlemlerin de Refahyol Hükümeti döneminde başlatıldığını savunmuştur. Benzer şekilde Nesim Malki cinayetinin üstüne de kendi iktidarlara döneminde gidildiğini belirtmiş ve bu tür örnekleri çoğaltmıştır.²⁸⁰

---

²⁸⁰ Abdüllatif Şener'in bu konudaki açıklamaları şöyledir: “Ömer Lütfü Topal cinayeti 1996'da aydınlatıldı, yargıya intikal ettirildi; cinayet şebekesi, özel tim polisleri de dahil olmak üzere, sizden önce tutuklandı, yargıya intikal ettirildi Sayın Başbakan.

Hükümetin muhalefeti yok saydığını ve bu yüzden de yanlışlara düşüldüğünü öne süren Şener, Başbakanın görevi bırakmasını istediğini tekrarlamış ve Çakıcı ile görüştüğü ortaya çıkan Eyüp Aşık'ın benzer durumda hem bakanlıktan hem de milletvekilliğinden istifa ettiğini hatırlatmıştır.

Abdüllatif Şener'in konuşmasından sonra, DTP Van Milletvekili Mahmut Yılbaş, kendilerinin de iktidarın bir parçası olduğunu söyleyerek, söz talebinde bulunmuş, ancak bu istek reddedilmiştir. Hemen sonrasında, DYP Grubu adına Tokat Milletvekili Ali Şevki Erek söz almıştır.

Ali Şevki Erek, ihaleye fesat karıştırılmış olmasını ve çete diye adlandırılan kişilerle, mafya izlenimi veren kişilerle, önemli boyutlarda diyaloglara girilmesini gensorunun nedenleri olarak göstermiştir. Doğru Yol Partisi olarak kimseye iftira etmediklerini de önemle belirten konuşmacı, gensorunun Anayasada yer alan denetim yollarından biri olduğunu söylemiş ve demokrasinin gereği olduğunu açıklamıştır. Sonra sözü kaset konusuna getirerek, her şeyin ortada olduğunu, demokrasinin incindiğini ve sorunun her yönüyle araştırılması gerektiğini dile getirmiştir.

Ali Şevki Erek, Türkbank konusundaki görüşlerini açıklarken, şu sözleri sarf etmiştir: *“Değerli arkadaşlarım, Türkbank olayında, 30 Hazirana kadar takınılan tavırda -burada zabıtları okumuyorum, şu şunu dedi, bu bunu dedi demeye de gerek görmüyorum; ama, mealini söylüyorum- Sayın Başbakanın, Türkbankı, adı geçen konunun ortaya çıkmasına sebep olan kişiye verme niyetinin, safha ve çizgi olarak, olmadığını anlıyoruz. Aradan ne geçiyor ki, araya giren eş dost -tabirimi mazur görünüz, Anadolu'da böyle derler-*

İçinde, asker, sivil, polislerin de bulunduğu uyuşturucu, silah kaçakçılığı, gasp eylemleri olan Yüksekova çetesi, 21 Eylül 1996'dan itibaren çökertildi, sorumluları yargıya intikal ettirildi.

Adam öldürme, yaralama, kaçırma, alıkoyma gibi organize suçlar işleyen Söylemezler çetesi, olaylara karışan asker, sivil polislerle beraber tüm elemanlarıyla, 96'nın altıncı ayından itibaren yakalandı, tutuklandı ve yargıya intikal ettirildi.

Uyuşturucu kuryesi Dilek Örnek ve bağlantıları yakalanıp yargıya intikal ettirilirken, Sayın Mesut Yılmaz Başbakan değildi, iktidarda değildi.

Mehmet Ali Yaprak davası kapanmışken, 54. Hükümetin Adalet Bakanının özel talimatıyla, bu dava yeniden açtırılmıştır. Kutlu Savaş raporunda, bu konuda bilgiler vardır.

1996-1997 yıllarında Mehmet Hadi Özcan çetesinin üzerine gidilmiş, 32 kişi tutuklanmıştır.

25 Ekim 1996'dan itibaren Ahmet Tekin Baykal çetesi çökertilmiştir, 91 kişi hakkında fezleke hazırlanmıştır, 46'sı yakalanarak tutuklanmıştır.

Nurullah Tefrik Ağansoy, Çakıcı'nın adamyken, onunla ters düştüğü için öldürülmüş, 28.8.1996'dan itibaren olay çözülmüş, 9 kişi yargıya sevk edilmiştir.

Yine, 13.10.1996'da, İshak Manisa'nın kaçırılmasıyla ilgili çeteye bağlı 10 kişi yakalanmış, yargıya intikal ettirilmiştir.

10.9.1996 günü, Ferda Gökmen tarafından yönetilen 9 kişilik çete yakalanmış ve yargıya intikal ettirilmiştir.

Bunları peş peşe sıralamak mümkün. Yaşar Öz cinayeti sanıkları Hurşit Han ve daha niceleriyle ilgili örnekler verilebilir. Bu organize suçlarla ilgili, çete-mafya bağlantılarıyla ilgili çalışmalar, çabalar, yakalamalar, çökertilen çeteler, 55. Hükümet zamanında olmamıştır.”

pazarlıkçuların, miyancıların, arabulucuların, tavsiyecilerin, retçilerin, pazarlığı pişiricilerin, fiyat teklif edenlerin sirkülasyonuyla, Sayın Başbakan 'benim elimde bu ihalenin iptaline yeterli hukukî bir kanıt olmadığı için, ihalenin, böyle bir doğrultuda, adı geçen şahsa verilmesini uygun gördüm' diye kanaatini ifade ediyor? 30 Hazirandan itibaren geçen müddette takip edilen çizgi bu; duyumların, izlenimlerin alındığı ifade edilmesine rağmen 'elde bir hukukî belge olmadığı için, biz, bu doğrultuda, gerekli her türlü işlemi yürüttük' diye kanaatler ve görüşler ileri sürülüyor. Vaktaki, malum kaset ortaya çıktıktan sonra -başka seçenek yok; bunun sonucunda, iptal etmeme gibi bir keyfiyet söz konusu olamaz- Türkbankın ihalesini adı geçen adama yapabilir misiniz? Mümkün değil!.. Sonradan, bu ihalenin iptal edilmesi -çok affedersiniz- keyif bağışlama niteliğinde bir davranış değildir; elde edilen bilgi ve bulgulara göre verilen bir karardır ve başkaca da bir çıkış yeri yoktur."

Bu konuda, yetki Merkez Bankası'na aitken, Başbakanın yetkilerini aştığını ve işgüzarlık yaptığını iddia eden Erek, bu durumda Başbakan ve Hükümetin görevde kalmasını kimsenin istemeyeceğini dile getirmiştir. Kesin ve vahim bir hatanın olduğu, hem bu belgelere hem bu bulgulara hem de Sayın Başbakanın, bizzat bu zabıtlara intikal eden sözleriyle, gayet açık bir şekilde ortaya çıktığını savunan konuşmacı, Başbakanın, daha evvel, Susurluk olayı dolayısıyla, çok açık ve kesin olarak "*elimde belge var, kaset var*" dediğini, devlet güvenlik mahkemesi yahut yetkili mahkemeler "*şu bahsettiğiniz elinizdeki kaseti lütfen, veriniz*" şeklinde istekte bulunduğu ise "*benim elimde belge ve kaset yok*" diye cevap verdiğini hatırlatmıştır. Geline noktanın Türk siyaseti için iç açıcı bir durum olmadığını, iktidarın önceliği hizmete değil, muhalefeti sindirmeye ve yok etmeye verdiğini söylemiş ve DYP'nin gensoru önergesine "*evet*" diyeceğini açıklamıştır. Daha sonra Türkbank ve Sümerbank ile ilgili görüşlerini açıklamıştır.²⁸¹

---

²⁸¹ Ali Şevki Erek'in Türkbank ihalesi ve Sümerbank ile ilgili sözleri şöyledir: "*Değerli arkadaşlarım, Sayın Başbakanın buradaki konuşmalarında, maalesef, kendisine verilen büyük yanlış bilgiler var. Bir Sayın Başbakanın, çıkmış bir kanun, yapılmış bir icraat konusunda, kendi partisine belirli bir avantaj çıkarması duygusunu da anlıyorum; ama, bunun da bir ölçüsü var, bunun da bir nispeti var. Türkbank olayında, daha evvel, Türkbank'ın iki defa satışa çıkarıldığını, yatırılan teminatların yaktırıldığını, satıştan vazgeçirildiğini ifade ettiler. Değerli arkadaşlarım, bize intikal eden bilgilere, şu anda bizim bildiğimiz, Türkiye Cumhuriyetinin her türlü belgesine ve bilgisine göre, Türkbank, ne SHP-Doğru Yol Partisi İktidarı ne Doğru Yol Partisi-Cumhuriyet Halk Partisi İktidarı ne Anayol İktidarı ne de Refahyol İktidarı zamanında, Hazine tarafından, ne satışa çıkarılmıştır ne bu doğrultuda karar alınmıştır ne de böyle bir satışa çıkarılıp karar alınca ondan sarfınazar edilmiştir, katiyen... Bunun, böyle bir şey olmuş gibi ifadesi, her şeyden önce, en hafif tabiriyle, gerçek dışı bir bilgidir.*

Sümerbank olayı... Değerli arkadaşlarım, Sümerbank olayı, 1995'in kasım ayında ortaya çıktı. Şu Meclisin zabularına söylüyorum: Sümerbank, ilk defa özelleştirilen bir kamu bankasıdır; bir. Sümerbank özelleştirilmeden evvel, Hazine ve ilgili birimler, başta cumhuriyet savcılığı olmak üzere, Bankalar Kanununa göre, bir banka sahibi olmanın gerektirdiği niteliklerin olup olmadığı konusunda her türlü araştırmayı sonuna kadar yapmışlardır; iki. Sümerbank özelleştirilmesi,

Karapara konusuna da değinen Ali Şevki Erek, bu konuyu, Türkiye Cumhuriyetinin gündemine getirenin Doğru Yol Partisi ile Refah Partisinin kurduğu koalisyon hükümeti olduğunu vurgulamış ve kendileri zamanında yasal bir zemine oturulduğunu ifade etmiştir. Aynı şekilde kumarhaneler konusunun da , Refahyol Hükümetinin, bir tasarısı olarak Meclisin önüne getirildiğini iddia etmiş ve Mesut Yılmaz'ın *"Kumarhaneleri biz kapattık"* şeklinde sözünün doğruyu yansıtmadığını söylemiştir. Erek, Başbakanın CHP'ye dönük eleştirileri için de, CHP'nin gecikmeli de olsa kendilerinin haklılığını tespit ettiğini, doğruyu gördüğünü belirtmiş ve 55. Hükümetin programından şu paragrafı Genel Kurula okumuştur: *"Anavatan Partisi, Demokratik Sol Parti ve Demokrat Türkiye Partisi, ülkeyi, 54. Hükümet tarafından içine düşürüldüğü rejim ve devlet bunalımından kurtarmak, içeride ve dışarıda kaybolan güveni yeniden tesis ederek toplumdaki gerginliği ortadan kaldırmak ve uzlaşmayı güçlendirmek, ahlakî yozlaşmayı durdurmak, kamu yönetimindeki yıpranmaya son vermek, vatandaşın temiz toplum ve yönetim özlemini gerçekleştirmek, ülke ekonomisini yeniden üretken niteliğe kavuşturmak, devletin saygınlığını sağlamak konusunda bu koolisyonu kurmuşlardır."*

Sonucun hüsrana, kaos ve istikrarsızlık olduğunu tekrarlayan DYP sözcüsü, PKK olayında da Doğru Yol Partisinin azamî itinaı gösterdiğini, dış politikaya zarar vermemek için, konuya hiçbir zaman partizan açıdan bakmadığını dile getirmiş ve "önce ülke, önce devlet, önce ülkenin yararı, sonra parti gelir" fikrinden uzaklaşmadıklarını söyleyerek, konuşmasını tamamlamıştır.

Hemen ardından, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Genel Başkan ve Antalya Milletvekili Deniz Baykal söz almıştır. Konuşmak için Başbakanın salona gelmesini bekleyen Baykal, Mesut Yılmaz'ın öngörüşmeler sırasında söylenenlerin hiçbirine cevap veremediğini, ilginç bir üslup kullandığını ifade etmiş ve Başbakanın polemik üslubunu, cevap vermek yerine suçlamayı, tahrik etmeyi tercih eden bir anlayış içinde konuştuğunu iddia etmiştir. Aynı mantıkla CHP'ye çattığını söylemiştir. Bunun üzüntü verici olduğunu, topluma ve Meclis'e saygısızlık içerdiğini de hemen konuşmasının başında dile getirmiştir.

Deniz Baykal, daha sonra sözü Sümerbank'a getirmiştir. Başbakanın Türkbank konuşulurken, Sümerbank konusunu gündeme getirmesini anlamadığını söyleyen Baykal, Sümerbank'ın, 1995 yılının Ekim ayında özelleştirildiğini belirttikten sonra, Sümerbank'ın özelleştirme süreci ile ilgili olarak Genel Kuru-

---

örnek bir kamu bankası özelleştirilmesidir; üç. Sümerbank özelleştirilmesi, ne dün ne bugün ne de kıyamete kadar, Türkbank özelleştirilmesiyle aynı kefeye konamaz; dört.

Değerli arkadaşlarım, konu ortaya atıldığı için, burada, bir eleştirimi, özür dileyerek söylüyorum Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden de olsa: Mudisi var, mevduatı var, daha evvel özelleştirmeye ait bir kuruluş borcu kalmamış, ödemiş; her türlü kanunî ve hukukî lazimeyi yerine getirmiş bir bankanın, hem de sadece Türkbank olayına muvazi bir hadise teşkil edilsin diye getirilmesini, mevcut ticaret hukukunun belirgin kaidelerine aykırı gördüğümü ve aynı zamanda, ileri sürülen iddiaların tamamen gerçek dışı olduğunu ifade etmek istiyorum."

la bilgi aktarmış ve kendilerinin sorumlu olmadığını kanıtlamaya çalışmıştır.²⁸² Başbakanın kızgın ve saldırgan bir üslup kullandığını iddia ederek bunu eleştiren CHP genel Başkanı, bunun tipik suçlu psikolojisi olduğunu ifade etmiştir.

Baykal, Mesut Yılmaz'ın iddia ettiğinin aksine, Kormaz Yiğit'i tanımadığını, hayatında hiç görmediğini açıklama gereği hissetmiş ve tanımış olsaydı bile bunun garip bir durum yaratmayacağını söylemiştir. Bu bağlamda kendisi ve partisi ile ilgili olarak yapılan ithamların hiçbirinin doğru olmadığını tekrarlamış ve CHP'nin geçmişiyile ilgili şu bilgileri aktarmıştır: *"Cumhuriyet Halk Partisi, Türkiye'nin, Ulusal Kurtuluş Savaşıyla, Kuvayî Milliye Hareketiyle kurulmuş, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu, Türkiye'nin en şerefli partilerinden biridir. Cumhuriyet Halk Partisine sataşarak, hakaret ederek, Başbakanın kendisini kurtarması mümkün değildir."*

Başbakanın; *"Şimdi, benim, Sayın Baykal'a bir şey sorma hakkım vardır; hiç, Hükümet olmanıza falan gerek yok; siz, muhalefet partisinin liderisiniz; ben, burada iddia ediyorum, aksini ispatlayan olursa anında milletvekilliğinden istifa ediyorum; buradan tekrar ilan ediyorum, Başbakanlıktan değil milletvekilliğinden istifa ediyorum"* şeklindeki sözünü hatırlatan Deniz Baykal, Başbakanın 19 Kasım 1998'de *"Şimdi, bakın, söylediğim şudur: Ben -kelime kelime*

---

²⁸² Baykal, bu süreçle ilgili olarak şu açıklamaları yapmıştır: *"Değerli arkadaşlarım, şimdi, durum ortada. 11 Eylül 1995 tarihli Özelleştirme Yüksek Kurulu kararıyla, ihale onanmıştır, 11 Eylül 1995... Firma ile de 17 Ekim 1995 tarihinde sözleşme yapılmıştır. Biz, 30 Ekim tarihinde, Sayın Cumhurbaşkanından tarafından, hükümet listesiyle ilan edilmiş, hükümet olduk, 7 Kasım tarihinde de güvenoyu aldık. Yani, bizim, doğrudan doğruya bu işle ilgilendirilmemiz kesinlikle mümkün değildir, söz konusu değildir, bunun fazla bir önemi de yoktur; ama, Başbakanın, doğrudan bizimle ilgili bir tartışma açma ihtiyacının, gerçekleri, bir başbakan olarak, elinin altındaki resmi gerçekleri göremez hale onu getirmiş olmasını fevkalade önemli bir tespit olarak görüyorum. Anlaşıyor ki, Sayın Başbakan, bizi suçlama ihtiyacı, mecburiyeti içinde, resmi verileri dahi tahrif edecek noktaya gelmiştir. Bundan üzüntü duyuyorum; ama, gerçek; yalın gerçek budur.*

Tabii, olayın bir başka tarafı da var; yani, bir başbakan, nasıl olur da, üç yıl önce tamamlanmış olan ve hakkında hiçbir iddia, soruşturma yapılmayan, hiçbir dava söz konusu olmayan bir banka satışıyla ilgili olarak bir polemik çerçevesi içinde suçlamalara tevessül eder? Türkiye bir ciddi malî krizden geçiyor, bankacılık sistemi zayıf içinde; Sayın Başbakan en küçük bir fütür getirmeden çıkıyor, Türkiye'nin ekonomik sistem içinde bulunan bankalarından birisine, temellendirmesi kesinlikle mümkün olmayan, temellendiremeyeceği tek taraflı ağır ithamları, iddiaları yapıyor. Yani, bir Başbakanın içinde bulunduğu ruh halini en iyi gösterecek olaylardan birisi budur. Ne istiyorsunuz o bankadan, bu bankadan Sayın Başbakan? O banka ile bir sorunuz varsa, yetki elinizde, gereğini yapınız. Yaptığınız bir şey yok, yapabileceğiniz bir şey yok. Banka üç yıl önce satılmış, bizimle bir ilgisi yok. Satın alanlar parasını ödemiş, teminat mektupları boşaltılmış, karşılığında her türlü ödemeye yapılmış; hiçbir malî sorun yok, hiçbir kriz yok; bir Sümerbank tartışması açma ihtiyacı içinde memleketin sınırlı sayıdaki malî kuruluşlarının, binbir sorun içindeki malî kuruluşlarının üzerine Başbakan burada bir saldırı düzenlemekten kendisini alıkoymuyor. Bunu hiç sağlıklı bulmuyorum, hiç doğru bulmuyorum; bir Başbakan'a yakışan üslup olarak kesinlikle görmüyorum. Sizin o saldırınızdan sonra, vatandaşlar birdenbire o bankaya yatırdıkları mevduatlarını çekmeye kalksalar, onun sorumluluğu size ait değil mi Sayın Başbakan? Sizin bu açıklamanızdan sonra, bankanın, içerideki ve dışarıdaki malî itibarı, ilişkileri ciddi bir zarara uğrasa, bunun sorumlusu doğrudan doğruya siz değil misiniz Sayın Başbakan? Bu ithamlarınızı temellendirecek hangi yasal girişimi yaptınız; hangi yargı girişimini yaptınız; hangi soruşturmayı açtınız? Yakışır mı size Başbakan olarak bankalara saldırmak?!"

söylüyorum- 30 Eylül'e kadar, söz konusu şahsın, söz konusu mafya lideriyle ilişkisi konusunda hiçbir bilgiye sahip değildim" dediğini, ancak 11 Kasım 1998 tarihli açıklamasında ise "Mayıs ayının sonunda ve haziran ayının içinde, bana, emniyetten bazı bilgi notları geldi. Bu bilgi notlarının özeti şuydu: Alaattin Çakıcı belli kişileri arıyor ve onlara, bu ihalede, Türk Ticaret Bankası ihalesinde Korkmaz Yiğit'i desteklediğini ifade ediyor. Bazı başka mafya liderleri de var; onlar hangi bağlantıyla aranılıp... Onu bilemiyorum; ama, iki üç kişiyle konuşması hakkında bana bilgi notu getirdiler. Alaattin Çakıcı, Türk Ticaret Bankası ihalesine müdahildir ve Korkmaz Yiğit'ten yana ağırlık koymaktadır. Ben, bu bilgiye sahip olduktan sonra Güneş Taner'i aradım, dedim ki 'Bakın, bu ihalede Korkmaz Yiğit'in arkasında Alaattin Çakıcı var.' Bana, emniyetten gelen bilgi bu yöndedir" biçiminde açıklama yaptığımı iddia etmiştir. Bundan da Başbakanın konuyu Mayıs ayında, daha açık bir ifadeyle Eylül'den önce bildiğinin anlaşıldığını savunmuştur.

Deniz Baykal'ın sözlerine karşı, Ülkü Güney ile kısa bir tartışma yaşanmışsa da, bu uzun sürmemiş ve Baykal konuşmasına devam etmiştir. CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: "Bakınız, bu müzakerelerden, konuşulanların yanı sıra, benim önemli gördüğüm sonuçlar arasında şunlar da var. Bir; sayın bakan kredi işine girmiştir. Daha önce, işadamların, Korkmaz Yiğit'in sorunu, Çakıcı ile ilişkisinden kaynaklanan bir engeli aşarak, uygun bir aracının katkısıyla aşarak, Ticaret Bankasını almasına imkân sağlanmıyordu. Derdi buydu, bunu çözmeye çalışıyordu; ama, yol içinde yeni yeni projeler çıktı, yeni yeni medya projeleri çıktı, yeni açılımlar gündeme geldi ve o çerçevede de yeni ilişkiler kendisini gösterdi. Başlangıçta, kredi almak için Hükümetin kapısını çalmadı Korkmaz Yiğit; sadece, Çakıcı ile ilişkisinin bir engel oluşturmamasını sağlamak için çaldı ve o konuda, araçlar gerekli hizmeti yaptılar, o konu aşıldı; ama, ortada, bir süre sonra proje genişleyince, medya işine girince kredi sorunu gündeme geldi ve Türkiye Cumhuriyetinin ekonomiden sorumlu devlet bakanı, bu kişinin kredi ihtiyacına yardımcı olmak için her türlü gayreti, çabayı sergiledi. Kendi konutunda, Yapı Kredi Bankasının Genel Müdürü, sahibi, ilgili işadamı Korkmaz Yiğit ve Sayın Bakan Güneş Taner bir araya geldiler. Bunlar sadece Korkmaz Yiğit'in iddiaları değil, ilgililerin itirafı, kabulü. Yani, bir araya geliyorlar 'krediyi nasıl bulacağız' deniliyor. 'Yapı Kredi verir' diyorlar. Yapı Krediden, Genel Müdürün ve sahibinin de yanında, hazineden sorumlu bakan kredi organizasyonu yapıyor. Daha sonra o güvenle yola çıkılıyor, medya projeleri yürümeye başlıyor; bir süre sonra, kredi gelmesinde sıkıntı çıkınca, işadamı Amerika'ya telefon açıyor. Yanında arkadaşları var. Diyor ki: 'Ne oldu; kredi sözü vermiştiniz, gelmedi kredi?' 'Ben ilgilenirim, merak etme' diyor sayın bakan."

Güneş Taner'e sert eleştiriler yönelten Baykal, Ticaret Bankasının içinin boşaltıldığını, 485 milyon doların yok edildiğini iddia etmiş ve aynı durumun Bankekspres'de de görüldüğünü, 350 milyon doların boşaltıldığını ifade etmiştir. Başbakanın CHP'ye karşı husumet beslediğini de dile getiren Baykal, CHP'nin bir azınlık hükümetine, hiçbir vade ve söz vermeden, onaltı ay iktidar olma imkânını tanıdığını, mevsimlik başbakanı, yıllık başbakan haline getirdiğini, Başbakanın CHP'ye laf söylemeye hakkının olmadığını bir kez daha yinelemiştir. *"Başbakan bunu daha önce Turgut Özal'a da yapmıştı; kendisine, genel başkan olması için kurultayda büyük destek veren Semra Özal'a da yapmıştı; kendisini, 28 Şubat sürecinde iktidara taşıyan askerlere de yapmıştı... Hani, hatırlarsınız, pandomim oyunlarıyla, apoletlerde işaretlerle askerlere de aynı şeyi yapmıştı..."* dedikten sonra da, Türkiye'nin bir dönemi aşmasına yardımcı olmak için destek verdiklerini açıklamıştır.

Korkmaz Yiğit konusuna bir kez daha değinen Deniz Baykal, biraz da kinayeli bir üslupla, Korkaz'ın Yiğit ile konuştuğunu ancak *"sen 420 milyon doları vermeyi göze almışsın, sana 380 milyon dolara bunu bağlarız; aradaki farkla, sen Genç-TV'yi satın al; onun da başına, bizim reklam işlerimizi yapan falan şirketin ortağı filanı tayin et"; "kredi ihtiyacını yolda karşılarız; Güneş Taner'e ben söylerim, kredi ihtiyacını karşılar; sen girmişken Milliyet'i de al, böylesi daha iyi olur"* demediğini açıklamıştır. Bir takım iddialarda bulunarak, Başbakanın temiz toplumdaki söz etmeye hakkının olmadığını da ifade ederek, bir ANAP eski milletvekilinin, Alaattin Çakıcı'nın Türkiye'deki işlerini takip ettiğini ileri sürmüştür. Yine Anavatan Partili, MKYK üyesi bir eski bakan, kendi adına, Başbakan adına, Alaattin Çakıcı ile telefon konuşmaları yapmışsa; Anavatan Partisinin Grup Başkanvekili ve milletvekilleri, Mesut Yılmaz'a Budapeşte'de yumruk atan kanun kaçağıyla buluşup anlaşma yapıyorsa; Anavatan Partili bir milletvekili, Sedat Peker'in teslim edilmesine aracılık yapıyorsa; Bursa Anavatan Partisi İl Başkanı, Erol Evcil'in cep telefonunu kullanıyorsa Başbakanın temiz toplumdaki söz etmeye hakkının olmadığını savunmuştur.

Deniz Baykal, konuşmasının sonlarında benzer iddialarını devam ettirmiş ve *"Erol Evcil'in uçağını, Anavatan Partili milletvekilleri ve bakanlar kullanıyorsa, Anavatan Partisinin, temiz toplumdaki bahsetmeye hakkı yok demektir. Eğer, Başbakan, Başbakan oluşunun hemen ertesinde, Türk Hava Yolları Yönetim Kuruluna 'güvendiğim insan' diye bacanağını atıyorsa ve sonra da, o şirket, özelleştirme çalışmalarının içinde binbir türlü tartışmaya, dedikoduya konu oluyorsa, temiz toplumdaki bahsetmeye hakkınız yok demektir. Eğer, Sayın Başbakanın kuzeni, Swissair'in temsilcisi ise; eğer, Swissair, Türk Hava Yollarına ortak olarak girsin diye her türlü hazırlık yapılmış, tertibat alınmış ise, Sayın Başbakanın, temiz toplumdaki bahsetmeye hakkı yok demektir. Eğer, POAŞ'ın danışmanı Sayın Başbakanın kuzeni ise, POAŞ'ın ilk ihalesinde üçüncü sıraya gelen işadamı 'bu iş burada bitmedi' diye salondan çıkar ve*

sonra, gerçekten üçüncü olan birinci olarak ilan edilir ve üçüncü olan konsorsiyumun danışmanı da Sayın Başbakanın kuzeni olarak ortaya çıkarsa, temiz toplumdaki bahsetmeye hakkınız yok demektir. Eğer, Sayın Başbakanın kuzeni, borsadaki şirketi için, Dolmabahçe Sarayını alıp 'Başbakanın ve sayın eşinin himayelerinde' diye orada bir konser düzenleyebiliyorsa; borsadaki bin tane rakip şirketin hiçbirisine tanınmayacak olan bir imtiyaz, Başbakanın himayesini kullanma imtiyazı, Dolmabahçe'yi kullanma imtiyazı eğer kuzeninize verilmişse, siz, temiz toplumdaki bahsedemezsiniz demektir. Eğer, Sayın Başbakan ABD'ye gidiyor ve işadamlarıyla toplantısını bu kuzen düzenliyorsa, temiz toplumdaki bahsedemezsiniz demektir. Eğer, siz, banka kurma iznini kendi öz kardeşinize Başbakan olarak veriyorsanız, siz, temiz toplumdaki bahsedemezsiniz demektir. Eğer, 170 firmanın talip olduğu Antalya'daki turizm alanını, size konutunuzu tahsis etmiş olan işadamına veriyorsanız, siz, temiz toplumdaki bahsedemezsiniz demektir” dedikten sonra, konuşmasını tamamlayarak, kürsüden inmiştir.

Baykal'ın konuşmasına tepki gösteren ANAP Bayburt Milletvekili Ülkü Güney söz almış ve Deniz Baykal'ın kendi ismini zikrederek, Budapeşte'ye giderek, oradaki suçluları Türkiye'ye getirmelerinden dolayı bir şekilde bahsettiğini dile getirmiş ve Baykal'ın bütün iddialarının boş olduğunu açıklamıştır. Suçluların getirilmesinin ve adalet önüne çıkarılmasının yanlış olmadığını da belirten Ülkü Güney, söz konusu iddiaların dayanaksız olduğunu ve Baykal'a yakıştıramadığını ifade etmiştir.

Daha sonra, İktüzüğün 69. maddesine göre, Başbakan Mesut Yılmaz da, ileri sürmüş olduğu görüşten farklı bir görüşün kendisine atfolunduğu yolunda bir konuşma talebinde bulunmuş ve kendisine söz verilmiştir. Baykal'ın kendisi için hırçın dediğini söyleyen Başbakan, Deniz Baykal'ın bunu söylemesi için kürsüye gelmesine gerek olmadığını, aynaya bakmasının yeterli olduğunu ifade etmiştir. Yine Baykal'ın kendisi hakkında söylediklerinin de, külliye yalan olduğunu savunmuş ve Dolmabahçe Sarayı'nın Hükümete bağlı değil, Meclis Başkanlığına bağlı olduğunu açıklamıştır. Swissair'in temsilcisinin kuzeninin olmadığını da söyleyen Yılmaz, Hükümetin görevde bulunduğu 16,5 ay içerisinde, bütün devlet işlerinin ihaleyle yapıldığına dikkat çekmiştir.

Başbakan, Sümerbank olayından bahsetmesinin nedenini de şöyle açıklamıştır: “Sümerbank olayını burada niye zikrettim?.. Sümerbank olayı, bir devlet bankasının özelleştirme modelidir. Burada, Türkbank'ın özelleştirilmesi tartışıldı. Türkbank özelleştirmesinde yaşanan bütün safahatlar, burada, teker teker dile getirildi, sonuç tartışıldı. Netice itibarıyla, burada, devletin bir zararı olmadığı mafyanın bu satışa müdahale etmesinin engellendiği, belki, bu arada, istenmeden birtakım eksikliklerin olabileceği; ama, sonuç itibarıyla, irademizin açık olduğu burada ortaya konuldu.

Ben, bunun karşısında bir başka alternatif model getirdim ve dedim ki, sizin zamanınızda olan bir banka özelleştirmesi var. Biraz önce de burada söylendi; ilk özelleştirmedi. Peki; ama, bir kere şunu kabul etmiyorum; Sümerbank'ın burada dile getirilmiş olması mevduat açısından bir sorun falan yaratmaz. Türkiye'deki bütün bankaların, şu anda, yüzde 100 mevduatı devlet güvencesindedir; ama, ben, Sayın Baykal'a şunu soruyorum..."

Mesut Yılmaz'ın açıklamaları sonrasında, ANAP Grubu adına Ankara Milletvekili Ağah Oktay Güner söz almıştır. Baykal'ın üslubunu eleştirerek söze başlayan Güner, Atatürk'ün kurduğu partinin Deniz Baykal yüzünden Mecliste yüzde 10,5'le temsil edilir hale geldiğini öne sürmüştür.

Ağah Oktay Güner'in bu sözleri, CHP'li milletvekillerinin tepkisine yol açmış ve tartışmalar yaşanmıştır. Bu ortamda konuşmasına devam eden Güner, CHP'nin Atatürk'ün hiçbir eserine katkı yapmadığını iddia etmiş ve bir partinin genel başkanının iş adamlarıyla görüşmesinin suç teşkil etmeyeceğini savunmuştur. Baykal'ın, Hükümeti düşürmek için gensoru vereceğine, Başbakan ile konuşup, görüş alışverişinde bulunmasının daha doğru olacağını da ifade eden konuşmacı, insanların savunma hakkına saygı duymanın demokrasinin bir gereği olduğunu sözlerine eklemiştir. Bu arada Deniz Baykal'ın siyaset anlayışının, ülkeye, çok pahalıya mal olduğunu ileri sürmüş ve Hükümet etmenin, kolektif mesuliyet ve ortak sorumluluk getirdiğini de söyleyerek, Sümerbank konusunda CHP Genel Başkanının da sorumlu olduğunu vurgulamıştır.

Ağah Oktay Güner kaset konusundaki görüşlerini ortaya koyarken, özellikle şunları vurgulamıştır: *"Fikri Sağlar ve arkadaşları, Başbakanı kaset getiriyorlar. Bu kasetin gelmesinden sekiz gün önce, Başbakan, ilgililere "bu muameleyi durdurun" emrini vermiştir. Kasetin kamuoyuna açıklanması, Hükümetin eline hukukî bir argümanın geçmesidir. Hukukî bir delil olmadan, Hükümetin, sadece duyumla iş yapması mümkün değildir. Bunu takdir edecek kadar hukuk mantığına sahip olduğunuza inanıyorum. Ve Hükümet, ne yapıyor; iki saat sonra, Başbakanın odasına gelen Fikri Sağlar ve arkadaşlarına, Sayın Güneş Taner 'Sayın Başbakanın talimatıyla, bu muamele durdurulmuştu; bize, hukukî bir delil getirdiniz, teşekkür ediyoruz ve durdurulduğunu, bütün Türkiye'ye açıklıyoruz' diyor."*

Genç TV'nin satışı hakkında ise görüşlerini açıklarken, Ticaret Bankasının, 400 milyon dolar yerine, 600 milyon dolara satıldığını, Hazine'nin ve devletin, satıştan 200 milyon dolar kazancı olduğunu dile getiren Güner, TV kanalının rüşvet olarak verildiği iddiasının dayanağının bulunmadığını dile getirmiştir. Ağah Oktay Güner, İş Bankası'nın da CHP'liler tarafından peşkeş çekildiğini iddia etmiş ve bilgilerin 28 Eylülde ulaşmasına rağmen, Baykal'ın hemen harekete geçmemesinin ve beklemesinin nedenin sorulması gerektiğine de vurgu yapmıştır. Bilgilerin zamanında Hükümete verilmemesinin suç olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Deniz Baykal'ı sık sık çifte standart uygulamakla itham eden Ağâh Oktay Güner, tarihten de örnekler vererek devam ettiği konuşmasında²⁸³ bir başbakanın bir iş adamıyla görüşmesini suç kabul etmenin yobazlık olduğunu ileri sürmüş ve Hükümetin çetelerle mücadele konusunda başarılı olduğunu savunmuştur. Alınan ciddî tedbirlerin sayesinde, 60 önemli çetebaşının içeriye alındığını, 1476 çete üyesinin yakalandığını, yüksek miktarda uyuşturucunun ele geçirildiğini Genel Kurula bir bilgi olarak aktarmıştır. Yine büyük bir mücadeleyle sekiz yıllık eğitim ve vergi kanunlarının çıkarıldığını da sözlerine eklemiştir. Eğer, sosyal güvenlik reformu yapılmış olsaydı, 1998'de yıllık 1,5 katrilyon, gelecek yıl 2,5 katrilyonluk açığın olmayacağını, ayrıca 1998'de de 6 katrilyon, sonraki yıl da 7,5 katrilyon faiz ödenmeyeceğini de ifade etmiştir.

Konuşmasında siyasi ahlak üzerinde de duran Güner, başkalarının şeref ve haysiyetlerine saygı gösterilmesinin gerekliliğine işaret etmiş ve Milli Mücadele'den sonra Atatürk ile yolları ayrılanların *"Biz olmasak, Mustafa Kemal bu mücadeleyi yapardı; ama, Mustafa Kemal olmasa, biz, bu mücadeleyi yapamazdık"* demelerini, siyasi ahlaka örnek olarak göstermiştir.

Ağâh Oktay Güner, Mesut Yılmaz'a haksızlık yapıldığını sık sık vurguladığı konuşmasında, bir Fransız diplomat arkadaşının şunları söylediğini de Genel Kurula aktarmıştır: *"Siz, çok büyük bir milletsiniz; bunca siyasi kadronun biçilmesine rağmen, hâlâ kadro çıkarabiliyorsunuz. Eğer Fransa bunları yaşasaydı, biz, Fransa'yı yönetecek insanlar bulamazdık."* Bu sözden hareketle Türkiye'de siyasetçinin durumuna değinmiş ve gensorunun anayasal bir hak olmasına karşın, istismar edilmemesi gerektiğini savunmuştur. Güner daha sonra, *"Flash-TV'de, 1 Mayıs 1997 günü, Çakıcı, canlı yayında konuşuyor. Çok çirkin laflar arasında, Türkbank iddiaları var. Türkbankın alımıyla ilgili, önce istenen, Kanal-6'nın alınmasıdır. Ufuk Söylemez, Ahmet Özal ve Erol Evçil ile bir araya geliyorlar 'Kanal 6'yı alıp, Çiller yanlısı yayın yaparsanız bankayı size vereceğiz' diyorlar. Bunun üzerine, ben, devreye girip, Mehmet Kurt ile*

---

²⁸³ Ağâh Oktay Güner'in sözleri şöyledir: *"Değerli arkadaşlarım, devletimizin tarih içerisindeki duraklama ve çöküş dönemlerinin değerlendirmesini yaptığımız zaman, siyasi kin ve ihtirasın, haset ve kıskançlığın, İkinci Viyana bozgunundan Balkan faciasına kadar esas yıkım sebebimiz olduğunu görüyoruz. Ne zaman ki, hırslar, öfkeler, kinler aklın önüne geçmiştir, mevcut hükümetler, hatta mevcut askerî komutanlar aleyhine her türlü gayrete girilmiştir ve 5 milyon kilometrekare imparatorluk coğrafyası, İttihat ve Terakkinin kör ihtirası sayesinde, önce ben, önce partim, sonra devlet diyen ihtirası sayesinde, Mustafa Kemal ve onunla yekvücut olan milletin iradesiyle, 776 bin kilometrekarede kurtarılabilmıştır.*

Sosyal yapı genişliyor; sizin, merhum Menderes'e 480 milyon kilovat/saatte teslim ettiğiniz elektrik üretimi -yani, yarım milyar kilovat/saatten az- Menderes'in elinde 10 milyar kilovat/saate, Süleyman Demirel'in elinde 30 milyar kilovat/saate, merhum Özal'ın elinde 85 milyar kilovat/saate, şimdi bu Hükümetin elinde 152 milyar kilovat/saate çıkıyor. Fizikî rakamların hepsi büyüyor; ama, ekonomi hukuku anlayışımız büyümüyor."

Ahmet Özal'ı bir araya getirdim. Mehmet Kurt, Kanal-6'yı tekrar Ahmet Özal'a vereceğini söyleyince, ben, Mehmet Üstünkaya'yı aradım. Mehmet Bey, biz, Kanal-6 işini bitirdik dedim. Çiller'in banka konusunda müşaviri gibi çalışan Adil Öngen, bizden, Özer Çiller'e verilmek üzere 20 milyon dolar istedi dedim. Biz onlarla böyle anlaşmadık mı? Özer Çiller'le konuşun, bu işi bitirmezse sonu kötü olur dedim” şeklindeki gazete haberini okumuş ve Çiller ile Baykal'ın niçin suskun kaldıklarını sormuştur.

Başbakan'ın, kendisine bazı bilgiler ulaşınca, yardımcısını, Maliye Bakanını, Hazineden sorumlu Devlet Bakanını davet ettiğini ve işin durdurulması için talimat verdiğini açıklayan Güner, burada verilmiş bir kararın olmadığını, bankanın devredilmediğini ve suçun teşekkül etmediğini, bu nedenle de mahkûmiyet verilemeyeceğini ortaya koymuştur. Bu arada İSKİ olayı ve Ergun Göknel olayını hatırlatarak, temiz toplum konusuna vurgu yapmıştır.

Agah Oktay Güner, “*şeytanın kölelerine ise hakikati anlatmak mümkün değildir. Allah, hepimizi, hakikate saygı duymak şuurundan ayırmasın ve hakikatin sonsuz ışığı altında, bu ülkeye namuslu, şerefli, haysiyetli hizmet veren insanları el birliğiyle korumak ve onları güçlendirmek iradesine bizi kavuştursun*” diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

CHP Milletvekili Oya Araslı sataşma olduğu gerekçesiyle söz istemiş ve ilk olarak, Agâh Oktay Güner'in CHP ile ilgili söylediklerinin talihsizlik olduğunu vurgulamıştır. Cumhuriyet Halk Partisinin, Atatürk'ün kurmuş olduğu parti olduğunu, Atatürk'ün ilkelerine her zaman sahip çıktığını ifade etmiş ve demokrasiyi her zaman vazgeçilmez bir unsur olarak gördüğünü açıklamıştır. Oy oranlarının yüzde 10,5 olmasının da sorun teşkil etmeyeceğini, Hükümetin, CHP'nin desteği ile reformları gerçekleştirdiğini sözlerine eklemiştir.

Araslı İş Bankası ile ilgili olarak ise şu açıklamaları yapmıştır. “*İş Bankasından söz ettiler Cumhuriyet Halk Partisini telmih ederek. Cumhuriyet Halk Partisinin, sözü geçen dönemde, Cumhuriyet Halk Partisi olarak temsilcisi yoktu; ama, o yönetim kurullarında ANAP'a çok yakınlığı olan kimse vardı. Birtakım yolsuzlukları mahkemeye götüren de Cumhuriyet Halk Partili üyelerdi. Kendileri, burada, bu gensoru münasebetiyle ANAP'a yöneltmiş olan ve cevaplandırılmasını beklediğimiz hiçbir soruya yanıt vermediler; bir tek şey yaptılar, bu kürsüye çıkan ANAP ve Hükümet Partilerinin sözcüleri bir tek şey yaptılar: Cumhuriyet Halk Partisini asılsız birtakım iddialarla itham altında bırakmaya, lekelemeye kalkıştılar; bu, dürüst bir politika değildir.”*

Gensorunun konusunun, bir iktidar mücadelesi olmadığını, bir hükümet etme anlayışı olduğunu söyleyen Oya Araslı, Atatürk'ün Türkiye'sine layık bir çizgiye gelmeye özen gösterilmesini isteyerek, sözlerine son vermiştir.

Daha sonra, yine sataşma gerekçesiyle DYP Ankara Milletvekili Saffet Arıkan Bedük söz istemiştir. Bedük, Güner'in Flash-TV ile ilgili açıklamalarına cevap verme gereği duymuş ve "Bir kasette, iki kişinin konuşması var, Eyüp Aşık ile Alaattin Çakıcı arasında; bir diğer kasette de, Korkmaz Yiğit'in yaptığı iddialar var ve Sayın Başbakanın bir başka televizyon konuşmasındaki açıklamaları var" dedikten sonra, Agah Oktay Güner'in üslubunu eleştirmiştir. Hemen ardından da Türkbank ile ilgili görüşlerini ortaya koyarak,²⁸⁴ konuşmasını bitirmiştir.

Sataşma nedeniyle yapılan kısa konuşmalardan sonra, Demokratik Sol Parti Grubu adına, Gaziantep Milletvekili Ali İlıksoy kürsüye çıkmıştır. 55. Cumhuriyet Hükümeti kurulmadan önceki siyasî tablo hakkında bilgi vererek konuşmasına başlayan İlıksoy, Refahiyol Hükümeti döneminde, cumhuriyet tarihinin en ağır rejim ve devlet bunalımını yaşadığını iddia etmiş, çetelerin, mafyanın ve karapara ilişkileri ağının ve kumarhanelerin çok ileri boyutlara ulaştığını vurgulamıştır. Böyle bir ortamda DSP'nin sorumluluğun bilince davrandığını, Baykal'ın ise görev ve sorumluluk almaktan kaçınarak, parti çıkarlarını ön planda tuttuğunu öne sürmüştür.

Ali İlıksoy, 55. Hükümet dönemindeki icraatları anlatırken, toplumsal uzlaşmanın sağlandığını; gerilimin azaldığını; laik, demokratik cumhuriyete yönelik tehditler giderilmeye başlandığını; sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz temel eğitim yasası hazırlanıp, uygulamaya konulduğunu; tek vergi numarası ve vergi reformunun gerçekleştirildiğini; Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgele- rinde önemli teşvik uygulamalarına gidildiğini; tarımda kendi nam ve hesabına çalışıp da sağlık sigortası kapsamında olmayan 10,5 milyon vatandaşa sağlık güvencesi getirildiğini; Köy Hizmetlerinde, uzun yıllardır çözülemeyen geçici işçilerle ilgili sorunun, önemli ölçüde çözüme kavuşturulduğunu; mafyalara, çetelere, örgütlü suç merkezlerine karşı en kararlı mücadelenin başlatıldığını açıklamıştır.

---

²⁸⁴ Saffet Arıkan Bedük'ün bu konudaki açıklamaları şöyledir. "Türkbankın, Hazinesinin yakın gözetimine alındığı 1994 Eylül ayından, Anasol-D İktidarına getirildiği 30 Haziran 1998 tarihine kadar geçen süre içerisinde Hazine tarafından satışa çıkarılması, satılması, satış ilanı verilmesi, satış kararı alınması hiçbir biçimde mevzubahis olmamıştır; bunu dinlemediniz, biraz evvel sayın sözcümüz açıkladı. Bu süre içerisinde, DYP-SHP, DYP-CHP, Anayol ve Refahiyol Hükümetlerinin hiçbirisi, Türkbankın yüzde 13,5 oranındaki Hazineye ait hisselerinin satışına dair hiçbir karar almamış ve hiçbir işlem yapmamıştır; bunu biraz evvel açıkladılar, yine dinlememişsiniz.

Bankanın özel vakfının mülkiyet ve kontrolünde olan yüzde 85'lik çoğunluk hissesi de bu dönemde satılmamıştır. Kaldı ki, vakfa ait hisseler üzerinde Hazinesinin bir satış yetkisi de bulunmamaktaydı; ama, ne yazık ki, bu açıklamaları dinlemediniz. Yine, o Flash-TV'deki çirkin, yanlış, seviyesiz bir açıklamaya atıf yaparak, Doğru Yol Partisi Genel Başkanını itham edecek çok çirkin bir değerlendirme yaptınız."

Yine, MİT, emniyet ve diğer güvenlik birimleri arasında uyum ve iş birliğinin sağlandığını da ifade eden Ilıksoy, 55. Hükümet döneminde ele geçirilen uyuşturucu miktarının, Avrupa'da aynı dönemde ele geçirilen uyuşturucu miktarının yüzde 60'ına, dünyada ele geçirilen uyuşturucu miktarının ise yüzde 40'ına tekabül ettiğini de sözlerine eklemiştir. Ilıksoy, kara paranın önlenmesi konusunda da başarılı olduğunu belirttikten sonra, konuşmasını şu şekilde sürdürmüştür: *“Yine, bu Hükümet döneminde Maliye Bakanlığı, kara paraya ilişkin çok sayıda dosyanın üzerinde çalışmalar başlatmıştır. Öldürülen kumarhaneler kralı Ömer Lütfü Topal'ın, geçtiğimiz beş yıllık vergi döneminde, 2 milyar Amerikan Doları tutarında vergi matrahı farkı ortaya çıkarılmıştır; bu konuda çalışması tamamlanan bu dosya ve diğer dosyalar yargıya teslim edilmiştir; bunun yanında, 100'e yakın dosyanın incelemesi ise devam etmektedir. Şu anda, emin olunuz ki, hiçbir baskıya ve hiçbir engellemeye meydan bırakmadan bu dosyalar da sonuçlanacaktır, inanıyoruz.*

Karapara ilişkisi içinde olan birçok kişinin mal varlıkları üzerine ise ihtiyatî tedbir konulmuştur. Bu uygulamalar, ilk defa, 55. Cumhuriyet Hükümeti döneminde olmaktadır; bundan önceki hükümetlerin hiçbirisinin böyle bir çalışması yoktur.

Yine, bu Hükümet döneminde, 115 organize suç örgütü açığa çıkarılmıştır. Bu olaylarda, 684 sanık gözaltına alınmış, bir bölümü tutuklanmış, yargılamaları devam etmektedir. Peki, kimdi bu yakalananlar: Hakkâri Yüksekova Çetesi, Ahmet Develi-Özcan Çetesi, Kasım Genç Yılmaz Çetesi, Alaattin Çakıcı, Kürşat Yılmaz, Sedat Peker, uyuşturucu tacirleri Baybaşın, Baybaşın Ailesi ve Sarı Avni, daha ismini sayamadığımız bir yığın çete ve çetebaşı...”

Ali Ilıksoy, gensoru önergesi verenlerin döneminde hiçbir konunun üzerine gidilmediğini, Refahyolun Başbakanının, Susurluk olayı için "fasa fiso" dediğini ileri sürmüş ve CHP'nin de elinde bulundurduğu yerel yönetimlerde başarılı olmadığını iddia etmiştir. Bu arada bir Cumhuriyet Halk Partili ilçe belediye başkanıyla ilgili olarak, Gülçin Telci'nin, Hürriyet Gazetesindeki köşesinde şunları yazdığını Genel Kurul'a aktarmıştır. *"Hele her saniye şantaj yaparak Hükümeti düşürmek isteyen bir parti liderinin İstanbul'daki ilçe belediye başkanının kendisi veya damadı veya ailesinden birinin üstüne kayıtlı, ben diyeyim bir, siz deyin iki, hatta üç ev..."*

Sözü Türkbank'a getiren ve bu konudaki suçlamaları yersiz bulduğunu açıklayan Ali İlıksoy²⁸⁵ gelişmeler üzerine, Bülent Ecevit, Devlet Bakanı Hüsamettin Özkan, ve İçişleri Bakanı Kutlu Aktaş'ın Başbakanı ziyaret ederek, Türkbankın satışının durdurulmasını önerdiklerini, Başbakanın da satışı durduğunu belirtmiştir. Bu arada, Deniz Baykal'ın, Başbakan'ı dinleme gereği duymaksızın gensoru verdiğini de söyleyen DSP'li konuşmacı, bunun yargısız infaz olduğunu savunmuş ve "Alaattin Çakıcı ile Korkmaz Yiğit arasındaki konuşmaları içeren kasetten, Sayın Deniz Baykal, 29 Eylül 1998 günü, Sayın Fikri Sağlar vasıtasıyla haberdar oluyor. Buna rağmen, Sayın Baykal, Korkmaz Yiğit ile Cumhuriyet Halk Partisi Genel Merkezinde görüşme yapabiliyor; ancak, bu görüşmenin içeriğini bugüne kadar tam anlamıyla kamuoyuna da açıklamış değildir. Bu konularla ilgili olarak Sayın Sağlar'ın kitabındaki bütün ayrıntılar daha önce bu kürsüden dile getirildiği için ben o konulara girmek istemiyorum; ama, Sayın Baykal, Korkmaz Yiğit ile yaptığımız görüşmenin süresinin birbuçuk saat olduğunu artık kamuoyu bilmektedir ve siz diyorsunuz ki: "Bana hayat hikâyesini anlattı." Bu hikâye en fazla 10-15 dakika; hadi, diyelim, bir süre de yemeden, içmeden, dereden, tepeden konuştunuz, etti yarım saat; peki, Sayın Baykal, geriye kalan bir saatte ne konuştunuz? Sayın Baykal, yoksa, Korkmaz Yiğit'in medya krallığından yararlanmayı mı konuştunuz, neyi konuştunuz?" biçimindeki ifadelerle, Deniz Baykal'a sorular yöneltmiştir.

Deniz Baykal'ı, Alaattin Çakıcı-Korkmaz Yiğit arasındaki konuşma kasetinden haberdar olmasına rağmen, açıklama yapmadığını ve durumu cumhuriyet savcılığına bildirmediklerini söyleyerek, CHP Genel Başkanını eleştiren İlıksoy, Fikri Sağlar'ın "Susurluk" adlı kitabınının 26. sayfasındaki şu

---

²⁸⁵ Ali İlıksoy'un Türkbank olayı ile ilgili açıklamaları şöyledir: "Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; Türkbankın satış işlemi 4 Ağustos 1998 tarihinde yapılıyor. İhaleye, daha önceki hükümet döneminde aldığı geçerlilik belgesine bağlı olarak, diğer koşulları da tamamlamak suretiyle, Korkmaz Yiğit de katılıyor ve televizyonlarda yayınlanan ihaleyi 600 milyon dolara alıyor. Bununla elbette ki işlem bitmiyor. İhalenin kesinleşebilmesi için diğer birtakım işlemlerin tamamlanması, Tasarruf Mevduat Sigortası Fonu Yönetim Kurulunun ihaleyi kime verdiğine ilişkin kararı da gerekmektedir. Böyle bir karar bugüne kadar verilmemiştir.

Bu arada, Korkmaz Yiğit, bazı televizyonları ve gazeteleri satın almaya başlıyor. Korkmaz Yiğit, bu ihale ve medyadaki alımları nedeniyle, yoğun bir para ve teminat mektubu arayışına giriyor. Bu alımlardan kuşkulanan Sayın Genel Başkanım Bülent Ecevit, daha, Çakıcı-Yiğit kaseti ortada yokken, Maliye Bakanımız Sayın Temizel ve Devlet Bakanımız Sayın Hüsamettin Özkan'la birlikte, Korkmaz Yiğit'in, medya alımlarının kuşku uyandırıcı yönleri nedeniyle, incelemeye alınması gereğini duymuşlardır. Bu incelemeler sonucunda, Korkmaz Yiğit'in elinde, bu satın almalar için gerekli kaynağın bulunmadığı, kaynak eksikliğini gidermek için kredi veya teminat mektubu arayışlarına girdiği anlaşılıyor.

Ayrıca, Çakıcı ile yakın ilişkisi olan bu kişinin elinde çok sayıda yayın organı ve banka bulunmasının ciddi sakıncalar doğurabileceği sonucuna varılıyor. Sayın Genel Başkanım Bülent Ecevit, İçişleri Bakanı Sayın Aktaş'la da görüşür, onun da aynı kayguları paylaştığını ve elinde bu kaygıları doğrulayıcı bilgiler bulunduğunu öğrenir."

bölümünde Baykal'ın: *"Fikri, bu bant hakikaten çok önemli; ama, bant sana gelmiş. İki televizyon, üç gazete sahibi olan bir kişi. Husumeti tüm partiye çekmek istemem; bu bantı sen açıkla"* dediğini iddia etmiştir. Yine, Emin Çölaşan'ın bir köşe yazısından edinilen bilgiye göre, CHP'nin Hürriyet Gazetesinin tam sayfa ilan bedelinin 56 bin Amerikan Doları olduğunu, bunun birkaç gazete ve televizyonda günlerce süren reklam maliyetinin trilyonlara ulaştığını, böyle bir ödemenin kaynağının nereden sağladığını sorgulayan Ali İlıksoy, İş Bankasından, Nesim Malki cinayeti sanığı olarak bilinen Erol Evcil'e verilen kredileri de eleştiri konusu yapmıştır. Bu açıklamalara ek olarak, Cumhuriyet Halk Partisinin İş Bankası yönetiminde bulunduğu yıllarda, bu parti temsilcilerinin imzalarıyla Korkmaz Yiğit'e kredi açılıp açılmadığını da sormuştur.

Ali İlıksoy'un bu iddialarına, Deniz Baykal'ın iş adamı Kamuran Çörtük ile yakın ilişkide olduğunu eklemesi, Genel Kurulda tartışmalara yol açmış ve gergin bir ortam doğmuştur. Özellikle Baykal, Ali İlıksoy'un sözlerine büyük tepki göstermiştir. Bu ortamda, İlıksoy'un "*İki bakanı Yüce Divanda mahkûm olmuş tek başbakan var' dediniz; doğru. O bakanlar, o zamanki gerçek Cumhuriyet Halk Partili miydi Sayın Baykal; hayır. Peki, Sayın Baykal, siz, o kabinede sanal enerji bakanı mıydınız; yoksa, elektrik şalterini indirmeden sorumlu bir kamu görevlisi miydiniz? Neydiniz Sayın Baykal, söyler misiniz? Bu kin nedir, nedendir?"* biçimdeki sözleri tartışmaların daha da artmasına neden olmuştur.

Ali İlıksoy'un, Deniz Baykal'a yönelik ithamları bunlarla sınırlı kalmamıştır. Sözü, 1978 yılında Bülent Ecevit tarafından kurulan hükümete getirerek, bu hükümetin, uzun bir hükümet boşluğundan sonra kurulduğuna dikkat çekmiş ve o yıllardaki petrol fiyatlarındaki artışın ekonomiyi ne denli sarstığını hatırlatmıştır. Ecevit'in, ilk Bakanlar Kurulu toplantısında, uzun süredir ertelenen petrol zamlarının yapılmasını önerdiğini, daha sonra da ağır olan zamları açıkladığını söyleyen İlıksoy, Enerji Bakanı olan Deniz Baykal'ın gazetecilere Bakanlığının petrol zammı konusunda bir talebinin olmadığını söylediğini iddia etmiştir. Yine Deniz Baykal'ın *"Başbakana haber ve bilgi vermeden yabancı petrol firmalarının ortak olduğu ATAŞ Rafinerisini devletleştirme kararı aldım"* dediğini, Ecevit'in, krediyle petrol almak üzere uluslararası petrol şirketleriyle Washington'da görüşmeler yaptığı günlerde, bu şirketlerin olumlu yaklaşım içine girdikleri bir sırada, Baykal'ın böyle bir tavır içine girdiğini ileri sürmüştür.

"Yine, aynı ölçsüzlük, dizginsizlik ve adaletsizlik... Buyurun; Meclis bültenindeki Sabahattin Önkibar imzalı bir habere bakalım: Avusturya Meclis Başkanı Fischer, Cumhurbaşkanı Demirel'e şunları söylüyor: 'Ekselansları, 10 dakika önce Deniz Baykal beni aradı ve Hükümeti göndereceklerini söyledi. Türkiye Hükümetimiz. Şimdi, ne olacak?' Birakın bir sol parti liderini, dünyada acaba kendi ülkesinin politik durumu hakkında yabancı bir ülkenin Meclis

Başkanına özel istihbaratlar veren, üstelik de bunu ülkesinin Cumhurbaşkanının resmî ziyareti öncesinde yapan bir yurttaş bulabilir misiniz? Eğer, Avusturya Meclis Başkanı bu konuşmayı açıklamıyorsa, Türkiye'nin bundan haberi olmayacaktı. Darısı Korkmaz Yiğit'in Baykal ile yaptığı 1,5 saatlik konuşmanın başına” sözleriyle konuşmasını sürdüren Ali İlıksoy, gensoru ile hükümetin yıkılmasından en fazla çetelerin ve mafyanın memnun olacağını ifade etmiş ve yeni bir hükümet modeli önerisinin de bulunmadığını savunmuştur. Bu bağlamda Deniz Baykal'ın, 12 Kasım 1998 tarihli açıklamalarında "Tarafsız bir başbakan atanır, o başbakanın Mecliste güvenoyu almasına da gerek yoktur" dediğini, 12 Mart dönemi gibi ara rejim modeli önerdiğini de iddialarına eklemiştir.

Baykal'ın sorumluluktan kaçmak gibi, eskiden beri var olan bir özelliği olduğunu da ileri süren DSP sözcüsü,²⁸⁶ bundan sonra kimsenin Baykal'a güvenerek, hükümet kurmayacağını söylemiş ve tartışmalı geçen konuşmasını tamamlamıştır.

Hemen sonrasında, DYP Denizli Milletvekili Mehmet Gözlükaya kısa bir açıklama yapmak için söz istemiş ve 1980 öncesinde Yüce Divana sevk edilen iki bakandan bahsedilirken, *"Bunlar, Adalet Partisinden gelen bağımsız milletvekilleriymiş"* şeklinde bir söz sarf edildiğini, bununla, sanki, Adalet Partililer kirli işlere bulaşmışlar gibi bir izlenim yaratılmaya çalışıldığını ifade etmiştir.

Mehmet Gözlükaya'nın gergin bir ortamda yapmış olduğu kısa konuşmanın ardından, Deniz Baykal'a İçtüzüğü'nün 69. maddesi gereğince söz verilmiştir. Hükümeti düşürmek için özel bir çaba sarf etmediğini, bunun için sağa sola telefon açmadığını söyleyen Baykal, Apo krizinin çıkışıyla birlikte, dünyadaki sosyal demokrat başbakanlara, parti genel başkanlarına birer mektupla müracaat ettiğini ve *"Apo bir teröristtir, Türkiye'nin toprak bütünlüğüne yönelik bir mücadelenin içindedir; insan hakları, demokrasi anlayışıyla, sakın bu konuyu karıştırmayın. Biz, sosyal demokrat bir parti olarak, insan hakları ve demokrasi sorunlarına önem veren bir parti olarak bu anlayıştayız; bu anlayışımızı bilmenizi istiyoruz"* şeklinde ifadeler kullandığını açıklamıştır.

Deniz Baykal'ın açıklamaları, Genel Kurul'daki gerilimi azaltmamış ve CHP; DYP ve DSP'li milletvekilleri arasında, hakarete varan sert tartışmalar, sözlü sataşmalar yaşanmıştır.

---

²⁸⁶ Ali İlıksoy, 1992 yılındaki kurultay sırasında Erdal İnönü'nün Baykal ile ilgili olarak şunları söylediğini iddia etmiştir: *"Değerli arkadaşımın sorumluluktan kaçma gibi kusuru var. Ne zaman partide kritik bir durum olsa, ne zaman, bir kişinin, çıkıp, sorumluluğu ben alıyorum deme durumu olsa, o zaman Sayın Baykal ortada gözüküyor."*

İlıksoy, gazeteci Yalçın Doğan'ın da benzer şekilde; *"Türkiye'de hangi olumsuz tabloyla karşılaşsak, fatura hep Baykal'a çıkıyor; çünkü, hiçbir zaman güven vermiyor, halkı sürekli rahatsız ediyor. Baykal, halkta, bunalımların yaratıcısı olarak iz bırakıyor bugünkü gibi..."* ifadelerini kullandığını açıklamıştır.

Bu gergin ortamda şahıslar adına konuşmalara geçilmiştir. Ankara Milletvekili Gökhan Çapoğlu şahsı adına söz almıştır. 55. Hükümetin işbaşına gelmesinden hemen sonra, neredeyse bütün kamu ihalelerinde ve özelleştirme uygulamalarında yaşanan rahatsızlıklarla ilgili uyarıların yapıldığını söyleyen Çapoğlu, bununla birlikte Eyüp Aşık ve Çakıcı arasında geçen telefon konuşmaları kamuoyuna yansıtılınca kadar "Türkiye'de çeteleri temizleyeceğim" diyenlerin çetelerle ne kadar içli dışlı olduğunu kimse tahmin edemediğini ileri sürmüştür. Gökhan Çapoğlu da, diğer muhalif milletvekilleri gibi Başbakanın istifasını istemiş ve Mesut Yılmaz'ın, Korkmaz Yiğit'in yaptığı açıklamaların, bir itiraf niteliği taşıdığını ifade etmiş ve Yılmaz'ın "*ben Başbakanım, herkesle görüşürüm*" şeklindeki yaklaşımını ve Deniz Baykal'ın Korkmaz Yiğit ile görüşmesi üzerine gidilmesini doğru bulmadığını açıklamıştır.

Gensorunun Deniz Baykal ile ilişkisinin olmadığına vurgu yapan Çapoğlu, devletin ciddiyetten uzak yönetildiğini iddia ederek, söz alan diğer milletvekili gibi Türkbank konusundaki görüşlerini de ortaya koymuştur.²⁸⁷ Bu arada gensorunun zamansız olduğu görüşlerine katılmayan konuşmacı, Türk siyasetinde, yeni bir dönemin başladığını, Hükümet içinde ortak olup da, bu karanlık işlere bulaşanların, geçmişte milletvekili transferlerinin pazarını açanların devleti yönetemeyeceklerini öne sürmüş ve Hükümeti düşürenleri yeni bir hükümet kurma görevinin beklediğini dile getirmiştir. Bu hükümetin geniş tabanlı olmasını istemiş ve ekonomik krize doğru gidildiği için, iki seçimin mutlaka birbirinden ayrılması gerektiğini savunmuştur.

---

²⁸⁷ Çapoğlu'nun Türkbank ile ilgili sözleri şöyledir: "*Sayın Başbakan Türkbank ihalesiyle ilgili özel ilgisini, bu ihaleye çetelerin girmesini önlemek için yaptığını belirtmektedir. Sonuçları itibarıyla bu ihale, çetelerle ilişkisi olduğu iddia edilen bir işadammın üzerinde kalmıştır. Yani, ya Başbakan çok beceriksizdir, çok yakın bir ilgi gösterdiği halde, ihalenin çetelerle ilişkisi olan bir iş adamına gitmesini önleyememiştir ya da Başbakan bu ilişkiler ağı içindedir. Her iki durumda da Başbakan ve bakını derhal istifa etmeliydi. İlişkiler, nereden bakılırsa bakılırsın, kabul edilmeyecek düzeydedir.*

Türkbank ihalesinde aracılık yapan iş adamının holdingi, Bolu tüneline yapan İtalyan firması tarafından ortaklığa alınıyor ve Ankara'yla ilişkileri götürmek için alındığı bütün gazetelerde, Türkiye tarihinde ilk defa olmak üzere, ilan ediliyor.

POAŞ ihalesinde ihaleyi, en yüksek fiyatı veren birinci firma değil, ikinci firma değil, bu işadammın bulunduğu üçüncü grup alıyor ve Sayın Başbakan Yardımcısı da diyor ki 'Biz bunu, televizyondan maç seyrederek gibi seyrettik'

Türkbank ihalesinde, neden, hem Korkmaz Yiğit hem de Başbakan, Kamuran Çörtük'ü aracı kullanma ihtiyacını hissetmiştir?

Değerli milletvekilleri, bu kadar tesadüf mümkün müdür?! Açıklamaları yapan Korkmaz Yiğit, şu anda, ihaleye fesat karıştırma suçundan tutuklanmış ve yargılanmaktadır. Korkmaz Yiğit ihaleye fesatı tek başına mı karıştırmıştır?! Bir kişinin tek başına ihaleye fesat karıştırması mümkün müdür?! Devletin savcılarını derhal harekete geçmeli, kim olursa olsun, nereye ulaşırsa ulaşırsın, bu pislüğün temizlenmesi, bu yozlaşmanın ortadan kaldırılması için çalışmalıdır. İş adamları, siyasetçiler, medya ve mafya arasındaki bu ilişkilerin sonuna kadar gidilmelidir. Korkmaz Yiğit'in elindeki diğer kasetlerin yayınlanması mutlaka sağlanmalıdır. Kirli ilişkiler içinde bulunan bütün siyasetçiler, hangi konumda olurlarsa olsunlar, araştırılmalı ve Türk siyaseti bir an önce temizlenmelidir."

Gökhan Çapoğlu'ndan sonra, Hükümet adına Devlet Bakanı Güneş Taner söz almıştır. Gerçeklerin bilinmesi gerektiğine vurgu yaparak söze başlayan Güneş Taner, Meclis çatısı altından maksadını aşan ifadelerden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve 10 Kasım tarihinde Korkmaz Yiğit'in bir bant kaydıyla Türkiye'nin gündemini değiştirdiğini ifade etmiştir. Taner, bütün bildiklerini topluma paylaşmak için açıklamalarda bulunacağını belirtmiş ve şunları söylemiştir: *“Bildiğiniz gibi, bankacılık sektörünün ticarî hayatta ayrıcalıklı bir konumu vardır; şirket sermayesine ilave olarak, çeşitli türde mevduat kabul eder; ama, en önemlisi, vatandaşın tasarruflarını değerlendirecek, ülkenin kalkınmasında, gelişmesinde önemli rol oynar. Bankalar, bu bakımdan, bir nevî kamu görevi ifa ederler. İşte bu farklı yapılarından dolayı da, kendi özel kanunu vasıtasıyla denetlenirler ve devlet tarafından gözetim altında olurlar. Bu, dünyanın her ülkesinde de aynen böyle olur. Sermaye sahipleri, ticarî itibarı yüksek, adli sicili temiz, toplumun saygın kişileri olarak kanunca tanımlanırlar. Bu ayrıcalıklı konum, bu sektöre girmek isteyenlere bariz bir fark ve bir sorumluluk getirir. Büyüyen ve gelişen ekonomimiz gereği de devlet koşullarının elvermesi halinde, bu izin, hükümet yoluyla bürokrasinin tavsiye ve öngörülen koşullarının sağlandığını tespit etmesiyle verilir. İşte Korkmaz Yiğit, resme bu şekilde girmeyi başarmış bir kişidir; 20.3.1997 tarihinde Refah Yol Hükümetinin bakanlarından Sayın Ufuk Söylemez'in onayıyla Bankekspresin sahibi olmuş ve ayrıcalıklı bir kişi haline gelmiştir.*

Türk Ticaret Bankasına gelince: Bu banka, zaman içerisinde sermaye yapısını kuvvetlendirme ihtiyacı hissetmiş, kendisine ortak aramış, bu imkânını kullanabilmek için çalışmış; ama içine çeşitli olumsuzluk ve uygunsuzluklar karışınca dedikodular ve bilinmeyenler artmış. Kurşunlamalar, yeni sermayedarların hayatlarının tehdidi, bir mafya liderinin televizyonlara çıkarak çeşitli iddiaları içeren konuşmalar yapması üzerine, banka problemlerden kurtulamamış ve sonunda, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından sermaye artışı sağlanarak, neticede hisselerin çoğunluğu devlete geçmiştir. Fon, ihtiyaç olunduğunda devreye girer ve bir süre sonra, yatırılan paraları geri alarak devreden çıkar; bankacılığın rehabilitasyonu için dizayn edilmiştir. Bankalarda uzun süre kalarak, zorda olan bankaların da mülkiyetlerini devlete taşımak ve devletin bankacılık sektöründe büyümesini sağlamak, amaç olmamalıdır. Bu sebeple, fon, elindeki hisseleri, ihale yoluyla, Hazinesin banka sahibi olma koşulunu taşıyan kişilere, Hazinesin aradığı diğer özel şartları içermesi tahtında, verdiği parayı alma önşartıyla devretmeye hazırlanmıştır.”

Aynı bağlamda Korkmaz Yiğit'i tanımadığını, bu şahsı kendisiyle 1998 Mart ayı sonlarına doğru, Ankara Sheraton Otelinde bir yemek sonrasında, Cefi Kamhi'nin tanıştırdığını Genel Kurulun bilgisine aktarmıştır. Korkmaz Yiğit'in ismini, İstanbul piyasasında bir müteahhit olarak işittiğini; ama, yanlış dostlar seçtiğini duyduğunu, Yiğit'e söylediğini öne sürmüştür. Daha sonra, Cefi

Kamhi'nin kendisini arayarak, Korkmaz Yiğit için randevu istediğini dile getiren Bakan, bunun sonunda, Yiğit'i 30 Nisan 1998 Perşembe günü saat 11.30'da kendisini Bakanlık makamında kabul ettiğini açıklamıştır.²⁸⁸

Güneş Taner, Haziran ayı başlarında, Başbakana, Türk Ticaret Bankasına ilgi duyan şirketlerden bahsederken, Korkmaz Yiğit'ten de bahsettiğini söylemiş ve araştırması konusunda da uyarıcı bir konuşma yaptığını dile getirmiştir. 12 Haziran 1998 Cuma günü saat 16.30'da, randevu talebi üzerine, İstanbul Akmerkez Bankalar Birliği Ofisinde Korkmaz Yiğit'i kabul ettiğini ve Alaattin Çakıcı ile ilişkisi olduğu yolundaki duyduğu rahatsızlığı ifade ettiğine dikkat çekmiştir. Kormaz Yiğit'in, Çakıcı'nın eski karısı ve çocukları için Platin Konutlarından bir daire sattığını, kendisinden çok korktuğunu, Çakıcı'yı tanımadığını, Çakıcı'nın kendisinden para istemediğini kendisine söylediğini de ileri sürmüştür.

Güneş Taner'in aktardıklarına göre Kormaz Yiğit ile görüşmesi sırasında şu konuşmalar da gerçekleşmiştir: “ *Peki; hani hiç tanıyıyordun' dediğimde, bunun eski bir olay olduğunu ve o an hatırladığını söyledi. Bu ihalenin, aslında başka birisi için tezgâhlandığını, ihaleyi alacak şahsı bildiğini, bunu kendisine bir milletvekilinin söylediğini, durumun artık kendisince aydınlığa kavuştuğunu, tezgâhı kuranların devletin içlerine sızarak, bizleri etkileyerek, dürüst insanların haklarının gasp edildiğini söyledi. Bu şahısların isimlerini vermesi halinde derhal soruşturma başlatacağımı söyleyince, gülerek 'siz ne yapabilirsiniz; tezgâh kurulmuş, bizler figüran olmuşuz' dedi. Bunun üzerine bütün ısrarlarıma rağmen, isimleri vermemekte diretti. O zaman ben de, bu konuyu Sayın Başbakana iletmesi gerektiğini söyledim. Bizim, devlette, asılsız haber ve dedikodular üzerine iş yapmamızın mümkün olamayacağını söyledim. Benden, Sayın Başbakandan randevu almamı istedi. Bunun üzerine 'ben karışmam; kendi işini kendin hallet' dedim.*”

---

²⁸⁸ Güneş Taner, Korkmaz Yiğit ile olan görüşmede yapılan konuşmaları şu şekilde özetlemiştir: “*Korkmaz Yiğit, Sheraton Otelindeki ifademden rahatsız olduğunu ve haksızlığa uğradığını iddia ederek, benim gibi bir devlet adamının kendisi hakkında böyle düşünmesinin şeref ve haysiyetini rencide ettiğini ve durumu izah ederek, devletin adaletini istediğini belirtti. Korkmaz Yiğit, Alaattin Çakıcı'yı hiç tanımadığını, bu meseleye neden ve niçin karıştırıldığını hiç bilmediğini, kendisinin, banka sahibi, muteber bir müteahhit olduğunu ve bu gibi işlere tenezzül etmeyeceğini söyledi; kendisi hakkındaki kanaatimin değiştiğini ümit ederek, tekrar görüşme dileğiyle ayrıldı. Ya 9 Mayıs ya da 16 Mayıs 1998'de, İstanbul'da iken evimde randevu isteyerek projelerini anlatmak istediğini söyledi. Bu görüşme esasında, yapmış olduğu modern sitelerde kullandığı yabancı mimarlardan ve 2 milyar dolarlık arsa stokuyla Amerika'daki gibi konutları İstanbul'a yapmak istediğinden söz etti 'siz hiç Platin Konutlarını görmediniz; orada küçük bir Amerika inşa ettim. Orasını size gezdirmek isterim; harika bir yer. Daha böyle bir sürü yerim var. Dünyanın en modern inşaatlarını yapmak istiyorum. Türkiye benimle iftihar edecek' dedi. Arkasından, bütün bu projeleri gerçekleştirmek için çok şubeli bir banka ihtiyacı olduğundan bahisle, Türk Ticaret Bankası Sandığı ile görüşerek bu bankayı satın alma girişiminin olduğundan söz etti; böyle bir durumda, Ticaret Bankasındaki Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu hisselerini de satın almak istediğini belirtti. Ben, bu konuda ihaleye çıkacağımızı ve bu bankaya aktarılacak parayla malî durumunu kuvvetlendirecek kaynağa ihtiyaç olduğunu ve bu durumu değerlendirerek -maddî imkânları varsa- herkes gibi ihaleye katılabileceğini söyledim.*”

Daha sonra Cefi Kamhi aracılığıyla Korkmaz Yiğit'in bir kez daha randevu istediğini, ancak kendisinin bunu kabul etmediğini söyleyen Taner, bu arada 4 Ağustos 1998 günü, ihalenin yapılmasından bir gün sonra, Korkmaz Yiğit'ten gelen talep üzerine bir görüşme yaptığını, bu görüşmede Yiğit'in kendisine, ihaleye en yüksek teklifi verdiğini, 240 milyon dolar nakit, 360 milyon dolar teminat mektubu getirmek durumunda olduğunu ve bankayı devralmak için nasıl bir prosedür izlemesi gerektiğini sorduğunu açıklamıştır. Kendisinin Hazineyle temasa geçmesi gerektiğini ve kendisiyle yapılacak görüşmelerden sonra, banka hisselerini hangi şartlar ve taahhütlerle devralabileceğini öğrenebileceğini söylediğini ifade etmiştir.

İhaleden sonraki günlerden birinde Başbakanın kendisine, bütün devlet istihbarat birimlerinden istediği bilgi ve belge karşılığında Korkmaz Yiğit'in hiçbir yerde dosyası olmadığını söylediğini de belirten Devlet Bakanı Güneş Taner, sonraki günlerde, Başbakanın, Türkbank'ın durumu hakkında bilgi istediğini, kendisinin de Hazine'de çalışanların, gazetelerde çıkan haberlerden etkilendiklerini, bankanın devri için müsaade yazısı yazmakta tereddütlerin olduğunu söylediğini vurgulamıştır. Başbakanın da, MİT'ten aldığı bilgiye göre endişe edilecek bir durum olmadığını kendisine aktardığını belirtmiştir.

21 Ağustos 1998 tarihinde, Korkmaz Yiğit'ten, taahhütname alındığını, 8 Eylül 1998'de, ön iznin verildiğini, 13 Eylül 1998 Pazar günü ise Korkmaz Yiğit'ten gelen istek üzerine bir görüşme yapıldığını ifade eden Taner, bu görüşmenin şu şekilde cereyan ettiği bilgisini vermiştir: *"Aynı gün saat 16.00'da İstanbul'da evime gelerek, almış olduğu Yeni Yüzyıl Gazetesine ilaveten Milliyet Gazetesini de almak için görüşmelere başladığını ifade ederek, kendisinin bu operasyon sonrasında Türkiye'nin en büyük medya devi olacağını ifade etmiştir. Ben, bütün bu yatırımların çok büyük olduğunu, bankayı henüz devralmadığını, buraya ödeyeceği miktar ve teminat mektuplarına ek olarak 1998-1999 yıllarında 200 milyon dolar da bankaya sermaye koyacağını taahhüt ettiğini belirterek, bu kadar parayı nereden bulduğunu sordum. Bunun üzerine, banka için nakit parasının hazır olduğunu, çeşitli bankalardan teminat mektupları topladığını, bunun zaman alacağını ve bizim kendisine kredi bulmada yardımcı olmamızı istedi. Ben de, devletin sattığı bankanın tekrar devlet bankalarıyla finanse edilmesinin mümkün olamayacağını söyledim. Bu sırada, Yapı Kredi Bankasının sahibi Mehmet Emin Karamehmet ve Osman Berkman, müteakip randevu için eve geldiler. Korkmaz Yiğit, Milliyet Gazetesini satın aldığını ifade edip, 75-100 milyon dolarlık, üç dört aylık bir nakit eksiği olduğunu ve bu konuda kendilerine yardımcı olup olamayacaklarını sordu. Bir sessizlik oldu. Ben, devlet bankalarının bu finansmana katılmalarının mümkün olmadığını tekrarladım ve özel sektörün kendi aralarındaki ilişkilerin beni ilgilendirmeyeceğini söyledim. Bunun üzerine, pazartesi günü bu konuyu aralarında görüşmek üzere randevulaştılar, Korkmaz Yiğit evimden ayrıldı."*

Güneş Taner, Ekim başında, Washington seyahati sırasında, Korkmaz Yiğit'in aradığını ve görüşmek için Washington'a gelmek istediğini öğrendiğini söylediği konuşmasında, telefonla yapmış olduğu konuşmada, Yapı Kredinin, kendisine kredi vermediğini, kendileriyle görüşemediğini ve bunun neden olduğunu anlayamadığını söylediğini, kendisinin de, durumu soruşturup bilgi vereceğini ifade ettiğini aktarmış ve toplantılara katılmakta olan Osman Berkman'a durumu sorduğunu da sözlerine eklemiştir. Osman Berkman tarafından verilen bilgiye göre, hiçbir teminat vermeden, sadece imza karşılığı krediyi almak istediğini, onların da, bunun üzerine, konuyu ciddiye almayıp, kredi komitesine bile götürmediklerini öğrendiğini, bunu Korkmaz Yiğit'e aktardığını ifade eden Taner, Yiğit'in *"Nasıl yani; Milliyetin hisselerini kendilerine vereyim de gazeteyi elimden mi alsınlar"* dediğini iddia etmiştir. Aynı günlerde, 5 Ekimde, Başbakanın, kendisini telefonla arayarak, Korkmaz Yiğit ile ilgili menfi bilgilerin elde edildiğini, muhtemelen bu işlemin olamayacağını bildirdiğini ve kendisinin de durumu Hazine Müsteşarı Yener Dinçmen'e iletildiğini açıklamıştır.

Güneş Taner son derece ayrıntılı olarak ortaya koyduğu görüşlerini şu sözlerle sürdürmüştür: *"11 Ekim 1998 Pazar günü öğlen, Amerika'dan İstanbul'a döndüm. Korkmaz Yiğit, korumalarının cep telefonundan beni aratarak, benimle çok acil görüşmek istediğini söyledi. Ben, çok yorgun olduğumu ve önümüzdeki hafta Ankara'da görüşebileceğimizi söylememe rağmen, ısrarla görüşme talebinde bulunarak, bir saat sonra bana geldi; Milliyet Gazetesini devraldığını, 75 milyon dolar peşin ödediğini ve ayın 29'una dek teminat mektubu vermesi gerektiğini söyleyerek, çevremin geniş olduğunu, kendisine yardımcı olmamı talep etti. Ben de, kendisinin buralara kadar kendi başına gelebildiğini, ne benim ne de Başbakanın kendisine yardım sözü vermediğimizi, benim yardımuma ihtiyaç duymaması gerektiğini söyledim. Sayın Başbakanın beni Amerika'dan aradığını ve menfi gelişmelerin olduğunu ve işlemin durdurulacağını söyledim. Bunun üzerine, Korkmaz Yiğit, Devlet Bakanı Hüsamettin Özkan ile görüştüğünü ve kendisini ikna ettiği gibi, Sayın Deniz Baykal ile birbuçuk saat görüştüğünü ve kendisinden her türlü desteği alacağını ifade etti."*

Güneş Taner'in bu sözlerine Deniz Baykal'dan tepki gelmiş ve kısa süreli bir tartışma yaşanmıştır.

Korkmaz Yiğit'e bilgisi veya talimatı doğrultusunda herhangi bir kredi verilmediğini tekrarlayan Taner, Asil Nadir ve Kemal Ilıcak olaylarında da aynı şekilde davrandığını hatırlatmış ve 13 Ekim 1998 Salı günü Yalım Erez'in *"Korkmaz Yiğit'in Alaattin Çakıcı ile ilişkisi hakkında bir bant açıklandı, haberin var mı"* diye sorması üzerine, ona bant deşifre metnini okuduğunu

açıklamıştır.²⁸⁹ Güneş Taner, konuşmasını, 20 Ekim 1998, İçişleri Bakanlığına göndermiş olduğu yazıyla ilgili bilgi vererek sürdürmüştür. Aynı gün, Başbakanlığa, durumun tetkik edilmesi için bir onay sunduklarını, Başbakanın onayı derhal imzalayarak Teftiş Kuruluna havale ettiğini, bir süre sonra, Teftiş Kurulunun Hazine ve Merkez Bankasında araştırmalara başladığını öğrendiğini açıklamış ve 5 Kasım 1998 Perşembe günü, Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Osman Nuri Oduncu ile makamında Hazineye tetkik edilen diğer hususları içeren bir görüşme sırasında, Türkbank konusuyla ilgili bildiği tüm bilgileri kendisiyle paylaştığını da sözlerine eklemiştir.

24 Ekim 1998 tarihlerinde piyasalardan Bankekspresin de tedirgin olması, hızlı mevduat çekilişi, Hazinesinin acil müdahalesini zorunlu kıldığına değinen Taner, görüşmeye çağırılan Korkmaz Yiğit'in, bir taahhütname imzalayarak, bankayı, kendi rızasıyla devretmeye söz verdiğini söylemiş ve Hazinesinin, ertesi gün açıklamasını yaparak, sigorta fonundan kaynak aktarıp, mudilerin paralarını ödemeye başladığını ifade etmiştir. Bütün bunlara rağmen, Korkmaz Yiğit'in, taahhütname dışında şartlar ileri sürerek bir türlü hisseleri devretmeye yanaşmadığına vurgu yapan Bakan, 9 Kasım öğleden sonra, kendi başkanlığında, Hazine, Merkez Bankası, Maliye, Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı bürokratlarıyla bir koordinasyon toplantısı yapıldığını ve alınan kararların uygulamaya konulduğunu açıklamıştır.

---

²⁸⁹ Güneş Taner, bu yöndeki açıklamalarını şu şekilde devam ettirmiştir: "Derhal, Hazine Müsteşarı Sayın Dinçmen ile Müsteşar Yardımcısı Tuna Boylu'yu arayarak hisse devrinin durdurulması onayının hazırlanmasını istedim. Arkadaşlarımızdan, zaten onayı hazırladıklarını, onların da benimle temas kurmak için çaba harcadıklarını öğrendim. Derhal makama giderek onayı imzaladım. Sayın Başbakanı arayarak devir işleminin durdurulduğunu, derhal kendisine gelerek bilgi arz edeceğimi söyledim. Başbakanlık makamında Sayın Fikri Sağlar ve arkadaşlarıyla toplantı yapan Sayın Başbakana onayın bir örneğini takdim ettim. Sayın Başbakan, kendisine, tahkik edilmek üzere bantı getiren Sayın Sağlar'a onayı gösterdi. (Ekler 7, 8, 9) Basında çıkan haberlerde, Hazinesinin Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından uyarıldığının belirtilmesi üzerine, Hazine, basın açıklaması yaptı. (Ek 10) 16 Haziran 1998 Cuma akşamı bir gazetecinin bu iddiaları sorması üzerine "biz, açıklamayı yaptık; daha ne yapalım" dedim. Gazeteci bunun üzerine "Hazine yaptı, Merkez Bankası yapmadı" dedi. "Ben de derhal Başkanla konuşurum onlar da yapar" dedi. 16, 17, 18 Ekim 1998 günleri Merkez Bankası Başkanını sürekli cep telefonuyla aramama rağmen kendisine ulaşamadım. 19 Ekim 1998 Pazartesi sabahı görüştüğümüzde, basının kendisini sürekli rahatsız etmesi nedeniyle cep telefonunun kapalı olduğunu söyledi. Başkana Hazinesinin, Emniyet Genel Müdürlüğü birimlerinden kendilerine herhangi bir bilgi veya belge gelmediği konusunda açıklama yaptığımı, kendisinin aynı doğrultuda bir açıklama yapması gerektiğini söyledim. Başkan "yapamayız efendim" dedi. "Neden" diye sorduğumda, kendilerinde, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 4 Ağustos 1998 tarihli bir yazısının bulunduğunu ifade etti. "Ne yazısı; bana okuyun" dedim; yazıyı okudu. Bu yazının neden bana ve/veya Hazineye gönderilmediğini sordum. Başkan "dağıtımda 'Başbakanlık' ibaresi bulunduğu için bilginin sizlerde olduğunu varsaydım" dedi. Yazının bir örneğinin makamuma gönderilmesini istedim. Derhal Dinçmen'i arayarak, bu bilgiyi kendisine ilettim. Dinçmen çıkan haberler üzerine, bir yazıyla, Merkez Bankasında böyle bir yazının olup olmadığını kendilerine sorduğunu ifade etti. Ankara'ya geldiğinde Merkez Bankasının gönderdiği yazıyı okudum ve üzerine serh düşerek Sayın Dinçmen'e ilettim. (Ek 11, 12, 13) Sayın Başbakanı ziyaret ederek dokümanların kopyasını kendisine verdim."

Güneş Taner, yukarıdaki açıklamaların ışığında, gelinen noktayı ise şu sözlerle özetlemiştir:

“1 - Türk Ticaret Bankası Korkmaz Yiğit'e devredilmemiştir.

2 - Yapılan ihale durdurulmuş, DGM'ye suç duyurusunda bulunulmuştur.

3 - Başbakanlık Teftiş Kurulu, Hazine ve Merkez Bankasının incelemelerini yapmaktadır.

4 - Türkbank ihalesi dolayısıyla Korkmaz Yiğit'e devlet bankalarından kredi veya teminat mektubu verilmemiştir.

5 - Bankekspres yönetimi değiştirilmiş, banka devlet kontrolünden alınmıştır.

6 - Bankekspresin sahibi konumunda olan Korkmaz Yiğit hakkında cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunularak, gereken kanunî takip başlatılmıştır.”

Bu arada Taner ile Baykal arasında yine tartışma başlamış ve zaman zaman diğer milletvekillerinin de müdahale ettiği tartışmalar sonrasında konuşmasına devam eden Güneş Taner, Baykal'ın işine geldiği zaman "ben Deniz Baykalım", işine geldiği zaman "Cumhuriyet Halk Partisi" dediğini, işine gelmediği zaman da, Hikmet Çetin'in içinde bulunduğu CHP Hükümetinin yaptığı icraatları görmek, onları denetlemek, onları takip etmek veya etmemek gibi görevleri üstünden attığını öne sürmüştür. Taner, sözü Sümerbank davasına da getirerek, bu davada Deniz Baykal'ı itham etmiş ve Sümerbank bir tarafa bırakılarak, temiz toplum istenemeyeceğini belirtmiştir.

Güneş Taner, gergin bir ortamda konuşmasını tamamlamış ve DSP İstanbul Milletvekili Hüsamettin Özkan kendisine laf atıldığı gerekçesiyle söz almış ve mal varlığını açıklayacağını ifade etmiştir. Ayrıca kendisinin, Korkmaz Yiğit ile Başbakan ve Başbakan Yardımcısının talimatıyla satıştan vazgeçirmek için konuştuğunu, bunda da muvaffak olduğunu açıklama gereği hissetmiştir.

Ardından DYP İzmir Milletvekili Ufuk Söylemez söz almıştır. Güneş Taner'in, kamuoyuna, yanlış anlamalara sebep olacak bazı açıklamalarda bulunduğunu söyleyen Söylemez, Bankekspres olayı ile Türkbank olayının farklı olduğunu, Bankekspres'in, Ayhan Şahenk'e ve Doğu Grubuna ait bir bankayken, Hazinesinin bilgisi dışında el değiştiren, özel sektöre ait bir alışveriş niteliği taşıdığını savunmuştur. Bunun gündeme getirilmesiyle Türkbank'taki rezaletin örtbas edilemeyeceğini dile getirmiştir.

Yine Güneş Taner'in, "Türkbank için ön izin verdim" dediğini, Bankalar Kanununda böyle bir ön iznin olmadığını iddia etmiş ve sözü Sümerbank'ın özelleştirilmesine getirmiştir. Garipoğlu Grubuna sataşıldığını da ifade ederek, Sümerbank özelleştirmesinin, Türkiye'de yapılmış ilk özel banka özelleştirmesi olduğunu, şeffaf yapıldığını ve Sümerbank'ın sahibi olan Garipoğlu Grubunun, üç yıl önce bütün parasını devlete ödediğini açıklamıştır. Sümerbank'ın kâr etmeye başladığını, bu özelleştirmenin Türkbank ile bir tutulmasının yanlış olduğuna sözlerine eklemiştir.

Ufuk Söylemez'in konuşmasını tamamlamasından sonra, verilen üç güvensizlik önergesi gündeme gelmiştir. Bu güvensizlik önergelerinin ilki DYP Grup Başkanvekilleri Mehmet Gözlükaya, Saffet Arıkan Bedük ve Turhan Güven tarafından; ikincisi Fazilet Partisi Grup Başkanvekilleri Lütfü Esengün, Salih Kapusuz ve Abdüllatif Şener tarafından; üçüncü önerge ise CHP Grup Başkanvekilleri Önder Sav, Oya Araslı ve Nihat Matkap tarafından verilmiştir.

Söz konusu önergeleri oylamak için TBMM Genel Kurulu 25 Kasım 1998 tarihinde toplanmıştır. Güvensizlik önergelerinin oylaması, 24. Birleşiminde gerçekleştirilmiştir. İlk olarak Devlet Bakanı Güneş Taner ile ilgili oylamaya geçilmiştir. Açık olarak, elektronik cihazla yapılan oylama sonucunda, oylamaya katılan 530 üyeden, 312'si kabul oyu kullanmıştır. Böylece Anayasanın 99. maddesinin beşinci fıkrasında öngörülen salt çoğunluk sağlanarak, güvensizlik istemi kabul edilmiş ve Devlet Bakanı Güneş Taner, Türkiye Büyük Millet Meclisince düşürülmüştür.

Hemen ardından Başbakan Mesut Yılmaz ile ilgili verilen güvensizlik oylamasına geçilmiştir. Açık oylamanın, adı okunan sayın milletvekilinin ayağa kalkarak, kabul, ret ya da çekimser şeklinde oyunu belirtmesi suretiyle yapılan oylamaya 528 milletvekili katılmıştır. 314 üye, önergeye kabul, yani güvensizlik oyu vermiştir. Bu sonuca göre, Anayasanın 99. maddesinin beşinci fıkrasında öngörülen salt çoğunluk sağlanarak güvensizlik istemi kabul edilmiş ve Başbakan A. Mesut Yılmaz ve Bakanlar Kurulu, TBMM tarafından düşürülmüştür.

Bu sonuçların elde edilmesinin ardından düşürülen Başbakan Mesut Yılmaz kısa bir konuşma yapmıştır. Mesut Yılmaz konuşmasında şunları söylemiştir: *“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; biraz önce yapılan oylamayla, cumhuriyet tarihimizin en uzun süreli azınlık hükümetinin görevi sona ermiştir. Ben inanıyorum ki, 55. Hükümetin 17 aylık icraatıyla ilgili asıl kararı, yakında, milletimiz kendisi verecektir*

Hükümetimizin göreve gelmesinde güvenoyu veren, getirdiğimiz bütçeye güvenoyu veren, getirdiğimiz yasa tasarılarını destekleyen veya kabul oyu vermeyerek denetim görevini yerine getiren Yüce Meclisin bütün değerli üyelerine, Hükümetim adına şükranlarımı sunuyorum.”

3- Türkiye Büyük Millet Meclisinin Olağanüstü Toplantıya Çağrılmasını Sivil Darbe Girişimi Olarak Nitelendirdikleri ve Demokratikleşme Çabalarını Engelleyici Tutum Sergiledikleri İddiasıyla Başbakan Bülent Ecevit ve Bakanlar Kurulu Üyeleri Hakkında Gensoru Önergesi

a) Öngörüşmeler:²⁹⁰

Kars Milletvekili Y. Selahattin Beyribey ve 30 arkadaşının, Türkiye Büyük Millet Meclisinin olağanüstü toplantıya çağrılmasını sivil darbe girişimi olarak nitelendirdikleri ve demokratikleşme çabalarını engelleyici tutum sergiledikleri iddiasıyla Başbakan Bülent Ecevit ve Bakanlar Kurulu üyeleri hakkında gensoru açılmasına ilişkin önergesi ile ilgili görüşmeler, 4. Yasama Yılı'nın, 57. Birleşiminde gerçekleştirilmiştir. 18 Nisan 1999 tarihindeki birleşimde oturum başkanlığını, Yasin Hatiboğlu yürütmüştür.

İkinci oturumda başlayan öngörüşmelerde ilk olarak gensoru önergesi okunmuştur. Gerekçe şu şekilde kaleme alınmıştır: "7 Ocak 1999 tarihinde, Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel tarafından görevlendirilerek işe başlayan ve 17 Ocak 1999 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan oylama ile güvenoyu alan İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit Başkanlığındaki Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, aşağıdaki sebeplerle biz önergede imzaları bulunan milletvekillerinin güvenini kaybetmiştir.

Hükümetlerin ve başbakanların en önemli görevi, kendilerinin de üyesi bulunduğu TBMM'nin tasarruf ve kararlarıyla TBMM'yi oluşturan üyelerin, Anayasa, yasalar ve İçtüzükten kaynaklanan hak ve görevlerinin yerine getirilmesine saygılı olmaktır.

Hal böyleyken, çoğunluğu kendilerine güvenoyu vermiş milletvekillerinin, İçtüzüğün 7 nci maddesi uyarınca, ülkenin içinde bulunduğu şartların, terörle mücadelede geline son durumun ve bunun uluslararası ilişkilere yansımalarının bir genel görüşmeyle TBMM'de görüşülmesini temin için yaptığı yasal çağrı, bizzat Başbakan Bülent Ecevit tarafından "sivil darbe girişimi" olarak değerlendirilmiştir.

Bu ruh hali içinde bulunan bir kişinin, Türkiye Cumhuriyetini Başbakan sıfatıyla daha uzun bir süre yönetmesi artık mümkün değildir.

Hükümet üyelerinin tamamının, Başbakanın TBMM üyelerinin "sivil darbe girişimi" söylemine karşı çıkmayarak katıldıkları anlaşılmaktadır.

Kaynağını millet iradesinden alan TBMM'nin güvenine mazhar olduğu sürece iktidarların görev yapması mümkün olur. TBMM'nin olağanüstü toplantıya çağırılması üzerine, Hükümet Başkanının sadece TBMM'nin çalıştırılmasından duyduğu endişeyle, TBMM'yi darbe yapma suçlamasıyla tezyif etmesi, hiç kimsenin kabul edebileceği bir husus değildir.

²⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 4. Yasama Yılı, 57. Birleşim, 71. Cilt, 18.3.1999

TBMM'de 13 Mart 1999 günü yapılan öngörüşmeler sırasındaki tutumuyla da, içinden geçmekte olduğumuz dönemde hayati önem taşıyan pişmanlık yasası, DGM'ler ve insan hakları ile demokratikleşme alanlarındaki düzenlemelere karşı takındıkları engelleyici tutumlar, yasama gücüne bakış açılarını ortaya koymuştur.

Bunalım dönemlerinde bütün demokratik hükümetler yasama organının desteği ve iş birliğiyle çözüm üretirken, Ecevit Azınlık Hükümeti, kendi yetersiz gücüyle sadece seçim propagandası çalışmalarını ön planda tutmaktadır.

Bu sebeplerle, Anayasanın 99 uncu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 106 ncı maddesi gereğince Başbakan Bülent Ecevit ve kendisinin başkanlığındaki 56. hükümet hakkında gensoru açılmasını gerekli görmekteyiz."

İlk konuşmayı önerge sahipleri adına, ANAP İçel Milletvekili Halil Cin yapmıştır. Türk demokrasisi adına çok şanssız olaylar yaşadığını söyleyerek konuşmasına başlayan Halil Cin, liderlerin, Türk demokrasisini, vesayet altına soktuklarını, Başbakanın, Türkiye Büyük Millet Meclisini çalışmak üzere toplantıya çağıran milletvekillerini darbecilikle vasıflandırmasının üzücü olduğunu beyan etmiştir. Hükümetin yürütme yetkisini kullanan bir organ olduğunu ifade ederek, TBMM'nin bir demokrasi sınavı ile karşı karşıya olduğunu belirtmiş bir büyük holdingin başının, bir televizyonda "*Meclise girip, bu hareketi engellemek için çalışmak gerekir*" şeklindeki sözünün demokrasi adına üzücü olduğunu dile getirmiştir. Parlamento dışı odakların müdahale ettiklerini öne sürerek, bundan duymuş olduğu rahatsızlığa vurgu yapmıştır.

Anayasanın 93. maddesinin verdiği hak ve yetkiye dayanarak 116 milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisini toplantıya çağırdığını hatırlatan Halil Cin, 226 milletvekili "*Meclis çalışsın, ülke gündemindeki sorunları çözecek kanunları çıkarsın*" dediğine işaret ederek, bunun karşısında olmanın, Anayasa ve İçtüzüğü'nün inkâr edilmesi anlamı taşıdığını savunmuştur. Bu arada gerçek sivil darbenin ise bazı liderler tarafından 18 Nisan listeleriyle millî iradeye karşı yapıldığını iddia etmiştir. Daha sonra da konuşmasını şu şekilde sürdürmüştür: "*Türkiye'de tarihin en büyük yargılamalarından biri yapılmaktadır. 32000 insanımızın ölümünden sorumlu olan teröristbaşı Öcalan yargılanıyor; Avrupa, önce denediği PKK'yı siyasallaştırma ve uluslararası soruna dönüştürme gayretlerini DGM tarafından yargılamanın yapılması gerekçesine dayanarak sürdürüyor. Bunun hemen çözümlenmesi gerekmektedir. Pişmanlık Yasasının hemen çıkarılıp, teröristlerin dağdan indirilmesi, insanlarımızın güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Hükümetin, bu ve benzer acil, hayati önem taşıyan sorunların çözümü için Meclisin toplanmasını fırsat telakki etmesi gerekirdi; ama, bunun yerine, Meclisi toplayan milletvekillerine "neden şimdi, neden listelerden sonra" sorusunu yöneltmektedirler. Cevabı gayet basit; sistem. Parti disiplini, genel başkan sultası daha önce böyle bir hareketi engellemiştir. Bu kanunlar bu güne kadar çıkarılmamışsa, sebebi, grupları üzerinde bir diktatör gibi davranan sayın genel başkanlardır.*

Buna rağmen, 13 Ekim 1998 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde yaptığım gündem dışı konuşmada, iki seçimin birbirinden ayrılmasını, uyum kanunları çıkarılmadan gidilecek bir seçimin, Türkiye'yi büyük bir istikrarsızlık ve kaosa götüreceğini ifade etmiştim. 1995 seçimleri de aynı şekilde, hazırlıksız, bir mertlik namertlik, kaçaklık söyleviyle gerçekleştirilmiş ve bugünkü kriz ortamı doğmuştur. Birçok milletvekili arkadaşımız, aynı mahiyette uyarıları, kendi başkanlarına, gruplarına yapmışlardır; ama, bu uyarılar sistemin duvarlarına çarpmış, parti ve genel başkan diktası her şeye hâkim olmuştur. İşte şimdi, çeşitli partilere mensup bağımsız hür milletvekilleri, liste olayının sonucunda, fikri hür, vicdanı hür vekiller olarak milletin kaderine el koymak istemektedirler.”

Halil Cin, yeni Meclisin uzun süre kanun yapma şansını bulamayacağını düşünerek, ülkenin yüksek çıkarlarını korumak ve 1999 yılını kaybetmemek için çaba sarf ettiklerini söylemiş ve Hükümeti, Meclis'i çalıştırmamakla itham etmiş ve siyasetin aile şirketlerinin, holdinglerin emrine girerek yozlaştığını ileri sürmüştür. Türkiye'de liderlerin siyasetteki ağırlığını da eleştirerek, aday tespitlerinde bilgi, ehliyet, liyakat, dürüstlük, hizmet ve tecrübe gibi kriterlere yer verilmediğini iddia etmiştir. Bu açıdan, 116 milletvekili tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisinin olağanüstü toplantıya çağrılmasının, lider sultasını kırmak için yapılan ilk ve muhteşem bir şahlanış olduğunu savunmuştur. Dünyanın hiçbir demokrasisinde parlamentoyu çalıştırmak isteyen milletvekillerinin, sorumsuzlukla ve darbecilikle suçlanmayacağını da sözlerine eklemiştir.

8 Nisan listelerinin, siyaset ahlakının iflasının işareti olduğunu da öne süren Halil Cin,²⁹¹ parti genel başkanlarının insanları aldattığını iddia etmiş ve aday göstermedikleri kişilerin, bağımsız aday olma, bir başka partide politikaya devam etme haklarını bile ellerinden aldıklarını dile getirmiştir. Ayrıca "Küskün" denilen milletvekillerinin, Türk demokrasi tarihinin hür milletvekilleri olarak anılacağını da vurguladıktan sonra, İsmet İnönü'nün; *"Bir ülkede, namuslu insanlar, lâakal namussuzlar kadar cesur olmadıkça, onlara hayat hakkı yoktur"* şeklindeki sözünü hatırlatmış ve konuşmasını tamamlamıştır.

---

²⁹¹ Halil Cin, bu iddiasını şu sözlerle ortaya koymuştur. *"Gayriresmî ön seçim adıyla yapılan teşkilat yoklamalarının sonuçları yok sayılmış, liste başı olan milletvekilleri liste dışına atılmış, listenin en sonundaki aday birinci sıraya konulmuş, liyakatli vekiller listeden çıkarılarak, yerlerine holdinglerin, bazı sivil güç odaklarının temsilcileri getirilmiştir. Bu hareketle, Türkiye'de demokratikleşme süreci başlatılmıştır. 'Siyasette harama, yalana son' diyenler, haram ve yalana tutsak olmuş; 'çete mücadelesi yapıyoruz' diyenler, çetelerin, mafyanın emrine girmişlerdir. Hepsi, dürüst, önemli mevkiilerde başarılı işler yapmış, ihale takip etmeyen, kredi isteği olmayan, orman ve turizm arsaları kapatmayan, mafya ilişkileri olmayan birçok milletvekili liste dışı bırakılmak suretiyle, toplumun adalet duygusu rencide edilmiştir.*

Şimdi, dikkat buyurun, sevgili, aziz arkadaşlarım: 'Bende öyle belgeler ve sırlar vardır ki, açıklarsam, genel başkan yerle bir olur; beni geri çağırarak zorundadır' diyen müstafi milletvekilini 'vefa borcum var' diyerek geri çağırıp bakan yapan ve seçmenlerinin muhalefetine rağmen onu liste 1 e alan genel başkanlara "bu milletvekiline ne tür bir vefa borcum var" sorusunu sormak, milletin, milletin vekillerinin hakkı değil midir?"

Halil Cin'in önerge sahipleri adına yapmış olduğu konuşmasının ardından, Fazilet Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Mukadder Başeğmez söz almıştır. Gensorunun amacını sorgulayarak konuşmasına başlayan Başeğmez, daha sonra tarihten kesitler sunmuş, Avrupa'daki derebeylik, Anadolu'daki beylikler döneminden bahsetmiş ve sonra da aynı coğrafyada büyük devletlerin kurulduğunu vurgulamıştır. İkinci Dünya Harbi öncesinde ve sonrasında Avrupalı devletlerin totaliter rejimleri benimsediklerine de değinmiş ve Türkiye'deki tek partili uygulamalar hakkında değerlendirmeler yaparak, demokrasinin öneminden söz etmiştir.

Mukadder Başeğmez, Ecevit ve Demirel'in siyasi yasaklı olduğu zamanlarda vermiş oldukları mücadeleye de vurgu yaptığı konuşması sırasında, gerçek demokrasiyi şu şekilde ortaya koymuştur: *“Nedir gerçek demokrasi; halkın kendi kendini yönetmesi, halkın, kendi arzusuna göre yönetilmesi; tepeden inme emirlerle değil. Hükümetleri, halk indirsın, halk bindirsın. Milletvekillerini halk seçsin ve milletvekilleri, milleti temsilen hür iradeleriyle yasa yapsınlar. Yasalar, kapalı kapılar arkasında yapılacak tehdit ve şantajlarla yönlendirilmesin; millet, kendi iradesiyle kendi temsilcilerinin yaptığı yasalarla yönetilsin.”*

Oy avcılığını da eleştiren ve çağdaş demokrasilerde, oyun her şey olduğunu savunan Başeğmez, Meclis'e saygının esas olduğunu belirtmiş ve bu anlamda Başbakan Ecevit'e sert eleştiriler yöneltmiştir.²⁹² Aynı bağlamda DYP ve ANAP'ı da sessiz kalmakla itham etmiş ve Türkiye üzerinde çeşitli oyunların oynandığı bir dönemde Meclis'in etkisiz kılındığını ileri sürmüştür. Başeğmez, özellikle Ecevit'in Meclis'in toplantıya çağırılmasını sivil darbe olarak değerlendirmesine karşı çıkmış ve bunu sık sık dile getirmiştir. Siyasi güvenenin olmadığı bir ortamda seçime gidilmesini de istememiş ve Erbakan'ı örnek göstererek, seçimin yasalara dayandığını, demokratik olmadığını iddia etmiştir.

---

²⁹² Mukadder Başeğmez, Bülent Ecevit'e yönelik şu ifadeleri kullanmıştır: *“Peki, Parlamentonun içinden çıkmış, demokrat kişiliği ve kimliğiyle şöret bulmuş bir insanın, Sayın Başbakanın, Sayın Bülent Ecevit'in, Parlamentonun çoğunluğuna karşı mücadele etmesine ne demeli!.. Daha dün burada 268 kişi vardı. Bu, Parlamentonun çoğunluğu demektir. Parlamentonun çoğunluğuna 'sivil darbeciler' demesine ne demeli!.. Bu, millete, milletin Meclisine, Meclisin çoğunluğuna karşı direnmekten başka bir şey değildir. Zaten, 59 kişiyle yarım yamalak, fakir fukara bir hükümet olmuşsun, Parlamentonun çoğunluğunun karşısında bu direnişin gereği var mı?!”*

Parlamentonun çalışmasını, dolayısıyla, Türkiye'nin yararına olacak hizmetlerin yapılmasını hiç kimsede engellemelidir. Eğer engellerse, Sayın Ecevit'in, 1995 yılında Anayasa Mahkemesine başvurmuş olduğu gibi, anayasal suç işlemiş olur. Asıl, işte, o zaman sivil darbe olur; asıl, o zaman Parlamento kilitlenmiş olur.

Daha bir iki hafta evvel olağanüstü gelişmeler oluyor 'imkân olsa Meclisi toplayıp enine boyuna tartışmamız, pişmanlık yasanını, diğer yasaları görüşmemiz gerekir' diyen Ecevit, 'haydi öyleyse, toplandı Meclis, gel' dediğimiz zaman buralarda bulamıyoruz. Ya İktidâr oyunlarıyla engelliyor ya da kaçıyor. Hayır, kaçamazsınız, dün kaçtınız, bugün yakaladık ensenizden, bugün konuşuyoruz.”

Mukadder Başeğmez, herkesin izlendiği ve yargılandığı bir dönemde yapılacak seçimlerin yarar sağlamayacağını sıkça vurguladığı konuşmasında, polis kameralarının seçim konuşmalarını kayda aldığından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve DGM'lerin, insanların fişlenmesinin demokrasiyle bağdaşmadığını öne sürmüştür. Aksaklıkların giderilmesi için, yasaların değiştirilmesini de öneren Başeğmez, kendi deyimiyle hep çağdaşıktan söz edenlere şu soruyu yöneltmiştir: *"Hızır Paşa, şiir okudu diye Pir Sultan Abdal'ı astı. Tayyip Erdoğan şiir okudu diye, 26'sında zindana girecek. 13 üncü yüzyıldan bugüne, şiir okumak, söz söylemek, ifade hürriyetinde bulunmak noktasında, bu Türkiye'de hiç mi bir gelişme olmadı Allahaşkına?!"*

Baskıcı rejimlerin kalkınma konusunda da sorunlarını çözemeyeceğini, Rusya'yı örnek göstererek savunan Başeğmez, fikir üretmenin ve doğruları söylemenin öneminden söz etmiş ve bir haftada 1 katrilyon lira iç borçlanma yapılmasını eleştirmiştir. Bu arada, ucuz ekmek kuyruklarından, aydınların, siyasetçilerin, yazarların, şairlerin yargılanmasından rahatsızlığını dile getiren FP'li konuşmacı, daha sonra gazetelerdeki şu haberi okumuştur: *"Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcısı Nuh Mete Yüksel, Fazilet Partisi Lideri Recai Kutan'ın, Ziya Gökalp'in, Recep Tayyip Erdoğan'a siyaset yasağı getiren şiirinden bir mısra okuyarak yaptığı konuşma hakkındaki incelemesini tamamladı. Yüksel, Kutan hakkında, Türk Ceza Kanununun 312/2 nci maddesindeki 'halkı kin ve düşmanlığa tahrikten' yargılanması için fezleke düzenlemeyecek; ancak, Fazilet Partisinin kapatılması için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına yapacağı suç duyurusunda, Kutan'ın bir mısralık şiirli konuşmasına da yer verecek."*

Mukadder Başeğmez, şiir konusunda hassas olan Ecevit'in bu konularda bir şeyler yapmasını da isteyerek, asıl sorunun ekonominin bozukluğu olduğunu savunmuş, iç ve dış borçlanma konusunda eleştiriler getirmiştir. Seçimlerin sonuçlarının ülkedeki sorunları çözemeyeceğini de iddia eden Başeğmez, demokrasinin ve hukukun altyapısının güçlü kılınmasının gereğine işaret etmiş ve hür iradesiyle ilk defa Meclisin önüne bir şansın çıktığını, bu fırsattan istifade edilmesini söyleyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubunun görüşlerini ifade etmek üzere, İstanbul Milletvekili Altan Öymen kürsüye çıkmıştır. Önceki yasama dönemlerinde olduğu gibi, son dönemde de Cumhuriyet Halk Partisi'nin, elinden gelen her şeyi yaptığını ifade eden Öymen, partisinin demokratikleşme ile ilgili vermiş bazı yasa tekliflerinin, bazen bir partinin, bazen üç diğer partinin, bazen de hükümetin istememesi yüzünden gerçekleşemediğini ileri sürmüştür. Kendileri dışında dört partinin de iktidarda beşli süreler bulunduğunu hatırlatmış ve buna rağmen demokratikleşme adına ciddi bir adımın atılmadığını dile getirmiş ve gazeteci Işık Yurtçu'nun cezasıyla ilgili bir yasa teklifini örnek göstermiştir. Refahiyol Hükümeti döneminde de demokrasi konusunda hiçbir ilerlemenin olmadığını ileri sürmüş ve lider sultanın Türkiye'de demokrasinin gelişimindeki en önemli engel olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda önerge metnine buna dair bir ifadenin olmadığını, Başbakanın *"Sivil darbe"* demesinden hareketle, hükümetin düşürülmesinin amaçlanmasının gerçekçi olmadığını savunmuştur.

Altan Öymen, daha sonra sivil darbe söylemiyle ilgili görüşlerini ortaya koymuş ve bu konuda şunları söylemiştir: “Şimdi, maalesef, bu ‘sivil darbe’, ‘darbe’ kelimeleri, siyasî hayatımızda çok kullanılır bir hale geldi çeşitli sebepler dolayısıyla. Burada konuşan arkadaşımız Halil Cin Bey de, bu sefer ‘bu hükümet asıl darbecidir’ dedi; daha önceki birleşimde konuşan arkadaşımız Sayın Çapoğlu, o da buna hücum etti, cevap verdi Sayın Başbakanı. Yani, birisi ona ‘darbeci sensin’ diyor, öteki de ona ‘sen darbecisin’ diyor, bir polemik konusu oluyor. İyi de, böyle polemik konusu yapılan şeylerin, siyasetçilerin birbirleri hakkında söyledikleri şeylerin bir gensoru nedeni olduğunu ben ilk defa görüyorum. Yani, gensoru nasıl olur; cevap verdiniz işte; hatta, daha fazla cevap verdiniz; Mukadder Bey de cevap verdi, Ali Bey de cevap verdi.

Şimdi, gensorunun, bir kere, ciddi bir temele dayanması lazım; ya hükümetin icraatı, gerçekten, memlekette birtakım meseleler çıkaracak ya ekonomik durumun kötülüğü hakkındaki bulgular bir araya getirilecek veya ihaleye fesat karıştırma gibi birtakım hadiseler ortaya çıkacak, iddialar ortaya çıkacak... Bunlar dolayısıyla hükümet burada gensoruya muhatap olabilir. Bu gensoru kabul edilirse de, hükümet düşer; ama, burada, böyle bir gerekçeyle, işte, bize şöyle dedi, öyleyse hükümeti düşürelim gerekçesiyle gensoruyu kabul etmek bize mantıkî gelmemektedir.”

Altan Öymen, gensoru önergesinin altında Cumhuriyet Halk Partisine mensup hiçbir milletvekilinin olmadığını söyledikten sonra, gensoru önergesinin amaçlarıyla ilgili açıklamalarda bulunmuştur.²⁹³ Gensoru ile hükümetin

²⁹³ Altan Öymen’in açıklamaları şu şekildedir: “Malumâliniz olduğu üzere, cumartesi günü burada toplandı bir genel görüşme önergesini görüşmek için. Genel görüşme önergesinde özetle deniliyordu ki: ‘Bölücü örgütün başının yakalanmasından sonra yeni bir durum ortaya çıkmıştır. Bu durum karşısında, işte, bize dışarıdan komplolar yönelmektedir. Bu komplolara karşı tedbir almak için ve aynı zamanda, demokratikleşmek yolunda bazı adımlar atmak için bir genel görüşme yapmamız zorunludur.’ “Zorunlu” ne demek; zarurîdir, mutlaka yapılmalıdır; başka çare yok demektir. Bu geldi, burada görüşüldü, uzun tartışmalar oldu; tartışmaların sonunda, bazı arkadaşlar dediler ki: ‘Açılmasın, şimdi, seçime gidiyoruz.’ Bazı arkadaşlar ‘hayır, zorunludur’ demekte ısrar ettiler. Netice oylamaya gidildi. Aa, hayretler içinde bir baktık ki ‘genel görüşme açılması zarurîdir’ diyen arkadaşlarımız, hep birlikte “hayır, açılmasın bu genel görüşme” diye oy verdiler.

Şimdi, bunun anlamı nedir; ‘anlamı nedir’ deyince ‘taktik’ diyorlar; ama, böyle taktik de, Meclisimizde çok az görülmüş bir taktiktir. Dahası var; aynı oturumda dediler ki: ‘Bu genel görüşme, mutlaka, zarurîdir, kabul edilmelidir; gününü de hemen belirleyelim; hatta, genel görüşme kabul edilmeden belirleyelim; salı günü görüşelim.’ O da çok tartışıldı... Yani, denildi ki: ‘Bu genel görüşme, daha kabul edilmedi ki, gününü belirleyelim.’ ‘Hayır, önceden belirleyelim, çok önemlidir; çünkü, zarurîdir...’ Peki; o da belirlendi; salı günü görüşülecekti; tabii, genel görüşme reddedilince, o da görüşülmedi. Bu sefer, ikinci bir girişimde bulunuldu; salı günü, onu görüşmeyelim, başka kanunları görüşelim; çarşamba, perşembe günü de üç kanunu görüşelim; yani, birincisi, Pişmanlık Yasası, ikincisi, Siyasî Partiler Kanunu, üçüncü olarak da, Türk Ceza Kanununun 312 nci maddesi... Peki; yani, herkes, buna, taraftar değil; ama, bu da bir girişim; tabii, yasal bir girişim, yasalara uygun bir girişim. Ayrıca, şunu belirtmek isterim: Bütün bunlar da yasalara uygundur. Yasalara uygun, Anayasaya uygun, İçtüzüğe uygundur bütün bu girişimler; fakat, İçtüzüğe uygun olan her şey, mantığa ve akla uygun değildir; doğru değildir, onu, biz belirtmeye çalışıyoruz. Neyse... Çarşamba, perşembe günü için bu üç kanun görüşülecek derken, dün -hep birlikte yaşadık- bu sefer, birden bire, hiç beklenmedik bir şekilde, altına, bir de bu gensoru eklendi.”

düşürülmesinin amaçlandığını, ancak bu durumda gündemdeki üç kanunun görüşülmesinin güçleşeceğini ifade etmiş ve bu kanunların araya sıkıştırılarak çıkarılmasının da mümkün olmadığını belirtmiştir. Öymen, ya bu kanunların görüşülmesinin gerçekleşebileceğini ya da hükümetin düşürülebileceğini savunarak, burada tercih yapılmasını istemiştir. Burada çelişkili bir durumun da olduğunu belirten konuşmacı, terörle mücadele için genel görüşme istendiğini, daha sonra tam aksi oy verildiğini ifade etmiş ve CHP'nin önergeye kabul oyu vermeyeceğini açıklamıştır.

Öymen, hükümetin düşürülmesi durumunda seçimlerin de sağlıklı biçimde yapılamayacağını iddia etmiş ve bu aşamada seçimlerin ertelenmesinin de hiçbir yarar sağlamayacağını savunmuş ve önergenin oylanması sırasında uygulanacak sistemle ilgili görüşlerini de ortaya koymuştur: Öymen şunları söylemiştir: *"Gensoru önergesinin görüşülmesinin öngörüşmelerinin oylamasında -şimdi, Başkan, nasıl bir oylama metodu kullanacak, bilmiyorum- normal olarak, işaret oyu kullanıracaksa, şu noktaya işaret etmeyi bir kere daha istiyorum, yerimden de çok defa bunu belirtmeye çalıştım: İşaret oyunun karşılığı, elektronik oylamayla yapılan oylama değildir. Oylama çeşitleri bizim İçtüzüğümüzün 139 uncu maddesinde belirtilmiştir: İşaretle oylama birincisi, diğerleri ise açık oylama ve gizli oylama... İşaretle oylama, el kaldırarak yapılır; anlaşamama halinde, işte, ayağa kalkılır; usulleri, hem 139 uncu maddede hem de müteaddit maddelerde belirtilmiştir; yani, yarı açık bir oylamadır. Herkes, ismini açık açık belli etmez, açık oylamadaki gibi kâğıtlara yazmaz yahut "evet-hayır" demez; ama, herkes birbirine baktığı zaman kimin ne şekilde oy kullandığını görür; bu, görülecektir.*

Şimdi, halbuki, Başkanlık Divanının bir zamandan beri yaptığı yanlış uygulamayla, şöyle bir durum ortaya çıkıyor: Bu, bir gizli oylama haline geliyor; kimin nereye oy verdiği belli değil. Sayın Başkana bu konudaki maruzatımı bir kere daha tekrarlamak isterim; çünkü, burada Anayasaya bir aykırılık vardır. Anayasanın 95 inci maddesi der ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi kendi görüşmelerini, kendi yaptığı İçtüzüğe göre yönetir; İçtüzükte de bu oylama şekilleri, etrafla belirtilmiştir. Kendi yaptığı İçtüzük dışında, Başkanlık Divanının, öyle, aldığı bir kararın uygulanışıyla yönetir kendisini demez. Yani, bu hadise, yarın Anayasa Mahkemesine bir müracaat konusu da olabilir."

Kamuoyunda "küsünler girişi" diye adlandırılan, kendisinin de "imzacılar girişi" diye adlandırdığı girişimin temelinde birçok iyi niyetin bulunduğunu söyleyen Altan Öymen, ancak bu girişimin fayda getirmeyeceğini bir kez daha dile getirmiş ve DYP ile RP'nin birbirlerinin liderleri hakkında vermiş oldukları soruşturma önergeleri ve bu önergeler sonrasında, Refahiyol Hükümetinin kurulduğunu hatırlatmıştır. 55. Hükümet döneminde, bu kez DYP'lerin Mesut Yılmaz ile ilgili soruşturma önergesi verdiklerini ifade etmiş ve Anavatan Partisi ile Doğru Yol Partisi'nin, birbirlerinin başkanları hakkındaki soruşturma önergelerini, birden bire, komisyonda, aynı anda ortadan kaldırdıklarını da öne sürmüştür. Altan Öymen, bu girişimleri aklama paklama işleri olarak gördüğünü belirtmiş ve iktidara gelen dört partinin de, Meclis'in itibarına büyük zarar verdiklerini söylemiştir.

Soruşturma önergelerinin istismar edildiğini iddia eden Altan Öymen, 83. maddede düzenleme yapılmasını, dokunulmazlıkların sınırlandırılmasını istemiş, hatta 100. maddenin de değiştirilmesini, bu yolla da bakanların Yüce Divana gitmeleriyle ilgili prosedüre çeki düzen verileceğini savunmuştur. Çifte standardın ortadan kaldırılması gerektiğine de dikkat çeken Öymen, son olarak; *“Önergeyi arkadaşlar, kararlarını bir kere daha gözden geçirsinler. Fazilet Partisi de, -hatadan dönmek fazilettir- bir kere daha gözden geçirsin; çünkü, burada deniliyor, işte, güç çevreleri, şu çevreler, bu çevreler... Güç çevrelerine filan bakmaya lüzum yok, buradan, Ankara'dan çıkın, bir otomobile binin, ya doğuya doğru gidin, ya batıya, ya güneye, ya kuzeye, rastladığınız herhangi bir kahvehaneye girin, sorun vatandaşlara, ne diyecekler...”* şeklindeki sözlerle konuşmasını tamamlamıştır.

Altan Öymen'den hemen sonra, Doğru Yol Partisi Grubu adına İçel Milletvekili Turhan Güven söz almıştır. Seçimlerin yapılması konusunda bütün partilerin hem fikir olduğunu ifade eden Güven, adayların belirlenmesinden sonra, kıyametin koptuğunu ve Meclis'in 116 imzayla toplantıya çağrıldığını dile getirmiştir. Bu imzaların da, seçimlerde parti listelerinde yer almayanlar tarafından toplandığı gibi bir görüntünün ortaya çıktığına dikkat çekmiştir. Bu arada TBMM Başkanı Hikmet Çetin'in Danışma Kurulunun toplanmamasına karşın, grup önerisinin işleme konulmasını eleştirmiş ve bunun İktidara aykırı olduğunu iddia etmiştir.

Turhan Güven İktidara aykırı olarak gördüğü uygulamayla hakkında şu açıklamalarda bulunmuştur: *“Bakın, değerli arkadaşlarım, başka bir şey daha oldu -zabıtlarda vardır- Sayın Başkan, o günkü genel görüşme tamamlandıktan sonra oturumu kapatacağını, yani, gün olarak da düşünürseniz, birleşimi kapatacağını ifade ettiği halde, daha sonra verilmiş olan önergeler, ne olduğunu bilmediğimiz önergeler -ki, bu önergelerin hiçbirisi grup başkanlıklarımıza verilmemiştir, intikal ettirilmemiştir; grup başkanlıklarına geldiğini iddia etmek de, zaten kimsenin haddi değildir- üzerinde görüşme açılmıştır. İkinci bir yanlış da buradan kaynaklanmaktadır. Fakat, bütün bunlar cereyan ederken, grup önerisi, elbette, sayısal çokluk nedeniyle kabul edilmiştir; ama, başka bir olay daha vardır; genel görüşme isteğinde bulunan çok değerli 116 kardeşimizin imzaları havada kalmıştır. Siz, hem Meclisi bir genel görüşme için bağlayacaksınız, çağıracaksınız; ama, o genel görüşme isteğinin gündeme alınması hususunu, yani, öngörümeden sonra asıl görüşme isteğini reddedeceksiniz... Bunun, samimiyet içinde olduğunu ifade etmek mümkün müdür?.. Eğer, gündeme alsaydınız, eğer, o görüşme yapılsaydı, o zaman, sizin gerekçeniz haklı olurdu, haklılık kazanırdı. Bu da olmadı; kendi dayandığınız gerekçeyi kendiniz yürüttünüz. Bu da bir yanlışlıktır.*

Peki, başka ne oldu?.. Bu geçti... Bu defa, önceden vermiş olduğunuz kararla; yani, bu salı günü toplanma kararı verdiniz -ki, buna itiraz ettik, böyle bir karar vermenizin mümkün olmadığını ifade etmeye çalıştık- kendi aldığınız kararı kendiniz ortadan kaldırdınız; ikinci bir çelişki de buradadır.”

Daha sonra gensoru önergesi ile görüşlerini ortaya koyan Turhan Güven, gensorunun gerekçesinin garip olduğunu ve hükümetin işlem ve eylemlerine dayanmadığını vurgulayarak, bir tek cümleye dayanan bu gensorunun yanlış olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda, "bir sivil darbe girişimi" söyleminden hareket ederek bir gensoru verilirse arkasında başka şeylerin düşünülebileceğini belirtmiştir. 31 imza içinde, Fazilet Partili hiçbir milletvekilinin imzasının bulunmadığını açıklayan Güven, ancak öneride FP'lilerin imzasının bulunmasının şaşırtıcı olduğunu açıklamıştır. Burada FP'lilerin vekalet verdiğini öne sürmüş ve kanıt olarak da; önerinin son üç satırında "verilmiş olan gensorunun gündeme alınıp alınmaması hususunun bugün görüşülmesi, görüşmeler tamamlanıncaya kadar çalışma sürelerinin uzatılması ve gensorunun gündeme alınması halinde, gensoru görüşmelerinin cumartesi günü yapılması önerilmiştir" denilmesini göstermiştir.

Turhan Güven'in bu sözleri üzerine, Mahmut Yılbaş ile aralarında kısa süren bir tartışma yaşanmış ve uygulamanın yanlışlığı ile ilgili görüşünde ısrar etmiştir.²⁹⁴ Bu arada 488 milletvekilinin oyuyla alınmış olan seçim kararını hatırlatmış ve bu durumda bir belirsizliğin ortaya çıktığını, tek çıkar yolun 18 Nisan 1999 Pazar günü seçimlerin yapılması olduğunu söylemiş ve subjektif kanun çıkarılamayacağını savunarak, Meclisin tatili öncesinde girişimde bulunmanın daha doğru olacağını savunmuştur. Ayrıca gensorunun gerekçesinde yer alan kanunlarla ilgili düzenlemelerin, seçim sonrasına bırakılabileceğini de sözlerine eklemiştir.

---

²⁹⁴ Turhan Güven'in sözleri şu şekildedir: "Bugün alabilirsiniz, bugün belli olacak. Peki, siz cumartesi tespit ettiniz, dün bunu görüşme imkânı olmadı, bugün görüşüyoruz. Tabii, bugüne kadar olan uygulamalarda, tam günün 24 saat olduğu; ama, iki gün deyiminin ne zaman başladığı Anayasada da açıkça belli değil; ama, teamül, hemen görüşmeden sonra o saatin başladığına dair bir şey getiriyor ve iki gün sonrası biraz sonra başlayacak; yani, sizin karar vermenizden; yani, sizin gündeme alma kararı vermenizden sonra hemen başlayacak ve bu durumda, cumartesi günü alınan karar, görüşülme kararının, aslında pazar günü olması lazım gelirken, cumartesi günü, alınan karar gereği bir görüşme yapılması söz konusu olacaktır.

Değerli arkadaşlarım, Anayasa üzerindeki tartışmalar bir tarafa, İçtüzüğü yok farz etmek bir tarafa; ama, Türkiye'de bir anayasa hukukunun varlığını kabul ediyorsanız ve bugüne kadar, teamül, teamül, teamül de deseniz, bu teamüller yanlışsa, değiştirmek sizin görevinizdir. Teamül... Bakınız, 83 üncü madde uygulamasında da teamül dediler bize; oylama, 300 civarında, 300 oyla kabul edilmiş sayılmadı ve o gün yönetimde bulunan Başkan, 83 üncü maddenin görüşmeleri sonunda, bunun reddedilmiş olduğunu ifade etti ve buna dair de, eskiden Genel Kurulun kararlarını gösterdi bize; fakat, itiraz ettik, Danışma Kurulu toplandı, Başkanlık Divanı toplandı; daha sonra ne oldu; o teamülden vazgeçildi. Niye; yanlıştı da ondan. O zaman, şu teamül işini de bir tarafa bırakalım, neyin doğru, neyin eğri olduğunu, siz, Yüce Kurul, yeniden tespit ve tayin edin. O zaman, bugüne kadar yapılan uygulamalarda tekrar, hata-i azim olur. Sizin yapacağınız iş, İçtüzük değişikliğini yapmakla birlikte, teamüllerde de bir yanlışlık, bir uygulama hatası varsa, onu da, o zaman değiştirmek lazım."

Turhan Güven, "*ben varsam siyaset var, ben yoksam siyaset yok; ben varsam her şey düzgün gider*" zihniyetini eleştirmiş ve konuşmasını da; "*...parti içi demokrasinin, kendi yetkili olduğu zaman var olduğunu farz eden zihniyet, kendisi dışarıda kaldığı zaman, eğer bir bağırma içindeyse, onun ne derece haklı olduğunu ifade etmek, kamuoyunun değer yargıları içinde yer alacaktır*" diyerek tamamlamıştır.

Daha sonra, Demokratik Sol Parti adına, Hatay Milletvekili Ali Günay söz almıştır. Büyük bir kabul oyu ile 18 Nisan 1999'da seçimlerin yapılmasına karar verildiğini ifade ederek, konuşmasına başlayan Ali Günay, gensoru önergesinde imzaları bulunan milletvekillerinin de o gün, kabul oyu verdiklerini hatırlatmış ve bazı düzenlemeleri yapabilmek için, Meclis'in tatile girmesi öncesinde DSP olarak büyük çaba sarf ettiklerini, ancak toplantı yeter sayısı olan 184 üyeyi bulamadıklarını dile getirmiştir. Bu nedenle kendilerinin Meclis'ten kaçtıkları yolundaki iddiaların doğru olmadığını savunmuştur.

Ali Günay, FP'li Mukadder Başeğmez'in DSP hakkında yanlış değerlendirmeler yaptığını ifade ettikten sonra, bununla ilgili bir takım açıklamalarda bulunmuştur. Ali Günay, Başeğmez'e şu sözlerle cevap vermiştir: "*Demokratik Sol Parti hususunda bir yanlış değerlendirmede bulundu; onu da, sağlıklı bir şekilde sizlerin bilgisine sunmakta yarar görüyorum. 1998 senesinin temmuzunda alınan erken seçim kararından önce, 1995 senesinde de, hatırlayacağımız gibi, bir erken seçim kararı alınmıştı. Deniliyor ki , o zaman, Demokratik Sol Parti, bu erken seçim kararına karşı çıkmıştı ve bu erken seçim kararının iptali için Anayasa Mahkemesine başvurmuştu. Deniliyor ki, 1998 senesinde verilen bu erken seçim kararına karşı çıkanları niye suçluyor? Değerli arkadaşlar, arada çok fark var. Demokratik Sol Partinin 1995 yılında sergilemiş olduğu tutumda bir tutarlılık var; çünkü, erken seçim kararına başından beri karşıydı, karşı oy kullandı; diğer partilerin zorlamasına rağmen karşı oy kullandı ve yetersiz olan sayısının üstüne, Anayasa Mahkemesine başvurabilecek sayıda imza da topladı; gerekli olan 90 sayısının üstüne çıktı; yanlış hatırlamıyorsam, 93 sayıyla Anayasa Mahkemesine başvurdu ve o başvuru sayesinde, olumlu bir sürü karar alındı; haklı çıktı. Yanlış hatırlamıyorsam, alınan bu olumlu kararlardan biri de bölge barajının kaldırılmasıydı.*

Değerli arkadaşlar, şu an, 20. Dönem milletvekillerinin çoğu, o yapılan başvuru sonrasında bölge barajlarının kaldırılması sayesinde milletvekili olarak bu Yüce Meclise girmiştir. Oysaki, bugünlerde imza kampanyası başlatan arkadaşlarımızın ve onlara destek veren Fazilet Partisinin tutumu çok farklı. İmza kampanyası başlatan arkadaşlarımızın 106'sı erken seçim kararına olumlu oy kullanmışlardır, Fazilet Partisinin tamamı olumlu oy kullanmıştır. Şimdi ne değişmiş de karşı çıkmakta, seçimi erteletmeye çalışmaktadırlar. Demokratik Sol Partinin tutumu ile şimdiki imzacıların ve Fazilet Partisinin tutumu arasındaki fark budur."

55. Hükümeti dışarıdan destekleyen CHP'nin Türkiye'yi gereksiz bir erken seçime ve gereksiz bir hükümet değişikliğine sürüklediğini iddia eden Günay, önce seçim isteyenlerin, daha sonra seçimden kaçmaya başladıklarını öne sürmüş ve Meclis'i toplantıya çağıran milletvekillerine sert eleştiriler getirmiştir. Seçimlere dört hafta kala Meclisin toplantıya çağırılmasının görünürdeki gerekçesinin, terör konusunda bir genel görüşme yapmak olmasına karşın, asıl amacın seçimleri erteletmek olduğunu herkesin bildiğini ifade etmiş ve bu arada bazı milletvekillerinin de, siyaset yasaklı eski liderlerini kurtarma arayışına girdikleri iddiasında bulunmuştur.²⁹⁵

55. hükümet zamanında hazırlanan 634 sıra sayılı, Türk Ceza Kanununun Bazı Maddeleri ile Terörle Mücadele Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısıyla, Türk Ceza Kanununun 17. 159. ve 312. maddeleri ile Terörle Mücadele Kanununun 8. maddesinde değişiklik

---

²⁹⁵ *Fazilet Partisi'ni kasteden Ali Günay konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: "Bir an önce seçim yapılmasını en çok isteyen parti olan Fazilet Partisi, bugün, bambaşka bir tavır sergilemektedir. Hem seçimlerin yapılmasını istemiş gibi görünmekte hem de birtakım pazarlıkların içine girmektedir. Fazilet Partisi, daha önce, seçimlerin 18 Nisan 1999 tarihinde yapılmasını bile geç bularak, 19 Ekim 1998 tarihinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bir kanun teklifi vererek, seçimlerin Aralık 1998'de yapılmasını isterken, şimdi, seçimlerin ertelenmesi hedefiyle yola çıkan imzacı milletvekilleriyle ve muhatap bulabildikleri herkesle pazarlık yapıyor 'Türk Ceza Kanununun 312 nci maddesi kaldırılmadan seçim olmaz' diyor. Fazilet Partisi Genel Başkanı Sayın Kutan 'seçim emniyeti gerçek anlamda temin edilerek seçim yapılınsın. Bu 312 nci madde sayesinde, her konuştuğumuz bölücülük sayılır. Herkes için hayatı önem taşıyan 312 nci madde mutlaka kalkacaktır' diyor. Sayın Kutan '312 nci madde kalkmadan seçim olabilir mi?' sorusu üzerine de 'hayır, ana şart, 312 kalkacak' diyor.*

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; imzacı milletvekilleri, milletvekili genel seçimlerini erteletmek; bu durumdan istifade etmeyi düşünen Fazilet Partililer ise, imzacı milletvekillerine seçimleri erteletmek hususunda verecekleri destek karşılığında, Türk Ceza Kanununun 312 nci maddesini kaldırmak istemekte ve gerek imzacı milletvekilleri gerekse Fazilet Partililer, bu hususta, seçimlerde baraja takılma tehlikesini yaşayan partilerin de desteğini almayı umut etmektedirler...

Türk Ceza Kanununun 312 nci maddesi kaldırılarak veya değiştirilerek, bu maddeden, daha önce hüküm giyen ve hüküm giyme tehlikesi olan kişiler kurtarılmak istenmektedir. Kimileri 'Türk Ceza Kanununun 312 nci maddesi düşünce özgürlüğünü kısıtlıyor; bir an önce kaldırılınsın' derken, kimileri de -bölücüler ve dini istismar edenler- Türk Ceza Kanununun 312 nci maddesini değiştirmek istiyorlar '312'nin demokratikleşmeyle ilgisi yok' diyorlar.

Bu hususta sizlerin ve dinleyen herkesin bir fikir sahibi olabilmesi ve bu hususta bir değerlendirme yapabilmesi için, Türk Ceza Kanununun 312 nci maddesini aynen okuyorum... Türk Ceza Kanunu, madde 312: 'Kanunun cürüm saydığı bir fiili açıkça öven veya iyi gördüğünü söyleyen veya halkı kanuna itaatsizliğe tahrik eden kimsenin altı aydan iki yıla kadar hapis ve ikibin liradan onbin liraya kadar ağır para cezasına mahkûm olur.'

ikinci fıkrası: 'Halkı; sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik eden kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis ve üçbin liradan onikibin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu tahrik umunun emniyeti için tehlikeli olabilecek bir şekilde yapıldığı takdirde faile verilecek ceza üçte birden yarıya kadar artırılır.'

Üçüncü fıkrayı okumuyorum; pek önemli değil. Bu maddenin kaldırılması veya değiştirilmesi düşünce özgürlüğüyle mi ilgili; yoksa, bölücülük yapmak ve dini istismar etmek isteyenlere istedikleri imkânı mı sağlamaş olur? Bunu takdirlerinize sunuyorum.

yapılmak istendiğini de öne süren Günay, Türk Ceza Kanununun 312. maddesinin kaldırılmasının istenmediğini, yasa tasarısı Adalet Komisyonunda görüşülürken Fazilet Partili üyelere verilen önergeyle Türk Ceza Kanununun 312. maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen alt ceza miktarı yarı yarıya indirildiğini belirtmiştir. 16 Şubatta tatile girmiş bulunan Meclisin tatil kararını kaldıran iki kanadın da varlığından bahsederek, bunların; milletvekili aday listelerine giremeyen veya seçilebilecek sırada yer alamayan imzacılar ile Fazilet Partiler olduğunu iddia etmiştir. Fazilet Partililerin, Siyasî Partiler Kanunu ve Türk Ceza Kanununun 312. maddesini değiştirerek, hem eski liderlerinin ve hem de eski belediye başkanlarının yasağını kaldırmak istediklerini de ileri sürmüştür.

Ali Günay, mevcut Hükümet hakkında verilen gensoruya somut bir gerekçe bulunmadığını, hükümetin başarısızlığından söz edilmediğini vurguladığı konuşmasında, Başbakanın kullandığı "sivil darbe" sözcüğünü gerekçe gösterdiklerini de hatırlatmıştır. Seçimler için her türlü hazırlığın yapıldığını, büyük emek ve paranın harcandığını ifade eden DSP'li Günay, bu gensorunun Türkiye'nin içte ve dışta saygınlığını zedeleyeceğine dikkat etmiş ve görevdeki hükümetin, partizanlık yapmadan, hiçbir yolsuzluğa bulaşmadan, dürüst bir biçimde ülkeyi yönettiğini söylemiş ve zaten gensoru önergesinin gerekçesine bakıldığında hükümetin düşürülmesi için hiçbir neden bulunmadığını savunmuştur.

Ali Günay; *"Yapılmak istenen bellidir; Meclisi olağanüstü toplantıya çağıran milletvekillerinin ve onlara destek veren seçim barajına takılmaktan korkan partilerin amacı, milletvekili genel seçimlerini erteletmek, Fazilet Partisinin amacıysa, yasaklı eski liderlerinin ve bazı kişilerin siyasete tekrar dönebilmelerini ve cezalardan kurtulabilmelerini sağlamaktır. Demokratik Sol Parti olarak biz, bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da tutarlı ve sorumlu politikalarımıza devam edeceğiz. Bizim için parti veya kişisel çıkarlar değil, ülke çıkarları her şeyin üstünde gelmektedir. Demokratik Sol Parti olarak, hiçbir ciddî gerekçesi olmayan bu gensoru önergesinin gündeme alınmasına gerek olmadığına inanıyoruz. Yurttaşlarımızın da dediği gibi, bu seçim olacak başka yolu yok diyoruz"* şeklindeki sözlerle konuşmasına son vermiştir.

Ali Günay'ın konuşmasının ardından, Anavatan Partisinin görüşlerini ifade etmek üzere, Aydın Milletvekili Yüksel Yalova kürsüye çıkmıştır. Konuşmasının hemen başında Halil Cin'in, lider sultanı olduğuna dair ifadelerini eleştiren Yalova, 1995 yılından 1999 yılına kadar baş tacı ettikleri kimselerin kendileriyle ilgili siyasî görüşleri değiştiği takdirde böylesi bir davranış içine girmelerini yadırgadığını açıklamıştır. *"Biz, bugüne kadar, âdeta, köleydik, şimdi, bundan sonra özgür insan olduk"* anlamındaki sözlerin de, kendi geçmişlerine hakaret olarak görmüştür.

Yüksel Yalova, söz konusu önergeye imza koyanlara, "küskünler", "isyancılar", "ilkesizler" olarak sıfat takıldığını ifade etmiş ve bunun bir denetim hakkının kullanılması olarak görülebileceğini, ancak Selahattin Beyribey ve 30 arkadaşı tarafından verilen gensorunun Bakanlar Kurulu üyeleri ve başbakan hakkında netice doğurabileceğini, ama asıl olarak TBMM'ye de saygısızlık içerdiğini ileri sürmüştür. Türk siyasal tarihinde, Parlamento tarihinde ilk kez bir gensoru gerekçesinde bu ruh hali içerisindeki bir Başbakanın artık ülkeyi daha fazla yönetemeyeceği şeklinde bir gerekçe ortaya konulduğunu, ancak imzacı milletvekillerinin bunu tespit edecek bir uzmanlığa sahip olmadıklarını belirten Yalova, konuşmasının bu bölümünde ruh haliyle ilgili şu açıklamalarda bulunmuştur: *"Değerli milletvekilleri, ruh hali, bildiğiniz gibi, eski dilde ya da galatmeşhur dediğimiz şekliyle haletiruhiye olarak bilinir. Şimdi, Sayın Başbakanın haletiruhiyesini gensoru gerekçesi yapan arkadaşlarıma, birileri, sizin haletengizinize de bir baksak, sizin belirli bir durum içinde olduğunuzu biz eski dilde haletigaşy olarak adlandırıyoruz dese, ya da bir adım daha atıp, bu haletiruhiyenin daha bir haletinez haline geldiğini söylerse, acaba onlara ne cevap vereceğiz? Ben, bir haftadır bu genel görüşmeyle başlayan gensorunun bugün geldiği noktanın ilk hukukî başlangıcını teşkil eden genel görüşmeyle başlayan bu bir haftalık süre içerisinde ya da on günlük süre içerisinde genel olarak duygusal hitaplarla bu konuya yaklaşıldığını gördüm. Hemen itiraf edeyim, paylaştığımı söyleyeyim, Mukadder Başegmez arkadaşımın birçok özlemine hangimiz katılmaz; hangimiz katılmadığımızı söylemişizdir bugüne kadar; elbette katılıyoruz; ama, burada Sayın Erdal İnönü'yü hatırlamak isterim "kürsüler ateşe tapar" der Sayın Erdal İnönü bir sözünde. Öyledir, kürsüler ateşe tapar, tapar ama, Parlamentoda hitabetin duygudan fazla bilgiye doğru gitmesi mecburiyeti de bizi içinde bulunduğumuz mekânın icbar edici kuralı olarak sınırlandırır. Nasıl mı; biz, bunun ruh halini beğenmedik diyorsunuz, biz, genel görüşme açılmasını istiyoruz diyorsunuz. Baştan söyledim, diyebilirsiniz; ama, tabii olduğunuz kurallar var. Meclis, gündemine hâkimdir, ilkel anayasa hukuku bilgisıyla, Meclis Genel Kurulunda çoğunluğun her şeye kadir olduğu düşüncesi, demokratik parlamenter rejimlerin hiçbir zaman barındırmadığı bir düşüncedir; o rejimin adı başkadır. Onun için ben, burada, önce, genel görüşmede, Sayın Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının ve daha sonra başkanvekillerinin değişik mekânlarda katıldıkları, izlenen hukukî yolun ne olması gerektiği ve ne olduğu hususunda görüşlerimizi sizlere arz etmek istiyorum."*

Yüksel Yalova, seçimlerin yenilenmesiyle ilgili olarak alınan kararın, Anayasaya, İhtüzüğe, hukuk normlarına uygun bir şekilde alındığını, Anayasa Komisyonunda sadece İstanbul Milletvekili Sayın Süleyman Arif Emre'nin; *"Ülkemiz, 28 Şubat 1997 tarihinden beri olağanüstü bir devreden geçmektedir. Bu sebepten, normal demokratik şartlar yürürlükte değildir"* hükmüyle başlamış *"dokuz ay gibi uzun bir süre sonra yapılacak bir seçime 'erken seçim' adı verilerek Meclisimizden antidemokratik bir karar çıkarılması istenilmektedir"* diyerek muhalefet şerhinde bulunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca partilerin grup başkanvekillerinin kabul ettiklerini, uzun bir görüşme sonrasında Fazilet Partisi'nin alınan karara katıldığını hatırlatmıştır.

Anayasa Komisyonunda kabul edilen seçimlerin yenilenmesi kararının, Türkiye Büyük Millet Meclisinde, 11 ret oyuna karşılık, 486 oyla kabul edildiğine de vurgu yapan Yüksel Yalova, daha sonra Ecevit'in Başbakanlığında kurulan 56. Hükümete de 306 oyla verilen güvenoyunun da aynı bağlamda ele alınabileceğini savunmuştur. Bu gelişmeler sonrasında Meclis'in toplantıya çağrılmasının anayasal bir hakkın kullanılması olduğunu da belirten Yalova, bundan dolayı Meclis Başkanının hukuk ihlaliyle suçlamaması gerektiğini savunmuş ve genel görüşme önergesinin gerekçesiyle ilgili görüşlerini ortaya koymuştur.²⁹⁶

Hiçbir konuşmacının hükümetin gensoruyla niçin düşürülmesi gerektiği konusuna girmediğini söyleyen Yalova, Fazilet Partisindeki strateji değişikliğinin gerçek nedenini açıklanmadığını, 312. madde, demokratikleşme ve insan hakları gibi gerekçelerin gerçeği yansıtmadığını savunmuştur. Bu arada 2 Nisan 1998 tarihinde, Mesut Yılmaz Başbakanlığındaki 55. Hükümetin, 312. maddeyle ilgili bir kanun tasarısı getirdiğini, 10. sıraya getirilmesi için çaba sarf edildiğini, Fazilet Partililer tarafında bunun engellendiğini iddia etmiştir.

Yüksel Yalova, son cümle olarak; *“Sayın Yılmaz Karakoyunlu'nun ‘Önce İnsan ya da Mithat Paşa’ adlı oyununda, Mithat Paşa'nın, Adalet Bakanı Cevdet Paşa'ya söylediği bir söz: ‘Adalet, özgür insanın erdemidir.’ Adalet, sadece mahkemelere tabi, sadece onların malı değil. Adaleti, bizim, yasama organında sağlamamız lazım”* diyerek, konuşmasını bitirmiştir.

---

²⁹⁶ Yüksel Yalova'nın açıklamaları şöyledir: *“İçtüzüğün aynı maddesinin devamında, son cümlesinde -ki, 1991 yılındaki duruma atıfta bulunduğumuz, yanlış emsal olarak gösterdiğimiz duruma bakarsanız- genel görüşme konusuyla ilgili görüşmeler yapıldıktan sonra öyle bir irade oluşursa Parlamentoda, elbette, Meclis Başkanı çalışmaların devamına yönelik her türlü usulî muameleyi yapma hakkına sahip olduğu gibi, ayrıca da göreviyle yükümlüdür; ama, bir şartla; genel görüşme...*

Ne demiş arkadaşlarımız genel görüşme önergesinde? Son derece ciddi ithamlar... Bakın, bir anlamda da kendileri açısından görev ihmaline... En hafif tabiriyle söylüyorum; ceza hukukunda daha başka tabirler vardır arkadaşlarımızın bu tutumuyla ilgili. ‘Meclisimiz, bu değişiklikler ışığında yeni bir durum muhakemesi yapmak imkânını bulamamıştır. Oysa, olaylar ve en çok da terör başının yakalanışından sonra ortaya çıkan gerçekler, ülkemizin şimdiye kadar düşünülenenden çok daha ciddi bir komployla karşı karşıya bulunduğunu göstermektedir’ diyorlar genel görüşme önergesinin gerekçesinde. Peki, o sayın milletvekillerine sormak lazım; mademki küskün değiller, mademki bu hadise sadece 100 civarında milletvekilinin seçilme hakkının gaspı değil... Tabii, orada, 30 milyon seçmenin seçme hakkı ne oluyor 100 insanın seçilme hakkının karşısında, denebilir; ama, yine, hukukî çerçeveye, anayasa çerçevesine dönüyoruz. Her iki başbakan da aynı şeyi söylemiştir ‘55. Cumhuriyet Hükümetinin kararlı tutumunun devamıdır, devletin başarısıdır’ demişlerdir. Terörist başının yakalanması süreci sonrasında, siz, eğer, bu ülkenin uluslararası arenada ciddi bir komployla karşı karşıya olduğunu düşünüyorsanız, o zaman, o sayın milletvekilleri olarak, genel görüşmeyi, burada, Meclis Başkanı İçtüzüğü yanlış uygulasa dahi, sonuna kadar yapma konusunda talebinizdeki samimiyetinizi sürdürmek zorundaydınız; ama, parti adına ilk konuşmalara bir bakıldı, arkasından ‘yeter’ arkasından ‘çalışmalar devam etsin...’ Oysa, Meclis, olağanüstü toplantıya çağrılmış; oysa, Meclis, olağanüstü toplantı konusu olarak, Türkiye'nin içinde bulunduğu uluslararası bu komplo tehlikesini düşünmüş.”

Bu konuşmanın hemen sonrasında, Fazilet Partisi Kayseri Milletvekili Salih Kapusuz; *“Sayın Yalova, bahsedilen o tarihteki Danışma Kurulunda, bu 312 ile ilgili tasarının öne çekilmesiyle ilgili talepte bulundular. Doğrudur, orada mutabakat sağlanmadı; fakat, öne çekilmesi konusunda, biz, Fazilet Partisi olarak, destek verdik ve kendilerinin söylediği gibi geride kalmadı, 10 uncu sıraya bu kanun getirilmiş oldu. Dolayısıyla, biz, o gün de destek verdik, bugün de aynı istikamette desteğimizi devam ettiriyoruz”* şeklinde kısa açıklamada bulunmuştur.

Bu açıklamanın ardından, Hükümet adına Başbakan Bülent Ecevit söz almış ve ilk olarak Çanakkale Zaferi ile ilgili olarak yapmış olduğu konuşmayı özet olarak aktarmıştır.²⁹⁷ Daha sonra gensoru ile ilgili görüşlerini açıklamış ve gensorunun zamansız ve geçersiz olduğunu iddia ederek, seçimlere bir ay sürenin kaldığı dönemde, hükümetin düşürülmesi durumunda, bir yasanın çıkarılmasının olanaksız hale geleceğini savunmuştur. Hem hükümeti düşürmek hem de birtakım yasaları çıkarmanın çelişkili bir durum olduğuna da vurgu yapmıştır. Hükümetin 306 oyla güvenoyu aldığını da hatırlatan Ecevit, bunun 1960 yılından beri Türkiye'deki en fazla oyla elde edilen güven olduğunun altını çizmiş ve bu bağlamda, Hükümetin 61 üyeli küçücük bir grup oluşturan parti diye küçümsenmesinin haksızlık olduğunu dile getirmiştir.

Kendi konumu açısından kişisel bir kaygı duymadığını da belirten Bülent Ecevit, Hükümetin düşürülmesinin, Türkiye açısından büyük sakıncalar doğurabileceği kaygısını taşıdığını açıklamıştır. Daha sonra da bu kaygısını şu sözlerle temellendirmiştir: *“Bir kere, bildiğiniz gibi, dünya, ağır bir ekonomik bunalım döneminden geçiyor. Bu ekonomik bunalım, bundan birkaç ay önce, komşumuz ve büyük ticaret ortağımız Rusya Federasyonuna da yansdı.*

---

²⁹⁷ Bülent Ecevit'in Genel Kurula okuduğu metin şu şekildedir: *“Çanakkale Savaşı, dünyanın en büyük kahramanlık destanlarından biridir; ama, yalnız bir kahramanlık destanı değildir, onun ötesinde çok önemli işlevleri olmuştur Çanakkale Savaşının. Bu savaşla, yurdumuzda 'padişah mülkü toprak' kavramının yerini 'vatan' kavramı, 'tebaa' kavramının yerini 'vatandaş' kavramı almaya başlamıştır. Türk ulusal kimliği de, bu savaşla belirginleşmiştir. Türk Halkı, Çanakkale Savaşında edindiği özgüvenle ve ulusal dayanışma yeteneğiyle Kurtuluş Savaşını zafere ulaştırabilmiştir. Eğer Çanakkale Savaşı kazanılmasaydı, daha Kurtuluş Savaşı aşamasına gelmeden bağımsızlığımız sona ermiş olacaktı. Çanakkale Savaşı, Atatürk'ün eşsiz önderliği ve komutanlık yeteneğiyle dünya siyaset sahnesine bir yıldız gibi doğmasına da vesile olmuştur. Atatürk, Türk Halkına, Çanakkale Savaşında pekişen güveniyle ve bu savaşın kendisine kazandırdığı saygınlık ve güvenilirlikle Kurtuluş Savaşını başlatabilmiş ve kazanabilmiştir. Yokluklar içinde, silahtan çok yürekle kazanılmış bir savaştır Çanakkale Savaşı. Yalnız Türkiye'nin ve Türk Ulusunun değil, dünyanın da geleceği bu savaşla belirlenmiştir. Emperyalizme ilk ve en ağır darbe Çanakkale'de vurulmuştur.*

Kısacası, yeni bir ulus ve yeni bir dünya doğmuştur Çanakkale Savaşından ve yeni bir devletin temelleri de yine, Çanakkale Savaşıyla atılmıştır ve Türk Halkı, Çanakkale Savaşındaki kahramanlığı, insanlığı ve uygarlığıyla düşmanlarının bile saygısını kazanmıştır.

Çanakkale Savaşının şehitlerine, gazilerine ve eşsiz önder Atatürk'e sonsuz şükran borçluyuz; Allah onlardan razı olsun; onlar, bütün dünyaya, Çanakkale'nin geçilmez olduğunu göstermişlerdir. Çanakkale ne kadar geçilmezse, Türkiye de o kadar bölünmezdir.”

Dünyadaki ve Rusya Federasyonundaki ekonomik krizden, kendi ulusal ekonomimizin olabildiğince az etkilenmesini sağlamak üzere, çok dikkatli bir tutum izlenmesi, günü gününe, dünyanın, dünya ekonomisinin nabzının tutulması gerekmektedir. Şu sırada, Türkiye'nin, o açıdan da, bir hükümet değişikliği ve yeni bir hükümet arayışı süreciyle yitirecek zamanı yoktur. En küçük bir istikrarsızlık, bir siyasal veya ekonomik istikrarsızlık ve sarsıntı, ülkemizin yalnız bugününü değil, geleceğini de olumsuz yönde etkiler. Nitekim, şimdiden, hükümet değişikliği ve seçimi erteleme eğilimleri, ekonomide olumsuz sonuçlarını vermeye başladı; borsa endeksi yükselirken, son günlerde düşmeye başladı; yüzde 150'leri bulmuş olan faizler yüzde 100'ün altına inerken, şimdi, son günlerin siyasal belirsizlik ortamında, yeniden yükselmeye başladı; seçim sonrası için, Türkiye'ye, bazı büyük kredi olanakları, uygun koşullu kredi olanakları hazırlanırken, şimdi, bu olanakların da tehlikeye düşmesi durumu ortaya çıktı."

Yine, tam seçim kampanyasının ortasında, terör eylemcilerinin de cüretini artırmaya başladığına işaret eden Başbakan, önergeye imza koyanların sorunlarının Hükümetle değil, kendi partileriyle olduğunu iddia etmiştir. Bununla birlikte "*küskünler*" denilen milletvekillerinden hiçbirine küskün olmadığını, tersine, kendilerine bir şükran borcunun bulunduğunu dile getirmiştir. Hükümet hakkında verilen gensoru önergesinde, Hükümetin tutumuyla, uygulamalarıyla ilgili hiçbir kusurdan söz edilmesini de bu bağlamda sözlerine eklemiştir. Hükümetin partizanlık yapmadığını; hiçbir yolsuzluğa bulaşmadığını; teröristlerle mücadeleyi kısımadığını; 55. Hükümet döneminde başlatılan süreci devam ettirdiğini; terörist örgütünün başının yakalandığını; Doğu ve Güneydoğu Anadolu halkının ekonomik, sosyal ve eğitsel gereksinimleri için programların hazırlandığını; Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünde yıllardan beri çalışan, yaklaşık 42 bin geçici işçinin, daimî kadroya alındığını; dünya ekonomik krizine karşı olabildiğince etkili önlemlerin alındığını; dış ilişkilerde yanlış yapılmadığını; uzun yıllardan beri ilk kez, enflasyonun hız kestiğini; faizlerin yüzde 150'den yüzde 100'ün altına çekildiğini ileri sürmüştür. Seçimlere bir kala hem seçimi erteletmek için hem de bu hükümeti düşürmek için çaba sarf edilmesine bulduğu tabirin "*sivil darbe*" olduğunu yinelemiştir.

Bülent Ecevit, vatandaşların çok büyük çoğunluğunda tepki uyandıran gensoru karşısında, dilinin ucuna geliveren bir terimi kullandığını ve "*bu, bir sivil darbedir*" dediğini kabul etmiş ve bunda bir hakaret ve tehdidin olmadığını savunmuştur. Söz konusu girişimlerin, Türkiye'de, hiç yoktan, bir siyasal bunalım ortamını yarattığını, ekonomik ve siyasal istikrarsızlık sürecine girildiğini de iddia ederek, Hükümete destek sözü veren iki parti, Anavatan Partisi ve Doğru Yol Partisi'nin, "*Türkiye'yi 18 Nisan seçimlerine esenlikle götür*" şeklindeki taleplerini karşılamak istediği için istifa etmeyeceğini açıklamıştır.

Başbakan Bülent Ecevit; “Değerli arkadaşlarım, Türkiye’de bir hükümet sorunu -benim görüşüme göre- bugün için yoktur; ama, yaklaşan seçimlerin hemen ardından, yeni bir hükümet oluşumu zorunlu olarak gerçekleşecektir. Türkiye, elbette hükümete sız kalmayacaktır; ama, normal süreç içinde bir hükümet kurulacaktır. Şunun şurasında, bunun için, sadece dört hafta kalmıştır bugün. Dört hafta daha sabredelim ve inşallah, huzur içinde yapılacak seçimlerden sonra, ülkemizi, yeni ve sağlıklı bir hükümet olanağına yeniden kavuşturalım. Karar sizlerindir” diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Böylece Başbakan Sayın Bülent Ecevit ve Bakanlar Kurulu üyeleri hakkındaki gensorunun gündeme alınıp alınmayacağı hususundaki görüşmeler tamamlanmıştır. Yapılan açık oylamada, 240 kabul, 211 ret oyu kullanılmak suretiyle, gensorunun gündeme alınması hususu kabul edilmiştir.

b) Görüşmeler:²⁹⁸

Kars Milletvekili Sayın Beyribey ve 30 arkadaşının, Türkiye Büyük Millet Meclisinin olağanüstü toplantıya çağrılmasını sivil darbe girişimi olarak nitelendirdikleri ve demokratikleşme çabalarını engelleyici tutum sergiledikleri iddiasıyla Başbakan Bülent Ecevit ve Bakanlar Kurulu üyeleri hakkında Anayasanın 99. ve İttüzüğün 106. maddeleri uyarınca verdikleri ve Genel Kurulun 18 Mart 1999 tarihli 57. Birleşiminde gündeme alınması kabul edilen (11/22) esas numaralı gensoru üzerindeki görüşmeler, 4. Yasama Yılı, 59. Birleşiminde gerçekleştirilmiştir. 20 Mart 1999 tarihindeki görüşmelerde oturum başkanlığını Yasin Hatiboğlu yürütmüştür.

İlk konuşmayı, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Altan Öymen yapmıştır. İlk konuşmasında olduğu gibi, bu konuşmasında da gensoru önergesini mantıklı bulmadıklarını söyleyen Altan Öymen, bununla birlikte, Hükümeti her anlamda desteklemediklerini de açıklamıştır. Erbakan ve Çiller ile ilgili olarak karşılıklı verilen soruşturma önergelerinden bahsetmiş ve ikinci safhada da, bu kez Tansu Çiller ve Mesut Yılmaz ile ilgili soruşturma önergelerinin verildiğini hatırlatmıştır. Söz konusu önergelerin karşılıklı olarak kaldırıldığını da sözlerine eklemiştir. Söz konusu önergelerin İttüzüğe ve Anayasaya aykırı olmamakla birlikte, demokrasinin ilkeleriyle bağdaşmadığını da iddia ederek, geçmiş Hükümetler döneminde başlayan aklama paklama sürecinin etkilerinin, hâlâ devam ettiğini de öne sürmüştür. Bu arada Kurtköy ihalesi ve Yaşar Topçu hakkındaki soruşturma

---

²⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 4. Yasama Yılı, 59. Birleşim, 71. Cilt, 20.3.1999

önergelerinin geriye kaldığını, Komisyonunda ise *"Bunlar ciddidir, muhakeme yoluna gitmeleri lazımdır, Yüce Divana sevk edilmelidir."* diye karar çıktığını ifade etmiştir.²⁹⁹

Komisyon başkanının, komisyon kararını hasıraltı ettiğini ve parti genel başkanının haberinin olduğunu iddia eden Öymen, Başbakanın ya da Mesut Yılmaz'ın konuya açıklık getirmesini istemiştir. Yine Çiller ve Yılmaz'ı aklayan raporların sonunda aynı cümlelerin olduğunu ve *"Parlamentoyu adli yetkileri kullanan organ olmaktan kurtaracak yeni bir yapılanmaya ihtiyaç vardır. Anayasanın 100 üncü maddesi bu çerçeve içinde yeniden düzenlenmelidir. Ayrıca, Parlamento gündeminde bulunan dokunulmazlık değişikliği (Anayasa madde 83) mutlaka gerçekleştirilmelidir. Başbakan, bakan ve milletvekilleriyle ilgili suçlamaların yeri Parlamento olmamalıdır. Bağımsız yargı çözümü bu statüler bakımından da gerçekleştirilmelidir"* şeklinde ifadelerin yer aldığını ortaya koymuştur.

---

²⁹⁹ Öymen'in söz konusu ihalelerle ilgili açıklamaları şöyledir: *"Şimdi, bu kararın, Anayasaya göre, Meclis İçtüzüğüne göre, bir raporunun Meclis Başkanlığına iletilmesi lazım ve Anayasanın 100 üncü maddesine göre, bu, acil meselelerden; hemen yapılması lazım bu işin; İçtüzük de üstüne madde koymuş, yedi gün içinde, gelen raporun -rapor gelecek çok acil bir şekilde- Meclise sevk edilerek, Meclis içinde yedinci gün -hatta gün de tasrih etmiş- geldiğinden yedi gün sonra, bunun Mecliste görüşülmesi lazım; ama, 17 Aralık 1998 tarihinde alınıyor karar komisyonların bir tanesinde, bu kararın raporu hâlâ Meclis Başkanlığına iletilmiş değil.*

Şimdi, Meclis Başkanı, bunun üzerine, ocak ayının başında bir yazı yazıyor komisyon başkanlarına -bunlardan Sayın Mesut Yılmaz'la ilgili komisyonun, bu Kurtköy ihalesiyle ilgili komisyonun Başkanı Demokratik Sol Partili arkadaşımız Sayın Necati Albay'a bir mektup yazıyor diyor ki: 'Bu rapor hâlâ gelmedi, halbuki Anayasa diyor ki, iki ay süresi vardır komisyonun, iki ay biter bitmez bu raporun bana gelmesi lazım; bu iki ay uzatılabilir; uzatılmış, onun sonunda bu raporun bana gelmesi lazım; hâlâ gelmedi, gönderin şunu.' Cevap yazıyor Başkan, diyor ki: 'Muhalefet şerhleri daha bana gelmedi, onun için raporu size gönderemedim.' Başkan yine yazıyor, diyor ki: 'Muhalefet şerhlerinin gelmesine gerek yok bu kadar uzadığın göre, muhalefet şerhi olmadan gönderin.' Ona da cevap alamıyor ve 17 Aralıktan bu yana rapor hâlâ ortada yok, komisyonun kararının Anayasada, İçtüzükte yazılı olan şekilde işleme konulması bir türlü mümkün olmuyor. Bu, bir soruşturma işleminin fiilen durdurulması demektir, Anayasanın ve İçtüzüğün gereklerine rağmen. Gerçi, burada bir yaptırım yok, müeyyide yok; yani, bir komisyon başkanı yazmazsa bu raporu, yahut yazılmış raporu Meclis Başkanına vermezse Anayasada 'acil olarak' denildiği halde, ne olacak, bu yazılmamış, bunun tedbiri yok; Meclis Başkanı da zaten bu tedbiri arıyor. Genel Kurulumuza doğrudan bir yazı yazmış -bu da nadir görülen bir şey, okuyacağım şimdi oradan- bu yazıda diyor ki: 'Ne yapılacağı konusunda bir görüşme açılıns Mecliste.' Şimdi, böyle bir durum var. Sayın Necati Albay, komisyonun birinin başkanı o, Sayın Yaşar Topçu'yla ilgili olan komisyonun Başkanı da Anavatan Partisinden arkadaşımız Ordu Milletvekili Sayın Şükrü Yürür. Onlar burada mıdır bilmiyorum. Ben, bu konuyu merak ediyorum, nasıl izah ediyorlar, başkanı buldukları komisyonlarda alınan bu kararlar ilgili raporun, Anayasa ve İçtüzük hükümlerine rağmen, Meclis Başkanlığına, üç ayı aşkın zamandan beri Meclis Başkanlığına hâlâ intikal ettirilmemiş olmasını?.. Başlangıçta 'muhalefet şerhleri gelmedi' diyorlardı, şimdi, geldi mi gelmedi mi, nasıl izah ediyorlar, çok merak ediyorum. Eğer buradalarsa, rica edeceğim, kürsüden bunu açıklasınlar."

Altan Öymen, Anayasanın 83. ve 100. maddelerinin değiştirilmesini önerdiği konuşmasında, Başbakan Bülent Ecevit'in aynı yönde görüş bildirdiğini ifade etmiş ve Anayasa Komisyonunun gündeminde olan bu değişikliklerin, ilk iki sırada olmasına karşın yapılmamasını eleştirmiştir. CHP olarak, bu değişikliklerin gerçekleşmesi için çok çaba sarf ettiklerini de açıklama gereği duymuştur. Bazı oylamalarda çok yüksek rakamlarla toplanan Meclis'in, Anayasanın 83. maddesinin değiştirilmesi konusunda, toplantı için 184 milletvekili bulamamasını da eleştiren Öymen, Anayasa değişikliğini öngören önerenin, ilk defa Cumhuriyet Halk Partisi tarafından verildiğini hatırlatmış, 292 milletvekilinin imza atmasına karşın, önerenin görüşülmesi sırasında gerekli rakamın bulunamadığını tekrarlamıştır.

Konuşmasını gündemdeki gensoru önergesinden çok, önceki soruşturma önermeleri ve Anayasa değişiklikleriyle ilgili gelişmelere ayıran Altan Öymen, Meclis toplanmışken, Anayasanın 83. maddesinin değiştirilmesinin de gündeme alınmasını istemiş ve bilerek bazı satışmalarda bulunduğunu ifade etmiş ve bu nedenle söz alanların Genel Kurula açıklamada bulunmalarının doğru olacağını savunmuştur.

Altan Öymen'in çağrısına karşın söz talebi olmamış ve Doğru Yol Partisi Grubu adına Denizli Milletvekili Mehmet Gözlükaya konuşmasını yapmak üzere, kürsüye çıkmıştır. Altan Öymen'in gündemdeki gensoru önergesine bir iki cümle dışında değinmediğini söyleyerek konuşmasına başlayan Gözlükaya, toplumun ilgi göstermediği bu gensorunun usulen verildiğini iddia etmiştir. Önergede yer alan tek gerekçenin, Başbakanın "sivil darbe" sözü olduğunu hatırlatarak, Bülent Ecevit'in de konuşmasında; "bu, dilimin ucuna o zaman geliverdi; aslında, ben darbelere karşıyım" anlamında bir laf ettiğini dile getirmiştir. Söz konusu gerekçenin gensorunun ciddiyetiyle bağdaşmadığını, zaten bütün parti sözcülerinin ret oyu vereceklerini açıkladıklarını da sözlerine eklemiştir. Gensoru yoluyla denetmenin getirilmesinde, hükümetin, ülkeyi yurt dışında iyi temsil edememiş olmasının; içeride vatandaşları birbirine kırdırmasının; yolsuzluklar artmasının; mafyayla iş birliği yapılmasının gerekçe gösterilebileceğini söylemiş ve bu nedenle de gündemdeki önerenin ciddi bir girişim olmadığını iddia etmiştir.

Mehmet Gözlükaya, Hükümet'ten, ülkeyi sağ salim seçimlere götürmesini beklediklerini, bu nedenle de düşürülmesinin doğru olmayacağını dile getirmiş ve ülkenin, yeni bir kargaşaya tahammül edemeyeceğini ifade etmiştir. Son olarak da; *"Vicdanlarımıza danışırsak, yeni bir hükümet buhranının da gereksiz olduğunu, hepimizin kabul edeceğini sanıyorum; çünkü, gerçekten, bir ay için bir hükümet boşluğu doğacak, bir hükümet kurulacak. Diyelim ki, bu hükümet gensoruyla düştü, yeni hükümeti kim kuracak, belli değil, belirsiz. Nasıl kurulacak, ne zaman kurulacak, o da belirsiz. O bakımdan, biz, bu gensoruyu hep birlikte reddedelim ve Meclisin de itibarını koruyalım diyor, hepimize en derin saygılarımı sunuyorum"* diyerek, konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra, Fazilet Partisi Grubu adına Diyarbakır Milletvekili Ömer Vehbi Hatipoğlu söz almıştır. Hatipoğlu, Başbakan Bülent Ecevit ve Bakanlar Kuruluyla ilgili olarak verilmiş olan gensorunun müzakere edilmesine karşın, Ecevit'in, kendisine güvenoyu vermiş milletvekillerini dahi dinlemeye tahammülünün olmadığını öne sürmüş ve Hükümetin de, toplanan Meclisin çıkarmak istediği yasaların müzakeresini de engelleme yolunu seçtiğini iddia etmiştir. İmzacı milletvekillerinin Meclis gündemine taşımak istedikleri tasarıların hemen hemen tamamının, Başbakanın imzasını taşıyan tasarılar olmasına rağmen, buna engel olduğunu, böylece de, demokratikleşmenin ve özgürlüklerin önüne set çekildiğini vurgulamıştır. Ayrıca gensoru önergesinin verilmesi ve gündeme girmesinden sonra, partilerin demokrasi anlayışlarının ortaya çıktığını ve hukukun da siyasallaştırıldığını ileri sürmüştür.

Ömer Vehbi Hatipoğlu, başından beri, *"Hem Meclisin çalışmasına, demokratikleşmeyle ilgili yasaların çıkarılmasına evet, hem de hukukî ve demokratik altyapısı sağlamlaştırılmış seçime evet"* dediklerini, ancak "Fazilet Partisi seçimlerden kaçıyor" ve "Fazilet Partisi, Sayın Erbakan'ı ve Sayın Tayyip Erdoğan'ı kurtarmanın peşinde" gibi doğru olmayan değerlendirmelerin yapıldığını belirtmiştir. Daha sonra da, Fazilet Partisinin, demokratikleşme, Türk Ceza Kanununun 312. maddesi ve Siyasi Partiler Kanunuyla ilgili isteklerinin yeni olmadığını açıklamıştır. Bu isteklerin yerine getirilmesi için seçimlerin ertelenmesinin gerekli olmadığını da savunarak, 312. maddenin tümüyle ortadan kaldırılmasından, değil, değiştirilmesinden yana olduklarını ifade etmiştir. Hatipoğlu, Siyasal Partiler Kanunu ile ilgili görüşlerini ise şu sözlerle ortaya koymuştu: *"Yine, Siyasî Partiler Kanunundaki değişiklik ise, Fazilet Partisi için de; ama, onun dışında bütün partiler için de önemlidir. Burada yapılacak olan, 1995'te gerçekleşen anayasa değişikliğine paralel değişiklikleri, Siyasî Partiler Yasasında da gerçekleştirmektir. Bu yapılmadığı için, ortada büyük bir hukukî boşluk vardır. Bu hukukî boşluk, siyasî partilerin kaderleriyle ilgili olan boşluktur. İşte, bu boşluk bulunduğu için, kimi partiler, meydanlarda vatandaşı tehdit etmeye kalkışmakta, "oy verseniz de, falanca partiler kapanır" gibi, son derece çirkin oyunlara başvurmaktadırlar. Böyle bir ortamda yapılacak seçimin kime ne faydası olacak?"*

Genelkurmay Başkanının, seçimlerin ertelenmesinin karışıklıklara yol açabileceğinden endişe ettiğini söylediğini, bunun da maksatlı bir şekilde saptırıldığını dile getiren Ömer Vehbi Hatipoğlu, seçim ertelenecekse, bu iradeyi ortaya koyan merciin Türkiye Büyük Millet Meclisi olacağını söylemiştir. Genelkurmay Başkanı da dahil, hiç kimsenin bu konuda farklı düşünmesinin mümkün olmadığını da sözlerine eklemiştir.

FP'nin seçimlerden kaçmadığını sık sık vurgulayan Hatipoğlu, ANAP'ı da 60 milletvekili bulunan DSP'ye iktidarı kaptırdığı iddiasıyla eleştirmiş ve bu partinin halktan oy alamayacağını iddia etmiştir. Millet'in, bu partilerden kurtulmak için seçim istediğine de dikkat çekerek işçi, çiftçi, esnaf, sanatkâr ve

iş adamlarının, zor durumda olduklarını, bu nedenle, diğer partilerden kurtulmak istediklerini öne sürmüştür. Zamların ne denli ağır olduğunu da petrol ürünlerine yapılan zamlardan hareketle ortaya koymaya çalışmıştır. Ömer Vehbi Hatipoğlu daha sonra 312. madde ile ilgili görüşlerini açıklamıştır.³⁰⁰ Söz konusu maddenin, bir baskı rejimi kurmanın aracı haline getirildiğini iddia ederek, Türkiye'nin bir sağırlar ve dilsizler ülkesi haline getirilmek istenmesini eleştirmiş ve Hükümet, demokrasi özürülü olduğu iddiasını tekrarlamıştır. Yüksek Seçim Kurulunun sorumlu ve yetkili olduğu bir dönemde, Başbakan genelgeler yayımladığını; valilere, kaymakamlara, emniyet yetkililerine hafiyelik görevi verdiğini ve siyasetin tehlikeli bir meslek haline getirildiğini öne sürmüştür. Siyasetçinin kendini güvencede hissetmesi gerektiğini belirterek, güvenceyi, sadece Fazilet Partisi adına değil, bütün siyasî partiler adına aradığını ifade etmiştir.

---

³⁰⁰ Hatipoğlu'nun sözleri şöyledir: "Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; şimdi gelelim 312 nci maddeye. Bu Hükümet, gerçekten de, demokratikleşmenin önünü tıkamak için elinden gelen gayreti göstermektedir. Bunun en açık örneğini, Türk Ceza Yasasının 312 nci maddesinin değiştirilmesi konusunda görmek mümkündür. Bilindiği gibi, bundan önceki hükümet döneminde, Türk Ceza Kanununun 312 nci maddesinin değiştirilmesine ilişkin yasa taslağı Meclise sevk edilmiş, komisyonlarda hep birlikte görüşülmüş ve nihayet Genel Kurula indirilmiştir. Bu Yasanın, Eşber Yağmurdereli'nin aldığı mahkûmiyet kararı üzerine değiştirilmek istendiği malumunusdur; ancak, bir süre sonra, Hükümet, kendi hazırladığı bu yasa tasarısının görüşülmesini engellemek yoluna girmiştir. Peki, ne oldu da bu tavır değişikliği gerçekleşti; bu sorunun cevabını, birkaç gün önce bu çatının altında Sayın Yıldırım Aktürk ve Sayın Hikmet Sami Türk'ün işaat niteliğindeki açıklamalarıyla öğrenmiş bulunuyoruz. Eşber Yağmurdereli'yi kurtarmak için hazırlanan yasa tasarısı, Tayyip Erdoğan'ı mahkûm etmek için rafa kaldırılıyor. Hani siz "kişiye göre kanun çıkmaz, Erbakan'ı kurtarmak için kanun yapılmaz" diyordunuz. Kişiye göre kanun çıkmaz diyerek FP'yi eleştirmeye kalkanlara sesleniyorum: Skandal niteliğindeki bu işaati dinledikten sonra, sizin, hiç mi yüzünüz kızarmadı allahaşkına?!

Peki, ya bir başbakanın, Cumhuriyet Başsavcısının, kapalı kapılar ardındaki telkinleri ve yine, skandal niteliğindeki açıklamaları üzerine takındığı tavırlara ne demeli?! Şimdi, kalkmış, bu yasanın değiştirilmemesi gerektiğini, bu yasa olmazsa, laik cumhuriyeti korumada devletin acze düşeceğini buyuruyorsunuz; çıkıp, bu kürsüden bu yasanın gerekliliğini savunuyorsunuz... Bu yasa tasarısı Meclise sevk edilirken, komisyonlarda görüşülürken aklınız nedereydi? Yoksa, o zaman uyarı almamıştınız da, ondan mı yürekli birer demokrat oluvermişsiniz?! Siz nerede, demokrasi nerede, demokrat olmak nerede!..

Hem, bu iddiada da gerçeklik payı yoktur. Bu yasanın, laik cumhuriyeti korumakla da hiçbir alakası yoktur. Şimdi, sayıyorum size: Haluk Gerger, Oral Çalışlar, Fikret Başkaya, Eşber Yağmurdereli, Yaşar Kemal, Akın Birdal, laik cumhuriyeti yıkmak teşebbüsünde buldukları için mi bu yasadaki mahkûm oldular, bu yasayla yargılanıyorlar? Bu yasanın, ne zaman, nerede, hangi vatan evladının önüne, hangi kurgu ve yorumlarla getirilip, konulacağını tahmin edebilmek bile imkânsız hale gelmiştir. Böyle sübjektif ceza yasanı olmaz.

Evet, Tayyip Erdoğan'ın mahkûmiyeti uğruna bu yasadaki vazgeçtiniz. Vazgeçtiniz de ne oldu?.. Henüz 40 yaşındaki başarılı bir siyasetçi, şiir okudu diye ömür boyu siyaset yasağıyla cezalandırılınca, bunu, siz içinize sindirebildiniz mi? Sayın Başbakan sindiremediğini ifade buyuruyor. Vicdanınız müsterih mi Allahaşkına?! Millet'in gözünün içine baka baka "oh oldu" diyebiliyor musunuz?"

Necmettin Erbakan'ın siyasî yasağını kaldırmak için verilen mücadelenin eleştirilmesine de karşı çıkan Hatipoğlu, geçmişte Ecevit'in de, Demirel'in de yasaklı olduğunu hatırlatmıştır. Erbakan siyasî yasağının kaldırılması için mücadele edilmemesini tutarsızlık olarak görmüş ve *"Efendim, Fazilet Partisi Sayın Erbakan'ın siyasî yasaklılığına karşı çıkıyor; o halde, Refah Partisinin devamı mı?"* şeklindeki iddianın gülünç olduğunu vurgulamıştır. Bir milletvekili olarak, bir vefa borcunun gereği olarak, siyasî yasakların karşısında direnmek gerektiğini savunmuş ve bunun partiyle, partilikle ilgisinin olmadığını dile getirmiştir.

Ömer Vehbi Hatipoğlu şunları söyleyerek konuşmasını tamamlamıştır: *"Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; konuşmamı burada noktalarken, Meclisin açıldığı günden bu yana, şu son toplantıdan bu yana, ifade edilen sözcükleri, ortaya konulan tavırları, Türk siyasî nezaketiyle ve siyaset etiğiyle asla bağdaştırmadığımı ifade ederek sözlerimi bitirmek istiyorum. Elbette bu ülkede birçok insan olabilir, bu ülkede, Egesellere özenen insanlar da olabilir, bu ülkede idam sehparlarından bahsederek, aba altından sopa göstererek milletin hür iradesi üzerine ipotek koymaya yeltenenler de olabilir; ama, unutmayınız ki, bu ülkede, demokrasiye aşık, inandığı uğurda hayatını feda etmekten asla vazgeçmeyecek milyonlar da vardır diyor, hepinizi saygıyla selamlıyorum."*

Hemen sonrasında, Demokratik Sol Parti Grubunun görüşlerini arz ve ifade etmek üzere İstanbul Milletvekili Zekeriya Temizel söz almıştır. Meclis'in seçim kararı aldığı anda, 20. Dönem TBMM'nin görevini yapamadığı konusunda kendisinin ve bazı milletvekillerinin bir burukluk yaşadığını belirterek konuşmasına başlayan Temizel, sonraki günlerde toplantı yeter sayısının bir türlü sağlanamadığını ve Meclis'in bir daha toplanmasında kimsenin fayda görmediğini ifade etmiştir. Daha sonra 20. Dönemde hayata geçirilen bir takım düzenlenmelerden bahsetmiş³⁰¹ ve söz konusu dönemde çok sayıda olumlu adımın da atıldığına dikkat çekmiştir. Ancak Bankalar Yasası'nın çıkarılmamasının bir eksiklik olduğunu vurgulayarak, 20. Dönem TBMM'nin ayırıcı özelliklerini sıralamıştır. En fazla soruşturma yapılan; fakat, en az sonuç alınan bir Meclis olduğunu söylemiş, bununla birlikte demokrasi adına sevindirici gelişmeler olduğunu; uzlaşma kültürünün geliştiğini sözlerine eklemiştir. Bu bağlamda 56. Hükümetin de bu uzlaşma kültürünün bir sonucu olarak kurulduğuna vurgu yapmıştır. 61 milletvekili ile hükümet kurulmasını eleştirenlerin, 306 oyla güvenoyu alındığını yok sayamayacaklarını ifade etmiştir.

---

³⁰¹ Temizel'e göre 20. Dönem TBMM şu önemli yasaları çıkarmıştır: 4208 sayılı Karapara Aklama Suçları Hakkındaki Yasa; Trafik Yasası; Haller Yasası; Mera Yasası; 4325 sayılı Olağanüstü Hal Bölgesi ve Gelişmekte Olan Yörelere Yatırımların Teşvikine Dönük Yasa; Sekiz Yıllık Temel Eğitim Yasası; Vergi Yasası...

Bülent Ecevit'in, ülkenin istikrar içerisinde yönetilmesi için mücadele ettiğini savunan Zekeriya Temizel, ülkeyi esenlik içerisinde seçimlere götürmeye söz vermiş biri olarak, kararlılıkla, verdiği sözü yerine getirmeye çalıştığını söyledikten sonra, ülkenin bir belirsizliğe sürüklenmemesi için uğraşması nedeniyle, hakkında gensoru verilen ilk Başbakan unvanını da kazandığını iddia etmiştir. Temizel, daha sonra 56. Hükümetin icraatlarıyla ilgili bazı açıklamalarda bulunmuştur. Temizel'in açıklamaları şöyledir: *“Değerli milletvekilleri, bugün gensorusunu görüştüğünüz bu hükümet ne yaptı; gerçekten bu hükümet ne yaptı? Devletin yükümlülüklerini mi yerine getirmedi? 56. hükümet kurulduğu zaman, görev süresi olarak belirlenmiş olan dört ay içerisinde 24,5 milyar dolar borç ödemesi söz konusu idi, bu yükümlülüklerini ocak ayında 6,8 milyar dolar, şubat ayında 5,7 milyar dolar olmak üzere, kuruşu kuruşuna yerine getirdi. Mart ayı boyunca 5 milyar dolar, nisan ayında da 6,7 milyar dolarlık bu yükümlülüklerini yine yerine getirecek. Üstelik, bu yükümlülüklerin -yine bazı arkadaşlarımızın gerçekten çok sorumsuzca ifade ettiği gibi- devletin devamlılığı gereği, ta 1977 yılının haziranından geldiği, bunun tutarının da 1,6 katrilyon lira olduğunu burada ifade etmek istiyorum. Devlette bir devamlılık vardır ve üstelik, devleti yönetenlerin kim olduğu, ne zaman yaptıklarına bakılmaksızın bu yükümlülükler yerine getirilir. Dolayısıyla, bir hükümetin ‘şu kadar fazla borç ödüyorsanız onu siz yaptınız’ diye suçlanması gerçekten tutarlı değildir.”*

Zekeriya Temizel, bu açıklamaların ardından Hükümetle ilgili şu sorulara cevap aramıştır: Hükümet; buğday üreticisine, pamuk üreticisine, şeker pancarı üreticisine, kısacası tüm çiftçilerimize karşı yükümlülüklerini mi yerine getirmedi? Hükümet; binlerce kişiyi devlet kadrolarına mı doldurdu, geçici işçileri işten çıkarıp kendi yandaşlarını mı işe aldı? Hükümet; devlet kurumlarını mı işletmedi, hırsızlıklara, yolsuzluklara göz mü yumdu? Hükümet; terörizmle gereği kadar mücadele etmedi mi? Hükümet; enflasyonu mu azdırdı?

Bu sorulardan hareketle sağduyu sahibi hiçbir milletvekilinin, Ecevit'i ve hükümeti suçlayamayacağını iddia eden Zekeriya Temizel, zaten, gensoruda da bu konularla ilgili hiçbir suçlamanın olmadığını hatırlatmış ve Ecevit'in nitelikleriyle ilgili bir takım değerlendirmelerde bulunmuştur. Temizel'e göre, Ecevit, nezaketi Türk siyasi yaşamına taşıyan bir liderdir; yine demokrat kimliği ve kişiliğiyle şöhret bulmuş bir insandır; yaşamı boyunca antidemokratik uygulamalara karşı mücadele vermiştir.

Temizel, önergeyi verenleri ise hangi nedenle olursa olsun, parlamenter çalışmalardan koptuğunu ya da koparıldığını düşünerek tepki koyanlar olarak gördüğünü belirttiği konuşmasında, yeni seçilecek Meclisin kalan işleri hayata geçirebileceğini savunmuş ve hiçbir milletvekilinin kırgınlığının, ülkeyi belirsizliğe sürükleyecek kadar büyük olmadığını düşündüklerini açıklamıştır.

Altan Öymen ve Mehmet Gözlükaya'nın gensoru önergesi ile ilgili ifadelerinden örnekler veren Zekeriya Temizel, gensorunun haksız olarak verildiği görüşünde ısrar etmiş ve çıkarılmadığı iddia edilen yasaların 54. Hükümet döneminde çıkarılabileceğini savunmuştur. 61 kişilik bir hükümetin söz konusu yasaları çıkarmadığı için eleştirilmesinin haksızlık olduğuna vurgu yapmış ve demokrasi kültüründe, hükümetlerin eleştirilebileceğini, ancak 56. Hükümetin uzlaşma kültürüne dayanarak sorumluluk üstlendiğini ifade etmiştir. Temizel; *"Değerli milletvekilleri, şu sözümlü bir defa daha tekrar etmek istiyorum: Biz, hiçbir milletvekilinin kırgınlığının ülkeyi belirsizliğe sürükleyecek kadar büyük olmadığını düşünüyoruz. Herkes, bu halka hizmet için, siyaset yapmak için mutlaka yeni yöntemler bulur, mutlaka yöntem bulur. O nedenle de, gensoru oylamasında sağduyunun hâkim olacağına kesinlikle inanıyoruz"* diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra, Demokrat Türkiye Partisi Grubu adına Van Milletvekili Mahmut Yılbaş söz almıştır. Önergede imzasının olmadığını ve gündeme alınması konusunda da olumlu oy kullanmadığını söyleyen Yılbaş, önce kararsız olduğunu, ancak, Demokratik Sol Partinin konuşmacısını dinledikten sonra, birtakım şeyleri ifade etmenin zaruret olduğu sonucuna vardığını açıklamıştır. Gensorunun 20. Dönem milletvekillerine mi verildiğini, yoksa, 56. Hükümete mi verildiğini anlayamadığını ifade etmiş ve 20. Dönemin faaliyetlerinden bahsedilmesini eleştirmiştir. Ayrıca DSP Grubunu, laf atmak konusunda birinci olarak nitelemiş ve ardından Başbakan Ecevit ile ilgili eleştiriler yapmıştır.

Mahmut Yılbaş, Başbakanın *"Ben, bu gensorunun niçin verildiğini anlayamadım ve 1960'tan bu tarafa da Genel Kurulda, Mecliste en çok sayıyla güvenoyu alan hükümet benim"* şeklindeki sözüne karşılık, 306 milletvekilinin, güvenoyu verince, denetleme, takip etme yetkilerini terk etmediğini ifade etmiştir. Ecevit'in, Meclisin olağanüstü davetini bir sivil darbe olarak vasıflandıracığını bilseydi, güvenoyu vermeyeceğini açıklamış ve eleştirileri şu sözlerle sürdürmüştür: *"Değerli arkadaşlarım, yine bakıyoruz, Sayın Hükümet Başkanının, Sayın Başbakanın gensoru önergesi verilmesine bakış açısına; diyor ki: 'Ben, seçimle geldiğim bir yerde, hiçbir zaman, kesinlikle demir atıp kalmadım. Seçimle geldiğim yerde, istenmediğim zaman gereğini yerine getirdim.' Bu, doğru. Sayın Ecevit'in, Sayın Başbakanın geçmişine baktığımızda, bu, doğru. Hatta ve hatta, kendisine herhangi bir işaret dahi gelmeden, hükümeti bırakıp gittiği de olmuştur; ancak, değerli arkadaşlarım, acaba, o Ecevit, bu Ecevit mi, bugünkü Ecevit mi? Acaba, bugünkü Ecevit, o zaman, seçimle geldiği yerde, istenmediği zaman çekip gitmesini bilen Ecevit mi?"*

Bülent Ecevit'in sivil darbe ifadesini eleştirmeye devam eden ve “ülkede istikrar, ekonomik istikrar, siyasî istikrar, sosyal istikrarı sağlamak için Genel Kurulun, Türkiye Büyük Millet Meclisinin çoğunluk talebine karşı olduk” şeklindeki sözlerin geçmişte de söylendiğini, bunun “Parlamentonun çoğunluğuna karşı, biz, siyasî istikrarı, ekonomik istikrarı, sosyal istikrarı sağlamak için karşıyız” anlamı taşıdığını savunmuştur. İstikrarın, TBMM tarafında sağlanacağını da sözlerine eklemiştir.

“Değerli arkadaşlarım, zaman zaman, yine gensoru görüşmeleri sırasında, dürüstlükten bahsedildi, doğruluktan bahsedildi ve şeffaflıktan bahsedildi. Benim anlayamadığım bir konu var ve nerede bunu söylediysem halkım, büyük bir infial ve suskunluk içerisine giriyor. Düşünebiliyor musunuz, bir eski başbakan hakkında, ilgili soruşturma komisyonunda oylama yapılıyor, karar veriliyor, Büyük Millet Meclisi Başkanının defaatle istemesine rağmen, o komisyon, tutanakları ve aldığı kararı yazılı hale getirip, Yüce Mecliste görüşülmeye getirmiyor... Acaba, o kimdir, o milletvekili kimdir ve o milletvekili, acaba, genel başkan tarafından nasıl taltif edilmiştir? Listeye konmuş mudur; konmamıştır. İşte, değerli arkadaşlarım, dürüstlük dersi vermek isteyenler, bu ülkeye örnek olmak isteyenler, lütfen, bu ülkeyi, insanlarını kör ve sağır zannetmesinler. Bunun hesabını vereceklerdir ve bizler, vermeye mecbur edeceğiz” diyerek konuşmasını sürdüren Mahmut Yılbaş, gensorunun zamanlamasıyla ilgili eleştirilere de katılmadığını açıklamıştır.

Kendisinin birkaç yıllık siyasetçi olduğunu, bu nedenle uzun yıllar siyasetin içinde olanlarla mücadele etmeyeceğini ifade eden Yılbaş, günah torbasının boş olduğunu, kırk yıllık siyasetçilerin ise sevap torbalarında bir iki tane kırıntıya karşılık, günah torbaları ağzına kadar dolu olduğunu iddia etmiştir. Bu arada bir ülkenin meclisinin sosyal, siyasal, ekonomik çalkantılara neden olması durumunda, bunun nedeninin o meclisin, sonunun gelmesi olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda Meclisin, demokrasi adına, ülkenin geleceği adına toplamasını istemiştir.

Yılbaş, kendisinin ve Meclisi toplantıya çağırınların küskün olmadığını belirttiği konuşmasında, bu milletvekillerinin kendi genel başkanlarına ve onlara yakın olan kadrolara karşı biraz kızgın olabileceklerini, ama, ülkeye ve millete küsmediklerini dile getirmiştir. “Bu bilinci, en fazla, bu Genel Kurulu toplantıya çağırın o imza sahibi arkadaşlarım taşımaktadır. Onun için, onlarla beraber, seve seve, o davete imzama attım ve sonucu mutlaka alınacaktır. Bütün Türkiye ve dünya, bunu görecektir. Demokrasinin, son anda, nasıl ki selin önünden kurtarıldığını, 20. Meclis, 20. Dönem bunu gösterecektir” diyerek sözlerine son vermiştir.

Mahmut Yılmaz'ın konuşmasının ardından, birleşime ara verilmiş ve kısa bir aradan sonra, İkinci Oturumda görüşmelere devam edilmiştir. İkinci Oturumda ilk sözü Anavatan Partisi Grubu adına Aydın Milletvekili Yüksel Yalova almıştır. CHP'li Öymen, DYP'li Gözlükaya, DTP'li Yılmaz ve FP'li Hatipoğlu'nun sorularına cevap vererek konuşmasına başlayan Yüksel Yalova³⁰² imam hatip okulları konusunda Fazilet Partisi'nin ne yaptığına ilişkin görüşlerini ortaya koymuş ve *"Sekiz Yıllık Eğitim Kanunu görüşülürken, ünlü 4 üncü maddesine sıra geldiğinde -bütün milletvekilleri şahittir- 4 üncü maddede, o zamanki adıyla söylüyorum, Refah Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi, o sekiz yıllık eğitim reformunun 4 üncü maddesinde anlaşarak, mutabakat sağlayarak, 55. Cumhuriyet Hükümetinin Yüce Meclise sunduğu, Genel Kurula sunduğu hükümet tasarısının değişmesini sağlamışlardı. Gene, o dönemden hatırlamamız gereken, 29 Temmuz 1996 tarih ve 2458 sayılı Tebliğler Dergisinde 15 inci Millî Eğitim Şûrası kararı yayımlandı; 'Hoca sekiz yılı kabul etti' şeklinde... O sekiz yıllık eğitimle ilgili kararlar, 29 Temmuz 1996, sayı 2458, onu arz ettim"* biçiminde açıklamalarda bulunmuştur.

³⁰² Yüksel Yalova'nın açıklamaları şu şekildedir: *"Değerli Başkanım, benden önce söz alan değerli grup sözcüsü arkadaşlarım, Anavatan Partisinin de cevaplaması gereken bazı sorular sordular. Sayın Altan Öymen'in -ki, hukuk devleti kavramına, inancına saygı duyduğumuz bir parlamenterdir- partimiz genel başkanıyla ilgili konuşmasını izlediğimde, kendisine sunabileceğim tek yanıt şu: Cumhuriyet Halk Partisinin içinde bulunduğu durumu aşmanın, bu baraj konusundaki korkuyu aşmanın tek çaresi olarak, alıştığı üslup itibarıyla, Sayın Mesut Yılmaz'ın Yüce Divana gönderilme arzusu olduğunu görmek, doğrusu alıştığımız bir üslubun tekrarı oldu.*

Doğru Yol Partisi Grubu adına söz alan Sayın Mehmet Gözlükaya "biz kaderimize razı olduk" dediler. Kendilerine iyi şanslar diliyorum Doğru Yol Partisi olarak.

DTP Grubu Başkanı Sayın Mahmut Yılmaz, sözlerinin başında 'seçime giderken' ifadesini kullandılar. 'Seçime giderken' ifadesinin DTP tarafından tekrarlanmış olması, Yüce Meclisin kaç gündür burada vermiş olduğu daha önceki kararların uygulanması yönündeki kararın doğruluğu konusunda bir başka delili teşkil etmekte.

Bu arada, Fazilet Partisinin sözcüsü Sayın Ömer Vehbi Hatipoğlu arkadaşım bazı sorular sordu, hukukun siyasallaşması tehlikesine işaret buyurduktan sonra "bu meydanlara çıkıp da siz ne anlatacaksınız" dedi. Şahsı adına söz almış olsaydı, belki bu ricayı yerine getirmemezlik etmem anlayışla karşılanabilirdi; ama, Fazilet Partisi Grubu adına söz aldığına göre -bilmiyorum burada mıdır arkadaşım- ben, hem burada millî iradenin temsilcisi siz saygıdeğer milletvekillerine hem de yarın çıkıp ahımızın ağıyla o meydanlarda değerli, aziz milletimize ne anlatacağımı, bu ricayı bir emir kabul ederek, burada takdirlerinize sunmak istiyorum.

Sayın Ömer Vehbi Hatipoğlu arkadaşım, 312 nci maddeyi, demokratikleşme konusunu ve Siyasal Partiler Kanununu kendi görüşleri çerçevesinde ifade buyururken, özellikle 55. Cumhuriyet Hükümetinin uygulamalarıyla ilgili, Sayın Mesut Yılmaz'ın başkanlığındaki hükümetin çalışmalarına ilişkin -Anavatan Partisinin hiçbir şekilde kabul edemediği gibi milletimizin de hiçbir şekilde kabul edemeyeceği- birtakım suçlamalarda bulundu. Ben, kendisine, sorduğu sorularla sınırlı olmak kaydıyla, örneğin, 55. Cumhuriyet Hükümeti döneminde kapatılmış bir tek Kur'an kursu olmadığını; ama, Refahyol Hükümeti döneminde kapatılan Kur'an kursu sayısının 376 olduğunu önce hatırlatmak istiyorum."

Yine "Türkiye'de şeriat hukukuna dayalı bir İslam cumhuriyeti kurmayı amaçlayan aşırı dinci grupların demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti olan cumhuriyetimize karşı oluşturdukları çok yönlü tehdidin önlenmesi amacıyla tedbirlerin orta ve uzun vade içerisinde alınması" şeklindeki kararda, dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan'ın imzasının bulunduğunu açıklamıştır. Gensoru önergesinin verilmesinden bir gün önce verilen Meclis araştırması önergesine de değinen Yalova, buna Yargıtay Başsavcısı Sayın Vural Savaş, ve Sayın Nuh Mete Yüksel'in tutum ve davranışlarının dayanak yapıldığını ileri sürmüştür. Bunun da hukukun siyasallaştırılmasına örnek teşkil edecek bir davranış olduğunu ifade etmiş ve yargı bağımsızlığını zedeleyeceği iddiasında bulunmuştur.

Yüksel Yalova, Erbakan'ı savunmanın ayıp olmadığını vurguladığı konuşmasında, 55. Cumhuriyet Hükümeti olarak önerdikleri 312. maddenin değil, hayvan haklarını koruma kanunu tasarısının gelmesinin istenmesinin ayıp olduğunu söylemiş ve bu konuda Fazilet Partisi'ni eleştirmiştir. Bu bağlamda 312. maddenin doğru dürüst bir anlatılması gerektiğine işaret etmiştir. Ayrıca bazı Avrupa ülkelerinde de (Almanya gibi) 312. maddeye benzer hükümlerin bulunduğu vurgu yaptıktan sonra Alman Ceza Kanununun 130. maddesini okumuştur.³⁰³ Diğer yandan 141, 142 ve 163. maddelerin kendi iktidarları döneminde kaldırıldığını hatırlatmış ve yasama organının durumunu sorgulamıştır. Yalova'ya göre yasama hantal bir yapıya bürünmüştür.

---

³⁰³ Yüksel Yalova'nın Genel Kurula okuduğu hüküm şu şekildedir: "Her kim, kamusal barışı bozmaya elverişli bir biçimde;

1. Halkın bir kısmını diğerine karşı kin ve düşmanlığa kıskırtır veya cebir veya keyfi muamelelere teşvik eder veya,

2. Halkın bir kısmına sövmek, istihkar veya iftira etmek suretiyle başkalarının insan haysiyetine tecavüzde bulunursa, üç aydan beş yıla kadar hürriyeti bağlayıcı ceza ile cezalandırılır.

Her kim;

1. Halkın bir kısmını diğerine karşı veya millî, irkî, dinî veya bu unsurlar dolayısıyla kendini farklı addeden bir gruba karşı kin ve düşmanlığa tahrik eden, bunlara karşı cebir veya keyfi muamelelere teşvik eden veya halkın bir kesimini ya da kendisini farklı addeden bir gruba sövmek, istihkar veya iftira etmek suretiyle başkalarının insan haysiyetine tecavüzde bulunan yazıları;

a) Neşrederse,

b) Kamuya teşhir eder, asar, takdim eder veya başka bir suretle ulaştırılabilir hale koyarsa,

c) 18 yaşından küçüğe sunar -5 yaşındaki, 10 yaşındaki çocuklarımızın parti mitinglerindeki halini düşünürseniz- bırakır veya onun ulaşmasını mümkün kılsa veya

d) Meydana getirirse, abone ederse, sevk ederse, stok ederse, sunarsa, duyurursa, reklamını yaparsa,

Bu yazıları veya bunlardan elde edilen parçaları (a), (b), (c) bentlerinde belirtilen şekilde kullanmak veya böyle bir kullanımı başkası için mümkün kılmak amacıyla ithal veya ihraca teşebbüs ederse veya,

2. Bu fıkranın birinci bendinde beyan edilen muhtevayı radyo aracılığıyla yayarsa, üç seneye kadar hürriyeti bağlayıcı cezaya veya para cezasına mahkûm olur."

Yüksel Yalova, Türkiye'nin hukuk devletini tartıştığı bir dönemde, Avrupa'nın sanayi sonrası toplum modeline ulaştığını belirtmiş ve 55. Hükümetin CHP ve RP'nin tüm engellemelerine karşın, eğitim hamlesini gerçekleştirdiğini savunmuştur. Yine aynı hükümet döneminde gerçekleştirilenlerden bahseden Yalova, yeni bir toplumsal mukavele yapılmasını önermiş ve bu toplumsal sözleşmede her yıl, en az 500 bin kişiye konut yapılmasını; 5 yılda, her aileye bir konut hedefinin gerçekleştirilmesini; Parlatentonun, bu kararları alan merci olmasının; milyonlarca işsize iş bulacak imkânların sağlanmasının yer almasını önermiştir. Parlamento tarihinde eşi benzeri bulunmayan gensoruya, Anavatan Partisi olarak, başından beri karşı olduklarını açıklayarak konuşmasını tamamlamıştır.

Yüksel Yalova'dan sonra, Erzurum Milletvekili Lütfü Esengün'ün, Aydın Milletvekili Yüksel Yalova'nın üyesi bulunduğu 54. Hükümete ve partisine sataşması nedeniyle konuşmasına geçilmiştir.

Gensorunun gündeme alınıp alınmayacağına dair görüşmelerden sonra, Meclisin, 240'a karşı 211 oyla, gensorunun gündeme alınmasına karar verdiğini ifade eden Esengün, bu durumda Bülent Ecevit'in istifa etmesi gerektiğini öne sürmüş ve Yüksel Yalova'nın sözlerine dönük açıklamalara geçmiştir. 54. Hükümetin ülkeye en hayırlı hizmetlerde bulunduğunu ifade etmiş ve bu hükümet döneminde 376 tane imam hatip ve Kur'an kursunun kapatıldığı iddiasının gerçek dışı olduğunu dile getirmiştir. Lütfü Esengün'ün Diyanet İşleri Başkanlığından aldığı bilgiye göre; 1 Ocak 1999 tarihi itibarıyla, 18 ay içerisinde, 55. Hükümet zamanında, imam-hatip liselerinde okuyan talebe sayısı 520396'dan 178046'ya düşmüştür. 1 Ocak 1999 tarihi itibarıyla, 54. Hükümet döneminde 584966 olan Kur'an kurslarındaki öğrenci sayısının, 452546 azalmak suretiyle 132420'ye düştüğü bilgisini de Genel Kurula aktarmıştır.

Diğer yandan 312. maddeyle ilgili kendilerinin bir sorumluluğu olmadığını da savunan Esengün, getirilen tasarımı Danışma Kurulunda desteklediklerini, en arka sıradan en ön sıraya çektiklerini ifade etmiş ve Vural Savaş'ın Başbakan'a talimat getirmesiyle ilerleme kaydedilemediği iddiasında bulunmuştur.

Daha sonra Kamer Genç başta olmak üzere, bazı milletvekillerinin sataşma nedeniyle söz istedikleri görülmüşse de, kısa süren diyalogların ardından, CHP İstanbul Milletvekili Altan Öymen, Aydın Milletvekili Yüksel Yalova'nın, ileri sürmüş olduğu görüşten farklı bir görüşü kendisine atfetmesi nedeniyle bir konuşma yapmıştır. Cumhuriyet Halk Partisinin, iyi sonuç almasının çarelerini ararken seçimlerde, Mesut Yılmaz'ı Yüce Divana gönderme arzusu taşıdığı iddia edildiğini söyleyen Öymen, böyle bir düşüncelerinin olmadığını açıklamış ve Çiller hakkında, verilmiş olan bir soruşturma önergesinin, Refahiyol Hükümetinin kurulmasından sonra, farklı bir şekilde sonuçlandırıldığını ifade etmiştir. Daha sonra, Konya Milletvekili Ahmet Alkan ve 106 arkadaşının imzasıyla, ANAP'lı ve DSP'li milletvekillerin imzalarıyla, yine, Tansu Çiller hakkında, aynı iddialarla bir soruşturma önergesi verildiğini ve buna karşılık Ali Rıza Gönül ve 61 arkadaşın da Mesut Yılmaz hakkında soruşturma önergesi verdiklerini hatırlatmıştır. Bu yıpratma yöntemleriyle kendilerinin hiçbir ilişkilerinin olmadığını da özellikle vurgu yapmıştır.

Öymen, gayri ciddi bir şekilde soruşturma önergesi verilmesinin önlenmesi için, Anayasanın 83. ve 100. maddelerinin değiştirilmesini önerdiği konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır: *“İkincisi, burada söylediğim şudur: İki komisyon var; biri, Anavatan Partili arkadaşımız Şükrü Yürür’ün başkanlığındaki komisyon, Yaşar Topçu hakkındaki bir soruşturma hadisesi orada sonuca bağlanmış; diğeri, Demokratik Sol Partili arkadaşımız Necati Albay başkanlığındaki bir soruşturma komisyonu, o da Sayın Yılmaz hakkındaki bir soruşturmayı yürüttü. Bu soruşturma komisyonlarında karar alındı; fakat, raporlar üç aydır Meclis Başkanlığına gönderilmiyor. Bu, Anayasaya aykırıdır, İçtüzüğe aykırıdır; bunun hesabının burada verilmesi lazım. Onun için, ben dedim ki: Ben, bu arkadaşlara buradan sataşıyorum; tıpkı benim söz aldığım 69 uncu maddedeği gibi, bunu sataşma kabul edin, gelin, burada anlatın; nasıl böyle geciktirebiliyorsunuz Anayasanın iki ay içinde tamamlanır, bir hafta içinde Meclise sunulur dediği bir kararın raporunu Meclis Başkanlığına iletmeyi, dolayısıyla bunun, bizim Meclisimize, Genel Kurula gelmesini...*

Belirtmeye çalıştığım gibi sayın arkadaşlar, Sayın Yüksel Yalova’nın söylediği sözlerin bizim amaçlarımızla falan alakası yok; ama, kendileri de, lütfen, bu soruşturma işleri nasıl sonuca bağlanacak, özellikle şu son iki bahsettiğim komisyon var ya, onlar nasıl olacak, arkadaşı Şükrü Yürür Beyefendiye soruversin; çünkü, ben, 69 uncu maddeye göre buraya çağırdım, teşrif buyurmadılar.

Ayrıca, Necati Albay arkadaşımız da yine burada yok, anlaşılıyor; arkadaşları, ona da soruversinler: Nasıl oluyor bu iş; Anayasanın ve İçtüzüğü’nün amir hükümlerine rağmen, bizim, burada, komisyonda alınan kararı görüşmemizin sağlanması nasıl oluyor?”

Altan Öymen’den sonra, Uşak Milletvekili Yıldırım Aktürk, şahsı adına görüşlerini açıklamak için söz almıştır. Başbakanın gensoruyla ilgili konuşmasında "gensoru, zamansız ve geçersizdir" dediğini hatırlatan Aktürk, Bülent Ecevit’in konuşmasından alıntılar yapmaya devam etmiş³⁰⁴ ve Ecevit Hükümetinin programındaki "Bakanlar Kurulumuz 38 kişi yerine 25 üyeliğe sınırlandırılmıştır" şeklindeki cümleyi alkışladığını açıklamıştır. Zaten kendisinin de bu hükümete güvenoyu verdiğini söylemiş ve programda yer alan şu ifadeleri Genel Kurula okumuştur: *"Yapacağımız işler: Kamu görevlilerinin sendikal haklarıyla ilgili yasa tasarısını çıkaracağız, Meclise sunacağız."*

³⁰⁴ Yıldırım Aktürk’ün yapmış olduğu alıntılar şu şekildedir: *"Sayın Başkan, Sayın Başbakanın gensoruyla ilgili görüşmesinden alıntılar yapıyorum; diyor ki: ‘Arkadaşlarımızın sorunu kendi partilerileydi. Benim fazla günahım yok, bana niye dokunuyorsunuz?’ Arkadan diyor ki: ‘Normal olarak, bir hükümet hakkında gensoru verilebilmesi için, o hükümetin bazı somut hataları, yanlışları bulunması lazım. Hükümetin tutumu ve uygulamalarıyla ilgili hiçbir kusurdan söz edilmiyor.’ Buyursun, dinleseydi şimdi, kendilerine arz edecektim kusurlarını... Şimdi, yine, konuşmanın son kısmında bir şey söylüyor, ona önce bir ilişeyim; ‘hükümet düşürülürse, Meclisin yasama çalışmaları da yeni hükümet kuruluncaya kadar donacaktır, durdurulacaktır’ diyor. Şimdi, bu zihniyeteki bir Sayın Başbakanın ‘beni almayın buradan, yoksa her işi bloke ederim’ demesini, ben, ne demokrasiyle, ne hükümet programında... ‘Seçimlerin çok yaklaştığı bir ortamda yüklü bir Meclis gündemi önermenin gerçekçi olmayacağını biliyoruz. O nedenle, Yüce Meclisten beklentilerimizi de sınırlı tutmaya özen göstereceğiz.’ 5 inci sayfa; ‘Hükümetimiz, Türkiye Büyük Millet Meclisiyle uyum içinde çalışmaya özen gösterecektir.’"*

Yıldırım Aktürk'ün Anavatan Partisi'ni suçlayıcı sözler sarf etmesi nedeniyle tartışma çıkmış ve ANAP'lılar tepki göstermişlerdir. Bu tartışma ortamında Güngör Mengi'nin Sabah gazetesinde; 24 Şubatta: "DGM'ler aynen devam etsin... DGM'ler sorununu çözecek anayasa değişikliği için Cumhurbaşkanı Meclisi toplantıya çağırarak mı, diye Manila'da sordum: 'Bu yetkimi kullanmayı düşünmüyorum. Meclis seçim için tatile girmiştir ve toplanamaz. Toplansa bile, karar yeter sayısını bulamama riski büyüktür' dedi. Demirel'in cevabı, Başbakan Ecevit'in aynı konudaki görüşüyle örtüşüyor; ama, mantık, böyle bir gerekeceyi kolay kabul edemiyor" şeklinde bir yazı yazdığını belirten Aktürk, 27 Şubatta MGK toplantısından sonra Fikret Bila'nın ise yazısında; "MGK toplandı. Apo'nun DGM'de yargılanması sürecinde Türkiye'yi sıkıntıya sokacak ve bir gölge düşmemesine dönük görüşler dikkate alındı. Millî Güvenlik Kurulunda, DGM'lerde askerî üye bulundurulmaması, görüş birliğiyle sağlandı. Askerî üyeler de buna katıldılar. Şimdi, Ecevit'e sordum: 'Bu konuda ne yapmayı düşünüyorsunuz?' Cevap: 'Seçimlerden sonra anayasa değişikliği düşünülebilir veya anayasa değişikliğine gerek olmadan askerlerin sicillerini, terfilerini düzenleyen yasa değiştirilerek askerî yargıçların bir anlamda askerî bağları kesilebilir. Uzman arkadaşlar bu konuda çalışacaklardır' dedi." biçimindeki ifadeler kullandığına vurgu yapmıştır. Yine Fikret Bila'nın; "Özellikle Apo'nun yargılanmasına gölge düşmemesi konusunda Ankara'nın da Avrupa kadar hassas olduğunun bir göstergesi bu olup bitenler. Yani, ağırlıklı kanat da evet dedi; herkes istiyor. Keşke aynı hassasiyeti milletvekilleri de gösterebilseler..." dediğini de sözlerine eklemiştir. Ardından 28 Şubatta Güngör Mengi'nin aynı konuyla ilgili olarak çıkan yazısını aktarmıştır.

Konuşmasında Vergi Yasasına da değinen ve hükümet, iş yaparlılığını kaybettiğini iddia eden Aktürk, ANAP'lıların da seçim sonrasında gelecek hükümeti ekonomide tam anlamıyla bir cehennemin beklediğini savunduklarını, bu yönde görüş bildirdiklerini ifade etmiş ve Anavatan Partisinin önde gelenlerinin de DSP'nin ekonomiyi iyi yönetmediğini kabul ettiklerini öne sürmüştür. Bu arada çıkarılacak Apo yasaları nedeniyle Ecevit'in daha fazla oy toplayacağını belirtmiş ve bu nedenle diğer partilerin bu yasaların çıkmasına engel olduğu iddiasında bulunmuştur.

Yıldırım Aktürk'e konuşması sonrasında da ANAP ve DYP sıralarından tepki gelmiş ve Genel Kurul gerilmiştir. Bu ortamda Hükümet adına İzmir Milletvekili Şükrü Sina Gürel söz almıştır. 56. Hükümetin kuruluş sürecinden bahseden ve Türkiye'nin koşullarını ortaya koyan Gürel, gensoru önergesinin ciddiyetten uzak olduğunu savunmuş ve ekonominin düze çıkarılması için yapılan çalışmalardan söz etmiştir.

Şükrü Sina Gürel petrol ürünlerine zam yapılmasından dolayı yöneltelen eleştirilere cevap verirken, 10 dolar düzeyinde olan petrol fiyatlarının, 19 gün içerisinde 3 dolar arttığını vurgulamıştır. Yine enflasyonun da yüzde 50'nin altına indirildiğini söyleyerek, aynı şekilde faizlerin de yüzde 100'ün altına çekildiğini hatırlatmıştır. Buna bağlı olarak gensoru önergesinde Hükümette kusur bulunamayacağını ifade etmiş ve önergenin nedeninin, hükümetin başarısızlığı olmadığını savunmuştur.

Bu gensoru önergesinin kabul edilmesi ve hükümetin düşürülmesi durumunda, kaybeden birinin mutlaka olacağını, bunun da Türkiye olacağını söyleyen Şükrü Sina Gürel, konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır: *“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; seçimler 18 Nisanda yapılacaktır; ama, seçimlerin 18 Nisanda yapılacağı, 18 Nisanda yapılp bitecek bir seçim süreci demek değildir. Seçim süreci bugün başlamıştır; çünkü, seçim bir süreçtir ve seçim süreci çoktan başlamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi de, bir seçim yasasıyla, bazı icra ve yargı yetkilerini Yüksek Seçim Kuruluna vermiştir ve Yüksek Seçim Kurulunun belirlediği seçim takvimi içerisinde seçim süreci devam etmektedir; öylesine devam etmektedir ki, sayın üyeler, 5 gün sonra, yani 25 Mart günü, yurt dışındaki vatandaşlarımızın gümrük kapılarında oy kullanmalarıyla birlikte, sandığa oy da düşecektir, sandığa oy da girecektir 5 gün sonra.*

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; 56. Hükümet, Ecevit Hükümeti, Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde her zaman hesap vermeye hazırdır ve veremeyeceğimiz bir hesap da yoktur. Zaten hükümetler, parlamenter sistemlerde, meclislerinin önünde hesap verirler; ancak, meclisler de, halkın temsilcileri de, toplu olarak ve tek tek, halkın önünde hesap verirler, sınav verirler. Bu sınavın yeri seçim sandığıdır ve zamanı da 18 Nisandır.”

Daha sonra, "son söz milletvekilinindir" kuralı gereği olarak, son konuşmayı İçel Milletvekili Halil Cin yapmıştır. Gensorunun yersiz ve haksız olduğu görüşlerine karşı çıkan ve Başbakan Bülent Ecevit'in tutarlı çizgisinin şaşırtıcı bir değişme gösterdiğini ifade eden Halil Cin, TBMM'yi toplantıya çağıran milletvekillerini "sivil darbe" girişiminde bulunmakla suçlamasını da bunun kanıtı olarak göstermiştir.

Halil Cin, Hükümetin en acil işlerinden birinin pişmanlık yasasının çıkarılması; diğerinin ise DGM'lerin sivilleştirilmesi için Anayasa değişikliğinin yapılması olduğunu belirttiği konuşmasında, Meclis toplanmışken bunların gerçekleştirilebileceğini savunmuş ve Başbakanı engel olmakla itham etmiştir. Başbakan ve arkadaşlarının 1995 seçimleriyle ilgili yasanın iptali için kullandıkları gerekçelerin, 18 Nisan seçimleri için de aynen geçerli olduğuna da vurgu yaparak, Bülent Ecevit'in demokrasinin Türkiye'de kesintiye uğradığı dönemlerde yaptığı çıkışlar ve mücadelelerin birçok siyasetçiye örnek olduğunu, ancak bu dönemde tam aksi bir politika izlediğini ileri sürmüştür. Bu bağlamda; *“Demokrat liderler, demokrasiyi yalnız kendi çıkarlarını koruyan bir araç gibi görürlerse, bu, demokrasi olmaz”* dedikten sonra, siyaseti kirli çıkarların bataklıklarına gömenlerden hesap sorulması için çağrı yapmıştır.

Halil Cin, milletin siyasetçiye güveninin kalmadığını iddia ettiği konuşmasında, bu görüşüne şu sözlerle açıklık getirmeye çalışmıştır: *“Bir siyasi partinin genel sekreterliği, bir ildeki ‘ELM Danışmanlık’ adını taşıyan bir büroya talimat yazıyor; diyor ki: ‘O ilin bir milletvekili hakkında genel başkana hitaben olumsuz görüş ihtiva eden bir mektup yazın.’ Talimat yerine geliyor: ‘Çok iyi bir bürokrattır; ama, iyi bir milletvekili değildir. Seçmenle fazla ilgilenmiyor. Milletvekili olması uygun değildir’ deniliyor. Görüş bu. ELM Danışmanlık, görevini yapıyor ve genel başkan, verilmiş olan şeref sözlerine rağmen, milletvekilini listeye koymuyor. Kendisine sorulduğunda da, ısmarlama mektuptaki görüşü gerekçe olarak ifade ediyor. ELM Danışmanlık Bürosu sahibine şu çek veriliyor... Şu çek veriliyor... Bu çek, bu çek ve ELM Danışmanlık Bürosu sahibi, iki gün önce bu milletvekiline geliyor ‘değerli milletvekilim, ben, sana öyle bir haksızlık yaptım ki, özür dilerim, ellerinden öpeceğim, beni affet’ diyor. ELM Danışmanlığın hazırladığı mektup bu, ELM Danışmanlığın yazdıkları gizli yazılar bunlar.”*

Halil Cin’in bu sözlerine ANAP sıralarından büyük tepki gelmiştir. Buna rağmen konuşmasına devam eden Halil Cin, bir büyük partinin genel başkanının Başbakan iken, soruşturma evrakının altına soruşturma oluru verdiği, devleti 6 milyon dolar zarara sokmuş olan bir bürokrati İstanbul 3. bölgeden 4. sıradan aday yaptığı öne sürmüş ve bunun demokrasi ile ilgisinin olmadığını savunmuştur. Bu arada öngörüşmeler sırasında ANAP Grubu adına konuşan Yüksel Yalova'nın şahsına karşı kullandığı ifadeyi, Yalova'nın nazik ve sanatçı kişiliğine yakıştıramadığını ifade etmiştir. Halil Cin'e göre, Yüksel Yalova'nın Kongreden sonra genel başkan yardımcılığına seçilememesi üzerine Genel Başkanının gıyabında sarfettiği sözler duygusallığın çok üzerine çıkmıştır.

Bu iddia üzerine bu kez Halil Cin ile Cumhur Ersümer arasında bir tartışma çıkmıştır. Halil Cin; Neyzen Tefik'e ait olduğunu söylediği

"Siyasetin yeni umdesi hak kapanındır.

Söz haykıranın mantık şarlatanındır" şeklindeki dize ile konuşmasını tamamlamıştır.

Genel Kuruldaki tartışmalar Halil Cin'in kürsüden inmesinden sonra da devam etmiş ve Yüksel Yalova söz alarak, Halil Cin'i anlayışla karşıladığını, Aydın'da ön seçimi kendisinin istediğini belirtmiş ve rektörlük yapmış olan Halil Cin'e hakkını helal ettiği ve hiçbir şey söylemeyeceğini dile getirmiştir. Bununla birlikte genel başkan karşısında kendisini kul-köle olarak göremediğini. Her zaman görüşünü özgürce bildirdiğini açıklamıştır.

Ardından ANAP Çanakkale Milletvekili Mustafa Cumhuri Ersümer kısa bir açıklamada bulunmuştur. Ersümer, Halil Cin'in konuşmalarının herkesi rencide ettiğini, özellikle kendisini göstererek "yarası olan gocunur" tarzında bir beyanda bulunduğunu dile getirmiş ve bununla ilgili görüşünü ortaya koyacağını beyan etmiştir. Oturum başkanı ile yaşanan kısa bir tartışma sonrasında Ersümer'e söz verilmemiştir.

Böylece gensoru üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır. Görüşmeler sırasında, Yıldırım Aktürk, Feridun Pehlivan, Veli Andaç Durak ve bir grup milletvekili tarafından Meclis Başkanlığına verilmiş olan; *“Başbakan Bülent Ecevit ve Bakanlar Kurulu üyelerine, Türkiye Büyük Millet Meclisinin olağanüstü toplantıya çağrılmasını sivil darbe girişimi olarak nitelendirdikleri, demokratikleşme çabalarını engelledikleri ve gensoru önergemizde ileri sürdüğümüz diğer gerekçelerden dolayı güvensizlik duyuyoruz.*

Başbakan Bülent Ecevit ve Bakanlar Kurulu üyeleri haklarında, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 99. maddesinin dördüncü fıkrası hükümlerince güvenoylaması yapılmasını arz ve teklif ederiz” şeklindeki güvensizlik önergesi okunmuştur.

Söz konusu güvensizlik önergesi, 22 Mart 1999 tarihindeki 61. Birleşimde oylanmıştır.³⁰⁵ Açık oylamanın, elektronik oylama cihazıyla yapılan açık oylamaya, 477 milletvekili oy kullanmıştır; kabul oyları 236 olmuştur. Bu nedenle, Anayasanın 99. maddesinin beşinci fıkrasında öngörülen salt çoğunluk bulunamamıştır; Başbakan Bülent Ecevit ve Bakanlar Kurulu üyeleri hakkındaki güvensizlik istemi reddedilmiştir.

---

³⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 4. Yasama Yılı, 61. Birleşim, 71. Cilt, 22.3.1999

4.4. 1999 YILI BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ³⁰⁶

Danışma Kurulu önerisi gereğince, 1999 Malî Yılı Genel ve Katma Bütçeleri Kanunlaşınca Kadar Devlet Harcamalarının Yapılmasına ve Devlet Gelirlerinin Tahsiline Yetki Verilmesine Dair Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu raporunun müzakeresi, 29 Aralık 1998 tarihindeki, 4. Dönem, 38. Birleşimde gerçekleştirilmiştir. Oturum başkanlığını Başkanvekili Kamer Genç'in yapmış olduğu görüşmelerde ilk sözü Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Algan Hacaloğlu almıştır.

Algan Hacaloğlu konuşmasına, 1999 yılı bütçesinin hazırlık aşamalarından bahsederek başlamıştır. Hacaloğlu'nun bu konudaki açıklamaları şöyledir: *“Plan ve Bütçe Komisyonunda 27.10.1998 tarihinde başlanılan 1999 yılı konsolide bütçe görüşmeleri, diğer bütün bakanlık bütçeleri görüşülerek, Maliye Bakanlığı bütçesi dışında, 24 Kasım gününe kadar tamamlandı. Daha evvel yapılmış bulunan program gereğince, 24 Kasım günü, Maliye Bakanlığı bütçesi görüşülecek, bütçe yasa tasarısı maddeleriyle değerlendirilecek, bağlanacak, bitirilecek ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna sunulacak idi. O noktaya gelinceye kadar, muhalefet partilerinin Plan ve Bütçe Komisyonundaki üyeleri, bütün bakanlık bütçeleri üzerinde gerekli eleştirilerini yaptılar, önerilerini sundular, önergeler verdiler. O zeminde, iktidar partilerine mensup milletvekillerinin sayısal üstünlüğünün katkısı ve muhalefet partileri milletvekillerinin anlayışı çerçevesinde, bütün eleştirilere rağmen, bir hoşgörü ortamında, Plan ve Bütçe Komisyonunda bütün bakanlık bütçeleri kabul edildi ve Maliye Bakanlığında noktalandı.*

25 Kasım gününde, Türkiye Büyük Millet Meclisi, ihaleye fesat karıştırmak ve yolsuzluk iddiaları çerçevesinde, 55. Anasol-D Hükümetine, gensoru önergesiyle güvensizliğini bildirdi; bir anlamda, Hükümet, istifa etmek, gensoruyla düşürülmek noktasına geldi.

8 Aralık gününde, 55. Hükümetin Bakanlar Kurulu toplantısında, 1999 yılı için geçici bütçe tasarısı hazırlandı, kabul edildi; ancak, bu tasarı Meclise sunulmadı, on gün bekletildi. 18 Aralık gününde, bir çağrıyla, geriye bırakılmış olan Maliye Bakanlığı bütçesi görüşülmek üzere, Plan ve Bütçe komisyonunda çalışmalar tekrar başlatıldı; ancak, o çalışmalara -bir anlayış çerçevesinde- Hükümetin talebi, Komisyon Başkanının değerlendirmesi çerçevesinde o akşam ara verildi; 21 Aralık günü de, 1999 yılı genel ve katma destekli bütçe görüşmelerine devam edilmeyeceği ve yerine, geçici bütçe uygulamasına gidileceği ifade edildi.”

Türkiye’de, geçici bütçenin, 1949, 1965, 1970, 1974, 1988, 1992 ve 1996 yıllarında olmak üzere 7 defa çıkarıldığı bilgisini aktaran Algan Hacaloğlu, 1987 yılında, erken seçim kararı nedeniyle bütçe görüşmelerinin, ertelenip ertelenemeyeceği konusundaki başvuruyu inceleyen Danıştay 1. Dairesinin;

³⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 29. Dönem, 4. Yasama Yılı, 38. Birleşim, 68. Cilt, 29. 12.1998

"Erken seçim kararı alınması, Bakanlar Kurulunun düşürülmüş olması ya da istifa etmiş bulunması gibi durumlar, bütçelerin ve millî bütçe tahmin raporlarının öngörülen sürede Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmamasını haklı kılacak bir neden olarak kabul edilmemiştir. Anayasanın 162 nci maddesinin açık hükmü karşısında, işbaşındaki Bakanlar Kurulu, durum ne olursa olsun, yeni hükümetin kurulmasını beklemeden, Anayasa buyruğuna uyarak, 1988 yılı bütçe tasarılarını zamanında Türkiye Büyük Millet Meclisine sunmak zorundadır" şeklinde karar verdiğini hatırlatmıştır.

Şimdi ise Hükümetin Anayasaya aykırı bir şekilde, 1999 bütçe görüşmelerinin engellendiğini ve 55. Hükümetin tartışmalara tahammül edemediğini ileri sürmüştür. Hacaloğlu, Hükümetin Plan ve Bütçe Komisyonunda ve Hükümetin iradesinin üstün olduğu bir platformda dahi tartışılmasını içine sindiremeyerek ve Genel Kurula indirildiği zaman yeni bir tartışma zemini yaratacağı endişesiyle bütçenin görüşmelerini engellediğini iddia etmiştir. Daha sonra yapmış olduğu iki tespitle ilgili açıklamalara geçmiştir. Bütçelerin, Anayasa gereğince, kendi özel hukuku ve kuralları çerçevesinde tartışıldığını, değerlendirildiğini ve yasalaştırıldığını belirtmiş ve aynı şekilde geçici bütçeler için de Anayasanın bütçeye ilişkin amir hükümlerinin geçerli olduğunu savunmuştur. Bütçelerle ilgili olan, Anayasanın 161, 162 ve 163. maddelerinin, geçici bütçe ile de ilgili olduğunu savunmuştur. Bu çerçevede, geçici bütçenin 5. maddesinde yer alan, 1998 yılı içerisinde Meclis'te kabul edilen vergi tasarısının belirli maddelerini değiştirmek, ilave etmek, çıkarmak şeklindeki düzenlemelerin Anayasaya aykırı bir yaklaşım olduğunu da sözlerine eklemiştir. Anayasa Mahkemesinin, daha önce, bu türden bütçe yasalarına yapılmış olan ilaveleri, anayasaya aykırılık nedeniyle, iptal ettiğini de hatırlatmıştır.

Geçici bütçe, bir avans niteliğinde düzenleme olduğuna da dikkat çeken Hacaloğlu, geçici bütçenin savunulmasında, Maliye Bakanının *"biz geçici bütçe getirerek yeni bir gelenek yaratmak istiyoruz. Düşürülmüş bir hükümet olarak, bizden sonra kurulması kaçınılmaz olan yeni bir hükümetin bütçe yapma iradesine bir engel oluşturmak istemiyoruz"* dediğini hatırlatmış ve geçici bütçede yer alan gerek 5. madde gerekse 6. madde çerçevesindeki düzenlemelerin, bundan sonra gelecek olan hükümetlerin iktisat politikası uygulamalarına yönelik tercihlerine ciddi bir engelleme teşkil ettiğini ileri sürmüştür.

Geçici bütçenin 3. maddesiyle, enflasyon altında ezilen memurların, emeklilerin, kamu çalışanlarının ve işçilerin bekledikleri bir düzenlemenin öngörüldüğünü açıklayan Algan Hacaloğlu, düzenlemenin, memurlara yapılacak olan zam için bir genel ödenek çerçevesi yarattığını ve bu konudaki kararı da Bakanlar Kuruluna bıraktığını açıklamıştır. Bunun doğru bir yaklaşım olduğunu ancak, Hükümetin, çalışanlara yönelik yapacağı düzenlemeler konusunda, kuşku duyduklarını ifade etmiştir. Hükümetin, 1999 bütçesiyle, kamu

çalışanlarına yüzde 25'lik bir zam öngördüğünü belirtmiş ve ancak CHP olarak kendilerinin Maliye bütçesi görüşmelerinde, zammın yüzde 40 olarak düzenlenmesini öngördüklerini ve bu konuda bir önerge de verdiklerini, ancak bütçenin geri çekilmesi nedeniyle önergenin uygulamaya konulmadığını açıklamıştır.

Algan Hacaloğlu, konuşmasının sonlarında enflasyon konusunda, Hükümet tarafından birçok platformda dile getirilen rakamların yanıltıcı olduğunu söylemiş ve bu konuda görüşlerini ortaya koyarak, sözlerine son vermiştir.³⁰⁷

CHP adına konuşma yapan Algan Hacaloğlu'nun ardından, Fazilet Partisi Grubu adına Sivas Milletvekili Abdüllatif Şener söz almıştır.

Bu geçici bütçe kanununun, 31 Aralık 1998 gününe kadar Türkiye Büyük Millet Meclisinden geçirilmesi gerektiğini söyleyen Şener, asıl sorunun niçin asıl bütçenin değil de bir geçici bütçe kanunu tasarısının görüşülmesi olduğunu ifade etmiştir. Bu konuda Hükümetin, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunduğu, Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşmeleri yapılan 1999 bütçesini, Genel Kurula getirecek cesaretinin olmadığını öne sürmüştü ve 55. Hükümetin, yeni kurulmuş bir hükümet olmaması yüzünden mazur görülemeyeceğini söylemiştir. 1997 bütçesinin ikinci altı aylık döneminin 55. Hükümet tarafından uygulandığını, 1998 bütçesinin de yine aynı hükümet tarafından hazırlandığını ve uygulandığını ifade eden Şener, 1999 bütçesinin, bütün verileriyle ve sonuçlarıyla birlikte, tamamen 55. Hükümetin eseri olduğunu dile getirmiştir. Bu arada Hükümetin kuruluş biçimini eleştirmiş ve milli iradeyle kurulmadığını ileri sürmüştür.

Abdüllatif Şener, konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: *“Bu Hükümeti düşüren gensoru önergelerinin gerekçesi ise, onsekiz aylık icraatlarının, bütçelerinin âdeta özetidir. Nedir bu Hükümeti düşüren gensoru önergesinin gerekçesi; yolsuzluklardır. Nitekim, onsekiz ay boyunca, Türkiye'nin bir numaralı gündem maddesi yolsuzluklar olmuştur, soygunlar olmuştur, vurgunlar olmuştur. Yine, gensoru önergesinin gerekçesi nedir; çete-mafya ilişkilerinin, Hükümete kadar, bakanlara kadar, Başbakan'a kadar uzanmış olmasıdır. Nitekim, onsekiz ay boyunca ortaya çıkan hadiseler göstermiştir ki, devlet ihaleleri, çeteler tarafından, âdeta, paylaştırılırcasına ihale edilmiştir; özelleştirmelere, yine, çeteler ve mafyalar karar vermiştir.”*

---

³⁰⁷ Algan Hacaloğlu'nun sözleri şöyledir: *“Bütün Batı ülkelerinde, enflasyon, uyumlaştırılmış tüketici fiyat endeksleriyle ölçümlenir. Devlet İstatistik Enstitüsünün, bütün milletvekillerine dağıttığı zannettiğim bir kitapçığında da bilimsel olarak ifade edildiği gibi, enflasyonun yüksek düzeyde oynadığı bizim gibi ülkelerde, enflasyonun, fiyat artışlarının refah düzeyine baskısını, etkisini gerçek anlamda ölçümlemek için, yıllık ortalama fiyat endeksleri kullanılır. O nedenle, eğer, yıllık ortalama fiyat endeksleri karşılaştırması yaptığımızda, Kasım 1998 sonu itibarıyla son bir yıllık tüketici fiyat endekslerindeki yıllık ortalama artış yüzde 87,9 olmuştur; oysa, 1997 yılında bu rakam yüzde 83,5'tir. Yani, son bir yılda enflasyon azalmamış, artmıştır. Bu nedenle, Hükümetten istirham ediyoruz, bu konuda önerge de vereceğiz, ilgili madde üzerinde arkadaşım söz alacak; ama, lütfen -diğer politikalarınızı başka platformlarda tartışacağız, bütünüyle katılmadığımız iktisat politikalarınızı değerlendireceğiz- en azından, bu geçici bütçeyle, memurlarımızın, emekçilerimizin, çalışanlarımızın, işçilerimizin nefes almalarına imkân verin.”*

Şener, görüşmekte olan tasarının, sadece geçici bütçe kanunu tasarısı olmadığını, geleceğe dönük olduğunu, ancak, aynı zamanda da, bir ek bütçe kanunu tasarısı niteliği taşıdığını savunmuş ve Hükümetin, Cumhuriyet tarihinde bir ilke imza atarak, geçici ve ek bütçeleri aynı kanun tasarısında topladığını iddia etmiştir. Hükümetin hazırlayıp uyguladığı 1998 yılı bütçesi ile Meclise sunup görüşmediği 1999 yılı bütçesinin ve gündemdeki geçici ve ek bütçe tasarılarının özü itibarıyla aynı olduğuna da dikkat çeken Abdüllatif Şener, daha sonra Hükümetin 18 aylık icraatı ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur.³⁰⁸

---

³⁰⁸ Abdüllatif Şener'in açıklamaları şu şekildedir: “Değerli arkadaşlar, onsekiz aydır Yılmaz Hükümetinin icraatta bulunduğu dönemde Türkiye’de kimler kaybetti, kimler kazandı: İşbaşına gelir gelmez ilk altı ayda, Hükümet, korkunç bir enflasyonist politika izlemiştir; fiyatları patlatmıştır, yüzde 78’le devraldığı tüketici fiyatlarını üç rakamlı hale getirmiştir, cumhuriyet tarihinin en korkunç üçüncü en yüksek enflasyonunu bu ülkeye yaşatmıştır, bütün dar ve sabit gelirlileri enflasyonist politikasıyla ezmiştir; arkasından, başka bir yörengeye, çizgiye girmiş, enflasyonla mücadele adı altında talebi kısımaya yönelik uygulamış olduğu politikalarla, yine, dar ve sabit gelirlileri ezmeye devam etmiştir; enflasyonist politika izlerken de dar ve sabit gelirlileri ezmiş, perişan etmiştir, enflasyonla mücadele edeceğim derken de yine dar ve sabit gelirlileri ezmiştir, perişan etmiştir. İşte Hükümetin temel tercihi bu olmuştur.

Kimler kazandı, kimler kaybetti; bu İktidar döneminde memurlar kazanmışlar mıdır değerli arkadaşlarım; evet, TEFİ ve TÜFE diye iki ayrı enflasyon göstergesi var; toptan eşya fiyatlarını yıllık hedefler olarak ilan edip, sanki, memurlar, bir kamyon dolusu un, bir kamyon dolusu şeker alıyormuşçasına, enflasyon hesaplarını toptan eşya fiyatlarından yapmışlardır ve ücret artışlarını da toptan eşya fiyatları üzerinden yapmışlardır. Bunun sonucunda memur ezilmiştir ve mutfak bir yangın yerine dönmüştür; üstelik, hedefler de sürekli aşılmıştır, enflasyonun altında maaş artışları yapılmıştır memura. Nitekim, DPT’nin yayımlamış olduğu raporlar bunu doğrulamaktadır. Memur maaşlarında reel olarak yüzde değişimlere baktığımızda, memur maaşları 1995 yılında yüzde 5 civarında azalmışken, 1996 ve 1997 yılında, yani, Refahiyol Hükümetinin vermiş olduğu maaş artışlarıyla, maaş zamlarıyla, memur maaşları 1996’da yüzde 7,6; 1997’de de yüzde 16,5 artmıştır. 1998’de ise, bu Hükümetin icraatta bulunduğu dönemde memur maaşları reel olarak yüzde 0,7 azalmıştır.

Birbuçuk yıl boyunca, kümülatif olarak, enflasyon, bu İktidar döneminde yüzde 150’ye yakın bir düzeye ulaşmıştır ve memur bu Hükümet döneminde enflasyona ezdirilmiştir, perişan edilmiştir ve şimdi 1999 yılında uygulanacak olan geçici bütçeyle de memura yüzde 25 vereceğiz demektedirler; yani, şu ana kadar onsekiz aydır ezdiğimiz, perişan ettiğimiz memuru, biz 1999’da işbaşında kalırsak ezmeye devam edeceğiz demek istemektedirler; yani, 55. Yılmaz Hükümetinin devri iktidarında memur kaybetmiştir.

İşçiler de kaybetmiştir. Refahiyol döneminde, 500 bin kamu işçisiyle, davullu zurnalı, toplu iş sözleşmeleri yapılmıştır; ancak, bu İktidar döneminde, enflasyon rakamları altında ve ekonomik krizin vurduğu darbeye işçiler de perişan olmuştur ve bu İktidar döneminde uygulanan yanlış politikalar sebebiyle, milyonlarca işsiz yüzbinlerce yeni işsiz eklenmiştir. Dolayısıyla, onsekiz aydır işbaşında bulunan 55. Yılmaz Hükümeti döneminde işçiler de kaybetmiştir.

Üzüm, pamuk fındık zeytinyağı üreticisinin de iktidar döneminde mahvedildiğini öne süren Şener, Refahyol döneminde, canlı hayvan, et, tereyağı ve peynir ithali yasaklandığını, hayvancılık yapanların yüzü güldüğünü, ancak, 55. Hükümetin, çıkarmış olduğu kararnameyle, üç ay önceden başlamak üzere, et, tereyağı, peynir ithalinin serbest bırakıldığını ifade etmiştir. Yine esnaf, sanatkâr, işadamı ve sanayicinin de perişan olduğunu sözlerine eklemiştir. Hükümetin göreve geldikleri andan itibaren, sermayeyi rengine göre ayırdığını ve Anadolu sermayesinin, âdeta tehlike ilan edildiğini de söyleyen Abdüllatif Şener, bu nedenle açılan fabrikaların batma noktasına geldiğini ileri sürmüştür.

Memurlar, işçiler kaybetti; ama, acaba emekliler kazandı mı diye düşüneceksiniz; önümüzde rakamlar var; maalesef, 55. Yılmaz Hükümeti döneminde emekliler de kaybetmiştir. Yine Devlet Planlama Teşkilatının rakamlarına göre, Emekli Sandığı emeklilerinin maaşları 1996'da yüzde 22, 1997'de yüzde 8 artmışken, bu İktidar döneminde, 1998'de, Emekli Sandığı emeklilerinin maaşı yüzde 6 reel azalmıştır.

SSK emeklilerinin maaşları da, yine aynı şekilde 1996 ve 1997 yıllarında Refahyol döneminde yapılan zamlarla yüzde 20 ve yüzde 13 reel artmış; ama, bu İktidar döneminde, SSK emeklilerinin maaşı da yüzde 7 reel olarak azalmıştır.

Bağ-Kur emeklileri de Refahyol döneminde yüzde 58 ve yüzde 27 reel iyileştirmeye ulaşmıştır. Ancak, Yılmaz Hükümeti döneminde Bağ-Kur emeklileri de kaybetmiştir ve maaşları yüzde 7 azalmıştır. Açıkça görülen tablo ortadadır. Bu İktidar, memurlara kaybettirmiştir. Bu İktidar, işçilere kaybettirmiştir. Bu İktidar, tüm emeklilere kaybettirmiştir.

Acaba, köylü ve çiftçi bu Hükümet döneminde kazandı mı diye bakıyoruz; maalesef, köylü ve çiftçi, bu Hükümet döneminde kaybetmiştir. Kaybedenler arasına, bir başka zümre, bir başka gelir grubu olarak, köylüler ve çiftçiler de eklenmiştir. 1997 ve 1998 tarım maliyetleri ve ürün bedelleri kıyaslandığında, bu, açıkça görülecektir.

Üretim dönemi fiyatları itibarıyla, bu İktidar döneminde, mazot, bir yıllık, yüzde 90 civarında zam görmüştür; gübre fiyatları, yüzde 113 ile yüzde 250 arasında artmıştır; ziraî ilaç fiyatları, yine, üretim dönemleri itibarıyla, 1997'den 1998'e, yüzde 133 ile yüzde 170 arasında artmıştır ve bu İktidar, ilk işbaşına geldiğinde temel icraat olarak, ziraî kredi faizlerine yüzde 77 ile yüzde 174 arasında zam yapmıştır.

Bütün tarımsal girdiler, köylüyü, çiftçiyi mahvedecek derecede yükseltilmiş ve artırılmıştır; ancak, ürün bedellerine baktığımızda, bu İktidarın, köylüyü ve çiftçiyi de mahvettiğini açıkça görürüz. Buğday yüzde 60 artmış; yaş çay yaprağı yüzde 56, şeker pancarı yüzde 50 ancak zam görebilmiş. Hem enflasyonun altında rakam hem de tarım girdilerindeki zamların, şişkinliklerin yarısını bile karşılamayan fiyat artışları... Üstelik, şeker pancarı, 4 400 lirayken, Refahyol döneminde, yüzde 150 zamlı 11 000 liraya çıkarılmıştır..."

Şener, konuşmasının sonlarında, 1997'de Türkiye ekonomisinin yüzde 8, 1998'de yüzde 4,5 büyüdüğünü belirtmiş ve herkesin kaybettiği bir ortamda kimlerin kazandığını bir soru olarak yöneltmiştir. Ardından da vurguncular, soyguncular, işbirlikçiler, çeteler ve mafyaların kazandığını iddia etmiştir.

Abdüllatif Şener'in konuşmasını tamamlamasından sonra, Doğru Yol Partisi Grubu adına Manisa Milletvekili Rıza Akçalı söz almıştır. Yeni bir hükümet çalışmalarının sürdüğü bir sırada geçici bütçeyle ilgili görüşmelerin yapıldığına dikkat çekerek konuşmasına başlayan Rıza Akçalı, 55. Hükümetin, güvensizlik oyuyla düştükten sonra, birtakım yasaları gündeme getirmesine ve bunları çıkarmak için çaba sarf etmesine karşın, 1999 bütçe yasası ile ilgili bir şey yapmadığından bahsetmiş ve Hükümeti kaçırmakla suçlamıştır. Akçalı; *"1999 için bir bütçe hazırlığı, Plan ve Bütçe Komisyonunda tamamlanmıştı; güvensizlik oylaması, gensoru oylaması yapılmadan bir gün önce bütçe kanunu tamamlanıyordu; ama, o gün ara verildi, gensoru oylaması beklendi, daha sonra da bütçe yasasının getirilmesinden vazgeçildi"* diyerek görüşüne açıklık getirmiştir. Şimdi ise Türkiye'nin altı aylık bir bütçeyle belirsizliğe itilmek istendiğini ve geçici bütçenin 18 Nisan seçimlerinden sonrasını da ipotek altına alan bir anlayışla hazırlandığını iddia etmiştir.

55. Hükümetin, onsekiz ay önce, bir temel misyonla göreve geldiğini söyleyen Rıza Akçalı, bu misyonun birincisinin irticayla mücadele; ikincisinin, çetelerle mücadele; üçüncüsünün de, enflasyonla mücadele olduğunu ifade etmiş ve irticayla mücadele konusunda, Genelkurmay Başkanlığının tespitinin, 55. Hükümetin hanesine yazılmış durumda olduğunu iddia etmiştir.

İkincisi, çetelerle mücadele konusunda ise çetelerle ahab-çavuş ilişkileri içerisinde suçüstü yakalanma çıktığını öne sürmüş ve Çakıcı-Eyüp Aşık kasetleri, ağabey-kardeş münasebetleri; Korkmaz Yiğit ile Çakıcı arasındaki münasebetlerin kasetleri; daha sonra, Başbakan ile Korkmaz Yiğit arasındaki sıkı fıkı ilişkiler ve Türkbank ihalesinde ihaleye fesat karıştırılma gibi iddialarda bulunmuştur. Sonunda da Hükümetin bir gensoruyla, 315 güvensizlik oyuyla düşürüldüğünü belirtmiştir. Bu arada 55. Hükümetin Meclis'in iradesini hiçe sayarak, hala Türkiye'yi yönetmeye çalıştığını ifade etmiştir. Kendilerinin ise Doğru Yol Partisi olarak misyonlarından aldıkları ruhla bir haysiyet mücadele yaptıklarını belirtmiş ve gündemdeki hükümet kurma çabalarından da bahsetmiştir. Rıza Akçalı'nın bu konudaki tespitleri şöyledir: *"Beri taraftan, bu düşüren iradeye inisiyatif vermiyorsunuz, bir bağımsız başbakan tayin ediyorsunuz, bu bağımsız başbakanla hükümet kurulması çalışmalarını başlatıyorsunuz; ama, bunun hemen arkasından bir başka açıklama yapıyorsunuz... '10 Ocak geldiği gün, bir geçici seçim hükümeti kurmayacağım, kurdurmaya-çağım' diyorsunuz. Bunun tercümesi nedir? Bunun tercümesini bir yapaalım isterseniz. Bir taraftan diyorsunuz ki: 55. Hükümet, sen rahat ol, sen işine devam edebilirsin; yeni kurulacak hükümet eğer senin doğrultunda olmazsa, senin ekseninde olmazsa, senin omurgana sahip olmazsa, bunu reddetme hakkın var; çünkü, sen seçimlere kadar görev başındasın, bunun teminatıyım."*

Beri taraftan, düşüren iradeye de diyorsunuz ki: Siz de zorluk çıkarmayın, güçlük çıkarmayın, her şeye karşı çıkmayın; yoksa, düşürdüğünüze mahkûm olmak zorunda kalırsınız. Yani, kırk katır mı, kırk satır mı; bunun arasında bir tercih yapınız.

Şimdi, bir görevlendirme yapıldı. Bu görevlendirme, bağımsız bir milletvekiline yapıldı. Bu görevlendirmeye ilgili isim önemli değil; ama, işin prensibiyle ilgili birkaç şey söylemek istiyorum...

Ondan önce şunu söylemek istiyorum: Türkiye Büyük Millet Meclisi bir seçim kararı aldı, 18 Nisanda seçim yapılacak; 500 milletvekili katıldı, 12'si ret, geri kalanı kabul dedi."

Bir görevlendirme yapıldığını söyleyen Akçalı, bununla ilgili de görüşlerini açıklamıştır. Bu arada bütçe ile ilgili konuşması yolundaki sözler üzerine de, ortada bir bütçenin olmadığını iddia etmiş ve bütçenin konuşulacak bir tarafının olmadığını belirtmiştir. Daha sonra da bir takım iddialarda bulunmuştur: Bütçeye, geçen yıllık rakamların konulduğunu; 1998 bütçesindeki faizlerden ve carî giderlerden dolayı ödenmeyen kısmının bütçenin içerisine ilave ederek, sözde bir muhasebe hilesiyle kapatılmaya çalışıldığını iddia etmiştir.

Yalım Erez'i kastederek, bir başbakan adayının, değişimi gündeme getirerek, DİSK, Türk-İş, TOBB, TESK, TİSK ile beraber yola çıktığını açıkladığını belirten Rıza Akçalı, bu kadronun içinde halkın ve siyasal partilerin bulunmadığını öne sürmüş ve sözü sivil toplum kuruluşlarına getirmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının hükümetler yıktığı, hükümetler kurduğu, Başbakanlar tayin ettiği rejimin adının demokrasi olamayacağını ifade etmiştir. Başbakanlığı bağımsız bir milletvekilinin talep ettiğini, buna karşılık yüzde 20'ler civarında oy almış genel başkanların, böyle bir taleplerinin bulunmamasını garip bulduğunu belirtmiş ve bunun da demokrasi ile bağdaşmadığını söylemiştir. Ayrıca Yalım Erez'e başbakanlık görevinin verilmesi sürecine de eleştiri yöneltmiştir.³⁰⁹

Akçalı, Yalım Erez'in "*Ben, 40 yılda yapılamayanları 30 günde yapacağım*" diyerek, milletvekillerine, hakaret ettiğini ileri sürmüş olduğu konuşmasında, Erez'in Başbakanlık görevindeki meşruiyetinin sorgulanması gerektiğini dile getirmiş ve sözlerine son vermiştir.

³⁰⁹ Rıza Akçalı'nın sözleri şu şekildedir: "*Bu 'hodri meydan' sözünden sonra, günler geçiyor, çeşitli toplantılarda bu talep tekrarlanıyor; deniyor ki: 'Ben Başbakanlığa adayım, ben Başbakanlığa adayım.' Daha sonra, 23 Aralıkta geliyoruz. 5'li inisiyatif adına, o gün, Rıdvan Budak çıkıyor, Bayram Meral çıkıyor, Refik Baydur çıkıyor ve diyorlar ki: 'Evet, birçok Başbakan adayı var, hepsi iyi de, en iyisi Yalım Erez; biz onu istiyoruz.' Aynı gün, gazete manşetleri 'Yalım Erez Başbakan gibi' diyor küçücük yazıyla ve beklenen saat geliyor, o gün saat 16.00'da Yalım Erez'e Başbakanlık görevi veriliyor."*

DYP Grubu adına yapılan bu konuşmadan sonra, DSP Grubu adına Antalya Milletvekili Metin Şahin söz almıştır. Geçici bütçe olayına, öfkeyle, polemikle ya da karamsarlıkla yaklaşmayacaklarını, aksine serinkanlılıkla ele alacaklarını açıklayan Metin Şahin bütçelerin, devletin genel ve katma bütçeli kuruluşlarının bir yıl süreyle yapacağı harcamalarını, giderlerini ve gelirlerini gösteren belgeler olduğunu belirtmiştir. 1998 yılı bütçesinin başarıyla uygulanmasında esas olan ilke ve hedeflerin 1999 bütçesinde de yer aldığına da vurgu yapmıştır.

Metin Şahin, 1999 yılı bütçesi Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşülürken, Cumhuriyet Halk Partisi, Fazilet Partisi ve Doğru Yol Partisi bir gensoru vererek 55. Hükümeti düşürdüğüne dikkat çektiği konuşmasında, bu nedenle tuhaf bir durumun ve bir geçici bütçe hazırlama zorunluluğunun ortaya çıktığını ifade etmiştir. Eğer bir hükümete güveniyorsa bütçesine de güvenilmesi gerektiğini savunmuş, bu durumda *"bütçesini de çıkaralım"* denilmesinin çok samimî ve tutarlı bir davranış olmadığını söylemiştir. Geçici bütçelerin, Türkiye'de ilk kez yapılmadığını, daha önce 12 kez geçici bütçe yapıldığını ifade eden Şahin, Hükümetin düşürüldüğü ortamda geçici bütçe yapılmasını gerektiren önemli bir diğer hususun ise siyasî nezaket olduğunu dile getirmiştir. Çok yakında kurulması beklenen bir hükümetin önüne kendi programıyla uyumlu olup olmadığı belli olmayan bir bütçeyi koymanın doğru olmadığını da sözlerine eklemiş ve Hükümeti, siyasî bir nezaket örneği göstermesinden dolayı tebrik etmiştir. Bu arada 56. Hükümetin eğer kısa süre içerisinde kurulması durumunda, 1999 yılı bütçesini, eğer mevcut şekliyle benimsemesi durumunda, bunun Parlamentodan geçirilmesinin çok zaman almayacağını da savunmuş ve endişeyi gerektirecek bir durumun olmadığını ifade etmiştir.

Söz konusu geçici bütçeyle, ilk altı aylık sürede, personel maaş ödemelerinin yapılabileceğini; sosyal güvenlik kuruluşlarının ihtiyaçlarının karşılanacağını; borç faiz ödemelerinin sürdürüleceğini; gerekli diğer transferlerin yapılabileceğini; sürdürülen yatırımlar ile yeni yatırımlara ödenek ve kaynak kullanılabileceğini söyleyen Metin Şahin, yine harcamayı gerektiren diğer hususlar için de Maliyeye yeterli yedek ödenek tahsis edildiğini vurgulamış ve konuşmasını şu sözler sürdürmüştür: *"Bu geçici bütçeyle tahsis edilen altı aylık ödenekler toplamı, 11 katrilyon 889 trilyon 194 milyar Türk Lirasıdır. Asıl bütçede öngörülen ödenekler ise -hatırlanacağı üzere- 23 katrilyon 650 trilyon Türk Lirasıydı. Görüldüğü üzere, geçici bütçeyle tahsis edilen miktar, asıl bütçede yer alan miktarın yüzde 50'sinden biraz fazla durumdadır; yani, bu yönüyle de bütçede herhangi bir kısıntı söz konusu değildir; ödeneklerde yeterli bir ölçü konulmuştur, tutturulmuştur.*

Umuyoruz ki, bu geçici bütçe bugün sonuçlanacak ve tüm çalışanlar ile emekliler yeni yula zamlı maaşla gireceklerdir.

Ayrıca, bu geçici bütçeyle, Hazineye, 1 Ocak 1999–30 Haziran 1999 dönemine ilişkin olarak, altı aylık ödenekler toplamının yarısına kadar net borçlanma yetkisi verilmiştir. Yine, sermayelerinin yüzde 50'den fazlası belediyelere ait iştiraklerin uluslararası bankalardan borçlanmaları halinde, Hazine garantisi, 500 milyon Amerikan Dolarıyla sınırlandırılmıştır.

Bir başka husus: Bu geçici bütçeyle, 1998 yılı mahsulü pamuk ve zeytinyağına verilmesi kararlaştırılan prim ödemelerinin yapılması ve hayvancılığı desteklemek üzere 5 trilyon liraya kadar ödeme yapılması için Bakanlar Kuruluna yetki verilmektedir. Böylece, pamuk ve zeytinyağı üreticilerimizin ve hayvan yetiştiricilerimizin herhangi bir mağduriyete düşmemeleri güvence altına alınmıştır.

Bu geçici bütçeyle, ihracatın desteklenmesi amacıyla, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'ndan Eximbank'a kaynak aktarmaya olanak sağlanmıştır. Böylece, dolaylı olarak, Eximbank'ın yetersiz olan sermayesi güçlendirilmiş olacaktır.”

Metin Şahin, geçici bütçe tasarısının 6. maddesiyle, Türkiye'de yıllardır sorun olan geçici işçilerin çalışma sürelerinin artırılması amacıyla, 30 trilyon lirayı aşmamak üzere ödenek tahsisi konusunda Maliye Bakanlığına ve dolayısıyla Bakanlar Kuruluna yetki verildiğini hatırlattıktan sonra, bu sayede geçici işçilerin oniki aya kadar çalışmalarına, bir ölçüde çare üretildiğine işaret etmiştir. DSP olarak, 1999 yılına, geçici bütçeyle değil, normal bütçeyle girilmesini, istediklerini, ancak, buna imkân verilmediğini ve 55. Cumhuriyet Hükümetinin haksız ve zamansız düşürüldüğünü herkesin kabul etmesi gerektiğini de savunan Şahin, kurulacak olan 56. Hükümete de bir takım önerilerde bulunmuştur.³¹⁰

Son olarak, saydığı politikaların başarıyla yürütülebilmesi için gerekli maddi olanakların bütçede olduğunu söyleyerek, Demokratik Sol Parti Grubu olarak, 1999 yılı geçici bütçesine olumlu oy vereceklerini açıklamıştır.

---

³¹⁰ Metin Şahin, konuşmasının sonlarında dikkat çektiği konuları şu sözlerle ifade etmiştir: “Enflasyonla mücadele olumlu sonuçlar vermektedir ve enflasyon yüzde 50'lere inmiştir. Bu mücadelede, bugüne kadar titizlik gösterilen bütçe disiplininin ayrılınmamalıdır.

Sekiz yıllık kesintisiz eğitimde sağlanan olumlu gelişmeler takip edilmeli, daha da ileriye götürülmelidir.

55. Hükümet zamanında, yani gerek 1997'de gerekse 1998 yılında, üreticimize, ürün bedellerinin, geciktirilmeden ve aksatılmadan ödendiğini unutmamak gerekir. 1999'da da, çiftçilerimizin ürün bedelleri, aksama olmaksızın ödenmelidir. Esnaf ve sanatkârlarımıza, KOBİ'lere ayrılan krediler, sonuna kadar kullanılmıştır. 1999'da, yükseltilecek limitler de dikkate alınarak, bu kaynaklar, sonuna kadar kullanılmaya devam edilmelidir.

Güneydoğu ihmal edilmemelidir. Terörün açtığı yaraların sarılması sürdürülmeli, bu bölgede yaşamın normale döndürülmesi çalışması aksatılmamalıdır. Organize suç örgütlerine, yani çetelere, mafyalara ve bölücü teröre karşı yapılan başarılı mücadele aynen sürdürülmelidir. Bütün dünya, büyük ve güçlü Türkiye gerçeğini öğrenmeye başlamıştır. Bu saygın ve çok yönlü dış politika mutlaka sürdürülmelidir.”

Daha sonra, ANAP Grubu adına Kahramanmaraş Milletvekili Esat Bütün söz almıştır. Muhalefetin ne yaptığını bilmediğini söyleyerek konuşmasına başlayan Bütün, 55. Hükümetin düşürülmesiyle bütçenin hazırlanmamasına dönük eleştirilerin tutarsız olduğunu savunmuş ve 55. Hükümetin kendi durumunu da bilerek, bütçeyi getirmedeğini, ülkeyi bütçesiz bırakmamak için de geçici bütçeyi hazırladığını ifade etmiştir.

DYP'lilerin, Demokrat Parti'nin ve Adalet Partisi'nin devamı olduklarını ifade etmelerini de eleştiren Esat Bütün, hükümet kurulması yolundaki çabalara da değinmiş ve bu konuda şu açıklamalarda bulunmuştur: *"1995 yılında, Sayın Cumhurbaşkanı, o zaman, Sayın Tansu Çiller'e, hükümet kurma görevini, azınlık olmasına rağmen verdi, azınlık hükümetini tasdik etti; ama, güvenoyu alamadı, tekrar yeni bir hükümet kuruldu. Bugün için de geçerli olan budur; Sayın Cumhurbaşkanı, Anayasada yazılı olan yetkileri gereğince, hükümet kurulmasıyla ilgili atamayı yapmıştır, bütün cumhurbaşkanlarının yaptığı gibi bugün de yapmıştır. Nitekim, Sayın Ecevit'e vermiştir; kuramamıştır, iade etmiştir. Bugün Sayın Yalın Erez'dir; eğer Parlamento çoğunluğuna dayalı bir hükümet kuramazsa, o da iade eder; bir başkasına verir. Bu, gayet demokratik bir yoldur; ama, muhalefet, şimdi, bir plansızlık, bir dağınıklık içinde köşke çıktığında, gerçekten alternatif bir koalisyon ortaya koydu da, Cumhurbaşkanı görev vermediyse... O zaman konuşma hakkınız yok; orada başka burada başka şekilde konuşulmasını doğru bulmuyorum."*

Esat Bütün açısından bir başka önemli olay da, enflasyondur. Enflasyondaki düşüşün açık ve net olduğunu belirtmiş ve rakamlar vermiştir. Fazilet Partisi sözcüsünün *"cumhuriyet tarihinin en yüksek enflasyonu bu Hükümet döneminde"* demesinin, Doğru Yol Partisini kayırma anlamına geldiğini iddia etmiş ve 1994 yılında yüzde 149 olduğunu unutulduğunu dile getirmiştir. Bununla birlikte ekonomik durumun sağlıklı olmadığını belirtmiş ve yüksek enflasyonun 1979 yılına dayandığını, o tarihten itibaren yüzde 40'larla yüzde 50'ler arasında devam ettiğini sözlerine eklemiştir. Küreselleşmenin getirmiş olduğu adaletsizliklerden söz eden Bütün, bu konuda dünya nüfusunun 6 milyara yaklaştığını, dünya ticaretinin de 30 trilyon dolara ulaştığını söyledikten sonra, gelişmiş 26 ülkenin nüfusu dünya nüfusunun sadece yüzde 16'sına tekabül ettiği halde, bu 26 ülkenin, dünya üretiminin yüzde 81'ini gerçekleştirdiği, fert başına millî gelirinin de 6 ilâ 23 bin dolar olduğunu açıklamıştır. Dünya nüfusunun geriye kalan yüzde 84'ü, dünyadaki üretimin sadece yüzde 19'una sahip olduğunu da sözlerine eklemiştir. Ayrıca küreselleşmeyi de *"ekonomik ve siyasî sınırların giderek ortadan kalkması ve neticesinde maddî ve manevî değerlerin millî sınırları aşarak dünya çapında yayılmasıyla, ülkeler ve milletler arasındaki iktisadî, siyasî, sosyal ve kültürel temas ve etkinliklerin artmasıdır"* şeklinde tarif etmiştir.

Bir ülkenin ekonomik performansını belirleyen, ne teknoloji ne de doğal kaynaklarının zenginliği ne de iktisadî örgütlenme olduğunu iddia eden Bütün, dünyadaki kamu harcamalarında, ülkeler arasında büyük farklılıkları olduğunu belirtmiş ve kamu harcamalarında OECD ortalamasının yüzde 41 civarında, Avrupa Birliği ortalamasının yüzde 51 civarında bulunduğuna dikkat çekmiştir. Türkiye’de ise bu oranın yüzde 35’ler civarında olduğu bilgisini aktarmıştır. Bu arada CHP’yi eleştirerek, 55. Hükümetin düşürülmesinin, mahallî idareler reform yasasının ve sosyal güvenlik yasasının çıkarılmasını engellediğini ileri sürmüştür. Diğer yandan 1991 yılı seçimlerine gidilirken, o dönemde dengeleri sağlanmış olan sosyal güvenlik sisteminin altüst edildiğini ve sosyal güvenlik kuruluşlarının yeniden açık vermeye başladığını da dile getirmiştir. Bu nedenle *“kamu çalışanlarına az para veriliyor, bütçeyi neden getirmediğiniz”* demeye kimsenin hakkının olmadığını savunmuş ve 55. Hükümeti çetelerle iş birliği yapanların düşürdüğü yolundaki iddiasını tekrarlamıştır. Mesut Yılmaz’ın, Korkmaz Yiğit ile yapmış olduğu görüşmenin hatırlatılması üzerine de, konunun mahkemeye intikal ettiğini, yargının gereken cevabı vereceğini açıklamıştır.

Esat Bütün, muhalefete sert eleştiriler yönelttiği konuşmasında, 1994 yılındaki kriz sırasında bankaların batırıldığını, içlerinin boşaltıldığını öne sürmüş ve bankaların mevduatlarına, 1994 yılından itibaren devlet güvencesi verilmesinin buna davetiye çıkardığını ve 55. Hükümetin bu durumu çalışmalarının ise engellendiğini ileri sürmüştür. Aynı bağlamda, 55. Hükümetin 1995 yılında, Anayasa gereği, kamu çalışanlarına sendika kurma hakkı veren kanun tasarısını da engellediğine dikkat çekmiştir.

Esat Bütün, son söylediklerine, söz konusu tasarımı hükümetin geri çektiğini iddia eden muhalefet sıralarından tepki gelmiştir. Bu tepkiye *“26 madde görüşüldü. 26 maddenin her birinin görüşülmesi yaklaşık 10 dakika sürüyor. Demek ki, yaklaşık 1 saatte 6 madde görüşülmüşse, 26 madde yaklaşık 4-5 saatte görüşülmüş. Geri kalan, 44 saat görüşülmüş; bu sürenin büyük bir bölümünde CHP, Fazilet Partisi ve Doğru Yol konuşmuş. Sadece Doğru Yol Partisi sözcüleri, gereksiz yere konuşmasalardı, sadece ilgili olaylarda ve 5 saat daha az konuşsalardı, kamu çalışanlarıyla ilgili sendika yasası çıkardı”* şeklindeki açıklama ile cevap veren Bütün, çalışanların örgütlenme hakkının muhalefet tarafından engellendiği iddiasını tekrarlamıştır.

Esat Bütün, konuşmasının sonlarında, tarımla ilgili bir takım rakamlar vermiş³¹¹ 55. Hükümetin bütçeyi getirmeyerek, centilmenlik yaptığını ve kurulacak olan hükümetin isterse çok kısa sürede bütçeyi hazırlayabileceğini ifade etmiştir.

³¹¹ Esat Bütün’ün rakamlara dayanan açıklamaları şöyledir: *“1995 yılında 246 bin ton hububat alınmış; 1996 yılında, Refahiyol döneminde 1 milyon 556 ton hububat alınmış; 1997 yılında, Anadol-D Hükümeti döneminde 5 milyon 907 bin ton -yani, yaklaşık 3,5 katı- hububat alınmış; 1998 yılında -ki, bu, kasım ayı itibarıyla- 7 milyon 840 bin ton hububat alınmış; yani, Refahiyol döneminin 5 katı alınmış ve her salı günü parası trink ödenmiş; hatta, öyle yapılmış ki, Refahiyol döneminde ödenmeyen gübre paralarının 20 trilyonunu da bu Hükümet ödemiş. Şimdi, burada, çıkıp, çiftçi kaybetti, memur kaybetti, işçi kaybetti, çalışanlar kaybetti demenin, bu gerçekler karşısında doğru olmadığına inanıyorum.”*

Daha sonra Fazilet Partisi Erzurum Milletvekili Aslan Polat söz almıştır. Aslan Polat, Hükümetin, 1999 yılı bütçesini geri çekip, geçici bütçeyi Meclise sunmasındaki gerekçelerin hiç de tutarlı olmadığını söyleyerek konuşmasına başlamıştır. Ardından itiraz ettikleri noktaları madde madde şu şekilde sıralamıştır: “a) *Demokratik geleneklerden bahsediyorsunuz. Hangi demokratik ülkede, 40'a yakın milletvekilinin, bir hafta içerisinde şu veya bu sebeple bir partiden istifa ettirilip başka partilere geçmesi sağlanır ve bunun neticesinde bir hükümet kurulur.*

b) *55. Hükümet, CHP ile yaptığı anlaşma gereği, 1998 yılı sonunda istifa edip yeni bir hükümetin kurulacağını kamuoyuna açıklamamış mıydı? O takdirde, yeni kurulacak hükümetin yetkileri -bu mantığa göre- gasp mı edilmiş olacaktı?*

c) *Yine, 18 Nisan 1999 tarihinde genel seçim kararı Yüce Meclisçe alındığına göre, en çok üç-üçbuçuk ay sonra ikinci bir hükümet kurulacağına göre, onun da yetkileri gasp mı edilecekti?”*

Bütçenin geri çekilmesinin asıl nedeninin, bütçeyi Hükümetin de, içine sindirememesi, Plan ve Bütçe Komisyonunda müdafaaadan bunalması olarak göstermiş ve rakamlara dayanarak bir takım açıklamalarda bulunmuştur. Aslan Polat, bütçede vergi gelirleri 14 katrilyon 535 trilyon görülmesine karşılık, yüzde 90 faiz oranlarına göre hesaplandığını ve faiz giderlerinin 8 katrilyon 890 trilyon tuttuğunu ifade etmiş ve bu haliyle vergi gelirlerinin yüzde 61'inin faize gittiğini ileri sürmüştür. Hükümetin yüzde 145'lerle borçlandığı, son dört yılın ortalamasının yüzde 120 olduğu dikkate alındığında ise bu rakamın 11,8 katrilyona çıkacağını, o zaman da vergi gelirlerinin yüzde 81'e yakınının faizlere gideceğini de iddia etmiştir. Yine, getirilen bütçe rakamlarına göre, 1999 yılı içinde ödenecek bono artı tahvil tutarlarının 15 katrilyon 422 trilyon TL olacağını toplanan vergiden takriben 1 katrilyon daha fazla ödenecek borç olduğunu; bono artı tahvil borcunun ise 5 katrilyon 520 trilyon olarak gösterildiğini; bütçe açıklarını kapatmak için de, yine bono artı tahvil olarak 21 katrilyon 112 trilyon TL'lik borçlanma yapılacağını; 1999 yılında takriben 80 katrilyon olacağı hesaplanan gayri safi millî hâsılanın 1/4'ü miktarında iç borçlanmaya gidileceğini; bu nedenle de iç borç faizlerinin yüzde 150'lerden yüzde 200'lere sıçraması ihtimalinin olduğunu sözlerine eklemiştir.

Aslan Polat, konuşmasını benzer açıklamalarla sürdürmüştür. Polat, kamu kesimi iç borç stokunun 1989 yılında 5 milyar doların altındayken, 1998 Kasım ayı itibarıyla 10,2 katrilyon, takriben 33 milyar dolar olduğu; 9 yılda 6,6 kat dolar bazında arttığı; 1999 yılı için öngörülen 8,890 trilyon faiz ödemesinin, bütçenin yüzde 38'ine tekabül ettiğini; bu oranın, 1996 yılında yüzde 38 iken, 28 Şubat süreci sonucu düşürülen 54. Hükümetçe 1997 yılında yüzde 29'a düşürüldüğünü; görevdeki Hükümetçe 1999 yılında yatırımlarına bütçenin yüzde 5,96'sının ayrıldığını, geçen yıl yatırımlara verileceği söylenen 400 trilyon liralık özelleştirme gelirlerinin verilmemiş olduğunu; 1998 yılı Yatırım Programında yer alan 5556 proje için, 1998 fiyatlarıyla 34 katrilyon 84 trilyon lira gerekirken, faizlerden lütfedip ayırabildikleri 1 katrilyon 410 trilyon TL ayrıldığını vurgulamıştır.

Karayollarına 1998 yılında yatırımlara 149 trilyon TL ödenek ayrılırken, 1999 yılı için ayrılan 147,3 trilyon TL'lik yatırım ayrıldığını belirten Aslan Polat, Çalışma Bakanlığındaki SSK ihalelerinin -100 milyar TL'nin üzerinde olanlarının kendi itirazları üzerine- yüzde 6,5 ile OYAK İnşaata verildiğini; bu arada 30 milyon TL aylık alan bir asgarî ücretliden vergi alırken, rant kesiminden, 11,7 milyar TL'nin altında gelir elde edenlerden beyanname alınmayışının kanunî gerekçelerinin değil de, sosyal gerekçelerinin sorulacağını savunmuştur.

Aslan Polat, konuşmasını şu açıklamalarla sürdürmüştür: *"Getirilen geçici bütçeyle, 1998 malî yılı bütçe kanunlarının (A) işaretili cetvellerine ait başlangıç ödeneklerinin 30.6.1999 tarihine kadar, 1 ay için, personel giderleri için 1/7; yedek akçe için 1/2; faiz, sosyal güvenlik için 1/8; Maliye, Hazine diğer transferleri için 1/6; yatırımlar için 1/10; diğer bütçe giderleri için de 1/8 kadar harcama yapmaya genel katma bütçeli daireler yetkili kılınmıştır.*

Buradaki rakamlardan memur maaş kat sayısı artışının yüzde 25 civarında olacağı görülmektedir. En önemlisi, 1999 yılının tümü için 90 trilyon TL düşünülen yedek akçenin her ay için 48,5 trilyon TL olarak ayrılmasını, altı ay bu ödenek böyle kullanıldığında 291 trilyon TL edeceğini, bunun da, tamamen, 18 Nisan seçimleri için bol keseden kullanılacak seçim yatırımı olduğunu ve yine, en az ödenek oranının 1/10 ile yatırımlar için ayrılmasını da bu Hükümetin yatırım alerjisine bağlamak mümkündür.

2'nci maddeyle, yeni yatırımlar konusunda, ancak derhal ihalesinde fayda ve zaruret görülen yatırımlar ve tabii afetler sonucu hâsıl olabilecek hasarların telafisi için, yeniden girişilecek işler için Bakanlar Kurulundan yetki izni alınması istenmekte. Bu durumda, Doğu Anadolu'da inşaat mevsimindeki kısalık göz önüne alınırsa, haziran ayından sonra yapılacak normal ihalelerle, daha işe başlar başlamaz, bir iki ay içinde kış geleceğinden, bu maddenin açık manası, 1999 yılı için doğuya yatırım yok demektir.

3'üncü maddeyle, personel maaş zamlarının Bakanlar Kurulunca yapılacağı, bunun da ayrılan ödeneğe göre yüzde 25 olacağı belli oluyor. Neye göre; 1999 yılında olacağı varsayılan yüzde 44,4 TEFE yıllık ortalamaya göre. Tabii, bu Hükümet iki yıldır memurlara verdiği o muhteşem zamlarla, tüm memurları toptan alışveriş yapan tüccar sandığından, memur maaş zamlarını hep toptan eşya fiyatlarına göre tahmin ediyor; fakat, 1999 yılı için İstanbul Ticaret Odasının TEFE ortalama tahmini dahi yüzde 70 ve Kasım 1998 sonu itibarıyla 12 aylık ortalama TÜFE'nin yüzde 87,3 olduğu düşünülürse verilen miktarın gerçekten ne kadar uzak olduğu anlaşılır.

5'inci maddenin (a) fıkrasıyla, vergi kanununun yürürlük tarihinden önce ihraç edilmiş bulunan devlet borçlanma senetleri ile vadesi 1 yıl ve daha uzun olan aynı neviden menkul kıymetler netice olarak 1 yıl süre, 3 aya, yüzde 51 oranı yüzde 25'e ve vergi alacağı oranı 1/3'ten 1/5'e indiriliyor. Niçin bu uygulama yapılıyor; rant kesiminden ocak, şubat, mart ayları içerisinde tahsil edilecek 7,2 katrilyonluk ödeme içerisinde yer alan faizler ki, yaklaşık 2,8 katrilyondur, bunlara kolaylık sağlamak için "memur ve asgarî ücretli için yarım puan dahi vermem" diyen Hükümet için rantçı kesime yok yok tabii!..

Geçici işçiler için getirilen 6 ncı madde tamamen seçim istismarıdır. 1998 malî yılı bütçesinde seçim öngörülmezken getirdikleri 52 nci madde ile;

"a) Geçici işçiler ilgili kalemdeki ödenekleri aşmayacak sayıda ve sürede istihdam edilebilirler.

b) Geçici işçilere bütçede tertiplenen ödeneği aşacak şekilde fazla çalıştırma yapılamaz ve bütçenin başka tertiplerinden işçi ücreti ve fazla çalışma ücreti ödenemez.

c) (Maliye Bakanlığınca) vize işlemi yapılmaksızın geçici işçi istihdam edilemez ve ödeme yapılamaz" denilirken, seçimi görünce, hemen değişip "1998 yılında istihdam edilecek geçici işçiler için 52 nci madde sınırlamalarına tabi olmaksızın 30 trilyon TL'yi aşmamak üzere Maliye Bakanı ek vize verebilir" denilirken, 55. Hükümet, çok açık bir şekilde seçim istismarı yapmaktadır."

Aslan Polat'ın sözlerini tamamlamasının ardından Maliye Bakanı Zekeriya Temizel konuşmasını yapmak üzere kürsüye çıkmıştır. Geçici bütçeye neden gerek duyulduğu konusunu açıklayarak konuşmasına başlayan Maliye Bakanı, tüm ekonomik verilere, sağlanan saydamlıktan ötürü herkesin ulaşabildiğine dikkat çekmiş ve bundan dolayı da, çok büyük tartışmaların yaşandığını dile getirmiş ve konuşmasının ayrıntısına geçmiştir. 55. Hükümetin 1998 yılı bütçesini sunarken, Türkiye ekonomisinin nereye gittiğini rakamlarla çok somut ortaya koyduğuna da işaret etmiş ve önlem alınmadığı takdirde, Türkiye ekonomisinin, 2000 yıllara çok sağlıksız bir yapıda gireceğinin ifade edildiğini söylemiştir. Bunu engellemek için üç yıllık bir istikrar programı uygulanmasının öngörüldüğünü, temel sorun olan enflasyonu indirmenin de temel amaç olarak benimsendiğini açıklamıştır.

Çok ağır bir şekilde eleştirilen üç yıllık istikrar programının, sadece ekonomistler tarafından değil, uluslararası kuruluşlar tarafından da kabul edilen bir olgu haline geldiğini savunan Zekeriya Temizel, bu istikrar programı uygulamasının ilk yılının, dünyada ekonomik krizin yaşandığı bir yıla rastladığını ve ihracat hızındaki artışın üçte bir oranında azaldığını belirtmiştir. Ancak Türkiye'nin, Asya krizinin global krize dönüştüğü bu ortamdan, istikrar programı uygulayarak, ağır da olsa, tüm yükümlülüklerini yerine getirerek, faiz dışı fazla vererek, bütçe açığını azaltarak, olabildiğince az etkilenecek çıktığını da sözlerine eklemiş ve bunun 55. Hükümetin başarısı olduğunu iddia etmiştir. Bununla birlikte, yabancı yatırımcıların gelişmekte olan piyasalardan çıkması, Türkiye'den de çekilmeleri sonucunu doğurduğunu da vurgulamış ve buna rağmen Türkiye'nin, yüzde 4,5 oranında büyüdüğüne ve dış finansman zorluklarına karşın, ödemeler dengesinde de dar boğaza girmediğine dikkat çekmiştir.

Açıklamalarına; “1998 Ocak-Ekim döneminde dış ticaret açığımızda bir önceki yılın aynı dönemine göre 1,2 milyar dolarlık bir düzelme oldu. Dış ticaret açığı 17,9 milyar dolardan 16,7 milyar dolara geriledi. İhracatın ithalatı karşılama oranı da yüzde 54,3'ten yüzde 56,1'e yükseldi” şeklindeki sözlerle devam eden Maliye Bakanı Temizel, dış ticaret açığında karamsarlığa neden olacak bir kötüleşme olmamasına karşın, piyasalardaki sıkışıklığın nedeninin sorgulanması gerektiğini dile getirmiş ve bununla ilgi görüşlerini de şu şekilde ortaya koymuştur: “Neden fabrikalar kapanıyor ya da neden fabrikalar izinlerini erkene almak suretiyle, işçilerini, çalışanlarını izne çıkarıyorlar? Olaya sadece rakamlarla bakarak böyle bir teşhis koyarsak; yani, ödemeler dengemiz açısından herhangi bir sorun yok, ihracatımız da artıyor dersek, soruna yanlış teşhis koymuş oluruz. 1998 yılında bir önceki yıla göre dış ticaret dengemizde 1,2 milyar dolarlık bir iyileşme oldu, bu doğrudur; ancak, bu 1,2 milyar dolarlık iyileşme, Asya ve Rusya ile yapılan ticaretteki 1,1 milyar dolarlık kötüleşme, bozulma, diğer ülkelere yapılan ticaretteki 2,3 milyar dolarlık iyileşme arasındaki farkla ortaya çıktı. Yani, OECD ülkelerine yaptığımız ticarete herhangi bir tıkanma yok, o yürüyor, 2,3 milyar dolarlık da artış var; ancak, bazı pazarlarda 1,1 milyar dolarlık kayba uğramışsınız. Bu 1,1 milyar dolarlık kayba uğrayan pazarlar hangisi; çok büyük ölçüde, Uzakdoğu'ya ve Rusya'ya mal satan Anadolu'daki KOBİ'ler; dolayısıyla, büyük ölçüde sıkıntıya girmişler. 1998 yılının ocak-ekim döneminde, bir önceki yılın ay dönemine göre, Asya ülkelerine ihracatımız yüzde 46,2 oranında, Rusya Federasyonuna yapılan ihracatımız da yüzde 31,8 oranında azalmış. Bu ülkelere yapılan ihracatın belirli sektörlerde yoğunlaşması -özellikle de Uzakdoğu'dan- bu ülkelerin maliyetlerine bakmaksızın dumpingli ihracatlarından Türkiye'nin de pay alması sonucunda bazı sektörler önemli ölçüde sıkıntıya girmişler. İşte değerli arkadaşlar, eğer, Hükümetimiz bu koşullar altında ne yaptı, bu ekonomi politikalarıyla bu sorunların altından nasıl kalktı dersiniz, sonuç bu. Tüm bu daralmalara karşın, tüm bu olumsuzluklara karşın, yine de, Türkiye'yi, olabildiği kadar, bir dış ticaret krizine, bir ödemeler dengesi krizine sokmadan çıkardık. Bu gerçekler de, saydamlığa kavuşmuş olan rakamlarla zaten herkesin önünde duruyor; dolayısıyla, bardağın en azından bu kısmına da bakmakta büyük yarar var.”

Zekeriya Temizel, aynı bağlamda, 1997 yılının Haziran ayında 23,6 milyar dolar olan brüt uluslararası rezervlerin yıl sonunda 27,2 milyar dolara, 1998 Haziran ayında da 34,3 milyar dolara yükseldiğine değinmiş ve Temmuz ayı sonunda 36,6 milyar dolara çıkan toplam brüt rezervlerin ise Temmuz ayı ortalarından itibaren başlayan krizin sonucu, 33 milyar dolara kadar indiğini vurgulamıştır. Ancak, daha sonra, malî milat uygulamasının da katkısıyla tekrar 35,9 milyar dolara çıktığını, 4 Aralık itibarıyla da bu rezervlerin 32 milyar dolar düzeyinde seyrettiği bilgisini aktarmıştır.

Enflasyon konusuna da değinen Temizel, 1998 yılında, toptan eşya fiyatları ve tüketici fiyatlarındaki artışların, şubat ayından itibaren, 1997 yılının altında seyretmeye başladığına dikkat çekmiş ve Kasım ayında toptan eşya fiyatlarındaki yıllık artışın ise geçen yılın aynı ayına göre 29,8 puan azalışla, yüzde 88,4'ten yüzde 58,6'ya indiğini ifade etmiştir. Hükümetin, 1998 için öngörmüş olduğu enflasyon hedefini, 6 puanlık bir sapmayla gerçekleştirebildiğini, bunun da, yıllardan beri, Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı en düşük sapma olduğunu savunmuştur. Aynı durumun tüketici fiyatları içinde geçerli olduğunu söyleyen Bakan, bunda da 4 puanlık bir sapma olduğunu hatırlatmıştır. Diğer yandan Kasım ayı sonu itibarıyla kümülatif toptan eşya fiyatları artışının 50,5; tüketici fiyatları endeksiyle artışın 64,3; ortalama fiyat artışlarının TEFE'de yüzde 75, TÜFE'de 87,3 olduğunu tekrarlamış ve kümülatif ile ortalamanın birbirinden farklı olduğunu açıklamıştır. 1998 yılı içerisinde, kamu çalışanlarının ücretlerinde ise kümülatif yüzde 79 oranında, ortalama da yüzde 82,2 oranında zam yapıldığını sözlerine eklemiştir.

Bu bağlamda 1998 yılı bütçesinin, son yıllarda, özellikle sapmalar açısından en olumlu sonuçlar veren bütçe olduğunu savunan Maliye Bakanı, bütçe açığının yüzde 7,1 olarak gerçekleştirildiğini; faiz dışı fazlanın gayri safi millî hâsılaya oranının ise yüzde 4,6 olarak gerçekleştiğini belirtmiş ve hedeflere küçük sapmalar dışında ulaşıldığını ifade etmiştir. 1998 yılı bütçesinde sapan iki kalemin olduğunu, bunların da; kamu çalışanlarına yapılan ödemeler ve faiz ödemeleri olduğunu belirtmiş ve düzenlemenin muhalefetin iddia ettiği gibi bir ek bütçe olmadığını savunmuştur.

Maliye Bakanı Zekeriya Temizel konuşmasının sonlarında, Hükümetin tarımsal destekleme alımlarıyla ilgili olarak ödemelerine yönelik eleştirilere de cevap verme gereği duymuş ve şunları söylemiştir: *“Şu anda, destekleme kapsamında bulunan ürünlerden sadece fındık ve pamuk için, belirli bir miktarda ödenecek çiftçi alacağı kalmıştır. Bunun ötesinde, şu ana kadar gerçekleşmiş çiftçi alacağından ödenmeyen tek kuruş kalmamıştır. Fındıkla ilgili ödemelerde, hemen yılın ilk günlerinde, özellikle birliklere geri dönüşlerde, tamamen bu alanda kullanılmak suretiyle ve ek bütçeden sağlanacak olanaklarla karşılanılacaktır. Dolayısıyla, şimdiye kadar destekleme alımı yapıp ya da taban fiyatı belirleyip de, bunları belirli bir düzeyde tutmak yerine, üretilen bütün ürünü alıp, parasının ödenmesi gibi bir gerçek de şu anda önümüze getirilmiş bulunmaktadır. 1998 yılında, Toprak Mahsulleri Ofisine, şeker fabrikalarına, Tekele, Çaykura bütün ödemelerin tamamı yapılmıştır.”*

Maliye Bakanı Zekeriya Temizel'den sonra, Doğru Yol partisi Uşak Milletvekili Yıldırım Aktürk şahsi görüşlerini açıklamak üzere söz almıştır. Kamu bankaları ve tarımsal destekleme alımlarıyla ilgili olan biten, 1998 yılı bütçe büyüklükleri içerisinde görülmediğini belirterek konuşmasına başlayan Aktürk, *“Sadece Ziraat Bankasının, Halk Bankasının ve Tekelin meselelerinin*

1998 faaliyetleri içerisinde gösterilmesiyle, 1998 yılı bütçesi, 2,9 katrilyon ilave açık verip, 3,7 katrilyon açık yerine 6,7 katrilyona bağlanır. Bu, millî gelirin yüzde 7,1'ine değil, konsolide bütçe açığı olarak yüzde 12,6'sına tekabül eder; kamu kesimi borçlanma gereği olarak da yüzde 14'ler mertebesinde bir rakamdır. İşte, zaten, enflasyonun hakikaten düşmemesinin temel sebebi de budur. Bir noktada, eğer, ciddi bir algılama yapılırsa, Türk ekonomisinde kamu sektörü açığını küçültemezseniz, enflasyonu da disiplin altına almanız söz konusu değildir. Birinci söylemek istediğim husus budur” dedikten sonra, üçbuçuk ayda neler yapılacağı üzerinde açıklamalarda bulunacağını ifade etmiştir.

Bu bağlamda ilk değindiği konu seçim öncesi sendromu olmuştur. Seçim dönemlerinde faizlerin yükseldiğine dikkat çeken Yıldırım Aktürk, yüzde 130'larda, yüzde 140'larda olan faiz oranının, üç ay içinde, seçim zamanında yüzde 250'lere sıçrayabileceğini iddia etmiştir. Kamu bankaları ve tarımsal destekleme sorununun öncelikli olduğuna da değinen konuşmacı, bu bağlamda ameliyatın da birinci şartını, banka sektörü reformu olduğunu belirtmiş ve sadece Ziraat Bankası'nın 1,8 katrilyon, Halk Bankası'nın ise 1,4 katrilyon çözümlenmesi gereken birikmiş problemi bulunduğuna işaret etmiştir. Tarımsal destekleme konusunda ise Tekeli örneği üzerinden açıklamalarda bulunmuş ve iki sene evvel ekim kararıyla gereksiz yere üretilen 100 bin ton fazla tütünün zorunlu olarak alındığını ileri sürmüştür. Bunun gibi alımlar ve harcamalar nedeniyle de, tek başına Tekel'in probleminin 700 trilyon olduğunu ifade etmiştir.

Yıldırım Aktürk, KOBİ'lerin önemine vurgu yaptığı konuşmasında, sanayinin darboğaza girdiği bir dönemde, işçi çıkarmaların ve toplu sözleşmelerin yoğunlaştığını iddia ettikten sonra, bunun gibi sorunların çözümü için öncelikle işe mahallî idare reformundan başlanmasını önermiştir. Bunun için devletin, özellikle, Ankara'daki fazlalığının eritilmesi gerektiğini, personel harcamalarının azaltılmasının zorunlu olduğunu, istihdam fazlasının giderilmesinin zorunlu olduğunu vurgulamış ve alınacak bu tür tedbirlerle enflasyonun yüzde 10'lara indirilebileceğini, büyümenin de istikrarlı bir şekilde yüzde 8'lerin üzerine çıkabileceğini iddia etmiştir.

Aktürk son olarak, sosyal güvenlik reformunun göstermelik değil, içi de dolmuş bir şekilde, ileriye dönük, bir şekilde çıkarılmasının öneminden bahsetmiş ve 250 maddelik bir gümrük yasası için de Meclis'ten Bakanlar Kuruluna verilecek bir yetki yasasının sorunu halledeceğini belirtmiştir.

Yıldırım Aktürk'ün konuşmasını tamamlamasıyla tasarının tümü üzerindeki müzakereler de sona ermiştir. Ardından maddelere geçilmesi oylanmış ve kabul edilmiştir.

Hemen sonrasında da; **“1999 MALÎ YILI GENEL VE KATMA BÜTÇELERİ KANUNLAŞINCAYA KADAR DEVLET HARCAMALARININ YAPILMASINA VE DEVLET GELİRLERİ-NİN TAHSİLİNE YETKİ VERİLMESİNE DAİR KANUN TASARISI**

MADDE 1. – Genel bütçeli dairelerle katma bütçeli idareler, 1 Ocak 1999 tarihinden 30 Haziran 1999 tarihine kadar geçecek dönemde, 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunları “A” işaretli cetvellerine dahil başlangıç ödenekleri dikkate alınmak suretiyle her ay için;

- a) Personel ödeneklerinin yedide biri,
- b) Hazine Müsteşarlığı transfer tertibinde yer alan faiz ödenekleri ve bunların genel giderlerine ilişkin ödenekler ile Hazine Müsteşarlığı ve Maliye Bakanlığı Bütçesinden sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılacak yardım tertiplerindeki ödeneklerin sekizde biri,
- c) Maliye Bakanlığının 930.08.3.356.900 tertibinde yer alan ödeneğin yarısı,
- d) Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığının diğer transfer tertiplerinde yer alan ödeneklerin altıda biri,
- e) Yatırım ödeneklerinin onda biri,
- f) Tüm kuruluşların diğer bütçe tertiplerindeki ödeneklerinin sekizde biri,

Hesabı ile bulunacak miktara kadar harcama yapmaya yetkili kılınmıştır.

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununun Ek Madde 1 ve Geçici 16 ncı maddelerine göre siyasî partilere 1999 yılının tamamı için olmak üzere, yapılacak yardımın hesaplanmasında, 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunundaki genel bütçe gelir tahmininin % 65 fazlası esas alınır.

1998 yılı sonu itibariyle tamamlanmış proje ve faaliyetler için 1999 yılında harcama yapılmaz.

Yürürlükteki hükümler uyarınca genel ve katma bütçe gelirlerinin yıllık olarak tarh, tahakkuk ve tahsiline devam olunur.

Bu Kanuna göre yapılacak harcamalar ile tahsil olunacak gelirler 1999 Malî Yılı Bütçelerine maledilir” şeklindeki 1. madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

1. madde üzerinde ilk sözü Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Denizli Milletvekili Hilmi Develi almıştır. Dünyada 1980’li yılların ikinci yarısında Soğuk Savaşın sona ermesiyle siyasî alanda tek kutuplu bir yapıya doğru gidildiğini, ekonomik alanda ise küreselleşme sürecinin yanında, bölgesel bütünleşme hareketleri hız kazanarak, Avrupa Birliği, NAFTA ve Pasifik Bölgesinin önem kazandığını dile getirmiştir. Dünya ticaretinde Tayland para biriminin Amerikan Doları karşısında değer kaybetmesinin, 1998 yılının ikinci yarısında Rusya Federasyonunda meydana gelen ekonomik çöküşün ve dünya finans sektörünün burada önemli ölçüde para batırmasının, dünyada ekonomik

krize yol açtığını belirten Develi, söz konusu krizin, Rusya Federasyonu ile yapılan bavul ticaretini olumsuz yönde etkilemesi yüzünden, Türkiye açısından önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Bu krizle ilgili olarak Hükümetin almış olduğu tedbirleri de yetersiz gördüğünü ifade etmiş ve sözü reel sektöre getirerek şu açıklamalarda bulunmuştur: “Reel sektör, dünya pazarlarında yüzde 3-4 faizle döviz kredisi kullanabilirken, ülkemizdeki döviz kredi faizleri en az yüzde 16-18, hatta yüzde 25'lere varan oranlardadır ki, bu sektörler, bu faizlerle dünya pazarındaki rekabet güçlerini yitirmişlerdir. Bankaların vadesi gelmemiş kredi borçlarını istemeye başlaması, üreticilerin aldığı yarayı derinleştirmiştir; üretim kapasiteleri düşürülerek ve zorunlu izinler başlatılarak, krizi aşmaya çalışmaktadırlar. Tekstil ve diğer sektörlerde ihracat yapan şirketlerin yaklaşık yüzde 30'u kapanmış, toplu sözleşmelerde sıfır zam önerileri nedeniyle huzursuzluk çanları çalmaya, şirketler el değiştirmeye başlamıştır. Resmî verilere göre 130 bin dolayında işçi işinden olma noktasına gelmiştir.”

Hilmi Develi, Türk ekonomisindeki krizin asıl nedeninin, ülkede yıllardır uygulanan sağ siyasetler ve 17 aydır Anasol-D Hükümetinin uygulamış olduğu ekonomi politikalarındaki çelişkiler olduğunu öne sürmüş ve konuşmasının devamında, kamu kesimindeki aşırı borçlanmayı eleştirmiştir.³¹²

³¹² Hilmi Develi'nin bu konudaki açıklamaları şu şekildedir: “Yüzde 132'den yüzde 150'ye çıkan Hazine borçlanması, yaklaşık 966 milyon dolar yük getirmiştir. İhalede satılan nominal 666 trilyon liralık bononun yüzde 15'lik kısmı ek faizin yüküdür. Kamu açıklarının kısa süreli yüksek faizli iç borçla kapatılması, yatırımların giderek azalması, büyüme hızının çok düşük düzeylerde kalması, yıllardır tekstilde uygulanan yanlış politikaların da sonucu, özellikle, kısa süreli yüksek faizli kredilerle yatırım yapma anlayışını getirmiştir.

Hazinenin borçlanmasının yıllık bileşik faizi yüzde 145 dolayındadır ve reel faiz yüzde 40'ı bulmaktadır. Kamu bankaları da Türk Lirası mevduatına yüksek meblağlar için aynı faizi vermekte, kendilerine maliyeti yaklaşık yüzde 190'larla, yüzde 200'ü bulmaktadır. Bu maliyetlere, devletin kendilerine verdiği görevleri yerine getirmek için katlanmaktadırlar. Zayıf, küçük ve özel bankalar ise, döviz tevdiatına yüzde 15 ile yüzde 20 oranında vermekte, bazen, yüzde 25'ler, yüzde 30'larda vermiş oldukları da bilinmektedir.

Toptan eşya fiyatlarındaki yüzde 60'lık artış dikkate alındığında, döviz kurlarının enflasyona uygun olarak değiştiği kabul edilebilir; ancak, daha yüksek bir enflasyonun kabulü halinde, döviz kurunun geride kaldığı; yani, Türk Lirasının reel olarak değerlendirildiği sonucuna varılır. Bu konu, ihracat ve sermaye hareketlerinde ters etkiler yarattığından tartışmaya açık bir konu haline gelmiştir.

Hazine borçlanması üzerindeki faiz maliyetinin düşürülmesi, reel sektörün yeniden canlanması için dış kaynakların yeniden mobilize edilmesinden başka çare gözükmemektedir. Bunun için, her şeyden önce, piyasalara güven verecek, tutarlı, ciddi hükümet politikalarının oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Türkiye'nin, piyasalarda, yükselen piyasalardan farklı bir kabul görmesi için, kamu maliyesine, iç borç sorununa kalıcı çözümler getirildiğine piyasaları inandırması gerekmektedir.

1998 Mart ayına kadar yüzde 8'in üzerinde büyüyen gayri safi millî hâsılabın, nisan-haziran döneminde yüzde 4, temmuz-eylül döneminde yüzde 1,9 olduğu görülmektedir. Son dönemde sanayi yüzde 1.1 -ki, bir yıl önce bu rakam yüzde 11.5 idi- tarım ise, olağan dışı bir dönem yaşamaktadır, şu andaki rakamlara göre de, yüzde 5.7 noktasındadır.

1998 Ocak-Eylül döneminde taşkömüründe, tekstilde, karton sanayiinde, bazı tip gübrelerde, gaz yağı ve benzinde, demir-çelik ve imalat sanayiinde önemli üretim düşüşleri yaşanmıştır. Eylül ayı sonu itibarıyla kapasite kullanım oranı, bir yıl önesine göre, yüzde 80.9'dan, bu yıl, yüzde 77.6'ya düşmüştür.

Geçici bütçenin getirilmesini de eleştiren Hilmi Develi, Türkiye ekonomisini disiplin altına alacak malî önlemlerin alınmasına ihtiyaç varken, geçici bütçenin, Türk ekonomisinin sorunlarına bir çözüm getirmeyeceğini, makro dengeler üzerinde olumsuz etkiler yapacağını ve özellikle borçların ödenmesinde sıkıntı yaşanacağını iddia etmiştir. 1999 Yılı Geçici Bütçe Yasa Tasarısına bakıldığında, özellikle 1. maddede, A işaretli cetvellerine dahil başlangıç ödenekleri dikkate alınmak suretiyle, her ay için personel ödeneklerinin yedide birinin ayrılacağı hükme bağlandığını belirtmiş ve bu maddeyle, kamu kesiminde çalışan memurlar ve emeklilerle, bunların dul ve yetimlerin yine sıkıntıya, açlığa, sefalete, yoksulluğa itildiğini ileri sürmüştür.

Hilmi Develi konuşmasının sonlarında, Anasol-D Hükümetinin çalışanlara vereceği söylenen yüzde 25 zammın yetersiz kalacağına dikkat çekmiş, Cumhuriyet Halk Partisi olarak, memurlara, emeklilere, dul ve yetimlere en az yüzde 40 artış getirilmesinin gerektiğine inandıklarını ortaya koymuştur. Bu anlamda hazırlamış olduğumuz önergeyi de Genel Kurula takdim edeceklerini açıklamıştır.

CHP adına konuşma yapan Hilmi Develi'den sonra, Fazilet Partisi Grubu adına Adana Milletvekili Ertan Yülek söz almıştır. 1. maddenin aslında, bütün bakanlıkların ve 1999 yılı bütçesinin hemen hemen tamamını içine alan bir madde olduğunu, ancak söz konusu maddenin Hükümete, geçici olarak yetki veren bir nitelik taşıdığını ifade eden Yülek; *"Bu maddenin her bendine baktığımızda, mesela, personel ödeneklerinin yedide 1'ini, Hazine Müsteşarlığı transfer tertibinde yer alan faiz ödenekleri ve bunların genel giderlerine ilişkin ödeneklerin sekizde birini, Maliye Bakanlığının transfer harcamalarında yer alan kalemin ise, her ay, 1998 yılı bütçesinin yarısı kadarını ve burada dikkati çeken diğer bir husus -bu çok önemli bir madde, daha doğrusu bent, onun üzerinde duracağım- yatırım ödeneklerinin onda birini diyor ve bilahara devam ediyor. Dolayısıyla, bir bütçenin tümü üzerindeki, geneli üzerindeki bütün alt başlıklar burada yer almış bulunmaktadır"* şeklindeki sözlerle konuşmasına açıklık getirmiştir.

Ertan Yülek, 1999 yılının bütün olumsuzluklarının, 1998 yılından, hatta, 1997'nin Haziran ayından sonra 55. Hükümetin uygulamış olduğu fevkalade yanlış ekonomik politikalardan kaynaklandığını belirttikten sonra, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün rakamlarına dayanarak, enflasyonla ilgili açıklamalarda bulunmuştur. 1997'nin ortasına kadar yüzde 78 civarında olan enflasyonun, 1998'in ortasından itibaren yıl sonunda yüzde 100'ü geçtiğini, yüzde 101 olduğunu öne sürmüştür.

İç borç stoku 11.1 katrilyona yaklaşmış, böylece, TL cinsinden ifade edilen para stokunu aşmıştır. 1997 Haziranından 1998 Ekim sonuna kadar yüzde 143 oranında artma olmuştur. Dış borç stoku ise, 100 milyar dolar düzeyindedir; yarıya yakın kısmı özel sektör borçlanmasını temsil etmektedir. Dış kaynak girişiminin duraklaması, iç kredi kullanımında görülen göreceli daralmanın yanında, reel sektördeki darboğazı yaratan bir diğer faktör olmuştur. Anasol-D Hükümetinin uygulamaya koyduğu bu son ekonomik sıkıntılarla ilgili ekonomik önlemlerin, gerçekten, büyük holdinglere yönelik bir karar olduğunu görmek mümkün. Çünkü, alınan bu önlemlerin, getirilen bu önlemlerin KOBİ'lere, esnaf ve sanatkârlara ciddi anlamda bir şey verdiğinden söz etmek olası değildir."

Yülek, bütçedeki faiz giderleri ile açıklamalarda da bulunduğu konuşmasında, 100 liralık bir bütçe harcamasında, 1994'te yüzde 33, 1996'da 33, 1996'da 38, 1997'de, 54. Hükümet döneminde yüzde 28,5, 1998'de ise yüzde 40 olduğunu, 1999'da da teorik olarak yüzde 38 görüldüğünü belirtmiştir.

Ancak 1999 yılındaki düşüşün gerçeği yansıtmadığını da sözlerine ekleyerek, bu iddiasına şu sözlerle açıklık getirmiştir: *“Ben, bunu, Plan ve Bütçe Komisyonunda gösterdiğim zaman, çok değerli, her zaman esprilerine gerçekten değer verdiğim Sayın Aktürk "bu, şişman bir kimsenin, karnını içeri çekerek fotoğraf çektirmesine benziyor" dedi; yani 54. Hükümetin faiz indirmesi için. Ben de "doğru; ama, ne olur, giderayak, madem fotoğraf çektiriyorsunuz, bu hatıra fotoğrafında siz de karnınızı içeri çekseydiniz de, bu, yine yüzde 39 - 40 olacağına yüzde 28 olsa idi" dedim. Peki, yüzde 28 olsa idayrılmış; i ne olacaktı biliyor musunuz arkadaşlar? 23,5 katrilyon lira bütçenin tutarı, yazın bir tarafa, bunun yüzde 38'i 8-9 katrilyon lira yapıyor. Eğer bu 10 puan inseydi, 2,3 katrilyon lira daha az faiz ödenecekti. 2,3 katrilyon lira demek ne demek biliyor musunuz; 1999 yılında yapılacak tüm yatırımlar 1,4 katrilyon liradır; yani, o 65 milyon insanın okulu, suyu, yolu, hastanesi, her şeyi için ayrılan para 1,4 katrilyon liradır. 10 puanlık bir fark 2,8 katrilyon lira ediyorsa, bu, çok şeyleri ifade ediyor. Bu, 8 milyar dolar yapar. Şu ana kadar Türkiye'de yapılan 2 bin kilometre otoyol için, eğer, siz, 10 milyar doların üzerinde bir harcama yapıldığını düşünürseniz, demek ki, bununla, Türkiye'de şu ana kadar yapılan otoyol kadar otoyol yapardınız veya bu 2,8 katrilyon lirayla, Türkiye'deki 10 bin kilometre demiryolunun üçte birini yapardınız; bu kadar önemlidir.”*

Anasol Hükümeti ile ilgili eleştirilerine devam eden Ertan Yülek, yıllar itibarıyla, bütçeden, memurlar ile emeklilerine, işçi emeklilerine ve Bağ-Kur emeklilerine verilen paralarla ilgili bir takım rakamlar vermiştir. Yülek'e göre; 1996'da bütçenin yüzde 38'i faize giderken, yüzde 33'ü, çalışanlara ayrılmış; 1997'de yüzde 36'ya çıkmıştır. İktidar değiştikten sonra bu rakamın yeniden inişe geçtiğini savunmuştur.³¹³

Ertan Yülek'in konuşmasının ardından, DSP Grup Başkanvekili Sinop Milletvekili Metin Bostancıoğlu, Adana Milletvekili İ. Ertan Yülek'in partisine sataşması nedeniyle söz almıştır.

---

³¹³ Ertan Yülek'in bu konudaki diğer açıklamaları şu şekildedir: *“Peki, Türkiye de yüzde 3-4 civarında büyüdüğüne göre, kazanan kim? Arkadaşlar, bugün, Türkiye'deki reel anlamda faiz yüzde 50'dir. Hesabını yaptın. Eğer, enflasyon, önümüzdeki altı ay içerisinde yüzde 50 olacaksa ve bugün de faizler yüzde 120, yüzde 130 ise, aradaki -toplayın, bölün- yüzde 50 net reel faizdir. Bu insafsızlıktır arkadaşlar. Buna hiçbir ekonomi dayanamaz; buna, hiçbir insanın yüreği dayanamaz; hiç kimse dayanamaz. Kime gidiyor? Türkiye'deki 500 aileye, bilemediniz 1 000 aileye, yüzde 150 faizler giderken, çiftçiye yüzde 50, memura yüzde 50, bilmem kime şu kadar... Peki, nereden geliyor bu; 65 milyon insandan... Onların fakirleşmesi pahasına, 500 kişiye gidiyor. Buna, hepimizin 'dur' deme mecburiyeti vardır.”*

Metin Bostancıoğlu, Ertan Yülek'in, patileri Demokratik Sol Parti'yi, "despotik sol" kelimesini kullandığını belirtmiş ve Yülek'in, her nedense, kendisine yakışmayan, bir parlamentere yakışmayan şekilde, haksız bir şekilde saldırıda bulunduğunu belirtmiştir. Bülent Ecevit'in, Türkiye'de ve bütün dünyada da, kişiliğiyle, sol tavırlarıyla ve halktan yana politikalarıyla tanınmış bir kişi olmasına rağmen, uygulamalarını despotik olarak belirtmenin ve despotik olarak açıklamanın haksızlık ve ayıp olduğunu dile getirmiştir. 55. Hükümetin politikalarına dönük eleştirilere de cevap veren Bostancıoğlu, tarımda yıllardır ihmal edilen sigortalılık uygulamasına bu dönemde geçildiğini, işçi, köylü ve esnafın lehine düzenlemelerin yapıldığını belirtmiş ve Refahyol döneminde ve önceki dönemlerde halktan yana politikalar ortaya konulmadığını savunmuştur.

Metin Bostancıoğlu'nun açıklamalarından sonra, "1999 Malî Yılı Genel ve Katma Bütçeleri Kanunlaşınca Kadar Devlet Harcamalarının Yapılmasına ve Devlet Gelirlerinin Tahsiline Yetki Verilmesine Dair Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu" üzerindeki görüşmelere devam edilmiş ve şahsı adına Fazilet Partisi Sivas Milletvekili Abdüllatif Şener konuşma yapmıştır.

Maliye Bakanının konuşması sırasında "55. Hükümet, 1998 bütçesiyle ilgili hangi hedefleri belirlemişse, o hedefleri yakalamıştır; hedeflerden sapma yoktur" şeklindeki ifadesinin gerçeği yansıtmadığını ve Hükümetin, hedeflerinin ve tercihlerinin tutmuş olması durumunda, Türkiye'nin başka noktada olacağını söyleyerek konuşmasına başlayan Abdüllatif Şener, bütün, üreten, çalışan, elinin emeğini, alınının terini ülke kalkınmasına harcayan kesimler, reel olarak gelir kaybına uğrarken, Türkiye'de kim birilerinin haksız olarak kananç sağladığını iddia etmiştir. 1997 yılında Refahyol'un hazırlamış olduğu bütçede, personel ödeneklerindeki artış yüzdesinin 115 olduğunu, bu rakamın 1998'de yüzde 86'ya düştüğünü, 1999 bütçesinde ise yüzde 56'ya gerilediğine dikkat çekmiş ve bunun da 55. Hükümetin çalışanların lehine düşünmediğini gösterdiğini savunmuştur.

Abdüllatif Şener, benzer durumun yatırımlarda da görüldüğünü, yatırımların gayri safi milli hâsıla içindeki payının 55. Hükümet döneminde azaldığını, faizin ise arttığını ifade etmiştir. Bu bağlamda Hükümetin enflasyonla mücadele konusunda da başarılı olmadığını sözlerine eklemiş ve maliyetlerin, dar ve sabit gelirlilerin üzerine yıkıldığını iddia etmiş ve ayrıca TEFE rakamlarının verilmesini yanlış bulduğunu açıklamıştır. "TEFE fiyatları düşüyor, enflasyonla mücadele ediyoruz" şeklindeki yaklaşımın yanlış olduğunu belirttikten sonra da, konuşmasını tamamlamış ve kürsüden inmiştir.

Şahsı adına ikinci konuşmayı, Fazilet Partisi Erzurum Milletvekili Aslan Polat yapmıştır. Aslan Polat ilk olarak yatırımların 1/10 olarak alınması ve yatırımların izninin Bakanlar Kuruluna bırakılması üzerinde durmuştur. Mevsim itibarıyla inşaat sektörünün Doğu Anadolu'da çok kısa olduğunu Haziran ayına kadar ihalelerin Bakanlar Kurulunun yetkisine bırakılmasının bu nedenle sorun yaratacağını söyleyen Polat, bu nedenle Doğu Anadolu'da yapılacak bütün

yatırımlar için Mart veya Nisan ayında ihaleye çıkarılmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir. Ancak bu sayede Türkiye'nin en çok yatırım fakiri olan Doğu Anadolu'nun durumunun değişebileceğini dile getirmiştir.

Aslan Polat'ın ikinci değindiği konu, 1998 yılında yedek akçeye ayrılan ödeneğin yarısının (48,5 trilyon lira) her ay kullanılıp kullanılmadığı sorunu olmuştur. Polat; *"Bu, tam, seçim yatırımı için konulan bir maddedir. Niye; bakın, açık söyleyelim, geçen sene 1998 yılı bütçesinde seçim görülmezken, 52 nci maddeyle, geçici işçiler için bir sürü sınırlama getirdiniz; yok efendim, Maliye Bakanından vize alınmadan verilemez; adam/ay sayısını geçemez falan filan dediniz; ama, nasıl ki bu sene seçimi önünüzde gördünüz, hemen, 52 nci maddeyi getirdiniz ve -bütçede de vardı; hiçbir manası yoktur- 30 trilyon liraya kadar, hükümetler, isterlerse geçici işçi çalıştırabilirler dediniz. Şimdi, biz, geçici işçilerin çalıştırılmasına değil, yapılan uygulamadaki istismara karşıyız ve bunu size belirtiyoruz. Siz, seçim gördüğünüz zaman, bütün dengelerinizi, bütün hesaplarınızı karıştırıyorsunuz"* dedikten sonra, yedek akçe olarak ayrılan paranın seçim yatırımları için kullanılacağını iddia etmiştir.

Aslan Polat, Doğu Anadolu'da, özellikle de, Erzurum yöresinde, kış turizmi için bazı arazilerin otel yapımına tahsisi sorununa da değindiği konuşmasında, Akdeniz'de, Antalya'daki kıyı yörelerindeki birtakım arazi tahsisleri için Turizm Bakanı hakkında verilen birtakım gensorular ve soruşturma önergelerinin bahane edilerek, Doğu Anadolu'da Palandöken Dağlarındaki 14 adet otel yerinin, 9 tanesinin tahsisi yapılmadan tahsislerinin durdurulduğunu ileri sürmüştür. Bütün otellerin tahsisi yapılmazsa, müşterek olarak altyapı yapılacağı için, tahsis alan diğer otellerin de inşaaat başlayamadıklarına işaret eden Polat, Doğu Anadolu'da iş imkanı sağlayacak bu girişimin tamamlanması için Bakanlar Kurulu'nda hemen özel bir karar alınmasını ve Palandöken'deki otel yerlerinin tahsislerinin Akdeniz Bölgesi'nden ayrılmasını önermiştir. Bu durumda bir yıl için, Erzurum'a 71 bin turist gelirken, sadece kış turizmi dolayısıyla 119 bin kişinin geleceğinin, onbeş sene sonra da, bu otellerin yapımı tamamlandığı zaman, bu rakamın 450 bine ulaşacağını ifade etmiştir.

Erzurum Milletvekili Aslan Polat şahsı adına yapmış olduğu konuşmanın sonunda, enflasyon oranlarıyla ilgili farklı rakamlar konusundaki görüşlerini de ortaya koymuştur.³¹⁴

---

³¹⁴ Aslan Polat'ın açıklamaları şöyledir: *"Gerçekçi rakamları biraz da şu tutanaklardan okuyalım: Mesela, bakın, şunlar Hazine Müsteşarlığının 27.11.1997'deki tutanakları. Sayın Güneş Taner geldi, Plan ve Bütçe Komisyonunda dedi ki 'Güneydoğu Asya'da olan -burada aynen var- kriz bizi hiç etkilemeyecek. Güneydoğu Asya'da olan kriz, Rusya'yı da vuracak; ama, bizi vurmayacak. Güneydoğu Asya'dan kaçan paralar bize gelecek; 30, 40, 50, 60 milyar dolar rezervimiz olacak. Bunların karşılığı olan Türk Lirasını bulamayacağız; hangi kasalara bunları koyacağımızı düşünüyorum!' İşte, Güneş Taner'in ifadeleri... Şimdi, hazineden sorumlu bir Devlet Bakanı, eğer bir konuda bu kadar tutarsız olursa, bu kadar görüşü kut olursa, ondan sonra gelecek enflasyon da işte böyle olur! Siz dersiniz yüzde 58, halk da yüzde 80, yüzde 90 der; halkın dediği doğru olur ve siz buradan ne rakam dersiniz deyin, halk gerçekleri görür ve size inanmaz."*

Aslan Polat'ın sözlerini tamamlamasıyla 1. madde üzerindeki konuşmalar da sona ermiştir. CHP İstanbul Milletvekili Algan Hacaloğlu ve arkadaşları tarafından verilen önerenin reddedilmesinden sonra, madde, Komisyondan gelen haliyle oylanmış ve kabul edilmiştir. Daha sonra birleşime ara verilmiştir. Başkanvekili Kamer Genç başkanlığında başlayan İkinci Oturumda, 1999 Malî Yılı Genel ve Katma Bütçeleri Kanunlaşınca Kadar Devlet Harcamalarının Yapılmasına ve Devlet Gelirlerinin Tahsiline Yetki Verilmesine Dair Kanun Tasarısının 2. maddesi üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

“MADDE 2. – 1998 ve daha önceki yıllarda taahhüde bağlanmış yatırım ihalelerine ve emanet suretiyle yapılmakta olan işlere ait ödemelere 1 inci madde ile belirlenen sınırlar dahilinde devam olunur. Derhal ihalesinde fayda ve zaruret görülen yatırımlar ve tabîî afetler sonucu hasıl olabilecek hasarların telafisi amacıyla yeniden girişilecek işler için Bakanlar Kurulu daire ve idarelere taahhüde girme yetkisi verebilir. Genel ve katma bütçeli kuruluşların yatırım programında ödenekleri toplu olarak verilmiş yıllık projelerinden makine-teçhizat, büyük onarım, idame-yenileme ve tamamlama projelerinin detay programları ile alt harcama kalemleri itibariyle tatad edilen ve edilmeyen toplulaştırılmış projelerinin alt harcama kalemleriyle ilgili işlemlerde 1999 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Kararın 6 ncı maddesi hükümleri uygulanır” şeklindeki 2. madde ile ilgili olarak ilk sözü Fazilet Partisi Grubu adına, Sivas Milletvekili Abdüllatif Şener almıştır.

Geçici bütçe kanun tasarısının 2. maddesiyle, yatırımlarla ilgili bazı düzenlemelerin yapıldığını söyleyerek konuşmasına başlayan Abdüllatif Şener, yatırımların, 55. Hükümet döneminde, gerek gayri safi millî hâsılaya oranı itibarıyla gerekse bütçe içerisindeki payı itibarıyla azaldığına işaret etmiş ve 1997 yılında, Refahiyol dönemi bütçesinde yatırımların bütçe giderlerine oranının yüzde 7,4 olmasına karşın, bu oranın, 1998’de ve 1999’da, bu oranın 6,2’ye ve yüzde 6’ya düştüğünü ifade etmiştir. Aynı durumun, yatırım harcamalarının gayri safi milli hâsılaya oranını incelediğinde de görüldüğünü belirten Şener, 1996 bütçesinde bu oran yüzde 1,6 iken, Refahiyol dönemi bütçesinde, 1997 bütçesinde yüzde 2 arttığını, 55. Hükümetin hazırladığı 1998 ve 1999 bütçelerinde ise bunun yüzde 1,8 olarak azaldığını öne sürmüş ve söz konusu Hükümeti yatırım yapmayı sevmemekle itham etmiştir.

Özellikle, 1998 yılı verilerinin, yatırım bütçesi için önemli olduğuna dikkat çeken Abdüllatif Şener, 1998 bütçesinde görülen yatırım ödeneklerinin 300 trilyonunun kesintisiz eğitime ait olduğunu, özelleştirmeden yatırımlara devredilecek 400 trilyon lira bulunmasına karşın bunun hiç kullanılmadığını ifade etmiş ve geriye kalan 1 katrilyonun ise sadece 960 trilyon olarak harcanıldığını, 300 trilyonun da kesintisiz eğitime gittiğini dile getirmiştir. Konuşmasını *“Geriye 660 trilyon kalmaktadır ki, 1997 ile 1998 bütçeleri karşılaştırılacak olursa, işte, bu 660 trilyon liralık 1998 yatırımları ile 590 trilyon liralık 1997*

yatırımları kıyaslanmalıdır. Bu da, açıkça, net olarak şunu göstermektedir: 1998 yılında yatırımlar, bu iktidar tarafından, reel olarak yüzde 40 azaltılmıştır” şeklindeki sözlerle sürdüren Şener, Mesut Yılmaz Hükümetinin, yatırımları sevmeyen, yatırımları azaltan bir hükümet olduğu iddiasını tekrarlamıştır.

Abdüllatif Şener, benzer bir konuşmayı 1998 bütçe görüşmeleri sırasında da yaptığını, sektörler itibarıyla 1998 bütçesinin hangi sektördeki yatırımı yüzde kaç azalttığını o gün tek tek sıraladığını hatırlatmış ve aynı bilgiyi bir kez daha aktarmıştır.³¹⁵

Abdüllatif Şener, 1998 ve 1999 bütçelerinde yatırımlarda reel olarak bir azalma iddiasını sık sık vurguladığı konuşmasında, tarımda yüzde 40, madencilikte yüzde 39, enerjide yüzde 58, ulaşırmada yüzde 38, turizmde yüzde 39, konutta yüzde 31, eğitim yatırımlarında, değişik eğitim kademelerine göre yüzde 39 ilâ yüzde 76 arasında, iktisadî yatırımlarda yüzde 37, içme suyunda yüzde 82, kanalizasyonda yüzde 99 azalma olduğu yolundaki görüşlerini bir kez daha dile getirmiştir.

Verdiği tüm bilgilere bakarak, Hükümetin, yatırım ödeneklerine fazla itibar etmediğini, yatırım diye özel bir önem atfettiği harcama kalemi oluşturmadığını, aksine, yatırımların düşürülmesini, azaltılmasını bir politik hedef olarak belirlediğini söyleyen Şener, halka dayanmayan, halkın iradesine ve taleplerine göre icraat yapma niyetinde olmayan siyasî iktidarların hazırladıkları bütçelerde de halkın talepleri, tercihleri ve beklentilerinin görülemediğini sözlerine eklemiştir. Şener; *“Bu bakımdan, 18 Nisan 1999’un, millî iradenin tekrar tecelli edeceği ve bu iradenin taleplerinin ve beklentilerinin Meclise yansıtacağı bir dönüm noktası olmasını diliyor ve hepimize saygılar sunuyorum”* diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Algan Hacaloğlu söz almıştır. Öncelikli olarak iki konuya değineceğini söyleyen Hacaloğlu, Maliye Bakanının konuşmasının son paragrafında, Danıştay 1. Dairesinin 1987/335 sayılı kararına ilişkin bir değerlendirme yaptığını, kendilerinin elindeki kararda, bir hükümetin, seçim kararı alınmış olsa dahi, gelecek olan

³¹⁵ Abdüllatif Şener’in açıklamaları şöyledir: *“Bu bütçeyle, tarımdaki yatırımlar yüzde 34 azalacaktır demiştim, madencilikteki yatırımlarda yüzde 26 azalma var, imalatta yüzde 9 azalma var -enerjide yüzde 17’lik fazlalık var- ulaşırmada yüzde 38 azalma var, turizmde yüzde 20 azalma var, konut yatırımlarında yüzde 75 reel azalma var, eğitimde, zorunlu eğitim hariç, diğer bütün eğitim kademelerinde yüzde 26 ilâ yüzde 35 arasında reel azalma var, sağlıkta yüzde 10 reel azalma var, iktisadî yatırımlarda yüzde 20-25 azalma var; sosyal ve diğer altyapı yatırımlarında, içme suyunda dahil değildi 25 azalma var, kanalizasyonda yüzde 54 azalma var ve diğer bütün altyapı harcamalarındaki yatırımlarda da büyük bir azalma var diye, 1998 bütçesi üzerinde yaptığım konuşmada, bu listeyi sıralamıştım ve daha sonra kürsiye gelen Sayın Başbakan “eski Maliye Bakanının söyledikleri külliyan yalandır. Bu rakamlara, özelleştirmeden gelecek yatırım ödenekleri dahil değildir” demişti. Şu an yıl sonuna gelinmiştir; 1998 bütçesi uygulanmıştır, kapanmak üzeredir ve bu 400 trilyon kullanılmamıştır. Üstelik, 1 katrilyon da, tam değil, biraz eksik kullanıldığına göre, bu verdiğim liste, biraz daha reel yatırımları artırmak kaydıyla, aynen doğrudur; o gün de bugün de...”*

hükümeti beklemeden evvel, Türkiye Büyük Millet Meclisine, bütçeyi hazırlayarak sunmasının, gelecek hükümetin iradesini engelleme diye bir anlayış olmadığını, aksine, bunun gereğini yapmanın anayasal bir yükümlülük olduğunu ifade ettiğini açıklamıştır.

İkinci olarak ise enflasyona ilişkin kısa bir saptama yapmak istediğini ifade etmiştir. Dar gelirli insanların, memurların, çalışanların enflasyon altında hangi konumda olduklarını belirlemek için, günlük yaşamlarında yer tutan, yaşamlarının vazgeçilmez harcamalarındaki fiyat artışlarının dikkate alınması gerektiğini savunan Algan Hacaloğlu, son bir yılda kıymanın fiyatının yüzde 104, ekmeğin yüzde 100, çayın yüzde 114 arttığına işaret etmiş ve KİT ürünlerinin fiyatlarında da benzer durumun görüldüğünü, bir yılda, şekerin fiyatının yüzde 21, elektriğin yüzde 58, telefon giderlerinin yüzde 25 artmış olduğunu hatırlatmıştır. Hükümetin, iç borçlanmayı artırmak; borçlanma sonucu belirli kesimlere yüzde 150 veyahut da yüzde 130-140 düzeyinde borçlanarak belirli rantiyeye kesimlerine kaynak aktarmak pahasına kamu fiyatlarını bastırıldığını bir eleştiri olarak yöneltmiştir.

Konuşmasında kriz konusuna da değinen ve Güneş Taner'in "Türkiye, bu krizden en az etkilenmiştir. Bu krizin devam etmesi halinde bu krizin sarsacağı tahmin edilen 16 ülkeden biri Türkiye olmayacaktır" ve Işın Çelebi'nin; "Biz, bütün gelişmeleri değerlendirdik, krizin varlığını tespit ettik, ona göre politikaları belirledik ve olumlu sonuçları aldık, alacağız" şeklindeki sözlerini hatırlatan Algan Hacaloğlu, ancak bu açıklamaların gerçeği yansıtmadığını, Türkiye ekonomisinde belirli bir sıkıntının olduğunu, hemen bütün kesimlerin şikayet ettiğini öne sürmüştür. Bu arada krizin, yanlış, yanlış neoliberal rant ekonomisi politikalarının sonucu olarak doğduğunu, finans ve malî sektörde başladığını ifade etmiştir.

Hacaloğlu, daha sonra kamu yatırımlarının bütçe içindeki payının 1997 yılında yüzde 7,5 iken, 1998 yılında yüzde 6,2'ye düşmüş olduğuna dikkat çekmiş ve 1998'in birinci çeyreğinde yüzde 8,1 oranında artan toplam yatırımların, ikinci çeyrekte yüzde 2,3, üçüncü çeyrekte 5,1 düştüğünü belirtmiştir. Ayrıca kayıt dışı ekonominin ülke için çok zararlı olduğuna da vurgu yaparak, faizlere ayrılan paranın fazlalığından şikayet etmiştir. Aynı şekilde iç borçlanmanın faiz yükünün iç borçlanma stokuna olan oranının büyümekte olduğunu da ifade ettikten sonra, her 100 liralık iç borçlanmanın 65 lirasının faize gideceğini öne sürmüştür. Çözümün reel ekonomi, sosyal demokrat siyaset anlayışı ve sosyal devlet anlayışı olduğunu belirterek sözlerini tamamlamıştır.

Algan Hacaloğlu'nun ardından, Fazilet Partisi Konya Milletvekili Veysel Candan şahsı adına söz almıştır. Geçici bütçenin, Bakanlar Kurulundan Mesut Yılmaz imzasıyla sevk edilmesinin bir talihsizlik olduğunu söyleyerek konuşmasına başlayan Candan, Hükümetin, 314 güvensizlik oyuyla düşürülmüş olduğunu, bu yüzden tasarının, Başbakan Yardımcılarından birinin imzasıyla

gelmesi gerektiğini ifade etmiştir. Söz konusu geçici bütçenin, hükümet kuruluncaya ve gerçek bütçe ortaya konuluncaya kadar mevcut Hükümete bazı maddelerde, harcamalarda yetki veren bir avans kanunu niteliği taşıdığını belirtmiş ve sözü krize getirmiştir.

Hükümetin krizde yapması gerekenlerin konuşulmasının gerektiğini savunan Candan, şu iki tane örneği vermiştir. “*Ülkeye devamlı sıcak para girişi olmakta, şu anda döviz rezervlerinin 20 milyar doların altına indiği gözlenmektedir ve sıcak para Türkiye’den dolar bazında yüzde 40 kâr götürmektedir; yılbaşında getirdiği parayı TL’ye çevirerek, yıl sonunda tekrar dolara çevirmek suretiyle Türkiye’den götürdüğü para dolar bazında yüzde 40’tur. Aynı şekilde, dış kredilerde de devlet soyulmaktadır. Devlet bankaları, dış kredi adı altında birtakım usulsüzlüklerle karşı karşıyadır; en azından bunlarla ilgili birtakım rakamlar veya tedbirler getirilebilirdi.*

Elimde devletin yayınladığı bir tablo var: Bütçe toplamı; 1997’de 7 katrilyon 991 trilyon, 1998’de 14 katrilyon 793 trilyon, 1999’da 23 katrilyon 650 trilyon; yani, 7, 14, 23 katrilyon. Personel Giderleri, yuvarlak olarak söylüyorum; 1997’de 2 katrilyon, 1998’de 3,5 katrilyon, 1999’da 6 katrilyon. Yatırım; 1997’de 590 trilyon, 1998’de 1 katrilyon, 1999’da 1,4 katrilyon. Faiz ödemelerine baktığımız zaman; 1997’de 2 katrilyon 278 trilyon, 1998’de 5 katrilyon 900 trilyon ve 1999’da da 8 katrilyon 890 trilyon.”

Veysel Candan aynı bağlamda, aylık yüzde 12,5, yıllık yüzde 150’yle borçlanılan bir dönemde, enflasyonun yüzde 50 olmadığını ifade etmiş ve bütçe ile ilgili rakamlar vermiştir.³¹⁶ Daha sonra da siyasal durumla ilgili görüşlerini ortaya koymuş ve “*Türkiye’de siyasî istikrarı sağlamadıktan sonra, Cumhurbaşkanı düşünce tarzını, demokrasiye bakışını değiştirmedikten sonra, bir siyasî parti başkanına “burası yol geçen hanı mı” dedikten sonra, bir diğerine de nasıl hükümeti kuracağını sormayı akıl etmedikten sonra, bir Cumhurbaşkanı kendini hem Cumhurbaşkanı hem Başbakan hem Bakan saydıktan sonra, Türkiye’deki bu siyasî istikrarsızlıklar, ekonomik istikrarsızlıkları da beraberinde getirecektir diye düşünüyorum; ama, bütün buna rağmen, menfilere rağmen, bütçenin hayırlı ve uğurlu olmasını diliyorum”* diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Kişisel görüşlerin açıklanmasından sonra, Maliye Bakanı Zekeriya Temizel söz almıştır. Madde ile görüşlerini ortaya koyan Maliye Bakanı, geçici bütçelerde yeni yatırımlara başlanmayacağını, doğal afetler gibi, çok acil bir durumlarda böyle bir uygulamaya gidilebileceğini ifade etmiştir.

³¹⁶ Veysel Candan’ın vermiş olduğu rakamlar şöyledir: “*Şimdi, bakın, gelirler; 1997’de 5 katrilyon 750 trilyon, 1998’de 10 katrilyon 800 trilyon, 1999’da da 18 katrilyon 130 trilyon. 1997’deki açık 2 katrilyon 241 trilyon, 1998’deki açık 3 katrilyon 993 trilyon, 1999’daki açık 5,5 katrilyon, bugünkü tarih itibarıyla de açık 6,7 katrilyon. Bir de, açık olan 5 katrilyonluk borçların faizini de eklediğimiz zaman, rakamlar ürpertici noktalara gelmektedir.”*

Hükümetin 1998 yılı uygulamalarının eleştirilmesine de karşı çıkan Temizel, bütçelerin, anayasa ilkesi gereği, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmasının bir anayasal zorunluluk olduğunu hatırlatmış ve 55. Hükümetin de bunu yerine getirdiğini belirtmiştir. Danıştay'ın da bütçenin hazırlanması yolunda görüş bildirdiğini açıkladıktan sonra, Dava Daireleri Kurulunun *"tamam gönderdiniz, Anayasanın gereğini yerine getirdiniz; ama, bunu görüşürken de, düşmüş bir hükümet olduğunuzu göz önünden uzak tutmayın"* dediğini Genel Kurula aktarmıştır.

Maliye Bakanı Zekeriya Temizel, faizler ve borç faizleri konusuna da değindiği konuşmasında, ödenen faizlerin önceki dönemlerden kaldığını ileri sürmüş ve 1998 bütçesi içerisinde Temmuz 1996 ile Haziran 1997 arasında yapılan iç borçlanmalardan 1,8 katrilyon lira faiz ödediğini de bilgi olarak vermiştir. Yatırımlar konusunda da Hükümete haksızlık yapıldığını iddia eden Bakan, 1998 yılı içerisinde, sağlıklı özelleştirme yapılmadığı için bazı yatırımlara başlanamadığına dikkat çekmiştir. Toplam kamu yatırımlarına bakıldığında, 1997 yılında gayri safi millî hâsılaya oran olarak 5,9 olan kamu yatırımlarının, 1998 yılında 6,2'ye çıktığının görüleceğini ifade etmiştir.

Enflasyonun düşürülemediğini kabul eden Zekeriya Temizel, konuşmasını şu şekilde sürdürmüştür: *"Tamam, halkın kullandığı yüzde 71; bütçede yüzde 68 dedik, yüzde 71 gerçekleşiyor; ona da evet; ama, bir gerçeği kabul edelim artık: Şu olayı Türkiye kaldıramıyor -Sayın Candan'a o nedenle zaten katılıyorum- Türkiye'de faizlerin yüzde 150'lerde -şu anda yüzde 130'lara kadar indi; ama- yüzde 130'larda seyrettiği, reel faizin yüzde 50, yüzde 40'lar dolayında olduğu bir yerde enflasyonun şu düzeye inmesiyle övünmek o kadar mümkün değildir, kabul ediyorum; çünkü, bu, oldukça ağır bir sorumluluktur; ama, bunun altından kalkabilmenin üç tane temel yolu vardır. Bu yolların, özellikle dünyanın geçmekte olduğu şu ekonomik sistem içerisinde çok hassasiyetle kullanılması gerekir; bunu siz de kullanmaya kalksanız aynı hassasiyeti göstereceksiniz, biz de aynısını gösteriyoruz. Bir günden bir güne kılıçla keser gibi bunu kesemiyorsunuz, İskender'in düğümünü çözemiyorsunuz bu şekilde. O nedenle, elinizle, mümkün olduğu kadar kesmeden, bu olayı çözmeye çalışıyorsunuz. O nedenle, gerçekleri olduğu gibi tartışalım, o zaman çözüm önerilerini çok daha rahat görürüz."*

Zekeriya Temizel, Türkiye'nin, gerçekten, altından kalkamayacağı bir iç borç ve faiz yüküyle karşı karşıya olduğunu söyledikten sonra son 25 yılda biriken sorunların birkaç ayda çözümlenemeyeceğini ifade etmiş ve çözüm için gerçek anlamda bir iş birliğine de ihtiyaç bulunduğuna vurgu yapmıştır.³¹⁷ Son

³¹⁷ Maliye Bakanı Zekeriya Temizel, iş birliği konusunda ayrıca şunları söylemiştir: *"Çıkarılması gereken yasaları beraberce çıkardık. Sizin hükümetiniz döneminde gümrük yasasını beraberce yaptık. Ben de o komisyonda görevliydim. Üzerinde bütün partilerin tam mutabakatı var, bir tek muhalefet şerhi yok o yasanın üzerinde. Niye çıkarmıyoruz?.. Bugün gümrüklerimizin doğru dürüst işlememesi yüzünden, Uzakdoğu'nun dampingli ürünleri, gelip Türkiye'deki üretimi olduğu gibi*

olarak da, üzerinde konuşulan kanunun bir geçici bütçe, bir avans kanunu olduğunu belirtmiş değerlendirmelerin bu çerçeve içerisinde yapılmasını istemiş ve konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra şahsı adına son konuşmayı yapmak üzere Fazilet Partisi Adana Milletvekili Ertan Yülek söz almıştır. Maliye Bakanı Zekeriya Temizel'in birtakım haklı serzenişlerde bulunduğunu belirterek konuşmasına başlaya Yülek, bu konuda baş sorumlunun Hükümet olduğunu ifade etmiş ve gümrük kanunuyla ilgili yakınlıkların yerinde olmadığından bahsederek, bazı düzeltmelerle konunun halledileceğini, kanun tasarısının çok iyi olduğunu savunmuştur.

Bu arada 1997 yılında, 1998 yılı bütçesi görüşülürken ekonomiden sorumlu Devlet Bakanının *"Asya kaplanları denilen, işte, başta Kore olmak üzere, Malezya, Tayland, Endonezya gümbür gümbür düşmüştür -zabıttan okuyorum- ve bunun sonucunda -falan falan yerlere geliyor- iki ülke, Türkiye ve Rusya Federasyonudur"* dediğini, yine aynı bakanın *"Eskiden problemimizin döviz olmadığından yakınan Türkiye, birdenbire döviz fazlası ve artan döviz fazlasının, ülkesinde olan kronik ve yüksek enflasyona daha da yüksek enflasyonist baskı getirmesinden dolayı tahmin etmediği, görmediği, hayatında karşılaşmadığı bir tehlikeyle karşı karşıya gelmektedir. İşte, bu manada, biz, IMF'den teknik bilgi istedik. Dedik ki, bu gibi ortamlarda ne yapacağız? Yani, bugüne kadar, öbür taraftan ne yaptığımızı biliyoruz -yani, para yokken ne yaptığımızı biliyoruz- ama, içerisinde yaşıyoruz bu kadar senedir de, dövizimin 30 milyar rezervlerden, 40 milyar, 50 milyar, 60 milyar dolar gibi yerlere gelmesi ihtimali içerisinde, biz bu paraları ne yapacağız"* şeklinde sözler sarf ettiğini söyleyen Yülek, bunun Hükümet içerisindeki uyumsuzluğunu gösterdiğini iddia etmiştir. Aynı bağlamda ekonominin cahil bir kimseye de emanet edildiğini ileri sürmüş ve Hükümetin, kaynağının olmayan yatırımlara yöneldiğini, otoyol yatırımlarının da bunun en önemli örneği olduğunu ifade etmiştir.

Ertan Yülek, Hükümete sert eleştiriler yönelttiği konuşmasında, getirisi olmayan ve ekonomiye de büyük katkısı bulunmayan yatırımlardan fedakârlık yapılması gerektiğini, ancak Hükümetin böyle bir tercihinin bulunmadığına işaret etmiş ve gereksiz yatırımlar nedeniyle Hükümetin, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, suistimalden dolayı en çok soruşturmaya tabi olan hükümet üyelerine sahip olan bir hükümet olduğunu iddia etmiştir.

---

kesti. Türkiye'de konfeksiyon ihracatı yapılıyor; buna karşılık, tekstil sanayiinde korkunç bir işsizlik başladı. Niye; çünkü, konfeksiyonun aramalı, hammaddesi olduğu gibi dışarıdan, dampingli olarak ve gümrüklerden çok büyük ölçüde giriyor. Dahilde işleme rejimi kapsamında içeriye mal getiriyorsunuz, dışarıya gitmesi gereken bütün ürünlerin hepsi iç piyasaya sürülüyor, ondan sonra tekstil sektörü çöküyor. Bütün bunların hepsini bile bile, gümrük kanununu, burada, şu Mecliste, her şeyiyle mutabık kalınmış bir kanunu tutmanın sorumluluğunu nasıl kaldırırız, onu bilmiyorum."

Ertan Yülek'in konuşmasının ardından 2. madde ile oylamaya geçilmiş ve madde kabul edilmiştir.

Daha sonra, **“MADDE 3. – 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 154 üncü maddesi uyarınca, aylık gösterge tablosunda yer alan rakamlar ile ek gösterge rakamlarının aylık tutarlara çevrilmesinde uygulanacak aylık katsayısını, memuriyet taban aylığı göstergesine uygulanacak taban aylığı katsayısını yeniden belirlemeye; 29.12.1997 tarihli ve 97/10498 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı eki listelerde yer alan kurum ve kuruluşların hizmet sözleşmesi esaslarında, anılan Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit edilmiş bulunan taban ve tavan ücretleri ile 6.6.1978 tarihli ve 7/15754 sayılı Kararnameye bağlı “Sözleşmeli Personel Çalıştırılmasına İlişkin Esaslar”ın değişik 3 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan tavan ücretini ve 399 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye ekli (II) sayılı cetvele dahil pozisyonlarda sözleşmeli olarak çalıştırılan personelin sözleşme ücret tavanını artırmaya; kanunlar, kanun hükmünde kararnameler ve yürürlükteki mevzuat uyarınca bütçe kanunları ve eki cetvellerde tespiti gereken diğer katsayı, miktar ve limitleri belirlemeye ve 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu ve eki cetvellerde yer alan kamu personelinin malî haklarına ilişkin miktar ve limitleri artırmaya, 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun uyarınca aylık ödemelerine esas alınan gösterge rakamı ile 1005 sayılı “İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatanî Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun” uyarınca aylık ödemelerine esas alınan gösterge rakamını ve vatanî hizmet tertibinden bağlanmış aylıkların gösterge rakamlarını artırmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir”** şeklinde düzenlenen üçüncü madde üzerindeki konuşmalara geçilmiştir.

Madde üzerinde ilk konuşmayı Fazilet Partisi Sivas Milletvekili Abdüllatif Şener yapmıştır. Şener, 55. Hükümetin (Mesut Yılmaz Hükümeti) kamu çalışanlarına onsekiz aydır hiçbir şey vermediğini söyleyerek başladığı konuşmasında ilk olarak, Hükümetin enflasyonun üzerinde bir ücret artışının düşünmediğini, enflasyonun yüzde 58 olduğunu, bunun da memuru ezme anlamı taşıdığını ileri sürmüştür. Toptan eşya fiyatlarının, enflasyonun göstergesi olmadığına da değinerek, tüketici fiyatlarının enflasyonun düzeyini belirleyen olgu olduğunu ifade etmiştir. Hükümetin imkanlarının sınırlı olduğuna dair gerekçelerinin ise gerçekçi olmadığını altını çizmiş ve faizlerin bütçe içindeki yüküyle mücadele edilemediğini öne sürmüştür.

Abdüllatif Şener, faizlerin bütçe içindeki payının azaltılması konusunda, 54. Refahyol Hükümetinin başarılı olduğunu söyledikten sonra, bu iddiasını şu sözlerle desteklemiştir: *“...54. Refahyol Hükümeti döneminde, çalışana ve emekliye enflasyonun üzerinde verilmiştir, tarım kesimi desteklenmiştir; esnaf, sanatkâr, iş adamı, yüzü gülen çevreler haline gelmiştir; ticaret, kesbî kazanç artmıştır; ama, şimdi tam tersi oluyor. Neden oluyor; çünkü, 55. Sayın Yılmaz Hükümeti, bütçe içerisinde faizin oluşturduğu ağırlıkla, yükü mücadele etme iradesini, kararlılığını ve programını ortaya koymamıştır.”*

Bütçe açıklarıyla mücadele edilmeden, faiz ödemelerinin yüküyle mücadele etme iradesini ortaya koymadan, kamu çalışanlarına fazla ücret verilemeyeceğini ifade eden Şener, bütçedeki açıklar konusunda da 55. Hükümetin başarılı olmadığına dikkat çekmiş ve Refahiyol döneminde kâr eden KİT'lerin, 55. Hükümet döneminde batırıldığını da ileri sürmüştür. KİT'lerden kaynaklanan açıkların, gayri safi millî hâsılaya oranının 1998 yılında yüzde 8,7'ye çıktığını dile getirmiş ve yine Refahiyol Hükümetiyle karşılaştırmalar yapmıştır.³¹⁸ Yine 1998'de 6,2 katrilyon lira faiz ödendiğini, bu faizlerin üçte ikisinin 55. Hükümet döneminde yapılan borçlanmaların faizi olduğunu iddia etmiş ve son 18 aydır ekonomik sorunların arttığına dair görüşlerini tekrarlayarak, sözlerine son vermiştir.

Daha sonra, Fazilet Partisi Bursa Milletvekili Altan Karapaşaoğlu şahsı adına konuşma yapmak için kürsüye çıkmıştır: Karapaşaoğlu da, Abdülatif Şener gibi, çalışanlara uygulanan ücret politikasını eleştirerek konuşmasına başlamış ve geçici bütçenin sonraki dönemlere olumsuzluklar yansıtacağını ifade etmiştir. Yasa tasarısının mahsurlarından da bahseden Altan Karapaşaoğlu, bütçedeki tutarsızlıkların toplum üzerinde kötü sonuçlar doğuracağını belirtmiş ve konuşmasını su sözlerle sürdürmüştür: *“Tabii, çeşitli yasalarımızda da bu konuda birtakım olumsuzluklar var. Hazır, fırsatı gelmişken, çok dikkatimi çeken bir hususu, bizim toplumumuzu da yakından ilgilendiren bir hususu bilgilerinize arz etmek istiyorum: Biliyorsunuz, Anayasamız, 1982 Kasımında kabul edilmişti. Anayasamız, bazı güzel düzenlemeler getirmişti insan hakları konusunda, özgürlükler konusunda; ama, Anayasamızdan bir yıl, birbuçuk yıl önce düzenlenmiş olan bazı yönetmelikler var ve bu yönetmeliklerin bütünü, tamamı Anayasamızın ruhuna aykırı olduğu halde, hâlâ yürürlükte kalmaya devam ediyor. Mesela, bunlardan bir tanesini söyleyeyim ki, millî eğitimle ilgilidir. Bugün, Bursa'da bazı okullarda talabeleri sokağa döken, onların ailelerini sokağa döken, onlara polisin copla işkence yapmasına kadar varan neticeleri getiren ve toplumun huzurunu bozan millî eğitimle ilgili bir düzenleme var. İşte,*

---

³¹⁸ Abdülatif Şener'in bu açıklamaları şu şekildedir: *“1996 yılında kamu kesimi borçlanma gereği yüzde 8,8 iken, 1997'de, Refahiyolun uyguladığı programlar sonucunda, kamu kesimi borçlanma gereği düşürülmüş ve 7,6'ya çekilmiştir; ama, şimdi 55. Hükümet döneminde bu rakamlar tekrar 8,7'ye fırlatılmış, 1999 itibarıyla da 8,3'e çıkarılmıştır. Dolayısıyla, burada bir yanlışlık var; önceliklerde yanlışlık var, iradede yanlışlık var, programlarda yanlışlık var. Memura veremiyoruz, diğer kamu görevlilerine veremiyoruz; elbette veremezsiniz, bu iradeyi göstermediğiniz sürece, ortaya, verebileceğiniz hiçbir şey çıkmaz.”*

bu düzenleme Anayasanın kabulünden önce tanzim edilmiş, bir ihtilal hükümeti tarafından tanzim edilmiş, askerî bir yönetimin baskılarını, arzularını, isteklerini üzerinde taşıyan bir yönetmeliktir. O yönetmelik 17 yıldan bu tarafa uygulanmamış, toplumun üzerinde uygulanmamış; ama, maalesef, bugün uygulanmaya başlanmıştır, 18 inci yılda uygulanmaya başlanmıştır.”

Altan Karapaşaoğlu, Hükümete sert eleştiriler yönelttiği konuşmasının sonunda, Anayasanın 42. maddesinin, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 26/1 maddesinin, 26/3 maddesinin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Ek Protokolündeki 2. maddesinin, Türk Ceza Kanununun 1. maddesinin ihlal edildiğini öne sürmüştür.

Altan Karapaşaoğlu'nun konuşmasıyla gerilen Genel Kurulda, Milli Eğitim Bakanı Hikmet Uluğbay cevap vermek için söz almıştır. Uluğbay üzüntülerini bildirdiği konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: *“Üzıldüm diyorum, şunun için üzıldüm: Türkiye Büyük Millet Meclisi, kanun ve hukuk rejiminin sahip çıkılacağı, sürdürüleceği bir ortamdır. Bu çatının altında, bir değerli milletvekili çıkıyor, Meclisten çıkan kanunlar ve onlara dayanılarak oluşmuş bir mevzuata, uygulaması yapıldığı için eleştiri getiriyor ve kurallar rejimi yerine, anarşiyi davet eden, kanuna karşı çıkmayı özendiren bir davranışın savunuculuğunu yapıyor. Üzıldüğüm nokta bu. Sokaktaki herhangi bir vatandaşımız yapsa, anlayışla karşılarım. Yasa koyucu olma işlevini ve yetkisini almış bir değerli milletvekili, gelecek, hukuk rejiminin savunulması gereken, kalesi olan Türkiye Büyük Millet Meclisinde kanun dışı davranışları özendirecek ve bunlara prim verecek; hatta ve hatta, bazı arkadaşlarımız -eğer basın doğru yazıyorsa- okula gidip, siyâsî parti kimliğiyle, kurallara uyulmaması için arka çıkacak.”*

Fazilet Partili milletvekillerini ufukları dar olmakla itham eden Uluğbay, yine aynı partinin bazı milletvekillerinin demokrasiyi, daha, içlerine sindiremediklerini belirtmiş ve kürsüden inmiştir.

Milli Eğitim Bakanının hemen ardından, Fazilet Partisi Sivas Milletvekili Abdüllatif Şener bir kez daha kürsüye çıkmış ve Bakanın yaptığı konuşmada kullandığı üslubu yadırgadığını ifade etmiştir. Şener, Milli Eğitim Bakanının demokrasiden söz etmeye hakkının olmadığını savunmuş ve *“Fazilet Partisi, ilk kurulduğu günden itibaren, demokrasi ve insan haklarını temel parti programı haline getirmiş bir partidir. Türkiye’de gerçek anlamda demokrasinin olması gerektiğini, halkın iradesinin ve arzularının siyâsî iktidarın kararlarında dikkate alınması gerektiğini vurgulayan bir siyâsî partidir”* diyerek partisine yönelik eleştirilere cevap vermiştir.

Şener, halka karşı duyarsız kalanların Fazilet Partililere demokrasi dersi vermeye hakkının olmadığını da vurguladıktan sonra, Hükümetin gündeminde vatandaşın menfaatlerinin olmadığını, vatandaşın da beklentisinin bulunmadığını ileri sürmüştür.

Daha sonra 4. madde oylanmış ve kabul edilmiştir. Ardından 4. madde ile ilgili konuşmalara geçilmiştir. 4. madde şu şekildedir. “**MADDE 4. –**

a) Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakan, 1998 Malî Yılı Bütçe Kanununun 35 inci maddesindeki hükümler dairesinde; 1 Ocak 1999-30 Haziran 1999 dönemine ilişkin olarak bu Kanunun 1 inci maddesinde verilen ödenekler toplamının yarısına kadar net iç borçlanma akdine yetkilidir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasıncı Hazineye açılacak avans limitinin hesabında 1998 malî yılı bütçe başlangıç ödenekleri toplamına bu kanun ile verilen ödeneklerin eklenmesi ile bulunacak tutar esas alınır.

b) 1998 Malî Yılı Bütçe Kanununun 38 inci maddesinin (j) fıkrasının ilk bendi; “Yılı içinde belediyeler ve bağlı kuruluşları ile özel statüye sahip kamu hizmeti gören ve sermayelerinin % 50’sinden fazlası belediyeye ait olan iştirakler ve ilgili mevzuat gereği tüzel kişiliği haiz yerel yönetim birlikleri için, uluslararası ticarî bankalardan borçlanmak suretiyle temin edilen dış finansmanla ilgili olarak Hazine garantisi verilecek ve devredilecek dış kredi tutarı 500 milyon Amerikan Doları ile sınırlıdır” şeklinde uygulanır.

c) T.C. Ziraat Bankası ve T.C. Halk Bankası’nın çeşitli kanun ve kararnamelerden doğan ve bütçe ödenekleri ile karşılanamayan 31.12.1998 tarihi itibarıyla mevcut görev zararlarının % 15’ini geçmeyen kısmının tasfiye edilmesini teminen özel tertip devlet tahvili ihraç edilebilir. Bu tahviller, iç borçlanma ile ilgili maddedeki limit dışında olup; vade, faiz ve diğer şartları ile görev zararı tutarlarının tespitine ilişkin usul ve esaslar Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanın teklifi üzerine Başbakan tarafından belirlenir.

d) 1.1.1999 tarihinden başlamak üzere Avrupa Birliğine üye ve Ekonomik Parasal Birliğe katılacak devletlerin Euro’ya geçmesine bağlı olarak kamu sektörü dış borç ve borç yönetimi anlaşmalarına ilişkin düzenlemeleri yapmaya Hazine Müsteşarlığı’nın bağlı olduğu Bakan yetkilidir. 1.1.1999 tarihinden önce ve 1999 yılı içinde ulusal para birimi cinsinden akdedilmiş sözleşmelerde veya hukukî işlemlerde yer alan hükümlerin aynen korunması şartıyla, para birimi faiz ve komisyon gibi konuların Euro cinsinden yenilenmesi, değiştirilmesi ve bozulmasına ait işlemler Damga Vergisinden müstesnadır.

e) 1998 yılı ürünü pamuk ve zeytinyağına prim ödemesi yaptırmaya ve 5 trilyon lirayı geçmemek üzere hayvancılıkla ilgili destekleme ve kredi ödemelerinde bulundurmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.

f) 88/12944 sayılı Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Hakkındaki Kararın değişik 3 üncü maddesinin (d) fıkrasında belirtilen gelirler, ihracatın desteklenmesi kaydıyla T.C. Merkez Bankası tarafından fonun gelir hesabından doğrudan Hazine İç Ödemeler Saymanlığı aracılığı ile T.C.

İhracat Kredi Bankası A.Ş.’ne (Eximbank) aktarılır. Aktarılan bu tutarı Hazine Müsteşarlığının teklifi ile Eximbank’ın sermayesine sayılmak üzere bütçeye gelir, ödenek ve gider kaydetmeye ve bu fıkra kapsamında uygulamaya ilişkin usul ve esasları belirlemeye Maliye Bakanı yetkilidir.

g) 1998 malî yılında “Bütçeden Mahsup Edilecek Ödemeler Hesabına” borç yazılmak suretiyle ödenmiş bulunan faiz harcamaları ile, ödenek yetersizliği nedeniyle gider kaydedilemeyen 100 personel giderlerine ilişkin tertiplere bu tutarlar kadar ödenek kaydetmeye Maliye Bakanı yetkilidir.”³¹⁹

Madde üzerinde ilk sözü, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Algan Hacaloğlu almıştır. Türkiye’nin, 1998 yılı sonu itibarıyla, dış borçlarının yaklaşık 100 milyar dolar, iç borç stokunun da yaklaşık 43 milyar dolar olduğuna vurgu yaparak konuşmasına başlayan Algan Hacaloğlu, bu rakamların Türkiye için yüksek olduğunu ve Avrupa Birliğinin Maastricht kriterlerinin aşıldığını belirtmiştir. Ardından iç borç, yüksek faiz ve yüksek enflasyon kıskacındaki durumla ilgili bazı açıklamalarda bulunacağını ifade ederek şunları söylemiştir: *“Esasında, Sayın Bakanın dediği gibi, Türkiye’de bilinmeyen bir şey yok. Benim vereceğim rakamlar da devletin arşivlerinden, herkesin bilgi kaynağı olan kaynaklardan. Öyle olması da gerekiyor; ama, değişen bir şey yok. Rakamları sürekli söylüyoruz, muhalefet olarak tespitler yapıyoruz; ama, icraatta değişen bir şey yok.*

Rakamlara geleceğim; ama, güncel olduğu için, bir hususun altını çizmek istiyorum. Türkiye’de, sıkıştığımız zaman, sürekli “biz şu, şu, şu reformları yapacağız, o reformlar yapılmadığı için Türkiye’nin önü açılmıyor” diyoruz; ama, sözü edilen reformlara tek tek baktığımız zaman, özünde, temelinde, ciddî olarak ele alınırsa, atılması gereken adımlar olduğunu görüyorsunuz; ama, nedense, örneğin, bankalar reformunda olduğu gibi, belirli maddeleri, 3 temel, önemli maddesi Anayasa Mahkemesince iptal edilmiş olmasına rağmen -iptal edilmiş olmasından kaynaklanan durum çerçevesinde, eğer bankalar iflas ederse- iflas hususunun banka sahibine rücu edilmesini öngören, üç yıl evvelki maddenin iptal edilmiş olmasına rağmen, bugüne kadar düzeltilmemiş olmasını, reformcu bir anlayışla nasıl izah edebileceğinizi, ben saptayamıyorum.”

Bankacılık sektöründeki sıkıntıdan da söz eden Hacaloğlu, bankaların, devletin gözetimine, 6. madde kapsamı içerisinde alınmasını öngören hususa bakan yetkisini veren maddenin Anayasa Mahkemesince iptal edildiği halde, bu boşluğun üç yıldır doldurulmadığına dikkat çekmiş ve sözü iç borçların ağırlığına getirmiştir. 1997 yılında 5,1 katrilyon olan iç borç stoğunun katlanarak

---

³¹⁹ Oturum Başkanı, maddenin (c) bendinde “T.C. Ziraat Bankası ve T.C. Halk Bankası” diye yazdığını, “T.C. Halk Bankası” ibaresinin “Türkiye Halk Bankası” şeklinde olması gerektiğini ifade etmiştir.

arttığını, 1998’de 11 katrilyona yükseldiği bilgisini aktarmıştır. Borçlanma kâğıtlarının bileşik faizi ortalamasının yüzde 90 olması durumunda, 23 katrilyonluk bir iç borçlanma gereğinin ortaya çıkacağını da savunan Algan Hacaloğlu, IMF’nin Türkiye Masası Şefi Hardy’nin de açıklamalarına yer vermiştir. IMF’nin Türkiye Masası Şefinin “*Eğer şimdiye değin uygulanmakta olan politikalar devam ederse ve hükümet kurularsa, biz size para veririz*” dediğini ve bu hakkı, bu yetkiyi kendisinde görmesinin nedeninin, Hazine sorumlu eski Devlet Bakanı olduğunu iddia etmiştir.

Bülent Ecevit’in “*kimse, bizim, IMF kapısına gidip de para istediğimizi zannetmesin; 16 milyar dolar isteneceği gibi bir konu bizim gündemimize gelmedi; kimse de hayal kurmasın*” diye bir tespiti olduğunu da hatırlatan Hacaloğlu, buna karşılık Maliye Bakanının “IMF’yle, her halükârda bir anlaşma yapılacak” dediğine vurgu yapmış ve şu sözlerle konuşmasını tamamlamıştır: “*Türkiye’de emekçinin ve sanayicinin sorunlarının aynı kulvarda göğüsleneyeceği, Türkiye’de hem sosyal adaletin hem üretimin önünün açılacağı ve Türkiye’de yıllardır rant çevrelerine kaynak pompalamaktan öte bir işlevi olmayan mevcut politikaların aşılmasının sağlanacağı bir düzenleme, ortak bir kararlılıkla ele alınmalıdır. Ama, bir gerçek ortaya çıkmıştır: Bu, sağ iktidarlarca yapılamaz; bu, yıllardır sürdürülmekte olan sağ iktisat politikalarıyla gerçekleştirilemez; bunun için, topluma güven verecek, sosyal demokrat özdeki, sosyal demokrat siyasetle uygulamaya konulacak politikalara ihtiyaç vardır. Tabii o zaman gerekli reformları konuşacağız, tabii o zaman hem emeği hem üretimi hem sanayiciyi yücelteceğiz, Türkiye’yi iç barışa ve sosyal barışa taşıyacağız.*”

CHP adına yapılan konuşmadan sonra, Fazilet Partisi Grubu adına Sivas Milletvekili Abdüllatif Şener söz almıştır. Onsekiz ay işbaşında kalan, 55. Yılmaz Hükümetinin borçlanma politikaları üzerinde duracağını söyleyerek konuşmasına başlayan Şener; “*1998 bütçesi Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşülürken, bir madde üzerinde önemli bir tartışma olmuştu. Bildiğiniz gibi, eski bütçelerde, bütçe ödeneklerinin belli bir oranında borçlanma yetkisi veriliyordu hükümete. İlk kez 1998 bütçesinde, net iç borç kriteri kullanılmak suretiyle, borçlanmaya sınır getirildiği iddia edilmişti. Oğünkü konuşmam sırasında, buradaki karmaşık yapısı içerisinde, net iç borç kriterinin borçlanmaya sınır getiremeyeceğini, borçlanmayı sınırlandıramayacağını ve zaten bu Hükümetin 1998 programında 10,5 katrilyon iç borçlanma bulunduğunu ifade etmiştim*” dedikten sonra, aradan bir yıl geçtiğini, iç borç stokunun, 11 katrilyona çıktığını ifade etmiş ve Refahiyol İktidarının 28 milyar dolar olarak aldığı iç borç stokunu yine 28 milyar dolar civarında devrettiğini savunmuştur. Mesut Yılmaz Hükümeti döneminde ise iç borç stokunun 36 milyar dolara çıktığını da sözlerine eklemiştir.

Şener, Maliye Bakanının “1998 faiz ödemelerinin 1,8’i, 1997’de sizin borçlanmalarınızdan kalandır” dediğini, ancak daha sonraki hükümete 9 katrilyon faiz ödemesi devrettiklerini söylemediğini belirmiş ve borçlanmalarının faizi olarak ödedikleri 4,4 katrilyon liranın da iflas anlamı taşıdığını iddia etmiştir. Konuşmasında sık sık Refahyol iktidarından bahseden ve karşılaştırmalar yapan Abdüllatif Şener, kendi iktidarları döneminde, daha ilk günden itibaren faizleri düşürmek ve vadeleri uzatmak düşüncesi içerisinde ortaya bir program koyduklarını hatırlatmış ve görevdeki hükümetin herhangi bir program ortaya koymadığı gibi, yüzde 150 reel faizle borçlanma durumuna geldiğini ileri sürmüştür.³²⁰

1996’nın ilk altı ayında yüzde 147 olan iç borçlanmadaki ortalama -stopaj hariç- bileşik faiz oranının Refahyol döneminde, 1996’nın ikinci yarısında, hemen 23 puan düşürüldüğünü, ancak görevdeki hükümet döneminde ilk yıl yüzde 97’den yüzde 115’e çıktığını, 1998’in ilk yarısında ise yüzde 106 olduğunu ifade eden Abdüllatif Şener, 1998’in ikinci yarısında, yüzde 150’yi aşan iç borçlanmalardan söz edildiğine vurgu yaptıktan sonra, faiz oranları kadar, vadelerin de önemli olduğuna işaret etmiştir. Hemen ardından da Refahyol İktidarının, vadeler konusunda da hassas davrandığını hatırlatmış ve kısa vadeli borçların borç stoku içerisindeki oranının, 1996’da yüzde 48 iken, 1997 yılında yüzde 38’e düşürüldüğünü, Mesut Yılmaz Hükümeti döneminde ise bunun yüzde 48’e çıkarıldığını iddia etmiştir. İç borçlanma vadelerinde de benzer durum olduğunu söyleyen ve 1999 bütçesinin görüşmediğini, gösterilen 9 katrilyon liralık faiz ödemesinin yanlış olduğunu, hile yapıldığını iddia eden Şener, iktidarın devredeceği borç faiz miktarının 12 katrilyon lira olduğunu öne sürmüştür.

---

³²⁰ Abdüllatif Şener’in borçlanma konusunda Hükümete yönelttiği eleştiriler konulmanın bundan sonraki kısmında da devam etmiştir. Şener, rakamlara dayanarak açıklamalarını şu sözlerle sürdürmüştür. “Diğer taraftan, yine Refahyol döneminde, yüzde 10 faizli bedelsiz ithalat hesabıyla 2 milyar DM gelmiştir; tüketici fiyatlarına endeksli iki yıl vadeli yeni bir borçlanma uygulamasına geçilmiştir ve bu irade sonucunda, gerek bütçe içerisinde gerek gayri safi millî hâsıla içerisinde, faiz ödemeleriyle ve borçlanmayla ilgili ciddi bir mücadelenin ortaya konulduğu ve iradenin gösterildiği anlaşılmaktadır.

Faizin gayri safi millî hâsılaya oranı, 1996 yılında Refahyol İktidarından önce hazırlanan bütçede 10 iken, 1997 yılında Refahyol İktidarının hazırladığı bütçede 7,7’ye düşmüştür; ama, bu İktidarın bütçelerinde, hazırladığı her iki bütçede de yüzde 7,7’den tekrar yüzde 12’ye çıkmıştır.

Faizin bütçe giderleri içerisindeki oranı ise, Refahyol’dan önceki yılda, yani 1996 yılında yüzde 38 iken, Refahyol bütçesinde 1997’de yüzde 28’e düşürülmüştür ve yine bu İktidarın iki bütçesinde yüzde 28’den yüzde 40’lara çıkarılmıştır.

Faizin vergi gelirlerine oranı da aynı tabloyu sergilemektedir; yüzde 48’e düşürülen faiz ödemelerinin vergi gelirlerine oranı, bu İktidarın bütçelerinde yüzde 66 ve yüzde 61 olmuştur. Ocak-ekim 1998 sonu itibarıyla, bu İktidarın 1998 yılı bütçe uygulaması sonucunda, ekim ayı sonu itibarıyla vergi gelirlerinin yüzde 72’si faiz ödemelerine gitmektedir. Edirne’den Hakkâri’ye kadar Türkiye’nin her tarafında kurumlardan alınan vergiler, gümrüklerde alınan vergiler, gelir vergileri, vatandaşın tuz, ekme, peynir, şeker alırken KDV’dir diye fiyatlara karıştırılarak ödendiği vergilerin toplamının yüzde 72’si, bu İktidar tarafından, faiz ödemesi olarak rantiyecilere aktarılmaktadır. İşte, tercihlerin olmayışı, programın olmayışı, iradenin olmayışı, Türkiye’yi bu noktaya getirmiştir.”

Şener; “1999’da iç borçlanmanın gayri safî millî hâsılaya oranı yüzde 26,8 olarak belirlenmiş; 1998’de ise, bu, 20,8’dir. 6 puanlık daha fazla bir iç borçlanma yapacaksınız, buna karşılık, faizi daha az belirleyeceksiniz!.. Borçlanılacak miktar ve ödenecek faizle ilgili 1998-1999 orantısını verdiğiniz takdirde, bu 9 katrilyonun yanlış olduğu anlaşılmaktadır” şeklindeki sözlerle konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra DYP Uşak Milletvekili Yıldırım Aktürk söz almıştır. Kendisinin İç ve Dış borçlar Araştırma Komisyonu Başkanlığını yaptığını söyleyerek konuşmasına başlayan Aktürk, bu nedenle bazı konularda daha fazla bilgilenme fırsatı elde ettiğini belirtmiş ve ilk olarak kısa vadeli avans sorununa değinmiştir. Geçmişte, 1211 sayılı Kanunla, 1994 yılına kadar, ödeneklerinin yüzde 15’i mertebesinde bir avansı Merkez Bankasından kullanıldığı bilgisini aktarmış ve 1994’ten itibaren çıkarılan bir kanunla bunun değişikliğe uğradığını ifade etmiştir. Aktürk, bu oranın önce yüzde 12’ye, 1996’da yüzde 10’a, 1997’de yüzde 6’ya ve 1998’de yüzde 3’e indirildiğine de vurgu yaptıktan sonra, toplam borçlanma içinde bu avans imkânının 1994’teki payının yüzde 15 iken, 1996’da yüzde 5’e, 1997’de yüzde 2’ye ve 1998 yılında yüzde 1,7’ye düşürüldüğünü de sözlerine eklemiştir.

Yıldırım Aktürk, konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: “1997 yılı temmuzunda Hazinemiz, tek taraflı bir protokol yaptı Merkez Bankasıyla, dedi ki: “Parasal disiplin sağlayacağım; ben, Hazine olarak, kısa vadeli avans kullanım imkânından feragat ediyorum.” Şimdi, bu, güzel görünüyor; hatta, dış dünyaya da, Merkez Bankamız ile Hazinemiz, el ele, parasal disiplin resmi verdiler; ama, bir de madalyonun öbür yüzüne bakalım:

Şimdi, Hazinemiz sıkışmış nakde, ya piyasaya çıkıyor bonolarla, tahvillerle veyahut da yerine göre, Hazineden sorumlu Bakanımız, elini Ziraat Bankasının kasasına uzatıyor, bir görev veriyor orada, diyor ki: “Fonunuzu kendiniz bulun.” Ziraat Bankası böyle bir görevi aldığı anda, fonlamada, piyasa faizlerini yüzde 20 civarında daha yukarıya çekerek para buluyor ve sonunda da dönüp dolaşıp, bizim önümüze, ciddi, birikmiş görev zararları çıkıyor.

Hazinemiz, Merkez Bankasındaki bu avans imkânından kendisini alıkoyarken, çok güzel, bir perhiz niyeti olan şişman bünyeli bir hasta psikolojisiyle davranıyor; ama, öbür tarafta bir ziyafet var; devamlı, çok yüksek faizli kaynağı alıp kullanacak -affedersiniz- yan şeylere, bir nevi imkânlara, çizgi altı dediğimiz imkânlara başvuruyor. Eğer Hazinemiz bu borçlanma limitlerine de sadık kalsaydı bütçemizde yazdığımız gibi ve -buna quasi fiscal diyoruz; yani, Merkez Bankasına başvurmuyor; ama, onun dışında diğer banka sistemine de- bu şekilde özellikle kamu bankalarını zedelemeseydi, o zaman bunu mantıklı karşılardım.”

Yıldırım Aktürk, daha sonra sözü kamu bankaları olayına getirmiş ve bu konuda da bazı açıklamalarda bulunmuştur. Ziraat Bankasının görev zararının 1,8 katrilyon; Halk Bankasının 1,4 katrilyon olduğunu ifade eden Aktürk, bunun yüzde 15'inin, bir nevi Hazineden karşılandığına dikkat çekmiş ve çözüm olarak da, kamu bankalarının acilen özelleştirilmesini önermiştir. Ardından da Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Emlak Bankasının, 6 ilâ 8 parçaya ayrılarak, bölgesel bankacılık mefhumuna uygun bir şekilde özelleştirilmesinin lazım geldiğini bir formül olarak ortaya koymuştur.

Yıldırım Aktürk'ün konuşmasını tamamlamasının ardından Fazilet Partisi Konya Milletvekili Veysel Candan kürsüye çıkmıştır. Veysel Candan, Maliye Bakanı Zekeriya Temizel'in "Yasaların değişmez yasa, anayasaların değişmez anayasa olduğunu söylemek mümkün değildir" şeklindeki sözlerini hatırlatarak başladığı konuşmasında, bunun çok doğru bir tespit olduğunu vurgulamış ve başta YÖK'le ilgili sıkıntıların Meclis'ten çıkarılacak yasalarla giderilmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Hazinenin, 1999 yılında 6,2 milyar dolar dış borç ödeyeceğini, dış kaynak bulunmazsa, yine 1999'da 21,1 katrilyon tahvil satacağını belirten Candan, bunların faiz oranlarının, yıllık yüzde 150 olduğunu ve hatta yeni hükümetle yüzde 200'ü bulacağını iddia etmiştir. Yine 1999 bütçesindeki açığın 5,5 katrilyon, faize giden paranın ise 10 katrilyonu aşacağını dile getirmiş ve Temmuz ayı itibarıyla, bir ekonomi dergisinde yayımlanan şu rakamları vermiştir: Enflasyon, 1997 Temmuzunda yüzde 75; 1998'de yüzde 93; büyüme hızı, 1997'de 8, 1998'de 4; içborç, 1997'de 4,5 katrilyon, 1998'de 8 katrilyon; dolar, 1997 Temmuzunda 147500 lira, 1998 Temmuzunda 302 500 lira; bütçe açığı, 1997 Temmuzunda 700 trilyon, 1998'de 3,1 katrilyon; asgarî ücret, 1997'de 140 dolar, 1998'de 91 dolar...

Sorunların büyük olduğuna da dikkat çeken Veysel Candan, Türkiye'nin millî bir borçlanma politikasının bulunmadığını ileri sürmüş ve bu bağlamda 4. maddenin, Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Devlet Bakanına birtakım yetkiler verdiğini, ancak bu yetkinin doğru dürüst kullanılmadığını ifade etmiştir. Daha sonra da konuşmasında maddeyi bend bend ele almıştır.³²¹

---

³²¹ Veysel Candan'ın maddenin bentlerinin tek tek ele alarak yapmış olduğu açıklamalar şu şekildedir:

"b) bendinde, dış krediyle ilgili olarak, Hazine garantisi verilecek ve devredilecek dış kredi tutarı 500 milyon dolarla sınırlandırılmaktadır.

Devlet bankalarını KİT Komisyonunda incelediğimiz zaman, devletin garanti olmaması gereken, Hazinenin garanti olmaması gereken yatırımlara veya birtakım hizmetlere, devletin, maalesef, siyasi iradeyle garanti olduğunu ve bu paraların da battığını gördük ve devlet bankaları, bunları, batık kredi bölümüne devamlı aktarıyorlar.

Candan, kamuoyunda güven sağlayacak bir ortamda devlet bankalarının özelleştirilmesinin faydalı olacağı kanaatinde olduğuna işaret ederek konuşmasını tamamlamıştır.

Veysel Candan'ın konuşmasını tamamlamasından sonra, madde üzerindeki konuşmalar da bitmiş ve oylamaya geçilmiştir. Yapılan oylamada 4. madde kabul edilmiştir.

Daha sonra 5. madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir. “**MADDE 5. -**

a) 1999 yılı içinde ödenmesi gereken gelir vergisi, kurumlar vergisi ve geçici vergi yönünden bu Kanunun yürürlük tarihinden önce ihraç edilmiş bulunan devlet borçlanma senetleri ile vadesi bir yıl ve daha uzun olan aynı neviden menkul kıymetler, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 279 uncu maddesinin 4369 sayılı kanunla değiştirilmeden önceki hükmüne göre değerlenir.

b) 1999 malî yılında 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun;

1. 81 inci maddesinin 5 numaralı bendinde yer alan 1 yıl süresi 3 ay, % 51 oranı % 25,

2. Mükerrer 75 inci maddesinde yer alan vergi alacağı oranı, menkul kıymet yatırım fonları katılma belgeleri kâr payları için 1/5, olarak uygulanır.

c) 2.7.1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanununa bağlı (6) sayılı tarifenin, yabancılara verilecek ikamet tezkeresi harçlarına ilişkin hükümleri, Dışişleri Bakanlığınca mütekabiliyet esası göz önünde tutularak belirlenecek ülkelerin uyrukları yönünden 1999 malî yılında uygulanmaz.

Ayrıca, (c) bendinde, Ziraat Bankası ve Halk Bankasının görev zararına ilişkin usul ve esaslar, Hazinesinin bağlı olduğu Bakanın teklifiyle Başbakanca belirlenir, denilmektedir. Burada da, Ziraat Bankası da batmıştır, iflas etmiştir; Halk Bankası da batmıştır ve iflas etmiştir. Çok enteresan bir örnek vermek istiyorum: Ziraat Bankasından yüklü miktarda kredi alan ve geçmiş hükümetlerde bakanlık yapan bir arkadaşımızın göreve gelir gelmez ilk yaptığı iş, bankaya olan takribî 20 trilyon borcunu düşük faizle yirmi yıl uzatmış olmasıdır. Bu da gösteriyor ki, devlet bankalarını kaynak olmaktan çıkarmak lazım.

Yine, (e) bendinde, 1998 yılı ürünü pamuk ve zeytinyağı prim ödemesi öngörülmektedir; bu, gayet doğaldır. Ayrıca, 5 trilyonu geçmemek üzere de hayvancılığı desteklemeye Bakanlar Kurulu yetkili kılınmaktadır; bu da, olumlu bir adımdır.

Ayrıca, 4 üncü maddenin (f) bendinde, özelle söylemek gerekirse, Eximbankın sermayesi artırılmaktadır; ancak, basına intikal ettiği kadarıyla, Eximbank kredisi kullanacak firma adedi de, maalesef, el parmakları kadar...

1 milyar dolarlık bir sermaye öngörülüyor. Bakınız, çok enteresan; bunun 100 milyon dolarını bir holding alıyor, 50 milyon dolarını da yine bir holding alıyor. Yani, bu madde buradan bu haliyle geçtiği zaman da, ancak bir iki kişi istifade ediyor.

d) 3.6.1949 tarihli ve 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununa 25.5.1995 tarihli ve 4108 sayılı Kanunla eklenen geçici 23 üncü maddenin (a) fıkrasındaki süre, fıkranın üçüncü paragrafı hariç, diğer hükümler için 31.12.1999 tarihine kadar uzatılmıştır” biçimde düzenlenen madde ile ilgili olarak ilk sözü, Fazilet Partisi Grubu adına Veysel Candan almıştır.

5. maddenin, geçici bütçenin en önemli maddesi olduğunu vurgulayarak konuşmasına başlayan Veysel Candan, daha sonra maddenin getirmiş olduğu değişiklikleri sıralamaya başlamıştır. Candan’ın bu konudaki açıklamaları şu şekildedir: *“213 sayılı Vergi Usul Kanununun 279. maddesinin 4369 sayılı Kanunla değiştirilmeden önceki hükmü uygulanır. Nerede uygulanır; 1999’da ödenmesi gereken Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, geçici vergi yönünden. Ne zaman uygulanır; yürürlük tarihinden önce ihraç edilmiş olan devlet borçlanma senetleri, ayrıca, vadesi bir yıl ve daha uzun aynı cins menkul kıymetler... Açıkladığımız zaman bunun anlamı şudur: Devlet, kredi aldığı kişi ve kurumların faizden elde ettikleri gelirlerin vergisini alma süresini uzatıyor; yani, faiz geliri elde edenlerin ödeyecekleri verginin süresini uzatıyor ve kısmen de vazgeçiyor. Ayrıca, vadesi bir yıl ve daha uzun olanlar da kapsam içine alınıyor. Yani, bu maddenin içerisinde, Hükümetin ‘içeride ve dışarıda kriz var; dışarıdan kredi bulamıyoruz, içeride de zorlanmayalım’ mantığı vardır ve tutanaklarda aynen bu vardır: ‘Geçmişe işletirsek, uzatma yapmazsak sistem çöker.’ Bu, faiz gelinine af demektir.”*

Veysel Candan, Rusya’daki ekonomik krizin olumsuz etkilerinden de bahsetmiş ve bu krizden özellikle memur, işçi, çiftçi, küçük esnafın etkilendiğini, esnaf peşin vergi vermeye devam ederken, asgari ücret vergi dışı bırakılmazken, onlarla ilgili, bu tasarıya hiçbir madde ilave edilmezken, devlete para veren, tefecilik yapan birçok holdinge destek vermek anlamını taşıdığını ileri sürmüştür. Devlete para satan bütün holdinglerin tamamının aşağı yukarı bankalarının olduğunu, bu nedenle de vergi uzatımı veya indirimi yapmanın bir anlamı ve mantığının olmadığını savunmuştur. *“Gelecek hükümetlerin ekonomi politikalarını bağlar. O bakımdan, biz geçici bütçe getiriyoruz. Danıştay’ın içtihadî kararları vardır. Gasp anlamına gelir. Kurulacak bir hükümet varken, bir hükümet, bu tür, ileriye yönelik, bağlayıcı kararlar alamaz. Geçici bütçelerde bu tür maddeler, aynı zamanda Danıştay’ın içtihadî kararlarına da aykırıdır”* denilmesine rağmen, bütçedeki maddelerin, işçiyi, memuru, küçük esnafı içine alacak şekilde, vergi kanunu içinde olması gerektiğini özellikle vurgulamıştır. Diğer yandan da, Bankalar Kanununun değiştirilmesini önermiş ve ekonomik krizin sebeplerinden birinin de bankalar olduğunu iddia etmiştir.

KİT Komisyonunda bankaları incelerken ve özellikle de Halk Bankasını incelerken devletin başının en yakınının, Kıbrıs'ta açtığı bankaya 4,5 milyon dolar aktardığını ve geri ödemediğini iler süren Candan, Vakıflar Bankası ve Ziraat Bankası'nın da dolandırıldığını dile getirmiştir. 5. maddeye göre, tahsil edilecek 7,2 katrilyon liralık ödeme içerisinde faiz tutarının 2,8 katrilyon lira olduğunu ifade etmiş ve devletin gecelik faiz öderken, repoya faiz öderken, katrilyonlarını daha sonraki yıllara aktarmak suretiyle büyük zarara uğrayacağını dile getirmiştir. Yine Maliye Bakanının tutanaklarda yer alan *“Geçmişe işletilmesi kurumlar arasından ağır yük getirir, sistem bunun altından kalkamaz ve orada düzeltme de yapıldıktan sonra, 1 Ocak 1999 tarihinden önce ödenmesi gereken faiz gelirleri geçmişe işletilmeden uzatılıyor arkadaşlar”* şeklindeki sözlerini hatırlattıktan sonra, bütçe tasarısı içerisinde vergi yasasının bazı maddelerinin devlet aleyhine düzenlenmesinin doğru olmadığını savunmuştur.

Veysel Candan'dan sonra, yine Fazilet Partisi'nden bir milletvekili söz almıştır. FP Grup Başkanvekili Abdüllatif Şener, iktidarın, vergi politikalarında başarılı olmadığını belirterek başladığı konuşmasında, vergi performansı ile ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur: *“Refahyol döneminde vergi gelirlerindeki artış üç rakamlı hale gelmiştir ve daha önceki dönemlerde hiçbir zaman bu düzeye ulaşmamıştır; sadece 1994 ile 1995 yıllarında ekonomik kriz nedeniyle alınan ilave vergiler sebebiyle, bu yıldaki rakamlar karşılaştırmaya elverişli değildir. Ocak 1996'dan haziran 1996'ya kadar Refahyoldan önceki dönemde vergi gelirlerindeki artışlar yüzde 84, yüzde 90 civarında seyretmiştir. Refahyolun iktidara gelişiyle birlikte, Temmuz 1996'dan itibaren, temmuzda yüzde 100,7, ağustosta 102,9, eylülde 103,8, ekimde 103,7, kasımda 105,8, aralıkta 103,7 artış olmuştur. 1997 yılında da aynı artış sürmüştü ve 1997'nin ocak ayında yüzde 104,8, şubatta yüzde 116, martta yüzde 106, nisanda yüzde 116, mayısta yüzde 102 ve haziranda yüzde 101 olmuştur; yani, Refahyolun bir yıllık döneminde, bütün aylar itibarıyla, vergi gelirlerindeki artış, bir önceki döneme göre yüzde 100'ün üzerinde olmuştur. Bu üç rakamlı artış devam etmektedir; ancak, 55. Yılmaz Hükümeti döneminde vergi gelirlerindeki artış oranı, doğrudan doğruya Refahyol döneminde uygulamaya sokulan devlet tahvili ve bono stopajından kaynaklanmaktadır.”*

Abdüllatif Şener, vergi gelirlerinin artışındaki ikinci bir sebebin ise iktidarın işbaşına gelir gelmez uygulamış olduğu Akaryakıt Tüketim Vergisi olduğunu iddia etmiş ve bu bağlamda Ocak-Ekim 1997 itibarıyla vergi gelirleri toplamının 3,6 katrilyon olduğuna dikkat etmiştir. Bunun da yüzde 100'ün üzerindeki bir artışı ifade ettiğini özellikle belirtmiştir. Görevdeki hükümetin

aynı döneminde, Ocak-Ekim 1998’de 7,3 katrilyonluk bir vergi tahsilatının yapıldığını da sözlerine ekleyen Şener, rakamsal olarak bakıldığında, artış oranının yüzde 103 olduğunu ifade etmiş ve konuşmasını bir takım rakamlar vererek sürdürmüştür.³²²

55. Hükümetin, ülkeyi yaz boz tahtasına çevirdiğini de iddia eden Şener, tehdit edici, suçlayıcı ve baskı altında tutucu bir devlet anlayışının ortaya çıktığını, yasadaki önemli pek çok maddenin, bazı çevrelerin bastırması sonucunda geri çekildiğini ileri sürmüştür. Bunlardan birincisinin 1999 bütçe kanununun 68/3 maddesinin (e) bendi olduğunu da belirttikten sonra, bu görüşünü; *“Bu bent, şimdi tartışmakta olduğumuz geçici bütçe tasarısının 5 inci maddesinin (a) bendiyle aynıdır. Burada ne yapılmak isteniyor: Vergi Usul Kanununda devlet borçlanma senetleri ve bir yıldan uzun vadeli benzer menkul kıymetler alış bedeliyle değerlendirilmekteydi ve biz, iktidarda iken Meclise sevk ettiğimiz bir kanun tasarısında, bunu, borsa rayicisiyle değerlendirme esasını getirdik, vergi reform yasasında da aynı düzenleme yapıldı; ancak, vergi reform yasası denilen yasada, bu hüküm “hem kanundan önce ihraç edilen senetlere hem de sonraki senetlere uygulanacak” olarak düzenlenmiştir ve bunun bu şekilde düzenlenmiş olmasından dolayıdır ki, piyasa patlamıştır ve faizler fırlamıştır...”* şeklindeki sözlerle desteklemiştir.

Bu yanlış düzenlemenin Hazineyi zarara uğrattığını da söyleyen Şener, vergi kaybının olduğunu, hem faizler patlatıldığını hem de faiz ödemeleri artırılmak suretiyle hazinenin zarara sokulduğunu ileri sürmüştür. Yine 1999 Bütçe Kanunu Tasarısının 68/3 maddesinin (f/1) bendi ile ilgili olarak ise bunun Geçici Bütçe Kanunu Tasarısının 5 inci maddesinin (b) bendiyle düzenlendiğine dikkat çekmiş ve bunun da borsanın baskısı sonucunda ortaya çıkmış olan bir değişiklik olduğunu iddia etmiştir. Son olarak da hep geri adım, önce rahatsız etme, borsayı vurma, değerlerin düşmesine sebep olma, arkasından yeni düzenleme yapma gibi, zikzaklarla, istikrarsızlıkla yüklü bir vergi politikasının uygulandığını dile getirmiştir.

Abdüllatif Şener’in ardından bir başka Fazilet Partili milletvekili, Aslan Polat söz almıştır. Erzurum Milletvekili Aslan Polat, 5. maddede esas olanın finans çevrelerinin içerisinde bulunduğu krizden bahsedilerek, Vergi Usul Kanununun 279. maddesinin 4369 sayılı Kanunla değiştirilmeden, önceki hükmüne göre, tahvillerin değerlendirilmesi olduğunu savunmuş ve konuşmasını şu sözlerle devam ettirmiştir: *“Buradaki konu ne; 7,2 katrilyon liralık bir ödeme*

---

³²² Abdüllatif Şener’in Mevcut hükümet ile Refahyol Hükümeti arasında karşılaştırmalar yaptığı konuşması şu sözlerle devam etmiştir: *“Refahyol döneminde uygulanan devlet tahvili, bono stopajından gelen 516 trilyon lirayı çıktığımızda, bir de, akaryakıtın tüketim vergisi zammıyla ortaya çıkan 215 trilyon lirayı çıktığımızda 6,6 katrilyon kalmaktadır ki, dolayısıyla, bu İktidarın, Ocak-Ekim 1998 arasındaki gerçek vergi artışı yüzde 82’dir. Bu bakımdan, diyorum ki, vergi performansı iyi değildir.”*

var, bu ödeme içerisinde 2,8 katrilyon liralık faiz ödemesi var, bu faiz ödemelerine bir kolaylık getiriliyor. Getiriliyor, getirilmiyor, ben bunun münakaşasına girmeyeceğim. Bu finans çevreleri, zaten bir problem olduğu zaman -onların avukatları da çok, onların hukukçuları da çok- onlar kendilerine çözüm buluyorlar. Esasında benim burada getirmek istediğim konu, yine bu geçici bütçede bir madde var, orada hayvancılık için 5 trilyon lirayı geçmemek üzere bir teşvik getirilir’ deniliyor.”

Polat, bu sözlerinin ardından esas nokta üzerinde konuşacağını söylemiş ve Hükümetin “doğuda hayvancılığı geliştireceğim” demesine rağmen, ciddi hiçbir tedbir almadığını ileri sürmüş ve 29 Kasım tarihinde çıkan, Resmî Gazetede yayımlanan ve et ithaline müsaade eden kararnameyle ilgili görüşlerini ortaya koymuştur.³²³

Aslan Polat konuşmasında, belediyeler ve sermayesinin yüzde 50’inden fazlası belediyelere ait olan iştiraklerin, 500 milyon Amerikan Dolarına kadar borçlanmalarına Hazinenin kefil olması sorununa da değinmiştir. Doğu Anadolu’da seçim zamanı geldiğinde birtakım belediyelerin kasıtlı olarak borçlanmalarla bazı yatırımlar yaptıklarını, daha sonra göreve gelen belediyelerin ise bu borçları ödemekte zorlandığını belirten Polat, belediyelere kendi dönemlerinde ödeyecekleri kadar borçlanmaları yolunda bir sistemin getirilmesini önermiştir.

---

³²³ Aslan Polat’ın açıklamaları şu şekildedir: “Arkadaşlar, eğer, bir daha canlı hayvan ve kesilmiş et ithaline müsaade edilecek olursa -isterseniz, buna “Avrupa Topluluğunun şartları” deyin, ne dersiniz deyin- Doğu Anadolu’yu terk edin, gidin demektir. Siz, o zaman, Doğu Anadolu’da hayvancılığı öldürürseniz, ne PKK’nın önüne geçebilirsiniz ne huzursuzluğun önüne geçebilirsiniz ne de o büyük, artan göçlerin önüne geçebilirsiniz. Siz, ne burada, Ankara’da ne İstanbul’da ne de Bursa da rahat oturamazsınız; tüm doğu boşalır ve buralara gelir. Bunun da en büyük sebebi şudur: 1984-1985’lerden sonra, Doğu Anadolu’da, hayvancılık, 1/3 oranında fiilen azalmıştır ve Türkiye’nin her yerinde ilerleme olmasına rağmen, Doğu Anadolu’da, hayvancılıkta gerileme olmuştur.

Şimdi, beni en çok şüphelendiren, bizi etkileyen husus şudur: Hükümet, bu kararnameyle, 29 Kasım tarihinin üç ay öncesinden geçerli olmak üzere canlı hayvan ithaline müsaade ediyor. Bu da gösteriyor ki, demek ki, birileri, etleri getirmişler, birtakım depolara, gümrüklere koymuşlar, onlar bu müsaadeyi bekliyorlar. Önümüzdeki kurban bayramını da bahane ederek, ithal edilen bu hayvanlar doğuya gelecek olursa, Doğu Anadolu’da hayvancılığı da öldürürsünüz, Doğu Anadolu’da yaşam şartlarını da öldürürsünüz. Böyle, 5 trilyonluk yardım size olsun, 10 trilyonluk yardım da size olsun; ama, yeter ki, bir daha, canlı hayvan ve kesilmiş et ithaline müsaade edilmesin.

Şimdi, bir şap hastalığı bahane edilerek, üçer, dörder aylık erteleme var; fakat, bana öyle geliyor ki, bu 29 Kasımdaki kararnamenin içeriğine baktığınız zaman, üç ay öncesinden geçerli olmasından dolayı da -üzerine bastırarak söylüyorum- birtakım etler gelmiş ve Tarım Bakanlığının personeline de büyük bir baskı var. Korkuyorum ki, bu Hükümet de, giderayak, tam da böyle kimsenin mesuliyetinin belli olmadığı anda böyle bir kararnameyi çıkarıp, Doğu Anadolu’nun can damarlarının kesilmesine sebep olacaktır. Bu, bizim için hayati bir meseledir.”

Aslan Polat konuşmasının sonunda, Plan ve Bütçe Komisyonunda 30 maddesinin görüşülmeden geçildiğini, geçici bütçe getirilerek, esas bütçeden kaçıldığını ileri sürmüş ve bu bütçenin de savunulmadığını ifade etmiştir.

Daha sonra, “Görüşülmekte olan 1999 Malî Yılı Genel ve Katma Bütçeleri Kanunlaşınca Kadar Devlet Harcamalarının Yapılmasına ve Devlet Gelirlerinin Tahsiline Yetki Verilmesine Dair Kanun Tasarısının 5 inci maddesine (e) fıkrası olarak aşağıdaki hükmün eklenmesini arz ve teklif ederiz.

e) 566 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 1 inci maddesindeki süre 31.12.1999 tarihine kadar uzatılmıştır” şeklinde muhalif milletvekilleri tarafından verilmiş olan önerge üzerinde tartışma çıkmıştır. Oturum Başkanının İçtüzüğü’nün 87. maddesinde “görüşülmekte olan tasarı ve teklifin konusu olmayan sair kanunlarda ek ve değişiklik getiren yeni bir kanun teklifi niteliğindeki değişiklik önermeleri işleme konulmaz” biçimindeki ifadeye dayanarak önergeyi işleme koymamasının ardından oylama yapılmıştır. Yapılan oylama sonucunda 5. madde kabul edilmiştir.

Hemen sonrasında; “**MADDE 6. – Bu Kanunda yer alan hükümler saklı kalmak üzere 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunları hükümlerinin uygulanmasına devam olunur. Ancak, konsolide bütçeye tabi kurum ve kuruluşların hizmet ihtiyacı veya genişlemesi nedeniyle, 1998 yılında istihdam ettikleri geçici işçilerin çalıştırılma sürelerinin artırılmasına ilişkin 1999 yılı Ocak ayı sonuna kadar Maliye Bakanlığına intikal ettirdikleri talepleri Bütçe Kanununun 52 nci maddesindeki sınırlamalara tabi olmaksızın; 30 trilyon lirayı aşmamak üzere ve anılan Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca belirlenecek esas ve usuller çerçevesinde Maliye Bakanlığınca ek vizeye bağlanabilir. Süre uzatımına ilişkin adam/ay vizesinin gerektirdiği ödenek ihtiyacını kuruluşların hizmet tertiplerine aktarmaya Maliye Bakanı yetkilidir.**

Bu Kanunun uygulanmasından doğan aksaklıkları gidermeye, hizmetlerin gerekli kıldığı tedbirleri almaya ve bütçe işlemlerini yapmaya Maliye Bakanı yetkilidir” şeklindeki 6. madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

İlk sözü, Fazilet Partisi Grubu adına Adana Milletvekili Ertan Yülek almıştır. Ertan Yülek, 6. maddenin masum bir madde olmadığını ve bütçe kanun tasarısının tamamını içine alan bir madde olduğunu söyleyerek konuşmasına başlamış, bu nedenle de üzerinde çok durulması gerektiğini dile getirmiştir. “Geçici işçi nedir; geçici işçi, işlerin her zaman olmadığı zamanda, daha doğrusu, işlerin olduğu zamanda mevcut kadronuzla o işi göremediğiniz takdirde, ilave birtakım işçiler almak suretiyle, o kritik dönemi, tabiri caizse, o pik dönemi atlatmaktır. Dolayısıyla, öyle sektörler vardır ki, bu sektörlerde, siz, geçici işçiden vazgeçemezsiniz; geçtiğiniz zaman ne olur; biraz evvel, Sayın

Yıldırım Aktürk'ün belirtmiş olduğu tavuk ve karga misali olur; yani, siz, tavukları öldürürsünüz, kargaları beslersiniz; et aldığınız, yumurta aldığınız tavuklar ölü; etinden, tüyünden, hatta, sesinden bile istifade edemediğiniz kargalar çoğalır anlamındadır” dedikten sonra, Türkiye Şeker Fabrikalarından örnek vermiştir.³²⁴

1998 ve 1999 yılı bütçelerinde amir hükümlerin bulunduğu dikkat çeken Yülek, aynı şekilde Anayasada da “Çalışma rejimleri kanunlarla düzenlenir” denildiğini belirtmiş ve şimdi ise gelecek hükümetlerin söz konusu maddeyle niçin şart altına sokulduğunu ileri sürmüştür. Buna bağlı olarak da, 52. maddede yer alan düzenlemenin korunması gerektiğini de savunarak, belli bir kesim memnun edilirken, büyük bir grubun yara alacağını ifade etmiştir. Bu nedenle de maddenin söz konusu fıkrasının metinden çıkarılmasını önermiştir.

Ertan Yülek'ten sonra, Doğru Yol Partisi Grubu adına, Denizli Milletvekili Mehmet Gözlükaya; söz almıştır. 6. maddede, iki konu üzerinde durduklarını söyleyen Gözlükaya, birincisinin, maddenin ilk cümlesinde “*Bu Kanunda yer alan hükümler saklı kalmak üzere 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunları hükümlerinin uygulanmasına devam olunur*” şeklinde ifade olduğunu belirtmiştir. Burada bazı basın organlarının, yasak olmasına rağmen, bu yasayı ihlâl ederek promosyon dağıtıklarını ifade etmiş ve ilk cümleden, 4077 sayılı Yasanın 25. maddesiyle tespit edilen cezaların 1998 ve 1999 yıllarında da aynen devam edeceğini düşündüklerini açıklamıştır.

---

³²⁴ Ertan Yülek'in, geçici işçilik bağlamında, Türkiye Şeker Fabrikaları ile ilgili olarak yapmış olduğu açıklamalar şöyledir: “*Geçici işçi ne zaman alırız; ağustos veya eylül ayından itibaren pancar sökümü başlar ve bazı fabrikalarda iki ay, bazı fabrikalarda üç ay ve maalesef, kapasitenin çok düşük olduğu, ekimin fazla olduğunda altı aya kadar süren bir hasat değil de fabrikanın çalışma süresi olur. Niye maalesef diyorum; çünkü, şeker fabrikalarında, normal olarak, üç ayda şekerpancarını işlemeniz lazım, bilemediniz dört ayda işlemeniz lazım; işlemediğiniz takdirde şekeri kaybedersiniz; yani, verimi düşer. Pancar sökümüne başladığımız zaman, fabrikalar çalışmaya başladığı zaman ne olacak; falan yerde kantarınız var, kantarınızı açtınız, kantarınıza işçi lazımdır; onu alacaksınız, mecbursunuz. Peki, mevsim kapandı, pancar kantarı kapandı, fabrikalar kapandı; bu işçiyi ne yapacaksınız? İki şey var; ya bu işçiyi çalışmadan ücret ödersiniz veya “belli bir süre sizi dışarıda bırakıyorum, bilahara, zamanı geldiğinde alacağım” dersiniz; doğrusu budur. Eğer böyle yapmazsanız... Bakın, Anayasada bile hüküm var “Çalışmayana ücret ödemek lazımdır. Ücret, yapılan işin karşılığıdır” deniyor. Peki, siz, yaptıracağ işiniz olmadığına göre -yok- ne yapacaksınız; o zaman, bu işçiyi çıkaracaksınız; eğer alırsanız, öderseniz, bu, hakkaniyete uygun olmaz. Bu, sadece Türkiye Şeker Fabrikalarında değil, Orman İdaresinde vardır, Köy Hizmetlerinde vardır, Devlet Su İşlerinde vardır, Karayollarında vardır... Mesela, Devlet Su İşlerinin sulama zamanı yaz aylarıdır, elbette muvakkat işçi alacaksınız; Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün yol yapımı yaz aylarındadır. Peki, yaz geçti kış geldi. Yazın dahi, fazla işçinizi, dozerine, greyderine, kamyonuna mazot bulamadığınız için çalıştıramıyorsunuz, işçiyi para ödüyorsunuz; bir de kış geldiği zaman buna ödemeye devam edeceksiniz! Bu doğru değildir.”*

Mehmet Gözlükaya, daha sonra söz konusu maddeye aykırı davrananlara uygulanan para cezalarıyla ilgili görüşlerini ortaya koymuştur. Gözlükaya'nın açıklamaları şu şekildedir: "1997 yılı için bu maddeye aykırı hareket edenlere, ilkin, 10 milyar lira ceza veriliyor. Kampanyanın, Sanayi Bakanlığının ihtarına rağmen devam etmesi halinde, her sayı için, ayrıca, 1997 yılında 1 milyar lira para cezası uygulanıyor; aynı yıl içerisinde tekrürü halinde, bu cezalar 2 misli uygulanmaktadır.

Şimdi, 1998 ve müteakip yıllarda ise bu cezalar, 4077 sayılı Kanununun 25 inci maddesinin altıncı fıkrası uyarınca, Türk Ceza Kanununun ek 2 nci maddesi hükümlerine göre artırılması gerekmektedir. Türk Ceza Kanununun ek 2 nci maddesine göre, cezanın artırılmasıyla ilgili bir hesaplama yaptık: Yüzde 102 misli artırılması lazım görünüyor; ama, Bütçe Kanununa konan bir hükümle, 1998 yılı Bütçe Kanununun 71 nci maddesinin (a) fıkrasının üçüncü bendinin üçüncü paragrafına konulan bir hükümle cezaların artışı engellenmiştir: "4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda gerekli değişiklik yapıncaya kadar Kanunun 25 nci maddesinin altıncı fıkrası uyarınca 1998 yılı içinde belirlenecek para cezaları 1997 yılı için uygulanan miktarları aşmamak üzere uygulanır" der. Bu, 1999 bütçesi için de aynen alınmış.

Şimdi, hal böyle olunca, anlaşılıyor ki, bu promosyonlara verilecek cezalar 10 milyar lirayı -1 milyar lira sayı başına- geçmeyecek şekilde görünüyor. Bu, şu demektir: Eğer, bu hüküm istisna edilmeden aynen uygulanacak olursa, bu tabak çanak verilmeleri şu veya bu şekilde dolambaçlı yollardan devam edecektir; bunun önlenmesi mümkün değildir. Eğer gerçekten bu cezalar çok görülüyorsa, ilgili yasanın aslında bir değişiklik yapmak lazım iken, bütçe kanununa bu hüküm konulmuştur; buna itiraz ediyoruz, bunun yanlışlığını belirtiyoruz. Burada devletin büyük para cezalarını almamaktan dolayı zararının olduğunu belirtiyor ve buna karşı olduğumuzu ifade ediyoruz."

Mehmet Gözlükaya, itiraz ettikleri ikinci konunun geçici işçiler konusu olduğuna vurgu yapmış ve bunun için altı aylık 30 trilyon liralık bir kaynak aktarıldığının anlaşıldığını ifade etmiştir. Geçici işçi bulunan bütün bakanlıkları kapsayacak olan bir düzenleme yapıldığını iddia eden Gözlükaya, kışın hiçbir görev yapmayacak olan geçici işçilerin de bu hüküm kapsamına alındığını, kadroya alınmamalarına karşın, 12. aydan itibaren çalışmalarına devam edecekler gibi göründüklerini ileri sürmüştür. Bunun bütçeye yük getireceğini ve bir seçim yatırımı olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca bu düzenlemenin bütçe disiplinine de uygun bir yaklaşım olmadığını sözlerine eklemiştir.

Mehmet Gözlükaya; "Geçti, ama, bir de şu hususu belirtmekte fayda var: 5 inci madde, bize göre çabuk geçti; Anayasaya aykırı hükümleri vardır. Dikkat ederseniz, 5 inci maddenin (a), (b), (c) ve (d) fıkraları Anayasaya aykırıdır. Vergi kanunları bütçe yasalarıyla düzenlenmez. Bütçe yasaları bir yıllıktır; vergi kanunlarıysa, bunlarda yapılacak değişikliklerse devamlılık arz eder. Bu bakımdan, 5 inci madde, Anayasanın amir hükümlerine aykırıdır. Bunu, burada belirtiyoruz. Anayasa Mahkemesinin de bu yönde birçok kararının olduğunu ifade ediyoruz" diyerek sözlerini tamamlamıştır.

Daha sonra Plan ve Bütçe Komisyonu Başkanı Biltekin Özdemir söz almıştır. Konuşmasına geçici işçilerle ilgili açıklamalar yaparak başlayan Özdemir, geçici işçi çalıştırmanın konsolide bütçeye dahil kuruluşların istihdam tarzlarından biri olduğunu söylemiş ve bu konudaki belirsizliğin toplumda ciddi sıkıntılara yol açtığını ifade etmiştir. Yapılan düzenleme ile geçici işçilerin daha uzun bir süre çalışacaklarını, karamsar, belirsiz, düzensiz çalışma altyapısı düzeltilmiş olacağını da sözlerine eklemiştir.

Biltekin Özdemir; *“Geçici işçilerimizin çalışma sürelerine gelince: Zaten, 12 ay çalıştırılan geçici işçilerimiz sürekli işçi niteliğini kazanmış olurlar. Şu halde, 12 aydan daha kısa süreli; ama, belli düzen içerisinde, mevsimlik itibarıyla çalıştırılacak işçilerimizin geçici işçi statüsü içerisinde istihdamlarına devam olunacaktır. Bu nedenle, bu düzenleme yerindedir ve aslında, disipline edici anlayışın bir ürünüdür ve işçilerimiz için de hayırlı olacaktır. Ben, bu konuda böyle bir düzenlemeyi getirdiği için Hükümeti de tebrik ediyor, bu doğru düzenlemenin de tasviplerinize mazhar olmasını diliyor, hepimize saygılar sunuyorum”* diyerek konuşmasına son vermiştir.

Biltekin Özdemir’den sonra, ANAP Grubu adına İzmir Milletvekili Rüşdü Saraçoğlu söz almış ve bütçe disiplinini sağlamaya dönük hükümlerin bütçede varlığını koruduğunu söyleyerek, konuşmasına başlamıştır. Diğer yandan geçici işçilerle ilgili düzenleme yapmaya Maliye Bakanının yetkili kılındığına vurgu yapmış ve bunun yerinde olduğunu savunmuştur. Ülkedeki faizlerin yüksek olduğunu kabul eden Saraçoğlu, faiz olgusunun piyasa koşullarından bağımsız ele alınamayacağını vurgulamış ve Türkiye Cumhuriyeti’nin yurt dışına eurobondlar, tahviller ihraç ettiğinde karşı karşıya kaldığı faizlerin çok daha düşük olduğunu iddia etmiştir. Bunun da, Türkiye’deki devlet iç borçlanma senetlerinin Türkiye Cumhuriyeti hukukuna, yurt dışında satılan eurobondların Londra hukukuna, New York hukukuna, Frankfurt hukukuna tabi kâğıtlar olmasından kaynakladığı bilgisini aktarmıştır.

Konuşmasında risk olgusuna da değinen Rüşdü Saraçoğlu, Türkiye’de yatırımcının karşı karşıya kaldığı risklerin arttığına dikkat çekmiş ve sonra da sözü bankalar konusuna getirmiştir. Bankalara karşı haksız suçlamalar yapıldığını ifade etmiş ve şu açıklamalarda bulunmuştur: *“Ben size bir şey söylemek istiyorum; rakamlara lütfen iyi bakınız. 1998 yılının 3 aylık temmuz-eylül döneminde, Türkiye’den çekilen paranın miktarı, Türkiye’den çıkan paranın miktarı 7,2 milyar dolardır. 7,2 milyar dolar nedir dersiniz, haziran sonu itibarıyla, yani bu çıkışın başlamasından önceki tarih itibarıyla, Türkiye’de bankacılık sisteminin sahip olduğu tüm parasal kaynakların yüzde 13’üdür; 3 ay içinde çıkmıştır.*

1994 krizinde, 4 bankanın battığı krizde bankalardan çekilen mevduatın miktarı, toplam mevduatın yüzde 13’ü idi. 1991 krizinde, Körfez krizi sırasında sıcak savaş başladığı zaman Türkiye’den, bankalardan çekilen paranın miktarı,

bankacılık sektörünün kaynaklarının yüzde 11'i idi; yani, bankacılık sistemi bugün belki de tarihindeki en büyük şoklardan birisiyle karşı karşıya kalmıştır ve bu parayı da ödemiştir. Dolayısıyla, bankacılık sektörünün o kadar fazla da üzerine gelmeyin.

Bakın, 1992 Ocak ayından 1998 Haziran ayına kadar 6,5 yılda portföy yatırımları yoluyla Türkiye'ye giren yabancı sermayenin yüzde 65'i, 3 ayda çıkmıştır. 6,5 yılda aldığımız toplam yabancı sermayenin yüzde 65'i, 3 ayda çıkmıştır."

Konuşmasında, piyasaların, Türk Lirasından dövize yönelmesine de değinen Saracoglu, dövizin Türk bankalarında tutulduğunu, ancak piyasaların ürkütülmesi karşısında, Türk finansal sisteminin zarar gördüğünü ifade etmiş ve bundan dolayı da, 32 sayılı Karar rejimi altında durulmasının mümkün olmadığını, bunun ancak, 34 sayılı Karar, bir başka deyişle, ikinci 17 sayılı Karar rejiminin getirilmesiyle önlenebileceğini savunmuştur. Rüşdü Saracoğlu, son olarak, 1999 yılında neler yapılabileceğinin irdelenmesi, faizlerin neden bu seviyelere çıktığının irdelenmesi sırasında, global koşulların, dünya konjonktürünün yarattığı koşulların göz önünde tutulması gerektiğini belirtmiştir.

Daha sonra, kişisel konuşmalara geçilmiştir. Şahsı adına ilk sözü DYP Uşak Milletvekili Yıldırım Aktürk almıştır. Plan ve Bütçe Komisyonunda da, geniş bir tartışmanın sonunda, muhalefet şerhi yazarak görüşünü ortaya koyduğunu ifade eden Aktürk, Komisyon raporundan şu alıntıyı yaparak konuşmasını sürdürmüştür: *"1998 yılında fiilen çalıştığı tespit edilen geçici işçilerin 1999 yılında çalıştırılma sürelerinin 1998 mali yılı Bütçe Kanununun 52 nci maddesindeki sınırlamalara tabi olmaksızın artırılmasının seçim öncesinde uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilemeyeceği, aynı zamanda, öngörülen düzenlemeyle 52 nci maddeyle getirilen disiplinden uzaklaşıldığı görüşü dile getirilmiştir."*

Muhalefet şerhimden bazı pasajları okuyan Yıldırım Aktürk,³²⁵ 52. madde ile mevsimlik işçilerin, oniki aya kadar sürelerini tamamlamak suretiyle disiplinin bozulduğunu iddia etmiş ve Bakanlar Kurulu'nun yetkiyi zamansız bir şekilde kullanacağını ileri sürmüştür. Köy Hizmetlerinde, Tarım ve Köyişleri Bakanlığında, Bayındırlık ve İskân Bakanlığında mevsimlik işçiye daima ihtiyaç olacağını, ancak bir kar küreme, bir yangın söndürme için işçi alındığında, onlara da oniki ay maaş vermek durumunda kalınacağına işaret etmiş ve Anayasanın 55. maddesinde *"Ücret emeğin karşılığıdır"* denilmesine karşın, tam tersi uygulamaların görüleceğine vurgu yapmıştır.

---

³²⁵ Yıldırım Aktürk'ün açıklamaları şu şekildedir: *"52 nci madde, bir sene evvel, aynı Komisyonun, aynı üyelerin 1998 yılı Bütçe Yasasına yazdıkları bir maddedir, titiz bir çalışma neticesidir ve özellikle şu hususu içermektedir: Maliye Bakanlığı, vize işlemleri yapılmaksızın geçici işçi istihdam edilemez. Yukarıdaki 52 nci madde hükümlerine aykırı uygulamalardan dolayı itâ amirleri ve tahakkuk memurları ile ödenek üstü harcama yapan saymanlar sorumludurlar."*

Yıldırım Aktürk'ten sonra, Fazilet Partisi Sakarya Milletvekili Cevat Ayhan konuşma yapmıştır. Üzerinde görüşme yapılan maddenin, çeşitli kamu kuruluşlarında geçici işçi olarak çalışanların daimî işçi haline getirilmesiyle ilgili olduğunu söyleyerek konuşmasına başlayan Ayhan, Plan ve Bütçe Komisyonunda konunun tartışıldığını, komisyon başkanının da kendileri gibi düşündüğüne emin olduğunu ifade etmiştir.

Cevat Ayhan, geçici işçi uygulamasını desteklediklerini, mevsimlik işçi uygulamasıyla, işçilere çalışmadıkları zaman da ödeme yapılmasının bir sosyal transfer olduğunu ileri sürmüş ve açıklamalarını şu ifadelerle sürdürmüştür: *“Çalışmadan para verimiz, çalışarak para verimiz o aynı konuşulur; ama, kamu kuruluşlarında geçici işçi ihtiyacı hiçbir zaman kalkmayacaktır. Ormanda, Tarımda, Köy Hizmetlerinde mevsimlik işçi ihtiyacı var. Makineleri araziye sevk ettiğiniz zaman da geçici işçi ihtiyacınız var. Haa, bu işçilere çalışmadıkları zaman da bakacaksanız, bu da güzel bir sosyal transferdir; ama, ben size teklif ediyorum: Bu sayıyı 40 bine değil de, 500 bine çıkaralım; çünkü, özel sektör 500 bin işçi çıkardı. Bu insanlar asgarî ücretle çalışan insanlardır. 1992 yılında, ilimin bir köyünü ziyaretimde, o köydeki bir geçici işçi -bir kamu kuruluşunda- dedi ki: ‘Sayın milletvekili, biz, dokuz ay çalışıyoruz, sekiz ay çalışıyoruz, işsiz kalıyoruz.’ 1992’nin parasıyla ‘ne alıyorsunuz’ dedim ‘11 milyon lira alıyoruz’ dedi. 1992’nin parasıyla yıllık ortalama 7 milyon lira. Köylüler oradan seslendiler: ‘Arkadaş, benim, değil 11 milyon lira, 11 kuruş gelirim yok. Ne hakkın var, burada çalışmadan para almaya.’ Vatandaşın meseleye bakışı budur. Burada merhamet kanatmayalım.”*

KOBİ'lere, kalkınmanın temeli olan dinamik gücüne 7-8 trilyon liranın zor bulunduğu bir dönemde, siyasî kadronun eline de, seçime giderken 30 trilyon liranın verilmesini eleştiren Ayhan, yüzde 150 faizle borçlanılması sorununa vurgu yaptıktan sonra, yapılan israf karşısında faiz ödemelerinde zorlanma yaşanacağını ileri sürmüştür.

Bu konuşmayla madde üzerindeki görüşmeler de sona ermiş ve önergelere geçilmiştir. DYP İçel Milletvekili Turhan Güven ve arkadaşları tarafından verilen; *“Görüşülmekte olan Geçici Bütçe Kanun Tasarısının 6 ncı maddesinin ilk cümlesinin “Bu kanunda yer alan hükümler saklı kalmak üzere 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunları hükümlerinin (71 inci maddesinin (a) fıkrasının üçüncü bendinin son paragrafı hariç) uygulanmasına devam olunur” şeklinde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz”* şeklindeki önerge ile ilgili olarak Maliye Bakanı Zekeriya Temizel kısa bir açıklamada bulunmuştur.

Yasaların bazen, tahminlerin çok çok ötesinde sonuçlar doğurabildiğine dikkat çeken Bakan, konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: *“Tüketiciyi Koruma Yasası kapsamında getirilmiş olan ceza düzenlemeleri için de “her yıl memur maaş kat sayısı” oranında artacak denilmiştir. Dolayısıyla, 100 milyon liradan, 10 milyar*

liraya kadar değişen bu cezalar -promosyonla ilgili cezalar 10 milyar liradır biliyorsunuz- memur maaş kat sayısıyla artırılı artırılı, 1997 yılına gelene kadar 29 kat artmıştır. Promosyonla ilgili cezaların, şu anda uygulanacak ceza limiti 290 milyar liradır. Tekerrürü halinde 2 kat olarak uygulanan bu cezalar da -ki, tekerrür zaten söz konusudur- demek ki, $290 \times 2 = 580$ milyar lira olarak uygulanmaktadır.

580 milyar liralık ceza uygulaması, aslında, cezanın vazgeçiriciliği ilkesinin neredeyse sınırlarına falan gelinmiş bir olaydır. Ceza çok ağır olduğu zaman, artık, vazgeçiriciliğinden bahsetmek mümkün değildir. Aynı madde içerisine, bir bakkal ve terazisi de girmektedir -gerçi o, 20 milyar liradan değil de, 5 milyon liradan başlamaktadır ve neredeyse 30 milyon liraya kadar çıkmıştır- buradaki promosyon cezaları da buna gelmiştir.”

Bundan dolayı da, cezaların uygulanmasıyla ilgili durdurma maddesinin bütçe kanununa konulmasının gayet doğal olduğunu ifade etmiş ve bunun bütçe geliri olduğunu belirtmiştir.

Bakanın konuşmasından sonra önerge oylanmış ve benimsenmiştir. Ardından da madde yeni haliyle oylanarak, kabul edilmiştir. Daha sonra, **“Bu Kanunun 4 üncü maddesinin (g) fıkrası 30.12.1998 tarihinde, diğer maddeleri 1.1.1999 tarihinde yürürlüğe girer”** şeklindeki 7. madde ile **“Bu Kanunun;**

a) Türkiye Büyük Millet Meclisi ile ilgili hükümlerini Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı,

b) Cumhurbaşkanlığı ile ilgili hükümlerini Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri,

c) Sayıştay Başkanlığı ile ilgili hükümlerini Sayıştay Birinci Başkanı,

d) Diğer hükümlerini Maliye Bakanı,

Yürütür” biçiminde düzenlenen 8. madde, üzerinde herhangi bir konuşma yapılmadan oylanmış ve kabul edilmiştir.

Tasarının tümü üzerindeki müzakerenin tamamlanmasının ardından, tümüyle ilgili açık oylamaya geçilmiştir. Yapılan oylama sonucunda tasarının tümü de kabul edilmiştir. Böylece 1999 Malî Yılı Genel ve Katma Bütçeleri Kanunlaşınca Kadar Devlet Harcamalarının Yapılmasına ve Devlet Gelirlerinin Tahsiline Yetki Verilmesine Dair Kanun Tasarısının yapılan açık oylamasına 275 sayın milletvekili katılmış; 266 kabul, 3 ret, 6 mükerrer oy çıkmıştır.

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 27 - 1 (Tk. No.)

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 29 - 5 (2. Cilt)

**TBMM BASIMEVİ
ANKARA - 2012**